Sebîlürreşâd

Dînî, ilmî, edebî, siyâsî haftalık mecmûa-i İslâmiyyedir

Cilt 14
Sayı 339-364
20 Mayıs 1915 - 08 Ağustos 1918

آبونه شرائطی

ممالك عثمانیه‌ده سنه‌لكی (٦٥)، آلتی آیلغی (٣٥) غروشدر .
ممالك اجنبیه‌ده سنه‌لكی (١٧)، آلتی آیلغی (٩) فرانقدر .

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر .

مسلكه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز .

سبیل الرشاد

اخطارات

رساله‌مزدن آلندیغی كوسترلمك شرطیله بتون یازیلر هر هانكی بر غزته طرفندن اقتباس اولونه‌بیلیر .

مكتوبلرك ، امضالرك واضح و اوقوناقلی اولمسی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور .

پاره كوندرلدیكی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بلدیرلمسی رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در .

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاكف

صاحب ومدیر مسئول
اشرف ادیب

اتبعون اهدكم سبیل الرشاد

عدد ٣٣٩ | ٦ رجب ١٣٣٣ | پنجشنبه | ٧ مایس ١٣٣١ | جلد ١٤

سبیل الرشاد عون حقله اوزدردنجی جلدینه باشلایور

اسلامده فلسفه

١٢

طریق اهل علم وطریق اهل اراده ، مدار علم ومدار عبادت ، عمل مقبول

طریقت انبیا دیكر براعتبار ایله ایكی طریقه منقسم اولور: طریق اهل علم ، طریق اهل اراده . طریق اهل علم اهل كلام طریقی ، طریق اهل اراده اهل تصوف طریقیدر .

اهل كلام علمه، طریق علمه تعظیم ایدر ، طریق علم : دلیل ، طریق علمه سلوك : نظردر ، اهل كلامك علوم ومعارفی نظر واستدلاله مبنی قالدیغندن كندیلرینه اهل انظار واستدلالیین دینلمشدر .

اهل تصوف اراده‌یه ، طریق اراده‌یه تعظیم ایدر. طریق اراده: فیض[١]، طریق اراده‌یه سلوك : ذوق ووجددر ؛ اهل تصوفك علوم ومعارفی اراده‌یه بنا قلندیغندن سالكه مرید دینلمشدر .

اهل كلامده قوهٔ علمیه ، اهل تصوفده قوهٔ ارادیه واردر . علم اراده‌دن مقدمدر . چونكه اولا مراد ومقصود اولان معبود حقی بیلمك ، ثانیاً معبود حقه نه‌وجه ایله عبادت اولنه‌جغنی بیلمك لازمدر. بوندن صوكره معبود حقه عبادت ایتمك، اللهك امر ایتدیكی وجه ایله عبادت ایلەمك اقتضا ایدر . اراده‌یه باقیوب مجرد علمه نظر ایدن اهل كلام ایله علمه باقیوب مجرد اراده‌یه نظر ایدن اهل تصوف آره‌سنده تنافر وتباغض واردر .

حق اولان طریق هم علمه، هم اراده‌یه تعظیم ایدنلرك، اهل كلام ایله اهل تصوف آره‌سنده‌كی تنافر وتباغضی منع ایلیانلرك طریقیدر. كرك اهل كلامك تعظیم ایتدیكی علم ، كرك اهل تصوفك تعظیم ایتدیكی اراده رسول اكرم افندمز حضرتلرینك كتیردیكنه موافق بولونملیدر. علمه تعظیم ایدن اهل تصوف ، اراده‌یه تعظیم ایدن اهل كلام طریق حقه سلوك ایتمشلردر . بناءً علیه طریقت انبیا شو نتیجه‌یی ویرر :

١ — اراده‌دن اعراض ایدوب علمی طلب ایدن ضالدر .

٢ — علمدن اعراض ایدوب اراده‌یی طلب ایدن ضالدر .

٣ — رسول اكرم صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلرینك كتیردیكنه مخالف اوله‌رق اراده وعلمی طلب ایدن ضالدر.

٤ — رسول اكرم صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلرینه اتباع ایتمكسزین اراده وعلمی طلب ایدن ضالدر .

٥ — نبی ذیشانمز افندمز حضرتلرینه اتباع ایدرك وكتیردیكنه موافق اوله‌رق علم واراده‌یی طلب ایدن راشد ومهدیدر .

اهل بحث ونظرك تعظیم ایتدیكی علمك مداری ایكیدر :

١ — رسول افخم افندمز حضرتلرینك خبر ویردیكنی بیلمك .

٢ — خبر ویردیكی شیئك حق اولدیغنی بیلمكدر .

رسول افخم افندمز حضرتلرینك خبر ویردیكی شی هم ظاهراً ، هم باطناً حقدر ، خلافی جهل مركب واعتقاد باطلدر ، امر ایتدیكی

[١] فیض : قلبده بلادلیل حاصل اولان اثر وهمیدر .

شی عدلدر ، خلافی ظلمدر . بوحالده رسول اکرم افندمز حضرتلرینك کتیردیکی شیئه مخالفت جهل وظلم ، ضلالت وغوایتدر. مخالفین کویا برهان قطعی ظن ایدرك بردلیل عقلی کتیررلر ، یاخود کویا حجج سمعیه یه تمسك ایدرلر ، یاخود کویا ذوق ووجد ایله وارداتلرینه تابع اولورلر ؛ اوحالده سویلندیکی وجه ایله مخالفك دلیل عقلی ظن ایتدیکی دلیل قیاس فاسد وجهل مرکبدر . حجت سمعیه اوله‌رق ایراد ایتدیکی خبر یا حدیث مکذوب ویا اصلا احتجاجه شایان اولمیان برحدیثدر ، واردات رحمانیه ظن ایتدیکی‌ده وساوس شیطانیه‌در . بوبابده میزان « فردوه الی‌الله والرسول » امر جلیلی موجبنجه کتاب وسنتدر. طریق حق قصد ایدن ناظر ویا سالك دلیل ویا فیضی کتاب وسنته عرض ایتملی‌در (لیس الامر بالتحلی ولا بالتمنی)

اهل اراده وسلوکك تعظیم ایتدکاری اراده آنجق واحد اولان الله ذوالجلاله عبادتی دیله‌مکدر ؛ عبادت آنجق مشروع برصورتده اولور. یوقسه بدع ایله عبادت مشروع اولماز . « کل بدعة ضلالة الا بدعة فی العبادة » حدیثنك روایتنده ناقدین حدیثك تصریحلری وجهله کذاب ، متهم بالکذب واردر . خبر مذکور هیچ بروجه ایله شایان احتجاج اولماز .

دین مبین اسلام عبادت خصوصنده ایکی اصل اوزره دوران ایدر:

١ — آنجق واحد اولان الهه عبادت ایتمك .

اصل اول اصل دین اولمغله علیه الصلاة والسلام افندمز حضرتلری اللهدن بشقه‌سنه یمین ایتمکی نهی بیورمشلردر. بوکا مبنی علماء دین کعبه وامثالی کبی مخلوقك هیچ برینه یمین ایتمه‌نك عدم جوازی خصوصنده اتفاق ایتمشلردر . ینه بواصله بناءً نبی ذیشان افندمز حضرتلری کعبه‌یه سجده ایتمکی ، قبوری مساجد ایدنمکی نهی بیورمشلردر .

جناب حق اصل دین اولان توحید ایله عملی قبول ایدر ، توحید صاحبنه مغفرت ایدر . توحیدی ترك ایدنه مغفرت ایتمز . نته‌کیم نظم جلیلده « ان الله لایغفر ان یشرك به ویغفر مادون ذلك لمن یشاء » بیورلمشدر .

توحید افضل کلام ، اعظم کلامدر . نظم جلیلده‌کی اعظم آیت آیة الکرسی‌در : الله لااله الا هو الحی القیوم لا تأخذه سنة ولانوم.

٢ — آنجق اللهك امر ایدوب مشروع قیلدیغی وجه ایله عبادت ایدوب بدع ایله عبادت ایتمامکدر .

« فمن کان یرجو لقاء ربه فلیعمل عملاً صالحاً ولا یشرك بعبادة ربه احداً » ، « ومن احسن دینا ممن اسلم وجهه لله فهو محسن » آیت جلیله‌لری ذکر اولنان ایکی اصلی خبر وریور. اوت عمل صالح: احسان، احسان : فعل حسنات ، حسنات : الله ورسول اللهك سودکاری‌در، الله ورسول اللهك سودکاری : امر ایتدکاری‌در . الله ورسول الله اصلا شرکی ، عبادتده بدعتی سومز .

امم سالفه‌دن ضلالتده قالانلر ایچنده برطاقم عابدلر ، زاهدلر وار ایدی . فقط انلر یا اللهدن بشقه‌سنه عبادت ایدرلر ویاخود اللهك امر ایتدیکی شی ایله دکل ، بلکه بدعتلر ایله عبادت ایلرلر ایدی .

اللهك سودیکی وراضی اولدیغی عمل مقبولك ایکی شرطی واردر: بری عمل صواب اولمق ، دیکری عمل خالص اولمقدر، صواب : سنت سنیه اوزره اولان، خالص: لوجه‌الله اولان عملدر . بوحالده اعمال مقبول ومردود اولمق اعتباریله درت قسمه منقسم اولور :

١ — صواب اولوب خالص اولمیان عمل عمل مقبول دکلدر .

٢ — خالص اولوب صواب اولمیان عمل عمل مقبول دکلدر .

٣ — نه‌صواب ، نه‌خالص اولمیان عمل عمل مقبول دکلدر .

٤ — هم صواب ، هم خالص اولان عمل عمل مقبولدر .

خلاصه اعمالی ایکی شی مردود قیلیور : ریا وسمعه ، بدعت . ریا وسمعه ایله اولان عمل الله ایچون دکلدر . بلکه ناسك کورمسی ویا ایشتمسی ایچوندر ؛ بدعت ایله اولان عمل جناب حقك امر وتشریع ایتدیکی وجه اوزره دکلدر ، هوا وهوسك ، تشهی‌نك مقتضاسیدر . (ولاتتبع الهوی فیضلك عن سبیل الله)

١٣

وسائط تبلیغ وتعلیم وتأدیب

طریقت انبیاده هرحالده برواسطهٔ تبلیغ لازمدر ، فقط طریقت حکماده برواسطهٔ تبلیغه لزوم یوقدر . طریقت انبیاده وسائط تبلیغ رسل کرام وانلرك ورثهٔ علم ودینلری اولان مشایخ علم ودین‌در . بوکا مبنی هم رسول ذیشانه ، هم مشایخ علم ودینه احتیاج واردر . اولا ــ رسول اکرمه احتیاج واردر . جونکه خلق اللهك سودیکی ، راضی اولدیغی ، امر ایتدیکی ، نهی ایتدیکی ، وعد ایتدیکی ، انذار ایتدیکی شیلری ، شان الهیتنه (الوهیتنه) لایق اولان اسماء حسناسنی ، صفات علیاسنی وامثالی عقل ایله بیله‌مز. بوجهت مطالب نقلیه‌دندر . بوکبی مطالب نقلیه آنجق جناب حقك عبادینه ارسال ایلدیکی رسل کرامی واسطه‌سیله بیلنیر . رسل کرامه اتباع ایتمیانلر جناب حقی بوله‌مازلر . بوکا مبنی انلره « محجوبین » دەنیر . « فمن اتبع هدای فلا یضل ولایشقی » نظم جلیلی موجبنجه اتباع رسل موجب هدایتدر . بوخصوصده مسلمین ، نصاری ، یهود اتفاق ایتمشلردر . ملل ثلثه وسائطی یعنی الله ایله عباد الله آره‌سنده امر ونهی الهی‌یی تبلیغ ایدن بررسول اثبات ایدرلر . انکار رسل ملل ثلثه‌نك اجماعلریله کفردر . ایمان بالرسل اصول ثلثهٔ اسلامیه‌دن بری‌در. [١] وسائط تبلیغ اولان رسل کرام « من یطع الرسول فقد اطاع الله » ، « قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحببکم الله » ، « لقد کان لکم فی رسول الله اسوة حسنة » نظم جلیللری موجبنجه مطاع‌در ، مقتدی به‌در ، متبوع‌در .

شوقدرکه جناب حق ایله خلق آره‌سنده جلب منافع، دفع مضرات

---

[١] اصول ثلثهٔ اسلامیه شونلردر : ایمان بالله ، ایمان برسل الله، ایمان بالیوم الآخر. اصل الاصول ایمان بالله‌در.

ایچون وسائطه احتیاج یوقدر. « وان یمسسك الله بضر فلا کاشف له الا هو » نظم جلیلی موجبنجه اللهدن بشقه کاشف ضر، دافع ضرر یوقدر. « من ذا الذی یشفع عنده الا باذنه »، « ولا یشفعون الا لمن ارتضی وهم من خشیته مشفقون » نظم جلیللری موجبنجه انبیانك شفاعتلری ده مطلق دکلدر. اذن باری ایله مشروطدر. انبیاده عذاب باریدن خوف ایدرلر. بونلر کبی رحمت باری‌یی ده رجا ایدرلر؛ قبول مناجات ایچون، رزق ایچون، الله‌ه تقرب ایچون، غفران ذنوب ایچون، هدایت قلوب ایچون جناب حق ایله خلق آره‌سنده واسطه‌یه احتیاج یوقدر.

خصوصاً مشرکینك قوللری حکایه ایدن « ما نعبدهم الا لیقربونا الی الله زلفی » نظم جلیلی موجبنجه تقرب الی الله ایچون واسطه‌یه مراجعت شرکدر.

حق ایله خلق آره‌سنده پادشاه ایله رعایا آره‌سنده اولدیغی کبی مابینجی، پرده‌دار یوقدر. خلق جناب حقه طوغریدن طوغری‌یه رفع حاجات ایدر. چونکه پادشاه ایله رعایا آره‌سنده مابینجی‌یه اولان احتیاج وجوه ثلثه‌نك برندن ناشیدر. وجوه ثلثه‌دن هیچ بری ایسه شان باری‌یه لایق دکلدر:

۱ — پادشاه احوال ناسی بیلمز. مابینجی پادشاهه احوال ناسی خبر ویرر. سمیع وبصیر اولان جناب حق ایچون بو جهت اصلا تصور اولنه‌ماز.

۲ — پادشاه یالکز باشنه تدبیر وتصرفه، دفع اعدایه قادر اوله‌ماز. هر حالده اعوان وانصاره محتاج اولور. غنی عن العالمین اولان جناب حق ایچون بو جهت ده اصلا متصور دکلدر.

۳ — پادشاه رعایاسنه احسان، مرحمت، منفعت قصد ایتمز. بوکا مبنی پادشاهه بر ناصح ومرشد لازم اولور. ارحم الراحمین، احکم الحاکمین اولان جناب حق ایچون بو جهت ده هیچ بر وجه ایله تصور اولنه‌ماز. دعایی قبول ایدن الله‌در، شفاعتی قبول ایدن الله‌در، مضرتی دفع ایدن الله‌در؛ هم سببی، هم مسببی خلق ایدن الله‌در.

اسبابه تشبث لازمدر. فقط اسبابه اعتماد توحیده شرك، اسبابدن بالکلیه اعراض شرع انوری قدحدر، پادشاه ایله رعایا آره‌سنده اولدیغی کبی بر طاقم وسائط اثباتی ایسه بلا شك شرکدر.

ثانیاً — مشایخ علم ودینه احتیاج واردر. چونکه رسول اکرمك کتیردیکنی بیلمیانلر بیلانلردن صوراجقدر. بوکا بنی انبیانك کتیردیکنی تبلیغ ایتمك، تعلیم ایتمك، خلقی انبیانك کتیردیکی وجه ایله تأدیب ایتمك وبو خصوصده خلقه مقتدی به اولمق ایچون رسول ایله امت آره‌سنده بر واسطه لازمدر. او واسطه ایسه مشایخ علم ودیندر، مشایخ علم ودین اجماع ایدرلر ایسه انلرك اجماعی حجت قاطعه اولور. مشایخ علم ودین ضلالت اوزره اجماع ایتمزلر. شاید بینلرنده بر نزاع واقع اولور ایسه « فان تنازعتم فی شیء فردوه الی الله والرسول » نظم جلیلی موجبنجه میزان کتاب وسنتدر. چونکه مشایخ علم ودینك هیچ بری علی حدة معصوم دکلدر. رسول اللهدن ماعداسنك قولی هم اخذ اولنور، هم ترك اولنور. قولی دائما اخذ اولنوب اصلا ترك اولنمیه‌جق اولان ذات آنجق نبی ذیشان صلی الله علیه وسلم افندیمز حضرتلریدر.

« وما آتاکم الرسول فخذوه وما نهاکم عنه فانتهوا »

ازمیرلی

اسماعیل حقی

تصحیح — ۳۳۷ نومرولو نسخه‌نك ۲۰۲ نجی صحیفه‌سنده (دلیل عقلی دینیلن هر دلیل) دینه‌جك یرده سهو ترتیب اوله‌رق (هر دلیل عقلی) دینلمشدر.

اسلام ومدنیت

۲

شو تمهیداتدن صکره شریعت اسلامیه‌نك، سارقك تماماً ویا، آتیاً بیان ایده‌جکمز وجهله، قسماً قطع یدی حقنده‌کی نقطهٔ نظرندن بر آز بحث ایده‌لم.

سرقت، یا برقاچ غروشك، یاخود جزئی بر متاعك ضیاعی استثنا ایدیلیرسه، مهم ضررلره باعث اولمیه‌جق بر شیئه توهم ایدیلیرده عقول بسیطه اصحابی بونك اهمیت مادیه‌سنی وحصوله کتیره‌جکی نتایج وخیمه‌یی تقدیر ایده‌مزلر. بوکبیلر مسئله‌نك، بتون شمولیله ماهیت واهمیتنی احاطه ایده‌بیله‌جك بر وسعت فکر وقریحه‌دن اساساً محروم اولدقلری ایچون بونلری بر طرفه براقه‌رق حقایق آتیه‌یی ارباب فکر واذعانك انظار تقدیرینه عرض ایده‌لم:

۱) آز بر شی چالمق مرتکبنه چوغنی چالمق جرأتنی ایراث ایده‌جکنه نظراً عقوبتك درجه‌سی مال مسروقك مقداریله تعیین وتقدیر ایدلمه‌مك ایجاب ایدر.

۲) امور مسلمه‌دندرکه سارق مقصدینه وصول ایچون بتون وسائط ممکنه‌یه مراجعت ایدر. بر سارقك کذرکاهنه تصادف ایدن قادین، چوجوق وعاجز بر طاقم ارککلری، فریاد واستمداده قیام ایدوب ایزینك بللی اولمسنه سببیت ویرمه‌لری اندیشه‌سیله، قتل ایلدیکی، اوزرنده ذی قیمت بر شی بوله‌بیلمك وهمیله بر کیمسه‌نك حیاتنه قصد ایتدیکی وقوعات نادره‌دن دکلدر. برقاچ پاره الده ایتمك وهم مجردیله بنی نوعنك حیات قیمتدارینه قصد ایتمکی اهمیتسز بر ایش تلقی ایتمك درجه‌سنده خونخوارلغی کوزه آلدیران بر کیمسه‌نك حال وحرکتنی نظر لاقیدی ایله کورمك نصل تجویز اولنه‌بیلیر؟

٣) هرآن كوريله كلديكى اوزره خيرسزلغى مدار كسب اتخاذ ايتمش اولان بركسه، هيچ بروقت وسائط مشروعه‌يه مراجعتى خاطر وخيالندن بيله كچيرميور . بناءً عليه خرسز كروهنك اللرى ، بعض كوته نظرانك ديدكلرى كبى ، هيئت اجتماعيه ميانندن اكسيلديله‌جك اللر دكلدر . انلر ، بشقه هرهانكى برواسطهٔ معيشته مسلكلرينى فدا ايتمه‌ك خصوصنده، طريق تسألى اختيار ايتمش اولانلرله هم حالدرلر .

بناءً عليه سارقلرك اعضاى وجوديه‌لرينه خلل كتيرمه‌مكله هيئت اجتماعيه‌نك انلرك اعضا وجوارحندن انتفاعنه خدمت ايدلمش اوله‌جغى نظريه‌سى غير واردر . كورلميورمى‌كه هانكى بر بلده‌ده خرسزلق چوغاليرسه اورانك مؤسسات صناعيه واقتصاديه‌سنده چاليشان اللر جداً پيداى ندرت ايدييور . عجبا بونك سببى سارقلرك سرقتى اعتياد ايدنمش اولمه‌سندن وسرقت واسطه‌سيله تأمين معيشتى سائر وسائط كسبيه‌يه ترجيح ايتمه‌لرندن بشقه برشيمىدر ؟

قواعد واحكام اسلاميه‌يه مخالف اوله‌رق تسأل واسطه‌سيله كچنمكى، كار وكسبه مقتدر اولانلر حقنده بيله ، قانوناً مساغ بولنان يرلرده عينى حالى مشاهده ايتمكده‌يز . بوكون انكلتره حكومتى تسألى بلا شرط عموم حقنده مباح قيلسه ، سرقتله مألوفيت سائقه‌سيله كسب وعملدن عاطل قالان‌اللردن انتفاع ايده‌مديكى كبى، مؤسسات صناعيه‌سى‌ده برچوق ايادئ عامله‌دن محروم قالير .

ظن ايتمم‌كه قارئين كرام شوحقيقت ثابته‌نك سرينى درك وتقديردن عاجز اولسونلر . انسان دائما هيچ بربدل مقابلى اولميان وياخود پك جزئى بربدل ايله تجارتى تأمين ايدن وسائله تشبث ايتمك ايچون نفسنده برميل طبيعى حس ايدر . سرقت، تسأل وغصب على‌شق‌اولى تشكيل ايتديكى كبى ميدانه قويديغى برقاچ پاره ايله عظيم برثروت استحصال ايتمك ايسته‌ين قماربازلرده ايكنجى قسمه داخل بدبختلردر .

٤) وقوعات‌جاريه وتجارب متواليه‌اثبات ايدييوركه‌سرقتى‌ارتكاب ايدنلر ديكر برچوق جرائمى ارتكاب ايتمكدن احتراز قيدنده بولنميورلر . برسارق كذب ، خدعه ، مكر وحيله‌كبى فضايح اخلاقيه‌دن اجتناب ايتمديكى كبى عياشلق ، اسراركشلك كبى حاللر انك نظرنده احوال عاديه‌دن معدوددر .

ظن ايتمه‌يز كه شو رذائلى ارتكاب خصوصنده ذره‌جه تردد ايده‌بيله‌جك بر خرسز بولنه‌بيلسون . سوزيمزك حقيقته درجهٔ مقارنتنى تدقيق ايتمك ايسته‌ينلر مختلف مملكتلرده سارقلرك احوالنى تدقيق وتفحص ايتسون؛ سرد ايتديكمز حقايق نظرلرنده‌بتون وضوحيله تجلى ايده‌جكدر .

آنفاً ذكر وتمهيد ايتديكمز اسبابدن طولاييدركه شريعت مطهره بوكبى امراض اخلاقيه‌يى اساسندن قلع ايتمك ايچون قطع يد عقوبتنى تقدير وقبول ايتمشدر. بويله برجزا هيئت اجتماعيه‌يى بريد عامله‌دن محروم ايتمكله برابر بوجزايه كرفتار اولانك حالندن متنصح وعبرت‌بين اولان برچوق كمسه‌لرك اللرينى‌ده بوسايه‌ده صيانت ايتمش اولور .

معمافيه يدسارقك تماماً قطعى حقنده بين‌المسلمين براجماع‌ده يوقدر. بعضيلرى قطع جزاسنك سارقده منزعج ومدهش بر خاطره براقمسى وتكرر جرم حالنده شريعتك مسامحه‌دن قطع نظر دها زياده التزام شدت ايده‌جكنى يقيناً بيلمسى دائرهٔ صلاح وعفته عودتنه باعث اولور فكر واميديله ايلك دفعه ارتكاب سرقت ايدنلرك، حكم قرآنى محافظةً ، قسماً اللرينك كسلمه‌سيله اكتفا ايتمشلردر .

بوروايتى بز كنديلكمزدن ايجاد واحداث ايتميورز . ابن حجر العسقلانى بخارى شرحى فتح‌البارى‌ده شويولده روايت ايدييور : امام شافعى (اختلاف على بن ابى طالب وابن مسعود) نام كتابنده ذكر ايدييوركه : حضرت على برسارقك خنصر ، بنصرووسطى پارمقلرينى قطع ايدر . وه سارقى ايشسز، عملدن ساقط برحاله كتيرمك خصوصنده اللهدن حيا ايدرم . » دير ايدى .

سرد ايتديكمز دلائل وايضاحات ايله نظرلرده تماماً تعين ايتمك كركدركه شريعت غراى محمديه سرقت آنك‌وجزاسى‌حقنده افكار بشرك لاحق اوله‌ميه‌جغى برسويهٔ اعجاز وكماله‌پيوسته اولمشدر . ذاتاً منطقسز برطاقم مطالعات ، ظنون واوهام وشخصى تمايلات اوزرينه مؤسس اولان برمدنيتله مدنيت قرآنيه ، بشرك آراء قاصره‌سيله حكيم عليم اولان ذات حق طرفندن موضوع قوانين ازليه آره‌سنده برنسبت آره‌يوب بولمق نه‌قدر اوزاقدر !

شوراده تنوير مدعايه خادم اولمق وانظار مطالعينه تاريخى برعبرت تشكيل ايتمك اوزره ، قاهره حبسخانه‌لرندن برنده محبوس بولنديغم اثناده مطلع اولديغم برحالى ذكر ايتمك ايستيوردم : مصرده بولنان بالجمله حبسخانه‌لرده اوصره‌ده قرق بيكدن فضله موقوف بولنديغنه وقوف حاصل ايتدم . بوحال بنى بونلرك اسباب توقيفنى تدقيقه سوق ايتدى . آكلادم كه محبوسيندن ايكى ثلثى يا فعلاً ارتكاب‌سرقت ، يا اسباب سرقته تشبث ، ياخود اثناى سرقتده ارتكاب ايديلن برجنايت تهمتيله محكوم بولنيورلر . صكره بومحكومينك اكثريتى سوق عادتله سرقتى صنعت ايدنمش كمسه‌لر تشكيل ايدييور . عينى سببدن طولايى دردنجى دفعه اوله‌رق محبسه القا ايدلمش كمسه‌لرده اكسيك دكل .

فقط عجبا بونلردن برقاچ دانه‌سى شرع انورك تعيين ايتديكى عقوبتله جزالنديرلمش اولسيدى بونصل برنتيجه ويرر ايدى ؟ ينه‌عينى كمسه‌لر بويله محبسلرى طولديررلر ، حقوق عبادى استخفاف وسرقت قصديله حدسز حسابسز جرائم وجنايات ارتكاب ايدرلرمى ايدى ؟

خلاصه بشريتك روحنى ، دقايق احوالنى نافذ برنظرله تحليل وتدقيقه موفق اولانلر كتاب كريمك احتوا ايتديكى احكام آره‌سنده عقل سليمه ومصالح بشريه مقتضياتنه ضد ومنافى برشى بوله‌بيلملرينه امكان متصور دكلدر . اكر ربا مسئله‌سنك حقيقتنه دائر برقاچ سوز سويلمه‌مك مجبوريتنده اولمايه‌يدق، حال‌وموقعك استلزام ايتديكى مستعجليت

داخلنده احکام قرآنیـه‌ده مندمج حکم وسرارى كشـف وتبیینه مجال اولمدیغى ایچون بوقدرله اکتفا ایدردك . امید ایده‌رزکه کرك تمهیدات سابقه ، کرك خاتمهٔ مقال اتخاذ ایده‌جکمز ربا بحثى حقنده‌کى افاداتمز ارباب امعانه احکام سـائرهٔ دینیـه ایچـون بر معیار صحیح تشکیل ایدر .

عبدالعزیز چاویش

سبیل‌الرشاد جریدهٔ اسلامیه‌سنه

افندم ،

ایکى آیدر انطالیه‌ده‌یم. بوراده‌ده برمعتاد عشرت علیهنده‌چالشدم. طلب وملاحظه‌لرم متصرف بك افندى طرفنـدن قبول بویورولدى . وملفوف بیاننامه‌دن آکلاشیله‌جغى اوزره بتون لوا داخلنده‌کى میخانه‌لر قاپاندیریله‌رق الحق شان اسلامه لایق برمعامله یاپلدى . عموم مسلمانلر متشکر وحکومته دعا خوان اولمقده‌لردر . کیفیتك سبیل‌الرشاده درجى ایله حکومت محلیه‌نك بو خیرلى همتنـدن بتون عالم اسـلامى خبردار ایتمکزى رجا ایده‌رم . امید ایده‌رمکه بشقه‌لرینه‌ده نمونهٔ امتثال اولورز. باقى عرض احترامات ایلرم افندم ۲۲ نیسان ۳۳۱

دوقتور میلاسلى

اسماعیل حقى

مسلمان قرداشلریمه

اى دین قرداشلرى ،

شـو بیاننامه‌م ایله سزه دنیا کزى ، آخرتکزى قازاندیره‌جق بعض نصیحتلرده بولونه‌جغم. بیلیورسکزکه یکرمى کوندن برى انطالیه‌ده‌کى میخانه‌لرى قاپاتدم . مسـلمان مملکتى اولان ودین رسمیسى دین مبین اسلام بولنان برحکومت مشروطه‌نك زیر اداره‌سنده انطالیه کبى نهایت یکرمى بش بیك نفوسى حاوى کوچك برقصبه‌ده بن شمدى‌یه قدر بش التى میخانه وار ظن ایدرکن قاپاتدیغمز صره‌ده آکلادم وکوردم‌که اوله‌رخصت رسمیه‌سى استحصال ایدلمش وایدلامش قرق قدر میخانه وار ایمش .. بوکا نه‌قدر تأسف ایتسـه‌ك ، نه‌قدر آغلاسه‌ق لایقدر . پیغمبرلرك اشرف وافخمى پیغمبر ذیشانمز افندمز حضرتلرینك « ام الخبائث یعنى فنالقلر والده‌سى ومنبعى » دیه توصیف بیوردقلرى ایچکى ایچون بوقدر مربوطیت ودوشکونلك کوسترسك صوکره اویوك پیغمبرك شـفاعتنى نه‌یوزله بکلیه وایسته‌یه‌بیلیرز ؟

برکره ایچکى ایچمکله آخرتمزى خراب ایدر وجناب حقك عذاب وعقابنه دوچار اولورز . چونکه قرآن کریمده برچوق آیات کریمه‌ایله مسـلمانلر عشرتدن منع ونهى اولنمشـدر . احادیث شریفه‌ده حضرت پیغمبر ذیشـان امتنى عشرتك مضرات دینیه ودنیویه‌سندن تخویف وتحذیر بویورمشلردر .

ثانیاً : عقل وبصیرت خارجنده حرکت ایتمش اولورز . چونکه بوکون‌فن طبابت یوزلرجه سنه‌دن برى‌تدقیقاتى نتیجه‌سنده کونش کبى میدانه چیقارمشدرکه راق اولسون ، شراب اولسون، خاصلى ایچنده اسـپرتو بولنان ومواد کئوليه دنیلان سرخوشلق ویرن شیلرك هیـنك برقطره‌سى بیله انسانك وجود وصحتنه ضرر ویرر . مثلا عشرت ایدن برآدم ، عشرت قوللانمایان آدمدن‌دها چابوق ورم اولور ، دها قولاى حما خسته‌لغنه طوتیلور ، دها چابوق صیتمه یاقالار .

حاصلى بروجود خسـته‌لغه معروض قالنجه اکر اووجودك قاننده اسپرتووارایسـه همان خسـته‌لق یاقالار ، اسپرتو یوق ایسـه قولاى قولاى یاقالایاماز ، وجود قارشى قور وخسته‌لق‌ده على‌الاکثر باذنه تعالى برشى یاپه‌میه‌رق کچر . بناءً علیه هرشیدن عزیز اولان صحتى بیله بیله اخلال ایدن وحیاتى یواش یواش سوندروب اولومى انتاج ایدن فنا برشیئى یاپمق ، یعنى ایچکى ایچمك ، عقللى آدملرك کارى عد اولنورمى ؟ شبهه‌سز بونى یاپمق برنوع انتحار ، برنوع دلیلکدر .

ثالثاً : انسانلق قواعدینه‌نظر آده‌مذموم وایچکى قوللانمق انسانلغه منافیدر. چونکه دینك ، اخلاقك مقبول عد ایتدیکى ایى انسانلر عائله‌سنى سوه‌ن، چوجوغنك چوجغنك استقبالنى دوشونن انسانلردر . حال بوکه عشرت ایدن برآدم برکره بناى الهى اولان کندى حیاتنى زهرلکله جمعیت بشریه‌یه اهانت ایتمکله برابر احتمال‌که بوسبیله چوجقلرینك یتیم قالمه‌سنه، ناسه‌ده محتاج اولمه‌سـنه سبب اولیور ؛ دیکر طرفدن عائله‌سـنك سـعادت ورفاهنه صرف ایده‌جکى پاره‌یى کتوروب ایچکى‌یه‌ویریور. کندى‌نفسنى، کندى عائله‌سنى‌سومه‌ین، ودوشونمه‌ین آدملردن جمعیت بشریه‌یه، ملته برخیر بکلنیرمى؟ البتده بکلنمز . هرکس بیلورکه برآتار سوزى واردر : « کندینه‌خیرى اولمیانك بشقه‌سنه هیچ خیرى اولماز.» دینلمشدر . نه‌قدر طوغرى برسوز !

رابعاً : بوکون دنیاده‌اسلامیتك مرکزى‌وخلیفهٔ رسول‌اللهك دولتى‌اولان حکومتمز، معاذالله‌تعالى نور عالیٔ اسلامیته قصد ایتمش خائن دشمنلرله، محاربه ایدیور . اولادلرمزدن ، اقاربمزدن ، بابا وقرداشلرمزدن‌بیکلرجه‌دینداشلرمز بوکون حدود بویلرنده‌وطن مقدسمزى دشمنه چکنتمه‌مك، اسلامیتى تعرض اعدادن قورتارمق ایچون قنالرى قولتوقلرنده غوغا ایلیور . بویله زمانده بزم کبى مملکتده قالانلرمزه ایچکى‌ایچمك یاقیشورمى ؟ هرآن، هردقیقه جناب‌حقدن اردوى همایونلرك مظفر اولمسنه دعا ایتملى والمزدن کلدیکى قدر عسکرى ایشلره یاردم ایتلى دکلمى‌یز ؟ حال بوکه جناب حق قرآن کریمنده « اى مؤمنلر سزبنم دینمه نصرت ایدرسه‌کز بنده سزه نصرت ایدرم » بویورمشدر . شوحالده بزم جناب حقدن نصرت تمنى ایده‌بیلمه‌کلکمز، نصرت طلبنه یوزمزاوله‌بیلمك ایچون أولا دین مبین اسلامه نصرت، یعنى جناب حقك وپیغمبریمزك نهى بویوردقلرى شیلردن مجانبت ایلمکلکمز لازم کلیر . یوقسه برطرفدن ایچکى ایچمك وسـائر نواهى ارتکاب ایلمك ایله مشغول اولورسه‌ق حقیقى مسلمانلقدن اوزاقلاشمش وبلکه مقلد اولمش اولورز . حال بوکه معاذالله مقلدك ایمانى بیله شـبهه‌لیدر . اسکیدن باطل براعتقاد وار ایدى : بعض‌یارم حکیملرصانکه آزمقدارده‌اسپرطو قوللانیلورسـه کویا صیتمه‌یه طوتولمامق ایچون ایى ایمش دیرلردى . حال‌بوکه اوروپالیلرك حکیملکده چوق ایلرى کیتمش دوقتورلرى اوغراشـه اوغراشـه صوك زمانلرده اثبات ایتدیلرکه اسپرتونك برداملهسى بیله‌زهردر ومطلقا انسانه ضرر ویرر . باقکز خاتم انبیا اولان پیغمبرمزك بیك اوچیوز کسور سنه‌اول مسـلمانلره منع ایتدیکى عشرتك فنالغنى اوروپالیلر هنوز یکى آکلایه‌بیلیورلر . شوحال بیله پیغمبرمزك بویوکلکنه نه‌عظیم بردلیل ، عادتا بر معجزه دکلیدر ؟

* * *

شو سوزلرم محضا خصوصى برنصیحتدر ، برحسبحال قبیلندندر . یوقسه حکومت رسماً لازم کلن شیلرى یاپه‌جقدر . برکره بوراده‌کى میخانه‌لرك‌قانوناً حکومتدن آلملرى مقتضى رخصت رسمیه‌یى آلمدقلرى، یکرمى سنه‌اول مجلس اداره‌جه ویرلمش برقراره استناداً ایچکى صاتدقلرى وحتى بعضیلرى ایچون بویله برقرار دخى اولمدیغى آکلاشلدیغندن هپسى قانون موجبنجه سـد والغا ایدلمش، قائممقاملرده‌ده بوبابده تبلیغات ایفا ایدلمشدر". بناءً علیه حال حاضرده نه‌مرکزه نه‌ملحقات لواده هیچ میخانه یوقدر. میخانه اولمانجه‌بالطبع کیمسـه‌نك‌چارشوده، پازارده عشرت ایتمسنه‌ده احتمال یوقدر . آنجق خصـوصى خانه‌لرده برشـوب عشرت ایتمك قالیر. فقط بویله مجلسلرده عشرت‌یوزندن‌على‌الاکثر غوغا وکورلتى چیقمسى وضابطه‌نك مداخله‌سنى ایجاب ایدر وقوعات اکسیك اولمدیغندن بویله برسببله ضابطه‌جه توقیف اولنانلر حقنده — حال‌حاضرده‌کى ادارهٔ عرفیه‌شویله

طورسون — قانون جزانك ٢٦٥ نجى ماده‌سنك تطبيق طبيعيدر . بوماده‌يى هركس اوقوسون ، يك آغير اولان مجازات قانونيه‌دن قورقسون . انشاءالله بوقناق بوسبتون قالقارسه اهالينك‌حقى ومشروع برصورتده‌مثلا طوپ‌اويونى اويناممق ، كولش ايتمك ، رياضات بدنيه‌ده بولنمق ، حاصلى هم صحتمزه نافع‌هم شرعاً وقانوناً ممدوح ومقبول اكلنجه‌لر يا پمق واحضار ايدلكده اولان محل مخصوصك هپ برابر رسم كشادينى‌ياپارز . بناءً عليه بوتون‌مسلمان‌قرداشلريمك ال برلكيله شوعادت سيئه‌دن قورتولمامز ايچون بتم ايله برلكده چاليشه‌رق‌وعشرت قوللانان برقرداشى كوريرسه همان نصيحت ويره‌رك قانونك مجازاتنى اكلاته‌رق كنديسنى واز كچيرمكه چاليشمسى خالصانه توصيه واعلان اولنور .

جناب حق جمله‌مزى توفيقات سبحانيه‌سنه مظهر بيورسون آمين .

مقالات

حربك اوتنجى آيى : ظفر بزده

حرب عمومى باشلايه‌لى تام اون آى اولدى كچيور . بدايتده فرانسه وانكلتره متفقلرى بولنان روسيه‌يه بل باغلامشلردى . اونلر ظن ايديورلردى كه ، روسيه بر ايكى آى ايچنده (برلين) و (ويانه) يى استيلا ايده‌جك ، قازاقلرينه بررسم كچيد ترتيب ايتديره‌جكدى ! فرانسزلرده (آلزاس — لورەن) ك استردادى خولياليله كندى قابلرينه بردرلو صيغميورلردى . انكلتره‌يه كلنجه ، او صوك درجه اميدوار بولنيور ، دونانماسنه ، بول شيلينلرينه كوه‌نيوردى . حتى فرانسه وروسيه‌يى آلمانلره مسلط ايتمكه موفق اولديغندن طولايى سوينيوردى . فى الحقيقه آلمانيا وآوستريانك حاضرلغنه لايقيله واقف اولميانلر بدايت امرده ائتلاف دولتلرينك غلبه چاله‌جقلرينه ذاهب ايديلر . بوندەده پك حقلى ايديلر . چونكه دنياده اوچ بويوك قوت واردركه ، اوچىده ائتلافجيلرده مبذول ايدى : پاره ، دونانما ، اردو ! فرانسزلر پاره‌سيله ، انكليزلر قوهٔ قاهرهٔ بحريه‌سيله ، روسلرده مليونلرجه عسكرلريله دنيايى ياقوب ييقه‌جق ، آلت اوست ايده‌جك ظن ايدلييوردى . لكن حقيقت بشقه درلو تجلى ايتدى . بالتجربه آكلاشيلدى‌كه ، آلمانيا هراوچ قوتك فضله‌سنه مالكدر . آلمانلر علوم وفنون حربيه ايله ، تعبيه وسوق الجيش نقطه‌سندن روسلرى هركون مغلوبيتدن مغلوبيته اوغراتديلر ، يوز بيكلرجه اسير آلديلر ، بويوك بويوك اردولرينى بطاقلقلرده محو ايلديلر . صوكرا باچيقا كبى اولدقجه مقتدر بر حكومتك بر قاچ هفته ايچنده خريطهٔ عالمدن اسمنى سيلديلر . متعاقباً فرانسه طوپراغنه كيرديلر . ديكر طرفدن انكلتره‌نك دونانماسنه ميدان اوقوديلر . انكلتره آچلقله آلمانيا وآوستريايى تهديد ايده‌بيله‌جكنى ظن ايديوردى . لكن ايش عكسنه اولدى ، آلمان تحت البحرلرى انكلتره‌يى آبلوقه آلتنه آلديلر . شيمدى قحط وجوع فلاكتنه معروض قالان انكلتره‌در . هيچ بر يردن انكلتره‌يه لايقيله ارزاق كيره‌ميور . واپورلر آمد شدلرينى كسديلر . واپورلرده چاليشان طائفه‌لر سير وسفردن قورقمه باشلاديلر . لوزيتانيالر بيله دكز آلتنه اينمكه محكوم اولديلر . انكلتره‌نك فائق قواى بحريه‌سى تايمس نهرنده اقامته محكوم بولندى . بو آنه‌قدر اورته‌يه چيقه‌بيلن ٤٣ حرب كميسى — كه قروازورلرله معاون قروازورلر بو صاييه داخل دكلدر — باتدى . فرانسه دارالحربنده يوزبيكلرجه عسكريله بيكلرجه ضابطنى غائب ايتدى . پاريسى‌ده توكندى . زواللى فرانسه‌يه نه عسكرجه ، نه‌ده پاره‌جه هيچ بر ياردمى طوقونه‌مدى . كيچنرله چورچيل صرف لاقيردى ايله ، قورى وعدلرله فرانسه رجال مسئوله‌سنى آلداتوب طورديلر . فرانسه كنجلرينى ، متفكرلرينى ، ضابطلرينى ، عسكرلرينى آلمان كولله‌لرينه ، سونكولرينه ، قيزغين قورشونلرينه قربان ايتديلر . الك صوكره فرانسه ١٩١٦ و ١٩١٧ افرادينى‌ده تحت سلاحه دعوت ايتديكى حالده ينه بر شى ياپه‌ميور ، آلمانلره قارشو عسكريتشديره‌مپور . بوندن بشقه خزينه‌سنده ، ملتك جزدنه‌كى صوك فرانقلرى قسماً احتياجات مبرمهٔ حربيه‌يه صرف ايتدى ، قسماًده روسيه‌يه پيشكش ايلدى . بو قدا كارلقلره مقابل نه انكلتره‌دن ، نه‌ده الك چوق كووه‌نديكى روسيه‌دن بر خير كوره‌مدى . روسيه‌يه كلنجه بو آنه قدر بوده لاجه‌سنه درت ميليون عسكرينى غائب ايتمش ؛ هر طرفدن قوغولمش ، مملكتى آلمان استيلاسنه معروض قالمشدر . هله شو صوك قاريات — غاليچيا هزيمتلرى روسلرك باينى قيردى ، شرف وحيثيتلرينى برباد ايتدى . كومور ومهمات حربيه‌جه روسيه بوكون پك مشكل موقعده قالمشدر . بر چوق محللرنده اختلالر باشلامشدر . زير اداره‌سنده بولونان عناصر مختلفه‌نك هر برى فكر استقلال تعقيب ايتمكده‌درلر . سوء قصدلر ، بومبا حادثه‌لرى ، فابريقه يانغينلرى ، پوليس فاجعه‌لرى هر كونكى وقايع معتاده صره‌سنه كچمشدر . اهاليده امثالى غير مسبوق بر ناخشنودى حكمفرمادر .

روسيه‌نك بو فلاكت واضمحلالنك الك مهم سببلرندن برى‌ده بوغازلرك قاپالى اولمسيدر . بوغازلر قاپانديغى روسيه‌نك نفسكاهى ، بوغازى صيقلمش ديمكدر . نه فرانسه ، نه انكلتره بوكون روسيه‌يه هيچ بر معاونتده بولونه‌مايور . دمير چنبرلرله هرطرفدن احاطه ايدلمش ، غايت مشكل بر موقعده قالمشدر .

كوريليوركه آلمانيا واوستريانك احوال زراعيه واقتصاديه‌لرى مأمولك فوقنده‌در . خزينه‌لرى ميليارلرجه آلتونله ، انبارلرى ميليونلرجه حبوباتله طولودر . فابريقه‌لرى هركون عقللره حيرت ويره‌جك درجه‌ده مهمات يتشديريور . بو سنه‌نك حصادى نتيجه‌سنده دها ايكى سنه‌لك ييه‌جكك تأمينى ممكندر . صوكره فدا كارلق ، عسكرلك ، محافظهٔ شرف وعزت حسلرى آلمانلرله اوستريالىلرده — دشمنلرينه نسبتله — قياس قبول ايده‌ميه‌جك برصورتده يوكسكدر .

خصوصيله دولت عليه كبى قوتلى وجسور ، صادق وعاليجناب بر متفقه مالك اولدقدن صوكره هر ايكى حكومت طاغلر قدر كسب قوت ايلمشلردر . اوچ آيدن برو چناق قلعه اوكنده فرانسزلرله انكليزلر

هيچ بر شى يا پەمديلر . بر انجيبر چكردكنى طولديرەجق قدر بر موفقيت احراز ايدەمديلر . بالعكس بر چوق زرهليلرينى ، قروازورلرينى ، تحت البحرلرينى ، طورپيدو ونقليه سفينەلرينى غائب ايلديلر . بشيوز ميليون فرانق قيمتنده كولله وباروت صرف ايتدكلرى حالده الآن نه بر قلعەيى ، نه بر استحكامى ، حتى نەده بر باطاريەيى اسكاته موفق اولەمديلر . تام بر آيدن برو شو صوك هجوملرندەده بر ايش كورەمديلر . اون بيكلرجه عسكرلرينى محو ايتديلر . مجروحلرينى ايسه وا پورلر طاشيمقله بتيرەميور . بويله ايكن ساحلك بر آديم دها اوته‌سنه كچەمديلر . كوز اوكنده بر عثمانلى طورپيدوسى قوجه بر (غوليات) زرهليلرينى ايكى ثانيه ايچنده دكزك اعماقنه كومدى .

ماهيت حربيه واقتصاديەلرى بوقدر بوزوق ، چوروك اولان ائتلاف مثلث حكومتلرينك چناق قلعه بوغازينى زورلامقدن مقصدلرى ، دولت عثمانيه ايله متفقلرينك مواصلەسنى كسمك و (نعوذ بالله) استانبولى تسخير ايتمكله بوتون ممالك شرقيه ايله عالم اسلام اوزرنده دهشتلى بر تأثير حصوله كتيرمكدن عبارتدر . لكن عنايت حقله بو خولیالرى ، بوقورونتيلرى تماميله بوشه چيقدقدن ماعدا ، اونەدن برو بالقانلرده ، بيطرف اوروپا حكومتلرى نزدنده چويردكلرى انتريقەلرله سياسى مأمورلرينك اويناديقلرى روللرده عقامته محكوم اولدى . هيچ بر حكومتى قانديرەمديلر . پورتكيزدن و ژاپونيادن باشلايەرق الك صوكره يونانستانه ، بلغارستانه ورومانيايه بيله مراجعت ايتدكلرى حالده ، هيچ بريسندن صدره شفا ويرەجك بر جوابه نائل اولەمديلر . الك صوكره كشكوللرينى ايتاليانك اوكنه اوزاتديلر . لكن اورادنده خائب وخاسر دونەجكلرينى وقوعات سياسيه وجريان احوال كوستريور .

ائتلاف مثلث دولتلريله زمامداران امورينك عالم اسلام حقندەكى بونجه مظالملرى ، بدخواهلقلرى ، سوء نيتلرى ، دها طوغريسى حقه قارشو طغيان وعصيانلرى منتقم ذوالجلالك غيرت سبحانيه‌سنه طوقوندى . الله اونلرى الك مدهش فلاكتلره دوچار ايتدى . انشاءالله ياقينده بوتون تاج وتختلرى تاراج اولەجقدر . بوكون بر يوزندەكى هر مسلمانه بو پارلاق فرصتلردن استفاده ايتمى ، استفادەيه شتابان اولمسى فرضدر . اوزاق اسلام مملكتلرندەده بو جريان انتقام باشلامشدر . بو اسلاميت وانسانيت دشمنلرى ايچون آرتيق قطعياً فلاح يوقدر . بونلرك اضمحلاللرينه ارادهٔ الهيه تعلق ايتمشدر . « واذا اراد الله بقوم سوء فلا مردله ومالهم من دونه من وال . »

س . م . توفيق

مطبوعات

سرخوشلق غيرتنك آرقەسى كلمز !

اقدام رفيقمزك صاحب امتيازى مسكراتك مضرت ومنعى حقنده لوزاندن برمكتوب كونددريور . شايان دقت ملاحظاتى محتوى اولان بومكتوبك بعض پارچەلرينى بروجه آتى نقل ايله انظار عبرته وضع ايديورز :

« روسيه ايله انكلترەده شو آرالق مسكراتك منع ايدلديكى معلومدر . علوم اجتماعيه علماسندن اولوب اليوم لوزانده بولنان موسيو (برودا) اهالى يوردنده بوفرصتدن استفاده ايدرك بر قونفرانس ويردى . روسيه وانكلترەده مسكراتك نه ايچون منع ايدلديكنى ايضاح ايتدى . منع مسكرات نتيجه اعتباريله برخير ايسەده شمدى منع قرارينى ويرن حكومتلرك ، انكلتره وروسيه‌نك ، مقصدلرى افراد عسكريه‌نك حرب وجدال قوتى ، روحى وجسمانى غيرتى آرتديروب خصمه قارشى قويمقدن بشقه برشى دكلدر . حقيقةً ، اجرا ايديلن تدقيقات ايله آكلاشلمشدركه عشرت اعتيادى افرادك روحانى وجسمانى غيرتنى قيريور ، قوهٔ تحمليه‌يى بيتيريور .

بعضاً هجوملرده افراده مسكرات ويرلديكنى ايشتمش ايدم . حتى بونى بومحاربەده دخى تطبيق ايتديلر . فقط مسكراتك تأثيرى برجنت ، بردليلك كتيرمكدن عبارت قالير . بوحالده بولنان بركيمسه كنديني اولومه قولايجه آته‌بيلور ايسەده شمديكى كبى متمادى ومتعاقب هجوملرده سرخوشلق غيرتنك آرقەسى كلمز . كوريورزكه متقابلاً بربرى ارقەسى صره اوچ درت كره سونكو هجومى واقع اوليور . بر استحكامى ضبط ايتمك ايچون يكرمى بر دفعه هجوم واقع اوليور . محاربهٔ حاضره‌نك ويرديكى يورغونلق تعريف خارجندەدر . انسان مشقتك بودرجه‌سنه قارشى كلەبيلمك ايچون فكراً وجسماً دمير كبى اولمليدر .

انكلترەده وروسيەده ويسكى ، ووتقا آرتق نه ‌ييليور ، نه صاتيليور . بونى تدارك ايتمه‌نك احتمالى يوقدر .

موسيو (برودا) ديديكه منع مسكرات ايچون دينك نهى ، وعظ ونصيحت كفايت ايتمز . مطلقا براص قانونى ايستر . ذاتاً مسكراته آليشمش كيمسەلر عبادتخانەلره كلمزلركه مأمورين دينيه‌نك نصايحنى ديكله‌سونلر .

موسيو (برودا) نك ديديكى كبى يالكز وعظ ونصيحت كار ايتمز . بزده‌ده حكومت راقى اعمالنى كلياً منع ايله برابر ممالك اجنبيەدن مسكرات ادخالنى دخى كلياً نهى ايتمليدر . روسيەده ووتقانك موجب اولديغى واردات عظيم ايدى . حكومت بوندن واز كچدى . بزمده ديون عموميه‌مز راقى وارداتنى دفترلرندن چيزمليدر . يوقسه بو سيئه مملكتمزى روحاً ، جسماً ، اقتصاداً تخريبه سبب اولور . منع مسكراتك بزم ايچون تام زمانيدر . بوزماندن استفاده ايتمك سعادت آتيه‌مز ايچون فال خير اولور .

موسيو (برودا) نك ديديكى وجه ايله حكومت بونى منع ايتمكله واردات ملته حقيقةً نقيصه عارض اولماز . ديون عموميه‌نك قاصه‌سنه پاره كيرمز اما ، راقى پاره‌سى كيسەده قالير . هيچ اولمازسه آنكله اوك اكمكى ، محمد ايله فاطمه‌نك مكتب كتابلرى تدارك اولنور . »

حقیقتلر بر بر تجلی ایدیور !

فرانسزلرك كچن كون انطالیه كورفزنده بر خرسز جته‌سی كبی كویلره، چولق چوجقلره ، عاجزلره قارشی‌وقوع بولان تجاوزلرندن طولایی غایانه‌كان طنین رفیقمز ٢٣٠٤ نومرولو نسخه‌سنده یازدیغی برباش مقاله‌ده دیوركه :

«فرانسزلر هفته‌لرجه آج قالمش وحشی برقوردسوروسی كبی طوپ وسلاحله بش اون آولی كویلره هجوم ایده‌رك اختیار بابالره ،فقیر قادینلره ، بشیكده‌كی چوجوقلره تجاوز ایدییورلر ؛ فرانسه‌ده «مدنیت» كلمه‌سی ایله آكلاشیلان معنا بوایسه هیچ برده‌جكمز یوقدر ؛ فقط آكرمدنیتك دشمنه انسانجه برحرب یاپمق امر ایدییورسه شوقروازور طرفندن یاپیلان شیلردن‌دولایی بالذات‌فرانسزلرك‌ده یوزلری قیزارمق لازم كلیر . بز بو رذالتلری كوردكجه بوملكنده سنه‌لردن بری فرانسزلر حقنده پرورده ایدیلن حسیاتده نه‌درجه‌لره‌قدر آلدانلمش اولدیغنی كوره‌رك درین برتأثر وتأسف حس ایدییورز .»

آفریقاده‌كی بیچاره مسلمان قارداشلرمزه قارشی یاپدقلری فناللق ، ارتكاب ایتمدك ظلم وشناعت براقمایان بومدنیت ماسكه‌سنه بورونمش وحشیلره مسلمانلر دائما عینی حسیاتی پرورده‌ایدیورلر : نفرت‌ولعنت!

شئون

ائتلاف مثلثه قارشی جهاد اسلام

چناق قلعه :

تبلیغات رسمیه :

٣٠ نیسان : چناق قلعه جبهه‌سنده قره جهتنده مهم بروقعه اولمامشدر . چناق قلعه بوغاز مدخلی قربنده [مورطو] لیمانده بولنان برانكلیز زرهلیسنه بوصباح اوكه‌دن اول دونغامزك برقسمی هجوم ایتمش وزرهلی ، قوماندان كوپریسی خداسندن ، اورته‌سندن وكریسندن آلدیغی اوچ اصابت نتیجه‌سنده درحال باطمشدر .

١ مایس : چناق قلعه جبهه‌سنده كلیبولی‌شبه‌جزیره‌سنده آری‌بورنده‌كی دشمن یكیدن تقویه قطعاتی آلدیغی حالده سپرلرندن آیریله‌میور . آرا صره بعض نقطه‌لرده كوسترمك ایسته‌دكاری فعالیتك ، مؤثر مقابله‌لریمزله عقیم براقیلیور . جنوبده سدالبحر منطقه‌سنده ایسه دشمن عین‌وضعیتده‌ساكندر . برطیاره‌مز اردوكاهلرینه موفقیتله بومبالر آتمشدر . دشمن تلفاتی اكماله كلن ایكی طابوراق قدر قوت‌دون ایلری سوردولن باطاریه‌لریمزك‌مؤثر آتشیله‌پریشان طاغیدیلمشدر .دون صباح (مورتو) لیمانده باتیریلان‌زرهلی (غولیات) نامنده انكلیز زرهلیسیدر . مرتباتندن قسم اعظمی بوغولمشدر . بومظفریت معاونت ملیه طورپیدو مخربی طرفندن قازانلشدر. وظیفه‌لرینی‌موفقیتله ایفا وسالماً عودت ایدن بوبرقسم دونانمامز برچوق دشمن طورپیدولری طرفندن شدتله تعقیب اولونمشلرسه‌ده ساحل باطاریه‌لریمزك مؤثر آتشلری آلتنده اشبو دشمن طورپیدولری چكیلمه‌یه مجبور اولمشلردر . بواثناده دشمن طورپیدولری آراسنده شدید اوچ بویوك اشتعال كورولتولری ایشیدیلمشدر . آناطولی ساحلنده‌كی بطاریه‌لریمز سدالبحرده‌كی‌دشمن اسكله‌لریله اردوكاهلرینه‌تأثیرلی آتشلرایتمكده‌در. بوآتشلردن دون اوجوارده بویوك براشتعال حصوله كلمشدر . ٢٨ نیسانده بوباطاریه‌لریمزه نتیجه‌سز آتش‌ایتمكده اولان‌فرانسز(شارل‌مارتل)زرهلیسنه‌ایكی اصابت‌واقع‌اولمشدر.فرانسز(ژان‌دراق)قروازوری بوكون‌انطالیا لیمانك‌غربنده (فنیكه) یه عسكر چیقارمق ایسته‌مشسه‌ده دشمن افرادی طرفردن ایدیلن مقابله اوزرینه تلفاتله اوغرایه‌رق فرار وقروازورده بالآخره تباعد ایلمشدر .

٢ مایس : چناق قلعه‌ده دون قره‌ده و دكزده مهم برحركت اولمامشدر. اوالكی كون سدالبحرده‌كی دشمن اردوكاه وموضعلرینی مؤثر برصورتده تعجیز ایدن ایلرو بطاریه‌لریمزه قارشو دشمنك برقاچ زرهلیسی بلاموفقیت آتش‌ایتمش وبعده بونلردن (مائستیق) زرهلیسی ایله (البیون) زرهلیسی مدخلدن بوغازه كیرمكه تشبث ایتمشلر ایسه‌ده مقابل آتشلریمزله مكرراً دفع وطرد ایدلمشلردر .

٣ مایس : چناق قلعه جبهه‌سنده آری بورنده‌كی دشمنك اوچ طابور قدر پیاده وبوكا منضم استحكام قطعاتی دون صباحه قارشوصاغ جناح‌موضعمزه باصقین طرزنده یاپمق ایستدیكی مكرر هجوملری هردفعه‌سنده تلفات ایله دفع ایدلمش وبرقسم قوتمزك مقابل تعرضلریله دشمن موضع اصلیلرینه سورولمشدر. موضع جوارنده صاییله‌بیلن دشمن مقتوللری اوچ یوزی بولمشدر ، دشمنك بوهجوم نتیجه‌سنده‌كی ضایعاتی ١٠٠٠ قدر تخمین اولنیور . ایكی یوزدن فضله سلاح وبرچوق تجهیزات حربیه اغتنام اولنمشدر . دشمنك بوضایعاتنه قارشو ضایعاتمز پك جزؤی اولمشدر . بوغازك مدخل جوارنده‌كی بطاریه‌لرمز دون دخی بلا تأثیر دشمن سفائنی طرفندن بومباردمان ایدلدی . بوكا رغماً سدالبحرده‌كی دشمن مواضعنی بطاریه‌لرمز شدتله طوپه طوتمقده‌در . اوچ سرلی (وانژانس) اسمنده‌كی انكلیز زرهلیسنه تماماً اصابت ایتمشدر . طیاره‌لرمز دون سدالبحرده دشمن اوزرینه موفقیتله بومبالر آتمشدر .

٤ مایس : چناق‌قلعه‌جبهه‌سنده : دون آری‌بورنده مهم‌برحركت‌اولمادی. یالكز خفیف پیاده وطوپجی آتشلری تعاطی ایدلمشدر . طوپجی مرمیلریمزله اوفق بردشمن نقلیه كمیسی خساره اوغرامش ، ایچنده‌كیلر صندالره‌آتلایه‌رق واپور اوزاقلره چكیلمشدر . جنوبده سدالبحر منطقه‌سنده صاغ جناحده‌كی قطعاتمز ایكیوز مترو ایلروده برتپه‌یی دشمندن استرداد ایله‌مشدر .

٥ مایس : چناق‌قلعه‌جبهه‌سنده؟ دونكی وضعیت‌قره‌ده برتبدل اولمامشدر. دكزده دشمن سفائنی پك اوزاقلردن مدخل جوارنده‌كی‌بطاریه‌لرمزی‌فاصله‌لی، فقط تأثیرسز بومباردمان ایتدی. (آلبیون) زرهلیسنه بوصره‌ده‌برمرمی‌اصابت ایتمشدر . طیاره‌لرمز سدالبحر اوزرنده فائده‌لی طیرانلر یاپمشدر .

ازمیر :

٤ مایس : برفرانسز قروازوری دون ازمیرك‌جنوب ساحلنده مكرینك غربنده [صارصاله] اسكله‌سنه آلتمش‌قدر عسكرچیقارمقده‌ایكن محافظلریمزك مقابله‌سیله جله‌سی كیلرینه فرار ایله‌مشدر . كذا دیكر برقروازور حمایه‌سنده (فنیكه) نك غربنده (صوقات) اسكله‌سنه یوزدن فضله دشمن عسكری چیقاریلمش ایسه‌ده جواردن یتیشن قطعاتمزك تعرضاتیله اون مقتول ومجروح ویره‌رك متباقیسی كاملاً استیمبوطلرله قروازوره قاچه‌بیلمشدر .

§ ٢ــ٣ مایس كیجه‌سی ایكی دشمن قروازوری ازمیر استحكاماتی قارشوسنده طولاشمقده ایكن بطاریه‌لریمزك آتشندن قروازوردن برینك‌باش طرفی سقطلانمه‌سیله هرایكی قروازور اوزاقلاشمشدر .

مصر :

٣ مایس : ١ مایسده عقبه كورفزنده طولاشان فرانسز ویقتوره‌ووغو حرب كیسندن اوچ‌دولان برطیاره آتشلرمزله سقطلانه‌رق‌دكزه دوشورلدی. طیاره موتوربوطله كمی‌یه نقل اولنمشدر . ٢ مایسده ینه بوكمی‌دن عسكر طولو برصندال قره‌یه صوقلمق ایستر ایكن آتشلرمزله بش مقتول ومجروح‌ویره‌رك كمی‌یه چكیلدی . بعده كمی كورفزدن آچیلمشدر .

سبیل‌الرشادك دوام‌انتشارینی آرزو ایدن قارئین محترمه‌نك شوصره‌ده آبونه بدلاتنی تأدیه‌ده اهمال وتراخی كوسترمه‌مك‌لازمكلدیكنی لطفاً تقدیر بیورملری رجا اولنور .

حقوق‌مطبعه‌سی

ع. اشرف ادیب

آبونه شرائطی

ممالك عثمانیه‌ده سنه‌لکی (٦٥)، آلتی آیلغی (٣٥) غروشدر .
ممالك اجنبیه‌ده سنه‌لکی (١٧)، آلتی آیلغی (٩) فرانقدر .

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز .

سبیل الرشاد

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در .

اخطارات

رساله‌مزدن آلندیغی کوسترلمك شرطیله بتون یازیلر هرحالده بر غزته طرفندن اقتباس اولونه‌بیلیر .

مکتوبلرك ، امضالرك واضح و اوقوناقلی اولمسی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولونور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بلدیرلمسی رجا اولونور .

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاكف

صاحب ومدیر مسئول
اشرف ادیب

اتبعون اهدكم سبیل الرشاد

عدد ٣٤٠ | ١٣ رجب ١٣٣٣ | پنجشنبه | ١٤ مایس ١٣٣١ | جلد ١٤

اسلامده فلسفه

١٤

اهل سنت واهل بدعت ، اهل سنت خاصه وعامه

مبحث رابعده بیان اولندیغی وجهله طریقت انبیا ایکی وجه ایله تلقی اولنمشدر : طریق سنی ، طریق بدعی .

طریق سنی‌یه سلوك ایدن اهل سنت وجماعت : اعتقادده رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلرندن ثابت اولان سنت سنیه‌یه متمسك اولان اهل توحیددر. اهل سنت: نبی افخم افندمز حضرتلرینك سنتلری اوزره اولان ، رسول اکرم ایله اصحاب کزینك اعتقادلری کبی اعتقادده بولنان، اهل جماعت: دینده تفرقه‌ده بولنوب جماعتدن آیرلمیان ذوات دیمکدر. اهل سنتك مبناسی : کتاب وسنته ودائما کتاب وسنته موافق اولان عقل صریحه متابعتدر. چونکه جناب حق « وانزلنا معهم الکتاب والمیزان » نظم جلیلی موجبنجه کتابی میزان ایله برابر انزال ایتمشدر . انبیا محیرات عقولی خبر ویرر ، یوقسه محالات عقولی خبرویرمز .

طریق بدعی‌یه سلوك ایدن اهل بدعت اهل سنت وجماعته مخالف اولانلردر. اهل بدعتك مبناسی : رسول اکرم افندمز حضرتلرینك کتیردیکی شیئی کندی رأیلرینه تابع قیله‌رق تبدیل وتحریف ایتمك، حجج قطعیهٔ سمعیه‌ده برقوت براقمامقدر. قریباً بر تفصیل بیان اولنه‌جغی وجه ایله اسلامده حدوث ایدن بدع اعتقادیه‌نك اصولی بشدر : بدعت رافضه، بدعت مارقه ، بدعت قدریه ، بدعت مرجئه، بدعت جهمیه در.

اهل سنت ایکی قسمه آیریلیر : اهل سنت خاصه ، اهل سنت عامه .
اهل سنت خاصه : کمال سنت اوزره اولان ذواتدر. سلف امت، مشایخ حنفیه ، مشایخ مالکیه ، مشایخ شافعیه ، سادات حنابله اهل سنت خاصه طریقنده درلر .

اهل سنت عامه : کمال سنتده تقصیرلری بولنان ذواتدر : « ٢٤٠ » تاریخندن براز صکره وفات ایدن ابومحمد عبدالله بن سعید بن کلاب البصری‌یه انتساب ایدن کلابیه ایله « ٣٣٠ » ده وفات ایدن ابوالحسن الاشعری البصری‌یه انتساب ایدن اشعریه اهل سنت عامه طریقنده درلر. کرامیه وسالمیه فرقه‌لرینی‌ده اهل سنت عامه‌دن صاییشلردر . کرامیه ایله کلابیه وسالمیه ایله اشعریه آره‌سنده تنافر وتقابل واردر.

١٥

فلسفه‌نك لسان عربه ترجمه‌سی

عصر اول هجری‌ده فقهاء دین آثار شرعیه و احادیث جلیله‌نك جمع وترتیبی ایله مشغول ایدیلر. اهل اسلام علم فقه ، علم لغت ، علم سیر ومغازی کبی علومی منابعی ایله ، مأخذلریله برابر تتبع ایدرلر ایدی. «تقدیم الاهم علی المهم» قاعده‌سی رهبر حرکاتلری ایدی . عصر اولده بر دولته ، بر ملته اول باول لازم اولان علوم ایله مشغول اولمشلر ایدی. هنوز علوم سائره‌یه ، بالخصوص فلسفه‌یه احتیاج کورلمیور ایدی. فی الواقع ممالك مفتوحه‌ده فلسفه ایله مشغول اولانلر وارایسه‌ده اهل اسلام آنلره توجه کوسترمز ایدی.

علوم شرعیه کمالیله وضع وتأسیس اولندقدن صکره آرتق نوبت علوم عقلیه‌یه کلمش ایدی، امم متمدنه عندنده معروف اولان علوم وفنون لسان دینی اولان لسان عربه نقل اولندی ، اقوام متمدنه‌دن هیچ بری

ترك اولونیوب هر برقومدن الذیاده ترقی ایدن علوم اخذ اولندی، الك زیاده اخذ علوم اولنان اقوام قدیم یونانیلر، قدیم هندلیلر، قدیم ایرانیلر ایدی. شوراسی شایان دقتدرکه تاریخ وادبیات قدیم یونانیلردن اخذ اولونمامش، بلکه قومشو بولنان قدیم هندلیلر ایله قدیم ایرانیلردن اخذ اولونمش ایدی.

قدیم یونانیلردن اخذ اولنان فلسفه، طب، نجوم ایدی. بوکامبنی اهل اسلام آره‌سنده ارسطو فلسفه‌سی، افلاطونك مثل نظریه‌سی، فیثاغورث حکمتی، رستم حکایاتی، وقایع ایران وتوران[١]، سیر نوشروان بك زیاده شایع اولدیغی حالده اومیروس ادبیاتی، وقایع یونان شایع دکل ایدی. بونك کبی مجوس، براهمه، سمنیه مذهبلری معلوم اولدیغی حالده یونان الهه‌سی معلوم دکل ایدی.

قریباً ذکر اولنه‌جغی وجهله فلسفه مأمون زماننده لسان عربه نقل اولنمشدر.

١٦

فلسفهٔ محضه، فلسفهٔ کلامیه، فلسفهٔ قرمطیه، فلسفهٔ معدله (صفائیه)، کلام فلسفی، تصوف فلسفی

فلسفه بدایت امرده یهود ونصاری وصابئی ایله معتزلی الندە ایدی. اهل اعتزال اذیال فلاسفه‌یه صاریله‌رق اصول فلسفیه ایله اصول کلامیه‌یی مزج ایتمشلر ایدی. بوکامبنی سلف امت مذهبنده بولنان اهل سنت فلسفه‌یه، حتی علم کلامه بیله میل ورغبت ایتمیورلر ایدی. صحابهٔ کرین واخیار تابعین مذهبلرینك خارجنده هیچ برشیئی قبول ایتمزلر ایدی.

مع مافیه بدایتده اهل اسلامدن بعضلری طوغریدن طوغری‌یه فلسفه‌یی تتبع ایدرلر ایدی.

قدمای کلامیین اهل سنتده سلف امت مذهبنده بولنان اهل سنت کبی فلسفه‌یه اصلا رغبت کوسترمیورلر ایدی؛ اهل کلامدن فلسفه‌یه اهمیت ویرن معتزله ایله قرامطه وبونلره پیرو اولان فرقه ایدی. فلسفه معتزله طرفندن علم کلامه، قرامطه طرفندن تصوف وکلامه ادخال اولونمش ایدی.

عصر رابع هجری اواسطنده «اخوان الصفا» نامیله ظهور ایدن برجمعیت شریعت، فلسفه، تشیع بینلرینی جمع ایتمك ایستمش ایدی. بوجمعیتك کندیلرینه مخصوص اولان فلسفه‌لرینك طیشی شریعت، ایچی حکمت ایدی.

متکلمین اهل سنتك فلسفه‌دن اعراضلری غزالی زمانه‌قدر دوام ایتدی. غزالیدن اعتباراً کلامیین اهل سنتده فلسفه‌یه رغبت کوستردیلر.

متقدمین صوفیه‌ده سلف امت کبی نه کلامه، نه فلسفه‌یه رغبت کوسترمه‌مشلر ایدی. فقط متأخرین متصوفه متأخرین کلامیین کبی فلسفه‌یه رغبت کوسترمشلر، فلسفه‌یی علم تصوف ایله برلشدیرمشلردر.

ایشته فلسفه‌یی تعلیم وتعلم وتتبع خصوصلرنده عالم اسلامده باشلیجه آلتی مختلف مسالك ظهور ایتمشدر:

١ — فلسفهٔ محضه مسلکی. — بومسلك فلسفه‌یی طوغریدن طوغری‌یه تتبع ایدوب دین وشریعتك تحت تأثیرنده براقیان مسلکدر. اصل فلسفه بودر. کتب کلامیه‌ده‌کی حکما وفلاسفه بومسلکه سالك اولانلردر. بومسلك اربابنك الك مشهور سیالری: یعقوب بن اسحق الکندی، ابو نصر فارابی، ابوعلی بن سینا، ابوبکر بن باجه، ابوالبرکات البغدادی، ابو الولید بن رشددر.

٢ — فلسفهٔ کلامیه مسلکی. — بومسلك فلسفه‌یی علم کلام ایله برابر تتبع ایدوب اصول فلسفیه ایله اصول کلامیه‌یی مزج ایده‌رك قواعد کلامیه خارجنه چیقان مسلکدر. اهل اعتزالك وبونلره پیرو اولانلرك مسلکی بودر. بومسلك اربابنك الك مشهور سیالری ابوالهذیل العلاف، ابراهیم النظام، معمر بن عباد السلمی، عمرو بن بحر الجاحظ، ابوعلی الجبائی، ابوهاشم بن ابی علی الجبائی، قاضی عبدالجبار الهمدانی، ابو الحسین البصری‌در.

٣ — فلسفهٔ قرمطیه مسلکی. — بومسلك مدارك فلسفیه‌یی تخیلات وجدیه وشبهات کلامیه ایله مزج ایدن وبین المسلمین الحاد نشر ایلیان مسلکدر. بومسلکه سلوك ایدنلره قرامطه دنیر. قرامطه‌نك هریرده اسملری آیری‌در: عراقده باطنیه، قرامطه، مزدکیه؛ خراسان طرفلرنده تعلیمیه، ملاحده دینور. قرامطه‌نك طیشی مذهب رافضه، ایچی مذهب مجوس وصابئه‌در. زنادقه‌نك، غالیهٔ روافضك، اباحیه‌نك، معطله‌نك مسلکلری بودر. حمدان قرامط، ابوسعید الجبائی، سنان مصری، حسن صباح بومسلك اربابنك الك مشهور سیماسندندر.

٤ — فلسفهٔ معدله (صفائیه) مسلکی. — بومسلك شریعت ایله فلسفه وتشیع بینلرینی جمع ایدوب اعتقادلرنجه کمالی بولان برمسلکدر. فلسفهٔ صفائیه بغدادده عصر رابع هجرینك اواسطنده تشکل ایتمش اولان «اخوان الصفا» جمعیتنك اورته‌یه قویدقلری برفلسفه‌در. «اخوان الصفا» رساله‌لرینی یازانلردن اسملری سویلنیلان شونلردر: زید بن رفاعه، ابو سلمان بن محمد بن معشر البستی، ابوالحسن علی بن هارون الزنجانی، ابو ابواحمد المهرجانی، العوفی. اخوان الصفا رسائلنك انتشارینه الك زیاده خدمت ایدن اهل اعتزالدر. اندلسه رسائل اخوان الصفایی ادخال ایلیان ابوالحکم الکرمانی القرطبی (وفاتی: ٤٥٨) در. رسائل اخوان صفا اندلسده فلسفه‌نك ترقیسنه خیلی خدمت ایتمشدر.

٥ — کلام فلسفی مسلکی. — بومسلك مسائل فلسفیه ایله مسائل کلامیه‌یی مزج ایدوب هرایکیسنی برفن حکمنده طوتارق قواعد کلامیه خارجنه چیقمیان مسلکدر. متأخرین متکلمین اهل سنتك مسلکی بودر. بومسلکی تأسیس ایدنلر غزالی، رازی، آمدی وبیضاویدر. فقط مشار الیهمك طریقتلری متساوی دکلدر. غزالی طریقی: فلاسفهٔ مشائیه‌یی ویاخود ابن سینا وفارابی فلسفه‌لرینی، تعبیر عمومی ایله فلسفه‌یی رد ایتمکی عقائددن معدود قیلان بر طریق؛ رازی ایله آمدی طریقتلری کلام ایله فلسفه‌یی قاریشدیران برطریقتی، بیضاوی طریقتی ایسه کلام ایله فلسفه‌یی دها زیاده

[١] بعض اهل تتبعك تحقیقلری موجبنجه عربلر کندیلرندن ماعدا اولان اقوامه «عجم» دیدکلری کبی ایرانیلرده کندیلرندن ماعدا اولان اقوامه «توران» دیورلر.

قاریشدیروب موضوعنده اشتباه والتباس کوسترن برطرقتی تمثیل ایدر. بونلردن ماعدا ارموی، شمس الدین الاصفهانی ، قاضی عضد الایجی ، تفتازانی، شریف الجرجانی ، ابن همام ، دوانی بو مسلکك اك مشهور سیمالرندندر .

٦ — تصوف فلسفی مسلکی . — بو مسلك فلسفه‌یی تصوف ایله برابر تتبع ایدوب مدارك وجدانیه‌لرینی مسائل نظریه صره‌سنه ادخال ایلیان مسلکدر. متأخرین متصوفه‌نك مسلکی بودر. شیخ محیی الدین عربی، ابن سبعین، تلمسانی، صدر الدین قونوی، بدر الدین سیماوی، ابن هود، ابن الطفیل ، ابراهیم الجیلی ، داود القیصری، عبد الرحمن جامی بو مسلك اربابنك اك مشهور سیمالرندندر .

مسالك ستّه آره‌سنده تداخل بولنه‌بیلیر. بوکونده فلسفهٔ جدیده‌یی تتبع ایتمك ایستیانلر هر حالده مسالك مذکوره‌نك برینه سلوك ایده‌جکلردر. فلسفهٔ قرمطیه مسلکندن ماعداسی تحری حق اوغرنده چالیشمشلردر. فلسفهٔ قرمطیه مسلکی متمین الی الاسلام اولانلرك، طینتی صلاح ، ایچی فساد اولانلرك ، ذو الوجهین اولانلرك ؛ ملحدینك مسلك مخصوصلریدر. [١]

(والله یعلم المفسد من المصلح) .

ازمیرلی
اسماعیل حقی

اسلام و مدنیت

٣

ربا مسئله‌سنده ، دیکر بعض مسائل کبی، مسلمانلردن برچوغنك عقل و بصیرتلرینه خفی قالمشدر. انلر آکلایه‌مامشلردرکه مسئله‌ده بوکون بر مغلقیت و مبهمیت وارسه بونك باشلیجه تهمت و مسئولیتی کندیلرینه عائددر . شاهد اسلامی انلرك نظرلرنده پژمرده قیافتلی، تعاقب اعصار ایله قد وقامتی بوکلمش ، قوای عمومیه‌سنه وهن پیری طاری اولمش بر فرتوت کهن سال شکلنده تجلی ایتدیرن باشلیجه سبب انلرك حقایق عالیهٔ اسلامیه‌یی ادراك وتقویه خصوصنده‌کی عجز وتقصیرلریدر .

اوت ، فقها ربا حقنده بك چوق شیلر یازمشلر و بونك ماهیت وتفرعاتی حقنده لزومندن فضله احکام استنباط ایتمشلردر . لکن بزم اوزریمزده ترتب ایدن بر وظیفه واردی‌که اوده فقهانك وضع موقع اجتهاد ایتدکاری بو احکامك ، حال وموقع ایجاباتنك وزمانلرینه عائد شرائط حیاتیه‌نك تحت تأثیرنده سانح اولمش بر نتائج فکریه حدودینی تجاوز ایده‌میه‌جکنی ادراك وتقدیر ایتمککی.

بز آکلامه‌لی ایدك‌که ، اسلامك دائما پیش نکاه تقدیس وتبجیلمزده قائم وپایدار اولان برکتابی وارکه، شائبهٔ تحریف وتبدیلدن مصونیتی منزل کریمی تحت ضمان قدسیتنه آلمش ، بناءً علیه اوبوکون دها بدایت نزولنده اولدیغی کبی بتون طراوت وبکارتنی محافظه ایدوب طوریبور. حضرت عمر بن الخطاب رضی الله عنهك رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمزك سربالین احتضارنده « لاتختلفوا وفیا کتاب الله » دیدیکی اوکتاب مقدسدر . انك منزل اقدسی برمسئلهٔ شرعیه‌ده، یاحادثهٔ اجتماعیه‌ده نزاع واختلاف ایتدیکمز زمان انك حکم فاصلنه مراجعت ایتمکلکمزی امر ایدیبور : « وان تنازعتم فی شیء فردوه الی الله والرسول ان کنتم تؤمنون بالله والیوم الاخر » بو آیت کریمه‌ده فصل خصومتك اللهه ارجاعندن مقصد قرآنه، رسول اللهه ارجاعندن مقصد سنت صحیحهٔ ثابته‌یه رد واعاده‌سیدر . بوبویله اولنجه آرتق بزم ایچون کوزمزك اوکنده طورمقده اولان بو ایکی مرجع معظمی براقوبده فقهانك قدماً قبول وتقویه ایتدکاری اساساته نصب نظر ایتمك وانلرك بوبابده‌کی اقوالنی ، احوال حاضره‌یه توافق ایتمسه‌ده، مقتضیاتندن عدول وانحراف اصلا جائز اوله‌میان ، عمومی بر دستور شکلنده تلقی ایتمك معقول ومقبول برحرکت عد اولنه‌بیلیرمی ؟ مع مافیه شوراسنی‌ده درخاطر ایتمك ایجاب ایدرکه فقهای عظام بو احکامك وضعنده مقتضیات احوال وزمان ومحیطلرینك ایجابات واحتیاجاتنه تماميله توافقنی نظر دقته آلمشلردر . احکام اجتهادیه آره‌سنده کوریله کلکده اولان اختلاف وتباین حقیقتك بو مرکزده اولدیغنی واضحاً اثبات ایدر . علمای متقدمین محصول اجتهادلری اوله‌رق برطاقم احکام وضع وتقریر ایتدیلر. فقط کندیلرندن صکره کلنلر مسائل دینیه‌ده اجتهاد قدرت وصلاحیتی نفسلرنده کوره‌مینجه اسلافی تقلید وانلرك وضع ایتمش اولدقلری اصول وقواعده تمسك قیدی آلتنه کیرمکی بر ضرورت تلقی ایلدیلر. فقط تقلید قرآنك قبول ایتمدیکی عسرت وحرجی برطرف ایتمکه کافی کلمیوردی . بوصورتده جلب تیسیر وتسهیل ایچون حیل شرعیه قاپولرینی آچمق مجبوریتنده قالدیلر .

متأخرین فقهانك استنباط احکام نامنه صرف ایتدکاری مساعینك ثمرهٔ غائیه‌سی اولان بوتدبیردن مقصدلری اللهه قارشو خدعه ومخالفت کریوه‌سنه سلوك ایتمك دکل، قدرت فکریه‌لرینك مساعده‌سی نسبتنده ساحهٔ معاملاتی توسیعدن عبارت اولدیغنه شبهه یوقدر . بالکز جناب حق مجتهد مصیبه ایکی ومجتهد مخطئه بر اجرا احسان ایتدیکی دوشونولورسه بونده‌کی حکمت امت اسلامیه‌یی اجتهاده ترغیب وتشویق وکندی کندیلرینی تقلید ورطه‌لرینه آتمق ، امور اجتهادیه‌ده فکر وتأمل وبونلرك احتیاجات حال وزمانه درجهٔ توافقنی تدقیق زحمتنی اختیار ایتمکسزین بشقه‌لرینك فکر واجتهادینه استناد ایدرك اودائره‌ده محصور قالمق کبی حالاتدن توقی‌یه سوق ایتمکدن بشقه برشیمیدر ؟

بز حیل شرعیه‌نك قبول وترویجنه طرفدار اولمامقله برابر شریعته بوکبی شیلری وضع وادخال ایدنلرك سرار مخلوقاتی علیم وخبیر اولان خالق

---

[١] مسالك ستّه ادوار اعتباریله تفصیل اولنه‌جقدر.

ذوالجلاله قارشو ارتكاب خدعه داعيه‌سنده بولنمدقلرينه‌ده وجداناً قانعز. بوحاللر علماى شرعك دفع مشقت وجلب تيسير بولنده‌كى اجتهادات فكريه‌لرينك برشكل غريبده تجليسندن بشقه برشى دكلدر .

قواعد عموميه حقنده‌كى مطالعاتمزده بوقدرله اكتفا ايده‌رك ربا مسئله‌سى حقنده‌كى فكر قطعيمزى سرد وايضاح ايده‌لم . عالم اسلامده احكام استنباطيه واجتهاديه‌يى براساس متين وسالمه ربط ايتمك خصوصنده تصادف ايديله كلمكده اولان مشكلاتك حقيقى عامللرندن برى شودركه: فقها كندى آره‌لرنده برطاقم الفاظى اصطلاح شكلنده قبول وبونلره محدود ومعين برطاقم معنالر قبول وتخصيص ايتمشلردركه بومعنالر ، قرآنك ، حين نزولنده مستعمل وبين العرب معروف ومألوف اوله‌رق ، قصد ايتمش اولديغى معانى‌يه مخالفده اولسه بوتخالف وتباين مقاصد اصطلاحيه‌نك تغيير وتبديلى ايچون برسبب تشكيل ايده‌مز .

انلر مثلا ربادن بحث ايتديلرمى شوو شودر ديه تعريف وآنى رباى فضل ورباى نسيئه‌يه تقسيم ايدرلر . صكره تحريم ربانك علتى حقنده برچوق افكار ومطالعات سرد ايديلير . ماهيت علت حقنده‌كى اختلاف آرا انواع ربايه داخل اولان، اولميان اعيانك تقدير وتعيينى خصوصنده‌كى رأى ومذهبلرينه‌ده سرايت ايدر وبوبابده دور ودراز اقوال سرد واتيان ايديلير .

بن برقاچ سنه‌دنبرى بوربا مسئله‌سنك مسلمانلر ايچون برعقدهٔ خاطر تشكيل ايتديكنى افواه ناسده دوران ايدن سوزلردن اكلايوردم . مسلمانلرك جناب حقه قارشو ارتكاب كذب وافترا ايتمك وكتاب كريمك تضمن ايتديكى آيات محكمه‌يه قارشو قلباً برحس مخالفت واعتراض بسله‌مك موقع خطرناكنده قالملرندن قورقديغم ايچون بوبابده مفصل برنطق ايراد ايتمش ايدم‌كه محتوياتى اساس مسئله اطرافنده دوران ايتمكده اولان بتون شبهه وترددلرى ازاله‌يه كفايت ايده‌جكنه شبهه يوقدر . بونطق مطبوع ومتداولدر . شوراده نطقك احتوا ايتديكى ايضاحات وتفصيلاتى سرد وبيانه مقامك مساعده‌سى اولمديغندن اجمالاً حكايهٔ مآلى ايله اكتفا ايده‌جكز .

قرآن كريمك نزولى آننده عربلرجه معلوم اولان ربا، رباى نسيئه ايدى. رباى نسيئه، برينك ديكرينه فائض مقابلنده برمال اقراض ايتمسندن ومدت معينه‌نك حلولنده مديون اداى دين ايتمديكى تقديرده اقراض مدتى تمديد ونمانك تضعيف ايدلمسندن عبارتدر . عربلر بوصورتله هرآى نهايتنده ربانى تزييد ايدرلر و بوصورتله نما رأس المالك اضعاف مضاعفنه بالغ اولور ايدى . « يا ايها الذين امنوا لا تأكلوا الربا اضعافاً مضاعفة واتقوا الله لعلكم تفلحون » آيت كريمه‌سى بوندن طولايى نازل اولمشدر . مفسرين رباى مضاعفك آيتده تخصيص باللذكر ايدلمسى نزول آيت هنكامنده عربلرجه آنجق بونوع ربانك معلوم وموجود اولمسندن ايلرى كلديكنى سويليورلر .

ايشته بورادن اكلاشيليوركه آيت كريمه منحصراً رباى مضاعف حقنده نازل اولمشدر . بونوع ربانى حلال اعتقاد ايدنلر نص صريح قرآنى انكار ايتدكلرينه بناءً كافردرلر . مع مافيه ملل غير مسلمه‌ده قوانين موضوعه‌لرنده بالاتفاق بونوع ربانى تجويز ايتمزلر .

مضاعف اولميان ربايه كلنجه بو، قياس طريقيله تحريم ايدلمشدر . بناءً عليه بومسئله رباى مضاعف مسئله‌سى كبى دكلدر، چونكه رباى مضاعفك حرمتى صرف نص قرآن ايله ثابت اولوب غير مضاعف اولان ربانك تحريمى ايسه برمسئلهٔ اجتهاديه‌در .

تفاسيره ، شايان اعتماد فقه كتابلرينه مراجعت ايتمه‌دن بوبابده سرد اعتراض حقنه كيمسه مالك دكلدر. سوزلريمز قارئين كرامه قناعت بخش اولمازسه ائمهٔ مذاهب ومحققين علمايه عائد اقوال عديده ايله ادعامزى تأييد ايده‌بيليرز .

رباى غير مضاعف برمسئلهٔ اجتهاديه اولنجه ايشك قولاى جهتى آره‌مزده علماء، اولوالامر، خليفهٔ معظم موجود ايكن والمزده قرآن، سنته ، اصوله عائد بيوبلكه‌ده بوندن دها مشكل ومعضل مسائلك حلنه كافى قواعد كليه بولنوركن بومسئله‌يى برصورت حله اقتران ايتديرمكدن عبارت ايدى .

اساساً قواعد آتيه ميدانده ايكن دها بشقه‌درلو نه‌كبى قواعد كليه آرامغه احتياج واردر :

١) يريدالله بكم اليسر ولايريد بكم العسر .

٢) ماجعل عليكم فى‌الدين من حرج . — (قرآن كريم)

٣) ان هذا الدين يسر فاوغلوا فيه برفق ولن يشاء الدين احد الاغلبه . — (حديث شريف)

٤) المشقة تجلب التيسير . — (قاعدهٔ اصوليه)

بوكبى قواعد شريعت مطهره‌ده جداً كثيردر .

ايشته هرزمان وهريرده اسلامك احكام اجتهاديه‌سنك ابتنا، ديانت حنيفيه‌نك اصول واركانك استناد ايتديكى شيلر بوكبى متين قاعده‌لر ، ثابت اساسلردر . ائمهٔ سابقه ايله قياسات واجتهادات ذاتيه‌لرينى مناقشه ايده‌بيلمك بزمده صلاحيت دينيه ومذهبيه‌مز داخلنده اولديغى اساسى قبول ايديلنجه آرتق بوبابده ياپيله‌جق شى، كبار علمامز برآره‌يه كله‌رك سلف صالحك بومسئله حقنده اجتهاد طريقيله ويرمش اولدقلرى حكملرى تدقيق وبوبابده برحكم وقرار اتخاذ ايتمكدر . احكام اجتهاديه‌ده ائمهٔ سلفله مجادله قپوسنى آچامغى التزام ايديورسه‌ق اوزمانده اصحاب رأى ونظردن و اولى الامردن برهيئت تشكل ايدرك تدقيقات عميقه‌ده بولنملى . بونلر مسائل مبحوثه‌نك تعديل وتغييرى ايچون ضرورت حس ايدرلرسه « الضرورات تبيح المحظورات » قاعده‌سنه توفيقاً ايجاب ايدن تعديلات وتغييرات ياپيلمالى وفقط بونده مقدار ضرورت تجاوز ايدلممليدر .

ايشته ربا مسئله‌سى حقنده ياپيلمسى لازم كلن وخواص مسلمين ايچون ياپيلمسى هرزمان تحت امكانده بولنان شى بودر . بو شرائط

داخلده اتخاذ ایدیله‌جك برقرار شبهه یوقکه احکام دینیه صره‌سنه‌کیر. چونکه « ولو روده الی الرسول والی اولی الامر منهم لعلمه الذین یستنبطونه منهم » و « فان تنازعتم فی شیٔ فردوه الی الله والرسول » و« ولتکن منکم امة یدعون الی الخیر ویأمرون بالمعروف وینهون عن المنکر » آیات کریمه‌سنك مدلولی‌ده بونی اقتضا ایدییور.

اسلاف علمانك قبول ایتدیکی اصل قیاس حقنده‌کی فکرمزه‌کلنجه آنلر بوبابده « الشریك فی المغنم شریك فی المغرم » قاعده‌سنه اتباع ایتمشلر والحق اصابت‌ده ایتمشلردر. چونکه بو قاعدهٔ فقهیه قدر محافظهٔ حقوق عامه وبین الخلق تأییدارکان عدل ومرحمت غایه‌سنی ضامن اوله بیله‌جك عالمده بر دستور حکمت بولمق امکانی یوقدر. جناب حق بر ایشك کلفت حصولنی بشقه‌لری چکسون‌ده منفعتی بر شخصه عائد اولسون، بوکا عدالت ورأفت الهیه هیچ بر وجهله قائل اولمیور. بونك ایچوندرکه سعی وعملك برجهته ورأس المالك دیکر جهته عائدیتندن عبارت اولان شرکت مضاربه‌یی شریعت مباح قیلمشدر. چونکه بو نوع شرکت معاملات اشترا کیه‌نك انتاج ایده‌جکی کار وضروری متساویاً هرایکی جهته توزیع وتقسیم ایدییور.

شریعت اسلامیه قرآنك آن نزولنده بیله بوکونکی اقتصادیون آره‌سنده جاری اولان نظریه‌یه موافق اوله‌رق مالی، نقد وعملدن عبارت اولمق اوزره ایکی قسمه تفریق ایتمشدر. نظر شرعده عمل ایله نقد مالیت خصوصنده ماهیتلری یکدیکرینه مساوی برر نوع اولوب هرایکیسی‌ده استفاده وتنمیه ایچون استعمال اولنورلر. بناءً علیه آز مقدارده ربانك جوازی قبول ایدیلدیکی تقدیرده‌بو، مستقرضك دخی ربا ایله برابر تعهد وتحمل ایتمسنی انتاج ایدر. فقط اوله‌بیلیرکه بوکیمسه آلدیغی پاره‌یی تنمیه ایتدیکی اثناده یاطبیعی بر آفت ویاخود کساد تجارت سوقیله رأس المالی غائب ایدر. بوصورتده شویله بر حال مواجهه‌سنده بولنلمش اوله‌جق‌که مدیون بتون ضرر وزیانلرك بار تضییق آلتنده ازیله‌جك، داین ایسه علی کل حال رأس المالی وآنکله برابر مقدار معین نماسنی‌ده تحت امنیتده بولندیرمش اوله‌جق. بویله برحال ایسه کرك طینت بشریه‌ده مرکوز اولان حس نصفته، کرك عدالت ومرحمت الهیه‌یه هروجهله منافیدر. فقط برده شرکت مضاربه‌یه عطف نظر ایدر ایسه‌ك آنك شرائط انعقادیه‌سی آره‌سنده جناب حقك انسانلر آره‌سنده‌کی عدالت باهره‌سنك تجلیٔ آثارینی پك جلی برصورتده مشاهده ایده‌رز.

اکر عالم اسلام معاملات اقتصادیه‌لرنده مضاربه ایله اکتفا ایده بیلوب اوروپا اقوامیله اختلاط مجبوریتندن وارسته اولسه‌لر ربا معاملاتنی اختیاره اجبار ایده‌جك برضرورت موجود اولمدیغنه بزده قائل اولور وبناءً علیه مقداری نه‌دن عبارت اولورسه اولسون انواع ربادن برینی استباحه‌یه احتیاج اولمیه‌جغی فکرینك اك بیوك مروجلرندن اولور ایدك. فقط مادام‌که بوکون کافهٔ اقطار اسلامیه اوروپانك غارت اقتصادیه‌سنه هدف اولمش واثم اسلامیه معاملات متقابلهٔ تجاریه‌لری اعتباریله اجتنابی غیرقابل برصورتده‌بربرینه کیریشمشدر؛ ارتق بوکون یابیلمسی قطعیاً لازم اولان برشی وارسه اوده بو مسئله‌یی حائز اولدیغی جدیت واهمیتله متناسب برصورتده نظردقته آلمق وحیلهٔ شرعیه‌وامثالی تدابیری بر طرفه براقه‌رق مسلمانلرك وجدانلرینی بیوك ثقلت واضطرابدن قورتاره‌جق ومعاملات حیاتیه‌لرنده کندیلرینه سهولت بخش اوله‌جق قطعی وحقیقی بر حکم وقرار اتخاذ ایتمکدر. اکر آنلر بو خصوصده تألیف افکاره موفق اوله‌بیلیرلرسه مسلمانلر ایچون بر سنت حکم وماهیتی اکتساب ایدر. الیوم موجود اولان ضرورتلر حقنده سویله‌نه‌جك برچوق سوزلریمز واردرکه شو وجهله اجمالی قابلدر:

الیوم حکمران اولان ضرورتلر اوچ قسمدر:

۱) ضرورت آحاد،

۲) ضرورت اقوام،

۳) ضرورت حکومات.

شو مبحثده سوزی صدد خارجنه چیقمق درجه‌سنده اوزاتمش اولدیغمزدن بونلرك تفصیلنی فرصت دیکرك ظهورینه تعلیقاً ختم کلام ایدییورم.

عبدالعزیز چاویش

مقالات

آسکویت قابینه‌سی

دنیانك آتش صالاندلرك اضمحلالی قریبدر

تایمس نهرینك کنارنده قورقونج غوتیك طرز معماریسیله عرض اندام ایدن انکلیز پارلمنتوسی، مسلمان دشمنلرینك غیور عضولرینه اجتماعکاه اولمش برمفسدت اوجاغی‌در. اسلام دشمنی اولان انکلیز مبعوثلری هپ بواوجاغك محیط ظلمتنتاری آلتنده مسلمانلق عالمی ایچون قانلی وقمه‌لر استحضاریله مشغول اولدیلر. حق وعدالتك، حریت ومدنیتك بوکونکی قهرمان مدافعلری (!) هپ بوراده اجتماع ایدرلر. آوروپا پارلمنتولری میاننده بزم ایچون اك زیاده تدقیق ومطالعه‌یه شایان بوقراکلق اوجاق، بومخوف بنادر. انکلیز لیباللری داهیسی اولان غلادیستون مکتب سیاسیسنك تلمیذلری، برزمانلر کاشانه عدل وحریت درسلرینی تلقینه یلته‌نن بلندآواز خطیبلری او مشهورنطقلرینی بوراده ایراد ایدرلردی. حد ذاتنده پك بیوك وقیمتدار اولان وفقط انکلیز روحیله اصلا مناسبتی بولونمایان افکار عالیه‌یی خارجده هرکس تقدیر ایدر، آلقیشلاردی. او زمانلر اقوام جهانه بونلرك ماهیت ردیه‌لرینی بیلدیرمك، اینانديرمق ممکن میدی؟ قلاش حریفلر دنیانی

آلداتمشلر، حریت ومدنیتك یگانه حامیسی کندیلری اولدیغنه هرکسی ایناندیرمشلردی. لکن حرب حاضر انکلیز سیاستنك ایچ یوزینی عمنه‌سیله اورته‌یه قویدیغندن کندیلرینك نه قدرخادم انسانیت وحریت، نه‌قدر حقشناس ومدنیتپرور اولدقلری تظاهر ایتدی. بالخاصه مسلمانلرجه پك معروف اولان میستر غلادیستون اسلام علیهده‌کی شدید بیاناتی هپ بو مشئوم اوجاغك سیاست صحنه‌سنده ایراد ایدر، مسلمانلغی ـ کندی سیاسی خولیاسنجه ـ محو ایده‌جك دستورلری هپ بوپارلمنتو کوشه‌لرنده مذاکره ایدردی. بوسالیخورده سیاسی قوریدورلرده کزرکن بیله ردینغوتنك جیبندن آصیلان قیرمزی مندیله‌اتفیه‌سنی سیلر وهروسیله‌دن بالاستفاده اسلامی تحقیر ایتمه‌یی اونوتمازدی. غلادیستون کتاب‌الهی، قرآن کریم ذیشانی تحقیر ایتمکله یالکز مسلمان دشمنلغی اظهار ایتمش اولمدی، حقیقی پروتستانن اوصافیده حائز اولمدیغنی اثبات ایتدی.

انکلیز تاریخ سیاسیسنك بر زمانلر پك بحرانلی زمانلرنده اجرای فساد ایدن غلادیستونی استخلاف ایدن عینی فرقه‌یه، لیبراللر فرقه‌سنه‌منسوب آسکویت اومقامه کلدی. آسکویت قابینه‌سی تاریخ‌تشکلنده غلادیستوندن، بو انکلیز لیبرالك تعقیب ایتدیکی اسلام دشمنلکی سیاستندن اصلا انحراف ایتمدی، بلکه بو طرز سیاستی تشدید ایتدی. آسکویت قابینه‌سنك اك باشنده مدنیت دشمنی سیر ادوار غره‌یی ذکر ایدرسه‌ك پاکش بر ذهابده بولنمش اولمه‌یز. میستروینستون چورچیل، میستر ساموئیل، لورد کیچنرده بوپك بیکیدرلر. آسکویت وغره‌یك بالقان محاربه‌سنده حسیات اسلامیه‌یی رنجیده ایدن بیانات سیاسیه‌لری، پارلمنتو اعضالری آره‌سنده اسلامه بالقانلرده برضربه ایندیرمه‌یه سائق بر قومیته‌نك تشکلی، مصرده لورد قروص ریاستنده دانیشوای حادثه‌سنك فصلنده‌کی حقسزلقلر، هندستانده قاپور حادثه‌سنده لورد هاردینغك طرز حرکتی ... ایشته لیبرال حکومتی آدملرینك بو قبیل حرکات غیرلایقه‌سی عالم‌اسلامده غلیانلر حصوله‌کتیردی. هندستاندن، مصردن آوازهٔ نفرت بتون قوتیله یوکسلدی. لوندره تیاترولرنده بیك بر کیجه حکایه‌لری وضع صحنه ایدیلدی. سینه‌مالرده‌اسلامیتی‌تحقیر، مسلمانلری رنجیده‌ایده‌جك شریدلر کوستریلمسنه‌انکلیزحکومتی معاونت نقدیه‌ده، مظاهرتده بولندی. بو صورتله انکلیز افکار عمومیه‌سنه مسلمانلق‌وحشتدن عبارت اولدیغی فکرینی‌ویره‌جك بیه‌سلر اوینانیلدی، قورقونج قورده‌له‌لر کوستریلدی، مقاله‌لر یازدیرلدی، قونفرانسلر ویریلدی. حاصلی افکارعمومیه‌یی کندی لهلرینه جلب ایدوب حرکاتلرنده دها سربست بولنمق ایچون زمینلر حاضرلدیلر. ایشته هپ بونلر لیبرال قابینه‌سنك اجراآت سیاسیه‌سندن ایدی.

بر قاچ سنه اول ایرلاندا مختاریت اداره‌سی قانونی مسئله‌سنك ظهوریله انکلتره‌ده لیبراللره قارشو خشنودسزلقلر باش کوستردی. مالیه‌ناظری‌لویدژورژك (انشورانس آقت Insurance act) قانوننك موقع تطبیقه وضع اولنمسیله مخالفتلر تزاید ایتدی. کچن سنه ایرلاندا مسئله‌سی میستر ادوار غارسونك غیرت وتشبثات وطنیه‌سیله لیبراللر قابینه‌سنه پك بیوك اندیشه‌لر ویردی. لیبراللر داخل مملکتده اجراآتلریله خلق آره‌سنده تحصل ایدن علائم ناخشنودی‌یی ازاله‌یه قادر اوله‌میه‌رق مسائل‌داخلیه قارمه‌قاریشیق برحاله کلمش ایکن صلح‌عمومی‌یی اخلال ایدوب بوکونکی مدهش حربه سببیت ویردیلر. فقط غربده وشرقده اون آیدنبری جریان ایدن بو محاربانده انکلیزلر ایچون‌موجب شرف اولمدیغندن آرتق انکلیز افکار عمومیه‌سی غلیانه باشلدی. ذاتاً برقاچ سنه‌دنبری لیبراللر قابینه‌سنه قارشو موجود اولان خشنودسزلقلر بسبتون شدت کسب ایتدی. نهایت آسکویت وشرکاسی محافظه موقع ایده‌میه‌جکلرینی آکلامه‌لری اوزرینه آتیلمش اولدقلری کرداب سیاسی‌یه تاریخی رقیبلری‌اولان محافظه‌کارلری‌ده سوروکله‌مك ایسته‌دیلر.

شیمدی مضمحل اولمق اوزره بولنان لیبراللرك یگانه مقصدلری محافظه‌کاردوستلرینی‌ده‌طوتولمش اولدقلری بو طیغون سیاستده کندیلریله برلکده محو وخراب ایتمکدر. بز انکلتره‌ده تشکل ایده‌جك مختلط قابینه‌یه بالفور کبی سیاسی وعالم اقتصادی بر ذاتك داخل اولمیه‌جغنی دوشونمکده حقلی‌یز. چناق قلعه‌ده عثمانلی بهادرلرینك، قلبلری نور ایمانله منجلی اولان بو مجاهدین اسلامیه‌نك شانلی سونکولریله آق دکزك کوپوکلی طالغه‌لری آره‌سنده محو اولوب کیتمکده اولان انکلیز عسکرلری قربانی اولدقلری لیبرال فرقه‌سنك رذالتلرینی آنجق آنلرك قانلریله تمیزله‌یه بیلیرلر. غربده آلمان وآوستریانك، شرقده بزم تمادی ایتمکده‌اولان ظفرلرمز انشاءالله یاقینده انکلیز قابینه‌سنی آلت اوست ایده‌جکنه امین اوله‌لم.

*

مطبوعات

اوروپانك قادین حالی

اقدام رفیقمزك صاحب امتیازی احمد جودت بكك اسوچره‌دن کوندروب ۶۵۵۹ نومرولو نسخه‌سنده مندرج باش مقاله‌سندن شو فقره‌یی بروجه‌آتی قید ایدیورز :

« اوروپا مدنیتنك‌فنالقلری‌سفاهتك حدی‌آشمسندن ایلری‌کلیور. قادینلرك احوالی طولاییسیله بزه اعتراض ایدن اوروپانك دخی قادین حالی اصلا وقطعا ایی دکلدر. اوروپا بوحالی، برصورت عمومیه‌ده اخلاق قاعده‌سنه توفیق ایده‌بیلمك یولی بولورسه اوزمان اوروپاده‌کی مدنیت دها انسانیتکارانه دوام ایده‌بیلور. »

بین‌الاسلام عرق فرقی یوقدر

ینه عمومی‌الیه ۶۵۶۲ نومرولو اقدامده یازیور :

مؤلف (.« رەووپولیتیق انترناسیونال مجموعه‌سنده بر مقاله نشر ایدن

انکلیز محررلرندن مارمه‌دوق پیقتول) انکلتره‌نك شرق حقنده‌کی یاکلش ظنلرینی تصحیح ایدیور وازجمله خلافته نقل کلام ایدیور وبتون افراد اسلامیه‌نك عرق فرق اولقسزین خلافته صادق اولدیغنی وبو خصوصده مخالفتدن باحث اولان سوزلرك طوغری اولمدیغنی واهل‌اسلام خلیفه‌نك بقا وموفقیتی ایچون دعالر ایتدکلرینی بیان ایله اوروپاده اختلاف مسئله‌سنی چیقارمق ایسته‌ینلرك اسلامیتله مناسبتلری اولمدیغنی اثبات ایدیور . »

مسلمانلق رابطه‌سی

اقوام اسلامیه آره‌سنده‌کی آیریلق غیریلقی بیتیرمشدر

اسلامیتك اقوام اسلامیه آره‌سنده حصوله کتیردیکی ارتباطك نه‌قدر متین ، نه‌قدر خارق‌العاده اولدیغنی کورن دشمنلر بورابطهٔ وحدتی پارچه‌لامق ایچون اللرندن کلن هردرلو فنالغی، هردرلو مفسدتی اجرادن چکنمیورلر .

بواوغورده شیمدی‌یه قدر نیجه میلیونلر صرف ایتدیلر، بربرینك اوز قارداشی بولونان اقوام اسلامیه آره‌سنه نه‌قدر مفسدلر صالدیردیلر . اویله ایکن هیچ برنتیجه ، هیچ برجریان بو رابطهٔ دینیه‌یی ذره قدر صارصه مادی . اونك قارشوسنه دیکیلمك، اونی سوندورمك ایسته‌ین هرروزکار پارچه پارچه داغیلوب محو اولیور . بوحقیقت کونش کبی پارلایوب طوروركن دشمنلر هیچ برشیدن امیدوار اولماسونلر . وحدت واخوت اسلامیه ازلی‌در ، ابدی‌در . قرآن یریوزنده باقی قالدقجه بورابطه‌ده بوتون قلوب اسلامده راسخ وپایداردر . انکلیزلر آسیاده‌کی مسلمان قوملرینی تاریخجه ، عنعناتجه آییرمق ؛ بوصورتله آره‌لرینه یبانجیلق حسی صوقه‌رق او وحدت عظمایی صارصمق ایسته‌یورلر . لکن بیهوده یورغونلق ، بوشنه مساعی !

ایشته « موحدمعصوم » بکك ۹۲۲٤ نومرولو صباحده موضوع بحث ایتدیکی بومسئله‌در. مومی الیه اسلامیتك احوال اجتماعیه اوزرنده‌کی نفوذ وحاکمیتی ، اقوام اسلامیه آره‌سنده تأسیس ایتدیکی وحدتك هیچ برشیله صارصلمق ممکن اولمدیغنی نه‌قدر واقفانه ، نه‌قدر مدلل ایضاح ایدیور. شایان اهمیت اولان بو مقاله‌نك بروجه آتی عیناً نقل ایتدیکمز فقرات مهمه‌سی کمال دقتله مطالعه ایدیلملی‌در :

« بیلمم ایکی آی اولدیمی ؟ بوقسه دها زیاده‌می کچدی . تایمس غزته‌سی کولنج برمسئله میدانه چیقارمشدی . تاریخ وعنعنات بحثی ! بوکا برده ادبیات قارشدیریلیوردی . تایمسك فکرینه کوره ایرانله هندستانك کچیردیکی حیات تاریخیه ، آسیاده‌کی اقوام اسلامیه‌یی ایکی قسمه آییریور . بورالرده یشایان مسلمانلرله عثمانلیلر آره‌سنده رابطهٔ دینیه‌نك ازاله ایده‌مدیکی بریبانجیلق تصوری، تایمسك تعقیب ایتدیکی مقاصد مهینانه‌یی اوقشامش . ایکی مختصر جمله ایله اخوت اسلامیه اساسنك بتون قوت وشوکتی ـ جف‌القلم ـ انکار ایدیلیویرلك ایسته‌نیلیور . بوکا قارشی انسان کندی نزاهت حسنه عصیان ایدوبده عامیانه بر تعبیرك شدت بلاغتنه مراجعت ایتمك ایستر : « قیارمیك ؟ » دیه‌جکی کلیر .

کویا آره‌ده وحدت اسلامیه برارتباط حصولنی تأمین ایده‌میور ایش‌ده مثلا ادبیاتده سطحی برفرق ، صنایعده‌کی بشقه‌لق ، شرائط معاشرت خصوصنده‌کی اختلاف ، یوقاریده دیدیکمز کبی یبانجیلغی موجب اولیورمش !

اسلامیتك اك عالی مخصوصاتندن بری‌ده بتون اجتماعیاته نفوذیدر. نفوذیمی؟ بونی یاکلش سویلیورم . اسلامیت ، احوال اجتماعیه‌نك سادەجه ناظمی دکل، ساده حاکمی‌ده دکل، مؤسس وحاکمیدر . ادیان سائره بزم وحدت روحیه‌مزی اکلایه‌ماز . چونکه اکثر مذاهب ، یالکز دعا ، عبادت ، اعتقادیات اوزرینه مؤسسدر . بواوج اساس خارجنده دیانتك مداخله ایده‌جکی پك آز خصوصات کوریلور .

اسلامیت ایسه بالعکس بترك هردرلو احتیاجات اجتماعیه‌سنده انتظام وعدالتی امر ایدن برمرشد اولمش ، اونك شخص معنویسی اوزرنده اقامهٔ نفوذ ایتمش ، مربی کبی یشامش ، اولاد کبی یشاتمشدر. بادیه‌ده ، کویده، شهرده الحاصل دنیانك هرطرفنده برمسلمان تامحیط عائله‌دن ، معیشت ، وطن، ملیت، حتی بتون انسانیت عالمنه قدر حیات وخلقتك کندی عهده‌سنه تودیع ایتدیکی وظائفی ، تابع اولدیغی قانون مقدسه توفیق ایدر. روابط معاشرت، اخلاقیات، تاریخ وعنعنات ، بلکه برچوق احساسات بیله بوقانونك احکامندن کلیاً خارج دکلدر . ترقیات اعصارك تولید ایتدیکی آثار تحولی اسلامیت ناموسجه فدا کارلقدن ، ـ چونکه بوممکن دکلدر ـ مساعهٔ اخلاقدن ، ـ دها قطعی سویله‌یم ـ فنالقدن مجرد برمساعده ایله قبول ایدر . کندی ترقیدن قورقماز . جهل مانع اولمادقجه ترقی‌یی لطف امدادی حاضرلار . اجتهاداتی اوکنده حسناتنه قپولری کندی کندیسنه آچیلیر . اسلامیت !.. فقط اونی پك ایی بیلمك لازمدر . بیلنلر ، بیلمینلری هرزمان ارشاد ایدرلر . برنقطه‌ده آیریلیرکبی اولانلر دیکر نقطه‌ده تماماً برلشیرلر . بوضابطهٔ دیانت بیك اوچ یوز اوتوز سنه‌در، دنیانك درت اوجنده‌کی عناصر اسلامیه آره‌سنده اساسه عائد وحدتی وقایه ایتدکدن صوکره مماثلت اطواری ، اتفاق ، اتحاد فکر ونظری خللدن محفوظ طوتمشدر.

عاداتك نه‌حکمی اولور ؟ تاریخ بردر. ادبیات ، فکر حکمت ، یازی ، صنعت ، کورش ، دوشونش آره‌ده موجود اولان تماس نقطه‌لرینی غائب ایتمه‌مشدر . برهندلی ، بربخارالی ، عرب، عجم یکدیکرینی طانیوب اکلامقده کوجلك چکمز . قونوشورسه روحنی اوقویه‌بیلیر . تجارتده ، حیات سیاسیه‌ده، عمومی مفکوره‌لرك تأسیسنده بوطانیشمه‌نك نه‌بیوك برقیمتی اولدیغنی مترقی ملتلر تقدیر ایدرلر .

خارجی دشمنلریمز اقوام اسلامیه‌نك اتحاد مستقبلی قارشیسنده یالکز عادات، عنعناتجه یبانجی قاللرینی کندیلری ایچون برظفر، برمدار تسلیت عدایدیورلر. تاریخاً اتحادمزی سوز کوتورمز . بزم بیوك طانیدیغم ذوات ، عمرلر ، علیلر « رضی‌الله عنهما » کیملر ایسه چینده‌کی عناصر اسلامیه‌نك بیوکلری‌ده اونلردر. عاداتجه آیریلغمز دینه دکل ، قومیته بیله مؤثر اولمیور .

ترقیات غربیه‌قوجاقلاندیغی صیره‌ده اوچ یوز میلیون مسلمانك ناطقهٔ مشترکه‌سی اولان لسانلر ، ادبیات کوزدن دوشورله‌ملی ! هرطرزی ، هر روشی بشقه بشقه تقدیر واحیا ایتملی . ایشته انجق بوسایه‌ده‌درکه بیوك امیدلره طوغری یورومك میسر اولور. ایشته بوسایه‌ده‌درکه خارجی دشمنلریمز بزم طانیشمامزدن استفاده ایده‌مزلر . اونی بزم باشمزه قاقه‌مازلر . »

شئون

ائتلاف مثلثه قارشی جهاد اسلام

چناق قلعه :

تبليغات رسميه :

٦ مايس : چناق قلعه جبهه‌سنده دون‌دخی قره جهتنده برحرکت اولمدی. دکزده : درت مايسده مستور ساحل بطاريه‌لريمزك آتشلريله (دەفانس) زرهليسی تيمور آتديغی محلی ترکه وهمده قره‌ده‌کی بطاريه‌لريمزه قارشو اجرا ايتمکده اولديغی آتشی کسمکه مجبور ايدلمشدر. ٥ مايسده صباحلين برطوربيدو محربله (شارلمان هانری) زرهليلری روم ايلی منطقه‌سنده پياده موضعلريمزه آتش آچمشلر وآناطولی‌ده‌کی بطاريه‌لريمزك مقابله‌سيله کری چکيلمشلردر. اوکله‌دن صکره (ايعلا قابل) و لورد نلسون زرهليلريده عين صورتله آتش ايتمکه قالقشمشلر بونلرده عين مقابله ايله طرد اولنمشلردر. لورد نلسون‌ياکلش انداختيله دکزه ۲۰۰ مرمی‌دوشورمشدر. ضايعاتمز ايکی‌نفر مجروحدن‌عبارتدر.

۷ مايس : چناق‌قلعه‌جبهه‌سنده : ٦ مايس صباحه قارشو [آری‌بورنی] نده‌کی دشمن موضع مستحکمنه تعرض ايدلدی. قطعاتمزك تصور اولونماز برارلقلريله بوتعرضدن‌بکله‌نن مقصد همان الده ايدلمشدر. صاغ وصول جناحده‌دشمن ايلری موضعلرندن طرد اولوندی. مرکزده دشمن سپرلرينه تقرب ايدلدی. صول جناحده‌کی قطعاتمز دشمنك قسماً سپرلرنی اشغال ايله‌مش ودشمندن موضعنده ايکی ماکينه‌لی توفنك [متراليوز] اغتنام ايله‌مشدر . اوکله‌دن‌صکره هرزمان اولديغی کبی دشمنك کی آتشلری حمايه‌سنده صاغ جناحمزه قارشو ياپتق ايسته‌ديکی مقابل تعرضلری، پك‌کلی تلفات ايله پوسکورتولمشدر . طياره‌لريمز بوتعرضلريمزده‌موفقيتلی خدمتلر ايفا ايتديلر. جنوبده [سدالبحر] منطقه‌سنده [٥-٦] مايس کيجه‌سی دشمنك اجرا ايله‌ديکی مقابل تعرض سهولتله دفع ايدلمشدر. بوغاز مدخل قارشوسنده‌کی دشمن زرهليلری ايلری سوريلن بطاريالريمزله دون برمعتاد آتش تعاطی ايتديلر . « شارلمان » زرهليسنه برمرمی اصابت ايتمشدر . [سدالبحر] ده دشمن اردوکاهيله طوپچی موضعلری‌ساحل بطاريه‌لريمزك موفقيتلی آتشلريله دوکولمکده‌در. دشمن بونتيجه ايله طوپچی موضعلرنی تبديله مجبور اولمشدر .

۸ مايس: چناق قلعه جبهه‌سنده: شمالده (آری بورنی) نده [٦-۷] مايس کيجه يارسندن صکره صاغ جناحمزه قارشی دشمنك تعرض تشبثی‌طرفمزدن کورديکی شديد مقابله‌لرله عقيم قالمش، مرکز وصول جناحمزه طوغری اجرا ايله‌ديکی‌تعرضلردخی عين‌صورتله عظيم ضايعاتله پوسکورتولمش وتلاشله‌رجعتلرنده يکسان قدر مقتوللرنی موضعمده ترك ايتمشلردر . بو منطقه‌ده دون بر حرکت اولمادی. يالکيز طياره‌مز دشمن‌اوزرينه اصابتلی بومبالر آتدی. بر بومبابيوك نقليه سفينه‌سنه دوشمشدر. دون صباح جنوبده، [سدالبحر] ده دکزدن‌کی آتشلريله حمايه کوردکلری صول جناحمزه آتش باصقينی صورتنده اجراسنه قالقيشدقلری تعرضی باشارامیه‌رق مقابل تعرض وسونکو هجوملريمزله دفع ايدلمشلردر . مدخل جوارنده‌کی دشمن سفائنی صول جناحمزه قارشی عقيم‌قالان تعرضلرنی شدتلی آتشلريله حمايه وايلری کتورمکه چاليشدقلری صره‌ده‌آناطولی ساحلنده‌کی ايلری‌بطاريه‌لريمز دشمن زرهليلرينه موفقيتلی انداختلر اجرا ايله‌مش و«ماژه‌ستيق »،«آلبيون » سيستمنده‌ايکی‌زرهليسنه متعدد اصابتلر کورولمشدر.

۹ مايس: دون چناق‌قلعه جبهه‌سنده‌قره‌ده خفيف پياده وطوپچی آتشلری تعاطيسندن بشقه بر حرکت اولمامشدر . ايکی انکليز زرهليسی دون صباحلين آناطولی وروم ايلی‌ده‌کی پياده موضعلريمزی بومباردمان ايدرکن ساحل بطاريالريمزدن بری انکليز زرهليسنه ايکی مرمی اصابت ايتديرمسيله زرهلی اولا مورطو ليماننه التجا ايتمش وبعده بوغاز خارجنه چکيلمشدر .

۱۰ مايس : چناق قلعه جبهه‌سنده : سدالبحرده‌کی دشمن، اوکله‌دن‌اول ساعت سکزدن اون بچقه قدر قره بطاريه‌لری ودونغا طوپلرينك اوزون مدت دوام ايدن آتشلری حمايه‌سنده شون قوتلريله تعرضه قالقدی. کيرودن متمادياً تقويه قطعاتی آله‌رق تعرضی بسله‌مك ايسته‌مش ايسه‌ده ضابطان وافراديمزك پك فداکارانه شوق وغيرتلريله اجرا ايديلن مقابل تعرض، دشمنك بو قطعی تعرضنی تماميله عقيم براقش ودشمن کيرودن کورديکی تضييق ايله آنجق ساحل مواضعنده طوتنه بيلمشدر. دشمن رجعت ساحه‌سنده ايکی بيکدن زياده مقتول براقشدر. مقابل تعرضه اشتراك ايدن بر قطعه‌مز دشمندن بر ماکنه‌لی تفنك [متراليوز] اغتنام ايلدی. محاربه اثناسنده دشمنك برطياره‌سی آتشلريمزله سقطلانه‌رق دکزه دوشدی. طقوز ساعت دوام ايدن بو محاربه‌ده حداولسون ضايعاتمز ٤۲۰ مجروح و ٤۳ شهيددن عبارتدر. چناق قلعه ساحل بطاريه‌لريمز دونکی قره‌محاربه‌سنه اشتراك‌ايدن دشمن زرهليلرينه وسدالبحرده‌کی‌بطاريالرينه اپی خسارات ويرمشدر. آناطولی ساحلنده بر بطاريامز ماژه‌ستيق سيستمنده برزرهلی‌يه درت مرمی اصابت ايتديرمش، زرهلی همان مدخلی ترك ايتمشدر. بونك‌يرينه‌کلن‌وانژانس‌سيستمنده‌برزرهلی‌يه‌ده ايکی‌مرمی‌اصابت‌ايتديکی‌کورلشدر. بطاريه‌ده آلتی مجروحمز واردر. دون‌آری برونی منطقه‌سنده برتبدل‌اولمامشدر.

۱۱ مايس : چناق قلعه جبهه‌سنده ۹-۱۰مايس کيجه‌سی آری‌برونده‌کی دشمن صول جناحمزه تقرب تشبثنده بولنمش تلفات ويرديرله‌رك دفع ايدلمشدر. ۱۰ مايس صباحی برزرهلينك قبا تپه قارشوسنده برمدت حرکتدن قالديغی کورلش طوپچی آتشلريمزله اپی خساراته اوغرادلمش وبرطياره‌مز زرهلی‌يه‌ايکی بومبا دوشورمش بالآخره تخليصنه کلان بش سفينهٔ حربيه طرفندن اوزاقلره چکيلمشدر . دون آری برونده وسدالبحر جهتنده برحرکت اولمامشدر .

۹ مايس سدالبحر محاربه‌سنده دشمن ضايعاتنك مقتول ومجروح درت بيکدن فضله اولديغی تحقق ايتمکده‌در . دشمن سفائنی دون بوغاز مدخلی طرفنده پياده موضعلريمزه خفيف وتأثيرسز صورتده آتش ايتديلر . ايلری سوريلان بربطاريه‌مز سدالبحرده بردشمن بطاريه‌سنك طوپلرينی تخريب ايتمشدر .

۱۲ مايس : بوکون اوکله‌دن‌صکره ساعت يارمده انکليزلرك [تريومف] زرهليسی‌ساروس کورفزنده‌کی آری‌برونی اوکنده آتيلان برطوربيل نتيجه‌سنده‌غرق اولمشدر. چناق‌قلعه جبهه‌سنده‌وديکرجبهه‌لرده دون‌شايان قيدبرحرکت‌اولمامشدر.

دکزده:

۱۰ مايس : يکرمی بش سنه اول اعمال ايدلمش پلنك دريا غانبوطی بوصباح بردشمن تحت‌البحرينك تعرضنه اوغرايه‌رق باطيرلمشدر . پلنك دريا باطنجه‌يه قدر طوپلرنی تحت‌البحره قارشو استعمال ايتمش ايسه‌ده تحت‌البحرك عاقبتی معلوم اوله‌مامشدر . مرتبه‌سندن برملازم‌ايله برنفر شهيداولمش، ديکرلری کاملاً قورتارلمشدر .

قره دکز :

۲۷ مايس: [منبع‌رسميدن‌استحصال‌ايتديکمز معلومات نتيجه‌سنده‌بروجه‌آتی تفصيلات اعطاسنه مأذونز : روسيه‌نك پانتەلەيمون - اسکی‌پوتمکين - زرهليسی، عثمانلی دونانماسنك تحت‌البحر يکی برآلت حربيه‌سيله باطيرلمشدر . شيمدی‌يه‌قدر ايديلان سکوت اشبو تحت‌البحرك ويرديکی خسارك نتيجه‌سنه انتظاردن منبعث ايدی. پانتوله‌يمونه ياپيلان تأثيرآرتق بوآلتك‌موجوديتنی سترەلزوم براقامشدر.] پانتەلەيمون زرهليسی ۱۲۸۰۰ طونيلاتو حجمه ، ۱٦ ميل سرعته مالك اولوب درت عدد ۳۰٫٥ لق ، اون آلتی عدد ۱٥ ، اون درت عدد ۷٫٥ آلتی‌عدد ۷٫٤ سانتيملك طوپی وار ايدی .

(ملی ازانسی)

سبيل الرشادك دوام انتشارينی آرزو ايدن قارئين محترمه‌نك شو صره‌ده آبونه بدلاتی تأديه‌ده اهمال وتراخی کوسترمه‌مك لازمکلديکنی لطفاً تقدير بيورملری رجا اولنور.

باش محررمز محمد عاکف بك افندی جزيرة العربه عزيمت ايتمشدر.

حقوق مطبعه‌سی

ع. اشرف اديب

آبونه شرائطی

ممالك عثمانیه‌ده سنه‌لکی (٦٥)، آلتی آیلغی (٣٥) غروشدر .
ممالك اجنبیه‌ده سنه‌لکی (١٧)، التی آیلغی (٩) فرانقدر .

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اعلانات

آبونه بدلی بشیندر .

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز .

سبیل الرشاد

اخطارات

رساله‌مزدن آلندیغی کوسترلمك شرطیله‌ بتون یازیلر هرهانکی بر غزته طرفندن اقتباس اولونه‌بیلیر .

مکتوبلرك ، امضالرك واضح و اوقوناقلی اولمسی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بلدیرلمسی رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در .

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب ومدیر مسئول
اشرف ادیب

اتبعون اهدكم سبیل الرشاد

عدد ٣٤١	٢٠ رجب ١٣٣٣	پنجشنبه	٢١ مایس ١٣٣١	جلد ١٤

تفسیر شریف

اسرار قرآن

سلف صالح مآثر ممدوحه ومسالك مرغوبه‌لریله حیات فانیه‌یه وداع ایدوب کیتدیلر. آنلره خلف اولانلر ایسه یادینده بی‌نهایه بدعتلر احداث ایتمك، یاخود امور شرعیه ومذهبیه‌ده بر حرکت فکریه کوسترمك قدرت واستعدادینی ابراز ایده‌میه‌جك صورتده بر وضع جمود وسکون آلمق شقلرینه انقسام ایتدی. بو تمایلات متضاده‌نك حاصل ایتدیکی تأثیر ایسه هر ایکی زمره‌نك، پیرولری اولان عامهٔ مسلمینی، ایچندن چیقیله‌میه‌جق، مهالك ومخاطراتندن قورتلمق امکانی بولنه‌میه‌جق مخوف وادیلره سوق ایتمکدن عبارت اولدی.

آیات قرآنیه‌دن برینی، مقاصد اصلیه‌سندن تحویل، آنی حائز اولدیغی بلاغت وجزالتله غیر قابل تألیف تأویللره قیام ایتمك کبی محاذیری ارتکابه مجبوریتی استلزام ایتسه‌ده، کندی رأی ومذهبلرینك دلائل مؤیده‌سندن اولمق اوزره ایراد واتیانه جرأتلری مسالك ومذاهب دینیه‌نك دها زیاده تنوع وتشعبنه خدمت ایدن عامللردن برینی تشکیل ایتدی. بو صورتله ایش بر مرتبه‌یه واردی که کتب تفاسیری تفحص ایدوب‌ده بونلرك جامع اولدقلری تضادلره واقف اولانلر شرائط فصاحتی ومنتهای مراتب بلاغتی حائز اولان قرآن مبینك نصل اولوبده بویله بر طاقم تضادلری جامع اولدیغنه، بر چوق سقطات فکریه‌نك صحتنه دلیل تشکیل ایده‌بیلدیکنه حیرت ایتمه‌مك قابل اوله‌ماز.

بر طاقم مفسرین ساحهٔ نقض وتنقیدی جاذبه‌دار بر جولانگاه کوریبور. معرکهٔ جدال وخلافك هوای مسموم طعن وضربی کندیلرینه غایت خوش کلیور ایدی. بونك ایچوندرکه عظمت قرآنیه‌یی لایقیله تقدیر ایده‌مدیلر؛ قرآنی، اسلوب بیان ومآل ومفهوم حقیقیسنه، عبارات وآیاتنك مدلول صریحنه مخالفده اولسه التزام ایتدکلری بر فکرك، احداث ایلدکلری بر بدعتك، توارث ایتدکلری بر خرافه‌نك ترویجنه واسطه اتخاذ ایتمکده بر بأس تصور ایتمدیلر. حالبوکه آنلر بو حرکتلریله رسول اکرمك امام بخارینك روایت واهل حدیثك صحتنده اتفاق ایتدکلری « اقرؤا القرآن ما ائتلفت علیه قلوبکم فاذا اختلفتم فقوموا عنه » مآل منیفنه توفیق حرکتدن پك اوزاقلاشیورلردی.

مفسریندن هر بری یازدقلری کتابلرده، حدود معقوله ومناقشات مقبوله دائره‌سنی تجاوز ایتمه‌مك شرطیله کندیلرینه خاص ومعین بر مسلك تعقیب ایده‌یدیلر، مسئله اوقدر حائز اهمیت عد ایدلمیه‌بیلیر ایدی. فقط بونلر میاننده اویله‌لرینی کوردك که ایچلرندن بری: « بو بیاضدر » دیدیمی، دیکری درحال: « یوق، یالان سویلیورسك، او سیاهدر. » دییور.

مفسرین آره‌سنده، قرآنك اسرار بلاغتنی کشف وایضاحه چالیشان؛ اعرابنی، اسباب نزولنی سرده قیام؛ احکام قرآنیه‌یی، اصول تجوید وآداب تلاوتنی بیانه تصدی ایدنلرك بولنمسنه نظر عفو وصفح ایله باقیله‌بیلیر. فقط نصوص قرآنیه‌یی افکار ومطالعات ذاتیه‌لرینه توفیق، قرآنی تمایلات مذهبیه‌لرینك ترویجنه آلت اتخاذ ایتمك ایستیه‌نلرك شو حرکتلرینه قارشو اغماض عین ایتمك،

یاخود لغت قرآنه واقف اولمدقلری . آنك اسرار بلاغتنه عقل ایردیره‌مدكلری حالده بی‌محابا تفسیر وادیسنده سوزسویله‌مك، قرآنه اعجازكار اسالیبیله ناقابل تألیف معما آمیز برطاقم مقاصد اسناد ایتمك نصل سكوت ایله كچیشدیریله‌بیلیر ؟ كتاب الٰهی یهود افسانه‌لریله تفسیره جرأت ایدنلرك، جناب حق قرآنی صرف عربی، معانی ومقاصدی واضح و آشكار اوله‌رق تنزیل ایتمشكن انك چهرهٔ لطیفنی پرده‌دار التباس و ابهام ایلینلرك بوخطالری نصل نظر مسامحه ایله تلقی اولنه‌بیلیر ؟

عصرلر كلوب كچدی‌كه مسلمانلر امم سائره‌ایله حال مماسده بولنیور، اقطار عالمده تأسس ایدن نفوذ وسطوتلری آفاق جهانه مهابتلر صاچیور. ساحهٔ ملك اسلام ملجأ امن وامان اولیور ایدی . نه‌بر كمسه دیار اسلامه قارشو فكر تجاوز بسلیه بیلیر، نه‌ده برمتجبر آنلرك داخلی فنالقلرنی ، بولسزلقلرنی كشف واعلانه جرأتیاب اولورایدی.

فقط زمان دكیشدی اهل اسلامك جهل وغفلتندن بالاستفاده كفارك بلاداسلامه قارشی اوزاتان اللری عالم اسلامده‌كی وحدت وجمعیتی تفرقه وپریشانی‌یه منقلب ایتمكده كچیكمه‌دی . اقوام صلیبیه‌نك مسلمانلر اوزرنده‌كی نفوذ وتغلبلری بردرجه‌یه واردی‌كه یوزلرینه قارشی ایستدكلرنی سویله‌مكه ، حسیات دینیه‌لرنی رنجیده ایده‌جك هرشیئی بی‌پروا ایشله‌مكه باشلادیلر .

ممالك اسلامیه‌دن هانكی برنده اولورسه اولسون بریره كیتمه‌یزكه جزویتلری جراد منتشركبی خلق آره‌سنه بایبله‌رق طعن دین وقدح رسوله متعلق بی‌نهایه تفوهاتده بولندقلرنی نظر تأثرله كورمیه‌لم . بونلر برطرفدن نشریات مفسدانه‌لرنده مظهر سهولت اوله‌بیلمك خصوصنده مطبعه‌لرك وجودندن استفاده ایتمكده اولدقلری كبی؛ دیكر طرفدن‌ده صلیبیونك حقلرنده ابذال ایتمكده‌اولدقلری سماحت ومعاونت فوق‌العاده قره ودكزلرده، ایصسز بادیه‌لرده جولان ایده‌رك امم اسلامیه وهرصنف اقوام انسانیه ارەسنده یرلشمه‌لرینه ، ایستدكلری كبی ترتیب دام تزویر وملعنته موفق اوله‌لرینه امكان بخش ایدییور .

آنلر بویله . مسلمانلره كلنجه بونلر بالعكس اویوشمش، عطالت ومسكنته مستغرق اولمش برحالده بولنیورلر .

بیچاره مسلمانلر ! عنعنات قدیمه‌لرینه صاریله‌رق طونوب قالمش ، قرون متوالیه‌نك اسكیدوب جوروتدیكی آثار صوفیه ومباحث فلسفیه‌یه پرستش درجه‌سنده برمیل ومربوطیتله وقف قلب ووجدان ایلمش. كتاب الٰهی تأمل وتدبرقیدندن آزاده برحالده بولنیورلر. اساسأده آنلرك آیات الٰهیه‌یی درنجه دوشونه‌رك جناب حقك كتاب مقدسنه ، انسانك «دنیاده» «انتظام» «حیاتی»، عقباده فلاح وسعادتی تأمینه مدار اولمق اوزره» تودیع ایتدیكی اخلاق وآداب كریمه واحكام ربانیه‌یی تفكردن محرومیتلرینك یكانه سائقی ،بو، دكلمی ؟

مسلمانلرك صنف عوامیله طبقهٔ خواصندن برچوغنك احكام قرآنیه‌یی غیر مدرك واسرار دیندن غافل اولدقلرنی كورن میسیونرلر فرصتدن استفاده‌یه شتاب ایده‌رك حجج وبراهین یقینیه ایله مجهز اولمیان اهل اسلام ایله آچدقلری مبارزهٔ دینیه واعتقادیه‌ده اوزرلرینه شك وشبهه سرمیلری یاغدیرمغه، آنلرك آباء واجدادندن توارث ایتدكلری عقائد تقلیدیه‌یی كوكندن بالطه‌لامغه باشلادیلر .

میسیونرلر بوبابده هرنه‌قدر نائل مرام ومسلمانلری فوج فوج دیندن چیقارمق غایه‌سنه معطوف اولان امللرینه دسترس اوله‌مامشلر ایسه‌ده شبهه یوق‌كه القا ایتدكلری شبهات دینیه ، نبی كزین افندمزه عزو واسناد صورتیله اختراع ایتدكلری برطاقم قصص وحكایات ایله بر چوق مسلمانلرك پای متانتلرنی صارصمغه موفق اولمشلردر .

نه‌قدر كوردك‌كه پاپاسلرك مدارس ومحافل خصوصیه‌لرنده وقوع بولان تسویلات وتلقینات مضلانه‌لرندن بی‌قرار اولوب دوشدكلری ورطهٔ ترددن قورتوله‌لری ایچون كندیلرینه رهبر اوله‌بیله‌جكلرنی ظن وتخمین ایتدكلری كیمسه‌لرك یانندن نومیدچیقمقله قالمامشلر، فضله اوله‌رق اضطرابات وجدانیه‌لرینك تشریحی صره‌سنده اورته‌یه قویدقلری مسئله‌لردن طولایی بوكیمسه‌لرك شتم ولعنتنه‌ده هدف اولمشلردر .

بونك بویله اولمسی هیچده شایان تعجب دكلدر. چونكه علمای عصر آره‌سنده پك آز كیمسه بوله بیلیرسكزكه خرستیانلرك ترقیات حاضره‌لری حقنده تدقیقاتده بولنمش ، بونلرك دیانت اسلامیه حقنده‌كی تنقیداتده بولندقلرینه، نبی كزین علیه الصلاة والسلام افندمزك نام بلندر سالتی نقیصه‌دار ایتمك مقصدیله نه‌كبی بدخواهانه اسناداته توسل ایتدكلرینه وقوف حاصل ایتمش اولسون .

اگر علمای اسلام آره‌سنده اقوام خرستیانیه‌نك لسانلرینه واقف كیمسه‌لر بولنسه بونلر خرستیانلرك كندی مكتبلرنده چوجقلرمزه ، آنلرك صاف وتزیه قلبلرنده درلو درلو شك وشبهه اویاندیره‌جق نه‌كبی شیلر اوقوتدقلرنی اوقویوب آكلارلر، درحال بوقبیل اثرلر مسلمانلرك افكارنی تسمیم مقصدیله اویدورولمش شیلر اولدیغنی اومسلمان اولادلری نظرنده بداهةً تعین ایتدیره‌جك صورتده مدافعه‌یه شتاب ایدرلر ایدی. لكن علمامز دینه قارشو دشمنلری طرفندن ترتیب اولنان هر هجومی اهمیتدن عاری كوریور ، بیلمدكلری هرشیئه قارشو برحس خصومت بسله‌یورلر . ایشته بونك ایچوندركه آنلر میاننده فنون جدیده‌نك ، علوم مادیه‌نك ، اجنبی لسانلرینك ، اساسز وحكمت وجدیتدن عاری اولمقله برابر نشر وترویجی یولنده میلیونلرله لیرالر صرف ایدلمكده اولان ادیان سائره‌نك لزوم تحصیل وتتبعنه اهمیت ویرن برفرد كوریله‌مه‌مكده‌در .

حال بویله دوام ایدر ، علمامز بووضع جامدلرنی محافظه ایدیلیرسه طوائف اسلامیه‌نك دیننده ضعفه وآنك احكامی ، اركانی ، تعالیم وتاریخی حقنده شك وترددلره دوچاراولمقدن تخلیص نفس ایده بیلملری

اميدی قالمیه‌جقدر. فقط هپ بو حاللردن نزد الهیده و مواجهه‌ٔ تاریخده مسئول یکانه بالکز علمادر.

مسلمانلرك عظیم بر کرداب اضمحلاله طوغرو سوروکلنوب گیتمکده اولدیغنی کورمك و بو کونکی حاللرینك الیم بر عاقبته منجر اوله بیله‌جکی فکر مزعجنك تحت تأثیرنده قالمق بنی جداً تحملسوز بر طاقم مساعی‌یی اقتحامه سوق ایتدی. اویله کلفتلی تعهدات وجدانیه آلتنه کیردم‌که قدرت بلغه‌ٔ صمدانیه‌یه اعتماد سائق ورهبرم اولمایدی. بویله آغیر بر طاقم وظیفه‌لری درعهده ایتمکه قطعیاً جسارت ایده‌مزدم. خصوصاً که بو یولده یالکز باشمه بولنیورم. باشلادیغم مجاهده‌ٔ دینیه‌ده بکا ظهیر اوله بیله‌جك اللهدن بشقه نه بر کیمسه‌م، نه‌ده یاردمم وار.

ایچنده بولندیغم شدائد بحران و فلاکته رغماً تعهد ایتدیکم وظائفدن بری بر تفسیر یازمق مسئله‌سی تشکیل ایدییور. فقط بر تفسیرکه قرآن عظیمده مکنوز اولوبده بچه عصرلردن بری بر طاقم بدعت و خرافات پرده‌لریله انظار مسلمیندن مستور و محتجب قالمش اولان خزائن کرانبهایی میدانه چیقارسین.

بو تفسیرك خواص ممیزه‌سندن بری‌ده مندرجاتی میاننده مناقشات کلامیه، مجادلات لفظیه‌نك اسرائیلیاته عائد افسانه‌لرله احادیث موضوعه‌نك جای قبول بوله‌مامه‌سی، منحصراً کتاب اللهك احتوا ایتدیکی اسراری بیان، بطون آیات کریمه‌ده مندمج اخلاق الهیه، آداب عالیه‌یی وضع موقع تشهیر ایتمکله اکتفا ایدلمش اولمسیدر.

تفسیرمزده معارض دین اولانلرك اقوال و مدعیاتی صریح و واضح دلائل و افادات ایله رد و جرح ایتمکله برابر خصممزك نامنی تصریح ایتمك و نقض ایتدیکمز شکوك و تسویلاتی عیناً ذکر ایتمك مسلکنی التزام ایتمیه‌جکز. سوزلریمز نفوذ نظر اصحابنه و دین و قرآن علیهنده‌کی آثاری مطالعه و تدقیق ایدنلره هدف و مقصدینی تعیین و ارائه ایده‌جکدر.

تفسیره باشلامازدن اول شو مقدمه‌یی بر طاقم مباحث ایله تذییل ایتمك ایجاب ایدییورکه انلر هرآن و زمان اهل صلیبدن قرآن کریمی هدف طعن و تزییف اتخاذ و مسلمانلری وادیٔ ضلالته سوق ایتمك فکر و املنه خدمت ایدنلرك آماله واسع بر جولانگاه تشکیل ایدییور.

واقعا بر طاقم مفسرلر بو مباحثی بیان و تشریح صددنده بر چوق اقوال و مطالعات سرد ایتمشلر ایسه‌ده بونلردن هیچ بری صدور اسلامه شفا ویره‌بیله‌جك بر ایش کوره‌مه‌مشلردر. چونکه بونلردن قسم مهمی بر چوق شیلر یازمش و مجاهدهٔ دینیه‌ده بیوك بر غیرت ابراز ایتمش اولمقله برابر دشمنلرك دین علیهنده‌کی مکر و کیدلرینی رد و سینهٔ اسلامه توجیه ایلدکلری طعنهٔ تسویلاتی بر طرف ایتمك یارارلغنی کوستره‌مه‌مشلردر.

مباحث مسروده شونلردر:

١) قرآنك کیفیت نزولی،

٢) قرآنك کتابت و تلاوت صورتیله کیفیت جمعی،

٣) قرآنك یدی حرف اوزرینه نزولنك معناسی،

٤) قرآندن غرض فطری،

٥) قرآنك اسالیب و عباراتی،

٦) قصه‌لرك تکررنده‌کی حکمت،

٧) محکم، متشابه و تأویل،

٨) مبحث نسخ.

بو مباحثك هر بری حقنده ویره‌جکمز ایضاحات مفصله ارباب امعانه کتاب کریمك قولایلقله معناسنی آکلامق و غوامض و اسرارینه پیدای اطلاع ایتمك رسوخ و قدرتنی ویره‌بیله‌جکدر.

قارئین کرامه لایق اولان، یازه‌جغمز شیلرك حقیقت اولدیغنه کسب قناعت ایتدکلری تقدیرده بونلری مختلف لسانلره ترجمه ایده‌رك اقطار عالمه نشر ایتمکدر. بلکه بو صورتله بر طاقم پاپاسلرك نشریات مضلانه‌لرینك بر درجه‌یه قدر اوکی آلنمش، بر چوق مسلمانلرك مرکز ایمان و یقینده پایدار اولملرینه خدمت ایدلمش اولور «وان الله مع الذین اتقوا والذین هم محسنون»

عبدالعزیز چاویش

اسلامده فلسفه

١٤

سلفیه، صوفیه، کلامیهٔ سنیه، کلامیه بدعیه

عصر ثالث هجریدن اعتباراً اهل اسلام فلسفه‌یی تتبعه قویولدقلری زمان سلفیه، صوفیه، کلامیهٔ سنیه ایله اهل اعتزالدن ماعدا اولان اهل بدعت فلسفه‌یه اصلا رغبت ایتمیورلر ایدی.

سلفیه. — سلفیه: صحابهٔ کرین، تابعین، اتباع تابعین اولان سلف امت مذهبنده بولنان فقها و محدثین‌در. اشعریه مذهبنك تأسسنه قدر سلفیه پك چوق ایدی. سلفیه‌نك باشلیجه خواص ممیزه‌سی اسما و صفات باری‌یی نصوص جلیله‌ده وارد اولدیغی و وصف اولندیغی کبی شان الهی‌یه موافق، جلال باری‌یه لایق بر صورتده بلا تکییف و لا تمثیل، بلا تعطیل و لا تحریف اثبات؛ مشیت الهیه و قدرت سبحانیه‌نك تعلق ایتدیکی افعال و صفات اختیاریه‌نك جناب باری ایله قیامی‌در. بوکا مبنی اسما و صفات و افعال الهیه‌ده رأی ایله حکم اولونماز. اسما و صفات و افعال باری‌یی تعطیل و یا تحریفی موجب اولان رأیلر، قیاسلر باطلدر، اسما و صفات و افعال الهیه تأویل اولونماز، ذات باری موجود اولدیغی حالده نصل کیفیتی معلوم دکل ایسه صفات باری‌ده موجود اولدیغی حالده کیفیتی معلوم دکلدر. صفات باری صفات مخلوقه‌ده مشابه دکلدر.

سلفیه صفات باری خصوصنده اهل تعطیل اولان جهمیه ایله اهل تمثیل اولان مشبهه آره‌سنده، افعال خصوصنده ارادهٔ عامهٔ باری‌یی نفی ایدن قدریه ایله اراده وقدرت عبدی نفی ایدن جبریه آره‌سنده، اصحاب نبی حقنده حضرت علی واهل بیت نبی حقنده زبان درازلق ایدن ناحبه ومارقه ایله حضرت ابو بکر الصدیق وعمر الفاروق و عثمان ذی النورین حقنده زباندرازلق ایدن رافضه آره‌سنده، ایمان خصوصنده عملی هیچه صایان مرجئه ایله عملی اجزاء ایماندن عد ایدن مارقه ومعتزله آره‌سنده‌در .

صوفیه .— تصوفك اساسی زخارف دنیادن اعراض، عامهٔ ناسك میل ایده کلدکلری مناصب ولذائذ دنیویه‌دن اتقا ایله خلقدن عزلت « حقه توجه وانابه . عبادات وطاعاته مواظبت‌در .

بوحال سلفده عمومی ایدی . صوکره‌لری حب دنیا شایع اولونجه عباداته رغبت ومیل ایدنلر صوفیه ومتصوفه اسملریله آیرلدیلر. صوفیه اسمی عصر ثانی اثناسنده تحدث ایتمش ایدی. بویله‌جه اهل فقه وفتوادن آیرو برصنف وجوده کلدی.

اهل فقه وفتوی علم فقهده بیان اولندیغی وجهله عبادات وطاعاتی اخلاص ایله ادا ایدر ، اهل تصوف ایسه ادا ایتدکلری عباداتك قصوردن خالی اولوب اولمدیغنه مطلع اولمق ایچون ذوق ووجد ایله عباداتك نتایجنی آکلامق ایستر. بو خصوصده محاسبهٔ نفسه قیام ایله مجاهدهٔ نفسدن حاصل اولان ذوق ووجددن بحث ایدر. وضع ایتدکلری علم تصوف: مجاهده ومحاسبهٔ نفسدن ناشی عارض اولان ذوق ووجدلره، بر ذوقدن دیکر بر ذوقه ترقی ایتمه‌نك کیفیتنه ، بونلره دائر اولان اصطلاحاته عائد بر علمدر. فی الواقع اهل تصوف مجاهده ومحاسبهٔ نفس نتیجه‌سی اوله‌رق برطاقم احوال روحانیه‌یه مطلع اولیورلر ایسه‌ده غایه‌لری متأخرین متصوفه‌نك غایه‌لری کبی احوال روحانیه‌یه وانواع ادراکاته اطلاع اولمیوب مجرد ذمائم اخلاقدن تنزه ایله قلبی ماسوادن تخلیه، ذکرالله ایله تحلیه‌در. داود طائی، ابراهیم بن ادهم، ابو سلیمان دارانی، فضیل بن عیاض، معروف کرخی، ابویزید بسطامی، ذوالنون مصری ، حارث المحاسبی ، ابوبکر شبلی ، بشر حافی ، سری سقطی، سهل بن عبداه التستری، جنید بغدادی ، ابو سعید الخراز، عدی بن مسافر ، عبدالقادر کیلانی متقدمین صوفیه‌نك اك مشهور سیمالرندندر .

کلامیهٔ سنیه . — کلامیهٔ سنیه : ابن کلابه ودها صوکره اشعری‌یه انتساب ایدنلرك طریقی‌در. کلابیه‌نك سلفیه‌دن باشلیجه فرقلری افعال باری خصوصنده‌در . سلفیه « مشیت الهیه وقدرت سبحانیه‌نك تعلق ایتدیکی افعال وصفات الله ایله قائمدر » دیدکلری حالده ابن کلاب واتباعی بونی انکار ایتدیلر. بوخصوصده جهمیه ایله معتزله‌یه موافقت ایتدیلر. اشعریه‌نك سلفیه‌دن فرقی ایسه افعال باری ایله حکمت باری و اراده خصوصنده‌در. اشعری مشیت الهیه وقدرت سبحانیه‌نك تعلق ایتدیکی افعالك جناب حق ایله قیامنی ، حکمت صفتی انکار ایدیور ، اراده خصوصنده‌ده سلفیه‌دن آریله‌رق جبریه‌یه یاقلاشیور. بوکامبنی اشعری ابن کلابدن دها زیاده سلفیه‌یه اوزاقدر . ابن فورکدن اعتباراً مذهب اشعریه‌ده باب تأویل آچیلمقله اشعریه کیتدکجه سلفیه‌دن اوزاقلاشمش اولیور .

کرك ابن کلاب ، کرك اشعری اهل بدعتی اهل سنت نامنه رد ومدافعه ایدرلر ایدی . اشعری‌نك اصحابی اشعری مذهبنی نشره قیام ایتدیلر . مشاهیر علمادن برجماعت‌ده مذهب اشعری‌یه انتصار ایدوب مذهب اشعری‌یه «مذهب اهل سنت» دیمکله اشعریه مذهبی تأیید ایتدی، کلابیه‌یرینه قائم اولدی. اشعری‌یه اك زیاده نصرت ایدنلر باشده ابوبکر الباقلانی اولدیغی حالده ابو اسحق اسفرائینی ، ابن فورك ، ابو ذر الهروی ، سمنانی ، ابوالمعالی ایدی .

اشعریه سلفیه ایله اهل بدعت آره‌سنده بر مذهب متوسطدر. اشعریه مذهبنك یرلشمه‌سی ایله ایکی بیوك مذهب کریده قالدی: سلفیه، کلامیهٔ بدعیه .

ذکر اولنان ذواتدن ماعدا ابواسحق الاسفرائینی ایله ابن فورکك استاذی باهلی، باقلانی‌نك استاذی محمد بن مجاهد، ابوبکر الابهری، حاکم النیسابوری ، عبدالوهاب بغدادی، ابومنصور بغدادی ، بیهقی، قشیری، خطیب بغدادی ، ابو الولید الباجی، ابوبکر بن عربی کلامیهٔ سنیه‌نك، اشعریه‌نك اك بیوك سیمالرندندر .

کلامیهٔ بدعیه .— کلامیهٔ بدعیه مسلك کلامیلرینه فلسفه قاریشدیر. میوب انجق اهل سنته مخالف اولان اهل بدعتدر. قریباً بونلره دائر تفصیلات ویریله‌جکندن بوراده خواص ممیزه‌لرینی ذکردن صرف نظر اولونمشدر .

تصحیح .— ۳۴۰ نجی نسخه‌ده‌اونجی صحیفه‌ده برنجی ستونده ۳۰ نجی، ایکنجی ستونده ۲۰، ۲۷ نجی سطرلرده « منقدین » ، « ابوسعید الجبائی »، « ابوسلمان » ترتیب سهولرینك شو صورتله تصحیحی اقتضا ایدر: «متقدمین»، « ابوسعید الجنابی » ، « ابو سلیمان » .

ازمیرلی

اسماعیل حقی

جهاد اسلام

صبر وثبات اسلامك شعاریدر

— اخوان دینه —

حال حاضر طولاییسیله هرکس دین و وطنه الندن کلن خدمتی دریغ ایتمه‌مك حسنی وجداننده طویدیغی زمان بو عاجزده بوبابده بر قاچ سوز سویلمك خاطرمه کلدی . معلومدرکه شو صیره‌ده بتون ملت اسلامیه بر جهاد مقدسله مشغول بولنیور . بز شیمدی بوراده جهادك

فرضيتندن وسائر احكامندن بحث ايده‌جك دكلز. چونكه حربك ابتدايتنده اعلان اولنان فتواى شريف بو وظيفه‌يى بلغاً مابلغ ايفا ايتدى. غزا وشهادتك فضيلتى بحثنه كلنجه بوكا دائر‌ده علماى كرام افنديلر طرفندن ويريلن مواعظ دينيه بوبابده طول ودراز سوز سويلمكدن مغنى ايسه‌ده درسده بولنه‌ميانلرك دخى نظرينه تصادف ايتمك وسمعنه واصل اولمق ايچون غزته ستونلرى اوزرنده دخى بر قاچ سوز نشر ايتمه‌يى مناسب عد ايلدم.

جناب بارى تعالى حضرتلرى قرآن كريمنده متعدد آيات قرآنيه ايله جهادى امر ايلديكى كبى غزا وشهادتك فضائلنى‌ده بيان بيورمشلردر. ازجمله فضائل جهاده عائد اوله‌رق (لايستوى‌القاعدون الخ ...) آيت كريمه‌سنده جناب بارى تعالى حضرتلرى مالى ايله، نفسى ايله جهاد ايدنلرى اوطورانلر اوزرينه اجر عظيم ايله تفضيل بيوريور. پك بديهى بر حقيقت، پك باهر بر حكمت. دينك، ملتك سلامتى ايچون صغوقده، صيجاقده، قار و چامور ايچلرنده دشمنلرله مجاهده ايدن، قانلر ايچروسنده يوزن بر غازئ مجاهد ايله اونده، خانه‌سنده قبا دوشكنك اوزرنده ياتان و صوبا قارشوسنده اوطوران بر كيمسه نصل مساوى اوله‌بيلور؟ برده اوبولده فداى جان ايدن شهدايى دوشونكز. يالكز انسانلرجه دكل، بتون جان طاشيان مخلوقاتجه بيله دنياده جاندن عزيز هيچ بر شى يوقدر. دينى، ملتى ايچون بو اك عزيز جانى فدا ايدن بر شهيدك نائل اوله‌جغى درجه‌يى اوكا كوره تقدير ايتمك لازمكلير. جناب حق قرآن كريمنده بو شهدا حقنده «حق يولنده قتل اولنانلرى اولو ظن ايتميكز، بونلر حيانده‌درلر. رب كريملرينك عندنده مرزوق اولورلر.» بيوريور. يعنى شهيد اولان كيمسه‌لر اولمز، بر حياة ابديه‌يه، بر نعمت سرمديه‌يه نائل اولورلر. جناب حقك فضلندن كنديلرينه ويرديكى شى ايله فرحناك اولورلر، كرى قالانلره‌ده مژده‌ويررلر ديمكدر.

آنجق بو هرشيدن عزيز اولان جانى دين وملتك سلامتى ايچون فدا ايدن شهدانك بو بيوك خدمتلرينى عجبا منسوب اولدقلرى ملت حقيله تقدير ايديورمى؟ ايشته اصل كمال اهميتله نظر اعتبار و تفكره آلنه‌جق جهت بوراسيدر. بوغازيلر قيشده، قيامتده قارلر، چامورلر ايچنده يوارلانيور. بعضيلرى غازيلك شرفنى احراز ايديور. بعضيلرى‌ده رتبهٔ شهادته نائل اوليور. بونلرك بوراده آرامزده پريشان عائله‌لرى، كوزى ياشلى معصوم اولادجقلرى يوقميدر؟ بز عجبا بونلره لايق اولديغى درجه‌ده معاونت و مواساة ايديورمى‌يز؟ يوقاريده مضمونى درج اولنان آيت جليله‌ده جناب حق جهاد مالى ايله جهاد بدنى‌نك هرايكيسنى‌ده ذكر ايتمش، بونلرك فضيلتلرينى بيان بيورمش. بوكون سلاح بدست اوله‌رق دشمن قارشوسنده بولنان قهرمانلريمز جهاد بدنى فريضه‌سنى ايفا ايديورلر. لكن كريده قالانلرمزده جهادمالى فريضه‌سنى حقيله ايفا ايله بونلره اشتراك ايديبيورلرمى؟ بز ايشته بو سؤاله «نعم» ديه‌رك بر مثبت جواب ويره‌ميه‌جكز.

شوراده قارئين كرامك نظر دقتنه بر حقيقت دها عرض ايتمك ايسته‌يورز. بوكون دنياده تقريباً اوچيوزمليون نفوس اسلاميه واردر. بز هروقت بونلرك وجوديله افتخار ايديورز. اسلاميت اقصاى شرقدن اقصاى غربه قدر يايلمش؛ هندده، چينده، سبرياده، توركستانده، حبشستانده، سودانده، صحراى كبيرده، آفريقا وسطلرنده، جاواده، اوستراليا‌ده، زنكبارده، ماداغسقارده، ملائى اطه‌لرنده، دها بيلمديكمز يرلرده، هركوشه‌ده، بوجاقده لله‌الحمد انتشار ايتمشدر. بو قطعه‌لرك كافه‌سنده دين قارداشلريمز واردر. بومختلف، بوكنيش مملكتلرده موجود اولان مسلمانلر، هربرى بر قومه منسوبدرلر. اسلاميتى قبول ايتمزدن اول بونلرك هربرى وحشى بر حالده ايديلر. بوقدر ممالك واسعه‌ده يشايان بونجه اقوام مختلفه‌يه اسلاميتى نشر ايتمك، بونلره مألوف اولدقلرى عادات واعتقادات باطله‌يى ترك ايتديرمك نه‌قدر مشكل بر ايش اولديغنى سويلمكه بيله حاجت يوقدر ظن ايده‌رم. عجبا بوموفقيت نصل حصوله كلمش، بوكا موفق اولانلر نه ايله موفق اولمشلر؟ شبهه يوقدركه همت ايله، غيرت ايله، نفسلرينى بويولده فدا ايتمكله، مالاً وبدناً جهاد ايله!...

عصر سعادتده وقوعبولان محاربانك بعضيلرينه قادينلر بيله اشتراك ايتمشلردر. احد غزاسنده لحكمةٍ عساكر اسلامك بوزولمسى اوزرينه اعدا فخركائنات افندمزك اوزرينه هجومه‌باشلاديلر. غزات ميانده نسيبه نامنده بر قادين بولنيوردى. فخركائنات افندمزك اوزرينه هجوم ايدن بر دشمن سواريسنك باجاغنه بر قليج چالدى، كسدى، آتندن يره دوشوردى؛ تپه‌لدى. بوغازيه شوبيوك وظيفه‌يى ايفا ايتديكى صره‌ده برقاچ يرندن يارەلنمش، جريحه‌لرندن قانلر آقيوردى. آندن صكره برايكنجى دشمن دها هجوم ايتدى. قهرمان نسيبه بوكاده اوچ دفعه قليج چالدى ايسه‌ده، ملعون بررى اوزرينه ايكى زره كيمش اولديغى جهتله تأثير ايتمدى. نهايت‌الامر دشمن كنديسنى شهيد ايتدى (رضى‌الله عنه).

بدرغزاسنده انصاردن «عفرا» نامنده بر خاتون يدى اولادينك جمله‌سنى بردن غزايه كوندرمش ايدى. ايشته سزه قهرمان بر والده.

كذلك فخركائنات افندمز بحراحمر سواحلنه ابوعبيده حضرتلرينك تحت قوماندانسنده بر مفرزه كوندرمش ايدى. بونلرك برچولده ارزاقى توكندى. قوماندان ابوعبيده حضرتلرى جمله‌سنك طغارجقلرينى يوقلادى. خرمادن بشقه زاد وذخيره‌لرى ذاتاً يوق ايدى. طغارجقلرده بولنان خرمالرى برآره‌يه طوپلادى. مجموعندن عموم عسكره درجهٔ متساويه‌ده تعيين ويردى. اما نه مقدار؟ شويله برر خرما دانه‌سى. كونلرجه بو قهرمانلر بويله يوميه يالكز برر خرما ايله اكتفا ايده‌رك صبر ومتانت ابراز ايتديلر. صبرك صوكى سلامتدر. برمدت صكره قره‌يه بيوك بر بالق دوشدى. بونى پارچه‌لاديلر. اون يدى كون‌قدرده بونكله تعيش ايتديلر.

كذلك فخركائنات افندمز حضرتلرى زيد بن حارثه‌نك تحت‌قوماندانسنده شام جهتنه برمفرزه ارسال بيورمشلر ايدى‌كه مقدارى اوچ بيك كيشى ايدى. او زمانك اصولنجه اثناى حربده سنجاق شريفى

بالذات اردونك قوماندانی حامل بولنور ایدی . فخر کائنات افندمز سنجاق شریفی کندی الیله زیده تسلیم ایتمش، اکر شهید اولورسه مؤخراً طیار لقبیله تلقیب اولنان جعفر ابن ابو طالبه ، اوده شهید اولورسه عبدالله بن رواحه‌یه تسلیم اولنمسنی امر وتنبیه بیورمشلر ایدی . او تاریخده بلاد سوریه شرقی روما حکومتی اداره‌سنده بولنیور ایدی . وقتا که بومفرزه شام ملحقاتندن مؤته نام موقعه واصل اولدیلر ، قارشولرنده ایمپراطورلق طرفندن کوندرلمش تقریباً یوز بیك کشیلك بر اردویه تصادف ایتدیلر . حربه کیریشوب کیریشمه‌مك خصوصنده بر مدت تردد ومشاوره اولندقدنصکره کیریشمکه قرار ویردیلر . حضرت زید شهیداولدی . سنجاغی درحال توصیهٔ پیغمبری وجهله جعفر طیار حضرتلری آلدیلر . مؤخراً بونك ده صاغ الی کسیلدی . سنجاق شریفی صول النه آلدی. اوده کسیلدی. بره دوشمه‌مك اوزره چولاق قالان ایکی قولی ایله سنجاق شریفه صارلدی وکوکسی اوزرنده صیقی طوتدی. اوحالده اوده شهیداولدی. آندنصکره ینه توصیهٔ پیغمبری موجبنجه سنجاق شریفی عبدالله بن رواحه آلدی . اوده شهید اولدی . والحاصل سنجاق شریفی حامل اولمغله مأمور بیوریلان اوچ کشینك کافه‌سی برر برر بوصورتله سنجاق شریف اللرنده اولدیغی حالده شهید اولدیلر . مفرزه‌دن پك آز کیمسه‌لر برحیات قاله‌رق مدینه‌یه عودت ایتدیلر .

کذلك خندك غزاسنده محصور قالان مدینهٔ منوره اهالیسنه حضرت پیغمبر دخی میانه‌لرنده بولندیغی حالده قحط وغلا مستولی اولدی. محاصره مدتنجه آجلقدن نیجه زحمتلر چکلدی. صبر ومتانت ایله حسن نتیجه‌یه واصل اولدیلر . محاصرین اردوسی دفع اولوب کیتدیلر .

ایشته خلاصةً بیان ایتدیکمز شو وقوعات فخر کائنات افندمز حضرتلری دها کندیلری برحیات بولندیغی برزمانده مجاهدین اسلامك کرك آجلق، صوسزلق کبی مصائبه، کرکسه دشمنك صولت سیفنه قارشی کوستردکلری صبر ومتانتك درجه‌سنه برر نمونه‌در . بونلر جهادك بدنی قسمنه عائددر .

برده جهادمالی قسمی واردرکه بونده اختیار اولنان فداکارلقلرده آز دکلدر. حضرت خدیجه رضی‌الله عنها ایله ابوبکرالصدیق حضرتلری مکهٔ مکرمه‌نك الك برنجی اغنیاسندن ایدیلر. حضرت خدیجه‌نك ثروتی کاملاً بویولده صرف اولنمش ایدی که حین وفاتنده ورثه‌سنه هماندە ترکه‌سی قالمدی کبی برشیدر. ابوبکره کلنجه اوده ثروتی بویولده اوقدر صرف ایتمش ایدی‌که فخر کائنات افندمزدن صکره خلافته انتخاب اولندیغی زمان یکانه سرمایه‌سی برطوپ قاشله بر آرشوندن عبارت ایدی. حتی فخر کائنات افندمز حیاتنده سوریه جهتنه کیتمك اوزره بر اردو تجهیز بیورمشلر ایدی . موسم یاز، هواصیجاق اولمغله برابر او سنه برده قحط سنه‌سی ایدی. بو تجهیزاته اصحاب طرفندن اوقدر معاونت وغیرت اولندی که قادینلر بیله بوزوك وکوپه کبی حلیاتنی ویردیلر . ابو بکرده ثروتنك صوك بقیه‌سنی ، تمامنی ویردی . حضرت عثمان اوچیوز دوه یوکی ذخیره ایله بیك دینار ویردی‌که او وقته کوره بر ثروت عظیمه دیمکدر . ایشته بونلرده عصر سعادتده جهاد مالی خصوصنده سبق ایدن عالی همت وغیرتلرك نمونه‌سیدر .

شیمدی برده خلفای راشدین زماننه نقل کلام ایدهلم . فخر کائنات افندمزك وفاتی عقبنده مکه، مدینه وطائف اهالیسندن ماعدا تکمیل عشائر وعربان ارتداد ایتمش ، هرطرف آتش عصیان واختلال ایچنده قالمش ایدی . برنجی خلیفه حضرت ابوبکر یالکز بو اوچ مملکت اهالیسندن تسلیح ایده‌بیلدیکی برآووج مجاهدین ایله مقدارلری یوزبیکلرە بالغ اولان مرتدینك مدت قلیله ظرفنده حقندن کلدی . اسلامیتی تقرر وآسایشی تماميله اعاده ایلدی . آندنصکره خارجه تعرض ایتمك صره‌سی کلمش ایدی .

شوراسنی سویلیه‌لم که اوتاریخده خلافت اسلامیه جمعاً آنجق یتمش بیك کشی راده‌لرنده مجاهد چیقاره‌بیلور ایدی . او تاریخده موجود اولان حکومتلرك قوتلیسی‌ده مرکزی استانبول اولان شرقی روما حکومتی ایله فرس حکومتی ایدی. حضرت صدیق بو قوت قلیله ایله بو الك قوی حکومتلرك هرایکیسنه بردن اعلان حرب ایلدی . هرایکی حکومتك اوزرینه عسکر سوق ایلدی . عجمستان دولتی اوزرینه کوندریلان مجاهدین اسلامك عددلری اوتوز بیك، روماي شرقی اوزرینه کوندریلنلرده قرق آلتی بیك کشی راده‌سنده ایدی . عجم حکومتی اشبو اوتوز بیك مجاهده قارشی یوز کسور بیك کشیلك بر اردو چیقاردی . شوراسی‌ده ذکره شایاندرکه عجملرك صف حربه سوق ایلدکلری اردونك او وقته کوره سلاح و سائر ادوات حربیه‌سی وترتیباتی پك مکمل اولدقدن باشقه اردونك اوکنده متعدد معلم فیللرده وار ایدی . شرقی روما حکومتی دخی قرق بشبیك کشیلك بر اسلام اردوسنه قارشی ینه اسلحه وآلاتی مکمل ایکیوز قرق بیك کشیلك بر اردو چیقاردی . هرایکی قول دشمنلریله قانلی محاربه‌لره طوتوشدیلر . عجم اردوسنه قارشو بولنان مجاهدین اویله صبرلر، اویله متانتلر کوستردیلرکه فیللره قارشی قیلیجلرله مجاهده ایتدیلر. حتی مجاهدین اسلامدن ابوعبید نام ذات صف حرب اوزرینه هجوم ایدن ایدن بر فیلك خرطومنی قیلیجله کسمکه قدر جسارت ابراز ایلدی . بونك اوزرینه بوخرطومی کسیلن فیل مجاهد مشار الیهی درحال آیاقلرینك آلتنه الدی وپارچه‌لادی . بری طرفده شام اردوسی‌ده روملرله قان ایچروسنده یوزرجه‌سنه بوغوشوب چارپیشمقده ایدی .

حرب هرایکی طرفده بویله‌جه خونریزانه برصورتده دوام ایتمکده ایکن حضرت ابوبکرك وفاتی وقوعبولمغله حضرت عمره بیعت اولندی. حضرت مشار الیه مقام خلافته کلدکدن صکره اردو قوماندانلرنجه بعض تبدلات اجرا ایلدی‌که بونك زماننده شرق اردوسی قوماندانلغی‌ده ینه عشرهٔ مبشره‌دن سعد ابن ابی وقاص حضرتلرینه ، شمال اردوسی قوماندانلغی‌ده ینه عشرهٔ مبشره‌دن ابوعبیده حضرتلرینه توجیه

اولمش ایدی. شرقده مشهور قادسیه محاربه سی ایشته بو سعد حضرتلرینك قوماندانلغی زمانه مصادفدر. حضرت سعد بو اثناده باصور علتنه مبتلا اولوب رکوب ونزوله مقتدر اوله مدقلری کبی علی العاده اوطورمغه بیله مقتدر دکل ایدیلر. اویله ایکن یاصدیقلره دایانه رق اردونك قومانداسنه دوام ایتدیلر. محاربه ده اظهار اولنان غیرت وهمت، صبر وثبات هر درلو تعریف وتصورك فوقنده ایدی. ایشته بو صورتله اوتوز بیك کشیلك بر اردو ایله اوچ بیك کسور سنه لك بر فرس قدیم حکومتی تا تملندن ییقدیلر، نام ونشانی نابدید ایتدیلر. بو نه ایله اولدی؟ شبهه یوق که صبر ایله، ثبات ایله، متانت ایله، فداکارلق، اتفاق واتحاد ایله...

جنوب اردوسنه کلنجه: بورادده وقوعبولان محاربانك الك قانلی وشانلیسی‌ده یرموك محاربه سیدر. بو محاربه حربك ختامی عدا اولنمامش ایسه‌ده غلبهٔ حقیقیه‌یی اسلام طرفنه تأمین ایتمش ایدی. یرموك محاربه سی اثناسنده عموم قوماندانلق هنوز دها خالد بن ولید حضرتلرینك عهده سنده ایدی. محاربه غایت خونریزانه بر صورتله کونلرجه دوام ایتدکدن صکره ذاتاً عددلری قلیل اولان اسلام اردوسنك بر قسمی شهید، بر قسمی مجروح اولمق صورتیله اردویه حس اولنه جق درجه‌ده ضعف طاری اولمش وعساکر اسلامده انهزام علامتلری کورلمکه باشلامش ایدی. او اثناده بر کیجه عموم قوماندان حضرت خالد امرا ورؤسایی جمع ایله بر مجلس حرب عقد ایلدی. بعض تدابیر اتخاذی مذاکره اولندقدن صکره بر وجه آتی قرار ویرلدی: ابوجهلك اوغلی حضرت عکرمه طرفندن بر فدائی آلایی تشکیل ایدیله جك، حضرت ابوسفیانده اردو ایله بولنان عائله چادرلرینك تا صف حربك آرقه سنه قدر کتوریله جك، عساکر اسلام بوزیلوبده رجعت ایده جك اولورسه قادینلر چادر صیریقلریله بونلرك اوکنه چیقوب باشلرینی کوزلرینی یاره‌رق صف حربه اعاده ایدیله جکلر.... ایرتسی کون بو تدبیرلرك هر ایکیسی‌ده اجرا اولندی، حضرت عکرمه کندی ریاستلری تحتنده درتیوز کشیلك بر فدائی آلایی تشکیل ایتدی. عائله چادرلری‌ده صف حربك آرقه سنه قورولدی. بر طرفدن عکرمه فدائیلرله، دیکر طرفدن عموم قوماندان خالد بن ولید سائر امرا ومجاهدین دشمن اوزرینه غضنفرانه بر هجوم وصولت کوستردیلر. فدائی عکرمه‌نك هجوم وصولتی اودرجه شدید ایدی که براز کندیسنی محافظه ایتمسی بعض کیمسه‌لر طرفندن توصیه اولندیغی حالده «بن زمان جاهلیتده اصنام ایچون فداکارانه محاربه ایدییور ایدم، شیمدی توحید ربانی یولنده تلف اولورسه‌م نه لازم کلیر؟» جوابنی ویردی. فی الحقیقه هم کندیسی، هم اوغلی بو محاربه‌ده شهید اولدیلر. درتیوز فدائیدن پك آز بر بقیه قالدی. عساکر اسلام بوزغونلق کوستردی، رجعته باشلادیلر. او لحه‌ده خاطره کلدیکی کبی عائله چادیرلری اوزرینه دوشدیلر. ترتیب سابق وجهله قادینلر همان چادیر صیریقلریله بونلری قارشولادیلر: «غیرتسز حریفلر! بزی دشمنلر النه اسیرمی ویره جکسکز؟» دییه‌رك صیریقلرله کوزلرینی، باشلرینی یاردیلر. تکرار صف حربه اعاده ایتدیلر. حرب اوقدر شدت پیدا ایتدی که حضرت خالدك النده اوکون تام طقوز قلیچ قیرلدی. دشمن عسکری سیف ایله باشه چیقه‌میه‌جقلرینی آکلامه‌لری اوزرینه اوق آتمق تدبیرینه مراجعت ایتدیلر. بر اوق طوفانیدر، قوپدی. مجاهدیندن همانده هیچ بر کیمسه قالمدی که اوق ایله یاره‌لنمامش بولنسون. مع هذا غلبه قزانلدی. دشمن عساکری انهزام کلی‌یه اوغرادی. اوکیجه غزات مسلمین چادیرلرندن هیچ بر چادیر یوق ایدی که آه وانین صداسی ایشیدیلمه‌سون. اصابت ایدن اوقلرك اکثریسی کوزه اصابت ایتدیکی ایچون مجاهدین او کونه (یوم العوراء) تسمیه ایتمشلر ایدی. حتی بو اثناده ابوسفیانك‌ده کوزینه بر اوق اصابت ایتدی وکوزی قاپاندی.

ایشته قرق آلتی بیك کشیلك بر اردو ایکیوز قرق بیك کشیلك برقوته بو صورتله غلبه چالدی. بو نه سایه‌ده اولدی؟ هپ صبر وثبات، متانت، غیرت، اتحاد واتفاق سایه‌سنده.

علی وهبی

شئون

ائتلاف مثلثه قارشی جهاد اسلام

جناق قلعه:	تبلیغات رسمیه:

۱۲ مایس کونی اوکله‌دن صوکره ساعت یارمده انکلیزلرك تریومف زرهلیسی طوربیل آغلرینی یایمش اولدیغی حالده ساروس کورفزنده آری‌برونی اوکنده بر سیر بطی ایله کچیوردی. تریومفك مقصدی کچن آیك نهایتندن بری بوراده انکلیزلرله حرب ایتمکده اولان عسکرلریمزك موضعلرینی بومباردمان ایتمك اولدیغی آشکار ایدی. مذکور زرهلی‌یه ایکی طورپیدو مخربی رفاقت ایتمکده، وانژانس سیستمنده دیکر بر زرهلی‌ده براز آچیقلرده بولنمقده ایدی. تعرض ایدن زرهلیلری تحت البحر هجوملرینه قارشو محافظه ایتمك اوزره برچوق طورپیدو مخربلریله قره‌غول واپورلری آچیقلرده طولاشمقده ایدی. بو مدهش تدابیر تحفظیه رغماً آلمان بحریه‌سنه منسوب بر تحت البحر هیچ بر طرفدن فرق ایدلمکسزین تریومف زرهلیسنه هجومه موفق اولدی. آتدیغی طورپیل زرهلینك آغلرینی کسوب اورته‌سنده اشتعال ایتدی. طورپیللندکدن صوکره زرهلی درحال کوکرته‌سی صوبه کیرنجه‌یه قدر یان طرفه میل ایتدی و طقوز دقیقه صوکره دوریلدی. اومورغه‌سی یوقاری‌یه کلمش اولدیغی حالده دها یکرمی بردقیقه یوزدکدن صوکره بسبتون باتدی کیتدی. مرتباتندن بر قسمی کوکرته‌یه جان آتمش ومحل وقعه‌یه شتاب ایدن طورپیدو مخربلریله واپورلر طرفندن قورتارلمشدر. تخلیصیه صندالریله دکزده یوزمکده اولان دشمن افرادینی شراپنل آتشلریله محو ایتمك غایت قولای اولدیغی حالده طوپچیلریمز حس نجیب انسانیت پرورانه‌لری سوقیله اشبو تخلیصیه عملیاتی اشکال ایتمه‌مشلردر. تحت البحر متعدد انکلیز طورپیدو مخربلری طرفندن اوزون مدت تعقیب ایدلمش ایسه‌ده بلاخسار قورتیلمشدر. تریومف زرهلیسی اون ایکی بیك طونو حجمنده

اولوب ٧٠٠ نفر مرتباتی واردر . اشتعالك تأثیریله مرتبات مذکوره‌نك قسم اعظمی محو اولمش اولملیدر . حربك بدایتنده بو زرهلی بر ژاپون آمیرالك اداره‌سی آلتنده چینغتاو بومباردماننه اشتراك ایتمش وآلمان بطاریه‌لری طرفندن مهم صورتده خساره اوغرادلمش ایدی . ١٢ نیسانده مذکور زرهلی‌یه بزم طورغود رئیس زرهلیسی طرفندن بیوك چاپلی بر مرمی ایله تام اصابت واقع اولمشیدی . آلمان تحت‌البحرلرینك ظهوری چناق قلعه اوكنده‌كی سائر دشمن سفائن حربیه‌سی آره‌سنده پك بیوك هیجانی موجب اولمشدر.

١٣ مایس : چناق قلعه جبهه‌سنده آری برونی و سدالبحر منطقه‌سنده طوپجی وپیاده آتشلرندن بشقه بر وقعه اولمامشدر . مورطو لیمانی استقامتندن روم ایلی ساحلنده‌كی موضعلریمزه آتش ایدن بر زرهلی آناطولی بطاریه‌لرمزك آتشلرندن متأثراً كری چكیلمشدر .

١٤ : چناق‌قلعه جبهه‌سنده: بوصباح اوكلەدن اول ساعت آلتی بوچوقده (ماژستیق) سیستمنده بر انكلیز زرهلیسی متفقمز آلمان بحریه‌سنه منسوب بر تحت‌البحر طرفندن آتیلوب مكملا اصابت ایتدیریلان بر طوربیل ایله سدالبحر اوكنده محو ایدلمشدر. طوربیل زرهلینك قیچ طرفنه اصابت ایتمش واشتعالی متعاقب سفینه درحال یان طرفنه ایدن ایی‌یه یاطمشدر . جزئی زمان صوكره سفینه‌نك اولا قیچ طرفی یاطمش، بعده‌آرقه اوستی دوریله‌رك بسبتون غرق اولمشدر . زرهلینك بومدهش انقاضی ، اومورغه‌سی دكیزك سطح فوقانیسنده اولدیغی حالده كورلمكده‌در . آری‌برونی وسدالبحر منطقه‌سنده دون دخی خفیف پیاده وطوپجی آتشلری‌دوام ایتمشدر . قباتپه ساحلنده بوكلی درت بوبوك صاج معونه‌یی چكمك اوزره كلان دشمن رومورکورلری ساحلدن پیاده آتشلریمزك تأثیریله معونه‌لره یاقلاشدیرلمامش وافرادیمز بوبوك بربصیرت وفداكارلق كوستره‌رك‌دشمن آتشلری آلتنده دكیزه كیروب معونه‌لرده بولنان ٣٦ قلبه آرابه‌سی قره‌یه اخراج واغتنام ایله‌مشلردر .

١٥ مایس : چناق قلعه جبهه‌سنده : دون قره‌ده مهم بر حركت اولمدی. دكز وقایعی حقنده هنوز اطرافلی معلومات آلنمامشدر .

ذیل : دون اوكلەدن‌اول ساعت آلتی‌بچقده ماجستیك زرهلیسی‌باطیرلشدی. ینه اوكلەدن اول ساعت طقوزه طوغری مختلف محللردن كورلدیكنه نظراً‌ایكی دیركلی ایكی باجالی برزرهلی طورپیللنمش كبی برشی اولدی. بیوك برصوستونی یوكسلدی. بعده‌زرهلی برطرفه میل ایتدی . بیوك برطورپیدو مخربی‌طرفندن ایمروز آطه‌سنه چكیلدی. عینی سفینه‌نك اوكلەدن اول ساعت اون‌برده‌ایمروز آطه‌سنك‌جنوب‌شرقی‌ساحلنده برقاچ كوچك واپورله‌برلكده طوردیغی‌كورولدی. كورونیشه نظراً طورپیللنن زرهلی اغا ممنون سیستمنه بكزه‌یوردی . اطرافی سیس استیلا ایتمسندن ناشی طیاره‌مز كشفی یاریده براقمغه مجبور اولمشدر .

١٦ مایس . چناق قلعه جبهه‌سنده : بوصباح اوكلەدن اول ساعت اوچ بچقده [آری بورنی] نده‌كی دشمنك مركزینه تصادف ایدن محكم یاپیلمش سپرلرندن برقسمنه قطعاتمز طرفندن اجرا ایدیلن فداكارانه سونكو هجوملری موفقیتله‌نتیجه‌لنمشدر. ضبط‌ایدیلن اشبو سپرلر دشمنه قارشی تحكیم ایدیلمكده‌در. سدالبحرده صاغ جناحمز صوك ایكی كون ظرفنده دشمن منطقه‌سندن ساحله طوغری [٤٠٠] مترو بر قازانه‌رق ایلرولەمشدر. طیاره‌مز [سدالبحر] ده دشمن مواضعنه دون موفقیتله بومبالر آتمشدر . اولكی كون طورپیلله‌نه‌رك [ایمروز] آطه‌سنه چكیلن [آغا ممنون] سیستمنده‌كی دشمن زرهلیسی‌اورته‌دن غائب اولمش، عاقبتی آكلاشیله‌مامشدر .

١٧ مایس: چناق‌قلعه جبهه‌سنده دون‌آری بورننده‌كی دشمن، مركزندن ضبط‌ایتدیكمزسپرلری تحكیم‌ایتدیرمه‌مك ایچون آتشلریله خیلی چالیشمش‌ایسه‌ده نتیجه‌سز قالمشدر. سدالبحر منطقه‌سنده دشمن ٩ مایس تاریخنده اوغرادیغی پك عظیم تلفاتك اكالیله مشغول كوریلیور. بوغازده آناطولی بطاریه‌لریمزدن دون سدالبحرده‌كی دشمن قطعاتنه مؤثر انداختلر اجرا ایدلمشدر .

١٨ مایس : چناق قلعه جبهه‌سنده دشمنك دون آری بورننده صاغ‌جناحنه قارشو تعرض تشبثی تلفاتله پوسكورتلدی . یوزه یقین مقتول براقدی. آیروجه دره‌لر ایچنده برچوق مقتوللری كورلمشدر. مركزده اولكی كون‌تركه مجبور اولدیغی برقسم سپرلری استرداد املیله دون آقشام ساعت سكزده‌اشبو سپرلره باصقین اجراسنه تشبث ایتمش ایسه‌ده سپرلر اوكنده مقتول و سلاح وبومبالر براقه‌رق اسكی محلنه طرد ایدلمشدر . سدالبحر منطقه‌سنده دون‌یالكز پیاده وطوپجی آتشلری تعاطی ایدلمشدر .

١٩ مایس : چناق قلعه جبهه‌سنده ١٧-١٨ مایس كیجه‌سی سدالبحر قارشوسنده صول جناح قطعاتمز دشمنك پك چوق مالزمه وفداكارلغیله تحكیم ایتدیكی سپرلرینی باصقین صورتیله ضبط ایتمش وكیلرینك دائما مؤثر آتشلریله حمایه ایدلمكده اولان اشبو سپرلر تماماً تخریب ایدلمشدر . آناطولی بطاریه‌لریمز دون دشمن كیلرینك مقابله‌سنه‌معروض قالمقسزین سدالبحرده دشمن‌موضعنه موفقیتلی آتشلر آچمشدر . آری بورنی جهتنده دون مهم بر حركت اولمدی .

ازمیر سواحلی :

١٣ مایس: بوكون‌بودروم لیماننه‌كلن (ژول میشل) فرانسزقرووازوری اوفق طوپله مجهز وایچنده مسلح عسكر طولو بربیوك فیلیكه‌یی لیمانه صوقه‌رق ساحله تعرض وعسكر چیقارمق تشبثنده بولنمسی اوزرینه محافظ قطعاتمز درحال مقابله‌ایلمش وعینی زمانده فرانسز قرووازوری شهری بومباردمانه باشلامشدر. ساحله‌تقرب‌ایدن فیلیكه‌دن برضابط ایله ١٦ نفر مقتول وبش مجروح‌اولمشدر. مذكور فیلیكه عسكرلریمزطرفندن ساحله چكیله‌رك فیلیكه‌ده‌كی طوپ برصندق جبخانه سكز تفنك اغتنام ایدلمش ویاره‌لی بش دشمن عسكری تحت تداوی‌یه آلنمشدر. عسكردن اوچ، اهالیدن ایكی یاره‌لیمز واردر .

١٤ مایس : دون بودرومه قره‌یه اخراج تشبثنده محافظلریمزك قهرمانجه مقابله‌لرنده عدم موفقیته اوغرایان فرانسز قرووازوری بودرومه ١٦٠٠ مرمی انداخت ایتمش ، نتیجه‌ده بر قاچ خانه ایله برجامع ، بر ایكی دكان وبر كلیسا تخریب ایتمشدر . ١٣-١٤ مایس كیجه‌سی دوریه عسكرلریمز قرووازوردن بر قایق ایله بودروم فنار موقعنه چیقمش اولان آلتی دشمن عسكرندن بریسنی یاره‌لی وبشنی ساغلام اوله‌رق جمله‌سنی اسیر وبدی تفنك ، بر سنجاق اغتنام ایله‌مشلردر. بوكون مذكور قرووازور بودروم وجوارندن چكیلمشدر .

١٩ مایس: اولكی كون ازمیرك جنوب‌ساحلنده قوش‌آطه‌سی‌قارشوسنده قومه‌اوطوران‌كوچوك برفرانسزقرووازوری اوزرینه آچیلان طوپ‌آتشلریمزله قرووازورده یانغین ظهور ایتمش وبعده امدادینه كلن ایكی دشمن طورپیدوسی طرفندن یوزدیریلوب چكیلمشدر .

سوریه :

١٩ مایس : فرانسز (آرنست‌ره‌نان) قرووازوری دون آچیق‌لیمانلریمزدن اولان حیفا لیماننده آلمان قونسلوسخانه‌سی بومباردمان ایتمشدر .

بصره :

١٤ مایس : ١١ مایس كیجه‌سی قورنه‌ده‌كی دشمن اردوكاهنه سیار مفرزه‌لریمز موفقیتلی باصقینلر اجرا ایله‌مش ودروننده ارزاق وقیون بوكلی بش دشمن یلكنلی كیسی ضبط ایله‌مشلردر .

مصر :

١٩ مایس: ١٥-١٦ مایس كیجه‌سی برمفرزه‌مز سویش قنالنده‌كوچوك آجی‌كولده‌انكلیزلرك اوفق بر واپورینی ضبط ایله واپورك ماكنه وقازغانلرینی تخریب‌ایلمشدر. دیكر برمفرزه‌مز عین‌كیجه‌قنالدن كچمكده اولان دشمنك برنقلیه كیسی مؤثر آتش آلتنه آلمش ومذكور واپوردن تأثیرسز مقابله كورمشدر.

حقوق‌مطبعه‌سی

ع. اشرف‌ادیب

آبونه شرائطی

ممالك عثمانیه‌ده سنه‌لکی (٦٥) آلتی آیلغی (٣٥) غروشدر
ممالك اجنبیه‌ده سنه‌لکی (١٧)، آلتی آیلغی (٩) فرانقدر .

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر .

§

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز .

سبيل الرشاد

اخطارات

رساله‌مزدن آلندیغی کوسترلمك شرطیله بتون یازیلر هرهانکی بر غزته‌طرفندن اقتباس اولونه‌بیلیر .

§

مکتوبلرك، امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی وآبونه مبره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر .

§

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور .

§

یاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در.

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم | باش محرر محمد عاکف | صاحب ومدیر مسئول اشرف ادیب | اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٣٤٢ | ٢٧ رجب ١٣٣٣ | پنجشنبه | ٢٨ مایس ١٣٣١ | جلد ١٤

تفسیر قرآن کریم

مقدمه

قرآنك کیفیت نزولی

قرآن حکیم نصل نازل اولدی ؟ قرآن ، کلام رسولمیدر ؟ قصه‌لرك تکرارنده‌کی حکمت نه‌در ؟ بو وبوکا مماثل بر طاقم مسائل وارکه ، اسلامده صدر اول رجالی استثنا ایدیله‌جك اولورسه ، بتون متقدمین ومتأخرین ایچون اوزون اوزادی سرمایهٔ بحث ومقال اولمش وبو مسائلك بوکونه قدر تولید ایلدیکی اختلافات برحل قطعی‌یه اقتران ایده‌مه‌مشدر . « وان الذین اختلفوا فی الکتاب لفی شقاق بعید »

شوراسی بیلنملیدرکه بنفسه آیات قرآنیه کتاب کریمك رسول الله صلی الله علیه وسلم اوزرینه نه‌وجهله نزول ایتدیکنی بیان وایضاح ایتمکده‌در.

آیات کریمه‌دن بعضیسی قرآنك کلام رسول اولدیغنی بیلدیرییور: « انه لقول رسول کریم وما هو بقول شاعر قلیلاً ماتؤمنون ولا بقول کاهن قلیلاً ماتذکرون » آیتی کبی . کوریلیورکه بو آیت قرآنك شعر و کهانت نوعندن برشی ، « محمد بن عبد الله » صلی الله علیه وسلم امر رسالتك بدأندن بری مجنون بر شاعر ، سجع پرداز بر کاهن اولدیغی زعمنده بولنانلرك بوظنلرینی رد ایچون نازل اولمشدر . مشرکینك رسالتپناه افندمز حقنده‌کی ظنون واعتقادات باطله‌لرینك رد وابطالنی متضمن اولان بو آیت کریمه‌ده‌کی « انه لقول رسول کریم » قولندن مقصد الٰهی ، قبل النبوه کندوسنه عزو واسناد اولنان حالاتدن هیچ بریله متصف اولمدیغی درکار اولان « محمد » علیه الصلاة والسلامدر . « انه لقول رسول کریم . ذی قوة عند ذی العرش مکین . مطاع ثم امین . وماصاحبکم بمجنون » نظم کریمی‌ده عینی حکمی مؤیددر.

دیگر بر طاقم آیات کریمه‌ده وارکه قرآنك جناب حق طرفندن وحی طریقیله رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمزه نازل اولدیغنه دلالت ایدییور . « انا نحن نزلنا علیك القرآن تنزیلا » « قد نزله روح القدس من ربك بالحق » « وما ینطق عن الهوی ان هو الا وحی یوحی علمه شدید القوی »

شو اعتبارله قرآنك رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلرینه نه‌وجهله نازل اولدیغنی واندن اول کلوب کچن انبیا ومرسلینه کتب سماویه‌نك کیفیت نزولنی واضحاً بیان ایتمك ایجاب ایدییور .

اساساً وحی الٰهینك انبیایه صورت ورودینی جلی بر صورتده ارائه ایدن آیتلر واردر . « وانه لتنزیل رب العالمین نزل به الروح الامین علی قلبك لتکون من المنذرین بلسان عربی مبین » آیتی کبی . شو آیت وحی الٰهینك طوغریدن طوغری‌یه انبیای عظامك قلبلرینه نزول ایتدیکنی کوستریر . بو تقدیره کوره وحی ، جناب حقك پیغمبرلر واسطه‌سیله ناسه تبلیغ ایتمك ایستدیکی اوامری ، احکام ومواعظی قلوب انبیایه الهام ایتمسندن عبارت اولور . « قل من کان عدواً لجبریل فانه نزله علی قلبك باذن الله مصدقاً لما بین یدیه » بونی مؤیددر.

مصاحف شریفه‌نك احتوا ایتدیکی نقوش بلا شك حادث اولدیغی کبی لسانایله قرائت ایدیلن بتون آیتلر ، کرك جناب پیغمبرك کرك سائر انسانلرك لسانیله اولسون ، عینی ماهیتده‌در .

ذاتاً « ما يأتيهم من ذكر من ربهم محدث الا استمعوه وهم يلعبون » ، « ما يأتيهم من ذكر من الرحمن محدث الا كانوا عنه معرضين » آيات كريمه سنده قرآن كريمك كنديني ذكر محدث عنوانيله توصيف ايتمسي ده حقيقتك بو مركزده اولديغنه بر برهان جلى تشكيل ايدر .

مع مافيه بو سوزلردن قرآنك كلام رسول اولديغنى يعنى رسول اللهك بالذات قرآنك حد اعجازه پيوسته اولان سبك وربطنى ، الفاظ وعباراتنى تركيب و تأليف ، حاوى اولديغى قصه لرى . احكام شرعيه يى اختراع ايتمش اولديغى معناسى بالطبع آكلاشيله ماز . چونكه رسول اكرم صلى الله عليه وسلم افندمزك قبل البعثه اوقويوب يازمه بيلمه ين برامى اولمسى بوطرز تلقى يه ميدان ويرميه جكى بديهيدر . « وما كنت تتلو من قبله من كتاب ولا تخطه بيمينك اذاً لارتاب المبطلون »

اوت ، نبى كزين افندمز قومى آره سنده تمام قرق سنه لك بر حيات كچيرديكه بو مدت ظرفنده عربك سرماية فخر ومباهاتى اولان شعر وخطابته متعلق برشيله اشتغالى ، بر كاهن اولديغنه حكم ايتديره جك سجع پردازلغه رغبت وتمايلى كورلمديكى كبى ، كتب واساطيره واقف بر حبر ، ملوك و انبياى قديمه نك احوال ووقايع تاريخيه لرينه آشنا بر مورخ ده دكلدى .

رسالتمآب صلى الله عليه وسلم افندمز جهالت ، بت پرستلك وحيات سرسريانه دن بشقه موجوديتلرى اولميان بر قوم امى آره سنده نشئت ايتدى .

ماهيت واوصافى بو مركزده اولان بر امت آره سنده كچيرديكى قرق سنه لك حياتى صدق ، مكارم اخلاق ، وفا وامانت كبى محاسن ذاتيه وخصال بركزيده دن بشقه برشيله تمايز ايتمدى . قرق سنه لك شئون حياتيه سى ميانده تعلم ، تدرس ، تلقئ حكمت ؛ ياخود اقوام سائره يه عائد قوانين ، نظامات واحكام تعامليه يى تدقيق وتتبع كبى شيلرله اشتغال ايتديكى معهود ومقيد دكل .

فقط قرق ياشنه كيرنجه لسانى اعجاز نما بر فصاحتك ، قلبى علم وحكمتك تجليكاه فيضا فيضى اولدى . « ولولا فضل الله عليك ورحمته لهمت طائفة منهم ان يضلوك وما يضلون الا انفسهم وما يضرونك من شئ وانزل الله عليك الكتاب والحكمة وعلمك مالم تكن تعلم » .

بالاخره جناب حق طرفندن تبليغ رسالته ، نشر احكام دينه وخلقى طريق مستقيم ودين قويمه هدايت وارشاده مأمور ايدلدى . او آندن اعتباراً كافهٔ ناسه قارشى « بشير ونذير » عنوان جليلنه مظهر اولدى . « هو الذى بعث فى الاميين رسولاً منهم يتلو عليهم آياته ويزكيهم ويعلمهم الكتاب والحكمة وان كانوا من قبل لفى ضلال مبين »

رسول اكرم صلى الله عليه وسلم افندمز شرف رسالتله تكريم ايدلديكى اندن اعتباراً جانب باريدن بر ويا بر قاچ آيت نزل بوكون اوقوديغمز شكل وصورتده وعينى نسق وترتيب داخلنده قلب پاكنه القا وافهام اولنور وبو آيتلر ترجمان قلب اولان لسانندن ، كاهى ، صادر اولوردى « وانزلنا اليك الذكر لتبين للناس ما نزل اليهم »

آيات قرآنيه نك ذات پيغمبرى ايله قيامنى وقلب پاكنه صورت انطباعنى برعزك بر مكتوب يازمق ويا بر قصيده سويله مك ايستديكمز زمان حاصل ايتديكمز حالات وتأثيراته قياس ايتمك طوغرى اوله ماز . بزبويله برشيئه تشبث ايتديكمز زمان اول امرده اوزون اوزادى ذهنمزده معانى يى ترتيب وتأليف ، الفاظ وعباراتى تركيب وتنسيق ايتمكله برابر يازه جغمز شيئك سبك وربطى برنده ؛ طرز تحريرى مكمل اوله بيلمك ايچون علوم وفنونه ، مسائل اجتماعيه وقياسات منطقيه يه عائد معلومات ومكتسباتمزدن استعانه ايدر ؛ فكرمزده استحضار ايتديكمز صور ذهنيه وعبارات نفسيه يه برخيلى دوشونه رك ، محو واثبات ايده رك ، بر شكل معين وثابت ويردكدن صكره بو مستحضرات فكريه مزى عبارات لسانيه ايله ترجمه وبيان ايده رز . ايشته بو شرائط داخلنده افاده ايديلن بر فكر ومرام وضع ترتيب ومعنا اعتباريله مقاصد قلبيه يه مطابق اولنه بيلير .

« ان الكلام لفى الفؤاد وانما　　　جعل اللسان على الفؤاد دليلا »

بيانه حاجت يوقدركه اشيا صور خارجيه سنك عينى ، ياخود اكا يقين صورتلرله تمثل ايتمدكجه ذهنده وجود پذير اوله بيلمسى قابل دكلدر . بناءً عليه مثلا اسكندريه كلمه سنى طويان بر انسان اكر اولجه اوراني كورمش طولاشمش ايسه او آنده قوهٔ حافظه سنده مخزون اولان صور قديمه يى درخاطر ايدر ، شهرك جاده لرى ، دكانلرى ، مسجد ومسيره لرى كورديكى وجهله فكرنده تمثل ايدر .

فقط بوراني كيدوب كورمه مش اولان بر كسه اسكندريه لفظنى ايشيدنجه ذهننده حاصل اوله جق شى كورنلردن ايشيتمش اولديغى تعريفاته مطابق اوله رق كندنجه قرارلشديرديغى صور واشكال مخيله دن عبارت قالير . اكر اسكندريه نك شئون واحواله دائر برشى ايشيتمه مش ايسه ذهننده تمثل ايده جك شى وقتيله بالذات كزوب كورديكى مملكتلرده مشاهده ايتديكى جاده لر ، سوقاقلر ، كاوبكچلر ، بنالر طرزنده فكرينك اختراع ايده بيله جكى صور واشكاله منحصر قالير .

بوكا بناءً انسان بر مملكتك اسمنى ايشيدير ، ياخود احوال واوصافى كندينه تعريف ايديلير . بالاخره اورايه كيتديكى زمان يا آنى اولجه هر ايشيتديكى زمان ذهننده تمثل ايدن صورته ياقين بولور ، ياخود او صورت ذهنيه يه كلياً مباين كورركه بونى سياحتى عادت ايدينلر بيلير وتصديق ايدرلر . مع مافيه حقيقت مسئله يى دها اى آكلامق ايستيه ن كورمديكى هر هانكى بر بلده يى ذهننده استحضار وانى نه يولده تخيل ايده جكنى تدقيق ايتدكدن صكره اورايه كيتسين . تخيلاتى ايله مشاهداتى آره سنده كوره جكى فرق افادات آنفه مزك درجهٔ صحتنى نظرنده اثبات ايدر .

بالخاصه بو حال ، نباتات ، حيوانات ، جغرافيا وتاريخه عائد اثرلر اوقويانلرك نظرنده دها زياده وضوح وقطعيتله تعين ايدر . بو كبى شيلرله اشتغال اثناسنده يالكز اوصاف واشكاله عائد نظريات ايله اكتفا

ایدملك اذهان‌قارئینده‌حقیقی وواقعه مطابق‌اولمالر، واشیانك‌یکدیکرندن نوعما تمیزینه خادم معانیٔ ذهنیه‌دن بشقه بر ماهیتی حائز بولنمیان صور تقریبیه‌دن بشقه برشی براقماز.

بز، کندی‌حسابمزه، چوق اولدی‌که برنبات وحیوانك اوصافنه، خواص‌ممیزه‌سنه عائد برچوق شیلر اوقویور؛ صکره بونلری کوزمزله کوردکی عجبا خواص واوصافنی اوقودیغمز شی بومی، دکلمی؟ دیه ترددلره دوچار اولیوردق.

بوحکمته‌مبنی‌درکه‌نباتات، حیوانات، حکمت، کمیا، تاریخ، جغرافیا وسائره متخصصلری بوکون اسلافك اکتفا ایتدکلری شیلرله اکتفا ایتمیورلر؛ بلکه‌اجسامك، بیان وتشریح‌ایتدکلری خواص واوصافنی‌ده جامع اولمق شرطیله، متعدد نمونه‌لرینی‌ده کوستریورلر. بونده‌کی مقصدده صور اشیانك صورت معینه وحدود محصوره‌سی اولمقسزین مجمل ومبهم برحالده اذهانده پیدای استقرار ایتمسی احتمالنی ازاله ایتمکدن عبارتدر.

بتون بومحاکات اجسامدن صور خارجیه‌سی اولان شیلره عائددر. بنوت، ابوت، نفی واثبات کبی ماده ویا ماده‌ایله‌قائم‌اولان‌اعراض‌محسوسه عدادینه داخل اولمیان امور معنویهٔ محضه‌یه کلنجه: الفاظ، اشارات ورموز کبی بر طاقم وسائط مادیه اولمدقجه بونلرك ذهنده استحضار وفکراً تمثیلی قابل دکلدر. بونك ایچوندرکه سالف الذکر معانیٔ نسبیه‌دن برینك، عباره‌نك دلالتی، رمزك اشارتی اولمدقجه ذهنده تمثلی امکان داخلنده دکلدر.

مسئله‌نك بو جهتی تنور ایتدکدن صکره قولایلقله آکلاشیلیرکه جناب حق قوللرندن برینه آیات وشرایعندن برشی وحی ایتمك ایسته‌نجه انك قلبنه اوامر ونواهیسنی، آداب وشرایعنی‌متضمن عبارات القا ایتمکله برابر او عباراتك معنا وصورتلری حقنده آنده بر علم ضروری خلق ایدر. تلقیٔ وحی ایدن ذات ایسه ترتیب وتألیفنده تأثیر شخصیسی اولمقسزین ذهننده تمثل ایدن وشرایع محکمه وآیات مفصله‌یی حاوی اوله‌رق ناکهانی بر صورتده قلبنده متجلی اولان عبارات وحیه عبارهٔ لسانیه‌سیله ترجمان اولور. بوندن ماعدا « یا ایها الرسول بلغ ما انزل الیك من ربك وان لم تفعل فما بلغت رسالته » نظم کریمنده اولدیغی وجهله آیات وعبارات وحیی تفسیر، تبدیل، زیاده ونقصان ایتمکسزین تبلیغه مأمور اولدقلرینی آیریجه وحی ایله‌ده تأیید ایدر. « وما ارسلنا من‌رسول الا بلسان قومه لیبین‌لهم » آیت کریمه‌سی‌ده بومقصدله شرفبخش موقع‌نزول اولمشدر.

بوخصوصه متعلق اوله‌رق نازل اولان آیات قرآنیه ارەسنده اك واضح بر صورتده مقصده دلالت ایدن سورهٔ قیامتده‌کی (۱) « لاتحرك به لسانك لتعجل به ان‌علینا جمعه وقرآنه فاذا قرأناه فاتبع قرآنه » و « ولاتعجل بالقرأن من قبل ان یقضی الیك وحیه » قول شریفلریدر. بو ایکی آیت کریمه صراحةً بیان ایدیورکه قرانی ترکیب وتألیف ایتدکدن‌صکره آنی هیئتیله صدر رسالتپناهی‌یه تودیع وآنی لسان پیغمبریدن اصدار وتفهیم وبیانی تعهد ایدن طوغریدن طوغری‌یه ذات باریدر. نزول قرأن مسئله‌سی سررشته اتخاذ ایده‌رك قلوب مسلمینده کوناکون تسویلات ایله شك وتردد اویاندیرمق ایستیه‌نلر بو قبیل آیات کریمه مواجهه‌سنده نه‌یاپه‌بیله‌جکلردر؟ « تلك آیات‌الله نتلوها علیك بالحق فبأی حدیث بعدالله وآیاته یؤمنون »

رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم افندمزك ایلك دورهٔ حیاتی امی اوله‌رق امرار ایتدیکی تواتر صورتیله، مؤمن وکافر، بتون انسانلرك متفقاً تصدیق واعترافلریله ثابت بر حقیقت اولدیغنه کوره عبارات قرأنیه‌نك، کندی نفسمزده تجربه ایتدیکمز وجهله، مدید بردورهٔ تحصیل وممارسه نتیجه‌سی اولمقسزین قلب پیغمبریده حصول پذیر اوله‌بیلمسنه ناصیل امکان تصورا ولنور؟ اونی امی‌که علم وحکمتله، قرائت وکتابتله اشتغال برآن ایچون کندینه نصیب اولمامشدر.

خلاصهٔ کلام عبارات قرآنیه بوکون بزجه معلوم ومعهود اولان حال اسلوب ومعناسیله اراده واختیارینك تعلقی اولمقسزین وصرف وحی والهام طریقیله قلبنده نقش پذیر اولور، اوده لسانیله ترجمه وتلقین ایدر ایشته اوصره‌ده عبارات نفسیه، عبارات لفظیه‌یه منقلب اولور.

ایشته تمهیدات سالفه‌یه نظراً آیات قرأنیه‌نك لسان قرأنك حالی اولدیغی نعوت واوصافه موافق‌اوله‌رق منزل من‌عندالله، قول‌رسول، ذکر محدث اعتبار ایدیله‌بیلمسی صحیح اولور.

عبدالعزیز جاویش

اسلامده فلسفه

۱۵

سلفیه، متکلمین، متصوفه، فلاسفه، قرامطه

اولکی ایکی مبحثده ذکر اولنان طرق عشره سالکینی صنوف خمسه‌یه راجع اولور:

۱ — سلفیه. — سلفیه: سلف امت مذهبنه سالك اولانلردر. سلفیه ایچنده اصلا اهل‌بدعت یوقدر، هپسی اهل سنت وجماعتدر.

۲ — متکلمین. — متکلمین: اهل کلام مسلکنه سالك اولانلردر. مسالك‌عشره‌دن دردی متکلمین نامی آلتده اجتماع‌ایدر. کرك‌عصر اصحابده ظهور ایدوب فلسفه‌یه حاجت کورمیان کلامیهٔ‌بدعیه اولسون، کرك عصر ثالث هجریده ظهور ایدوب فلسفه‌دن اعراض

(۱) « قرآنك وحی و انزالی تمام اولمازدن اول اونوتمق اندیشه‌سیله عجله ایدوب دیلکله اوقومه. قرأنی قلبنه نقش ایده‌جك ودیلکله سویله‌تەجك اولان بزز. بز وحی وانزالی بیتیردکدن صکره تلاوت ایت. بالاخره قرأنی سکا آکلاتمق بزه عائددر.»

ایدن قدمای متکلمین اهل سنت اولسون [۱] کرك ینه اوچنجی عصرده ظهور ایدوب قواعد کلامیه ایله قواعد فلسفیه‌یی مزج ایدن اهل اعتزال اولسون، کرك آلتنجی عصرده ظهور ایدوب مسائل فلسفیه‌یی مسائل کلامیه عدادینه ادخال ایلیان متأخرین متکلمین اهل سنت اولسون، هپسنه تعبیر عمومی ایله متکلمین دیرلر.

متکلمینك هپسی اهل سنت دکلدر، بلکه برقسمی اهل سنت، برقسمی اهل بدعتدر.

۳ — متصوفه. — متصوفه: اهل تصوف مسلکنه سالك اولانلردر. مسالك عشره‌دن ایکیسی متصوفه نامی آلتنده اجتماع ایدر. کرك عصر ثانی هجریدن اعتباراً صوفیه نامی آلتنده تمیز ایدن اهل ذوق ووجد اولسون، کرك مدارك وجدانیه‌لرینی مسائل نظریه صره‌سنه ادخال ایلیان متأخرین متصوفه اولسون هپسنه تعبیر عمومی ایله متصوفه ویا صوفیه دینیر.

متصوفه‌نك‌ده هپسی اهل سنت دکلدر، ایچلرنده اهل سنت بولندیغی کبی اهل بدعت‌ده واردر.

٤ — فلاسفه. — فلاسفه: اهل فلسفه مسلکنه سالك اولانلردر. مسالك عشره‌دن ایکیسی فلاسفه نامی آلتنده اجتماع ایدر. کرك طوغریدن طوغری‌یه فلسفه‌یی تتبع ایدوب مقاصد فلسفیه‌یی تعبیرات فلسفیه ایله افاده ایتسون کرك مقاصد فلسفیه‌یی تعبیرات شرعیه ایله افاده ایدرك صورةً فلسفه‌یی تعدیل ایتمش بولنسون هپسنه فلاسفه اطلاق اولنور. فلاسفه‌نك هربرینك مشربی بشقه‌در. کیمی ظاهر شریعته رعایت ایدر، کیمی اکاده رعایت ایتمز. کیمنك ایچی، طیشی فلسفه؛ کیمنك ایچی فلسفه، طیشی شریعتدر.

٥ — قرامطه. — قرامطه: الحاد وفساد مقصدیله شریعت اغزی قوللانانلردر. قرامطه فلاسفه‌دن، متصوفه‌دن، متکلمین‌دن اولور. قرامطه‌نك هپسی غلاة‌در. هپسی آزغین، طاشقین، صاپیق‌در، هپسی ملحد مفسددر. قرامطه‌نك طیشی کلام، تصوف ویا حکمت؛ ایچی فساد والحاددر. قرامطه الحاده باب شریعتدن، باطله باب حقدن کیررلر.

۱٦
سلف مذهبنك حیات دائمه‌سی

سلف مذهبی صحابهٔ کزینك رسول رب العالمیندن، اخیار تابعینك صحابهٔ کزیندن، اتباع تابعینك اخیار تابعیندن اخذ وتلقی ایتدکلری مذهبدر. ائمهٔ مجتهدینك مذهبی بودر. الیوم سلف مذهبنه سلوك ایدنلر واردر. مذهب سلف برحیاتدر ودائمی برحیات اوله‌جقدر. مذهب سلف مسلك اسلم اولمقله هرنه قدر سالکینی بالنسبه از ایسه‌ده اصلا منقرض اولماز. هر عصرده اهل اسلامدن برصنف ممتاز انفع علوم ایله، بالخصوص علوم فقهیه ایله، علوم عصریه ایله اشتغال ایدر، اشرف علوم اولان علم توحید وصفات ایله اکتفا ایدوب نزاعی موجب وحلی مشکل اولان مسائل علومه، فلسفه، تصوف وکلامك مسائل معضله‌سنه رغبت ایله‌مز. مذهب سلف تغیردن مصوندر. یالکز لزوم کورلدیکی صورتده وسائل دیمك اولان دلائلی تجدید اولنه‌بیلیر ایسه‌ده اصولی، مسائلی وجهاً من الوجوه تغیر ایتمز. مذهب سلفده تجدد آنجق دلائلده‌در، یوقسه اصولده، مسائلده دکلدر. فلسفهٔ جدیده‌نك، علوم عصریه‌نك سلف مذهبنك اصولنه، مسائلنه تأثیری کوریله‌مز. سلفیه مذهبنه کوره فلسفه‌نك حل ایده‌بیله‌جکی مسائل عالیه‌یی نصوص جلیله شك وشبهه‌دن عاری اوله‌رق حل ایدر. علوم عصریه‌نك حیطه‌سی بشقه‌در. علوم عصریه علم توحید مسائلی ایله، فلسفه مسائلی ایله مشغول اولماز. سلفیه مذهبی احتیاجات بشر نتیجه‌سی اوله‌رق وضع اولونمش اولان علوم عصریهٔ نافعه‌یی، تجدد نافعی حرمتله قارشولار. متکلمینك جزء لایتجزی، جوهر وعرض، قدیمك حوادثدن خالی اولمسی و امثالی مسائلی ایله، متصوفه‌نك وحدت وجود، شهود قدر، حضرات خمس مسائلی ایله اصلا اشتغال ایتمز.

سلف مذهبی اشعریه مذهبنك ظهورینه قدر بلاد اسلامیه‌نك هرطرفنده پك زیاده شایع ایکن اشعریه مذهبنك یرلشمسی ایله کریده قالمشدر. سکزنجی عصر هجریده شیخ الاسلام احمد بن تیمیه وتلامذه‌سی، بالخصوص ابن القیم الجوزیه سلف مذهبنك تعمیم وانتشارینه پك زیاده سعی وغیرت ایتمشلر ایسه‌ده ائمهٔ اربعه منتسبلریله قوت بولان متأخرین متکلمین اهل سنت مذهبنك انتشارینه مانع اوله‌مامشلردر. سلف مذهبی بزم دیارمزده طانیلمامشدر. بزم دیارمزده اهل سنت وجماعت متأخرین متکلمین اهل سنتدر. حنفیه سلفیه مذهبنی براقمش، نسفیه مذهبنه داخل اولمشدر.

۱۷
قدمای متکلمین علم کلامنك انقراضی، متأخرین متکلمین علم کلامنك انقراضه محکومیتی، یکی علم کلام

یکی علم کلام دار الخلافة العلیه وسائر بلاد محروسهٔ عثمانیه‌ده ظهور ایدن اهل کلام متأخرین متکلمینك اك مشهور سیمالرندن بولنان سید ایله سعدك تلامذه‌سیدر، اجازتنامه‌لر یا سید شریف، یا سعد الدین قولیدر. مملکتمزده اك بیوك مأخذلر سیدك شرح مواقفی، سعدك شرح مقاصدیدر. مملکتمزده متکلمین اهل سنت ایکی وجهله طانیلمشدر: قدمای متکلمین، متأخرین متکلمین.

قدمای متکلمین اوچنجی عصر هجریده ابن کلاب ایله ظهور ایدوب بشنجی عصرك نهایتلرنده ابو المعالی ایله نهایت بولان اهل کلامدر. قدمای متکلمین فلسفه‌دن اعراض ایدوب مجرد اهل بدعتی رد ایلمشلر، اوچ عصر قدر شوکتلرینی محافظه ایتمشلردر. قدمای متکلمین علم کلامی سکز عصردنبری منقرض اولوب یرینه متأخرین متکلمین علم

[۱] حاکم نیسابوری‌نك اشعریه‌دن اولدیغنی سبکی طبقات کبراسنده تصریح ایدیور.

كلامى قائم اولمشدر. اليوم بو طريقه سلوك ايدن معلوم دكلدر. احتمالكه برقسم خلق افكار قديمه‌يه مجلوبيتدن ناشى سلف مذهبندن انحراف ايلر، فلسفه و تصوفه رغبت ايلر. يا ابن كلاب مذهبنه، يا اشعرى مذهبنه، يا باقلانى مذهبنه، يا ابو المعالى مذهبنه انتساب ايدر. بويله‌جه قدماى متكلمين مذهبنه انتساب ايدن بولنور.

متأخرين متكلمين التنجى عصردن اعتباراً دوام ايده‌كلن و مملكتمزده يكانه اهل سنت اولمق اوزره طانيمش اولان اهل كلامدر. متأخرين متكلمين علم كلامى بزم رسمى علم كلاممزدر. فقط بوكون بو علم كلام حال تذبذبده‌در. بو علم كلام اربابى بيك تاريخلرندن صوكره كسب ندرت ايتمكله مسائل كلاميه‌يى بحق بيلنه پك آز تصادف اولنور. بالكز كتب كلاميه‌يى عباره قوتيله آكلايان بالنسبة دها زياده بولنور. علم كلام همان شرح عقائد ايله جلال مسائلنه منحصر قالمشدر. مقاصدى، مواقفى، طوالعى، آكلايانلر پارمق ايله كوستريليور. علم كلامك مقتضاى عصره كوره تجدد ايده‌جكنى سعد الدين تفتازانى خبر ويريور. شويله كه: عقائد حقه‌يى محافظه و بدع و ضلالاتى ابطال ايچون قدما طرفندن بر علم كلام تدوين اولونمش ايدى. فقط فلسفهٔ يونان بين المسلمين انتشار ايتمكله اهل اسلام اوزرنده تأثيرينى كوسترمش، بوكا مبنى اهل كلام طرفندن فلسفهٔ يونان ايله علم كلامك مزجنه، اصول عقائد اسلاميه ايله قابل توفيق اولميان مسائل فلسفيه‌نك رد و ابطالنه لزوم حس اولونمش، بويله‌جه متأخرين علم كلامى ظهور ايتمش ايدى.

حالبوكه فلسفهٔ يونان اوچ عصردن برى منقرض اولمش، يرينه اوروپا فلسفه‌سى قائم اولمشدر. اوروپا فلسفه‌سى انكليز، فرانسز، المان فلسفه‌لريدر. بوكون چار اقطارده حاكم اولان فلسفهٔ جديده ايشته بو فلسفه‌در. فلسفهٔ جديده‌نك مملكتمزه دخولندن اول علم كلامك تجددى مسئله‌سى اورته‌يه قونميور ايدى. فقط فلسفهٔ جديده‌نك دخولى اوزرينه فلسفهٔ يونان ايله ممزوج اولان و نظريات قديمهٔ فلسفيه‌نك تحت تأثيرنده بولنان علم كلامك تجددى مسئله‌سى ميدان بولمشدر.

. . . . متأخرين متكلمينك علم كلامى اولان رسمى علم كلاممزك عدم كفايتنى ذاتاً سلف مذهبنه سالك اولانلر، از جمله شيخ الاسلام ابن تيميه ايله حجة الاسلام ابن القيم الجوزيه و سائره عن برهان بيان ايديورلر ايدى. اووقتلر هنوز ارسطو فلسفه‌سى، فلسفهٔ قديمه هر طرفده، شرق و غربده حاكم اولمغله هر يرده ارسطو فلسفه‌سى ايله ممزوج اولان علم كلامك طرفدارلرى پك چوق ايدى. مشار اليهمك سوزلرينى ديكله‌ميورلر ايدى. بوكون اويله دكلدر. ارسطو فلسفه‌سى منقرض اولمش و انك تحت تأثيرنده بولنان علم كلامده انقراضه يوز طوتمشدر. اليوم علم كلام ايله مشغول اولان بر طاقم ذواتده بونى تصديق ايديورلر.

بوكون متأخرين متكلمين علم كلامى قيمت تاريخيه‌سنى محافظه ايديور ايسه ده قيمت علميه‌سنى ضايع ايتمشدر. بوكون قيمت علميه‌سنى محافظه ايدن رسمى علم كلام دكل، بلكه سلف امتك علم توحيديدر. بوكون فلسفه ايله كلامك مزجى جهتى الزم ايسه فلسفهٔ قديمه ايله دكل، بلكه فلسفهٔ جديده ايله مزجى اقتضا ايدر.

شبهه يوقكه فلسفهٔ جديده‌نك استقرارده مبدء اوله‌رق قبول ايتديكى «عين اسباب عينى نتايج توليد ايدر.» دستورى موجبنجه علم كلامدن منقرض اولان فلسفهٔ يونانى رفع ايده‌رك يرينه انكليز، فرانسز، المان فلسفه‌لرينى اقامه ايتمك دها طوغريدر.

متأخرين متكلمينك قبول ايتدكلرى اصول موجبنجه مسائل فلسفيهٔ جديده، مسائل كلاميه ايله توحيد اوله‌رق، افكار و مسائل جديده‌دن اصول اعتقاديهٔ اسلاميه ايله قابل توفيق اولانلرى عن برهان قبول ايتمك و قابل توفيق اولميانلرى عن برهان رد و ابطال ايتمك دها مناسبدر.

نظريات كلاميه‌يى بر فلسفهٔ جديده‌يه كوره توسيع، احتياجات عصريه‌يه كوره تعديل ايتمك مسلك اهل كلامه دها لايقدر.

كتب كلاميه‌ده چوقجه ذكر اولنان طالس، انكساغورث، امبذوقلس، ذيمقراطيس، سقراط، افلاطون، ابيقورس، بيرهون، بلوتن، زينون، جالينوس، پورفيريوس، بطلميوس، اقليدس اسملرينه بدل علم كلامه نسبتلرى مساوى اولان باقون، دهقارت، اسپينوزا، لايبنچ، لوق، مالبرانش، هيوم، قونديلاق، قانت، فيخته، شللينغ، هه‌كل، هربارت، بوخنر، شوپنهاور، ويقتور قوزن، اوكوست قونت، ژانه، رنوويه، هاملتون، استوارت ميل، سپنسر، برغسون، وونددت اسملرينى ذكر ايتمك؛ حسبانيون، طبيعيون، مشائيون، اشراقيون، رواقيون، سوفسطائيه، سمنيه، براهمه، قرامطه مذهبلرينه بدل ماديون، روحيون، اثباتيه، انتقاديه، انتقائيه، تحاوليه، مثاليه مذهبلرينى بيان ايتمك البته دها نافعدر.

يونان فلاسفه‌سنك افكار و تصوراتنى علملرينه ادخال ايدن متأخرين علم كلام بوكون بر حيات اولمش اولسه‌لر ايدى شبهه يوقكه المان، فرانسز، انكليز فلاسفه‌سنك انتقاداتنى و افكار و تصوراتنى علملرينه ادخال ايليه‌جكلر ايدى.

ارسطو منطق اوزرينه مؤسس اولان و قانون مناظره اوزرينه مدافعه ايتمكى مبنا، ارسطو منطقنى ميزان اتخاذ ايدن علم كلام عقائد اسلاميه‌يه مخالف اولان آرا و افكارى نظريات جديدهٔ فلسفيه ايله، باقون و دهقارت منطقى ايله، كافهٔ علومده حاكم اولان «مناهج» «قواعدى» ايله مدافعه ايتمكى؛ استقرا و استنتاج مدافعه يرينه متوديك مدافعه‌ده بولونمغى بلاشك قبول ايده‌جكلر.

اليوم مندرس اولان فرق اسلاميه، مسالك فلسفيه و مذاهب مليه‌دن صرف نظر ايدوب موجود اولان و كتب مدونه‌لرى بولنان فرق اسلاميه‌يه، مسالك جديدهٔ فلسفيه‌يه، مذاهب موجودهٔ مليه‌يه عطف نظر ايتمك مقتضاى مصلحتدر.

اصول عقائد اسلامیه‌ده محال ذاتی ایله هیچ برمحال بولونمدیغی اصول عقائد اسلامیه‌نك قوانین ضروریه ، محکمه وقطعیه اولان قوانین ریاضیه‌یه وجهامن الوجوه مخالف اولمدیغی واوله‌میه‌جغی ، تماميله قوانین ریاضیه‌یه مطابق و موافق بولوندیغی نظریات جدیده ایله ارائه ایتمك اهم والزمدر .

عقائد اسلامیه‌نك مبناسی اولان وحیك امکانی ، سمعیاتك امکانی بو کون نظریات قدیمهٔ فلسفیه ایله اثبات ایتمك عبث ، بالعکس نظریات جدیدهٔ فلسفیه ایله اثبات ایتمك موافق حکمتدر .

عقائد اسلامیه قواعد کلامیه‌دن ، مناهج فلسفیه‌دن اخذ اولونماز ، انجق نصوص جلیله‌دن اخذ اولنور ؛ مسلك کلامی اوزره علم کلامه احتیاج خصمك شبهاتنی عصره کوره حاکم اولان نظریات ایله اثبات ایلکدن منبعثدر . بو کون حاکم اولان نظریات نظریات جدیده‌در . نظریات جدیده بولونمز ایسه اوچنجی عصرده ظهور ایدن متقدمین علم کلامی ایله التنجی عصرده ظهور ایدن متأخرین علم کلامنك نه قیمتی قالیر ؟

الحاصل مذهب سلفی بیلدیرن علم توحید هرمسلمان ایچون کافیدر . بو کون التنجی عصرده ظهور ایدن علم کلامك یری یوقدر . انجق صحابهٔ کزین ، تابعین ، اتباع تابعین ، وائمهٔ مجتهدینك مذاهبی وجهله اعتقادات اسلامیه‌یی کرك ادلهٔ عقلیه و کرك ادلهٔ سمعیه ایله ایضاح ایدن ومسائل معضلهٔ فلسفیه ایله مخلوط اولمیان علم توحیدك یری واردر .

شاید نظریات جدیدهٔ فلسفیه ایله متأخرین متکلمین اهل سنت مسلکی کبی مسائل کلامیه‌یی ویا اهل اعتزال مسلکی کبی اصول کلامیه‌یی برلشدیرمکه احتیاج کوریلیور ایسه کهنه نظریات ، عتیق فلسفیات یرینه بو کونکی نظریات ، جدید فلسفیات ایله برلشدیروب اکا کوره مسائل کلامیه‌یی توسیع وتعدیل ایتمك اقتضا ایدر .

(لیهلك من هلك عن بینة ویحیی من حی عن بینة)

ازمیرلی

اسماعیل حقی

مقالات

مسلمانلق فطری بر « دین » در

هرهانکی بردینی ، برمذهبی ، برمسلکی تدقیق واونك حقنده ادارهٔ کلام ایتمك ؛ اساسات طبیعیه واحکام فطریه ایله قابل تألیف اولوب اولمادیغنه دائر طوغری بر حکم ویره‌بیلمك ایچون یالکز اودینك ، اومذهبك ، اومسلکك منتسبلرینی کوزدن کچیرمك ، اونلرك احوال واخلاقنی نظر اعتباره آلمق کافی دکلدر . بویله برحکمده بولنه‌بیلمك ایچون بهمه حال اودینك اومذهبك مشتمل اولدیغی احکام اساسیه‌یی اینجه‌دن اینجه‌یه تدقیق ایتمك ؛ ماضیدن ، حال حاضردن باشقه استقبالیده نظر دقته آلمق ؛ هیئت اجتماعیه ایچون قابل تطبیق اولوب اولمادیغنی بوتون اینجه‌لیکیله تأمل ایتمك لازمدر .

بوصورتله اولمایوب‌ده کلیشی کوزل ویریلن حکملرك بك چوقلرینك خطاآلود اولدیغی زمان کوسترمکده‌در . چونکه اودینك ، اومذهبك استناد ایتدیکی اساسلر نفس الامرده بك محکم ، قوانین طبیعیه‌یه صوك درجه موافق اولدیغی حالده زمان کچدکجه منتسبلری آره‌سنده‌کی طرز تلقی باشقه‌لشدیغی ؛ دیندن اولمیان ، حتی دینك احکام اصلیه‌سیله‌طبانه ضد اولان بك چوق شیلر کویا دیندن ایمش کبی قبول ایدیله‌جکی شبهه‌سزدر . بو ، هریرده قابل تطبیق اولان براساس متیندر .

مثلا : مسلمانلق حقنده برحکم ویره‌بیلمك ، اونك محتوی اولدیغی احکامك قوانین طبیعیه واحتیاجات بشریه ایله موافق اولوب اولمادیغنی آکلامق ایچون حال حاضرده‌کی مسلمانلرك احوال اجتماعیه‌لرینی نظره آلمق کافی دکلدر . مع التأسف بك چوقلریمز بودقیقه‌دن غفلت ویاتغافل ایدییورز .

صوك زمانلرده اوروپا متعصبلری طرفندن مسلمانلق علیهنده بك چوق مفتریات ایجاد ایدلدی . احکام اسلامیه حقنده نه‌لر سویلنمدی . اونك بردین ابتدائی اولوب عصر حاضر انسانلرینك ذهنیتیله قابل تألیف اولمدیغی ، ترقی‌یه انکل اولدیغی ... بولنده مغایر حقیقت نه‌قدر هرزه‌لر نشر اولوندی . حال بوکه بونلری سویله‌ینلر ، یاطوغریدن طوغری‌یه مسلمانلرك حالنی نظر اعتباره آلارق سویلیورلر ، یاخود مسلمانلغك حقیقتنه نفوذ نظر ایده‌مه‌یه‌رك قیصه بر دوشونجه نتیجه‌سنده بویله برحکمده بولنیورلردی . چونکه مسلمانلق طبیعی ، فطری بردین اولدیغی جهتله احکامنك هرعصرده بولنان هیئت اجتماعیه ایچون قابل تطبیق اوله‌جغنده شبهه یوقدر : « فطرة الله التی فطر الناس علیها لاتبدیل لخلق الله ذلك الدین القیم ولکن اکثر الناس لایعلمون . ــ فرقان حکیم » . « کل مولود یولد علی فطرة الاسلام فابواه انه یهودانه ، اوینصرانه ، اویمجسانه . ــ حدیث شریف »

مع التأسف اوروپا متعصبلری طرفندن اورته‌یه چیقاریلان بوهذیانلر متفکرین اسلامیه‌دن کچینن بعض کیمسه‌لر طرفندنده مظهر قبول اولیور ؛ دین اسلامك عصر حاضر ایله قابل تألیف اولمیان بر چوق احکامی محتوی اولدیغی سویلنیور . مع مافیه زمان کچدکجه مسلمانلق علیهنده سویلنیلن بوکبی سطحی فکرلرك بر سراب اولدیغی آکلاشیلمقده‌در .

بزه بوسطرلری یازدیران کچنلرده « اقدام » غزته‌سی صاحبی احمد جودت بکك لوزاندن کندی غزته‌سنه کوندردیکی بر مکتوبدر . مومی الیه ، انکلتره ایله روسیه‌ده شوصرده ایچکینك منع ایدلدیکنی سویله‌دکدن صوکره بزم ایچون شوزمانك‌ده تام برفرصت اولدیغنی ، بناء علیه حکومت طرفندن ایچکینك منع ایدلمسی هرنقطهٔ نظردن موافق حقیقت اوله‌جغنی اولیای امورك نظر دقتنه وضع ایدییورایدی . ایشته بومناسبتله بومسئله حقنده بزده برقاچ سوز سویله‌مك ایستیورز .

معلومدرکه مسلمانلق بیك اوچیوز بوقدر سنه اول ایچکی‌یی قطعی صورتده منع ایده‌رك فاعلی حقنده مادی ومعنوی بك چوق جزالر کوسترمش ایدی . شبهه یوقدرکه بونی منع ایتمکده هیئت اجتماعیه نامنه

بك چوق فائده‌لر موجود ایدی . فقط صوڭ زمانلرده بزده اخلاق اویله بردرجه‌یه کلدی‌که برچوق منهیات عادتا مباح صیراسنه کچدی ؛ برقسم خلق منهی وحرام اولدیغی اعتقاد ایتدیکی حالده ینه بوعادت مذمومه‌دن‌وازکچمیور ، دیکر برقسمی‌ایسه‌اوروپایه مجلوبیتله بوکبی‌شیلری عادت لوازم مدنیتدن صاییوردی . حال بوکه بوکون اربابی نظرنده اکلاشیلیورکه بونلر لوازم مدنیت‌دکل ، بلکه مخرب جمعیت‌در . بونك ایچون اوروپانك هرطرفنده منع مسکرات جمعیتلری تشکل ایدیور . اون درت عصر اول اسلامیتك منع ایتدیکی شرب خمر بوکون نظام وقانون ایله منع اولونمغه چالیشلیور . ایشته بوکبی حقایق‌ایله بك اعلا تظاهر ایدییورکه اسلامیت دین‌ابتدائی دکل ، دین عمومی وفطری‌در.

بوندن تخمیناً برسنه‌مقدم‌المه کچن جرانذك برنده آلمان‌جنراللرندن برینك تحت قوماندا‌سنده‌کی عسکره بروجه آتی بر نطق نظر دقتی جلب ایتمشدی :

«کرك ضابط ، کرك افراد بتون عسکرلر مانوره‌دن ، تعلیمدن عودت ایله وظیفه‌لرینی ایفا ایتدکدن ، بوزلرینك توزلرینی طوپراغنی بیقادقدن صوکره راق ایله ، اوزوم صویی ایله سرخوش اولمه‌یی اعتیاد ایدندیلر . بوایسه انسانیت ایچون برلکه‌در . بوحال ، قائمی قاعد کوره‌جك درکه‌یه تنزل ایدن فاعلری‌ایچون نه‌قدرعیب ، نه‌قدر موجب خیبت‌در . ناصیل عیب‌اولماسون که بونك فاعلری‌طوپراقلرك اوزرینه یاته‌رق‌متصل هذیان ایدر ، افاقت بولدقدن‌صوکره‌ده باش آغریسیله مصاب اولوب ذلیل وپریشان اولور . بناءً علیه سزدن هرکیم کیفی ، ذوق پشند قوشیورسه آلی ، بوزنی بیقایوب توالتنی یاپدقدن صوکره قهوه ، یاخود چای ایچسون ! آیی بیلیکزکه : انسانلرك لذت ، کیف یالکز یالکز شرب خاره منحصردر ظن ایتدکلری زمانلر کچمشدر . تجارب صحیحه قطعیاً میدانه چیقاردی‌که : لذت ، کیف‌شرب خمره مخصوص دکلدر . اوندن دها لذیذ چوق‌شیلر واردر . بناءً علیه‌صاحب عقل اولانلرایچون شرب خمر ایله عقلنی‌کیدرمه‌یه چالیشمق لایق‌دکلدر . »

بوجنرالك نقل ایتدیکمز شوسوزلری شبهه‌یوق‌که اولو اورته سویلنیورمش ، قیمتسز سوزلردن دکلدر . زیرا چوق زمانلر اولمش درکه « جنرال »ده شرب‌خمر عادت‌ذمیمه‌سنی تقبیح دکل ، بلکه‌ده‌بوکون کندی فکرینی لوم ایدنلر کبی اوده مستحسن کوریوردی . اوت ، جنرالك بونی سویله‌سی نفسنك مجبول اولدیغی فطرت سلیمه‌یه رجوع ایتدکدن صوکره‌در ؛ چونکه نفوس انسانیه ، آینهٔ قلبی‌داس هوی ایله مستور اوله‌رق نورهدایتك ضیاسندن محروم قالمادقچه ، دائما انصافه متمایل ، حقائقه واصل اولمق خاصه‌سنه مالکدر . روحنی نه محیطه ، نه‌ده باشقه برشیئك تأثیرینه قاپدیرمایه‌رق یالکز طبیعت وفطرت‌اصلیه‌سیله دوشونه‌جك اولورسه اوزمان شبهه‌یوق بوتون اشیا کندیسنه اولدیغی کبی تجلی ایدر ؛ اونلرده اولان قبح وحسنی‌اکلامایه موفق اولور . فقط کندیسنی برطاقیم عواملك تأثیرینه قاپدیراجق اولورسه اوزمان اشیایی اولدیغی کبی کوره‌میه‌جکی بی اشتباهدر .

اون اوچ عصردن بری مسلمانلق بزه اسرار کائناتی اکلاتمش ، مبادی واساس اصلاحی بیلدیرمش ، سالکاری ایچون طریق سعادتی کوسترمش ایدی . نفوسلری شائبهٔ تعصب وشهوتدن تجرد ایدنلر مسلمانلغك سعادت بشریه ایچون اورته‌یه قویدیغی بو اساس قویمی هرزمان تلقی بالقبول ایتمشلر ، برقسم خلق ایسه اوکا قارشی زبان تعرضلرینی اوزاتمه‌یی کندیلرینه عادتا بر وظیفه ایدینمشلردر . کرك بیله‌رك ، کرك بیلمه‌یه‌رك احکام اسلامیه‌یه قارشی زبان تعرضلرینی اوزاتان بوفئهٔ قلیله تا بدایت اسلامدن بوآنه قدر اغزلرینه کلن‌مفتریات ایله نوری آلهی‌یی سوندورمه‌یه شتاب ایتمشلرسه‌ده اونلره رغماً بونور دائما تزاید ایتمکده بولونمشدر : « یریدون ان‌یطفؤا نورالله بأفواههم ویأبی الله الا ان یتم نوره ولو کره الکافرون»

غرب عالمنك برطرفنده مسلمانلغك مانع ترقی اولوب بشریت ایچون برسعادت تأمیننه غیر کافی بردین ابتدائی اولدیغی قناعتی نشر ایدلمه‌یه چالیشلیرکن ، دیکرطرفنده‌ده احوال‌اجتماعیه‌لرینی‌اصلاح‌وتنظیم ایچون اسلامك اساس قویمنه رجوع ایتدکلرینی کوریورز .

بوندن بش‌التی سنه اول فرانسه منع مسکرات جمعیتی اعضاسندن بری استانبوله کله‌رك بر قونفه‌رانس ویریور : « بزم مضرتی هنوز اکلایه‌رق بشریتی بوندن قورتارمق‌ایچون‌جمعیتلر تشکیلنه‌لزوم‌کوردیکمز ایچکی‌یی اسلامیت بوندن اون درت عصر اول قطعی صورتده منع ایتمش‌ایسه‌ده سز مسلمانلر بونی‌اهمال ایتمشسکز ... » کبی بزم ایچون هم موجب‌عار ، همده موجب مفخرت اوله‌جق بیاناتده بولنیوردی .

بالایه خطابه‌سنی نقل ایتدیکمز آلمان جنرالنك‌ده اردوسنه سرایت ایدن فساد تحملرینی اسلامك میدانه قویدیغی طرق حکمیه واسرار بالغه ایله نزع ایتمه‌یه شتاب ایتدیکنی کوریورز .

اوت ، بوخاصه ایله ممتاز اولان یالکز او فرانسز ، یاخود آلمان قومانداتی دکلدر . بلکه بوکون منصفانه دوشونن هر غرب وشرقلی بو حقیقتی تسلیم ایتمکده‌در . ناصیل‌که غرب وشرقده‌کی حرب عمومیده بوکون روسیه وانکلتره دولتلرینك عسکرینك بزه قارشی دها صاغلام بر وجود ، دها متین بر فکر ایله محاربه ایده‌بیلملرینی تأمین ایچون ــ اوقدر وارداته رغماً ــ بونی منع ایتمه‌یه چالیشملری‌ده بوحقیقتی کوسترمکده‌در . بوایسه شریعت اسلامیه‌نك صدقنه ، اونك فطری بر دین اولدیغنه پك واضح بر شاهددر .

ذاتاً بزده غیر قابل تزلزل بر ایمان ، بر قناعت واردرکه : زمان کچدکچه اسلامك کافهٔ احکامنك حق وحقیقتی معارضلری طرفندن‌ده تسلیم اولنه‌جقدر . « سنریهم آیاتنا فی‌الآفاق وفی انفسهم حتی یتبین لهم انه الحق اولم یکف بربك انه علی کل شیءٍ شهید . »

بتون اطبای حاذقه وارباب انصاف نظرنده هیئت اجتماعیه ایچون پك بیوك بر مصیبت اولدیغی تظاهر ایتمش اولان شرب خمر مسئله‌سی بوندن تام اون درت عصر اول اسلامیت طرفندن صورت قطعیه‌ده منع ایدلمش ، او بوزدن هیئت اجتماعیه‌یه ترتب ایده‌جك بی نهایه مضرتلر کوسترلمش ؛ کافهٔ سعادتك اصلی ، مصالح اجتماعیه‌نك عمادی اولان عقلی محو ایتدیکی ، جمعیت بشریه‌نك نظامنی مخل اولدیغی پك وجیز برصورتده آکلاتیلمش ایدی . ناصیل که شو حدیث شریفلر بو حقایقی پك بلیغ بر صورتده افاده ایدییورلر : « الخمر ام

الفسق ـ الخمرام الخبائث = خمر ، كافهٔ فسـق وفجورك ؛ بالعموم فنالقلرك آناسی‌در . »

اوت ، شرب خمر بتون فنالغك باشی اولديغی ، حتی انسـانك ذريتنه‌ده سرايت ايله‌ديكی جهتله دين فطری اولان اسلاميت بونی منع ايتمش ، اونی « رجس من عمل الشيطان » ايله توصيف ايله‌مش‌در . حتی دها زياده شناعتنی كوسـترمك ايچون زوال ايمانك اسبابندن عد ايتمش‌در . « لايشرب الخمر شاربها وهو مؤمن » بوحديث شريفده شبهه يوقكه شرب خمرك مبادئ ايمانه اولان شدت منافرتنه ايما ، مؤمنك حالنه ملايم اولميان انحطاط شقايه داعی اولديغنه تنبيه واردر . چونكه مؤمنك دينی سعادت وترقی دينی‌در . خلاصه شريعت اسلاميه شرب خمردن بزی برقاچ صورتله تنفير ايديور : بعضاً اونی عمل شيطان ايله ، بعضاً ام الخبائث ايله توصيف ، بعضاً‌ده ايمانه سبب كوسـترمك صورتيله شرب تنفير ايديور ، كه بونده مخاطبك حالی‌ده نظر دقته آليور .

آقسه‌كيلی

احمد حمدی

جهاد اسلام

اتحاد واتفاق اسلامی يوكسلتدی ، نفاق وشقاق پريشان ايتدی .

شيمدی بو مقاله‌مزده قارئين كرامك نظر دقتلرينه غايت مهم بر حادثه عرض ايتمك ايسـترز . كچن هفته‌كی مقاله‌ده ذكر اولنديغی وجهله حضرت عمرك خالد بن وليدی عموم قوماندانلقدن عزل ايله قوماندانلغك ابوعبيده‌يه توجيهی اشبو حرب اثناسنه تصادف ايتمش ايدی . قوماندانلق منشورينی حامل اولان ساعی اواثناده اردويه واصل اولدی . ومنشوری ابو عبيده حضرتلرينه تسليم ايلدی . ابوعبيده حضرتلری منشوری قرائت بيوردقدنصكره كان ساعی‌يه كيفيتك كتم واخفاسنی تنبيه ايلديكی كبی كنديسی‌ده منشوری كتم واخفا ايلدی . ينه اسكيسی كبی خالدك تحت قومانداسنده اوله‌رق فرقه قوماندانلغيله وظيفهٔ جهاده دوام ايلدی . تا دمشق شـام فتح اولننجيه قدر بو منشوری ابراز ايتمه‌دی وعموم قوماندانلغنده ال سورمه‌دی . بوكا سـبب نه ايدی ؟ هيچ شبهه‌سز اردوده‌كی اتحاد واتفاقی محافظه . ابو عبيده منشوری ابراز ايدوبده قوماندانلغی درعهده ايده‌جك اولسه ايدی احتمالكه اردوده نفاق وشقاق ظهور ايده‌جك ومظفريت اوله‌ميه‌جق ايدی . ايشـته بوتهلكه‌دن اردويی وقايهٔ صلاحيتنی بوصورتله فدا ايلدی . منشوری ابراز ايتدكدن صـكره حضرت خالدده قطعياً بر كونا تأثر وانفعال كوسترميه‌رك : « ابن نفراكله اولسون مجاهدين ميانه قبول ارانه ميه‌جقمی يم ؟ » ديه ابوعبيده‌دن سؤال ايلدی . ابوعبيده‌ده كنديسنی فرقه قوماندانلغنه نصب وتعيين ايلدی .

شيمدی بوراده بوايكی بيوك ذاتك هرايكيسنك‌ده ابراز ايلدكاری علو جناب ايله اسلام اردوسنی شقاق ونفاقدن وقايه ومحافظه ايچون اختيار ايتدكاری فداكارلقلره قارئين كرامك وبالخصوص عسكر اولادلرمزك نظر دقتلرينی جلب ايتمكدن كری دورەميه‌جكز .

بورايه قدر ذكر اولنان محاربات ايله بو يولده اختيار اولنان تحملفرسا فداكارلقلر عصر سعادت ايله خلفای راشدين زماننه عائد اولانلردر . شيمدی برده بونی ولی ايدن تابعين زماننه عطف نظر ايده‌لم .

امويلردن وليد بن عبدالملك زماننده بری عراقدن ، ديكری مصردن اولمق اوزره ايكی قول اردو ترتيب قلندی . عراق اوردوسنك عموم قوماندانلغی قتيبة بن مسـلم ، مصر اردوسنك قوماندانلغی‌ده موسی بن نصير نام قهرمانلره توديع اولنمش ايدی . بو قهرمانلرك هر برينك رايتی آلتنده بولنان مجاهدينك عددی قرقر بيك كشی رادەسنده ايدی قتيبه ، اردوسيله شرقه ، موسی غربه متوجهاً حركت ايتديلر . ممالك ايرانيه ذاتاً حضرت عمر زماننده فتح اولنمش اولديغی جهتله شرق اوردوسی فتوحاته توركستان كيردن باشلادی . قتيبه مركزدن پك اوزاق دوشديكی جهتله كريدن امداد آلمق احتمالی كلياً مفقود ايدی . قتيبه معيتنده بولنان بو قرق بيك كيشی ايله توركسـتان كيرده موجود بيـوك وكوجك متعدد حكومتلری حوزهٔ اسلامه آلدقدن صوكرا تاچين حدودينه واصل اولدی ، چين حكومتنی‌ده خراجه كسـدی . هانكی قوتله ؟ ايشـته او معيتنده بولونان قرق بيك كيشی ايله‌كه بونلرك‌ده جمله‌سی برحيات اوله‌رق اورايه واصل اولمديلر . پك طبيعی‌دركه برچوقلری يا مجروح ويا شهيد اولديلر . ايشته بر آووج دنيله‌جك قدر قليل اولان بوقوتله قتيبه‌نك بوقدرجسيم فتوحاته نائل اولمسی ، چين حكومتی كبی بر حكومت جسيمهٔ قويه‌يی تهديد ايده‌رك بلاحرب خراجكذار ايله‌مسی نه‌سايه‌ده اولدی ؟ هيچ شبهه‌سز اتفاق واتحاد ، صبر ومتانت سايه‌سنده .

قهرمان موسی بن نصير ايسه تحت قوماندانسنده بولنان غازيلرله آفريقايه‌صوسنز ، آتشين قوم دريالرينی ياره‌رق ، بربری طائفه‌سی كبی محارب ، عنود بر طائفه‌يی سيف قهرمانانه‌سنه رام ايده‌رك مدت قليله ظرفنده بحر محيط اطلاسی ساحلنه ، قاره‌يه آطه‌لری قارشوسنه واصل اولدی . قهرمان موسی غليانه كله‌رك آتنی ، ياخود علی رواية دوه‌سنی دكيزه سـوردی . برمدت كيتدكدن‌صكره توقف ايتدی . يوزينی سمايه چويردی : « يارب ، سن شاهد اول‌كه ايشته بودكز سير وحركتمه مانع اولدی . اكر اولميه ايدی سنك توحيد ربانيكی منتهای ارضه قدر نشر واعلان ايده‌جك ايدم . » ديدی .

مابعدی‌وار

سابق بغداد قاضيسی

علی وهبی

مطبعهٔ آمدی ح . اشرف اديب

آبونه شرائطی

ممالك عثمانیه‌ده سنه‌لكی (٦٥) آلتی آیلغی (٣٥) غروشدر
ممالك اجنبیه‌ده سنه‌لكی (١٧)، آلتی آیلغی (٩) فرانقدر .

اداره خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر .

§

مسلكه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز .

سبیل الرشاد

اخطارات

رساله‌مزدن آلندیغی كوستریلمك شرطیله بتون یازیلر هرحالكی برغزته‌طرفندن اقتباس اولونه‌بیلیر .

§

مكتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی وآبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر .

§

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور .

§

یاره كوندرلدیكی زمان نه‌یه‌دائراولدیغنك وضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در .

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — باش محرر: محمد عاكف — صاحب ومدیر مسئول: اشرف ادیب — اتبعون اهدكم سبیل الرشاد

عدد ٣٤٢ — ١١ شعبان ١٣٣٣ — پنجشنبه — ١١ حزیران ١٣٣١ — جلد ١٤

تفسیر قرآن كریم

مقدمه

قرآنك كتابت وتلاوت اعتباریله كیفیت جمعی

قرآنك خرما یاپراقلریله كیكلر اوزرندن جمع وتلفیقی اثناسنده تحریف وتبدیل ، زیاده و نقصان كبی شیلر وقوعه كلمش اولدیغنه دائر وقتیله چیقاریلوب بو كون بیله بعض سبكمغزان نزدنده رواج پذیر اوله‌بیلن شایعه‌لر اساسات دینیه‌یه متعلق میدانه قونیلان شبهه‌لرك اك ضعیف واك حكمسزیدر .

خرستیانلغك نشر و تعمیمنه چالیشان میسیونرلر طرفندن بو یولده برچوق شیلر سویله‌نلمش ویازلمش ؛ آنلرك بو یولده‌كی اقوال بیماًلی مسلمانلردن سیرت نبویه‌یه ، اسلامك اصول واركاننه ، نزول قرآنك تاریخنه واقف اولمیان برطاقم افكار بسیطه اصحابی نزدنده جای قبول بولمشدر .

صوك زمانلرده علمای ازهردن بر رفیقمز طرفندن سوق حمیتله بو یولده‌كی سفسطه ومغالطه‌لری رد وابطال ضمننده بر رساله تألیف ایدلمش ایسه‌ده ، مندرجاتنی تدقیق ایتدیكمز زمان مقصده كافی ومنكرینه قناعت بخش اوله‌بیله‌جك وثائق ومعلوماتی جامع اولمدیغنی آكلادق . مؤلفنه وسع واقتداری نسبتنده كیریشمش اولدیغی مجاهدهٔ دینیه‌دن طولایی منتدارلغمزی بیان ایتمكله برابر سلف صالحه عائد آثارده متفرق برصورتده نظر اطلاعمزه مصادف اولویده‌مذكور رساله‌ده كوره‌مدیكمز آثار و وثائقی‌ده شورایه قید وذكر ایتمه‌دن كچه‌میه‌جكز .

قرآن كریمك جمعی حقنده‌كی اقوال ایكی نقطه‌یه انحصار ایدر : قرآنك تلاوةً جمعی ، كتابةً جمعی .

قرآنك تلاوةً جمعی . اصلا تردد وشبهه جائز اولمیان احوالدندركه رسول الله صلی الله علیه وسلم افندمزك حین ارتحالنده قرآن صحابهٔ كرامدن بر چوغی طرفندن ازبر ایدلمكله برابر تابعیندن بر صنفده قرآنی آنلردن اخذ وتلقی ایلمش وحفظ قرآن اوزماندن بو آنه‌قدر طبقات حفاظ آره‌سنه توالی وتعاقب ایده‌كلمشدر .

آیات قرآنیه‌نك ترتیب وسوره‌لرده‌كی مواضع اصلیه‌لرینه وضعی مسئله‌سنه كلنجه علیه الصلاة والسلام افندمز بر ویا برقاچ آیت نازل اولدقچه بونلرك فلان سوره‌ده فلان آیتك یاننه وضع ایدلمسنی امر ایدر ؛ حفاظ صحابه امر واخطار پیغمبری‌یه امتثالاً آیات نازله‌یی عائد اولدقلری محللره وضع وتثبیت ایدرلر ایدی .

آیات قرآنیه مختلف ومتنوع برطاقم اسباب ومقاصده بناءً نزول ایدر وجانب رسالتدن تعیین اولنان مواقعه وضع ایدیلیر ایدی . قرآندن اك صوك نازل اولان آیت « یا ایها الذین امنوا اتقوا الله وذروا مابقی من الربا ان كنتم مؤمنین فان لم تفعلوا فاذنوا بحرب من الله ورسوله وان تبتم فلكم رؤس اموالكم لاتظلمون ولاتظلمون وان كان ذوعسرة فنظرة الی میسرة وان تصدقوا خیرلكم ان كنتم تعلمون واتقوا یوماً ترجعون فیه الی الله ثم توفی كل نفس ما كسبت وهم لایظلمون » آیت كریمه‌سیدر . علمای قرآن بو آیتلرك نزولندن صكره رسالتپناه افندمزك قاچ كون یشامش اولدیغی حقنده اختلاف ایتمشلردر . اختلاف روایات طقوزله سكسان بر آره‌سنده جریان ایتمكده ایسه‌ده ارجح اقوال طقوز كیجه یشامش اولمه‌سیدر . طبیعیدركه بوقدر مدت ظرفنده سور وآیات قرآنیه‌نك ترتیبنه امكان مساعد اوله‌ماز . باخصوص كه احادیث وآثار صحیحه میاننده عهد

رسالتپناهیده آیات وسور قرآنیه‌نك ترتیبی خصوصنده اختلاف حاصل اولمش اولدیغنی کوستره‌جك بر روایته تصادف ایدلمه‌مکده‌در. بالعکس احادیث صحیحهٔ متواتره دلالتیله آکلاشلمقده‌درکه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمز داربقایه ارتحال ایتدکاری زمان صحابهٔ کرامدن بر قسمی کتاب اللهی ازبر تلاوت ایتمکده ایدیلر. قرآنك وفات پیغمبریدن مقدم ازبر ایدلمش اولدیغی محقق اولمقله برابر حیات رسالتپناهی اثناسنده صحابهٔ کرام آره‌سنده قرآنه متعلق بر اختلاف تحدث ایتدیکی‌ده ایشیدلمه‌مشدر. قرآن رسول اکرم افندمزدن روایت وفم مبارکلرندن استماع ایدیله‌کلش وصکره‌لری تابعین واتباع تابعین روایت صحیحه واسانید محکمه ایله اخذ وتلقی ایتمشلردر. جناب پیغمبردن روایت قرآنك تواتر قطعی مرتبه‌سنه واصل اولدیغی شك وشبهه‌دن وارسته‌در.

« للفقراء المهاجرین الذین احصروا فی سبیل الله لایستطیعون ضرباً فی الارض یحسبهم الجاهل اغنیاء من التعفف تعرفهم بسیماهم لایسألون الناس الحافا » آیت کریمه‌سی، ابن عباس ومحمد بن کعب القرظی رضی الله تعالی عنهمادن روایت ایدلدیکنه کوره، اصحاب صفه حقنده نازل اولمشدر. اصحاب صفه درتیوز نشیدن عبارت اولوب بونلر قرآن کریمی حفظ وطرف رسالتپناهیدن کوندریلن سریه‌لره التحاق ایده‌رك غزا ایتمکه وقف نفس ایلمشلر ایدی. صفه مسجد نبوی داخلنده اوسطی اورتولو بر محل اولوب بوذوات کرام اوراده اقامت ایدرلر ایدی. اهل صفه‌دن یوز قدرینك اسملری مضبوطدر.

علمای دین اسکیدن بری قرآنه، قرآنی حفظ ایدنلرك ترجمهٔ حاللرینی ضبط وتسجیل وبونلرك طبقاتنی بیان خصوصنه پك بیوك براهمیت عطف ایده‌کلمشلردر. ینه بتون علما قرآنك عهد کزین رسالتده صدورده محفوظ اولدیغنی متفقاً بیان ایتمکده اولدقلری کبی صحابهٔ کرام میاننده قرآنی حفظ وآنی ذات رسالتپناهی‌یه باشدن اشاغی عرض وتلاوت ایدنلرك مقداری‌ده مضبوط ومعین اولوب بوبابده بین العلما بر اختلاف موجود دکلدر.

قراء حقنده اثر تألیف ایدنلرك الك مشهوری امام شمس الدین ابو عبدالله محمد بن احمد عثمان الذهبی‌در (تاریخ وفاتی ٤٤٨). « طبقات القراء » نام اثرینك اساس ومأخذی کندی تألیف کرده‌سی اولان تاریخ کبیریدر. ذهبی بو اثرینه طبقهٔ اولی رجالنك ذکریله باشلایور وبوطبقه‌یی تشکیل ایدنلر قرآنی ذات اقدس رسالتپناهی‌یه شفاهاً عرض واندن سماعا روایت ایدنلر اولدیغنی، امیرالمؤمنین عثمان بن عفان رضی الله عنه بوطبقه رجالنك سرآمدانندن بولندیغنی سویلیور. ینه ذهبی دییورکه : جناب عثمان عهد رسالتده قرآنی جمع ایدنلردن بریدر. مغیرة بن ابی شهاب المجزوی قرآنی آندن اخذ وتلاوت ایلمشدر.

طبقهٔ اولی‌یه منسوب قراء کرامك اعاظمندن بری‌ده ابی بن کعب بن قیس الانصاریدر. ابی، امتك اقرأی ایدی. ذهبینك روایته نظراً ابی بن کعب رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمزه عرض قرآن ایلمش وابن عباس، ابوهریره، عبدالله بن سائب، عبدالله بن عیاش بن ابی ربیعه، ابو عبدالرحمن السلمی قرائت خصوصنده اندن تلقی فیض ایتمشلردر. ابوقلابه ابی بن کعبك منتظماً سکز کونده بر ختم قرآن ایلدیکنی روایت ایتمکده‌در.

عبدالله بن مسعود رضی الله عنه‌ده حفاظ صحابه‌دندر. جناب ابن مسعود قرآنی جمع ورسول اللهه عرض وتلاوت ایدنلرك بریدر. فم رسالتپناهیدن یتمش سوره حفظ ایتمش اولدیغنی مقام تحدیثده سویلرایدی. علقمه، مسروق، اسود کبی بر طاقم ذوات اندن اخذ قرائت ایتمشلردر. « من احب ان یقرأ القرآن غضاً کما انزل فلیقرأ قرأة ابن ام‌عبد (یعنی) عبدالله بن مسعود = کیم قرآنی‌آن نزولنده‌کی کبی تازه ومطرا اوله‌رق قرائت ایتمك ایسترسه ابن ام‌عبد، یعنی عبدالله بن مسعود کبی قرائت ایتسین. » حدیث شریفی ابن مسعودك بوخصوصده‌کی کمالاتنك حقیقی بر معیاریدر. ابو مسعود دییورکه : اللهه قسم ایدرم که رسول الله صلی الله علیه وسلم افندمز کتاب اللهی شوندن « ابن مسعودی کوستره‌رك » دها اعلم ترك وتخلیف ایتدیکی بر کمسه بیلمیورم. (رواه مسلم فی صحیحه)

اجلهٔ حفاظ صحابه‌دن بری‌ده کاتب نبی زید بن ثابت الانصاری الخزرجیدر. ذهبی دییورکه : حضرت زید عهد رسالتده وصکره حضرت صدیقك زمان خلافتنده قرآنی جمع ایتمش وعثمان ذی النورین رضی الله عنهك بلاد اسلامیه‌یه بر نسخه توزیع ایتدیکی مصحف عثمانك وظیفهٔ کتابتنی درعهده ایتمشدر. ابو هریره وابن عباس زید بن ثابتدن اخذ قران ایدنلر میاننده‌درلر.

ابو عبدالرحمن السلمی دییورکه : زید بن ثابت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندیمزك عازم اعلای علیین اولدقلری سنه ایکی دفعه قران عظیم الشانی کندیلرینه اوقومشلردی. نم زید بن ثابت قرائتنی اخذ وتلقی ایتمکلکمك اساسی شودرکه زید وحی کتابتنده بولنمش، قرآنی رسول اللهه اللهدن اوقومقله برابر وصوك دفعه رسول اللهه عرض قران رسم مبجلنده اثبات وجود شرفنی‌ده احراز ایتمشدر. زید بن ثابت حضرتلری خلقه تعلیم قرآن وظیفهٔ قدسیه‌سنی کندینه دائمی بر مشغله اتخاذ ایتمش اولدیغندن درکه جمع قرآن خصوصنده حضرت ابوبکر عمر بن الخطابك مظهر اعتمادی اولمش و عثمان ذی النورین مصاحف شریفه‌نك وظیفهٔ استنساخنی اکا تفویض ایلمشدر. انس بن مالك دییورکه : عهد سعادتده قرآنی زید بن ثابت، ابی بن کعب، معاذ بن جبل وابو زید الانصاری جمع ایتمشلردر.

طبقهٔ اولی‌یه عائد حفاظدن بری‌ده ابوموسی الاشعری‌در. خیبرك فتحی اثناسنده حضور رسالتپناهی‌یه کلمش، قرآنی وعلم دینی اندن اخذ وتلقی ایتمشدر. ابو رجاء العطاردی، حطان رقاشی ابوموسی الاشعری آنك تلامیذندندرلر.

حکیم امت عنوان مبجلنی احراز ایتمش اولان ابوالدرداء رضی الله

عنه‌ده بوطبقه رجالندندر . ذهبی انك‌ده رسول اللهدن قرائت قرآن ایلدیكنی روایت ایتمكده‌در . زید بن عبدالعزیز دیورکه : ابوالدرداء جامع دمشقده صباح نمازینی ادا ایدر ایتمز قرائت قرآن ایچون باشـنه عظیم بر جماعت طوپلانیر و بونلری اونر اونر تفریق ایده‌رك هر اون كیشی‌یه برمعید تعین . کندی‌ده محرابده طوره‌رق بونلرك احوالنی تجسس وترصد ایلر ایدی . متعلمیندن بری یاكلدیـمی معیده مراجعت ایدر . معید تصحیحه مقتدر اوله‌مازسـه ابوالدرداء حل مشـكل ایلردی . ابوعامر بومعیدلردن بری اولوب ابوالدردانك ارتحالنی متعاقب وظیفه‌سی اكا انتقال ایتمشدر . سام بن مشكم دیورکه : ابوالدرداء كندیسـندن تعلم قرآن ایدنلری تعداد ایتمكلكمی امر ایتدی . صایدم . مجموع مقدارلری بیك الی‌یوزكسور كشی‌یه بالغ اولیوردی . بونلردن هر اون كشی‌نك باشـنده برمعید بولنمقده اولوب ابوالدرداء بونلر اوزرنده نظارت ومراقبه وظیفه‌سنی ایفا ایدردی . متعلم معید واسطه‌سیله قرائتده رسوخ پیدا ایتدكدن صكره اكمال معلومات ایچون جناب ابوالدردانك خصوصی حلقهٔ تدریسنه داخل اولور ایدی .

ذهبی امیرالمؤمنین علی‌بن ابی طالب كرم الله وجهه افندمزك مجموع قرآنی حفظ ایدوب ایتمامش اولدیغنده اختلاف موجود اولدیغنی روایت ایدیبور . علی بن رماحدن حضرت علینك عهد رسالتده جمع قرآن ایدنلر میاننه داخل اولدیغنی روایت ایتمكله برابر یحیی‌بن آدمدن شونی نقل ایدیبور : ابوبكر بن عیاشه :ــ علی رضی‌الله عنهك رسول‌الله صلی الله علیه وسلمدن قرآنی قرائت ایتمدیكی فكرنده بولنیورسكز ، دكلمی ؟... دیدم . « بنی‌سوبله‌ین هذیان ایتمش » سوزیله مقابله ایتدی .

ذهبی طبقهٔ اولی رجالنك تراجم احوالی حقنده اطناب مقال ایتدكدن‌صكره سوزینه شوفقره ایله ختام ویریبور : حیات پیغمبری اثناسنده قرآنی حفظ و دیكرلرینه تعلیم ایلمش اولدقلری محقق اولان ذوات بونلردن عبارت اولوب ائمهٔ عشره‌یه عائد وجوه قرائتك مدار اسانیدی بونلردر . قرآن عظیم الشـانی جمع ایدنلر میاننده بونلردن بشقه‌معاذ بن جبل ، ابی زید سالم مولی‌حذیفه ، عبدالله بن عمرو وعتبة بن عامر كبی بعض‌ذوات دها وار ایسه‌ده بوبابده اسانید متصله‌یه مستند معلوماتی حائز اولمدیغمزدن بحثمزی سـالف‌الذكر یدی ذاته حصر ایتمكه مجبور اولدق .

ذهبی طبقهٔ ثانیه‌یی صحابهٔ كرامدن اولوبده طوغریدن طوغری‌یه ذات رسـالتپناهیدن اوقومامش ، بلكه طبقهٔ اولی‌رجالندن تلقیٔ فیض ایتمش اولان ذواته تخصیص ایتمكده‌در .

بوطبقه‌نك اك مشهور رجالی ابو هریره ، عبدالله بن عباس ، عبدالله بن سائب ، مغیرة بن شهاب و علقمه‌بن قیس‌در . علقمه ایكی سنه ظرفنده اكمال قرائت ایتدیكنی سـویلر ایدی . صكره‌لری مواجههٔ بیت‌الحرامده بركیجه‌ده ختم قرآنه موفق اولدیغی روایت ایدلمكده‌در . علقمه‌قرآنی‌ابن‌مسعوددن‌اوقومش‌وآیریجه‌عمر بن‌الخطاب ، علی بن ابی طالب ، ابوالدرداء و عایشـه رضی‌الله عنهمدن استماع‌قرآن ایتمشدر . یحیی بن وثاب ، عبید بن نضیله‌اسحاق وسائره انك شاكرد فضل وعرفانیدرلر .

بوطبقه‌یه‌منسوب‌رجالك‌اك‌بیوك‌سیماسی‌تابعیندن‌كوفه‌نك‌مقرء یكانه‌سی ابو عبدالرحمن السلمی عبدالله بن حبیب‌در . بوذات قرآنك تلاوت وحفظ وتجویدی خصوصنده برلیاقت خارقه كوسترمش وكوفه جامع كبیرنده قرق سـنه خلقه تعلیم قرآن وظیفهٔ مبروره‌سـیله دمكذار اولمشدر . ابان بن یزیدك عاصم واسطه‌سـیله ابوعبدالرحمندن روایتنه كوره مشـار الیه قرآنی حضرت علی ایله منصور بن معتمردن اخذ وتلقی ایتمشدر .

عطاء بن سائب ، حماد بن زبیر وسائره‌دن ابوعبدالرحمنك آتیده‌كی سوزینی روایت ایتمكده‌در : قرآنی برطاقم كسه‌لردن اخذ ایتدك‌كه انلر اون آیت‌اوكرندیلرمی‌انلرك كنه وسرائرینه‌مطلع‌اولمه‌دن دیكر آیتلره كچمزلرایدی . بز بوكبی‌ذواتدن‌قرآنی‌جهت‌علمیه‌سیله‌برلكده‌اوكره‌نیور ایدك . فقط قرآنه بزدن صكره برطاقم كسه‌لر وارث اوله‌جق‌كه صو ایچر كبی‌كلفت تأمل وتدبردن عاری‌برصورتده‌قرآنی‌ورد زبان ایده‌جك ؛ انك فیض روحپروری قلبلرینه سرایت دكل ، « النی بوغازینك اوزرینه قویه‌رق » بوراپی بیله كچمیه‌جكدر .

اسماعیل ابوخالد دیورکه : ابوعبدالرحمن سلمی بزه بشر آیت تعلیم ایدر ایدی .

ابو عبدالرحمن دیورکه : دائما علی‌یه مراجعتله بكا تعلیم قرآن ایتمسنی‌رجا ایدر ایدم . هرمراجعتمده : «زیدبن ثابتك یاقه‌سنی براقه! » جوابیله مقابله ایدردی . نهایت زیدك مجلس تدریسـنه ملازمت وتام اون اوچ سنه كندیسندن تلقیٔ قرآن ایلدم .

عطاء بن سائب ابوعبدالرحمن السلمیدن شویله روایت ایدیبور : عثمان ، ابن مسعود وابی‌بن كعب كبی اسـتاد قرائت اولان ذوات بكا سویلرلر ایدی‌كه رسول الله علیه وسلم كندیلرینه اون آیت‌تعلیم وتلقین ایدر وبو آیتلرك تضمن ایتدیكی احكامك جهت عملیه‌سنی‌ده حقیله اوكرنه‌دن دیكر اون آیته كچمه‌لرینه مساعده ایتمز ایمش . ایشته بز بویله قرآنی ، حكمیله عمل قضیه‌سیله مترافق اوله‌رق تعلم ایتدك .

عبدالله بن عیاش المكی ، ابورجاء العطاردی ، ابوالاسود الدؤلی وابوالعالیة الریاحی‌البصری دخی بوطبقه‌نك رجال مشهوره‌سندندر .

ایشته بوایكی طبقه‌یه عائد قراء وحفاظ كرامك خدا پسندانه همت وغیرتلریله‌دركه قرآن كریمك بوكونه قدر تحریف و تبدیلدن مصونیتی تیسر پذیر اولمشدر . قرآنك طرف آلهیدن نازل اولدیغی كبی روایت ایدلمش اولدیغنك تواتر مرتبه‌سـنه وصولی ینه بوایكی طبقه رجالنك محصول فیض اهتمامیدر .

افادات آنفه‌دن قرآن كریمك عهد رسـالتده تماماً محفوظ وبوكونكی طرز تلاوته‌تمامیله موافق اوله‌رق‌تلاوت ایدلمكده بولندیغی

وبناءً علیه بوکونکی قرائتلر محدث شیلر اولیوب موضوع بحث اولان هر ایکی طبقه رجالنه منتهی اسانید صحیحه ایله جناب پیغمبردن تلقی و روایت ایدلمش اولدیغی تبیین ایدر . بوبابده « قرآنك یدی حرف اوزره نزولی » بحثند دها زیاده تفصیلات ویریله جکندن قرآنك کتابةً جمعنه نقل کلام ایدییورز .

عبدالعزیز چاویش

***

فاضل محترم عبدالعزیز چاویش افندی حضرتلری طرفندن تألیف و جزء اولی بو دفعه موقع استفادهیه وضع ایدلمش اولان « اسرار القرآن » عنوانلی تفسیرك ایکی اوچ هفتهدنبری پیدرپی ترجمهسنه باشلادق . تفسیرك دیباجهسنده مؤلف محترمك کندیسنی بو امر خطیره سوق ایدن اسباب وعواملی سرد وایضاح بولندیغی بیانات مهمهسی ، اثرك ، ملت اسلامیهنك دینی ، اخلاقی ، اجتماعی احتیاجاتی نقطهٔ نظرندن نهقدر مهم وعلوی بر فکر واجتهاد محصولی اولدیغنی پك کوزل اثبات ایدییور . اسلاف محققین تفسیر قرآنه عائد یازدقلری اثرلرنده آیری آیری بر مسلك وغایه تعقیب ایتدکلری کبی فاضل مشارالیهده اثر قیمتدارنده شمدی یه قدر بو وادیده تعقیب ایدیلن نقاط نظردن پك فرقلی ، احتیاجات حال وزمانه جداً موافق بر غایه یی نصب نظر اتخاذ ایتمشدر . اسرار قرآنده تفسیر ایدلمك ایستنیلان بر آیتك تحلیل وربطی ، کلماتك معانی واحوال اشتقاقیهسی ، وجوه قرائت واسباب نزولی وسائره کبی شیلرله اشتغال ایدلهمکدهدر . هپ بومباحث امهات تفاسیره مودوع بیانات سمیحانهیه ترك وتفویض ایدلمکدهدر .

مؤلف ، اسرار قرآنده آیات قرآنیهنك روحنه نفوذ ایدهرك کلام ازلیده مکنوز اولان بی نهایه حکم وحقایقدن ، سرائر واحکامدن قریحهٔ جیدهسنك مساعدهسی نسبتنده استفاضهیه چالیشمش ، دهای فکری واقتدار علمیهسندن ملهم اولهرق میدانه چیقاردیغی حقایق عالیهٔ دینیه ، اسلامی جداً خشنود ایدهجك بر قیمت وماهیتده بولنمشدر .

مؤلفك التزام ایتدیکی مسلك نوینك محاسن غیر محدودهسی میاننده الك زیاده شایان تبجیل جهت ، بیانات واقعهسندنده اکلاشیلهجغی وجهله ، افکار ومطالعات ذاتیهسنك محصولی اولیهرق طوغریدن طوغری یه نصوص قرآنیهدن تلقی واستنباط ایتدیکی حقایق دینیه ، وسرائر لدنیهنك عالم اسلامك مادی ومعنوی بوکونکی احتیاجاتنه صورت تطبیقی حقنده کوستردیکی فوق العاده موفقیتدر . آتیاً کوریلهجکی وجهله ، مؤلف اثنای تفسیرده آیات قرآنیهنك کنجینهٔ اسرارندن استخراج ایتدیکی حقایق باکرهیی تشریح وتشهیر ایتدکدن صکره خصمای دین طرفندن معالیٔ اسلامیه قارشی فن وفلسفه و نظریات اجتماعیه نامنه اجرا ایدیلن هجوم وصولتلرك دفعی خصوصنده آیات مفسرهنك فیض الهام وارشادندن بحق استفاده جهتنی قطعیاً اهمال ایتمیور . وینه تکرار ایدهرزکه هپ ومبارزه ومناقشهلرده نصوص قرآنیهدن بشقه کندوسنه بر استنادکاه آرامیور . ایشته اسرار قرآن ، سرد ایتدیکمز خواص ممیزهسیله مجرد قرآن حکیمی تفسیر نقطهٔ نظرندن تفاسیر موجوده میاننده جداً عالی وممتاز بر موقع اشغال ایتمش اولدیغی کبی مدنیتك ، اجتماعیاتك ، فنك ترقیات متوالیهسی نه درجهلره وارirse وارسین وبو ترقیات مادی ، معنوی نه کبی انقلابات حصوله کتیررسه کتیرسین دیانت اسلامیه اتباع ، ومنسوبینك حصول سعادت وسلامتنی کافل اولمق خصیصهٔ ازلیهسندن ذره غائب ایتمیهجکنی غایت واضح دلائل و براهین ایله انظار امعان اهل ایمانه تجلی ایتدیرهجك بر وثیقهٔ دینیه ماهیتنی حائز بولنمقدهدر .

ذاتاً اثرك مشار الیه کبی دیباجهٔ سرنوشت حیاتی دین وملت اوغورنده کی مجاهدات خداپسندانهسنه عائد اولان مناقب فاخره ایله مطرز ومزین اولان و بتون مساعیٔ حیاتی ، سرمایهٔ دها و عرفانی جسم اسلامی کوندن کونه زبون استیلاسی ایدن امراض فکریه واجتماعیهنك تشخیص وتداویسنه وقف ایدن بر ذاته عائد اولمسی قارئین کرامه آنك قیمت وماهیتی حقندهٔ مؤثردن اثره انتقال صورتیله ، بر فکر ویرهبیلیر ظن ایدهرز .

محمد شوکت

مقالات

زکاتکزی عسکر عائلهلرینه ویریکز !

— اغنیای مسلمینه —

جناب حق مسلمانلر اوزرینه نمازی فرض قیلدیغی کبی زکاتیده فرض قیلمشدر ؛ جمعیت بشریه ایچنده فقرا و محتاجینك تهوین احتیاجی ایچون اغنیای مسلمینك بر قسمماللرینی انفاق ایتملری کندیلرینه فرضدر . دین اسلام بوکا اوقدر اهتمام ایتمشدرکه قرآنك هر یرهسنده « نماز قیلیکز . . » امری وار ایسه عقبنده « زکات ویریکز » امریده واردر .

شبهه یوقدرکه دین فطری اولان دین اسلامك زنکینلر اوزرینه زکاتی فرض قیلمهسنده پك بیوك بر حکمت واردر . بوکون دنیاده ارتکاب ایدیلن جرائم و سرقتك اصلی تدقیق و تحری ایدهجك اولورسهق قسم کلیسنك احتیاجات وضرورتدن ایلری کلدیکنی کورورز . اکر دین اسلامك اساس قویمی تمامیله دستور حرکت اتخاذ ایدیلهجك اولسه هم فقرا ومحتاجینك احتیاجی تهوین ایدلمش اولور ؛ همده اونلرك حالی اصلاح ، نفسلری تهذیب ، اولادلری تربیه ایله جمعیت بشریهیی آنلرك شرندن تخلیص ایدلمش اولور . عینی زمانده برچوق ساری خستهلقلرکده اوکی آلنمش اولور .

شبهه یوقکه محب مال اولانلردن بعضلری طرفندن : « بو حال ، فقرانی عطالته سوق ایتمك ؛ اونلری خدمتدن منع ، مملکتی اونلر ایله انتفاعدن محروم ایتمكدر . » طرزنده ایلری یه سوریلن نظریه

هيچ ده موافق حقيقت دكلدر . اگر بونلرك ديدكلرى طوغرى اولمش اولايدى نه جناب فاطر حكيم بزلره بونى فرض قيلار ، نه جناب پيغمبر طرفندن بويله برامر واقع اولور . نه كتب سماويه فقرايه معاونته تشويق ايدر . نه ده بوكون نوع انسانيتك حالنى اصلاح ايچون اوروپاده جمعيات خيريه‌لر تشكل وفقرا ايچون ملجألر بولنوردى .

ايشته فقرا ومحتاجينه معاونت ايتمك برامرضرورى اولديغى جهتله جناب حق بونى اركان اسلاميه‌دن بر ركن مهم اوله‌رق مسلمانلره ويلديرمشدر . قرآنك برچوق يرلرنده : « أقيموا الصلاة وآتوا الزكاة » امر آلهيسى وارد اولديغى كبى جناب پيغمبر صلى الله عليه وسلم افنديمزده : « بنى الاسلام على خمس شهادة ان لا اله الا الله وان محمداً رسول الله واقام الصلاة و ايتاء الزكاة وصوم رمضان وحج البيت من استطاع اليه سبيلا = اسلام بش اساس اوزرينه بنا قيلندى : اللهدن باشقه معبود حقيقى اولميوب جناب محمد اونك حق رسولى اولديغنه شهادت ، نماز قيلمق ، زكات ويرمك ، رمضان شريفده اوروج طوتمق ، مقتدر اولان كيمسه ايچون حجه كيتمكدر . » حديث شريفيله بونى بيان ايتمشدر .

شمدى‌يه قدر مسلمانلرجه جارى اوله كلديكنه كوره زكات ويره‌جك اولانلر اكثريتله رمضان شريفده ويريورلر . شبهه يوقكه رمضان شريف تقرب ايتديكى جهتله بو فرض آلهى ينه ايفا ايديله‌جكدر و ايديلمه‌ليدر . چونكه دينمز بويولده امر ايديور . فقط بونى دها زياده كيملره ويرمك لازمدر ؟ وكيملره ويررسه‌ك عند آلهيده دها زياده مأجور ومثاب اولورز ؟ . . زكات محتاجينك احتياجنى تأمين ايچون مشروع قيلنمش اولمغله اك زياده محتاج اولانلر كيم ايسه اونلره ويرلمك لازمدر . بوكون اك زياده محتاج معاونت اولانلر ايسه حدود بويندە دشمن دين و وطن ايله كوكس كوكسه چارپيشان ، كندى وجودينى دشمن قورشونلرينه قالقان ايدين شجيع وبهادر عسكرلريمزك مملكتلرنده ملته وديعه اوله‌رق براقوب كيتدكلرى عائله‌لريدر .

مدافعهٔ دين ووطن يولنده استحقار حيات ايدن ، اولاد وعيالنى يتيم براقان ، دشمنك كله‌لرينه قارشى بى‌پروا كوكس كرن ، محافظهٔ دين و وطن اوغورنده ابدا نمون خارقه‌لر ايجاد ايدن بهادر عسكر عائله‌لرندن دها لايق كيمسه‌مى اولور ؟

بوكون اسلامك مدافعه‌سى ايچون پدرينى ، قرنداشلرينى ، اقرباء وتعلقاتلرينى جهاد ميدانلرينه كوندرن قادينلردن ؛ تعليم وتربيه‌سنه باقه‌جق كيمسه‌سى قالمامش اولان مينى مينى ياورو جقلردن زياده محتاج معاونت كيمسه متصورميدر ؟

ارت ، بوكون عالم اسلامده اك زياده محتاج معاونت اولانلر بالذات جهاد ميدانلرنده دشمن دين ووطن ايله فى سبيل الله جهاد ايدن ؛ اسلامك قرآنى ، سنجاغنى كوكلره قدر يوكسلتمك ايچون استحقار حيات ايدن اسلام عسكرلريله اونلرك ملته وديعة الله اوله‌رق براقوب كيتديكى افراد عائله‌سيدر . بونلره ويريله‌جك اولان بر غروش ، باشقه يره ويريلن بيك غروشدن دها افضل ، عندالهيده دها مقبولدر .

بوسنه رمضان شريفده تركلطشره‌يه كيده‌جك ، كرك استانبولده وعظ ونصيحت ايده‌جك اولان واعظلر اهالئ اسلاميه‌يه بو حقيقتى آكلاتملى ؛ زكاتك فرضيتنده‌كى حكمت بالغهٔ صمدانيه ، صوكره محل صرفك اك خيرليسى بو اولديغى ايضاح اولونمالى ؛ بونك ايچون تشويقات وترغيباتده بولونمليدرلر . بوراده طوپلانان پاره وسائره ايسه مدافعهٔ مليه‌ده ايتام وارامل ايچون تشكل ايدن شعبهٔ مخصوصه واسطه‌سيله هر مملكتده‌كى عسكر عائله‌لرينه توزيع اولونمليدر . بوصورتله هر غنى هم دينى بر بورجنى ادا ايتمش اولور ، همده دين قارداشلرينه آيروجه بر خدمتده بولونمش اولور ، كه بوسببله كرك انسانلر يانده ، كرك عندالهيده قدرى يوكسه‌لير .

« واقيموا الصلاة واتوا الزكاة وماتقدموا لانفسكم من خير تجدوه عندالله هو خيرا واعظم اجراً »

آقسه‌كيلى

احمد حمدى

اتحاد واتفاق اسلامى يوكسلدى ،
نفاق وشقاق پريشان ايتدى .

— كچن نسخه‌دن مابعد —

اندنصكره موسى عسكرينى بالاستحصال طنجه‌يه كلدى . سفينه‌لر تدارك ايده‌رك طارق بن زياد نام قهرمانى اون ايكى بيك كشى ايله اندلس فتحنه كوندردى . بوطارق حقيقةً موسى بن نصير كبى بر قوماندانك معيتنده بولنمغه لايق بر قهرمان ايدى . طارق اسپانيا طوپراغنه اياق باصار باصماز ايلك ايشى اردونك كلديكى نقليه سفائننى ياقمق اولدى . اوتاريخده اسپانيا طوپراغنده حكمران اولان (غوط) حكومتى ايسه جسيم وقوتلى دولتلردن معدود ايدى . طارقك معيتنده بولنان اون ايكى بيك كيشى‌يه قارشى آلات واسلحه‌سى مكمل يوز بيك كيشى چيقارديكه بوجسيم اوردونك باشنده حكمدارلرى (رودريق) بالذات كنديسى حاضر بولنيور ، عسكره قوماندا ايديوردى . عساكر اسلام هرنه‌قدر خونريزانه محاربه‌لر ايديورلر ، دشمن صفلرينه غضنفرانه هجوملر كوستريورلر ايديسه‌ده نه‌چاره‌كه عددجه پك آزلق ايديلر . بناءً عليه بونلرده علائم انهزام كورلمكه باشلادى . طارق بوحالى كورنجه عسكرى باشنه طوپلادى . بونلره قيصه بر نطق ايراد ايتدى . سويلديكى سوزلر شو ايدى : « اى مجاهدين ! اوكمزده دشمن ، آرقه‌مزده دكزدر . كميلرى ياقدم ، كوزلريكزله كورديكز . شوحالده نره‌يه قاچيورسكز ؟ دشمنه آرقه چويروبده فرار ايده‌رك دكزده ناموسسزجه بوغولمقدنسه دشمن قارشوسنده كوكسندن مزراقله اوروله‌رق شرف وناموسله اولمك دها خيرلى دكلميدر ؟ بكا باقيكز ونى تقليد ايديكز . » ايشته طارق بوسوزى سويلدكدنصكره آتنك اوزرنده اوزنكيلر اوزرينه آياغه قالقدى . بتون غازيلرده كنديسنى تقليد ايتديلر . طارق الندە قيلنج اولديغى حالده دشمن اردوسنك اوزرينه آتنى سوردى .

مجاهدین‌ده بونی تعقیب ایلدیلر . صاعقه ، صوله قیلینج صاللایه‌رق، صفلری یاره‌رق متصل ایلریلیوردی . برق خاطف کبی بر سرعتله همان دشمن اردوسنك قلبگاهنه یتیشدی . قرال رودریکك چادیری اوکنده آتندن یره آتلادی. برضربه‌ده قرالك کله‌سنی یره‌یووارلادی. حکمدار وباش‌قوماندانی قتل‌اولنان براوردوده آرتق بوزولمقدن باشقه نه ایش قاله‌بیلیر ؟ اودقیقه‌دن اعتباراً اوردو بوزولمش وبتون اندلس ممالکی فتح اولنمش دیمك ایدی . طارق توجه‌ایتدیکی قولده اسپانیانك منتهای حدودینه قدر اولان بلادی فتح وتسخیر ایتدکدنصکره پیره‌نه طاغلرینك اوته طرفنه کچه‌رك فرانسزلرله دخی جار پیشمغه‌باشلادی.

بو اثناده عموم قوماندان موسی دخی بشقه بر قولدن فتوحات اجرا ایده‌رك کلمکده ایدی . ایشته مدت قلیله ظرفنده وقوعبولان بوفتوحات عظیمه اوروپایی خوف ودهشت ایچنده براقمش ایدی .

بزشرق اردوسنی چین حدودنده براقدیغمزکبی غرب اردوسنی‌ده پیره‌نه طاغلرینك اوته‌طرفنده براقه‌لم‌ده قارئین کرامه بوراده بشقه بر حقیقت عرض ایده‌لم :

قتیبه‌نك فتوحاتی چین حدودنده توقف ایتدی . نیچون ؟ خلیفه ولیدك وفاتندن صکره یرینه کلن هشام ایله قتیبه آره‌سنده اختلاف ومنازعه ظهور ایتدیکی ایچون !

طارقك فتوحاتی‌ده پیره‌نه‌طاغلرینك اوته یوزنده توقف ایتدی . نیچون ؟ ینه‌عموم‌قوماندان‌موسی‌بن‌نصیرایله‌اره‌لرنده منازعه ونفاق‌ظهور ایتدیکی ایچون! اکر بو اختلافلر ظهور ایتمه‌مش اوله‌یدی مدت قلیله ظرفنده قتیبه تکمیل آسیایی ، طارق‌ده تکمیل آوروپایی فتح ایتمش کیتمش ایدی.ایشته سزه داخلی اختلافاتك مضرتی حقنده برنمونه .

حضرت ابو بکر زماننده باشلانوب‌ده حضرت عثمانك بشنجی‌سنهٔ خلافتی نهایتنه قدردوام‌ایدن فتوحات اندنصکره توقف‌ایتدی. نیچون؟ داخل ممالکده شقاق ونفاق ظهور ایتدیکی ایچون !

حضرت علی معلوم‌ومعروف اولان شجاعت وبسالتیله برابرمدت خلافتنده هیچ بر کونا فتوحاته نائل اوله‌مدی . نیچون ؟ زماننده ممالکك هرطرفنده اختلالار ، عصیانلر ، شقاقلر ، نفاقلر و منازعه‌لر علوریز اشتعال اولدیغی ایچون !

جناب حق قرآن کریمده (ولاتنازعوا...) بیورمش‌که آیت جلیله‌نك مآل کریمی « یکدیکریکزله منازعه ایتمه‌یکز . تاکه بوزولمیه‌سکز . ملککز ، سلطنتکز کیتمه‌سون . » دیمکدر . ایشته ذکر ایتدیکمز فتوحات سریعه وعظیمه هپ داخلی منازعه سببیله توقف ایتمشدر . مع‌هذا ایش یالکز توقفله قالمامشدر . معلومدرکه عصر سعادتدنصکره اسلامیتده خلفای راشدین حکومتندن بدأ ایله عثمانلیلرك ظهورینه قدر برچوق حکومتلر تشکل وتأسس ایتمشدر. بونلرك ملوك طوائف قبیلندن‌اولان کوچوکاری‌اوقدر چوقدرکه‌همان‌ده ناقابل تعدادندیله‌جك درجه‌ده‌در . بز بونلردن بحث ایتمیه‌جکز . یالکز امویه ، عباسیه ، اندلس شعبهٔ امویه‌سی ، فاطمیه ، ایوبیه ، سلجوقیه‌کبی جهانکیر عد اولنان حکومتلردن بحث ایده‌جکز . بوحکومتلر کاملاً منقرض‌اولمشلردر. بوکونکی‌کونده‌ریوزنده‌برکونانام‌ونشانلری‌یوقدر. سبب‌انقراضلری‌ایسه هپ اختلاف داخلی ، شقاق ونفاقدر .

ابومسلم خراسانی‌نك حکومت امویه‌یه قارشی خلاف بایراغنی آچمسی ، حکومت مذکوره‌نك انقراضنه سبب اولدی . بونکله برابر بوانقلاب اسلامه آلتی‌یوزبیك کشی‌یه مال اولدی . چونکه بوحادثه‌ده اولمقدار مسلمانك وجودلری خاك هلاکه سریلمش ایدی . کذلك اندلسده تأسس ایدن شعبهٔ امویه حکومتی مدنیت وعمرانك اوج اعلا-سنه واصل اولمش ایدی . دائماده توسع وترقی ایتمکده‌ایدی . چونکه مملکتده تام براتحاد کله حکمفرما ایدی . ایلك دفعه اولمق اوزره هشام‌اولك زماننده سلیمان نامنده بریسی شق‌عصای وفاق واتفاق‌ایلدی. اندنصکره اندلسده شقاق ونفاق داخلی باش کوستردی . کرچه مدت قلیله ظرفنده سلیمانك وجودی اورته‌دن قالدیرلمش ایسه‌ده اندنصکره ارتق مملکتك انتظام واتفاقی بوزلمش ؛ ایکیده برده اختلافلر ظهور ایتمکه باشلامش‌ایدی . اشبو اختلافات ومنازعات داخلیه توسع ایتدکجه ایتدی . حتی اندلس اولکه‌سی اوفق تفك برطاقم حکومتلره منقسم اولدی . اندنصکره ارتق بوحکومتلر خارجاً فتوحات یاپمغه وقت بولمقسزین مشغولیتلرینی دائمی صورتده یکدیکریله اختلاف ، منازعات ومحاربانه حصر ایتمشلردی . ایشته بوصورتله اونمونهٔ معموریت وترقی اولان‌اندلس قطعه‌سی سریع برانحطاطه باشلامش ، بومیانده برچوق یرلر ومملکتلر ضایع ایتمش ایدی . اول تاریخده مدنیت عالمك مرکزی عداولنان برملیون نفوسی حاوی « مدینةالزهراء » تعبیر اولنان مثلی نامشهود قصری محتوی بولنان قرطبه شهری‌ده بواثناده اجانب الینه دوشمش ایدی .

ایشته بوصورتله حکومت پارچه‌لانه پارچالنه . الدن اله انتقال ایده ایده نهایت الامر نوبت سلطنت ابوعبداه الصغیره انتقال ایتمش ایدی. اول تاریخده اندلس قطعه‌سنك پایتختی غرناطه شهری بولنیور ایدی ، شهرمذکورده عبداللهه بیعت اولنمش ایسه‌ده برادری حسن کندیسنه بیعتدن امتناع ایله برابر برطاقم‌ده طرفدارلر پیدا ایدرك قرنداشی‌ایله اختلاف ومنازعه‌یه طوتوشدی . بوایکی قرداش آرتق یکدیکریله اوغراشمقدن نه‌داخله نه‌خارجه باقمغه وقت بوله‌میورلرایدی . اداره شیرازهٔ‌انتظامدن بالکلیه‌چیقمش ، ملحقات‌مرکزی‌طانیماز‌اولمش‌ایدی. ایشته بوصره‌ده ایدی‌که هنوز بتون بتون منقرض اولمامش اولان اسپانیا حکومتی قرالی فردیناند زوجه‌سی ایزابللا ایله برابر اولدقجه مهم برقوتله اندلس ممالکی اوزرینه یورودی . بلا مانع ولا مزاحم غرناطه سورلری التنه واصل اولدی. ومملکتی‌صیم‌صیق محاصره‌ایلدی. ایش بوراده‌یه کلدکدن صکره اولسون بوایکی لئیم برلشوب ده دشمنه قارشی چیقمه‌لری لازمکلیرکن بالعکس‌فردینانده بیعت‌ایتمك خصوصنده دخی یکدیکریله رقابت ومسابقه‌ایلدیلر . حالبوکه اوکون نفس قرطبه‌ده فردیناندك اردوسنه مقابله ایده‌بیله‌جك الی سلاح طوتان مسلمانلر

موجود ایدی . ایشته ترقیاتی ومدنیتی دیللرده داستان اولان سکز یوز کسور سنه‌لك بر حکومت اسلامیه‌ده بویله بر منازعهٔ داخلیه سببیله الندن بیقلدی .

بغدادده تأسس ایدن خلافت عباسیه حکومتی اوائل دورنده پك متمدن بر حکومت ایدی . حکومت مذکوره ایلك دفعه اولمق اوزره طاهر بن حسن اسمنده بر سرکرده‌نك مخالفتی ایله ایکی قسمه منقسم اولدقدن صوکره آرادن چوق کچمه‌دن بر طاقم اختلافات ومنازعات داخلیه اوراده توسع واشتداد ایلدی . بر مدت بونلرك تسکین واطفاسیله اوغراشلمقدنناشی خارجه باقیلمیوب فتوحات توقف ایتمش ایدی . صوکره‌لری ایش بوقدرله قالمیوب مرکز خلافت بالکلیه قوتدن سقوط ایتمش بر زمانده ایدی که مقام خلافتی معتصم نامنده بر لئیم اشغال ایدییور ایدی . او اثناده بغدادده شیعیلر ایله سنیلر بیننده بر منازعه ظهور ایتدی . ایش قتل عامه قدر منجر اولدیسه‌ده شیعیلرك خساری زیاده اولدی. حالبوکه مستنصرك وزیری ابن علقمی شیعی المذهب ایدی . سنیلردن شیعه‌نك انتقامنی آلمق ایچون صرف غیرت ایدییور ایدی . بوکاده بر چاره بولدی . جنکیزك طورونی معهود هلاکویه مکتوب یازدی . اونی بغداده دعوت ایتدی . بغدادی سهولتله بو مشرك حکمداره تسلیم ایلدی . ایشته بش یوز کسور سنه‌لك بر عباسیه حکومتیده بو صورتله یقلدی، کیتدی. سبب؟ ینه منازعهٔ داخلیه.

آندن صوکره محمود غازالدین‌دن بدأ ایله دیکر حکومات اسلامیه‌نك‌ده هر بری بو صورتله، منازعات داخلیه سببیله منقرض اولمش کیتمش ، جناب حقك قران کریمنده (ولاتنازعوا . ـ) آیت جلیله‌سنك سری بو صورتله ظاهر اولمشدی .

هلاکو عسکری بغداده کیردکدن صوکره یالکز حکومتی یقمقله اکتفا ایتمیوب اوقدر شنیع بر قتل عام اجرا ایتمشدرکه انسان بونی یالکز تخطر ایتمکله توکلری اورپرر .

جناب حق ینه قرآن کریمنده بر آیت کریمه‌سنده (واتقوا فتنةً الخ ـ .) بیوریورلرکه معناسی (ضرری یالکز فتنه وفساد اویاندیرانلره اصابت ایتمیوب عام اولان فتنه‌دن صاقینکز) دیمکدر .

ایشته کوریلیورکه کرك ابومسلم خراسانی، کرك هلاکو وقعه‌لرنده بر قاچ کشینك فتنه وفسادیله یوز بیکلرجه مسلمان محو اولوب کیتمشدرکه بو ایتك‌ده معناسی بو صورتله تجلی وتحقق ایتمشدر .

مع هذا بو بابده آیت کریمه‌نك معنای جلیلنك محل ظهور وتجلیسنی آرامق ایچون اوقدر اوزاقلره کیتمکده حاجت یوقدر . بزم دونکی بالقان محاربه‌مز بو بابده هرکسك بیلدیکی وطانیدیغی بر نمونه‌درکه کوزمزك اوکنده جریان ایتمش ایدی . بر قاچ مفسدك احتراص وافساداتی سببیله بیکلرجه عرضلر هتك اولندی ، یوز بیکلرجه معصوم قانلری دوکولدی. حتی معصوم چوجقلر سونکولره صاپلانوب‌ده هوایه آتیلدی . ایشته بز بوکبی احوال ووقایعدن عبرت الماز ایسه‌ك باشمزه کله‌جك اولان بودر .

علی وهبی

حرب عمومینك سنه‌سی

بر قاچ کون صوکره حرب عمومی سنه‌سنی بوله‌جقدر . ائتلاف مثلثك غلبه‌سنی بدایت حربده تخمین ایدنلر بوکون ارتق ظن وذهابلرینك خطا آلود اولدیغنی آکلامشلردر . روس کتله‌لری (ویانه) و (برلین) ی استیلا وتسخیر ایده‌مدکدن ماعدا غالیچیا وقارپات وادیلرندن ، طاغلرندن هزیمتله قوغولدیلر . روسلرك ضایعات وتلفاتی درت ملیونی آشمشدر . مهمات والات حربیه فقدانی روسلرك بلنی بوکمش ومتوالی موفقیتسزلکلرینك نتیجه‌سی اوله‌رق روسیه‌نك هر طرفنده ـ بالخاصه موسقوا واوده‌ساده ـ شدید عصیانلر ، اختلالر وجوده کتیرمش ، داخلیه ناظرلری (ماقلاقوف) ك استعفاسنه سببیت ویرمشدر . بوقووینا وبسارابیایه ایتمکده اولان المانیا واوستریا اردولری ، روسیه‌یی هزیمتدن هزیمته اوغراتدقدن باشقه ، سیاسةً‌ده ترك روسیه‌یه وکرك طرفدارلرینه عظیم ضربه‌لر اورمشلردر . بالقان حکومتلرینی ائتلافك انتریقه‌لرندن بوسبوتون تخلیص ایده‌جك اولان بو موفقیت حربیه وعسکریه ، ایتالیانك ائتلافجیلره اولاز التحاق وانضمامنه رغماً غالبیت ومظفریتی ایرکچ احراز ایده‌جکلری محققدر .

بونك اوزرینه ائتلاف مطبوعاتنده بربرلری علیهنده اوله‌رق شکایت واختلاف آوازه‌لری کرکی کبی یوکسلمه‌یه باشلامشدر . انکلتره قابینه‌سنده‌کی غریب تبدلات ایله (سیر ادواو غره‌ی) ك کوز علتی بهانه‌سیله سیاست باشندن چکیلمسی و (ساسانوف) كده استعفا ایتمك اوزره بولنمسی ، ائتلاف دولتلرینك سقوط وهزیمت معنویه وسیاسیه‌لرینی بلغاً مابلغ اثباته کافیدر .

ایتالیانی بیك فیرلداقله متفقلری علیهنه آیاقلاندیرمغه موفق اولاز ائتلافجیلر ، بالقانلرده ـ خصوصیله غالیچیا وقارپات وضعیت عسکریه‌سی مناسبتیله ـ هیچ بر تأثیر حصوله کتیره‌میه‌رك ، مأیوساً بر صورتده دیلنجی کبی عظمت وغرورلریله غیر متناسب بر صورتده همان هر کون کشکوللرینی اوزاتمقده‌درلر .

تعویضاتله . تکلیفات ووعدلرله بر شی الده ایده‌مه‌ین ائتلافجیلر الك صوکره مواعید وتهدید ایله بالقانلیلری قورقوتوب کندی لهلرینه اوله‌رق حربه صوقمغه چالیشدقلری حالده ، موفقیت تأمیندن بوسبوتون محروم ومأیوس بر حالده قالمشلردر . هله یونانستان داخلنده اطه‌لرده ومصرده ارتکاب ایتمکده اولدقلری رذالت ودنائت یونانلیلری کندیلرندن ابدیاً کوجندیرمکه سبب اولدی .

آیلردن برو چناق قلعه بوغازی اوکنده بیهوده یره مذبوحانه حرکات ایله اوغراشان انکلتره وفرانسه‌نك قوای بریه وسطوت بحریه‌لری کوندن کونه ضیاع وخساره ، مغلوبیت وسقوطه محکوم اولدیلر . عثمانلی غضنفرلرینك سیوری سونکولری ، کسکین قیلیجلری ، صلابت ومتانتلری ، توسل ایتدکلری ایشك اکلنجه اولمدیغنی دشمنلره

فعلاً کوسترمش وحتی انکلتره وفرانسه مطبوعاتی بیله تقدیر واعترافه مجبور ایتمشدر .

ساسانوفك دومادهکی بالا پروازلغیله ، متفقلرینه ربط ایتدیکی املارك سراسر خیال‌محال ، خلیای خام اولدیغنی هرکس اوکرندی . روسیه‌نك حلقومی انشاءالله حربك نهایتنه‌قدر طیقانمش بر حالده دوام ایده‌جك‌واستانبول طریقیله هیچ بر معاونته نائل اوله‌میه‌جقدر .

روسیه‌ده فنا بر شدتله باشلامش اولان داخلی اختلالر ، الك صوکره روسیه‌دهکی عناصری بر حکومت مشروطه تأسیسنه سوق ایده‌جك وروسیه چارلی کندی کندیلکندن انحلاله اوغرایه‌جقدر . فرانسه وانکلتره‌ده ایسه افکار عمومیه حکومت حاضره‌نك علیهنه دونوب ، حکومتلرنی بالانجیلقله اتهام ایتمکده‌در . انکلتره‌نك درت طرفده حاصل اولان غلای اسعار وغیره‌ولرله تعطیل اشغال کیفیتی هر ایکی مملکت خلقنك دها اوزون مدت محاربه‌نك دوامنه متحمل اوله‌میه‌جقلرنی کوستریور .

انکلتره مستملکاتنده ، هندستانده ، سیلان‌اطه‌سنده ، زنکبارده ومصرده باش کوسترمکده اولان متوالی طغیان وعصیانلر‌ایشك‌صوکی بادیٔ فلاکت اوله‌جغنی شیمدیدن تأیید ایدیور .

وارشوانك سقوطیله ، روسیه‌نك منفرداً مخاصملریله عقد صلحه سرفرو ایتمك مجبوریتنی حس وادراك ایده‌جکی محقق عدایدلمکده‌در .

غایه ومشرب اختلافاتی کرك ائتلاف مثلثك ، کرك یکی‌متفقلری بولنان ایتالیانك بالقان شبه جزیره‌سنده بر ایش کوره‌میه‌جکلرنی کوستریور . صربستان حکومتنك ارناودلغه طوغری وقوعبولان حرکات عسکریه‌سیله ، یونانستانك (ایپر) حقنده‌کی تصورات قطعیه‌لری ، بوکا انضمام ایدن یکی ارناودلق قیامی ایستر ایستمز ایتالیانك ارناودلق حقنده‌کی آمالنك نتیجه پذیر اولمسنه بویوك وقوی بر حائل تشکیل ایدیور .

بلغارستانله رومانیانك الآن مترددانه بر وضعیت تعقیبنه مجبور ایدلملری ائتلاف دولتلرنی انکسار خیاله اوغراتمش ، بوسبوتون شاشیرتمشدر .

ایرانده ، روسیه وانکلتره نفوذینك کوتندن محو ونابود اولمسی‌ده ائتلاف دولتلرینك شرقده وغربده قطعی بر هزیمت و افلاسه اوغرادقلرنی اثبات ایتمشدر .

ائتلافجیلره بو آنه قدر انضمام ایدن بش حکومتك مساعیلرینه رغماً الآن محکوم و مغلوب بر حالده قالملری حقیقةً عثمانلی و اوروپا مرکزی دولتلرینك سطوت وقدرتلرنی بحق اظهاره کافیدر .

بر سنه ایچنده ائتلافجیلر ، طاسارلادقلری خولیانك هیچ بریسنه نائل اوله‌مدیلر . نه المانیا واوستریایی آجلقله تهدید ، نه‌ده کندیلری ایچون بحراً وبراً برفائقیت تأمیننه موفق اولدیلر . بالعکس المانیا ، اوستریا و دیار عثمانیه‌ده هرشی مبذولاً بولندیغی حالده ، انکلتره و فرانسه وروسیه‌ده کرك بیه‌جك ، کرك محروقاتك یوقسزلغی‌شومغرور دولتلری ایکلتمش . آنلرك عظمتی و کبرنی قیرمشدر .

پاره مسئله‌سنه‌کلنجه‌المانیا ایله متفقلرنده مبذولاً بولنمقده وبوایسه ائتلاف دولتلرندن زیاده قات قات امور اقتصادیه و مالیه‌لرینك دوزکونلکنی ارائه ایتمکده‌در .

بالنتیجه ائتلافجیلرك‌پاره وسلاح‌قوتیله شو‌رسنه‌ایچنده هیچ بر موفقیت الده ایده‌مه‌مش اولدقلرنی کورن بیطرف حکومتلرك بوندن‌بویله دها متیقظانه طاورانمه‌لرینه حقیق بر سبب تشکیل ایتمشدر .

فرانسه‌وانکلتره منابع عسکریه وصناعیه‌لرینك توکنمکده اولدیغنی ، المانیا واوستریانك کوندن‌کونه برفیض بولمسنه باقیلیرسه ، الك نهایت حربك کیملر طرفندن قازانیله‌جغنی کوستریور . انکلتره وفرانسه کندیلری معاونته محتاج بولندقلری برصیره‌ده دیکر طرفدن روسیه و ایتالیایه‌ده پاره و مهمات یتشدیرمك مجبوریتنده . قالملری حقیقةً آنلری پك فنا بر موقعده بولندیرمقده‌در .

حربك اخلاقیات نقطه‌سنده‌ده ائتلافجیلرك پك‌دوشکور اولدقلرنی وقایع اثبات ایتمشدر . بونلر حقوق‌انسانیه ودولیه‌نك هیچ برنقطه‌سنه رعایت ایتمیوب . لئیمانه وناصردانه برصورتده مجروحلره هجوم ایتمك ، دوم دوم قورشونلرنی قوللانمق ، مختنق مواد ایله باروت استعمال ایتمك وبوکا مماثل نیجه انسانیتسزلکلری ارتکاب ایتمك خصوصنده‌کی انهماکلری اخلاقاً خصملرینك قات قات مادوننده بولندقدن ماعدا ، بو آنه قدر انسانیت نامنه میدانه آتیلوب سرد ایتدکلری مدعیاتك نه قدر واهی ومعناسز اولدیغی‌ده عالم نظرنده ثابت اولمشدر . دیمك اولیورکه . منفعت شخصیه‌لرنی تأمین خصوصنده ائتلافجیلر هر دنائتی ارتکابه آماده ومیال بولنوب « کل مفعول جائز » قضیه‌سنه حرفیاً تبعیت ایدن کیمسه‌لردر .

عالم اسلامیتی خون آلود پنجه‌لری آلتنده قهر وزبون ایتمك ایستیان بوزمرهٔ دولیه‌یه قهار ذوالجلال حضرتلرینك ، کندی مذهبداش وعرقداشلرنی مسلط ایلمش بولندیغی کورن موحدینك ایمان و اعتماد قلبیلرینك قدرة الله حقنده قات قات زیاده‌لشمسنه خدمت ایتمش وبونجه زماندنبرو مسلمانلر علیهنده چویردکاری انتریقه‌لرك ، فریادلقلرك جزای سزاسنی چکمش ودها‌ده چکه‌جك اولدقلرینه ایمان بخش ایتمشدر . انشاءالله یاقین زمانده موحدینك یوزلری کولمکه باشلایه‌جق و دشمن اسلامیتك محو ومضمحل اولدقلرنی کورمکله مسرورت عظیمه حاصل اوله‌جقدر . انجق بز مسلمانلر‌ده بوتون دیار اسلامیه‌ده دشمنلرمزده انتقام آلمق ایچون دست بشمشیر جلادت وانتقام اولمقلغمز ایجاب ایدرکه هم وسائل لازمه‌یه تشبث ، همده انتقام الهی‌یه توسل وتوکل ایتمش اولدیغمزی اثبات ایده‌لم . (نصر من الله وفتح قریب وبشر المؤمنین یا محمد)

س . م . توفیق

بورجلرنی تسویه‌یه همت بویوران قارئین کرامه تشکر ، هنوز تأدیه ایتمه‌ین ذواتك لطفلرینه انتظار اولنور .

رومانیا وبلغارستانده‌کی عموم قارئلرمزك آبونه بدللرنی بالقان اداره‌خانه‌سنه کوندرملری رجا اولنور .

مطبعهٔ آمدی ح . اشرف ادیب

آبونه شرائطی

ممالك عثمانیه‌ده سنه‌لکی (٦٥) آلتی آیلغی (٣٥) غروشدر
ممالك اجنبیه‌ده سنه‌لکی (١٧)، آلتی آیلغی (٩) فرانقدر.

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر.

§

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز.

سبیل الرشاد

اخطارات

رساله‌مزدن آلندیغی کوسترلمك شرطیله بتون یازیلر هرحالکی برغزته‌طرفندن اقتباس اولونه‌بیلیر.

§

مکتوبلرك، امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی وآبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر.

§

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.

§

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه‌دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در.

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر: محمد عاکف

صاحب ومدیر مسئول: اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٣٤٤ | ٢٥ شعبان ١٣٣٣ | پنجشنبه | ٢٥ حزیران ١٣٣١ | جلد ١٤

تفسیر قرآن کریم

مقدمه

قرآنك تلاوت وکتابت اعتباریله کیفیت جمعی

قرآنك کتابةً جمعی. قرآنك تدوینی خلفای راشدین دورنده احداث ایدلمش برشی دکلدر. اساساً آیات قرآنیه پیدرپی نزول ایتدکجه امر پیغمبری ایله ضبط وتدوین ایدیلیر ایدی. کتابت وحی وظیفه‌سنی ایفا ایدنلر معلوم ومشهور اولوب عثمان بن عفان، (ارەصره) علی بن ابی طالب، خالد بن سعید، ابان بن سعید وعلاء بن الحضرمی کتاب وحی میانده‌درلر. اك اول کتابت وظیفه‌سنی ایفا ایدن ابی بن کعب اولدیغی کبی باشلیجه بووظیفه‌ایله اشتغال ایدنلر زیدبن ثابت، عبدالله بن ابی سرح، معاویة بن ابی سفیان وحنظلة الاسیدی‌در.

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمزك حین ارتحالنده قرآن تمامیله مسطور ومدون اولمقله برابر آیات قرآنیه کاغد، کورك کیمکی، خورما قبوغی واکلی دوز طاش پارچه‌لری اوزرنده متفرق برحالده بولنیور ایدی.

حضرت ابوبکر (رضی الله عنه) مقام خلافته کچنجه حفاظ صحابه‌نك وقوع ارتحالیله الواح متنوعه اوزرنده مسطور اولان آیات قرآنیه‌نك ضیاعی احتمالنی دوشونه‌رك بونلری برآرایه طوپلادی. بووجهله مصحف شریف وجوده کلدی.

خطابی دیورکه: نبی علیه السلامك مصحف طرزنده جمع قرآنه تشبث ایتمامسی آیات منزله‌دن بعضیسنك حکم ویا تلاوتنی ناسخ دیکر آیات نزولی احتمالنه مبنی ایدی. وقوع وفات پیغمبری ایله بواحتمال زائل اولنجه جناب حق قرآن حکیمك قیام حشره دکین تحریف وتبدیلدن محفوظیتی حقنده‌کی وعد کریمنی ایفاءً خلفای راشدینه قرآنك جمع وتلفیقنی الهام ایتمش وبناءً علیه بوخدمت فاخرهٔ دینیه حضرت عمرك رأی وتنسیبیله ایلك اول جناب صدیقه نصیب اولمشدر. مع مافیه قرآن دها عهد رسالتده، هپسی برآرەده وسوره‌لری مرتب اولمامقله برابر، مدون برحالده بولنیوردی.

امام بخاری صحیحنده زید بن ثابت‌دن روایت ایدییور: یمامه حادثه‌سنی متعاقب ابوبکر بنی چاغیرتدی. یانه کیردیکم زمان عمر بن الخطاب‌ده اوراده بولنیوردی. ابوبکر (رضی الله عنه) برآز اول عمرك نزدینه کله‌رك یمامه‌ده قراء قرآندن برچوغنك نائل شهادت اولدقلرینی، مواطن سائره‌ده‌ده عین حادثه تکرر ایتدیکی حالده قرآندن برچوق شیلرك ضیاعه اوغرامه‌سی احتمالی موجود بولندیغنی وبناءً علیه قرآنك برآرەیه طوپلانمسی لزومنی درمیان ایتدیکنی سویلدی. بن عمره دونه‌رك: «رسول اللهك یاپمدیغی بر شیئی بن نصل یاپارز؟» دیدم. «اویله یاپیلیرسه چوق خیرلی اولور.» جوابنی ویردی. ابوبکر بنی اقناع ایتمك ایچون برخیلی زمان اوغراشدی. نهایت بوامر خیری انکله فاروقك قلبلرینه الهام ایدن جناب پروردکار بویله برتشبثك محض اصابت اوله‌جغی حقنده بکاده برقناعت وجدانیه بخش ایتمش اولدیغندن قرآنی آراشدیرمغه؛ خورما قبوغی، طاش پارچه‌لری، صدور رجال، خلاصه هرنره‌ده بولدمسه آلوب برآرەیه جمع ایتمکه باشلادم. حتی سورهٔ توبه‌نك صوکی اولان «لقد جاءكم رسول من انفسكم...» ده‌ن سورهٔ براءه‌نك خاتمه‌سنه‌قدر اولان آیات جلیله‌یی ابوخزیمة الانصاری‌دن بشقه کیمسه‌ده بوله‌مدیغمدن اندن اخذ وتدوین ایلدم. جمع وتدوین

ايتديكم صحايف قرآن، وفاتنه دكين ابوبكرك، اندن صكره عمرك، صكره‌ده حفصه بنت عمرك نزدنده قالدی .

ابن وهب موطأنده سالم بن عبدالله بن عمر طريقيله امام مالكدن روايت ايديور : قرآنی كاغد صحيفه‌لری اوزرنده جمع ايدن ابوبكردر. بداية زيد بن ثابته بونی تكليف ايتديكی حالده زيد موافقت ايتمامش ايدی . بالآخره حضرت عمرك ياردميله تعهد ايتديرمكه موفق اولدی.

مغازی موسی بن عقبه‌ده ابن شهابدن روايت اولنيور : يمامه وقعه‌سنده مسلمانلرك دوچار اولدقلری ضايعات مهمه بعض آيات قرآنيه‌نك‌ده ضياعنی انتاج ايده‌بيله‌جكی ملاحظه‌سی ابوبكر الصديق (رضی الله عنه) ی دوشوندورمكه باشلادی . نهايت انك امر وتكليفيله هركس ازبرنده اولان ، ياخود برشی اوزرينه يازيلی اولوبده نزدنده محفوظ بولنان آيات و سوری خليفهٔ معظمه عرض و توديع ايتديلر . قرآنك صحايف واوراق اوزرنده جمعنه بوصورتله موفقيت حاصل اولدی . بناءً عليه اولا قرآن حكيمی مصحف شكلنده جمع وتلفيق شرفی صديق اعظمه عائددر .

قرآنك مصحف درونده ايلك دفعه جمعی بووجهله وقوعه كلشدر . ايكنجی دفعه جمعنه كلنجه بوده حضرت عثمانك عهد خلافتنده واقعدر . يالكز بوجمع، قرآنك اجزاء متفرقه‌سنی تلفيق وتدوين معناسنی متضمن دكلدر. چونكه آنفاً بيان ايلديكی وجهله قرآنی اوصورتله جمع ايدن طوغريدن طوغری‌يه حضرت صديق افندمزدر .

بخاری انس بن مالكدن روايت ايديور : حذيفة بن اليمان بر آره‌لق مدينهٔ منوره‌يه كلدی . اساساً حذيفة ارمينيه‌نك فتحنده اهل شام ايله ، آزربايجانك فتحنده اهل عراق ايله برلكده غزا ايتمكده ايدی. هرايكی زمره ايله اولان مناسباتنده بونلر آره‌سنده قرآنك طرز تلاوتجه كورديكی فرق وتباين حذيفه‌يی انديشه‌يه دوشورمش اولديغندن حضرت عثمانه : « يهوديلرله نصارا آره‌سنه دوشن تفرقه واختلاف امت محمديه آره‌سنده‌ده دوشمه‌دن بوحالك برچاره‌سنه باق .» ديدی. بونك اوزرينه حضرت عثمان حفصه‌يه نزدنده‌كی قرآن صحيفه‌لرينی، ينه اعاده ايتمك اوزره ، برای استنساخ كنديسنه كوندرمسی ايچون خبر كوندردی وزيد بن ثابت ، عبدالله بن الزبير ، سعيد بن العاص وعبدالرحمن بن حارث بن هشامی استنساخه مأمور ايتمكله برابر ايچلرندن قرشی اولان اوچذاته « سزكله زيد بن ثابت آره‌سنده قرآنك برنقطه‌سنده اختلاف تحدث ايدرسه قريش لسانه موافق اوله‌رق يازيكز . چونكه قرآن آنلرك يعنی قرشيلرك لسانيله نازل اولمشدر . » يولنده اخطاراتده بولندی . قرآنك استنساخی اكمال ايدلدكدنصكره حضرت عثمان صحف قرآنيه‌يی حفصه‌يه اعاده واستنساخ ايديلن مصاحفدن هرطرفه برر نسخه ارسال ايتمكله برابر ايادئ مسلمينده متفرق برصورتده موجود اولان قرآن صحيفه‌لرينی‌ده احراق ايتديردی .

شوروايات صحيحه‌دن مستبان اوليوركه قرآنی مسطور بولنديغی اوراق والواح اوزرلرندن طوپلايوبده مصحف شكلنه افراغ ايدن حضرت عثمان دكلدر. او، انجق شوراده بوراده قبائل عربك كندی لسان ولغتلريله يازمش اولدقلری آيات قرآنيه‌يی طوپلايه‌رق، كتاب اللهی لهجه والفاظه عائد شورشدن قورتارمق ايچون، احراقنی امر ايتمشدر . بوده آنفاً بيان ايلديكی وجهله حضرت ابوبكر طرفندن جمع ايديلوب كنديسندن صكره حضرت عمره واندن صكره‌ده كريمه‌سی حفصه‌يه انتقال ايتمش اولان مصحفدن متعدد نسخه‌لر استنساخ ايدلدكدن صكره ياپيلمش برمعامله‌در .

ارباب اضلال حضرت عثمانك اختلاف وقوعنده لغت قريش اوزره يازلمسی حقنده‌كی سوزينی قرآن حقنده بين الاصحاب اختلاف موجود اولديغنه دائر سرد ايتدكلری مفترياتك ترويجی ايچون سند اتخاذ ايتمكده‌در . فقط بونلرك اسلامك شئون جاريه واحوال تاريخيه‌سنه وقوف تاملری اولسه‌يدی احتماله مستند اوله‌رق وقوعی درپيش ايديلن اختلافك قرآنك سياق وسباقنه ، جمله‌لرك طرز تركيبنه تعلق اولميوب صرف رسم حروفه عائد اولديغنی آكلامه‌لری ايجاب ايدردی . چونكه قرآن ، جمل وتراكيب كلاميه‌سی اعتباريله دها عهد سعادتده شكل قطعی آلمش ، بين الحفاظ بوخصوصده براتفاق تام حصوله كلمش ايدی . اساساً تاريخده صحابهٔ كرامدن ايكی كيمسه آره‌سنده بويله بر اختلاف وقوعه كلديكنی قيد ايتميور . بخارينك حضرت عثمانه عائد روايت ايتديكی سالف الذكر حديثده بونقطهٔ نظری تماميله تأييد ايديور .

شوراسی‌ده بيلنمليدركه آيات قرآنيه‌نك سوره‌لرده‌كی صورت ترتيبی توقيف نبوی نتيجه‌سيدر . رسول اكرم صلی الله عليه وسلم افندمزك هنكام ارتحالنده بوتون آيات قرآنيه‌نك عائد اولدقلری سوره‌لرده‌كی موقعلری اليوم منظورمز اولديغی وجهله متعين بولنيور ايدی .

سوره‌لرك يكديكره نسبتله ترتيب وتعيين موقعلرينه كلنجه بوجهت توقيف نبوی ايله اولميوب حضرت صديقك زمان خلافتنده صحابهٔ كرامك اجتهاديله حصولپذير اولمشدر . اوت بعض سوره‌لر عهد نبی عليه السلامده بوكون مصاحفده كورديكمز وجهله مرتب ايديلر . ابن عطيه سور قرآنيه‌دن مطولات ، حاميملر و سورهٔ انفال كبی بعض سوره‌لرك ترتيبلری جناب پيغمبرك حال حياتنده معلوم بولنديغنی سويلكده وسرد واتيانه موقعك مساعد اولمديغی دها برچوق احاديث وآثار بوجهتی تأييد ايتمكده‌در. سيوطی اتقانده بوبحثه افادات آتيه‌سيله خاتمه ويرمشدر : اقوال وارده ميانده اطمئنان بخش اولان بيهقينك ذاهب اولديغی رأيدركه اوده سورهٔ براءه ايله انفالدن ماعدا بتون سوره‌لرك كيفيت جمع وترتيبی توقيفی اولمسيدر .

خلاصه قرآنك عهد رسالتده بتون آياتی ترتيب ايدلمش ورسول اكرمك وقوع ارتحالی آننده بتون آياتی مرتب وبوكون تلاوت ايتديكمز طرزه موافق اوله‌رق حفاظ صحابه‌نك صدرلرنده محفوظ بولنمش اولديغی اجماع وتواترله مرتبهٔ ثبوته واصل اولمشدر .

برهانده (جزء اول صحيفه ٨٩) قرطبی‌دن زمان سعادتده برمعونه‌ده

حفاظدن یتمش ذاتك شهید اولدقلری روایت ایدیلیور. زید بن ثابتدن روایت ایدیلن آتیده‌کی سوزلر بوبابده صراحت کافیه‌یی حائزدر :

مصحفی استنساخ ایتدیکم زمان (خلافت صدیق اثناسنده) رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمزی دائما تلاوت ایدرکن ایشیتمکده اولدیغم بر آیتی بوله‌مدم. برخیلی آراشدیردق. نهایت زید بن ثابت الانصاریده بولدق. آیت « من المؤمنین رجال صدقوا ماعاهدوا الله علیه » نظم جلیلی ایمش. بونی‌ده مصحفده عائد اولدیغی سوره‌یه الحاق ایتدك.

بخاری، مسلم ونسائی مسروقدن روایت ایدییورلر : عبدالله بن مسعود دیر ایمش‌که : « کندندن بشقه براله اولمیان الله ذوالجلاله قسم ایده‌رمکه هیچ برسوره نازل اولمامشدرکه بن انك نرده‌ده نازل اولدیغنی وهیچ بر آیت نازل اولمامشدرکه نه‌دن طولایی نزول ایتدیکنی بیلمیه‌یم. » برروایته کوره‌ده « ذات اقدس نبویدن یتمش بوقدر سوره اوقودم. » دیر ایدی.

مسرودات آنفه‌دن مستبان اولیورکه قرآن بدایهٔ ایادیٔ تکریم امتده متفرق برصورتده بولنمقده ایکن جناب صدیق آنی برآره‌یه طوبلامش وقرآنك ایلك اوکجه کیفیت جمعی بوندن عبارت بولنمشدر. حضرت عثمان ایسه حفصه بنت عمر نزدنده محفوظ اولان مصحف ابی‌بکردن برقاچ نسخه یازدیره‌رق اطرافه کوندرمکدن بشقه برشی یاپمامشدر.

حضرت عثمانك یازدیردیغی مصاحف روایت مشهوره‌یه کوره بش نسخه‌دن عبارتدر. درت ویدی نسخه یازدیردیغی‌ده روایت ایدلمشدر. حضرت عثمان بومصاحفدن شام، یمن، بحرین، بصره وکوفه‌یه برر نسخه کوندرمشدر. بونلردن برنسخه‌سنی مکه‌یه کوندردیکی ومکه‌یه کوندرلمش اولمیوب مدینهٔ منوره‌ده آلیقونیلدیغی‌ده روایت ایدلمشدر.

عثمان بن غفله‌دن روایت اولنیور : علی بن ابی‌طالبی ایشیتدم‌که دییوردی : - ای ناس، اللهدن قورقیکز وعثمان حقنده‌کی اتهاماتکزی غلو و افراط مرتبه‌سنه واردیروبده « مصحف یاقیجی » سوزلرنی قوللانمایکز. اللهه قسم ایدرمکه او، مصاحفی یاقدیسه بزم کبی اصحاب محمدك رأی وفکریله یاقدی. اولا بزه: قرائت قرآن خصوصنده الیوم مشهود اولان اختلافاته نه دیرسکز. برآدم دیکرینه راست کلیور؛ بری « بنم قرائتم سنك قرائتکدن خیرلیدر » ، دیکری « یوق، بنم قرائتم سنکککدن افضلدر. » دیه‌رك آره‌لرنده برطاقم مناقشه‌لر جریان ایدییور. بن بونی کفره مشابه برحال کوریورم ... دیدی. - یا امیرالمؤمنین نه‌یاپمق لازم؟ دیدك. - بن ناسی مصحف واحد اطرافنده جمع ایتمك رأینده‌یم. چونکه بوکون سز بوخصوصده دوچار اختلاف اولورسه‌کز سزدن صکره کله‌جکلر دها زیاده اختلاف ایدرلر. دیدی... رأینی تصویب ایتمه‌مز اوزرینه زید بن ثابت ایله سعید بن العاصی چاغیرتدی و : - بریکز سویله‌سین، دیکریکز یازسین. برشیده اختلاف ایدرسه‌کز مسئله‌یی بکا عرض ایدك! دیدی. سورهٔ بقره‌ده برحرفدن ماعدا هیچ بریرده آره‌لرنده اختلاف ظهور ایتمدی. مذکور اختلاف ایسه سعیدك «تابوت» کلمه‌سنك تا ایله (التابوت)، زیدك ایسه ها ایله (التابوه) شکلنده یازلمسنی التزام ایتمه‌لرندن نشئت ایتمشیدی. عثمانك رأینه مراجعت ایتدیلر؛ تا ایله (التابوت) یازیکز! دیدی.

بزده اساساً یوقاریده حضرت عثمانك زید بن ثابت و سعید بن العاصه قارشی اولان سوزنده‌کی اختلافدن مقصد سوره و آیتلرده یاخود کلمات قرآنیه‌ده جریان ایده‌جك اختلاف اولمیوب بونك صرف رسم خطه عائد اولدیغنی سویله‌مشدك.

سیوطینك برهانده اشهبدن روایت ایتمکده اولدیغی مسئلهٔ آتیه سلف صالحك ایلك یازیلان مصحفك شکل ورسمنی محافظه‌یه نه مرتبه اعتنا ایتمکده اولدقلرینی اثبات ایدر : امام مالکه مصحفك مؤخراً خلق طرفندن احداث ایدلمش اولان هجا ایله یازلمسی جائز اولوب اولمیه‌جغی سؤال ایدلمش « خایر » جوابنی ویرمشدر. ینه امام مشار الیه‌دن قرآنده زیاده ایدیلن واو والف (اولواده اولدیغی کبی) مثللو حرفلرك قابل حذف و تغییر اولوب اولمدیغی صورولمش. بوکاده منفی جواب ویرمشدر.

بیهقی شعب ایمان بحثنده دییورکه : مصحف یازان برکیمسه مصاحف متقدمه‌ده‌کی هجایی محافظه ایلك، سلفك طرز کتابتنه مخالفت و انلرك قبول ایتمش اولدقلری بررسم خطی تغییر ایتمامك ایجاب ایدر.

شوراسی‌ده شایان قید وتذکاردرکه مصحف قدیمك شکل تحریرینك اخیراً وضع اولنان رسم خط قواعدینه مخالف اولمسی بونلرك معانیٔ مقصوده‌یه دلالت ایتمه‌لری اعتباریله‌در. سیوطی برهانده، ابو العباس المراکشینك بومسئله‌یه دائر « عنوان الدلیل فی رسوم التنزیل » نامیله برکتاب تألیف وبونده قرآنك رسم خطنده حروفه عائد کوریلن اختلاف، معانیٔ کلماتك اختلافنك نتایجندن عبارت اولدیغنی دور و دراز ایضاح وتفصیل ایتدیکنی سویله‌دکدن صکره کندیده حروف متخالفه‌دن مقصود اولان بعض معانی‌یی و رسم مصحفك قواعد اساسیه‌سنی بیان صددنده مهم ومفید بعض مباحث ومطالعات سرد ایتمشدر.

عبدالعزیز چاویش

اسلامده فلسفه

١٨

یکی علم کلام

اولکی مبحثده بیان اولندیغی وجهله رسمی علم کلامز الیوم قیمت علمیه‌سنی ضایع ایتمشدر. بو کونکی علم کلام نظریات جدیدهٔ فلسفیه ایله تعدیل واحتیاجات عصریه‌یه کوره توسیع اولونملی‌در. بو کونکی علم کلامده قواعد ومسائل حاضرهٔ فلسفیه عقائد اسلامیه ایله مقایسه

ایدیله‌رك قابل توفیق اولانلری عن برهان قبول ، قابل توفیق اولمیانلری ینه عن برهان رد ایدملی؛ منطق جدید معیار قیلنملی‌در .

اسکی علم کلام طبیعیات وفلکیات مسائلنی محتوی اولدیغی حالده بو کونکی علم کلام مسائل مذکوره‌یی طوغریدن طوغری‌یه محتوی اولمیه‌جقدر؛ چونکه وقتیله طبیعیات وفلکیات علم کلی اولان فلسفه شعباتندن ایدی. علم کلام فلسفه ایله ممزوج اولونجه بالطبع فلکیات ایله‌ده ممزوج اولنه‌جق ایدی. بویله‌جه رسمی علم کلامز طبیعیات وفلکیات مسائلنی طوغریدن طوغری‌یه محتوی اولمش ایدی. ترقیات علوم سایه‌سنده طبیعیات ایله فلکیات فلسفه‌دن آیریله‌رق مستقلاً برعلم اولمغله طبیعیات وفلکیات ایله فلسفه‌نك موضوعلری آیرلمش، فلسفه اولکی کبی طبیعیات وفلکیاتی صدرنده طوته‌ماز اولمشدر. طبیعیات وفلکیات یالکز حساً ثابت اولان حادثاته . فلسفه طبیعیات وفلکیات ایله استحصال اولنان نتایجه تعلق ایدر؛ طبیعیات وفلکیات حادثات آره‌سنده‌کی نسبت ثابته‌یی اشعار ایدن قوانینی تأسیس ایدر ، فلسفه بو قوانینك قطعی ویا ظنی اولدیغنی وعالم طبیعت حقنده نه کبی نتایج استنتاج اولندیغنی تتبع ایدر. طبیعیات وفلکیات حادثات وقوانینی تتبع ایتمکله اصلا حادثات محسوسه‌یی تجاوز ایتمز، انجق معرفت حسیه‌یه حصر تتبع ایدر. فلسفه حادثاتك اصلنه، ماده‌سنه نفوذ ایدرك معرفت حسیه‌ده قالماز، بلکه مابعدالطبیعی اولان برموجوده قدر وارر .

مشهور سپنسر: «فلسفه تمامیله برلشمش بربیلکی‌در» دیور. فی الواقع علوم خاصه‌نك مبتنی اولدیغی مبادی، فلسفه‌نك بحث ایده‌جکی مبادیدن تفرع ایدر. علوم خاصه اشیانك آز ، چوق قریب اولان اسبابندن؛ فلسفه اشیانك اسباب اخیره‌سندن ، اسباب عالیه‌سندن بحث ایدر. بو معنایه کوره فلسفه بوکون، برعلم کلی اولور. کافهٔ علومده حاکم اولور.

یکی علم کلام ایشته کافهٔ علومده حاکم اولان فلسفهٔ جدیده ایله ممزوج اولنه‌جق؛ هرنه‌قدر طبیعیات وفلکیات مسائلنی طوغریدن طوغری‌یه محتوی اولمیه‌جق ایسه‌ده طبیعیات وفلکیات ایله استحصال اولنان نتایجی ، حادثات محسوسه‌نك اصلنی، ماده‌سنی تحری ایده‌جك؛ مسائل مذکوره‌یی طولاییسیله احتوا ایتمش اوله‌جقدر. «افلا ینظرون الی الابل...» نظم جلیلی موجبنجه طبیعیات، «او لم ینظروا فی ملکوت السموات» نظم جلیلی موجبنجه فلکیات علم شریعته ، علم توحیده ، علم کلامه خادمدر. علم کلامك طبیعیات وفلکیات ایله بشقه نه ایشی اولور؟ علم کلام معارف حسیه‌یی ، قوانین حادثاتی نصل انکار ایدر؟ علم کلام مسائل وقواعد ریاضیه‌دن استعانه ایدر، هیچ برجهتله قوانین ریاضیه‌یه قارشو کلمز، خلاصه علم کلام قوانین علمیه‌یه مخالف اوله‌ماز .

١٩

یکی علم کلامك پروغرامی

نظریات جدیدهٔ فلسفیه ایله ممزوج واحتیاجات عصریه ایله متناسب اوله‌جق اولان یکی علم کلام فلسفهٔ جدیده‌نك علم النفس ، علم منطق، مابعدالطبیعه، علم اخلاق شعبه‌لریله، تاریخ ادیان، تاریخ فلاسفه ایله ممزوج اولونمق، حال حاضرده نصوص شرعیه‌یه ایراد اولنه بیلن کافهٔ شبهات رد وابطال ایدملك اوزره مباحث آتیه‌یی محتوی اولمق اقتضا ایدر:

١ — علم کلامك تعریفی، موضوعی، غایه‌سی ، مسائلی ، شرفی، لزومی، منهاجی .

بو قسم مقدمه‌یی تشکیل ایدر .

٢ — معرفت وعلم وفلسفه، علمك معانیٔ مختلفه‌سی ، تصنیف علوم ، قضایای ضروریه ونظریه ، قوانین ریاضیه‌نك قوانین محکمه اولدیغی ، قوانین طبیعیه‌نك قوانین ممکنه اولدیغی ، قوانین طبیعیه‌نك سنن الهیه ایدوکی، دلیل ایله طلب اولنان مطالب، دلیل عقلی ونقلی، نظر صحیح ونص صریح ، وفاق عقل ونقل ، تحلیل وترکیب، تعلیل واستقرا وتمثیل، افتراض وتأمل، خبر، وحی والهام، برهان وحیطه‌سی، تجربه ومسالك علت، قانون علیت ومعیت ، استقرانك حیطه‌سی، تمثیل وتأملك حیطه‌لری، خبر ووحیك حیطه‌لری ، علوم معنویه‌ده‌کی تعلیل واستقراء ، دلیل قطعی وظنی ، یقین وشك ، ظن وجهل مرکب ، سفسطه وچارهٔ خلاصی .

بو قسم منطق جدید ایله ممزوج اولونمشدر .

٣ — معرفت حقنده‌کی ایقانیه وحسبانیه ایله اثباتیه ومثالیه وانتقادیه مذهبلری، اهل نظر ایله اهل اراده‌نك مذهبلری، معرفة الله‌ده نظرك حکمی ، بوبابده‌کی مذهب مختار .

بو قسم مابعدالطبیعه‌نك علم انتقاد قسمی ایله ممزوج اولونمشدر .

٤ — معلوم واقسامی ، موجود واقسامی ، وجوب وامکان وامتناع ، ذات وجوهر وماهیت وهویت ، وجود وعدم، قوه وفعل، وحدت وکثرت، علل، معانیٔ اول ومبادیٔ اول، قدم وحدوث.

٥ — عالم خارجی حقنده حقیقیون ومثالیون مذهبلری، بوبابده اهل نظر ایله اهل اراده مذهبلری ، آتوم وموناد نظریه‌لری ، جوهریه وعرضیه مذهبلری ، تحلیل اجسام، ماده وقوت ، حدوث وقدم ماده، حدوث عالم .

بو ایکی قسم مابعدالطبیعه‌نك علم کیانیٔ عقلی قسمی ایله ممزوج اولونمشدر.

٦ — وجدان ، حادثات وجدانیه ، ملکات نفسیه ، قوهٔ حسیه، قوهٔ مدرکه، قوهٔ ارادیه، قضا وقدر، جبریه وایجابیه مذهبلری، روح ایله بدن ، انسان وحیوان ، حیات نظریه‌سی، ماهیت روح ، مادیون وروحیون مذهبلری ، بوبابده‌کی مذهب مختار .

بو قسم علم النفس تجربی وعقلی ایله ممزوج اولونمشدر .

٧ — میخانیکیت وغائیت مذهبلری ، منکرین الهك استدلاللری، بو استدلاللرینی فنزیق ، بیولوژی وفلسفه قواعدی ایله رد وابطال ، اثبات واجب حقنده ادلهٔ فلاسفهٔ جدیده ، ادلهٔ کلامیین ، ادلهٔ سلف امت، توحید باری ، تثلیث ومذهب نصاری،صفات وافعال الهیه، اهل اثبات وتأویل ، مذهب تعطیل وتمثیل وتخییل ، مذهب یهود، عنایت سبحانیه ، مذهب فلاسفه ، اسماء الهیه .

بو قسم مابعدالطبيعه‌نك الهيات عقلی قسمی ایله مزج اولونمشدر .

٨ — لزوم نبوت، سمنیه وصابئه وعقلیون مذهبلری ، احتیاج دین ، دین طبیعی والهی ، انبیاء سالفه، نسخ وتحریفك اسبابی، سیر جلیله و اخلاق فاضله ایله فخر عالم افندمز حضرتلرینك نبوتلرینی اثبات ، معجزات وامکانی ، معجزات محمدیه .

بو قسم اخلاق وتاریخ ادیان ایله مزج اولونمشدر .

٩ — دین اسلامك دین‌عام اولدیغی، دین اسلامك دین طبیعی‌نك اهم قواعدی اوزرینه مؤسس ایدوکی، دین‌اسلامك دین‌فطری اولدیغی، دین اسلامك سعادت مادیه ومعنویه‌یی کافل بولوندیغی ، دین اسلامك قانون اقوم ایدوکی، دین اسلامك دین عقل ودین علم ودین فضیلت ودین‌عمران‌بولندیغی، دین اسلامك دین‌عدل ودین‌هدایت و دین‌تعاون ودین شوری ودین حقیقت ودین مصلحت ومنفعت‌ایدوکی ، دین اسلامك خرافاتی ابطال ، اساطیری رد ایتدیکی .

بو قسم علم اخلاق ایله مزج اولونمشدر .

١٠ — اشراط‌ساعت،احوال‌برزخ، احوال‌معاد، فلاسفه وملیون مذهبلری ، دار نعیم وجحیم ، شفاعت ، رؤیت رب .

بو قسم‌ده مابعد الطبیعه‌نك علم‌النفس عقلی قسمی ایله مزج اولونمشدر .

١١ — ضروریات دینیه ، اصول شرع ، مصلحت وحکمت، حسن وقبح ، مالا یطاق ، ماجاء به الشرع ، ایمان وکفر، اطاعت ومعصیت وولایت ، حیطهٔ اسلام ، حیطهٔ تسنن، احکام فلاسفه .

بو قسم اخلاق ایله مزج اولونمشدر .

١٢ — نصوص جلیله حقنده وارداولان شهادتی رد ایدر.

بوقسم مسائل طبیعیه وفلکیه ایله نصوص آره‌سنده‌کی تسبق ارائه ایده‌جکدر .

١٣ — امامت کبری ، امام‌المسلمین ، امام بالحق .

بو قسم‌ده اخلاق ایله مزج اولونمشدر .

١٤ — قرون ثلثه: اصحاب کرین، اخبار تابعین وتبع تابعین ، صدر اسلامه برنظر .

١٥ — فرق اسلامیهٔ موجوده .

بو ایکی قسم تاریخ اسلام وتاریخ علوم ایله مزج اولونمشدر .

١٦ — مذاهب موجودهٔ ملیه وفلسفیه .

بوقسم تاریخ‌ادیان وتاریخ‌فلاسفه ایله مزج‌اولونمشدر .

ازمیرلی

اسماعیل حقی

تصحیح .— ٣٤١ نجی نسخه‌نك یکرمنجی صحیفه‌سنك بشنجی سطرنده « ناجیه » و ٢٧ نجی سطرنده « ذکرالله ایله تخلیه » ترتیب سهولرینك شو صورتله تصحیحی اقتضا ایدر : « ناصبه » ، « ذکرالله ایله تحلیه » .

فقه

خلافیات :

جناب حقك توفیق واستاد محترمك همتیله بو هفته‌دن اعتباراً خلافیاته دائر بر قسم مخصوص آچیورز . خلافیات که اصول فقهك اك مهم بر شعبه‌سیدر، عصرلردن بری مملکتمزده مندرس‌ایدی. نه مدرسه‌لرده، نه‌ده دارالفنونده تدریس اولنمایوردی. بوندن برقاچ سنه اول فاضل محترم ازمیرلی اسماعیل حقی بك‌افندی حضرتلرینك دلالتیله ایلك دفعه اوله‌رق دارالفنون علوم شرعیه پروغرامنه ادخال اولوندی ومشارالیه‌طرفندن تدریسه باشلانه‌رق‌تورکجه براثر د‌وجوده کتیریلدی.

هرمجتهدك، معارضنك دلائلنی رد وجرح ایله کندی نقطهٔ‌نظرینی مدافعه ایتمسندن وجود بولان علم خلاف ــ استاذك اعتبارینه کوره ــ اوچ قسمدر :

١) دلائلده‌کی اختلاف ،

٢) مسالکده‌کی اختلاف ،

٣) مسائلده‌کی اختلاف .

بعض مجتهده، دیکر مجتهدك دلیل عدایتدیکی شیئی دلیل‌صایمیور. مجتهدلرك متفقاً دلیل شرعی عد ایتدکلری شیلر کتاب ایله سنتدن عبارتدر. فقط قیاس کبی، اجماع کبی، استحسان کبی بعض مجتهدینه کوره دلیل‌اولان‌شیلر دیکر بعض مجتهدلره کوره دلیل عدایدیلمیور، اونلرله بر حکم شرعی ثابت اولمیور. ایشته دلائلده‌کی بو مختلف نقطهٔ نظرلر برنجی قسمی تشکیل ایدیور .

صوکرا مجتهدلرك متفقاً دلیل عد ایتدکلری بر شیئی صورت تلقیلری باشقه باشقه اولور . بوندن‌ده مسلك اختلافاتی ظهور ایدر. مثلا بعض مجتهدلر ایچون (سنت) ك سنت شایعه اولمسی لازمدر . حالبوکه بعضلرینه کوره شیوع شرط دکلدر ، اسناد لازمدر .

بو ایکی قسم ، علم خلاف حقنده نظریات اساسیه‌یی ، مسائل غامضه‌یی محتویدر. استاذك تألیف ونشر بویوردیغی « علم خلاف » بو بابده ایضاحات کافیه‌یی شاملدر. بوندن صوکرا اوچنجی قسم کلیورکه بوده مختلف فیه مسائل شرعیه‌یی موضوع بحث ایدییور . بوقسمده اقوال مختلفهٔ فقها ذکر وتشریح اولونیور .

بو علم، کرك اصول فقهك مهم بر شعبه‌سی اولمق اعتباریله، کرك مناظرات اجتهادیه‌نك جولانکاهی بولونمق حسبیله نه درجه حائزاهمیت اولدیغی آشکاردر. اسلامده‌کی حرکت فکریه‌یی کورمك ایچون بو کبی علوم کمالیه‌یی تدقیق وتتبع ایتملیدر .

بوخصوصده‌استاذك بذل‌ایتدیکی غیرتلر، همتلر جداً شایان‌حیرتدر. بر طرفدن بوعلملری احیا ایتمك ، دیکر طرفدن انلره یکی بر رونق ویرمك ... ایشته استاذك اك سودیکی مشغله ! سنه‌لردن بری حیاتنی حصر ایتدیکی ، یورولمق بیلمز بر تتبع، خارق‌العاده‌دینه‌جك بر سعی

ایله چالیشدیغی یکانه شی: علوم شرعیه‌نك احیاسی، زمانه کوره تجدد و اعتلاسی در. کتابلریله، تقریرلریله طلبهٔ علومك افکارنده حاضرلادیغی انقلاب علمی بو کون آثارینی کوستریور. مملکتمزده کوندن کونه علوم شرعیه‌یه قارشی آرتمقده اولان شوق تتبعده استاذك تدریسات و تألیفاتی نه مهم تأثیرلر اجرا ایتدیکی انکار اولنه بیلیرمی؟ هرکس سیاست دیدی‌قودیلریله ده‌کذاز اولدیغی زمان حضرت استاذ، بوتون مالملکنی صرف ایدرك وجوده کتیردیکی قیمتدار کتبخانه‌سنده، تدقیق و تألیف آثار ایله مشغول ایدی. هرکس قهوه خانه بیکه‌لرنده چکه چالارکن حضرت استاذ دارالفنون کرسیلرنده نشر حقایق ایدییور، تتبعاتنی تشریح ایلیوردی. بویله چالیشدی، بویله خارق‌العاده غیرتلر کوستردی؛ فقط مکافاتی‌ده کوردی: مدینة‌العلملك امرای معظمه‌سندن اولدی. تألیف ایتدیکی اثرلر بو کون دارالفنونده، دارالخلافة‌العلیه مدرسه‌لرنده تدریس اولونیور. استاذك آثار کزینی حقیله مطالعه ایدنلر بونی تقدیر ایدر، غیابده اولسه محبت و حرمتلرینی عرض ایتمکدن کندیلرینی آلامازلر.

صوکرا استاذك علما آره‌سنده‌ده محترم بر موقعی واردر. استاذك سربست نشریات و افکاری دائما حسن قبول کوریور. چونکه حسن نیتی، دین مبینه قارشی محبتی درکاردر؛ نقلده‌کی اعتنا و صداقتی مسلم‌در؛ بر غرض مضمری اولمدیغی معلومدر. بو خصوصده هیچ کیمسه‌نك شك و شبهه‌سی یوقدر. بو جهتله بوتون نشریات و افکاری عموم مسلمانلر آره‌سنده مظهر اعتماد اولیور.

بو توجه عامه بر عالم ایچون نه بیوك شرفدر. بو توجهدرکه آنی خارق‌العاده غیرتلره سوق ایدیور. او شرفدرکه اهل علمی رحلهٔ تدریسنه جذب ایدییور.

مفتون عرفانی اولان اخوان صمیمیسی یالکز تألیفاتنی مطالعه ایله قناعت ایده‌مدیلر؛ بر ده تقریریله مستفیض اولمق ایسته‌دیلر. هربری عالی مکتبلری اکمال ایدرك علم و عرفانك یار ابدیسی اولان، متنوع علملرده متخصص بولونان بو ذوات، «خلافیات» حقنده‌ده استاذك فیض سمیحانه‌سنه مراجعت ایتدیلر. ابن رشدك «بدایة المجتهد ونهایة المقتصد» کتابی اساس اتخاذ ایدیله‌رك درسه باشلاندی. استاذك تقریرلرینی ضبط ایتمك وظیفه‌سی‌ده بزه توجه ایتدی. تعمیم فوائدی مقصدیله نشری‌ده مناسب کوروله‌رك بتوفیقه تعالی بو هفته‌دن اعتباراً درجنه مباشرت اولوندی. جناب حق موفق بالخیر بویورسون.

ح. اشرف ادیب

مقدمه

متن: «اما بعد حمدالله بجمیع محامده ... باوجز ما یمکننا فی ذلك»

استاذ محترمك تقریر قاشلانه‌لری

ابن رشدك «بدایة المجتهد ونهایة المقتصد» کتاب معتبرینی تألیفدن مقصدی — فقیه کیمه دیرلر — بدایه‌ده موضوع بحث اولان مسائل — ائمهٔ متبوعینك مشهور اولانلری — بدایه‌نك تقسیمات و ترتیباتی.

فقیه فیلسوف قاضی ابن رشد القرطبی (١) نك تألیف ایتدیکی «بدایة المجتهد» عنوانلی کتابی اقوال مختلفهٔ فقها حقنده یازلمش اولان کتابلرك اك کوزلی‌در.

(١) وفاتی: ٥٩٥

مؤلفك بو کتابی تألیفدن مقصدی، کندی بیانی وجهله مجتهدك معروض قاله‌جغی مسائل مسکوت عنها ایچون کرك بر قول نقل اولنسون، کرك اصلا قول نقل اولونمسون اصول و قواعد حکمنده اوله‌جق متفق علیه و مختلف فیه مسائل احکامی، امهات مسائلی دلائلی ایله، نکت خلافی ایله یعنی اختلافی موجب اولان اسبابك اصولی ایله بیان ایتمك؛ بر مجتهدك تفریعی، بر فرعی اصله ارجاعی حقنده کوزل بر قانون یازمق درکه؛ بو سایه‌ده کتابده‌کی مسائلی بیلن، و اسباب اختلافنی آکلایان بر کیمسه مسکوت عنه اولان مسائلی کتابده‌کی مسائله قیاس ایده‌بیلیر. بر حادثه حقنده بر قول نقل اولونمش ایسه بو قولك هانکی فقیهك مذهبنه موافق اوله‌جغنی، هانکی فقیهك مذهبنه مخالف بولنه‌جغنی بیلیر. حادثه حقنده بر قول نقل اولونمامش ایسه اصول و قواعد حکمنده اولان مسائله قیاساً التزام ایتدیکی فقیهك اصول فقهی ایله، اجتهادی ایله او حادثه‌نك حکم شرعیسنی بیان ایدر. درجهٔ کفایه‌ده علم نحو، علم لغت، علم اصول فقه بیلوب بو کتابی تتبع ایدن بر کیمسه مرتبهٔ اجتهاده بالغ اولور، فقیه اولور.

فقیه لایعد ولایحصی مسائلی حفظ ایدن دکلدر. زمانمزده اولدیغی کبی مؤلفك زماننده‌ده بعضلری مسائلی حفظ ایدنه فقیه دیورلر. حالبوکه فقیه فرعی اصله ارجاع ایدن کیمسه‌در. بوده بو کتابده‌کی مسائلی حفظ ایله حاصل اولور. نته‌کیم خفاف هر ایاغه آیاق قابی یاپه‌بیلن کیمسه‌در. یوقسه دکاننده پك چوق آیاق قابی بولندیران کیمسه دکلدر. دکاننده بعض کیمسه‌لرك آیاغنه اویغون بر آیاق قابی بولونماز ایسه نه یاپار؟ مجبوراً آیاق قابی یاپه‌بیلن خفافه مراجعت ایدر. مسائلی ازبرلیوب فرعی اصله ارجاع ایده‌مه‌ین «حافظ مسائل» صدرنده اولمیان، سطرده بولونمیان بر مسئله قارشوسنده عاجز قالیر. عاجز قالانه ناصل فقیه دینیر؟ مجبوراً ملکهٔ استنباطی بولنان ذاته، فرعی اصله ارجاع ایدن بر ذاته، فقیهه مراجعت ایدر. بوکا مبنی مؤلف کتابك اسمنه «بدایة المجتهد ونهایة المقتصد» دیمشدر.

مؤلف کتابنده اکثریا منطوق به اولان مسائلی ویا منطوق به‌ه تعلق قریب ایله تعلق ایدن مسائلی ذکر ایدییور. مسکوت عنه اولان مسائلی پك آز ذکر ایدییور: مشهور اولوب دیکر بر مسئله‌یه اصل و قاعده اولان قسمنی ویا کثیر الوقوع اولانی بیان ایدییور. ذکر اولنان مسائلك برقسمی متفق علیه‌در. دیکر قسمی ایسه زمان اصحابدن (رضوان الله تعالی علیهم اجمعین) تقلیدك شایع اولدیغی زمانه قدر کلوب کچن فقهاء اسلام آره‌سنده مشتهر اولان مختلف فیه مسائلدر.

تقلید قرن رابعده ظهور ایتمشدر. تقلید مذمومدر، بدعتدر. تقلید: حقی بلا دلیل بیلمك، علم: حقی دلیل ایله بیلمکدر. مقلد عالم دکلدر، عالمده مقلد اولماز.

بدعت تقلیدك شیوعنه قدر بیکلرجه مجتهد ظهور ایتمشدر. بو مجتهدلردن برقسمنك اتباعی واردر. مجتهدلر پك چوق ایسه‌ده، اتباعی اولان مجتهدین، ائمهٔ متبوعین اوقدر چوق دکلدر. ائمهٔ متبوعیندن مشهور اولانلر شونلردر:

اسم	تاريخ وفاتی	منشأی
امام اعظم ابو حنيفه	١٥٠	كوفه
امام عبدالرحمن اوزاعی	١٥٧	شام
امام سفيان ثوری	١٦١	كوفه
امام مالك بن انس	١٧٩	مدينه
امام محمد بن ادريس‌الشافعی	٢٠٤	مكه
امام اسحق بن راهويه	٢٣٨	نيسابور
امام ابوثور ابراهيم بن خالد	٢٤٠	بغداد
امام احمد بن محمد بن حنبل	٢٦١	بغداد
امام داودالظاهری	٢٧٠	بغداد
امام ابوبكر محمد بن المنذر	٣٠٩	مكه
امام محمد بن جريرالطبری	٣١٠	بغداد
امام محمد بن خزيمه	٣١٣	نيسابور

مع ماقيه بصره‌ده حسن‌بصری (وفاتی: ١١٠)، شامده مكحول الدمشقی(وفاتی:١١٤)، كوفه‌ده ابن‌ابی‌ليلی (وفاتی: ١٤٨) وابن شبرمه (١٤٦)،خراسانده محمدبن نصرالمروزی(وفاتی:٢٩٦)ائمهٔ‌متبوعيندن‌ايديلر.

مؤلف مسكوت عنه اولان مسائل ايچون اصول وقواعدحكمنده اولان مسائلی بيان ايتمه‌دن اول غايت وجيز اوله‌رق احكام شرعيه‌نك تلقی اولنديغی طريقلری يعنی دلائلی، احكام شرعيه‌يی، اسباب اختلافی بيان ايديور . صكره مسائل احكامه كيريشيور . كتاب باشليجه درت قسمه آيريليور : دلائل ، احكام ، اسباب اختلاف، مسائل . دلائلی واحكامی اصول مالكی اوزره ، اسباب اختلافی كندی اجتهادی وجهله بيان ايديور ، مسائلی ابواب فقه اوزره ترتيب ايديور . هربابده اصول وقواعد حكمنده اولان مسائلی دلائلی ايله ، اسباب اختلافی ايله ذكر ايديور .

اوروپا دينه رجوع ايديور

حرب حاضر بتون دهشتيله اوروپايی ماتملره غرق ايديوركن برچوق مدققلر بوفلاكت كبرادن اخلاقی ودينی استفاده‌لر تأمين ايتمك ايچون اوغراشيورلر . حتی « بوفلاكتی خرستيانلق نيچون منع ايده‌مدی ؟ » ديه دوربينانه تفحصاتده بولنيورلر . استقبالك سلامتی ايچون لازم اولان عبرت و انتباه درسلرينی شمديدن حاضرلايورلر . كرچه حرب بر فلاكتدر ، بر واقعهٔ تاريخيه‌در ؛ فقط عينی زمانده بك‌قيمتدار دفائن‌اخلاقيه‌يی‌محتويدر. حربك‌رايت‌اخلاقيه‌سی‌اونك آلتنده جهاد ايدنلری يوكسلتير و معنوی دشمنلری مقهور ومضمحل ايدر .

هر حربك مادی نقطهٔ نظردن تدقيقی نه قدر لازم ايسه اونی معنوی نقطهٔ نظرلردن‌ده تدقيق ايتمك او قدر الزمدر . وبو تدقيقاتی انظار ملته عرض‌ايتمك‌ده بروجيبه‌در.اوروپاليلر و آمريقاليلر بوحقيقی دريش ايدرك حرب حاضردن دينی و اخلاقی استفاده‌لر تأمين ايتمك ايچون واقفانه مقاله‌لر يازمقده ، مجهول قالان حقائقی انظار عامه‌نك نكاه امعاننه عرض ايتمكده‌درلر .

مثلا نيويورقده انتشار ايدن « The Chnr chmau » جريده‌سی ديورکه : « اون طقوزنجی و يكرمنجی عصرلرده اوروپانك بيوك حكومتلری آره‌سنده وقوع بولان محاربه‌لردن هيچ برينه، بوقدركه بوكونكی حرب قدر قيمتدار فوائد اخلاقيه تأمين ايتمش اولسون . بوكون پك آشكار كوروليوركه حرب ، معنويت اجتماعيه‌نك ظاهری بر كورونوشيدر . »

فی‌الحقيقه اويله‌در . محاربلر ؛ كيره‌جكلری بر حربی مشروعيت اخلاقيه‌سی نقطهٔ نظردن عادلانه بر محاكه ايله حاصل ايده‌جكلری قناعت اوزرينه مؤسس برقرار نتيجه‌سنده سلاحه صاريليرلر . يوقسه كيريشدكلری‌جدال‌عظيمه‌برمشروعيت‌بولنماز. بوكون‌ايسه‌حرب‌حاضر حقنده ياپيلان تدقيقات مشهود اولان سيئات اخلاقيه اطرافنده‌در .

لوندره‌ده منتشر « مورنينغ پوست » غزته‌سی ديورکه :

« حرب حاضر خريستيانلر ايچون غايت معظم استفاده‌لر تأمين ايتدی. اونلره ناصل اولوبی كوستردی‌ايسه دينلرينی‌ده خاطرلاتدی، برطرفدن ثروتلرينی تارمار ايتديسه ديكر جهتدن روحانی بر تعزيت ويردی. حب‌نفس ايله ديكرمصيبتلرك‌عاقبتنی انظار عبرته‌عرض ايتديسه اك درين احتياجلرينی تأمين ايده‌جك وسائط حياتيه‌يی‌ده اوكره‌تدی، حرب ودين ... يكديكريله برابردرلر . حرب انسانلره ، ولادتك قادينلره اوكره‌تديكنی اوكره‌تيور . جهان معنوينك محصوللری بوكبی حادثات مدهشه ايله بيچيلير . شيمدی كليسانك زرع ايده‌جكی تخملر يكيدن نشو ونمايه باشلايه‌بيلير . كليسالريمز فرصتی قاچيرماز ، قناعتبخش بر عقيده‌يی تعميم ايدرسه پك فياض برمحصول معنوی‌يی حصاد ايتمش اولورلر . »

بوسطرلری اوقويانلر، البت بوفكرلرك ، عالمه الحاد تخملرينی نشر ايدن برمحيطك ايچندن چيقديغنی دوشونه‌رك تعجب ايدرلر . احتمال‌كه بوسوزلری كورمزدن‌اول حرب حاضری دينك افلاسنه دائر برحجت قاطعه كبی تلقی ايدرلردی . فقط ياكلش بر ذهابه صاپدقلرينی آتيده‌كی تدقيقاتدن آكلايه‌جقلردر .

ينه‌لوندره‌ده‌انتشارايدن «Christian Commonnvvealth» غزته‌سی آتيده‌كی سطرلری يازيور :

« ... ايسته‌ديلركه دينسز برمدنيت تشكيل ايتسونلر، ايسته‌ديلركه دينسز اوله‌رق ترقی ايتسونلر . بو صورتله دينك حقوقنی اهمال، اوامرينه عصيان ايتديلر . عبادتدن واز كچديلر . ذوق و صفالرينی انجق دار الفجورده طوپلامايه باشلاديلر .

« حياتلرينی آنجق پاره طوپلامق ، صلح ومسالمت دوره‌لرينی تسليحات ايله كچيرمك ايله امرار ايتديلر.وقتا كه او يالاندن قوردقلری مبنای حياتلری يقيلدی ؛ هر قصوری او تحقير ايتديكلری دينلرينه يوكلتديلر . حالبوكه اونلر عبدهٔ ذهب ايديلر. اونك پارلاقلغنه هرشيئی فدا ايتديلر. بوكا رغماً اصل اونلری قورتاره‌جق، اونلره شفا وهدايت

بخش اوله‌جق دینلرینی اهمال ایدییورلر. بز بوکون کوریپورزکه مادیت کاملاً سقوط ایتمش ، برینه مادیتك انکار ایتدیکی دین یرلشمشدر . اکر دنیاده هیچ بیقلمیه‌جق، هیچ سقوط ایتمیه‌جك برمدنیت وارسه اوده دین اوزرینه مؤسس مدنیتدر . »

اوروپالیلرك حرب حاضردن ملهم اولدقلری استفاده‌لر بودرجه‌ده قالمیور . نیویورقده منتشر « تایمس » غزته‌سی بوکونکی آتش وقان فورطنه‌لرندن غربك بشقه برعالم، دها دیندار برعالم اوله‌رق چیقه‌جغنی سویلیور ، دییورکه :

« بوکون جنراللر ، قیصرلر ، ایمپراطورلر ، چارلر قوماندالری آلتنده‌کی ملیونلره اللهدن موفقیت دیله‌یورلر . بونلر ناصل بر اللهدن بوموفقیتی دعا ایدییورلر ؟ اونلر اویله براللهدن استمداد ایدییورلرکه او ، اونلرك ملی الاهلریدر . بر الاهکه الوهیتدن تمامیله معرادر . حالبوکه انسانلر بوکبی منفعت الهلرندن بیقمشلردر . وبو محاربه‌دن صکره اوندن تمامیله نفرت ایده‌جکلردر .

« بوکون هرملتك ، کرك مترقی ، کرك غیر مترقی بوتون اقوامك رؤیالره بیله کیرمیه‌جك آمال حریصانه و طمعکارانه‌سی وار . وبو طمعلرینی تأمین ایتمك ایچون اللهدن استمداد ایدییور . فقط بو اویله بر استمداددرکه صاحبنی انجق دار اغاجنه ایصال ایدر .

« بالجمله محررلر ، متبحر استادلر « عصرمز عصر مادیتدر . » دییورلر . فقط بوکون اکلایورزکه انسانی ساده آتمك یاشاتمز . وبو ازلی وابدی حقیقتدن غفلت اولوندیغندن طولایی ملتلرك ؛ اختیارلر وچوجقلر، اشراف وعوام، اغنیا وفقرانك هب برابر اك درین کرداب سفالته یووارلاندیغنی مشاهده ایدییورز . »

مثال اوله‌رق عرض ایتدیکمز بوفقره‌لردن دین مسئله‌سنك اوروپا وامریقایی نه‌قدرشدتله اشغال ایتدیکی کورولور. فقط مسئله بوقدرله‌ده قالمیور. بوکوندن اوروپانك دینه طوغرو آتدیغی خطوه‌لر تعداد ایدیلمکده‌در.

امریقانك فیلادلفیا شهرنده منتشر «NorthAmerican» غزته‌سی دییورکه:

« فرانسه غائب ایتدیکی دینی بولیور . هرکسده دینه قارشی اویله برشوق ، اویله بروجد کورولیورکه نتیجه‌ده حکومت ایله دینك ینه باغلانه‌جغنه انتظار اولنمقده‌در .

«بلچیقالیلر دینه طوغرو هرکسدن فضله ایلرولمشلردر . چونکه فلاکتلر انسانی اللهنه ارجاع ایدر .

«المانیا ، طائفهٔ عقلیونك متحکم اولدیغی بوممالکتده اجدادینك توکلنی احیا واسترداد ایدییور .

«بوراده هرکس بوکونکی قیامتك مسیحی ینه طوغوره‌جغنه اعتقاد ایدییور »

الحاصل بوکون غربده دینه طوغرو عمومی بر رجوع مشهود اولمقده‌در.که بوهیچ شبهه‌سز حرب عمومینك نتائجندندر .

غربلیلر بو فعالیت دینیه‌یه باشلامشکن بزده کندیمزه کوره بیوك برصحنهٔ تدقیقاتمز علمای کرامیزك همت و حمیت دینیه‌لرینی بکلیور . بزده حرب حاضردن دینی استفاده‌لر تأمین ایتمه‌مز برفریضه‌در. بدیهیدرکه بوکون علمای دینمزك اکه‌جکی تخملر الکفیاض محصوللری ویره‌جکدر.

مصرلی: عمر رضا

جامعلرده بدعتلرك قالدیریلمسی

ادلهٔ شرعیه‌یه مستند اولمایان وظاهری طرز طاعات وعبادتده کورونن امور حقنده مشیخت جلیلهٔ اسلامیه طرفندن اوقاف همایون نظارت جلیله‌سنه یازیلان تذکرهٔ علیه صورتیدر :

« ادلهٔ شرعیه‌یه مستند اولمیان وظاهری طرز طاعات وعبادتده کورونن اموردن عامهٔ مسلمینك اجتناب ایتملری وجوبی درکار اولوب بونلردن بعضلری بروجه آتی بیان اولنور :

اولا : [فاذ قرأت القرآن...الآیه] نظم صمدانیسی مقتضاسنجه قرآن واضح البرهان قرائتنه شروع اولنمازدن مقدم استعاذه امر مسنون و [اذا قرئ القرآن فاستمعوا له وانصتوا ...الآیه] امر جلیلی مفادنجه استماع قرآن واجب ایکن مجالس متعدده‌ده، بالخاصه ایام جمعه‌ده جمعه نمازندن اول قرآن کریم تلاوت ایدن کیمسه‌نك تلاوتی ختام بوله‌جغی زمان آیت کریمه‌نك نهایتندن برقاچ کلمه‌یی حفاظك بلااستعاذه مجتمعاً قرائتلری سنت وواجبی ترك وکراهتی ارتکابدر .

ثانیاً : جمعه کونلری مؤذنلرك جمعه نمازندن اول [بارك الله فیکم الخ ...] دیه تعریف (ودوست مدد الخ...) دیه نعت اوقوملری تأخیر صلات وتنفیر جماعتی موجب ومکروه وبدعت اولدیغی کبی شروط واقفینه‌ده مخالفدر. زیرا ایاصوفیه جامع شریفی وقفیه‌سنده « بر مرد عارف جامع شریفده معرف اولوب ایام جمعه‌ده عقیب الصلاتده حضرت واقف جمیل الصفاته وعامهٔ مؤمنین ومؤمناته دعا ایلیه»دیه مذکوردر.

ثالثاً: خطیب خطبه‌ده دعایه شروع ایتدیکی زمان جماعتك اللرینی قالدیرملری و آمین دیملری کناهدر .

رابعاً : مؤذنلرك (الله) لفظهٔ جلالنك اولنه همزه ادخالیله مد ایدرك «آلله » دیه سهواً تلفظلری اثنای صلاتده فساد صلاتی وابتدای صلاتده نمازه عدم شروعی ایجاب ایدر .

خامساً : مؤذنلرك قبل صلاة الفرض اسامئ متعدده‌یی تعداد و (ارواحنه فاتحه) دیملری بدعت ومکروهدر .

سادساً : بعده صلاة الفرض مأثور اولان (اللهم انت السلام الخ) مقدارندن فضله تأخیر سنت تنزیهاً مکروهدر. بناءً علیه اکثر جوامع شریفه‌ده رواتبی بولنان فرض نمازلرندن صکره تلاوت اولنان صلات منجیه وادعیهٔ سائره‌نك ختام صلاته تأخیری موافق اولور .

اشبوخصوصات حقنده تنبیهات لازمه ایفا وخلافنده حرکت ایدنلره مجازات انتباهیه اجرا ایتدیرلمسی متوقف همم جلیلهٔ سموحیلریدر. »

قارئین کرامك نظر دقتلرینه

بویله برزمانده عموم قارئلر آبونه بدلاتنی کوندرمدکجه تدویر امور ممکن دکل ایکن بعض قارئین کرام یکن سنه‌کی بورجلرینی دخی کوندرمه‌مش اولورلرسه اداره‌نك نه‌قدر مشکلاته دوچار اوله‌جغی البته تقدیر اولنور. بناءً علیه هرقارئك الندن کلن همت ومعاونتی دریغ ایتمه‌مسی بالخاصه رجا اولنور .

مطبعهٔ آمدی ح . اشرف ادیب

آبونه شرائطی
ممالک عثمانیه‌ده سنه‌لکی (٦٥) آلتی آیلغی (٣٥) غروشدر
ممالک اجنبیه‌ده سنه‌لکی (١٧)، آلتی آیلغی (٩) فرانقدر.

اداره‌خانه
باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر.
§
مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز.

سبیل الرشاد

١٣٣٠

اخطارات
رساله‌مزدن آلندیغی کوسترلمك شرطیله بتون یازیلر هرهانکی برغزته‌طرفندن اقتباس اولونه‌بیلیر.
§
مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی وآبونه منره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر.
§
ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.
§
پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه‌دائراولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در.

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم | باش محرر محمد عاکف | صاحب و مدیر مسئول اشرف ادیب | اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٣٤٥ | ١٣ رمضان ١٣٣٣ | بازارایرتسی | ١٣ تموز ١٣٣١ | جلد ١٤

تفسیر قرآن کریم

مقدمه

قرآنك تلاوت وکتابت اعتباریله کیفیت جمعی

بدایت امرده برطاقم مسلمان جاهللرینك موقع بحث وتدقیقه وضع ومؤخراً خرستیانلق پروپاغانداجیلرینك ترویج مرام ایچون اك بیوك بر وسیله وفرصت اتخاذ ایتدکاری مسائلدن بریده: مصحفك اثناء کتابت وتحریرنده برطاقم خطالر وقوعه کلدیکی. عربك سلیقه و ملکهٔ لسانیه‌سی بونلرك تصحیحنه کافی کله‌جکی فکر و اعتقادیله خطیئات واقعه‌نك کیمسه طرفندن تصحیح و اصلاح ایدلمامش اولدیغی حقنده دوران ایدن سوزلردر. حتی بوخصوصه عائد عکرمه‌دن شویله برحدیثده روایت ایدلمشدر: مصاحف یازلدقدن صکره عثمانه عرض ایدلدی.«عثمان اونلرده یاکلش برطاقم حرفلر کورمش ایسه‌ده «بونلرمایلیکز، عرب آنلری سلیقه‌لرینك یاردمیله تصحیح ایدر.» (دیگر بر روایتده) عربك فصاحت لسانیه‌سی اونلرك تعدیلنی تکفل ایدر» دیمشدر.

انباری (مصحف عثمانه مخالفت ایدنلره قارشی رد) نام اثرنده بوخصوصه متعلق روایات حقنده دیورکه: اول امرده عثمانه اسناد اولنان بونوع احادیث منقطع، اسانید متصله‌یه غیر مستند بولندیغی جهتله بونلرك مقام استدلالده هیچ برقیمت تأییدیه‌لری یوقدر. ثانیاً: عثمان که زماننده امت اسلامیه‌نك امام و مقتداسی ایدی، مصحف امام (مصحف عثمان) ده کرك تراکیب و الفاظه، کرك رسم خطه عائد برخطا و نقصانه مطلع اولوبده آنك اصلاحنه تشبث ایتمه‌مسی قطعیاً عقلك قبول ایده‌بیله‌جکی براحتمال دکلدر.

تصادف ایتدیکی خطالرك تصحیحنی آتی‌یه تعلیق ایتمش اولمسی امکاننه ذاهب اولمق ده قابل اوله‌میه‌جغنه‌دائر حقنده برطاقم مطالعات محققه سرد ایتدکدن صکره دیورکه: کرك کتابت، کرك تلفظه عائد الفاظ قرآنك هجالری آره‌سنده تصادف ایده‌جکی بربوزوقلغك تعدیل و تصحیحنی فردایه تعلیق ایتمك کبی براحتیاطسزلغك حضرت عثمان کبی دوراندیش برذاتدن صدوری محالدر. بالخصوص که آنك قرائت قرآنه مواظب، الفاظ قرآنیه‌یی متقن اولدیغی، بلاد ونواحی‌یه کوندریلن مصاحفك رسم خطی کندی فکرینه موافق بولندیغی هرکسجه معلوم ومسلمدر.

نتیجه‌ده ابن انباری افادات آنفه‌سی ابوعبیده‌نك عبدالرحمن‌دن، آنك‌ده حضرت عثمانك کوله‌سی هانئ البربریدن تخریج ایتدیکی حدیث ایله تأیید ایتمکده‌در. هانئ دیورکه: استنساخ قرآنه مأمور اولانلر یازدقلری مصاحف شریفه‌یی عثمانه عرض ایتدکلری صره‌ده بنده اوراده حاضر بولنیور ایدم. اوزرنده «لم یتسن» «لاتبدیل للخلق» «فامهل الکافرین» کلمه‌لری یازلمش برکورك کیکنی بنمله ابی بن کعبه کوندردی. ابی، حقه قلم ایسته‌دی، «لاتبدیل للخلق» دن لاملرك برینی سیله‌رك «لخلق الله»، «فامهل» ی بوزه‌رق «فمهل» صورتنده تصحیح ایتمکله برابر «لم یتسن» نك آخرینه برها علاوه ایده‌رك «لم یتسنه» یازدی. حضرت عثمانك اکمال استنساخی متعاقب مصاحف شریفه‌ده رسم خطه عائد تصادف ایتدیکی بعض تحریفاتی درحال تصحیح و اصلاح ایتمش اولدیغی ابن اشته‌نك عبدالاعلی بن عبدالله

بن عامردن روایت ایتدیکی شو حدیث تأیید ایتمکده‌در : مصحف یازیلوب بیتدکدن صکره کتیروب عثمانه کوستردیلر . حضرت عثمان نظر تدقیقدن کچیردکدن صکره : « پك کوزل اولمش . بعض شیلر کوریورم، آنی بزکندی لسانمزله تعدیل واصلاح ایده‌رز » دیدی .

سیوطی دیبورکه : بو روایتك قبول ایدیله‌میه‌جك مشکل برجهتی یوقدر . بالعکس بونکله روایت سابقه‌نك معنا وماهیتی تمامیله توضح ایتمکده‌در . بوندن‌ده آکلاشیلیورکه مصحف یازیلوب بیتدکدن صکره حضرت عثمانه عرض ایدلمش . اثنای تدقیقده لغت قریشه مخالف ــ ازجمله تابوت کلمه‌سنده تابوه یازلمش اولدیغی کبی ــ بعض شیلر کوره‌رك بونلری بالاخره تصحیح ایده‌جکنی سویله‌مش و تصحیحده ایتمشدر . اساساً صحابهٔ کرام اومرتبه فصاحت لسانیه‌یه مالك اولدقلری حالده انلرك قرآن شویله طورسون ، حتی محاورات عادیه‌لرنده بیله ارتکاب خطا ایده‌بیله‌جکلری ظن ایتمك نصل قابل اوله‌بیلیر؟ صکره بویله براحتمال تسلیم اولنسه بیله بو خطانك ، نبی محترمدن، نازل اولدیغی کبی تلقی ، حفظ واتقان ایتدکاری قرآنده وقوعنه نصل احتمال ویریله‌بیلیر؟ بوده برطرف ، بتون صحابهٔ کرامك برخطایی ایقاع ایتدکدن ماعدا خصوصی براعتنا ودقتله یازلمش اولدیغی بدیهی اولان قرآنك اثنای کتابت و تحریرنده اوخطانك وقوعندن خبردار اوله‌مامالری ، یاخود حضرت عثمانك خطیئات واقعه‌نك تغییرندن منع ایتمه‌سی . قرائت قرآن سلفدن خلفه روایت متواتره ایله اخذ وتلقی ایدلدیکی حالده بو خطالرك تمادیسی نصل قبول اولنور ؟ کوریلیورکه بویله برحالك وقوعی عقلاً شرعاً ، عادةً محال اندر محالدر .

مع مافیه آنفاً‌ده بیان ایلدیکمز وجهله رسم قرآنده لحن وقوعنه دائر حضرت عثماندن روایت ایدیلن اثارك اسنادی ضعیف . صحتی مشکوك وناقابل احتجاج اولدیغی بیانده علمای حدیث‌هان همان‌متفق بولنیورلر . اثار وارده میاننده ، بخاری ومسلمك شرطلرینه کوره اسناد صحیح ایله حضرت عایشه‌دن روایت ایدیلن برحدیث استثنا ایدیلیرسه دیکرلری تأمل‌وتوجیه کلفتنه دکر شیلر دکلدرلر . موضوع بحث اولان حدیث ایسه ابوعبیدك ابومعاویه ، هشام بن عروه واسطه‌سیله عروه‌دن روایت ایتدیکی شو حدیث‌در : عایشه‌دن لحن قرآن، ازجمله « ان هذان لساحران » . « والمقیمین الصلاة والمؤتون الزکاة » ، « ان الذین آمنوا والذین هادوا والصابئون » آیتلری حقنده‌کی رأیی صورولدی. جواباً : « قرداشم اوغلی ! بو، کاتبلرك ایشیدر . اثنای تحریر وکتابتده خطا ایتمشلر . » دیدی .

سیوطی اتقانده شیخینك شرطلرینه کوره بو حدیثك اسنادی صحیح اولدیغنی سویله‌دکدن صکره آیات جلیله‌نك صورت توجیه و تأویلنه متعلق برطاقم افادات سرد ایدیبورکه فکرمزه کوره بونلرك هیچ بری حضرت عایشه‌نك سوزلرینی (اکر حقیقةً سویله‌مش ایسه) دفع و رد ایده بیله‌جك قوت ومتانتی حائز دکلدر . « حقیقةً سویله‌مش ایسه » جمله‌سیله تقیید وتعلیل ایتمه‌مز متعدد سببلردن ناشیدر : برکره،

بو حدیث عینی عباره ایله مسانید صحیحه‌دن هیچ برنده قید و ذکر ایدلمامشدر . ثانیاً ، حضرت عایشه قرآنی یازانلر بو آیتلرك رسم خطنده خطا ایتدکلرینه قائل و معتقد بولنیورسه اوخطالری تصحیح ایتمسنه ومصحفی صواب عد ایتدیکی شکل وصورتده تکرار یازدیرمه‌سنه مانع اولان احوال نه کبی شیلر ایدی؟ کتاب الاهی خطادن صیانت فکرینه اندن دها زیاده کیم طرفدار اوله‌بیلیردی ؟ پدری ابوبکر الصدیق قرآنك کیك ، خورما قبوغی ، طاش پارچه‌لری اوزرندن جمع وتدوین ایدلمسنی امر ایتدیکی زمان حضرت عایشه نره‌ده ایدی ؟ دها صکره قرآن ، حضرت صدیقك حافظه‌سنده عهد رسالتده‌کی حالیله منقوش بولندیغی وکندیده امی اولمیوب یازی یازمه‌یی بیلدیکی حالده و شکل تحریره عائد بوکبی خطیئاتی حالیله نصل ابقا ایده‌بیلیردی ؟ قرآنك عهد سعادتده عینی حروفله تلاوت ایدلدیکنی وحتی کندی زماننده برچوق حفاظ بو حرفلرله تلاوت ایتمکده اولدقلرینی بیلدیکی حالده حضرت عایشه بو حرفلرك خطا اولدیغنه نصل قائل اوله بیلیردی ؟ عجبا اکا بو روایتی اسناد ایدنلر رسم خطه مطابقتی درکار اولان تلاوت مسئله‌سنه نه دییه‌جکلر وبو حرفلرله تلاوت قرآن خصوصنده نصل برفکر درمیان ایده‌بیله‌جکلردر ؟ قرآن که فصاحتك مرتبهٔ بالاترینه رسیده اولان ، عربك بالجمله فصحا وبلغاسنی ، سنه‌لرجه تحدی و معارضه‌یه دعوت ایتدیکی حالده شعشعهٔ اعجازی قارشوسنده وقف حیرت براقان بلیغ برلسان ایله نازل اولمشدر ؛ انك بو حرفلرله تلاوت ایدلمسنه لحن‌می دیه‌جکلر ؟

صاحب کشاف « والمقیمین الصلاة » نظم کریمنك اعرابنی بیان ایتدیکی صره‌ده بونك فضیلت صلاتی بیان ایچون مدح طریقیله منصوب بولندیغنی ، نصب علی المدح بابی غایت واسع اولوب سیبویه برچوق امثله وشواهد ایرادیله بحثی اهمیتیله متناسب برصورتده ایضاح وتفصیل ایتمش اولدیغنی درمیان ایتدکدن صکره دیبورکه : بعضیلرینك مصحفك خطنده لحن وقوع بولمش اولدیغنه دائر اولان ظن وتخمینلری اصلا شایان التفات دکلدر . بویله بر رأیه ذاهب اولانلر قواعد لسانه عائد اثاری مطالعه وتدقیق وعربك افادهٔ مرام خصوصنده‌کی اسالیب متنوعه‌لرینه وقوف حاصل ایتمش اولمدقلری کبی « نصب علی الاختصاص » قاعده‌سنك یاردیمله ادای مرام خصوصنده نه بدیع و سحرکار تفننلر کوسترمش اولدقلرینی‌ده ادراك ایده‌مامکده‌درلر . برده بوقبیل کسه‌لر سابقین اولینك اسلامی صاقنمق واکا قارشی موجب طعن وتسویل اوله بیله‌جك هر شیئی بتون قوتلریله برطرف ایتمك جهتنه معطوف اولان همت وغیرتلری ، کتاب اللهده . اخلافك تعمیر و تلافی ایده‌بیله‌جکلری فکر وقناعتنه استناداً ، بویله مهم رخنه‌لر براقمق کبی احتیاطسزلقلری ارتکاب ایتمك درجه‌سندن جداً عالی اولدیغنی تقدیردن عاجز بولنمقده‌درلر .

ایشته برطاقم اسباب وملاحظات‌که بو وبوکا مماثل روایات و آثارك ام المؤمنینه اسنادینی قبوله قطعا امکان براقمیور. چونکه بوکبی اسناداتی جدی وحقیقی تلقی ایتمك عایشهٔ صدیقه‌یه وعینی زمانده اسلام وقرآنه

قارشو بك بويوك برجنايت ارتكاب ايتمك ديمكدر .

ذكر اولنان سندك صحيح اولديغى زعمنه كلنجه : بو ، يالكز ابو عبيدك تخريج ايتديكى برروايت شاذه اولوب بونك رأى سديد و ذوق سليمه وجوه ايله منافى بولنديغى ملاحظات آنفه ايله تعين وتظاهر ايتمكده‌در .

قرآن حكيمده رسم خطك ، ياخود صورت ظاهره‌ده طوغريدن طوغرى‌يه لسانك قواعد و احكامنه مخالف اولان حروف مبحوثه‌نك صورت توجيهى : بونلرك ضمننده اويله اسرار مندمجدركه فن ادبده بيوك برذوق و نصيبى ، عربك اساليب بيانى حقنده حقيقى براحاطه‌سى اولميانلر او اسرار وغوامضك حل واستخراجنه قدرتياب اوله‌مازلر . انجق بونكات وعوامضك ماهيتى شرح وتفصيله كيريشمك شومقدمه‌ده رعايت ايتمك ايسته‌ديكمز شريطهٔ ايجازى اخلال ايده‌جكى جهتله بورادە طالبينه بوكبى مسائلك حلى ايچون برمقياس اوله بيله‌جك بعض مباحث اساسيه‌نك ذكريله اكتفايه مجبور اولدق .

قرآن كريم ، عهد رسالتده متعدد حرفلرله قرائت اولنور ايدى . متفرق صحيفه‌لر برارەيه كتيريله‌رك مصحف ابوبكرك تحريرينه باشلانديغى آنده ، معلوم اولديغى وجهله ، نقطه‌سز وحركه‌سز اوله‌رق يازلدى . مصحف ابوبكردن استنساخ ايدلمش اولان مصحف عثمانده بووجهله استنساخ ايدلمش وخط قرآنك قرآت صحيحه‌يى محتمل ولو تقديراً اولسون بوقرائتلره مطابق اولمسى بواساسه مستند بولنمقده‌در . امام جزرى (نشر) نام كتابنده ديبوركه : قرائت ، قرآنك متفق عليه اولان رسم خطنه توافق ايتمزسه شاذ اعتبار ايديله‌رك قرائت صحيحه اولديغنه حكم ايديله‌مز . بناءً عليه قرائتلرك شرائط صحتلرندن برى‌ده متفق عليه اولان رسم خط قواعدينه مخالف اولمامسيدر . ايشته بورادن اكلاشيليوركه تاء وياء ايله « تعلمون » ، ياء و نون ايله « يغفرلكم » قرائتلرى قرائت صحيحه اولوب بوقرائتلردن برينك اليوم مصحح ومحرك اوله‌رق المزده بولنان مصاحف شريفه‌يه مخالف اولمسى تحريف ويا لحن عد ايديله‌مز . چونكه انفاً ذكر ايدلديكى وجهله مصحف عثمان بدايت امرده نقطه و حركه‌دن عارى وبوكبى حروف مختلفه‌يى محتمل بولنيور ايدى . مصحف عثمانده بعض حرفلر موجوددركه بونلر مختلف قرائتلرى محتمل اولمقله برابر حقيقى ويا تقديرى برصورتده صحيح اولان قرائتلره مطابق بولنورلر . ازجمله « ملك يوم الدين » آيت كريمه‌سى هم الف ايله « مالك يوم الدين » طرزنده ، هم‌ده الفسز اوله‌رق قرائت ايديله بيلير . ايكنجى احتمالات علق ظاهردر . احتمال اوله كلنجه ؛ چونكه عرب لسان محاورەده كثرتله تداول ايدن واستعمالى شايع اولان حرفلرى حذف ايده كلمشدر : « ذلك » « هؤلاء » و امثالى كلماتده اولديغى كبى .

بوقاعده‌نك متمماتندن اولمق اوزره شونى‌ده ذكر ايدەلم كه بعض

حرف ديكر برحرفدن بدل اولورده قرآن هرايكيسيله‌ده قرائت ايدلمش اولمقله برابر رسم خط اصله دكل ، بدله مطابق بولور . بوده حرف اصلى ايله اولان قرائتلرك رسم خطه موافق اولمامسەده موجب اشكال و التباس برجهتى اولمديغنه قناعت موجود اولمديغندن ايلرى كلمكده‌در .

ابن جزرى فضل صحابه‌نك بيانى بحثنده علم هجاء مسئله‌سنده ديبوركه : صحابهٔ كرامك صراط كلمه‌سنى حرف اصلى اولان سيندن مبدل صاد حرفيله يازمه‌لرى شايان دقتدر . سين قرائتى من وجه رسم خطه مخالف ايسه‌ده اصلى اوزره وارد اولمش وبوصورتله هرايكى قرائت آره‌سنده برموازنت حصوله كلمكله برابر قرائت اشمامده دائرهٔ احتماله ادخال ايدلمشدر فقط بويله اولميوبده سين ايله يازلمش اولسيدى بوفوائد فوت ايتمكله برابر سيندك غيرى ايله وقوعبوله‌جق قرائتك رسم خطه واصله مخالف عد اولنه‌جغى بديهى ايدى . بوندن طولاييدركه سورهٔ اعرافده‌كى « بسطه » كلمه‌سنده قرائت اختلاف ايتمش وسورهٔ بقره‌ده‌كى « بسطه » كلمه‌سى شائبهٔ اختلافدن آزاده قالمشدر . بونك سببى‌ده سورهٔ بقره‌ده سين ايله ، سورهٔ اعرافده صاد ايله يازلمش اولمسيدر . مع مافيه حرف كرك مدغم ، كرك مبدل اولسون ، ثابت ويا محذوف بولنسون ، رسم صريح خطه مخالف اولمقله قرائته مخلف عد ايديله‌مز . فقط بونك ايچونده قرائتك ثبوتى واجب الاتباع عد اولنه‌جق درجه مشهور وشايع اولمسى شرطدر . رسم خطه مخالف اولمسنه صورت مطلقه‌ده مساغ اولميان ، طوغريدن طوغرى‌يه كلماته تعلق اولان احوالدر . بناءً عليه بركلمه‌يى زياده ويا نقصان ، برشيئى تقديم ويا تأخير ايتمك ، جائز اوله‌ماز . حروف معانيدن عبارت اولان حرفلر حقنده‌ده عينى حكم جاريدر . چونكه بونلرده كلمه حكمنده در .

ايشته رسم خطه رعايت ويا مخالفت مسئله‌سنك حقيقى اساسلرى بونلردن عبارتدر .

اعراب وقرآنك اعرابه مطابق اولوب اولمديغى بحثنه كلنجه : بومسئله حقيقةً براعجوبه اطلاقنه شايادر . عربك منظوم ومنثور ، مرسل ومسجع بالجمله فنون واساليب كلامده حائز اولديغى فصاحت وبلاغتك درجه‌سى معلوم ايكن ؛ قرآن كنديلرينى دائما معارضه‌يه دعوت ايتديكى حالده آنك بلاغت واعجازى قارشوسنده مبهوت ولال قالدقلرى بيلنوب طورركن برانسان نه‌درجه عقل واذعاندن محروم اولملى‌دركه قرآنده لحن ، اساليب عربيه‌يه مخالف جهتلر موجود اولديغنى ظن ايده بيلسون .

معلومدركه قواعد عربيه قرآنك نزولندن صكره وضع وتدوين ايدلمشدر . قواعد مبحوثه بدايت امرده غايت سهل و واضح ، ابواب ومندرجاتى ذوق سليمه ملايم . آثار تعسف و تصلفدن برى ايدى . كتاب سيبويهى شويله برنظر تدقيقدن كچيره‌جك اولورسه‌ق انك ابواب ومباحثى آره‌سنده لغت عربيه‌نك اسرارينى كشف ، اساليب بيانك تنوع و اختلافده‌كى احكام و مقاصدى مكملاً بيان ايده‌جك

نه‌قدر مهم ايضاحاته تصادف ايده‌رز . زمخشرينك كشافده سردايتمش

اولدیغی آنفاً سویله‌دیکمز بیانات بو حقیقتی بردرجه‌یه قدر ایضاح ایدر. فقط بو دوری تعقیب ایدن نحاة، عربك تعبیر مرام خصوصنده نه‌درجه متنوع اسالیب بیانه مالك اولدقلرینی بیلمیور. دها طوغریسی بونلر عربك زیاده، حذف، حرکات اعرابیه آره‌سنده مغایرت کبی احواله رعایت ایتمکله بلاغته عائد نه‌قدر مهم مقصدلر تعقیب ایتمکده اولدقلرینی تقدیر ایده‌میورلر ایدی.

اتقانده دییورکه: بوکبی مسائلده ادلهٔ بیانیه ایله استشهاد حقنه مالك اولانلر کلام فصحایی تمثیل ایتمش، موقع استعماللرینی طاتمیش، سوزلرندکی حلاوتی طاتمش اولانلردر. حس وذوقدن محروم اولان نحویلر، کلیجه ایله بوکبی مقاصد علویه‌یی ادراکدن پك اوزاقدرلر.

شو بحثه عائد افاداتمزی اذهان طالبینه تقریب ایچون ابو عبیده‌نك حضرت عایشه‌یه صوریلوبده «کاتبلرك خطاسیدر» دیمش اولدیغی روایت ایتدیکی آیتلرك وجه اعرابنی کوسترمك کفایت ایدر. برده برطاقم مقاصد فاسده اربابنك حضرت عایشه‌یه قارشو نصل اسناداته قیام ایتمکده اولدقلری وعوام مسلمین نظرلرنده آنی لغت قرآنك اسرارینه بیکانه و بلاغت قرآنیه‌دن مترشح معانی ومقاصد مخصوصه‌دن غافل برسوبه‌ده تمثل ایتدیرمك ایستدکلری بوسایه‌ده قولایلقله منفهم اولور. که عایشه، جمله‌جه معلوم اولدیغی وجهله، احکام دینیه‌نك قسم مهمی کندندن روایت ایدلمش اولدیغی کبی عربلق مایه‌سنه اعجمیلك نامنه هیچ برشی قاریشمامش، بلکه دوحهٔ عرفان و بلاغتی افصح عرب اولان قبیلهٔ قریش ساحه‌سنده پرورشیاب کمال اولمشدر. هپ بو خصایصه ضمیمه اوله‌رق کندوسنی، رسول علیه‌السلامه شرف مقارنتی علم، ادب، فصاحت وروبته عائد کمالاتی دوبالا ایلمشدر.

«ان هذان لساحران» نظم کریمنك توجیهی: بو آیت کریمه‌ده‌کی «ان» بر روایتده نونی تخفیف ودیکر روایتده تشدید صورتیله قرائت ایدلمشدر. معلومدرکه ان مخففه اکثریتله اهمال وعملدن الغا ایدیله‌رك کندنی هر ایکیسی مرفوع مبتدا وخبر تعقیب ایدر وبالکز ان مخففه‌یی ان نافیه‌دن تمییزه مدار اولمق اوزره خبره برلام مفتوحه ادخال ایدیلیر.

بوقاریده مصحف عثمانك نقطه وحرکه‌دن عاری اولدیغی وقرائت، اصلی ومبدل اولمق اوزره ایکی صورتله وارد اولدیغی تقدیرده اصلی اولان قرائت اساسه مطابق اولمقله برابر رسم خطه مخالف اولسه‌ده سیاق کلامك دائرهٔ احتمالی داخلنده بولندیغنه بناءً صورت مبدله‌نك رسم وتحریری ترجیح ایدلدیکنی ذکر واثبات ایتمش ایدك. شو اساس بوله‌جه تقرر ایتدکدن صکره دیرزکه: «ان» قرائتلرك برنده خلاف اصل اوله‌رق مخفف ایراد ایدلمش اولوب بوتقدیره کوره انی ولی ایدن اسمك مرفوع اولمسی طبیعیدر. سائر قرائتلرده «ان» مشدد اوله‌رق وارد اولمش وبوقرائته کوره ایسه اسمی اولان «هذان» کلمه‌سی بعضاً الف ایله وارد اولمشدرکه بو، قراء امصاردن اکثریسنك قرائتیدر.

بعضاً ده یا ایله قرائت ایدلمشدر. بو صورتله اولان قرائتك بالطبع محتاج حل وایضاح برجهتی یوقدر. الف ایله قرائته کلنجه کوفیوندن بعضلری(۱) دییورکه: بو قرائت، بنی الحارث بن کعب ایله انلره مجاور قبائلك لغتلرینه موافقدر. بو قبائل تثنیه صیغه‌سنی حالت رفع، نصب وجرده الف ایله استعمال ایدرلر. مع مافیه بو صورت، استعمالی نادر وقلیل اولمقله برابر دها زیاده موافق قیاسدر. چونکه عربلر «مسلمون» دیدکلری زمان واوی ضمه‌یه و «رأیت المسلمین» دیدکلری زمان یائی میمك کسره‌سنه اتباع ایدییورلر. فقط تثنیه صیغه‌سنك حالت نصب وجرده یا ایله استعمالی حالنده یانك ماقبلنی کسر ممکن اولمامقده وحالات ثلثه‌ده حرف تثنیه‌نك ماقبلنده‌کی فتحه ثابت قالمقده اولدیغی کورولنجه فتحه‌یه مجانس اولان الفی حالات اعرابك کافه‌سنده محافظه ایده‌رك «رجلان» دیمشلردر. ذاتاً «کلا الرجلین» جمله‌سنده بلا کلمه‌سنك الفنی رفع، نصب جر حاللرینك کافه‌سنده اثبات خصوصنده عرب متفقدر. ایشته کوریلیورکه «ان» مشدد اولدیغی تقدیرده «هذان»ده الفك محافظه واثباتنده بر وجه مقبولی واردر. خلاصه وکلمه‌نك قراء امصاردن اکثریسنك روایتنده الف ایله قرائت ایدلمسی بین العرب عکسی شایع ومتعارف اولان اصلی التزام فکرینه مستنددر. چونکه معلوم اولدیغی وجهله بین العرب شایع اولان قاعده «ان» نك اسمی تثنیه اولدیغی تقدیرده یا ایله نصب ایدلمسیدر. بناءً علیه الفك ابقاسیله «هذان» قرائتی «ان» مخففه قرائتیله اصل قیاس اولان «ان» مشدده‌یه عائد قرائتلردن یالکز برینه توافق ایتمکده‌در. فقط «هذین» یا ایله یازیلورسه بو تقدیره کوره رسم مصحفك قرائت تخفیف ایله مشدد «ان» ده متروك ومهجور اولان اصله مطابقتی فوت ایدر. وبونك بویله اولدیغی اسرار تنزیله و وجوه قرائته واقف اولانلر نزدنده بدیهی و آشکاردر. انجق نحاة «عفا الله عنهم» وضع ایتمش اولدقلری غایت بسیط وسطحی اصول وقواعده فکر ومحاکمه‌لرینی ربط ایده‌رك بونك خارجنده بر توجیه واحتماله امالهٔ خاطر کلفتنده بولنمیورلر. بو ویله‌لکله قرآنده‌ك رونق حکمت وبلاغتی ودرجات ذوق وفطانتك منتهاسنه رسیده اولان مقاصد دقیقه‌سی آره‌سنده مهم حائللر وجوده کتیرییورلر.

«والمقیمین الصلاة والمؤتون الزکاة» و «ان الذین امنوا والذین هادوا والصابئون» آیتلرنده معطوفلر آره‌سنده‌کی مخالفت اعرابه کلنجه: برکره شوراسی بیلنملیدرکه عرب، کلامك جزءلرینی یکنسق ویاخود اعراب، صیغه واسلوب بیان اعتباریله بوعمامتخالف برصورتده وضع واتیان ایتمك خصوصنده درلو درلو مقصدلر تعقیب ایتمشلردر. وبونك لساننده الك باهر مثاللری ده اختصاص، نصب علی المدح وعکسی، برمعنای وضعی‌یه دلالت ایتمکسزین بعض حرفلرك زیاده ایدلمسی کبی شیلردر. بونك سببنه کلنجه مخاطبه قارشی ایراد اولنان سوزلر سیاق واحد اوزره سرد ایدلدیکی تقدیرده مخاطب، سویله‌نن، سویلنه‌جك اولان سوزلر آره‌سنده براهنك مطرد تخیل ایتمش وسوزك اوکیله صوکی آره‌سنده اهمیت اعتباریله بر فرق وتفاوت کوزه‌تمه‌مك کبی برحالت فکریه‌یه

(۱) تفسیر طبرینك اون آلتنجی جزئنه مراجعت

دوچار اولور. بناءً عليه مخاطبك ذهنی سویله‌نن سوزلرك درجهٔ اهمیتلری متفاوت اولدیغی ، بو سوزلر عمومی برحكم تشكيل ايتمكده قیا اولملقله برابر هر برینك كندينه مخصوص برر مزیتلری بولندیغی نقطه‌سنه اماله وتوجيه ايدلمك ايستنیرسه سامعك فكرینی ايقاظ وسویله‌نن شیلرك خواص ومزايا اعتباریله متفاوت اولدیغنه جلب دقتی تأمين ايده‌جك وسائله مراجعت ايدلمك ايجاب ايدر . اساساً ده مراتب كلام ارهسنده‌كی تفاضلی وجوده كتیرن مقاصد بيانيه‌نك اساسلری هب بو تفاوت مركزینه متوجه اولدیغی كبی بونك ترك واهمالی سوزه رونق و نشاطدن عاری ، ناقص وبی‌سود برشكل وماهيت اراءت ايدر . عرب بزه ، سوزلرنده مندمج اولان مقاصد رقيقه ونكات دقيقه‌يه قارشی مخاطبلرنده فكراً بر انتباه ونشاط حصوله كتیرمك ايچون — قواعد صناعيه ديلن شیلره مخالف اولسه‌ده — نه كبی فنون واساليبه مالك اولدقلرینی كوسترمشدر . صناعات لفظيه اربابی ، بلغانك مقتضای احواله مطابق اوله‌رق سرد واتیان ايتدكلری اساليب بيان وبلاغته عائد تدقيقاتلرینك محصله‌سنی قيد وتثبيت ايتمكدن بشقه برشی ياپامازلر . اسرار بلاغتی ادراكدن عاجز ، اعراب قيد و انديشه‌سيله مراتب فصحايه تعالی استعداد ولياقتندن محروم اولان نحويونه كلنجه بونلرك قواعد وقوانين كلاميه نامنه اورته‌يه قويدقلری شیلر . كلامك درجات ومراتبنی تقدير ايچون برمقياس اتخاذ اولنه‌میه‌جغی كبی واضع كلامك مقاصدينه مراجعت والك اسلوب بيان ، سبك وربط اعتباریله كوستردیكی تنوعك نتيجهٔ مرام اوزرنده‌كی تأثيراتی تأمل ايدلمكسزین قواعد نحويه‌يه استناداً برسوزك خطا وياصواب اولدیغی حقنده مدار حكم عد اولنه‌بيله‌جك برقيمتی حائز دكلدر .

عبدالعزيز چاویش

فقه

خلافيات :

استاد محترم ازميرلی اسماعيل حقی بك افندينك تقريرلری :

[٢]

احكام شرعيه‌نك تلقی طریقلری — قياسك دليل شرعی اولوب اولدیغی — قياسی انكار ايدنلر — منكرين قياسك نقطهٔ نظرلری — قياسی منصوص العله ، قياس فحوی — اهل قياسك دلائلی — ظاهريه‌نك دليلی .

احكام شرعيه فخر رسالت عليه الصلاة والسلام افندمز حضرتلرندن تلقی اولنور . تلقی طریقلری ، تعبير آخرايله احكام شرعيه‌نك دليللری چوقدر ؛ فقط جنس اعتباریله اوچه راجع اولور : لفظ ، فعل ، اقرار . لفظه قول ويانص ده دينير . قول ايكی نوعدر : بری اللهك قولی ، ديكری رسول اللهك قولیدر . طريق تلقی ديكر براعتبار ايله ايكی‌يه ده راجع اولور : كتاب ، سنت .

كتاب وسنت كتاب وسنت اولمق اعتباريله اصلا ترك اولنماز ، دائما اخذ اولنور . يالكز برطاقم عذرلردن طولايی بعضاً مجتهد طرفندن اخذ اولنماز .

مجتهدك عذرلری اوچدن خالی دكلدر :

١) مجتهد آيت كريمه وياحديث شريف ايله جناب احكم الحاكمينك ويارسول رب العالمينك شويله بر مسئله قصد واراده بيوردقلرينه اعتقاد ايتمز .

٢) مجتهد شويله برحكمك منسوخ اولديغنه اعتقاد ايدر .

٣) مجتهد رسول ذيشان افندمزدن شويله برحديثك صدورينه اعتقاد ايتمز .

اعذار ثلثهٔ مذكوره شرعاً مقبولدر ، بونده شبهه يوقدر . مجتهد كه خيرامتدر ، ناصر سنتدر ، ناطق بالكتابدر ، وارث نبيدر ، نجوم كبی ظلماتده دليل هدايتدر ، نصوصه ، رسوله اتباعه مجبوردر ، هيچ بر وجهله تعمداً مخالفت رسوله قادر دكلدر .

* * *

شارعك سكوت ايتديكی احكامه كلنجه : بوراده باشليجه ايكی رأی واردر : ١) قياسی اثبات ايدنلرك رأيی ، ٢) قياسی انكار ايدنلرك رأيی . قياسی اثبات ايدنلره كوره بوبابده طريق وقوف قياس شرعيدر . قياس شرعی اصول شريعتدن بر اصلدر ، انكله احكام شرعيه‌يه استدلال اولنور . جمهور صحابه ، تابعين ، فقها ومتكلمين قياس شرعيی اثبات ايدرلر . قياسی انكار ايدنلره كوره شارع قياسك موجبيله احكام واجب قيلماز . شوراسی اونودولمسون كه ، فخر عالم افندمزدن صادر اولان قياس بالاتفاق حجتدر ، ادويه واغذيه كبی امور دنيويه‌ده قياس ده بالاتفاق حجتدر . اختلاف انجق قياس شرعيده‌در .

* * *

الك اول قياسی انكار ايدوب قياس ايله عمل ايدن سلف امتی طعن ايلين رئيس معتزله ابراهيم نظامدر . نظامدن صوكره جعفر بن حرب ، جعفر بن حبشه ، محمد بن عبدالله الاسكافی كبی معتزله بغداد نظامه تابع اولمشلر ايسه‌ده سلف امتی طعن ايتمه‌مشلردر ، بلكه سلف امت حقنده حسن تأويلده بولونمشلردر : اصحاب آرهسنده احوال قياس طريقی ايله جريان ايتمه‌مش ، انجق صلح وتوسط طريقی ايله جريان ايتمشدر . دها صوكره داود اصفهانی ده قياس ايله عملی انكار ايتمشدر . ابو الطيب الطبری قاسانی‌دن ، نهروانی‌دن ، مغربی‌دن « قياسك شرعاً حرامدر » ديدكلرينی حكايه ايديور . ابن سيريندن ، قتاده‌دن ، شعبی‌دن قياسی انكار ايتدكلری نقل اولنيور ايسه‌ده طوغری دكلدر . جمهور خوارج ، اماميه ده ظاهريه كبی قياسی انكار ايدرلر .

* * *

منكرين قياس قياسی ، كتاب وسنتدن خارج ظن ايديورلر . برحادثه حقنده حكم بولمزلر ايسه استصحاب ايله عمل ايديورلر ، اباحه ايله حكم ايديورلر . منكرين قياسك هپسی قياس منصوص العله‌يی ، قياس فحوايی انكار ايتميورلر . داود ظاهری واتباعی قياس منصوص العله‌يی انكار ايديورلر ايسه‌ده قاشانی ، نهروانی قياس منصوص العله‌يی قبول ايديورلر .

[٢] متن : « فنقول ان الطرق التی منها ..... يقابل مالايتناهی عما يتناهی »

حكمك مربوط اولديغی علت نصاً معلوم اولور ایسه اكا قیاس منصوص العله دینیر . « قل هو اذی » آیت كریمه‌سنده ، « حرمت الخمر لعینها والتسكر من كل شراب . — رواه الطحاوی » حدیث شریفنده حكمك علتلری مذكوردر .

برلفظك منطوق وملفوظنك سیاق ایله ، مقصودی ایله ، رأیه توقف ایتمكسزین مجرد لغتی بیلمكله غیر ملفوظك حكمی منفهم اولورسه اكا قیاس فحوی دینیر .

« ولاتقل لهما اف » نظم جلیلنده تأفیف یعنی آنایه ، بابایه اف دیمك منع اولونیور . بو آیت جلیله‌نك منطوق وملفوظندن ، یعنی اف دیمه‌نك حرام اولمه‌سندن لغة غیر ملفوظك ، مسكوت عنهك ، یعنی ضرب وشتمك حرام اولمسی منفهم اولیور . بوكا قیاس فحوی دیدكلری كبی فحوی الخطاب ، دلالت نص ده دیرلر .

* * *

اهل قیاس كتاب ایله ، سنت ایله ، اجماع ایله ، عقل ایله قیاسك اصول شریعتدن براصل اولدیغنی اثبات ایدیورلر . ذكر اولنان ادله‌نك اك ضعیفی دلیل عقلی ، اك قویسی دلیل اجماعدر .

كتاب دلیلی . — ۱) « فاعتبروا یا اولی الابصار » نظم جلیلنده‌كی « فاعتبروا » لفظ شریفنك مشتق منهی اولان اعتبار عبوردن مشتقدر . عبور كچمك معناسنه‌در . قیاس ایسه عبوردر ، اصلك حكمندن فرعك حكمنه عبوردر .

بو استدلاله شویله برجواب ویرلمشدر : بوراده‌كی اعتباردن مقصد كچمك دكل ، عبرت آلمقدر . نته‌كیم « السعید من اعتبر بغیره » دیرلر . اعتبارك كچمك معناسنه كلدیكنی فرض ایتسه‌ك بیله ینه استدلال تام دكلدر ، چونكه كچمك معناسنه كلن اعتبار دلیل عقلیٔ قطعی ایله استدلاله ، براءت اصلیه ایله استدلاله ، قیاس الشرعی ایله استدلاله شاملدر ؛ بو استدلاللر آره‌سنده مشتركدر . مابه‌الاشتراك مابه‌الامتیازه دلالت ایده‌من . اعتبارك قیاس شرعی‌یه دلالت ایتدیكنی فرض ایتسه‌ك بیله ینه مقصدی اثبات ایتمز . چونكه بوراده قیاس شرعی‌دن مقصد قیاس فحوی ایله قیاس منصوص العله اوله‌بیلیر . حالبوكه مقصد علت منصوصه ایله اولمیوب مجرد رأی ایله معلوم اولان قیاس مستنبط العله‌یی استدلال ایتمكدر .

۲) « لعلمه الذین یستنبطونه منهم » نظم جلیلنده جناب حق اهل استنباطی مدح ایدیور . استنباط قیاسدر .

بو دلیله‌ده شویله جواب ویریلیور : استنباط كتاب وسنتدن دلیل استخراج ایتمكه شامل اولدیغی كبی قیاس شرعی‌یه‌ده شامل اولور . مابه‌الاشتراك مابه‌الامتیازه دلالت ایتمز ، استنباطی قیاس فرض ایتسه‌ك بیله ینه مقصده دلالت ایتمز . چونكه قیاس قیاس منصوص العله ویا قیاس فحوی اوله‌بیلیر . بوقسه قیاس مستنبط العله‌یه دلالت ایتمز .

سنت دلیلی . — حدیث معاذدر فخر عالم افندمز حضرتلری معاذ بن جبلی یمنه كوندردیكی صره‌ده « نه ایله حكم ایده‌جكسین ؟ » دیرلر . معاذ : « كتاب ایله ، كتابده بوله‌مز ایسه‌م سنت ایله عمل ایده‌رم . اوراده‌ده بوله‌مز ایسه‌م رأیم ایله اجتهاد ایده‌رم . » دیر . بونك اوزرینه فخر عالم افندمز بیار ممنونیت ایلمشلردر . حدیث معاذده‌كی رأی ایله اجتهاد ، قیاسدر .

بوكاده شویله برجواب ویریلیور : رأی ایله اجتهاد كتاب وسنتدن دلیل استخراجنه شامل اولدیغی كبی ، براءت اصلیه‌یه تمسكده شامل اولور . مابه‌الاشتراك مابه‌الامتیازه دلالت ایتمز .

رأی ایله اجتهادی قیاس فرض ایتسه‌ك بیله هرنوع قیاسه ، بالخصوص مستنبط العله اولان قیاسه شامل اولماز . مقصد ، قیاسی ، مستنبط العله اولان قیاسی اثبات ایتمكدر .

اجماع دلیلی . — صحابه قیاسی استعمال ایدرلر ایدی . بو صحابه‌نك قیاسی استعماللری بزه تواتر معنوی ایله بالغ اولمشدر . جمهورك اعتماد ایتدیكی دلیل بودر .

فقط بوكاده جواب ویریلیور : اجماع ثابت دكلدر ، دینیور . اصحاب اطراف واكنافه طاغیلمش ، برچوق مسائلده آره‌لرنده اختلاف ظهور ایتمشدر . اجماع ایله احتجاج ایدنلر بعض اصحابدن روایت كتیریورلر . قیاس حقنده اجماعی فرض ایتسه‌ك بیله بو اجماع منصوص العله اولان قیاس حقنده اوله‌بیلیر . بوبابده دلیلك اك قویسی اشتهار عملیدر . نته‌كیم ابن دقیق العید بوكا قائل اولمشدر . زمان اصحابدن اعتباراً قرناً بعد قرن جمهور امتك قیاس ایله عملی اشتهار ایتمشدر .

عقل دلیلی . — افراد انسانیه آره‌سنده‌كی وقایع و حادثات نامتناهیدر . نصوص وافعال واقرارات ایسه متناهیدر . بناءً علیه نامتناهی اولان حادثات ایچون برطریق وقوف لازمدركه اوده قیاسدر . ابن رشدك كتابده ایراد ایتدیكی دلیل بودر . فقط بودلیل‌ده بالا ضعیفدر . زیرا : وقایع و حادثاتك افرادی هرنه‌قدر نامحدود ایسه‌ده بو افراد (محدود ومتناهی انواع) تحتنده مضبوط اولور . متناهی اولان انواع ، متناهی اولان نصوص وافعال واقراره مقابلدر .

ارباب مذاهب قصور بیانلری ایله برابر مذهبلرینی حلال وحرام اولانلری جامع اولمق اوزره ضبط ایتدكلری حالده ؛ جناب حق « جوامع الكلم » ایله مبعوث اولان رسول ذیشان بوكا قادر اوله‌مازلرمی ؟ نبی ذیشان انواع وافرادی جامع اولان قضیهٔ كلیه وقاعدهٔ عمومیه ویا افرادینه متناول اولان الفاظ كلیهٔ عامه معناسنه كلن « كلمهٔ جامعه » ایراد ایدیور .

نته‌كیم « كل شرط لیس فی كتاب الله فهو باطل . — رواه الطبرانی » « كل قرض صدقة . — رواه ابونعیم » ، « كل المسلم علی المسلم حرام دمه وماله وعرضه . — رواه ابوداود وابن ماجه » ، « كل معروف صدقة — رواه احمد . » ، « لاضرر ولاضرار . — رواه احمد » كبی احادیث شریفه جوامع الكلمدر .

* * *

ابن رشدك بیانته كوره ، ظاهریه : شارعك سكوت ایتدیكی شیئك حكمی یوقدر ، دیورلر . بوكاده شویله جواب ویریلیور : شارع بك چوق شیده سكوت ایتمشدر . ار حادثات وقوعبولدیغی زمان حكم ایتمزسه‌ك

زاعی ، فسادی موجب اولور . حکم ایدرسه‌ك هوا ایله حکم ایتمش اولورز که « ولاتتبع الهوی » نظم جلیلی موجبنجه شرعاً جائز اولماز ، عقل ایله حکم حالنده تنفیذی واجب اولماز . دلیل شرعی ایله حکم لازمسه بوده قیاس ایله حاصل اولور .

حالبوکه ظاهریه‌نك برقسمی ، محقق اولانلری بویله دیمزلر . بلکه « شارعك خبر وردیکی شیلرك حکمی واردر . حدیث شریف موجبنجه حلال اللهك حلال قیلدیغی ، حرام اللهك حرام قیلدیغیدر . شارعك سکوت ایتدیکی شیلر عموماً مباحدر . » دیرلر .

برقسمی‌ده دیرلرکه: منصوص اولمیان برده — کرك حظر اولسون، کرك اباحه اولسون — حکم عقل باقی قالیر حالبوکه حکم عقل ایله احکام تنفیذ اولنه‌ماز .

داود ظاهری قیاس فحوایی قبول ایدییور . قیاس غیرمنصوص العله‌یی قبول ایتمیور . « هیچ بر نازله یوقدر که آنك حقنده قرآنده، سنتده یا صراحةً ویا فحوی الخطاب ایله حکمی بیان بیورلمسون » دییور . قیاس فحوایی انکار ایدن معلوم دکلدر .

مقالات

فوز وظفر بزمدر

حرب عمومی باشلایه‌لی تام بر سنه کچیور . بو آنه‌قدر ائتلاف مثلث دولتلری هر برده ازلدیلر ، مغلوب اولدیلر . خصوصیله انکلتره دولت معظمه‌سی (!) تفوق بحریسیله المانیایه هیچ برشی یاپمغه موفق اوله‌مدی .

المانلر قوای منتظمهٔ عسکریه‌لریله بلچیقایی اورته‌دن قالدیردقدن بشقه فرانسه‌نك‌ده بش الی ایالتنی فعلاً اشغال عسکری آلتنه آلدی . شرق دارالحربنده ایسه روس سورولرینی پریشان ایده‌رك قارپاتلردن، غالیچیادن طرد ایتدی. شیمدی‌ده لهستانی استیلا ایدییورلر .

دیکر طرفدن آلمانیا اقتصادیات وادیسنده‌ده انکلتره وفرانسه‌دن دها قوتلی اولدیغنی اثبات ایتدی . ملتك معاونتی ، فداکارلغی سایه‌سنده المانیا حکومت بانقه‌لری لبالب آلتونله دولدی . بوتون المان فابریقه‌لری ایش کوجلرینی ترك ایدرك منحصراً حکومته لازم اولان اشیا ولوازم حربیه‌یی اعمال ایدییور . بو خدمت وفعالیتلری سایه‌سنده المانلر هر خصوصده دشمنلرندن دها دکرلی، دها فعال ، یشامق حقنه قات قات زیاده مالك اولدقلرینی اثبات ایلدیلر .

انکلتره ایسه احتیاج وضرورت ایچنده قالدی . لورد کیچنرك وعد ایلدیکی میلیونلر حالا کله‌جك ! دیکر طرفدن داخلی بحرانلر هرطرفده باشلادی . فابریقه‌لرك تعطیلی ، عمله‌نك غوغالری انکلتره‌یی دهشتلی صارصه‌جق حادثات مهمه‌در . بیچمه‌سز یکی قابینه‌ده بو حالره چاره‌ساز اوله‌میور . مطبوعات آغزینی آچدی . تایمسلرك شدتلی تعریض وتنقیدلری داخل مملکتده مدهشلر عکسلر حصوله کتیرییور .

چناق قلعه زورلانمسی‌ده صویه دوشدی . طاغ کبی زرهلیلریله ، انسان قدر کله‌لریله ، ییلان کبی زهرلی قورشونلریله ، بومبالریله ، طیاره‌لریله ، حاصلی بونلردن مدهش وسائط وقوتیله هجوم ایتدیکی حالده عون حقله برشی یاپمغه موفق اوله‌مادیلر . هرکون بیکلرجه ضایعات ویرییور ، میلیونلر تلف ایدییورلر . بش آی کچدیکی حالده الآن برلرنده ، دکز قییلرنده آدملرینی صایوب طورییورلر .

بوغازك قیالی بولنمسیله روس اردولری مهماتسز قاله‌رق مغلوبیتدن مغلوبیته اوغرادی . بوغدایلری انبارلرده چورودی . داخلی اختلاللر هرطرفده باشلادی . نیجه معمور شهرلر خراب اولدی . نه‌قدر اردولر پریشان اولدی . حدسز حسابسز مهمات ترك ایتدیلر . یوز بیکلرجه اسیر ویردیلر . هرکون‌ده فرقه‌لری ، اردولری سونیور . بوتون حدودلرنده‌کی افرادی ایچریلره طوغرو هجرته باشلادی . میلیونلرجه عائله‌لر یرندن اویناندی . الله اونلری هزیمت وفلاکتك اك مدهشنه دوچار ایتدی. ان شاء الله دها بیوك مصیبتلره اوغرادیغنی کوره‌جکز.

حرب میدانلرنده مغلوب اولان انکلیزلر ، انتریقه‌یه دها زیاده کرمی ویره‌رك ایتالیایی‌ده اغفال ایتدیلر ، باشدن چیقاردیلر . ایتالیانك حربه اشتراکنی بیوك برکار صاییورلردی . بوکون ایکی آی کچدیکی حالده ایتالیانلر هیچ برموفقیت تأمین ایده‌مدیلر . بالعکس یوزبیك قدر تلفات ویردیلر . برقاچ زرهلی قرووازورلرینی‌ده غیب ایتدیلر . آکلاشیلدیکه ایتالیانك حربه اشتراکی‌ده برشی تأمین ایده‌میه‌جکدر .

وه‌نیزه‌لوسك سقوطنه سببیت ویرن ائتلافجیلر ، حماقتلری سایه‌سنده یونانستانی‌ده الدن غائب ایتدیلر . شیمدی ایسه یونانستانی — اسوچ ، فلمنك کبی — تضییق وتهدید ایله اوغراشیورلر . بوندن‌ده برنتیجه الده ایدیله‌میه‌جکی محققدر .

ژاپونیا ایسه چوقدن ائتلاف حکومتلرینه اوروپاده برمنفعتی اولمدیغی جهتله کندیلرینه یاردم ایتمکده معذور بولندیغنی بیان ایدرك امیدلرینه نهایت ویردی .

بالقان حکومتلرینه کلنجه ، آنلر هر وقتدن زیاده کوزلرینی درت آچه‌رق انکلتره‌نك تزویراتی ، دسیسه‌لرینی صفوق قانلیلقله دیکلیه‌رك اوموز سیلکدیلر . انکلتره ایتالیایی میدان حربه سوق ایچون ادریاتیق ایله آرناودلقده آکا برطاقم یاغلی تعویضات کوسترمکله بری طرفدن

صربستان ، قره‌طاغ وسائر بالقان حکومتلرینك اغبرارلرینی تحریکه سبب اولدی .

موسیو رادوسلاووك انکلتره و فرانسه سفیرلرینه ویردیکی جوابده استیضاح ایلدیکی نقطه‌لر ، بلغارستان حکومتنك نه درجه متیقظ اولدیغنی اثباته کافیدر . صلاحیتدار بلغار رجال سیاسیه‌سنك بوصوك کونلرده‌کی افشا آتلری ایشك ماهیتنی عیاناً میدانه قویدی . بلغاریانك ائتلاف حکومتلریله دکل ، آنجق اتفاق مثلث ایله توحید مساعی وحرکات ایده‌بیله‌جکنی آکلادی ، بوسببله صوفیه‌ده‌کی انکلیز سفیری دکیشدیریلدی . ائتلاف پروپاغانداسنی یاپان غزته‌جیلرده اورادن قوغولمامق ایچون کندیلکلرندن دفع اولوب کیتدیلر .

رومانیایه کلنجه اوده روسیه‌نك مکرر هزیمت ومغلوبیتنی ، اوستریا – المان اردولرینك بسارابیا حدودنده جولان ایتدیکنی کوروب طورورکن بالطبع کوز کوره کوره – روسیه‌نك کوزل قاره کوزلریچون – کندیسنی آتشه آتمیه‌جغی محققدر .

لوزیتانیا واپوری حادثه‌سی اوزرینه انکلتره‌نك تحریکیله المانیایه تهدیدآمیز نوطه ویرن آمریقایه کلنجه ؛ اورته‌لق کسب سکونت ایتدکدن صوکره المانیا حکومتی معقولانه ومنطقی برجواب ویره‌رك ، مطالبنی کوزلجه بسط و ایضاح ایده‌رك آمریقالیلره قارشو لازمهٔ نزاکتی ایفا ایتدی . المانیانك بومطالب محقه‌سیله مشروع تکلیفاتی آمریقالیلر حسن قبول ایده‌جکلری طبیعیدر . دیمك که انتریقه ودسیسه پولتیقه‌سندنده ائتلاف حکومتلری برشی قازانمیه‌جقلردر .

عینی زمانده جهانك افکار عمومیه‌سیده بوکون ائتلاف حکومتلری علیهنده‌در . آنلرك بوحرب عمومی اثناسنده ارتکاب ایتدکلری نامشروع وسائطه واقف اولدیلر . حقوق دول ، قوانین بین المللك آنلر نزدنده صرف کاغد اوزرنده‌کی مرکبدن بشقه برشی اولمدیغنی جهانده آکلامیان قالمادی . حقیقةً کندیسنی حریت عالمك وصیسی عد ایدن انکلتره‌نك بوحرب حاضر اثناسنده‌کی کوچوکلکلریله ، حقوق عالمه قارشو طاقندیغی وضعیت تجاوزکارانه‌سیله نه‌قدر یالانجی و دساس ، نه قدر بیاغی ، نه‌قدر مزور ومفتری اولدیغنی هرکس اوکرندی . یالانجی شهرت و حیثیتنی بوسبوتون غائب ایتدی .

خلاصه اوله‌رق عرض ایده‌لم که یاقین زمانده روسیه‌نك کلیاً منهزم اولمسیله بالقان حکومتلری بزم و متفقلرمز لهنه اوله‌رق میدان کارزاره آتیلوب حربك ختامنه یاردم ایده‌جکلردر . شیمدیدن آثاری کورولدیکی اوزره ائتلاف حکومتلری حرباً مغلوب و مقهور اوله‌جق ، اوروپا خریطه‌سی یکی تشکیلات وتقسیماته اوغرایه‌جقدر . متفقلرمزله برابر جناب حقك عنایتیله غالبیت قطعیه‌یی احراز ایتدکدن صوکره شبهه‌سزدرکه ، عالم اسلامك یوزی کوله‌جك ؛ ممالك اسلامیه‌نك برقسمی زنجیر اسارتدن قورتوله‌جق ، متباقیسیده هردرلو تضییق واجباردن آزاده اوله‌جقلردر .

فقط بوبکله‌دیکمز غایهٔ عظمایه مظهریت ایچون وظیفهٔ ملیه‌مزده صبر وثبات ایله دوام ایتمك ، احوال عالمه فراغ بال و سکونتله انتظار ایتمك ایجاب ایدر . اسلامك خلاص وسعادتی ایچون فداکارانه چالیشان حکومتمزه معاونتده قصور ایتمك قطعیاً جائز اولمدیغی کبی ، دوش مسئولیتلرینه آلدیغی بومهم مسئله‌ده وظیفه‌لرینی تسهیل ایتمکلکمزده بر وجیبهٔ دینیه ووطنیه‌در . جناب حقك عنایتی سایه‌سنده انجق بوکبی اتحاد واتفاقله درکه و ورطهٔ عظمادن قورتوله‌رق او غایهٔ مسعودیه ایره‌جکز .

(فمن یتوکل علی الله فهو حسبه)

س . م . توفیق

مطبوعات

اسلام قانونلری

اقدام رفیقمزك برلین مخابر مخصوصی یازییور :

« فوسیشه‌چایتونغ » غزته‌سنده برلین دارالفنونی حقوق معلمی « ژوزف قولر » طرفندن اسلام قانونلری سرلوحه‌سیله عالمانه برمقاله نشر ایدلدی . پروفسور ؛ اسلام قانونلرینك اساسات حاضرهٔ مدنیه ایله غیر قابل توفیق اولدیغی یولنده‌کی ادعالری رد وجرح ایده‌رك اساسلری قرآن عظیم الشاندن مقتبس اولان اسلام قانونلرینك سعادت بشریه‌یی تأمینه کافل اولدیغنی مدلل برطرزده اثبات ایله‌یور . اوروپاده ، بالخاصه فرانسه‌ده حقوق تحصیلنده بولنان بعض کنجلرمز ایله یکین مباحثه‌لرمزده ، اونلرك : اسلام قانونلری ایله بوکونکی حیات مدنیه‌یه موافق برمجلهٔ قوانین وجوده کتیرمك قابل اولمدیغی ، مجلهٔ جلیله‌نك بواحتیاجی تأمینه کافی کلمدیکی ادعاسنده بولندقلرینی ، حقوقه دائر هراساسك اوروپا قانونلرندن اقتباس اولنمسی لزومنه قائل اولدقلرینی کورمشدم . حال بوکه آلمان حقوق معلمی بونك عکسنه قائل بولونیور .

پروفسور « ژوزف قولر » اسلامده قوانین صحیحه‌نك بیله اساس شریعتده داخل اولدیغنی ذکر ایلدکدن صکره ، دییورکه : « حضرت محمد بوخصوصده حضرت عیسی ایله قیاس ایدیله‌مز . حضرت عیسی ، یالکز احکام دینیه‌نك سماوی و روحانی اولان اساسات عالیه‌سنی نشر وتلقین ایتدیکی حالده حضرت محمد بواساسات روحانیه‌یی تعلیم وتشریع ایله برابر مسائل دنیویه‌ده وجوده کتیرمك اوزره مسائل فقهیه واجتماعیه‌یه دائر احکام جلیله ایله‌ده مبشر اولمشدر .

« اساس ومنابعی قرآن کریم واحادیث و سنن نبویه ایله اجماع امت اولان احکام جلیلهٔ فقهیه و قوانین شرعیه‌نك احتیاجات اسلامه اوفق برطرزده تنظیم وتعمیمی خصوصنده مذهب حنفینك امامی اولان امام اعظم ابوحنیفه ایله شاکردلری امام ابو یوسف وامام محمدك پك مشکور خدمتلری سبق ایتمشدر . مشارالیهم حضراتی طرفندن اساسات حقوقیه‌یه دائر نشر و تلفیق اولنان اصوللرده‌کی سلامت وصلابت بوکون اك عالم اوروپا حقوقشناسانی طرفندنده تقدیرله تدقیق ومطالعه اولنمقده‌در .

« شوجهت نظر اعتباره طوتولمق ایجاب ایدرکه شرق ، یالکز اسلامك یاردیمیله فیض وترقی حقیقی‌یه نائل اوله بیلیر . »

اخطار

بعض موانع ضروریه حسبیله بوهفته‌کی سبیل الرشاد پنجشنبه کونی نشر اولونه‌مامش ، بوکونه تأخر ایتمشدر .

مطبعهٔ آمدی ح . اشرف دیب

سبیل الرشاد

آبونه شرائطی

ممالك عثمانیه‌ده سنه‌لکی (٦٥)، آلتی آیلغی (٣٥) غروشدر .
ممالك اجنبیه‌ده سنه‌لکی (١٧)، آلتی آیلغی (٩) فرانقدر .

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز .

اخطارات

رساله‌مزدن آلدیغی کوسترلمك شرطیله بتون یازیلر هرهانکی بر غزته طرفندن اقتباس اولونه بیلیر .

مکتوبلرك ، امضالرك واضح اوقوناقلی اولمسی و آبونه صیره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور .

سنه ١٣٣٠

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در .

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم | باش محرر: محمد عاکف | صاحب ومدیر مسئول: اشرف ادیب | اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٣٤٦ | ١٥ شوال ١٣٣٣ | پنجشنبه | ١٣ آغستوس ١٣٣١ | جلد ١٤

تفسیر قرآن کریم

مقدمه

قرآنك تلاوت وکتابت اعتباریله کیفیت جمعی

افادا‌تمزی حقیله ایضاح ایده‌بیلمش اولمق ایچون « ان الذین آمنوا والذین هادوا والصابئون والنصاری من آمن بالله والیوم الآخر وعمل صالحاً فلاخوف علیهم ولاهم یحزنون » آیت کریمه‌سنی موضوع بحث وتدقیق ایده‌لم : بو آیت کریمه « نحن ابناء الله واحباؤه » « لن یدخل الجنة الا من کان هوداً او نصاری » ، « کونوا هوداً او نصاری تهتدوا » دینلرك سوزلرینی رد ایچون نازل اولمشدر . اهل کتاب اولان یهودیلرله نصارا : بر انسان الله‌ه ویوم آخرته مؤمن ومعتقد واعمال صالحه ایله متحلی ده اولسه یهودی ویا نصرانی اولمدقجه عذاب قیامتدن قورتلمسی ونعیم جنتدن مستفید اوله‌بیلمسی امکانی یوقدر ، اعتقادنده بولنیورلر ایدی . دین حق وحکمت ومعدلت مقتضیاتنه کلیاً مخالف اولان بو اعتقاد ، هر ایکی ملت افرادینك کفر وعنادلرینك وکندی ملیتلرینه قارشی بسلمکده اولدقلری فرط تعصبك دین نامنه احداث ایتدیکی احکام واهیه‌نك محصله‌سندن بشقه برشی دکلدی . اونلر دوشونه‌میورلردی که کندیلرینك سالك اولدقلری دین‌ده ادیان سماویهٔ سائره کبی وحی ایله تأسس ایتمش ورسل کرام طرفندن تبلیغ ایدلمش بر دین اولمق ماهیتنی تجاوز ایده‌مزدی . ایشته بو آیت ، یهودیلرله خرستیانلرك سرد اولنان ظنون واوهام باطله‌لرینی رد وابطال ایتمك ، آنلره عالمده هر شیئك رحمت الهیه‌دن وایه‌دار اولدیغنی ؛ هیچ بر قوم رحمت الهیه‌نك توزیع وتقسیمی حق وصلاحیتنك کندینه بخش ایدلمش اولدیغنی ادعا ایده‌میه‌جکنی ؛ جناب حقه ایمان، یوم آخرتی تصدیق ، اعمال صالحه‌یی اختیار ایدنلر ، یهود ونصارانك غیری‌ده اولسه‌لر ، رحمت ورأفت سبحانیه‌یه نائل اوله‌جقلرینی بیان وافهام ایتمکده‌در . بالخاصه صابئیلرکه نجومه طاپدقلری وبو پرستشلرینی بعض مشرکین عربك ، اوثان واصنامه عبادت خصوصنده، وبونلرك جناب حقه وسیلهٔ تقرب اولدقلرینه قانع بولندقلرینی بیان ایتمه‌لری کبی بر فکر وقناعتله تعلیله‌ده لزوم کورمدکلری جهتله هرکسدن زیاده بونلرك مظهر عفو وغفران اوله‌مامالرینك افکاره تبادر ایتمسی ملحوظدر، بونلرك بیله رحمت صمدانیه‌دن مستفید اوله‌بیله‌جکلرینی ذکر ایتمك یهود ونصارانك بو جهته عائد کافهٔ اعتقادات وتخیلاتنی زیر وزبر ایتمك دیمك اوله‌جغندن بالخاصه بو نقطه اوزرینه انلرك فکر ونظرلرینی جلب ایتمك لازمهٔ بلاغت ایدی . بو حکمته بناءً درکه معطوفلر آره‌سنده اعراب اعتباریله بر مغایرت حصوله کتیرلدی . چونکه بو فکره طرفدار اولانلر بو اسلوب مخصوصی ایشیدیر ایشیتمز بتون فعالیت دماغیه‌لری بورا‌ده‌کی مخالفت لفظیه‌نك سرینی کشف وتحری نقطه‌سنه توجه ایده‌جك ، بویله بر تهیئ فکری ایله آیتك صوکی کوش اطلاعلرینه وارنجه کندیلرینك یاکلش بر طاقم فکرلره

ذاهب اولمش اولدقلرینی ، رحمت الهیه‌نك توزیع وتقسیمی اهل کتابك اراده واختیارینه تفویض ایدیله‌بیله‌جك شیلردن اولمدیغی کبی جنت ، جهنم نوع بشردن بر کسه‌نك حکم ومشیتنه معلق وآنلردن شو ویا شو طائفه‌یه منحصر بولنمدیغی آکلایه‌جقلردر.

شبهه یوقدرکه اهل کتابك ، مؤمن واعمال صالحه ایله متصف اولسه‌لرده رحمت واسعهٔ الهیه‌نك دائرهٔ شمولنه داخل اوله‌بیله‌جکلرینی . خیال وخاطرلرینه بیله کتیرمدکلری صابئین نامنك آیت کریمه‌ده آذان سامعینده جالب دقت بر آهنك حصوله کتیره‌جك وجهله صناعت لفظیه‌نك استلزام ایتدیکی قاعده واصوله مخالف بر طرزده سرد ایدلمسی، یعنی « صابئین » لفظنك ماقبلی ومابعدی منصوب ایکن رفع ایله اتیان ایدلمسی رحمت الهیه‌نك درجهٔ وسعت وشمولی حقنده سامعینك تنبیه افکارینی استلزام ایتمکله برابر سرد ایدیلن جهتك صوك درجه موثوق ومؤکد اولدیغی اثباته خدمت ایدر. کلامك شو وجهله سوق وایرادی بلاغت ومقتضیات احواله مطابقتی تأمین ایدن اسباب عدادینه داخلدر . هرنه‌قدر بو طرز بیان صناعت لفظیه نقطهٔ نظرندن تقرر ایدن اصول وشرائطه مخالف ایسه‌ده عینی مخالفت مقتضیات احوالدن، بلاغت وحسن بیان تجلیاتندن معدوددر . بویله مقتضیات احواله مطابق ، شرائط حسن بیانی جامع بر صورتده سوق وایراد ایدلمش اولان بر کلام حقنده نحوی‌نك یاپه‌جنی شی کلماتك اعرابی یاپمق ؛ معلومیته ، قرینه‌نك وجودینه واسباب سائره‌یه بناءً بر طاقم محذوفلر تعیین وتقدیر ایتمکدن عبارت قالیر .

آنلره کوره « ان الذین آمنوا والذین هادوا والصابئون » نظم کریمنده « الصابئون » کلمه‌سی سلسلهٔ عطفدن منقطع ومبتدا اولمق اوزره مرفوع اولوب خبری محذوفدر . « والمقیمین الصلاة والمؤتون الزکاة » آیت کریمه‌سنده‌کی « والمقیمین » ایسه « امدح » کبی بر فعل محذوف ایله منصوب اولور.

بیانات سالفه‌مزدن آ کلاشیلیرکه کتاب اللهك موقعی، اسالیب عربیه‌یه آشنا اولمیان ، ذوق سلیم وملکهٔ صحیحه‌دن محروم بولنان بر طاقم کسه‌لرك قرآنده لحن وقواعد لسانه مخالفت ادعاسی کبی اقوال سخیفه وتنقیدات واهیه‌لرینه هدف اولمق درکه‌سندن پك عالیدر . اللهه قسم ایدرم‌که اکر بو کبی کسه‌لرده شمهٔ درایت وفطانت اولسه فکرلرینی ، قلملرینی بو قبیل ترهات ایله یورمازلر ، افصح کلام واحسن حدیث اولان کتاب کریمی کفارك ، اهل الحاد واستکبارك ناحق یره هدف طعن وتزییف اتخاذ ایتمه‌لرینه سبب اولمازلر ایدی .

مع‌مافیه اتقان صاحبی [١] مصحف امامك رسم خطنه متعلق قواعد عمومیه ایله بویله حذف، زیاده وسائره کبی قواعد لسان خارجنده وارد اولان شیلرك تدقیق ایچون مستقل بر باب تخصیص واوراده بسط وتمهید ایتدیکی مناقشات دورا دور ایله، بو مسائلك صواب وحقیقته موافق بر طرزده صورت حلنی ارائه ایتمشدر . سیوطی ذکر اولنان بابده کرمانیدن روایت ایدییورکه: خط عربیدن اول خطوط موجوده‌ده علامت فتحه الف ، علامت ضمه واو ، علامت کسره یاء ایدی. بناءً علیه قرآنی یازانلر بوایلك اصول خط وتحریرك تأثیراتندن تمامیله آزاده قاله‌مدقلری ایچون « لااوضعوا » وامثالی فتحه یرینه الف ایله و « ایتائی ذی‌القربی » یی کسره یرینه یا ایله « اؤلئك » وامثالی ضمه یرینه واو ایله یازمشلردر.

ایشته کوریلیورکه قرآنده دکل حتی رسم خطنده بیله تحریف نامنه هیچ بر شی موجود دکلدر . تحریف دیه تلقی ایدیلن شیلر ، یا بر طاقم معانیٔ مقصوده‌یه دلالتلری اعتباریله قرآنك ناسخلری طرفندن قبول ایدلمش ، یاخود قرآنك هنکام نزولنده عرب ارباب خطنك کندیلرنجه معلوم ومعهود اولان انواع نقوشدن هنوز قابل تطبیق کوریلن قواعد خط ایجاباتنه تبعیت فکرندن تولد ایتمش شیلردر. وظن ایدرزکه افادات مسروده موضوع بحث اولان مسائلك ماهیاتی حقنده قارئین کرامك تنویر فکر ایده‌بیلملرینه کفایت ایتمکله برابر ناسك علوم قرآن حقنده نادرجه خطاآلود فکرلره ذاهب اولدقلرینی ، تاریخ قرآنك تقریر وبیانی خصوصنده شهراه حق وحقیقتدن نصل تباعد ایتدکلرینی تعیین واثبات ایدر .

بو خطانك منشائی السنهٔ ناسده تداول ایدن آثار واحادیثه علی العمیا اعتماد ایتمك وبونلرك اسانید ورجلنی تدقیق،متون ومعانیسی قواعد مسلمهٔ عقل ومنطقه نه درجه‌یه قدر توافق ایتمکده اولدیغی تأمل وتفکر کلفتنی اختیار ایله‌مه‌مك قضیه‌سندن عبارتدر. بو قبیل کسه‌لر حدیثی روایت ایدنلرك ، کندی اصطلاحلرنجه ، شرائط صحتی حائز اولدقلرینی کورونجه آرتق فکر ومحاکمه‌لرینی اوحدیثك حکم ومألیله تقیید ایتمکی وحدیثك متنی معقولاته ، معناسی حقیقته مخالفده اولسه ساحهٔ تدقیقات وتتبعاتلرینی انك دائرهٔ مألی خارجنه چیقارمه‌منی بر ضرورت تلقی ایدییورلر. ازجمله ابو عبیدك جناب عایشه‌دن بخاری ومسلمك شرطلرینه کوره سند صحیح ایله مروی اولدیغی ظن ایتدیکی حدیث بو بابده بر مثال کافی تشکیل ایدر. ابوعبید، بوحدیثی ، رجالنك هیچ برنده شائبهٔ عیب ونقصان موجود اولمیان ، بر حدیث صحیح عد ایدییور. فقط نه‌چاره‌که آنك متن ومألی ، آنفاً بیان ایتدیکمز وجهله ، صحیح ومعقول اولمق درجه‌سندن پك اوزاق بولنیور.

* * *

قرآنك یدی حرف اوزرینه نزولی بحثی

قرآنك یدی حرف اوزرینه نزولی بحثنه عائد آثار مرویه حقنده برچوق سوزلر سویلنمش ، شراح حدیث ایله علوم قرآنیه

[١] جزء (٢) صحیفه (١٩٤)

حقنده تألیف آثار ایدنلر، بو حرفلردن مقصد نه‌در، بونلرله قرآن نصل نازل اولمشدر، بونلر جانب حقدن توقیف صورتیله‌می نازل اولمشدر، یوقسه طوائف عربك لهجه ولغات مخصوصه‌لری ایجاباتندن اولوب انلر حقنده موجب یسر وخفت اولمق اوزره اولهجه‌لرله قرائت قرآنك مباح قلنمسی‌می بو مسئله‌یه وجود ویرمشدر؟ بو جهتلری اوزون اوزادی سرمایهٔ بحث وتدقیق اتخاذ ایتمشلردر. بوندن ماعدا حروف مبحوثه‌دن مقصد، مشاهیر ائمهٔ قراآتدن مروی قراآت معروفه اولوب اولمدیغی‌ده آیریجه جای بحث واختلاف اولمشدر. فقط بز بو مسائلك تفرعاتی تدقیقه باشلامازدن اول بو خصوصه متعلق وارد اولان حدیث شریفك متنی قارئین کرامك پیش انظار اطلاعنه وضع ایتمکی مناسب کوردك. آلوسی تفسیرنده [١] دیورکه: قرآنك یدی حرف اوزرینه نازل اولدیغنه دائر اولان حدیثی یکرمی بر صحابی روایت ایتمش، حتی ابو عبید بو حدیثك مرتبهٔ تواتره وصولی ادعا ایلمشدر. بزده دیرزکه: بخاریده ابن عباسدن روایةً وارد اولمشدرکه نبی علیه السلام: «جبریل بکا قرآنی بر حرف اوزرینه اوقوتدی. زیاده ایتمسنی تکلیف ایتدکجه یدی حرفه قدر چیقاردی.» بیورمشدر.

ایشته قرآنك یدی حرف اوزرینه نزولی بحثنده وارد اولان آثار صحیحه بونلردر: دها بر طاقم آثارده وارکه بونلر قرآنك التی ویا بش ویاخود اوچ حرف اوزرینه نازل اولدیغنه دلالت ایتمکده‌در. آثار وارده‌نك معنی ومضمونی لایقیله بیلنمك ایچون عبارات احادیثده وارد اولان «حرف» کلمه‌سنك تضمن ایتدیکی معانینك وضوح وانکشافی ایجاب ایدر: لسان عربده حرف: لغت، جانب و حروف معروفه‌دن بری معناسنه استعمال اولنور. علی طریق المجاز وجه و کیفیت ایله‌ده تفسیر ایدیله‌بیلیر. کلمه‌نك بودرجه مختلف معنالره دلالت ایتمسی احادیث وارده‌نك تفسیرینه تصدی ایدنلرك تأویلات عدیده‌سنه میدان ویرمشدر. بونلردن بعضیسی حروفدن مقصد قراآت سبع؛ بعضیسی محکم، متشابه، عموم، خصوص، ناسخ ومنسوخ اولدیغنه؛ دیکر بعضیلریده امر، نهی، وعد، وعید، اباحه وارشاددن عبارت بولندیغنه ذاهب اولمشلردر.

موضوع بحث اولان حروفك ادغام، اظهار، تفخیم، ترقیق، تشدید، تخفیف، تلیین وتحقیق کبی فن قرائتك کیفیات واسالیبندن عبارت اولدیغنی ادعا ایدنلر، بوندن مراد اشهر لغات عربدر دینلر، بونلره مماثل دها بر طاقم افکار ومطالعات درمیان ایدنلر واردرکه بوسوزلرك، احادیث شریفه‌ده وارد «حرف» لفظنك وضع اصلیسی اعتباریله بوکبی تأویلاتی دائرهٔ احتماله آلمش اولمسندن بشقه، بروجه ودلیل معقول ومقبولی یوقدر. بزم فکرمزه کوره «حرف» لفظی وضع لغوی واستعمال عرفیسی اعتباریله معانیٔ مسروده‌یی محتمل اولمقله برابر بخارینك روایت ایتدیکی حدیث کلمه‌دن مقصود اولان

[١] صحیفه ٧ جزء اول

معنایی، شك وتردده محل براقمیه‌جق صورتده، بیان وایضاح ایتمکده‌در.

رسول اکرمك «جبریل بکا قرآنی بر حرف اوزرینه اوقوتدی.» قولندن مقصد، یا او وقت بین العرب شایع ومنتشر اولان لغات ویاخود قرآن کریمك تلاوت ایدلمکده اولدیغی وجوه قرائت اولدیغی ظاهر اولوب هر ایکی وجهك قبول وتصویبی ایچون سبب موجوددر. فقط درمیان ایدیلن تأویلات سائره‌یه کلنجه بونلر حدیث بخاری ایله دیکر بو بابده‌کی احادیثك دائرهٔ احتمالاتندن خارجدرلر. حقیقت مسئله‌نك بو مرکزده اولدیغنی، ابن ماجه ایله دارمی‌دن ماعدا، جماعت محدثینك عمر بن الخطابدن [١] بروجه آتی روایت ایتدیکی حدیث تأیید ایدر:

جناب پیغمبرك حال حیاتنده حکیم بن هشام سورهٔ فرقانی تلاوت ایدییور ایدی. قولاق ویردم. باقدم‌که رسول اللهك بکا اوقوتمدیغی بر چوق حرفلرله اوقویور. حدتمدن دها او نمازده ایکن اوزرینه آتیلمق درجه‌سنه کلدم بکله‌دم، سلام ویریر ویرمز یاقه‌سنه یاپیشه‌رق «سکا بو سوره‌یی بویله کیم اوقوتدی؟» دیه صوردم. «رسول الله اوقوتدی.» جوابنی ویردی. «یالان سویله‌یورسك. چونکه جناب رسول آنی بکا بشقه درلو اوقوتدی.» دیدم و کندیسنی طوتوب حضور رسالته ایصال ایده‌رك «یا رسول الله بو، سورهٔ فرقانی سنك بکا تعلیم ایتمه‌دیکك بر طاقم حرفلرله اوقویور.» دیدم. «براق. یا هشام! اوقو!» بیوردیلر، هشام بنم کندیسندن طویدیغم کبی قرائت ایتدی. رسول اکرم «بویله نازل اولدی.» بیوردیلر. صکره بکا «یا عمر! اوقو.» بیوردیلر. بنده ذات رسالتمآبك بکا اوقوتدیغی کبی اوقودم. «بویله نازل اولدی. بو قرآن یدی حرف اوزرینه نازل اولمشدر. نصل قولایکزه کلیرسه اویله اوقویکز.» بیوردیلر.

شو حدیث، حروفدن مقصد قرآنك مدار تلاوتی اولان وجوه قراآت اولدیغنی نه‌مکمل اثبات ایدییور. نبی علیه السلامدن تلقی ایدلدیکی وجهله روایت ایدلمش اولان وجوه مذکوره‌نك قبول وتقریرنده‌کی مقصد شارع شبهه یوقدرکه خلقه تلاوت خصوصنده سهولت ارائه ایتمك، یالکز لغت قریش اوزره تلاوت قرآنه مجبور ایدلدکلری تقدیرده دوچار اوله‌جقلری مشکلات نظر دقته آلنه‌رق بونك ازاله‌سیله کتاب کریمك سائر اقطار عربیه‌ده رواج وتعممنی تأمین ایلمکدن عبارتدر. چونکه بویله یاپیلمیوبده تلاوت قرآن یالکز قریش لهجه‌سنه حصر ایدلمش اولسه‌یدی بو حال طبیعتیله قرآنك دائرهٔ فیض وانتشارنی تحدید ایده‌جك، حفاظ کلام اللهك مقداری آزاله‌جق، قریشی اولمیانلر قرآنی ازبرلمکه، تجوید تلاوته وقف حیات ومساعی ایتمدکجه هرکسك آنی سربستجه آرایش زبان

[١] ابی القاسم اسماعیل محمد الاصفهانی‌نك (تاریخ وفاتی ٥٣٥) کتاب المعتمدندن.

ترتیل ایتمسنه امکان قالمیه‌جق ایدی. ایشته بوندن طولاییدرکه حکمت ازلیهٔ سبحانیه، لسان قریش اوزره نزول ایدن قرآنك امم اسلامیه آره‌سنده نشر فیضنی تأمین ایچون رسولك قرآنده تصرف ووجوه مختلفه ایله قرائت ایتمسنه مساغ ویرمشدر.

مترجمی: محمد شوکت عبدالعزیز چاویش

بسم الله الرحمن الرحیم

یا ایها الذین آمنوا خذوا حذرکم فانفروا ثبات او انفروا جمیعاً.

مآل منیفی:

ای مؤمنلر، موجودیتکزی وقایه، دشمنی ترهیب ایده‌جك هر نوع اسلحه ووسائطی استحضار ایدرك دشمنه قارشی بولوك بولوك، یاخود هپکز بردن جهاده قوشکز.

*

قرآن مبینی یالکز نماز واوروج کتابی ظن ایدن، بناءً علیه اونده احکام مدنیه وسیاسیه آرامق معناسز اوله‌جغی ذهابنده بولنانلر نه بیوك خطا ایدیورلر؛ بونلرك، اسلاملرك یکانه کتابی اولان قرآن حکیمده‌کی آیات کریمه‌دن بیله مع التأسف بی‌خبر اولدقلری اکلاشیلیور. انسان قرآن کریمی آچوب‌ده بر ملتك غوائل داخلیه وخارجیه‌دن نه صورتله امین اوله‌بیله‌جکنی، موجودیت دینیه وسیاسیه‌سنی ناصل محافظه ایده‌بیله‌جکنی پك وجیز بر صورتده ایضاح وبیان ایدن بو کبی آیات بیناتی کوردکجه آرتیق اونك بر کتاب سماوی اولدیغنده، بو کتاب سماوی‌یه اتباع ایدنلرك دنیا وآخرتده محقق صورتده فوز وفلاحه ایریشه‌جکلرنده ذره قدر شبهه‌سی قالمایور.

چونکه اسلام، هم دین، همده شریعتی جامع اوله‌رق کلمشدر. [١] بناءً علیه دین اسلامك تعلیم وتقریر بیوردیغی احکام یالکز امور اخرویه‌یه متعلق اولمایوب عینی زمانده بر ملت ایچون لازم اولان احکام مدنیه وسیاسیه‌یی‌ده بالغاً ما بلغ جامعدر.

مثلا: تفسیر وایضاحی صددنده بولوندیغمز شو آیت کریمه‌یه نظر امعان ایله باقیله‌جق اولورسه فن حرب نقطهٔ نظرندن نه بیوك بر دستور قطعی اولدیغی آکلاشیلیر.

آیت کریمه سورهٔ «نساء» یه منسوبدر. جناب فاطر حکیم بو سورهٔ جلیله‌ده: «یا ایها الذین آمنوا اطیعوا الله واطیعوا الرسول واولی الامر منکم فان تنازعتم فی شیء فردوه الی الله والرسول... ولوردوه الی الرسول والی اولی الامر منکم لعلمه الذین یستنبطونه منهم» کبی آیت کریمه‌لر ایله حکومت اسلامیه‌نك استناد ایله‌دیکی اساسلری کوستردیکی کبی احکام دینیه، احکام شخصیه ومدنیه‌نك الك مهملرینی‌ده بیان بیوریور. صوکره رسولاً کرامك حکمنی براقوب‌ده اهل طغیانك حکمنه میل ایدنلرك حالی‌ده اکلاتیور.

بونلرك هپسنی بیان ایتدکدن صوکره او اساس متین، او اصول محکمه اوزرینه مؤسس اولان دولتمزی، ملتمزی اعداء دینك مکر وکیدندن، اونلرك تجاوزات ظالمانه‌سندن محافظه ایده‌بیلمك ایچون تبعیته مجبور اولدیغمز بعض احکام حربیه وسیاسیه‌یی‌ده بزه پك بلیغ، پك وجیز بر صورتده بیان ایدیور.

اکر مسلمانلر کرك بو آیت کریمه وکرك دیکر سور قرآنیه‌ده اولان: «واعدوا لهم مااستطعتم من قوة ...» کبی بر امتك غوائل خارجیه‌دن نه صورتله آزاده اوله‌بیله‌جکنی بالغاً ما بلغ کوسترمش اولان آیت کریمه‌لر ایله بحق عامل اولسه‌لردی بوکون جهانك الك بیوك، الك ذی نفوذ حکومتی، حکومت اسلامیه اولمق لازمکلیردی.

محققین مفسرینك بیانی وجهله آیت کریمه‌ده‌کی «حذر» ك معناسی، دشمنك شرندن قورونه‌بیلمك ایچون لازم اولان اسباب ووسائطك کافه‌سنی حاضرلامق، بو بابده لازم کلن شیلرك هپسنه واقف اولمقدر. بو ایسه دشمنك حالی، درجهٔ قوت واستعدادینی بتون تفرعاتیله بیلمکله اولور. اکر دشمن بردن زیاده اولورسه اونلرك آیری آیری هر بریسنك قوت واستعدادینه وقوف پیدا ایتمکله برابر آرالرنده جایکیر اولان مناسبات دوستانه‌نك، وفاق واتحادك، خلاف واختلافك نه درجه‌یه قدر اولدیغی، اونلرك هجومی تقدیرنده مقاومت ایده‌بیلمك ایچون لازم اولان اسباب ووسائلی، کذلك

---

[١] کرك اوروپا محررلرینك، کرك اونلرك شرقده یتشدیرمش اولدقلری تلمیذلرینك عرف واصطلاحنه کوره «دین» باشقه، «شریعت» باشقه‌در. اونلره کوره «دین» جناب حق، وحی، امور غیبیه وعبادت مفروضه‌یی اعتقاده متعلق اولان شیلره اطلاق اولنور. «شریعت» کلمه‌سی: اوده معاملاته، احکام قضائیه، احکام مدنیه وسیاسیه‌یه متعلق شیلره مخصوصدر. شو حالده بونلرك اصطلاحنده دین اسلام دیمك: الله، پیغمبره، یوم آخرته، بر ده فرائض خمسه‌یه اعتقاد وبونلره متعلق احکام دیمکدر. شریعت اسلامیه دیمك‌ده معاملات، احکام قضائیه، احکام مدنیه وسیاسیه‌یه متعلق علمای اسلامیه طرفندن وضع اولنان قوانین مدنیه دیمکدر. آنك ایچوندرکه بونلره کوره انسانلرك بر آره‌یه طوپلانه‌رق وضع ایتدکلری احکام، شریعتدر. دین بو جهته قاریشماز.

حال بوکه بو ادعا، دین اسلام حقنده تمامیله یاکلشدر. چونکه اساساً اسلامده محض دینی اولان قسم ایله، قسم شرعی بیننده فرق یوقدر؛ هر ایکیسی‌ده محصول وحی الٰهیدر. اسلامده شریعت، دینك بر قسمیدر؛ بر مسلمك اللهنه قارشی اولان وظیفه‌سی ایله انسانلره قارشی اولان معامله‌سنك کافه‌سی جناب حقك حضرت محمد صلی الله علیه وسلمك قلب پاك اقدسلرینه القا ایله‌دیکی نور وحی‌دن عبارتدر.

حتی بونی اوروپا محررلرندن برقسمی‌ده شو صورتله اعتراف ایتمکده‌درلر: «حضرت محمد (صلعم) یکرمی سنه قدر قیصه بر مدت ظرفنده بر امت تشکیل ایدرك اونلره بر دین وشریعت‌ده کتیردی، که عالمده (محمد) صلی الله علیه وسلمك غیریسی شو امور ثلاثه‌یی جمعه موفق اوله‌مامشدر...»

اووسائلی اعمال ایتمه‌یی‌ده بیلمك لازمدر . ایشته بونلرك هپسی: « خذوا حذركم » نص جلیلنده داخلدر ؛ بو امرالهی موجبنجه موجودیتمزی محافظه ایچون بو یولده حرکته مجبورز. بو یولده حرکت ایتمدیکمز تقدیرده همدنیاده پریشان ، همده آخرتده خائب وخسران اوله‌جغمز محققدر. چونکه دشمن ، بزم غافل وکندیسی حقنده معلوماته مالك اولمدیغمزی بیلدیکی کبی درحال بزه هجوم ایدر ؛ بالفعل هجوم ایتمسه بیله دائما اونك تحت تهدیدنده بولنورز ؛ دینی، ملی هیچ بر آرزومزی ایسته‌دیکمز کبی ایفا ایده‌مه‌یه‌جکمز جهتله آرتیق هیچ بر صورتله انکشاف وترقی‌یه یول قالمایه‌جغی بدیهیدر. اکر دینی، ملی امللریمزك حیز حصوله چیقمه‌سی ایچون انکل اولان موانعی قیرمق مقصدیله دشمن مملکتنه هجوم لازمکلیرسه او زمانده بزم ایچین مخاطره وار. ایشته بونلرك هپسی : « خذوا حذركم » نص قرآنیسنده داخلدر. ناصلکه یوقاریده دیدیکمز کبی دیکر بر آیتده‌ده : « واعدوا لهم مااستطعتم من قوة ... » بیوریلیور .

بو آیت کریمه‌لرده ، دشمنه مقاومت ایچون لازمکلن هردرلو اسباب ووسائطك وسعت بشرك صوك نقطه‌سنه قدر استحضار اولونمسی مسلمانلره امر اولنیور ؛ دشمنی ترهیب ایده‌جك ، اونی هجومه جسارت ایده‌میه‌جك بر حالده بولوندرمق ایچون لازم کلن قوتك استحضاری لازم اولدیغی بیلدیریور . محققین مفسریندن حکیم الاسلام شیخ محمد عبده مرحوم دیورکه : « بو امره امتثال نه کبی علم وعمله متوقف ایسه اونلری الده ایتمك‌ده بو آیت کریمه‌لر مقتضاسنجه اوزریمزه لازمدر. شو حالده دشمنك حال وموقعنی، مملکتنی ، یوللرینی ، داغلرینی ، نهرلرینی ... حاصلی دشمنك هرخصوصنی بیلمك ده « خذوا حذركم » ، « واعدوا لهم » آیتلرنده داخلدر . چونکه دشمنی تأدیب ایچون اونك مملکتنه کیرمك مجبوریتنده قالیر ، بونکله برابر دشمن مملکتی حقنده معلوماتمزده اولمازسه آرتیق کندیمزی بتون معناسیله تهلکه‌یه آتمش اولورز.

دشمن مملکتی بو یولده بیلمه‌من او امر قرآنیه جمله‌سندن اولدیغی کبی کندی مملکتمزی‌ده دها زیاده بیلمك اولیه‌در.

« خذوا حذركم » ، « واعدوا لهم ... » آیت کریمه‌لرنده زمانه کوره هرنوع سلاح یاپمه‌سنی ، اونلرك صورت استعمالنی بیلمك‌ده داخلدر. بو سلاحلری اعمال واستعمال هرنه‌یه متوقف ایسه‌اونلری تحصیل ایتمك‌ده واجبدر. شو حالده هندسه ، کیمیاء ، علوم‌طبیعیه ، میخانیك ! ... کبی علومی تحصیل ایتمك‌ده واجبدر ؛ یعنی امتی وقایه نه ایله متحقق ایسه اونلر تماماً تحقق ایتمدکجه امر الهی‌یه امتثال‌ده تحقق ایتمز. دیمك‌که بو آیت کریمه مقتضاسنجه بو عصرده مسلمانلر اوزرینه مکمل ترسانه‌لر وجوده کتیرمك ، موجودیتلرینی وقایه ومحافظه ایچون هرنوع اسلحهٔ حربیه اعمال ایتمك ، مستحکم قلعه‌لر، طیاره‌لر، بالونلر، دکزك دیبنده ، دکزك اوستنده ، هواده ، یرده استعمال اولنه‌جق نه‌قدر وسائط حربیه وار ایسه بونلرك هپسنی حاضرلامق مسلمانلر اوزرینه واجبدر. طبیعی بونلر واجب‌اولدیغی کبی بونلرك موقوف علیهی اولان علوم وفنونی تحصیل‌ده واجبدر.

کرك جناب پیغمبر ، کرك صحابهٔ کرام حضراتی دشمنك مملکتنی بیلیورلر، اوکا کوره تدارکاتده بولنیورلردی . جناب‌پیغمبرك بر طاقم کشف قوللری واردی‌که اونلر دائمی صورتده دشمنك احوالنی خبر ویریرلردی . حتی‌دشمن مملکتنده بیله برچوق کیمسه‌لر بولنه‌رق دشمنك وضعیتندن حضرت پیغمبری خبردار ایدرلردی .

بونك ایچوندرکه کفار قریشك جناب پیغمبره قارشی اولان معاهده‌یی نقض ایتدیکی سمع رسالتپناهی‌یه واصل اولونجه درحال فتح مکه ایچون حاضرلانمش ، بالآخره ـ جناب پیغمبر افندیمزك نقض عهددن معلوماتی‌یوق ظنیله ـ بتکرار تجدید عهد ایچون کلن‌ابوسفیان موفق اولامامشدی .

یمامه محاربه‌سنده ابوبکرك جناب خالده قارشی : « دشمن نه‌ایله محاربه ایدرسه سن‌ده او صورتله محاربه ایت.» دیدیکی‌مرویدر . بونلرك هپسی دلالت ایدیورکه : دشمنه قارشی یاپیله‌جق حاضرلق دشمنك حال وقوتنك اختلافیله مختلف اولور ...

صوکره‌جناب‌حق‌بیوریورکه : « فانفروا جمیعا... » آیت کریمه‌نك بوراسی : « خذوا حذركم » اوزرینه متفرع واوندن مقصد وغایه‌نك نه‌اولدیغنی بیاندر ؛ یاخود اونی متممدر .

« ثبات » ضم وفتح ایله « ثبة » نك جمعی اولوب جماعت‌منفرده معناسنه‌در . شو حالده معنای آیت : « دشمنه قارشی بلوك بلوك یورویکز ، یاخود هپکز بردن هجوم عمومیده بولونکز » دیمك اولیورکه آرتیق بو، احوال وزمانك ایجابنه کوره تعین ایدر .

ـ شیخ محمد عبده مرحوم دیورکه : « نفر، خروج الی‌الحربده مستعملدر؛ «ثبات» ده جماعت‌منفرده دیمکدر. بوجماعت‌عدد معین‌ایله مقید دکلدر . « جمیعا » دن مقصد علی‌الاطلاق کافهٔ مؤمنیندر، که بو،دشمنك حالنه کوره‌در. عسکری سوق وقوماندا ایتمك‌ده « خذوا حذركم » ده داخلدر . بو مسئله‌ده اکثریا تساهل اولونمق احتمالی اولدیغی جهتله « خذوا حذركم » دن صوکره بونی آیروجه تخصیص ایدوك : « فانفروا ثبات او انفروا جمیعا » بیوریلیور . آیت کریمه بزه صراحةً آکلاتیورکه : محاربه‌یه دشمنه مقاومته احتیاج نسبتنده چیقیلیر ؛ اوکا کوره حرکت اولنور؛ اوکا کوره عسکر سوق‌اولنور. اکر بلوك بلوك ، سوق اولونمق لازمکلیرسه او یولده سوق اولنور ؛ اکر دشمنه مقاومت افراد ملتك هپسنك میدان‌حربه سوق اولونملرینی اقتضا ایدرسه او زمانده هپسنه جهاد فرض اولور. ایشته : « او انفروا جمیعا » نظم جلیلنك معناسی بودر .

دها صوکره شیخ محمد عبده مرحوم تفسیرینه دوام ایله‌دیورکه : بو امر الهی‌یه امتثال ، افراد امتك هپسنك فنون حربیه‌یی تعلم وبالفعل مانوره‌لر اجرا ایتمك صورتیله دائمی صورتده بتون ملتك

جهاده حاضر بر حالده بولونملرینه متوقفدر. ملتك بتون افرادی تعلیم ومانوره‌لر ایله دائمی صورتده جهاده مستعد بر حالده بولونمدقجه بو امر الهی‌یه امتثال ایتمش صاییله‌مازلر. بناءً علیه افرادك برقسمنی خدمت عسکریه‌دن معاف طوتمق شرف دكل، بلکه جناب اللهك کتاب کریمنده واجب قیلدیغی شیئك ترکنی اباحه ایتمك‌در. شوراسی خفی اولماسون‌که دشمنلر نه کبی تعلیملرده، نه کبی وسائط حربیه‌یی استعمال ایچین مانوره‌لرده بولونورلرسه مسلمانلرك‌ده او یولده تعلیم ومانوره‌لر اجرا ایده‌رك اونلری استعمالده رسوخ پیدا ایتملری لازم‌در.

مع‌التأسف صوك زمانلرده مسلمانلر بوخصوصده پك زیاده بطائت کوستره‌رك دشمنلری آلابیلدیکنه ایلری‌یه کیتدیلر. نص قرآنی موجبنجه بو بابده مسلمانلرك بتون امم غربیه‌یه مقتدابه اولملری لازم ایکن بو درجه کری قالملری نه‌قدر موجب خجالت‌در. بناءً علیه حکومت اسلامیه ایچون شو واجبی بنفسه ادا ایتمسی لازم وفرض‌در. حکومته ظهیر ومعین اولمسی امت اسلامیه اوزرینه واجب‌در...» اوت، انسان بو کبی آیات کریمه‌نك احتوا ایتدیکی معانیٔ جلیله ایله مسلمانلرك بوکونکی حالنی مقایسه ایده‌جك اولورسه حیرتده قالمامق ممکن دکلدر. ذاتاً قطعی بر حقیقت‌درکه: بر قاچ عصردن بری مسلمانلرك کچیرمکده اولدقلری، فلاکت دوره‌لری، محکومیت آنلری هپ حقائق قرآنیه‌دن یوز چویرملری، او کتاب جلیلی یالکز نماز واوروج کتابی ظن ایتملری احکام اجتماعیه وسیاسیه‌سنه عطف اهمیت ایتمه‌ملری یوزندن وقوعه کلمش‌در. اکر مسلمانلر «اقیموا ...» امر جلیلی ایله نماز اوزرلرینه ناصیل فرض ایسه «واعدوا لهم...»، «خذوا حذرکم» امر جلیلی موجبنجه دشمنه قارشی اعداد قوتده اویله‌جه فرض اولدیغنی بحق ادراك ایتمش اولسه‌لر ایدی البته بوکون موقعلری داها باشقه‌درلو اولوردی.

فقط، شیخ محمد عبده مرحومك دیدیکی وجهله، بر چوق آیات کریمه کبی امتك غوائل خارجیه‌دن نه صورتله مصون ومحفوظ اوله‌جغنی پك واضح بر لسان ایله کوسترن آیات آلهیه‌نك حکمی‌ده مسلمانلر نظرنده عادتا منسی بر حاله کلمسندن‌درکه: دشمنلریمزك بتون نظرلری ممالك اسلامیه‌یه چوریلمش، او ممالك وسیعه‌یی تقسیم وبو صورتله اسلامی بر یوزندن قالدیرمق ایچون پك چوق انتریقه‌لره مراجعت ایتمشلر وبو املرینه قسماً موفق‌ده اولمشلردی.

حمد اولسون‌که عصرلردن بری پویان اولدیغی خواب غفلتدن کوزینی آچان مسلمانلر، بوکون عسکرلکی بتون افرادملته تشمیل ودشمنه قارشی مقاومت ایچون نه لازم ایسه قدرت بشرك وسعتی یتدیکی نسبتده توسل ایتمك لزومنی حس ایتمشلردر.

بناءً علیه کرك حکومت، کرك افراد ملت: «یا ایها الذین آمنوا خذوا حذرکم»، «واعدوا لهم ما استطعتم من قوة» امر آلهیسنه امتثال ایتمش اولیورلر، که بونك مکافاتی‌ده کیریشدکلری شو حربدن مظفر وغالب اوله‌رق چیقملری‌در. چونکه وعد آلهی بو یولده‌در: «ان تنصروا الله ینصرکم ویثبت اقدامکم»، «وکان حقا علینا نصر المؤمنین» صدق الله العظیم.

آقسه‌کیلی
احمد حمدی

فقه

ملافیات:

استاد محترم ازمیرلی اسماعیل حقی بك افندینك تقریرلری
[٣]

احکام شرعیه‌نك تلقی اولوندیغی برنجی طریق

لفظك اقسامی: عام ارید به‌العام ویا خاص ارید به‌الخاص، ٢) عام ارید به‌الخاص، ٣) خاص ارید به‌العام، ٤) دلیل خطاب — تنبیه الخطاب — تنبیه الخطابك انواعی: فحوی الخطاب، لحن الخطاب، — ادنی، اعلی — منطوق — مفهوم: مفهوم موافق، مفهوم مخالف (دلیل خطاب) معنی الخطاب (قیاس).

احکام شرعیه‌نك تلقی اولندیغی اوچ طریقدن برنجیسی: لفظ‌در. لفظ درت صنفه آیریلیر:

١ — عام ارید به العام ویا خاص ارید به الخاص: عمومیتی مقصود اولان عام ویا خصوصیتی مقصود اولان خاص.

٢ — عام ارید به الخاص: خصوصیتی قصد اولنان عام.

٣ — خاص ارید به العام: عمومیتی قصد اولنان خاص.

٤ — دلیل خطابدر.

اولکی اوچ قسم متفق علیه‌در، بو اوچ قسمك اصول شریعتدن بر اصل اولمسنده اصولیین اتفاق ایتمشلردر. دلیل خطاب بویله دکلدر؛ آنك اصول شریعتدن بر اولمسنده اختلاف واردر.

١) عام ارید به العام. — لفظ عام اوله‌رق ذکر اولونور، معنی‌نك‌ده عمومیتی مقصود اولور. مثلا «حرمت علیکم المیتة والدم ولحم الخنزیر» نظم جلیلنده‌کی (خنزیر) لفظی، «خنزیر الماء» کبی اسمده مشترك اولان بر حیوان بحری‌دن اولمدقجه خنزیر صنفنك کافه‌سنه شامل اولور. بوراسی متفق علیه‌در. انجق خنزیر اسمی اسمده مشترك اولان «خنزیر الماء»یه لغةً‌ می متناولدر؟ یوقسه شرعاً‌ می متناولدر؟ ایشته بوراسی مختلف فیه‌در. بو اختلافه مبنی خنزیر وکلب کبی حیوانلر

[٣] متن: «واصناف الالفاظ التی یتلقی منها الاحکام .... تحریم الضرب والشتم وما فوق ذلك».
بدایة المجتهد

« خنزيرالماء ، كلبالماء » كبی دكز حيوانلرينه لغةً ويا عرفاً متناول اولمغله قره حيوانلری كبی دكز حيوانلرينكده أتی حرام اولوب اولماسی حقنده اختلاف حاصل اولمشدر. ائمه‌دن برقسمنه كوره بو اسملر لفويدر، خنزير وكلب لفظلری خنزيرالماء وكلبالماءيه لغةً متناولدر ، مشترك ايچون عموم واردر . خنزير ، كلب لفظلری اشتراك اسم ايله ، قره‌خنزيرينه ، قره كلبنه شامل اولديغی كبی دكز خنزيرينه، دكز كلبنه‌ده شامل اولور . قره حيوانك أتی نصل حرام ايسه دكز حيوانك أتی‌ده اويله حرام اولور . ديكر بر رأيه كوره قره حيوانی كبی دكز حيوانك‌ده حرام اولمسی ايچون الفاظك لغةً متناول اولميوب شرعاً متناول اولمسی لازمدر . خنزير » و « كلب » لفظلری صو خنزيرينه ، صو كلبنه شرعاً متناول دكلدر . نته‌كيم امام مالك خنزيرالماء حقنده « اكا سز خنزير ديورسكز » ديمشدر .

فقهاء حنفيه‌يه كوره حيوانات بحريه‌دن بالق ويا بالق جنسندن ماعداسی يمز. امام مالكه كوره هپسی يننير. مذهب شافعيه‌ده اصح اولان بويله‌در. امام احمده كوره تمساح ، قوربغه ، كوسج‌دن ماعداسی يننير.

نظم جليله‌دكی ميته لفظی لفظ عام اريد به الخاصدر.

خاص اريد به الخاص . — لفظ خاص اوله‌رق ذكر اولنور ، معنانك‌ده خصوصيتی مقصود اولور . مثلا : « حرمت الخمر » حديث شريفنده « خمر » لفظی خاص اريد به الخاصدر . خمر انجق خمر اطلاق اولنان معنايه دالدر ، بشقه معنالره متناول دكلدر . متنده بو مثال ذكر اولونمامشدر.

بو ايكی وجه بر صنف عد اولونمشدر.

٢) **عام اريد به الخاص .** — لفظ عام اوله‌رق ذكر اولنور، فقط معنانك خصوصيتی مقصود اولور . مثلا : « خذ من اموالهم صدقة تطهرهم وتزكيهم بها » نظم جليلنده‌كی « اموال » لفظی جميع امواله شامل دكلدر . يوقسه هر نوع مالدن صدقه آلمق لازم كليرايدی. بو ايسه بالاجماع باطلدر. فی الواقع آيت كريمه‌نك ظاهری « عام اريد به العام »ه دلالت ايديور ايسه‌ده سنت سنيه ايله اموالدن بعض اموالك مقصود اولديغی ثابت اوليور . سنت سنيه وارد اولماسه‌يدی ، ظاهر قرأن موجبنجه جميع اموالدن صدقه اخذ اولونمق لازم كله‌جك ايدی . سنت سنيه اموالی بعض امواله تخصيص ايتمكله اموال كلمه‌سی عام اريد به الخاص اوليور، جميع اموالدن صدقه آلنميور . بر قسمندن قرقده بری، برقسمندن اونده بری ، بر قسمندن يكرميده بری آلنيور ؛ مواشی تقدير اولنيور : سائمه‌دن يعنی قيرده يايلان حيواندن بش دوه‌ده بر قويون ويا بر كچی ، يكرمی بش دوه‌ده ايكی ياشنه كيرمش بر دوه؛ صغيرده ايكی ياشنه كيرمش بر بوزاغی ، قرق قويونده بر قويون ، قرق كچيده بر كچی اخذ اولنور .

اكثر فقهايه كوره بو آيت كريمه ايله امر اولنان صدقه زكاتدر. حسن بصری‌يه كوره آيت كريمه غزوهٔ تبوكدن كری قالان جماعته مخصوصدركه آنلر ، كناهلرينی اعتراف ايتديلر ، توبه‌كار اولديلر ، صوكرهماللرينی پيغمبرمزه عرض ايتديلر . آنك اوزرينه بو آيت كريمه نازل اولدی . نبی ذيشان افندمز حضرتلری ماللرندن ثلثی اخذ ايده‌رك كفارت ذنوب اولمق اوزره تصدق ايتدی .

ابن رشد قول اولی ترجيح ايديور ، « مسلمين انواع اموالك كافه‌سنده زكاتك واجب اولماسنده اتفاق ايتمشلردر » ديور . ارتق اموال لفظی عام اريد به العام اوله‌ماز .

صحيح مسلمده بيان اولنديغنه كوره صدقه كتيرنلر حقنده پيغمبرمز افندمز حضرتلری صلاة، يعنی دعا ايلرلر ايدی. بركره‌ده ابی اوفی صدقه كتيردی ، آنك حقنده « اللهم صلّ علی آل ابی اوفی » بيورديلر. نته‌كيم آلت طرفده « ان صلاتك سكن لهم » نظم جليلی وارد اولمشدركه « سنك دعاك آنلر حقنده رحمتدر ، سنك دعاك ايله آنلرك نفسلری سا كن ومطمئن اولور » ديمكدر .

حضرت ابوبكر الصديق زماننده مرتدينك برقسمی آيت كريمه ايله احتجاج ايدرك « پيغمبردن ماعداسنك دعاسی بزم ايچون رحمتی، اطمئنان قلبی موجب اولماز . بزه‌ده زكاة واجب اولماز. » ديمشلر ايدی . حضرت صديق اعظم اهل ردت حقنده « وآتوا الزكاة » آيت جليله‌سنك عمومی ايله استدلال ايدرك « انما الصدقات للفقراء » « وفی اموالهم حق للسائل والمحروم » نظم جليللری موجبنجه زكات بادئ سكونت قلب ايچون دكل ، بلكه فقرانك احتياجنی دفع ايچون اولديغنی رأينده بولونمشلردر .

∴ عام اريد به الخاص ايله عام مخصوص آره‌سنده فرق واردر : عام اريد به الخاصده عام ذكر اولنور، افرادندن برآزی قصد اولنور؛ افراددن اخصی ، آزی داخل ومقصود ، چوغی خارج وغير مقصوددر . عام مخصوصده افرادك چوغی داخل ومقصوددر ، آزی خارج وغير مقصوددر. عام اريد به الخاص قطعا مجازدر. عام اريد به الخاصده لفظ عامدر . معنی لفظك بعض مدلولاتی، بعض معانيسی‌در. صدقه اخذ اولنان اموال صدقه اخذ اولونمايان اموالدن دها آز اولمغله نظم جليله‌دكی اموال لفظی عام اريد به الخاصدر ، يوقسه عام مخصوص دكلدر.

٣) **خاص اريد به العام .** — لفظ خاص اوله‌رق ذكر اولنور ، معنی لفظك مدلولاتندن اعم اوله‌رق مقصود اولور . مثلا : « فلا تقل لهما اف » نظم جليلنده « اف » ذكر اولنيور . فقط ضرب ، شتم وسائر افك فوقنده اولانلر قصد اولنور. نظم جليل ايله يالكز « اف » ديمك منهی دكلدر ، بلكه ضرب، شتم وسائر كونا اذالرده منهی‌در.

تنبيه خطاب ويا مفهوم موافقت خاص اريد به العامه كيرر .

تنبيه الخطاب . — تنبيه الخطاب ويا مفهوم موافقت منطوق بهك حكمنی مسكوت عنهه اثبات ايتمكدر .

تنبيه الخطاب ايكی نوعدر :

برنجيسنده : مسكوت عنه منطوق بهه مساوی اولماز . بوده ايكی وجه ايله اولور :

وجه اول .— ادنی ایله اعلایه خطاب اولنور . ادنانك حكمی اعلایه اثبات اولنور . « فلاتقل لهما اف » نظم جلیلی « تنبیه بالادنی علی الاعلی » بابندندر . ادنی اولان تأفیف حرام اولونجه آنك مافوقی اولان ضرب وشتم بطریق الاولی حرام اولور . تأفیف (ادنی) منطوق به ، ضرب وشتم (اعلی) مسكوت عنه‌در .

وجه ثانی .— اعلا ایله ادنایه خطابدر . اعلانك حكمی ادنایه اثبات اولنور . « ومن اهل الكتاب من ان تأمنه بقنطار یؤده الیك » نظم جلیلی «تنبیه بالاعلی علی الادنی» بابندندر . اعلی اولان قنطاری تأدیه ایدن بطریق الاولی ادنی اولان بر دیناری تأدیه ایدر . بر قنطارده (اعلاده) امانت ثابت اولورسه بر دیناره ، بر درهمده (ادناده) بطریق الاولی ثابت اولور . تأدیهٔ قنطار (اعلی) منطوق به ؛ تأدیهٔ درهم ودینار (ادنی) مسكوت عنه‌در .

بو ایكیسنه **فحوی الخطاب** دیرلر . متنده « تنبیه بالاعلی علی الادنی » مذكور دكلدر . فحوی الخطابه قیاس فحوی ده دیرلر . نته‌كیم كچن درسده ذكر اولونمشدر .

ایكنجیسنده : مسكوت عنه منطوق به‌ه مساوی اولور . مساوی ایله مساوی‌یه تنبیه اولور . منطوق بهك حكمی كندینه مساوی اولان مسكوت عنهه اثبات اولنور . « ان الذین یأكلون اموال الیتامی ظلما » نظم جلیلی «تنبیه بالمساوی علی المساوی» بابندندر . آیت كریمه‌ده مال یتیمك اكلی منطوق به‌در ، حرامدر . حرمتی تصریح ایدلمشدر . مال یتیمی یاقمق ، اكل ایتمكسزین اتلاف ایتمك مسكوت عنه‌در ، بونلرده حرامدر . منطوق به (اكل مال یتیم) مسكوت عنهه (احراق واتلاف مال یتیمه) مساویدر . متنده «تنبیه بالمساوی علی المساوی» ده ذكر اولونمامشدر .

بویله‌جه تنبیه الخطاب اوچ قسم اولور :

١) تنبیه بالادنی علی الاعلی : اف ایله ضرب وشتم وامثالنه تنبیه كبی .
٢) تنبیه بالاعلی علی الادنی : قنطار ایله درهم ودیناره تنبیه كبی .
٣) تنبیه بالمساوی علی المساوی : اكل مال ایله اتلاف واحراق ماله تنبیه كبی .

تنبه بالمساوی علی المساوی‌یه بعضلری **لحن خطاب** دییورلر . ابن فورك لحن خطابی « اویله بر مضمردركه كلام اونسز تام اولماز » دیه تعریف ایدییور . « ان اضرب بعصاك الحجر فانفلق » نظم جلیلنده (فضرب) لفظی ، « فعدة من ایام اخر » نظم جلیلنده (فافطر) لفظی اولمقسزین كلام تام اولماز . لحن خطاب ایله ضرب ، افطار مفهوم اولور . حذف مضافلر لحن خطاب قبیلندندر .

ادنی .— مترتب علیه اولان حكمه مناسبتی دها آز اولاندر .

اعلی .— مترتب علیه اولان حكمه مناسبتی دها چوق اولاندر .

منطوق .— محل لفظده لفظك دلالت ایتدیكی معنادر . تأفیف ، اكل مال ، تأدیهٔ قنطار كبی .

مفهوم .— لفظك محل لفظده اولمقسزین دلالت ایتدیكی معنادر . افك مدلولی اولان ضرب وشتم ، قنطارك مدلولی اولان دینار ، اكل مالك مدلولی اولان اتلاف مال ، سائمه‌نك مخالفی اولان غیر سائمه كبی .

مفهوم ایكی قسمدر : ١) مفهوم موافق ، ٢) مفهوم مخالف .

مفهوم موافق .— منطوق بهك حكمنه موافق اولان مسكوت عنه‌در . متكلمین مسلكی اوزره یازیلان اصول فقه كتابلرندەكی ، شافعیه ومالكیه اصولیینی عندنده دلالت ایكی قسمدر : دلالت منطوق ، دلالت مفهوم . حنیفه اصولیینی عندنده ، فقها مسلكی اوزره یازیلان اصول فقه كتابلرندەكی دلالت عباره ، دلالت اشاره ، دلالت اقتضا شافعیه ، مالكیه اصولیینی عندنده منطوق بابندندر . دلالت عباره : منطوق صریح ، دلالت اشاره : منطوق غیر صریح غیر مقصود ، دلالت اقتضا : منطوق غیر صریح مقصوددر . دلالت نص ده : مفهوم موافقتدر .

مفهوم مخالف .— منطوق بهك حكمنه مخالف اولان مسكوت عنه‌در . بوكا (**دلیل خطاب**) دیرلر . یاقینده ذكر اولونه‌جقدر .

قیاس شرعی‌یه ابن فورك (**معنی الخطاب**) دیور .

بو حالده خطاب درت نوعدر : ١) فحوی الخطاب ، ٢) لحن الخطاب ، ٣) دلیل الخطاب ، ٤) معنی الخطاب . معنی الخطابه معقول الاصل ده دنیر ، اصل كتاب ، سنت اجماعدر .

تستر مسئلهٔ مهمه‌سی حقنده

مشیخت جلیلهٔ اسلامیه طرف علیاسندن داخلیه نظارت علیه‌سنه یازیلان تذكرهٔ سامیهٔ حضرت مشیختپناهی صورتیدر :

« نسوان اسلامك شرع شریف احمدینك تعیین ایلدیكی دائرهٔ منجیه‌ده تخدر وعصمت اسلامیه ایله غیر قابل تألیف حالاتدن تحذر ایله دین مبین محمدینك محاسن اخلاقی نه‌درجه‌لرده تأمین ایلدیكنه بر تمثال ذی حیات اولملری وجائبدن ایكن برمدتدنبری طرز تستر نسوان جداً تأسفه‌شایان برحال اكتساب اتمش وبعض اجنبی مكتبلرنده اسلام قیزلرینك ارككلر آره‌سنده غیر مستور كزدكلری وبعض محللرده آچیق صاچیق برطاقم اكلنجه‌لره اشتراك ایلدكلری كمال تأسفله خبر آلنمغه باشلامش اولوب تزدعالیلرنده مستغنی بیان اولدیغی اوزره بقای جمعیات اعتلای اخلاقیات ایله حاصل وبر قومده جوهر اخلاق تطرق فساددن نه‌درجه محفوظ اولورسه او قوم ایچون اونسبتده محافظهٔ موجودیت قابل اولدیغنه وامور دینیه واخلاقیه‌ده مبالاتسزلغه قارشی مسامحه بو حالك اعتیاد درجه‌سنه وصولنی انتاج ایده‌جكی جهتله قطعیاً تجویز اولونه‌میه‌جغنه بناءً آداب متینهٔ اسلامیه واخلاق فاضلهٔ ملیه‌مزه منافی وتأسفات عظیمه‌یی بادی اولان سالف الذكر حالات مشهوده ومسموعه‌یه قارشی تدابیر سریعه اتخاذی وجوبی دركار اولمغله جهاد فی سبیل الله ایچون سیكلرجه اولاد وطنك معركه‌لرده قانلرینی ، جانلرینی فدا ایلدیكی برصیره‌ده بویله قهر الهی‌یی استلزام ایده‌جك وقلوب مؤمنینی داغدار ایلیه‌جك حاللرده بولونان نسوان ایله بونلره مساعده ومسامحه ایدن ولیلری حقنده حال وحركتلرینك افكار عمومیهٔ اسلامیه‌ده حاصل ایلیه‌جكی تأثیر الیم واخلاق نزیههٔ ملیه‌یه ایراث ایده‌جكی ضرر عظیم ایله متناسب معاملهٔ شدیده اجراسی ضمننده اقتضای حالك ایفاسنه همم جلیلهٔ نظارتپناهیلرینك مصروف بیورلمسی متمنادر افندم .

٨ شعبان ١٣٣٣ ٨ حزیران ١٣٣١ « جریدهٔ علمیه »

(نجم استقبال) مطبعه‌سی ح . اشرف ادیب

آبونه شرائطی

ممالك عثمانیه‌ده سنه‌لکی (٦٥)، آلتی آیلغی (٣٥) غروشدر.
ممالك اجنبیه‌ده سنه‌لکی (٨٠)، آلتی آیلغی (٤٥) فرانقدر.

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر.

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز.

سبیل الرشاد

اخطارات

رساله‌مزدن آلدیغی کوزلرك شرطیله شو یازیلر عینه نکی بر غزته طرفندن اقتباس اولونه بیلیر.

مکتوبلرك، امضالرك واضح اوقوناقلی اولمسی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر.

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه یازلمسی رجا اولونور.

یازه کوندرلدیکی زمان نه یه دائر اولدیغنك واضحاً یازیلمسی رجا اولونور.

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در.

واللّه یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

باش محرر: محمد عاكف — صاحب ومدیر مسئول: اشرف ادیب

عدد ٣٤٧ — ٢٢ شوال ١٣٣٣ — پنجشنبه — ٢٠ آغستوس ١٣٣١ — جلد ١٤

تفسیر قرآن کریم

مقدمه

قرآنك یدی حرف اوزرینه نزولی بحثی

شوراسی بیلنملیدرکه بالاده ذکر اولنان احادیث شریفه‌دن مقصد قرآنك، لغات عربدن هرهانکی بریله تلاوتی جائز اولدیغنی بیان ایتمك دیمك دکلدر. بویله بر توجیهی اهل علمدن هیچ بری درمیان ایتمه‌مشدر. چونکه کتاب کریمك سور و آیاتی، کلمات و حروفی روایات صحیحهٔ ثابته ایله تعین ایتمش اولدیغندن هیچ برکسه، رسول علیه السلامدن صدوری ثابت ومحقق اولمیان بروجه ایله قرآنی تلاوت ایتمك حقی حائز دکلدر. قرآنك صحت تلاوتنده وهرهانکی بر صورتله تجویز ادا سنده مدار استناد جناب رسولدن روایت صحیحه‌یه اقتران کیفیتی اولنجه صحیح، شك وترددن عاری بر صورتده ثبوتی درکار اولان بر قرائتدن انحراف ایدوب، لغات فصیحه‌دن اولسه‌ده، لغات سائره ایله تلاوت هیچ بر وجهله مقرون جواز اوله‌ماز.

بو بحثده بنه نظر دقتدن دور طوتیله‌میه‌جق دیکر بر جهت دها واردرکه اوده بر طاقم کمسه‌لرك حروف سبعه‌دن مراد قرائت سبعهٔ مشهوره اولدیغی ظن وذهابی بسلمکده اولمسیدر. علمای قرآندن بر چوغی بو ظنی تخطئه ایدیورلر.

ابو شامه دیبورکه: برطاقم کمسه‌لر سالف الذکر حدیث شریفدن مراد الیوم موجود اولان قرائت سبع اولدیغی ظن وتوهم ایدیبورلر ایسه‌ده بو، بالجمله اهل علمك اجماعنه مخالفدر. بویله بر توجیه اولسه اولسه بعض جهله‌نك محصول اختراعی اوله‌بیلیر.

ابوبکر بن العربی وسائره دیورلرکه: قرائت سبعهٔ مشهوره‌نك جوازی اساساً متعین دکلدرکه دیکر قرائتلرك عدم جوازینه بر سبب تشکیل ایده‌بیلسین.

مکی ده دیبورکه: نافع، عاصم کیبیلرك قرائتی حدیثده بیان ایدیلن احرف سبع میانه داخل اولدیغنی ظن ایدنلر پك بیوك خطا ایدرلر. چونکه بو طرز تلقی قبول ایدلدیکی تقدیرده قراء سبعه‌نك غیری ائمه‌دن مروی اولوبده خط مصحفه موافق اولان قرائتلرك قرآن اولمامسی ایجاب ایدرکه بو، خطای عظیمدر. چونکه ائمهٔ متقدمیندن ابی عبید قاسم بن سلام، ابی هاشم سجستانی، ابی جعفر الطبری واسماعیل القاضی کبی قرائتلری تصنیف ایدن ذوات قراء سبعه‌یه نسبت اولنان قرائتلرك اضعافنه بالغ اوله‌جق وجوه قرائت ذکر ایتمشلردر.

اساساً تاریخ هجریدن ایکی یوز سنه‌سی بدایتنده خلق بصره‌ده ابو عمرو یعقوب، کوفه‌ده عاصم وحمزه، شامده ابن عامر، مکه‌ده ابن کثیر، مدینه‌ده نافع قرائتلرینی قبول ایتمش وبو یرلرده طرز تلاوت بو جریانی تعقیب ایدوب کیتمش ایدی. اوچ یوز سنه‌سی بدایتلرنده

بعضیلرندن ایکی ذات روایت ایتدیکی حالده دیکرلرندن دها فضله ذوات روایت ایدییور. کرك قرا ، کرك سائر ذواتدن روایت وطبقات تالیه رجالی طرفندن اخذ وتلقی ایدلمش اولان سائر قرائتلر آره‌سنده موجود اختلافاتك موقعلری کتب قرائتده مضبوط ومدوندر .

خلاصه ، قرآات سبع ذوات مشارالیهمه نسبت ایدلمکله برابر بر امامك تلامیذی‌اندن روایت ایتدکلری بر قرائتده اختلافدن قورتیله‌مدقلری دائما کوریله‌کلمکده‌در. بوکا برمثال اولمق اوزره عاصمك تلمیذلری حفص ایله شعبه‌یی‌اله آله‌لم. کوروورزکه شعبه اکثر مواضعده الفی اماله ایتمکده اولدیغی حالده آرقداشی حفص « وقال ارکبوا فیها باسم‌الله مجراها ومرساها » آیت کریمه‌سنده‌کی « مجراها » دن بشقه هیچ بریرده اماله‌یی قبول ایتمیور. بعضاً‌ده اولیورکه قرآات سبع اصحابندن بر قسمی کلمه‌ده اتفاق ایدییورده دیکرلری مخالف قالیور . ازجمله کوفیوندن عاصم ، حمزه ، کسائی « تساءلون » لفظی تخفیف سین ایله قرائت ایتدکلری حالده رجال سبعدن دیکرلری مشدد اوقویورلر. کذلك حمزه ایله کسائی سورهٔ اعرافده « رشد » کلمه‌سنی دیکرلرینه مخالف اوله‌رق راء وشینك فتحیله قرائت ایتمکده‌درلر. بو قبیلدن اوله‌رق ابو عمرو البصری سورهٔ کهفده « رشد » کلمه‌سی فتحتین ایله اوقومق خصوصنده منفرد قالمشدر. نتیجهٔ کلام ائمهٔ قرآندن مروی اولان قرائتلر من کل الوجوه متباین ویا متوافق اولمیوب اتفاق ایتدکلری یرلر اولدیغی کبی مختلف بولندقلری موضعلرده واردر.

بعضاً امامك تلامیذی آره‌سنده حروف اعتباریله بر درجه‌یه قدر اختلاف حصوله کلدیکی کبی ائمهٔ سبعه‌دن برینك تلمیذینك قرائت ایتدیکی حرفك، راویسی بولندیغی امامك غیری بر امامك صورت قرائتنه توافق ایتدیکی‌ده واردر. نته‌کیم حفص کسائینك تلمیذی اولدیغی حالده اماله خصوصنده حمزه ایله مطابق قالمشدر .

نتیجهٔ کلام ائمهٔ سبعه‌دن اولسون، علمای قرائتك اصول ومسالك قرائتلرینی استقصا ایتمش اولدقلری ائمهٔ سائره‌دن بولنسون، قراء آره‌سنده اختلاف وقوعه کلمشدر. اختلافات واقعه ایسه، افادات سالفه‌دن مستبان اولدیغی وجهله، یا معین و معدود بعض حرفلره ، یاخود محدود هیئات وتراکیبه راجع بولنمقده‌در . علمای قرائت بین القراء مدار اختلاف اولان نقاطی ابواب آتیه‌یه حصر ایتمشلردر:

١) تشدید ، تخفیف؛
٢) مد ، قصر ؛
٣) ادغام ، اظهار؛
٤) نقل ، ترك ؛
٥) تحقیق ، تسهیل ؛
٦) فتحه ایله کسره ، جر ایله نصب ، جزم ایله رفع ، ضم ایله فتحه کبی غیرمتجانس حرکات آره‌سنده مبادله ؛
٧) اماله ، تقلیل فتح.

ایشته قرائتلرده‌کی اختلافك باشلوجه محل وقوعی شو سرد اولنان وجوه سبعه‌دن عبارتدر . مثلا بر حرف تشدید ایله قرائت ایدلمکده ایکن غیری حرفك تخفیف ایله قرائت ایدلدیکی ، ائمه‌دن بری برحرفی بریرده تشدید ایله قرائت ایتدیکی حالده عینی امامك دیکر برمحلده او حرفی تخفیف ایله تلاوت ایتدیکی کوریلیور . مد، قصر ، ادغام، اظهار وسائره حقنده‌ده اختلافات واقعه بوشکلده جریان ایتمشدر.

بوسببدن ناشیدرکه قرائتلرك وجوه سبعهٔ مشهوره‌یه حصر ایدیله‌بیلمك شویله طورسون، ائمهٔ سبعه‌دن هر برینه روایت واحده‌نك تخصیصی بیله قابل اوله‌مامش وهر برینه متعدد راویلر، روایتلر نسبت ایدلمشدر . شوقدر وارکه بو روایتلر نه‌قدر چوق اولورسه اولسون آرەلرنده‌کی فرق واختلاف سالف البیان یدی بابك خارجنه چیقمامقده‌در.

شو احوال اثبات ایدیورکه « احرف سبع » دن مقصد قرآات سبع اولسیدی ، مکی‌نك دیدیکی کبی ، قرأنده ائمهٔ سائره‌دن مروی وخط مصحفه موافق اولوبده قرآات سبعه‌یه مخالف بولنان قرائتلرك وجود پذیر اوله‌مامسی ایجاب ایدردی . بویله بر محاکمه ایسه خطای محضدر. چونکه ائمهٔ متقدمیندن [١] ابی عبید ، ابی حاتم سجتانی، ابی جعفر الطبری ، اسماعیل القاضی کبی فن قرائت حقنده مصنفات مهمه وجوده کتیرنلر قراء مشهوره میاننده بو یدی ذاتك اضعافه بالغ اوله‌جق ذواتك اسامیسنی ثبت صحیفهٔ بیان ایتمشلردر .

بزم بوبابه تعلق ایدن احادیثدن آکلادیغمز معنا بودر .

احادیث مبحوثه‌نك شرح و بیانه عائد دها برطاقم سوزلر وارکه مقام معلای رساله قارشی ارتکابی روا کوریله‌میه‌جك خطیئاتدن ؛ قریشك ساحهٔ فیاض عرفان وبلاغتنده سربر آوردهٔ ظهور اولمش ، قبیلهٔ بنی سعدك آغوش اهتمامنده پرورش بولمش اولان « محمد بن عبدالله » صلی الله علیه وسلمك رفعت منزلت بیان وبلاغتیله اصلا قابل تألیف اوله‌میه‌جق تفوهاتدن اولدقلری بادیٔ نظرده نمایان اولدیغی حالده طرفدارانی برطاقم ابلهانه تأویللرله بونلره برشکل معقولیت ویره‌بیلمك ایچون برچوق کلفت اختیار ایتمشلردر. بوکمسه‌لرده بر آز درایت وفطانت اولسه سوزلرینك حقیقته نه‌درجه مباین اولدیغنی، بوکبی مطالعات شخصیه‌نك عنوان ناطقیتی « انا افصح من نطق بالضاد » سانحهٔ تحدیثکاریسیله موشح اولان نبی عربی‌نك روح پاکنی نصل متأذی ایده‌جکنی پك کوزل تقدیر ایدرلردی . بوطرزده سرد ایدیلن اقواله برمثال اولمق اوزره شونلری ذکر ایده‌لم: بعض کمسه‌لر قرآنك احرف سبع اوزره نزولی محتده عددك مفهوم حقیقیسی اولمدیغی ادعا ایدییورلر . فقط بونلر آنفاً روایت ایدیلن حدیث بخاریده عددك صریح برصورتده اراده ایدلدیکنی دوشونه‌میورلر. دیکر بعضلریده بوبابده واردا اولان احادیثی متشابه اولدیغی ومعناسی آکلاشلماسه‌ده ایمان واجب بولندیغنی

[١] اتقان . جزء اول صحیفه ١٠١

ابن‌مجاهد يعقوبك نامنى طى ايده‌رك كسائى‌يى آنك يرينه اقامه ايتدى.

ائمهٔ قرائت ميانده كنديلرندن دها مقتدر ومتميز ، ياخود كندى درجه‌لرنده دها بر چوق ذوات بولنديغى حالده طرق تلاوتك قراء سبعهٔ مشهوره‌يه قصر ايدلمسنك سببنه‌كلنجه، ائمهٔ قرائتدن روايت ايدنلرك مقدارى حقيقةً پك چوق اولمقله برابر خلقده همتلرك تدنيسى وجوه قرائتى ، خط مصحفه موافق اولمق شرطيله ، حفظى قولاى وبالنسبه مضبوط اولانلره حصر وتخصيص مجبوريتى حس ايتديرمكه باشلادى . بناءً عليه اساتذهٔ قرآن ثقه وامانته كسب اشتهار ايتمش ، قرائت وتعليم قرآن واديسنده مديد بر حيات گچيرمش اولان ذواتى تدقيق وتتبع ايدرك هر بلده‌دن بر امام انتخاب ايتمكله برابر ديگر ائمه‌يه عائد قرائتلرك نقلنى؛ حتى يعقوب ، ابى جعفر ، شيبه وامثالى ائمه‌يه عائد قرائتلرك تداولنى اهمال ايتمديلر.

قراب « شافى » ده ديبوركه : يالكز قراء سبعه‌نك قرائتلرى قبول ايديلوبده ديگرلرينك تركله اهمال ايدلمسى حقنده هيچ بر اثر وسنت يوقدر. بو فكرك منشأى متأخريندن بعضيلرينك جمع ايتمش اولدقلرى قرائتلرك مظهر رواج اولمسى اوزرينه بو قرائتلره ديگرلرينك علاوه‌سى جائز اولاميه‌جغنه دائر خلقده بر ظن وذهاب تولد ايديويرمش اولمسندن عبارتدر. حقيقت حالده ايسه علماى اسلامدن بويله بر فكره ذاهب اولان هيچ بر كمسه يوقدر.

اتقانده امام ابن‌الجزريدن نقل اولنيوركه : لسانه ومصاحف عثمانيه‌دن برينه ، ولو احتمال صورتنده اولسون، توافق ايدن وسندى صحيح اولان بر قرائت ردى جائز وانكارى حلال اولميان قرائتلردن معدوددر وبويله بر قرائت قرآنك مدار نزولى اولان وكرك ائمهٔ سبعه، كرك ائمهٔ عشره، كركسه سائر مقبول‌القرائه ائمه‌دن مروى اولسون، ناس ايچون واجب‌الاتباع بولنان حروف سبعه عدادينه داخلدر . اركان ثلثه‌سندن برى مختل اولان قرائته ايسه ضعيف ، شاذ، ياخود باطل اطلاق اولنور، ديدكدن وده‌ها بر طاقم افادات سرد ايتدكدن صكره «مذهب سلف بو مركزده اولوب ايچلرندن هيچ برى بونك خلافنى التزام ايتديكى معلوم دكلدر.» ديمشدر.

سيوطى اتقانده ديبوركه : ابن‌الجزرى بو بحثى جداً پك مكمل بر صورتده تدقيق ومحاكمه ايتمشدر . انك بيانات واقفانه‌سندن استحصال ايتديكم نتيجه شودركه قرائت بر قاچ نوعه انقسام ايتمكده‌در :

١) تواتر : كذب اوزرينه اتفاقلرى ممكن اولاميان بر جماعتك سلسلهٔ نهائيه‌يه قدر عينى شرائطله نقل ايتدكلرى قرائتدركه اغلب قرائت بو مركزده جريان ايتمشدر .

٢) مشهور : سندى صحيح اولوبده تواتر درجه‌سنه واصل اولميان ومقتضاى لسانه ، رسم خطه موافق بولنان ، عندالقراء حائز اشتهار اولمقله برابر غلط وشاذ عد ايديلمه‌ين قرائتدر . ائمهٔ سبعه‌دن مختلف طريقلرله روايت ايديلن وبعض راويلر روايت ايتديكى حالده ديگرلرى طرفندن روايت ايديلمه‌ين قرائتلر بو نوعه مثال تشكيل ايده‌بيلير .

٣) آحاد : صحيح اولوبده رسم خطه، مقتضاى لسانه مخالف بولنان وياخود اشتهار وتداول ايتمه‌مش اولان قرائتدر.

٤) شاذ : سندى صحيح اولميان قرائتدر.

٥) موضوع : يعنى كذبه نسبت اولنان قرائتلردر. خزاعينك قرائتلرى كبى . صكره سيوطى ديبوركه :

التنجى بر قرائتده بتم خاطريه لايح اولديكه اوده : على وجه التفسير زياده ايديلن قرائتلردر. ابن‌الزبيرك « ولتكن منكم امة يدعون الى الخير ويأمرون بالمعروف وينهون عن المنكر ويستعينون بالله على مااصابهم» ابن عباسك « ليس عليكم جناح ان تبتغوا فضلاً من ربكم فى مواسم الحج» قرائتلرى كبى .

آلت طرفده‌ده ابن‌الجزرينك شو سوزلرينى نقل وروايت ايديبور: علماى سلف بعضاً قرائتلر ميانته، ايضاح وتفسير مقصديله ، بعض شيلرده سرد وادخال ايدرلر ايدى . چونكه آنلر نبى عليه‌السلامدن قرآن اولەرق تلقى ايتدكلرى شيلرك ماهيتلرى متعين وبناءً عليه التباس محذورندن وارسته بولنديغى قطعياً بيليورلرايدى. حتى بعضاً علاوه ايتدكلرى جمله‌لرى آيات قرآنيه ميانده تدوين بيله ايدرلر ايدى . سيوطى بالآخره [١] زركشينك « برهان » ده‌كى شو سوزلرينى حكايه ايتمكده‌در : قرآن ايله قرائتلر ايكى حقيقت متغايره‌درلر. قرآن ، بيان احكام واعجاز مقصديله محمد صلى الله عليه وسلم اوزرينه نازل اولمش اولان وحى‌دن، قرائتلر ايسه ذكر اولنان وحيه عائد الفاظك حرفلره وياخود حرفلرك تشديد ، تخفيف وسائره مثللو كيفيتنه متعلق اختلافدن عبارتدر.

بورايه قدر سرد ايتديكمز افاداتدن منفهم اولوركه قرآنك يدى حرف اوزرينه نزولندن مقصد ، بعضيلرينك ظن ايتديكى كبى نافع ، ابن كثير ، ابو عمرالبصرى ، ابن عامرالدمشقى ، عاصم ، حمزه وكسائيدن مروى اولان قراآت سبع مشهوره دكلدر. چونكه بونلردن بشقه بر طاقم قرائتلر دها واركه صحت وفصاحت اعتباريله ذوات مشاراليهمك قرائتلرندن دون بر مرتبه‌ده دكلدر . مع‌مافيه قراآت سبعك شو اسملرينى ذكر وتعداد ايتديكمز ذواته منسوب اولديغى تام بر اجماع ايله ثابت ومحقق دكلدر. چونكه علماء قرائتدن بعضيلرى كسائى‌يى بو مياندن طى وانك يرينه يعقوبى اقامه ايديبورلر.

برده كوريبورزكه بو يدى ذاتدن تلميذلرى بعض حرفلرروايت ايديبورلركه بو روايتلرده فى‌الجمله اختلاف شائبه‌سندن آزاده قالەميور.

[١] الاتقان . جزء اول. صحيفه ١٠٠

درمیان ایدییورلر . وهلم جرا . ارباب مطالعه بیانات سالفه‌مزی نظر امعانه آله‌رق روح مقصده کلیاً منافی اولان بوکبی سفسطه‌لره عطف نظر اهمیت ایتمه‌ملیدرلر .

مترجمی : محمد شوکت — عبدالعزیز چاویش

فقه

صرفیات :

استاد محترم ازمیرلی اسماعیل حقی بك افندینك تقریرلری

[٤]

امر ونهی بحثی

الفاظك فعل وترکی — امرك صیغه‌سی اولوب اولمدیغی — نهیك صیغه‌سی اولوب اولمدیغی — شارعك اخباری انشادن مؤکددر — امر حقنده‌کی مذاهب مختلفه — نهی صیغه‌سی حقنده‌کی مذاهب مختلفه .

الفاظك یافعلی ، یاخود ترکی مطلوب اولور. چونکه بر ایشك ایکی جهتی واردر : یاپیلمق ، یاپیلمامق . یاپیلمق جهتی فعل ، یاپیلمامق جهتی ترکدر .

فعلی ، یاپیلمه‌سی طلب اولنان لفظ یا انشا یعنی امر صیغه‌سیله ، یاخود امر قصد اولنان اخبار صیغه‌سیله وارد اولور .

امرك صیغه‌سی

امرك صیغه‌سی بولنوب بولنمامسنده اختلاف ایتمشلردر . جمهوره کوره : امرك بر صیغه‌سی واردر ، لغتده او صیغه‌یه موضوعدر ، صیغه فعل اقتضا ایدر. امر صیغه‌سی : « افعل = یاپ » ونظائری‌در . صوص معناسنه کلان « صه » کبی اسم فعللر صیغه مقامنه قائم اولور .

اشعریه‌یه کوره : امرك صیغه‌سی یوقدر. ابن رشد « بصیغة الامر » دیمکله جمهورك مذهبنی قبول ایتمش اولدیغنی بیان ایدیور.

امر صیغه‌سیله فعلی مطلوب اولان الفاظ : « اقیموا ، وآتوا ، فاکتبوا » نظم جلیللری کبی که « اقیموا ، وآتوا ، فاکتبوا » لفظلری امر صیغه‌سیله وارد اولمشدر.

امر قصد اولنان خبر صیغه‌سیله فعلی طلب اولنان الفاظ : « احلّ الله البیع ، کتب علیکم الصیام ، والمطلقات یتربصن ، والوالدات یرضعن » نظم جلیللری کبی که بوراده « احلّ ، کتب » لفظلری ماضی صیغه‌سیله ؛ « یتربصن ، یرضعن » لفظلری مضارع صیغه‌سیله ؛ یعنی هرایکیسی خبر صیغه‌سیله وارد اولمش ایسه‌ده ، بو صیغه‌لردن امر مقصوددر.

نهیك صیغه‌سی

نهیك صیغه‌سی بولنوب بولنمامسنده امرده اولدیغی کبی اختلاف واردر. جمهوره کوره : نهیك بر صیغه‌سی واردر، لغتده او صیغه‌یه موضوعدر ، صیغه ترك اقتضا ایدر.

نهی صیغه‌سی : « لاتفعل = یاپمه » ونظائری‌در . یساق معناسنه کلان « مه » کبی اسم فعللر بو صیغه مقامنه قائم اولور . اشعریه‌یه کوره: نهیك صیغه‌سی یوقدر. ابن رشد بوراده‌ده جمهور ایله برابردر.

ترکی مطلوب اولان لفظ یا نهی صیغه‌سیله ویا نهی مقصود اولان خبر صیغه‌سیله وارد اولور.

نهی صیغه‌سیله ترکی مطلوب اولان الفاظ : « لاتکتموا الشهادة ، ولا تأکلوا الربوا ، ولا تقتلوا » نظم جلیللری کبی که « لاتکتموا ، لاتأکلوا ، لاتقتلوا » لفظلری نهی صیغه‌سیله وارد اولمشدر.

نهی قصد اولنان خبر صیغه‌سیله ترکی طلب اولنان الفاظ : «وحرّم الربوا ، ولا یحلّ لهن ان یکتمن » نظم جلیللری کبی که بوراده « حرّم ، ولا یحلّ » لفظلری ماضی ومضارع منفی صیغه‌لریله ، یعنی هرایکیسی اخبار صیغه‌سیله وارد اولمش ایسه‌ده بو صیغه‌لردن نهی مقصوددر.

بویله‌جه بر حکم شرعی‌یی افاده ایدن لفظلر یا خبر ، یاخود انشا اولور .

شارعك اخباری انشادن مؤکددر

شارعك اخباری انشادن دها مؤکد اولور. چونکه اخبار وجوده دها زیاده دلالت ایدر. اخبارده مخبر به بولونمز ایسه شارعك کذبی لازم کلیر . فقط انشاده مأموربه بولونمز ایسه شارعك کذبی لازم کلمز . مأمور بهك وجودنده مبالغه قصد اولنورسه مأمور به مجازاً خبر صیغه‌سیله ایراد اولنور. ارتق انباتلر امردن ، نفیلر نهیدن مجاز اولور .

امر حقنده‌کی مذاهب مختلفه

ابن رشد امر حقنده‌کی مذاهب مختلفه‌دن انجق اوچنی بیان ایدیور :الفاظ شوصیغه‌لر ایله وارد اولدیغی زمان الفاظ ایله فعلی طلب ایتمك ١) وجوبه‌می حمل اولنور ؟ ٢) یوقسه ندبه‌می ؟ ٣) یوقسه وجوب وندبدن برینه دلالت ایدنجه‌یه قدر توقف‌می اولنور؟ بو اوچ مذهبی بیان ایتدکدن صوکره « بو خصوصده‌کی اختلاف اصول فقه کتابلرنده مذکوردر » دیور. بو جهتی ایضاح ایده‌لم .

امر حقنده‌کی مذاهب مختلفه‌در :

[٤] متن : « وهذه اما ان یأتی المستدعی .... فیه الخلاف المذکور ایضاً . » بدایة المجتهد

١ — امر صيغه‌سى يالكز وجوبده حقيقتدر : قرينه‌دن خالى اولان امر صيغه‌سى فعلى ايشله‌ين ثوابه ، ترك ايدن عقابه مستحق اولمق صورتيله فعلى طلبه دلالت ايدر. جمهورك مذهبى بودر. ابن الحاجب، بيضاوى بو مذهبه « مذهب صحيح » ديورلر. رازى‌ده بو مذهبه « مذهب حق » دير . جوينى‌ده مذهب شافعى‌ده بو نه اولديغنى بيان ايديور .

٢ — امر صيغه‌سى يالكز ندبده حقيقتدر : قرينه‌دن خالى اولان امر صيغه‌سندن فعلى ايشله‌ين ثوابه مستحق اولمق ، فقط ايشله‌مه‌ين عقابه مستحق اولمامق صورتيله فعلك مطلوب اولديغى اكلاشيلير. ابو هاشمك ، عامهٔ معتزله‌نك ، فقهادن بر جماعتك مذهبلرى بودر ، شافعيدن بر روايتده بويله‌در.

بو ايكى مذهبه كوره امر صيغه‌سى قرينه‌يه مقرون اولور ايسه قرينه امر صيغه‌سنى موضوع اولديغى معناى حقيقى‌دن منع ايدر. صيغه ، ديكر معناره دلالت ايدر . مذهب اوله كوره امر صيغه‌سى وجوبدن بشقه معنايه ، مذهب ثانى‌يه كوره ندبدن بشقه معنايه قرينه‌يه كوره دلالت ايدر .

٣ — امر صيغه‌سى اباحه‌ده حقيقتدر : قرينه‌دن خالى اولان امر صيغه‌سى تخييره دلالت ايدر. فاعل فعلى ايشله‌مك ، ايشلمه‌مك‌ده مخير اولور. فاعله ثواب ، تاركنه عقاب لازم كلمز . بعض اصحاب مالكك مذهبى بودر. بو مذهبه كوره‌ده امر صيغه‌سى قرينه‌يه مقرون اولورسه قرينه صيغه‌يى معناى حقيقيدن چيقارير. صيغه اباحه‌دن بشقه بر معنايه دلالت ايدر.

٤ — امر صيغه‌سى وجوب ايله ندب معنالرى بيننده اشتراك لفظى ايله مشتركدر : امر صيغه‌سى قرائندن خالى اولورسه وجوب ايله ندبك هانكيسى مقصود اولديغى اكلاشيله‌مز ، توقف اولنور . فعلى ترك ايدن معاقب اولور ويا ملوم اولور ديه حكم اولنه‌ماز. انجق قرينه ايله امر صيغه‌سى وجوبه ويا ندبه دلالت ايدر . فعلى ترك ايدن معاقب ويا ملوم اولور. شافعى‌دن بر روايت بويله‌در .

٥ — امر صيغه‌سى وجوب ، ندب ، اباحه معنالرى بيننده اشتراك لفظى ايله مشتركدر : امر صيغه‌سى قرائنه مقرون اولمدقجه معناى مقصود اكلاشيله‌مز ، توقف اولنور. فعلى ترك ايدن معاقب اولور ، ملوم اولور ؛ معاقب وملوم اولماز ديه حكم اولنه‌ماز . بو معانئ ثلثه‌دن برى انجق قرينه ايله اكلاشيلير . بو مذهبه ذاهب اولانى على التعيين كورمه‌دم .

٦ — امر صيغه‌سنك معناى موضوع لهنده توقف اولنور . معناى حقيقيسى وجوبميدر ؟ ، ندبميدر ؟ يوقسه اشتراك لفظى ايله وجوب وندب معنالرى بيننده مشتركميدر ؟ بورالرى قرينه‌سز اكلاشيله‌مز . بو مذهبى سعدالدين تلويحده غزالى‌دن ومحققيندن بر جماعتدن حكايه ايديور .

٧ — وجوب ، ندب ، اباحه ، تهديد معنالرى بيننده اشتراك لفظى ايله مشتركدر . امر صيغه‌سى قرينه‌دن خالى اولورسه بومعنالره محتمل اولور . احتمال معناى مقصود تبين ايدنجه‌يه قدر توقفى ايجاب ايدر. معناى موضوع لهى تعيين خصوصنده توقف يوقدر. چونكه اشتراك لفظى ايله ذكر اولنان معانئ اربعه بيننده مشتركدر. بلكه استعمال زماننده معانئ اربعه‌دن برينى ، معناى مقصودى تعيين خصوصنده توقف اولنور ، قرينه ايله معانئ اربعه‌دن برى مقصود اولور . بو مذهبى سعدالدين ابن سريجدن نقل ايديور .

٨ — امر صيغه‌سى وجوبه‌مى موضوعدر ؟ يوقسه ندبه‌مى موضوعدر؟ بوخصوصده توقف اولنور. اشعرى ايله قاضى باقلانى‌نك مذهبلرى بودر . بعضلرينه كوره اشعرى ايله باقلانى‌نك توقفلرى امر صيغه‌سنك وجوبه ويا ندبه موضوع اولمق خصوصنده دكلدر . بلكه امر صيغه‌سنك هانكى معناده حقيقت اولمسنده‌در. بو ايكى ذات امر صيغه‌سنك هانكى معناده حقيقت اولديغنى بيلمزلر ايمش .

٩ — امر صيغه‌سى وجوب ايله ندب بيننده مشتركى اولان معنايه موضوعدر ، بو قدر مشترك طلبدر. يعنى فعلى تركه ترجيحدر . بومذهب ابو منصور ماتريدى ايله مشايخ سمرقنده نسبت اولونمشدر. بو مذهبه كوره امر صيغه‌سى وجوب ايله ندب بيننده اشتراك معنوى ايله مشتركدر ، وجوب ايله ندب بيننده‌كى قدر مشتركه موضوعدر . دردنجى مذهبه كوره امر صيغه‌سى وجوب ايله ندب بيننده اشتراك لفظى ايله مشتركدر . هم وجوبه، هم ندبه موضوعدر. آره‌لرنده بويله‌جه فرق واردر. امر صيغه‌سى قرائندن خالى اولورسه صيغه‌دن . انجق طلب معناسى اكلاشيلير . ترك جهتنه تعلق ايدن حكم : معاقب اولمق ، ملوم اولمق انجق قرينه ايله معلوم اولور . اشتراك معنوى ايله اشتراك لفظى آره‌سنده نتيجه اعتباريله بر فرق كورولمز .

١٠ — امر صيغه‌سى وجوب ، ندب، اباحه بيننده مشترك اولان معنايه موضوعدر. بوقدر مشترك اولان معنى اذندر . ايشله‌نمه‌مسنده حرج ، مؤاخذه يوقدر . بو مذهبه كوره امر صيغه‌سى اشتراك معنوى ايله اوچ معنا بيننده مشتركدر . امرصيغه‌سى قرائندن خالى اولور ايسه انجق اذن معناسى اكلاشيلير . ترك جهتنه تعلق ايدن حكم: تاركنك معاقب اولمسى ويا ملوم اولمسى، ياخود فاعلك فعل ايله تركده مخير اولمسى جهتلرى انجق قرينه ايله معلوم اولور . ائمهٔ شيعه‌دن مرتضى‌نك مذهبى بودر . جمهور شيعه‌يه كوره امر صيغه‌سى وجوب، ندب ، اباحه ، تهديد معنالرى بيننده اشتراك لفظى ايله مشتركدر . جمهور شيعه‌نك مذهبى ايله ائمه شافعيه‌دن ابن سريجدن حكايه اولنان مذهبك بر اولديغى اكلاشيلور.

تفصيلات معروضه‌دن مستبان اولاجغى وجهله ابن رشد كتابنده جمهور مذهبى (صيغه وجوبده حقيقتدر) ايله شافعيدن روايت اولنان برمذهبى (صيغه ندبده حقيقتدر) ، غزالى ومحققيندن بر جماعتك مذهبى (معناى موضوع اولان وجوب ايله ندب معنالرينى تعيينده

توقف اولنور .) بیان ایدیور . مذاهب سائره‌یی بیاندن صرف نظر ایدیور .

ذکر اولنان مذاهب عشره‌دن هر برینك صاحبلری ادله‌یه مراجعت ایدیور، مخالفلرده انلره جواب ویریور. بو بابده راجح اولان مذهب جمهور مذهبیدر : امر صیغه‌سی وجوب معناسنده حقیقتدر، وجوبه موضوعدر . معانئ سائره انجق قرائن ایله معلوم اولور . امر صیغه‌سنك وجوبدن بشقه برچوق معنالری وار ایسه‌ده منازعه انجق معانئ اربعه میانده‌در : وجوب ، ندب ، اباحه ، تهدید .

وجوبه مثال : اقیموا الصلاة وآتوا الزکاة

ندبه مثال : فکاتبوهم ان علمتم فیه خیراً .

اباحه‌یه مثال : کلوا واشربوا

تهدیده مثال : اعملوا ماشئتم

*

نهی منندکی مذاهب مختلفه

امر صیغه‌سنده اختلاف اولندیغی کبی نهی صیغه‌سنده‌ده اختلاف اولونمشدر :

۱ — نهی صیغه‌سنك معنای حقیقیسی تحریم در . نهی صیغه‌سی معانئ سائره‌ده مجازاً استعمال اولنور . نهی صیغه‌سی قرینه‌دن خالی اولورسه ایشله‌ین عقابه مستحق اولمق صورتیله تحریمه دلالت ایدر . جمهورك مذهبی بودر .

۲ — نهی صیغه‌سی کراهته موضوعدر . قرینه‌دن خالی اولور ایسه ایشله‌یه‌نه عقاب تعلق ایتمیوب مجرد ترکنه حث وتشویق تعلق ایدر ، ترکی فعلنه راجح اولور .

۳ — نهی صیغه‌سی اشتراك لفظی ایله حرمت وکراهت معنالری بیننده مشترکدر. حرمت ویا کراهت معنالرندن بری انجق قرینه ایله تعین ایدر. نهی صیغه‌سی قرائندن خالی اولور ایسه ایشله‌ین عقابه مستحق اولور ویا عقابه مستحق اولمیوب ترکنه تشویق ایدر کبی معنالر اکلاشیله‌مز. مطلق برترك معناسی اکلاشیلیر.

۴ — نهی صیغه‌سنده اشتراك معنوی ایله مطلق ترکه موضوعدر. بونك نتیجه‌سی ایله اوچنجی مذهبك نتیجه‌سی بردر .

۵ — نهی صیغه‌سنده توقف اولنور. بو مذهبده‌کی توقف معناسی حقیق برتعیینده توقفدر. اوچنجی، دردنجی مذهبلرده‌ده توقف استعمال اثناسنده معنای مقصودی تعیین‌ده توقفدر .

اوچنجی ودردنجی مذهبلره کوره نهی صیغه‌سنك معنای حقیقیسی تعین ایتمشدر. اوچنجی مذهبه کوره هم حرمته، هم کراهته؛ دردنجی مذهبه کوره مطلق ترکه موضوعدر . بشنجی مذهبه کوره معنای حقیقی متعین دکلدر .

۶ — نهی صیغه‌سی اباحه‌یه موضوعدر ، قرائندن خالی اولورسه فاعل ایشله‌مك ، ایشله‌مه‌مکده مخیر اولور .

مذاهب مذکوره‌دن حق اولان مذهب جمهور مذهبیدر. دیکر مذهبلرك علی التعیین صاحبلرینی کوره‌مدم .

ابن رشد کتابنده انجق اوچ مذهب ذکر ایدیور : جمهور مذهبنی (نهی صیغه‌سی تحریمه دلالت ایدر) ، مذهب ثانی‌یی (نهی صیغه‌سی کراهته دلالت ایدر) مذهب خامسی (نهی صیغه‌سنده توقف اولنور) ذکر ایدیور .

*

نهی صیغه‌سی قرائندن خالی اولور ایسه تکرار ، فور اقتضا ایدر : علی الدوام ، علی الفور فعل متروك حرام اولور . امر صیغه‌سی بویله دکلدر . قرائندن خالی اولان امر صیغه‌سی تکرار وفوری اقتضا ایتمز : علی الدوام ، علی الفور فعل مأمور ، واجب اولماز .

*

امرك برچوق معنالری اولدیغی کبی نهیك ده برچوق معنالر وار ایسه‌ده منازعه اوچ معناسنده‌در :

تحریمه مثال : لاتأکلوا الربوا

کراهته مثال : لاتبایعوا وقت النداء

اباحه‌یه مثال : لاتتخذوا الدواب کراسی

اسلام اجتماعیاتی

اسلامیتده روحانیت ، جسمانیت واری ؟

اسلامیتك بالذات انسانلری تفریق ایتمسی ، مثلا برقسمنی روحانیلر دیکر قسمنی جسمانیلر حالنه افراغ ایتمسی وبوکاده مساعد بولنمسی عقلاً محالدر .

فی الواقع دین مبین اسلامده انسانلری روحانیت ، جسمانیت صنفلرینه تفریق ایده‌جك هیچ بر درلو حکم ، هیچ بر درلو قانون موجود دکلدر. خرستیانلقده بو حال ، بو افتراق دین نقطهٔ نظرندن ضروری عد ایدلمکده‌در. اسلامیتده ایسه بویله افتراقی موجب حاللر قطعیاً موجود دکلدر .

مادامکه بو ثابتدر ؛ بو حالده مسلمانلری ایکی صنفه تقسیم ایتمکده‌ده معنی یوقدر . بناءً علیه اسلامیتده روحانیت ، جسمانیت عنوانلری‌ده اوله‌ماز ... روحانیت ، جسمانیت عنوانلری خرستیانلردن آلنمشدر .

*

انسان ، روحانیت وجسمانیتدن مرکب بر حیواندر ، که حکمة

انسانی « حیوان ناطق » دیه تعریف ایدرلر. بو حالده انسانی یالکز روحانیت ، یاخود یالکز جسمانیت ایله توصیفده صواب اولەمز ؛ خطادر ، غلطدر .

انسانلرك بر قسمنه روحانی دیمك و آنلری روحانیته نسبت ایتمك ایچون هرحالده او شخصلرك جسمانیلره قارشی باشقەلغی بولنسی ، و آرالرنده اولان فرقك معنایه راجع و روحه عائد و هیچ اولمازسه حقوقجه بر ممتازیتی حائز اولماسی لازمدر. حال بوکه انسانلر آراسنده نه حقوقجه ، نده روح ومعناجه ایکی صنف خلق موجوددر.

زیرا عموم انسانلر روحانیت وجسمانیتدن مرکب اولمقله برابر هانکیسنك جسمانیته وهانکیسنك روحانیته دها زیاده علاقەسی اولدیغنی بیلمك ممکن دکلدر.

بو انسان روحانیدر ، بو انسان جسمانیدر ... دیمك وبویله بر حکم اعطا ایدەبیلمك ایچون ، شبهەسز بر مناط ، بو حکمك منشأی اولمق اوزره برعله لازم. ایشته بو مناط وعلەیی نه حقوق نقطهٔ نظرندن ، نه ده علاقه وغلبه نقطهٔ نظرندن بولەبیلەك ...

الحصولك نهایت اولمق اوزره بر احتمال عقلی قالیورکه او ده : انسانلرك صورت ظاهرەلری و کیفیت تلبسلری در که احتمال بو نقطهٔ نظردن انسانلری روحانی وجسمانی دیه ایکی یه تقسیم ایتمك آرزو ایدنلر اولەبیلیر . فقط بو آرزوده بولننلر آلدانیورلر. زیرا بر انسانی معنا وروح ایله اصلا مناسبتی اولمیان البسەسنه ، باخصوص شریعت غرای اسلامیتجه هیچ بر اهمیتی حائز اولمیان صورت ظاهرەسنه حصر نظر ایدەرك وبو اعتبارلەده انسانلرك تقسیمنه قدر کیتمك هیچ بر وقت حقیقت بیلك صاییلەماز .

صاریق وجبه اکتسا ایتمش بر انسانه روحانی دیمك نقدر منطقسز بر لافدر. زیرا صاریق وجبەنك روحانیته ومعنایه هیچ بر مناسبتی اولمادیغی وحتی بو مقولەدن بیله اولمدیغی یك واضح بر مسئلەدر. روحانیلك وجسمانیلك ـ معاً اولدیغی حالده ـ بر معنادر ، که بونکله حقیقت انسانیه متصف اولور. انسان صاریق جبه اکتسا ایتمش اولسون ، استرسه بیاض یاقه طاقسون ، یالطو کیمش اولسون ...

نه حاجت وارکه مسلمانلری ایکی یه آیرەلم ؟ « انما المؤمنون اخوة » مسلمانلر هپ قرداشدرلر . مسلمانلقده آیریلق ، غیریلق یوقدر. کرك حقوق اعتباریله ، کرك وظیفه اعتباریله مسلمانلر یکدیکرلرینه قارشو رجحانی حائز دکلدرلر. انسانلر نصلکه مساوی اولەرق دنیایه کلیورلرسه ، اسلامیتده عین مساواتی محافظه ، عین اخوت طبیعیەیی ادامه ایچون وضع بیورلمشدر . بو حالده مسلمانلری روحانیلك وجسمانیلك صنفلرینه تفریق ایتمەیه نه لزوم وار ؟

نه حاجت وارکه مسلمانلری روحانی وجسمانی دیه ایکی قسمه تقسیم ایدەلم ؟ کلدکلری بر بر ، کیدەجکلری یرده ینه بر ؛ منافعلری مشترك ، مضرتلری ده اویله ... عموم افراد مسلمین ـ هیچ بر فرد مستثنا اولمقسزین ـ کندوسنك وبتون قرداشلرینك منافعنی جلبه ، بتون مضرتلرینی دفعه دیناً مجبوردر . دین ایسه هر بر مسلمانك ـ هیچ بر فرد مستثنا اولمقسزین ـ محافظەسی مجبوری اولان بر وظیفهٔ انسانیەدر . انسان ، انسان اولدیغی مدتجه دیننده ثبات ایتمەسی ضروریدر . بو نقطه ایسه هم وظیفهٔ عمومیەدر ، هم ده وظیفهٔ خصوصیه وشخصیەدر. بناءً علیه بوجهتده مناط تفریق اولەمز .

*
* *

اسلامیتده روحانیلك وجسمانیلك هیچ بر وقت اولمامش ، هم هیچ بر وقتده اولمامیدر. دین اسلامده بویله بر ایشك وبویله بر حالك وجودینه قائل اولمق کناهدر ، بدعتدر.

عصر رسالتده اویله روحانیلر ، جسمانیلر ، بویله ایکی صنف اهالی موجود دکلدی . او عصر سعادتده مسلمانلر آراسنده اویله آیریلق ، غیریلق یوقدی : حضرت پیغمبر افندمزه ایمان ایدنلره « مؤمن ، مسلم ، صحابی » تعبیرندن دها خصوصی بر تعبیر ، قابل دکل ، بولنمازدی . بتون اهل ایمان بر صنفدی : مسلمان .

ایشته دقت بیورلسون ! عصر سعادتده روحانی وجسمانی دنیلەجك صنفلر بولەمیورز. زیرا بتون اهل ایمان ، هپسی هم روحانی هم جسمانی ایدیلر . روحانیت وجسمانیتدن یالکز بریسی ایله اتصاف ایدەبیلەجك بر ذات ، اهل ایمان آراسنده بولنەمازدی . تابعین کرام زماننده ده حال بویله اولدی .

ایشته اساس اسلامیت بویلەدر. شمدی ده بویله اولماسی لازمدر. بونك اوزرینه نه علاوه ایدیلورسه ضلالتدر ؛ نه اختراع اولنورسه بدعتدر .

نتیجه : اسلامیتده روحانیلك ، جسمانیلك یوقدر ؛ اولەمزده ...

قزانلی حلیم ثابت

سبیل الرشاد

موسی الیهك وقتیله یازمش اولدیغی شو مقاله کمال دقتله اوقونملیدر . فی الحقیقه اسلامك اوامر دینیەسی یالکز اعتقادات وعباداته یعنی یالکز خالق ایله مخلوق بیننده کی مناسباته منحصر دکلدر. حقوق عبادك معاملات ومناکحات وعقوبات اقسامنده ده شاملدر. دین اسلام خالق ایله مخلوق آراسنده کی واسطەیی ، رهبانیتی رفع ایتدیکی کبی ؛ « اللهه عائد اولانی اللهه ، قیصره عائد اولانی قیصره ویرمك » دستورینی ده هیچ قبول ایتمز . معنای معروفلرنجه نه حکومت روحانیەیی طانیر ، نه حکومت جسمانیەیی . حکومت روحانیه وجسمانیەنك آیری آیری تشکلنه جواز ویرمز . حکومت جسمانیەیه عائد معاملاتك کافەسی دیناً مأموربه ویامنهی عنهدر . هپسی امر الهی ویا سنت رسالتپناهیدر. کتاب وسنت دنیاده ده ، آخرتده ده انتظام شؤن افراد وامتی کافلدر. و (ربنا آتنا فی الدنیا حسنةً وفی الاخرة حسنة) تعلیم الهیسی بو

نقطهٔ مهمه‌یه اشارتدر. بناءً علیه اعصار اخیره‌ده اوروپاده تطبیق ایدیلن امور دینیه‌وسیاسیه‌یی تفریق Séparation de l'Elise et del'Etat دستورینك بزده محل انطباقی یوقدر. بزده امر بالمعروف ایله نهی عن المنکر دینك فرائضندن اولدیغی کبی تأسیس حکومت، اقامهٔ حدود الهیه وتوزیع عدالت ایله‌شؤن سیاسیه‌یی اداره کبی خصوصاتك کافه‌سی دینك احکامندندر. دین اسلامجه نصب امام فرضدر. امامه اطاعت‌ده فرضدر. امام المسلمینك جمعه‌یی اقامه ایتمه‌سی ایله قاضی نصب ایتمه‌سی بیننده‌ده فرق یوقدر.

حدود الهیه‌نك اقامه‌سی، احکام دینیه‌نك اجراسی تشکیلات اجتماعیه‌یه، بونك‌ده بقا ودوامی حکم وقوته وابسته اولدیغی ایچون بر حکومت منتظمهٔ اسلامیه‌نك اساسلری هجرت سنیه‌یی متعاقب وحیك کرما کرم توالی اولدیغی صیراده بالذات طرف عالیٔ نبویدن وضع ایدلمشدر. ریاست حکومت عصر رسالتپناهیلرنده کندیلرنده واوندن صکره خلفا وائمهٔ مسلمینده ایدی. امام عمر بن الخطابك (والله مایزع الله بالسلطان اکثر مما یزع بالقران = والله، حق تعالانك نفوذ حکومتله منع ایتدیکی شی، نفوذ قرآن ایله منع ایتدیکندن زیاده‌در) سوزی برحقیقت محضه اولدیغندن احکام قرآنیه‌نك تطبیقی تأمین ایده‌جك بر حکومتك تشکلی ضروری ایدی.

ایشته بو صورتله تشکل واحکام قرآنیه‌نك تطبیقی تأمین ایدن حکومت اسلامیه بو شکل اساسیسنی بو کونه قدر محافظه ایتمش، «انا نحن نزلنا الذکر وانا له لحافظون» وعد کریمی موجبنجه الی یوم القیامده محافظه‌ده دوام ایده‌جکدر. «یریدون ان یطفؤا نور الله بافواههم ویأبی الله الا ان تم نوره...»

مطبوعات

مهم برمکتوب

صوك پوسته‌ایله کلن (تایمس) ده اسپانیول علماسندن برذات طرفندن اسپانیادن مذکور غزته مدیرینه کوندرلمش برمکتوب مندرجدر. محتویاتنك اهمیتنه بناءً عیناً ترجمه وانظار قارئینه وضع اولنور:

افندی!

(تایمس)ك ۲ آغستوس تاریخلی نسخه‌سنده مندرج برمکتوبده شوجمله یازیلی ایدی: بوکون چوجوقلرمز تاریخ درسلرنده (هون)لری (سارازه‌ن) لری (سارازه‌نلر قرون وسطاده اندلس وسواحل وجزایر بحر سفید عربلرینه اطلاق اولنوردی.) نصل اوقیورلرسه بیك ییل صکره‌ده مکتبلی کنجلرمز بی طرف ممالکك ذوچار تعرض واستیلا اولدیغی حقنده‌کی مراقلی تاریخی اوقویه‌جقلردر.»

مساعده‌کزله شونی سویلیه‌یم‌که، بو کونکی بعض آوروپا عسکرلرینی (سارازه‌ن) لره تشبیه ایتمك پك بیوك بر حقسزلقدر. حضرت محمدك اردولری قادینلره،چوجقلره‌قارشی حرب ایتمدیلر. مدافعه‌سز شهرلری تخریب ایتمدیلر. بالعکس حضرت علی وضع ایتدیکی مشهور قانونی ایله بو کبی غدر وظلم وملعنتلری صورت قطعیه‌ده منع ایتدی؛ حضرت ابوبکر معیتنده‌کی رؤساسنه بو کون الك بیوك اردو قوماندانلری طرفندن نمونه اتخاذی لازمکلن بروجه آتی بیاننامه احکام عالیه‌سنه مطاوعت ایتملرینی امر ایلدی: «اکر جناب حق سزه مظفریت احسان ایدرسه قیلیجلریکزی سزه تابع وتسلیم اولانلرك وچوجقلر وقادینلرك وَ ناتوان اختیارلرك قانیله بولاشدیرمیکز. دشمن مملکتنه کیردیککزده آغاجلری کسمیکز، میوه‌لری خراب ایتمیکز، مسکنلری یاقمیکز. بونلردن ومواشیسندن یالکز سزه لازم اولانلرینی آلیکز. احتیاج حس ایتمدکجه هیچ برشی تخریب ایلمکز. شهرلری وقلعه‌لری اشغال ایدیکز وبونلردن یالکز دشمنه ملجأ اوله‌بیله‌جکلری ییقکز، مغلوب ومقهور اولانلره قارشومرحمتلی اولیکز، دشمنکزه‌قارشومعامله‌تکزده ایکی یوزلی اولمیوب دائما صمیمی، مستقیم ومرد اولیکز، سوزیکزی وعدکزی طوتیکز، یالکز کندوسنه تحمیل ایدیلن شرائطه سلاح بدست اوله‌رق مقاومت کوسترن دشمنی ئولدیریکز.»

بو بیاننامه‌نك اعلانندن وسالف الذکر قانونك وضعندن آلتی یوز سنه صکره حضرت ابوبکرك قوماندای آلتنده بولنان مسلمانلرك دین قرداشلری (سارازه‌ن) لر سزه شو سطرلری یازدیغم قدیم اسلام قلعه‌سنده بهادر (قاستیلیا) اردولرینك مدهش هجوملرینه سکز آی شجیعانه مقاومت ایتدیلر. آوروپا مورخین مشهوره‌سنك بوقانلی محاربه‌لره دائر یازدقلری اثرلرده اسلام سلاحی لکه‌لیه‌جك اوفاق بر وقعه‌یه تصادف ایدلمز. شو حالده مکتب صره‌لرنده چوجقلرمزه قرون وسطاده مدنیتك دورینك الکزیده بهادرلری اولان (سارازه‌ن) لری بوکونکی بعض آوروپالره بکزتمکی اوکرتمك پك بیوك برحقسزلق اولمازمی؟

تورکلره کلنجه، بونلرك مظالم ایقاع دائر مصاللر کمال احتیاط ایله تلقی ایدلمه‌لیدر. تورك اصل ونسلنك بوزولدیغی حقنده‌کی روایتلرك محض کذب وافترا اولدیغی و تورك عسکرینك حالا دخی یکیت برجنکاور وجسور برمحارب اولدیغی الیوم چناق قلعه جبهه‌سنده بولنان برادرزاده‌لرمدن آلدیغم مکتوبلرده حرارتلی برصورتده بیان ایدیلیور. افندی! شجیع برمحارب ناموسلی ومرد برانسان دیمکدر.

امضا: (آرابیق ایسپه‌ن) مؤلفی

(نجم استقبال) مطبعه‌سی ح. اشرف ادیب

ابونه شرائطی

ممالك عثمانيه‌ده سنه‌لكی (٦٥)، آلتی آيلغی (٣٥) غروشدر. ممالك اجنبيه‌ده سنه‌لكی (٨٠)، آلتی آيلغی (٤٥) غروشدر.

اداره خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشيندر.

مسلكه موافق آثار مع الممنونيه قبول اولنور. درج ايدلمه‌ين يازيلر اعاده اولونماز.

سبيل الرشاد

اخطارات

رساله‌مزدن آلنديغنی كوسترمك شرطيله بتون يازيلر هرهانكی بر غزته طرفندن اقتباس اولونه‌بيلير.

مكتوبلرك، امضالری واضح و اوقوناقلی اولملی وابونه سره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر.

ممالك اجنبيه ايچون آبونه اولانلرك آدرسلرينك فرانسزجه‌ده يازلمسی رجا اولنور.

پاره كوندرلديكی زمان نه‌يه دائر اولديغنك واضحاً بيلديرلمسی رجا اولنور.

دينی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلاميه‌در

والله يهدی من يشاء الی صراط مستقيم

باش محرر: محمد عاكف — صاحب ومدير مسئول: اشرف اديب

اتبعون اهدكم سبيل الرشاد

عدد ٣٤٨ — ٧ ذی القعده ١٣٣٣ — پنجشنبه — ٣ ايلول ١٣٣١ — جلد ١٤

تفسير قرآن كريم

مقدمه

آيتلرك يكديكرينه اولان مناسبت وارتباطی

اوروپا محررلرندن بر چوغی قرآن كريم وآنك سور و آياتنك ترتيبی حقنده اثرلر تأليف ايتمشلر وقرآنی بر طاقم حقايق، مواعظ، احكام وامثالی حاوی اولمغله برابر وضع وترتيبی غيرمتناسب بر مجموعه شكلنده تمثيل ايتمشلردر.

اوروپاليلردن « مستشرق » نامنی طاشيان، لغت عربيه‌نك اسرار وغوامضنی احاطه، بو لسان ايله تدوين ايدلمش اولان كتب شرعيه‌يی كاملاً تدقيق وتتبع ايتمش اولديغی قناعتی پرورده ايدن بر طاقم كسه‌لرك قرآن حقنده بو يولده سرد ايديلن ادعالری تأييد يولنده بيله‌رك، بيلميه‌رك مغالطه‌كارانه برطاقم افكار ومطالعات سرد ايتمه‌لری اراجيف مسروده‌نك عوام ناس آره‌سنده بر قات دها رسوخ واستقرارينه خدمت ايتمشدر. مستشرقينك بالاستحقاق، ياخود بلا استحقاق يوكسك بر موقع درايت وعرفانه صاحب عد ايدلملری كروه عوامك، بلكه‌ده خواصدن بر قسمنك نشريات واقعه‌لرينه بلا محاكمه عرض انقياد ايتمه‌لرينی، بناءً عليه انلردن صادر اولان اراجيفی برر حقيقت شكلنده تلقی ايتمه‌لرينه سبب اولمقده، بونلرك افكار باطله‌لرينی، قرآن ودين حقنده صريح بر خلافكيرلكی متضمن ده اولسه، بيوك بر شوق وتهالكله ورد زبان ايتمكده‌درلر.

فقط صنف عوام مستشرق ديلين كسه‌لرك لغت قرآنی حقيله احاطه خصوصنده‌كی عجز وتقصيرلرينی، بونلرك سويهٔ ادراك وعرفانلری اسرار قرآنيه‌يی استنباط، محاسن اعجاز وبلاغته انفاذ نظره مقتدر علمای لسانه نسبتله نه‌درجه دون اولديغنی بيلسه‌لر؛ ياخود بو مستشرقلرك، افصح لغات ايله قريشدن اك فصيح اللسان بر ذات اوزرينه نازل اولمش اولان كلام اللهدن قطع نظر، عربك لسان عوامنده‌كی مواقع خطا وهفوه‌ينی تمييز اقتدارندن محروم اولدقلرينی، برده او كلام ازلينك قدرت ساطعهٔ بلاغت وبيانه قارشی، عربك اك محتشم محافل ادب وعرفاننك ناطقه‌پردازلقده‌كی قدرت وكياستلرينی بيوك بر حس حرمتله قيد، بلاغت خصوصنده بالجمله اقوام عربيه‌نك كنديلرينه سرفرو واشعار، حكم، امثال كبی سانحات فكريه‌لرينی روايت ايده‌كلديكی اعاظم شعرا وخطبانك، اظهار عجز وحيرت ايلدكلرينی بيلسه‌لر مستشرقلرك سفسطه‌واوهامدن عبارت اولان سوزلرينی حقيقت ديه تلقی وكور كورينه انلرك اثرينه اقتفا ايتمزلردی. طبيعی برصورتده اكلارلر ايدی كه ملكهٔ لسانيه‌يه هنوز فساد طاری، فطرته مودوع اولان ذوق سليم قطعياً خللدار اولمديغی بر هنكامده خطبا وشعرای عربك امر تنظيرنده بيان عجز ايتدكلری بر كتاب مقدسك موقع بلند اعجاز وبلاغته بويله اجنبی برطاقم كسه‌لرك مدنكاه ايده‌بيلمه‌لری امكان خارجنده‌در.

ارباب مطالعه‌یه بو بابده جدی وحقیقی بر فکر ویره‌بیلمك ایچون جهانده علمای اسلامدن بو مسئله‌یه عائد اثر وجوده کتیرنلرك بعض سوزلرینی شوراده ذکر واتیان ایتمکی مناسب کوردك . امید ایده‌رز که دیکر مناسب بر محلده جهلهٔ مستشرقینك نسق وترتیب مقبول دائره‌سنده ورود ایتمدیکنی ظن ایتدکلری آیات کریمه‌نك صورت توجیهنه، آره‌لرنده‌کی روابط ومناسباتك تفصیل وایضاحنه متعلق مطالعاتمزی سرد ایتمك ایچون امکان وفرصت الویره‌جکدر. انجق شوراده تلخیص مرام مجبوریتی بو جهتلرك اوزون اوزادی تعمیق وتدقیقنه امکان براقامشدر.

سیوطی اتقانده استاذ ابو حنیفه بن زبیرك آیات‌وسورك مناسباتی حقنده بر کتاب تألیف وبونی « برهان فی مناسبة سور القرآن » تسمیه ایتدیکنی ، کذلك برهان‌الدین بقاعی‌نك « نظم‌الدرر فی تناسب الآی والسور » کتابی‌ده عینی مقصده عائد تدقیقاتی محتوی اولدیغنی سویلیور .

شیخ سیوطی‌نك « اسرار التنزیل » نام اثریله بونك ملخصی اولان « تناسق الدرر فی تناسب الدرر » عینی موضوعه عائد آثار جیده‌دندر. طبیعیدرکه بو افاضل هرسوره‌نك آیاتی آره‌سنده‌کی ارتباط ومناسبتلری کوزل تدقیق وایضاح ایتمشلر ، حل ایدلمه‌دك هیچ بر عقدهٔ اشکال براقامشلردر. ذوات مشارالیهمك بو تألیفات مهمه‌لرینی نظر مطالعه وتدقیقدن کچیرنلرك اساس بحثه متعلق کوره‌جکلری توجهات مهمه ، آیات قرآنیه آره‌سنده‌کی روابط واتصالات معنویه‌یه عائد حاصل ایده‌جکلری معلومات مکمله ذوق فطریدن محروم ، دقایق لسانیه‌یه طبعاً بیکانه اولان ، بلاغتك روح وسرائرینه ، بلغانك مقاصد بیانیه‌سنه انفاذ نظر ایده‌مه‌مش بولنان بر طاقم کسه‌لرك قرآنه قارشی سرد ایتدکلری تنقیدات مبحوثه‌ده نصل ضلالات فکریه‌یه صاپلانمش اولدقلرینی قولایلقله آکلایه‌جقلردر .

شیخ ولی‌الدین ملوی دیبورکه : « آیات قرآنیه متفرق ومتشتت بر طاقم وقایعك ایجاباتنه کوره نازل اولدیغنه بناءً بونلر آره‌سنده مناسبت آرانیلماز...» دین‌کسه وهمه تبعیت ایتمش اولور. سوزك اك طوغریسی شودرکه : آیات قرآنیه وقایعك ایجابنه کوره نازل اولمش، و نه قدرکه مقتضای حکمته توفیقاً ترتیب وتنسیق ایدلمشدر .

آیاتك ترتیب ومواضع اصلیه‌لرینه صورت وضعی بحثنده‌ده سویله‌مش ایدك‌که جناب رسول بر آیت نازل اولنجه بونك هانکی سوره‌ده هانکی آیتك یاننه وضع ایدیله‌جکنی بیان ایدر ایدی . شو حاله نظراً آیات قرآنیه‌نك نزولی اسباب تنزیل نامیله زبانزد اولان بر طاقم وقایعه استناد ایتمکده، بناءً علیه هرآیت مختلف سببلردن طولایی نازل اولمقله برابر کتاب کریمده بو کون اوقودیغمز شکل وترتیبه‌موافق برر موقع اتخاذ ایتمکده ایدیلر .

شیخ ولی‌الدین ملوی دیبورکه : هرآیتك دیکرلریله وجه‌مناسبتی تدقیق ایدلدیکی زمان ، ماقبلنده‌کی آیت مکمل‌میدر ، مستقل‌میدر ؟ مستقل ایسه اوست طرفنده‌کی آیتله وجه‌مناسبتی نه‌در؟.. بورالرینی آراشدیرمق ایجاب ایدر. مناسبات آیاتده بو نقطه‌لر تدقیقاته اساس اتخاذ ایدلدیکی تقدیرده حل مسئله ایچون منابع مهمه الده ایدلمش اولور .

سیوطی دیبورکه : مناسبت، لغتده مشاکله ومقاربه معناسنه‌در . آیات کریمه وامثالنده؛ بونك مدلولی ایکی آیتی یکدیکرینه ربط ایده‌جك عام ویا خاص، عقلی ویا حسی ، خیالی، ویاخود بونلره مماثل بر نوع علاقه‌یی متضمن بر معنادن ؛ یاخود سبب ، مسبب ، علت ، معلول ، ضدیت ، نظیریت کبی تلازم ذهنیدن عبارتدر. بونك فائده وتأثیری اجزاء کلام آره‌سنده التیام وارتباط حصوله کتیرمکدن عبارتدر. بویله جزءلری آره‌سنده مناسبت موجود اولان بر کلامك ارکانی آره‌سنده‌کی ارتباط وائتلاف او درجه قوی اولورکه شرائط نسبتی حائز اولان بویله بر کلام، اجزاسی منتظم‌ومتوافق، صوك درجه رصین ومحکم بر بنایه تشبیه ایدیله‌بیلیر. شو مقدمه بیلندکدن صکره دیرزکه : بر آیتی متعاقب دیکر بر آیت ذکر ایدلدیکی زمان یا آره‌لرنده‌کی ارتباط، آیتلرك یکدیکرینه تعلقی بولنمق وایلك آیتله سوز تمام اولمامق صورتیله، ظاهر اولورکه بوکبی یرلرده وجه مناسبت نمایاندر. ایکنجی آیت برنجی آیته تأکید، تفسیر، اعتراض، بدل اولورسه صورت مناسبتینه بدیهی اولوب بونلر حقنده‌ده سوز سویله‌مك زائددر. یاخود آره‌لرنده ارتباط بولنمیه‌رق هرجمله دیکرلرندن مستقل وسلسلهٔ کلامه مبدأ تشکیل ایدن جمله‌یه مخالف اولور.

بوصورتده ایسه تالی جمله‌لر جملهٔ اولی‌یه یا حکمده اشتراکی افاده ایدن حروف عطفدن بریله معطوف اولور ، یاخود اولماز . معطوف اولورسه جمله‌لر آره‌سنده تضاد ، شبه تضاد کبی برجهت جامعه بولنمق ضروریدر. عادت قرآن، احکامی متضمن بر آیت سوق ایدیلنجه آنی اولجه سرد ایدیلن احکام شرعیه‌یه امتثاله ترغیب ایچون یا وعد ، یا وعیدی متضمن بر آیت ایراد ایتمك، آنی‌ده امر ونهیك مصدری اولان خالق ذو الجلالك عظمت وکبریاسی مکلفین نظرنده تجلی ایتدیرمك ایچون توحید وتنزیهه متعلق بر آیتله تعقیب ایتدیرمکدر. آیت، عطف واسطه‌سیله ماقبلنه مربوط اولمازسه بو صورتده اجزاء کلام آره‌سنده اتصال موجود اولدیغنه دلالت ایده‌جك بر واسطه‌نك وجودی ضروریدر. بویله بر واسطه‌یی ایسه حصول ارتباطه دلالت ایدن قرائن معنویه تشکیل ایدر. قرائن معنویه‌نك اشکال متعدده‌سی واردرکه بونلردن بری تنظیردر . چونکه نظیری نظیره الحاق ایتمك شئون عقلیه

جمله‌سندندر . مثالی: اولئك هم المؤمنون حقاً » آیتنی تعقیب ایدن « كما اخرجك ربك من بیتك وان فریقاً من المؤمنین لكارهون » آیت كریمه‌سی كبی . بو آیت كریمه‌ده جناب حق رسول اكرمه، وقعهٔ بدرده یا كاربانی الده ایتمك، یاخود قریش ایله محاربه‌یه كیریشمك خصوصنده‌كی عزمنی اصحاب كرامك ارزولری خلافنه انفاذ ایتدیكی كبی؛ آنلرك میل وموافقتلری اولمسه‌ده غنایم حقنده‌كی فكر واجتهادینی تطبیق ایتمسنی امر ایدییور. سیاق آیتده‌كی مقصد شو وجهله ایضاح ایدیله‌بیلیر: اصحابك تقسیم غنایم مسئله‌سنی خوش كورممه‌لری او لجه حرب ایچون اختیار سفری خوش كورمه‌لرینه بكزر. بدر سفرینك اسلام ایچون خیر وبركت ، ظفر ونصرت ، عزت وغنیمتدن بشقه بر نتیجه ویرمدیكنه نظراً تقسیم غنائم مسئله‌سنك‌ده عینی نتیجه‌یی تولید ایتمسی طبیعیدر. بناءً علیه مسلمانلر اوامر رسالتپناهی‌یه تبعیت وآمال نفسانیه‌لرندن مجانبت ایتمه‌لیدرلر.

جمل وحكایات آره‌سنده ارتباطی تأمین ایدن اسبابدن بری‌ده تضاد ، شبه تضاددن عبارت اولان جامع وهمیدر . جامع وهمی تسمیه ایدلمسنك سببی ، جمل وحكایات آره‌سنده موجود تناسب وامتزاجدن متولد حقیقی بر رابطه اولمیوب، منحصراً ذهنده اشیای متضاده آره‌سنده بر نسبت ومقارنت حصوله كتیرمسیدر.

سواد ایله بیاض ، موت ایله حیات مثللو یكدیكره ضد؛ سما ایله ارض مثللو متقابل اشیاده اولدیغی كبی. شبهه‌سزدركه بو اشیای متضاده ومتقابله‌دن برینك ذهنده حضوری ضد ومقابلنك‌ده حضور وتمثلنی ایجاب ایدر.

علمای بیان ، معانیٔ قدیمه وحادثه آره‌سنده تشابه وتقابلك وجودی معلومات ذهنیه‌نك یكدیكرینی جلب واستحضار غایه‌سنی تأمین ایتمك خاصه‌سنی حائز اولدیغنی تصریح وافاده وبونك ایچون بوراده سرد واتیانه امكان كوره‌مدیكمز بر چوق امثله وشواهد ایراد ایدییورلر.

روابط كلامیه‌نك بو نوعی، یعنی تضاد، كلام بلیغده برچوق فوائد عالیه ومقاصد مهمه انتاج ایدر. بو جمله‌دندركه تضاد ، سامعك كندینه توجیه اولنان كلامی انتباه ودقتله تلقیسنه باعث اولور. چونكه بر جمله وكلامه آنك ضدینی یا نقیضنی ویاخود مقابلنی تردیف ایتمك، كلام سابقك ذهن سامعده ثبوت واستقرارینی وآنك خواص ، مزایا ونتایجنه مخالف اوله‌رق كلام لاحقك حائز اولدیغی خواص ومزایانی مخاطبك احاطه واستیعاب ایتمسنی استلزام ایدر. بو بابده دها واضح بر فكر ایدینه‌بیلمك ایچون سورهٔ بقره‌نك بدایتنی نظر دقت واعتباره آلمه‌لیدر:

سورهٔ شریفه‌نك مبدئی قرآنه ، آنك ناس آره‌سنده ایمان ایله متصف اولانلرك هدایت وارشادلرینی كافل اولدیغنه دائر بیاناتی تضمن ایدییور. مؤمنلرك تعیین اوصاف ومزایاسنه اساس اولمق اوزره‌ده، بونلرك غیبه ایمان ، صلوات مفروضه‌یی ادا ، جناب حقك كندیلرینه عطا واحسان ایتدیكی رزق ونعمتدن غیره انفاق ، « محمد » صلی الله علیه وسلمله انبیای سالفه‌یه نازل اولان كتاب ووحیلره ایمان ، اخرتی ایقان ایتدكلری بیان ایدلدكدن صكره « ان الذین كفروا سواء علیهم أأنذرتهم ام لم تنذرهم لا یؤمنون... الی آخره » آیات جلیله‌سیله‌ده كافرلرك شئون واحوالی سرد وایضاح بیوریلیور .

بویله مسلك ومشربلری یكدیكرینه ضد امتلر حقنده‌كی بیاناتك تعاقبنده‌كی فوائدی ذوق سلیم صاحبی اولان بر ادیب البته تقدیر ایدر . سوره‌نك بدایتی نفس قرآندن باحث اولدیغی حالده قرآنه ایمان ایدنلره عائد فقراتی ارباب انكاره عائد فقره‌لرله تعقیب ایتدیرلمك بحثه كلنجه : طبیعیدركه كتاب كریمه ایمان ایده‌جكلر ، احوال واوصافی آیات سابقه‌ده ذكر وتعداد ایدیلن كسه‌لردن عبارتدر. اوصاف وطینتلری بونلره مناقض اولان كفار ایسه شبهه‌سزدركه « سواء علیهم أأنذرتهم ام لم تنذرهم لا یؤمنون » آیت كریمه‌سنك ناطق اولدیغی وجهله هدایت ازلیه‌دن هیچ بر نصیبلری یوقدر. ایشته كوریلیوركه سوره‌نك بدایتندن، كفارك ایضاح حال وشاننه متعلق سرد ایدیلن آیات كریمه‌نك نهایتنه قدر اولان آیتلر قرآنك وصفی حقنده‌كی بیانات متقدمه‌یی تأكید ، خلقی اكا ایمان وتضمن ایتدیكی اسباب فلاح وهدایته توفیق حركته تشویق كبی بر مقصدی تضمن ایتمكده‌در.

بوكا بناءً دركه بو آیات ختام بولنجه بیانات سالفه‌نك سوق وایراداندكی مقصده عودت ایدلمكده وآیات سابقه‌یه « وان كنتم فی ریب مما نزلنا علی عبدنا فأتوا بسورة من مثله وادعوا شهداءكم من دون الله ان كنتم صادقین = اكر سزك قولمز « محمد » صلی الله علیه وسلم اوزرینه انزال ایتدیكی كتابده شبهه‌كز اولوب‌ده بو شبهه وترددكزده حقلی ایسه‌كز آنده‌كی سوره‌لردن برینك نظیرینی اورته‌یه قویكز، بونك ایچون‌ده الله‌دن باشقه یاردیمجیلری‌ده چاغریكز!..» آیتلری ولی ایتمكده‌در.

عبدالعزیز چاویش

مترجمی : محمد شوكت

فقه

ملافیات :

استاد محترم ازمیرلی اسماعیل حقی بك افندینك تقریرلری

[٥]

اعیانه مضاف اولان احکام شرعیه حقنده‌کی مذاهب

نصوص شرعیه‌ده احکام بعضاً عینه ، بعضاً فعله اضافه اولنور. نصوص شرعیه‌نك بر چوغنده حکم عینه اضافه اولونمشدر. نته کیم «حرمت علیکم المیتة والدم ولحم الخنزیر» نظم جلیلنده حکم شرعی اولان تحریم عین اولان میته‌یه ، دمه ، لحم خنزیره اضافه اولنیور. کذا «احلت لکم بهیمة الانعام» آیت کریمه‌سنده حکم شرعی اولان حلال عین اولان بهیمه‌یه اضافه قلنمشدر. کذا «احلت لنا المیتان» حدیث شریفنده حکم شرعی اولان حلال عین اولان «میته» لره اضافه اولونمشدر. کذا «حرمت الخمر لعینها» حدیث شریفنده حکم شرعی اولان تحریم عین اولان خمره اضافه قیلنور. ابن رشدك «والاعیان التی یتعلق بها الحکم» دیمسی بوکا ـ یعنی حکم اکثریتله اعیانه مضاف اولمسنه ـ مبنی اولسه کرکدر.

احکام شرعیه افعال مکلفینه ترتب ایدر. چونکه افعال کسبمز ایله ، قدرتمز ایله حاصلدر. کسب وقدرتمز ایله حاصل اولان فعله مسئولیت توجه ایدر. بوکا مبنی افعاله اضافه اولنان احکام شرعیه‌ده بر گونا اختلاف اولونمامشدر.

اعیان بویله دکلدر. اعیان قدرتمز ایله ، کسبمز ایله حاصل دکلدر. اعیانه قدرت وکسب تعلق ایتمز. اعیانك وارلغندن طولایی بزه مسئولیت توجه ایتمز. بوکا مبنی اعیانه مضاف اولان احکام شرعیه‌ده اختلاف اولونمشدر :

١ — فعله مضاف اولان احکام شرعیه نصل حقیقت طریقیله ادا اولونمش ایسه عینه مضاف اولان احکام شرعیه‌ده حقیقت طریقیله ادا اولونمشدر. یوقسه مجاز طریقیله ادا اولونمامشدر. اول امرده محلّ یعنی عین تحریم وتحلیل ایله توصیف اولنور ، صوکره فعلك تحریم ویا تحلیلی ثابت اولور. بناءً علیه تحریم ویا تحلیل عامّ اوله‌رق ثابت اولور.

تحریم ویا تحلیل عینه اضافه اولنورسه فعلك تحریم ویا تحلیلی دها مؤکد اولور. فخر الاسلام البزدوی ایله شمس الائمة السرخسی ، صاحب میزانك وبونلره تابع اولانلرك مذهبی بودر .

٢ — عینه مضاف اولان احکام شرعیه‌دن یالکز فعلك تحریم ویا تحلیلی مقصود اولور. بو صورت حقیقت طریقی ایله اولماز. بلکه مجاز طریقی ایله اولور.

بوراده‌کی مجاز یا مجاز حذفی اولور : «واسئل القریة» نظم جلیلنده اولدیغی کبی که مقصد، قریه‌دن دکل، اهل قریه‌دن صورولمسی‌در. یاخود محلیت علاقه‌سی ایله مجاز مرسل اولور : «سال المیزاب ـ اولوق آقیور» ترکیبنده اولدیغی کبی که مقصد اولوق دکل ، اولوقدن کچن صویك آقمسی‌در.

بوکا مبنی «میته حرام قیلندی» دیمکدن هر ایکی نوع مجازه کوره میته دکل ، میته‌یی اکل حرام قلنمشدر، معناسی مقصود اولور. حنفیه‌دن بعض عراقیین ایله عامهٔ معتزله‌نك مذهبلری بودر.

٣ — اعیانه مضاف اولان احکام شرعیه مجمل‌در. چونکه اعیان تحلیل ایله تحریم ایله متصف اولماز. تحلیل وتحریم باب تکلیفدندر ، قدرته تعلق ایدر. بوندن طولایی تحلیل وتحریمه ثواب وعقاب تعلق ایدر. اعیان قدرت وکسبمز ایله حاصل اولمدیغندن تحریم وتحلیله متعلق اولمغه صلاحیتی یوقدر ؛ تحریم وتحلیل انجق مقدورمز ، مکسوبمز اولان افعال اختیاریه‌یه تعلق ایدر.

«حرمت علیکم المیتة» نظم جلیلی ایله اکل میته‌نك حرمته ، «احلت لکم بهیمة الانعام» نظم جلیلی ایله اکل بهیمه‌نك تحلیله احتجاج ایتمك صحیح اولماز. مجمللر حکم شرعی‌یی موجب اولماز.

نظم جلیللر ایله هانکی فعلك حرام ویا حلال اولدیغنی بیله‌میز. عجبا میته‌یی اکل‌می حرامدر ؟ میته‌یه نظرمی حرامدر ؟ میته‌یی مس ایتمك‌می حرامدر ؟ میته‌یی بیع ایتمك‌می حرامدر ؟ میته ایله انتفاع‌می حرامدر ؟ بو افعالدن هانکیسنك حرام اولدیغنی بیلنه‌مز. هر حالده حرمتی بعض افعاله قصر ایتمك واجب اولور. بو بعض افعال متعین دکلدر. چونکه لفظ او معین افعاله دلالت ایتمیور. لفظ بر چوق افعاله محتمل بولندیغندن ناشی مجمل اولمش اولور. ابی عبدالله البصری ایله بهشمیه (ابوهاشمك اصحابی) نك مذهبلری بودر.

ائمهٔ حنفیه‌دن ابو الحسن الکرخی «کشف بزدوی» ده فریق ثانیدن ، «تنقیح الفصول» ، «ارشاد الفحول» ، «التقریر والتحبیر» ، «مسلم الثبوت» ده فریق ثالثدن کوستریلیور.

مذاهب ثلثه‌دن مذهب اول راجح‌در . چونکه عرف مقصود اولان فعلك حرمته ویا تحلیله دلالت ایدر . اهل لغتك عرفنه مطلع اولان ، لغت عربده ممارسه‌سی بولنان بر کیمسه‌یه : «حرمت علیك الفرس ، حرمت علیك الطعام ، حرمت علیك النساء = سکا آت ، طعام ، قادین حرام قلنور» دینلمش اولسه آنك ذهننه آته بنمك ،

[٥] متن : «والاعیان التی یتعلق بها الحکم . . . . ولا خلاف فی وجوب العمل» . بدایة المجتهد

طعـام اكل ايتمك ، قاديـنـدن استـمتاع ايتمك حرامدر » معنـالرى تبادر ايدر.

الفاظى بو معنالرده استعمال ايتمك حقيقت عرفيه‌در. مجاز ، مجمل دكلدر. تحريم ويا تحليل عينه‌مضـاف اولورسـه آندن مقصود اولان فعلك حرام ويا حلال اولديغى اكلاشيلير.

* * *

الفاظك احكامه تعلق ايتمسى اعتباريله اقسامى

الفاظ درت قسمدر : نصّ ، مجمل ، ظاهر ، محتمل .

نص .— معناسى متعين اولان لفظدر ، نصده لفظ بشقه بر معنايه متحمل اولماز . نصه «مبينّ» ده ديرلر . «ثلثة قروء» نظم جليلنده‌كى (ثلثه) « اطعـام عشرة مسـاكين » نظم كريمنـده‌كى (عشره) ، « صـيام شهرين متتابعين » آيت جليله‌سـنده‌كى (شهرين) لفظلرى نص‌در ، مبين‌در .

مجمل .— لفظ، معنانك ديكر بر معنايه ترجيحى اولمقسزين ايكى ويا دها زياده معنالر بيننـده متردد اولور . ثلثة قروء نظم جليلنده‌كى « قروء » ، « كتب عليكم الصـيام » نظم جليلنـده‌كى « صـيام » ، « اقيموا الصلاة » نظم جليلنده‌كى « صلاة » لفظلرى مجمل‌در.

ظاهر .— لفظ برطاقم معنالر بيننده متردد اولور ، فقط معنالردن برى راجح اولور. لفظك بعض محتملاتى ديكرلرندن دها ظاهر اولور . امرلر ، عاملر كبى كه امرلر وجوبده ، عاملر « عام اريد به العموم » ده ظاهردر .

محتمل .— لفظ برطاقم معنـالر بيننـده متردد اولور ، فقط معنى مرجوح اولور . محتمل ظاهر بولنـان محلده بولنور . لفظ معنـاى راجحه نظراً ظاهر ، معناى مرجوحه نظراً محتملدر. امرلر ندبده ، اباحه‌ده،عاملر « عام اريد به الخصوص » ده محتملدر . بر لفظ معناى حقيقى‌ده ظاهر ، معناى مجازى‌ده محتمل‌در.

نصك احكامى .— نصك تأويله احتمالى يوقدر. نص تأويل اولونماز. نص ايله عمل ايتمك واجب اولور. بوخصوصده اصلا اختلاف يوقدر. ابو المعالى نصى « ماتأويله تنزيله » جملـه‌سى ايله تعريف ايديور ؛ نص اويله بر لفظدركه مجرد لفظى ايشتمك ايله لفظدن معنى اكلاشـيلير . لفظك معنايه حمل اولونمسى لفظك نزولى ايله‌در، ديمك ايستيور.

بيوك ابن رشدك شرح مدونه‌ده بيانه كوره نص اولمديغى حالده مجرد عرف تخاطب ايله معناى مقصودى بيلنن الفاظده نص حكمنده‌در. « حرمت عليكم امهاتكم» «حرمت عليكم الميتة » نظم جليللرى كبى كه نظم جليللر امهاتى وطء ايتمه‌نك، ميته‌يى اكل ايتمه‌نك حرام اولمسـنده نص دكلدر . چونكه نظم جليللرده امهات وسـائر محرماتك تحريمى طوغريدن طوغرى‌يه كنديلرينه مضاف دكلدر. بلكه اعيانه تعلق ايتمشدر.

حالبوكه نظم جليللر ايله اعيانك دكل، افعالك حرمتى مقصوددر . لحن خطابلر،فحواى خطابلرده نص حكمنده‌در.

اصول حنفيه كوره نص.— اصوليين حنفيه‌يه كوره نصّ سوق اولنديغى معنايه،مقصود اصلى اولان معنايه دلالت ايدن لفظدر . نصك تأويل وتخصيصـه احتمالى واردر. نص تأويل اولنه‌بيلير ، تخصيص اولنه‌بيلير . « فانكحوا ماطاب لكم من النسـاء مثنى وثلاث ورباع » نظم جليلى تعدد زوجاتك جائز اولمسنده نص‌در . على الاطلاق لفظده نص ديندكى كبى بالخاصه قرآن كريم ، حديث شريفده نص دينير .

فلسفه ـ كلام

امكان وحى

امكان وحى حقنـده بيان مطالعه ايده‌بيلمك ايچون اول امرده وحيى تعريف ايتمك ، كلمه‌نك معناى مصدريسنه انتقال ايچون حاصل مصدر صورتيله افاده ايتديكى معنايى طانيمق ايجاب ايدر.

عربلر « وحيت الى فلان » و « اوحيت الى فلان » ديرلر كه «ديكرينه احسـاس ايتديرمكسزين فلانه بر شى سويله‌دم . » ديمكدر. رسـاله ، مكتوب معنالرينى افاده ايتـديكى كبى ديكره اعلام ايچون سويله‌نن سوز معناسنده‌ده استعمال اولنور. بالاخره وحى كلمه‌سى تغليب طريقيله جناب حقدن انبياى عظامه القا وتلقين ايديلن شيده استعمال ايدلمشدر.

وحيك تعريف شرعيسى : جناب حقك انبياسندن برينه بر حكم شرعى وسائره‌يى بيلديرمه‌سيدر. بزه كوره وحيك تعريفى : نفسـده بالواسـطه ويا بلا واسـطه جانب الٓهيدن تلقين ايدلديكى يقيناً بيلنمك شرطيله تحصـل ايدن عرفاندر. بالواسـطه عرفان سامعه‌ده صوت ايله تمثلندن عبارتدر.

وحى ايله الهام آره‌سـنده‌كى فرقه كلنجه : الهام ، نفسـده تعين صورتيله تجلى ايتديكى ؛ نفس ، طبيعى بر صورتده آنك حكم وتأثيرى تحتـنده قالديغى حالده ، نره‌دن كلديكنى ادراك ايده‌مديكى بر شـعور ووجـدان قلبى‌در . الهام دها زياده جوع وعطش ، حزن وسرور مثللو تأثرات طبيعيه‌يه مشابه‌در.

بو نوع عرفانك (وحيك) امكان حصولى ، مصالح بشره متعلق

اولوب عامهٔ ناسك حوزهٔ اطلاعنه داخل اولميان بر شيئك ناسدن بر صنف ممتازه تجلى وانكشاف ، عقلك قولايلقله بو امكانى قبول وتسليم ايده‌بيلمسى بحثنه كلنجه : بن بومسئله‌ده ، اكلامق ايسته‌مه‌ين، نفسنى ، قابليت فطريه‌سنه رغماً ، عدم ادراكه اجبار ايدن كمسه‌لردن ماعداسى ايچون ، مشكل بر جهت كوره‌ميورم . اوت ، هرزمان ، هرامت ايچريسنده بر طاقم كمسه‌لر بوله‌بيليركه مشربلرنده‌كى خفت ، فكر ومحاكمه‌لرنده‌كى محدوديت سوقيله حواس خمسه‌لرينك تعلق ايده‌مديكى شيلرده ساحل يقيندن پك اوزاقلره ، شك وترددك لجهٔ بى‌پايانه سقوط ايدرلر ؛ حتى حواس ظاهره‌لرينك تعلق ايتديكى شيلرده بيله ريب وكمانك تسلط وتحكمندن آزاده قاله‌مازلر. صانكه بو سقوط عرفانى كنديلرينى سائر نوع حيواناتدن دها دون بر دركهٔ مذلته ايندير رده عقلك ماهيتى، شئون مخصوصه‌سنى ، اسرار وخفاياى بركزيده‌سنى دوشونه‌مز اولورلر. بو قبيل انسانلر ماديات ومحسوساته نصب نكاه ايتمه‌ده ، اوامر ونواهى قيدندن، بلكه‌ده انسانيته ياقيشان شيلرى ياپمق ، ياقيشميان ايشلره قارشى پرهيزكار بولنمق كبى سائق تكامل اولان خصائلك مولدى اولان حس حجابدن، حيوانلر كبى سرآزاد ياشامه‌نك امكانى كشف ايتدكلرندن طولايى نفسلرنده بر حس غرور وابتهاج طويارلر. شايد بونلرك مواجهه‌سنده نبوت واديانه متعلق بر بحث آچيلير، بو واديده جريان ايدن سوزلرى كوش اذعانه آلمغه بر ميل وجدانى حس ايدرلرسه ، كنديلرينك محاكمهٔ فكريه‌ده سربست بولندقلرينى ايلرى سوره‌رك وجدانلرنده حاصل اولان تمايلى ازاله‌يه شتاب ايدرلر ؛ سرد ايديله‌جك دلائل افكار ذاتيه‌لرينه تأثير ايده‌رك عقيدهٔ دينيه توليد ايتمسندن ، بونكده شريعت قيدى آلتنه كيره‌رك لذائذ حاليه ومستقبله‌لرندن محروميتلرينه سببيت ويرمسندن انديشه ايده‌رك پارمقلريله قولاقلرينى طيقارلر. ايشته بو برمرض نفسى وقلى‌دركه اكا قارشى انجق علم وعرفان دواى مؤثر اوله‌بيلير.

بر شخصه فكر ، ترتيب مقدمات كبى وسائطه مراجعت ايتمكسزين غيرك خاطرينه لايح اولميان شيلرك سنوح وانكشافنده محال عد ايديله‌بيله‌جك نه‌كبى بر جهت واردر ؟ باخصوص‌كه بونك قابليت ادراك، استعداد فكر ونظرى احسان ايدن فياض ذوالجلال جانبندن تواردى معلوم اولورسه ...

بداهةً ثابت اولان احوالدندركه درجات عقول تفاوت ايده‌رك بعضيسنك مرتبهٔ ادراكى بعضيسنك فوقنده بولنور وطبيعيدركه رتبةً متفوق اولان عقلك بر تفصيل نفوذ واحاطه ايلديكى شيلر مادونك ساحهٔ ادراكنه اجمالى بر صورتده داخل اوله‌بيلير. شوقدر واركه بوتفاوت ادراك يالكز تعليم وتربيه خصوصنده آره‌لرنده موجود اولان تفاوتك نتيجه‌سندن عبارت اوله‌ماز. بونكله برابر انسانك كسب و اراده‌سنك مدخلدار اولمديغى فطرتك‌ده بيوك بر حصه وتأثيرى واردر . قابل انكار دكلدركه بعض عقلا نزدنده نظرياتدن معدود اولان بر طاقم شيلر واردركه رتبهٔ عقل وادراكى كندندن دها عالى اولان كمسه عندنده انلر بديهياتدن معدوددر. ومزيت عقل وادراك بو صورتله غيرمتناهى بر سلسلهٔ ترقى تعقيب ايدوب كيدر . علاوه‌مته ، عظمت وشهامت نفسه مالك انسانلر واردركه ديكرلرينك دائرهٔ امكاندن بعيد عد ايتدكلرى شيلرى‌او يقين كورور، چاليشير ، ظفرياب مرام اولور؛ خلق ايسه يانى‌باشنده نهايته واصل اولديغى ايشك بدايتنده انكار، حصول وتيسرنى كوردكدن صكره‌ده نتيجه‌يى حيرتله تماشا ايدرلر. بالاخره بو امر غريب ومعضل نظرلرنده نزاع وترددده غير متحمل معلوم ومعرف برشى ايمش كبى بر شكل مألوفيت اكتساب ايدرده بو دفعه ديكر انكاره تصدى ايدنلره قارشى بدايت امرده موفق اولان كمسه‌يه يايدقلرى هجوم وصولتى اجرا ايتمكه باشلارلر. ايشته بويله ارباب دها هرامتده آز اولمقله برابر دائما موجوددر.

مقدمات سالفه تسليم ايدلديكى تقديرده ، كه تسليم ايديلمه‌مك اساساً قابل دكلدر، نتايج آتيه‌نك تسليمنده تردد ايتمك عقلك ضعفندن ، مقدمات بديهيه اوزرينه ترتب ايدن بر نتيجه‌يى ايفادن بشقه بر شى اوله‌ماز : نفوس بشريه‌دن بعضيسى فطرت اصليه‌لرى اعتباريله اودرجه صافيت جوهره مالك اولوركه او صفوت ، اثر فيض آلهى اوله‌رق كنديلرنده عالم بالا ايله پيداى اتصاله، اوج برين انسانيته ارتقاواعتلايه بر استعداد تام وكامل توليد ايدر. غيرك دليل وبرهان كبى وسائط فكريه ايله حس وتعقلنه امكان بوله‌مدقلرى شيلر انلرك نظر عرفانى اوكنده شهود درجه‌سنده تجلى ايدر. حكيم عليم اولان جناب فياضدن اويله معارف تلقى ايدركه ، بزم استادلرمزدن اوكرنديكمز شيلر آنك درجهٔ وضوحنه نسبتله مظلم ومبهم دنيله‌بيله‌جك بر مرتبه‌ده قالير . بالآخره بو معارف آلهيه‌نك قلبنده‌كى تجلئ باهرى بيلديكى شيلرى اوكرتمك ، ناسه تبليغ وتفهيم ايله مكلف طوتلديغى شيلره آنلرى دعوت ايتمك ايچون بر احتياج فطرى حس ايتمكه سوق ايدر . خلاصه ، قانون آلهى شونى ايجاب ايديوركه هيئت اجتماعيه‌يى مصالح ضروريه‌لرينى پى درپى استكمال ايله سن رشد وكماله وصول ، طريق حيات ومساعيلرنده كنديلرينى غايهٔ سعادته ايصال ايچون ركز ايدلمش اولاز اعلام واشارات ، هدايت وارشادلرينه كفايت ايدنجه‌يه قدر هرزمان و هرامت ايچنده عنايت ازليه‌يه مظهر اولان برطاقم ذوات، امور رسالتك ختامنه دكين، ساحهٔ كونده عرض وجود ايده‌ر .

مابعدى وار

مرحوم

شيخ محمد عبده

مقالات

انتباه اسلام

ائتلاف مثلث دولتلری آرتق کندیلرینی بر امر واقع قارشوسنده بولیورلر. مقام معلای خلافت اسلامیه طرفندن اعلان بیوریلان جهادك سائر ممالك اسلامیه‌ده اجرای تأثیر ایده‌میه‌جکنی، و آنجق ممالك عثمانیه‌یه منحصر قاله‌جغنی ادعا ایدن دول مذکوره شیمدی حقیقت حالی فعلاً ـ آثاریله ـ آکلامغه، کورمکه باشلادیلر. بز ایسه انکلیزلرك ومطبوعاتلرینك بو تخمینلرینه زیاده‌سیله یاکیلمش اولدقلرینی بر سنه اول عنعنه‌سیله سبیل الرشاد نسخه‌لرنده ادعا ایله، مقام خلافتك آواز مردانه‌سنه بوتون عالم اسلام طرفندن (سمعنا واطعنا) نداسیله جواب ویریله‌جکنی درمیان ایتمش ایدك. چوق کچمکسزین ادعالرمز برو بر میدانه چیقمغه باشلایه‌رق، هرشیدن اول عراقده بشایان بالجمله شیعی المذهب مجتهدلری حضراتنك میدان حربه اشتراك، بیکلرجه قبائل وعشائرك آنلره التحاق وانضمام ایتدکلرینی کورمکله قریر العین اولدق. حتی مجتهدین مشار الیهم حضراتندن بر قاچ ذات محترمك میدان حربده (جهاد فی سبیل الله) اوغورنده ترك حیات ایتدکلری‌ده واقع وغیر قابل انکاردر.

کیت کیده ایرانلی قرده‌شلرمزده امر جهاده اهمیت ویروب اوته‌ده بریده، شمالده، جنوبده روسیه وانکلتره علیهنده خصومت آثاری کورولدی. افکار عمومیه مشبوع بر حاله کلدی. انکلتره وروسیه دولتلری هرنه‌یاپدیلرسه ایران قابینه‌لرینی کندی لهلرینه چویره‌مدیلر. هردرلو وعدلرده بولندقلری حالده بر درلو ایران رجالنی قاندیروب بزه قارشو بولندیرمقدن عاجز قالدیلر. حسیات اسلامیه، حسیات اخوتکارانه هرایکی حکومتك وعد ومواعیدینه غلبه چالدی، ایرانی بزم لهمزده اوله‌رق پابرجای ثبات ایتدی. ایران حکومتی، بوایکی اسلامیت دشمنی اولان دولتلرك تهدیدلرینه‌ده قولاق آصمدی.

بو اثناده ـ یعنی بو بر سنه ایچنده ـ یواش یواش جهاد خبرلری، انکلتره‌نك بوتون ممانعتنه رغماً، بالجمله ممالك اسلامیه‌یه یاییلدی. اسلام هیئتلری، کنجلری کمال فعالیتله ایفای وظیفه‌یه باشلایه‌رق، مسلمانلری حقیقتدن خبردار ایدرك، وظیفه‌لرینی طانتدیردیلر. جناب حقه حمد وثنالر ایدرز که، بو کون بوتون عالم اسلام اویانمش، حقیقتی اکلامش، جهاد خبرلرینی طویمشدر. بوندن صوکره مسلمانلر وظائف دینیه‌لرینی ایفا ایله آقین آقین سل سیف غزا وجهاد ایدرك اسلامیتك انتقامنی آلمغه چالیشه‌جقلری بزجه محققدر. ایران حرکته باشلار باشلاماز صیره ایله بلوجستان، افغانستان، تورکستان، هندستان مسلمانلری مقام خلافته، ایران حکومتنك اثرینه اقتفا ایتمکده دقیقه بیله ضایع ایتمیه‌جکلردر. بعضیلری ایرانی عالم اسلام اورته‌سنده بر دیوار، بر مانعه تصور ایتمکله یاکلش بر ظن وذهابده بولندقلرینی شیمدی کرکی کبی آکلامشلردر. ایران اویله دکل، صمیمی، دکرلی ودنیالر قدر قیمته مالك بر مسلمان قارده‌ش، دین قاردشی، قان قارده‌شی اولدیغنی بو کونکی حرکات وسکناتیله اثبات ایتمکده‌در. کوریلیورکه، ایرانك بوتون ولایات وایالاتنده دهشتلی بر جریان، مدهش بر فوران وغلیان حکمفرما اولوب، انکلتره وروسیه علیهنده‌کی خصومت وعداوت طویغولری کیتدکجه چوغالمقده‌در. هر ایرانلی بو کون انتقام حسیله متحسسدر. کرمانشاهده، اصفهان وشیرازده، خلیج فارسده، بندربوشهرده، انکلیز علیهدارلغی کوندن کونه کسب توسع ایدیبور. شمال قسمنده‌ده غیور آزربایجانلیلر روسیه علیهنده طاورانمقده قصور ایتمیورلر. بوتون بو جریانلری اداره ایدن کتله ایسه (ایران دموقرات) لریدر که، بونلر هردرلو تشکیلاته، شعبه‌لره، مرکزلره مالك اولوب، اسلامی بر پروغراملری‌ده واردر که مذکور پروغرامك تملی، اساسی بر (اتفاق مثلث اسلامی) وجوده کتیرلمسندن عبارتدر. بو اتفاقك ارکانی دولت علیه، ایرانه، افغانستانه حکومتلریدر. ایران حرکته کلدکدن صوکره افغانستان دها زیاده اختیار سکوت ایده‌میه‌جك، خواه ناخواه هندستانه هجوم ایلیه‌جکدر.

ذاتاً بو هجوملرك مقدماتی شیمدیدن باشلامشدر. نته‌کیم انکلتره حکومتی ایله، رویتر آژانسی بیله هند حدودنده‌کی وقایعی اعترافه مجبور اولمشلردر. ایرانی عسکرسز، پاره‌سز ظن ایدوب، او حکومتی عاجز تصور ایدنلرده یك یاکیلیورلر. ایران بر عرق، بر ملت، بر کتله اولوب، جمله‌سی مسلماندر. بونلر، بر مذهبه، بر دینه تابع اولدقلرندن کندی مجتهدلرینك امرلرینه حرفیاً اطاعت ایتمکله معروفدرلر. برکره میدان جهاده آتیلدقدن صوکره ایرانلیلر، هرشیلرینی فدا ایتمکدن چکینمزلر. وار، یوقلرینی بو اوغورده صرف ایدرلر. ذاتاً اوتوز سنه اول دخی انکلیز رژی قومپانیه‌سنه قارشو نه‌قدر دهشتلی اولدقلرینی فعلاً اثبات ایتمشلردر. بر کونده نارکیله‌لر قیریلدی، تنباکو استعمالی حرام اولدی کیتدی. اك صوکره شاهك سرایی ملت طرفندن قوشادلدی. بونك اوزرینه شاه رژی قومپانیه‌سندن اوانس اوله‌رق آلدیغی پاره‌لری ویره‌رك بو صورتله آسایشی اعاده ایتمك مجبوریتی حس ایلدی.

ایران ینه او ایران اولوب دکیشمه‌مشدر . دائما ستار ، باقر خانلره ، فداکار اولاده مالك اولان ایران ایله ، تشبث شخصی‌ده هرملتدن زیاده ایلری کیتمش اولان ایرانیلر شو صیره‌ده دشمنلرینی قوغوب ، مملکتلرینی زنجیر اسارتدن تخلیص ایتمك خصوصنده‌کی عزم وحزملری شایان تقدیر وتحسیندر .

دولت علیه‌یه ، ملت عثمانیه‌یه قارشو دائما حسیات اخوتکارانه ایله متحسس اولان ایرانی قارده‌شلرمز دشمنلرینی مملکتلرندن طرد ایتمکله هم کندیلرینه ، همده‌عثمانلی قارده‌شلرینه ایلك ایتمش‌اولورلر. بوصورتله حربدن صوکره حقیقی ومشترك‌المنفعه ایکی قاردش کبی کچینوب ، سائر طوائف اسلامیه‌یی‌ده دائرهٔ اتحاد و اتفاقلرینه ادخال ایتمکله اسلامیتك شان وشرفنی تزیید ایده‌جکلرینه شبهه یوقدر . بوکون ایرانده‌کی کنج ، منورالفکرلردن طوتوب ، اختیارلره ، قادینلره وارنجه‌یه‌قدر هپ بو حس ایله متحسس بولنمقده‌درلر . ایران مطبوعاتی بوصیره‌ده پك بیوك بر رولی ایفا ایدییورلر . خلقی اتحاده دعوتله ، سلامت یولنی کندیلرینه کوسترمکده جداً بذل‌فعالیت ایلیورلر. کچنلرده، ایران مجاهدلرندن‌بری اولوب، مملکتنه‌عزیمت‌ایدن وحدوده قدمنهاده اولدقدن‌صوکره انکلتره وروسیه‌نك کرمانشاهده‌کی قونسلوسلرینك‌تشویقلریله‌اثنای‌راهده‌اشقیاالیله‌اولدیریلن(اشرف‌زاده) میرزا محمود خان بو کره ایرانه صرف خلقی مجاهداته دعوت ایچون کیتمشیدی.دیمك‌که‌ایران یکی‌برقربان‌ویرییور. بوذات مرحوم، پارسده انتشار ایدن فرانسزجه (عالم اسلام) ك محررلرندن اولوب، علی‌الاکثر سبیل‌الرشادك عالم اسلام حقنده‌کی مقالاتنی فرانسزجه‌یه ترجمه ایدییوردی . شهرمزده انتشار ایدن فارسی (خاور) رفیقمز مرحومك خبر وفاتنی استخبار ایدرك ، صورت وفاتیله ترجمهٔ حالنی مفصل بر صورتده صحیفه‌لرینه کچیرمشدر .

دیمك ایستیورزکه عالم اسلام بوش وقت کچیرمیوب ، وقت‌مرهونی کوزه‌تیوردی . ایشته بو وقت مرهون شیمدی حلول ایتمش‌در. بناءً علیه چوق کچمکسزین محیط اسلامیتك هر کوشه وبوجاغندن کوکره‌مش ارسلان سسلرینی ایشیده‌جکز. بو حرب عمومی نتیجه‌سنده عالم اسلامك، مسلمانلرك ترقی وتعالی ایده‌جکلرندن امینز . حالت نزعده‌بولنان روسیه ایله ، پریشان بولنان فرانسه ، انکلتره‌نك کندیلرینی نصل آلداتمش اولدقلرینی حربدن صوکره حقیله آکلایه‌جقلردر . بز اویله ظن‌ایدییورزکه بو حرب عمومی، صلحدن‌صوکره دیکر منفرد محاربه‌لرك باشلانغیجیدر. نته‌کیم بالقان محاربه‌سی‌ده بویله اولدی . فرانسه‌نك، روسیه‌نك انکلتره‌یه قارشو یارین خصمانه بر وضعیت آلمیه‌جقلرینی کیم تأمین ایده‌بیلیر ؟ حتی یارینکی روسیه‌نك، مطلق‌العنان‌ومستبد بر چارك امرینه منقاد بر حکومت اولمیه‌جغنه دائر امینمز برکالدر . روسیه‌ده‌کی عناصر شمدیدن اصول مشروطیتك تطبیقنی طلب ایتمکده‌درلر . فرانسزلرك جمهوریته قارشو عصیان ایدوب تکرار بر فرانسه اختلالی میدانه کتیرمیه‌جکلری نه معلوم ؟ بونلر بزجه محقق شیلردرکه طبیعت وظواهر اشیا بویله اوله‌جغنی شیمدیدن کوستریور .

خلاصه محقق بیلدیکمز بر شی وارسه ، اوده انکلتره‌نك‌ذلیلانه، محقرانه‌برصورتده کوچوله‌جکندن، آنك‌غدر وتزویراتنه‌سنین‌وفیره‌دن برو قربان اولان عالم اسلامك،امت محمدك یوکسله‌جکلرندن عبارتدر. زمان انشاءالله بزم بو تخمینمزده یا کیلمش اولمدیغمزی یاقینده اثبات ایده‌جکدر .

س. م. توفیق

تصحیح

۳۴۷ نجی نسخه‌ده تفسیر قرآن کریم صحیفه‌لرینك‌اثنای وضعنده مطبعه‌جه بر یاکلشلق وقوعه کلمش ؛ ۶۶ نجی صحیفه یرینه ۶۷ نجی صحیفه قونولمش . بناءً علیه رقملرك او صورتله دکیشدیرلمسی اقتضا ایدر . یعنی باشده‌کی ۶۵ نجی صحیفه‌دن‌صوکرا ۶۶ نجی صحیفه : « ابن مجاهد یعقوبك نامنی طی ... » دیه باشلایان وسهواً ۶۷ رقمی‌وضع اولونان صحیفه‌در. « آزاده قالمیور.»جمله‌سیله‌ختام بولان بو صحیفه‌دن صوکراده سهواً ۶۶ رقمیله مرقم بولونان « بعضیلرندن ایکی ذات ...» دیه باشلایان صاغده‌کی صحیفه کلیر.

خارجده‌کی قارئین کرامك نظر دقتنه

رومانیا ، بلغارستان وبوسنه ده‌کی قارئلرمز استانبول ایچون پوسته‌لر پاره قبول ایتمدیکی جهتله آبونه بدلاتنك هانکی واسطه ایله کوندریله بیله‌جکنی سؤال ایدییورلر . رومانیا وبلغارستانده‌کی قارئلرمزك فلبه‌ده بالقان اداره خانه‌سنده ادهم‌روحی بکه ، عموم‌بوسنه ده‌کی آبونه‌لرمزکده سرای بوسنه‌ده رئیس العلما حاجی جمال‌الدین افندی حضرتلرینه ارسال بویورملری رجا اولنور . اونلر بانقه واسطه‌سیله بورایه کوندرمك لطفنده بولنورلر . خارج ایچون سبیل‌الرشادك سنه‌لك ابونه بدلی ۸۰ غروشدر ، که بوکونکی پیاسه‌یه کوره رومانیا پاره‌سی ۱۸ فرانق ، بلغارستان پاره‌سی ۲۲ فرانق ، اوستریا پاره‌سی‌ده یکرمی‌قرون طوتار .

(نجم‌استقبال) مطبعه‌سی ح . اشرف‌ادیب

سبيل الرشاد

آبونه شرائطی
ممالك عثمانيه‌ده سنه‌لكی (٦٥)، آلتی آيلغی (٣٥) غروشدر.
ممالك اجنبيه‌ده سنه‌لكی (٨٠)، آلتی آيلغی (٤٥) غروشدر.

اداره خانه
باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات
آبونه بدلی پشيندر.

مسلكه موافق آثار مع الممنونيه قبول اولنور. درج ايدلمه‌ين يازيلر اعاده اولونماز.

اخطارات
رساله‌مزدن آلنديغی كوسترلمك شرطيله بتون يازيلر هرهانكی بر غزته طرفندن اقتباس اولونه‌بيلير.

مكتوبلرك، امضالری واضح و اوقوناقلی اولمسی و آبونه نمره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر.

ممالك اجنبيه ايچون آبونه اولانلرك آدرسلرينك فرانسزجه‌ده يازلمسی رجا اولنور.

پاره كوندرلديكی زمان نه‌يه دائر اولديغنك واضحاً بيلديرلمسی رجا اولنور.

دينی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلاميه‌در

والله يهدی من يشاء الی صراط مستقيم

باش محرر
محمد عاكف

صاحب و مدير مسئول
اشرف اديب

اتبعون اهدكم سبيل الرشاد

عدد ٣٤٩ — ٢٨ ذی القعده ١٣٣٣ — پنجشنبه — ٢٤ ايلول ١٣٣١ — جلد ١٤

تفسير قرآن كريم

بسم الله الرحمن الرحيم

قل هو الله احد الله الصمد لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفواً احد.

— تأويلات قاشانيدن مقتبسدر —

(قل) مقام عين جمعدن مظهر تفصيله وارد بر امردر. (هو) مبتدادر. احديت صرفه‌دن و بلا اسم ولا صفت ذات بحت و حقيقت مطلقه‌دن عبارتدر.

(الله) بتون صفات كماليه‌يی مستجمع اولمسی اعتباريله ذات مطلقك اسميدر. (هو) دن بدلدر. بو اسمك (هو) دن بدل قيلنمسی صفاتك عين ذات اولديغنه دليلدر. زيرا بوراده بدل، مبدل منهك عينيدر.

(احد) مبتدانك خبريدر. (احد) ايله (واحد) آراسنده‌كی فرق: احد اسما و صفاتدن مجرد اوله‌رق تعقل اولنان ذاتدن، حقيقت محضه‌دن، منبع عين كافوريدن، دها طوغريسی عين كافورينك كنديسندن، الحاصل هيچ بر قيد ايله مقيد اولميان وجود مطلقدن عبارت اولديغی حالده؛ (واحد) ك اسما و صفات ايله متصف اوله‌رق تصور ايديلان و بو مرتبه‌ده (حضرت اسما) عنوانی آلان ذاتدن عبارت اولمسيدر.

حقيقت محضه‌دن (هو) ايله تعبير بيورلدقدن صكره (الله) لفظنك — كه بالجمله صفات كماليه‌يی مستجمع اولمسی اعتباريله ذات اقدسك اسميدر — ذات صرفه‌دن عبارت اولان (هو) دن بدل قيلنمسی صفاتك عين ذات اولديغنه دليل اولديغی كبی؛ او ذات مستجمع الصفاتدن احديت ايله اخبار بيورلمسی ده كثرت اعتباريه‌نك نفس الامرده لاشی حكمنده اولوب ذات مطلقك احديتی مبطل و وحدتی مخل دكل، بالعكس حضرت واحديتك بعينها حضرت احديت اولديغنه تنبيه و اشارتدر. درياده فرض و توهم اولنان قطرات دريانك عينی اولديغی كبی، ذات مطلقك واحديتی ده احديتك عينيدر.

الله الصمد = الله صمددر. يعنی حضرت واحديتده، مرتبهٔ اسماده او ذات مستجمع الصفات بتون اشيانك مستند اليهيدر. زيرا هر شیء ممكن اكا مفتقر و آنكله قائمدر. كندی ذاتی ايسه غنی مطلقدر. (الله الغنی وانتم الفقراء).

لم يلد = **ذات حق والديتدن منزهدر**. زيرا شئوناتنك وجود مستقلی يوقدر. حق شئوناتك شئونات اولمسی بيله حق ايله قيامی اعتباريله‌در. ذات حقدن نظری قطع ايله شئونات حد ذاتنده عدم صرفدن عبارتدر. حالبوكه هر والد ايله ولدينك وجودده تماثلی يعنی حصول ولادتدن صكره وارلقده مساواتی، يكديكرينه عدم احتياجی بديهيدر.

ولم يولد = **ذات حق مولوديتدن ده منزهدر**. زيرا او ذات

اقدس مادامکه صمدیت مطلقه‌یی حائزدر ، اوحالده وار اولمسی ایچون هرهانکی بر شیئه احتیاجی قطعیاً باطلدر.

ولم یکن له کفواً احد = او ذات مطلقك مکافی وممائلی ده

یوقدر . زیرا آنك هویت واحدیتی ، کثرت وانقسامی غیرقابلدر. وجود مطلقك ماعداسی ایسه عدم محضدن عبارتدر. بناءً علیه وحدت ذاتیه‌نك غیره مقارنته امکان یوقدر . بوکا امکان اولمانجه او ذات اقدسك مثلیت وکفویتدن منزهیتی دخی بلاشك ثابتدر .

خلاصهٔ تفسیر :

قل هو الله احد

دیکه : او ذات حضرت اقدس ، بالجمله صفات کالیه ایله اتصافی اعتباریله‌ده احددر ، کثرت وتعدددن متعالی بر ذات بحث وحقیقت مطلقه‌در .

الله الصمد

او ذات اقدس مقام واحدیت ومرتبهٔ اسماده بیله هرشیدن مستغنیدر. بتون اشیا ایسه اکا مفتقر وآنکله قائمدر .

لم یلد

کندی ذاتندن قطع نظر ایدلدیکی تقدیرده بالجمله شئونات ومکوناتك عدم محضدن عبارت اولمسی ، حالبوکه والد ایله ولد آراسنده وجودده مماثلتك تحقق بداهت درجه‌سنده بولنمسی جهتیله او ذات مطلقك هرهانکی برشیئه والدیتی ادعا قطعیاً باطلدر.

ولم یولد

صمدیت مطلقه وغنای ذاتی‌یی حائز اولمسی اعتباریله‌ده او ذات اقدسك هرهانکی بر شیدن مولودیتی دخی فرض ایتمك بیله محالدر.

ولم یکن له کفواً احد

او ذات احدیتك کفوی ومثلی اولمق احتمالی‌ده کلیاً مسلوبدر . زیرا مادامکه وجود مطلقك ماعداسی عدم محضدر ، شو حالده وحدت ذاتیه‌نك غیره مقارنته امکان یوقدرکه آنك مثلی اولمق تصور اولنه‌بیلسون .

شیخ الاسلام اسبق

موسی کاظم

مقدمه

آیتلرك یکدیکرینه اولان مناسبت وارتباطی

استطراد وحسن تخلص‌ده لغت عربده استعمالی مألوف اولان اسالیب بیاندندر . فن مخصوصنده بیان ایدلدیکی وجهله ، استطراد ایله تخلص آره‌سنده‌کی فرق شودرکه : استطراد‌ده ، سیاق کلامدن متولد مناسبت طولاییسیله بر شی عارضی اوله‌رق ذکر وایراد ایدلدکدن صکره اساس مقصده عودت ایدیلیر . تخلص‌ده ایسه مقصود بالذات اولان فکر ومعنایه کریزگاه بولوندقدن صکره مبدأ کلام ترك واهمال اولنور.

سیوطی حسن تخلصك تعریفی صددنده دیورکه: سوزك باشلانغجنده غایت دقیق بر فکر ومعنا واسطه‌سیله، غایت سهل وملایم برطرزده مقصده انتقال ایتمکدر. بر صورتده‌که مخاطب بوعملیه‌نك حین اجراسنده متکلمك صددندن انتقال ایتمك فکرنده بولندیغنی حس و ادراك ایتمسنه میدان قالمقسزین ، هر ایکی صفحهٔ کلام آره‌سنده‌کی شدت امتزاج والتیام نتیجه‌سی اوله‌رق ، مقصد اصلی مواجهه‌سنده بولنور .

ابوالعلاء محمد بن غانمك : « تخلص موجب تکلف اولدیغی ایچون قرآنده واقع اولمامش وآنده عادت عرب وجهله اقتضاب یعنی متغایر ایکی مقصدك سوق وایرادی صره‌سنده ملایم بر واسطه‌یه مراجعت ایدلمکسزین برندن دیکرینه انتقال اسلوبی جریان ایده کلمشدر . » سوزینی تخطئه ایده‌رك دیورکه : مسئله هیچده بویله دکلدر . بالعکس قرآنده عقللره حیرت ویره‌جك درجه‌ده لطیف وبدایع نمون تخلصلر موجوددر، ازجمله سورهٔ اعرافه بر نظر تدقیق عطف ایده‌جك اولورسه‌ق بونك اك کوزل بر نمونه‌سنی کورورز . اوراده انبیای سالفه وقرون ماضیه ذکر ایدلدکدن صکره مجرای کلام حضرت موسی‌یه انتقال ایده‌رك آنك نه صورتله قومی میانندن یتمش کشی انتخاب وآنلرله سائر افراد امتی حقنده نه یولده دعا ایتدیکی « واکتب لنا فی هذه الدنیا حسنة وفی الآخرة انا هدنا الیك » ومقابلهً طرف باریدن نه وجهله جواب ویرلدیکی « قال عذابی اصیب به من اشاء و رحمتی وسعت کل شیء فسا کتبها للذین یتقون ویؤتون الزکاة والذین هم بآیاتنا یؤمنون » آیتلریله ذکر ایدلدکدن صکره « الذین یتبعون النبی الامی الذی ... الی آخره » آیتیله‌ده امت محمدیه‌نك اوصاف ومزایای دینیه‌سی بسط وتمهید ایدلمکده، اورادنده سید المرسلینك اخلاق واوصاف سنیه ، مناقب عالیه‌سنه انتقال ایدلمکده‌در .

اتقانده بعض متأخریندن نقل ایدیلیور: هیئت عمومیه‌سی اعتباریله آیات قرآنیه آره‌سنده‌کی مناسباتی تعین ایده‌بیله‌جك ضابطهٔ کلیه

شو وجهله افاده ایدیله‌بیلیر : بر کره سوره‌نك سوق وایرادنده‌کی غرض نظر دقته آلنملی . بویله بر غرض ومقصدك نه‌کبی مقدماته محتاج اولدیغی تأمل ایدلمکله برابر سرد ایدیلن مقدماتك نتیجهٔ مطلوبه‌یه نه‌مرتبه یاقین ویا اوزاق اولدیغنه دائر برمقایسهٔ فکریه اجرا ایدلملی . دها صکره بو مقدماتك ، سامعك پیدای وقوف ایتمك ایستدیکی، قانون بلاغتك مخاطبی کلفت انتظاردن محافظه ایتمك ایچون پیشگاه اطلاعنه بر آن اول ایصاله لزوم قطعی کوستردیکی نتایج واحکام ایله نه‌درجه‌یه قدر علاقه‌دار بولندیغی کوز اوکنده بولندیرلمیدر. ایشته قرآنك جمیع اجزاسی آره‌سنده‌کی ارتباط وتناسبك تعیین درجاتی ایچون برمقیاس اولان بودستوره رعایت ایدلدیکی تقدیرده هرسوره‌ده هرآیتك دیکرلریله اولان وجه مناسبتی مکملاً توضح ایدر .

بزده دیرزکه : آیات قرآنیه آره‌سنده بعضیلری واردرکه‌بونلرك اوست طرفلرنده‌کی آیتلرله اولان وجه مناسبتلری غایت خفی بولنمقده، حتی بو جهتی تدقیق ایدنلرك بر چوغی بو آیتلرك سوابق ولواحق میاننده‌کی موقعی دستور بلاغت ایجاباتنه مخالف بولندیغنی ادعا ، بونك ایچونده « أرأیت الذی یکذب بالدین فـذلك الذی یدع الیتیم ولایحض علی طعام المسکین فویل للمصلین الذین هم عن صلاتهم ساهون الذین هم یراؤون ویمنعون الماعون » سورهٔ جلیله‌سنی مثال کوسترمکده‌درلر.

قرآن حکیمك اسرارینه، بدایع اسلوب بیانه واقف اولمیانلر دیبورلرکه : سوره‌نك بدایتندن « المسکین » کلمه‌سنه قدر اولان آیات بشقه ، بقیه‌سی بشقه معنایه دلالت ایتمکده اولوب آیات لاحقه‌نك آیات سابقه اوزرینه ترتبنه، عطفی استلزام ایده‌بیلمك ایچون آره‌لرنده معنوی بر رابطه واتصالك موجودیتنه دلالت ایده‌جك برجهت جامعه یوقدر . باخصوص که بو عطف مابعدك ماقبل اوزرینه ترتبنه دال اولان فا ایله وقوع بولمسی بواشکالی دها زیاده تأیید ایتمکده‌در .

بومسئله‌ده اساس اعتباریله بوکبی معارضلرك انظار دقتندن فوت اولان بر مسئله وارکه اوده صدر سوره‌ده ، یتیمه قارشی درشتانه معامله ایدن ، خلقی اطعام ایتمکه، ضعفا وبیچارکانه قارشی حس ترحم بسلمکه ترغیب شویله طورسون بالذات بخل امساکی مدار تمایز اتخاذ ایدن کمسه‌لر لسان مؤاخذه ایله یاد ایدیلیور . دها اولده بونلر هرنه‌قدر اظهار اسلام ایتسه‌لرده ماهیت وجدانلرینی سترهٔ نفاق آلتنده کیزله‌مکده ، ادای صلاته قیام ایتدکلری زمان ریا وفقدان اخلاصك ایراث ایتدیکی رخاوت وکسلك تأثیر مزعجی تحتنده حرکت ایتدکلری محسوس برطرزده، مستغرق فتور وملال برحالده قیام ایتمکده ، نمازه طوردقلری زمان نه‌ده ونه‌مقصدله وقفه‌کیر عبودیت اولدقلرینی بیلدیرمك ایچون یوم آخرتی مکذب اولمقله اتهام اولنمقده‌درلر.

تفسیرك مختلف یرلرنده درج صحیفهٔ بیان ایلدك : که نمازك ، صاحبنی سیئاتدن ، فواحش ومنکراتدن منع ، طینتی تهذیب ایتمه‌سی، غلظت وخشونت طبعی ازاله ایده‌رك اعماق قلبندن زلال رحمت و رأفتك نبعانی ایچون برعامل مؤثر اوله‌بیلمه‌سی شرائط وارکانـه جداً موافق برصورتده ادا ایدلمسنه وابسته‌در . فریضهٔ صلاتی ارکان مقرره‌سنه حقیقةً رعایت ایتمك شرطیله ادایه موفق اولانلر ایسه آخرته ایمان وایقان ، وجههٔ عبودیتلرینی بارکاه احدیتنه توجیه ایتدکلری ذات اقدسك مقدرات عباده صورت مطلقه‌ده حاکم ، آنلرك خفی وجلی مقاصد ومنویاتی علیم ، هردرلو افعال وحرکاتی حساب ومناقشه‌یه مقتدر اولدیغنی درخاطر ایدنلردر. فقط منافقلرکه اثنای صلاتده ذکر حقدن غافل بولنمقده ونمازی صرف خلقه کوسترش مقصدیله ادا ایتمکده‌درلر . بو شرائط داخلنده ایدیلن برصلات تهذیب اخلاق ، تنزیه نفوس ، ترقیق قلوب کبی تکاملات فطریه‌یه خادم مزایای عالیه‌یی حائز اولمق ماهیتدن پك اوزاقدر .

صلاتی مدار ریا اتخاذ ایدن بو منافقلر یوم آخرتی انکار ایدن کافرلر زمره‌سندن اولماسه‌لر قیلدقلری نمازی یولیله ادا ، صلاتك احتوا ایتدیکی حرکات وسکناتده اللهه قارشی خضوع واستکانتی سائق حقیقی تلقی ایدرلر وطبیعیدرکه بویله برنمازده کندیلرینی یتیمه قارشی رفق وملایمت، فقرایه قارشی صیانت وشفقت حسلری پرورده ایتمکه سوق ایده‌رك نه‌یتیمی زجر وتکدیر ایتمکه، نه‌ده فقیری محروم براقمغه وجدانلری قائل اولمازدی .

ایشته‌سوره‌نك بتون بومعنا ومقصدلری، الفاظ وجیزه ومعجزه‌سی آلتنده جمع ایدن آیتلری آره‌سنده‌کی امتزاج وارتباطك اکملیتی بو صورتله تظاهر ایدر .

و النجم تصغر الابصار صورته —والذنب للطرف لاللنجم فی الصغر [١]

مترجمی : محمد شوکت ‏ **عبدالعزیز چاویش**

فقه

معروفیات

استاد محترم ازمیرلی اسماعیل حق بك افندینك تقریرلری

[٥]

مجملك معناسی — مجملك کتاب وسنتده واقع اولوب اولمدیغی — وجوه اجمال — اجمالنده اشتباه حاصل اولان امور — اجمالك بیانه محتاج اولدیغی — بیانانك درجاتی — بیانك تأخری — مجملك حکمی .

مجمل . — لغتده : مبهم معناسنه‌در ، بعضیلرینه کوره مجموع

[٥] متن : « واما ان یدل علیها ..... لایوجب حکما » .

[١] ییلدیزك شکل وحجمی خلقك کوزینه کوچوك کورونیور . فقط بونده قباحت ییلدیزك دکل ، کوزکدر .

معناسنه کلیر. اصطلاحده: اویله بر لفظدرکه او لفظ نه وضعاً، نه استعمالاً (نه لغةً، نه عرفاً) متعین اولمیان ایکی معنادن برینه صالح اولور و بو معنالردن برینك دیکرینه نسبتله بر کونا مزیت و رجحانی اولماز. معنالر حد ذاتنده متعیندر؛ شو قدرکه لفظ آنی تعیین ایده‌مز.

مثلا: «قرء» لفظی یا آنجق طهر، یاخود آنجق حیض معناسنی، بو ایکی معنالردن انجق برینی افاده ایدر. طهر و حیض معنالری حد ذاتنده متعیندر؛ فقط قرء لفظی بو ایکیدن برینی تعیین ایده‌مز، بو معنالردن برینك دیکرینه نسبتله بر کونا مزیت و رجحانی یوقدر.

کذا «اقیموا الصلاة» نظم جلیلی حد ذاتنده معین اولان بر فعلك وجوبنی افاده ایدر، فقط بو فعل «اقیموا» لفظی ایله متعین دکلدر.

•

• •

مجمل کتاب و سنتده واقع میدر؟ — جمهوره کوره مجمل کتابده، سنتده واقعدر. انجق داود ظاهری‌یه کوره کتابده، سنتده مجمل واقع دکلدر. بعضیلرینه کوره ارتحال نبیدن صوکره کتاب اللهده مجمل قالمامشدر. ابوالمعالی‌نك بیانی وجهله مختار اولان مذهبه کوره تکلیف ثابت اولان الفاظده اجمال یوقدر. چونکه مجمل ایله تکلیف، محال ایله تکلیف دیمکدر. تکلیف تعلق ایتمه‌ین الفاظ ارتحال نبیدن صوکره مجمل اوله‌رق قاله‌بیلیر.

•

• •

وجوه اجمال. — اجمال لفظ مفردده، واقع اولدیغی کبی مرکباتده‌ده واقع اولور. لفظ مفردده واقع اولان اجمال ١) یا تصریفدن نشأت ایدر: «قال»، «مختار» لفظلرنده اولدیغی کبی که «قال» لفظی هم قولدن، هم قیلوله‌دن مشتق اوله‌بیلیر؛ «مختار» لفظی‌ده بویله‌در. هم اسم فاعل، هم اسم مفعول اولور. ٢) یاخود اصل وضعدن نشأت ایدر: قرء لفظی کبی که هم حیض، هم طهر معنالری بیننده مشترکدر.

اجمال اسملرده واقع اولدیغی کبی فعللرده، حرفلرده‌ده واقع اولور: «عسعس» فعلی «اقبل، ادبر» معنالری بیننده؛ «او» حرف عطفی تخییر و تفصیل معنالری بیننده مشترکدر.

مرکباتده واقع اولان اجمال: «الذی بیده عقدة النکاح» نظم جلیلی کبی که زوج ایله ولی بیننده مترددر: «ولیّ عقده» زوج اوله‌بیلدیکی کبی ولی‌ده اولور.

ضمیرك مرجعلری بیننده متردد اولمق صورتیله‌ده اجمال واقع اولور. نته‌کیم «حضرت ابی بکر الصدیق ایله حضرت علی المرتضی رضی الله عنهمادن هانکیسی افضلدر؟» سؤالنه قارشو ایراد اولنان «من بنته فی بیته» جواب مشهورنده اجمال واردر.

صفتلرده‌ده اجمال واقع اولور: «فلان طبیب ماهر» دینیرکه بو جمله‌دن مطلقا مهارت اکلاشیله‌جغی کبی یالکز طبده مهارت‌ده اکلاشیله‌بیلر.

اجمال بعضاً فعل نبی‌ده واقع اولورکه علیه الصلاة والسلام افندمز حضرتلرینك ایشلمش اولدقلری بر فعل بعض کره ایکی وجهه (رکن، ادبه) محتمل اولور.

•

• •

اجمالنده اشتباه حاصل اولان امور — مجمل اولوب اولمامسنده اشتباه حاصل اولان امور باشلیجه شونلردر:

١ — «حرمت علیکم امهاتکم» و امثالی کبی که جمهوره کوره بو کبی محلده اجمال یوقدر. کرخی‌یه، بصری‌یه کوره اجمال واردر. نته‌کیم کچن درسده بو جهت بر تفصیل یازلمشدر.

٢ — «وامسحوا رؤسکم» نظم جلیلی کبی که جمهوره کوره بو نظم جلیلده اجمال یوقدر، بعض حنفیه‌یه کوره اجمال واردر. چونکه رؤس «کلّ» ایله «بعض» بیننده مترددر: سنت سنیه «بعض» ی بیان ایتمشدر.

٣ — «والسارق والسارقة فاقطعوا ایدیهما» نظم جلیلی کبی که جمهوره کوره بو نظم جلیلده اجمال یوقدر. بعض حنفیه‌یه کوره اجمال واردر. چونکه «ید» لفظندن پارمق اوجلرندن اوموزه قدر بر عضو اکلاشلدیغی کبی، دیرسکه قدر، یاخود بیلکه قدر بر عضوده اکلاشیلیر. «قطع» لفظی‌ده پارمق، آییرمق معنالری بیننده متردد اولور. سنت سنیه یدك بیلکه قدر آییرلمق صورتیله قطع اولنه‌جغنی بیان ایتمشدر.

٤ — «لاصلاة الا بطهور»، «لانکاح الا بولی» و امثالنده یعنی خبری محذوف اولان افعال شرعیه نفی اولنه‌رق بیان اولندیغی صورتده جمهوره کوره بو کبی یرلرده اجمال یوقدر، قاضی ابوبکر الباقلانی، قاضی عبدالجبار، ابوعلی الجبائی، اوغلی ابوهاشم، ابوعبدالله البصری‌یه کوره بو کبی الفاظ صحت ایله کمال، وجوب ایله جواز بیننده مشترکدر. صحت، وجوب نفی اولنه‌بیله‌جکی کبی، کمال، جوازده نفی اولنه‌بیلر.

٥ — «رفع عن امتی الخطاء والنسیان» کبی که جمهوره کوره بو کبی احوالده اجمال یوقدر. شرع وارد اولمه‌دن اول عرف بو ترکیب ایله مؤاخذه و عقوبتی رفع ایدیور.

ابوالحسین البصری ایله ابوعبدالله البصری‌یه کوره بوراده اجمال واردر. چونکه آنك ظاهری خطا ایله نسیانك مرفوع اولمسیدر. حالبوکه خطا ایله نسیان مرفوع دکلدر، بلکه واقعدر.

٦ — معنای لغویسی ایله معنای شرعیسی بولنان الفاظده جمهوره کوره اجمال یوقدر. بلکه لفظ معنای شرعیده ظاهردر. چونکه نبی ذیشان افندمز حضرتلری شرعیاتی بیان ایچون مبعوثدر، یوقسه الفاظ لغویه‌نك معنالرینی بیان ایچون مبعوث دکلدر. شرع لغته عارض اولور، لغتدن متأخر اولور. قاضی ابوبکر الباقلانی‌یه کوره معنای شرعی ایله معنای لغوی بیننده متردد اولور. غزالی‌یه کوره نهیده مجملدر، اثباتده معنای شرعی‌یه دالدر.

آمدی‌یه کوره نهیده معنای لغوی‌یه، اثباتده معنای شرعی‌یه دالدر.

بونك كبي جمهوره كوره لفظ معناى لغوى ايله معناى عرفى بيننده متردد اولورسه معناى عرفيده راجح اولور. طوغريسى ده بودر.

٧ — لفظ ايكى معنا بيننده متردد اولور. برينه حمل اولنديغى صورتده معناى واحدى، ديكرينه حمل اولنديغى صورتده ايكى معنانى افاده ايدر، ومتردد اولديغى ايكى معنادن برنده راجح اولمزسه، بويله اولان الفاظده اكثر اصولينه كوره اجمال يوقدر. غزالى، ابن الحاجبه كوره اجمال واردر. طوغريسى بودر. « دابة » لفظى كبى. بوندن يالكز حمار معناسى آكلاشيله‌جغى كبى حمار وفرس معنالرى‌ده آكلاشيلير.

*
* *

اجمال بيانى محتاجدر. — مجملك معناسى حد ذاتنده واضح دكلدر. معناى راجحى يوقدر. مجملك معناسى آكلاشلمق ايچون اجمال ايدن ذاتك بيان ايتمسى لازمدر. بيان بر شيئى محل اشكالدن محل ايضاحه چيقارمقدر. اشكال سبق ايتمكسزين واقع اولان بيانه هر نه‌قدر لغةً بيان اطلاق اولنورسه‌ده اصطلاحاً بيان اطلاق اولونماز.

اجماله بيان لاحق اولورسه بالاتفاق اجمال قالماز، آرتق مجمل مبيّن اولور. نصّ كبى اولور.

اصوليين حنفيه‌يه كوره بيان قطعى اولور ايسه مجمل مفسر اولور. صلاة، زكاة حقنده وارد اولان بيانات قطعى اولديغندن صلاة وزكات لفظلرى مجمل دكل، بلكه مفسر اولمشدر. بيان ظنى اولورسه مجمل مؤول اولور. مقدار مسح حقنده وارد اولان بيان يعنى حديث مغيره ظنى اولمغله « برؤسكم » نظم جليلى مجمل دكل، مؤول اولمشدر. بيان بيان شافى اولمزسه مجمل مشكل اولور: «ربا» حقنده وارد اولان اشياى ستّه حديثى شافى اولمديغندن «ربا» لفظى مشكل اولمشدر، آرتق تأمل ايله، اجتهاد ايله مشكل اولان «ربا» لفظندن مقصود اولان معنى آكلاشيلير.

*
* *

درجات بيان. — بيانك بر طاقم درجه‌لرى واردر:

١ — منطوق خطاب ايله اولور: « ولا تقل لهما افّ » نظم جليلنده « اف » ديمه‌نك حرمتى منطوق خطاب ايله بيان اولونمشدر.

٢ — تنبيه خطاب ايله اولور: ذكر اولنان نظم جليلده ضرب وشتمك حرمتى تنبيه خطاب ايله بيان اولونمشدر.

٣ — دليل خطاب ايله اولور: « فى سائمة الغنم الزكاة » حديث شريفنده سائمه‌نك غيريسندن زكات ويرلميه‌جكى دليل خطاب ايله بيان اولونمشدر. دليل خطاب ائمهٔ حنفيه‌جه حجت دكلدر.

٤ — فعل ايله اولور: مواقيت صلاة، افعال صلاة، مناسك حج فعل نبى ايله بيان اولونمشدر.

٥ — اقرار (تقرير) ايله، سكوت نبى ايله اولور. حضور پرنور رسالتده اكل اولنان شيلرك جوازى اقرار نبى ايله بيان اولونمشدر.

٦ — اشارت ايله اولور: نته‌كيم پيغمبرمز افندمز حضرتلرى بر آيك يكرمى طقوز كون اولديغنى مبارك پارمقلرى ايله اشارت بيورمشلردر.

٧ — كتابت ايله اولور. نته‌كيم مقادير زكات، ديات اسنان، كتابت ايله بيان اولونمشدر.

٨ — ترك ايله اولور: نته‌كيم نبى ذيشان افندمز حضرتلرى كلر اكلنى ترك بيورمشلردر.

٩ — تنبيه ايله يعنى احكام شرعيه‌يى بيان ايچون بر طاقم معانى وعلل ذكر ايتمك صورتيله اولور. نته‌كيم ياش خورمايى قورى خورما ايله مبايعه ايتمك خصوصنده نبى ذيشان افندمز حضرتلرى « ينقص الرطب اذا جف » بيورمشلردر.

*
* *

بيانك تأخيرى. — بيان وقت حاجتده اصلا تأخير اولنه‌ماز. بوده انجق واجبات فوريه‌ده اولور.

على الفور واجب اولان بر امرده بيان وارد اولمزسه امره نصل امتثال اولنور؟ يوقسه « تكليف مالايطاق » اولور. فقط خطابك ورود ايتديكى وقتدن وقت حاجته قدر بيانى تأخير بويله دكلدر، واجبات غير فوريه واجبات فوريه كبى دكلدر. واجبات غير فوريه‌ده خطابك ورود ايتديكى وقتدن وقت حاجته قدر بيانى تأخيرده باشليجه سكز مذهب واردر:

١ — على الاطلاق بيانى تأخير جائزدر. عامهٔ فقها ومتكلمينك مذهبى بودر. « فاذا قرأناه فاتبع قرآنه ثم ان علينا بيانه » نظم جليلى بو مذهبى تأييد ايدر.

٢ — على الاطلاق بيانى تأخير جائز دكلدر. بيان خطابه متصل اولمليدر. اكثر حنفيه‌نك، بعض مالكيه وشافعيه‌نك، معتزله‌نك، داود ظاهرى‌نك مذهبلرى بودر.

٣ — مجملى بيان تأخير اولنه‌بيلير ايسه‌ده بيانه محتاج اولان ديكر امورى بيان تأخير اولنه‌ماز. ابوبكر الصيرفى ايله ابوحامد المروزى‌نك مذهبلرى بودر.

٤ — عمومى بيان تأخير اولنه‌بيلير ايسه‌ده مجملى بيان تأخير اولنه‌ماز. عبدالجبارك مذهبى بودر.

٥ — اوامر ونواهى‌يى بيان تأخير اولنه‌بيلير ايسه‌ده وعد ووعيد كبى اخبارى بيان تأخير اولنه‌ماز. كرخى‌نك، بعض معتزله‌نك مذهبلرى بودر.

بالعكس وعد ووعيد كبى اخبارى بيان تأخير اولنه‌بيلير ايسه‌ده اوامر ونواهى‌يى بيان تأخير اولنه‌ماز. ابواسحق بونى بر مذهب اوله‌رق بيان ايديورسه‌ده صاحبنى بيلدرميور.

٧ — نسخى بيان تأخير اولنه‌بيلر ايسه‌ده ديكرلرينك بيانى

تأخیراولنه‌ماز. ابوالحسن ، ابوعلی ، ابوهاشمك مذهبلری بودر.

٨ — مشترك کبی ظاهری اولمیانلرینك بیانی تأخیر اولنه‌مزایسه‌ده عام کبی ، مطلق کبی ، منسوخ کبی ظاهری اولانلرك بیانی تأخیر اولنه‌بیلر . رازی بومذهبی دقاقدن ، قفالدن ، ابوالحسین البصری‌دن نقل ایدیور .

*
* *

مجملك حکمی . — مجمل اصلا برحکمی موجب اولماز ، مجملده امره امتثال صحیح اولماز، اجمال ایدن ذات طرفندن بیان ورود ایدنجه‌یه قدر توقف اولنور ، مجمل ایله عمل اولونماز .

آنجق بیان لاحق اولدقدن صوکره مجمل بر حکمی مفید اولور . امره امتثال صحیح اولور . بوراده اختلاف یوقدر.

فلسفه ـ کلام

امکان وحی [١]

بعض ارواح عالیه (ملائکهٔ کرام) نك موجودیتنده، بونلرك مرتبهٔ رسالتی احراز ایدن ذواته ظهور وتجلیسنده محال عد ایدیله بیله‌جك هیچ بر جهت یوقدر . کرك حسیات ذاتیه‌مز ، کرك علوم قدیمه وجدیده‌یه عائد مکتسباتمز بزه ساحهٔ وجودده ماده دینیلن شیدن دها لطیف بر نوع اجسامك ، بزدن غائب اولسه‌ده ، موجود ومتحقق اولدقلرینی اثبات ایتدکدن صکره بونوع موجوداتدن بعضیسنك علم آلهیدن استفاضه، نفوس انبیانك ده بونلرله پیدای رابطه ایده بیلمه‌لرینه، بوکبی منابع قدسیه‌دن وارد اوله‌جق خبر صادقك صحتنی تسلیم ایتمه‌مزه مانع نه اوله‌بیلیر ؟

منزلهٔ قدسیهٔ رسالته ارتقا ایتمش اولان ذواته اصوات واشباحك تمثلی مسئله‌سنه کلنجه ، امر نبوت ورسالته قارشی بیوك بر خصومت فکریه بسلمکده اولان کسه‌لر بیله بعض مصابینه خاص اولان خسته‌لقلرك موجودیتنه قائل بولنمقده ؛ امور عقلیه‌یه عائد بعض شیلر بونلرك قوهٔ مخیله‌لرنده محسوسات درجه‌سنده بر قوت وشدتله تمثل ایتدیکنی ، مریضك میداننده حقیق هیچ برشی یوق ایکن بوکبی مخیلاتی کوروب ایشتمکده ، حتی آنلرله مصارعه ومجادله ایتمکده اولدیغنه دائر واقع اولان ادعاسنك قبول وتسلیمی لازم کله‌جکنی درمیان ایتمکده‌درلر .

محل حدوث ونشئی صرف نفسدن عبارت اولان صور معقوله‌نك تمثل ایده بیله‌جکی ، بوده دماغده حادث اولاجق عارضه‌نك نتیجهٔ تأثیراتندن عبارت اولدیغی قبول وتسلیم ایدیلنجه نفوس عالیه‌ده حقایق معقوله‌نك تمثلی ، بونك عالم حسدن تجرد وانتزاع وعالم علوی ایله پیدای اتصاللری نتایجی اولمسی، بوحادثه‌لرك ارباب نبوت ورسالتك مزاج وطبیعتلرنده‌کی خصوصیته بناءً صحت عقل لوازمندن اولمسنی تجویز ایتمه‌مك نه‌ نی بر اساس معقوله استناد ایده‌بیلیر ؟

بوحالاتك منشائی اولسه اولسه بوکبی ذواتك روحلریله بدنلری آره‌سنده‌کی علاقه‌نك آنلردن ماعداسنده معلوم ومعهود اولمایان بر حال دیکرده تجلی ایتمسندن عبارت اوله‌بیلیر . بویله بر نظریه‌نك آنلر حقنده قبولی ایسه غایت سهل ، بلکه‌ده متحتم‌در . چونکه آنلرك سائر حال وشانلری ده دیکرلرنده مألوف ومشهود اولا احوال وشئوندن بتون بتون فرقلی‌در . بومغایرت ایسه انبیای کرامك الك بیوك مدار تمایزی ، صدق رسالتلرینك الك باهر برنشانه‌سیدر .

انبیای عظامك مشاهدات واقعه‌لرینك عوارض جسمانیه تأثیراتندن سالم، خبر ویردکلری شیلرك هروجهله صحته مقارن اولدیغنك الك بیوك دلیلی برطاقم امراض قلوبك آنلرك طرفندن تداوی ایدلمکله شفاپذیر، ضعف عزائم وعقولك امثالرنده قوته مبدل اولمسیدر . صحیحك معلولدن، مختلك منتظمدن صادر اولمسی ایسه محالات بدیهیه جمله‌سندندر.

نفوس عالیه وعقول زاکیه اربابی اولان وانبیای عظام ایله همپایه اولمامقله برابر آنلره دوست ومحرم راز ، دعوت وشریعتلرینك تأیید واعلاسی خصوصنده کندیلرینه معین ومظاهر بولنان عرفایه کلنجه، بونلرده اوفیض قدسیدن ، نوع وجنس اعتباریله اطوار انبیایه قریب تجلیاته مظهریتلرینی تأمین ایده‌جك برحظ ونصیب احراز ایتمشلردر. بونلرده بعض احوالده عالم غیب ایله عقد رابطه ایتمکده ، عالم مثالده برطاقم مشاهدات حقیقیه‌یه مظهر اولمقده وبو تجلیاتك اثر فیضی اوله‌رق انبیای عظامدن ، واقعه مطابق حقایقدن عبارت اولمسی اعتباریله قابل انکار اولمیان برطاقم شیلر خبرویرمکده‌درلر. زمرهٔ عرفانك ترجمان بیانی اولدقلری احوال وحادثاتك دلائل صحتی کندیلرندن افعال ممدوحه ومآثر مرغوبه‌دن بشقه برشی صادر اولمامسی ، حرکات وسکناتلرنده منسوب اولدقلری شرایعه مخالف برجهت بولنمامسی ، فطرتلرینك عقل صحیحك رد وانکار ، ذوق سلیمك ابا واستنکاف ایده‌جکی حالات سقیمه‌دن پاك ونزیه اولمسی ودائما قلبلرنده کویان ، نظرلرنده فروزان اولان حق وحقیقتك سوقیله محیطلرنده بولنان کسه‌دن عامه‌نك منفعتنه ، خواصك حضور واستراحت قلبنه باعث اوله‌جق احوال مرضیه‌یه دعوت وتشویق ایلملریدر .

طبیعی‌درکه عالم بونلره تشبه داعیه‌سنده بولنان برطاقم ساخته وقارلردن‌ده خالی دکلدر . فقط پك سریع بر زمانده بونلرك ماهیت

---

[١] باش طرف یکن هفته‌کی نسخه‌ده‌در

ردیئه‌لری انظار عالمه منکشف اولمقله برابر کرك کندیلرینك ، کرك اغفال ایتدکلری کسه‌لرك مآل حالی ذلت و پریشانیدن بشقه برشی اوله‌ماز . بوکبی کسه‌لر عالمده تضلیل عقول ، افساد اخلاق ایچنده بولندقلری قومی تدنی وانحطاطه سوق کبی مآثر ردیئه‌دن بشقه هیچ بر اثر براقه‌مازلر .»

مرحوم

شیخ محمد عبده

شئون

دارالخلافة :

اسلام اوردوسی باش قوماندان وکیلنك بیانات مهمه‌سی

صالی کونی اجتماع ایدن مجلس مبعوثانده بوتون مسلمانلق عالمنك نور عینی اولان انور پاشا حضرتلری « ٣٠٠ ملیون اهل اسلامك حقوق وحریتی استحصال ایچون چالیشان » عثمانلی اوردولرینك بر سنه‌لك مجاهدات خداپسندانه‌لری حقنده بیانات مهمه‌ده بولوندیلر. دولت خلافت اوردولرینك باش قوماندان وکیلی انور پاشا حضرتلرینك بوتون جهان اسلامده طنین‌انداز اوله‌جق ، غلیانلر حصوله کتیره‌جك اولان بو مهم نطقلری بوتون اسلام لسانلرینه ترجمه ایدیله‌رك یوز بیکلرجه نسخه‌سی عالم اسلامك هرطرفنه داغیتلملی‌در. بویوك اسلام قوماندانی انور پاشا حضرتلری ملت کرسیسنده یالکز اوتوز ملیون عثمانلی نامنه‌دکل، بلکه اوچیوز ملیون اهل اسلام نامنه‌ادارهٔ کلام ایتمشدر.

بو ، اسلام تاریخنده بر واقعهٔ عظمادر . خلافت جلیله آچیقدن آچیغه رسماً بوتون عالم اسلام اوزرینه جناح عاطفت وحمایه‌سنی کریبور . بوتون اقوام اسلامیه‌یی زیر حمایه‌سنه آله‌بیله‌جك قدر قدرت وعظمت استعدادینی حائز اولان دولتمز تعقیب ایتمکده اولدیغی بو اسلام وخلافت سیاستیله انشاءالله آز زمانده اویله بر مرتبهٔ عالی‌یه صعود ایده‌جك ، اویله بر مجد و شرف صاحبی اوله‌جقدرکه دنیا حیرتده قاله‌جقدر . الله ایچون چالیشانلرك معینی جناب ذوالجلالدر. «ان تنصروا الله ینصرکم» قلبی نور ایمان ایله منور ، حس اسلام ایله مشحون اولان انور پاشا حضرتلرینك شدتلی آلقیشلره مظهر اولان بو اوزون ومهم نطقلری شو عالی جمله‌لرله نهایت بولیور :

«شوکتمآب افندمزك اردوی ملهم اولان حسیات قهرمانانه‌لری بزه اردوده ودونانمادها اویله بر حس، اویله بر ایمان حاصل ایتمشدرکه جناب حقه صیغنه‌رق بز تره‌یه‌دونسه‌ك غالب کله‌جکز واعلاسی ایچون اوغراشدیغمز مقصده وصول بوله‌جغز وبوکون هرنفر بیلیورکه بو حربده دکل یالکز ٣٠ میلیون عثمانلی ایچون ، فقط عینی زمانده ٣٠٠ میلیون اهل اسلامك حقوق وحریتی استحصال ایچون چالیشیور. بناءً علیه بو صورتله چالیشان ارقداشلرمه ، بن قطعیاً امینم‌که ، الله ، شیمدی‌یه قدر اولدیغی کبی ، یاردیم ایده‌جك ونتیجه‌ده مظفریتی بزه بخش ایده‌جکدر. »

ایران ، افغان :

شرقده حرکت وغلیان .— جهاد خبرلرینك هر طرفه یاییلدیغنی کمال مسرتله خبر آلیورز . چوقدنبری انقطاعه اوغرامشکن بو هفته‌کی پوسته ایله کلن کابلده منتشر (سراج‌الاخبار افغانیه) غزته‌سی ممنونیتبخش حوادث کتیردی . کرك بو غزته‌نك ، کرك دیکر ایران غزته‌لرینك ویردکلری خبرلره باقیلیرسه عالم اسلامك حرکت وغلیان عمومیسنی طویمامق قابل دکلدر.

ایرانیلر مملکتلرینه اوته‌دنبری تعرض ایتمك ایسته‌ین ، حتی بعض یرلره عسکر کوندرمك کستاخلغنده بولونان انکلتره وروسیه‌نك ایرانده مقیم تبعه‌لرینی مملکتدن طرده باشلامشلردر . افغانستانك جنوبنده‌وهندستانده‌ده حرکات باشلامشدر. اولدن طویدیغمز بو خبری یکی کلن (سراج‌الاخبار) افغانیه غزته‌سی تأیید ایتدی . مهموزلر اوکده اولمق اوزره بر طاقم قبائل هندستان حدودنده بر باصقین یاپمشلر، واقع اولان محاربه‌ده انکلیزلردن یالکز ضابطان اولمق اوزره اون بشی مقتول دوشمشدر . (سوآت) ، (بونیر) حوالیسنده وبلوجستانده کوچوك محاربه‌لر ، مصادمه‌لر باشلامشدر . بو مصادمات کرك افغانستانده ، کرك ایرانده رسمیتدن عاری ایسه‌ده هر حالده افکار عمومیه‌نك غلیانتی کوسته‌ریر .

مع مافیه ایران قابینه‌سنك دشمنلریمزه قارشی اولان طور حاضری ایله افغانستان امیری حضرتلرینك (دربار) ده‌کی بر نطقلری ایران وافغان حکومتلرینك‌ده وقت مرهوننده جهاده اشتراك ایده‌جکلرینی کوستریور . امیر حضرتلری بو نطقنده : « هر شیئك وقت مرهونی اولدیغنی ، آوروپاده‌کی حرب هنوز نتیجه‌یه یاقلاشمادیغی ایچین، جناب حقدن اسلاملره ظفر دعا ایده‌رك، بر آز بکلمه‌لرینی» ملته توصیه ایتمشلردر.

خبر جهاد طویولور طویولماز چینك غیور مسلمانلری بویوك بر غیرت وغلیان ایله جهاد ایچون (اون بر میلیون غروش) قدر اعانه درج ایتمشلردر .

ایران :

مشهدده انکلیز وروسلرك فعالیتی .— سراج‌الاخبارك مشهد مخابری یازیور: «بوراده‌کی انکلیز وروس قونسولوسلری بویوك بر فعالیتله چالیشیورلر.

مقصدلری ایران و افغانستان حکومتلری بیننده وقوع بوله جق مراسلات و مناسباته کسب اطلاع ایتمك اولدیغی کورونیور . فقط بوتون بومساعی نتیجه سز قالمقده در . چونکه یا اویله حرکات اولمایور ؛ یاخود اولیورسه ده قونسولوسلرك هیچ خبری اولمادن وقوع بولیور .

صوك زمانلرده (سنکی) طاغنده ، طاغك آرقه سنده بر بنا یاپیلدی . فقط بو بنانك نه طرز معماریسنی ، نه شکل وجسامتی کیمسه بیلمیور . یالکز دیوارندن باشقه بر یر کوزوکمیور . بو بنا روسلرك طرفندن بنا ایدیلمشدر . بو بنایی انشادن مقصد ده خراسان وحوالیسنك احوالی تحقیق و تدقیق ایتمك ایمش . موانعك کثرتی بوتون بو آکلامق ایسته دکلری شیلری اسکیسی کبی ینه مجهول براقیور . خراسان نواحیسنده ، بالخاصه (مشهد) ده روسلر نفوذلرینی یاواش یاواش تزید ایدیورلر . ایکی سنه اولکی نفوذلرینی تکرار اکتساب ایده جکلری ظن ایدیلیور . سانسور بوتون قوتیله حکمفرمادر . ادارهٔ عسکریه دن ماعدا هر طرفده بر حال سکونت مشاهده اولونمقده در . . »

تورکستان :

روسلرك اعتسافات وتعدیاتی . — سراج الاخبارك مشهد مخابری یازیور : «موسقوفلر تورکستان روسیده جاهل اولان عوام ناسی قاندیرمغه اوغراشیورلر . فقط بوتون بومساعیلرینه رغماً شیمدی یه قدر اهالیدن پك آز مقدارده آت جمع ایلیه بیلمشلردر . بونك ایچون روس مأمورلری محلاتی طولاشوب اهالی یی باشلرینه طوپلایور ودیپورلرمش که : «سزبزم اداره مزه کیرمه دن نه قدر آز آته مالکدیکز . باقیکز ، آتلرکز شیمدی نه قدر چوغالدی . بویله ایکن نیچون حکومته ویرمیورسکز ؟ اگر ویریرسه کز سزه دولتمز صداقت نشانی ویره جك ! » بعض طبقهٔ عوام ویردیلر . صداقت نشانندن اثر کورونمه دی . بر قاچ کون صوکره ینه عینی صورتله پاره ایسته دیلر . دفع بلا اولمق اوزره اك فضله ویرنك اعانه سی ١٤ مناتی کچمدی .

اون درت کشیدن بر نفر اولمق اوزره ترکستاندن آلنان بیك کشیلك بر طابور حربه سوق ایدلمشدی . بونلرك اسیر اولدقلری وکاملاً زنده اوله رق دولت عثمانیه ده بولوندیغی خبر آلینیور .

§ بکجلرده چارك مع عائله بر رسمنی بوتون دکانلره آصدیرمشلر ، ومسلمانلره خطاباً « مسلمانلرك دعاسی قبول اولور ، چارکزه دعا ایدیکز » دیمشلر . هرکس برشی سویله مش . کیمیسی دعا ، کیمیسی ده بد دعا ایتمش . بعده مجبوری اوله رق بوتون دکانلردن اعانه طوپلامشلر . .

§ بخارا حکومتنك خزینه سنی ده استقراض نامی آلتنده روسلر غصب ایتمشلردر .... »

آوستراليا

آوسترالیاده مؤسسات اسلامیه انشاسی . — برچوق تضییقاته معروض قالدیغی حالده ینه اسلامیتك هر طرفه نور صالمقده اولدیغی نظر افتخارله کورولمکده در . سراج الاخبار غزته سنده اوقوندیغنه کوره آوسترالیانك (پارتهه) شهرنده مقیم افغانلیلر طرفندن درت بیك لیرا صرفیله مزین بر جامع شریف انشا ایدلدیکی کبی ؛ ینه افغانلیلرك غیرتیله آوسترالیای جنوبیده (آده لید) شهرنده ده بر جامع شریف انشا ایدیلمشدر . هر ایکی جامعك یانلرینه ده برر (مدرسهٔ سراجیه) انشا ایدلمکده ایمش . . آوسترالیاده موجود اسکی جامع ده تعمیر اولونمقده در .

تونس :

تونسلیلر آره سنده غلیان . — حرب مطبوعات قرارکاهی تونسده کی غلیان حقنده موثوق بر منبعدن آتیده کی معلوماتی استحصال ایدییور : « برقاچ دفعه لر اهالی ، عثمانلیلره قارشی اجرا ایدیلان حربی تقبیح ایتمشدر . برچوق دفعه لر اهالی یی بالفعل بو حرکته قارشی پروتستو ایتمکه دعوت ایچون دیوارلره اعلانلر یاپیشدیرلمشدر . صوك وقتلرده فرانسه ومتفقلرینك میدان حربده کی عجزلرندن ، روسلرك مغلوبیتندن وانکلیز ـ فرانسزلرك چناق قلعه ده کی موفقیتسزلکلرندن باحث اعلانلر تونسك بیوك جاده لرینه وبالعموم جامعلره یاپیشدیرلمشدر . فرانسه نك چناق قلعه محاربانه اشتراکله خلافت اسلامیه یی اورته دن قالدیرمق ایسته دکلرینی افهام واستخراج ایدرك مسلمانلرك دشمنی اولان فرانسه بویوندوروغندن قورتولمق ایچون اهالی یی فرصتدن استفاده یه دعوت ایدییورلر . محلی ضابطه سی بو اعلانلری آنجق ساعت اونده طوپلایه بیلمشدر . اوکون تونسلیلرك مستهزی نظرلری آلتنده بیوك مقیاسده بر حرکت عسکریه یاپیلدی . حکومت محلیه باش کاتبی شارل بلان بر نطق ایراد ایده رك مسلمانلر حقنده تملقکارانه مدح وستایشده بولنه رق غلیانی تسکین ایتمك ایستدی . فقط تونسلیلر یاپه جقلرینی بیلیرلر وغافل آولانمازلر .

صوك کونلرده باشلری آچیق والیم بر سفالت ایچنده تونسه ٤٠٠ آلمان اسیری کتیردیلر . تونسلیلر بو اسرایه قارشی توجهکار طاورانداقلری کبی بونلر حقنده تطبیق ایدیلن فنا معامله علیهنده علناً اظهار نمایشدن کری طورمدیلر . مسلمانلرك خصمانه وضعیتلری قارشیسنده بدایتده اسرایی ایصلقه یین فرانسزلر بالآخره بو نمایشلردن فراغته مجبور قالدیلر .

تونسده هر طرفده عثمانلی ومتفق اردولری ایچون دعا ایدلمکده در . فرانسز مأمورلری جزایره سرایت ایده جك بر حرکتدن خوف وتلاش ایلمکده در ، که اوراده ده فاس صحنه سی وقوعاتنك انعکاسی حس ایدلمکه باشلامشدر . »

باش محررمز محمد عاکف بك افندی درت بش آی قدر دوام ایدن جزیرة العرب سیاحتندن کچن هفته عودت بیورمشلردر .

(نجم استقبال) مطبعه سی ح . اشرف ادیب

آبونه شرائطی

ممالک عثمانیه‌ده سنه‌لکی (٦٥)، آلتی آیلغی (٣٥) غروشدر.
ممالک اجنبیه‌ده سنه‌لکی (٨٠)، آلتی آیلغی (٤٥) غروشدر.

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر.

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز.

سبیل الرشاد

اخطارات

رساله‌مزدن آلندیغی کوستریلمك شرطیله بتون یازیلر هرهانکی بر غزته طرفندن اقتباس اولونه بیلیر.

مکتوبلرك، امضالری واضح و اوقوناقلی اولملی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر.

ممالک اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر: محمد عاکف — صاحب ومدیر مسئول: اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٣٥٠ — ١٩ ذی الحجه ١٣٣٣ — پنجشنبه — ١٥ تشرین اول ١٣٣١ — جلد ١٤

تفسیر قرآن کریم

مقدمه

قرآن کریمدن غرض فطری

قرآن کریمك نزوله مصادف اولان دوره عائد انسانلرك تدقیق وصاف وماهیاتی ضمننده تاریخك شهادتنه، قرآن حکیمك تأیید وتقریرینه مراجعت ایدیله‌جك اولورسه بونلرك جهالت، ضلالت، اصنامه عبادتدن بشقه بر خاصهٔ ممیزه‌یه مالك اولمدقلری آکلاشیلیر.

قرآن کریمك احوال جاهلیه‌یه، مشرکین ایله اهل کتابك عادات واخلاقنه دائر بزه ویرمکده اولدیغی معلومات رسول علیه السلامك، خلقك هدایت وارشاده نه‌درجه محتاج اولدیغی بر زمانده ساحه آرای ظهور اولدیغنی کوسترمکده‌در.

اوت، قرآن نزول ایتدیکی زمان خلق، بر قسمی نکاه بصیرتلرینه پردهٔ عما وضلال چکلمش مشرك جاهل؛ قسم دیکری نشر مفسدت، جلب منفعت مقصدیله نفسنده احکام الٓهیه‌یی تغییر وتبدیله جرأت حس ایدن کتابی اولمق اوزره ایکی کتله‌یه منقسم بولنمقده ایدی.

اکر او نبی امی دیانت حنیفیه کبی فطرتك ایجاباتنه موافق اولان بر دین کتیرمه‌مش اولسیدی نه خلق شهراه قویمه دعوت ایدن صدای رسالتی آذان عالمده بر منعکس بولور، نه‌ده آنلرك حیات مادیه ومعنویه‌جه تکامللری امکان‌پذیر اولور ایدی.

جناب حق او رسول امی‌یه اهل کتاب ایله اولان مناقشات ومجادلاتنده منسوب اولدقلری کتابلرك نصوص ومندرجاتنی کندیلرینه قارشی مدار احتجاج اتخاذ ایتمك، او کتابلرك بطوننده مندمج اولوبده ستر حقیقت، استحصال منفعت، اطفای انوار هدایت مقصدیله کتم واخفاسنه بتون قوت وموجودیتلریله ساعی اولدقلری انباء واحکامی ساحهٔ جدال حقیقتده الزام خصمه واسطه اتخاذ ایده‌بیلمك قدرت خارقه‌سنی بخش ایتمه‌مش اولسیدی انلر اوزرینه تأمین غلبه ایده‌بیله‌جکنی فرض ایتمك محال اولوردی.

فقط او نبی کریمك سطوت برهاننه قارشی زماننك برکو خطیبلرینه، نکته‌پرور شاعرلرینه، سجع‌پرداز کاهنلرینه وارنجه‌یه قدر هرصنف خلقی سرفرو ایتمکه مجبور ایدر شی او کتاب مقدسدن بشقه بر شی دکلدی. او کتاب که نقش صحایف اعجازی اولان آیات بینات مواجهه‌سنده هیچ بری مناقشه ومعارضه‌یه قدرتیاب اوله‌میور، بلاغت باهره‌سی قارشیسنده سس چیقاره‌بیلمك، کوچك بیوك بر سوره وفقره‌سیله رقابته قالقیشمق جرأت وجسارتی نفسلرنده حس ایده‌میه‌رك وقف حیرت بر حالده باشلرینی اوکلرینه اکمکه مجبور اولیورلر ایدی.

بونلرك بتون مساعیسی او رسول کریمك اتیان ایتدیکی کتابك حقایق متقدمه‌یی تأیید، براهین ساطعه‌سیله افکار باطله اصحابنك ایجاد واختراع ایتدکلری خرافاتی افنا، ناسی ظلام ضلال واوهامدن

انوار حق وهدايته ايصال ايتمك كبي مقدس بر غايه‌يه خادم اولديغنى خلقك انظار تقدير واذعانندن ستره چاليشمق جهتنه معطوف بولنيور ايدى .

قرآن مبينك رتبهٔ علويته ايريشمك ، ياخود بر نقصانه ظفرياب اولمق خصوصنده عجز مطلق ايچنده بولندقلرينى حس ايتمكده اولان بو كروه معاندينك افكار عامه‌يى تغليط نامنه ايجاد ايده‌بيلدكلرى سفسطه، كاه « اساطير الاولين اكتتبها فهى تملى عليه بكرةً واصيلا » [*] ديمك، كاه « انما يعلمه بشر » طرزنده ادارهٔ كلام ايلمكدن عبارت ايدى .

انلر بو سوزلرى سويليورلر؛ فقط محمد بن عبدالله‌ك اوقويوب يازمق بيلمكسزين قرق سنه كندى آره‌لرنده بولنديغنى ، قرآن صرف عربى اولديغى حالده تعليم وتلقين اسناد ايتمك ايستدكلرى كسه‌نك عربجه بيلمديكنى پك اعلا تقدير ايديورلر ايدى .

سلمان فارسينك نبى ذيشان ايله مجرتدن‌وبناء عليه آيات قرآنيه‌دن بر چوغنك نزولندن صكره پيداى معارفه ايتمش اولديغنى بيلدكلرى حالده قرآن آنك اثر تلقين والهامى اولديغى ؛ صكره دونوب بر رومينك ، لسان عربه واقف اولمديغى حالده ، جناب رسوله تعليم احكام ايلديكنى ادعا ايديورلر.

اكر مدعيات واقعه‌لرى موافق حقيقت اولمق لازم كلسه بو رومينك سدهٔ عرفانپناهى طالب علم وحكمت اولانلرك التجاكاهى اولمق ، اقوام وامم رحلهٔ فيض وتربيتى اوكنده ديز چوكمك ، نام بلندى شرق وغرب عالمنده عكس انداز شهرت اولمق ايجاب ايدردى.

فقط بو ملحدلرك ترهات ومفترياتلرينى بر شكل وقالب معقوله افراغ ايده‌بيلمكده‌كى مهارتسزلكلرينك الك بيوك اثرى شخص رومينك اسمنى تعيين‌ده بيله آره‌لرنده بر اتفاق حصوله كتيره‌ميه‌رك بوكا دورت درلو نام ويرمه‌لريله تظاهر ايتمكده‌در. [**] بو اختلاف ايسه كنديلرينك رسول اكرمله جدى صورتده معارضه ومجادله‌يه قيام ، ياخود صحت بعثت ونبوتى تسليمده تردده سوق ايچون عقايد مسلمين اوزرنده الك خفيف بر تأثير اجرا ايده‌بيلمك استعداد ولياقتندن بالكليه محروم اولدقلرينى واضحاً اثبات ايديور.

اساساً دعوت محمديه‌يه قارشى هربرى بر خصم بى امان اولان بر كتله‌نك آره‌لرنده ياشامش ، بر چوق زمان كنديلريله دوشوب قالقمش اولمسى لازم كلن بر شخصك تعيين هويت ونامى خصوصنده دوچار تردد واختلاف اولمسندن دها زياده حائز غرابت عالمده نه كبى بر حال تصور اولنه‌بيلير؟

عجبا بو دورت كسه‌دن او نبى امينك ميدانه قويديغى اثره بكزر

[*] «بونلر او اسكى معماللردركه‌اقشام ، صباح كنديسنه يازديريليور، اوده بشقه‌لرينه يازديريور.»

[**] اسمى يعيش، بلعام، جبر، يسار اولمق اوزره روايت ايدلمشدر.

بر شى حكايه ايدلمش؛ ياخود بونلردن برى، ولو رسول اكرمدن بر شى روايت ايتمك صورتيله اولسون ، كسب معروفيت ايتمشميدر؟

بز تراجم احوال رجاله عائد تدقيقاتمزده بونلرك هيچ برندن ، ولو پيغمبرك سوزلرندن اولسون ، بر شى روايت ايدلديكنه دائر بر قيد ومعلوماته دسترس اوله‌مامقده‌يز. بويله اولنجه بو زمرهٔ معاندين رسول اكرمك بو آدملردن اقتباس فيض ومعلومات ايتمش اولديغنى ادعا، توحيد واسلامه‌تمايلى حس ايتديكى بر آدم (سلمان فارسى) ايله عقد رابطهٔ مؤانست ايتمسنى عبادات ومعاملاته‌متعلق احكام تعلم ايتمسنه حمل ايتمك نصل طوغرى اوله‌بيلير؟ « كبرت كلمةً تخرج من افواههم ان يقولون الا كذبا »

مترجمى : محمد شوكت

عبدالعزيز چاويش

فقه

خلافيات

استاد محترم ازميرلى اسماعيل حقى بك افنديك تقريرلرى

[٦]

ظاهر ايله محتملك حكملرى ـ ظاهر ويا محتمل اولان الفاظ ـ لفظ ظاهرده فقهانك سبب اختلافى ـ اشتراك عيندن ناشى اختلاف ـ اشتراك الف ولامدن ناشى اختلاف ـ الفاظ عموم ـ عامده اشعريه مذهبى ـ اشتراك فعلدن ناشى اختلاف ـ ابو اسحق شيرازى ايله ابن‌فورك‌ك الفاظى تقسيملرى ـ اصطلاح حنفيه اوزره ظاهر ايله مؤول .

ظاهر ايله محتملك حكملرى . — مقدما بيان اولونديغى وجهله بر لفظ (نص) اولورسه هرحالده اونكله عمل اولنور، (نص) ايله عمل واجب‌در، نصك كوستر ديكى معنايه امتثال اولنور. لفظ (مجمل) اولورسه قطعياً آنكله عمل اولنماز . آنجق اجمال ايدن ذات طرفندن بيان وارد اولورسه او وقت مجمل ايله عمل اولنور .

(ظاهر)له (محتمل) ه كلنجه لفظ معناى واحددن اكثره دلالت ايدوب‌ده مطلق ـ قرائندن مجرد ـ اوله‌رق وارد اولورسه ، يعنى هانكى معنايه دلالت ايتديكى بيلنمزسه اولفظ آنده دها ظاهر ، دها راجح اولديغى معنايه حمل اولنور؛ تاكه محتمله حملنه دليل اقامه اولونه. بوبابده قاعده شودركه : لفظ مطلق اوله‌رق وارد اولورسه دليل قائم اولمدقجه ظاهرله حكم اولنور . دليل قائم اولورسه محتمل ايله عمل اولنور .

[٦] متن : « واذا ورد مطلقا حمل .... فى الفاظ الاوامر والنواهى » بداية المجتهد

محتمل مجمل کبیدر . محتملده مجملده اولدیغی کبی امره امتثال اولونماز . آنجق بعدالدلیل ، بعدالبیان امره امتثال اولنور . ظاهره اتباع واجب اولور . محتمل ایله بعدالدلیل عمل اولنور .

*
* *

ظاهر ویا محتمل اولان الفاظ . — امرلر جمهوره کوره وجوبده ظاهر ، ندبده محتملدر . امرلر قرائندن خالی اولورسه وجوبه حمل اولنور . نه وقت ندبه دلالت ایدیکنه دائر بر دلیل بولنورسه ایشته او وقت امرلر ندبه حمل اولنور . یوقسه ندب معناسنه حمل اولنماز .

نهیلرده بویله در . جمهوره کوره تحریمده ظاهر ، کراهتده محتملدر . نهیلر قرائندن خالی اولورسه تحریمه حمل اولنور . نه وقت کراهته دلالت ایده جك برقرینه یه مقارن اولور ایسه نهیدن او وقت کراهت معناسی مقصود اولور .

الفاظ عمومده بویله در . بر لفظ عام اولونجه کندیسندن عام قصد اولنمق ظاهردر ، خاص قصد اولونمق محتملدر . عام « اریدبه العام » معناسنده ظاهر ، « اریدبه الخاص » معناسنده محتملدر . عام قرائندن خالی اولورسه کندوسندن عام قصد اولنور . عامه نه وقت تخصیصه دائر بر دلیله مقرون اولورسه ایشته او وقت کندیسندن خاص مقصود اولور .

اخباری اولانلرده بویله در . نته کیم « والمطلقات یتربصن بانفسهن » نظم جلیلی خبره موضوعدر . خبر معناسنده ظاهردر . شو قدرکه نظم جلیل ایله خبر دکل ، انشا مقصوددر . بو ایسه دلیل ایله ثابت اولمشدر . فقط بوراده ظاهره دکل ، محتمله حمل اولنیور . ظاهرله عمل اولونمیور ، بلکه محتمل ایله عمل اولونیور .

بونك کبی هر لفظ معنای حقیقیده ظاهر ، معنای مجازیده محتملدر . [ابوالمعالی ایله غزالی محتمله مؤول دیورلر .]

*
* *

لفظ ظاهرده فقهانك اختلافی . — لفظ دلیل اقامه اولونجه یه قدر معنای ظاهره حمل اولونجه فقها اقوال شارعده اختلافه دوچار اولیورلر .

* *

(نص)ده اختلاف واقع اولماز . چونکه بر معناسی واردر . هر مجتهد اومعنایه حمل ایدر . باشقه معناسی یوق که اختلاف ظهور ایتسون . بر قاچ معناسی اولورسه اساساً اونص اولماز . اختلاف تحدث ایده بیلمك ایچون لفظك ایکی معناسی اولملی . فقهادن بری بر معنایه ، دیکری ده او بر معنایه حمل ایتملی .

(مجمل)ه کلنجه اونکله ده — بیان وارد اولمدیغی ایچون — عمل اولونمازکه اختلاف واقع اولسون . بیان وارد اولونجه اکر بیان مجملی نص حکمنده قیلارسه ینه اختلاف ظهور ایتمز . معناسی تعین ایدر . یوق ، بیان شافی اولمازده ظنی ویا غیر ظنی اولورسه ظاهر حکمنده اولور ؛ ینه اختلاف عارض اولور .

خلاصه لفظك بر قاچ معنالری اولملی که اختلاف ظهور ایتسون . دیمك که اختلاف ظاهرده ظهور ایدیيور .

* *

شو اختلاف اوچ سببدن طولایی‌در . چونکه احتمال یا فعلده ، یا فعلك تعلیق اولندیغی عینده ، یاخود عینه داخل اولان الف ولامده بولنور ، بو اوچ سببدن خالی اوله ماز :

(۱) *حکمك تعلیق اولندیغی عینده اشتراکدن طولاییدر .* — بر عینك بر قاچ معناسی اولونجه اختلاف ظهور ایدر . فقهانك بر قسمی بر معنایه ، دیکر قسمی او بر معنایه حمل ایدرلر ؛ اختلاف ظهور ایدر .

مثلا « وامسحوا برؤسکم وارجلکم الی الکعبین » نظم جلیلنده بین الفقها اختلاف ظهور ایتمشدر . بعض فقهایه کوره آیاقلری طوپوقلرینه قدر ییقامق واجب اولور ، بعض فقهایه کوره آشیغك بولوندیغی یره قدر ییقامق واجب اولور . بو اختلاف نه دن نشأت ایدییور ؟ بوکا سبب نه در ؟ چونکه (کعب) لسان عربیده مشترکدر : هم « آشیق » معناسنه ، هم « طوپوق » معناسنه . [طوپوق که چیقیق کمیکلر . آشیق ده : مفصلده ، عضلاتك آلتنده ، اك یرنده کی کمیکدر .]

بو حالده آیت کریمه‌یی مسحه حمل ایدنلر — که امامیه و دیکر بعض فقهادر — (کعبین) ی ده آشیغه حمل ایدرلر . بووایه قدر ییقامقله هر حالده امر یرینه کلیر ، دیيورلر . ییقامق لازمکلیر ؛ دیین فقهاده : « کعب دن مقصد طوپوقدر ، بناءً علیه طوپوغه قدر ییقاملیدر » دییورلر . ایشته بورادن اختلافك منشأی عین اولان (کعب) ك لفظ مشترك اولمسیدر .

بر اختلاف دها : « فاغسلوا وجوهکم و ایدیکم الی المرافق » آیت جلیله‌سنده‌کی عین اولان (ید) مشترکدر : ۱) بیلکه قدر ، ۲) دیرسکه قدر ، ۳) اوموزه قدر . لسان عربیده آوجه ده (ید) دیرلر . بویله ید لفظی مشترك اولونجه مطلقا اختلاف ظهور ایدر ، مجتهدك بریسی کلیر ، یددن مقصد دیرسکه قدردر ، دیر . دیرسك داخل دکل ، مرفقك مادونی . دیکر مجتهد : ید دیرسکده شاملدر ، بناءً علیه دیرسکی ده ییقامق واجبدر ، دیر .

۲) *حکمك تعلیق اولندیغی عینه داخل اولان الف لامده‌کی اشتراکدن طولایی‌در .*

لام تعریف الفاظ عمومدندر . اصولیین حنفیه‌یه کوره عام جمیع معنایی مستغرق اوله جق . یعنی بزجه عام جمعلردر ، مفردلرده خاصدر .

علی افندی خاصدر ، انسانده خاصدر . قادین ، چوجوق ... هپسی خاصدر . عام اولمق ایچون مطلقا جمع اولملی : انسانلر ، چوجقلر کبی . اصولیین سائره‌یه کلنجه شافعیه‌نك بر قسمی حنفیه ایله برابردر ، فقط اکثریسی ایکی ویا دها زیاده‌یه من غیر حصر دلالت ایدن شیئه عام دیرلر . خاص ده بونك نقیضیدر . اصولیین سائره‌نك عام اطلاق ایتدیکی حنفیه‌نك عام اطلاق ایتدیکی لفظدن اعمدر .

*
* *

[الفاظ عموم . — الفاظ عموم درت نوعدر :

۱ — جمع صیغه‌سی : مسلمون ، مؤمنون کبی . قوم‌ده عام‌در ؛ ایکیدن زیاده‌یه دلالت ایدر اسم جمعدر .

۲ — اولنده الف لام اولان کلمه‌لر : السارق، الدم کبی .

۳ — الفاظ مبهمه: ما ، من ، ما ، مهما ، الذی ... وسائره کبی.

٤ — سیاق نفیده واقع نکره‌لر : « لاضرر ولا ضرار فی الاسلام . » حدیث شریفی کبی (ضرار) عامدر . زیرا سیاق نفیده واقعدر . بو کبی الفاظ قرائندن مجرد اولور ایسه عمومه حمل اولنور . کندوسندن هیچ بر شی تخصیص اولونماز . عام آنجق دلیل ایله تخصیص قلنور . تخصیص عام ایله متناول اولدیغی افراددن بعضیسنك مقصود اولدیغی بیان ایتمکدر. عامدن بر فرد قالنجه‌یه قدر عامی تخصیص ایتمك جائزدر. نص تخصیص اولونماز.

*

* *

عامه اشعریه مذهبی . — اشعریه‌یه کوره عمومه مخصوص موضوع بر صیغه یوقدر . الفاظ عمومه‌ده ، خصوصه‌ده محتملدر . دلیل اقامه اولونجه‌یه قدر الفاظده توقف اولنور.]

*

* *

آنفاً بیان اولندیغی وجهله بر کلمه‌نك اولنده الف لام اولورسه او کلمه الفاظ عمومدن معدوددر. بونده‌ده ایکی مذهب وار :

عهد ایچونمی ، یوقسه جنس ایچونمی ؟ عهده حمل اولنورسه خاص اولور ، جنسه حمل اولنورسه عام اولور . بناءً علیه الف لاملی کلمه‌لر جنسده ظاهردر .

مثلا : «حرمت علیکم المیتة والدم ولحم الخنزیر» آیت جلیله‌سنده‌کی میته ، دم ، خنزیر عامدر. میته معین بر میته دیمك دکلدر . هر فرده شاملدر؛ دم معین حرام قیلندی، دیمك دکلدر . هانکی دم اولورسه اولسون حرامدر دیمکدر . کذلك ناصیل خنزیر اولورسه اولسون حرامدر .

شوقدر که عام اولمقله برابر (کل) ده قصد اولنور ، (بعض) ده . چونکه ایکی ویا دها زیاده‌یه شاملدر .

عجبا (میته) نك هپسیمی ، یوقسه بعضیسیمی قصد اولنور؟ کذلك دم ایله خنزیرك هر فردیمی مقصوددر، یوقسه بعض افرادیمی ؟ نته کیم لحم خنزیرده اختلاف اولونمشدر. حنفیه‌یه کوره هپسی حرامدر. فقط مذهب مالکه کوره هپسی حرام دکلدر، بعضیسی حرامدر. بوراده‌کی اختلاف الف لامدن نشأت ایتمشدر. حنفیه ظاهر ایله، مالك محتمل ایله عمل ایتمشدر. بزه کوره (کل) قصد اولنور. مذهب مالکه کوره کل قصد اولنماز .

۳) اوامر ونواهیده‌کی اشتراکدن طولایی اختلاف ظهور ایدر . — لفظ عین اولمازسه فعل اولور . فعل یا امر ویا نهی اولور .

امر ایله نهیك دلالت ایتدیکی معنالر حقنده مجتهدلرك اختلافاتندن بحث ایتمشیدك . امر جمهوره کوره وجوبه ، بعضلرینه کوره ندبه، بعضلرینه کوره اباحه‌یه ، الخ ... موضوعدر. نهی‌ده کذلك جمهوره کوره حرمته ، بعضلرینه کوره کراهته ، الخ ... موضوعدر .

فقهادن بر قسمی امری وجوبه، دیکر بر قسمی ندبه حمل ایدرلر . امر هانکی معناده راجحدر، هانکی معناده مرجوحدر، بوجهتلر بیلنه‌مز . اختلاف ظهور ایدر .

بو اختلافی بر مثال ایله ایضاح ایده‌لم : مالکیه ایله جمهور فقها آره‌سنده نماز ایچون ستر عورتك وجوبنده اختلاف واردر. جمهوره کوره صلاة ایچون ستر عورت واجب ، امام مالکه کوره واجب دکلدر . بناءً علیه بر کیسه چیلاق نماز قیلارسه جمهوره کوره نمازی صحیح دکلدر. فقط امام مالکه کوره صحیحدر. سبب اختلاف : « خذوا زینتکم عند کل مسجد » آیت جلیله‌سنده‌کی (خذوا) امری وجوب ، ندب ، اباحه وسائره بیننده مشترکدر . جمهوره کوره امر وجوبده ظاهر، وجوبه محمول اولدیغندن ستر عورت نمازك شرائطندندر . امام مالکه کوره ایسه ندبه محمول اولدیغندن ستر عورت نمازك شرائطندن دکلدر . بوراده جمهور ظاهر ایله، امام مالك محتمل ایله عمل ایدیور .

نهیه مثال : « نهی رسول الله یوم الخیبر عن لحوم حُمُرِ الاهلیة » حدیث شریفیدر . بوراده‌کی نهی مشترکدر: حرمتله کراهت بیننده. جمهوره کوره نهی حرمته محمول اولدیغندن حمار اهلی‌نك اتی حرامدر. [یبان مرکبی حلالدر. چونکه (آو)در .] ابن عباس ایسه « قل لا اجد فیما اوحی محرما علی طاعم یطعمه ... » آیت کریمه‌سی دلالتیله حمار اهلینك اتی‌ده حلال قیلیورده « نهی رسول الله یوم الخیبر عن لحوم حمر الاهلیة » حدیث شریفنده‌کی نهی تحریمه دکل ، بلکه کراهته حمل ایدر . بوکا کوره «کراهت واردر، حمار اهلی‌نك اتی یه‌نیر ، فقط مکروهدر » دیيور . بوراده جمهور ظاهر ایله، ابن عباس محتمل ایله عمل ایدیور .

*

* *

ابو اسحق شیرازی ایله ابن فورکك الفاظی تقسیملری . — ابو اسحق شیرازی « اللمع » ده، ابن فورك اصولنده الفاظی نص، ظاهر، مجمل، عام اولمق اوزره تقسیم ایدیورلر. آیروجه محتملی ذکر ایتمیورلر. اکا بدل عامی اتیان ایدیورلر. ابن رشد ایسه بر طاقم اصولیین کبی عامی ظاهرك اقسامندن عد ایدیور. چونکه عام «عام ارید به الخاص» ده ظاهردر.

*

* *

اصطلاح حنفیه اوزره ظاهر ایله مؤول . — ظاهر اصولیین حنفیه‌یه کوره مجرد صیغه‌سنی ایشتمکله معنای مرادی اکلاشیلان لفظدر. لسانه واقف اولان بر کمسه ظاهرك یالکز صیغه‌سنی ایشتمکله معناسنه مطلع اولور. طلب وتأمله محتاج اولماز. هر ایکی اصطلاح اوزره

ظاهرده مذاهب سائره‌ده اولدیغی کبی مذهب حنفی‌یه کوره‌ده احتمال واردر. فقط مؤول بویله دکلدر. اصطلاح حنفی‌ده مؤول: دلیل ظنی ایله کندوسندن اشکال زائل اولان لفظدرکه بولفظ اول امرده خفی اولور، مشکل اولور، مشترك اولور، مجمل اولور؛ بعدالبیان مؤول اولور. مؤول معنای راجحده اولور، یوقسه مرجوحده دکل.

اجتماعیات:

دین، دولت

یاخود

خلافت وسلطنت

وقتیله مصرده انکلیزلر طرفندن نشر اولنان بر چوق مجله‌لر وار ایدی. بونلرك اکثریسی احوال ومباحث اسلامیه ایله مشغول اولیورلردی؛ دها طوغریسی مسلمانلری مقام خلافتدن بتون بتونه آییرمق صورتیله او مقام معظمك قوتنی قیرمق، اسلامی ضعفه دوشورمك مقصدینی تعقیب ایدیورلردی. شبهه یوقکه بو امللرینه نائل اوله‌بیلمك ایچون دائما صورت حقدن کورونمك لازم ایدی. وقتیله اونلردن بری «جامعهٔ اسلامیه» حقنده یازمش اولدیغی مقاله‌ده شو سوزلری سویلشیدی:

— «جامعهٔ اسلامیه» نك وجوده کله‌بیلمسی دین ایله دولتی، خلافتله سلطنتی بربرندن آییرمه‌یه متوقفدر. بونلر یکدیکرندن تفریق اولنه‌رق خلیفه رئیس روحانی؛ سلطانده رئیس سیاسی اولملی، آرتیق دین ایله علاقه‌سی قالماملیدر...

انکلیز غزته‌سی بونی یازدقدن صوکره، اسلام محررلرینك‌ده بو بابده‌کی فکرلرینی بیان ایتملرینی ایستیور. وقتیله فرنکلر طرفندن لغرض اورته‌یه آتیلان بو فکر پك چوق کیمسه‌لرك ذهنلرنده یر طوتدیغی جهتله بز اولا دین، دولت، خلافت، سلطنت لفظلرینك معنالرندن باشلایه‌رق بالآخره بو خصوصده‌کی فکریمزی سویلمك ایستیورز:

دین:

دین، لغتده اطاعت وانقیاد معناسنه‌در. علمای اسلامیه «دین»ی شو صورتله تعریف ایدیورلر: دین، جناب حق طرفندن وضع اولنان بر قانون الٓهیدرکه ذوی العقولی کندی اختیار واراده‌لریله، حسن رضالریله حال واستقبالده صلاح وفلاحه سوق ایدر؛ اونلری سعادت دنیویه واخرویه‌لرینه قاووشدیرر.

علمای اسلامیه‌یه کوره «دین» ك قواعد اساسیه‌سی اوچ شیدن عبارتدر: تصحیح عقائد، تصفیهٔ اخلاق، تهذیب اعمال. اعمالده ایکی قسم اولوب برقسمی عبادات، برقسمی‌ده معاملاتدر. احکام قضائیه، احکام مدنیه، احکام سیاسیه، احکام حربیه معاملات قسمنده داخلدر.

بناءً علیه اصطلاح اسلامیده «دین» دنیوی واخروی بتون احکامه شامل بر معناده مستعملدر. یوقسه اوروپا اصطلاحنده اولدیغی کبی «دین» ایله «شریعت» باشقه‌باشقه معنالرده دکلدر.

آنسیقلوپه‌دیده بیان اولوندیغنه کوره مسیحیلرجه «دین» شو صورتله تعریف اولنیور: «انسانك جناب حقه نسبتنی حفظ ایدن، یاخود او نسبتك صفاتنی بیان ایدن قوانینك هیئت مجموعه‌سندن عبارتدر.»

کوریلیورکه دیانت نصرانیه‌نك امور دنیویه، احکام سیاسیه ایله علاقه‌سی یوقدر. ذاتاً مشهوردرکه: دیانت نصرانیه، منتسبلرینك هرهانکی بر حکومت وسلطنته کمال خضوع ایله سرفرو ایتملری اوزرینه مبنیدر. چونکه انجیلده ملوك وامرانك حکم وسلطنتی آنجق اجسام فانیه اوزرینه، دینك سلطنتی‌ده یالکز ارواح اوزرینه اولدیغی بیان ایدیلیور. بناءً علیه عمومیتله بودین اربابنجه هرهانکی بر سلطنته بویون اکمك، کندیلرینه حکم ایدن هرشریعته منقاد اولمق وجیبه‌دندر.

فقط «دین اسلام» بویله دکلدر؛ دین اسلام، سلطنت وقوت اوزرینه مؤسس وشریعتی ایله بتون عالمه حکم ایتمك اساسنه مبتنیدر. عموماً بشریتك بو دین ایله متدین اولماسی بو اساس اوزرینه مؤسس اولماسنه مانع دکلدر. چونکه نوع انسانینك کندیلکندن امت واحده حالنه کله‌بیلمسنه یول یوقدر. بوغایه، آنجق ایکی صورتله تأمین ایدیله‌بیلرکه اوده: وحدت اعتقاد؛ یرده بتون بشریتی مساوی قیلان وحدت حکم عادل در.

مابعدی وار

نطق

سوریه هیئت علمیه وادبیه‌سی شرفنه شیخ الاسلام افندی حضرتلری طرفندن مدرسة المتخصصین‌ده ویریلن ضیافتده هیئت مشارالیها طرفندن ایراد اولنان نطقلره مدرسهٔ مذکوره «کلام وفلسفه» شعبه‌سنده هیئت تحریریه‌مزدن آقسه‌کیلی احمد حمدی افندی طرفندن بروجه آتی مقابله‌ده بولونلشدر:

محترم مسافرلریمز!

شرف قدومکزله بزی پك زیاده ممتدار بیوردیغکزدن دولایی بتون ارقداشلریمك تشکرات بی‌نهایه‌لرینی سزه تقدیم ایتمکله کسب فخر ایلرم.

محترم مسافرلریمز،

آنجق مسلکنی اعلا، اوچ یوز میلیوندن زیاده اهل اسلامك حقوقنی مدافعه ایتمك کبی پك علوی، پك مقدس بر غایه اوغورنده میدان مجاهده‌یه آتیلمش، بو مقدس غایه‌یه وصول ایچون قارشیسنده بولنان یوز بیکلرجه دشمنی اولدرمش، اولمش وفقط دشمنك هر درلو ویك فائق آلات حربیه، وسائط تخریبیه‌سنه قلبنده اولان لایتزلزل بر ایمان واطمئنان ایله جانسپارانه مقابله‌ده بولنه‌رق دشمندن یوز چویرمه‌مش، بو علوی غایه‌یه واصل اولونجه‌یه قدر مجاهده-

سنده ثبات ایده‌جکنی آثارفعلیه‌سیله اثبات ایده‌رك روح پاك حضرت سیدالانامی کندیلرندن خشنود ایلمش اولان چناق قلعه‌ده‌کی مجاهدین اسلامیه‌یی زیارت واونلرك ابدعون خارقه‌لرینی عیناً مشاهده‌ایتمك، بو وسیله ایله‌ده هردرلو مزایای اخلاقیه‌دن محروم‌بولنان دشمنلریمزك نشر واشاعه ایتمکده اولدقلری خلاف حقیقت اراجیفه یقیندن مطلع اولمق مقصد خالصانه‌سیله پایتخت اسلامی تشریف بیورمکز وحدت اسلامیه‌نك پك پارلاق بر تظاهر علویسیدر.

محترم مسافرلریمز ،

انکلیز ، فرانسز ، موسقوفلر کبی اسلام قانی آقیتمقله ذوق آلان ظالملرك عالم اسلام حقنده تطبیق ایده‌کلدکلری یکانه بر اصول وار ایدی‌که اوده : جامعهٔ اسلامیه آلتنده طوپلانان اقوام اسلامیه‌یی یکدیکرندن آییرمق صورتیله خلافت‌اسلامیه‌یی ضعیفلتمك ، بوجهتله پارچه پارچه اولان عالم اسلامی یوتمق ، قولایجه‌هضم‌ایتمك‌ایدی . بو امللرینه نائل اوله‌بیلمك ایچون مراجعت ایتمدیك انتریقه براقمدیلر ؛ اقوام اسلامیه بینه اویله فساد ونفاق تخمی صاچدیلرکه : بونلرك تفصیلی‌بشریت ایچون‌بر لکه‌در. بو امللرینه ایرمك ایچون‌بیقمدیلر، اوصانمدیلر ، هردرلو وسائطه مراجعت ایده‌رك چالیشدیلر ؛ مقصدلرینه قسماً موفق‌ده اولدیلر ؛ عالم اسلامك پك‌جسیم‌قطعه‌لرینك مقام خلافتله اولان رابطهٔ مادیه‌لرینی کسدیلر.

اعلان‌مشروطیتله کندیسنك‌ده حق‌حیات وحریته مالك اولدیغنی جهان بشریته قارشی اثبات ایتمش اولان خلافت اسلامیه‌نك بر کون کلوب‌ده البته اوروپانك ایقاع ایلدیکی مظالمك‌حسابنی صوره‌جغنی بیلن اوظالملر ، قوت پیدا ایتمه‌دن اول حکومت اسلامیه‌یی ازمك سیاستنی دوشوندکلرندن کری‌یه قالان‌مسلمانلرك‌ده مقام‌خلافتله اولان‌رابطه‌لرینی بسبتون قطع ایتمك ایچون اتخاذ ایتدکلری اصوله بر قات دها کرمی ویردیلر . فقط عزیز ذوانتقام‌اولان‌جناب‌حقه‌حمدثنالر اولسون‌که : خلافت اسلامیه‌حقنده دشمنلریمزك تخیل ایلدیکی فلاکته کندیلرینی دوشمش کوریبورز . دیه بیلیرم‌که :استقلال‌اسلامی‌یی‌پارچه‌لامق ایستینلر الی‌الابد شرف ولذائذ استقلالدن‌محروم اوله‌جقلردر. (ان‌الله عزیز ذوانتقام)

محترم مسافرلریمز ،

حضوریکزده سوز سویله‌مکله مفتخر ومباهی اولدیغم سزك کبی فضل واقتدارلری شهرتکیر عالم اولان محترم بر هیئتك سوریه‌دن ، اوت ، انکلیز وفرانسزلرك اك زیاده مطمح نظری اولان او جزءپاك وطندن قالقه‌رق ، دارالخلافه قاپولرنده دشمنك صولتلرینه قارشی وجودلرینی سپر یاپان اسلام‌مجاهدلرینك بتون جهانی‌حیرتلره دوشورن قهرمانلق وفداکارلقلرینی رأی‌العین کورمه‌یه کلمکز بتون دنیایه اعلان ایدیورکه : آرتیق انکلیزلرك ، فرانسزلرك عالم اسلام‌حقنده بسله‌مش اولدقلری امللر برر سراب اولمش‌در .

محترم مسافرلریمز ؛

تورك عربسز اولمایه‌جغی کبی ، عربده تورکسز قطعیاً یاشایه‌ماز. بناءً علیه جامعهٔ اسلامیه آلتنده بالجمله اسلام قوملرینك یکدیکرینه صارصیلماز بر صورتده باغلانمسی ، قایناشمسی لازم‌در ؛ اکر اسلامی یاشاتمق ایسترسه‌ك .

بو حقیقتك مسلمانلره اکلاتیلمسی‌ده امتك رهبرلرینه دوشن بر وظیفهٔ دینیه‌در. بو کون مقام خلافت ، جهاد مقدسی اعلان‌ایتمکله یالکز اوتوز میلیون تبعه‌نك دکل ، بلکه اوچیوز میلیوندن زیاده‌اهل اسلامك مدافع حقوقی اولدیغنی اثبات ایتمشدر .

سوزیمه خاتمه ویرمزدن اول شونی‌ده عرض ایتمك ایسته‌رم : مقام خلافتك اعلان ایله‌دیکی جهاد مقدس ، مسلمانلق عالمی ایچون مادی ، معنوی پك اساسلی بر انقلابك ، بر دور انکشاف وترقینك باشلادیغنی بزه تبشیر ایدیور. چونکه : مسلمانلرك اولجه دنیالری برندن اویناتان سطوت وشوکت دورلریله ، اوروپایی ظلمات‌جهالتدن چکوب چیقاران‌علوم‌وفنون دوبرینك‌ده تکرار جانلاندیغنی کوریورز. بر سنه‌دنبری قهرمانلریمز ناصل‌که مختلف مواقع حربیه، بالخاصه‌چناق قلعه صحنهٔ جدالنده صحایف تاریخیه‌یی آلتون یازیلر ایله تزیین ایده‌جك خارقه ایجاد ایله‌مشلر ایسه ؛ ملتك معنویاتی یوکسه‌له‌جك اولان دینی، علمی، مؤسسه‌لریمزك کوسترمش اولدیغی آثار ترقی‌ده خارقه دینه‌جك صورتده مهم‌در. ایشته احوال وحادثاتك تولید ایله‌دیکی بو قدر موانع ومشکلاته رغماً شیخ‌الاسلام افندیمز حضرتلرینك‌همت دیانت‌پرورلریله مدرسه‌لرده حصوله کلن اساسلی انقلاب ، علمی انکشاف بونك جانلی بر شاهدی اولدیغی کبی ، شرف‌قدومکزله بر قات دها قدر ومنزلتی یوکسلمش اولان شو مدرسة‌المتخصصین‌ده بونك بر دلیل دیکری‌در. شبهه یوق‌که امت اسلامیه‌نك انحطاط وترقیسنده مدرسه‌لرك پك بیوك بر تأثیری اولدیغی غیر قابل انکار بر حقیقت‌در.

بیوك بر اطمئنان ایله دیه‌بیلیرم‌که : عالم اسلامی تشکیل ایدن بالجمله اقوام اسلامیه ، خلافت معظمه‌اطرافنده طوپلانه‌رق دیناً مأمور بولوندقلری اتحاد واتفاق رابطه‌سنی صارصیلماز بر صورتده ترصین ایده‌جك،مسلمانلق عالمنك یاشامایه ناصل عزم ایتمش اولدیغنی بوتون جهان کوره‌جك‌در .

اوروپاده آکلایه‌جق‌که : بوندن صوکرا قارشیسنده بولنان عالم اسلام ، اویله عاطل ، حق حیاتی مدافعه‌دن عاجز بر عالم اسلام‌دکل، بلکه هم کندیسی یاشامایه ، همده اسلامی یاشاتمایه عزم ایتمش وبو عزمندن کندیسنی چویرمك ایسته‌ین نه‌قدر موانع وار ایسه هپسنی آیاقلری آلتنه آلوب أزه‌جکنی عهد ایتمش بر عالم اسلام واردر.

« سنریهم آیاتنا فی‌الآفاق وفی انفسهم حتی یتبین لهم انه‌الحق اولم یکف بربك انه علی کل شیء شهید » . فرقان حکیم

مطبوعات

مكتبلرده دين اساسي اوزرينه تربيه

«وايمار» معارف مشاوری قارل مونه‌سيوس طرفندن يازيلوب ثروت فنون اداره‌سی معرفتيله ترجمه ونشر اولونان «آلمان مكتبلری» عنوانلی رساله‌دن آتيده‌كی فقره لازم كلنلرك نظر دقتنه وضع اولنور:

« مكاتب عموميه‌نك تدريسات پروغرامی، تدريسات دينيه‌نك اقسام اصليه‌دن بولونماسيله بر ماهيت مخصوصه‌يی حائزدر . آلمانيا ، ديكر مملكتلرده ياپيلديغی كبی ، بونك يرينه تدريسات اخلاقيه‌يی اقامه ايتميه‌جكدر . هركس قناعت حاصل ايتمشدركه تدريسات دينيه پك بيوك بر قيمتی بولونان ملی روحيه‌نك انكشافاتنه معطوفدر. حرب حاضرده آلمانيانك اظهار ايتمش اولديغی محتشم منظرهٔ قدرت ووحدت ، آلمان روحنده جوال بر حس دينينك موجوديتنی كوستردی و دين اساسی ، آلمان قوتنك اك مؤثر عواملی ميانده‌در . »

مقالات

صرب سفری و شرق

ايشته صرب سفری ختام بولمق اوزره‌در . بر سنه‌دن برو بوكا كمال تهالكله انتظار اولنيوردی . بو اوچنجی بالقان محاربه‌سی هيچ شبهه‌سز حرب عمومينك طالع و مقدراتنی بر آن اول اكمال و تعيينه خدمت ايده‌جكدر. برلیندن كابله قدر خطوط مواصله‌يی تأمين ايده‌جك اولان بو سفر جنكجويانه‌دن بالجمله ملل شرقيه و اسلاميه پك زياده استفاده ايليه‌جكلردر . آرتق مركزی اوروپادن استانبول طريقيله شرقه هرشی سوق و ايصال اولنه‌جغی مسلمدر. بو سفرك موفقيتله نتيجه‌لنمسی قوهٔ قريبه‌يه كلمشدر . مصر ، هندستان ، ايران ، افغانستان بوحركات حربيهٔ اخيره‌دن انشاءالله بحق مستفيد اوله‌جقلردر . بونك ايچوندركه اوروپاده ، خصوصيله ائتلاف پايتختلرنده دهشتلی بر خوف و تلاش اورته‌لغی استيلا ايتمش ، بر چوق رجال سياسيه ايله قابينه‌لرك موقعلری تزلزله اوغرامشدر . فرانسه ، انكلتره ، ايتاليا مطبوعاتی بالقان وضعيتی حقنده مأيوسانه، بدبينانه مطالعاتده بولونمقده، بربرلرینی تنقيد و مؤاخذه ايتمكده‌درلر .

ائتلاف مثلثك سياستلری ، بول پاره‌لری ، مدهش انتريقه‌لری بالقان ساحه‌سنده محكوم افول ، بوتون مساعيلری هباوهدر اولدی . بلغارلر آمال مليه‌لرینی استحصال خصوصنده حقيقةً بيوك بر عزم و ثبات كوستردیلر . نه ائتلافك مواعيد و تهديدينی قاله آلديلر ، نه‌ده بول كيسه‌دن تقديم ايتدكلری بخششلره قولاق آصديلر . بالقان حركاتی نتيجه‌سنده انكلتره و فرانسه بالمجبوريه چناق قلعه وكليبولی شبه جزيره‌سنده‌كی فعاليتلرندن واز كچيور ، سلانيكه عسكر اخراجی مسئله‌سيله اوغراشيورلر . فقط نه‌دن صوكره ؟ صربستانی اوچ طرفدن ، التی ، يدی قولدن احاطه ايدن مدهش المان ، اوستريا ــ مجار ، بلغار سونكولری اوقدر التزام سرعت ايتديلركه ، هفته‌سنده صربستانك ياريسنی اشغال وسلانيكدن امداده شتابان اوله‌جق قوتلرك خط مواصله‌سنی كسديلر . صربستانك برنجی پايتختی اولان بلغراد دوشدی ، ايكنجيسی ايسه سقوطه محكوم بر حالده بولونيور . برلين استانبول‌شاهراهی‌ياقينده تماميله آچيله‌جق و انشاءالله ائتلافجيلرك جدی فلاكتلری باشلايه‌جقدر .

ايراندن، افغانستاندن كلن مطبوعات اوطرفلرك احوال روحيه‌سيله افكار عموميه‌سنی‌انكلتره وروسيه عليهنده هيجانلی، بولوطلی كوستريور. ايران جنوبيده جريان ايدن مصادمات نتيجه‌سنده بو آنه‌قدر انكليزلردن بش بيكی متجاوز تلفات وقوع بولمشدر. روسيه وانكلتره‌نك اصفهان وشيراز قونسلوسلری قتل ايديله‌رك ، بوتون تبعه‌لری ، بانقه ديركتورلری فرار ايدرك طهرانه كيتمشلردر . انكلتره ايران مجاهدلرينك يومروقلرینی طانجه خارجيه نظارتی مستشاری لورد (سه‌سيل) ايرانه معاونت لزومندن بحث ايدرك ايرانی اغفاله چاليشدی . فقط كچمش اولسون . دولت عثمانيه‌نك حرب عموميه اشترا كيله اتفاق حكومتلرينه التحاق هم اسلام حكومت وملتلرینی ، هم‌ده بالقان سياستی انكلتره وروسيه عليهنده آياقلانديردی. بوحقيقتی انكلتره‌نك اك آغير باش واك طوغری سويلين (مانچستر غارديان) و (شرق قريب) غزته‌لری اعتراف ايتديلر ؛ ادوار غره‌يك عدم بصيرت نتيجه‌سی اوله‌رق اتخاذ ايتمش اولديغی طرز سياستی آچيق و صريح بر صورتده تنقيد ايدرك، سركاردن چكيلمسنی توصيه ايلديلر .

روس قونسلوسلرينك رسمی راپورلرينه نظراً افغانستانده آلتمش بيك كيشيلك بر قوت ، بر سمت مجهوله طوغری آمادهٔ حركت و عزيمتدر . روس قونسلوسلری طبيعيدركه افغانستان و ايرانه دائر اولان نقطهٔ نظرلرینی كندی حكومتلرينه حسب‌الوظيفه بيلديرمش اولدقلريچون ، يلان سويلمه‌مشلردر .

ايران جنوبيده باشلايان ملی حركات ايرانك هر طرفنده ، هر عنصرنده سرور و هيجانله قارشيلانمشدر . ايران دموقراتلری طهرانده ، كرمانشاهده ، همدانده ، هرطرفده ملی كوكللو آلايلری تحشيد ايتمكله مشغولدرلر . ايران حكومتی احتمالكه وقت مرهوننه قدر موضعی بر سياست تعقيب ايده‌جك و ايلك بهار چيچكلری آچيلير كن حقيقی سياستنی ، وضعيتنی طاقه‌جق ؛ بلغارستان كبی ائتلافجيلری حيرتدن حيرته القا ايليه‌جكدر . عالم اسلامك كوبكنده بولونان ايرانك ائتلاف عليهنده آياقلانمسيله ، بالطبع آكا مجاور سائر حكومات و عناصر اسلاميه‌نك‌ده ميدانه آتيله‌جقلری شبهه‌سزدر .

ائتلافك بيوك بيوك اوردولری هر طرفده مغلوب اولدی ، عظيم دونمالری هيچ بر ايش كوره‌مدی . يالكز چناق قلعه‌ده يوز بيكلرجه انسان ، بر چوق سفائن حربيه ضائع ايتديلر . سياستلری هزيمته ، نفوذ وحيثيتلری انقراضه محكوم اولدی . آرتق بوتون جهان نظرنده تحقق ايتديكه اوشوكت وعظمت هپ ساخته ايمش، هپ انتريقه وتزوير سايه‌سنده موقعلرینی محافظه ايده‌بيليورلرمش...

ادوار غره‌يك، ساسانوفه قاووق صاللامسی ويولارینی آنك النه

ترك ایتمسی، انکلتره‌یی بویله اومولماز کریوه‌لره دوشوردی. بلچیقانك بیطرفلغنه رعایت اولنمدیغندن آلمانیایه اعلان حرب ایتمکه مجبور قالدیغی خلقه یوتدیرمق، کندیسنی انسانیت ومدنیت حامیسی کوسترمك ایسته‌ین انکلتره، شیمدی یونانستانه‌قارشو نه‌لر یاپیور، نه‌اویونلر اوینایور!

هانیا حقوق‌دول، معاهدات بین‌المللی؟! دیمك‌که منفعت مسئله‌سی اورته‌یه آتیلنجه «هر یاپیلان جائز» قضیه‌سی ایلری‌یه سورولیور. اوت، بو حرب عمومیده بوتون او خیانت، مکر و فساد ماسکه‌لری یوزلردن ایندیرلدی. هر حکومتك، هر ملتك ماهیتی میدانه چیقدی. اك صوکره هرکس آکلادی‌که حق، حقوق . . . اوکبی لاقیردیلر بوش ایمش، سوز قوت وقدرتك‌ایمش. یکرمنجی عصرك یکانه دستور لایتغیری (الحکم لمن غلب) و (القوة للسیف) دن بشقه بر شی دکلدر. کوجلی ومتین اولمق بو عصرك لوازمندندر. ضعف قدر بر جنایت بو عصرده تصور ایدلمز. ضعیف دائما محکوم انقراضدر. بناءً علیه بو یکی سلاحی بزه فعلیاتیله طانتدیرمش اولان ائتلاف دولتلرینه قارشو، بز مسلمانلرده آنی حقیله استعمال ایتمکده معذورز. ذاتاً فناره قارشو ایلك ایتمك طوغرو بر حرکت دکلدر.

(نکویی با بدان کردن چنانست ـ که بدکردن بجای نیکمردان)

(اذا انت اکرمت الکریم ملکته ـ وان انت اکرمت اللئیم تمردا)

بزم وارلغمزه دشمن اولانلرله چارپیشمقدن، انتقام آلمقدن، اسلامك حیات و استقلالی مدافعه‌دن باشقه چاره‌مز قالمامشیدی. بناءً علیه مرکزی اوروپا دولتلری هم بزم دوستمز، همده دشمنلرمزك دشمنلری اولدقلرندن آنلرله برابر توحید مساعی ومنافع ایدرك متوکلاً علی‌الله حربه آتیلدق، جهاده باشلادق. دها شیمدیدن قاپیتولاسیونلری، اوتهکم وتحکملرینی باشمزدن دفع ایتدك. مسلمانلغی بویوك بر فلاکتدن قورتاردق. آرتق مسلمانلر ایچون پك پارلاق بر استقبال واردر. اکر مسلمانلر بو نعمتك، من‌عندالله بخش اولونان بو مظفریتك قیمتنی تقدیر ایدرده ال اله ویررك چالیشیرلرسه اسلام آز زمان ظرفنده او رتبه یوکسله‌جك، اودرجه مجد وشرف احراز ایده‌جکدرکه قدرت وشوکتی دنیالری استیلا ایده‌جکدر. واقعا دولة‌الخلافه بویوك فداکارلقلره قاتلاندی، بر سنه‌دنبری اوروپانك بویوك دولتلرینه قارشی کوکس کرییور، اونلرك مدهش مهاجماتنه قارشی وجودندن سپر یاپیور. فقط اعلای کلمة‌الله اوغورنده جان ومالك نه اهمیتی وار؟ مسلمانلق ایچون هرشی فدا. بز، دولت‌الخلافه مسلمانلری، بوتون جهان اسلامه قارشی، سعی‌وجدیتمزی، فداکارلغمزی کوستردك؛ جهادیولنده‌ هربرلك وظیفه‌سنی بحق ایفا ایتدك. آرتق اسلامك یوکسلمسی، کسب شان وشرف ایتمسی ایسته‌ین بوتون اسلام امتاری ایچون بو یوله توجه ایتمك، خلیفه‌نك سنجاغی آلتنه طوپلانمق زمانی کلمشدر. هیچ بر شی یوقدر؛ یالکز مسلمانلق واردر. اونك ایچون اولورز، اونك ایچون شان قازانیرز. دارالخلافه قپولرنده وبوتون حدودلرنده دشمنله چارپیشان هر مجاهدك روحنده بو امل حکمراندر؛ سائر اقوام اسلامیه‌دن بکله‌دیکمزده بودر. «ان تنصروا الله ینصرکم»

س. م. توفیق

مصر احوالی

حرب حاضرك باشلادیغی ایلك آیلرده مصرده مضایقهٔ مالیه، کویلیلرك یاموقلرینی صاته‌مدقلرندن طولایی، بتون شدتیله حکمفرما اولمش و ویرکیلر ویریله‌مه‌مشدی. بوندن باشقه بانقه‌لر قاپولرینی قاپامش، آلتون پاره کاملاً لوندره‌یه کوندرلمش ایدی. دها هنوز او وقتلرده مصر حکومتی قیرباجله ویرکی طوپلامغه باشلامش، زواللی اهالی پك مدهش بر عذاب ایچنده یشامغه محکوم قالمشدی. فقط هرحالده خزینهٔ مالیه‌یه آلتون طاشیمق ایله مکلف اولان خائن «حسین رشدی» قابینه‌سی اهالیدن قادینلرك مجوهرات وآلتونلرینی ویرکی یرینه قبول ایده‌جکنی رسماً اعلان ایتمك حیاسزلغنده بولنمش وقادینلرك بیله ثروتی، احتراصات شخصیه‌سنی تطمین وپك موهوم اولان موقع اقبالی محافظه ایتمك اوغرنده، طوپلامغه باشلامشدی. بوحال شئامت زواللی مصرك، وحشی حامیلری! طرفندن معروض قالدیغی مظالم امحاکارانه حقنده بر فکر ویره بیلیر.

حالبوکه حرب عمومی اون بشنجی آیه کیرییور. وانکلیزلر خسراندن خسرانه معروض قالیور. هرکون مبنای امیدلرینك بر کوشه‌سی ییقیلیور. حربی هزیمتلرینه برده سیاسی هزیمتلری انضمام ایدییور. حاکمیتلری آلتنده بولنان مستملکه‌لرده بیله کیازه اولیور. بناءً علیه کون کچدکجه قودورییور. طینت خبیثه‌لرنده‌کی ملعنت تماماً تظاهر ایدییور وبوملعنتی معصوملر حقنده شنیع بر صورتده تطبیق ایدییورلر. صوك کونلرده آلنان حوادثده ماقسوه‌لك اجراآت ابلیسانه‌سی بونك اك ساطع برهانیدر.

بالخاصه جامع الازهرك، بو اك اسکی اسلام دارالفنونك قپانمسی پك مهم بر حادثه‌در. جامع الازهر عالم اسلامك هر طرفنده بیوك بر شهرت قازانمش، بیك سنه‌دنبری بیکلرجه عالم یتشدیرمش بر مؤسسهٔ اسلامیه‌در. عالم اسلامك هرکوشه‌سندن طلبهٔ علوم جامع الازهره قوشمش و اوراده تشنه روحلرینی سیلابهٔ انوار ایله ریان ایتمشلردر. بومؤسسهٔ اسلامیه‌نك قپانمسی انکلیزلرك تقرب سقوطنه بر فال خیردر. انکلیزلرك مقدسات اسلامیه‌یی بلاپروا چیکنه‌ملری ساده مصرده دکل، بتون عالم اسلامده مدهش بر انفعاله سببیت ویره‌جکدر. انکلیزلرك قوتی نه اولورسه اولسون بوحادثه قاتلی حرکاته بادی اوله‌جقدر:

انسان نه‌قدر اعتدال دمنی محافظه‌یه غیرت ایدرسه ایتسون بوحوادثك قارشیسنده بر هیجان کسیلیور. فقط جناب حق ظالملرك یاپدقلرندن اصلا غافل دکلدر. انکلیزلرك باشنه بونجه فلاکتلری ایندیرن معصوملرك انتقامی آلان الله ذوالجلال یارین بودولت ملعونه‌نك بوغازینی‌ده اسلام اردوسنه چیکنه‌ده‌جکدر. «وسیعلم الذین ظلموا ای منقلب ینقلبون»

اشرف ادیب

(نجم استقبال) مطبعه‌سی

آبونه شرائطی

ممالك عثمانیه‌ده سنه‌لكی (٦٥)، آلتی آیلغی (٣٥) غروشدر.

ممالك اجنبیه‌ده سنه‌لكی (٨٠)، آلتی آیلغی (٤٥) غروشدر.

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر.

مسلكه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز.

سبیل الرشاد

اخطارات

رساله‌مزدن آلندیغی كوسترلمك شرطیله بتون یازیلر هر هانكی بر غزته‌طرفندن اقتباس اولونه‌بیلیر.

مكتوبلرك، امضالری واضح و اوقوناقلی اولملی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر.

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.

پاره كوندرلدیكی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاكف

صاحب ومدیر مسئول
اشرف ادیب

اتبعون اهدكم سبیل الرشاد

عدد ٣٥١ | ٣ محرم ١٣٣٤ | پنجشنبه | ٢٩ تشرین اول ١٣٣١ | جلد ١٤

تفسیر قرآن كریم

مقدمه

قرآن كریمدن غرض فطری

بوكبی باطل دعوالرده بولونانلر اویله ظن ایدییورلر كه علیه الصلوة والسلام افندیمز شامه وقوع بولان سیاحتلرندن مآثر مدنیه‌یی كورمك، علمای نصرانیه ایله اختلاط ایتمك، روما قانونلرینی تتبع ایلمك كبی برچوق استفاده‌لر تأمین ایتدی. طوغروسی، حریفلرك شوظنلرنده‌كی حماقتلری یوقاروده‌كی ظنونه ذاهب اولملرینی ایجاب ایدن حماقتلرندن آشاغی قالماز.

زیرا علیه الصلوة والسلام افندیمز قومندن مفارقت ایتمدیكی كبی، اهل كتابك علومندن استفاده ایده‌بیله‌جك قدر اونلرك مملكتلرینه‌ده كیدوب كلمدی. بلكه كندی قومی آره‌سنده یاشایه‌رق دیكر انبیای عظام كبی چوجقلغنده وكنجلكنده قویون كوتدی. محیطندن آنجق شامه وقوع بولان ایكی سیاحت سببیله چیقدی‌كه اولكی سیاحتی یاریده قالمش، یعنی بحیرانك توصیه‌سی اوزرینه عموجه‌سی ابوطالبله برابر یاری یولدن مكه‌یه دونمشیدی. واقعا حضرت خدیجه حسابنه تجارت مقصدیله اختیار ایلدیكی ایكنجی سیاحتده شامه كلمشیدی. لكن شامده اقامتی اوزون اوزادی‌یه تحصیله شویله دورسون، آزیجق علم ایدینمه‌یه بیله مساعد دكلدی. ذاتاً بوسفرنده قومیله آرقداشلرندن هیچ آیرلمش دكلدی.

بونكله برابر علیه الصلوة والسلام افندیمزك حرا طاغنده‌كی مغاره‌یه چكیلوب قومندن آیری یاشامش، یاخود قومیله عشیرتیله اختلاطده بولونمش اولمسی كندیسنه نه فائده تأمین ایده‌بیلیر؟ اویله یا، اوزمانلر عربك اولانجه معارفی علم انسابدن، كچمش وقوعاتی حكایه‌دن، شعردن، خطابتدن عبارت ایدی. توحید كبی، اسرار كائناتی تأمل كبی، احكام وحقوق كبی، احوال غیب كبی، حقائق ملكوت كبی تحصیلی اوغورنده انسانك اوزون عمرلر صرف ایتدیكی حالده الده ایده‌میه‌جكی شیلر اونلردن نه‌قدر اوزاق ایدی!

كذلك بریرلرك حكم سوردیكی بلاد ایله اختلاطده بولونمق علیه الصلوة والسلام افندیمز ایچون نه صورتله مفید اوله‌بیلیردی‌كه بو مملكتلر اشاغیده كوروله‌جكی وجهله احكامده عدالت واستقامتدن، اسارتی قالدیرمق، امتلره حریت عمل، حریت كلام ویرمك كبی شیلردن بعید ایدیلر. براز آشاغیده كتاب حكیمك احتوا ایلدیكی مبادی ومقاصد تفصیلاً كوروله‌جكدركه بونلری عقول سلیم نه برهان ایله، نه‌ده سیف ایله تأیید وجبره حاجت قالمقسزین درحال تسلیم ایدر.

صدر اسلامده بولونان انسانلر آیات كریمه‌نك اسباب نزولی، الفاظ قرآنیه‌نك معانیسنی بیلدكلری كبی او كتاب مبینده‌كی اسالیب تبلیغ ایله فنون كونا كون بلاغتك استهداف ایلدیكی مقاصد و غایاته

واقف ایدیلر. مثلا امی بر بدوی‌یه آیات قرآنیه تلاوت اولنوردی‌ده او آیتلردن مقصود اولان معانی و مقاصدك هیچ بری کندیسنه خفی قالمازدی. ذاتاً جناب رب حکیم آیات آلهیه‌سی تأمل ایدیلسین‌ده عقلی باشنده اولانلر عبرت آلسینلر دییه کتاب جلیلنك سهل الفهم اولمسنی مراد بویورمشدر.

ایشته ایلك سابقین اسلامك حالی بومرکزده ایدی. کندیلرندن صوکرا کلن تابعین‌ده عینی مسلکده دوام ایلدیلر. بوده دور مسعود نبوته یاقین بولونملرندن؛ اصحاب کرام رضوان الله علیهم حضراتنك دورینی ادراك ایتملرندن؛ کذلك لسان عربده حقیله ملکه صاحبی اولملرندن ایلری کلیوردی. لکن وقتاکه تابعین دورندن صوکرا کلن مسلمانلر آره‌سنده لسان اسکی فصاحتنی غائب ایدرك خطا آلود بر لهجه انتشاره باشلادی؛ وقتاکه عربلر درست عربجه سویلمك ملکه‌سندن کیتدکجه اوزاقلاشه‌رق آرتیق لسان مسئله‌سی بر چوق کتابلر تألیف اولونمق احتیاجنی کوسترر علوم حالنی آلوب بوخصوصده بر چوق اختلافات، بر چوق مسالك وروایات ظهور ایلدی؛ طبیعتیله عبارات قرآنیه‌نك فهمی، آیات کریمه‌نك تأویلی خصوصنده بوکون کورمکده اولدیغمز وجهله مختلف مشربلر، سخیف تأویللر میدان آلدی. برحالده‌که قرآن کریم مرتبهٔ قصوای بلاغتدن اینه‌رك همان همان آکلاشیلماز معمالر درکه‌سنه دوشمه‌یه یوز طوتدی.

بو بویله اولدیغی کبی قرآن کریمك نزولنده‌کی مقصدی ناطق اولان آیات کریمه جداً چوق اولوب اکثر سوره‌لرده مندمجدر، که ابن جریرك دیدیکی وجهله بونلر اوچ اساسده اجمال اولونه‌بیلیر: توحید، اخبار، دیانات. شبهه یوقدرکه شو اوچ اساس هر شیئی جامعدر.

قرآن کریم بزلره مدار عبرت و انتباه اولمق، قلبلری جهالت خسته‌لقلرندن قورتارمق؛ بشرك اصلاح شؤونی و دنیا و عقباده فوز بولملرینی تأمین ایچون روحلرك تهذیبی مقصدیله من طرف الله امر بویورولان احکامه ارشاد ایلمك اوزره الك کوزل قصه‌لری الك بلیغ بر بیانایله تبلیغ ایلمشدر. عربلر بدایت اسلامده قرآن کریمده‌کی قصه‌لرك احتوا ایلدیکی حصه‌لری حقیله آکلارلر؛ بو قصه‌لردن مقصد کچمش ملتلرك تواریخ و شؤوننی سرد ایتمك دکل، بلکه عبرت و انتباهه دعوت اولدیغنی پك کوزل بیلیرلردی. بونك ایچون موضوع بحثمز اولان قصه‌لرك تکرار ایدیلمش اولمسنه اهمیت ویرمزلر؛ ایجازدن صوکرا اطناب، اطنابدن صوکرا ایجاز کبی، یاخود وقایعك سلسله‌یه مراعات اولنمقسزین سرد اولونمسی کبی خصوصاتی ناخوش کورمه‌یی عقللرینه بیله کتیرمزلردی. قرآن کریم عینی قصه‌یی مختلف محللرده متنوع اسلوبلرله، یاخود بر برینه یاقین صورتلرله تبلیغ ایلدیکی حالده بونلردن هر برنده اویله بر روح واردرکه دیکری اونی ادا ایده‌مز. اویله برغایه تأمین ایدرکه اوته‌کی اوکا واصل اوله‌ماز. ایشته «لقدکان فی قصصهم عبرة لاولی الالباب»، «وکلاً نقص علیك من انباء الرسل ماتثبت به فؤادك و جاءك فی هذه الحق وموعظة و ذکری للمؤمنین»، «و قد خلت سنة الاولین»، «سنة الله التی قد خلت فی عباده» کبی آیات کریمه ایله هپ بو دقیقه‌یه اشارت بویورولیور.

صدر اسلامده‌کی عربلرك بر قسمی بدوی و امی اولدقلری ایچون بوقصه‌لره عائد فضله معلومات ایدینمك هوسنه دوشدکلری زمان عرب یهودیلرندن اولوب اخیراً مسلمان اولانلره، یاخود اوعیارده‌کی مسیحیلره مراجعت ایدرك اونلردن صورارلردی. بونلرده اخبار ماضیه‌یه عائد بیلدکلرینی روایت ایدرلردی. عربك اهل کتابی ایسه اکثریتله اوقومق یازمق بیلمه‌ین طاقمدن اولدیغی ایچون اسلامی قبول ایتدکلری زمان‌دور جاهلیتلرنده اوکرنمش اولدقلری بوقصه‌لره اتباعاً احکام شرعیه‌یه مخالف بر طاقم عقیده‌لرده ثابت قالمشلردی. بو قصه‌لر ایسه اکثریتله تاریخ صحیحه مستند اولمیوب عوامك آغزنده دولاشان ونسلاً بعد نسل انتقال ایده‌کلن بریغین حکایه‌لردن عبارت ایدی. نته‌کیم کعب الاحبار، وهب بن منبه، عبدالله بن سلام بو ذواتدندر.

ایشته بووبونلرك امثالندن برچوق اسرائیلیات روایت اولوندی‌که کرك حکایات ماضیه‌یه، کرك مبدأ خلقته و اسرار کونه عائد اولان بو مصاللرله مفسرلر کتابلرینی طولدوردیلر.

عبدالله بن عمرك یرموك وقعه‌سنده اهل کتابه عائد ایکی دوه یوکی اثر الده‌کیره‌رك مندرجاتنی حکایه ایدردی‌که بونلر هیچ بر زمان علیه الصلاة والسلام افندیمزك قول کریمی دکلدی.

قرآن کریم جناب حقك وحدانیتی و عبادت واستعانتك آنجق ذات باری‌یه مخصوص اولدیغنی «ایاك نعبد وایاك نستعین» نظم جلیلی ایله بیلدیره‌رك بنای شرکی تملندن ده‌ویردی؛ یهودك احباریله نصارانك قسیسلری طرفندن احداث اولونان انواع شرکی محو ایتدی؛ اصنامه عبادت ایدنلرك عقیده‌لرنده‌کی سخافتی ومسیحك، یاخود عزیرك ابن الله اولدیغنه، اللهك اوچدن اوچنجیسی بولندیغنه، یاخود کائناتده‌کی اشیادن برینه بکزه‌دیکنه ذاهب اولانلری «لیس کمثله شیء» حکم قطعیسیله بیتیره‌رك دساتیر متینهٔ اسلامی وضع ایلدی.

بونکله برابر قرآن کریم عقیدهٔ توحیدی اویله مجرد وهم وخیال، یاخود پارلاق خطابلر اوزرینه بنا ایتمدی. بلکه بنیان وحدتی قاهر حجتلر، قاطع برهانلردن متشکل اساسلره استناد ایتدی. اعلام هدایتنی‌ده ملکوت سموات وزمینی وبوتون مآثر خلقتی امعان نظرلری اوزرینه قوردی.

کتب ادیانی بوتون تنوع واختلافاتیله برابر لحاظهٔ تدقیقه آلان بر متفکر بونلردن هیچ برینك انسانی اعمال فکر ونظره، قوانین کونی تعمیقه، ابصار وعقولك ادراك و احاطه ایده‌بیله‌جکی هرشیدن حقك الوهیت و وحدانیتی استدلاله سوق خصوصنده قرآن کریمه

نظیر اوله‌مایه‌جغنی کورمکده صیقنتی چکمز .

قرآن کریم اسباب کونیه‌نك مسبباتنه ارتباطنی انکار ایتمك شویله طورسون ، خلقتك کوچوك ، بویوك نه‌قدر شکلی وارسه هر برینك موجودیتلرینی کافل اوله‌بیلن و جناب واجب‌الوجوده منتهی اولان بر سلسلهٔ اسباب ایله مرتبط اولدیغنی صراحةً بیان بویورور. « ان‌الله یمسك‌السموات والارض ان تزولا ولئن زالتا ان امسکهما من احد من بعده » .

اسلامك قرون اولاسنده کلن اهل قرآنك تاریخی میدانده طورییور و بزه کوستریبورکه اودوره‌کی مسلمانلر علمك اساطینی، ارکان حمایتکارانی ایدیلر. کیمیا، حکمت، هیئت، ماکینه کبی فنونده جهانك مقتداسی بولونیورلردی . نته‌کیم جبر ، مثلثات کبی علوم اسلامیه‌یی یکیدن ایجاد ایتمشلردی . ایشته بونلر شبهه‌سز دستور حکمتلری اولان قرآن حکیم اقتضاسنجه علمی تحری ایدرلر ، نشر ایدرلر، قوانین خلقتی تتبع وتدریس ایدرلردی. عجبا الده ایتدکلری بوقدر علوم کندیلرینك عقیدهٔ توحیده‌کی رسوخلرینی آرتیرمقدن؛ ذات باری حقنده‌کی یقینلرینه بر اوقدر یقین دها علاوه ایتمکدن باشقه بر تأثیری اوله بیلمشمی ؟ « سنریهم ایاتنا فی‌الآفاق وفی انفسهم حتی یتبین لهم انه‌الحق ... »

دیدکلری کبی بوکون علوم‌طبیعیه ترقی ایتمش‌سه عجبا بزه بو کونك « خلق‌کل شیٔ فقدره تقدیراً » نظم جلیلی‌ایله تجلی‌ایدن برصانع‌مبدعی اولدیغنی ناطق‌آیات وشو اهد دقیقه‌نك آچمش اولدیغی حقایق تأیید ایلکدن باشقه برشی‌می یایدی؟ عجبا نحول علمانك مجاهداتی‌سایه‌سنده برطرفدن‌طوٗرمایوب‌میدانه چیقان بوحقیقتلرکائناتده برحکمت‌بالغه‌نك، تبدلدن مصون برنظام محکمك حکمفرما اولدیغنه دلالتدن ماعدا بر تأثیرمی کوستردی ؟ بوقدر تحریات و تتبعاتك نتایجی عجبا «بدیع‌السموات‌والارض»،«وماخلقنا‌السموات‌والارض‌ومابینهما‌الاعبین»، « ماخلقناهما الا بالحق و لکن اکثرهم لایعلمون » ، « ان فی‌خلق السموات والارض واختلاف‌اللیل والنهار والفلك‌التی تجری فی‌البحر بما ینفع‌الناس وما انزل‌الله من‌السماء من ماء فاحیا به‌الارض بعد موتها و بث فیها من کل دابة و تصریف‌الریاح والسحاب‌المسخر بین‌السماء والارض‌لآیات لقوم یعقلون» طرزنده‌کی آیات جلیله‌ایله بیان‌بویورولان حقایقك خارجنده برشی‌میدر ؟

عجبا « و جعلنا من‌الماء کل شیٔ حی » ، « والارض بعد ذلك دحاها اخرج منها ماءها و مرعاها والجبال ارساها » ، « هوالذی خلقکم من نفس واحدة وجعل منها زوجها لیسکن الیها فلما تغشاها حملت حملاً خفیفاً فمرت به » ، « وجعلنا رواسی ان تمید بکم » ، « کل فی فلك یسبحون » کبی همانده تعدادی قابل اولمیان و ترجمان اولدقلری حقایقك بوکونه قدر فلاسفه طرفندن انجق یك جزئی بر قسمی ادراك ایدیله‌بیلن آیات قرآنیه اوقوندقجه ملحدلرك بنیان الحادی ییقلمزمی؟ قوردقلری قضایای فاسده قرآنه و منزل حکیمنه قارشی صاووردقلری افکار ایله برابر یرلره سریلمزمی ؟

عبدالعزیز چاویش

اجتماعیات:

دین ایله دولت

یاخود

خلافت و سلطنت

تفریق اولنه‌بیلیرمی؟

دولت : کچن نسخه‌دن مابعددر

دولت کلمه‌سی ایکی صورتله استعمال اولنیور : بر کره بر مملکته حکم ایدن سلاله‌یه اطلاق اولنور . مثلا امویه دولتی ، عباسیه‌دولتی ، عثمانلی دولتی ، ایران دولتی، روما دولتی کبی .

برده حکومت وسلطنته اطلاق اولنور . مثلا فرانسه دولتی دینیلیرده بونکله کافهٔ ممالکنه حکم ایدن حکومت حاضره‌سی مراد اولنور. ذاتاً حکومت لغت‌اصلیه‌سنده (حکَمَ) نك مصدری‌در وفصل خصومت معناسنه تحکمدن بر اسم‌در . عرف واصطلاحده ایسه سلطنت واو سلطنته صاحب اولان رجال‌دن عبارت‌در.

خلافت:

خلافت کلمه‌سی شرع اسلامیده علیه‌الصلاة والسلام افندیمز طرفندن امور دینیه وسیاست دنیویه‌یی حرس ومحافظه خصوصنده جناب پیغمبرك نیابت ووکالتی معناسنه‌در . بناءً علیه خلافت ، دینی ودنیوی ایکی ریاستی بردن جامع‌در. امور عامه‌یی خلیفه‌یه تفویض ایتمك واجب‌در. احکامك معمول‌به اولمسی ایچون یا بالذات‌خلیفه‌دن، یاخود وکیللرندن صدور ایتمسی لازم‌در. «احکام سلطانیه»ده بیان اولوندیغنه کوره خلیفه ایچون لزومی درکار اولان امور عامه اون‌در. تفصیلات الق ایسته‌ینلر اورایه مراجعت ایده‌بیلرلر.

سلطنت:

سلطنت ، سلطان لفظندن آلنمه بر کلمه‌در،که دولت ، یاخود حکومت مراد اولنور. دولت ، یاخود حکومتك اك بیوك حاکمنه‌ده سلطان نامی ویریلیر .

خلافت

عباسیه دورنده‌کی مستقل امرادن‌اك اول بوعنوانی طاقینان (محمود بن سبکتکین‌الغزنوی) در .

مابعدی وار

آقسکیلی احمد حمدی

فقه

خلافیات

استاد محترم ازمیرلی اسماعیل حق بك افندینك تقریرلری

[٧]

مفهوم مخالفت — مفهوم مخالفت حقنده‌كی مذاهب مختلفه ـ مفهوم مخالفتك شرائطی ـ مفهوم صفت ـ مفهوم عدد ـ مفهوم لقب ـ مفهوم شرط ـ مفهوم غایه ـ مفهوم حصر ـ مفهوم علت ـ مفهوم استثنا ـ مفهوم حال ـ مفهوم زمان ویامكان.

٤) **دلیل خطاب**. — الفاظك دردنجی صنفی[١] دلیل خطابدر. دلیل خطاب حكمك بر شیئه اثبات اولونمه‌سندن اوشیئك ماعداسندن حكمك نفیی ؛ یاخود حكمك بر شیدن نفی اولونمسندن اوشیئك ماعداسنه حكمك ایجابی ـ اثباتی ـ آكلاشلمقدر . بر شیئه حكم اثبات اولونمش‌ایسه او شیئك ماعداسندن مفهومندن حكم نفی اولنور. اگر برشیئدن حكم نفی اولنمش‌ایسه اوشیئك ماعداسنه، مفهومنه حكم اثبات اولنور . ابن رشد دها اشاغیده دلیل خطابی « منطوق بهك ضدیله مسكوت‌عنهه(مفهومه) حكم ایتمكدر.» دیه تعریف‌ایدییوركه ایكنجی تعریف برنجی تعریفندن دها وجیزدر .

دلیل خطابه مفهوم مخالفت‌ده دیرلر. [٢]

مذاهب مختلفه. — دلیل خطاب (مفهوم مخالفت) مختلف فیه‌در . جمهوره كوره : مفهوم لقبدن ماعدا بوتون مفهوم مخالفتلر حجتدر ، بر اصلدر ، بر دلیلدر . فقط امام اعظم ابو حنیفه‌یه ، عامهٔ اصحاب ابی‌حنیفه‌یه واكثر متكلمینه كوره مفهوم مخالفتلرك هیچ بری اصل دكلدر ، مفهوم مخالفتلر منطوقك ماعداسنه دلالت ایتمز . آنجق آكا دلالتی دیكر بردلیله توقف ایدر. ائمهٔ حنفیه‌دن شمس الائمة السرخسی‌نك كتاب السیرده بیانه كوره : مفهوم مخالفت خطابات شارعده حجت دكلدر ؛ فقط ناسك عرف و مصطلحلرنده حجتدر . بعض متأخرین شافعیه‌یه كوره : مفهوم مخالفت بالعكس كلام الله و كلام رسول اللهده حجتدر، فقط مصنفین وسائره‌نك كلاملرنده حجت دكلدر. كرخی وسائره كبی بعض حنفیه ـ شافعیه كبی ـ مفهوم مخالفتی قبول ایدییورلر .

مفهوم مخالفتی انكار ایدنلرك ادله‌سی دها قوی‌در. ادله‌نك قوتنه باقیلنجه جمهور حنفیه‌نك مذهبی مذهب راجح اولیور .

مثلا : « فی سائمة الغنم الزكاة = سائمهٔ غنمده زكات واردر . »

[٧] متن: « واما الطریق الرابع . . . . . . فی غیر السائمة . »

[١] طریق رابع برنه‌صنف رابع‌دیمك‌اقتضا ایدردی. چونكه دلیل خطاب الفاظك صنف رابعی‌در طریق رابع‌قیاسدر ، بوقسه دلیل خطاب دكلدر .

[٢] دلیل‌خطابدن‌منطوقه مخالف معنی آكلاشلدیغی‌ایچون دلیل‌خطابه «مفهوم مخالفت» دیمشلردر. دلیل خطاب دیمسی‌خطاب بومعنایه دلالت ایتدیكی ایچوندر.

حدیث شریفده ایكی نظر واردر : ١) دلیل خطابی قبول ایدنلرك نظری ، ٢) ایتمه‌ینلرك نظری .

دلیل خطابی، مفهوم مخالفی قبول ایدن جمهور دیورلركه: « سائمهٔ غنمده زكات واردر . » حدیث شریفدن « سائمه‌نك غیریسنده زكاة یوقدر. » معناسی آكلاشیلیر. حدیث شریف سائمه‌نك [١] غیریسنده زكاتك بولونمیه‌جغنه دلالت ایدر . فقط ائمهٔ حنفیه دیورلركه: بو حدیث شریفدن آنجق سائمه‌ده زكات اولدیغی آكلاشیلیر . عكسی (ماعداسنده زكات اولمدیغی) آكلاشیلماز . ائمهٔ حنفیه هرنه قدر «سائمه‌نك غیریسنده‌ده زكات یوقدر.» دیورلر ایسه‌ده، بونی باشقه بر دلیلدن آكلایورلر . یوقسه بو حدیث شریفدن دكل. دلیل خطابی (مفهوم مخالفتی) قبول ایدنلره كوره شو خطاب ایكی حكمه دلالت ایدر . قبول ایتمه‌ینلره كوره بر حكمه دلالت ایدر .

مفهوم مخالفتی اثبات ایدنلر مفهوم مخالفتك بحسب الشرع ویا بحسب اللغة حجت اولمسنده اختلاف ایدییورلر. بوخصوصده شافعیه‌نك ایكی وجهی واردر . رازی دیوركه : دلیل خطاب بحسب اللغة نفیه دلالت ایتمز. بلكه عرف عام حسبیله نفیه دلالت ایدر .

مفهوم مخالفتی اثبات ایدنلره كوره « غنم سائمه‌ده زكات واردر.» جمله‌سنك مفهومنده ایكی وجه واردر: ١) دوه اولسون، بقراولسون، غنم اولسون، علی الاطلاق علوفه‌دن زكات نفی اولونمقدر . ٢) یالكز غنم علوفه‌اولان غنمدن زكات نفی اولونمقدر. صحیح اولان آنجق غنم علوفه‌دن زكاتك نفی اولونمسی‌در.

مفهوم مخالفتك شرائطی. — مفهوم مخالفت طرفدارلری مفهوم مخالفتك حجت اولمسی ایچون باشلیجه شوشرطلری درمیان ایدییورلر:

١) مفهوم مخالفت كندندن راجح اولانه یعنی منطوقه ، مفهوم موافقته ، نصه، تنبیه خطابه معارض اولمامليدر. قیاسه معارض‌اولورسه قاضی ابوبكر الباقلانی قیاسه‌قارشوعامی ترك ایتمه‌یی تجویز ایتدیكی حالده قیاسه‌قارشومفهوم مخالفتی تركی تجویز ایتمیور. قیاس‌راجحدر، دینلرده واردر. طوغریسی‌ده بودر . عام‌ده مفهوم مخالفته راجحدر .

٢) منطوق ایله امتنان قصد اولونماملیدر . استعیذبالله « لتأكلوا منه لحماً طریاً » آیت جلیله‌سی « لحم طری‌یی یه‌ییكز . » دیمكدر . یوقسه « لحم طری‌نك غیریسنی یه‌میكز . » معناسی اكلاشلماز. زیرا مقام امتنانده كلمشدر . مقام امتنانده كلمه‌نك مفهوم مخالفتی یوقدر .

٣) منطوق ایله تفخیم و تأكید حال‌قصد اولونماملیدر. « لایحل لامرأة تؤمن بالله والیوم الاخر = هر كیم الله ورسولنه ایمان ایدرسه شویله یاتمق حلال دكلدر .» حدیث شریفنده منطوقك ، یعنی ایمان ایله تقیید اولونمه‌نك مفهومی یوقدر. ایمان تفخیم ایچون ذكراولونمشدر.

[١] آلتی آیدن زیاده صحرا ومرعاده لبنی، یاخود نسلی ، یاخود سمنی ایچون رعی مباح ایله رعی اولونان حیوانه « سائمه » دینیر. آلتی آی ویا آلتی ایدن زیاده علف ویریلن حیوانه « علوفه » دینیر .

ايمان ايتمزسه حلالدر ، ديمك دكلدر .

٤) سياق كلامدن تعميم قصد اولونديغى ظاهر اولماملىدر . « والله على كل شیءٍ قدير = جناب حق هرشيئه قادردر . » آيت جليله‌سنده اولديغى كبى . « شیء » موجوده اطلاق اولنور . بناءً عليه هر شيئه قادردر . » دن «معدوم ممكنه قادر دكلدر. » مفهومى آكلاشلماز . زيرا بولفظ تعميم ايچون كلمشدر .

٥) منطوق، برجمله‌يه تبعاً كليرسه ينه مفهوم مخالفت معتبر دكلدر. منطوق مستقلاً ذكر اولونمليدر . مثلا : « ولاتباشروهن و انتم عاكفون فى‌المساجد = سز مسجدده اعتكاف ايتديككز حالده قادينلركزله جماع ايتمه‌يكز . » بويورولیور . يا مسجدك غيريسنده اعتكاف ايدرسه مباشرت جائزمى‌در ؟ بونده‌ده مفهوم مخالفت يوقدر. زيرا « فى‌المساجد » تبعاً كلمشدر . اصل مقصد، اعتكافده مباشرتك جائز اولمديغنى كوسترمكدر .

٦) منطوق وصف غالب حكمنده اولماملىدر . « وربائبكم اللاتى فى‌حجوركم» نظم جليلنده «ربائب»[۱] حجورده (تحت تربيه‌ده) اولمق ايله تقييد اولونيور . زوجك حجورنده (تحت تربيه‌سنده) اولسون، اولماسون نكاح حرامدر . يوقسه زوجك تحت تربيه‌سنده بولونان اوكى قيزلر حرامدر، تحت تربيه‌سنده اولميان اوكى قيزلر حرام دكلدر ، ديمك دكلدر . حجورده اولمق وصف غالبدر . اكثريا اوكى قيزلر زوجك تحت تربيه‌سنده اولور . كتاب وسنتده بونك امثالى چوقدر .

*

* *

مفاهيم مخالفت . ـ مفهوم مخالفت بروجه‌آتى نوعلره منقسم اولور :

۱) مفهوم صفت . ـ مفهوم صفت حكم اوصافك بريله ذاته تعليق اولنان يرده اولور . « فى‌سائمة‌الغنم الزكاة » حديث شريفنده اولديغى كبى‌كه: غنم ذاتدر ، سائمه اوصافندن بريدر . حكم زكات سائمه اولان غنمه ترتب ايديور .

جمهوره كوره مفهوم صفت حجتدر. ابوحنيفه ، اصحاب ابى‌حنيفه، بعض شافعيه و مالكيه‌يه كوره : مفهوم صفت ايله عمل اولونماز . مفهوم صفت دليل دكلدر. ائمهٔ لغتدن اخفش، ابن فارس، ابن جنى‌ده حنفيه‌يه موافقت ايديورلر. شافعيه‌دن ماوردى‌يه كوره: سائله جواب واقع اولان يرلرده مفهوم صفت ايله عمل اولونماز ؛ فقط ابتداءً واقع اولان يرلرده مفهوم صفت ايله عمل اولنور . ابو عبدالله بصرى‌يه كوره مفهوم صفت اوچ صورتده حجتدر :

۱ ـ بيان موردنده وارد اولان يرده : « فى‌سائمة الغنم الزكاة » حديث شريفنده اولديغى كبى .

۲ ـ تعليم موردنده وارد اولان يرده : مبيع قائم ايكن بايع ايله مشترى مقدار ثمنده اختلاف ايتسه‌لر تحالف (مشترى ايله بايعدن هرايكيسنه يمين) لازم كله‌جكى مسئله‌سنده اولديغى كبى‌كه مبيع قائم دكل ايسه تحالف لازم كلمز .

۳ ـ صفتك ماعداسى صفت تحتنده داخل اولور : ايكى شاهد ايله حكم كبى‌كه بر شاهد ايله حكم اولونمامه‌يه دلالت ايدر . زيرا شاهد واحد ايكى شاهد تحتنده داخلدر .

*

۲) مفهوم عدد . ـ مفهوم عدد حكم عدد مخصوص ايله تعليق اولنان يرده اولور كه بو عددك ماعداسندن حكم منفى اولور . « فاجلدوهم ثمانين جلدة » آيت جليله‌سنده‌كى « ثمانين » كبى‌كه نظم جليل «سكسان جلده . » ديور . ۸۸ ، ياخود ۷۹ دكل . تام ۸۰ جلده ياپيكز . ديمكدر . مالك، شافعى ، احمد بن حنبل ، داود ظاهرى ايله حنفيه‌دن صاحب هدايه مفهوم عددى قبول ايديورلر . مفهوم صفتى قبول ايتمه‌ينلر مفهوم عددى‌ده قبول ايتميورلر .

*

۳) مفهوم لقب . ـ مفهوم لقب حكم اسم علم ايله ويا اسم نوع ايله تعليق اولنان يرده اولور. « على افندى شاعردر. » ، «غنمده زكات واردر.» جمله‌لرنده اولديغى كبى. جمهوره كوره مفهوم لقب معتبر دكلدر. ابوبكر الدقاق ، شافعيه مفهوم لقب ايله عمل ايديور . مفهوم لقبك حجت اولديغى ابن خواز منداد، باجى ، ابن القصاردن‌ده مرويدر . ابن فورك‌ده بوكا ميالدر . بعض شافعيه‌يه كوره اسماء انواعده معمول به‌در . فقط اسماء اشخاصده معمول به دكلدر . حنابله‌دن انجق قرينه دلالت ايدرسه مفهوم لقب ايله عمل ايتمك جائز اولديغى حكايه اولونيور. فقط قرينه ايله دلالت نزاعدن خارجدر .

*

٤) مفهوم شرط . ـ شرط مشروطك توقف ايتديكى شيدر . مفهوم شرطده لفظ شرطه معلق اولور . مفهوم صفته قائل اولان مفهوم شرطه‌ده قائل اولمشلردر . مفهوم صفتى قبول ايتمه‌ينلردن بعضيسى بيله مفهوم شرطى قبول ايديور. چونكه دها قويدر . نته‌كيم ابوالحسين السهيلى «آداب الجدل» ده حنفيه‌دن چوغندن نقل ايديور . كرخى قبول ايديور . ابن القشيرى مفهوم شرطك حجت اولديغى اهل عراقك بويوكلرندن نقل ايديور . امام الحرمين الجوينى‌ده اكثر علمادن نقل ايديور . اكثر معتزله‌ده بوكا قائلدر. محققين حنفيه بو مفهومى‌ده قبول ايتميورلر. بومنع خصوصى ابوحنيفه‌دن، مالكدن‌ده روايت اولنور . باقلانى ، غزالى ، آمدى‌ده منعى اختيار ايديورلر . « اكر بكا اكرام ايدرسه‌ك بن‌ده سكا اكرام ايدرم.» ، « من تطهر صحت صلاته » جمله‌لرنده اولديغى كبى .

*

٥) مفهوم غايه . ـ مفهوم غايه حكم (الى) ويا (حتى) ايله مد اولنان يرده اولور. برشيئك غايه‌سى اوشيئك آخرى ديمكدر . جمهور بوكا قائلدر . مفهوم غايه مفهوم شرطدن دها قويدر. مفهوم مخالفتى نفى

---

[۱] ربائب : ربيبه‌نك جمعى‌در؛ قادينك باشقه برقوجه‌دن اولان قيزى‌در.

ایدنلرك بر چوغی‌ده مفهوم غایه‌یی قبول ایدییورلر. باقلانی، غزالی، قاضی عبدالجبار، ابوالحسین مفهوم شرط ایله عمل ایتمدکلری حالده مفهوم غایه ایله عمل ایدییورلر، بوخصوصده حنفیه‌ده بر طائفه ایله آمدی مفهوم غایه‌یی قبول ایتمیورلر. مفهوم غایه، حنفیه‌دن صاحب البدیعك دیدیکی کبی، دلالت اشارت یعنی منطوق قبیلندندر. تلویحده «مفهوم غایه متفق علیه‌در» سوزی بوکا محمولدر.

استیعذبالله «ثم اتموا الصیام الی اللیل» آیت جلیله‌سی اقشامه قدر اوروج طوتکز، اقشامدن صکرا طوتمایکز، دیمکدر. «فاغسلوا وجوهکم وایدیکم الی المرافق» آیت جلیله‌سی «اللرکزی دیرسکلره قدر ییقاییکز، اوندن صوکراسنی ییقامایك.» دیمکدر.

•

٦) مفهوم حصر. — بونك انواعی واردر. اقواسی (ما والا) ایله اولاندر. مفهوم حصرك منطوق ویا مفهوم اولمسی مختلف فیه‌در. جمهوره کوره مفهومدر. حنفیه، ابواسحق شیرازی‌یه کوره منطوقدر. قرافی‌ده بونی ترجیح ایدییور. (انما) ایله اولان حصر قوتده (ما والا) ایله حصره قریبدر. مفهوم حصر مفهوم غایه‌دن اقوادر. فقها واصولییندن بر جماعت از جمله امام الحرمین الجوینی، غزالی مفهوم حصری قبول ایدییورلر. دیکر بر جماعت، از جمله باقلانی، آمدی، بعض متکلمین بونی انکار ایدییور.

«انما الاعمال بالنیات»: آنجق عمل ایله نیت اولور، نیتك غیریسینه عمل اولماز، دیمکدر. «ماقام الازید»: زیددن باشقه قائم یوق، دیمکدر.

•

٧) مفهوم العلة. — مفهوم علت حکم علت ایله تعلیق اولنان یرده اولور. «حرمت الخمر لاسکارها = خمر اسکارندن طولایی حرم قیلندی.» جمله‌سنده اولدیغی کبی.

مفهوم علت ایله مفهوم صفت آره‌سنده شویله بر فرق واردر: صفت بعضاً علت اولور: اسکار کبی. بعضاً علت اولماز، بلکه متمم اولور: سوم (سائمه‌لك) کبی که سوم علت دکل، بلکه علتك متممی‌در. مفهوم صفت حقنده اختلاف ایدنلر بوراده‌ده اختلاف ایتمشلردر.

•

٨) مفهوم استثنا. — استثنا جمهور شافعیه‌یه، اکثر منکرین مفهومه کوره مستثنی‌یه مستثنی منهك حکمنه مخالف بر حکم افاده ایدر. مفهوم استثنا حنفیه‌یه کوره منطوقدر، عباره‌در.

•

٩) مفهوم حال. — خطابی حال ایله تقیید ایتمکدر. حال بوکه حال صفته راجع اولمغله مفهوم حال مفهوم صفتدن باشقه بر شی دکلدر.

١٠) مفهوم زمان ویا مکان. — کلامی زمان ویا مکان ایله تقیید ایتمکدر. بوده مفهوم صفته راجعدر.

تصحیح. — ٣٥٠ نجی نسخه، ٩١ نجی صحیفه، ایکنجی ستون، ٢٤ نجی سطرده ترتیب سهوی اوله‌رق (آوجه‌ده) دیه دیزیلن کلمه «اوجنه‌ده» صورتنده تصحیح اولنملی‌در. معنایی بوزه‌جق درجه‌ده اهمیتلی بر سهو اولدیغی جهتله تصحیحی اهمال ایدیلمه‌ملی‌در.

خطابه

بیروت مفتیسی کبار علمادن فضیلتلو مصطفی نجا افندی حضرتلری طرفندن آناقارطه‌لرده عساکر اسلامیه‌یه قارشی ایراد بیورولان خطابهٔ بلیغه‌نك ترجمه‌سیدر:

ای محترم قوماندانلر، فداکار ضابطلر، قهرمان عسکرلر،

اللهك سلام و نصرتنه مظهر اولکز. تأیید الٓهی‌یه مظهریتی جاندن، یوره‌کدن تمنی ایتمکده اولدیغمز امیرالمؤمنین افندیمز حضرتلری فی سبیل الله جهادی اعلان ایتدی و دین مبینك محافظه‌سی، شو وطن مقدسك مدافعه‌سی ایچون مسلمانلرك نفیر عام صورتیله قیامنی امر بویوردی. دشمن بلاد اسلامیه‌دن برینه هجوم ایدنجه بویله بر حرکت ذاتاً واجب اولور. آرتیق خلافت اسلامیه‌نك مرکزینه اعدا طرفندن هجوم ایدیلیر وبوتون ممالك اسلامیه آیاقلر آلتنده چکنه‌نمك ایستنیرسه اووجوبك نه درجه‌لرده قوت و قطعیت کسب ایتمسی ایجاب ایدر، دوشونولسون. اوت، بویله برزمانده جهاد بوتون مسلمانلر اوزرینه فرض عین اولور. ایشته نفیر عامده بودر.

بناءً علیه امام المسلمین، که خلیفهٔ اعظم غازی سلطان محمد رشادخان افندیمز حضرتلریدر، جهادی امر ایتدیکی ایچون «یا ایها الذین آمنوا اطیعوا الله واطیعوا الرسول واولی الامر منکم» آیت جلیله‌سی مقتضاسنجه او امره اطاعت واجب اولور. وهیچ کیمسه ایچون بووجیبه‌یی ایفادن کری طورمق جائز اولماز. بالعکس «انفروا خفافاً وثقالاً و جاهدوا باموالکم و انفسکم فی سبیل الله ذلکم خیر لکم ان کنتم تعلمون» طرزنده‌کی امر الٓهی موجبنجه مالیله، جانیله فی سبیل الله جهاده اشتراك ایتمك هرکسك اوزرینه واجب اولور.

علیه الصلوة والسلام افندیمز «واذا استنفرتم فانفروا» بویوریورلر که «امام المسلمین جهاده قیام ایله امر ایدنجه همان حاضرلانوب چیقیکز.» دیمکدر.

ای قهرمان مجاهدلر، سزلر بو امره امتثال ایله خلافتی تأیید ایدن، اسلامك شاننی، شوکتنی یوکسه‌لدن وشو کونلرده کوسترمش اولدقلری جانسپارلق، فداکارلق، ثبات، عزم کبی خصائل برکزیده ایله مفاخر ماضیهٔ اسلامی بحق دیریلته‌ن مسلمان یکیتلرینك اك باشنده بولونیورسکز.

بونك ایچون قدس شریف وسوریه حوالیسی علماسندن متشکل بر هیئت مملکتلرندن قالقه‌رق خلیفهٔ معظم افندیمز حضرتلریله رجال

دولتنه وجیبهٔ شکر ومحمدتی عرض ایتمك و مظفر اردوی اسلامه اك صمیمی تمنیاتی اتحاف ایلمك اوزره مرکز خلافته قدر کلدی. ایشته شو دقیقه‌ده کندی طرفمزدن اصالةً ودینداشلرکز اولان همشهریلریمز طرفندن وکالةً سزه تحیات وتشکراتمزی عرض ایدییورز، ای دین ودولت معینلری و وطن مدافعلری.

سزك خلافت اسلامیه‌نك مقامنی، رایت عثمانیه‌نك شرفنی، صفت جلیلهٔ عسکریه‌نك شانی مدافعه اوغورنده کوستردیککز شجاعت و حمیت کرك بزه، کرك بوتون عالمه قارشی علو فطرتکزی، فرط حمیت وشهامتکزی، دولت وملت حقنده‌کی اخلاص ومحبتکزی پك آشکار بر صورتده کوستردی. الله جمله‌کزدن راضی اولسون. الله جمله‌کزی برخوردار ایتسون. الله جمله‌کزی عافیت و سلامتله متنعم ایتسون. دنیاده یاد جمیل ایله، عقباده اجر جزیل ایله فیضیاب ایتسون.

بیلیرسکز که جنت قلیجلرك کولکه‌لری، عزت ایسه جهاد بایراغنك آلتنده‌در. بیلیرسکز که نصرت آنجق صبر وثبات سایه‌سنده قازانیله‌بیلیر. سزك الله الحمد والمنه شیمدی‌یه‌قدر احراز ایلمش اولدیغکز توفیق ونصرت ان شاء الله نهایتده مظفریت کامله‌یی تماميله قازانه‌جغکزه بشارتدر. کرك بزلر، کرك دیکر بالجمله مسلمانلر بو بشارتله شیمدیدن مبشر اولمقده‌یز. ایشته اوزمان بوتون مؤمنلر نصرت الهیه‌یی کورمکله فرحیاب اوله‌جقلر، سزلرده ان شاء الله مملکتلریکزه سالم و سعادت دارینی حائز اوله‌رق دونه‌جکسکز.

ایفا ایتمکده اولدیغکز بو جهاد نماز، اوروج کبی فرض عین‌در. امت آنجق بو فرضك اداسیله حیات بوله‌بیلیر. دین ودولت آنجق بو فرضك اداسیله محافظه ایدیله‌بیلیر. اسلامك قوت وشوکتی‌ده ینه آنجق بو سایه‌ده پایدار اوله‌بیلیر. اوحالده ای قهرمان مجاهدلر بو عزمکزده، بو فداکارلغکزده دوام ایله حقوق جهادی بحق ادا ایدك که کلمة الله عالی اولسون. سزلر دها عالم ارواحده ایکن مشرف اولدیغکز بو دین مبینه نصرت ایدك که منصور ومظفر اوله‌سکز. حبل الهی‌یه صیم صیقی صاریلکز. آیریلق غیریلق حسلرندن اوزاق طوروکز. ثبات کوستریکز. الله صبر وثبات کوسترنلرله برابردر.

جناب حق کتاب مبیننده مجاهدلری مدح وثنا ایدرك «ان الله یحب الذین یقاتلون فی سبیله صفاً کانهم بنیان مرصوص» بیورمشدر. کذلك فی سبیل الله مقتول دوشنلرك حیات ابدیه‌یه مظهر اولدقلرینی خبر ویرمشدر. علیه الصلوة والسلام افندیمز بویوریورلرکه «جهاد فی سبیل اللهی الدن براقمایکز. زیرا او، جنت قاپولرندن بر قاپودر. الله اونکله غمی، کدری ازاله ایدر. فی سبیل الله ایاقلری توزلانان بر آدمه جناب حق آتشی حرام قیلار. الله یولنده قونان توز ایله جهنم دومانی بر آره‌یه کلەمز.»

ای قهرمان مجاهدلر، سزه الله تعالانك واونك نبی صادقنك وعدلرینی تبشیر ایدرم. دشمنله قارشی کلدیککز زمان ثبات کوسترکز وعلیه الصلوة والسلام افندیمزك سنت سنیه‌لرینه اقتداءً «حسبنا الله و نعم الوکیل» دییکز. وقتیله اصحاب کرام، کندیلرینی قورقوتمق ایچون «سز آزلقسکز. حالبوکه دشمنلرکز غایت چوق. بناءً علیه حذر ایتملیسکز.» دینلره قارشی اللهك نصرت موعوده‌سنه ایمانلری بر قات دها آرتاردی‌ده «حسبنا الله ونعم الوکیل» یعنی «اللهمز بزه یتر. او؛ بزم ایچون نه بیوك بر دلیل، نه کوزل بر محافظدر.» دیرلردی. هیچ بر هزیمته اوغرامقسزین جهاددن منصور و مظفر اوله‌رق عودت ایدرلردی. والله ذو فضل عظیم. والحمد لله رب العالمین.

مقالات

استانبول ـ برلین مواصله‌سی

حرب عمومی‌یی شرق سفری نتیجه‌لندیره‌جکدر

اولجه قارئلرمزه، پك یاقینده صربستانك بوکونکی فلاکت واضمحلاله دوچار اوله‌جغنی اکلاتمش، بومانعك اورته‌دن قالدیریلمسیله شرق سفرلرینك درجهٔ اهمیتنی بر درجه‌یه قدر ایضاح ایلمشیدك. کوریلیورکه صربستان حرکاتی کوندن کونه کسب وضوح ایتمکده‌در. متفقلرمزك هرصباح یکی یکی موفقیت ومظفریتلرینی ایشتمکده‌یز. طونه یولی چوقدن آچیلمش، مجارستانله بلغارستان آره‌سنده نقلیات باشلامشدر. بوندن ماعدا باشقه بلغراد ـ صوفیه دمیریولنك التصاق پیدا ایتمه‌سنده آنجق پك جزئی بر مسافه قالمشدرکه، بو مقاله‌مز انتشار ایدنجه‌یه قدر احتمالکه اوده تحت تأمینه آلنمش اولور. بو حسابجه برلین ـ استانبول جاده‌سی بحراً وبراً آچیلیور، خطوط مواصله تماميله بربرینه التصاق ایدییور. صربستان اوزرینه هجوم ایدرك آنی خریطهٔ عالمدن سیلمکه قطعی صورتده عزم ایتمش اولان المان، آوستریاـ مجارستان وبلغارستان حکومتلری، جداً شایان حیرت برسیر وسرعتله صربستانك صوك کونلرینی یاقلاشدیرمغه، بو دقیقه‌یه‌قدر ایکی ثلثنی استیلا وتسخیر ایلمکه موفق اولمشلردر. صربلیلرك معندانه مقاومتلرینه رغماً متفقلر ایلروله‌مکده دوام ایدییورلر. خطوه باشنده صربلردن بیکلرجه اسیر، کاینلی مهمات، آلات وادوات حربیه، سیارخسته‌خانه‌لرله برچوق ارزاق وذخیره ده‌پولری، بوکا مماثل حربه متعلق پك چوق شیلر اغتنام ایلمکده‌درلر. حتی وضعیت حربیه نقطه‌سنده‌ده صربلیلرك خط رجعتلری یا کسیلمش، یا کسیلمك اوزره‌در.

قوای متفقه‌نك بو درجه سرعتله قارشو الآن ائتلافجیلرك متحد بر پلان تعقیبندن، سوقیات عسکریه‌دن، صربستانه کرکی کبی معاونت لزومندن بحث ایدوب طورملری، سلانیکه بو آنه قدر آنجق آلتمش، سکسان بیك قدر قوت کتیره‌بیلملری، بونکله برابر شیمدی‌یه‌قدر هیچ بر جدی موفقیته نائل اوله‌مامالری جداً آجیقلی!

برمنظره تشکیل ایدییور. دیکر طرفدن بالقانلرده بونجه زماندن‌بری طاغیدیلان میلیونلرجه پاره‌لرك، واسع مقیاسده یاپیلان پروپاغاندالرك، انواع مکر و دسیسه‌لرك هپسی محو وهبا اولوب، الك صوکره خائب و خاسر بلغارستاندن قوغوملری ، بو سیاسی افلاس نتیجه‌سنده آره‌لرنده درلو درلو اختلاف و نزاعلر باشلامسی ، قابینه‌لرینك سقوط و تبدلاته معروض قالمسی تقرب ایتمکده اولان اضمحلال قطعی‌نك آثار دهشتنا کیدر . جان چکشیرکن بیله بالقانلروضعیتی لهلرینه چویرمك ایچون دەبەلەنیورلر. یونانستانی جبراً حربه صوقمق ایچون مطبوعاتلری چیرپینوب طورییور . دونمالری بلغارستان ساحللرینی بومباردمان ایتمکله بلغار افکار عمومیه‌سی اوزرینه بر تأثیر حصوله کتیرمکی چالیشیور . فقط ، بلغارلر او کبی بیهوده و نتیجه‌سز تشبثاتی استخفاف ایله قارشیلایورلر .

یونانستانك وضعیتی ایسه اسکیسی کبی‌در . ونیزه‌لوسك عجیب و غریب روللری کیتدکجه عقامته محکوم اولیور . یونان حکومتنك بیطرفلقده‌کی عزم وثباتی کورن ائتلافجیلر هرحالده آنکله بلغارستان بیننده خفی بر معاهده‌نك موجودیتدن بحث ایدییورلر . زائمیسك استعفاسی بیله یونانستانی تعقیب ایتمکده اولدیغی مسلکدن انحراف ایتدیرمدی . بالعکس یرینه کلنلر عینی سیاستی تصویب ایده‌جکلردر . یونان قرالی کوز کوره بر کریدلی سرسرینك آمال منعتپرستانه‌سیچون باشنده بولندیغی برملتی کرداب اضمحلاله‌سوروکله‌مسنه مساعده‌ایتمیه‌جکی طبیعی بر کیفیتدر . رومانیایه کلنجه ، اوندن ائتلافجیلر ایچون هیچ بر امید قاپوسی قالمامشدر .

او حالده برلین ـ استانبول یولی آچیلمشدر . بوندن صوکره اوروپایه شرقدن بول بول خام اشیا، بولغارستاندن‌ده مبذول ذخیره و مأکولات کیده‌جك؛ اورادن‌ده بوینه اسلحه، مهمات ، مواد حربیه، طیاره ، تحت‌البحر ، حتی زه‌پلین و بو کبی ایشه یارایه‌جق شیلر بو طرفلره کله‌جکدر . ائتلافجیلرك بو درجه شاشالامقده حقلری واردر . چونکه یولك آچیلمسی ، بر کره مصر سفرینی تسریع و آز زمانده موفقیتله نتیجه‌لندیره‌جکی کبی ، روسیه و انکلتره علیهنده آیاقلانمش اولان ایرانی‌ده بوتون بوتون حرکته کتیره‌جکدر .

اساساً برلینه یکی تعیین اولنان (حسین قولی خان) نوابك ایرانده‌کی دەموقرات فرقه‌سنك لیدرلرندن اولدیغنه ومذکور فرقه‌نك روسلرله انکلیزلر علیهنده ایرانی حربه سوق ایتمکه چالیشدقلرینه باقیلیرسه ، هرحالده شیمدیدن ایرانی‌ده ائتلافجیلره قارشو محارب بر حکومت وملت عد ایتمکده کندمزی حقلی کورورز. بویله اولمسیدی روسیه سفیری قونسلوسلرینی، تبعه‌سنی ایراندن انفکاکه رسماً دعوت ایتمزدی . دیمك‌که ایرانده‌کی جریان کیتدکجه دشمنلرمز علیهنده کسب وسعت ایدییور . ایرانك خط حرکتی تعقیب ایتمکده اولان (افغانستان)ك ده ایراندن صوکره درحال انکلتره و روسیه‌یه قارشو محارب بر وضعیت طاقنمسی امور محققه‌دن صاییله‌بیلیر . حتی کچنلرده روسیه قونسلوسلری کندی رسمی راپورلرنده افغانستانده التمش بیك سواری‌دن مرکب برقوتك طوپلانوب برسمت مجهوله طوغری حرکت ایده‌جکلرینی روسیه‌یه اخبار ایتملری کیفیتی ، افغانستانك‌ده جهاد حاضرلقلرنده بولوندیغنی، صره‌سی کلنجه همان‌انکلتره‌وروسیه‌یه یوکله‌نه‌جکنی کوستریبور .

مصر وعراق حرکاتی بزجه بوشرق سفرینك اناختارلری مثابه‌سنده‌در . حمداً ثم حمداً عراقده دائما دشمنلرمز تپه‌لنمکده‌در . یاقینده‌ده انشاءالله خطهٔ مصریه‌یی انکلتره‌نك دست تهکمندن تخلیص واسترداد ایده‌جکز. سویش قنالنك قوای عثمانیه النه کچمسی هند سفرینی تسهیل‌ایده‌جکی کبی ، هندستانده‌ده دهشتلی وجدی‌اختلاللرك حصولنی تأمین ایلیه‌جکنه اصلا شبهه ایتمه‌ملی‌در .

بناءً علیه هرطرفدن آلمقده اولدیغمز مسرتبخش وامید آور خبرلر یاقینده عالم اسلامك حرکات فعالانه‌سنی کوسترمکده‌وبوصورتله حرب عمومینك شرق حرکاتیله نهایت بولوب نتیجه‌لنه‌جکنه دلالت ایلمکده‌در .

س . م . توفیق

حکومت دینیه و قدسیه احداثی تشبثاتی

اقدام غزته‌سنك صاحب امتیازی ۸ تشرین ثانی تاریخیله لوزاندن تلغرافله اشعار ایدییور: « فرانسز مبعوثلرندن (موتری) «فیغارو» غزته‌سنده نشر ایتدیکی بر مقاله‌ده ، ائتلاف دولتلرینه اتحاد اسلام پولیتیقه‌سی تعقیب ایدرك عالم اسلامك ممثلی اولمق اوزره مسلمانلر ایچون بر حکومت دینیه وقدسیه احداث ایتملرینی توصیه ایدییور.»

*

* *

انتقام الهی . — ماکدونیاده بولغارلرله فرانسز و انکلیزلر آره‌سنده قانلی محاربه‌لر دوام ایدییور. ارباب بصیرت ایچون نه‌بویوك عبرت! وقتیله‌فرانسز وانکلیزلرله همپالرینك اسلامی تشتت وضعفه دوشورمك ایچون‌اورالرده صاچدقلری فساد تخملری بوکون برر قره چالی اولدی‌ده کندیلرینی قانلره بویایور . هرنه خاطره کلیردی ، فقط فرانسزلرك ، انکلیزلرك کندی آیاقلریله بو سیاست میدانه کلوب جلاد بی امانه بویله بوینون اوزاده‌جقلرینی ، بوتون دنیایه قارشی رذیل ومسخره اوله‌جقلرینی هیچ‌کیمسه تصور بیله‌ایده‌مزدی. ایشته بو، انتقام الهی‌در. « والله عزیز ذو انتقام »

قارئین کرامك نظر دقتنه

بویله بر زمانده عموم قارئلر آبونه بدلاتی پشیناً کوندرمدکجه تدویر امور ممکن دکل ایکن‌بعض قارئین کرام کچن سنه‌کی بورجلرینی دخی کوندرمه‌مش‌اولورلرسه اداره‌نك نه‌قدر مشکلاته دوچار اوله‌جغی البته تقدیر اولنور .

سبیل‌الرشادك بوقدر فداکارلغنه قارشی قارئلرك‌ده اونك ادامهٔ حیاتی بر آز اولسون دوشونملری اقتضا ایتمزمی !

نجم‌استقبال مطبعه‌سنده باصلمشدر　اشرف ادیب

آبونه شرائطی

ممالك عثمانیه‌ده سنه‌لكی (٦٥)، آلتی آیلغی (٣٥) غروشدر. ممالك اجنبیه‌ده سنه‌لكی (٨٠)، آلتی آیلغی (٤٥) غروشدر.

اداره‌خانه

بابعالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلكه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز.

سبیل الرشاد

اخطارات

رساله‌مزدن آلندیغی كوسترلمك شرطیله بتون یازیلر هر هانكی بر غزته طرفندن اقتباس اولونه بیلیر.

مكتوبلرك، امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی وآبونه صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر.

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.

پاره كوندرلدیكی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

عدد ٣٥٣ | ٨ رجب ١٣٣٤ | پنجشنبه | ٢٨ نیسان ١٣٣٢ | جلد ١٤

خلافت اسلامیه

— فرانسه وانكلتره مطبوعاتنه جوابدر —

خیلی زماندن بری آلابیلدیكنه صاقلی طوتولان برچوق حقیقتلری میدانه چیقارمق خصوصنده شو كچیردیكمز كونلرقدر یامان بر كشاف كورمدیكمز كبی؛ اسلام دشمنلرینك سینه‌لرنده كیزله‌دكلری قورقولری، اندیشه‌لری ینه شو كونلرقدر كوزمزه صوقه‌جق بر آینه‌یه راست كلمدك.

فرانسه ایله انكلتره بیللردن بری مسلمانلق امرمهمنی استخفاف ایدیپور؛ عالم اسلامك حقیر كوریله‌میه‌جك برقوت اولدیغندن تجاهلده بولونیوردی. اك زنكین طوپراقلرده، اك معتدل اقلیملرده یاشایان شو اوچیوز بوقدر میلیون خلقك مصاب اولدیغی تفرقه ایله دوشدیكی غفلت، برده انقیاد ایتدیكی حاكملر یوزندن اوغرادیغی نامتناهی ظلم ونكبت ایسه استخفافلرینه برقات دها شدت ویریپوردی. لكن حرب حاضر بو ایكی ملتك محررلریله سیاسیلرینك كوزلرنده‌كی پرده‌یی ییرتدی؛ اونلره شیمدی‌یه قدر جاهل، یاخود متجاهل بولندقلری شیلری رأی‌العین كوستردی. اونك ایچون فرانسه وانكلتره‌ده‌كی غزته‌لرله سیاسی مجموعه‌لر بو كون متصل خلافت مسئله‌سی ایله شو محاربهٔ كبرانك صوكنده امر مسلمینك آلابیله‌جكی شكلی مناقشه ایدوب طوریپورلر.

أوت، عرض ایتدیكمز مطبوعاتك محررلری بلاد اسلامیه‌ده‌كی حكومتلرینك مستقبلنی دوشونه‌رك دییورلركه: شاید اوجوارده بولنان مسلمانلر شیمدی‌یه قدر دالدقلری درین اویقودن زمانك بومدهش ایقاظیله اویانیرلرسه؛ خاندان عثمانی اولمامسه موجودیت سیاسیه‌لری كلیاً سیلنه‌رك كندیلرینك‌ده نسلی منقرض اقوام ماضیه آره‌سنه قاریشه‌جقلرینی كورورلرسه وبو انتباهك تأثیریله حكمته، عقله، تدبیره صاریلیرلرده خلافت عثمانیه رابطه‌سنه صمیمی صیقی یاپیشمق خصوصنده برلشیرلرسه حال نه‌یه وارر؟

ایشته بو مطبوعاتچیلر اولا بمعنای خلافتی دیللرینه دولایه‌رق اقوام اسلامیه‌یی آیری آیری افكار ومسالكه سوق ایده‌جك یكی بریول بولمق ونتیجه‌سنده «وان هذا صراطی مستقیماً فاتبعوه ولاتتبعوا السبل فتفرق بكم عن سبیله» امرجلیلی ایله فاطر حكیمك مسلمانلره كوستردیكی سبیل وحدتدن كندیلرینی آییرمق سوداسنده بولونیورلر. لكن نه‌مشكل بر مقصد تعقیب ایدیپورلر؛ نه‌محال برچاره آرقه‌سنده قوشیورلر!..

هیهات! اسلامده خلافت هیچ بر زمان بو كبی قلملرك اویناییه‌بیله‌جكی، یاخود بو كبی اوهامك ال اوزاته‌بیله‌جكی مبتذل مسائلدن دكلدر. زیرا «لافضل لعربی علی عجمی الا بالتقوی» حكمنی ویرن پیغمبر ایله، حدیث قدسیسنده «الجنة لمن اطاعنی ولوكان عبداً حبشیاً والنار لمن عصانی ولوكان حراً قرشیاً» بیوران خدای ذوالجلال امور مسلمینی اهلندن باشقه‌سنه تودیع ایتمك، یاخود ادارهٔ مسلمینی اوادارهٔدن عاجز اللره ویرمك كبی شائبه‌لردن كلیاً متعالیدر. خلافت مسئله‌سنی پارماغنه طولایان بو آدملر اوامر معظمك هاشمیلرله شرفایه منحصر اولدیغی وهمنده بولونه‌رق بوصورتله مسلمانلرك یوزنی امرادن برقسمنه، لكن علیه الصلوة والسلام افندیمزك نسل كریمندن اولملرندن باشقه هیچ برفضلی، هیچ برمزیتی اولمیان اللره چویرمك ایسته‌یورلر. بیلمیورلركه شرفانك جد مكرمی، وجود قریشك رأس معظمی اولان رسول محترم، قریش اجرای حكمده جوره میل ایدر، یاخود سیاست مسلمینی تدبیردن عجز كوسترسه امر حكومتی اللرندن آلمق ایچون مسلمانلره امرایتمشدر. هیهات، بو محررلر طیالسی، بزار، بخاری كبی محدثلرك علیه الصلوة والسلام افندیمزدن «الائمة من قریش ما اذا حكموا فعدلوا» لفظیله روایت ایتدكلری حدیث شریفی نره‌دن بیله‌جكلر!

اكر بو محررلر سیاست اسلامه‌ده‌كی اصللری بیلسه‌لردی «استقیموا لقریش ما استقاموا لكم فان لم یستقیموا لكم فضعوا سیوفكم علی عواتقكم فابیدوا خضراءهم فان لم تفعلوا فكونوا رواعین اشقیاء.» حدیث شریفندن غافل اولمازلردی. اكر بو محررلر تاریخه وقوف اربابندن اولسه‌لردی، البته حضرت عمرك «معاذ بن جبل صاغ اولایدی خلافته اونی انتخاب ایدردم.» طرزنده‌كی سوزینی طویه‌جقلردی. پك اعلا! معاذ بن جبل نسب اعتباریله قریشله مناسبتی اولمیان انصاردن، یعنی اهل مدینه‌دن باشقه بری میدر؟ كذلك ینه حضرت عمرك «حذیفه‌نك آزادلی كوله‌سی سالم صاغ اولسه‌یدی اونی انتخاب ایدردم.» دیدیكنی بیلیرلردی. عجبا سالم آزاد ایدلمش بر كوله دكلدرده نه‌در؟

علیه الصلوة والسلام افندیمز حال احتضارده ایكن حضور سعادتلرنده كریمه‌لرینك زوج مكرمی وعائلهٔ نبویه‌نك ركن اهمی

اولان علی بن ابی طالب حاضر ایدی. علیه‌الصلوة والسلام افندیمز حال احتضارده ایکن حسن، حسین ایله دیکر قارداشلری قارشولرنده بولونیوردی. حال بوکه میلیونلرجه شرفانك سبب وجودی اولانلر بونلردر. علیه‌الصلاة والسلام افندیمز حال احتضارده ایکن بوتون عمجه‌لری ایله عمجه‌چوجقلری یانلرنده بولونیوردی، که ترجمان قرآن اولان عبدالله بن عباس‌ده آره‌لرنده ایدی. ایشته علیه‌الصلوة والسلام افندیمز حال احتضارده ایکن بونلرك کافه‌سی نزدهایونلرنده ایدیلر. پك اعلا! ایچلرندن برینی مسلمانلره خلیفه تعیین بویوردیلرمی؟ حال بوکه تك برکلمه سویله‌مش اولایدیلر، اوتك کلمه خلیفه مسئله‌سنده بوتون غایه‌لری، بوتون امللری آلت اوست ایده‌جك یگانه غایه کسیلیر و بوتون شبهه‌لری کسوب آتاجق یقین صرف اولوردی.

علیه‌الصلوة والسلام افندیمز داردنیایی بومسئله حقنده قطعی برکلمه سویلمکسزین ترك ایتدیلر. بوخصوصده آنجق برطاقم اشارتلر واردرکه هیئت مجموعه‌سندن کندیلرینك ابوبکر الصدیقك خلافته رغبتلری استنباط اولوندی. حال بوکه آره‌لرنده صهریتله قریشك بعض اجدادنده برلشملرندن باشقه رابطه یوقدی. بونکله برابر ذکر اولونان اشارتلر امر خلافتی ابوبکره تودیع ایچون کافی کلدی. بوسببدن اصحابك حل وعقد اهلی اولانلری ارتحال نبوینك عقبنده طوپلاندیلر؛ مسئله‌یی تاریخك تفصیلی وجهله مذاکره ایدرك ابوبکر الصدیقه بیعته قرار ویردیلر. ایشته کورولیورکه عائلۂ نبویه هنوز میدانده ایکن و بوعائله‌نك اوکونکی ارکانی صوکرادن کلن انسال ایچنده تصادف اولونان رخاوت، عجز، سوء تدبیر، مصالح مسلمینه قارشی لاقیدلك کبی نقیصه‌لردن تماميله مصون ایکن ایش ینه ابوبکرك عهده‌سنده تقرر ایتدی. دیمك، خلافت وخلیفه انتخابی مسئله‌لرنده ایش آنجق مسلمین آره‌سنده‌کی حل وعقد اصحابنك رأییله فصل اولونه‌بیلیور. دیمك، بونلر رأیلرینی مجتمعاً کیمه توجیه ایدرلرسه کندیسنه اطاعت واجب اولان، مخالفت جائزاولمیان ذات او اولیور. ولوکه اوذات پیغمبرك اولادندن، یاخود دیکر بنی‌هاشمدن اولماسون. کذلك ابوبکرده پیغمبرك اولادی وعمجه چوجقلری میدانده ایکن خلافته حضرت عمری انتخاب ایتدی. مرض موتنده ایکن کندیسنی زیارته کلن وینه برخلیفه تعیینی تکلیف ایدن هیئته جواباً حضرت عمرك سویلدیکی شوسوزلرده مدعامزی تأییده کافیدر:

— سزك ایشکزی سزی طریق حقه سوق ایده‌جکنی امید ایتدیکم برآدمه(*) تودیع ایتمه‌یه اولجه قرار ویرمشدم. شیمدی ایسه، صاغلغمده طاشیدیغم بویوکك برده اولدکدن صوکرا آلتنه کیرمه‌مه‌یی دها موافق کوردم. آرتق سزلر، حقلرنده علیه‌الصلوة والسلام افندمزك «اهل جنتدندر» بیوردیغی ذواته مراجعت ایتملیسکز. اونلر ایچلرندن برینی انتخاب ایتسونلر. سزده او انتخاب اولنان ذاته مظاهرتده بولونکز...

باقکز؛ کمال عقلنه، عدالتنه، حکمت سیاستنه شهادت خصوصنده بوتون مورخلرك اتفاق ایتدکلری عمر کبی برخلیفۂ راشد علی‌یی تعیینه جرأت ایتمك ایسته‌مدی ده مسلمانلرك ایشنی ایچلرنده‌کی اصحاب رأیه براقدی.

(*) مقصدی حضرت علی ایدی.

علی ایسه یوقاروده سویلدیکمز کبی بوشجرۂ شریفه‌نك اصل اصیلیدر.

عمرك یوقاریده ذکر ایتدیکمز سوزلری دلالت ایدیورکه معاذ ابن جبل انصاری ایله حذیفه‌نك آزادلی کوله‌سی بولنان سالمدن باشقه‌سنده شرائط خلافتك اجتماع ایتدیکنه کندیسنجه یقین حاصل اولمامش ایدی. حال بوکه سالمك حذیفه‌نك کوله‌سی اولمقدن باشقه قریش ایله مناسبت نسبیه‌سی یوقدی. بوده صراحةً کوستریورکه: عمر بن خطاب مصالح مسلمین ایله صوك درجه‌ده علاقه‌دار ایدی؛ عباداللهك امورینی کفایت وقدرت اعتباریله هپسنك فوقنده اولانلاره تودیع ایتمکدن باشقه برشی دوشونمیوردی؛ بوخصوصده نسب علاقه‌لرینی، عشیرت، قبیله رابطه‌لرینی اصلا قاله آلمیوردی.

برده عمر بن خطابك، عراق محاربه‌سنه کوندریرکن سعد بن ابی وقاصه سویله‌مش اولدیغی شوسوزلری نظر امعانه آله‌لم: «یاسعد، خلقك، سعد، رسول اللهك دایسی‌در؛ رسول اللهك یار جانیدر کبی سوزلری صاقین سنی آلداتماسین. بیلیرسین که الله ایله هیچ برکیمسه آره‌سنده اوکیمسه‌نك طاعتندن باشقه نسب یوقدر. انسانلرك شریفی‌ده، بسپایه‌سی‌ده الله عندنده مساویدر. الله اونلرك تاکریسی، اونلر اللهك قوللریدر. معاصیدن سلامت ایله سچیلیرلر، طاعت ایله لطف الٰهی‌یه نائل اولورلر.»

ذاتاً مسلمینك مصالح عامه‌سنه صهریتك، نسبك ناصل تأثیری اوله‌بیلیر؟ عجبا علیه‌الصلاة والسلام افندیمزك کندی صلب کریمندن کلن اولادینه، یاخود اك یاقین اقرباسنه اولان ارتباطی عامۂ مسلمینه اولان ارتباطلندن دهامی زیاده ایدی؟ الله ذوالجلال «النبی اولی بالمؤمنین من انفسهم وازواجه امهاتهم» بویورویور.

براقش اولدیغی میراثدن استفاده حقنی کندی اهلندن، کندی اولادندن نزع ایدرك بوخصوصده عامۂ مسلمینی اونلره ترجیح بویوران برپیغمبر (صلعم) قابلمیدرکه بوتون برعالم اسلامك سیاستنی —

صرف نسب وصهریت اعتباریله کندیسنه

مربوط اولدقلری ایچون — ذریتنه، یاخود عامۂ قریشه ترك ایلسین؟

علیه‌الصلاةوالسلام افندیمز صوك کونلرنده کوردیلرکه: اسلامك ایکی اك بویوك رکنی مهاجرین قریش ایله انصار مدینه‌دن عبارتدی؛ آنجق قریش مسلمانلرینك عددی کوندن کونه آرتیوردی. برحالده‌که قبیله‌نك اك بویوك شیخلری، سیدلری، ایلری کلن ارباب رأیی، رؤساسی کاملاً آغوش اسلامه آتیلیوردی.

بونك اوزرینه علیه‌الصلاة والسلام افندیمز قورقدیلرکه دنیایی براقوب کیتدکلری زمان انصارك ایچنده خلافته کوزدیکنلر؛ لکن سوق احتراص ایله دکل، آنجق اعدای رسوله صولتده، ذات رسوله نصرتده باشقه‌لرینی کچمش اولدقلری ایچون کوزدیکنلر بولونماسین. زیرا فی الحقیقه عرب بونلرك قیلنجلری سایه‌سنده‌دین الٰهی‌یه کیرمشدی؛ الله اسلامی بونلر واسطه‌سیله بوتون ادیانك فوقنه چیقارمشدی.

علیه‌الصلوة والسلام افندیمز قورقدیلرکه مهاجرین قریش ایله انصار آره‌سنده برفتنه ظهوره‌کلوب‌ده بنیان اسلامك ارکانی ده‌ویرمه‌سین، حیات اسلامه خاتمه ویرمه‌سین. بالخصوص او آرالق عامۂ عرب قریشدن باشقه‌سنه انقیاد ایتمیوردی. ایشته صرف بوسببدن طولاییدرکه امر

خلافتك عصبيت، قوت صاحبى اولان واو آرالق بوتون جزيرة العربده نفوذينى يوروتن قريشه عائد اولديغى، فقط حقدن آيرلمدقلرى مدتجه عائد اولديغى بيلديرن احاديث نبويه يه تصادف ايديورز: «يامعشر قريش ان هذا الامر لكم مالم تحدثوا فان غيرتم بعث الله عليكم من يلحاكم كما يلحى القصب» ، «انكم اولى بهذا الامر ماكنتم على الحق الا ان تعدلوا عنه فتلحون كما تلحى هذه الجريدة»

عليه الصلوة والسلام افنديمز انصارى دائما ياد ايدر، دائما سور، دائما كنديلرندن خوشنودلق كتيررلردى. بونك ايچون قوت، سطوت، نفوس ورجال اعتباريله تفوق موقعنده بولنان قريش ايله اولكيلر آراسنده مخاصمه وقوعه كله جكنى كورنجه انصاره قارشى خير ايله معامله ايدلمسنى توصيه بويورمه يه باشلاديلر، ارتحال نبويلرندن بر آى اول سويلمش اولدقلرى شو سوزلر او وصايا جمله سندندر:

— اى معشر مهاجرين، سزلر كوندن كونه چوغاليورسكز. حالبوكه انصار چوغالماز اولدى. انصار ايسه بنم كنديسنه مراجعت ايلديكم مخزن اسرارمدر. اونك ايچون ايلرينه اكرام ايديكز، كوتولرينده خوش كوروكز ...

فى الحقيقه عليه الصلوة والسلام افنديمزك ظهورينى مأمول ايتديكلرى وقعه حادث اولدى: اوت، ابوبكر الصديقه بيعت اولونديغى كون انصارك، يوقاروده سرد ايتديكمز اسبابدن طولايى، خلافته ناصل ميل كوستردكلرى حديث سقيفه ده كوريورز. حتى مهاجرين ايله انصار آراسنده مخاصمه ومجادله باشلامق اوزره ايدى. او آرالق جناب صديق ايراد ايلمش اولديغى خطبه سنده: «اى معشر انصار، هيچ بر فضيلت خاطره كلمزكه سزلر اونك اهلى اولمايه سكز. آنجق عرب بو ايش ايچون قريشدن باشقه سنى طانيماز. قريش دار و نسب اعتباريله عربك اوسطيدر... الخ..» دينجه هركس آكلادى كه خلافته بين الجزيره عصبيت و شوكت صاحبى اولان قريشدن باشقه سى كله جك اولورسه عربلر اصلا اطاعت كوسترمه يه جكلر، بنيان اسلام ايسه هنوز تحكيمه محتاج اولديغى بر صره ده دوريلوب كيده جك.

فتح مكى متعاقب عليه الصلوة والسلام افنديمزه كلن وفود مناسبتيله مورخلرك ويردكلرى ايضاحاتده صددى تنويره مدار اوله جق قيدلردر. اوت، تبوك غزوه سى هنوز ختامه ايرمشديكه هر طرفدن عرب ايلچيلرى كلمشدى. ذاتاً عربلر آنجق قريشك اسلامى قبولنه انتظار ايديورلردى. زيرا قريش خلقك پيشواسى، حرمك صاحبى، حضرت اسماعيلك نسل خالصى ايدى. عربلر بونى انكار ايده ميورلردى. حالبوكه ديكر طرفدن افنديمزه قارشى حربلر، مخالفتلر احداث ايدن قريش ايدى. بناءً عليه مكه فتح اولونه رق قريش اسلامى قبول ايدر ايتمز ديكر عربلر آرتيق پيغمبره قارشى حرب آچمه يه، عداوت بسلمه يه طاقت قالماديغنى كوره رك فوج فوج دين الهى يه كيرديلر.

هم قريشيلرك اسلامى قبول ايتمسى يالكز عربك آحادينه تأثير ايتمه دى. بلكه اونلرك دين محمدى يه كيره رك اطرافده طوپلانمه لرى عرب ملكلرينك، عرب اميرلرينك قلبلرنده ده دهشتلى بر انقلاب حصوله كتيردى. نته كيم اشراف وسادات عربك ناصل فوج فوج حضور رسالتپناهى يه كله رك شرف اسلام ايله مشرف اولدقلرينى؛ كذلك ملوك حميرك ناصل ايلچيلرى حرث ابن عبدكلال واسطه سيله نزد رسوله نامه لر كوندره رك ايمانلرينى اقرار ايلدكلرينى تاريخ بزه تفصيلاً بيلديرييور.

حالبوكه افنديمز انصار مدينه ايچنده ييللرجه اقامت بويورمش؛ و بونلرده ناسى الله يولنه دعوت وفى سبيل الله مجاهده يه مسارعت ايتمشيدى. لكن خلق هيچ برزمان مكه نك فتحيله قريشك اسلامه دخولندن صوكرا كورمش اولديغمز تهالكى آكديرر بر شوق اجابت كوسترمه مشدى.

يا شايد امر خلافت انصارك عهده سنده قالهيدى، عجبا عربك آحاديله اشرافى، مشايخى، ملوكى نه ياپارلردى؟ چونكه انصار بين العرب مطاع اولمدقلرى كبى مهيب بر بكونه، قوى بر عصبيته ده مالك دكلديلر. ياشايد خلافت سعد بن عبادة الخزرجى يه توجه ايده يدى ده أوس كندى حصه سنه دوشه جك بابى خزرجيلردن طلب دعواسيله آياقلانه يدى، عجبا مسلمانلرك حالى نه اولوردى؟ عجبا او زمان مسلمانلر ايچون تفرقه دار اولمدق بر جمعيتمى قاليردى، يوقسه رخنه دار اولمدق بر بنيان شوكتمى؟ أوت بونلر سقيفه وقعه سنده اوس ايله خزرجك منازعه يه قالقشمق اوزره اولدقلرينى كوستر امارهلر كوريورز؛ بونلر ايسه اهل مدينه نك ايكى ركن ركينى، انصارك ده ايكى عنصر كزينى ايدى. فى الحقيقه، هنوز ابوبكره بيعت ايدلمه مشديكه خزرجيلرك سعد بن عباده يى ايلرى سورديكنى كورن اوسيلر، نقيبلرى اسيد بن حضيرده برابر اولديغى حالده، بريرلرينه دونه رك: «والله اكر خزرجيلر بركره خلافته كچه جك اولورلرسه قيامته قدر سزه تفوق اظهار ايدرلر؛ هيچ برزمانده بو ايشدن سزه پاى ويرمزلر. اويله ايسه قالقيكز، ابوبكره بيعت ايديكز.» ديديلر. بونك اوزرينه سعد بن عباده ايله خزرجيلرك تصورلرى خلقه خوش كورونمدى، هر طرفدن ابوبكره بيعت ايتمه يه باشلاديلر. ايشته بونلرك هپسى عليه الصلاة والسلام افنديمزك وقوعه كله جكنى اميد ايدوب چكنديكى بر طاقم وقايع ايدى. ذات رسالتپناهيلرى ايسه مسلمانلرك سعادتنه صوك درجه ده حريص، كنديلرينه صوك درجه ده شفيق اولدقلرى ايچون وفاتلرندن صوكره امر خلافتك او دورده شوكت وعصبيت قويه صاحبى اولان؛ آحادى، اشرافى، مشايخى، ملوكى داخل اولديغى حالده بوتون عرب اوزرنده نفوذينى يوروتن قريشه توجيهنى توصيه بويورمشلردى. شايد افنديمز مسئله يى بو صورتله كسوب آتمايه رق مشوش بر صورتده براقش اولسه يديلر بويوزدن ميدان آله جق مصيبتلر مسلمانلغى ده، مسلمانلرى ده اساسندن رخنه دار ايدردى.

ديمك اوليوركه: خلافتك ترجيحاً قريشه ويرلمسنك سببى ايشك هم فعلاً، هم حكماً مهاجرين ايله انصار آره سنده متنازع فيه اولماسندن باشقه برشى دكلدر. مهاجرين قريشك انصاره تفضيل ايدلمسى ده صوكره كيلرك سلامت اسلامى تأمين ايده بيله جك، احوالك الجا آتنه قارشى طوره بيله جك بركيتده، اوقدر مهم بر نفوذ وعصبيتده بولونماملرندن دولايى ايمش.

عمر بن الخطابك حباب بن المنذر الانصارى يه ويرديكى جوابده مسئله نك برقات دها تنويرينه مدار اولور: بو صحابى انصارى جماعت مسلمينه قارشى ايراد ايلديكى خطبه نك صوكنده: «سزدن بر امير، بزدنده بر امير اولماليدر.» ديمشدى. ايشته او زمان جناب فاروق: «هيهات، ايكى اميرك برلشمسنه امكان يوقدر. والله پيغمبر سزدن اولماديغى حالده ايچكزدن برينك امير انتخاب ايدلمسنه عرب، قابل دكل، راضى اولماز.» طرزنده مقابله ايتدى.

بومسئله‌ده پك چوقلری یاکلیش برطاقم مطالعاته قاپیلیورلر؛ زیرا خلافت حقنده‌کی احادیث نبویه‌نك اسباب ورودندن غافل اولدقلری ایچون معانئ شریفه‌سنده خطایه دوشیورلر.

خلافت اویله کندیسیله تبرك ایدیله‌جك، یاخود کوکلردن رحمت ایمسنه وسیله اوله‌جق برشی دکلدر. او، اویله برمنصبدرکه کندیسندن بکله‌نن، حد ودالهی اقامه ایتمك، عباداللهك حقوقنی کوزتمك، خلقك بربرینه کیرمه‌سنه میدان ویرمه‌مك، جامعهٔ اسلامیه‌نك صلاحنی تأمینه خادم اسباب مدنیه و عمرانیه‌یی احضار ایله‌مکدر. نته‌کیم مقاصد خلافت‌ده ایجابنده حربه کیریشمك، عسکری تعلیم وتربیه ایتمك، دینك، جماعت مسلمینك تجاوزدن مصونیتنی کافل اوله‌جق تدابیری اتخاذ ایله‌مك کبی خلیفه طرفندن کوریله‌جك امور ایله اسلامك تأیید شوکتی واعلای کلمه‌سیدر. سیاست اسلامیه‌یه عائد اولان احکامی امعان ایله تدقیق ایدن آدم اواحکام آره‌سنده خارجده‌کی حادثات وشئونه مخالف کله‌جك، یاخود زمانك الجاآتیله تألیف ایدیله‌میه‌جك برشی بوله‌ماز. بناءً علیه خلیفه اولان ذات، موقعی مقتضاسی اوله‌رق، شو سرد ایتدیکمز وظائف عامه ایله مکلفدر. اوحالده مطلقا بوتکالیفك حقندن کله‌یه مقتدر اولماسی ایجاب ایدر. ذاتاً آنجق اقتداری اولانلر برایش ایله مکلف طوتیله بیلیر. ایشته بوسببدن علمای اسلام کندیسنه بیعت اولنمق ایسته‌نیلن ذاتده درت شرطك تحققی لزومنی اجماعاً بیلدیرمشلردر، که اوشرطلرده: علم، عدالت، کفایت، برده رأی وعملك سلامتی ایچون اعضا وحواسه عائد سلامتدر. ایشته شئون مسلمینك محور لائقنده دونمسی، جامعهٔ اسلامیه‌نك اسباب انحلالدن آزاده قالماسی مقصدیله خلافت ایچون ضروری اولدیغنده بوتون مسلمانلرك برلشدکلری درت رکن بونلردر.

خلافت ایچون قرشیلك شرط دکلدر، دینلر آره‌سنده قاضی ابوبکر باقلانی‌ده واردرکه جماعت قریشك اسکی حالی محافظه ایده‌میه‌رك انحطاطه دوشمش، بناءً علیه آرتیق تکالیف خلافتی ادادن عاجز بولندیغی دوری بالذات ادراك ایدنلردندر.

ابن خلدون‌ده خلافت ایچون قرشیلکك مشروط اولماسی بوقبیله‌نك صدر اول اسلامده حائز بولندیغی عصبیت دولاییسیله ظهوره کله‌جك مخاصمه‌یه میدان ویرله‌مك ایچوندی، رأینده بولونیور. کتابنك مقدمه‌سنده شوسوزلری کوریورز: «بزلر شارعك نه‌برنسله، نه‌بر عصره، نه‌ده برامته تخصیص احکام ایتمدیکنی بیلدیکمز ایچون بونك کفایت مسئله‌سندن باشقه‌برشی اولمادیغنی اکلایه‌رق قرشیلکدن مقصود اولان علتی‌ده اوکا ارجاع ایدرز. اوعلت‌ده عصبیتك وجودیدر. بناءً علیه امر مسلمینی اله آله‌جق ذاتك یانده کیلرینه قارشی عصبیت وشوکت قویه صاحبی اولان برقومدن اولماسنی شرط اتخاذ ایدرزکه باشقه‌لری کندیسنه اتباع ایتسون‌ده حسن حمایه اطرافنده وحدت کلمه حاصل اولسون. نته کیم قرشی مسئله‌سنده ایش بویله ایدی. اوت، اوزمان اسلامك دعوتی عام ایدی، عربك عصبیتی ایسه بودعوتی باشه چیقاره‌بیله‌جك حالده ایدی. بناءً علیه دیکر اقوامه غلبه چالدیلر.»

ایشته دین اسلامك مسلمانلرده جاری اولان سیاستی بودر؛ ایشته الله ذوالجلالك قوللری آره‌سندن ایستدیکنی یریوزنده خلیفه ایتمك ایچون معتاد اولان طرز انتخابی بودر.

مادامکه خلافت مسلمانلر آره‌سنده عدالت تأسیس ایتمك، عباداللهك حقوقنی کوزتمك، اقوام سائره‌نك تجاوزاتنه قارشی طوره‌بیلملری ایچون لازم کلن قوتی حاضر بولوندیرمق کبی صرف یوقاریده سویلدیکمز اسبابدن طولایی مشروعدر؛ اوحالده عصرلردنبری کلن انسال ایچنده کیم کوستریله‌بیلیرکه دارالخلافه سریرینه اوطوران خاندان آل‌عثماندن زیاده بومنصبه استحقاق اولسون؟

عباسیلرك مصرده صوك خلیفه‌سی بولنان المتوکل علی‌الله سلطان سلیم اولك شوکت و قدرت اعتباریله امرای مسلمینك اك مهیبی اولدقدن باشقه، اسلامی حمایه، کلمهٔ مسلمینی توحید خصوصنده اك صاحب عزمی، اك قویسی بولندیغنی کوزیله کوردکدن صوکره خلافتی اوکا ویردی. سلیمك بو عظمتی ایسه کندیسنه عطای الٓهی اولان او مدهش، او کثیف اوردولریله تجهیزات مکمله‌سی، فنون سیاستی احاطه ایدن علمی، برده ملوك زمین آره‌سنده احراز ایلدیکی موقع بندی سایه‌سنده ایدی. المتوکل خلافتی ویردی، لکن نه‌زمان؟ هم کندیسنی، هم کندیسنه امثال اولان دیکر بر چوق خلیفه‌لری امرا ایله مملوکلرك تحکمی آلتنده قالمش؛ بوتون حقوقلری، بوتون امتیازلری بو صوکره‌کیلر طرفندن اللرندن آلنه‌رق اونلر ایچون یالکز جنازه نمازلرنده امام اولمق، نذر، صدقه آقچه‌لری طوپلامق، برده بعض رسمی محافلده حاضر بولنمق کبی مراسمدن باشقه برشی قالمامش؛ الحاصل زمانمزده‌کی هندامراسی انکلیز افندیلرینه قارشی نه‌موقعده ایسه کندیلرینك‌ده عینی درکه‌یه اینمش اولدیغنی کوردکدن صوکره.

المتوکل خلافتی ویردی، لکن نه‌زمان؟ بر خلیفه ایچون متغلبه‌لر حضورنده خضوع وخشوع طوری طاقنمق مرارتی نفسنده طاتدقدن، آرتیق بو منصب عظیمك کندیسندن بکلدیکی وظائفك، قابل دکل، حقندن کله‌میه‌جکنی یقیناً آکلادقدن صوکره.

خلافت کلمه‌سنك آرتیق خارجده مدلول حقیقیسی اولمیان الفاظ درکه‌سنه ایندیکنی کورن المتوکل دین آلهینك یالکز القاب ایله، مشاعر حرمك‌ده صرف عنوان ایله اقامه و حمایه اولونه‌مایه‌جغنی آکلادی.

دها صوکرا، مسلمانلرك مصاب اولدیغی شدائد کندیسنك نظر دهشتی اوکنده اولانجه مهابتیله تجلی ایتدی. اوت، زواللی مسلمانلر آرالرنده‌کی رابطه تارمار اوله‌رق اونك یرینه بر پیغین ذلیل، مبتذل شیلر قائم اولمسی؛ کذلك امر و نهی صاحبی رؤسانك آلابیلدیکنه چوغالمسی؛ امرا وخاقانك صرف کندی ایشلری، کندی منفعتلریله مشغول اوله‌رق عباداللهك مصالحنه قارشی تمامیله لاقید قالمسی؛ ایش باشنده بولوناندردن چوغنك ثروت ییغمقدن، نفسانی هوسات پشنده قوشمقدن باشقه بر دوشونجه بسله‌مه‌مسی یوزندن زواللی مسلمانلر ضعفك، مسکنتك، عجزك اك سافل درکه‌سنه اینه‌رك بطنلردن بری کرك اوروپالیلر، کرك باشقه‌لری طرفندن باشلرینه یاغدیریلان نکبت طوفانلری ایچنده بوغولوب کیدییورلردی.

ایشته بو الیم حقیقتلرك کافه‌سی المتوکلك نظر دهشتی اوکنده بوتون عریانلغیله تجلی ایتدیکی ایچوندرکه قهرمان اوردولرینك صدای سطوتی دنیالری تتره‌تن و بحوله تعالی ارضك بویوك بر قسمنه وارث اولان سلطان سلیم اوله توجه ایدرك نزدنده‌کی اماناتی: حضرت

رسولك خرقه‌سنى ، قليجنى ، سنجاغنى اوكا توديع ايلدى . ايشته او دوردن برى منصب خلافت ، شوكت مهيبه‌سى هر درلو حقوقى محافظه‌يه كافل اولان خاندان آل عثمانك عهدهٔ كفايتنده‌در ؛ كه بو حق سلالهٔ رسولك الك كزيده‌سى طرفندن مصدق اولديغى كبى بر يوزنده‌كى يوزلرجه ميليون مسلمانك‌ده مظهر احترامیدر .

عجبا بو كون خاندان آل عثماندن زياده خلافته كيم استحقاق كوستره‌بيلير؟

خلافت او جماعتك النه‌مى ويرلمك ياقيشيركه منسوب اولدقلرى امتلر طرفندن عباداللهك امورى كنديلرينه تسليم ايديلمش؛ دينلرنده امام، طوپراقلرنده حاكم طانيلمشكن ذمته رعايت، عهدى صيانت شويله دورسون؛ قالقديلرده فحش وفجور حاميسى حكومتلرله اودرهٔ قيمتدار اوزرينه، اوزواللى امتلر، اوقوجه اقليملر اوزرينه بازارلغه كيريشديلر؟

اوت بو كيبلرك خلفا صيره‌سنه كيرمسى جائز اوله‌بيلير . لكن مسلمانلرك بيعتيله دكل، آنجق فرانسزلرك، ياخود انكليزلرك بيعتيله! فقط خلافت حقنده‌كى حكم الهى‌يى بيان، دور اولده‌كى راشدينك سيرتنه عائد مفاخرى اوقويان مسلمانلره كلنجه نه بو كبى يالديزلى هذيانلر اونلرى آلداته‌بيلير، نه‌ده آره‌لرنده بو كبى ترهات رواج كوره‌بيلير .

اوت ، محاربهٔ حاضره‌دن اسلامك اسكى شوكتى ، خلافت عثمانيه‌نك‌ده سياست عالمنده‌كى اسكى موقعنى استرداد ايدرك چيقه‌جغى انديشه‌سى فرانسزلرله انكليزلرى جداً بى‌حضور ايتديكى كبى ؛ ير يوزنده‌كى اقوام اسلاميه‌نك دارالخلافه سريرنده‌كى غازىٔ محترمه شدت مربوطيتلرندن طولايى كونك برنده فرانسزلره ، انكليزلره ، موسقوفلره ارتكاب ايتدكلرى جنايتلرك ، روا كوردكلرى ظلملرك حسابنى صوره‌جقلرينى دوشوندكجه خلجان ايچنده قاليورلر .

هله خليفهٔ اسلام ايله آلمان ملت نجيبه‌سى آره‌سنده‌كى اتحاد ، بو كوزى طويمق بيلمه‌ين حكومتلرك قورقوسنى بوسبتون آرتديردى . او آلمان ملتى‌كه قليجك سياست يالانلرندن دها كسكين ، قرق ايكيلك طوپلرك ايسه صلح عمومى‌يى تأمين ايشنده دها صاغلام اولديغى بو محاربه‌ده كنديلرينه كوستردى . آلمانيا حكومت فخيمه‌سنه قهرى ناقابل بر قوت قازانديران بو اتحادك مسلمانلره‌ده جناح سطوتى بوتون اوروپا اوزرينه كرن اوروپانك الك بويوك دولتلرينى ، بربرينه مظاهر اولملرينه رغماً ، قهر و تنكيل ايدن بر متفق بخش ايتمسى او حريص حكومتلرى آلابيلديكنه تلاشه دوشوردى . البته بو حكومتلر ، يكپاره بر كتله حالنده‌كى مسلمانلرله آلمانلره توجيه ايتدكلرى هجومك كونك برنده كنديلرينه اعاده ايدلمسندن قوپه‌جق قيامت كبرايى آكلامشلردر . ايشته او زمان نه شيمديكى مجد وشوكتلرى قاله‌جقدر ، نه‌ده بو واسع مملكتلرى .

فرانسز غزته‌لريله ديكرلرى طرفندن آلداديلمق ، ياخود قورقودولمق ايسته‌نيلن مسلمانلر يقيناً آكلامشلردركه سلطان محمد خامس او محررلرك ظن ايتدكلرى كبى دكلدر . اوت ، مسلمانلر پك اى بيليورلركه سلطان مشاراليه ، چناق قلعه اوكنده اوچ بش آرشون طوپراق آله‌بيلمك ايچون قفالرى پچيلن ، زرهليلرى باتان، كثيف كثيف اردولرى محو اولان الك بويوك دولتلره كندى قهرمان عسكريله بر ييل قارشى طوران صاحب شوكت بر پادشاهدر .

مسلمانلر بيليورلركه آلمانيا ملت معظمه‌سى عثمانلى پادشاهنك نه بلند بر موقع عظمتده اولديغنى تقدير ايديور ؛ اردوسنك درجهٔ سطوتى ادراك ايديور . مسلمانلر بيليورلركه سلطان ايله قيصر محبت و صميميت متقابله اساسلرى اوزرينه الله ايله عهد و ميثاق ايتمش ايكى مخلص دوستدرلر ؛ آرقه‌لرنده ايسه ايكى معظم ملتك سوزى مطاع اولدقجه، ايكى عظيم ايمپراطورلغك شرفى مصون قالدقجه قليجلرينى قينلرينه قويمامه‌يه يمين ايتمش اردولر بولونيور . مسلمانلر بيليورلركه سلطان محمد خامس نه فرانسه حكومتنك عربلر اوزرينه ولى‌الامر نصب ايله حمايه‌سنه قالقيشديغى هيكلدر ؛ نه‌ده انكليزلرك كنديسنه رؤيالرى طوغرى چيقديغى تقديرده مصر خلافتى توجيه وعدنده بولوندقلرى دوزمه ملكدر. سلطان محمد خامس سلطان اوغلى سلطان و مصالح مسلمين اوغورنده اويقولرينى فدا ايدن بر خاقاندر.

دشمنلر بيلميورلركه بر يوزنده خلافته كيملرك الك زياده اهل اولديغنى پيغمبرك اولادى هر كسدن اى بيلير. بواميرلرك مكه‌ده اوطورانلرى‌ده، دارالخلافه‌ده بولنانلرى‌ده خاندان آل عثمانك خلافتنه بيعت ايدنلرك دائما ايلكى ايديلر، دائماده ايلكى اوله‌جقلردر. اونلر بو هرزه وكيل محررلرك كوسترمك ايستدكلرى كريوهٔ ضلاله صاپه‌يى هيچ بر كون خاطرلرينه بيله كتيرمدكلرى كبى ذاتاً اورته‌ده مسلمانلرك حقوقى ، مصالحنى بو خاندان قدر حمايه ايده‌بيله‌جك كيمسه كورمزلر . او خاندانكه : دنياده‌ن اولانجه حظى حرمين شريفينك خدمتكارى ، يرده بر يوزنده‌كى مسلمانلرك مهبط آمالى اولمقدن باشقه برشى دكل .

أوت ، بو محررلر ، بو سياسيلر كندى كنديلرينى آووتمق ايچون ديورلركه: «آفريقاى وسطاده‌كى مسلمانلرك استانبول خلافتيله هيچ مناسبتى يوقدر ؛ مثلا تومبوقتو اهاليسى خليفه‌يه، ياخود خلافته عائد پك آز شى بيلير.» هيچ دوشونميورلركه بيكلرجه مسلمان هرسنه بيت‌اللهى طواف ايدركن ، عليه‌الصلاة والسلام افنديمزك روضهٔ پاكنه يوز سورركن خلافت عثمانيه سنجاغنك دنيانك الك شرفلى ، الك مقدس يورده طالعه‌لانمقده اولديغنى كوروبورلر . بونلرك هپسى ميدانده ايكن ، عجبا ، آفريقا ، ياخود جاوه ، ياخود هند ، ياخود چين اهاليسى ايچون ، آرتيق ، اماكن مقدسه‌نك حاميسى ، بر يوزنده‌كى مسلمانلرك خليفه‌سى بولنان ذاتك عثمانلى پادشاهى اولديغندن غفلت ممكن اوله‌بيليرمى ؟ عجبا كوزلرينك اوكنده پارلايان بو قدر مآثر ، قولاقلرينك ديبنده يوكسلن بوقدر مفاخر كنديلرنده هيچمى بر انطباع براقماز كه اونى آكدقجه ايستر ايسته‌مز خليفه‌يى‌ده آكسونلر ؟ او خليفه‌يى‌كه بيت معظمه ، قبر رسول محترمه خدمت ايتمك ؛ الله يولنده اوغرادقلرى شدائده قارشى اصلا فتور ، ضعف، مسكنت كوسترميه‌رك تكاليف كران خلافتى آرقه‌لرنده طاشيمق واو منصب معظمك حقنى ويروب مأجور اولمق كبى اسلاف خاندان كرتنده عصرلردن برى يرلشن عنعنات قدسيه‌نك وارث حقيقيسى‌در .

ذاتاً، استانبولده‌كى پادشاهك خلافت اسلاميه‌يه استحقاقى هر مؤمنك قلبنده برعقيدهٔ راسخه‌در. بناءً عليه مسلمانلردن بوانكليز، ياخود لاتين محررلرينك افكار سخيفه‌سنه قاپيله‌جق آدم چيقه‌جغنى اميد ايتمك كنديني آلداتمقدن باشقه برشى دكلدر. مكركه مستعمراتده‌كى مسلمانلر ايچندن صرف كندى يتشديرمه‌لرى بر قاچ خائن دين بولنه‌بيلسين .

خلیفه‌نك اعلان ایلدیکی جهاده مسلمانلرك بر چوغی اشتراك ایتمدی ، دییه‌رك بوندن آرتیق حسیاتك دکیشدیکنی ، خلافت عقیده‌سنك کوشه‌دیکنی استدلال ایتمك ایسته‌یورلر . بیلمیورلرکه خلیفه‌نك جهاد مقدس دعوتنه اجابت ایده‌مین مسلمانلر بو معظم فریضه‌یی ادا ایچون آیاقلانه‌میه‌جق حالده اولدقلرینی کوردکجه اوطوردقلری یردن زواللیلرك کوزلرندن قان کیدییور ، یورکلرندن آتش چیقیور.

بو بیچاره‌لرك صدای جهاده قوشماملری نه مقام خلافتی کوچوك کورملرندندر ، نه‌ده امر دینی استخفاف ایتملرندن . آنجق وسائط حربی حاضرلامقسزین حربه کیریشمه‌یی ، کوز کوره تهلکه‌یه آتیلمایی کتاب‌الله ذاتاً کندیلرینه منع ایتمشدر ، تحریم ایتمشدر . آرتیق سلاحلری اللرندن آلندقدن ، هر درلو لوازم حربیه‌دن محروم براقیلدقدن‌صوکره جهاده اشتراك ایتمدکلری ایچون هیچ بونلره کناه ، یاخود مسئولیت ترتب ایدرمی؟ ابی بیلملیدرکه کناهك الـ بویوکی جهاد لوازمندن هیچ برینی تدارك ایتمه‌دن جهاده قوشانلره عائددر .

شبهه یوقدرکه مقام خلافت عالم اسلامی جهاده دعوت ایدرکن بو فریضه ایله یالکز وسائط حربی استکمال ایدنلری مکلف طوتمش ؛ یوقسه مسلمانلری قرآن ایله تعلیمات رسولك تعیین ایتدیکی حدودك اوته‌سنه سوق ایتمه‌یی خاطرینه بیله کتیرمه‌مشدی .

البته مقام خلافت ، قوای بدنیه‌نك ضعفی ، یاخود سلاحك فقدانی کبی اسباب مجبره دولاییسیله حربه کیریشمکدن عاجز اولانلری جهاده تشویق ایتمك درکه‌لرندن متعالیدر .

کندی وهملرینه وجود ویرمك ایچون اوغراشان بو محررلره سویلیکز : مستعمره‌لرنده‌کی مسلمانلره سلاح ایدینه بیلمك فرصتنی ویرسینلرده صوکره نه اولیور کورسونلر !

هیچ تردده محل یوقدرکه کرك مسلمانلر ، کرك خلیفه‌لری دینلرینك اسرارینی‌ده ، شرائط احکامنی‌ده نه‌سویلدکلرینی فرق ایتمه‌ین ، رأیلرینی ایسه قطعاً اصابت ایتدیره‌مه‌ین بو سرسم سیاستجیلردن دها ابی بیلیرلر . بناءً علیه بونلر طوائف اسلامدن ، کندیلرنجه شبهه و تردد‌ی موجب ، یاخود ماهیتی نظرلرندن کیزلی بر حالك صدورینی کورورلرسه بیلیسنلرکه اونی بر مقصدله یاپیورلر ؛ آکلاسینلرکه مسلمانلرك بوتون حرکتلرنده ، بوتون سکونلرنده کندیلری ایچون مابه‌الاستناد اوله‌جق تعلیمات الهیه قرآنك سینهٔ آیاتنده مندمجدر . یوقسه شرعك اوامرینی استخفاف ایدیورلر ؛ دینلرینه خیانتده ، پیغمبرلرینك خلیفه‌سنه مخالفتده بولونیورلر ، وهمنه قاپیلماسینلر . ایشته بو محررلرك طورمایوب کندی حکومتلرینه احتمال وقوعی تهلکه‌سنی آکلاتمق ایستدکلری اتحاد اسلامده بوقبیلدندرکه راضی اولسه‌لرده اولماسه‌لرده ، خوشلانسه‌لرده خوشلانماسه‌لرده ، هردرلو مانعه‌لره رغماً ، محققدر .

یوقاروده‌ن بری سویلدیکمز سوزلرله خلافت اسلامیه مسئله‌سی حقنده‌کی علمی ونقلی حقائقی سرد ایتمش اولدیغمز کبی ؛ مسلمانلری خلافت عثمانیه‌نك اتکنه صارلمقدن‌واز کچیرمك سوداسنده بولنانلرك باطله رواج ویرمك ، محاله چاره بولمق ایستدکلرینی آکلاتمش اولدق .

دمین‌ده سویلدیکمز کبی بوکون فرانسزلرله انکلیزلر ، حکومتلری آلتنده یاشایان مسلمانلرك باشنه فاسده ، مصرده وبوکا بکزر دیکر مواقعده کندی یتشدیره‌لرندن اوله‌رق بر طاقم خلفا چیقارمق ایسته‌یورلر . ظن ایدیورلرکه احداثنه چالیشدقلری بو کبی فتنه‌لر هیچ اولمازسه عربك عوام طبقه‌سی و بربریلر ایله دیکر امتلرك آشاغی صنفلری آراسنده رواج بوله‌بیلیر . یالکز بو باطل پشنده قوشان حریفلرك شوراسی نظرلرندن قاچیورکه مسلمان طوپراقلرینك هیچ بری بوقبیلدن اولان اوهامی پیتمه‌یه وقف نفس ایتمش مرشدلردن خالی دکلدر . اوت ، بوفداکار مجاهدلر ارباب مکرك دسیسه‌لرینه ، خائنلرك اغفالاتنه قارشی عوام خلقك کوزینی آچمق ایچون جانسپارانه چالیشیورلر.

بو حریفلر ظن ایدیورلرمی‌که دینلرینك اساسی توحید اولان مسلمانلر اوکبی یالدیزلی زهرلره قانارلرده اسلامی تملرندن صارصان ودشمنلره دینی جان آله‌جق یرندن اوردیران معهود تاریخی فتنه‌لری ، اختلافلری یکیدن اویاندیرمه‌یه قالقیشیرلر؟ یوقسه جهالت مسلمانلری وحدت کلمه‌یه اصابت ایده‌جك تفرقه‌نك ، مذاهبه عارض اوله‌جق تشتتك نتایج الیمه‌سنی ادراك ایده‌مز بردرکه‌یه‌می ایندیردی ، وهمنده بولونیورلر؟

هیهات ، سریر وحدتلرنده رخنه‌لر آچیله‌رق ، جمعیتلری تارمار اوله‌رق یبانجی ملتلرك الـنده بازاره چیقارلمش متاع حالنه کلدکلری کونلری ، اوقاره کونلرده بینلرینه بوشانان فلاکت ، مصیبت ، نکبت طوفانلرینی اونوتمق هیچ مسلمانلر ایچون قابل‌میدر ؟ البته اساسی توحید اولان اسلام ارضك شرق و غربنده بولونان مسلمانلره مراجعتکاه اوله‌جق تك برخلیفه‌دن باشقه‌سنه راضی اوله‌ماز . پك اعلا ! خلافته ، اومقام بلندك شرفنی مدافعه ایده‌جك ، بار تکالیفی آلتندن قالقه بیله‌جك اولانلردن زیاده کیم اهل اوله‌بیلیر ؟

باشلری تك برامیره باغلی اولدیغی دورلر مسلمانلر ایچون فیض وبرکت دوری ، استیلای جهان دوری ایدی . حتی هجرتك قرن اولی هنوز قاپانمامشدی‌که سلطان اسلامك تحتنی ارضك ایکی یوز کونلك برساحه‌سنی کولکه‌سی آلتنده بولوندیریوردی . ولید بن عبدالملك زماننده ایسه دولت اسلامیه مشرق ایله مغرب آره‌سنده‌کی اقلیملری ، تاتارستاندن بحر محیط اطلاسی‌یه قدر امتداد ایدن معموره‌لری قوشاتمشدی . آرتق عربستان ، عجمستان ، شام ، هند ، سند ، آفریقا ، ساردنیا ، اسپانیا ... کبی دها برچوق یرلر ممالك اسلامیه‌نك بروجزئی ایدیلر . بوده ، خلافت مسئله‌سنده میدان آلان بعض مجادلاته رغماً ، بوتون مسلمانلرك دائما برخلیفه اوزرنده اتفاقدن ایلری کلیوردی ، که عظمتی پادشاهلره بویون اکدیرن ، مهابتی سریر حکومتلری دوه‌یرن بوقدر واسع سلطنت ، بوقدر معظم فتوحات چوق زمانلر اوخلیفه سایه‌سنده الده ایدیلیوردی . مسلمانلر خلیفهٔ معظم عمر بن خطابك سقیفه وقعه‌سنده تقریر ایتمش اولدیغی اومدهش دستور سیاستی بیلمزلرمی؟ نیته‌کیم حباب بن المنذر الانصاری قالقوب‌ده : « سزدن برامیر ، بزدن‌ده برامیر اولمالی‌در . » دینجه ، حضرت فاروق : « هیهات ، ایکی امیرك برلشمسنه امکان یوقدر . » جوابنی ویرمشدی .

مختلف جماعتلرك ، مختلف عصبیتلرك حبل خلافتی اله کچیرمك ایچون چکشدیروب طوردقلری کونلرده اسلافمزك دوکولن قانلرینی ؛ اووقته قدر سینه‌لرده کیزلی طوران کینلره ، غیظلره بووسیله‌نك نه الیم تشفی فرصتلری ویردیکنی عجبا مسلمانلر اونوته بیلیرمی ؟

امویلرك اندلسده ، علویلرك مغربده خلافت اعلان ایلدکلری آره‌لرنده جهنمی قتاللر آچه‌رق نتیجه‌سنده هرایکی حکومت اساسندن ییقلمش ، هرایکی جماعتك حیاتی هدر اولمشیدی . مسلمانلر بونی ناصیل اونوته بیلیر؟

خلافتك مصرده‌كی فاطمیلرله بغدادده‌كی عباسیلر آره‌سنده ایكیلشمسی یوزندن هر برینه تابع اولان جماعت قارشیسنده كنك حرام اولان قانی آرتیق مباح كورمیه باشلایه‌رق آره‌لرنده برچوق مقاتله‌لر، اوصدای مشئومی كائناتك آفاقنی اینكله‌دن قانلی محاربه‌لر ظهوره كلدی. خلیفهٔ فاطمی المهدینك پیغمبرك عمجه زاده‌سی و دامادی اولان ذاته نسبتی المقتدر باللهی اصلا اوركوتمدیكی كبی ؛ المقتدر باللهك ده علیه الصلاة والسلام افندیمزك عمجه‌سی عباس بن عبدالمطلبه اتصال نسبی المهدینك امورنده اولمادی. ایكیسی‌ده بوكبی قیودك فوقنه چیقه‌رق ، حسلرینی ، فكرلرینی استیلا ایدن عصبیت جیلفینلقلرینك حكمنه رام اولدیلر. برحالده‌كه مسلمانك قانی مسلمانه حرام اولدیغی حقنده‌كی نص قرآنی‌یی‌ده «ایكی مسلمان قیلیج قیلیجه كلیرسه اولن‌ده، اولدوردن‌ده جهنملكدر» مآلنده‌كی برچوق احادیث صحیحه‌یی‌ده اوعصبیت دوشونجه‌سی كندیلرینه تماميله اونوتدیردی. سلطنت حرصی عقللرینی باشلرندن آلدی، عصبیت جاهلیه بورونلرینی قاباردی‌ده قالقدیلر اسلام آفاقنی صاران، زواللی مسلمانلری قاصوب قاووران؛ نهایت المقتدرك اوغلی الراضی بالله دورنده جامعهٔ عباسیه‌یی تارمار ایدن اوفتنه یانغینلرینه كندی اللریله آتش ویردیلر. عجبا مسلمانلر بوفاجعه‌لری یاد ایتمزلرمی ؟

موحدین دولتنك فاس ایله برلشمه‌سنه واسطه اولان خلیفه المنصور ابو یوسفك خلافت عباسیه‌یه قارشی سینه‌سنده بسله‌دیكی خصومت حسنه قاپیله‌رق صلاح الدین ایوبی‌یه امداد كوندرمكدن امتناع ایتمسی عجبا شرقده‌كی عالم اسلامه نه‌فائده ویردی ؟ أوت، بومجاهد اكبر كندیسنه ایلچیلر كوندرمش ؛ او آره‌لق شرصولتلری دایانیلماز حاله كلن ، دونغالری برلشه‌رك شام سواحلنی استیلا ایدن آوروپالیلره قارشی متعدد كمیلرندن هیچ اولمازسه بر قاچی كوندرمك صورتیله مظاهرتده بولونماسنی استرحام ایتمش ایدی. یك اعلا ، صرف بیعتلرنده بولندیغی عباسیلره اولان كینی سائقه‌سیله المنصورك صلاح الدینه دست معاونتی اوزاتمقدن كری طورماسی عجبا سیاست اسلام ایجابندن‌می ایدی، یوقسه دین صحیحك احكامندن‌می ایدی ؟ حال بوكه الله ذوالجلالك عنایت و صیانتی یتشمه‌یدی عالم اسلام هلاك اوچوروملرینه یووارلانمق اوزره ایدی. المنصور ایسه او آره‌لق اویله بر سطوته صاحب ایدی‌كه آدینك آكیلماسی بیله اسپانیوللرله پورتكیزلیلرك حضورینی اخلال ایدییوردی ؛ زیرا قازانمش اولدیغی قانلی محاربه‌لر ، بونلری دهشتلر ایچنده براقشدی.

المنصور كبی بر آدمی مسلمان قارداشلرینك امدادینه یتشمكدن عاجز براقه‌بیله‌جك سبب عجبا نه اوله‌بیلیردی‌كه ، اسپانیا قرالی آلفونسك والده‌سیله قاریسی، قیزلری حضورنده بویونلرینی بوكشلر؛ بوتون اندلسی اللرندن آلماسنه مقابل ، هیچ اولمازسه طلیطله‌یی كندیلرینه باغشلاماسنی آغلایه آغلایه استرحام ایدییورلردی. هیچ شبهه یوقدركه خلافت عباسیه‌یه قارشی سینه‌سنده طاشیدیغی كین اولماسه‌یدی زمانه كوره پك مهیب اولان كمیلرینك بر حمله‌سی شام سواحلندن غائب ایتدكلری یرلری درحال مسلمانلره اعاده ایدر؛ آوروپالیلرك دونغالری‌ده صاحبلرینی حرمینه كوز دیكه‌جك حاله كتیرن او متجاسر هجوملرده ، تعرضلرده بولونه‌مازدی.

آفریقانك بعض مواقعنده‌كی جاهل ، غافل مسلمانلر عجبا فرانسه‌نك ، یاخود انكلتره‌نك قالقوب‌ده كندیلرینه خلافت مقدسهٔ عثمانیه سنجاغنك كولكه‌سنده یاشایان دین قارداشلرینك علیهنه اولمق اوزره مظاهرتده بولنملرندن ؛ یاخود مقام خلافتك متفقلری اولان وسطی اوروپا دولتلریله محاربه‌یه كیریشملرندن نه بكلیورلر ؟ شمالی آفریقایی مستعمره‌لری حالنه كتیرن بودولتلرك درلو درلو حیله‌لرله كندیلرینی آلداتمقدن مقصدلری عجبا اسلام آره‌سنده‌كی روابطی چوزمكدن ، جماعت مسلمینی اوفاق اوفاق طائفه‌لره قلب ایتمكدن باشقه برشیمیدر ؟ بر كره‌ده بونلری بربرینه باغلایان دوكوم چوزوله‌رك آره‌لرنده ارتباطدن اثر قالمادیمی، آرتیق هر طائفه‌یی دیكری اوزرینه صالدیره‌جقلر ؛ بینلرنده عنصر ، خلافت فتنه‌لرینی اویاندیره‌رق ابدیاً قیلیجلرینك قینلانماسنه، قیاملرینك باصیلماسنه میدان ویرمیه‌جكلردر.

ایشته او سویلدیكمز غافللر شاید بوكبی خولیالره قاپیلیرنسه؛ هر حزب كندیسنه وعد ایدیلن ساخته برطاقم تظاهرات عظمته ، صوری بر بیغین مراسم خلافته آلدانیرسه ؛ باری ماضی ایچنده قاییناوب كیتمش امتلرك اوغرادیغی عاقبتلردن عبرت آلمازسه بونلرك‌ده اندلسیلرك حالنه كلملری محققدر. نته‌كیم امللرك اختلافی ، مقصدلرك تعارضی نتیجه‌سی اوله‌رق اندلس اویله دورلر كورمشدی‌كه هر بیك كیشیلك جماعتك «بر امیرالمؤمنینی ایله بر منبری» واردی.

لكن نه‌دن بو آفریقاده‌كی غافللری اوقدر اوزاقلره كوتوریورزده كندیلرینه اقوام ماضیه‌دن نمونه‌لر كوسترمه‌یه قالقیشیورز ؟ اویله یا ! نظر حمیته قان آغلاده‌جق ، یوركلری یرندن قوپاره‌جق الواح عبرت یانی باشمزده ، كوزلریمزك اوكنده طورویور :

فرانسزلر برعصره یاقین زماندن اعتباراً جزایره ، ثلث عصر قدر مدتدن بری‌ده تونسه مستولی اولدیلر. پك اعلا، بوممالكتلرده نه یاپدیلر ، نه ایش كوردیلر ؟ سورو سورو فرانسز سرسریلرینی یرلشدیرمكدن ؛ مساجدی معطل براقوب جماعتی آلداتمق صورتیله اوقاف اسلامیه‌یی بیترمكدن ؛ او دیارده‌كی اهالینك شرفنی ، حیثیتی آیاقلر آلتنه آلمقدن ؛ بیچاره‌لری حقوق مدنیه‌ده اجنبیلرله مساوات حقندن محروم براقمقدن باشقه نه خیر ایشلدیلر ؟ كورویورسكز یا ! بوتون قوتلریله دین اسلامه قارشی حرب آچدقلرینی؛ عربلرله بربرلر آره‌سنه قونداقلر صوقدقلرینی ؛ اسلام سایه‌سنده باریشه‌رق عصرلردن بری صلح و سكون ایچنده قاردشجه یاشایان بوایكی عنصری بربرینه دوشوردكلرینی هنوز حسابه قاتمادق !

بر چوق عبرتلر ، بر چوق مصیبتلر كچدی. شاید مسلمانلر تاریخك سینه‌سنده‌كی حقائقدن درس آله‌بیله‌جك قدر بصیرتمالك دكلسه‌لر طوغرودن طوغرویه پیغمبرلرینك سیرنده، ایلك خلیفه‌لرینك وقایعنده كندیلرینی ارشاده كافی دستورلر تماميله موجود. اونلری یاد ایدوب متنبه اولملری ایجاب ایدركه عقلی اولانلرك مسلكی بودر. بوكون بر یوزنده‌كی مسلمانلرك كافه‌سی آرتیق بر طاقم ملعونلرك اغفالاتنه قاپلمقدن‌واز كچملی؛ خاندان عثمانینك رایت خلافتی اطرافنده طوپلانمالیدر. جناب حق بوخاندانك ملكنی صیانت بویورسون، شوكتنی مزداد ایلسین.

ذاتاً مراكشده‌كی بر بیغین عجزه قالقارده اسلام دشمنی

فرانسزلر طرفندن ویریله‌جك ساخته عنوانلره قاپیلیرسه بونك بوتون دنیا اوزرنده‌كی مسلمانلر اوزرنده نه تأثیری اوله‌بیلیر؟ زیرا بونلر، خلافت عثمانیه‌نك شان وشوكتنی متأثر ایده بیله‌جك؛ عظمت، فضیلت میدانلرنده مجاهده‌دن بر آن كری طورمایان او معظم سلاطین ایله مسابقه‌یه قالقیشه‌جق درجانك البته پك دوننده‌درلر. باخصوص او پادشاهلرك قوای مدهشه‌لری اوكنده انكلیز، فرانسز اردولرینك انهزامه اوغرادیغی، بر چوق بویونلرك كلوب‌ده حضور مهابتلرنده اكیلدیكی بویله كونلردن صوكرا.

مملكتلری، شرفلری، دینلری، مفاخر تاریخیه‌لری اوزرینه فرانسزلرله پازارلغه كیریشه‌رك دكرسز بر قاچ پاره اوغورنده هپسنی فدا ایدن بویله بر طائفه‌یه هیچ موهوم بر خلافت مراسمنه، حقیر بر امارت تشریفاتنه قاپیلمق یاقیشیرمی؟..

دولتلرینی، مملكتلرینی فرانسه دكرمنك ایكی طاشی آره‌سنه قویوب ازدیرن بویله بر طائفه‌یه حالا اونلردن خیر بكله‌مك طوغرو اولورمی؟.. هیچ شبهه ایتمه‌ملیدركه او دكرمن آلتنده كیلری تمامیله ازوب موجودیتلرندن بر خاطره براقانجه‌یه قدر دوننده دوام ایده‌جكدر.

بوتون قوتنی، سعادتنی غائب ایدن؛ ایش كورمك، سوز سویلمك حقنی نفسندن سلب ایله فرانسه نائب حكومتنك الندہ جامد بر رهن حالنه كلن بویله بر طائفه‌یه آل عثمانه بیعتی كبرینه یدیرەمه‌مك، یاخود اونكله خلافت مسابقه‌سنه قالقیشمق عجبا یاقیشیق آلیرمی؟..

نره‌ده بو طائفه، نره‌ده اونك سلف صالحی سلطان مولای محمدكه دكزده حرب كمیلری، قره‌ده نظامیه عسكرلری واردی! دیار مغربده رایت عدالتی اعلا ایدن، امتی عزت ومدنیت ساحه‌سنه چیقاران سلطان مشارالیه‌دركه مغربلیلری فرانسه ایمپراطورلغی دورنده‌كی عظمتی فرانسزلرله بیله نظر احترام ایله باقدقلری وقور، مهیب بر ملت حالنه كتیرمشدی. بونكله برابر شو صایدقلرمزك هیچ بری جماعت مسلمینه قاتیلمقدن، عثمانلی خلیفه‌لرینه بیعت ایتمكدن كندیسنی منع ایتمه‌مشدی. هر جمعه كونی مغرب اقصا منبرلرنده خلیفهٔ زمان سلطان مصطفانك اسمی اوقونه‌رق دعا ایدیلیر واو دیارده‌كی میلیونلرجه مسلمین طرفندن آمین دینیلیردی.

عجبا نسبلرینك قریشه متصل اولمسی بو طائفه‌یه نه كبی بر فائده تأمین ایده‌بیلیر؟ زیرا سید قریش صلی الله علیه وسلم افندیمز بزه، قریش دیندن انحراف وعهد مسلمینی نقض ایلدكلری تقدیرده كندیلرندن اوزاق طورمامزی واونلره قارشی هیچ بر عهد ایله مقید اولمامقلغمزی امر بویوریورلر. مسلمانلر ابو هریره‌نك روایت ایتدیكی شو حدیث نبوی‌یی بیلمیورلرمی؟ «سیهلك الناس هذا الحی من قریش قالوا فما تأمرنا (یارسول‌الله) قال لو ان الناس اعتزلوهم.»

خلقك باشقه باشقه یوللردن كیتمسی، بر ده آره‌لرینه صوقیلان بدعتلرك، احتراصلرك تعارض ایتمسی یوقمی! ایشته بیچاره‌لری كلیاً محو اولمق تهلكه‌سنه معروض براقان، باشلرینه بو فتنه‌لری، بو فلاكتلری، كتیرن هپ اودر. اكر جناب حقك مرحمتی یتیشمسه‌یدی او آزغین فتنه‌لر مسلمانلرك كیكلرینی، اتلرینی كمیره‌جك، یالكز وجودلرینی دكل، ایزلرینی بیله جبههٔ ارضدن قازییه‌جقدی. بركت ویرسون عثمانلی عسكرلرینه اللهك نصرتی ایریشدی‌ده سپرلرندن، خندقلرندن پوسكوردكلری آتش طوفانلری ایچنه سورو سورو انكلیز، فرانسز اردولرینی كومدیلر. بو صورتله اسلامك موقعی یوكسلدی، آتیسی ایچون‌ده بیكلرجه فیض تأمین ایدلدی.

آرتیق عسكرلری تمامیله هزیمته اوغرادقدن، بوتون سلاحلری، مهماتلری غنیمت اوله‌رق مسلمانلرك النه دوشدكدن صوكره؛ بو ایكی دولت شیمدی‌ده بوتون جهان اسلامك دارالخلافه‌ده‌كی خلیفه اطرافنه طوپلانه‌رق اونك مقدس سنجاغنی ابدیاً حمایه ایتملرندن قورقارده مسلمانلر حقنده‌كی ملعون مقصدلرینی تأمین ایده بیله‌جكنی اومدیغی بویكی فتنه‌لری اویاندیررسه بو بزم ایچون حیرت اولنه‌جق بر شیمیدر؟ هیهات، فرانسه ایله كندیسنه بكزه‌ین دولتلر شونی بیلمیورلركه: هیچ بر زمان بو كونكی مسلمانلر دونكی مسلمانلر دكلدر؛ دوشونمیورلركه علیه الصلاة والسلام افندیمز طرفندن، حقنده «بر دفعه صوقان دلیكه بر دها كندیسنی ایصیرتماز» بیوریلان مسلمانك ایكنجی دفعه اوله‌رق بصیرتی آچیلدی ونره‌یه دوغرو سوروكلنمكده اولدیغنی كندی كوزلریله كوردی.

عجبا دیار اسلامه صالدیران بو آچ كوزلو حكومتلر میدانی بوش بوله‌رق مسلمانلر حقنده‌كی احتراصلرینی بیلدكلری كبی تطمینه‌می كوز دیكیورلر؟ یا آرقه‌لرنده طوران چناق قلعه آرسلانلرینی كورمیورلرمی‌كه، بو قهرمان مجاهدلرك اوچ یوز بو قدر میلیون مسلمانك حیاتی اوغورنده جاریشدقلرینی خلافت اسلامیه‌نك سیف مسلولی انور پاشا اوراده‌كی وقایعك عقبنده سویلمشدی. اوت، بو حرب، بر طرفدن، اللهه و رسول اللهه ایمان ایدن اوچ یوز بو قدر میلیون قلبك، دیكر طرفدن، شاهقهٔ اسلامی، كلمهٔ اسلامی اعلا ایدن، اساس اسلامك ابدیاً استقرارینی تأمین ایدن خلیفهٔ غازینك سعادتیله نهایتلنه‌جكدر.

آرتیق واوسین او مطبوعاتچیلر هذیانلرینی ایستدكلری قدر ایلری‌یه كوتورسونلر؛ تزویرلرینه، خدعه‌لرینه، تدبیرلرینه، بكندكلری كبی طالسینلر.. الله ذوالجلالك مؤمن قوللری ایچون «هیچ شبهه یوقدركه منصور اوله‌جق اونلردر. محققدركه غالب كله‌جك بزم عسكریمزدر.» طرزنده‌كی وعد الهیسی یرینی بولمشدر.

واوسین بو دولاندیریجی حكومتلرده میدانه چیقاردقلری امیرلرك، یاراتدقلری خلیفه‌لرك اتكلرینه صیم صیق یاپیشسینلر.. البته او كون كله‌جكدركه: بوتون مسلمانلری بر برینه باغلایان ازلی رابطه رسول اللهك خلیفه‌سی وامین امتی اطرافنده بر قات دها قوتلنه‌رك سلطنت مهیبه‌لرینك طوفان قاهری او مكار باغیلر طرفندن اوكنه دیكیلمك ایسته‌نیلن آمال سفیله سدلرینی سیلوب سوپوره‌جكدر. ولیعلمن نبأه بعد حین.

مترجمی محمد عاكف عبدالعزیز چاویش

قارئین كراملك نظر حمیتلرینه

بر طرفدن كاغد فقدانی، دیكر طرفدن قارئلریمزك بورجلرینی تسویه خصوصنده‌كی اهمالی سبیل‌الرشادك نشریاتنی خیلی مدت تأخره اوغراتدی. واقعا شیمدی پك پهالی اولمقله برابر اوروپادن كاغد كتیرتمك ممكن اوله‌بیلیر؛ لكن دیكر مانعك ازاله‌سی قارئین كرامك همتلرینه متوقفدر. ابونه بدلاتندن طولایی مطلوبمز بر قاچ بیك لیرایه بالغ اولیور. آرتیق فضله‌سنه تحمل ایتمك طاقتمزك فوقنده‌در. اكر هر قاره شیمدیلك بورجنك بر قسمنی اولسون تأدیه‌یه همت ایدرسه بر سنه‌لك كاغد بردن كتیرته‌رك بعونه تعالی هر هفته منتظماً نشریاته دوام ایدرز. البته اخوان دینمز بو قدر كارلقدن قاچنماز؛ سبیل‌الرشادك دوامنی تأمین خصوصنده الدن كلن همتی دریغ بویورمازلر.

آبونه شرائطی

ممالک عثمانیه‌ده سنه‌لکی (٦٥)، آلتی آیلغی (٣٥) غروشدر.
ممالک اجنبیه‌ده سنه‌لکی (٨٠)، آلتی آیلغی (٤٥) غروشدر.

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر.

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز.

سبیل‌الرشاد ١٣٣٠

اخطارات

رساله‌مزدن آلدیغی کوسترلمك شرطیله بتون یازیلر هرهانکی بر غزته طرفندن اقتباس اولونه‌بیلیر.

مکتوبلرك، امضالری واضح و اوقوناقلی اولمسی و ابونه صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر.

ممالک اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.

یاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه‌دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر: محمد عاکف

صاحب ومدیر مسئول: اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٣٥٢ | ١٧ محرم ١٣٣٤ | پنجشنبه | ١٢ تشرین‌ثانی ١٣٣١ | جلد ١٤

برلین خاطره‌لری

٦

بیلیرمیسین‌که سنك شرقه میل ایدن نظرك،
برنجی دفعه طوغان بجریدر زواللیلرك؟
خدایی بر طانیمق تهمتیله صوچلو اولان،
شو خانه‌نی ییقیق اوچ یوز اللی میلیون جان،
نه‌دنسه، موته اولورکن بیگلر بیگلر محکوم،
چیتوب‌ده ایتمدی بر سس بو حکمه قارشی هجوم!
نه‌دنسه، طوبتادی غربك او حسلی وجدانی،
خروشی سینهٔ اعصاری ایکله‌دن بو قانی!
نه‌دنسه، عرشه قدر یوکسلن انین بشر
سزك سماره عکس ایلدیکه اولدی هدر!
نه‌دنسه، وحدت اسلامی تارمار ایده‌لی
بویوك طانیلدی، مقدس بیلیندی ظلمك الی!
زمین شرق مظالم قاصوب قاووردقجه؛
او قیپ قیزیل یوزی خاکك فضایه اوردقجه؛
غروب سیر ایدن آواره بر تماشاگر
قدرده اولمادی دنیا نصیبه‌دار کدر!
کدرده سوزمی‌یا؟ آلقیشلایوردی جلادی
اوتانمادن توجه «یکرمنجی عصرك اولادی!»
أوت، شناعته ال چیرپیوردیلر هپسی...
سنك الکده یوق آنجق بو آلقیشك لوثی.
او ناصیه‌ك — که بوروز بیلمه‌ین بر آینه
برائتیله بوتون قومکك برائتنه
کواه اولوب طورویور — شرقه طوغری دونملی‌که:
سزکده غربکزك خاطرات ناپاکی
براز سیلینسین اونك هیچ دکلسه یادندن.
خانم، محیطکزك آلچاق اعتیادندن،
— که زوره قارشی بیلیشمق، زبونی ازمکدی —
بنات جنسکی بیلسه‌ك نه‌لر نه‌لر چکدی!
اونك نتیجهٔ ایقاظیدرکه «آوروپالی»
دینلنجه، روحی صاغیر، تلی حس ایچون قاپالی،
مؤبداً بزه دشمن بر أمت آکلاردق.
خایر، بو عنعنه‌نك حق یوق، دیبوب، آرتیق
بنات جنسکه کوسترمك ایسترم سنی بن...
یابانجی طورما که بك آشناسکز قلباً.
او آنه‌جکلر ایچون طویدیغك خرافه‌یی آت!
دوشونه دست مصافاتی شرقه طوغرو اوزات.
نه حسلی والده‌لردر بزم قادینلریمز!
یازیق‌که: آکلامه‌جق یوق‌ده یاکلیش آکلادیکز.
یازیق‌که: اونلری تصویر ایدر برر اوماجی،
بش اون رومانجی، صیتیلماز بش اونده مقصدجی!
نه‌در بو آکلامامازلق؟ کلیك‌ده آکلاشیکز؛
لسان مشترك اولمازمی کندی کوز یاشکز؟
نصیب زاریکه دوشمز بو ایشده فضله کدر؛
او بر طرف سنی حق کدرلکدن ایدر.

محمد عاکف

تفسیر قرآن کریم

مقدمه

قرآن کریمدن غرض فطری

قرآن کریم نزول ایتدیکی زمان ساحۀ ارضك هرطرفنده انسانلر بری خواص، دیکری عوام اولمق اوزره ایکی طبقه‌یه منقسم بولنمقده؛ حکومات موجوده‌نك قوانین ونظاماتی‌ده طبقۀ خواصك دونده‌بولنان هرفردی حقوق ووظائف اعتباریله انلرك مادوننده طانیمقده ایدی. بوندن جرأت آلان کروه خواص او بیچاره‌لری اسیر مقامنده قوللانیور، بتون ایشلرنده انلری استخدام ایتمکله برابر عرضلرینی، اسباب معیشتلرینی، بتون مالملکلرینی کندیلری ایچون مباح عد ایدییورلر ایدی. عوامدن هیچ برفرد خواصدن اولانلردن قصاص طلب ایتمك، برمسئله‌ده انلکه مناقشه ومجادله ایده‌بیلمك، یاخود برحق ایسته‌مك صلاحیت واقتدارینی حائز دکلدی. قرآنك نزولی رأفت عامه، اخوت حقیقیه‌یی تأسیس ایتمکله برابر بشریتك آفاق سائره‌سنده ثروت ورفاه، لون، لسان، شرف عائله ومرتبۀ اجتماعیه‌یی، مدار تمایز و رجحان عدایدن قوانینی‌ده اساسندن صارصدی. «ان اکرمکم عندالله اتقاکم». شوقدر وارکه بومساوات بدایةً یالکز (محمد) صلی الله علیه وسلمه ایمان، اکا نازل اولان نورمبینه اتباع ایدن امم اسلامیه ارەسنده سرعتله انکشاف ایده‌بیلمشدر. چونکه عالم بشریت قرآنك نزولندن اول سیاست امده عدل ومساواتك برضرورت اجتماعیه اولدیغنی تقدیر ایده‌بیله‌جك حال وموقعده بولنمیورایدی.

کذلك قرآن حکیم دساتیر عدل ورأفتی بیان و ایضاح ایتدکدن صکره بین الافراد حقوق عامه‌ده انصاف ومساوات میزانی اهل قرآن خارجنده قائم اوله‌مدی.

وسعت نفوذ واقتداره، فسحت دیاره مالك اولان بوکونکی امتلر ارەسنده الآن احکام ومعاملاتنده عرق ابیضله عرق اسودی، حتی بتون شرق عالمی‌ایله غربی تفریق ایدنلر موجود اولدیغنی ادعا ایدرسه‌ك فکر وادعامزده افراط ایتمش عد ایدلیه‌جکمزدن امینز. حتی بونلر میاننده اجناس بشریه‌نك بنیه‌لرینك ترکیبی، مزاجلرینك تألیفی، دماغلرینك مقداری اعتباریله طوائف بشریه ارەسنده حصول تفاوتی ضروری کورن، تفاضلی ناقابل اجتناب کوسترمك ایچون، جمعیات بشریه‌دن هر برینه بر طاقم خواص و مزایا بخش ایدەرك بو صورتله بر امتك دیکر امته خاص اولان مزایایه ال اوزاتمسنه، بر فرقه‌نك دیکر فرقه‌یه بخش ایدلمش اولان مواهب فطرتدن استفاده‌یه قالقیشمه‌سنه مانع اولمق اوزره کنیش بر برزخ وجوده کتیرمش علمایه مالك اولانلرده واردر.

عجبا بو جاهل مستبدلرك مرتبۀ ادراکی، عربله عجمی عینی سویه‌ده کورن، زنجیلرله بیاضلرك حقوقنی تألیف، انساب ایله مفاخره، ثروت ورفاه ایله مفاضله‌یی اساسندن محو ایدن قران حکیمك رتبۀ بلند تقریرینه نسبتله نره‌ده قالیر؟

انلرك مسائل جنائیه‌ده حکمدارلره بشریتك فوقنده برپایه‌ویرن، انلری مخاصمه و قصاص امنیه‌لرینك ایریشه‌میه‌جکی برمرتبۀ بالاترینده طوتان احکام قانونیه‌لریله، مملوك ایله ملکه، امرا ایله اصنافه عینی صورتله اقامۀ حدودی متحتم قیلان، ایجاب معدلته مستند اولمدقجه بر زنکینی بر فقیر اوزرینه رفع و تقدیم، حق لزوم کوسترمدکجه بر ضعیفه قارشی بر قوی‌یه مظاهرتی هیچ بر وقت تجویز ایتمیان کتاب کریمك احکام عادله‌سی ارەسنده نصل نسبت تصور اولنه‌بیلیر؟

عجبا رسول علیه السلام نفسنده، یاخود اقارب واصحابندن برنده دیکرلرندن فضله بر مزیت کورمك، یاخود دیکرلری حقنده ویرمدیکی بر حکمی انك حقنده انفاذ ایتمك کبی بر حالك صدوری کورولمش برشیمیدر؟ او رسول کزین که مرض موتنده فضل بن عباس ایله علی بن ابی طالبه دایانەرق مسجده کتمش، منبر سعادته چیقارەق شو خطبه‌یی ایراد ایتمش ایدی: «ایها الناس من کنت جلدت له ظهراً فهذا ظهری فلیستقد منی ومن کنت شتمت له عرضاً فهذا عرضی فلیستقد منه و من اخذت له مالاً فهذا مالی فلیأخذمنه ولا یخشی الشحناء من قبلی فانها لیست من شأنی = ای ناس، بن کیمك ارقه‌سنه بر دکنك اوردم ایسه، ایشته آرقەم، اوده بکا اوورسون. کیمك عرضنه سب ایتدمسه، ایشته عرضم، اوده عینیله مقابله ایدرك حقنی آلسون. کیمك مالنی آلدمسه، ایشته مالم، اوده آلسون و کندینه قارشی کین و عداوت پیدا ایده‌جکمدن قورقماسین. چونکه او، بنم شانمدن دکلدر.»

ینه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ارتکاب سرقت ایدن مخزومیه حادثه‌سنده شو خطبه‌یی ایراد ایتمشدی: «انما اهلك الذین من قبلکم انهم کانوا اذا سرق فیهم الشریف ترکوه و اذا سرق فیهم الضعیف اقاموا الحد علیه. و ایم الله لوان فاطمة بنت محمد سرقت لقطعت یدها = سزدن اولکیلرك هلاك ایدلملرینه سبب شو ایدی‌که، ایچلرندن شریف برکسه سرقت ایدرسه براقیرلر، ضعیف برکسه سرقت ایدرسه اوزرنده حدی اقامه ایدرلر ایدی. الله‌ه یمین ایدرم‌که (محمد) صلی الله علیه وسلمك قیزی فاطمه‌بیله ارتکاب سرقت ایتسه الینی کسرم.»

قرآن حکیم انسانلر آره‌سنده اظهار مفخرت، ادعای رجحان و

مزيت ايچون خيراته سبق و انهماكى، تقوايه تمسكى مدار اتخاذ ايلمشدر. بر كوله افنديسنك خانه‌سندن ذليل و حقير اوله‌رق چيقار ، اسلامه داخل اولوبده آيات قرآنيه‌نك ناطق اولديغى اسباب رشد و سداده توسل ايتديمى؛ فضل تقدم سايه‌سنده اباً عن جد مجد وشرفى توارث ايتمش ، نفوذ و قدرتنه كوچك بيوك هر فردى سر فرو ايتديرمش اولانلرك فوقنده بر موقع عز و شرف احراز ايدر ايدى .

خلاصه قرآن حكيم سايه‌سنده ابناى آدم آره‌سنده دعائم مساوات پيداى استقرار ايتمش ، انسانلر حوزهٔ اسلامه داخل و ربوبيتى ، دائرهٔ تكليفدن ترفع و تعالى‌يى انجق الله ذوالجلاله افراد و تخصيص ايدن بر كتاب كريمك عبادات ومعاملاتده مساواته رعايتى آمر اولان احكامنه منقاد بولندقجه نسب، لون، وطن كبى شيلرك مدار رجحان اوله‌بيلمك ايچون هيچ بر حكم و تأثيرى قالمامشدر .

اشراف و امرا حكومتلرينك عصرلردنبرى نفوذ و تحكملرى آلتنده ازمكده اولدقلرى اقوام خرستيانيه ، قرآنك هنكام نزولنده دين اسلام ايله تشرف و آنك فروغ هدايتيله تنوير بصيرته موفق اوليديلر سادات وكبرا آره‌سنده برمتاع ناچيز كبى الدن اله طولاشمازلر؛ فرانسه اختلال كبيرينك ، بر چوق نقصانيله برابر ، قزانديرمش اولديغى نعم حريتدن، پك چوق عصرلر اول ، استفاده‌يه باشلامش اولورلر ايدى .

مترجمى : محمد شوكت عبدالعزيز چاويش

اسلامده فلسفه

«۲۰»

متكلمين ، متصوفه وسلفيه‌نك نقطهٔ نظرلرى

اهل انظار اولان متكلمين ايله اهل اراده ومحبت اولان متصوفه‌نك؛ نظر، اراده ومحبتى جمع ايدن سلفيه‌نك نقطهٔ نظرلرى آيرى اولديغندن بالضروره آره‌لرنده اختلاف ظهور ايديور .

علم واراده‌يى جمع ايدنلرك نقطهٔ نظرلرى: نه علم، نه اراده جانبنى اصلا اهمال ايتميوب نظر شرعى ايله نظر بدعى بيننى تفريق، نظر شرعى‌يه تعظيم ، نظر بدعى‌دن اعراض ايلمك؛ ارادهٔ شرعيه ايله ارادهٔ بدعيه‌يى تفريق ، ارادهٔ شرعيه‌يه تعظيم ، ارادهٔ بدعيه‌دن اعراض ايتمكدر .

اهل انظارك نقطهٔ نظرلرى : اراده‌دن اعراض ايتمك ، يالكز نظر شرعى‌يى التزام ايتميوب على الاطلاق انظاره عطف اهميت ايلمكدر.

اهل اراده‌نك نقطهٔ نظرلرى : ارادهٔ قلبه تعظيم ، هوايى ذم ، على الاطلاق اراده‌يه عطف اهميت ايدوب ارادهٔ شرعيه ايله ارادهٔ بدعيه بيننى فرق ايتمه‌مكدر .

سلفيه نظر بدعى ايله ارادهٔ بدعيه‌دن اعراض ايتدكلرندن انلرك افكار و معتقداتنده بدعت بولنه‌ماز. فقط متكلمين نظر شرعى ايله نظر بدعى‌يى فرق ايتمدكلرندن واراده جانبندن اعراض ايتدكلرندن آنلرك افكار ومعتقداتنده بدعت وضلالات بولنه‌بيلير . نته‌كيم متكلمين باشليجه ايكى فرقه‌يه آيريلير : اهل سنت ، اهل بدعت . بونك كبى متصوفه‌ده ارادهٔ شرعيه ايله ارادهٔ بدعيه‌يى تفريق ايتميوب علم جانبنى اهمال ايلدكلرندن انلرده‌ده افكار ومعتقداتنده بدعت وضلالت بولنه‌بيلير . نته‌كيم متصوفه‌ده باشليجه ايكى فرقه‌يه آيريلير: سادات ، غلاة .

ذكر اولنان مسالك ثلثه‌نك نتايج علميه‌لرينى بيان ايده‌لم .

سلفيه‌نك نتايج علميه‌سى :

۱) اعمال ظاهره وباطنه‌يه اعتنا . — هم اعمال ظاهره‌يه ، هم اعمال قلوبه سنت سنيه اوزره اعتنا ايتمك لازمدر .

بناءً عليه مفسدت خالصه ويا راجحه‌يى متضمن اولان چاره‌لر، ابطال حقه مؤدى اولان چاره‌لر، واجبى اسقاط ايدن چاره‌لر، اللهك حلال قيلديغى شيئى حرام قيلان وياحرام قيلديغى شيئى حلال قيلان چاره‌لر باطلدر، هيچ بروجهله جائز دكلدر.

۲) نظرده كتاب وسنته تمسك . — نظرده كتاب وسنته تمسك ايتمك لازمدر . بناءً عليه احكام دينيه‌ده مجرد ظن وتخمين ، نصوص صريحه‌يى رد وتحريفه مؤدى اولان نظر وقياسلر اصلا جائز دكلدر.

۳) امر ونهى‌يى التزام . — معصيت ايله طاعت آره‌سنى فرق ايتمك لازمدر. بناءً عليه توحيد ايله اشراك، اولياءالله ايله اعداءالله، حضرت موسى عليه السلام ايله فرعون، حضرت محمد عليه الصلوة والسلام ايله ابوجهل آره‌سنده فرق واردر . مستحسن ايله مستقبح آيرى‌در ؛ مستحسن اولانه محبت، مستقبح اولانه نفرت اولنور؛ مستحسن امر اولونمش ، مستقبح نهى اولونمشدر .

٤) خالق ايله مخلوق آره‌سنده فرق . — خالق بشقه ، مخلوق بشقه‌در . تحقيق ارتان كيمسه‌نك اللهه محبتى ، عبوديتى ، اطاعتى ، ماسوايه حريتى، غيره اولان محبتدن ، عبوديتدن ، اطاعتدن اعراضى آرتار .

۵) محبتده رسول ذيشانه اتباع ؛ اخلاص و خلوص . — محبت طاعتى و ترك مخالفتى اراده‌دن عبارتدر . بناءً عليه كيمكه محبت ادعا ايدرده رسوله اتباع ايتمزسه كاذبدر . بونك محبتى الله ايچون دكلدر . بلكه محبتى هوا ايچوندر ، عادتا شركدر . اكر محبتده اخلاص اولمش اولسيدى آنجق اللهك سوديكنى سور، رسول اكرمه اتباع ايدر ايدى. مادامكه محبت دعواسنده بولونقله برابر رسول اكرمك بغض ايتديكى كيمسه‌يى‌ده سويور ، آنك محبتنده مشركينك محبتى كبى بر محبت واردر. مريدالله، محب لله اتباع رسولى، امر ايتديكى شى ايله عملى ، نهى ايتديكنى تركى قصد ايتمزسه محبتده مشركينك

«۲۰» بو بحث بر قاچ مقاله دوام ايده‌جكدر .

محبتی کبی محبتی بولونمش اولور . محبةالله ومحبة رسول‌اللهك غایه‌سی « ان‌الذین یحادون‌الله ورسوله » نظم جلیلی وجهله اللهه ورسولنه مخالفت وعداوت ایدنلره بغض ایتمکدر .

محبت : کتاب وسنت واتفاق سلف ایله ثابتدر. محبت برفعلدرکه اکا بر متعلق ، بر محبوب لازم اولور . محبت بر جنسدرکه تحتنده انواع کثیره‌سی واردر. محبوبلر چوقدر. فقط محبوب ومراد، اللهدر . اکر محبوب و مراد الله اولمزسه هر حالده بشقه بر شی اولور : یا مال اولور ، یا جمال اولور ، یا جاه اولور ، یا اله باطل اولور . بو حالده انسان آنك کوله‌سی اولور. چونکه انسان محبوبنك کوله‌سیدر. هرعابد معبودینی سور . « ومن‌الناس من یتخذ من دون‌الله انداداً یحبونهم کحب‌الله » نظم جلیلی موجبنجه مشرکین بیله الهه‌سنی سورلر. مؤمنین معبود حقیقیلرینی سورلر . مشرکین محبتده اشراك ، مؤمنین محبتده اخلاص ایدرلرده باشقه برینی سومزلر. مشرکین ایسه بشقه برینی ده سورلر . انسان محبوبنی اندن دها سوکیلی اولان دیکر بر محبوب ایله ترك ایدر ، یاخود بر امر مکروهدن قورقارده اویله ترك ایدر . بونك کبی حب فاسددن انجق حب صالح ایله ویا مرضدن خوف ایله واز کچیلیر . حلاوت اخلاصی طاتمش اولان کیمسه‌ده هوا مقهور اولور . « ان‌الصلاة تنهی عن‌الفحشاء والمنکر » نظم جلیلی موجبنجه صلاتده هم دفع مکروه (فحشاء ومنکری نهی)، هم تحصیل مطلوب (ذکرالله) واردر .

ذکرالله عبادت قلب ایچون مقصود بذاته‌در . شر ومکروهك مندفع اولمسی قلب ایچون مقصود لغیره‌در . محبتك حقیقتی محبوبنه موالات ایله تمام اولور .

موالات: محبوبنه سودیکنی سومه‌ده، بغض ایتدیکنه بغض ایتمه‌ده موافقت ایتمکدر . محبوب اولان الله ایمان و تقوایه محبت ، فسوق و عصیان و کفره بغض ایدر . انسانك‌ده ایمان وتقوایه محبت ، فسوق وعصیان و کفره بغض ایتمسی لازمدر .

انسانلر محبةالله ادعا ایدرلرده هوا وهوسی سومکله عادتا شرکده بولنورلر . نته‌کیم بعض اعمال واردرکه انسان انی الله ایچون یاپیورم ظن ایدر ؛ حالبوکه نفس‌الامرده بر شرك خفی واردر: یاحب ریاست ایچون، یا حب مال ایچون ویا حب جمال ایچون یاپار .

محبت ادعا ایدوبده محبتی میزان علم ، میزان کتاب ، میزان سنت ایله وزن ایتمزسه محبته برنوع شرك، اتباع هوا وهوس داخل اولور. چونکه جناب حق « قل ان کنتم تحبون‌الله فاتبعون یحببکم‌الله » نظم جلیلنده بیان بیورلدیغی وجهله الله تعالایه محبت رسول اکرم افندمز حضرتلرینه اتباعی موجبدر . چونکه رسول اکرم انجق اللهك سودیکی شیئه دعوت ایدر . الله نه‌یی سور ایسه رسول اکرم محقق انسانلری اکا دعوت ایتمشدر . رسول اکرم افندمز انسانلری نه‌یه دعوت ایتمش ایسه الله محقق انی سومشدر . محبت باری ایله دعوت پیغمبری آره‌سنده ملازمه واردر . محبوب خدا ایله مدعو رسول کبریا متلازمدر . حتی ذاتاً متحد ، صفةً متنوع‌در .

محبت ارادهٔ قلبی تحریك ایدر . محبت تامه حصول محبوباتده ارادهٔ جازمه‌یی مستلزم اولور . عبد آکا قادر اولورایسه انی تحصیل ایدر ، قادر اوله‌مازسه قادر اوله‌مدیغی شیئی یاپه‌ماز .

محبت کرك فاسد اولسون، کرك صالح اولسون ، اکثریا مزاحمه قاتلانمق ایله محبوبلره نائل اولونور . نته‌کیم « باغبان بر کل ایچون بیك خاره خدمتکار اولور. » دینمشدر .

مراتب حبك اولی علاقه ، صوکره صبابه ، صوکره غرام ، صوکره عشق ، صوکره تیم‌در . علاقه : قلبك محبوبه تعلقی، صبابه: قلبك محبوبه انصبابی، غرام: قلبه لازم اولان محبت ، تیم : عبودیت در : نته‌کیم تیم الله عبدالله دیمکدر .

کمال محبت قلبدن ماسوایی یاقار . قلبده ماسوا براقماز . قلبده اللهه نه‌نسبتده محبت آرتارسه اونسبتده اللهه عبودیت وماسوایه حریت آرتار . بونك کبی اللهه عبودیت و ماسوایه حریت آرتدقجه محبت‌ده آرتار . اللهه محبت ایله اللهه عبودیت و ماسوایه حریت مبسوطاً متناسبدر . قلب اللهه ذل ایله محتاجدر . « ایاك نعبد و ایاك نستعین » نظم جلیلی موجبنجه قلب اللهه هم من جهةالعباده، هم من جهةالاستعانه محتاجدر .

قلب انجق اللهه محبت و عبادت ایله مسرت بولور ، سکونت بولور . قلبی کافهٔ مخلوقاتدن مستغنی قیلمق ، ماسوایه حریت کامله‌ده بولونمق ؛ انجق اللهه عبادت ایله ، انجق اللهدن استعانه ایله ، انجق اللهه توکل ایله ، انجق اللهك سودیکی و راضی اولدیغی شیله فرحناك اولمق ایله ، آنجق اللهك بغض ایتدیکی شیئه بغض ایتمك ایله، آنجق الله ایچون اعطا ایله، انجق الله ایچون رد ومنع ایله، انجق الله ایچون سومك، انجق الله ایچون بغض ایتمك ایله حاصل اولور: « من احب‌لله وابغض‌لله واعطی‌لله ومنع‌لله فقد استکمل الایمان. — رواه الترمذی وغیره »

اللهه نه نسبتده اخلاص دینی قوی اولور ایسه عبودیت وماسوایه حریت اونسبتده قوی اولور. « الا عبادنا المخلصین » نظم جلیلنده‌کی اخلاص اخلاص دیندر. اخلاص دین، دین انجق واحد اولان الله ایچون اولمق، اللهدن بشقه‌سی هیچ بر وجهله آنده بولونمامق دیمکدر. مخلص لله حلاوت عبودیتی ، حلاوت محبتی طاتمش اولور . اخلاصك حقیقتی « ایاك نستعین » نظم جلیلنك حقیقتنده داخلدر . مخلص لله اولانده بشقه برشی طلب و اراده، بشقه بر شیئه محبت یوقدر. بشقه بر شی طلب و اراده ایدنده اخلاص لله یوقدر .

اهل اراده و سلوکه الك زیاده رعایت ایتملری واجب اولان شی مکروه حق ایله محبوب حقی آییرمق، تولا وتبرایی بیلمك ، مأموره اتباع ، محظوراتی ترك ایتمك ، قلبده انجق اللهه عبودیت ، ماسوایه حریت‌در .

اخلاص و توكل ، يعنى انجق اللهه التجا، اللهدن استعانه ايدوب ماسوادن علاقه‌يى قطع ايتمك بر كيمسه‌ده حاصل اولور ايسه، تعبير آخرله اخلاص و توكلى حق اليقين بيلير ايسه او كيمسه تعبير اولنه‌ميه‌جق درجه‌ده سرور ، فرح و لذت بولور ؛ آنده اصلا خوف ، حزن ، غم ، هم بولنه‌ماز . فقط ماسوايى سون مثلا رياست و جاه طلبنده بولنان ، مال ادخارنده بولنان، جماله علاقه قيدنده بولنان بر كيمسه‌ده تعبير آخر ايله حب ماسوايى حق اليقين بيلن بر كيمسه‌ده ينه تعيين اولنه‌ميه‌جق درجه‌ده هم ، غم ، حزن ، الم ، ضيق صدر بولونور . بوكا مبنى «الا ان اولياءالله لاخوف عليهم ولاهم يحزنون» بيورلمشدر.

خلت : خليل اولمقدر. محبتك فوقنده‌در. آنده شركت يوقدر. نته‌كيم « تخللت مسلك الروح منى وبه سمى الخليل خليلا. » ديمشدر . اصل محبتده اشتراك واردر . محبت محبت رحمان اولديغى كبى محبت اوثان، محبت صلبان (صليبك جمعى) ، محبت نسوان ، محبت صبيان، محبت اوطان، محبت اخوانده اولور. محبتده هم منفعت، هم مضرت، هم حب صالح ، هم حب فاسد واردر . الله ايچون محبت حب صالح، الله ايچون اولميان محبت حب فاسددر. حب صالح اللهه محبت اولديغى كبى اللهدن ماعدايه‌ده محبت اولور. شو قدركه اللهدن ماعدايه اولان محبت اللهه تبعاً محبت‌در . مؤمنلر ايچون اللهى سومه‌دن اعظم، اكمل، اتم بر محبت يوقـدر . اللهدن بشـقه من كل الوجوه لذاته محبته لايق هيچ بر موجود يوقدر . رسـول اكرم الله ايچون محبوب‌در ، الله ايچون مطاع‌در ، الله ايچون متبوع‌در . اهل بيت رسول‌الله رسـول الله ايچون محبوبدر . خلاصه خلت شركت قبول ايتمز .

۷) **عبد، عابد، معبّد، عبادت** .— عبدالله‌ك كندى ربى، كندى خالقى اولديغى ، اللهه محتاج اولديغى بيليرسه ربوبيت الهيه‌يه متعلق اولان عبوديتى بيلمش اولور . عبداللهدن ايستر ، اللهه نياز ايدر ، اللهه متوكل اولور ، امر بارى‌يه اطاعت ايدر. فقط بعضاً معصيت ايشلر؛ حتى رب اولديغى بيلن عبادالله ايچنـده بعضاً اصـنامه طاپانلر بيله بولنور . چونكه اصنامى بر واسـطه ، نزد باريده شفيع ظن ايدر . نته‌كيم « وما يؤمن اكثرهم بالله الا وهم مشركون »، « و لئن سئلتهم من خلق السموات والارض ليقولن‌الله » نظم جليللرى بو خصوصى بيان ايديور .

عبد ايكى معناده مستعملدر : عابد ، معبد .

عابد : عبادت ايديجى ديمكدر ؛ عابد انجق اللهه عبادتى قصد ايدر. امر بارى‌يه، امر پيغمبرى‌يه اطاعت ايدر. مؤمن متقى اولان اولياءاللهى سور، اعداء اللهه بغض ايدر. ايشته الهيته(الوهيته) متعلق اولان عبادت بودر. بوندن طولايى عنوان توحيد «لا اله الاالله»در. مشركين كبى ربوبيتى اقرار ايدوب آكا عبادت ايتمه‌ن ، الله ذوالجلال ايله برابر بشقه بر الهه عبادت ايدن كيمسه عبددر ، فقط عابد دكلدر. عبوديت قلبك الهه اولان عبوديتى‌در .

اله : قلبك كمال محبت ايله ، كمال تعظيم ايله ، كمال اجلال ايله ، كمال اكرام ايله ، كمال خوف ايله ، كمال رجا ايله ، كمال استعانه ايله قوللق ايتديكى ذات اجل و اعلادر .

معبّد : الله كندينى قول ايديتمش ، كنديسنده تدبير و تصرف ايتمش كيمسه ديمكدر . بو اعتبار ايله كافهٔ مخلوقات عبادالله‌در . بو خصوصده ابرار و فجار ، مؤمنين و كفار مشتركدر . چونكه جناب حق هپسنك ربى‌در ، مليكى‌در ، خالقى‌در ، رازقى‌در ، هپسنى اماته ايدن اودر ، احيا ايدن اودر . هپسنك امورنده تصرف ايدن اودر.

هيچ بر مخلوق هيچ بر وجهله مشيت بارى ، قدرت سبحانيه‌دن خارجه چيقاماز. بو بويله‌در . عبد ايسترسه اعتراف ايتسون، ايسترسه انكار ايتسون ، ايسترسه بيلسون ، ايسترسه بيلمسون . مؤمن بيلير، اعتراف ايدر . جاهل و جاحد (منكر) اقرار ايتمز ، بيلسـه‌ده خضوع ايتمز. نته‌كيم نظم جليلده « وله اسلم من فى السموات والارض طوعاً و كرهاً و اليه يرجعون » بيورلمشدر .

عبادت : جناب حقك سووب راضى اولديغى كافهٔ اقوال و اعمال ظاهره و باطنه‌يى جامع اولان بر اسـمدر : صلاة ، زكاة ، صوم ، حج ، اهل كفر ونفاقه قارشو فى سبيل الله جهاد ، « اياك نستعين » نظم جليلى موجبنجه اقامهٔ دين‌ده ومساوى و مخاوفى دفع خصوصلرنده اللهدن استعانه ، بحسب الامكان امر بالمعروف و نهى عن المنكر ، صدق قول ، اداء امانت ، بر والدين ، صلهٔ ارحام ، عهده وفا ، قومشويه و يتيمه و مسكينه و مملوكه احسـان ، قراءت ، ذكر ، دعا و امثالى كبى .

اللهه محبت ، رسـول اللهه محبت ، اللهدن خوف ، اللهه انابه ، اللهه اخلاص ، حكم الهى‌يه صبر، نعم الهى‌يه شكر، قضاء الهى‌يه رضا، اللهه توكل ، رحمت بارى‌يه رجا ، عذاب باريدن خوف و امثـالى الله ايچون عبادتدر .

الله ايچون عبادت الله ذوالجلالك محبت ايتديكى و راضى اولديغى غايه‌در : « وما ارسلنا من قبلك من رسـول الا نوحى اليه انه لا اله الا انا فاعبدون. ولقد بعثنا فى كل امة رسولاً ان اعبدوا الله واجتنبوا الطاغوت » نظم جليللرينك دلالتى وجهله كافهٔ رسل كرامك كتيرديكى توحيد بودر . جناب حق « ان الذين يستكبرون عن عبادتى سيدخلون جهنم داخرين ــ ان الذين عند ربك لا يستكبرون عن عبادته » نظم جليللرى موجبنجه عبـادتدن مستكبر اولانلرى ذم ايديور . عبادت انقياد و خضوع ديمك اولمغله اللهه عبادت، اللهه طاعت، اللهه خضوع ديمكدر ؛ محبت و رضا و طاعت هم الله، هم رسول‌الله ايچون اولديغى حالده عبادت و عبادته مناسب اولان توكل ، خوف ، رجا وساٸره انجق واحد اولان الله ايچون اولور . « اليس الله بكاف عبده ــ حسـبنا الله و نعم الوكيل » نظم جليللرى موجبنجه كافى اولان انجق اللهدر. « يا ايها النبى حسبك الله ومن اتبعك من المؤمنين» نظم جليلندن

مقصد : جناب حق هم سکا ؛ هم سکا اتباع ایدن مؤمنلره کافی دیمکدر . یوقسه سکاهم جناب حق، هم مؤمنین کافیدر دیمك دکلدر .

ازمیرلی

اسماعیل حقی

دین اسلام

اسلام، علیه‌الصلاة والسلام افندیمز حضرتلری طرفندن تبلیغ بویورولوب او نبی محترمك اصحاب کرامیله اونلرك معاصرلرنجه ضبط اولونان دین مبیندرکه برمدت آره‌ده هیچ برنزاع، هیچ برکلفتلی تأویل، هیچ بر تفرقه میلی ظهور ایتمکسزین احکام جلیله‌سنه مراعات اولوندی . بن بو مقاله‌مده اونی مجملاً بیلدیره‌جکم. تفصیلی ایسه، کتاب‌الله‌ه امتثالاً ، بصیرت صاحبلرینه براقه‌جغم. سویله‌یه‌جکم سوزلرده سندم کتاب ایله سنت صحیحه‌دن ، برده صحابهٔ کزینك مسلك و طریقتلرندن باشقه بر شی اولمایه‌جقدر .

دین اسلام جناب حقی ذاتنده و افعالنده توحید ایله مخلوقاتدن برینه مشابهت شائبه‌سندن تنزیه اساسی اوزرینه نازل اولمش؛ صوکرا بو کونك بر خالقی اولوب او یکانه خالقك علم ، قدرت ، اراده و سائره کبی ینه کندی آثار صنعندن استدلال اولونان بر طاقیم صفات جلیله ایله متصف اولدیغنه؛ کذلك مخلوقاتدن هیچ برشیئك کندیسنه شبیه اوله‌مایه‌جغنه؛ اونلرله کندی آره‌سنده‌کی نسبت کندیسنك اونلری موجد ، اونلرك ایسه کندیسنه عائد و راجع اولملرندن باشقه بر شی اوله‌مایه‌جغنه دلیللر اقامه ایتمشدر . « قل هوالله احد ، الله الصمد ، لم یلد ولم یولد ولم یکن له کفواً احد »

کتاب‌الله‌ده وارد اولان « وجه » ، « یدین » ، « استوا » کبی الفاظه کلنجه بونلرك کندیلرینه مخصوص معنالری واردرکه قرآن ایله ایلك مخاطب اولانلر اونلری تماميله ادراك ایدرك اصلا اشتباهه دوشمه‌مشلردر . الله ذوالجلالك ذات و صفات فوق‌الخیالی ایچون مخلوقاتدن برینك جسدنده ، یاخود روحنده ظهور ایتمك محالدر. الله قوللری آره‌سنده دیله‌دیکنی مراد بویوردیغی مقامه اصعاد ایچون ینه کندی دیله‌دیکی قدر علم و قوتله ممتاز ایتمشدر . و بوتون بونلر علم ازلیسنده وضع و تقدیر بویوردیغی قانون الهیسی مقتضاسنجه جریان ایتمکده‌درکه او قانونه نه تبدیل طاری اولور ، نه‌ده تغییر یاقلاشه‌بیلیر .

دین اسلام شو معتقداتك هیچ برینی دلیل و برهانسز قبول ایتمه‌یی بوتون ذوی‌العقوله منع ایتمشدر . بو برهان ایسه مقدماتی حس ایله آکلاشیلان محسوساته ؛ برده ایکی نقیضك اجتماعنده ، یاخود ایکیسنك بردن ارتفاعنده‌کی استحاله کبی، یاخود کلك جزءدن بویوك اولمسنك قطعیتی کبی وضوح اعتباریله محسوساتدن آشاغی قالمق شویله طورسون ، دها فوقنده بولونان بدیهیاته منتهی اولان قسمدن اوله‌جقدر . صوکرا بو ممتاز اولان مخلوقارده دیکرلرندن فرقسز و اونلرکده سائرلری کبی نفسلری حقنده نفع و ضرردن عاجز اولوب غایتی کندیلرینك مظهر تکریم اولان عباد زمره‌سندن اولملری و اللرندن چیقان هرایشك بر موضع مخصوصده وبر امر مخصوص الهی ایله ظهوره کلمسی تقدیر سبحانی مقتضاسیدر .

« والله اخرجکم من بطون امهاتکم لاتعلمون شیئاً وجعل لکم السمع والابصار والافئدة لعلکم تشکرون » آیت جلیله‌سنی تأمل ایده‌لم . معلومدرکه « شکر » ـ لغت عربده ـ بر نعمتی انعامندن مقصود اولان جهته صرف ایتمك معناسنه‌در . ایشته کتاب‌الله بویله بر آیت کریمه ایله بیلدیریورکه جناب حق بزه بر طاقیم حواس ویرمش ، بزی بر طاقیم قوتلرله مفطور ایتمش‌که بز او حواس وقوایی، آنجق اونك موهبه‌سی سایه‌سنده ، خلقتلرندن مقصود اولان جهتلره صرف ایدیبورز . بناءً علیه هر فرد ـ ایستر لهنده اولسون، ایستر علیهنده اولسون ـ کندی عملنك بالذات کاسبی‌در . لکن ادراکاتمزك عاجز ، قوامزك قاصر قاله‌رق اوته‌ده بر دست قهارك ، یاخود عجزك امدادینه یتیشه‌جك بر قدرت رهاکارك وجودینی وبو موجود فوق‌الخیالك کندیمزه مسخر اولان قوای معروفه‌نك فوقنده اولوب اونك حضور عظمتنده خضوعه وارمق وبویله مشکل زمانلرده کندیسندن استعانه ایتمك لزومنی نفسلرمز حس ایدنجه بو خضوع و استعانه‌نك مرجعی آنجق بر ذات اوله‌بیلیرکه اوده الله ذوالجلال حضرتلریدر .

دنیاده بویله اولدیغی کبی عقباده‌ده اعمال طیبه‌نك قبولی ، یاخود افعال سیئه‌نك غفرانی خصوصنده اللهدن باشقه ملتجا یوقدر . یوم جزانك مَلِکی و مالکی آنجق اودر .

ایشته بو صورتله بت‌پرستلکله صورت وشکل اعتباریله فرقلی اولسه‌ده حقیقتده اونك عینی بولونان عقایدك کوکلری سوکولوب آتیلدی. بونك نتیجه‌سی اوله‌رق عقول بشر اوعقیدهٔ باطله‌نك لوازمندن اولان اوهام فاسده‌دن تمیزلندی . روحلر بو اوهامك تولید ایتدیکی ملکات سیئه‌دن تنزه ایدرك بو سایه‌ده معبودلر حقنده ومعبودلر سببیله دوچار اولمقده بولندیغی اختلافدن قورتولدی . انسانیتك موقعی یوکسلدی ؛ قیمتی فطرت کریمه‌سی نسبتنده شرفلندی . آرتیق کوکلری ، یرلری یارادان خالق ذوالجلالدن باشقه‌سنه خضوع کوسترمز اولدی؛ هر نسه ابراهیم علیه‌السلام کبی « انی وجهت وجهی للذی فطرالسموات والارض حنیفاً وما انا من‌المشرکین » ندای توحیدیی یوکسلتمك و علیه‌الصلاة والسلام افندیمزك امر اولوندقلری وجهله « ان صلوتی و نسکی و محیای و مماتی لله‌رب‌العالمین . لاشریك له وبذلك امرت وانا اول‌المسلمین » دیمك فرض اولدی .

مرحوم

شیخ محمد عبده

بیتمه‌دی

نطق همایون

١ تشرين ٣٣١ ده کشاد اولنان مجلس ملیده سرکاتب حضرت شهریاری طرفندن قرائت اولنان نطق همایون حضرت خلافتپناهی صورتیدر :

محترم اعیان و مبعوثان

١ کانون اولدنبری جریان ایدن وقایع و حادثات او کون قرائت ایدیلان نطق همایونمده وقوعبولان تمنیاتمی و نتیجهٔ حربك بتون عالم اسلامك وعثمانلیغك خیر و سلامتنی موجب اوله‌جق صورتده تیسر تمای حصول اوله‌جغنه دائر اظهار ایدیلان امید شاهانه‌یی حمدالله تأیید و تقویه ایتدی . موسقوفلرك استانبول و بوغازلره قارشی ایکی بچق عصردنبری پرورده ومعندانه برصورتده تطبیق وتعقیب ایتدکاری حرص استیلالرینك تحققنی تسهیل ایچون چناق قلعه‌یه و کلیبولی شبه جزیره‌سنه قارشی انکلیز و فرانسزلرك قوای بحریه و بریه‌لریله اجرا ایتدکاری تعرضات شدیده اردو ودونتمامك اجداد کرامك مناقب جنکاورانه‌سنی یك شانلی بر صورتده احیا ایدن و بتون عالمك حیرت و تقدیرینی جلب ایلیان مدافعات و همات جانسپارانه و فداکارانه‌سیله دفع و طرد اولنمش و دشمنلریمز ضایعات عظیمه و مدهشه‌یه دوچار اولمشدر .

خصمامزك بوانهزامی استانبول یولنك غیر قابل مرور اولدیغی قناعتنی تأسیس ایدرك مغرور دشمنلرمزی بالقان دولتلرینه التجایه مجبور ایتمش و شبه جزیره‌ده چوریلان بوتون انتریقه‌لری تعقیم و معظم متفقلرك قارپاتلرده روس اوردولرینی غالیجیادن و لهستاندن سوروب چیقارملرینی و عصر دیده دشمنمزك بوتون قلاع مستحکمه‌سنك زیر و زبر ایدلسنی و روس قواسنه استناد ایدن ائتلاف مثلثك بوتون امیدلرینك بر هوا اولسنی تسهیل ایلمشدر .

عثمانلی اوردوسنك شان و شرفنك بویله پارلاق بر صورتده اعاده واحیاسنه وسیله ویرن جناب حقه سجدهٔ شکرانه قپانه‌رق عرض محمدت ایدر؛ودیکر جبههٔ حربلرده حدود وطنی فداکارانه مدافعه ایدن غازیلریمه‌ده نصرت بی‌نهایه بخش بیورمسنی نیاز ایلرم. حیرت آور بر انتظام وبهادرلقله موسقوف اردولرینك قوهٔ تجاوزیه‌سنی قیره‌رق بتون حدود مستحکمه‌یی ضبط ایدن شانلی متفق اوردولر بالقانلره توجیه‌شهامت ایتدکدنصکره بلغارستان اوردولری‌ده التحاق ایتمش واتفاق مثلی اتفاق مربعه انقلاب ایتدیرن بووقعهٔ مهمه مظفریت قطعیه‌نك تحققنی تعجیل ایلمشدر.

بالقانلر وضعیتنك بو صورتله لهمزه اوله‌رق انکشافنی تسهیل و تأمین ایتمك ایچون قومشومز ایله تصحیح حدوده موافقت ایلدك . عقد ایدیلان مقاوله‌ده برای تصدیق مجلسکزه تودیع ایدلمشدر .

صربستانك قسم مهمی بو کون متفقین اردولرینك تحت اشغالنده بولنیور . طونه طریقیله مواصله تأمین ایدلمش‌اولدیغی کبی برلین ـ ویانه ـ استانبول یولی‌ده آچیلمشدر . تمیاً حصول پذیر اوله‌رق متفق ملتلره حربده ظفرلر ، صلح زمانلرنده‌ده ترقیلر و سعادتلر بخش ایده‌جك اولان بو مواصلهٔ سعد آورك تأسسندن طولایی جناب حقه حمد و ثنالر ایدرم .

بومشکل زمانلرده مجلس ملینك متحداً حکومت‌سنیه‌مزه مظاهرتده بولنمسندن طولایی بیان ممنونیت و محظوظیت ایدر و احوال حربیه الجاآتیله تنظیم وتودیع ایدیلان لوائح قانونیه ایله بودجه و استقراضات قانونلرینك‌ده سرعتله تدقیق ایدلسنه انتظار ایلرم . متفقلرمزله مناسبات سیاسیه‌مز هرکون متزاید بر امنیت و صمیمیت متقابله‌یه استناد ایدیور و ایده‌جکدر . خصمامزه قارشو اولان مشترك سیاستمزده هر جبهه‌ده وهر نقطه‌ده یکدیکرمزه مظاهرت ایده‌رك مملکت و ملتلرمز ایچون بتون قابلیات شخصیه و طبیعیه‌نك انکشاف تامنه مساعد بر صلح استحصال ایدیلنجه‌یه قدر حربده ثبات ایتمك اوله‌جقدر .

بیطرف دولتلرله اولان مناسباتمز کاکان خالصانه و دوستانه‌در .

سلامت دولت و مملکته مصروف اولان مساعئ مبرورهٔ‌کزك توفیقات ربانیه‌یه مظهریتنی نیاز ایدر و مجلس عمومی‌یی کشاد ایلرم .

مطبوعات

اوروپاده حرب قازانجلری ویرکوسی

یعنی حرب اثناسنده پاره قازانجی مسئله‌سی حقنده بر آلمان غزته‌سندن نقلاً « اوسانیشر لوید » ده و تسویر افکارده نشر اولنان برمقاله‌دن عیناً :

« کار و تمتع فکرینك دنیایی نه‌قدر لوثیات ایله دولدوردیغی ونه شکل و صورتلرده حرکت ایتدیکنی هرکس بیلدیکی جهتله بوندن اوزون بویلی بحث ایتمك زائد بر کلفت اولور . بوکون فرصتدن بالاستفاده زنکینلشمك ایچون باشقه‌لرینی اك آجی محرومیتلره معروض براقمقدن چکینمه‌ین آدملرك کثرتنه قارشی ، ناظر قولتوغندن عادی بر عمله‌نك دستکاهنه قدر ملتك بوتون طبقه‌لرنده عین حیرت و حدت صداسی یوکسلیور . بو آدملر ، بابالری ، قوجه‌لری ، قارده‌شلری و اوغللری عمومك مال و جانك سلامتی نامنه ، حتی بو مرابحه‌جیلرك دخی مال و جانلرینك سلامتی نامنه حیاتلرینی اولومه عرض ایدن عائله‌لره آچلق احضار ایدیورلر . و فقیرالحال انسانلرك پك ضعیف اولان مدار معیشتلرندن چالمق صورتیله سمیرمك و قابارمقدن اوطانمایورلر . بو جنایتك جزاسنی ویره‌جك هیچ بر قانون بولونمایه‌جقمی ؟ قدیم یونان قانونجیسی (سولون) ك کندیسنه کوره اویله بر جنایت خیالی بر کیفیت ایمش دیه ، باباسنی اولدورمك فعلی ایچون جزا قومغه لزوم کورمدیکی کبی ، زمانمزك قانون واضعلری‌ده ، انسانیتده بویله شیلر اولماز خیالیله، بوکبی مرابحه‌جیلره قارشی برتأدیب حدی تعیینی اهمالمی ایلمشلردر؟

« کیملردر بوسفیلر؟ صاقین بر طاقم جادیلر ویابیرتجی حیوانلر اولماسونلر؟. قطعیاً دکل!. بونلرك ایچنده اویله آدملر واردرکه اوغللری سلاح آلتنه آلنمشدر، اونلرك اولومندن قورقارلر، بلکه‌ده بونلرك اوغللری وطن اوغورنده اولمشلردر بیله . او حالده ؟ . بو مسئله‌یی ایضاح ایده‌جك بر تك صورت خاطره کلیرکه شودر : بعض آدملر حتی قانلرندن زیاده پاره‌یی سویورلر دیمك . فقط بو نقطهٔ نظرده هرشیئی ایضاحه کافی دکلدر . چونکه اویله آدملر واردرکه وطن ایچون پارمجه بر چوق فداکارلقلر یاپمشلردر . وحالا یاپمقده‌درلر. بونلر ابتدالری حرب فرصتی ایله زنکینلشمکی دوشونمه‌مشلردی بیله . فقط ایشته دوروب دورورکن کندی کندینه « مساعد زمین » کلیویرمشدر . بیلیرمیسکز، بو «مساعد زمین» نه مهم شیدر ، اوندن استفاده ایتمك لازمدر . تاجر ، الندهکی مالندن پاره قازانمالیدر . هم نه‌قدر ممکنسه او قدر چوق قازانمالیدر . یرینه ایی بر تاجر صاییلماز . معلومدرکه تجارت تجارتدر . هر هانکی بر آدم تاجر صفتیله قازانمغه حریصدر . بو حرصك . او آدمك انسانی اخلاقیله علاقه‌سی اولماز . او آدم انسان اوله‌رق انسانی حسلره مالکدر و بو صفت وحیثیتی ایله صلیب احمره بیك مارق ویرر ؛ فقط تاجر صفتیله ، وجدانك اك اوفاق بر عتابنه اوغرامقسزین ، یوز بیك مارق درجیب ایتمکدن‌ده چکینمز .

« ناصل بو ایشلره دییه‌جك واری ؟ البته یوق، هم بزم قانونلریمزه نظراً بیله . چوقدنبری بووادی‌یی سوء استعمال ایدن برطاقم اخلاقسزلر بیله عدلیه‌نك تعقیباتندن پك اهمیتسز جزالرله قورتولوب کیتمکده‌درلر . حالبوکه ملکیت حقنه تعرض ایدنلر اك اوفاق جرملر اك آغیر جزالرك تهدیدینه معروضدر. یاواش‌یاواش قانونلریمزك روحی آره‌ده‌کی منطقسزلغك فرقنه وارمشدر . شیمدی بوساحه‌ده‌ده بر تبدل و تحول حاصل اولمق اوزره بولونیور .

« سرمایه‌دارلغك روحنه کلنجه ، او اعتبار ایله بو نقصان اوتدنبری بر یاره ایدی ، فقط کوزه کورونمه‌ین بر یاره . آرتق یتر اولدی ، آرتق بو یاره میدانه چیقاریلمالی‌در . تام فرصتدر ، وآرتق بو فرصتی قاچیرمامالیدر .

« یوقاریده سویله‌دیکمز تجارتك « مساعد زمین » ی ، اشیانك اولماسه‌ده اولور دنیلن قسمی فیئاتلرینی عرض و طلب قاعده‌سنه توفیقاً ترتیب و تدویر

ایده‌بیلیر. صلح زماننده وهر شیئك بوللغی ایچنده ناصل حرکت ایدیلسه جائزدر. فقط حوایج ضروریه‌نك فیئاتنی آله بیلدیکنه تزیید ایتمك ، اك اوفاق شبهه‌یه محل اولمقسزین قطعیاً اخلاق و انصافه مغایردر . خصوصیله اویله بر زمانده‌که فردك اقتصادی‌قوتی بالضروره آزالمشدر. فقط هرشیدن اول تحمل اولونه‌مایه‌جق بر جهت واردرکه اوده ملتك ایکی قسمه آیریله‌رق بر قسمنك ضرورت چکمه‌سنه وهر درلو فداکارلقلره‌قاتلانمسنه مقابل دیکر قسمك ضرورتزده فداکارلر ضررینه اوله‌رق آشیری منفعتلر الده ایله‌مکده بولونه‌سیدر . »

خلافت و سلطنت اسلامیه‌نك شعشعهٔ اقبالی

نطق همایون حضرت خلافتپناهی وسیله‌سیله صوفیه‌ده منتشر « نه‌قودو بولغاری » غزته‌سی مطالعات آتیه‌ده بولونمشدر .

« سلطنت عثمانیه ؛ رجال دولتی طرفندن ابراز اولونان کیاست و حمیتك ، عسکرینك کوسترمش اولدیغی ثبات و بسالتك ثمراتنی حربك ختامندن اول اقتطاف ایده‌جکدر . دولت علیه شیمدی‌یه قدر الده ایتدیکی نتائجله بحق افتخار ایده‌بیلیر . اولا سلطنت عثمانیه‌نك عالم اسلام اوزرنده حائز اولدیغی نفوذ وشرف یکی بر رونقله شعشعه‌باش اولمش ؛ بوغازلرك مدافعهٔ قهرمانانه و مظفرانه‌سی ایسه عثمانلی شهرت عسکریه‌سنی یکیدن پارلاق بر صورتده تأیید وتوثیق ایله‌مشدر .

خلافتك محافظه و وقایه‌سنی درعهده ایدن و بوتون عالم اسلامك محبت و مظاهرتنه مظهراولان سلطنت عثمانیه بین الملل حائز اولدیغی وضعیت سیاسیه‌یی نظمی اجرا آت ایله اصلاح ایتمکده منافع عدیده کورمش ایدی. عثمانلی ناظرلری درایت وطنپرورانه‌لری سایه‌سنده تعقیب اولنه‌جق طریق وهلهٔ اولاده تقدیر ایتدیلر. بعدما دولت علیه ، عالم اسلامك مظاهرتی ودوستلرینك امن واعتمادلریله محاط اوله‌رق بالجمله قوای معنویه و مادیه‌سنی کمال امنیتله اصلاح ایله‌یه‌جکدر . »

انسانیتی یوکسه‌لده‌جك مسلمان مدنیتیدر

اقدام رفیقمزك صاحب امتیازی احمد جودت بکك لوزاندن کوندروب « ۶۷۴۳ » نومرولی نسخه‌ده مندرج باش مقاله‌سندن :

« صلاح‌الدین ایوبی‌نك قبرینی تکریم ایدن آلمانیا امپراطوری بك کوزل آکلادی‌که‌ائتلاف مربعك سیاسی واداری اخلاقسزلغیله قاره‌لنمقده اولان اوروپا مدنیتی ، بر مسلمان مدنیتی اضمحلالدن قورتاره‌بیلور وبو مدنیت بر انکشاف زمیننه ایرسه انسانیتك آتیسی ایچون بیوك بر امید بخش ایدر . حکیمانه بر نظر اعتراف ایدرکه دائما انکشافدن منع‌ایدیلمش اولان اقوام اسلامیه‌نك مدنیتجه فیضنه یاردیم ایتمك بر وظیفهٔ انسانیه و اخلاقیه‌در . »

برلین ـ استانبول یولی و تحاد اسلام قوتی

پارسده منتشر (ژورنال) غزته‌سنده (سن بریس) امضاسیله نشر اولونان و ائتلاف مربعك بالقانلره قوای عسکریه کوندرمسی لزومندن باحث بولونان بر مقاله‌ده برلین ـ استانبول یولنك کشادی ایله‌عالم‌اسلامده وقوعه‌کله‌جك‌انقلاب‌عظیم بروجه‌زیر ایضاح‌ایدلمکده‌در:

« عموم ائتلاف مربع دولتلرینك زیر اداسنده پك چوق اهالیٔ اسلامیه واردر . روسیه چاری قافقاسیا و تورکستانده میلیونلرله مسلمان تبعه‌یه مالك اولدیغی کبی انکلتره‌نك هندستانده‌کی حاکمیتی (۸۰) میلیون مسلمانك صداقتی سایه‌سنده بقا بولمقده‌در . مصردن فاسه قدر امتداد ایدن ممالکده هپ اسلامیت حکمراندر . آفریقانك اوچ ربعی اهل اسلام ایله مسکوندر . شئون و وقایع عالم ، (هیمالایا) سلسلهٔ جبالنده‌کی قریه‌لردن (آطلاس) طاغلری آره‌سنده‌کی کویلره قدر انتشار ایتمکده‌در . عالم اسلام ، اسلامیتك استقبالنی تعیین ایده‌جك اولان جدال عمومی‌یی کمال دقتله تعقیب ایدیور . اسلاملر ، ائتلاف زمره‌سنك چناق قلعه‌ده دوچار اولدقلری مغلوبیتی اوکرنمشلردر . بو شرائط تحتنده بی‌حرکت طورروب ، بالقانلرده ابراز فعالیت ایتمه‌مك نفوذ و حیثیتمزی عالم اسلام نظرنده تماماً و کاملاً غائب ایتمك دیمکدر . بوندن تولد ایده‌بیله‌جك نتایج ایسه وارستهٔ شرح و ایضاحدر . »

آفریقا اسلاملری و فرانسزلرك اندیشه‌سی . — آتنه غزته‌لرینك استخباراتنه نظراً فرانسز محافل سیاسیه و عسکریه‌سی ، شمالی آفریقاده اهالیٔ اسلامیه‌نك فرانسز حاکمیتنه قارشو مشهود اولمغه باشلایان عدم خشنودیسی یوزندن اندیشه ایچنده‌درلر . (تان) غزته‌سی دخی ، شمالی آفریقا اسلاملرینك وضعیت اخیره‌سنی موضوع بحث ایده‌رك فرانسه‌نك جزائر ، تونس و فاسده‌کی آتیسنی اندیشه بخش بر مسئله تصور ایدیور . دیکر بعض غزته‌لر دخی فرانسه ایچون بر تهلکه تشکیل ایتمکه باشلایان شمالی آفریقا مسئله‌سیله اشتغاله باشلامشلردر .

ناقص ذکور . — نویورقدن تایمس غزته‌سنه‌یازیلیور :« حربدن دولایی ضایع اولان نفوسك تلافیسی مقصدیله اجتماعیون ، متفکرین ورجال حکومتدن متشکل برهیئتك بروسیا مجلس اعیانده اجتماع ایتمسی بوراده (نویورقده) بیوك بر اهمیتله تلقی اولونمقده‌در . بومجلسده آلمان ارککلرینك تزایدینی تأمینه عائد برلائحه ترتیب ایدلمشدر . مذاکرات اثناسنده : معین اولان سن ازدواجك لغوی ، ازدواجه مقتدر اولامیانلره هردرلو معاونت ، بیوك عائله‌لری تشویق ، بکارلره ، اولنمین قیزلره ، هیچ چوجوقسز ویا ایکی چوجوقله‌ا کتفا ایده‌ن عائله‌لره آغیر صورتده ویرکو طرحی ، هرفرده افراد ملتی تکثیر ایتمه‌نك بروظیفهٔ وطنیه اولدیغنی کلیسا ومکتبلر واسطه‌سیله تلقین وسائره کبی برطاقم مطالعه‌لر بیان اولونمشدر .

آمریقا « طبی اجتماعیات » جمعیتی رئیسی دوقتور « روبنسون » محاربه‌دن‌مقدم آلمان قادینلرینك نفوسجه ارککلردن اوچ ملیون‌زیاده اولدیغنی‌ومحاربه‌دن دولایی بونسبتسزلکك تزایدینی پك‌طبیعی کوره‌رك یاقینده تعدد زوجاتك المانیاجه قبول ایدیله‌جکنی تخمین ایدیور .

آثار منتشره :

ایچکی بلیه‌سی
و
تورنوملانك چاره‌لری

عنوانیله دوقتور میلاسلی اسماعیل حقی بك قارداشمز طرفندن یازیلوب مدافعهٔ ملیه جمعیتی معرفتیله باصیلان اثری اوقودق . پك فاضل ، ملتی ووطنی ایچون پك خیر خواه اولان محرر محترمنه عن صمیم‌القلب تشکرلر ایدرز . صنعتنده جداً حاذق ، مملکتمزك‌احوالنه تمامیله واقف اولان معزز دوقتوریمزك بواثرینی سوکیلی قارئلریمزه توصیه اك متحتم بر وظیفه‌مزدر . هرکسك اوقویوب هرکسك آکلاماسی ایچون یازیلمش اولان بوکتابی قمار وفحش بلیه‌لرینی‌ده عینی لسان ایله تشریح ایده‌جك دیکر ایکی اثرك دها تعقیب ایتمسی پك لازمدر . امید ایدرزکه اسماعیل حقی بك قارداشمز بولزومی بزدن چوق اول ادراك ایتمش ؛ حتی اثرینك اساسلرینی بیله حاضرلامشدر . جناب حق مساعیسنی مشکور ایتسین .

نجم استقبال مطبعه‌سی
اشرف ادیب

آبونه شرائطی

ممالك عثمانيه‌ده سنه‌لكی (٦٥) ، آلتی آيلغی (٣٥) غروشدر . ممالك اجنبيه‌ده سنه‌لكی (٨٠) ، آلتی آيلغی (٤٥) غروشدر .

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرۀ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلكه موافق آثار مع‌الممنونيه قبول اولنور . درج ايدلمه‌ين يازيلر اعاده اولونماز .

سبيل الرشاد

اخطارات

رساله‌مزدن آلنديغی كوسترلمك شرطيله بتون يازيلر هر هانكی بر غزته طرفندن اقتباس اولونه‌بيلير .

مكتوبلرك ، امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالك اجنبيه ايچون آبونه اولانلرك آدرسلرينك فرانسزجه‌ده يازلمسی رجا اولونور .

يازه كوندرلديكی زمان نه‌يه دائر اولديغنك واضحاً بيلديرلمسی رجا اولونور .

عدد ٣٥٤ | ١٢ رمضان ١٣٣٤ | پنجشنبه | ٣٠ حزيران ١٣٣٢ | جلد ١٤

برلين خاطره‌لری

٧

ايشاتميورميسين؟ اوله‌يسه برحساب ايديكز :
سز اللی ييل اولیور ، بلكه ، حربه كيرمديكز .
بچن محاربه‌دن شانلی بر جلادتله
چيقنجه ورديكز اولاد مملكت ال اله ،
چاليشديكز كيجه كوندوز ، ديديندیكز او قدر :
كه های و هوی تكامله جنك دوندی حضر !
سكون مطلق اولان صلحه ورديكز حركت ،
زمانه طی‌ّ وقابه‌ده ايتديكز سبقت .
بر سيری آلمامی قابلمی ديكر اقوامك ؟
كه قوشه‌لرده كيدرلر ايزندن ايامك !
نفوسكز ايكی قات آرتدی . علمكز اون قات ؛
اوچورديكز يوروين فنه طاقديكزده قانات .
زمينی سطوتكز طوتدی ، جوّی صنعتكز ؛
ياری مسخركزدر ، بو كون دكلسه دكز .
ترقياتكز آرتق يتيشدی بر يره كه :
معارف اولدی عمومك غدای مشتركی .
خواصكز يازيوركن عوامكز اوقودی ؛
يازانلركده اوقوتمقدی ، چونكه ، مقصودی .
اونوتميوردی يتنلر سوزركن آفاق ،
نصيب نورنی طوپراقدن ايسته‌ين خلق .
سمايه چيقمق ايچون بوكسك اولماليدی زمين . . .
بو اعتلايی سز اولجه ايتديكز تأمين .

بايردی يورديكزك سينه‌سنده شاهقه‌لر .
أوت ، بو شاهقه‌لر ، بلكه ، باشقه‌سنده‌ده وار ؛
فقط ، سزكيلرك آره‌سنده يوق ، يرر ،
درين درين اوچورومل ، جهنمی دره‌لر .
نه‌دن‌می ؟ كندی دكل سيوريلوب چيقان يالكز ،
زمينله بر كيديور دائما شواهقكز .
« بين » له « قلب » ی هم آهنك ايدوبده ايشله‌ده‌لی
آتيلدی وحدت مليه سقفنك تملی .
او وحدت ايشته بوتون احتشامكزده‌كی سرّ ،
جهانه رعشه ويرن سس اونك صداليدر .
تشتت ايليه‌رك غايه‌كز بزمكی كبی ،
محال ايتمه‌يه قوبوريور بو تركيبی .
دوشونجه‌لرده‌كی مبدأ بر اولماسين وارسين . . .
دكلی غايه‌سی بر هپسنك ، نه قورقارسين ؟
باقيلسه دائره‌نك نصف قطری نامحدود ؛
فقط ، عمومنه بر نقطه منتهای حدود .
نه اتحاد معظم‌كه : بونجه مليونلر
ايچندن اك صيق نسبتله ، بيكده آلتی چيقار
او غايه‌دن بيله‌رك انحراف ايدن آمال .
كه هر زمان اوله‌جق پايمال اضمحلال . ا

محمد عاكف

تفسير قرآن كريم

مقدمه

قرآن كريمدن غرض فطری

امم غربیه‌نك عدالت، مساوات و حریتك قبول و تطبیق خصوصنده قرآنك تعلیم و ارشادینه مدیون بولندقلرینی ادعا ایتمكه حقمز واردر. انلر بو فضائل اجتماعیه‌نك مآثر علویه‌سنی خلفای عباسیه دورینك بر قسمیله حكومت اكرادك برجزئنده كورمشلر، الك مدهش تجلیاتنه زمان سعادتله عهد خلفای راشدینه عائد وقایع وحادثات میاننده مصادف اولمشلردر.

جناب حق قرآن كریمنده «كل نفس بما كسبت رهينة»، «لها ما كسبت وعليها ما اكتسبت» دستورلریله مناط تكلیف كسب وعمل اولدیغنی؛ بناءً علیه هركس، كرك خیر كرك شر، افعال وحركاتنك جزاسنی كوره‌جكنی بیان ایتدكدن صوكرا؛ جنت ایله جهنم، ثواب ایله عقاب ید قدرتنده اولدیغنی؛ مآل وماهیتی «يوم لا تملك نفس لنفس شيئاً» و «يوم لا ينفع مال ولا بنون الا من اتى الله بقلب سليم» آیتلریله تشریع و بیان ایتدیكی روز جزانك حاكم مطلقی ذات الوهیتندن عبارت بولندیغنی؛ بناءً علیه قلبلرك انجق انك باركاه عظمتنه قارشی عرض خضوع ایتمسی، نظرلرك اكا متوجه بولنمسی، اللرك «ان الله لا يغفر ان يشرك به ويغفر مادون ذلك لمن يشاء» نظم جلیلی ایله شركدن وارسته اولانلره خاص اولدیغنی بیلدیردیكی مغفرت الٰهیه‌یی استدعا ایچون كمال ضراعت وابتهال ایله اكا اوزانمسی لازم كله‌جكنی بزه اكلاتمشدر.

شبهه یوقدركه بشریت آره‌سنده بو قانون قدسیٔ سماوینك حكمی جاری اولمغه باشلادیغی كوندن اعتباراً احوالده بر طاقم تبدلات، ساحهٔ اعتقادیاتده مهم انقلابات حصوله كلش؛ قاتولیك پاپاسلری رحمت الٰهیه‌نك توزیع و تقسیمی وظیفه‌سنی درعهده ایدوب ایستدكلرینه جنتی صاتمق، دیله‌دكلرینی جهنمه صوقمق اساسلرینه بنا ایده‌رك قوردقلری بازار بیع و شرانك اسكی رواجنی محافظه ایده‌بیلمسندن نومید اولمشلردر.

اوت، عالمده كلمهٔ توحیدك بیدای استقرار ایتدیكی، آنك نور هدایتیله خواص و عوامك كوزلری آچلدیغی كوندن اعتباراً قتولیك راهب وپسقپوسلری مدهش بر انكسار خیاله اوغرامشلردر.

چونكه آنلر كتاب كریمه متابعتی عظمت نفسلرینه یدیره‌مه‌مكده، حقایق قرآنیه‌یی بر حس نفرت وخصومتله تلقی مسلكنده اصرار ایتدكلری حالده آنك منابع تعالیم وآیاتندن بر زلال فیض معنوینك قلبلرینه ترشح ایتمكده اولدیغنك فرقنه وارەمامقده ایدیلر.

فقط كونك برنده پروتستانلغك مؤسسی اولان لوترك صدای دعوت واجتهادی بونلرك صماخ حیرتلرنده عكس انداز اولمغه باشلادی. لوتر تأسیس ایتدیكی بو مذهبله قاتولیك پاپاسلرینك قورمش اولدقلری بازارلری اساسندن صارصمش، آرتق اورالرده رهابین ایله كنهكاران آره‌سنده جنت اراضی وعقارینه متعلق آلیش ویریش یك دون بر مرتبه‌یه تنزل ایتمشدر.

حال بو مركزده قالمیه‌رق قاتولیك رؤسای روحانیه‌سی برده كندیلرینی اوروپا و اقطار سائرهٔ جهانده مدهش بر صورتده تأسس وانتشار ایتمكه باشلایان وقبول ایتدیكی اساس دینی اقانیم ثلثه‌یی انكار ایله اله واحده قائل ومعتقد اولمقدن عبارت بولنان توحید كلیسالری قارشیسنده بولدیلر.

فقط عجبا بو حال آنلرك، كوزلرینی قپامق، باشلرینی چویرمك كبی كوستردكلری آثار تنفره رغماً قرآنك كوزلری اوكنده پارلاندیغی لمعهٔ حقیقتدن، كندیلرینی فی الجمله طریق رشد وسداده سوق ایچون كوستردیكی اثر هدایتدن بشقه برشیمی ایدی؟

شبهه‌سز بر كون كله‌جك بونلر كندیلرینی امت محمدیه سلكنه داخل اولمش كوره‌جكلر، و ایشته اوزمان قرون عدیده و اعصار متتابعه‌دن بری اسلام وقرآنه مخالفت وادیسنده اضاعه ایتدكلری عمرلرینك یاد الیمی قلبلرینی پارچه‌لایه‌جقدر.

عبدالعزیز چاویش

مترجمی: محمد شوكت

تونس وجزائرك استقلالی

فرانسزلرك آفریقاده ایقاع ایلمكده اولدقلری مظالمی وثائقیله برابر تعداد ایده‌رك مملكتلرینك حریت و استقلال سابقنی استردادە چالیشان تونس وجزائر جمعیت استقلالیه‌سی ممثلی افاضل اسلامدن شیخ صالح شریف افندی حضرتلری طرفندن برلینده یازیلوب غرب و شرق لسانلریله طبع وتوزیع ایدیلن بیاننامه‌نك متن عربیسی بو كره الیمزه كچمش اولمقله دركار اولان اهمیتنه مبنی بر وجه آتی ترجمه‌سنه مسارعت ایلدك:

— ۱ —

الحمدلله وحده والصلاة والسلام على من لا نبي بعده.

محارب دشمنلرمز اولان فرانسز، انكلیز، روس ملتلریله ایتالیانلر كبی بونلره التحاق ایدن خائنلرك فطرتلرنده كندینك ماعداسی اولان امتلره تسلط ایتمك؛ اوامتلرك استقلاللرینی، حریت شخصیه‌لرینی اللرندن آله‌رق كیف مایشاء تحكمده بولنمق؛ بیچاره‌لرك بوتون منافعنی، مصالحنی نفسلرینه حصر ایله هپسنی صرف كندی هوسات بهیمه‌لری اوغورنده صرف ایلمك و باشقه‌لرینی هیچ بر حس شفقت و مرحمت ایله متحسس اولمقسزین هر درلو اسباب حیاتدن محروم براقق ایچون چیلغینجه‌سنه .. اتهماك واردر. ایشته بو ایكی وحشی و مذموم

خصلت سائقه‌سیله‌در که کندیلرنده حسد تجسم ایتمش و انسانیتك محوینی مستلزم اولان مقصد سافللرینه وصول ایچون بو ملتلر هردرلو مکر و خیانتك تمثلی کسیلمشدر .

اوت ، بو ملتلر مراجعت ایتدکلری حیله‌لر، دسیسه‌لر سایه‌سنده قالقدیلر؛ دنیانك اك منبت ، اك زنکین ، اك صولاق ، اك هوادار طوپراقلرینی اشغال ایدن درت یوز میلیونه یقین ابنای بشره مسلط اولدیلر. زواللیلری بویوندوروقلری آلتنه آله‌رق شئون ومصالحلرینه عائد هردرلو ادارهٔ سیاسیه‌یی کندیلرندن سلب ایتدیلر. طوپراقلرینك اك جومرد قسمنی ضبط ایتمك صورتیله منابع ثروتلرینی قورودیلر. کندی صنعتلری یوزندن یرلی صنایعی ، هر درلو انصافدن عاری بولونان کندی تجارتلریله یرلی تجارتی کوکندن بیتردیلر. بونایدقلری کافی کلیورمش کبی طوتدیلر اهالینك اخلاقنی افساد ایتدیلر؛ دماغلرینی تنویر ایده‌جك ، قلبلرینه نجیب حسلر ویره‌جك هر درلو تعلیم و تربیه‌یی شدیداً منع ایلدیلر . یالکز کندی قپولرنده خدمتچیلك ایده‌بیلملرینه الویره‌جك قدر لسان اوکرنملرینه مساعده لطفنده بولوندیلر . معمافیه بوتون بو معامله‌لرنده‌ده حقارتك؛ شرفه ، حیثیته هجومك انواعنی تطبیقدن کری طورمادیلر . مقصدلری ایسه اهالی‌یی کندیلرینه نسبتله علوم نافعه‌نك ، اخلاق فاضله‌نك ، عزت نفسك هر نوعندن محروم بر طبقهٔ سافله درکه‌سنه ایندیره‌رك وطنلرنده بیلدکلری کبی اوینامق ، اللرندن غصب ایتدکلری اسباب معیشتلری اوزرنده ایسته‌دکلری طرزده تصرف ایدرك بیچاره‌لری حیوانات اهلیه سورولری کبی قوللانمق؛ زواللیلرده نه‌اقتدارلرینك مستغرق اولدقلری نعمتلره مشارکت ، نه‌ده پنجهٔ اسارتلریندن قورتولمه‌یه غیرت حسی براقامقدن عبارتدی. واقعا مقصدلرینك بویوك برقسمنی‌ده استحصال ایتدیلر . ایشته محاربهٔ حاضره‌یه باقکز . بونلردن میلیونلرجه‌سی جبراً و قهراً میدان حربه سوروکله‌دیلر . قسم اعظمنك عسکرلکله اصلا آشنالق اولمادیغی حالده هیسنی اوك صفلره سوق ایتدیلر. طبق چولده یاشایان اقوام وحشیه‌نك دوه‌لری دشمنه قارشی قالقان یرنده قوللاندقلری کبی بو زواللیلری‌ده خصملرینك مدهش آتشلری‌او کنده کندیلرینه سپر اتخاذ ایتدیلر. حربك ایکی جهنمی آره‌سنده قالان بو زواللیلردن نه‌قدرینك محو اولوب کیتدیکنی اللهدن باشقه کیمسه بیلمز. طبیعیدرکه بو معصوم حیاتلر هدر اولنورکن ذره قدر اهمیت ویرلمیور، حقلرنده ذره قدر تأثر حس اولونمیوردی .

مدنیت یالدیزینه بورونن بو وحشی دشمنلرك ، بو انکلیز . فرانسز، روسلرله کندیلرینه انضمام ایدنلرك غایه اتخاذ ایدرك حصولی ایچون چالیشوب طوردقلری یکانه مقصد شو تحکم و تسلطه‌کی تفردلرینی تعمیم ایتمك ؛ اخلاقی تمامیله بیترمك ؛ اقوام محکومه‌دن علمی، معرفتی کاملاً قالدیره‌رق عباداللهه ابدیاً حاکم مطلق کسیلمکدر. مادی، معنوی بوتون حاضرلقلریله بوتون تفکرلری، بوتون تصورلری انسانیت حقنده بسله‌دکلری شو غرضك تحققنه راجعدر . ایشته انسانیتی تخریبه معطوف اولان بو غرض سائقه‌سیله‌در که ابنای آدمی دکرمن کبی او کوده‌ن محاربهٔ حاضره‌یی ترتیب ایدرك میلیونلرجه حیاته قییدیلر . دوبالر کبی انسان قانی آقسنه سبب اولدیلر . بشریتك شئون و مصالحنی سکته‌دار ایلدیلر . علومك ، فنونك چیچکلری مثابه‌سنده بولونان میلیونله شبابی کندی احتراصات سفیله‌لری هیاکلنه، کندی هوسات خسیسه‌لری اصنامنه قربان ایتدیلر .

شئامتی کندیلرینه دونن بو محاربه‌یی مدهش بر صورتده ترتیب ایدرك شرقدن ، غربدن، جنوبدن آلمانیا دولتیله آوستریا ـ مجارستان حکومتی اوزرینه صالدیردیلر. قافقاسیا ، بصره ، عراق، چناق قلعه، قره‌دکز جهتلرندن‌ده بزم‌اوزرمزه هجوم ایتدیلر. اك بویوك امللری شوایدی: جزیرةالعربله قره دکز بوغازندن بر یول آچه‌رق انکلیز، فرانسز ، ایتالیان ، روس اردولرینی برلشدیره‌جکلر ؛ بوصورتله بوتون بالقان حکومتلرینك کمال سهولتله کندی طرفلرینه کچمسنی تأمین ایده‌جکلر ؛ موسقوف چکرکه‌لرینی اسلحه ایله ، مهمات ایله ، ایجابی قدر ضابطلرله تجهیز و دیکر طرفدن دولت علیه‌یی متفقلرندن تجرید ایدرك هردرلو حرکتدن محروم براقه‌جقلر؛ آوستریا ـ مجارستانی، آلمانیایی هر طرفدن قوشاده‌رق هیسنی بر دمیر چنبر ایچنه آله‌جقلر؛ بوتون عالم بشریتدن متجرد بر حاله کتیره‌رك حد و پایان اولمیان موسقوف سورولریله مستعمرات عسکرلرینی و بوتون دنیاده‌کی اسلحهٔ ناریه دستکاهلرینی اوزرلرینه سوق ایده‌جکلردی‌که آرتیق نتیجه‌نك نه اوله‌جغنی آنجق الله بیلیردی .

انسانیتدن نصیبی اولان بر آدم بو ملعونانه ترتیبی آزیجق دوشونه‌جك اولورسه درحال دهشتدن تویلری اوپرر ؛ بو وحشی ملتلرك بشریت حقنده بسله‌دکلری قانلی و لئیم مقصدك او کنده عقلی باشندن کیدر. شاید پلانلرینی تطبیقه ظفریاب اوله‌یدیلر کوروردیکزکه چوجق ، قادین ، کنج ، اختیار دیمه‌یه‌رك بوتون راست کلدکلرینی قتل عامه محکوم ایده‌جك ؛ بوتون مآثر شان وشرفی یرلره سریه‌جك؛ بشریتی یاقوب ییقه‌جق؛ دهاصوکرا عالم اسلام ایله اوروپانك مرکزی عالمنك مادی ، معنوی بوتون قوتلرینی اللرندن آله‌رق جهانی باشدن باشه اسارت مفترسه و احتراصات بهیمه‌لری آلتنه آله‌جقلردی. لکن بشریتك و بوتون کائناتك اله عادلی اولان جناب حق ـ که اهل‌حقه رؤف و رحیم ، اهل باطله قارشی ایسه جبار ومنتقم‌در ـ کمال لطف و رأفتیله دولت علیه‌یی صیانت بویوردی ؛ قهرمان عسکرلریله ، یوکسك فکرلی رجال سیاستیله موقعنی تحکیم ایتدی؛ آلمان، آوستریا ـ مجار ملتلریله حکمت ، حقیقت ، منافع متقابله اساسلری اوزرینه اتحاد ایتلری اسبابنی احضار ایلدی؛ اونلره یالکز حالی دکل، اوزاق بر استقبالی کوره‌جك و انسانیته ، حقه نصرت ایتمك وجوبنی آکلایه‌جق نافذ بر نظر ، صادق بر حس ویردی . صدق و اخلاصلری تبین ایدن متفقلرینه قارشی کمال خلوص و شفقتله طاورانديلر. بوصورتله آق دکزله قره دکز وقافقاسیا ایله عراق آراسنده آهنین برسد حالنده دولت علیه ثبات ایتدی. اوروپاده، آفریقاده، آسیاده معظم بر جبههٔ حرب وجوده کتیره‌رك میلیونلرجه دشمن عسکرینی اشغال ایله یوز بیکلرجه‌سنی

تلف ایتدی . دوشمانلرینك مهم بر قسمنی باطیره‌رق کندیلرینه میلیارلرجه فرانق خسار ایقاع ایلدی . دشمنلر نه‌یاپه‌جقلرینی تعیین ایده‌مز بر حاله کلدی . بونك اوزرینه قهرمان متفقلرمز کمال سهولت واطمئنان ایله خارق‌العاده ظفرلر تأمین‌ایدرك طوپراقلرینی‌دشمنلرینك لوث وجودندن تمیزله‌دکدن‌صوکرا اراضیلرینك اك مهم ، اك زنکین اقسامنه مستولی اولدیلر . عسکرلرینك قسم اعظمنی هلاك و اسیر ایتدیلر ، نامتناهی غنائم آلدیلر . دها صوکره رجال سیاستمز بولغارلری اقناعه و اونلره منافع حقیقیه‌لرینی تفهیمه موفق اولدیلر . مملکتلرینك منفعتنی تقدیر ایدن بولغار رجال حکومتی‌ده بزم طرفه التحاق ایدرك او زمانه قدر توالی ایدن عسکری مظفریتمزه برده بو ظفرسیاسی انضمام ایتدی . دشمنلرك آمالی پایمال اولدی. قوودقلری طوزاغه کندیلری.دوشدی . بو صورتله خلافت اسلامیه دولتی اولان دولت علیه ایله متفقلری آره‌سنده‌کی طریق مواصله آچیلدی . دشمنلرك کندیلری ایچون یول آچمق حقنده‌کی امللری سرنکون اولدی . دنیا باشلرینه دار کلمه‌یه باشلادی . بزلر ایسه متفقلرمزله برابر تا هانبورغدن بصره‌یه و سویش قنالی ساحلنه قدر امتداد ایدن بر فضای فسیح ایچنده ایسته‌دیکمز کبی جولانه باشلادق . بو کون بر حرکتله اقصای هنده و بحر محیط غربی سواحلندن اقصای سویشه قدر یورومك امکانی استحصال ایله‌مشزدر .

کائناتی یارادان ، انسانلری نعمت عقل ایله ممتاز ایدن جناب فاطر حکیم حقه نصرت ایدر ودائما اهل حق ایله برابر اولور؛ باطلی قهر ایدر و باطله طرفدار اولانلری خذلانده براقیر . ذات کبریاسنه یوز بیك حمد ، یوز بیك شکر .

لکن شوراسنی اونوتماملی‌یزکه دشمنلرمزه محاربهٔ حاضره‌یی بو قدر مدهش بر صورتده ترتیب ایتدیرن آمال و احتراصات هیچ بر زمان سکون بولمایه‌جق ؛ طامارلرنده از حیات جولان ایتدکجه ذهنلرندن چیقمایه‌جقدر . امللرینك تحققنه معطوف اولان سعی و مجاهده‌لرنده ذره قدر فتور کوسترملرینی بکله‌مك محاله وجود ویرمك دیمکدر . بناءً علیه بزه واجب اولان نه‌کبی فداکارلق ایجاب ایدرسه ایتسون ، نه‌قدر اوزارسه اوزاسون محاربهٔ حاضره‌ده ثبات کوسترمك و نتیجهٔ قطعیه‌یی استحصال ایچون عزملری توحید ایله‌مکدر . او نتیجه ایسه بزم و بوتون متفقلرمزك استقباللرینی تأمین ایلمکدن و دشمنلرمزك حقمزده‌کی وحشیانه تصورلرینی خارجده وجودینه امکان اولمیان خیالات درکه‌سنه ایندیره‌رك کندیلرینی او خیالاتك تحقق سوداسیله تکرار آیاقلانمه‌یه سوق ایده‌جك نه‌قدر قپو وارسه هپسنی ابدیاً قپامقدن عبارتدر .

بزلر بر طرفدن شیمدی‌یه‌قدر الده ایتدیکمز سیاسی و عسکری مظفریتمز ، دیکر طرفدن مرکزی اوروپانی خلافت اسلامیه و طولایسیله بوتون جهان شرق ایله ودادی ، سیاسی و اقتصادی بر صورتده بر‌لشدیرن شو طریق مواصله‌یی تأمینه موفقیتمز سایه‌سنده عرض ایتدیکمز نتیجه‌یه کمال سهولتله واصل اوله‌بیلیرز .

حربك ایجاب ایده‌جکی شدائده بوندن بویله‌ده کوکس کرمك؛ صلحك اوزاق، یاخود یاقین اولدیغی دوشونمه‌یه‌رك غایهٔ آماللرینی الده ایتمه‌یه چالیشمق بزم ایچون قولایدر .

فکر عاجزانه‌مه کوره دشمنلر طرفندن ایلروده آچیله‌جق فتنه قپولرینی قپامق ، بو یوزدن ظهور ایده‌جك مهالکك اوکنی آله‌رق کندمزی ، دها طوغریسی عالم‌بشریتی بلالرندن مصون قیلمق ایچون مراجعت ایدیله‌جك یکانه تدبیر ، اعدامز طرفندن حریتلری غصب اولونان امتلره دست معاونتی اوزاده‌رق استقلاللرینك عودتنی تأمین ایلمکدن عبارتدر . ایشته او زمان بو امتلرك کافه‌سی دشمنلرمزدن آیریله‌رق بزم صفلرمزه کچرلر ، بوتون قوتلری بزم قوتلرمزه انضمام ایدرك اعدا ایله آره‌مزده بر سد آهنین اولورلر .

بو مقصده وصول ایسه مصرك فتحی، ایرانك دشمندن تطهیری، آفریقا و شرق اقصا ایله مواصله‌نك تأمینی و اوراده‌کی اهالی‌یه بر طرفدن امور اداریه و عسکریه‌ده متخصص آدملر ، دیکر طرفدن اسلحه و مهمات کوندرمك صورتیله قابل اوله‌بیلیر. بو تدبیر حرب حاضردن بکله‌نیلن نتیجهٔ حقیقیه‌یی تمامیله کافل اولدقدن باشقه سفربرلکك بدایتندن بو کونه قدر اقتحام ایدیلن معرکه‌لردن نسبت قبول ایتمه‌جك قدر آز فداکارلق موجبدر .

داهیٔ سیاسی پرنس بسمارقك بر سوزی شو مقامه پك مناسبدر. اوت ، ۱۸۷۰ — ۷۱ محاربه‌سنده فرانسزلر « سه‌دان » ده المان اردولری طرفندن محاصره ایدیلمشدی. شرائط تسلیم حقنده مذاکره ایچون کلن فرانسز جنرالی بر آرالق :

— فرانسز ملتی دیکر ملتلردن دها عالیجناب ، دها فداکاردر. بوندن طولایی حقلرنده کوستره‌جککز مروتی تقدیر ایدر، مقابله‌ده قصور ایتمز .

دینجه بسمارق شو یولده جواب ویرمشدی :

— فرانسزلرك سریع‌الانفعال، حسود، متکبر بر ملت اولدیغنی بیلدیکمز حالده بزم شو مظفریتمزی هضم ایده‌جکلرینه قائل اولمه‌یه قالقیشیرسه‌ق دلیلك ایتمش اولورز . سز ایکییوز سنه‌دنبری پروسیایه قارشی اوتوزکره اعلان حرب ایتدیکز. بودفعه‌ده‌سادووا مظفریتمزی چکه‌مدیککز ایچون بر معتاد زمله حربه قالقشدیکز . پك اعلا ، بو کون ناصیل اولورده سه‌دانده‌کی غالبیتمزی خوش کوره‌بیلیرسکز؟ خایر خایر ، اکر بز سزکله ایسته‌دیککز شرائط داخلنده صلح عقد ایده‌جك اولورسه‌ق بر قاچ سنه صوکرا کندیکزه کلدیککز کبی یکیدن اوزرمزه هجومه قالقیشیرسکز . بزم سزدن ایایکه مکافات اولمق اوزره بکله‌دیکمز حرکت آنجق بودر . بزه کلنجه ، بزم اخلاقمز سزککنه تمامیله مخالفدر . بز صداقتی ، سکونی سور بر ملتز . فتوحات سوداسنده دکلز . یالکز صلح و سلامت ایچنده یاشامق ایسترز. آنك ایچون کوستردیکی جبروتدن طولایی فرانسه‌نك تأدیب ایدیلمسی، بزمده اولاد واحفادمزك سلامتندن مطمئن اولمقلغمز

لازمدر ، كه بوده فرانسه ايله آره‌مزده تجاوزدن مصون بر حدود بولنمسيله قابل اوله‌بيلير . بناءً عليه دائما هجومكزدن امين اولمقلغمز ايچون بزه اراضى ، مستحكم مواقع و حدود لازمدر . . .

بسمارق بر آز صوكرا شو سوزلرى علاوه ايتدى :

— اوت ، بز صلح ايسترز . لكن دواملى بر صلح ايسترز . بو سببدن فرانسه‌يى بوندن بويله بزه مقاومت ايده‌ميه‌جك بر حاله كتيرملى يز .

معلومدركه او وقت آلمانيا فرانسزلردن آلساس ايالتيله لوره‌نك بر قسمنى وبعض مستحكم موقعلرى آلمش و آره‌ده‌كى حدودى تقويه ايلمش ، آغير برده تضمينات حربيه ايسته‌مشدى . بو صورتله عقد ايلديكى صلح اوزرينه‌ده آرتيق فرانسه‌نك ابدياً آلمانيايه قارشى چيقه‌جغنه احتمال ويرمه‌مشدى . لكن فرانسزلر بلچيقا حكومتنى آلداته‌رق آلمانيا ايله بلچيقا آره‌سنده غايت مستحكم بر حدود وجوده كتيرديلر، صوكرا ميليارلرجه فرانق ويروب روسلرى و اردولرينى صاتين آلديلر. هر برى تونس ، مصر، فاس ، طرابلس، سودان قطعه‌لرى اوزرينه اوطورمق صورتيله انكليز و ايتاليانلرله تشريك مصالح ايتديلر . فرانسزلر بوكون نفوسى قرق ميليونه قريب بر مستعمره وجوده كتيرديلر. اوچ سنه قدر اول بومستعمره‌ده خدمت عسكريه‌يى مجبوريت آلتنه آله‌رق افريقانك فوق‌العاده شجيع بولنان اهاليسندن اردولر احضا ايتمه‌يه باشلاديلركه محاربهٔ حاضره بر آز دها كچيكمش اولايدى بوتشبثلرنده موفق اوله‌جقلردى ؛ بوموفقيت ايسه بزم ايچون بويوك بر مصيبت كسيله‌جكدى . دها صوكرا فرانسزلر، افراد اهاليسى يوزلرجه ميليونه بالغ وير يوزنده‌كى انسانلرك نصفنه قريب بر كتلهٔ دوليه حالنده اوله‌رق مدهش بر صورتده انتقام آلمق ايچون آلمانيايه اعلان حرب ايتديلر . شايد بو محاربه بش سنه دها كچيكيدى‌ده بو آزغين مخلوقلرك تداركات حربيه‌لرى تمام اولايدى عالم انسانيتك ايشى بيتمشدى . لكن عبادينه قارشى رؤف ولطيف اولان جناب‌حق بزى صيانت ايدرك دشمنلرمزك قازمق ايسته‌دكلرى چوقوره كنديلرينى دوشوردى . « ونريد ان نمن على الذين استضعفوا فى الارض و نجعلهم ائمة و نجعلهم الوارثين . و نمكن لهم فى الارض ونرى فرعون وهامان وجنودهما منهم ماكانوا يحذرون . » طرزنده‌كى تجلئ الهيسنى تكرار ايلدى .

پرنس بسمارقك ، او داهئ مشهورك سوزلرينى نظر امعانه آلان واو وقتدن اعلان حرب زمانينه قدر فرانسزلرك تعقيب ايلديكى خط حركتنى تدقيق ايدن بر آدم يقيناً آكلاركه فرانسزلر سددان غلبه‌سنى بر درلو عفو ايده‌مه‌مشلر ومغلوبيتلرندن اعتباراً خصملرندن انتقام آلمق ايچون هر درلو مقياس و تصورك فوقنده حاضرلقده بولنمشلردر . بناءً عليه كرك كنديلرى ، كرك طبيعت اعتباريله كنديلرندن بيك قات بدتر اولان متفقلرى بومحاربه‌دن مقهور وذليل بر حالده چيقدقلرى زمان عجبا بزم بوظفرمزى خوش كورملرى ، بوندن بويله صلح و سكون ايچنده ياشايه‌رق كرهٔ ارضى شرلرندن امين براقلرى تصور ايديله‌بيليرمى ؟ خاير خاير ، آنلر بوحربدن چيقار چيقماز شمدى‌يه قدر وجوده كتيردكلرى استحضاراتك قات قات فوقنده تداركات ايله واسكيسندن قياس قبول ايتميه‌جك درجه‌ده فضله بصيرت وتيقظ ايله اوزرمزه صالديرمق ايسته‌يه‌جكلردر .

مادامكه دشمنلرمزك تحت اسارتنده درتيوز ميليونه ياقين ابناى بشر بولونيور، مادامكه بوقدر نفوسك مالى، جانى اوزرنده ايسته‌ديكى كبى تصرف ايدرك خدمت مجبوريهٔ عسكريه‌يى تعميم ايديور ؛ پك ياقين بر زمانده وكمال سهولتله ، كوچك ضابطلرى‌ده ايچلرندن اولمق شرطيله ، ميليونلرجه عسكر يتشديرمرك و سوق واداره‌سنى كندى رجال عسكريه‌لرينه توديع ايدرك ايسته‌دكلرينك اوزرينه توجيه وايسته‌دكلرينى تهديد ايله كندى طرفلرينه جلب ايده‌بيليرلر. آرتيق بوقدر مادى بر قوته برده معنوى قوتلرينى تشكيل ايدن ملعنتلرى ، دسيسه‌لرى انضمام ايدنجه ياپمايه‌جقلرى قالماز .

اكر پرنس بسمارق حياتده اولسه‌يدى هيچ شبهه يوقدركه شو مطالعه‌ده بولنوردى : دشمنلريمزك كافه‌سيله آره‌مزده آشيلماسى غير قابل ، تماميله مستقل ، كندى كنديني مدافعه قدرتنى حائز اولان ، ايجابنده بزم صفلرمزه كچن وبزم ايچون كنديلرينه قارشى خيرخواهلق، اخلاصله معامله، منصفانه حركت، ابتدائى وبسيط شكللرده معاونتدن باشقه‌فدا كارلغه حاجتمس ايتمكسزين كنديلرندن استفاده قابل اولان ذى‌حيات حدودلر، قلعه‌لر وجوده كتيرمدكجه صلح عقدينه قالقشمق اك فاحش بر خطاى سياسيدر .

بوده دشمنلرك بويوندوروغى آلتنده ايكله‌ين مظلوم امتلرى تخليص ايدرك استقلاللرينى كنديلرينه ويرمكله اوله‌بيلير ، كه اساسى مصرك فتحيله مجستانك تطهيرندن عبارتدر .

شيخ صالح الشريف

اسلام
وائتلاف حكومتلرى

بوتون عالم اسلامى بوقدر سافل بر دركه‌يه ايندين اخلاقى واجتماعى خسته‌لقلريمزه دائر برقاچ سوز سويله‌مك ايسترز :

هر كس بيليركه، تاريخ سياسيلرينك ايلك دوره‌لرنده، مسلمانلر دينه صاريلق، كتاب اللهك تعليماتى خارجنه چيقمامق ، رسول امينك (صلعم)، خلفاى راشدينك سياستنه اتباع ايلمك خصوصنده خلفلرينك پك فوقنده ايديلر.

اسلاف كرك قرآن حكيمك ، كرك قرآن كنديسنه كوندريلن نبى كريمك كوستردیكى سياستدن آيرلماديلر. اوسايه‌ده‌دركه عظمتلرينه قارشى بويونلر اكيلدى؛ صولتلرى اوكنده سرير سلطنتلر دوريلدى؛ نفوذ وشوكتلرى اقليملره سايه صالدى ؛ دنيانك شرقنده ، غربنده بوتون غالبيتلر كنديلرينك اولدى .

مسلمانلر دينلرينه صميم صيقى صاريلدقلرى دملرده اوواسع ملكه صاحب اولمش ، هيچ كيمسه‌نك ياقلاشه‌مايه‌جغى او مرتبه‌يه وارمش

ایسه‌لر عجبا بو مظهریت دینلرینك احکام سیاسیه‌سنده‌کی محکم دستورلرله معظم حکمتلردن باشقه برسببدن‌میدر؟ هجرتك قرن اولنده عربلری آفریقا ، آسیا قطعلریله اسپانیایه ، بحر سفیدده‌کی اطه‌لره صاحب ایدن ؛ فرانسه‌دن‌ده لووار نهرینه قدر ایلریله‌ملرینه سبب اولان عامل ، دین اسلامك حکمتی ، بصیرتی ، تمثل سیاستی دکلیدر؟ دولت علیه‌یه شرقی روما ایمپراطورلغی فتح ایتدیرن ؛ اندن طوته‌رق اونی اوروپای شرقی ومرکزی‌یه طوغرو کوتورن قوت روابط اسلامه کمال عزم ایله صاریلقدن باشقه برشیمیدر ؟ اسلام دشمنلرینك کتابلری ، جمعیتلری واسطه‌سیله نشر ایتمکده اولدقلری شبهه‌لری ، وهملری اساسندن محو ایچون دین مبینك برنجی وایکنجی قرن ظهورنده حکمفرما اولدیغی مملکتلری کوز اوکنه کتیرویرمکدن باشقه برشی ایسته‌مز.

اسلام دشمنلری مسلمانلرك شوصوك عصرلرده‌کی تدنیلرینه سبب اوله‌رق ارککلرك قادینلرله اختلاط ایتمامسی ، ربانك حرام اولمسی ، مسکراته التفات اولنمامسی ، جناب حقه توکل ایدلمسی ، جهادك مشروع طانیلماسی ، غیر مسلملره قارشی تعصب کوسترلمسی ، زنانك منعنده یك ایلری کیدلمسی کبی دین اسلامك احکامی ، یاخود جماعات مسلمینك اخلاق جمله‌سندن اولمق اوزره طانیلمش برطاقم شیلری کوستریورلر.

اسلام دشمنلرینك بوموضوعلره عائد یازیلری کنج مسلمانلردن برقسمنی افکار وحسیات دینیه‌دن خالی بولدیغی ایچون شبهه‌لر تماميله کندیلرینی تسخیر ایتدی ؛ اللرنده بولنان کتب و رسائل ایچنده بوشیطانی القاآتی دفع ایده‌بیله‌جك برشی بولامادیلر.

نه‌غریبدر ، بو کنجلر اویله برطاقم استادلری دیکله‌یورلرکه اونلرك دیننده اهل توحیدك قرآن کریمده بولدیغی فلسفهٔ صحیحه‌نك ، اخلاق کریمه‌نك ، سیاست متینه‌نك بیکده بری بیله یوقدر . ایشته شابعز اونلرك شبهاتی ، القاآتی تلقی ایدرکن هیچ دوشونمیورلرکه کندیلرینی دین حقلرندن اعراض ایتدیرمك ایسته‌ین بو آدملر متصل خرافات سویلیورلر ؛ عقیده‌لرینی عقلك احاطه ، فهمك ادراك ایده‌میه‌جکی برطاقم غامض معمالرله انجیل شرحلرینی طولدوران منقولات اوزرینه بنا ایدییورلر . کذلك کنجلرمز بیلمیورلرکه بومضل استادلرك مقصدی کندیلرینك عقیده‌لرینی کوشه‌تمك ، موجودیتلری اوزرنده‌کی صبغهٔ دینیه آثارینی تماميله محو ایتمکدن باشقه برشی دکلدر. اوت ، بوصورتله یواش یاواش ایلرله‌یه‌رك آره‌لرنده‌کی روابطی پارچه‌لامه‌یه موفق اولدقلری زمان اوزرلرینه صوك ضربه‌یی ایندیره‌جکلردر . نته‌کیم فرانسه ، انکلتره ، روسیه ، ایتالیا هپ بویولی تعقیب ایتدی. فرانسه حکومتی برطرفدن دینی رسماً طانیمقدن ابا ایدرکن کوریورزکه دین نامنه ممالك اسلامیه‌یه مسلط اولیور ، جماعات مسلمین آره‌سنه میسیونرلر طاغیدییور ؛ صوکرا شرقك مستقل اولان ممالکنده‌بیله قاتولیکلکی حمایه دعواسیله کندیسنده بو مملکتلرك شئوننه مداخله حقی کوریور واو مملکتلرك حر ومستقل حکومتلرینه تبعه‌لرینك قاتولیك قسمی حقنده‌کی معاملاتندن طولایی حساب صورمغه قالقیشیور.

فرانسه ، انکلتره ، روسیه بواوغورده نه قدر باغیردیلر ، نه‌قدر قیامتلر قوپاردیلر ؛ اورتالغی دونانمالریله ، اردولریله قاچ کره‌لر تهدید ایتدیلر ؛ شرق اقوامی ، خصوصیله اسلام امارتلری اوزرینه قاچ کره‌لر مستولی اولدیلر .

واقعا بوکبی حادثه‌لر اوروپالیلری سوه‌ن واونلرك ظاهراً شمشك کبی پارلایان تلقیناتی آرقه‌سنده نه یامان ییلدیرملر صاقلی اولدیغی خاطرینه کتیرمه‌ین کنجلرمزك نظر انتباهنه چارپمه‌یه‌بیلیر . زیرا اوته‌دن بری تلقین ایتدکلری فتنه‌لر ، فسادلر بوزواللیلرك قلبلرنده تماميله یرلشمش اولدیغندن نظرلری حادثاتك اعماقنه نفوذدن ، فکرلری تاریخی عبرتلری تأملدن قاصر بر حالده‌در .

لکن بز مسلمانلر ایچون بوبابده‌کی مسئولیتك ، کناهك بویوك بر قسمنی اوزرمزه آلمقدن چکنمك اصلا جائز دکلدر . چونکه بز دینك اصولنه ، فروعنه دائر بیلملری ایجاب ایدن موادی باشده اولادمزه تلقین ایتمه‌دك . صوکرا بوخصوصده پك آز برشی سویله‌سه‌ك بیله شریعت غرانك احکام عالیه‌سنده‌کی حکمتلره دائر کندیلرینه تك بر کلمه بیله سویله‌مدك .

ایشته بو اهماللرله مفسدلره کنیش بر ساحه براقدق. صوکرا اوغللرمزك ، قیزلرمزك حیاتی اونلرك اللرینه تسلیم ایتدك. مملکتمزده تعلیم وتربیه‌نك نشر و تعمیمی ایچون اولمایه‌رق صرف اسلامی اساسندن دوندرمك ایچون آچیلان بومؤسسه‌لرده اولادمزك آتیسی نه اوله‌بیلیر؟ بونلرك مکتبلرینی آچمش اولدقلری بوتون مملکتلرده ، طوغروسی ، آثار موفقیتلری کوزه چارپیور . بوکون اونلرك مستولی اولدقلری محیطلرده نه‌قدر ملحدانه جمله‌لر لسانلرده دوران ایدییور ، نه‌قدر دین علیهنده سوزلر سویله‌نیور ، نه قدر شعائر اسلامیه ، ارکان دینیه معطل طورییورده بونلری اقامه واحیایه قالقیشمق عادتا بدعت احداثنه ، یاخود جبههٔ اسلامه بر رخنه ایرانه تصدی صورتنده تلقی اولونیور. اوحالده بو عاقبت الیمه‌دن کیم مسئول اوله‌جق ؟ شبهه‌سز اولادینی او مؤسسه‌لره تسلیم ایدرك محوینه سبب اولان بابالر. لکن عجبا اوبابالرك بوتهلکه‌لی ایشه آتیلملرینه سائق نه‌در؟ بوسائق ، بزم اسکی امرامزك تقصیرلری واموال ملتی وجوهنه صرف ایتمه‌ملری دکلی‌در ؟ بوسائق ، امم اسلامیه آره‌سنده امیلکك تعمم ایدرك برچوق مسلمان مملکتلرینك جاهلیت قدیمه ادوارینی آکدیرر برحالده بولونمسی دکلی‌در؟ بوسائق ، مسلمانلرك اسرار دینه و احکام اسلامیه‌ده‌کی حکمتلره قارشی جهل صرف ایچنده قاله‌رق بوحکم واسراری عالم اسلامه یبانجی لسانلر اوزرینه یازلمش کتابلرده آرایه‌جق بر درکه‌یه ایتمه‌لری دکلی‌در ؟ بو سائق ، لسان عربیه ودقایقنه عائد جهلك ، قرآن کریمك عربلر آره‌سنده بیله غریب اولمسنی انتاج ایده‌جك قدر ، بوتون عالم اسلامه سرایت ایتمسی دکلی‌در؟ بو سائق ، نه قرآن کریمه ، نه‌ده حدیث نبوی‌یه مستند اولمیان بر سورو اوهامه استناداً مسلمانلرك سعی وعملدن کری طورملری ، اسبابی تعطیل ایلری دکلی‌در ؟ بو سائق ،

قادينلرك جاهل و تربيۀ صحيحه ايله تكاملدن ، آداب اسلاميه ايله تزيندن محروم قالملرى دكلميدر ؟ بو سائق ، مدنى ، عسكرى ، علمى ، اجتماعى بوتون تشبثلرك سعى فردى ايله تأمينى قابل اولميان عظيم سرمايه‌لره متوقف اولديغى بويله بر زمانده مسلمانلرك شركتلر وجوده كتيرملكدن ، مؤسسات ماليه تأسيس ايلمكدن امتناع ايله مساعئ فرديه اوزرينه صايلانوب قالملرى دكلميدر ؟ بو سائق ، تاريخدن اك اسكى اجدادمزك آثارينه ، اك بويوك امرا و خلفامزك فتوحاتنه عائد وقايعه قارشى تماميله جاهل اولمقلغمز دكلميدر ؟ بر درجه‌ده‌كه كنجلرمز ناپوليونك تاريخنى ، فرانسه اختلاللرينى ، ايتاليانك ناصيل ظهوره كلديكنى بر تفصيل بيلدكلرى حالده رسول اكرمك سير جليله‌سندن برشى صوره‌جق اولسه‌كز ، ياخود عبدالرحمن غافقى ، سلمان فارسى ، طارق بن زياد ، يوسف بن تاشفين ، عمر بن عبدالعزيز ، فاتح سلطان محمد ، سلطان سليم اول ، سلطان محمد اكبر كبى اسلامك اركاننى تشكيل ايدن اعاظمه عائد معلومات ايسته‌سه‌كز يا كله‌نيورسكز ظن ايدر ، ياخود آفريقا چوللرينك اورته‌سندن كلش ، جاهل ، مجهول بر حالده ياشايوب كيتمش زنجيلردن بحث ايديورسكز فكرينه ذاهب اولور .

اوت ، عالم اسلامى بو آجيقلى حاله كتيرن عوامل ، بو صايديغمز اسباب ايله بو قبيلدن اولان شيلردر . ايشته بو سببلردركه بر مسلمان بابايه اولادينى دينندن ، حسيات وطنيه‌سندن جدا دوشوره‌جك ، كنديسنى ديكر افراد مسلمينه باغلايان رابطه‌لردن ابدياً آيره‌جق بر مؤسسه‌يه آتديريور .

ايشته بو سببلردركه ائتلاف حكومتلرينى مسلمانلرك اوزرنده حاكم ، مملكتلرنده بلدكلرى كبى متحكم بر حالده بولونديريور .

بو خسته‌لقلره قارشى نه كبى تدابيرده بولونولمق لازم كله‌جكنى ، عالم اسلامك اسكى شبابنه عودت ايده‌بيلمسى ايچون بو مهلك جرثومه‌لردن ناصيل تطهير ايديله‌بيله‌جكنى‌ده بوندن صوكراكى مقاله‌لرمزده ايضاح ايده‌جكز .

عبدالعزيز چاويش

محاربۀ حاضره و ايچكيلر

رفيق محترمز « العالم الاسلامى » جريده‌سندن :

اوروپاليلر ايچكيلرك درلودرلوسنى قوللانمقده پك ايلرى كيتمشلر ، ومع التأسف شرقك اسلام ايله مسكون قطعاتنه‌ده بو عادتلرينى سرايت ايتديرمشلردى . بر حالده‌كه اسپرتولى مشروباتك منعنه عائد بر كلمه سويلمك ، ياخود بو ابتلادن واز كچيرمك ايچون نصيحته قالقيشمق اك منفور معايب صره‌سنه كچمشدى . كرك علوم طبيه متخصصلرى ، كرك حفظ صحت عالملرى شيمدى‌يه قدر سرخوشلق ويرن روحلرك هر درلوسنك مضراتنه دائر نامتناهى يازيلر يازمش ، بر چوق فنى دليللر ، برهانلر ايراد ايدرك مدعالرينى جرحى قابل اولميه‌جق صورتده اثبات ايتمشلرسه‌ده يازيقلر اولسونكه غربى كور كورينه تقليد ايتمك ، اوروپاليلره عائد هر شيئى صرف اوروپادن كلسنه حرمةً آليورمك ابتلاسى اقوام اسلاميه‌نك ذهننده اويله بر ايتمشكه اك خيرخواهانه ارشاد ايچون بو غافل قلبلره نفوذ ايتمك امكانى بولنه‌ميور .

بونلردن برينه قالقوب‌ده : « آمريقاده‌كى جمهوريتلردن برقسمى اسپرتولى ايچكيلرك صاتيلمسنى و قوللانيلمسنى منع ايدن قوانين وضع ايتمش . . . » ديسه‌كز ، هيچ شبهه يوقدركه حقكزده‌كى مطالعه‌سى « جاهل بويا! بيلير بيلمز سويليور . » حكمندن باشقه برشى اوله‌ماز . شايد بوندن ايكى سنه اول ديمش اولسه‌يديكزكه : « بر كون كله‌جك ، اوروپاليلر ايچكيلرك ايقاع ايلمكده اولديغى فنالقلرى آكلايه‌رق پاريس ، لوندره كبى بويوك مركزلرده مسكراتك صورت قطعيه‌ده منعى ايچون ، ياخود ، هيچ اولمازسه تحديدى ايچون قونغره‌لر عقد اولونه‌جقدر . » طبيعيدركه « بو آدم رؤيا كوريور ، ياخود صايقلايور . » ديرلردى .

لكن بو محاربۀ كبرى كلدى ، بزه عبرت و انتباهى موجب بر چوق حادثه‌لر ، حكمتلر كوستردى .

بو كون فرانسه ، انكلتره ، روسيه ، ايتاليا مطبوعاتنى كوزدن كچيره‌جك اولسه‌كز مسكرات استعمالنه قارشى تدابير شديده اتخاذ اولنمديغى تقديرده مملكتك باشنه پك وخيم فلاكتلر كله‌جكنى دلائليله سرد ايدن مقالاتدن همان هيچ برينى خالى كورمزسكز . زيرا او مملكتده‌كى عمله قسمى ايله محاربه‌ده بولونان عسكرلرينك ، كذلك رجال سياستدن بعضيسنك كرك بنيه‌لرى ، كرك دماغ و عزملرى اوزرنده اسپرتولى ايچكيلرك اويله اليم تأثيرلرى كورولمشكه مملكتك استقباليله علاقه‌دار اولان و نصرت وظفرك كندى طرفلرينه كچمسنه چاليشان قفالر بو بابده بر چاره دوشونمك ضرورتنى تماميله حس ايتمشلر .

ديكر مملكتلردن بر قسمى‌ده بونلره اتباع ايلمش . لكن بو صوكرا كيدرك طوتدقلرى يولده آتدقلرى خطوه‌لردها مهم كوروليور . تايمس غزته‌سنك صوك نسخه‌لرندن برنده قانادا حكومتنك بو مقصد اوغورنده بويوك بر مسافه قطع ايلديكنى كوردك .

ذاتاً قانادا حكومتى سنه‌لردن برى مسكراتك منعى ، ياخود تحديد استعمالى لزومنى حس ايتمشدى . محاربۀ حاضره ، الجاآت ضروريه‌سندن اولان مطالب وتكاليفى ايله برابر ظهور ايديوبرنجه كرك اهالى ، كرك حكومت بو بابده مؤثر و عاجل بر طاقم تدابير اتخاذ اولونمسنده‌كى ضرورتى درحال كورديلر . اولا مبعوثلردن برى مجلسه ميخانه‌لرك قاپاديلمسى و مسكرات تداولنك منعى طلبنى حاوى بر تقرير ويردى . بو تقرير مجلسده اكثريت قازانه‌مايجه حكومت رخصت تذكره‌لرينك مدتى منقضى اولان مسكرات تاجرلرينه يكيدن رخصت ويريلمه‌سى ايچون درحال بلديه مجلسلرينه تبليغاتده بولوندى . بلديه‌لر حكومتك شو امرينى همان انفاذه باشلايه‌رق ميخانه‌لردن بر چوغنى قاپاتدى . مع مافيه نه‌قدر آز بيله اولسه قاپاديلمايوب قالانلرى حكومتك مسكرات يوزندن ميدان آلان مضرتلرى ، فسادلرى كوكندن قازيمقدن عبارت اولان مقصدينى اشكال ايتمه‌يه كافيدر .

ونكله برابر ملتك ايچكيلر عليهنده‌كى حسى حكومتك حسندن آشاغى قالمايور . نته‌كيم « اونتاريو » ده آلتمش بش بيك كشيلك بر جماعت سوقاق سوقاق طولاشه‌رق عشرت عليهنده نمايشلر ياپمشلر ، نهايت حكومت قوناغنك اوكنه كله‌رك مسكراتك منعى ايچون بر قانون

یاپیلمسی حقنده محضر تقدیم ایتمشلر. قادانی تشکیل ایدن مملکتلردن بر چوغی‌ده بونلرك اثرینه تبعیت ایتمش. « تورنتو » حکومتی ایسه شراب ایله دیکر اسپرتولی روحلرك کافه‌سنی حربك دوامی مدتجه منع ایدوك تکرار مساعده ویریلمسی مسئله‌سنك مذاکره‌سنی صلحك انعقادینه تعلیق ایلمش.

تایمس مخابرینك مکتوبلرندن آکلاشلدیغنه کوره سنهٔ حاضره ختامه ایرمزدن اول قادانك بر ولایتی استثنا ایدلدیکی حالده هرطرفده مسکراتك منعی مسئله‌سی تحت قراره آلنه‌جقدر. مع‌مافیه اوتك ولایتك برچوق ملحقاتنده‌ده ایچکیلر علیهنده مهم جریانلر موجوددر.

آوروپا دینلرندن اعراض ایدن، احکام قرآنه قارشی مبالاتسز طاورانان مسلمانلر بوندن اولسون عبرت آلملیدرلر.

بیاننامهٔ حضرت مشیختپناهی

«ایحسب الانسان الخ» آیت کریمه‌سی منطوق منیفنجه انسان بهایم کبی باشی بوش اوله‌رق ترك ایدلمش دکلدر. انسانك طرف باریدن احسن تقویم اوزره یارادلمش وصفات کمالیهٔ الهیه‌یه مظهریتی حسبیله امانت کبرای سبحانیه‌یی حائز بولنمش وبقای شخص ونوعیسنك تأمینی حکمته مبنی بو بابده اقتضا ایدن اسباب مادیه ومعنویه‌نك کندیسنه احضار ایدلمش بولنمسی وبتون کلیات وجزئیاتك ادراکنه وانواع صنایع واختراعاتك انکشاف و انجلاسنه محل اولمسی و بوسایه‌ده هر عصرده اوعصرك مقتضیاتنه کوره نیجه آثار علمیه ومدنیه‌یی وجوده کتورمکه موفق بیورلمسی کبی عد واحصادن خارج نعم جلیلهٔ الهیه‌یه مظهریتندن طولایی مجرد بونعمتلره قارشی لاشی حکمنده اولان بر مقابلهٔ شکرانیه اولمق اوزره برچوق وظائف عبودیه واحکام دینیه ایله مکلف اولمشدر. شو مقابلهٔ شکرانیه‌یه «لاشی» حکمنی ویرشمز موافق نفس الامردر. زیرا جناب فاطر کائناتك بی‌شمره احسان بیوردیغی نعم جلیله‌نك وجیبهٔ شکرانتی اداءیه اساساً امکان یوقدر. چونکه حقه قارشو ایفا ایدیله‌جك وظیفهٔ عبودیت برکره حقك عبادینه احسان بیوردیغی قوت وقدرت سایه‌سنده‌در. اکر اوقوت وقدرت اولمسه انسانك هیچ بر وظیفه‌یی ایفا ایده‌میه‌جکی بیاندن مستغنیدر. برده انسانلرك خالق ذیشانه ورب ذوالجلاله قارشو وظائف عبودیتی ایفایه مسارعتلری ینه کندیلرینك خیر وسعادتلرینه عائددر. جناب واجب الوجود هرشیدن مستغنیدر. عبادات وطاعاتك مکافاتی، معاصینك مجازاتی هپ عباده راجعدر. شوحالده جناب رب کریمك عبادینه احسان بویورمش اولدیغی نعمتلره قارشی ادای شکران مقصدیله عباد طرفندن ایفا اولنه‌جق عبادات و طاعات ضعفایه مرحمت، مخلوقات الهیه‌یه شفقت و هر خصوصده حقانیت و عدالته رعایت کبی مکارم اخلاقله تزیین ذات وصفات ایتمسنه سبب مستقل تشکیل ایتدیکندن عبادك ایفا ایتدیکی بتون عبادات وطاعاتك منافعی کندیسنه وبنی نوعنه عائد اوله‌جغنده تردده محل یوقدر. بناءً علیه دین مبین اسلامك احکام عالیه‌سنه توفیق حرکتله اخروی ودنیوی، صوری ومعنوی اکتساب سعادته غیرت بالعموم مسلمانلرك منافعی ایجابندندر.

دین مبین اسلامك احکام عالیه‌سنه توفیق حرکتله اخروی ودنیوی اکتساب سعادته غیرت بالعموم مسلمانلر ایچون واجبه‌دندر. علی الخصوص خلافت مبجلهٔ اسلامیه ودولت معظمهٔ عثمانیه‌نك تعالیٔ دین ودولت ومحافظهٔ حیات ملت ایچون اعلان جهاد وهرحال و حرکاتنده عنایت جلیلهٔ صمدانیه‌یه استناد ایتدیکی وله الحمد والمنه مجاهدین اسلامیه وعساکر عثمانیه‌نك غزا ساحه‌لرنده نیجه توفیقات سبحانیه‌یه مظهر اولدیغی دوشونیلنجه وظیفهٔ عبودیتمزك نه‌درجه کسب اهمیت ایلدیکی کمالیله تظاهر ایده‌جکی شبهه‌سزدر. شوحالده منعم حقیقی ومحسن ازلینك الطاف جلیلهٔ الهیه‌سنه قارشی قلبمزدن ودیلمزدن شکر وتحمدتی بر لحظه آییرماق وهرخصوصده رضای باریسنی استحصاله چالشمق وظیفه‌مزك پك مقدس اقسامنی تشکیل ایلدیکی آزادهٔ بیاندر. الطاف وعنایاتنه پایان اولمیان حضرت خداوند رحیم طاعات ایله مألوف قوللرینه وسع ویسرینی قرآن کریمنده تبشیر بیورمقده‌در. وادیٔ معصیتده پویان اولانلرك حاللری ایسه دنیا و آخرتده پك وخیم والیمدر.

غفران الهی ایله مبشر بولنان شهر صیامی تجلیسار اوله‌جغی معالیاتدن بحق حصه‌منداوله‌جق صورتده امراره غیرت بالعموم مؤمنین ومؤمناتك سعادت ذاتیه‌لری مقتضیاتندندر. اعلای شان اسلام ایچون قانلرینی ایثاره آماده بولنان وبیك درلو مشاق سفریه‌یه کوکس کرن سوکیلی عسکرمزك آنجق فریضهٔ جهادی ایفاده عجز طریانی خوفیله بعده قضا ایتمك شرطیله علی اولیه، قوافطار ایتملری جائز اولدیغنه نظراً اهالینك فریضهٔ صومی اداده قطعیاً قصور ایتماملری لازمدر. تصوری علویتنه امکان اولمیان صلاتك وقت ومانیله اداسنده‌کی وجوب قطعی ایسه بدیهیدر. مکارم اخلاقی تتمیم ایچون بعث بیوریلان فخر کائنات علیه اکمل التحیات افندمز حضرتلرینك امت پاکیزه‌سی هریرده وهرزمانده محاسن اخلاقك انموذجی اولمق کرکدر. زهد وصلاح اسلامیتك لازم غیر مفارقیدر. نسوان اسلام عفت وعصمتك ذی حیات تمثالیدر. تستردکی حکمت وقیمت پك بالاتریندر. مخدرات اسلامیه بوحکمت علویه‌نك ایجاباتنه رعایتده ذره قدر قصور ایتماملیدر. استقبال مملکتك مهد حیاتی آنلرك دست فضیلتنه موذوعدر. ملتلرك شوکت و عظمتلرینی تأمین خصوصنده حسیات دینیه وفضائل اخلاقیه‌نك تأثیری پك مهمدر. دینمزك علویتی، ملتمزك مجابتی سرمدی سعادتلرمزدر. شعائر دینیه‌مزه تماميله رعایت وفضائل ملیه‌مزی حقیله ابرازه غیرت معناً و مادةً تعالی و ترقیمزك اك متین اساسلریدر. هرزمان اوامر الهیه‌یه مطاوعت و نواهیٔ صمدانیه‌دن مجانبت ایتملری مقتضی بولنان مؤمنین ومؤمناتك رمضان مغفرت نشانده صوم وصلات کبی فرائض مبجله‌یی حسن اداءیه صوك درجه اهتمام ایله وعد جلیل صمدانی‌یه احراز لیاقت وملتمزك موقع بلند اخلاقیسنی هرکس نظرنده اثباته بذل مقدرت ایتملری شریعت غرای اسلامیه نامنه توصیه اولنور.

کاغد تدارك ایدیله‌مه‌مسندن طولایی برمدتدن بری انتشاری تأخر ایدن سبیل الرشاد، قارئین کرامك توالی ایده‌جك همتلریله، ان شاالله بعدما منتظماً نشر اولنه‌جقدر.

آبونه شرائطی
ممالك عثمانیه‌ده سنه‌لکی (٦٥)، آلتی آیلغی (٣٥) غروشدر. ممالك اجنبیه‌ده سنه‌لکی (٨٠)، آلتی آیلغی (٤٥) غروشدر.

اداره‌خانه
باب عالی جاده‌سنده دائرۀ مخصوصه

اخطارات
ابونه بدلی پیشیندر

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز.

سبیل الرشاد

اخطارات
رساله‌مزدن آلدیغی کوسترلمك شرطیله بتون یازیلر هر هانکی بر غزته طرفندن اقتباس اولونه بیلیر.

مکتوبلرك، امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر.

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

عدد ٣٥٥ | ٢٦ رمضان ١٣٣٤ | پنجشنبه | ١٤ تموز ١٣٣٢ | جلد ١٤

تفسیر قرآن کریم

مقدمه

قرآن کریمدن غرض فطری

قرآن، راهب وپسقپوسلرك نفع وضرر خصوصنده، جناب حقك اذن وارادەسی اولمدقچه، هیچ برشیئه مقتدر اولەمیان بربشر اولدقلرینی؛ خائفینك ملاذ وملجأی، امداد ومغفرت طلب ایدنلرك مراجعتکاهی ایسه منحصراً ذات حق اولدیغنی بیان ایدەرك آنلرك دین نامنه احداث ایتدکلری اباطیلی پامال ایتدیکی کبی؛ بونلرك تلقینات وتسویلاتنه انقیاد ایدنلرك‌ده تقلید مرتبەسنده طونوب قالمق، آتالرندن موروث اعتقادات سخیفه‌یه صاپلانمق یوزندن کرفتار اولەجقلری عواقب الیمه‌یی مؤثر وهائل برلسان ایله اکلاتیور؛ حنیفه‌یه متعلق ایشتدکلری برسوزك مآل وحقیقتنی فهم وادراك ایچون اعمال فکر دن، آنی احاطه ایدر آیات مشهودەیه لحاظهٔ دقتلرینی عطف ایتمکدن دائما محترز بولنەرق تورات وانجیلك سرائر وحقایقنی اکلایوب اوکرنمك ایچون احبارك افکار ومطالعاتنه حصر نظر ایتمك مسلکنك چرکینلکنی ایضاح ایدییور.

اوت، قرآن حکیم بزه ملل خرستیانیه‌نك حقایق معنویه‌یه قارشی نەدرجەیەقدر بر وضع جامد آلمقده اولدقلرینی اثبات ایدەجك نەقدر دلائل سرد ایدییور، خرستیانلرك غنودۀ سکون وعطالت اولان عقل وروحلرینی اویاندیرەرق شوق ونشاطه کتیرمك ایچون نەقدر یاغیروب چاغیرییور؛ فکر ونظرلرینه میراث آباواجداد اولان شیلرك حدودینی تجاوز ایتدیرمەمك؛ قرآن دها دوغری یوللر کوسترمش اولسەده بابالرینك اکری بوکری ایزلرینی تعقیبه کندیلرینی مجبور کورمك رذیله‌سنی ارتکاب ایتمش اولمقله تعییب ایدییور.

« الذین یستمعون القول فیتبعون احسنه اولئك الذین هداهم الله واولئك هم اولوا الالباب » نظم کریمی ارباب عقولدن اولان اهل هدایتك اوصاف وماهیتی حقنده بزه بر فکر ویره‌بیلیر.

عجبا « الذین آتیناهم الکتاب یتلونه حق تلاوته اولئك یؤمنون به » آیتنك نزولندن صکره کتب الهیه‌یی اکلامق خصوصنده رؤسای ادیانك سویلدکلری سوزلرله تقیید فکرونظر ایدرك اونقطه اوزرنده توقف ایتمه‌نك جوازینه قائل اوله‌بیلمك ایچون بر مجال وامکان قالمشمیدر؟ خایر؛ شو آیت، آیات الهیه‌یه حقیله ایمان ایدنلر کتب الهیه‌یی یولیله تلاوت ایدوب احکامنی تدبر ومعانیسنی فهم وادراك ایتدکدن صکره او آیتك احتوا ایتدیکی اوامره امتثال ومناهیدن اجتناب ایتمك صورتیله حکمت ارشادندن بحق مستفید اولانلر اولدیغنی کوسترییور.

کذلك « لهم قلوب لایفقهون بها ولهم اعین لایبصرون بها ولهم آذان لایسمعون بها اولئك کالانعام بل هم اضل اولئك هم الغافلون »، « وکأین من آیة فی السموات والارض یمرون علیها وهم عنها معرضون » آیتلری‌ده بصرلری صحایف وجودك حاوی اولدیغی حقایق ملاحظه وتدقیق ایله اشتغال خاصه‌سندن عاطل، بصیرتلری کتاب کائناتك تضمن ایتدیکی آیات بالغه‌یی تأمل وتدبر خصوصنده دوچار عمی اولان کیمسه‌لرك تعنیف ومؤاخذه‌لرینی احتوا ایتمکده‌در.

قرآن کریم بو بابده رسول علیه السلامی اك کوزل بر نمونه، اك بلیغ بر مثال تلقی ایتمك ضرورتنی بزه اکلاتمقده‌در: اکر اسلامده، پاپالرك نفوذ وقدرتلرینه استناداً انکلتره قرالی یدنجی هانری ایله المانیا ایمپراطوری دردنجی هانری‌یی جنتدن محروم ایتدکلری روحانی ریاستلره بکزر برشی اولسیدی بو رتبه‌وامتیازه افراد امتدن دها زیاده رسول اللهك لایق ومستحق اولمسی طبیعی ایدی. فقط هیهات، قرآن کریم « فذکر انما انت مذکر لست علیهم بمسیطر » و« ان علیك الا البلاغ »

و « انما انت نذیر » کبی اقتدار مطلقك جنـاب حقه خاص اولدیغنی، « لاتغنی نفس عن نفس شیئاً » و « لاتزر وازرة وزر اخری » فحوالری موجبنجه کیمسه‌نك کیمسه‌یه ایراث خیر وشره مقتدر اوله‌مدیغنی ناطق اولان آیات ایله نبی مکرمك دنیاده‌کی وظیفه‌سـنك حدودینی تعیین وتحدید ایتدکدن صکره آنده‌بیله بویله حق وصلاحیت تصور ایتمکه امکان قالمشمیدر ؟

مترجمی: محمد شوکت عبدالعزیز چاویش

حدیث شریف

یحب الله العامل اذا عمل ان یحسن

ترجمه‌سی

جناب حق او عاملی (ایشله‌ینی) سوه‌رکه ایشله‌دکلرینی هپ کوزه‌ل یاپار ؛ اویله باشدن صاوما یاپماز .

بو حدیث شریفی امام طبرانی (کلیب بن شهاب)دن نقل وتخریج ایتمشدر.

.:

جناب پیغمبر (صلعم) ك بیك اوچیوز کسورسنه أول امتنه تبلیغ بویوردوغی بو مبارك حدیث شریف حکمنه بوتون مسلمانلرجه رعایت ایدیلمش اولسه‌یدی عجبا بز ، شیمدیکی توقف حالنه کلیرمیدك ؟ بزی بوتون ترقیاتدن محروم ایده‌ن باشلیجه سبب : وظیفه ومسلکمزك ایجاباتنی تقدیر واوکا کوره ابراز مساعی ایتمه‌مزدر . هانکی مسلك وصنعتده اولورسه‌ق اولالیم بزده جاری اولان قاعده :

— آدام سن‌ده ، بو ، بویله‌ده اولور ! . سـوزیدر . حالبوکه قیامت ایشته بوسوزدن قوپار .

پیغمبریمز (صلعم) ك بومبارك حدیثنی بوتون ایشلـر ووظیفه‌لر حقنده تطبیق ایده بیلیریز . مثلا: جناب حقه بر عبادتمی یاپیورسین؟ بونی حقیله یاپ ، باشدن صاوما یاپما !

ألیکده برصنعتکمی وار ؟ بوکا حقیله صاحب اول، حیله وتنبللك قاریشدیرما ، صنعتکی ایلری‌یه کوتور ! . .

مأمورمیسین ؟ وظیفه‌کی بحق ایفا ایت، حقوق عبادی طانی ، مصالح امتی صاقین سوروتجمه‌ده براقما ! . .

رنجبرمیسین؟ زراعتك بوتون أبی اصوللرینی قبول ایت وایشیکی ایلریله‌تمه‌یه ، طوپراغك برکتنی چوغالتمه‌یه ، آنبارلریکی طولدورمایه باق ! . .

تاجرمیسین ؟ تجارتکی جاهلانه ومحتکرانه اصوللرله تدویروخلق آجلغه ، سفالته محکوم ایتمه؛ ناموسکارانه بر قازانج ایله اجرای تجارت وعلم اقتصادك قبول ایتدیکی دائره‌ده ابراز غیرت ایت ! . .

خلاصه: هانکی ایشده بولونیورسه‌ك اونك ایجاباتنی أبی آکلا، ایشیکی حقنجه کور ، باشدن صاوما یاپما ! . .

.:

بیزده پك فنا بر علتدرکه: هر شیئی کوردوکمز کبی یاپاریز ؛ اصلاح وتجدد جهتنه هیچ کیتمه‌یز. عجبا استعدادیمزمی بوکا مانعدر؟ حاشا ! .

بیزده‌کی قدرت استعداد هرملتدن داها زیاده وزنکیندر . .یالکز یاپدیغمز ایشلرده قافامزی ده‌کیل ـ کوری کورونه ـ أللریمزی ، قوللاریمزی قوللانمایه آلیشمشز . بومهلك خسته‌لیغك تداویسنی بولمق ایچین‌ده هیچ دوشوندوکمز یوقدر . أبی وکوتو یاپدیغمز بر ایشدن اوفاق بر أتمك پاراسی چیقسین، بو ،کافی ووافیدر . حالبوکه زمان و شریعت بویله ایستمز ؛ هرنه وظیفه‌ده بولونیورسه‌ق بونك کوزه‌ل وحقیله یاپیلماسنی أمر ایدر .

جنـاب حق قرآن کریمنـده « اماناتك أهلنه تودیع » اولونماسی لزومنی تبلیغ بویوریور . نیچین ؟ چونکه : ایشلر و وظیفه‌لر أهلنه تودیع اولونمازسه بشریتك آرادیغی سعادت حصوله کله‌مز .

.:

وظیفه‌سنی أبی یاپان، آثارصنعتی کوزه‌للك ایچنده میدانه کتیره‌ن کیمسه‌لر هریرده ، هر عصرده ، هرملتده سـه‌ویلیر . هـله بومزیته صاحب فردلردن تشکل ایده‌ن بیرملت نه‌قادار مسعود ومترقیدر .

أبی یاپمـاق : بر خاصه‌در ، که اونی بالخاصـه عائله‌لریمز ایچنـده ومکتبلریمزده أولادلریمزه اکتساب ایتدیرمك ایچین فوق‌العاده چالیشمالی یز . بو ملکه چوجوقلقـدن قازانیلیرسـه ملتمزك آتیسی البته آچیق وفیضلی اولور .

هپ کورویورزکه : ابی برقلمه ، کوزه‌ل بر یازی‌یه مالك وابی برخطابته مقتدر اولان آدام‌لر وصوکرا ابی بر صنعته صاحب بولونانلر ؛ حیاتلرینی دائما مسعودانه کچیریرلر . اونلر ثروت وسـعادته ، حرمت والتفاته جداً مظهردرلر .

فقط بوابیلکدن وکوزه‌للکدن محروم و : آدام سن‌ده، بو بویله‌ده اولور ! ذهنیتنه محکوم اولانلر دائما سفیل وپریشان برحیات ایچنده بولونورلر . اسـلامیتك شدتله رد ایتدیکی بوذهنیت امت اسلامیه‌یی مدهش بر پریشانلغه دوغرو سوروکله‌دی وسوروکله‌یور .

موجود بوتون دکانلریمزه ، مغازه‌لریمزه و بوتون آثار صنعتمزه دقتـله کوز کزدیردیکمز . کوروریسکز ،که : اومؤسسات و آثارده مدهش برلاقیدی ومذلت روحی واردر. اشیانك قونولوشی،مؤسسه‌نك شکل وهیئتی ، یاپیلان ایشلرك بچیمی، صاحب مؤسسه‌نك آلدیغی وضع

باردانه . . . . . اوقادار فنادر ، كه بدایعی ، محاسن اخلاقی ، انتظام وجدیتی سوەن هر كس اونلردن نفرت ایدەر .

مسلمانلر ! ملتمزك یوزونك كولمەسی وسعادته اولاشماسی هر صاحب‌صنعت ومسلكك اوصنعت ومسلكدەكی وظیفەلری حقیله وكمال جدیت واستقامتله ایفا ایتمەلرینه باغلیدر . بویله اولمادیقجه بز ترقیدن، ترقی بزدن پك ، پك چوق اوزاقدر . شوحالده كوزومزی آچالیم واوكا كورەده چالیشالیم . قرەسی: ح . بصری

تونس وجزائر استقلالی

٢

تونس وجزائر خطەسی :

بو اقلیم شمالاً وشرقاً بحر سفید ایله ، غرباً مراكش ، جنوباً صحرای كبیر وطرابلس غرب اراضیسی ایله محدوداولوب مساحه‌سطحیەسی ٧٩٠,٠٠٠ كیلومترو مربعدن، نفوسی ایسه ٧,٠٠٠,٠٠٠ یرلی اهالی ایله یارم‌میلیون فرانسز وسائراجنبیلردن عبارتدر. عربلر بوممكلتلری اوچنجی خلیفه حضرت‌عثمان رضی‌الله‌عنهك زماننده، ٢٩ سنهٔ هجریەسنده فتح ایتدیلر ، كه اوندن صوكراكی عصرلردەده خلافته اولان مربوطیتلرینی تماميله محافظه ایتمك شرطیله ادارەسی صاحبلرینك النده ایدی. حتی بر آرالق حجازی، اندلس وبوایكی قطعه آرەسندەكی بلادی حاكمیتلری آلتنه آلمشلردی .

بنی حفص حكومتی جزائری حمایەدن اظهار عجز ایدنجه ٩١٦ سنهٔ هجریەسنده اسپانیوللر مستولی اولدیلر، كه بارباروس خیرالدینك قارداشی اوروج غازی قطعەیی اسپانیوللردن استرداد ایدرك پادشاه آل عثمانه بیعت ایتدی . صوكرا بارباروس خیرالدین بیزرتی استرداد ایدرك خلیفهٔ عثمانی نامنه خطبه اوقوتدی . بو خبر حسن حفصی‌یه واصل اولونجه قاچدی. بارباروس خیرالدین ٩٣٥ ده تونسه كیردی. لكن حسن حفصی اسپانیوللرك مظاهرتیله خیرالدینه قارشی حركت ایدنجه خیرالدین جزائره كچدی . ٩٨١ سنەسنده سلطان سلیم ثانی سنان‌پاشایی كوندرەرك اهالینك معاونتیله تونسی فتح‌ایتدی. بوتاریخدن اعتباراً ، استقلال ادارەسنی محافظه ایتمك شرطیله ، جزائرله برلكده دولت علیەنك ایالتی اولدی .

١٢٢٦ سنەسنده فرانسزلر جزائره كیردیلر . استیلالرینه وسیله اولمق اوزرەده شونی بولدیلر: فرانسه یكرمی سنەقدر نزدنده آلیقویق اولدیغی ارزاق پارەسندن طولایی جزائره‌یدی میلیون‌فرانق بورجلی ایدی. بوپارەنك ایكی بچق میلیونی‌ویرمك‌ایستەمدی. سبب اولەرق‌ده مارسیلیادەكی فرانسز تاجرلرك‌جزائرلی‌تاجرلردن بومقداردە آلەجقلری بولوندیغنی درمیان ایتدی ومسئلەنك پاریس تجارت اوطەسنجه حلنی ایستەدی . حسین پاشا بوكا راضی اولمادی . محكوم‌به اولان پارەنك تأدیەسنی طلب ایتدكدن‌باشقه جزائرحكومتیله دیكردولتلر آرەسندەكی معاهدات تجاریەیه استناداً تاجرلرك محاكمەلرینه جزائرده باقیلمسی ایچون اصرار ایتدی . بونك نتیجەسی اولەرق فرانسه جزائره هجوم واستیلا ایتدی. جزائری بوصورتله اسارتی آلتنه آلدقدن‌صكرا كوزینی تونسه دیكدی . وكندیسنك دولت عثمانیەدن كوردیكنه تاریخك شهادت‌ایتدیكی لطفلری اصلاقاله آلمایەرق یاواش‌یاواش تونس امراسنه صوقولوب اونلری خلافتدن اوزاقلاشدیرمەیه‌باشلادی. اونلرله كیزلی برطاقم معاهدەلر عقد ایتدی . حسین بكی خفیاً تهدید ایتدی . اوده دولت عثمانیەنك جزائری تخلیص ایچون كوندرمش اولدیغی طاهر پاشانك تونس‌طوپراغندن كچمسنه مانع‌اولدی‌ومقام معذرتده‌فرانسەنك سوق انفعال ایله تونسەده هجوم ایدەجكندن قورقدیغنی سردایلدی .

١٨٤٦ سنهٔ میلادیەسنده احمدپاشا پاریسی كورمەیه كیتدی. كندیسنك بو سیاحتی متبوعندن مساعده استحصال ایتمكسزین وقوعه كلش واهالینك صوك درجەده انفعالنی جلب ایلمشدی. حتی اك بویوك مفتی شیخ ابراهیم ریاحی، پاشایه شویله دیمشدی:

— بویر سیاحتكه زمانده ، سمتده موافق دكل .

فرانسزلر احمد پاشایه ، دولت عثمانیه سفیری حاضر بولنمقسزین لوئی‌فیلیپله ملاقات حاضرلادیلر . بو صورتله دوام ایدرك تونسك حقوقنی ، دولت عثمانیەنك حقوقنی چكنەمەیه ومقصدلرینه وصول ایچون خائنلردن استعانه ایتمەیه باشلادیلر. فرانسزلرك بوحركتلرندن زواللی اهالی‌نك یورەكی یانیوردی . نهایت فرانسزلر دولت علیەنك روسیه محاربەسندن یورغون بر حالده چیقەرق اصلاحات ایله مشغول اولمسنی فرصت اتخاذ ایتدیلر . تونسله جزائر آرەسنده كائن جبل خمیرده ساكن بولنان اهالینك كندی تبعەسنه قارشی تجاوزاتده بولندقلرینی ایلری سورەرك بو متجاوزلری تأدیب ایتمك داعیەسیله ١٢٩٨ سنەسنده حركته باشلادیلر . بو ادعا ایسه تماميله باطل ایدی. زیرا جبل‌خمیر اهالیسی طرفندن‌تجاوزه معروض قالدقلری بیلدیریلن وتونس حدودینه یاقین بریرده اقامت ایتمكده اولان جزائرلیلر تونس حكومتنه مراجعت ایدرك فرانسزلرك ادعا ایتدكلری وقعەنك قطعیاً اصلی‌اولمدیغنی بیلدیردیلر وجبل خمیراهالیسنی بوتهمتدن تبرئه‌ایتدیلر.

فرانسزلر تونس بكی ایله كیزلیجه اتفاق ایدرك تونسلیلری آلداتدیلر : ظاهراً صرف جبل خمیر اهالیسنی تأدیب ایچون حركات عسكریەیه باشلادیلر . بوحیلەیه مراجعتدن مقصدلری‌ده تونسلیلرك مدافعەیه قیام ایتمەلری احتمالنی منع ایتمك ایدی . الحاصل اردولریله تونسه كیرەرك قصرسعیده قدر كلدیلروا وزمان ترتیب ایتمش‌اولدقلری معاهدەنی صادق بكك النه ویرەرك امضا ایتمسنی تكلیف ایلدیلر .

هرنه‌قدر صادق بكك اطرافده بولونانلر كنديسنه برچوق نصيحتلر ايتمش ؛ دولت علیهٔ عثمانيه‌نك اوامرينه صاريله‌رق بومعاهده‌يی قبول ايتمه‌مسی ايچون اصرارده بولونمش ايديسه‌لرده فرانسزلرك تهديداتنه دايانه‌مايه‌رق معاهده‌يی ملتك نه‌خبری، نه‌رضاسی اولمقسزين مهرله‌دی.

معاهده‌نك خلاصه‌سی . — فرانسه قوهٔ عسكريه‌سی تونس وفرانسز قوای عسكريه‌سی آره‌سنده اتفاق حاصل اولونجه‌يه قدر تأمين نظام و آسايش ايچون اقتضا ايدن مركزلرده اقامت ايده‌جك . (حالبوكه ادارهٔ محليه آسايش عمومی‌يی تأمينه مقتدر ايدی.) فرانسه حكومتی تونس بكنی ظهور ايده‌جك، ياخود مملكتك راحتی‌قاچيره‌جق هردرلو تهلكه‌يه قارشی حمايه ايده‌جك . تونس حكومتيله اوروپا حكومتلری آره‌سنده منعقد بالجمله معاهداتك تنفيذ احكامنه‌طوغرودن طوغرويه فرانسه‌حكومتی باقه‌جق. ممالك اجنبيه‌ده‌كی فرانسه سفيرلری اوراله‌ده‌كی تونسليلرك مصالح ومنافعنی حمايه ايده‌جك . حدودده وسواحلده عصيان ايدن قبائل تضمينات حربيه اعطاسيله مكلف طوتوله‌جق . تونس بكی تونسه اسلحه ومهمات حربيه ادخالنك منعنی تأمين ايده‌جك. مملكتك ديون عموميه‌سنی تأديه ايچون برترتيب مالی اساسنی وضع ايتمه‌يه فرانسه حكومتك حقی اوله‌جق .

معاهده‌نك ايچ يوزی . — نه‌قدر سطحی برنظرله باقيليرسه باقيلسين، بومعاهده‌نك سرابا مكر وخدعه‌دن عبارت اولديغی كوزه چارپار . فرانسزلر مملكتده‌كی قوهٔ مسلحه‌يی طوغرودن طوغرويه كندی النه آلمق ؛ خارجيه‌سنی ، ماليه‌سنی دست تحكمنه كچيرمك ؛ تونس بكنی‌ده بوقطعه اوزرنده‌كی حقوقی مسلم اولان دولت عثمانيه‌نك طلب حق ايله قيامی حالنده حمايه‌يه قالقيشمق ايسته‌يور . الك غربی وطنی مدافعه ايچون قالقان وبكلری طرفندن اغفال اولنوب آنسزين فرانسز عسكرينك هجومنه معروض قالان يرلی اهالی‌يی تضمينات حربيه‌يه محكوم ايتمسی ؛ برده ادارهٔ محليه‌نك آسايش عمومی‌يی تأمين ايده‌بيله‌جك حاله كلديكی فرانسه حكومتجه تصديق اولونجه‌يه دكين قوهٔ عسكريه‌نك تمديد اقامتی مسئله‌سی‌در . حالبوكه ادارهٔ محليه آسايش عمومی‌يی تأمينه مقتدر اولديغی كبی بونی بيك اوچيوز سنه‌دن بری‌ده بالفعل كوسترمشدی. فرانسزلرك مملكته هجوملريله احداث ايتدكلری مناسبتسز حالات استثنا ايدلديكی تقديرده آسايش مملكته هيچ برخلل طاری اولمامشدی . لكن انصافدن ، حيادن عاری اولان برقوت بوندن دها زياده يايمقدن چكنمز .

دولت عثمانيه‌نك پروتستوسی . — فرانسزلرك تونسی اشغال ايلدكلری خبرينی آلير آلماز ، دولت عثمانيه اوروپا دولتلری نزدنده پروتستوده بولوندی . تونسك سلطنت عثمانيه‌نك اجزای متممه‌سندن برجزؤ اولديغنی دلائل قطعيه ايله اثبات ايتدی . نته‌كيم امرانك سلطان طرفندن تعيين اولونمسی ، آره‌ده تعاطی اولونان القاب ومخابرات رسميه ، نام پادشاهينك خطبه‌لرده ذكر اولونمسی واوراق رسميه‌ده طغرای همايونك بولونمسی ، الحاصل پارسده عقد اولونان تونس استقراضی مسئله‌سنده اوچنجی ناپوليونك خارجيه ناظری طرفندن : « بواستقراضك عقدی صحيح اوله‌بيلمك ايچون باب‌عالينك رضاسی طلب ايدلمك لازمدر. » دينيلمسی اودلائل جمله‌سندن‌ايدی.

فرانسزلرك بومعاهده ايله‌ده اكتفا ايتمه‌ملری . — تونسك حقوقی باشدن آشاغی ابطال‌ايدن بومعاهده فرانسزلره كافی‌كلمز اولدی. بوسبتون خارجنه چيقديلر . رجال مملكته اومعاهده‌نك موادينی قاله آلمه‌يی ، ياخود مندرجاتی موجبنجه عمل اولونمسنی طلب ايتمه‌يی صورت قطعيه‌ده منع ايتديلر . اولا معاهده‌نك متننه ، صوكره فرانسزلرك ـ آشاغيده يرنده بحث ايده‌جكمز ـ حركاتنه باقانلر كوروورلركه بومعاهده‌يی تماميله دكيشديرمشلر وبرطاقم زوائد علاوه ايتمشلردر ، كه بوخصوصده امير لقبيله آلداتمش اولدقلری بعض كيمسه‌لرك‌ده معاونتی‌سبق ايتمشدر. ذاتاً قارشيسنده قولنی‌طوته‌بيله‌جك كيمسه كورمه‌ين هرظالم بوصورتله حركت ايدر .

فرانسزلرك تونسه صاحب مطلق كسيلمه‌لری . — تونس‌وجزائر قطعه‌سنك الك كوچوكندن الك بويوكنه وارنجه‌يه قدر بوتون شؤونی بونلر اداره ايتمه‌يه باشلاديلر . اهالينك النده هيچ برايش قالمادی . عسكرلك ، امور ماليه ، امور اداريه ، سياسيه ، عدليه، تماميله‌بونلرك نه كچدی . اكر تونسده مسلمان برامير ، ياخود وزير اولديغنی ايشيدیرسه‌كز بيلمليسكزكه بوامير ، ياخود وزير اوراق اوزرنده مهرلريله ، امضالريله خلقك ساده‌دل قسمنی آلداتمق ايچون اقامه ايديلمش برر هيكلدن باشقه برشی دكلدر .

استبدادلری‌ودوره اداره‌لری . — جزائرده فرانسزلر حقنده جاری اولان قانون فرانسه قانونی‌در . لكن مسلمانلر حقنده معين برقانون اولمايوب املری وغرضلری وجهله حكم ايدرلر . تونس وزرائنك قسم اولی، كه كاتب عمومينك النده‌در، بوده برقانونه استناد ايتمكسزين اجرای حكم ايدر . اكثر وقايعده استنطاقه‌بيله لزوم كورمز .

عدليه‌نك قانونی وارسه‌ده تطبيقنده قانونسزلقلر حكم ايدر ومسلمانلره كانجه بوقانونلر اجرا ايديلمز . بناءً عليه عدليه دائره‌سی احكامنده مستبد اولان ديكر دوائر منزله‌سنده‌در .

فرانسزلر تربيهٔ صحيحه‌يه مالك اولميان، ياخود فطرتی استبداد ايله مفطور اولان مأمورلرينی مملكته مسلط ايدوب تبعه‌يی بيزار ايدرلر وفرانسزمراقبه مأمورلرينك اشترا كيله اهالی‌يه اولمدق مظالمده بولونورلر.

ديكر طرفنده‌كی ظلملری — اشخاصه ، ترلالره، مبانی‌يه، حيواناته، عربه‌لره، اشيايه، اوراقه وضع ايتدكلری آغير آغير

ویرکولرله اهالی‌یی صوك درجه‌ده ضرورته‌دوشوردیلر. بوویرکولرك کافه‌سی یرلیلرك اوزرینه یوکلنمشدر. فرانسزلر هیچ‌برشی ویرمزلر. حتی ١٩٠٨ سنهٔ میلادیسنده‌کی استاتستیقدن اکلاشلدیغنه نظراً یرلی اهالینك یدنده بولونان ٢,٥١٩,٧٨٥ هکتار اراضیدن حکومت ١٧,٠٠٠,٠٠٠ فرانق آلمشکن فرانسزلرك اکدکلری ٤١٥ , ٩٩ هکتار اراضیدن برسانتیم بیله آلمامشدر. تونسده‌کی اجنبیلر ارباب‌صنایع اوزرینه طرح اولونان ویرکولردن هیچ برینی ویرمزلر. آنجق کندیلرندن بعض مزروعات ایچون عشرك عشری آلنیر.

منافعك فرانسزلره انحصاری — فرانسزلر تونسلیلرك موظف اولدقلری تکالیفدن هیچ برینی ادا ایتمه‌دکدن باشقه بوتون مصالحده یالکز بونلرك منفعتی کوزه‌دیله‌رك یرلیلر خاطره‌بیله کتیریلمز. مثلا شمندوفرلر، شوسه‌لر تأسیس وانشاسی کبی‌تشبثاتی نظردقته آلیرسه‌ق کورورزکه بردمیریول شعبه‌سی‌تمدیدایدیلك، یاخود بر شوسه آچیلمق ایچون نامتناهی پاره صرف اولنور. مقصد ایسه، بر قاچ فرانسزك منفعت خصوصیه‌سنه خدمتدن عبارتدر. ایسترسه بوتشبث بوتون تونسلیلرك ضررینه اولسون.

مجلس شورا. — ١٣٢٩ سنهٔ هجریه‌سنده فرانسزلر تونسده برمجلس شورا وجوده کتیردیلر. بومجلس فرانسه نائب حکومتیله کاملاً فرانسز اولان دوائر ناظرلرندن، برده‌اوتوز سکزی تونسده مقیم فرانسزلردن واون بشی یرلی اهالیدن منتخب اعضادن‌مرکبدر. بونلری طوغرودن طوغرویه حکومت انتخاب ایدر. شورادن مقصد مستعمره‌جیلکك متمادیاً ایلری کیتمسنی تأمین ایده‌جك لایحه‌لری عرض ایتمکدن عبارت اولوب شئون ومصالح مملکته باقمق صلاحیتی داخلنده دکلدر. بوجهت فرانسز مأمورلرینك امتیازاتندندر. جزائرده‌ده بوکا بکزر برمجلس شورا واردر. اوراده‌کی فرانسزلر وکیللرینی کندیلری انتخاب ایدرلر. لکن اهالینك وکیللری دینیلن اشخاصه کلنجه بونلر آزلقلریله برابر طوغرودن طوغری‌یه حکومتجه تعیین اولونورلر.

شیخ صالح الشریف

عالم اسلام

خسته‌لقلری وچاره‌لری

مورد اهلی وتجارتی سرمه‌لك:

معلومدرکه اسکی دورلرده بشریتك احتیاجاتی محدود ایدی؛ تکاملنه خدمت ایده‌جك صنایع خصوصنده‌کی مطالبی‌ده او نسبتده آزدی. وقتاکه انسانلر بخار والکتریق قوتلرینی کندی خدمتلرنده استخدامه باشلادیلر، آرتیق بویوك بویوك سرمایه‌لره احتیاج حاصل اولدی. زیرا فردی سرمایه‌لر بخارله متحرك فابریقه‌لر تأسیسنه، الکتریق جهازلری اعمالنه کافی کله‌مزدی. رصد، هیئت، طوپوغرافیا، جغرافیا و سائره‌یه متعلق علمی آلات ایله طوقومه، بویامه، اکمه، بیچمه کبی ایشلره مقتضی آلات زراعیه‌ده اویله بر کیشینك ثروتیله وجوده کتیریله‌مزدی.

آوروپالیلر بوحقیقتی بخار قوتنك کشف اولندیغی کوندن اعتباراً آکلادیلر. جمعیتلر، تعاون شرکتلری، زراعی سندیقه‌لر، بانق نامی‌ویردیکمز مالی مؤسسه‌لر میدانه کتیره‌رك یر یوزنده‌کی خزینه‌لرك آناختارلرینی بوصورتله اللرینه‌کچیردیلر؛ ارضك دیکر قطعه‌لرنده‌کی ثروت منبعلرینه‌ده تملك ایتدیلر ومادی اولان‌بوتون مدنیت حاضره‌نك اساسنی، کذلك ملتلرك قوت واستقلالنك رکننی تشکیل ایدن مادهیی کندیلرینه حصر ایلدیلر.

شبهه یوقدرکه بو جمعیتلر، بو شرکتلر آوروپالیلره شمندوفرلر تمدید ایتمك، الکتریق، بخار آلتلری اعمال ایتمك قدرتنی ویرمش؛ صوکرا علوم ومعارفك نشر وتعمیمنه، کیمیا وحکمت مباحثنك آلابیلدیکنه تعمیقنه یول آچمشدر؛ که بوکونکی دنیانك روحی، خیرینك، شرینك، سعادتنك، نکبتنك منبعی بودر. نته‌کم جلالنك، جمالنك منبعی ده بودر.

آرتیق حکمت طبیعیه، کیمیا مسائلی تحری وتدقیقده بوقدر ایلری کیتمه‌دن حاصل اولان نتایجی سرد ایتمه‌یه حاجت کورمیورم. زیرا بشریتی أزوب بیتیرن محاربهٔ حاضره بزه اونی اك بلیغ بر لسان ایله تبلیغ ایدوب طوریور.

آوروپالیلر کندیلرینه تجلی ایدن بوسر سایه‌سنده‌درکه علملرینی، صنعتلرینی، تجارتلرینی تقسیم اعمال اساسی اوزرینه بنا ایتدیلر. ایشته تحت‌البحرلرن طیاره‌لره، قره‌ده اوچان کونا کون واسطه‌لردن دکزلری یاران‌کمیلره، جهنملر قوصان افواه ناریه‌دن حیاتلر قورتاران وسائط طبیه‌یه وارنجه‌یه قدر دستکاهلرك وجوده کتیردیکی بوتون مآثر هپ بواساسك محصولیدر.

آوروپالیلر کندیلرینه تجلی ایدن بوسر سایه‌سنده‌درکه خیرك، شرك، سعادتك، سفالتك آناختارلرینی اللرینه کچیره‌رك انواع خیر وسعادتدن ایسته‌دکلرینی کندیلرینه آییردیلر؛ کونا کون شر وسفالتدن، جور ومظالمدن‌ده ایسته‌دکلرینی دیکر امتلر آره‌سنده‌کی غافللرك باشلرینه یاغدیردیلر. مدهش یکونلره بالغ اولان سرمایه‌لریله اولهو وسفاهته دالمش امتلر اوزرینه مسلط اولدیلر، بدایتده کوستردکلری ظاهری برطاقم مساعدات ایله کندیلرینی آولامه‌یه باشلادیلر. اونلرده بوپارلاق آلتونلر قارشوسنده سرسملشنجه آغیر آغیر شرائط، آلتندن قالقیلماز تکالیف زنجیرلریله شکارلرینی صیم صیق باغلادیلر. آله‌جقلرینی‌ده اللرنده‌کی مهلك، مخرب وسائط قهر وتدمیر ایله ضیاع تهلکه‌سندن حمایه ایتدیلر.

شاید ائتلاف حکومتلری کندیلرندن استقراض طلبنده بولونان ملتلرك بو پاره‌یی مملکتلرینك اعمار واصلاحی، اسباب قوت احضاری کبی خصوصاته صرف ایده‌جکنی بیلسه‌یدیلر هیچ بر مستقرضه بر ساتیم بیله ویرمزلردی . لکن بو حکومتلر بیلمش ودائما بیلیرلر که بو غافل شرق ملتلری، اوزرلرنده‌کی اولو طوپراغی سیلکوب قالقمقدن چوق اوزاقدرلر. حقیر بر طاقم لذائذ ، بهیمی بر بیغین اذواق ایله اویالانمقدن نافع، علوی مقاصد آرقه‌سنده یورولمه‌یه وقت بوله‌مازلر . بونك ایچون شرق امراسی ، خصوصیله بو امرانك مسرف ومسلمان اولانلری آره‌سنه بر طرفدن سیمسارلرینی، دیکر طرفدن دسیسه‌لرینی یایدیلر . او واسطه ایله بو امیرلرك عقللرینی آلدیلر . نظرلرینی طریق رشد وسداددن بوسبتون چویردیلر . حظوظ حیوانیه‌لرینك غیر مشروع یوللردن استیفاسنی تسهیل ایتدیلر. اونلرده بو اوغورده مملکتلرینی‌ده، ملتلرینی‌ده ، استقلاللرینی‌ده فدا ایتدیلر . عجبا دیار مصرك خدیو اسماعیل پاشا، بلاد ایرانك محمدعلی شاه ، مراکشك‌ده اوراده‌کی بعض سلطانلر طرفندن ایدیلن استقراضلر سببیله نه الیم نکبتلره اوغرادیغنی قارئین کرام بیلمزلرمی ؟ ائتلاف حکومتلری او زنکین مملکتلری آولامق ، او زنکین مملکتلرده یاشایان غافل، سفیه ملتلرك استقلالنی بتیرمك ایچون بو ویردیکی بورجلری بر طوزاق اتخاذ ایتمدیلرمی؟

اوت ، مصر اسماعیلك سفاهتی ایله کیتدی . مغرب اقصا حکومتنك بر جاری‌ده سلطان محمدك بورجلری یوزندن ییقیلدی . صوکرا انکلیز وروس نفوذی ایران مملکتلرنده صاچش اولدقلری پاره‌لرك آرقه‌سندن یورومه‌یه باشلادی . اکر جناب حقك دولت علیه‌یه عنایتی یتیشه‌رك خلافت عظمانك بو صوك ملجأنی ائتلاف حکومتلرینك مکرندن تخلیص ایچون محاربهٔ حاضره‌یی تعجیل ایتمش اولماسه‌یدی، الده صوری بر استقلالك تظاهراتندن باشقه بر شی قالمازدی. لکن اللهك اسلامه ومسلمانلره اولان مرحمتی دولت علیه‌یی دشمنلرك دوشوندکلری ، قوردقلری ورطه‌دن صیانت ایتدی .

بو تعاون شرکتلریله اقتصادی سندیقه‌لرك وجوددن حصوله کلن نتایجی تفصیله حاجت کورمه‌یورم . زیرا دیکر ملتلر بونلرك منافعنی رأی‌العین کوردکلری کبی انکلیز پاره‌سنك اوقدر قوت وسطوت صاحبی بولونان خصملرینه قارشی محاربهٔ حاضره‌ده نه‌لر چویردیکنی بزلرده کوردك . اوت ، انکلیزلر کچن سنه رومانیاده‌کی بغدایله اونك قسم اعظمنی صاتین آلدیغی کبی ؛ بو کونده ، آلمانلری آجلقدن اولدورمك مقصدیله ، مملکتلرنده ییه‌جك، ایچه‌جکه متعلق نه وارسه هپسنی صاتین آلمق ایچون بیطرف حکومتلرله مذاکره‌یه قالقیشیور .

واقعا انکلیزلرك بو اقتصادی سلاحی خصملرینك جان آله‌جق یرینه توجیه ایده‌بیلوب ایده‌میه‌جکلری شایان نظردر . زیرا اقتصادی آلمانیا علمی وعسکری تفوقیله دنیایی حیرتلرده براقدیغی کبی قدرت وانتظام مالیسیله‌ده کائناته دهشت ویردی . کورمیورمیسکز: آلمان استقراضات داخلیه‌سی اوراده‌کی ثروتك تخمینلرك بوسبوتون فوقنده اولدیغنی کوستردی . عجبا بشیوز میلیون لیرایه بالغ اولان صوك استقراض داخلینك مملکتده‌کی شرکتلر طرفندن بر قاچ کون ظرفنده حکومته تقدیم اولندیغی کورمك هانکی نظری دهشت ایچنده براقاز؟ بناءً علیه شرکتلرینك ، مالی مؤسسه‌لرینك ثروتی، سلاح اقتصادیلرینك قدرتی بو درجه‌لره واران بر ملتی قهر ایتمك ؛ اسلحهٔ ناریه ایله اوله‌میوب‌ده اسلحهٔ اقتصادیه ایله صلحه مجبور ایتمك انکلیزلر ایچون قولای بر ایش دکلدر .

سلاح اقتصادی محاربه‌لرده نه‌لر یاپه‌بیلدیکنی و بو قوتك قیمتی بیله‌مه‌ین، کنهی ادراك ایده‌مه‌ین ملتلری قهر ایدرك مملکتلرینی اللرندن آلمق خصوصنده نه خارقه‌لر کوستردیکنی آکلاتمق ایچون بو مثالی ایراد ایتدك .

بونکله برابر داخلی وخارجی سیاستلرنده‌ده عینی مسلکه سالك اولدقلرینی کوریورز . اوت ، سیاستده‌ده تقسیم اعمال قاعده‌سنی اساس اتخاذ ایدیورلر . وظائفی نفسلرینه حصر ایتمیورلر . نه رؤسا، نه معیته کیلر اللرنده‌کنی ملتك دیکر افرادینه ویرمه‌مك حسنی بسله‌میورلر . بو حال رسمی دائره‌لرینی زیارت ایدن، شعبات اموری نظر دقتدن کچیرنلر ایچون بارز بر صورتده تجلی ایدر. انکلتره بو خصوصده پك بویوك بر عبرتدر . زیرا حرب حاضردن اکلاشلدیغی وجهله حکومت مرکزیه‌سنك یوزلرجه میلیون انسانه قوهٔ قاهره ایله حکم ایتمکده‌کی عجز حقیقیسی ایله برابر کوریورزکه اقلیملرك اعماقنه دالمش ، یوزلرجه میلیون بشرك زمام مقدراتی النه آلمش ، سیاست عالمی عصرلرجه دست استبداد اندنه طوتمش ، کندیسندن علماً دها ایلریده ، نفوذجه دها کثیف ، قوت اعتباریله دها یوکسك ملتلر آره‌سنده بیله سوزینی یوروتیور . مع هذا ایشده استغراب ایدیله‌جك بر جهت یوقدر . زیرا انکلتره‌نك امور سیاسیه‌یی تدبیر خصوصنده‌کی حالی طبق امراض مختلفه‌یه قارشی بر طبیبك حالی کبی‌در . طبیب او علتلردن یالکز بریله اشتغال ایده‌جك اولورسه طبیعی‌در که او خسته‌لغه عائد اولان علمی توسع ایدر، اصول مداواتی‌ده او نسبتده تکمل ایدر .

اوت ، انکلتره بونی حقیله ادراك ایلمش ، داخلی، خارجی بوتون دوائرنده وظائفی اربابنه توزیع ایتمشدر . هر دائره‌نك منقسم اولدیغی شعبه‌لرك رئیسلری تحریات وتدقیقاتده دوام ایدر طورورلر . حمایه ایتدکلری ، یاخود اشغال عسکری آلتنده بولوندیردقلری طوپراقلری ، یاخود طوغریدن طوغرویه مرکز حکومتلرینه ملحق ممالکی هیچ بر زمان نظر دقتدن دور طوتمازلر . او اراضینك ، او اراضیده‌کی انسانلرك اخلاقنه ، اطوارینه، تاریخنه، السنه‌سنه ، تجارتنه ، صنایعنه ، زراعتنه ، مکاتبنه، الحاصل هر شیئنه دائر تدقیقاتده بولونه‌رق بر طرفه قید ایدرلر . اوقدر واسع اولان

مملکتلرینی ـ صرف تسهیل تدقیق وتتبع مقصدیله ـ مناسب بر طاقم اقسامه آییره‌رق هر قسم ایچون یالکز اوقسمله اوغراشه‌جق آدملر تخصیص ایدرلر. بونکله‌ده اکتفا ایتمزلر. بویوك، کوچك بوتون مکتبلرنده حاکمیتلری آلتنده بولونان ملتلرك لسانلرینه، علملرینه دائر معلومات ویررلر. بومکتبلردن یتیشن انکلیزلر حاکمیتلری آلتنده‌کی اقوام آره‌سنده یاشارکن اونارك شئوننه، احوالنه قطعیاً بیکانه قالماز؛ بوتون حرکات وسکناتنده‌کی مقاصدی ادراك ایدر. بونك ایچون انکلیزلر مملکتلرندن برینه کوندره‌جکلری، حکومت آدمنی اومملکتك لسانه، شئوننه لزومی درجه‌ده واقف اولانلر آره‌سندن انتخاب ایدرلر.

انکلتره ممالکنده‌کی دوائر رسمیه شو ذکر ایتدیکمز تقسیمه تابعدر. اوراده ناظر حلی بر معتاد بویوك رأیه توقف ایدن مسائل عظیمه ایله اوغراشیر. کوچك ایشلرله امورك اولیائی حقنده‌کی احضاراته، دقائق تفرعاته کلنجه بونلرله اوناظرك انتخاب ایتمش اولدیغی آدملردن باشقه‌سی اشتغال ایتمز. بومنتخب آدملر ایسه وظیفه‌لرینی‌اداده قصوری، تقصیری کوروله‌ین امین ومقتدر مأمورلر آره‌سندن آلنیر.

واقعا بونظاملر یالکز انکلتره‌یه خاص‌دکلدر. دیکر مملکتلرده‌ده آز چوق بوکا بکزه‌ین اصوللر موجوددر. یالکز، ضعفیله برابر یوزلرجه میلیون بشره حکم ایدن انکلتره محکوم ملتلرك اخلاقی، اطوارینی، امراضنی تتبع ایچون مقتضی اولان مکر وحیله سیاستنی تعقیبه مضطر بولندیغندن بوخصوصده دیکر مملکتلره تفوق ایتمشدر.

شیمدی بومثاللری برطرفه براقه‌لم‌ده مدنیتلرینی، موجودیتلرینی تعاون و تقسیم اعمال اساسلری اوزرینه بنا ایدن شو بویوك امتلره نسبتله بز معاشر مسلمینك نه موقعده بولوندیغمزی تدقیق ایده‌لم.

قارئین کرامك معلومیدرکه اولولرمزك، خطیبلرمزك صوك سنه‌لرده‌کی بویوك بویوك مجاهداتنه رغماً مسلمانلردن چوغی بوملتلرك تعاون ایچون وضع ایتمش اولدقلری اصول و نظاماتده اونلرله مسابقه ضرورتنده بولوندقلرینی هنوز حس ایتمه‌مشلردر. بو طویغوسزلق بر حالده‌که بوکون بربرلرینی ازوب بتیرمك ایچون بوغوشمقده اولان بویوك ملتلرك سطوتده، قوتده بومرتبه‌یه واصل اوملری آنجق اولجه تأسیس وتطبیق ایتمش اولدقلری «تعاون» جمعیتلری‌سایه‌سنده اولدیغنی محاربهٔ حاضره الك بلیغ بر لسان ایله تبلیغ ایدوب طورمقده ایکن ایچمزدن بر جماعتك قالقوب‌ده مؤسسات مالیه‌تأسیسی، متنوع فابریقه‌لر انشاسی خصوصنده اوملتلرله رقابته کیریشدیکنی کورمیورز.

واقعا مسلمانلر عصرلرجه فردی تشبثلرله یاشادیلر. لکن قرون ماضیه‌ده حیات ذاتاً بوطرزده دوام ایتمکده ایدی. حال بوکه اون طقوزنجی عصر ایله اونی تعقیب ایدن عصرحاضرك معیشتده ظهوره کتیردیکی انقلاب قارشوسنده محیا امتلرك تشبث فردی قاعده‌سیله یاشایه‌بیلمسی قابلمیدر؟

بوقاروده فردلرك جماعتلرله مسابقه‌یه قالقیشملری، ملتلرك‌ده فردی تدبیرلرله موجودیت سیاسیه‌لرینی تأمین ایتملری محال اولدیغنی سویلمشدك. بوحقیقته قارشی ناصیل اعتراض ایدیله‌بیلیرکه رسول امین صلی الله علیه وسلم افندیمز «اللهك الی جماعتك اوزرنده» اولدیغنی خبر ویریبور. قرآن کریم «وتعاونوا علی البر والتقوی» آیت جلیله‌سیله بزی جمعیت حالنده تشبثلره تشویق ایدیبور.

مصرده‌اولسون، سائر یرلرده اولسون، نه‌قدرابیك دستکاهجیلری کوردك‌که ایشلرنده جداً ماهر وعالم صنعتده بویوك بر موقع قازانمه‌یه مقتدر بولوندقلری‌حالده هربرینك صنعتنه عائد بیلدیکی سری باشقه‌سنه بیلدیرمیوب الی الابد صاقلی‌طوتمسی یوزندن،ابتدائی‌وعادی منسوجاتدن باشقه برشی‌حصوله کتیره‌مه‌ین‌محدود ثروتلری ایله، اوفق‌دستکاهلریله سوروکلندیلر؛ دها صوکرا اوروپالیلرك رقابتی قارشوسنده یا بوسبتون کوچوله‌یه، یاخود کلیاً منقرض اولمه‌یه محکوم اولدیلر.

اوت، بو صنعتکارلرك چیقاردقلری منسوجات دها متین، دها دایانقلی‌در. لکن تشبث فردی سببیله بالطبع فیأتی یوکسك اوله‌جغندن اوروپانك جمعیت حالنده‌کی تشبثلری (تعاون) ایله اخراج ایتدیکی مصنوعاته رقابت ایده‌میور. ایشته مصرده، تونسده، جزائرده، هندده، ایرانده، الحاصل بوتون ممالك اسلامیه‌ده‌کی یرلی صنایعك روح انقراضی بودر.

نه اولوردی حیات صناعیه‌لرینك انقراض علامتلرینی کوزلریله کورمکده اولان بو ملتلر دیکرلریله مسابقه‌یه قالقسه‌لردی‌ده تعاون جمعیتلری سایه‌سنده فابریقه‌لر میدانه کتیره‌رك حیات سیاسیه‌لرینی‌ده حیات اقتصادیه‌لرینه پیرو اولمق تهلکه‌سندن قورتارسه‌لردی. لکن بوزواللیلر نه کندیلری، نه‌ده ملتداشلری حقنده اعتماد بسله‌میورلر. اسکی‌یه، کوره‌نکه باغلانوب قالمه‌یه، سائر ملتلرله مسابقه‌دن اظهار عجز ایتمه‌یه راضی اولیورلر.

بز بومستولی آفتك آثارینی بوتون‌حیات مدنیه‌مزده کوریبورز. اسکی‌دن آیریلق ایسته‌مه‌ین، ثروت افراد ایله وجوده کتیریله‌مه‌یه‌جك بویوك تجارتخانه‌لر آچمقدن امتناع ایدن تاجرلرمز کندی طوپراقلرنده، کندی مملکتلرنده بولندقلری حالده اجنبی تعاون شرکتلری طرفندن بویوك سرمایه‌لرله میدانه کتیریلن جسیم امتعه ده‌پولرینه قارشی رقابتدن عاجز قالدیلر.

حزین بر منظره دکلی‌درکه برمسلمان ممالك اسلامیه‌نك الك بویوکلرینی طولاشسون‌ده یرلیلرك النده ده‌پولره، تجارتخانه‌لره، مغازه‌لره دائر برشی کورمسون؟ آغلانه‌جق بر حال دکلی‌درکه اومسلمان مملکتلرینك چوغنده‌کی فابریقه‌لرده مسلمانلرك نه اثری، نه نصیبی بولونماسون؟

بوخودکاملق، بو فردیلك روحی مع الاسف مسلمانلرده آله‌بیلدیکنه یاییلمش، بوتون قلبلره حاکم بولونیور. قادیندن، ارککدن اویله‌لرینی کوریورزکه یاشخصی تجربه‌لری سایه‌سنده، یاخود اسکی حاذق طبیبلردن عنعنه صورتیله کندیلرینه قدر کلن صاغلام برروایت

نتیجه‌سی اوله‌رق بعض معند خسته‌لقلرك علاجی بیلیرلر ؛ کذلك عینی طریق ایله بعض نباتاتك، بعض حیواناتك حائز اولدقلری خاصه‌لردن بر قسمنه واقف بولنورلرده ابنای ملتندن هیچ برینی او سردن خبردار ایتمك جهتنه اصلا یاناشمازلر . چوق زمانلر معلوماتلرینی مزاره کوتورورلر . اگر بو زواللیلرده بر پارچه عقل اولایدی بو خصوصده باشقه ملتلرك اثرینه تبعیت ایدرلردی . یعنی او بیلدکلری علاجك، یاخود خاصه‌سندن خبردار اولدقلری نباتك حقیقةً اویله اولدیغنی صورت رسمیه‌ده تجارب ایله تحقق ایتدیردکدن صوکرا بر دیکرینك ادعاسنه محل قالماق اوزره امتیازینی آلیرلردی . بوصورتله نه انسانیت بویله بر فائده‌دن محروم قالیر ، نده اوسرك صاحبی الده ایده‌جکی مادی استفاده‌لری قاچیرمش اولوردی . بز بو کبی اسرار صاحبلری آره‌سنده اویله‌سنی کوردك که بیلدیکنی باشقه‌سنه سویله‌یه‌جك اولورسه اوعلاجك، یاخود اونباتك خاصهٔ دوائیه‌سی کیدر ظن باطلی بسلیور ؛ بعضاًده بوظنی صرف مخاطبلری صورماسین ، ایسته‌مه‌سین دیه ایلری سوریور .

بز بو مصیبتك دوائر حکومته وارنجه‌یه قدر تعمم ایتدیکنی کوریورز ، که حقیقةً پك آجیقلی برحالدر . اوت ، اویله کاتبلر ، اویله اداره رئیسلری بیلیورزکه معاملاتی، اسرار قلمیه‌یی باشقه‌لرندن صوك درجه کیزله‌یه‌رك یالکز کندیلرینه حصر ایدیورلر . مقصدلری ایسه مافوقلرینه اوایشی کندیلرندن باشقه‌سنك یاپامایه‌جغی فکرینی ویره‌رك کندیلرندن هیچ برزمان استغنا ایدیله‌مه‌سی تأمین ایتمکدن عبارتدر . ولوکه بوصورت مصالح ملتك معطلیتی، ایشلرك تشوشی استلزام ایتسون .

بو اخلاقده‌کی کاتبلرك، مدیرلرك، رؤسانك معاملاتی تدقیق ایدنلر بونلرك ملتلرینه، حکومتلرینه نه‌قدر بیوك خسار ایقاع ایلدیکنی بیلیرلر . بو مصیبت اخلاقیه‌یه مبتلا اولانلرك کوزلرینی حرص اودرجه‌ده کور ایتمش که مصالح عامه‌نك افراد ایله قائم اولمایوب بالعکس تماميله مستقل قالمسی لازم کله‌جکندن واداره مأمورلرینك شخصلریله علاقه‌دار اولمقسزین ملتك شرائط حیاتیه‌سنی، اسباب رفاهنی تزییدو تأمین ایلمك ایجاب ایده‌جکندن غافل بولنیورلر . کویاکه بوغافللر ابدیاً عزل اولونمایه‌جقلرینه ، یاخود خسته‌لانمایه‌جقلرینه، اولمه‌یه‌جکلرینه دائر الله ایله عهد ایتمشلر !

بو غفلت عالم اسلامك باشنه نه‌قدر فلاکتلر کتیردی . اونی نه‌قدر فائده‌لردن محروم براقدی . زیرا بو یوزدن شئون سیاسیه و اداریه‌سی عصرلردن بری فردلره مربوط اوله‌رق قالمشدر ؛ فردلرك ضعفیله ضعفه دوشمش ، قوتیله جانلانمش ، درایتیله صلاح کسب ایتمش ، جهالتیله فساده یوز طوتمش، اولومیله معطل اولمش، الحاصل شخصلرك خیبتیله خائب قالمش ، توفیق وسعادتیله سعادته ایریشمشدر .

بری چیقوب صوره‌بیلیرکه : معاملات اداریه ، قلمیه وسیاسیه ناصیل اولورده جمعیت وتعاون قاعده‌سی ایله یوروده‌بیلیر ؟ اوت ، جمعیت ، تعاون قاعده‌سنك حکمفرما اولدیغی مملکتلرده بومعاملاتك ناصیل یورودیکنی کورنلر بوسؤاله درحال جواب ویررلر . اومملکتلرده هیچ بروظیفه اووظیفه‌یی ایفا ایدن مأمورك چکیلمه‌سیله ، یاخود اولمه‌سیله اصلا سکته‌یه اوغرامز . بوقاعده‌نك اومملکتلرده‌کی دوائرده تأسسی ایچون باشلیجه ایکی شرط واردرکه بری اعمالك تقسیمی ؛ دیکری ایسه کتمنه لزوم اولمیان مسائلدن صوك درجه مکتوم طوتولمسی ایجاب ایدن سرائر حکومته قدر هرشیئك مدون بولوندیریلمسیدر . حتی اك صاقلی طوتولان اسرار قاپالی خزینه‌لر ایچنده محافظه ایدلمك شرطیله تماميله مدوندر . ایشته بونك ایچوندرکه اومملکتلرده برحکومت آدمنك ایش باشندن چکیلمسی ، یاخود خلفك سلفك معاملاتنه واقف اولمامسی یوزندن ایشلر پك نادر سکته‌یه اوغرار .

آرتیق دنیانك هرطرفنده‌کی مسلمانلر کندیلرینی استیلا ایتمش اولان بو احتراص ، بوخودکاملق مصیبتندن یاقه‌لرینی صیپرسینلرده تعاون جمعیتلریله یاشایان ملتلرك مأثرینی وجوده کتیرمه‌یه چالیشسونلر . زیرا اللهك الی جماعتك اوزرنده‌در . سورودن آیریلان قویونی یرتیجی حیوانلرك شکاری اولور .

عبدالعزیز چاویش

ایچکی خسته‌لغی

دوقتور مظهر عثمان بکك بوموضوعه دائر طنین رفیقمزده مهم وشایان دقت بر قونفرانسلری درج اولنمشدرکه بعض فقراتی بروجه آتی عیناً نقل اولنور :

اك متمدن مملکتلرده صاچاقلره صارمش بوداءالکئحول آفتنی سوندیرمك ایچون نه‌قدر اوغراشلدیغی ونه کوچلکله موفقیت حاصل اولدیغی کوز اوکنه کتیریلیرسه هنوز القابلی اوکرته‌مدیکمز بوجاهل محیطده کئحول تعمم ایدنجه بزدن صوکره کله‌جك اولان صنف منور وظیفهٔ اجتماعیه‌سنی تقدیر ایده‌رك منعه اوغراشه‌ده بوحالك اوکنه نصل کچه‌جکی شایان تأملدر . بومملکتی سومه‌ن برقضا قائممقامی ویا ناحیه مدیری عاقلانه نصیحتلری ایله‌بوکون حتی جبر واستبدادیله ایچکی‌یی منطقه‌سندن قالدیرملیدر .

... کوریلیورکه بز امراض عصبیه حکیملری ایچکی خصوصنده قطره‌سنك حرام اولدیغنی بیلدیرن برواعظدن دها فضله تلاش ایدیورز . حریت بشریه‌یه نامتناهی حرمتمزی وبشریتك فکرینی بوکسلته‌رك الام بشریه‌نك چاره‌سنی بولمق پرنسیبمزه قارشی کلدرك برطرفدن ایچکی‌نك سیئاتی هرکسه اوکرتمکله برابر دیکر طرفدن رواجنی تحدید ایچون ، قانونك بوتون استبدادینی خوش کوریور وآلقیشلایورز .

... اوروپاده کئحولك منعی ایچون برچوق چاره‌لره توسل ایدلمشدر .

... اوروپاده بونوع مسکراتك مفرطدر . اعضاسی میاننده کئحوللی بر صالجه‌یی بیله ممکنه قویدیرمایان، اطباسی میاننده علاج ایچون اولسون خسته‌سنه، اولادینه بر فنجان شراب ویرمیان پك چوق کورولور . بزم پك چوق کنجلرمز ایسه ایچکی‌یی برلازمهٔ مدنیت واکرام ایدیلن برقدحك ردینی برجرم اجتماعی صاییورلر . نه‌قدر باطل برفکر .. برمسلمان اولادی کندی طوپراغنده‌ده ، اجنبی مملکتنده‌ده کئحوله قارشی مستحکم دیمکله اونامالی . افتخار ایتملیدر .

برده ایکی قدح ایچکی ایچمك مدنیتی تقلید صاییلور . حالبوکه مدنیتده پیشوا اولانلر حیاتده هیچ آلقول قوللانمادقلرینی ادعایی اك بیوك بر مزیت اجتماعیه عد ایدیورلر . بونك ایچون کنجلرمزی کئحوله قارشی بوتون معناسیله پرهیزکار کورمك ایسترز .

مسلمان چوجوغنده بو فضیلت طبیه صلب ومتین بر تربیهٔ اجتماعیه‌یه دلالت ایدر . بو خصوصده تعصب سبب حجاب دکل ، شبهه‌سز وسیلهٔ افتخار اولور .

نجم استقبال مطبعه‌سی — اشرف ادیب

آبونه شرائطی

ممالک عثمانیه‌ده سنه‌لکی (٦٥)، آلتی آیلغی (٣٥) غروشدر. ممالک اجنبیه‌ده سنه‌لکی (٨٠)، آلتی آیلغی (٤٥) غروشدر.

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

ابونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمین یازیلر اعاده اولونماز.

سبیل الرشاد

سنه ١٣٣٠

اخطارات

رساله‌مزدن آلدیغی کوسترلمک شرطیله بتون یازیلر هرهانکی بر غزته‌طرفندن اقتباس اولونه‌بیلیر.

مکتوبلرک امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی و آبونه سرهٔ نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر.

ممالک اجنبیه ایچون آبونه اولانلرک آدرسلرینک فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنک واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

عدد ٣٥٦ — ٢ ذی القعده ١٣٣٤ — پنجشنبه — ١٨ اغستوس ١٣٣٢ — جلد ١٤

تفسیر قرآن کریم

مقدمه

قرآن کریمدن غرض فطری

بو قانون قدسی سایه‌سنده خلق رؤسای روحانیه‌نک، عبادک ارواح واجسادی اوزرنده حق تحکملری بولندیغی، جناب حقک رحمت وغضبی کندی اراده‌لرینه، جنت ایله جهنم محض شفاعتلرینه وابسته اولدیغی حقنده‌کی ادعالرینک بطلانی آکلادی.

قرآنک بر طرفدن امور دینیه‌یی تدقیق و تأمله تشویق ایدن، دیکر طرفدن که آبا واجداددن توارث ایتدکلری عنعنات ومعتقداته، که آیات الهیه‌یی منافع خسیسه‌یه فدا ایدن رؤسای روحانیه‌نک دین نامنه ویردکلری عندی حکملره باغلانوب قالان اهل کتاب ایله مشرکینه دوچار اوله‌جقلری عاقبتک وخامتی تذکیر ایدن آیات بیناتی مسلمانلره فکری وارادی استقلال قزاندیردی. انجیلرندن اسرار قرآنی اکلایانلر نظرنده مسلک قویم توضح ایتدی. شئون حیاتیه‌لری بوسایه‌ده کسب صلاح ایده‌رک حکم واراده‌لرینه اقوام وامم انقیاد، نفوذ و سطوتلرینه تاج و تخت صاحبی اولان حکمداران جهان سرفرو ایتدی.

سیاست قرآنیه، اعدای دینک دیدیکی کبی، نه‌قدر قدیم اولسه‌ده منزل حکیمی او سیاستی قولایلقله تعقیب ایدیله‌بیلمک قابلیتی بخش ایده‌جک اساسلر اوزرینه تهیه، هر وقت و هریرده قابل تطبیق اوله‌بیله‌جک قواعده بنا ایتمشدر. بونک سبب و حکمتی‌ده ارادهٔ ازلیه‌نک، سیاست قرآنیه‌نک شرع دیکرله قابل نسخ اولمیه‌جق بر شریعت مخلده اولمسی صورتنده تجلی ایتمش اولمسیدر.

قرآن بر طاقم احکام اساسیه‌یی نص شکلنده اتیان وبیان ایتدکدن صکره مصالح حیاتیه، قوانین اداریه، سیاست عمومیه‌لرینه تعلق ایدوبده حقنده کتاب وسنتده نص بولنمیان معاملاتده فکر و اجتهاد حقنی مسلمانلره براقمقده اولدیغی «ولتکن منکم امة یدعون الی الخیر و یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر و یسارعون فی الخیرات»، کذلک مسلمانلرک وصفی حقنده‌کی «وامرهم شوری بینهم» آیتلری واضح بر صورتده کوسترمکده‌در.

جناب حق امم اسلامیه حقنده تعقیب ایدیله‌جک سیاستک حدودینی تعیین و آنلری احکام قدسیه‌سندن متشکل منیع بر سورک حمایه ومحافظه‌سنه تودیع ایده‌رک بوسایه‌ده ظلمهٔ حکامک اللرینی باغلامش، کندیلرینه دست تعدیلرینی ایصال ایتمک ایسته‌ین اشراف ومتنفذاندن انتقام آلمق حقنی آنلره ویرمشدر. قرآن کریمده مسلمانلرک تعیین اوصافی حقنده‌کی آیات وارده شو ادعانک محض حقیقت اولدیغنه برر دلیلدر: «والذین اذا اصابهم البغی هم ینتصرون»، «ولمن انتصر بعد ظلمه فاولئک ماعلیهم من سبیل انما السبیل علی الذین یظلمون الناس ویبغون فی الارض بغیر الحق اولئک لهم عذاب الیم»، «الا لعنة الله علی الظالمین»، «ان الله یأمر بالعدل والاحسان وایتاء ذی القربی وینهی عن الفحشاء والمنکر والبغی»، «ان الله یأمرکم ان تؤدوا الامانات الی اهلها و اذا حکمتم بین الناس ان تحکموا بالعدل»، «اعدلوا هو اقرب للتقوی»... ایشته کوریلیورکه قرآن مبین عوامه قارشی تجویز ایتمدیکی برشیئی بر حکمدار ایچون جائز کورمک شویله طورسون، بالعکس عامهٔ مسلمینه ملوک وامرایی مصالح عمومیه‌لرینه تعلق ایدن اجراآتلرندن طولایی محاسبه ومراقبه، سیئات مکتسبه‌لرندن طولایی حقلرنده ترتیب جزا ایتمک حق و صلاحیتی بخش ایتمکده‌در.

خلاصهٔ کلام قرآن حکیم اصحاب نفوذ و اقتدارک اکریلکلرینی دوغریلتمه‌یی، امر بالمعروف ونهی عن المنکر شریطه‌سنه وعایتله آنلری

دائرهٔ صلاح واستقامته جلب ایتمه‌یی سیاست اسلامیه‌ده بردستور اساسی اوله‌رق قبول ایتمش ، اصلاح و تعدیل سیرت قابلیتی کوسترمه‌ین امرایه اطاعتی رعیه‌لرینه واجب قیلمامشدر . « لاطاعة لمخلوق فی معصیة الخالق » . (۱)

بو حقیقتی غسان ملکی جبلة بن الایهم ایله حضرت عمر آره‌سنده جریان ایتمش اولدیغی تاریخاً ثابت اولان وقعهٔ آتیه واضح برصورتده اثبات ایدر : جبله مسلمان اولدقدن صکره خدم و حشمیله برلکده دبدبه ودارات ایچنده حضرت عمرك زیارتنه کله‌رك شرف و اقبالیله متناسب التفات و حرمت کوردی . جبله کونك برنده کعبهٔ معظمه‌یی طواف ایدرکن قضاءً ازارینك اتکنه باصمش اولان بنی فزاره‌دن براعرابی‌یه برطوقات ووردی . اعرابینك واقع اولان شکایتی اوزرینه امیرالمؤمنین جبله‌یی چاغیره‌رق اعرابی‌یی ارضا ایتمسنی ، اولمدیغی تقدیرده آنك‌ده مقابله بالمثل اوله‌رق کندینه برطوقات وورمه‌جغنی بیان ایتدی . حضرت عمرك بو تکلیفی جبله‌یه پك کران کله‌رك : «سز بر حکمدار ایله عوام آره‌سنده بر فرق کوزتمزمیسکز؟» دیدی . حضرت عمر : «خایر ؛ اسلام حقوق اعتباریله سویه کزی برلشدیرمشدر .» جوابنی ویردی .

کذلك قرآن ملوك وامرایه ، حقنده حکم شرعی لاحق اولدقدن صکره برمجرمی عفو ایتمك صورتیله شریعتك تعیین و تقدیر ایتمش اولدیغی حدود الٓهیه وعقوباتی تعطیل ایده‌بیلمك اقتدار وصلاحیتی‌ده بخش ایتمه‌مکده‌در . چونکه قرآن بتون انسانلره عدالت الٓهیه مواجهه‌سنده بر طراقك دیشلری کبی متساوی بر موقع تعیین ایتمکده ، ملوکی دیوان قضای الٓهیده افراد عامه‌دن هیچ‌ده فرقلی کورمه‌مکده‌در .

بومعامله بعض جهتلردن ، رئیسی احکام قانونیه مواجهه‌سنده آحاد امتدن هرهانکی بریله سیان عد ایدن حکومات جمهوریه‌نك قبول ایتدکلری نظام ودستوره بکزه‌مکده‌در .

عجبا قرآنك وضع ایتمش اولدیغی شونظام اجتماعی برقسم حکومات متمدنه‌نك بوکون واصل اوله‌بیلدیکی ؛ حکمدارلر نامنه مجالس تشریعیه طرفندن اداره ایدلکده بولنان حکومات دستوریه‌نك واصل اوله‌بیلمك املی تعقیب ایتمکده بولندیغی غایه‌دن بشقه برشیمیدر ؟

مترجمی : محمد شوکت — عبدالعزیز چاویش

تونس وجزائرك استقلالی

۳

فرانسزلرك معارف ولسان محلی‌یه هجوملری . — معارفی اهالینك الندن آله‌رق کندی پنجه‌لرینه کچیردیلر . مکتبلردن فرانسزجه‌دن ماعدا بوتون اجنبی لسانلرینی چیقاردیلر . فنون ریاضیه وطبیعیه‌دن ایسه هیچ بر قیمت عملیسی اولمایان وصاحبنی هیچ برزمان ارباب فن صیره‌سنه کچیره‌میه‌جك درکه‌ده بولونان مبادیدن فضله‌سنه قطعا مساعده ایتمدیلر . واقعا تونسك بعض مملکتلرنده مکتبلر وجوده کتیردیلر . لکن بونلرك طلبه‌یه تأمین ایده‌جکی فائده فرانسزلسانك ، فرانسه تاریخنك تعلیمندن عبارت اولوب بوده آنجق ظرفلرك اوزرینی اوقویه‌رق اصحابنه ویرمك ایچون موزع ، یاخود برفرانسزه ترجمان ، یاخود تراموای آرابه‌لرینه مأمور اوله‌بیله‌جك درجه‌ده‌در . بر طالب تحصیل مدتنی اکمال ایتدیکی حالده ، اسلامده کلوب کچمش اولان حکومات معظمه شویله طورسون ، کندی مملکتنك تاریخنه دائر بیله تك برجمله ایشیده‌مز .

فرانسزلر تونسه کیردکلری زمان علوم عربیه ، فنون عصریه والسنه جهتلرندن پك متکامل برحالده بولدقلری صادقیه مدرسه‌سنده لسان عربی امتحانه تابع درسلر آره‌سندن اخراج ایتدیلر . بوصورتله طلبه عربجه‌یه چالیشمق ایچون بر سائق کورمدیکندن طولایی لسانی اهمال ایده ایده مدرسه‌دن چیقنجه فصیح برعربجه ایله ایکی جمله ایراد ، یاخود اوچ سطر انشا ایده‌بیلمك ملکه‌سندن محروم اولدی . بوندن ماعدا فرانسزجه‌دن باشقه بوتون لسانلر منع ایدیلدی . فنونك برقسمی ، اوده غایت سطحی بر درجه‌ده اولمق شرطیله ، اوقودولمه‌یه باشلادی . جامع زیتونه‌نك نظارت حقیقیه‌سی بر فرانسزه تودیع اولوندی . والحاصل هرکون یکی یکی وضع اولونان قانونلرله بو معظم مدرسه‌ده تحصیلی اك عقیم حاله کتیریلن دیکر مدارس درکسنه ایندیریلدی . واقعا تونس خزینه‌سی اموالندن صنایع ، زراعت مکتبی آچیلدی . لکن بورایه آلنه‌جق طلبه کاملاً اجنبیدر . مسلمانلر نامتناهی مشکلاتدن صوکرا ، اوده الئعادی برصنعت اوکرنمك شرطیله قبول اولونه‌بیلیر . جزائرلیلره تربیه و تعلیم قاپولری قاپاندی . یعنی مدرسه ، مکتب انشاسنه مساعده ایدیلمز اولدی . بیچاره‌لرك فنون حاضره‌دن محرومیتلرینه علاوةً مملکتلرنده پك یوکسك بر درجه‌ده تدریس اولونان علوم دینیه‌دن‌ده اثر قالمادی .

دینه تجاوزلری . — شعائر دینی ، فرائض دینی بازیچه اتخاذ ایتمك فرانسزلرك محور سیاستلریدر . اوت ، دین قیدینی اوزرندن سیلکوب آتان مسلمانلرك چوغنه اجنبیلری مسلمانلرك برقاچ درجه فوقنده طوتان امتیازات ویریلدی . اکثر سنه‌لر خلق فریضهٔ حجی ادادن منع ایدیلدی . اعاظم رجال علمك احتیاجات مملکتی کوزه‌ته‌رك شریعت اسلامیه‌دن استنباط ایلدیکی قانونلردن اعراض ایدیله‌رك یرینه مصالح و آداب امته اصلا توافق ایتمه‌ین فرانسه قانونلری وضع اولوندی . جزائرده‌کی حاکم شرعی اولجه ویرمکده اولدیغی حکملری « اللهك و شریعت غرانك حکمیله .... » دییه ویررکن ، شیمدی

(۱) حدیث صحیح

جزائرده‌كی قاضی « فرانسه جمهوریتنك حكمیله .... » عباره‌سی ایله اصدار حكم ایتمه‌یه مجبور ایدیلدی . جزائر مملكتلرنده‌كی جامعلرك برقسمی كلیسایه تحویل اولوندی ، برقسمی‌ده فرانسز عسكرینه قیشله حالنه كتیریلدی . هنوز عقائد صحیحهٔ اسلامیه‌لرینی اوكرنمه‌مش اولدقلری حالده فرانسز مكتبلرینه كیرمه‌یه مجبور طوتولان چوجقلرك افكار ومعتقداتنی زهرله‌مك ایچون او مكتبلرده‌كی فرانسز معلملره صلاحیت كامله ویریلدی .

اهالی‌یه تجاوزلری . — فرانسزلر مسلمان اهالی‌یه قارشی هیچ برحس مرحمتله متحسس اولمدیغی كبی شخصی‌ده، حیاتی‌ده نظرلرنده اصلا محترم دكلدر . برفرانسزك اك اوفق بر غیظنی یاتیشدیرمق ایچون برمسلمانی اولدورور ؛ صوكرا مقتولك ولیلری محكمه‌یه مراجعت ایتدكلری زمان محكمه جانی ایچون برچوق معذرتلر سرد ایدرك بلا مجازات سبیلنی تخلیه ایدر . پك چوق تكرر ایدن وقایعدندركه بر فرانسز مسلمانلرك یانندن كچركن بو زواللیلر یا كلوب‌ده سلامه طورمایه‌جق اولورلرسه یا اونلری دوكر ، سوكر ؛ یاخود حبسه كوندریر . حتی جزائرده‌كی حاكم شرعی‌یی مسلمانلرك كوزی اوكنده دوكمك برفرانسز ایچون اعظام ایدیله‌جك حركاتدن دكلدر . جزائر اهالیسی حكومتك نقلیاتنده، بكجیلك كبی خدماتده بادهوا اوله‌رق استخدام اولونور .

اوقاف واموال تجاوزلری . — فرانسزلر جزائرده بوتون اوقافه مستولی اوله‌رق جامعلرك تعمیری ، امامرك معاشلری كبی خصوصاته باقماز اولدیلر . تونس اوقافی اوزرنده‌ده عینی صورتله تصرفه قالقیشه‌رق عادتا غاصب طوری طاقیندیلر . كندی ملتداشلرینی قیمت حقیقیه‌لرندن چوق دون بر پاره ایله بو اوقافه صاحب ایتدیلر و بو خصوصده نه حكم شریعتی ، نه‌ده شرط واقفی اصلا نظر اعتباره آلمدیلر . واقعا اهالی بو مظالمه قارشی شكایتلرده بولوندی . لكن هیچ قولاق آصان اولمادی .

وظائف تجاوزلری . — رؤساسنك كاملاً فرانسزاولمسی یتشمیورمش كبی وظائفك كوچكنی ، بویوكنی كندی ملتداشلرینه حصر ایتدیلر . برحالده‌كه: حكومت دائره‌لری فرانسزله طولدی ، طاشدی . بعض اداره‌لرده یرلیدن هیچ كیمسه یوق . بعضلرنده وارسه‌ده جداً پك آز . واقعا مسلمانلر فرانسز وظیفه خصوصنده بر عد اولنیورسه‌ده برمسلمان مأمور نه اقتدار ، نه‌ده سعی خصوصنده كندیسنه هیچ بر جهتدن رجحانی اولمیان فرانسزك آلدیغی پاره‌نك دردنده ، نهایت اوچده برینی آلیر .

شرف وصیبیته تجاوزلری . — فرانسزلر وحشتده ، مسلمانلرك حقوقنه قارشی مبالاتسزلقده اودرجه‌ده ایلری‌یه وارمشلردركه تلویث ایتدكلری شرفلردن ، ناموسلردن انسانیتك یوزی جداً قیزاریر .

عسكرلك تجاوزلری . — فرانسزلر جزائره كیردكلری وقتده اوراده بر نظام عسكری بولمامشلردی . بناءً علیه سنه‌لرجه بو حالی ابقا ایتدیلر . صوكرالری خلقی جبراً عسكرلكه آلمه‌یه باشلادیلر . لكن فرانسز عسكرینك نائل اولدیغی رتبه و حقوقك هیچ برینی یرلی‌یه ویرمدیلر . واقعا تونسده نظام عسكری جاری ایدی . لكن فرانسزلر جزائرلیلره روا كوردكلری حقسزلغی بونلره‌ده تشمیل ایدرك یرلی عسكرك ترقیسنه سدچكدكلری كبی صرف كندی هوسات مفترسه‌لرینی تطمین ایچون آجدقلری محاربه‌لره بونلری سورمه‌یه باشلادیلر . زواللی یرلیلر محاربه ایچون مغربه كوتوریله‌رك لسان ، عنصر ، دین اعتباریله اوز قارداشلری بولونان مغربیلرله محاربه‌یه طوتوشدیرلدیلر . نهایت محاربهٔ حاضره‌ده بونلری‌اوك صفلره سوره‌رك یوز بیكلرجه‌سنك هلاكنه سبب اولدیلر .

مطبوعات و جمعیتلره قارشی تضییقلری . — بوتون جرائد عربیه تعطیل ایدیله‌رك یالكز تونسده كندی منفعتلرینه آلت اولمق اوزره برجریده براقیلدی . فرانسز لسانیله انتشار ایدن جریده‌لرینه ایسه یرلیلره هجوم ایتمك ، حكومتی اهالی علیهنه سوق ایلمك ، بیچاره‌لرك مادی ، معنوی ترقیلرینه حائل اوله‌جق هرنوع تدابیری تشجیع ایتمك ایچون آلابیلدیكنه میدان براقدیلر . بونلر شدتلرینی اودرجه‌یه واردیردیلركه « معالم الایمان فی تراجم رجال القیروان » اسمنده‌كی كتابك طبعنی منع ایتمدیكی ایچون حكومتی مؤاخذه‌یه باشلادیلر . سببی ایسه بو كتاب مسلمانلره اجدادلرینك مجد و عظمتنه دائر بعض شیلر اوكره‌تیورمش . اهالینك فائده‌سنه خدمت ایده‌جك هیچ بر جمعیت تأسیسه مساعده ایتمدیلر . ٣٢٤ سنه‌سنده زیتونلیلر فقرایه معاونت ایچون بر جمعیت میدانه كتیرمك ایسته‌مشلردی . بو آرزولرینی پروغراملریله برلكده حكومته بیلدیردكلری زمان متشبثلری چاغیریله‌رق لوم و تهدیدی حاوی سوزلرله تحقیر ایدیلمش، طلبلری‌ده صورت قطعیه‌ده رد اولونمشدی .

خلاصه ونتیجه . — یوقاریدن بری سویلدیكمز سوزلر فرانسزلرك كرك جزائرلیلره، كرك تونسلیلره قارشی روا كوردكلری ظلم واستبداده نسبتله قطره مثابه‌سنده قالیر . آفریقا مسلمانلری مدنیت ، استقلال ، علم ، عرفان ساحه‌لرنده عصرلردن بری رسوخ كسب ایتمش ؛ استقلاللرینی ، تربیه‌لرینی محافظه ایله آمر اولان دینلرینه تمسكده پك ایلری كیتمش ؛ مركز خلافتدن ماعدا هیچ بر قوته منقاد اولمامه‌یی شعار دین طانیمش و بونلردن برینه قارشی كلمك ایسته‌ینلرله هرنه‌یه مال اولورسه اولسون اوغراشمقدن كری قالمامش بر امت اولدقلری ایچون فرانسزلرله اوزون مدت حرب ایتدیلر . تونس، فرانسزلرك پنجه‌سنه دوشمزدن اول ، جزائر مجاهدلریله رجال سیاستك التجا ایده‌جكی یكانه ملجأ ایدی . دشمنلرله جهاد ایچون تونسلیلردن

برچوق شجیع رجال وقبائل‌ده جزائرلیلره انضمام ایتمش و حاکملری بیطرفلغه تمایل ایتدیکی حالده بونلر بویوك بویوك ایشلر کورمشدی. حال برمدت بو طرزده دوام ایتدی. فرانسزلر التمش سنه‌یه یاقین بر مدت راحت ایده‌مدیلر. بو زمان ظرفنده نه وحشتلر ارتکاب ایتدیلر، نه‌قدر رجالی محو ایتدیلر. افرادی یوز بیکلره بالغ نه‌قدر قبیله‌لرك حیاتنه خاتمه چکدیلر. نه‌قدر فحول علمانك، نه‌قدر مرشدین عظامك جاننه قصد ایتدیلر. نه قدر جمعیتلری پریشان ایتدیلر. نه‌قدر بویوك آدملری «کیان» وسائر منفالره کوندره‌رك الك مشکل برحال ایچنده اولملرینه سبب اولدیلر. مع‌مافیه بوقدر شدت اوعزم، او فداکار مجاهدلرك وطنلرینی تخلیص خصوصنده‌کی عزم قطعیلرینه ممکن دکل حائل اوله‌مادی.

بونلرك صوك قیاملری ۷۰ — ۷۱ محاربه‌سنده‌در. شاید بر طرفدن صلحك علی‌العجله انعقادی، دیکر طرفدن معاونتك فقدانی اولماسه‌یدی، مطلقا مراملرینه نائل اوله‌جقلردی. ایشته بونك اوزرینه‌درکه صلحی متعاقب فرانسزلر بو زواللیلرك اوزرینه طاقت کتیره‌میه‌جکلری قوتلرله یوکله‌نه‌رك انتقام نامنه یابمادقلرینی براقادیلر. یوقارده ذکر ایتدیکمز حیله‌یه مراجعتله تونسی الحاق ایتدیلر. زیرا جزائرلیلری کندیلریله محاربه‌یه سوق وتشجیع ایدن سائقك تونسلیلر اولدیغی یقیناً آکلامشدیلر.

بو بادره‌یی متعاقب آفریقالیلر قلیجله محاربه‌یی براقوب تدبیر طریقنه سلوك ایتدیلر. ایلری کلن آدملری آفریقادن هجرتله وطنلرینی تخلیص ایچون ال آلتندن چالیشمه‌یه باشلادیلر. مقصدلرینی مکتوم طوتمقله برابر فرصته انتظار ایتدیلر. شیمدی ایسه آرتیق بکله‌نیلن وقت کلمش، قلیج قیندن صیرلمش؛ حقه نصرت، مظلومه معاونت، انسانیتی تخلیص ایچون محکمهٔ عدالت قورولمشدر. بناءً علیه بورادهکی تونس وجزائر هیئتی، تمثیل ایتمکده اولدقلری بوتون تونس و جزائرلیلر نامنه اوله‌رق، کرك خلیفهٔ اعظم حضرتلرینه، کرك آلمانیا و آوستریا ـ مجارستان ایمپراطورلری حضراتنه، کرك بالجمله عثمانلی، آلمانیا، اوستریا و مجار ملتلرینه وانسانیته قارشی انصاف و غیرت حسلریله متحسس اولان بوتون اصحاب وجدانه ملتلرینك مظلومیتی عرض و تبلیغ ایلر؛ بو وحشی حکومتك پنجه‌سندن قورتوله‌رق نعمت استقلاله نائل اولملرینه و انسانیتك حقوقنی محافظه، شرفنی اعلایه خادم ملتلره ظهیر اوله‌بیله‌جك حاله کلملرینه مظاهرتلرینی امید ایدر؛ و فرانسزلرك روا کوردکلری بوتون بو مظالمی علناً پروتستو ایدرك هیچ برزمان بو ملتك کندیلرینه حاکم اولمسنه راضی اولمدقلرینی و آفریقاده‌کی امت اسلامیه‌نك ایلك فرصتده آیاقلانه‌رق جانی، مالی غایهٔ آمالی اولان استقلالی استرداد ایچون فدایه حاضر اولدقلرینی بوتون جهانه قارشی اعلان ایدر.

تونس وجزائر جمعیت استقلالیه‌سنك ممثلی

شیخ صالح الشریف

و آرقداشی

شیخ اسماعیل الصفائحی

عالم اسلام

خسته‌لقلری و چاره‌لری

تذیب رمصر :

ملتلرك کری کیتمسنه وموقع اجتماعیلرینك آلچالمسنه دلالت ایده‌جك حالاتدن بری‌ده ایچلرنده‌کی افرادك بویوك بویوك دعوالرده، حدود ایله مقید اولمیان خولیالرده بولنمسی‌در. بوروحده‌کی فردلردن هربری آلی راست کلدیکی ایشه اوزانه‌رق اونی باشه چیقاره‌بیله‌جك قدرتده اولدیغنی ظن ایدر. تدنی‌یه اوغرامش مملکتلرده برچوق انسانلر کورولورکه عجزینه، ضعفنه، سفالت حالنه باقمایه‌رق مغرور و نفسنه قارشی صوك درجه‌ده توجهکار بولنور. اوطوردیغی زمان مجلسك صدرینه، یورودیکی وقت صفلرك الك ایلریسنه کچمك ایستر. سوز سویلرکن بوتون سسلرك دینمسنی، بوتون نظرلرك کمال خشوع ایله زمینه منعطف اولمسنی آرزو ایدر. کندیسنه نه‌وقت تصادف ایدیلسه مطلقا یازماندن شکایت ایتدیکی، یاخود باشقه‌لرینك طالعنه قارشی آتش پوسکوره‌رك اونلرك فطری، یاخود کسبی اولان فضیلت و کماللرینی قیصقاندیغی کورولور. بو قسمه داخل اولان انسانلرك اوصاف ممیزه‌سندن بری‌ده هرشیئه بورنی صوقملری، هرقابونك اپیی چکملری‌در. باقارسکز ایچلرندن بری تاجر، یاخود صنعتکار، یاخود چفتجی اولورده صوکرا شئون دینیه‌یه، مباحث سیاسیه‌یه، مسائل اجتماعیه‌یه دالمق خصوصنده هیچ بر فرصتی فوت ایتمز. بر دیکری عسکر اولور؛ وظیفه‌سی سلاحنه صاحب اولمق، ضابطلرینك امرینه، نهینه اطاعت ایتمکدن عبارت ایکن ایشی کوجی براقوب سیاستله، مناقشات دینیه ایله اوغراشمه‌یه، شئون داخلیه و خارجیه‌یه عائد مطالعه‌لر یوروتمه‌یه باشلار.

انسانیتك شئون اجتماعیه‌سنی تدقیق ایدنلر بیلیرلرکه هنوز ابتدائی وطبیعی برحیات تعقیب ایتمکده اولان امتلرده اعمال تقسیم ایدیلمه‌مش اولدیغی کبی عامللرده آیریلمامشدر. مثلا چادرنده اوطوران بدوی طوپراغنی اکن، اکینی صولایان، حیواناتی کودن چفتجی اولدیغی

كبي، يمنيلري بچوب ديكن بمنيجي، قفلري تراش ايدن بربر، يكلري بيشيرن آشچي، البسه‌يي ديكن، يامايان ترزي‌ده ينه اودر. حتى بونلرك هپسنك فوقنده اوله‌رق حرب و ضرب اصولني بيان ماهر سواري‌ده ينه كنديسي‌در.

ايشته بشرك فطري بر حيات كچيرمكده اولديغي دورلرده‌كي حالي بو مركزده‌در. لكن جماعتلر چوغالوب مملكتلر وجوده كلديكي، حوائج حياتيه تنوع ايدوك فردلردن هر برينك او حوائجه احتياجي آرتديغي كبي بو جماعتلردن برقسمي ايچون مختلف صنعت و تجارتلردن بر طاقيمنه آيريلق ضرورتي تجلي ايدر و بوني متعاقب وظائف مدنيه تعين ايدرك او وظائفك حدودي، دائره‌سي آيريلير وهر بري او وظيفه‌يي حقيله ايفا ايده‌بيله‌جك اشخاصك دست اختصاصنه توديع ايديلير. مدنيت نه نسبتده ترقي ايدر، مدني افراد نه درجه‌ده چوغالير‌سه صنايعده، تجارتده، زراعتده، فنونده، الحاصل بوتون لوازم مدنيه‌ده او نسبتده چوق شعبه‌لر وقسملر ظهوره كلير.

حد ذاتنده پك بسيط اولان و تكراره ذكري اوليان شو مثالي ايراد ايتمكدن مقصدمز شئون ماديه و معنويه‌نك بو نظردن تماميله بر برينك عيني اولديغني كوسترمكدن عبارتدر. اوت، دمينكي بدوينك بر برينه بوسبتون ضد بولنان نامتناهي وظائفله اشتغالي حياتنك ابتدائيلكنه ومدنيتده پاشايانلرك سويه‌سندن دون اولديغنه دليل اولديغي كبي، مدني افرادك‌ده يكديكرينه متباين اولان بر ييغين شئون و مصالح ايله بردن مشغول اولملري ايشلريني تقسيم اعمال واختصاص قواعدي اوزرينه بنا ايدن ديكر متمدن افرادك مرتبه‌سندن اشاغيده بولندقلرينه دلالت ايدر.

بر ملتك مدنيت صحيحه‌دن نه درجه‌ده نصيبه‌دار اولديغني اكلامق ايسترسه‌كز، بونك ايچون مراجعت ايده‌جككز معيار، او ملتي تشكيل ايدن افرادك هوسات و تمايلاتندن عبارت اولمليدر. شايد او فردلر برچوق اموري، برچوق وظائفي بردن نفسلرينه حصر ايتمك ايسترلرسه بو حال او ملتك مدنيتده رسوخ قازانه‌مامش، خصائص مدنيه‌دن بويوجك برحصه آله‌مامش اولديغنه دليلدر.

شايد مدنيتده رسوخي اولان بر ملت آره‌سنده بوكبي تمايلات ايله آلوده افراد ظهور ايده‌جك اولورسه نتيجه‌ده يا او افراد وظائف عامه‌دن چكيليرلر، زيرا كنديلرينك بو سجيه‌لري قوانين طبيعيهٔ اجتماعيه مقتضياتنه مخالفدر؛ ياخود او مدنيتك اركاني صارصيله‌رق شئون و مصالح تذبذبه، تدنيه اوغرار، چونكه فردلرك اقتداري، مساعيسي، رويتي ايچون برحدود اولمق طبيعي اولوب مصالح عامه ايسه بو حدود ايله قابل دكل مقيد اوله‌ماز. يالكز باشنه شئون عامه‌يي اداره ايتمك ايسته‌ين و بونك حقندن كله‌بيله‌جكني ظن ايدن آدم اوغرامقده اولديغي خيبت وخسرانك فرقنه وارمايه‌رق عباداللهك مصالحي آلت اوست ايتمش اولور. زيرا هركس بيليركه «هرشيئي بردن ايسته‌ين هيچ برشي يابه‌ماز.»

شو سرد ايتديكمز مقدمه‌لردن بعض مملكتلرده‌كي مصالح عامه، او مصالحي اداره ايدن ذواتك قدرت وكفايتي هركسجه مسلم اولمسنه رغماً، ناصل اولوب‌ده خيبت وتذبذب ايچنده قاليور، لايقيله اكلاشيلير. زيرا امور ملتك بحق اداره‌سي ايچون او اموري درعهده ايدن ذاتك قدرت، اصابت رأي، متانت عزم، صبر و ثبات كبي اوصاف ايله متصف اولمسي كافي دكلدر. چونكه بوتون بو اوصاف يوقاروده بيان ايتديكمز وجهله ايش باشنده‌كي ذاتك ديكر جهتلرده‌كي عجز وقصورني تلافي ايدوب‌ده البته كنديسني بشريت دائره‌سندن خارجه چيقاره‌ماز. نيجه ملتلر كورولوركه مدنيت وحضارت اشكالي ايچنده تجلي ايتدكلري حالده افرادينك هوسات و تمايلاتنه انعطاف ايده‌جك ايلك نظر و ملتلرك ماهيتي و مدنيت صحيحه‌ده‌كي موقعي تماميله آكلامايه كفايت ايدر.

مختلف عمللرك متعدد عامللره توزيعي مسئله‌سنك ترقيات مدنيه لوازمندن اولديغني يوقاروده سويلشدك. حيات اجتماعيه‌ده‌كي عمللر اجسام عضويه‌نك تركب ايتديكي حجره‌لره مشابهدر، كه بو حجره‌لر جسم عضوينك تكوني كاله ايرنجه‌يه قدر تجزي و انقسامه معروض اولور. بوصورتله مثلا برقسمي كوز، برقسمي برون صورتنده تجلي ايدر. هر مخلوق ذي حيات تكامل خلقت سلسله‌سنده ترقي ايتدكجه بو حجره‌لرده او نسبتده انقسامه اوغرار. بونك ايچون خلقتك مرتبهٔ سافله‌سنده بولونان حيوانات ناعمه‌ده‌كي حجره‌لر مثلا انسانده‌كي حجره‌لر قدر چوق دكلدر.

بناءً عليه تجزي وانقسام قاعده‌سي قوانين موضوعه‌دن دكلدر، الله ذوالجلالك خلقت ايچون ابداع ايلمش اولديغي برقانون ازليسي‌در.

اقتصاد سياسي علماسي بو تقسيم اعمال قاعده‌سنك فوائدي حقنده نامتناهي دلائل سرد ايتمش؛ اوروپاليلر اداري، اقتصادي بوتون ايشلريني، حتى امور سياسيه‌لريني او اساس اوزرينه تدوير ايتمكده بولونمش اولمغله برابر درجهٔ اهميتي هنوز تحديد ايديلمش دكلدر.

بو سببدندركه مثلا آلمانلر كبي تكمل ايتمش ملتلري كوريورزكه صنايع و امور اداره‌نك هرشعبه‌سي ايچون لزومي قدر مقتدر افرادي وار ايكن بونلردن برينه بوكله‌نيورلر. بلكه يالكز كندي آدملريله اكتفا ايتميه‌رك رأيندن، عملندن دها فضله بر منفعت تأمين ايده‌بيله‌جكلريني اميد ايتدكلري آدملري خارجدن‌ده جلب ايديورلر. شعبات صنايع واداره‌دن برنده اختصاصي اولان افراد نه‌قدر چوغاليرسه او شعبه‌ده‌كي اعمال ووظائفده او نسبتده تشعب وانقسام ايدر. ايشته بوكبي ملتلرده كرك اقتصادي، كرك صناعي، كرك حربي، كرك علمي بوتون شئون واعمالك اوقدر بويوك بر تكامل ايله تجلي ايتمسنده‌كي حكمتي بوصورتله ايضاح ايده‌بيليرز.

بر، بويوك ملتلرك كندي شئون سياسيه و اجتماعيه‌لريني تدوير

خصوصنده طوتدقلری طریق ، برده دیکر مملکتلرده جاری اولان اصولی نظر مقایسه‌یه آله‌جق اولورسه‌ق کورورزکه صوکرا کیلرده افراد صوك درجه‌ده حریص ، اعمال ووظائفی باشقه‌لرندن اسیرکه‌یه‌رك کندی دست احتکارینه حصر ایتمك هوسی بوتون روحلرده حاکم بولنیور . برحالده‌که تعهد ایتدیکی وظیفه‌لردن برقسمنی ایفا ایچون مطلقا باشقه‌سندن استعانه‌یه ، یاخود ینه او وظیفه‌لردن بر مقدارینی دیکرلرینه توزیعه مجبوریت قطعیه کورونجه یا اسکی حرصنده اصرار ایله استبدادینی براقایه‌رق ملتك ، مملکتك مصالحنی هدر ایدیور ؛ یاخود باشقه‌لرندن کوره‌جکی مظاهرت غایت محدود بردرجه‌ده قالیور . افرادنده بوخصلت حاکم اولان امتلرك امور و مصالحی دائما خسرانه معروضدر . چونکه بوایکی حالتده قوانین اجتماعیه‌نك ایجاباتنه تماميله مخالفدر . بوقانون طبیعیدن آنجق هنوز طریق ترقی‌یه کیرمك اوزره بولونان کوچك امتلر مستثنا اوله‌بیلیرلر . زیرا اوکبی امتلر بودوره‌لرنده بویوك ملتلر ایچون ممکن و ضروری اولان تقسیم اعمال قاعده‌سنك شرائطندن بالطبع محروم اوله‌جقلرندن ایچلرندن ذکا ، معلومات ، قدرت تحریر ، خطابت کبی مزیتلرده ، کذلك عزم ومتانت کبی سجیه‌لرده ملتداشلرینه تفوق ایدن تك بر آدم چیقه‌رق ملتنی ارشاد ایتمه‌یه و اقتضا ایدن جمعیتلری ، شرکتلری وجوده کتیرمه‌یه تشبث ایدر . أوت ، بویله مملکتلرده سرد ایتمش اولدیغمز موهبه‌لردن نصیبی اولانلر ملتنك الندن طوته‌رق لسانیله ، قلمیله اونی طریق سعی وعمله سوق ایدر . اقتضا ایدن پروغراملری چیزر . تربیه‌یه ، اقتصادیاته ، اجتماعیاته ، مسائل دینیه‌یه عائد بالجمله موضوعات حقنده ارشاداتده بولنور . بوموضوعلرك دقایقنه واقف اولماسه بیله کندیسنه نسبتله جاهل اولان محیطی ایچنده وظیفهٔ ارشادی ایفا ایده‌بیلمسی ایچون بوموضوعلرك اولیاتنی بیلمسی و اونلرله ارتباطی اولان مسائله دائر عمومی براحاطه‌سی بولونمسی کافیدر . ایشته بومرشد نصایح وارشاداتنك حقیقتی ادراك اولونه‌رق افرادك روحنه ، اونك مقتضاسنجه حرکت ایتمك املی اویانجه‌یه قدر ملتك ریاستنی محافظه ایدر . لکن صوکرالری او ملتده مختلف جمعیتلر ، متنوع شرکتلر وجوده کله‌رك دمینکی مسائلدن هربرینی بحق تدویر ایده‌جك واسباب و شرائطنی استکماله چالیشه‌جق ارباب اختصاص میدانه چیقارکه ایشته اوزمان اولجه ریاستی ضروری بولونان او رئیسك آرتیق ایش باشندن چکیلمسی اقتضا ایدر . بوصورتله هر ایش ایچون بر جماعت ، هر جماعت ایچونده او مسئله‌یه عائد شئونك منتهی اوله‌جغی بر رئیس بولنور . بو رئیسده برمعتاد او شعبه‌نك دقائق و تفاصیلی ایله مشغول اولان و بوتون ابواب وفصولنی اوکرندکدن صوکرا زمانی اوکامتفرع مسائلی احاطه‌یه حصرایدن ذوات آره‌سندن انتخاب ایدیلیر . ملتلرك بدایت تشکللرنده مقام ریاسته کلملری ضروری بولندیغنی دمین سویلدیکمز رؤسادن بعضلری او ملتلرك دورهٔ ابتدائیه‌دن دورهٔ ثانیه‌یه کچه‌رك برطرفدن جمعیتلر ، شرکتلر میدانه کلدیکی و افراد آره‌سنده ارباب اختصاص ظهورایدرك آرتیق بودوره‌ده جهالت ، هرج ومرج عمومی ومملکتك نظام و انتظامدن محرومیتی دوره‌سی اولان دورهٔ اولی رؤساسنك وظیفه‌لری ختامه ایردیکی حالده حالاسوق احتراص ایله ریاستی اللرندن براقق ایسته‌مزلر . حال بوکه بو رئیسلرك عجزلریله ملتلرك اطوار مختلفه‌سی ایجاباتنه و سیر دائمه تابع اولان حیات اجتماعیه‌نك هر دوره‌ده‌کی مطالبنه عدم وقوفلری یوزندن پك چوق ضررلر ظهوره کلیر . زیرا دورهٔ اولاده خلقی ارشاد ایتدکلری مسائلدن هیچ برنده اختصاصلری اولمیوب جمله‌سی حقنده عمومی ومجمل معلوماته صاحب اولملری حسبیله مساعیلرینی مثمر بر صورتده ادامه‌یه قدرتیاب اوله‌مازلر . چونکه دمینده سویلدیکمز وجهله دورهٔ ثانیه هرشعبه‌نك ریاستنی درعهده ایدن آدمدن او شعبه‌یه عائد بر اختصاص ایستر . ایش باشلرینه اختصاص صاحبی رئیسلر کچدیکی زمانده ایسه دورهٔ اولاده‌کی رئیسلرك ازعاجاتنه معروض قالیرلر وکندیلرینی دوشورمك ایچون مراجعت اولونان حیله‌لردن طولایی افراد ملت آره‌سنه تفرقه‌لر کیرر ؛ منازعه‌لر ، مخاصمه‌لر چوغاله‌رق فتنه‌لر اولکی رئیسك احتراصی نسبتنده اشتداد ایدر کیدر . معرفةالنفس علمی رجالی امتلرك بدایت تشکللرنده ریاسته کچملری ضروری اولان بوکبی رئیسلرك بعضیسنده کورولن شوخصلتی حسدك بر نوع مخصوصی تلقی ایدیورلر .

بشرك احوال روحیه‌سنی تدقیق ایدن علما ایسه بو خصلت رذیله‌نك سببی ارباب حسدك فطری ، یاخود کسبی فضیلتلره صاحب ذوات ایله عرفان وعمل وادیلرنده مسابقه ایده‌مه‌یه‌جکلرینی بیلمکله برابر هرنه اولورسه اولسون اونلره تفوق ایتمك هوسندن وازکچه‌مه‌ملرنده بولیورلر . ایشته بویله بر حسود محسودی اولان آدمك رجحانی تأمین ایدن فضل ومزیت زائل اوله‌رق کندیسی دها آغیر باصه‌جق برحاله کلدکجه بردرلو راحت ایده‌مز .

شبهه یوقدرکه حسود حسد ایتدیکی آدم سعادت و نعمتده دائم اولدقجه عذاب درون ایچنده یاشار طورور . اوسببدن بو رذیله ایله مصاب اولانلری کورورزکه امللرینه نائل اولمق ایچون ایجاب ایدن وسائطك هیچ برینه مراجعتدن ، قدرتلری تعلق ایتدیکی مدتجه ، کری طورمازلر . اکر بادئ حسد اولان جهت محسودك ثروتی ایسه حسود کوناکون مخاصمه ، محاکمه وسیله‌لری ایجاد ایدر ؛ یاخود بیچاره‌نك اوزرینه مالنی چاله‌جق ، اکینی یوله‌جق ، حیواناتی اولدوره‌جك ، ساماننی یاقه‌جق اشرایی مسلط ایدر . بونیده کافی کورمه‌یه‌رك محسود ایچون دیکر برطاقیم فنالقلر احضار ایتمه‌یه چالیشیر ؛ نهایت زواللی‌یی ضرورتك ، سفالتك اك ساقل درکه‌سنه دوشمش کورمکله غیظ وکینی سوندوره‌بیلیر .

شاید بادئ حسد اولان جهت محسودك علم وعرفانی ، شهرتی ، یاخود مقامات عالیه‌ده بولونمسی ایسه بوخصوصلرده کندیسیله مسابقه‌یه

چیقمقدن عاجز قالان حسود محسودینی دوشورمك ایچون افترالره، اسنادلره توسل ایدرك خصمنك نامنی لكهلهمك، قلبلردهكی موقع حرمتی آلت اوست ایتمك ایچون اولمدق سیئاتی بیچارهیه عزو ایتمكدن كری طورماز. شاید محسود علمادن ایسه حسود حسیات كین و غیظنه قاپیلهرق كفر كبی، زندقه كبی، اركان دینی ییقمق كبی، كبائرك هر نوعنی ارتكاب كبی تهمتلرك مجموعنی قارشوسندهكنه اضافه ایتمهیه باشلار. شاید محسود حریتك پیشوالرندن، مشروطیتك اركانندن ایسه او زمانده احتراص ایله، اموال ملتی ذمتنه كچیرمكله، الحاصل كندی آمال شخصیهسنه حصر مساعی ایتمكله اتهام ایدیلیر. شاید محسود رجال دولتدن ایسه ناس كندیسنه دشمن كسیلهرك باطل بر بیغین تهمت، سفیل بر آلای تزویر ایله اونی متأذی ایتمك ایچون اوغراشیرلر. اویله بویوك بر موقع احراز ایتمسنی عفوی ناقابل بر جنایت صورتنده تلقی ایدرلر.

حسود اولانلرك شری، ضرری بویوك اولدیغی ایچون ایقاع ایدهجكلری فنالقلردن هردرلو واسطه ایله قورونمق لازمدر. شاید شاعر، ارباب حسدك رقیبلرینه قارشی سینهلرنده كیزلهدكلری غیظلك، قوردقلری مكرك درجهسنی بیلمش اولایدی، البته:

اصبر علی كیدالحسود فان صبرك قاتله
النار تأكل بعضها ان لم تجد ما تأكله (١)

دیمزدی.

اكر حسد برچوق جمعیتلرك، برچوق ملتلرك مصاب اولدقلری تفرقهلره، فتنهلره سبب اولماسهیدی، الله ذوالجلال رسول محترمنی «ومن شر حاسد اذا حسد» قول جلیلی ایله حسودك شرندن استعاذهیه دعوت ایتمزدی.

اوت، حسودلرك حیلهلری، سعایتلری، خصوصیله رجال حریت وسیاسته قارشی اولونجه پك بویوك ضررلر تولید ایدر. زیرا بونلر مصالح ملتی، وظائف مملكتی حقیله ادا ایدهبیلمك ایچون بوتون خلقك كندیلرندن امین اولملری، سوزلرینی دیكلهملری واونلره مظاهرتدن كری طورماملری ایجاب ایدر. پك اعلا، ملت ایله اولولری، یاخود رجال دولت ایله امتلر آرهسندهكی علاقه ورابطهلر كوشهدیكی تقدیرده بونلرك برینه امكان قالیرمی؟ مناقشهیه تحملی اولمیان مسائلدندركه شاید خلق ریاست موقعنده بولونان ذواتك حسن نیتندن، وظائف ملتی ایفایه قدرتندن امین اولمازسه نهاونلرك سوزینی دیكلر، نهده شئون مملكت اوزرنده بیلدكلری كبی تصرفلرینه مساعد بولونور. بناءً علیه صرف ریاست اموروده بولونان ذواتی لكهلهمك، نظرلردن دوشورمك ایچون اشاعاتده بولونمق اك بویوك جنایتلردندر؛ خصوصیله كندیسنه اعتماد ایدیلهجك مرشدلرله شرائط ریاستی نفسنده جمع ایتمش رئیسلر نادر اولان مملكتلرده.

حسدك اك مؤثر بر علاجی وارسه اوده خلقك صنایع ایله، علوم ایله، فنون ایله، تجارتله اشتغال ایدهبیلهجك حاله كلهرك اكتساب ایدهجكلری سرمایۀ فكری و مادی سایهسنده موقعاً یوكسلملری وبربریله اوغراشهجق وقت بولهمایهرق صرف كندی ایشلرینه حصر موجودیت ایتملریدر. افرادی كسب و تجارت یوللرینه كیرمش آرهلرنده اسباب سعی و عمل آلابیلدیكنه چوغالمش بولونان ملتلرك شئون اجتماعیهسنی تدقیق ایدنلر شو توصیه ایتدیكمز طرز مداواتك سرینی ادراك ایدرلر. ایشته بوكبی ملتلر آرهسنده همان تك بر فرد كورولمزكه كندی ایشنی براقهرق باشقهسنك ایشنی دوشونمهیه وقت بولهبیلسین. بلكه هرفرد اقتصادی، یاخود علمی نهكبی امور ایله مشغول ایسه صباحدن اقشامهقدر اونی باشه چیقارهبیلمك ایچون اوغراشیر طورور.

عبدالعزیز چاویش

فلاكت حاضرهنك اساسی:

عدالتك رفعی وقادینك سفاهتی

مركز ادارهسی جنورادهبولنان (L'Union mondiale de la femme — قادین اتحاد جهانیسی) رئیسهسی طرفندن غزتهلره آتیدهكی بیاننامه كوندریلیور:

« بوكونكی كونده، دائمی برصلح اساسی قورمق تصورنده بولنانلره باقیورمده قوملی، متحرك اراضی ویاخود بطاقلق اوزرینه بنایاپمق ایستهین معمارلرك حالی خاطرمه كتیریورم. بو تصور اربابی بالجمله متمدن اقوامی جامع انسانلر هیئتنه شامل قانونلر وضع ایتمك ارزو ایدیورلر. فقط عالمی؛ ایستمدیكی ویالزومنی حس ایتمدیكی برقانونه اتباع ایتدیرمك عاقلانه بر تدبیرمیدر؟ وسائط خارجیه ایله، بین الملل براردونك ویاضابطهنك اجباریله صلحی تقرر ایتدیرمك فكرمه كوره بر خطادر. یكی حرص امل، یكی احتیاج ایله موقع اقتداره كلهجك هریكی بطن، حتی بركاك ضرورینه اولهرق اوامل واحتیاجلرینی تسویه ایتمك ایستر؛ وجدان انسانی باطناً مدبر برقوتك تفتیش ونهی آلتنده بولنورسه او بشقه....

اكر اوروپا رجال دولتنك ذهنلرینی، قانون الهی وقانون عدالت كندی تحكمی آلتنده بولندیرسه ایدی. واتلر بین الملل ظهور ایدن مسئلهلری بوقانون ایله وحدود تحدیدینه غیرتابع اخوت وتكافل وظیفهسیله تنور ایدرك نظر اعتنایه آلمش اولسهلر ایدی محاربه هیچ ظهور ایدهبیلورمی ایدی؟ ملتلر ایله آنلرك باشلرنده بولنان رجال، عدالتی اونوتدقلری ایچون زمانمزك سیئات ومعایبی آلتنده دوچار رذیلت وتنزل اولیورز. حق و عدالت، صلح وراحت توأمدر. بوكون دنیانك محتاج اولدیغی عدالت، اول امرده انسانك قلبنده بر اعتزسه، اوخارجده اجرا ایدیلهبیلیرمی؟ ایشته عدالت دركه قلبدن چیقهرق دنیایی، دائمی برقدرت ایله كونش كبی شعشعهلاندیرر.

(١) حسودك حیلهسنه صبرایت. زیرا سنك بوصبرك اونی اولدورور. ناصیلكه آتش، ییهجك برشی بولهمانجه كندی كندینی یر، بیتیرر.

« بوکون قادینلردن بیوك بر وظیفه‌یه دعوت ایدییورز : اول امرده وجدانی معاینه ایدوب اورایی تمیزله‌ملی ، ریاکارلقلره ، منفعتکارانه قرارلره ، صواب اولمیان مساعده کارلقلره ، حاصل کلام الیوم هم کندیمز ، هم سائرلری ایچون وقوعنه جواز ویردیکمز بالجمله حقسزلقلره آرتق قطعیاً نهایت ویرملیدر . هر یرده ، هر محیطده ، صولتدن خالی قالمیان مادیلك ، بونك نتیجه‌سی اولان حب نفس ، دائما صفایاب اولمق وانتفاع ایتمك هوسی وجدانلری پایلاتدی وعدالت حسنی ظلماته القا ایلدی . بو صورتله ، « روح انسانیتك واصل اوله‌جغی درجات عالیه‌دن غفلت ایتدك . بناءً علیه اولا کندیمز ایچون ، صکره‌ده بزه امانت ایدلمش اولانلر ایچون باطنی واخلاق تربیه‌لك پیدا اولمق اوزره مجاهده ایدملم . اوز تعیه‌لم که هر وقتدن زیاده بوکون موجب قوت اولان اتحاد ایله‌ایلرو آتیلوب قادینلرك وجوده کتیرمکدن اظهار عجز ایتدیکاری متین بر مانعه وقوی بر سد ایله ، کیتدکجه زیاده‌له‌شن حقسزلغك ، کین وخصومتك اوکنی کسه‌لم . ایشته قادین اتحاد جهانیسنك یاپه‌جغی بودر . . »

بو بیاننامه‌نك آلتنه اقدام رفیقمزك لوزانده بولونان صاحب امتیازی احمد جودت بك‌ده شو مطالعاتی علاوه ایدییور :

واقعا اویله . . اخلاقك فقدانی ومادیاتك غلبه‌سیدرکه حال حاضرده‌کی فلاکتلره سبب اولیور . بونده قادینك حصه‌سی‌ده چوقدر . بوکونکی ترقیات اقتصادیه‌نك یغدیغی زنکینلك دنیایی آلت اوست ایدییور . محاربهٔ حاضره‌ده انکلتره کل یوم التی ملیون انکلیز لیراسی صرف ایدییور . زنکینلکی بودرجه‌یه وارمش اولان بر ملتده سیاسهٔ اخلاق قاله بیلورمی؟ شمدی انکلتره محاربه ایله مخاصم اولان واولمیان ملتلری اقتصاداً حکمی آلتنده بولندیرمق ایسته‌یور . ائتلاف دولتلری اتفاق دولتلرینی قلداتمامق وآنلرك خزینه‌لرینه پاره کیرمسنی منع ایتمك ایچون بو آنه قدر کورلمه‌مش بردمیر چنبر حاضرلایور . انکلتره بر طرفدن مستقبلاً محاربه‌یی منع ایده‌جك شرطلر درمیان ایده‌جکمز دیور ، دیکر طرفدن‌ده دنیانك بر قسمنی فقیر براقمق ایچون اخلاقسزلقدن بشقه بر شی اولمیان اقتصادی تدبیرلره مراجعت ایدییورکه بونك صوکی ینه حربدر .

نه‌در بو انکلتره وروسیه دولتلرنده‌کی بیومك ، هر ملتك مالنی ، املاکنی ، اراضیسنی آلمق هوسی؟ بز بونکله غصب وشقاوت اراسنده بر فرق کوره‌میورز . انکلتره اوچ یوز بوقدر ملیون اولدی ؛ دها بیومك ایسته‌یور . روسیه یوز قرق ملیونه واردی ؛ دها ایلرویه کیتمك دردنده . . بیومك ، زیاده زنکین اولمق ورفاه وسفاهت ایچنده یاشامقدن بشقه هانکی امل مشروعك وجودی اثبات ایدیله بیلور ؟ بوکون بواملده بولنان ملتلر ایله محاربه ایتمك بر وظیفهٔ اخلاقیه‌در .

(قادین اتحاد جهانیسی) رئیسه‌سی امین اولسونکه بحث ایتدیکی دولتلرده نه وجدان واردر ، نه عدالت . . بورئیسه اوروپا قادینلرینی وظیفه‌یه دعوت ایدییور . بز کوریورزکه بوالیم مصیبته سبب اولان اوروپا دولتلرینك بوشتاوتلردن حاصل ایتدکاری ثروتك بر قسمی ، بر بیوك قسمی قادین سفاهتی ایچوندر . قادین یوزندن اسراف اولنان پاره‌لری وجدان وناموس دائره‌سنده قازانمق احتمال خارجنده‌در . بر دیرزکه نه زمان قادین بومال مسروقدن و جنایت محصولندن انتفاع ایتمکی رد ایده‌جك اولورسه ایشته اوزمان عدالت ووجدان حکمفرما اولور . یوقسه قادین بر ذوق ، بر اکلنجه ، بر هوس اسیری اولمقدن بشقه کندیسنده بر سبب خلقت کورمز ایسه هیچ بر زمان بر وظیفهٔ معنویه ایفاسنه مقتدر اوله‌ماز .

رئیسه‌نك سوزلری کوزل اولدیغی قدرده طوغریدر . فقط تأثیر ایده‌جکمی؟ ایشته اوراسی شبهه‌لی .

خلیفه اردولرینك مجاهداتی

مسلمانلغك تأمین استقبالی ایچون بویوك بویوك اسلام اردولری بوکون جهانك اوچ قطعه‌سنده ، اوروپاده ، آسیاده ، آفریقاده دشمنلرله چارپیشیور ؛ طرف طرف ظفرلرده قازانیور . سنه‌لردن بری غربك مهاجماتنه کوکس کره کره حال احتضاره کلدیکی ظن اولونان خلیفه اردولری دار الخلافه قاپولرنده دنیانك ایکی معظم دولتنی دکزده ، قره‌ده مغلوب ایدرك روحنده صاقلی طوران حماستی بوتون جهانه کوستردکدن صوکرا برق سرعتیله چوللری آشه‌رق عراقه یتشدی ، بغداد قاپولرینه‌قدر صوقوله‌یه جرأت ایدن دشمنی بر میدان محاربه‌سنده هزیمته اوغراتدی . بقیة السیوفنی‌ده کوت الا‌ماره‌ده محاصره واسیر ایلدی . اورادن ، استیلایه معروض قالان قومشو اسلام دولتنك امدادینه قوشدی . تاهمدانه قدر اوچیوز کیلو متروك بر ساحه‌دن دشمنی سوروب طرد ایتدی . مجاهدلرمز عراقده ، ایرانده بویله ظفردن ظفره قوشارکن دیکر بر قسم اردولرمزده قفقاسیه‌یه شتابان اولدی . فرصتدن استفاده ایله بعض ولایتلرمزه آقین ایدن بویوك دشمنك تجاوزلرینی طوردوردی ؛ شیمدی‌ده اوسوروری اوکنه قاته‌رق مبارك طوپراقمزدن سوروب چیقارمقله مشغول اولیور . دیکر بر اردومز ایسه مصر قاپولرینی زورلایور . ایشته فداکار مسلمان عسکرلری آسیانك قیزغین چوللرنده ، یالچین طاغلرنده موسقوف کبی ، انکلیز کبی یوزلرجه ملیون تبعه‌یه مالك دولتلرله چارپیشیر وعون حقله اونلره غالب کلیرکن بویوك بر اسلام اردوسی‌ده طونه‌یی ، قارپات طاغلرینی آشه‌رق متفقلرمزك امدادینه قوشیور ؛ میلیونلرك چارپیشدیغی بومعرکهٔ کبراده اسلامك شان وشرفنی اعلا ایدییور . آفریقاده — باشلرنده خلیفه‌نك قوماندانی نوری پاشا حضرتلری بولونان — اسلام مجاهدین فرقه‌لری ایسه بوتون طرابلس غرب ایالتنی دشمنك پای لوثندن تمیزله‌دکدن ، صوکرا تونس حدودلرینه دایاندیلر ؛ اورالرده‌کی مجاهدین اسلام ایله ال اله ویره‌رك فرانسزلره تعرضه باشلادیلر . دیکر طرفدن سودانده‌کی اسلام مجاهدلری‌ده مصره طوغرو یورییورلر .

شیمدی اسلام اردولرینك اوروپاده ، آسیاده ، آفریقاده‌کی بومجاهداتی ، بوفداکارلقلری شویله بر کوزدن کچیریله‌جك اولورسه بونك عظمت وعلویتنه حیران اولمامق ، اسلامك معظم ومنور استقبالنی کورمه‌مك قابل دکلدر . فی الحقیقه بوقدر مختلف جبههٔ حربلرده متمادی اردولر بولوندورمق وموفق اولمق بزم ایچون نه شرفلی ؛ نه عظیم بر ظفردر . بز بزم حالمزی ، بزده دشمنلرك ثروت ونفوسی مقایسه ایدیله‌جك اولورسه توفیق الهی‌یه مظهریتمز اوزمان آکلاشیلیر . حق بولنده‌کی مجاهدات البته نصرت الهیه ایله مؤیددر . واقعا برچوق مشقتلره ، آجیلره قاتلاندق و قاتلانیورز ؛ فقط دشمنلرمزده اومشقتلردن ، اوآجیلردن بری قالمادیلریا . اونلر بزم چکدیکمز مصائب وآلامك قات قات فوقنده فلاکتلره معروض قالدیلر . اویله ایکن اونلر اوآجیلره قاتلانسونلر . اسلامك استقبالی محوایچون ال برلکی ایله و بوتون قوتلریله اوغراشسونلرده بز ، که اونلرك اوعمادقلری شیئی جناب حقك لطف وکرمندن بکله‌یورز ، نه‌دن اومشکلاتی اقتحام ایتمه‌یه‌لم ؟ مسلمانلغك تعالیسی ، اسلامك استقلال وسعادتی ایچون مسلمانلر مالنی‌ده ، جانی‌ده سوه سوه حق یولنده فدا ایدرلر . باشلرنده عزم وایمان صاحبی رهبرلر بولندقجه مسلمانلر ظفردن ظفره قوشمشلر ، جهانه حاکم اولمشلردر . دون ادارمسزلك یوزندن کوچك بالقان دولتلرینه مغلوب اولان اردوی اسلام بوکون جهانك اوچ قطعه‌سنده دنیانك الك معظم دولتلریله حرب ایدییور وغالب کلیور . بو ، جناب حقك اسلامه بویوك بر توفیق ونصرتیدر . بزه بوقدر خارق العاده موفقیتلر احسان بویوران الله ظفر قطعی‌یی‌ده اسلامه نصیب ایده‌جکنه هیچ شبهه ایتمه‌ملی ، لوکا کوره کمال عزم وایمان ایله هرفداکارلغی اقتحام ایتملی‌در .
« نصر من الله وفتح قریب »

نجم استقبال مطبعه‌سنده طبع اولنمشدر || اشرف ادیب

آبونه شرائطی

ممالک عثمانیه‌ده سنه‌لکی (٦٥)، آلتی آیلغی (٣٥) غروشدر.
ممالک اجنبیه‌ده سنه‌لکی (٨٠)، آلتی آیلغی (٤٥) غروشدر.

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز.

سبیل الرشاد

١٣٣٠

اخطارات

رساله‌مزدن آلدیغی کوسترلمک شرطیله بتون یازیلر هر هانکی بر غزته طرفندن اقتباس اولونه بیلیر.

مکتوبلرک امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر.

ممالک اجنبیه ایچون آبونه اولانلرک آدرسلرینک فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنک واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در.

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم | باش محرر محمد عاکف | صاحب و مدیر مسئول اشرف ادیب | ایه‌ون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٣٥٧ | ٨ ذی الحجه ١٣٣٤ | پنجشنبه | ٢٢ ایلول ١٣٣٢ | جلد ١٤

عالم اسلام

خسته‌لقلری وچاره‌لری

مدنیتک روحی براقه‌رق یالکز ظواهرنده غربلیلری تقلید بلیه‌سی:

اقوام اسلامیه‌نک شوصوک دورهٔ جاهلیتلرنده، نه سفلی درکه‌لره دوشمش اولدقلری بوتون جهانک معلومیدر. رسول محترم «صلعم» افندیمز حضرتلرینک بعثتلرندن اول‌ده بوامتلرک بر جاهلیت اولی دوه‌لری واردی‌که اوزمان فترتده قانلر دوکولور، حراملر مباح طانیلیر، هر قبیله‌ده منفور بر عصبیتک روحی اجرای حکم ایدر، ناسک بوتون طبقاتی مدهش بر جهلک پنجه‌سی آلتنده قیورانیر طورورودی. عینی دورهٔ جاهلیت عصرلردن بری آفاقره چوکه‌رک اسلامک شعائری، احکامی معطل قالدی. دین مبینک میدانه کتیردیکی اومعظم مدنیتک؛ او، شرقلری، غربلری احاطه ایدن، کسرالره، قیصرلره، باش آکدیرن مدهش سلطنتک بوتون مآثری بربر فیشقیران فتنه طوفانلری ایچنده قاینایوب کیتدی.

بز بوراده اوقوجه مالکی تمللرندن صارصان، اویوزلرجه میلیون مسلمانی شیرازه‌سی قوپمش برکتابک پریشان صحیفه‌لری حالنه کتیره‌رک اوته‌دن بری یوصوده فرصت کوزه‌دن غربلی اقوامه بونلری اسارت آلتنه آلمه‌یی، سریر سلطنتلرینی دویرمه‌یی، طوپراقلرینه، مملکتلرینه وارث اولمه‌یی تسهیل ایدن اسبابی آراشدیره‌جق دکلز. بز بوراده اوجهالت مدهشه‌نک نتایجندن یالکز بری سویله‌مک ایسته‌یورزکه، اوده: هیچ دوشونمکسزین، طاشینمقسزین باشقه‌لرینی تقلیده اوزنمک علتیدر.

بدیهیات اجتماعیه‌دندرکه: مغلوب اولان امتلر، غالب اولان ملتلری، دائما، بوتون شئون واطوارنده تقلیده متمایل بولنورلر. زیرا مغلوب غالبک اسباب غالبیتنی دوشونمکدن اصلا فارغ اولماز. روح انسانینک ایسه غلبه ورجحانه قارشی طبیعی بر میلی اولدیغی ایچون غالبک تفوقنی تأمین ایدن غایاته وصول حرصیله مغلوب دائما غالبه بکزه‌مک و اونی تمایزینه مدار اولان اخلاقده، اوصاف وشئون اجتماعیه‌ده تقلید ایتمک ایستر.

بوحال، یوقاروده سویلدیکمز وجهله، اطرادینی محافظه ایدن قوانین اجتماعیه‌دندر. نته‌کیم وقتیله روما دولت معظمه‌سنک سلطنتی آلابیلدیکنه توسع ایدوک اوروپا، آسیا، آفریقا قطعه‌لرنده‌کی مملکتلردن بر چوغی استیلاسی آلتنه کیرنجه؛ بومملکتلردن هربری رومالیلرک علومنه، فنوننه، قوانیننه، مراسم حکومتنه، دیننه، طرز معیشتنه، امور داخلیه‌سی ایچون وضع ایتمش اولدیغی نظامات مدنیه‌سنه، الحاصل مبانی ومعابد کبی آثار معماریه‌سنه دائر نه‌سی وارسه جمله‌سنی اقتباسه باشلادی. نه‌صیل‌که مصرده، آناطولیده، سوریه‌ده، شمالی آفریقاده، یونانستانده، ایتالیاده فرانسه‌ده، اسپانیاده، پورتکیزده، انکلتره‌ده ودیکر مستولی اولدقلری یرلرده اجرا ایدیلن وایدیلمکده اولان حفریات بوسوزیمزی تأیید ایتمکده‌در. صوکرا عربلر ظهور ایله قیصرک، کسرانک ممالکنه وارث اوله‌رق هر ایکی طرفندن‌ده اقتباسه باشلادیلر؛ تاریخلرده «عرب مدنیتی» نامیله یاد اولونان بر مدنیت مستقله ابداع ایدنجیه قدر طورمایوب چالیشدیلر. اردولری نره کیتدیسه مدنیتلری‌ده آرقه‌لرندن کیتدی؛ نره‌یه قونوب چادر قوردی، سنجاق دیکدیسه مدنیتلری‌ده برابر قوندی. بوصورتله فتح واستیلا ایتمش اولدقلری بوتون مملکتلر بربرینه بکزه‌مه‌یه باشلادی. برحالده‌که: بوقدر داغنیق، بوقدر واسع مملکتلرده طولاشان سیاح؛ اکر بعض دیاره مخصوص اولان بعض عادات واطوارک وجودی ضروری ارلماسه؛ متنوع اقلیملر، مختلف امتلر آره‌سنده سیاحت ایتمکده اولدیغنک فرقنه وارمه‌مازدی، دنیله بیلیر. نه حاجت؛ اومملکتلرک بک چوغی اقوام غربیه ممالکی صره‌سنه کیرمش وعربلرک اجرای حکم ایتدیکی دورلر اوزاق برماضیده قالمش اولمسنه رغماً بنالرنده، معبدلرنده، علملرنده، نظامات وشئون اجتماعیه‌لرینک چوغنده حالا اومشابهت

کندینی کوسترمکده‌در. بوسویله‌دکلرمزی رأی العین کورمك ایسته‌ینلر شمالی آفریقایی، آسیایی، هندستانك ایچریلرینی واطرافنی طولاشسونلر.

جهان سیاستنده مسلمانلرك سوزی یکانه سوز، حکمی یکانه حکم اولدیغی دورلرده آوروپالیلرك شرقی تقلید یوزندن ایتدکلری استفاده‌نك درجه‌سی آکلامق ایسترسه‌ك تاریخك ضبط ایتمش اولدیغی حادثه‌لردن قارئلرمزه یالکز شونی سرد ایتمه‌مز کافیدر: غرب، عربلرك اندلسه استیلالریله اهل صلیب محاربه‌لرینه قدر مدهش بر جاهلیت، یامان بر انحطاط ایچنده ایدی. صوکره آوروپالیلر قرطبه، غرناطه، اشبیله کبی مرکزلرده‌کی عرب مدرسه‌لرینه کیره‌رك هر نوع علوم وفنونی اقتباسه و بوخصوصده یاواش یاواش عربلری تقلیده باشلادیلر. شوقدر وارکه بونلر بوتون اقتباس ایتدکلری شیلره کندی ملتلرینه خاص اولان شکلی، رنکی ویرمك لزومنی هیچ اونوتمادیلر. حتی عرب مدرسه‌لرنده اوقودقلری کتابلرله معلملرندن دیکله‌دکلری تقریرلر کاملاً عربی ایکن مملکتلرینه دوننجه، بوارلری عبرانی، یاخود لاتین لسانلریله یازمه‌یه باشلادیلر.

بونلر اهل صلیب محاربه‌لری اثناسنده کچن زمانلرده ده‌هپ عینی مسلکی طوتمشلردی. اوت، اونلر بومحاربه‌لرده عالم اسلامك شؤونی، عاداتی، اطواری، نظامات عسکریه‌سی، اسلحه‌سی، فنون حربیه‌سی، علوم متنوعه‌سی حقنده معلومات کامله ایدندکدن صکره مسلمان قیلجندن قفاسنی قورتاره بیلمش اولانلری، دیار اسلامده کوردکلری نظامات مدنیه، فنون عسکریه وعلوم نافعه‌یه دائر مملکتلرینه پك چوق شیلر کوتورمشلردی. فرانسه وایتالیا مورخلری بوخصوصده اوقدر چوق معلومات ویرمشلردرکه مطالعه ایدنلر ایچون سوزلرمزی تأییده اصلا حاجت یوقدر.

شوراجقده بو فذلکهٔ تاریخیه‌یی سرد ایتمکدن مقصدمز مثال اوله‌رق ایراد ایتدیکمز ملتلرك اوزمانکی حالی، زمان دیدیکمز چنبر انقلابك سوفیله کاه یوکسکلرده، کاه آلچاقلرده کورون بوکونکی مسلمانلرك حالندن باشقه بر شی اولمدیغنی بیلدیرمکدن عبارتدر. یالکز، بوخلاصهٔ تاریخیه‌دن آلینه‌جق عبرت شودرکه: دینکی ملتلردن مغلوب دوشنلر قوانین اجتماعیه‌نك احکامنه منقاد اوله‌رق دیکر اقوام غالبه‌یی تقلید ضرورتندن آزاده قاله‌مامقله برابر هیچ بر زمان کندی مزایای ملیه‌لرینی، کندی خصائص عنصریه‌لرینی اونوتمازلردی. اوت، بوضعیف اقوامك هیچ بری بویوك ملتلری یالکز قیافتلرنده، شکللرنده، ظواهر عظمتلرنده تقلید ایدرك اونلرك مدنیتلرینك روحنی بر طرفه براقیر، تفوقلرنده‌کی سرّی کوزتمز، اسباب قوتلرینی، وسائل رجحانلرینی اله‌یی اهمال ایدر دکلدی. بالعکس مثلا انکلیزه باقنجه کوریورزکه: روماليلرك علومنی، معارفنی، صنایعنی، فنون حربیه‌سنی،

قوانین مدنیه‌سنی، الحاصل آلنه‌جق هر شیئی اقتباس ایدیورده بو مقتبساتك کافه‌سنی انکلیز وطننه خاص اولان رنك ایله بویامق لزومندن، قابل دکل، غفلت ایتمیور. کویا بوغفلت اونك ایچون مقدر دکل. حتی رومالیلره عائد اولوب کندی مملکتلرینه ادخال ایتدکلری بوتون آثاره باقنجه بونلری انکلتره‌یه صوقارکن انکلیز قومیتنه، انکلیز وطننه، انکلیز حیاتنه خاص اولان خصائصك هیچ برینی اونوتمادقلری، او آثاره صرف وطنی بر شکل کیدردکلری درحال کوزه چارپار.

عربلرده بوطرزده حرکت ایتمشدی. اوت، بومات‌ده فتوحات اسلامیه‌نك عقبنده ـ کرك مدنیتك، کرك مدنیتك لوازمندن اولان فنونك، معارفك هنوزمبتدیسی اولمسنه‌رغماً ـ اقتباس ایلدیکی هرشیئی عربلشدیرمشدی. برحالده‌که: تك بر عصر ظرفنده طوغرودن طوغرویه کندیسنه نسبت اولونان، طوغرودن طوغرویه کندی اسمیله آکیلان بر مدنیته صاحب اولمشدی.

دمیندن بری سویله‌دیکمز سوزلر اوزرینه امینم‌که قارئلرمز بوکون افریقا و آسیا قطعه‌لرینك بعض دیارنده‌کی اقوام اسلامیه‌یی کیرمکده، حتی بتیرمکده اولان بویکی مرض اجتماعینك ماهیتنی آکلامق ایچون تهالك کوستره‌جکلردر.

مسلمانلرك بوصوك دورهٔ جاهلیتده اوغرامش اولدقلری مصائبك ایلك دورهٔ جاهلیتلرنده‌کی فلاکتلردن دها مدهش اولدیغی یوقاروده سویلمشدك. اسلامك سوء طالعندن اوله‌رق اقوام اسلامیه‌نك کیرمش اولدیغی بویکی طور ونشأت اویله بر زمانه تصادف ایتدی‌که غربلیلرك کوزلری آلابیلدیکنه آچیلمش، اقوام غربیه‌دن بر چوغی شرقه وبالخصوص بلاد اسلامیه‌یه استیلا ایچون قفالرینی قالدیرمشدی.

اون طقوزنجی عصر ناپولیونك مصره هجوملریله باشلادی. بونی متعاقب ایکیده برده تقسیم مذاکره‌لری، مقاسمه قونغره‌لری انعقاد ایدرك مسلمانلرك ودیکر اقوام شرقیه‌نك باشنه نکبتلر، خسرانلر یغشانیر اولدی. واقعا شرقك غربدن قوپان هجوملره معروض اولمسی ناپولیون زمانندن دها اول باشلامشیدی. لکن هیچ شبهه یوقدرکه استعمارك، اسارت آلتنه آلمه‌نك بوطرز منتظمی کرك دیار اسلامیه‌ده، کرك اقالیم شرقیه‌ده آنجق اون طقوزنجی عصرده کوکاشمشدر.

غربدن قوپوب دیار اسلامه صالدیران مهاجملر عسکرلرینی، دونانمالرینی کوندره‌رك بر بری آرقه‌سندن هجوملر ایدر طورورکن اودیارك اهالیسی غفلت ایچنده، جهالت ایچنده، نه‌یه اوغرادقلرینی، نره‌لرندن یاقالاندقلرینی بیلمز برحالده ایدیلر.

یوقاروده سویله‌دیکمز کبی مادامکه مغلوب ایچون کندیسنه غالب کلن ملتلره بکزه‌مك چاره‌لرینی آراشدیرمق ضروری‌در؛ مادامکه اقوام ضعیفه‌نك قوی اولان عناصره مقلد اولملری، هرخصوصده اونلره اقتدا ایتملری قطعی‌در؛ اوحالده، ناپولیونك غلبه‌سیله نهایتله‌ن

برچوق محاربه‌لردن ، فرانسه احتلال کیرندن ، انکلیز دونانمالرینك ابوقیر وترافالغار وقایعنده‌کی فعالیتندن ، کذلك ٧٠-٧١ محاربه‌سنده آلمانلرك فرانسزلره رجحاننده‌ن صوکرا شرقلیلرك غربلیلری مقتدا طانیملری شایان تعجب کورولمز .

بو صایدیغمز وقایع عظیمه دنیانك هرطرفنده احوال اجتماعیه وشئون سیاسیه‌جه بویوك بویوك انقلابلر طوغوردیغی کبی ، اقوام شرقیه‌دن چوغنك هلا کنی‌ده تعجیل ایتدی . زیرا بو حادثه‌لری متعاقب اوروپالیلرك ، بالخصوص ائتلاف حکومتلرینك شرقه وممالك اسلامیه‌یه هجوملری توالی‌یه باشلادی. ممالك اسلامیه ایسه اوصیره‌لرده یاداخلی قیاملرله، داخلی محاربه‌لرله اوغراشیوردی؛ یاخودزمام اداره‌سی ظالم ، اسرار حکومتدن بی‌خبر امرانك وحالا بعض طرفلرده کورولدیکی وجهله رعایاسنه قارشی مستبد ، مملکتلرینی ، سلطنتلرینی هوسات شخصیه‌لری اوغورنده فدایه آماده برطاقم ملوکك النده ایدی .

ائتلاف حکومتلرینك مسلمانلره ودیکر شرقلی اقوامه قارشی بوهجوملری اویله برزمانه تصادف ایتدی‌که بریکیلر ارتکاب ایتدکلری خطا وجنایتلرله اوزولرینه چوکن جهالت وضلالتلر یوزندن انقلاب چنبرینك آلتنه دوشمشلردی .

زمان دیدیکمز او چنبر انقلاب بو شرقلی امتلری آلتنه آله‌رق تعالیدن منع ایتدیکی ایچون ، بیچاره‌لر سورونمکده اولدقلری سفالت حضیضندن باشلرینی یوقاری‌یه طوغرو قالدیره‌رق، عینی چنبرك کوکاره چیقاردیغی ملتلره، او ، کندیلرینه پك یوکسکاردن باقان مترقی ملتلره قارشی ایچلرینی چکمه‌یه باشلادیلر .

زمان دیدیکمز چنبر انقلاب کندی نقیصه‌لرینك ، کندی غفلتلرینك ویردیکی آغیرلقله بردرلو پروازه مجال بوله‌میان بو امتلری أزوب بتیردکجه اونلرده سمت رأسلرنده‌کی متعالی ملتلرك تجلی ایتدکلری مزایایه ، اتصاف ایتدکلری تکاملاته مفتون اولمقدن باشقه برشی یاپه‌مدیلر . شو قدر وارکه آره‌ده‌کی مسافه‌نك دهشتی وقیلرینك ترقیلرنده‌کی اسراری، غلبه وتفوقلرنده‌کی اساسلری ادراك ایده‌بیلملرینه مانع اولدیغی ایچون یالکز کوردکلری آثار وخصائصه باقمقله قناعت ایتدیلر و بوتون او تفوق واعتلانك سببی بو ظواهردن عبارتدر ، ظننده بولوندیلر . قرك بدر حالنده‌کی جمالی ، یاخود هلال دوره‌سنده‌کی لطافتی کورن جاهل بر بدوی یالکز اوجماله ، یاخود اولطافته مفتون اوله‌رق نه‌قرك آلدیغی اطوارك حقیقتیله تجلی ایتدیکی اشکالك منشأنی ، نه‌ده انوارینی هانکی منبعدن اقتباس ایلدیکنی تأصیل بیله‌مزسه ؛ شرقلیلرده غربلیلره قارشی عینی وضعیتده قاله‌رق بریکیلرك ترقیلرنده‌کی اسباب طبیعیه وعوامل حقیقیه‌دن غفلتله یالکز ظواهری تماشایه قویولدیلر . غربلیلردن شرقلی اقوامك نظر حیرتنه الك زیاده چارپان ملت ، بالخاصه شمالی افریقا ایله غربی آسیاده، فرانسزلر اولدیغی ایچون طبیعی اوکا بکزمه‌یه ؛ لکن حائز اولدیغی فضائل وکمالاتنده دکل ، بالعکس کندیلرینی مسحور ایدن رذائلنده ، مفاسد اخلاقنده بکزمه‌یه چالیشدیلر .

اوت، خصوصیله فرانسه احتلال کیرندن صوکرا، اقوام شرقیه‌دن چوغی ، فرانسزلغه عائد هرشیئه قارشی چیلغینجه‌سنه بر انهماك کوستردیلر . بوتون حرکتلرنده ، سکونلرنده ، بوتون عادتلرنده ، طرز معیشتلرنده فرانسزلری تقلیده باشلادیلر .

بناءً علیه بو فرانسز خصائصی شرقلیلرك آرتیق فرانسزجه‌یه دوکولمسنی وفرانسه‌دن قوغولان جزویتلرکده اسلام وشرق دیارینه داغیلمه‌سنی تسهیل ایتدی .

فرانسز لسانی شرقده اویله برانتشار ایتدی‌که آرقه‌سندن فرانسه علوم وادبیاتی‌ده آله‌بیلدیکنه بو دیارده رواج بولدی . بر حالده‌که : بالعموم شرقلیلرله بالتخصیص مسلمانلرك فرانسه تاریخنه ، فرانسه ادبیاتنه ، فرانسه انقلاباتنه ، فرانسه مذاهب سیاسیه واخلاقیه‌سنه دائر اولان معلوماتلرینه نسبتله کندی ماضیلرینه ، کندی مملکتلرینك تاریخنه ، یاخود کندی مذاهب دینیه‌لرینه عائد وقوفلری بیکده بر درجه‌سنی بیله بوله‌ماز .

بو زواللیلر فرانسه مدنیتنك ظواهرینه قاپیلدیلر؛ قلبلرنده فرانسه ایله فرانسه‌یه عائد هرشیئه قارشی بویوك بر انهماك ، سوگمز برعشق اویاندی. فرانسه‌یی، خصوصیله پاریسی ایکیده برده زیارتلری ایسه بوسودایی بوسبوتون آرتیردی . زیرا اوراده هردرلو آرزولرینی یاتیشدیریورلر ؛ ایستدکلری مفاسدی اله کچیره‌بیلیورلردی .

اوت ، شرقلیلر فرانسه ایله کندی مملکتلری آره‌سنده مکیك طوقومه‌یه ، یازلرینی فرانسه صیفیه‌لرنده کچیرمه‌یه آلیشدیلر . مصر ، تونس ، جزائر، سوریه کبی قطعه‌لردن فوج فوج انسانلر بیریکدیرمش اولدقلری ثروتلرینی ، اجدادلرندن توارث ایتدکلری مکارم اخلاقلرینی فرانسه‌نك بیرا خانه‌لرنده ، قمار خانه‌لرنده ، عموم‌خانه‌لرنده یدیلر ، بتیردیلر .

باری بو مملکتلره طاشینان بیچاره‌لر ارتکابندن چکنمدکلری بوقدر سیئاته مقابل بر آزده حسناته میل ایتسه‌لرده رذائلی تقلید ایتدکلری مملکتلرك فضائلی ، کمالاتی‌ده آلمه‌یه اوزنسه‌لردی! اویله‌یا، مترقی ملتلرك ترقیلرنده بر طاقیم اسرار ، بر طاقیم خفایا واردرکه کندیلرندن دون بولونان امتلر ایچون اونلری آراشدیرمق واو ملتلره بوجهتلرده بکزمه‌یه چالیشمق ایجاب ایدر . لکن فرانسه حکومتیله مستعمره‌جی دیکر ائتلاف دولتلری ، هدفلری اولان مقصد استعمار ایجابی اوله‌رق ، کندی تفوق ورجحانلرنده‌کی اسراری حس ایتدیرمزلر ؛ بالعکس ، استیلالری آلتنه آلمق ، حریتلرینی استقلاللرینی غصب ایتمك ایستدکلری اقوامك نظرلرندن صوك درجه‌ده مکتوم طوتارلر. اونك ایچون شرقلیلر وبالخاصه مسلمانلر، یوقاریده سویلدیکمز وجهله ، فرانسه مدنیت فاجره‌سنك ظواهرینه قاپیلوب

قالدقلری حالده، جنبر انقلابك اسافل درکسنده اولدقلری ایچون، بو مترقی امتلرك سعادتی، تفوقنی کافل اولان اسراری آکلایه‌جق حالده دکلدیلر .

اوروپایی کزن شرقلیلردن بر چوغنك یازمش اولدقلری آثاری تدقیق ایدنلر بو محررلرك او دیار حقنده‌کی تتبعلرینی ، مطالعه‌لرینی فاحش فاحش خطالرله مالامال کوره‌رك دهشت ایچنده قالیرلر . هله بو مملکتلرده یاشادقلرینی ، تحصیل علمیلرینی اوراده اکمال ایتدکلرینی ادعا ایدنلرله برلشنجه انسان دها زیاده حیرته دوشر . زیرا بو صوکرا کیلر شرقك ، عالم اسلامك امراض اجتماعیه‌سنی صایوب دوکرکن کرك فرانسه‌نك ، کرك دیکر غرب مملکتلرینك اسباب سعادتندن اولمق اوزره قادینلرك سربستیسنی ، رقاصلری ، عشرتلری ، بالولرك ، تیاترولرك عمومه آچیق اولدیغنی کمال مفتونیتله آکلاتیرده او دیاره خاص اولان نظامات اقتصادیه‌یی، بویوك بویوك دستکاهلری، زراعت سندیقه‌لرینی، تعاون مالی شرکتلرینی نادراً موضوع بحث ایدر . هله اوروپایی کورنلر ایچنده اوروپالیلری ولو بر جهتدن اولسون تنقید ایدمه‌نه ، یاخود کندی وطننك ولو برایی طرفنی کوره‌بیله‌نه اندر اوله‌رق تصادف ایدرسکز . بالعکس بویله‌لری سنه‌لرجه اوروپاده بولونه‌رق مملکتلرینه دونجه کندی وطنلرینی ، کندی قوملرینی ، کندی عادتلرینی ، کندی اخلاقلرینی ، الحاصل بوتون شئونلرینی ، بربری اوزرینه ییغیلمش ظلمات کثیفه شکلنده کورورلر . و بو موحش قرا کلقلرك آرەسندن خیره دلالت ایده‌جك تك بر لمعه‌نك پارلادیغنی بیله حس ایده‌مزلر . اصل بلانك بویوکی : کندی مملکتلرندن قوغولان جزویت اردولرینك بزم ایچیمزده تأسیس ایتدکلری مکتبلر قیزلره ، ارککلره قاپیلرینی آچش و بو مؤسسه‌لره بر طرفدن فرانسه حکومتی پاره ایله معاونت ایتدیکی کبی دیکر طرفدنده امرای مسلمین مادی، معنوی هر درلو مظاهرتده بولونمشدر . مصرك اسبق خدیوی اسماعیل پاشا طرفندن جزویت وفره‌رلره معاونت خصوصنده ایدیلن فداکارلقلر مدعامزی تأییده کافیدر . اوت ، اسماعیل پاشا بونلره اوقدر اراضی وردی ، اوقدر تخصیصات باغلادی ، اوقدر التفاتلرده ، احسانلرده بولوندی‌که آچدقلری مکتبلر ارککلرله ، قیزلرله آغزینه قدر طولدی . مصرلیلر هر طرفدن بو مؤسسه‌لره آقین ایتمه‌یه باشلادی . نه‌حاجت ! پك یاقین بر زمانده کندی کوزلرمزله کورمشدك‌که : مصرلی فخری پاشا مملکتك معارف ناظری ایکن اوغللرینی فرانسز مکتبلرینه ویرمشدی .

شو سوزلری سویلمکدن مقصدمز بو و بوکبی فرانسز مؤسسه‌لرینك مملکته ایراث ایتدیکی ضررلری صایمق دکلدر . زیرا بو موضوعك یری باشقه بر مقاله اولمق ایجاب ایدر . بزم بو استطرادی آچمقدن مرادمز آنجق شونی سویلمکدن عبارتدرکه : بز مسلمانلر ساده مدنیتك نظر فریب اولان سطحی ظواهرینه قاپیله‌رق او مدنیتك اهلی اولان غربلیلره یالکز او ظواهرده بکزه‌مکله اکتفا ایتدك . او ملتلرك رذائلنه آلاییلدیکنه طالدیغمز حالده کمالاتندن نصیب آلمق جهتنی اصلا دوشونمدك .

واقعا ایچمزدن اقوام اسلامیه‌نك یوکسلمسنی ، صلاح کسب ایتمسنی حقیقی بر میل ایله ایسته‌ین بعض ارباب حمیت بو میلك سائقه‌سیله قالقدیلر ، او مترقی ملتلرك مدنیتلرینه اساس اولان ، عظمتلرینك ارکانی تحکیم ایدن پروغراملری کتیرتدیلر . لکن بو ملتلرك اسرار فوز وفلاحی کندیلرینه مستور اولدیغی ایچون امتلرك سعادتی ، ترقیسی کیفیتنك پروغراملره دکل ، پروغراملرك تطبیقنه وابسته اولدیغنی بر درلو ادراك ایده‌مدیلر . کذلك بر ملتك مدنیتی، بر مملکتك سلامتی تأمین ایدن اساسلرك دیکر ملتلرك بالعکس محوینه سبب اوله بیله‌جکنی آکلایه‌مدیلر . اوت ، هر قومك کندینه مخصوص اخلاق، مزایاسی، عادات واطواری اولمسی ضروری بولوندیغی ایچون بر امتك احتیاجاتنه مطابق کان ، احوال خصوصیه‌سنه توافق ایدن شی دیکر امتلرك مصالحنه طبان طبانه ضد کلیر ؛ اونلرك قومیتلرینی وقومیتلرینه خاص اولان سجایای ممیزه‌لرینی محو ایدر . بو سببدن بزم ایچون مثلا قالقوب ده فرانسه‌دن ، انکلتره‌دن معارف پروغراملری کتیرته‌رك اونلری لسانمزه ترجمه ایله اکتفا ایتمك و وطنمزك حالنی ، خصوصیاتنی دوشونه‌رك اوکا کوره تعدیلات اجرا ایتمکسزین تمامی تمامنه مکتبلرمزه تطبیقه قالقیشمق هیچ بر زمان معقول بر تقلید اوله‌ماز . فرانسز ، یاخود انکلیز پروغراملرینك بزده بر مصرلی ، یاخود بر عرب ، یاخود بر تورك یتشدیرمسی محالدر . زیرا بو پروغراملری وضع ایدنلر صرف کندی مملکتلرینك احوالی ، کندی ملتلرینك احتیاجات وشئونی دوشونمشلردر .

مثال اوله‌رق اوروپاده‌کی قیزلره بر ایکی لسان اوکره‌دیلمسی لزومنك بو پروغراملرده مندرج اولدیغنی سویله‌یه‌لم . اوت ، مثلا انکلیز قیزی انکلیزجه‌دن ماعدا فرانسزجه‌یی اوکره‌نه‌جك ، آلمان قیزی‌ده آنا لساندن باشقه انکلیزجه‌یی ، یاخود فرانسزجه‌یی تحصیل ایده‌جك .

شیمدی بو پروغرامی تدقیق ایدن آدم نه دیه‌جك ؟ شبهه یوقدرکه غربلیلر بویله بر پروغرام وجوده کتیررکن نه هوسلرینه ، یاخود کیفلرینه اتباع ایدرك عبث بر ایش کورمشلر ، نه‌ده قیزلرك وقتنی بیهوده یره هدر ایتمك ایسته‌مشلردر . البته ، کندی ملتلرینه خاص اولان شئون اجتماعیه الجاسیله بوکا لزوم کورمشلردر . زیرا اونلر قیز مسئله‌سنده بز مسلمانلره مخالفدرلر . اوراده‌کی قیزلر صنایع ایله ، امور خارجیه ایله ، بالخصوص کتابت ایشلریله مشغول اولورلر . حیات اجتماعیه‌لری ایسه بزم تعقیب ایتدیکمز حیاته مخالفدر . اوراده‌کی قادینلر بزمکیلر کبی مستور اولمدقلری ایچون صباح ، آقشام محافلده ، مجالسده دائما بیانجیلرله اختلاطده بولونورلر . ایسته‌دکلری کبی دولاشیرلر .

بکندکلریله معاشرتده بولونورلر. آرزو ایتدکلری کندیلرینه دوست وزوج انتخاب ایدرلر. بناءً علیه بوامثلر طرز حیاتلری ایجابی قیزلرینه اجنبی لسانلردن برینی اوکرتمه‌یه مجبوردرلر. اوحالده غربده‌کی قیزلرك بویله بر لسان اوکرنملری نه زمانلرینك بیهوده ضیاعنی، نه ده کندیلرینك عبثله اشتغالی موجب اوله‌ماز. بونکله برابر آلمانیا کبی آوستریا کبی بویوك مملکتلرده‌کی قیزلردن چوغنی کوریورز که تعلیم ابتدائیلرینی اکمال ایتدکجه کندی آنا لسانلرندن باشقه بر لسان اوکرنمه‌یه قالقیشمایورلر.

شو سرد ایتدیکمز مطالعاتی کوردکدن صوکرا مسلمان قیزیله اوروپالی بر قیزی مقایسه ایدیکمزده باقالم نه فکر حاصل ایده‌جکسکز؟

۱ — مسلمان قیزی شریعت اسلامیه مقتضاسی اوله‌رق ولیلرینك ضمانی وحمایه‌سی آلتنده بولونور. قوجه‌یه وارنجه‌یه قدر ولیلری طرفندن انفاق ایدیلملری شرعاً مجبوریدر، که بو بابده‌کی تفصیلات کتب شرعیه‌ده مصرحدر.

۲ — مسلمان قیزی محرملرندن باشقه‌سیله اختلاط ایده‌مز؛ بناءً علیه اوروپالی قیزك اثبات وجود ایده‌بیله‌جکی محافلده، مجالسده بولونه‌ماز.

۳ — مسلمان قیزی شرعاً مسلماندن باشقه‌سنه واره‌ماز.

پك اعلا! بر مسلمان قیزی غرب لسانلرینی اوکرنمکدن نه کبی فائده تأمین ایده بیلیر؟ خصوصیله عمرینك معارف ابتدائیه تحصیله حصری لازم کلن ایلك سنه‌لرنده بویله اجنبی لسانلرینی اوکرنمه‌یه قالقیشمسی عجبا حکمته، مصلحته موافقمیدر؟ دینیله‌جك که: لسان تحصیلی فائده‌دن خالی اوله‌ماز: اوت، بو خصوصده بزده قطعیاً مناقشه ایده‌جك دکلز. لکن بر اجنبی لساندن استفاده ایده‌بیلمك ایچون اولسان اوزرینه مدون بولونان آثار نافعه‌یی، مثلا حفظ صحته، اخلاقه، ادارهٔ بیتیه‌یه وسائر مهم شعبه‌لره عائد کتابلری اوقویوب آکلایه‌جق قدر ملکه لازمدر. حالبوکه فرانسز، یاخود انکلیز، یاخود آلمان لسانلرینی بلکه اوستون کورو بیلمش اولان بر قیز ایچون بو لسانلرده‌کی دقایقی، اسراری احاطه ایده‌بیلمك نه مشکل بر مسئله‌در! بز مصرده اولسون، سائر بلاد اسلامیه‌ده اولسون، مسلمان قیزلرینك اوروپا لسانلریله مشغول اولملرندن حصوله کلن نتیجه‌لری آراشدیردیغمز زمان بوزوالیلرك کیجه کوندوز مخیل عشق وسودا ماجرالریله دولو حکایه‌لر (رومان) اوقومه‌یه انهماککندن باشقه بر استفاده‌لرینی کوره‌مدك. ایشته بونلرك منتهای تحصیللری بو اولدیغی کبی اك زیاده خوشلاندقلری ده ینه بوندن عبارت.

بومثالی سرد ایتمکدن مقصدمز، ملتلرك تأصیل اولوب ده اسباب ونتایج حقنده اعمال فکر ایتمکسزین باشقه‌لرینی تقلیده قالقیشدقلرینی کوسترمکدر. شاید شو صوك ایکی سنه ظرفنده عالم اسلامده، خصوصیله تورکستان، سیبریا وممالك محروسهٔ شاهانه‌ده ظهوره کلن انتباهی کورمه‌مش اولایدق یأسمز صوك درجه‌یه کله‌جکدی. اوت، بورالرده‌کی مسلمانلر شرکتلر، اقتصادی مؤسسه‌لر وجوده کتیرمك ایچون اوغراشیورلر وعلمی، اجتماعی شؤونلرینك اصلاحی ایچون اللرندن کلدیکی قدر چالیشیورلر. بونکله برابر بز بونلری ده دیکر ملتلرك آرقه‌سندن کور کورینه کیتمکدن واو ملتلرك وضع ایتدکلری پروغراملری، قانونلری عیناً اقتباس ایلمکدن، یاخود اونلرده‌کی مؤسساتك عینی وجوده کتیرمکدن تحذیر ایدرز. زیرا تقلیدك بودرلوسی مقلد اولان ملتلرك محوینی استلزام ایدر.

مترجمی: محمد عاکف عبدالعزیز چاویش

مکه امیر سابقی باغی حسین

«العالم الاسلامی» رفیق محترممزدن ترجمه اولنمشدر:

امیرالمؤمنین، خلیفهٔ رسول امین سلطان محمد خان خامس افندیمز حضرتلری دیار اسلامی اسارتدن قورتارمق، کلمهٔ دینی اعلا ایلمك مقصد معظمیله جهاد مقدسی اعلان ایتدی. تام بو صیره‌ده یکرمنجی عصرك ابوجهلی بولونان وخاندان نبوته انتسابندن باشقه هیچ بر مزیتی کوروله‌مه‌ین مکه امیری حسین ده نفس امارهسنه، تمایلات سفلیه‌سنه، طویغو بیلمه‌ین احتراصاتنه، الله قورقوسندن، ایماندن هیچ نصیبی اولمایوب صاری آلتونلرك طنینندن باشقه بر صدا ایله جذبه‌یه کله‌ین وجدان سافلنه تبعیتیله بر وقت ابوجهلك مسلمانلره قارشی طاقندیغی طوری آلدی؛ دین دشمنلریله برلشه‌رك انکلیز سیاستنك خدمتکاری کسیلدی؛ دیار اسلامی اضمحلاله سوروکله‌مك، اسلامك وبوتون مسلمانلرك صوك ملتجاسی اولان دولت عثمانیه‌یی انقراضه محکوم ایتمك ایسته‌دی. بوتون جماعت اسلامیه شو نقطه‌ده متفقدرکه: شاید قرآن حکیمك هنوز نازل اولمیان آیات جلیله‌سی قالمش اولایدی، کتاب اللهك او قسمی، بو آدم حقنده، کرك ابوجهل، کرك دیکر فاجرزندیقلره عائد اولمق اوزره وارد اولان لعنتلرك دها شدتلیلرینی احتوا ایدردی.

مسلمانلرك عوام قسمی حسینك بو حرکتنه قارشی حیرتلره دوشدیلر. حالبوکه شمدی‌یه قدر ارتکابندن چکینمدیکی فضاحتلری تعقیب ایتمه‌یدیلر؛ کذلك ایشك ایچ یوزینی، کندیسنك ماهیت حقیقیه‌سنی بیلمه‌یدیلر، بو آدمدن بویله بر حرکت ظهورنده هیچ ده استغراب ایدیله‌جك بر جهت اولمدیغنی آکلارلردی. بر حد ذاتنده پك آجیقلی اولان شو فرصتی وسیله اتخاذ ایدرك بو مخلوقك فنالقلریله

اسلامه و مسلمانلره قارشی ارتکاب ایلدیکی جنایتلره دائر بر نبذه
معلومات ویره‌جکز. تا که ماهیتی تماميله آ کلاسونلرده فسقنك
وامر الهیدن خروجنك جزاسی اوله‌رق کیجه کوندوز کندیسنه
لعنت اوقوسونلر.

آلتی یدی عصردن بری دین مبینك حامیسی بولنان عثمانلی
پادشاهلرینك اك بویوك مدار مفخرتلری «خادم الحرمین» عنوانی
بالاستحقاق احراز ایلمکدن عبارت اوله‌یغی و بونلرك اك بویوك وصف
ممیز تاریخیلری خاندان نبوتك سلالهٔ طاهره‌سنه قارشی مفرط بر محبت،
عظیم بر حرمت شکلنده تجلی ایله‌دیکی ایچون او سلالهٔ کریمه‌نك بعض
منتخب افرادی حقنده اظهاری معتاد اولان تظاهرات تکریم واعزازی
اسکیدن بری محافظه ایتمشلردر. [نصل که غرب حکومتلری ده
کندی ملتلری آره‌سنده یتیشمش اعاظمك احفادینه؛ حکومتلر،
مذهبلر، مسلکلر وجوده کتیرن مؤسسلرك سلاله‌سنه قارشی عینی
وظیفهٔ حرمتی ایفا ایتمکده‌درلر.] بو فخری تظاهرات ایسه
«مکه امارت» ندن عبارتدر. شیمدی بزم ایچون ایکی مهم نقطه
واردرکه اونی بوراجقده ایضاح ایتمکلکمز ایجاب ایدیور:

۱) فاطر حکیمك «ان اکرمکم عندالله اتقیکم» حکم جلیلی،
برده «من اطاعنی ادخلته الجنة ولو کان عبداً حبشیاً ومن عصانی
ادخلته النار ولو کان شریفاً قرشیاً» مآلنده‌کی حدیث قدسیسی ایله
شارع اعظم صلی الله علیه وسلم افندیمز حضرتلرینك «انا جد کل تقی»
طرزنده‌کی قول کریمی اساسلری اوزرینه مؤسس بولونان اسلامك
دموقرات حکومتنده‌کی قاعدهٔ محکمه‌یه رغماً؛ اصحاب کرامك
حضرت علیدن اول ابو بکر، عمر، عثمان (رضی الله عنهم اجمعین)
حضراتنه بیعتلریله شو حرکتده مندمج معنای مساواته رغماً؛ قرآن
کریمك رسول اکرم (صلعم) افندیمزك عمجه‌لری بولونان ابو لهبی
تحقیر ایتمسنه وبو تحقیرك صرف سلاله ایله، یاخود فخر کائناته
انتساب ایله عزت وشرف قازانیله بیله‌جکی احتمالی ابدیاً سلب ایتمش
اولماسنه رغماً عثمانلی پادشاهلری مفطور اولدقلری مکارم اخلاقك
سوقیله سلالهٔ نبویه‌یی تکریم ایتمکدن و بو خاندان جلیله قارشی شرفیله
متناسب تظاهراتده بولنمقدن هیچ بر زمان کری طورمامشلردر.

۲) مکه امارتی حاکمیت، سیادت، یاخود ولایت و آمریت دیمك
دکلدر. زیرا اوراده حجاز ولایتنك اداره‌سندن مسئول اولان و بوتون
امور مملکت اوزرنده تصرف ایدن بر والی واردر. بناءً علیه بو عنوان
معنوی، بو پایهٔ شرف حدودی فرمانلرله صراحةً تعیین ایدیلمش
بر وظیفه‌دن عبارتدرکه اوده اداره ایشلرینه فعلاً مداخله ایتمه‌مك
ودین ودولتك خیر وسعادتی ایچون دعوات طیبه‌ده بولونمق اوزره
حجاجك «وفاه» سی وعزت وراحتلرینك تأمینی جهتلرینك کندیسنه
احسان ایدیلمش اولمسیدر. بو ایسه امیره ایدیله‌جك اکرام واحترامك
منتهاسیدر. زیرا ایش باشنده اولانلر عادلانه حرکت ایتدکلری تقدیرده

بیله انسانلرك یاریسی کندیلرینه دشمن اولور. عثمانلی پادشاهلری
ایسه بوتون کائناتك خاندان نبوته محب اولمسنی ایسته‌دکلری ایچون
اوته‌دنبری بونلره جمهوریتله، یاخود مشروطیتله اداره اولونان
ممالکده‌کی رئیسلرك مقام معنویسنی ویردیلر وخاندانلرینك شرفیله
عالم اسلامك کندیلرینه قارشی بسله‌دیکی محبتی بو صورتله شائبهٔ نقصان
وخللدن حمایه ایتدیلر. ایشته مکه‌ده هم امیر، هم والی بولونمسنده‌کی
سر بودر. بونی کورنلر سلالهٔ نبویه رؤساسی بولونان مکه امیرلرینه
عثمانلی پادشاهلری طرفندن تخصیص ایدیلن مرتبهٔ معنویه‌نك بویوکلکنی
درحال تسلیم ایدرلر. امیر ایله والی آره‌سنده‌کی فرق ایسه میدانده‌در.
لکن اویله کورولیورکه امیر حسین کبی نفوذ نظردن، اصابت رأیدن
محروم اولانلرك کوچوك قالمش روحلری بو مقام معنوینك شاهقهٔ
مجدندن طویمق بیلمز احتراصلر، اداری انتریقه‌لر، زوننه رحمت
اوقوته‌جق ظلملر درکسنه ایندکجه بردرلو راحت ایده‌میور. اوت،
بو احتراصلر، بو ظلملر بوتون اهل حجازی کندیسندن بیزار ایتدی.
بوتون حجاجی علیهنه چویردی. هله بو صوك جنایتی کندیسنی خسران
مبینه سوروکله‌دی کوتوردی. فلا حول ولا قوة الا بالله.

خلیفهٔ مسلمینه قارشی خروج ایدن امیر سابق حسین یدی سکز
سنه اول شورای دولت اعضاسندن ایدی. یعنی نه کندیسی، نه‌ده پدری
ابن الرشیدلر، ابن سعودلر، ابن صباحلر، امام یحیالر کبی معین
بر ریاسته، یاخود بر مقامه صاحب امرادن دکل ایدی؛ آنجق جد
معظمنه حرمةً دولت طرفندن تعیین ایدیلمش بر مأمور ایدی. زیرا
دار الخلافه‌ده بولوندیغی زمان کندیسنه حکومتجه حسن ظن ایدیلیوردی.
اوت، اوصیره‌ده زهد وتقوانك مجسم بر تمثالی کورونیوردی. قولتوغنه
مصحف شریفی، النه تسبیحی آلمادقجه بر یره چیقمایوردی. بونکله
برابر ینه شرفادن اولان عمجه زاده‌لرینه ال آلتندن فنالقلرده
بولونیوردی. ظاهراً کوستردیکی بو تقوی سببیله خاقان مخلوع کندیسنی
احسانلره، عطیه‌لره، هدیه‌لره غرق ایتمش؛ کوشکلر ویرمش؛
دها صکره‌ده امیر علی پاشانك عزلی اوزرینه امارته تعیین ایتمش ایدی.
حسینك زمان امارتنده کندیسندن حجازك اصلاحی، اهالینك وحجاجك
ترفیهی، عدالتك اقامه‌سی، معارفك، علوم عالیه و آلیه‌نك تعمیمی کبی
اجرا آتی بکله‌ینلر اکثریته بالغ اولمشیدی. آنجق کندیسی یقیندن
طانیان ارباب رویت «مقصدینی الله کچیرنجه‌یه قدر نماز قیلدی، اوروج
طوتدی؛ ایشی اولوب بیتینجه نه نماز قیلدی، نه‌ده اوروج طوتدی.»
دیدیلر وبو آدمك هیچ بر حدود ایله مقید اولمیان احتراصاتنه انضمام
ایدن مفرط طمعکارلغی، دسائس شیطانیه‌سی، سیاسی خصملرینه
قارشی هیچ بر حس مرحمت طویمایان شدتی، الحاصل استبداد ظالمانه‌یه
عاشق اولان اوغلی عبدالله‌ك افساداتنه تماميله انقیادی خلقك بسله‌دیکی
آمال خیرك تحققنه صورت قطعیه‌ده مانع اوله‌جغنی اکیداً سویلدیلر.

خلیفهٔ مسلمینه قارشی خروج ایدن حسین مکه امارتنه کچدیکی

زمان مسلكى شو نقطه‌لره انحصار ايتمشدى :

١) هر درلو اصلاحاته قارشى كلمك و خلقك اموالى ايسته‌ديكى كبى يوته‌بيلمسى ايچون قديمى حالى اوزرينه ترك ايتمك .

٢) وسائل ممكنه‌نك كافه‌سنه توسل ايتمك صورتيله ثروت بريكديرمك ؛ ولو طوتولان يوللر فرائض دينيه‌نك تعطيلنه مؤدى اولسون .

٣) حكومتله اهالى آره‌سنه شقاق تخملرى اكمك .

٤) جزيرة العربده سياسى ، ادارى مشكلات ايجاد ايتمك .

٥) عربستانى دولت عثمانيه‌دن آييرمق ، صكراده شخصنى (خليفه!) اعلان ايلمك ايچون انكلتره حكومتى ايله و مصرده‌كى انكليز طرفدارى خائنلرله توحيد مساعى‌يه چاليشمق .

٦) عقله كله‌بيلن وسائطك كافه‌سيله خصملرينى ازوب بيتيرمك .

٧) شريعت غرانك احكامنه مخالف بولونان « ابونى » قانونى تنفيذده آلابيلديكنه ايلرى كيتمك .

١

مشير كاظم پاشا حجاز واليسى بولونديغى اثناده ، اخلاقدن نصيبى اولميان بعض مطوفلرك اغفالاتى يوزندن حجاجك چكديكى صيقنتيلرى كوزيله كورديكى ايچون ، خلقك ممنونيتى موجب اوله‌جق بر لايحهٔ نظاميه وجوده كتيردى . بو لايحه‌ده مطوفلره ويريله‌جك اجرتك مقدارينى تعيين و هر ايكى طرفك حقوقنى تبيين ايتدى . حجاجكماللرينى يغماده پك ايلرى كيدن ؛ اختلاسلرى ، سرقتلرى تواتر درجه‌سنى بولان يوسف قطان كيلرى چيقاردى . يوز بيكلرجه مسلمانلك مصالحنى صيانت ايدن شو اجرا آت اوزرينه امير فنا حالده قيزدى . زيرا هر برينى قطعات اسلاميه‌دن برينه تعيين ايتمه‌سنه مقابل مطوفلردن صيزديرمقده اولديغى كليتلى مقدارده‌كى واردات سنويه‌سنه طوقونه‌جقدى . [امير هر مملكتك مطوفندن حجاجك مقدارينه كوره تخالف ايتمك اوزره سنوى بش بيكدن يكرمى بيك ليرايه قدر پاره آلير . طبيعى‌دركه بوقدر كليتلى بر پاره‌يى ويره‌جك اولان مطوف حاجيلرك صيرتندن كرك كنديسى ، كرك عونه‌سى ايچون اون قاتى چيقارير .] ايشته بو سببدن حسين فتنه‌لر ، قيامتلر قوپاره‌رق لايحهٔ نظاميه‌يى ابطال ايدوب ايشى اسكى حالنه ارجاع ايدنجه‌يه قدر اوغراشدى . مع‌مافيه بوقدرله اكتفا ايتمدى . بلكه اخلاقسزلغيله ، فاحش صورتده‌كى اختلاسيله اشتهار ايتمش اولان اشخاصك كافه‌سنى وظيفه‌لرينه اعاده ايتدى . زيرا بونلر كنديسنه بيوك مقدارده پاره ويرييورلردى . عبادالله‌ى صويمق ايچون واسطه‌سى اولان يوسف قطانى‌ده بلديه رياستنه كچيردى . يوسفك اللى بيك ليرا اختلاسى ميدانه چيقه‌رق املاكى و سنداتى محكمه‌جه تحت حجزه آلنمسى اوزرينه امير حسين حيله‌لرك هر درلوسنه ، وعدلرك ، تهديدلرك كافه‌سنه مراجعت ايتدى . هيچ بر مسوغ قانونى بولونمقسزين دعوايى طوردوردى . املاكى سندلريله برابر يوسفه اعاده ايتديردى . « حجاز قطعه‌سى شرعى ، ياخود نظامى محاكم ايله اداره اولونه‌ماز . بوراده حاكم اولان قوت عرف ايله اميرلرك اداره‌سندن عبارتدر . » ديدى !

حكومت صحيه تحفظخانه‌لرينى اصلاح ايتمك ، دكز صويى تطهيره مخصوص ماكينه‌لرى چوغالتمق ، يكى طرزده كنيش خسته‌خانه‌لر وجوده كتيرمك ، فقير حاجيلر ايچون خانلر ، عمارتلر تأسيس ايلمك ايسته‌دى و بوكا قارشولق اولمق اوزره دوه باشنه بر ويركى طرح ايتدى ، كه بوده جده‌دن مكه‌يه قدر اون غروش ، مكه ايله مدينه آره‌سى ايچون‌ده آلتمش غروشدى . بونك اوزرينه امير حسين بر طرفدن تجارى تحريك ايتدى ، ديكر طرفدن عربلرى آياقلانديردى . حال بوكه بو پاره‌يى حاجيلر ويرييوردى . مع‌مافيه حسينك مقصدى عربلرك منافعنى كوزه‌تمك دكل ، اصلاحاته قارشى كلمكدى . نا صيل كه برى چيقارده دوه‌جيدن شكايت ايده‌جك اولورسه امير حسين او دوه‌جيدن دوه باشنه حكومتك « تحريرجيه » ناميله وضع ايتمش اولديغى ويركينك ايكى قاتى هيچ بر حقه ، هيچ بر حكم شرعى‌يه مستند اولمقسزين جزا اوله‌رق زورله آلير ، و بو صورتله طوپلانان پاره‌لرده طوغرودن طوغرويه كندى جيبنه كيرر .

زنكين مجاورلردن بعضيلرى مكه ايله جده‌ده يكى اصولده صحى قبنالر وجوده كتيرمك ايسته‌ديلر . لكن امير حسين خطهٔ حجازيه‌نك بر ون اولاده‌كى حالى اوزرينه قالماسى لازم كله‌جكنى ايلرى سوره‌رك و قانون ترقى‌يى كلياً انكار ايدرك بوكا قطعياً موافقت ايتمدكدن باشقه زواللىلرى اولومله ، نفى ايله تهديد ايلدى .

حكومت جده ايله مكه و مكه ايله مدينهٔ منوره آره‌سنده دمير يولى وجوده كتيرمك ايسته‌مش و حصوله كله‌جك وارداتك بشده برينى عربان طاغيتمه‌يى تعهد ايلمشدى ، مع‌مافيه عربانك استفاده‌سى بوقدرله قالمايه‌جق ، خطك بوتون مستخدملرى ، محافظلرى كنديلرندن انتخاب ايديله‌جكى كبى ، شمندوفر سايه‌سنده اراضيلرى قيمتلنه‌جك ، محصوللرى آرته‌جقدى . امير حسين اولانجه قوتيله بو تشبثه قارشى كلدى . بر معتاد عربانك منافعنى ايلرى سوردى . لكن بو هيچ بر وقت طوغرو دكلدى . زيرا دوه‌جيلرك عددى يكرمى بيكى كچميوردى . بر دوه وسطى اوله‌رق سنه‌ده نهايت بش ليرا قازانج براقه‌بيله‌جكندن بوتون دوه‌جيلرك آله‌جقلرى پاره يوز بيك ليرايى آشميوردى . حال بوكه شمندوفر وارداتى سنه‌ده ايكى ميليوندن زياده‌يه بالغ اوله‌جغندن بونك عربانه ويريله‌جك بشده برى بوكون آلمقده اولدقلرى مقدارك درت مثلى بوليوردى . خطك كنديلرينه تأمين ايده‌جكى ديكر منفعتلر ايسه طبيعى حسابه داخل دكلدر . مع‌مافيه امير حسينك اوغلى فيصل شايد بوتون امتيازاتى باباسنه بخش ايديله‌جك اولورسه بو خطك تمديدينى تكفل ايده‌جكنى صراحةً سويلمشدى .

مكه تاجرلرندن برى اوچ سياره (اوتوبوس) كتيره‌رك جده

ایله مکه آره‌سنده ایشلتمك و بونلرله دوه اوزرنده سیاحته تحمل ایده‌مه‌یه‌جك خسته ، یاخود ضعیف حاجیلری طاشیمق ایسته‌مشدی. امیر حسین بو اوچ سیاره‌دن برینی یاقدیردی . دیکر ایکیسی‌ده یودرومك برینه آتدیره‌رق چوروتدی . هرنه قدر صاحبی خارجه کوندروب صاتمق ایسته‌دیسه‌ده بیچاره‌نك حجازه تجدد صوقمق ایسته‌مسنه جزا اوله‌رق بوکاده مساعده ایتمه‌دی . غریبدرکه جناب حق اونك‌ده باشنه « بنی‌حرب » عربلرینی مسلط ایدرك حکومتدن کندیسنه هدیه ایدیلن اوتوموبیلی اونلره یاقدیردی .

شرفادن شرف پاشا طائفده مزروعاتی صولامق ایچون آرته‌زیه‌ن قویوسی آچمق ایسته‌مشدی. بونك ایچون ایجاب ایدن آلاتی کتیرته‌رك کندی اراضیسی داخلنده عملیاته باشلاتدیغی کبی امیر حسین بو ایشی‌ده بدعت اولمق اوزره جبراً تعطیل ایتدیردی . پاشانك جلب ایتمش اولدیغی آلات حالا اوراده معطل برحالده طوریور.

وهیب پاشا طائف ایله مکه آره‌سنده کائن جبل کرا یولنی تعمیر ایدرك آرابه‌لرك مرورینه مساعد برحاله کتیرمك ایسته‌مشدی . امیر حسین بونی منع ایچون بوتون نفوذینی استعمال ایدوب موفق اوله‌مایینجه جاهل بدویلری عسکره قارشی تحریك ایتدی. ایش عربان ایله عسکر آره‌سنده مصادمه‌یی انتاج ایتدیسه‌ده اولکیلرك انهزامی اوزرینه یولك اتمامی میسر اولدی . بالآخره عربان یاپدقلرینه نادم اوله‌رق امیر طرفندن تشویق ایدیلدکلرینی اعتراف ایتدیلر .

عین زبیده‌نك اصلاحیله صولرینی مکه‌یه کتیرمك ایچون حجازده برهیئت واردی . امیر حسین بوهیئتی کندی یغماکرلکلرینه واسطه اتخاذ ایتدی . لکن اعضاسی ایش کورمکدن صورت قطعیه‌ده منع ایلدی . حتی بونلر مملکته صو کتیرمك ایچون یول یاپمه‌یه ، خریطه آلمه‌یه قالقیشه‌جق اولورلرسه حبسی اولدوره‌جکی کوله‌لری واسطه‌سیله کندیلرینه بیلدیردی .

فؤاد پاشا والیلکی اثناسنده مسکوکاتی اصلاح ایتمك ایسته‌یه‌رك تجار طرفندن حاجیلرك پاره‌لری ، حکومتك منافعی بازیچه اتخاذ ایدیلمه‌مسی ایچون کرك عثمانلی ، کرك اجنبی پاره‌لرینك حقیقی قیمتلرینی نظام مخصوص ایله تعیین ایتمشدی . لکن کوزی طویمق بیلمه‌ین بو اصلاحات دشمنی تشبث واقعك کندیسنه قارشی پك بویوك برقازانج قاپوسنی قاپایه‌جغنی کورور کورمز اولانجه قوتیله بونظامه مخالفت ایتدی وموفق اولونجه‌یه قدر اوغراشدی .

حازم بك حجاز والیسی ایکن طائفده اصلاحات یاپمق آرزو ایتمشدی . بو جمله‌دن اوله‌رق ذاتاً برقسمی ییقیلمش اولان سورك بوسبتون اورته‌دن قالدیریلمسی ، یوللرك کنیشله‌تیلمسی ، مکه اغنیاسنك صیفیه‌لرینی تشکیل ایدن اولره نظر ربا مناظر ویریلمسی دوشونمشدی‌که امیرك اوغلی علی بکك اعضاسیفتیله داخل اولدیغی ولایت مجلس اداره‌سی‌ده والینك قرارینی تصویب ایتمشدی . لکن عقللرك ادراك ایده‌مه‌یه‌جکی برسببدن طولایی امیر بوکاده معارض چیقدی . اهالی‌یی قرار واقعك فسخیله مملکتك اسکی حالنده ابقاسی طلبنی حاوی محضرلر تنظیمنه اجبار ایتدی . بوصورتله تصور ایدیلن اصلاحات یوز اوستنه قالدی .

دکز صوینی تطهیر ایچون جده‌ده موجود اولان آلاتی اورته‌دن قالدیرمق ، شهره یاقین قویو صولریله اکتفا ایتمك ، دمیر یوللری انشاسندن واز کچیلمسنی ایسته‌مك ، جده‌ده‌کی محاکم نظامیه‌نك ، حجازده‌کی پولیس دائره‌لرینك ، بدعتدر دییه ، لغوینی طلب ایتمك اوزره عربانی تشویق ایدرك بونلره مهرلی محضرلر ترتیب ایتدیردی . (١٤ ربیع الآخر ۳۳۲) عربانه یوللری اوردوردی ، کاروانلری صویدوردی. بونك اوزرینه پولیس دائره‌لری لغو اولوندیغی کبی حکومت دمیر یولی یاپدیرمه‌یه‌جغنه واهالیدن ویرکی آلمایه‌رق حالك اسکیسی کبی دوام ایده‌جکنه دائر وعد ویردی .

طائفده موجود عسکره اوته‌دن بری یورویش یاپدیریلیر وتعلیم ایتدیریلیردی . امیر حسین بوعسکرك تعلیم مقصدیله قیشله‌لرك خارجنه چیقاریلمامسنی طلب ایتدی . بوطلب ، عسکری تعلیمدن منع ایتمکدن باشقه معنایی مفید اولمدیغی ایچون ، وهیب پاشا طرفندن قبول اولونمادی . بونك اوزرینه امیر اوغلی عبداللهی طائف جوارنده‌کی قبائله کوندردی . عبدالله بونلره : « عسکرلرك تعلیم وسیله‌سیله سزك یوردلریکزه یاقلاشمسی خیره علامت دکلدر . شاید شیمدیدن بوکا قارشی کله‌مه‌جك اولورسه‌کز آره‌دن بر آزمان کچنجه بونلر سزك عرضکزی ، مالکزی هدر ایدرلر . اکر سلاحه صاریله‌جق اولورسه‌کز پدرم سزه لازمکلن معاونتی دریغ ایتمه‌یه‌جك. » دیدی. عبداه عربانك نزدندن دعوت ایتدیکی صره‌ده بیکباشی درویش بك طابورینه تعلیم ایتدیریورردی . عربلر عسکره قورشون آتمه‌یه باشلادیلر . درویش بك بدایتده بونلری نصیحتله یوله کتیرمك ایسته‌دیسه‌ده موفق اوله‌مادیغنی کورونجه تأدیبلرینی امر ایتدی . بونك اوزرینه جاهل بدویلر خطالرینی آکلایه‌رق عبداللهك تشویقیله ایشله‌مش اولدقلری قباحتك عفوینی طلب ایتدیلر . بووقعه‌دن صکره عسکر کرك عینی موقعده ، کرك دیکر جهتلرده ، معتاد هیچ کیمسه‌یه ضررلری طوقونمقسزین تعلیملرینه دوام ایتدیلر .

٢

امیر سابق حسینك یوقاروده صایدیغمز یغماجیلقلرندن ماعدا برده صرّه مسئله‌سی واردركه بونده‌ده پك شنیع بر صورتده تحكم ایدردی. اوت، ارباب استحقاقی عائداتندن محروم براقه‌رق سومدكلرینه پك آز برشی ویرر، سودكلرینی ایسه اغنیا درجه‌سنه چیقاریردی. حتی بو یوزدن حجازده‌كی برچوق شریف عائله‌لری ضرورتك صوك درگه‌سنه ایندیلر. مع‌مافیه حسین بونكله‌ده اكتفا ایتمه‌یه‌رك بوتون اشیای تجاریه‌دن دخولیه رسمی آلیر و مملكتك اصلاحنه صرفی ایجاب ایدن بو پاره‌لری اوتامه‌دن، صیقیلمه‌دن كندی بوغازینه كچیرردی. كاشكه بوقدرله قالسه‌یدی؛ هیهات! «اوغلی» قانوننه اتباعاً مقتولك دیتندن ثلثی امارت واشراف نامنه غصب ایدردی‌كه بوكا نه شریعتك، نه عقلك، نه‌ده قوانین موضوعه‌نك اصلا مساعده‌سی یوقدر.

حسین، آشاغیده ذكر ایده‌جكمز وجهله، عسیر مسئله‌سنی احداث ایدرك ادریس ایله حرب ایتمك ایچون عسكر طوپلایوب كیتدیكی زمان حكومتدن یوز بیك لیرا آلمشدی. تماميله یوتدیغی بو پاره مقابلنده اوراق مثبته مقامنه قائم اولمق اوزره حكومته برطاقم اویدورمه سندلر، اصلسز مضبطه‌لر تقدیمندن اوتانمادی. حتی او آرالق حكومت طرفندن كندیسنه تسلیم ایدیلن توفكلردن برقسمنی بدویلره غایت اوجوز اوله‌رق صاتدیغی كبی بونلردن ایكی بیك قدرینی‌ده «مران»ده صاقلایه‌رق عربان طرفندن قاچیریلدیغنی ادعا ایتدی.

وهیب پاشانك حجازه مواصلتك عقبنده، اشاغیده بیان ایده‌جكمز وجهله، یالان اشاعه‌لرله برفتنه احداث ایدرك جده ایله مكه آره‌سنده تجاره وحكومته عائد ایكی بیك دوه‌یوكی اشیایی صویدوردی وبو اشیادن بشده برینی كندیسی ایچون آییروب «مران»ه كوندردی. متباقیسی‌ده عربانه طاغیتدی.

عتیبه قبائلی حسینك جورندن بیزار قاله‌رق ینه كندیلرندن اولوب‌ده ابن‌السعودك تابعیتنده بولونان عشائره التحاق ایچون نجده كیدنجه حسین صوك درجه‌ده غضبه كله‌رك بالعموم نجد اهالیسی ایكی سنه مدتله فریضهٔ حجی ایفا ایچون حجازه كلمكدن منع ایتدیكی كبی بونلرك حجازله اولان تجارتلرینه‌ده مانع اولدی. بوصورتله هم نجد، هم حجاز خلقی متضرر ایتدی. حتی حكومت طرفندن اصدار اولونان شدتلی امرلره رغماً بوكافرانه عنادنده اصرار ایتدی. نهایت برطرفدن حكومتك تهدیدی، دیكر طرفدن دمین ذكر اولونان قبیله‌لرك رجعتی اوزرینه نجدلیلره حج ایچون مساعده ویرمك لطفنده بولوندی!

«بنی‌حرب» قبیله‌لرینك قاضیسنی قحبه‌لكله اولدورته‌رك حج قافله‌لرینی اوچ سنه‌دن بری طریق سلطانی‌یه مقابل طریق شرقی‌یی طوتمه‌یه اجبار ایتدی‌كه اولكی یول دها قیصه، دها راحت اولمقله برابر دوه باشنه بش لیرا ایله قطع اولونمقده ایكن ایكنجی یول ایچون یدی بچوق لیرا ویرمك ایجاب ایدییوردی.

جهاد مقدسك اعلانندن بری حسین پاره چارپمق، مسلمانلرك حقوقنی غصب ایتمك ایچون درلو درلو سفیل واسطه‌لر ایجاد ایتدی. اولا خارجدن حجازه كتیریله‌جك بوتون ارزاقی احتكار آلتنه آله‌رق بونك ایچون جده‌ده بلدیه رئیسی سلیمان قابل، مكه‌ده‌ده اورا بلدیه رئیسی یوسف قطانی وكیل تعیین ایلدی، كه بونلرك ایكیسی‌ده كندی آدملریدر. بونك اوزرینه اسعاری آلابیلدیكنه یوكسلده‌رك بیچاره حاجیلرله یرلی اهالی‌یی اولوم درجه‌سنه كتیردی.

حكومت سنیه یمنده‌كی مجاهدلرله مأمورلره ــ انكلیزلرك امیر كبیر عنوانی ویردكلری ــ بوحسین واسطه‌سیله برقاچ دفعه‌ده اولمق اوزره اوچیوز بیك قدر لیرا كوندردیكی حالده الله قورقوسی بیلمه‌ین بوحریف او پاره‌نك آنجق آلتیده برینی كوندردی.

حسین، حجازدن برچوق مجاهد چیقاره‌جغنی اوغلی فیصل واسطه‌سیله دردنجی اردو قوماندانلغنه وعد ایدرك طور سینایه كیده‌جك اولان بو مجاهدلر طرفندن عائله‌لرینه براقیلمق اوزره ایجابی قدر پاره ایسته‌یوب آلدیغی حالده بونك اوطوز بیك لیراسنی توزیع ایتمه‌دن اعلان عصیانه قالقیشدی. اصل غریبی شودركه بزم پاره‌لرمزله بزم ناممزه طوپلامش اولدیغی مجاهدلری بزم علیهمزه سوق ایتمكدن اوتانمادی. لكن بو تمیز یوركلی مسلمانلرك امیر طرفندن ارتكاب ایدیلن شو خیانته قارشی حمیتلری غلیانه كله‌رك بزم عسكره التحاق ایتدیلر، وجودینی قالدیرمه‌دقلری بوخائنك اجباریله طوتولمش اولدقلری حركتدن طولایی صوك درجه‌ده متأسف وپشیمان بولوندقلرینی اعتراف ایلدیلر.

حسینك انكلیزلردن الدیغی اون بیك لیرا مقابلنده مشهور ثامدن كیمسی قهرمانلرینی اولدورمك ایچون بدویلری ناصیل تشویق ایتدیكی ایسه هپمزك معلومیدر.

غالب پاشا حجاز فرقهٔ عسكریه‌سیله مدینه‌دن مكه‌یه كیدركن حسینك اوغلی علی حاضر بولونه‌رق دوه باشنه یدی لیرا ایسته‌مشدی، كه بونك ربعی امارتك حقی ایدی. حالبوكه بنی حرب قبائلی مشایخی درت بچوق لیرایه راضی اولمشلر ورهینه ویرمه‌یی تعهد ایتمشلردی. والی پاشا امیره اكراماً علی بكك طلبنی قبول ایتدی. بوصورتله حجازده‌كی قبائلك اك بویوكی اولان بنی حربك مضایقه‌سی امیرك سایهٔ مرحمتنده! برقات دها آرتمش اولدی.

حسین جده‌ده‌كی آجنته‌لرله هرسنه اتفاق ایدرك اوچ بیك لیرا الیر، كه بوپاره‌یی قیضه یا اوغلارندن برینی، یاخود وكیلی شریف محسنی مأمور ایدر وبو یوزدن نولار تحمل ایدیله‌میه‌جك درجه‌یه چیقاردی.

افغانلی مرحوم حسن خانی طائف یولنده قحبه‌لكله اولدورتدیكی

زمان اوزرنده‌کی بیك بشیوز لیرادن فضله طوتان نقود ومجوهراتی صویدورمه‌یی‌ده اونوتمادی .

شرق اقصادن عسیرك شماله قدر کمال امنیتله سیاحت ایدن بویوك آلمان ضابطلرندن فون موللەزی اولدورتمك ایچون انکلیزلر حسینه امر ایتمشلردی . حسین بدویلر واسطه‌سیله بو امری یرینه کتیرنجه انکلیزلردن الدیغی مکافاتدن باشقه بوشجیع ضابطك نزدنده‌کی یکرمی بیك لیرایی‌ده قوینه صوقدی .

اوغلی عبداللهی حرب عمومیدن اول مرکز خلافته کوندەررکن افندیسی کیجنره اوچ‌ات کوندرمش، لکن کومروك رسمی ویرمه‌مك ایچون اوتانمەدن بو آتلرك امیرالمؤمنینه تقدیم ایدیله‌جکنی ادعا ایتمشدی.

خلافته قارشی اعلان عصیان ایتمزدن اول انکلیزلردن دهشتلی بر پاره آلدی‌که بو پاره‌یی قبض ایچون کندی ایکی اوغلی ایله « تویل » رئیسی ابن عارفی سواکنه کوندردی .

مسرودات واقعه‌دن بو حریفك پاره‌یه نه‌قدر حریص اولدیغی ، دنیا اوغورنده دینی ناصل صاتدیغی قارئلرمز البته آکلامشلردر . فلاحول ولاقوة الابالله .

٣

سابق مکه امیری حسین حکومتله عربان آره‌سنده واسطهٔ صلاح اوله‌جق ایکن امارتی الده طوتمق ایچون خاطره خیاله کلمه‌ین حیله‌لرله ایکی طرفك آره‌سنی بوسبتون آچمق مسلکنی التزامه باشلادی. حکومته قارشی عربانی هردرلو ترقی‌یه مانع، هردرلو مفسدته صالح کوستردیکی کبی عربانه قارشی‌ده حکومتی قورقونج بر طرزده تمثیله باشلادی وکندیسنی عربانك سعادت وراحتی ایچون هرفداکارلغی اختیار ایدر بر حامیٔ مشفق شکلنده طانیتمه‌یه چالیشدی. عربانی حکومتدن صوغوتمق ایچون هیچ اصلی ، اساسی اولمیان شیلری حکومته اسناده باشلادی . مثلا منیر پاشانك والی وکالتنده بولندیغی زمان حسین کندیسنه دیدی‌که :

— یمن وعسیر حاجیلرینك ایلری کلنلری ادریسك آدملرندندر. حجاج آره‌سنده فساد چیقاره‌رق خلقی ادریسه بیعت ایتدیرمك ایسته‌یورلر . بونلری حبس ایتملی‌در .

بوزواللیلرك هیچ برتهمتی اولمدیغی آکلاشیلوب والی وکیلی طرفندن سبیللری تخلیه اولونجه حسین کندیلرینی کمال اعزاز ایله قارشولادی. و « خیری ، شری تفریق ایده‌مه‌ین عثمانلی رجال حکومتی طرفندن معروض اولدقلری حقسزلقدن طولایی فوق‌العاده متأسف اولدیغی » سویلمکدن اوتانمادی .

وهیب پاشا هم والی ، هم قوماندان اوله‌رق حجازه کلنجه خائن حسین قورقه‌رق عرب مشایخندن برچوغنی یاننه چاغیردی . حکومتك حجازه عائد امتیازاتی قالدیرمه‌یه ، اهالیسنی عسکره آلمه‌یه ، دیکر ولایتلردن استیفا ایدلمکده اولان ویرکولری بورادن‌ده طوپلامه‌یه قرار ویردیکنی ؛ عربانك حقوقنی مدافعه ایتدیکندن طولایی امارتی لغو ایتمك نیتنده اولدیغی ؛ بدویلرك رزقنی قوروتمق ایچون حرمین آره‌سنه دمیر یولی دوشه‌مك ایسته‌دیکنی غلیظ غلیظ یمینلرله تأمین ایده‌رك دیدی‌که :

— حکومت بالقان محاربه‌سندن یك یورغون برحالده چیقمشدر . هنوز هیچ بر طرفدن پاره بوله‌مامشدر . شاید سزلر اوفاق بر حرکت کوستره‌بیلیرسه‌کز بو فنالقلرك هپسنی بردن دفع ایدرز . حکومت بزه قارشی سوقیه مقتدر اوله‌ماز .

حسین مشایخی بوصورتله قاندیره‌رق قدیمی حالی اوزرینه ابقا ایتمك طرفداری اولدقلرینی وامیره صوك درجه‌ده مربوط اولوب اوغورنده جانلرینی فدایه آماده بولوندقلرینی ناطق محضرلر ترتیب ایتدیردی . بالآخره مشایخك بوحرکتدن نه‌قدر پشیمان اولدقلری کندی اعترافلریله ثابتدر .

بوحادثه اثناسنده حسین « جرول » خرسزلرینی تحریك ایده‌رك قافله‌لری اوردوردی ، ارزاقی صویدوردی ، حاصلاتك بشده برینی کندی ایچون آیره‌رق « مران » « ه کوندردی . کندیسنه وزارت منشوری کلدیکی زمان اوچ کون مدینه‌ده شهر آیین یاپیلمسنی امر ایتدی . اوغلی علی‌ده جده‌ده احتفال یاپدیردی . آنجق والی‌یی قیزدیرمق ایچون آحادن برینه عسکر البسه‌سی کیدیرته‌رك سوقاقلری طولاشدیرتدی ؛ بونك آرقه‌سنه بر دیکرینی دها قاتوب اویورودکجه اکسه‌سنه پاپوجله اوردیرمق صورتیله حکومتی ورجال حکومتی تحقیر ایتدیردی . صوکرا یاپدیغی رذالتك عاقبتدن قورقه‌رق باباسنك اوطورمقده اولدیغی وادئ فاطمه‌یه قاچدی . اورادن‌ده « مران » ه کیده‌رك بر بوچوق آیدن زیاده قاپاندی قالدی وباب عالیدن اوامر شدیده کلدکجه طائفه دونمدی . او آرالق مرانده بولونمسنك سببی ایسه عتیبه قبائلی آیاقلاندیرمقدن عبارتدی .

لاذقیه جریده‌سی بوحادثه‌لر اثناسنده برمقاله یازه‌رق حقیقتی تمامیله کوسترمش وبوصورتله دینه ، دولتنه اك بویوك خدمتی ایفا ایلمشدی. محرر دییوردی‌که :

« حجازده‌کی قبائلك آسایش محلی بی‌اخلال خصوصنده کوستردکاری حرکتلر هیچ برزمان کندیلکلرندن دکلدر . بلکه منافع ذاتیه‌یی ادامه مقصدیله معین بر پروغرام داخلنده کیدن بوحرکاتك بر محرکی واردر . اویله ظن ایدرز که حکومتمز حجازده‌کی بیچاره عربانك باشقه اللرله حرکته کتیریلوب حدذاتنده کندیلرینه اسناد ایدیلن احوالك جمله‌سندن بی‌خبر بولونان بر بیغین هیولادن باشقه برشی اولمدیغی بیلمز دکلدر . حقیقت حالده بوعربان دولته صوك درجه‌ده مطیعدر . حکومت سنیه بوکا تمامیله واقف اولدیغی کبی بر طرفدن کندیسنه

صادق و مطیع کورولوب دیکر طرفدن هر درلو اصلاحاتی بوغمق ایسته‌ین مفسدلرك ماهیتندن‌ده خبردار‌در . بو مفسدلر حجاز اهالیسنه قارشی حکومتی کندی ضررلرینه مؤدی اولەجق مقرراتده بولونیور کوسترەرك حقیقت حالدن بی خبر اولان بیچارەلری قیامه ، شکایاته سوق ایدییورلر ؛ صوکراده مرکز خلافتله مکه آرەسنده میانجیلق ایتمه‌یه قالقیشەرق مکەلیلری « سزی آغیر برطاقم تکالیفدن قورتاردق » دیه آلداتییورلر ؛ حکومتی‌ده بو کبی چورومش سیاستلرله اویالادقلری زعمنده بولونیورلر . حال بوکه فرقنده اولمقسزین کندی کندیلرینی آلداتیورلر . امیدایدرز که یاقینده حقایق اورتن پرده آچیلیرده بوتون ماهیتلر میدانه چیقەرق هم ملت ، هم حکومت راحت ایدر .

غالب پاشا عسکریله برلکده مکه‌یه کیدر کن یاننده بولونان حسینك اوغلی علی عربانی فرقه‌یه قارشی هجوم ایتمك ایچون تشویق ایتدی . وتعقیب ایدەجکلری پلانی کندیسی ترتیب ایلدی . واقعا علینك بوخیانتی مدینه‌ده شایع اولەرق بعض حمیت دینیه صاحبلری واسطه‌سیله والینك قولاغنه قدر کندیسنه‌ده بوقدر دنائته احتمال ویریلەمدی . لکن بوله چیقیلنجه روایت اولنان شیلر سویلدکلری محلده وسویلدکلری طرزده اولمق اوزره تمامیله ظهوره کلدی .

حسین حرم شریف اوقافی ایسته‌دیکی کبی یغما ایتدکدن باشقه قوناغنده خصوصی برزندان وجوده کتیرەرك ایقاع ایلدیکی کونا کون مظالم ایله نرون وانکیزیسیون دورلرینی اونوتدیردی . بوبابده‌دها زیاده معلومات ایدینمك ایسته‌ینلر راست کلدکلری حجازلی‌یه مراجعت ایتسونلرده خاندان نبوته نسبت ادعاسنده بولنان اوحریفك نه‌ماهیتده برمخلوق اولدیغنی اوکرەنسونلر .

٤

حجاز قطعەسی اسمنك دلالتندن‌ده اکلاشیلدیغی وجهله نجد ایله بحر احمر ، سوریه ایله یمن آرەسنده حاجز اولان ، یعنی بونلری بربرندن آییران بر قطعەدر . حجازك بو اقلیملره مرکز اولان موقع جغرافیسنه نظراً حسینك دسیسەلری اول باول بالطبع حجازی محیط اولان بو اقلیملره توجه ایدەجکدی . شوراسی غریبدرکه حسینك هرمملکتده بردسیسه قوردیغنی ، هرقطعەده سیاسی ، یاخود اداری بر مسئله چیقاردیغنی کوریبورز . بونلرك هپسنك منشائی طویه بیلمه‌ین احتراصیله هرنه‌صورتله اولورسه اولسون حکومتی کوچك دوشورمك میلی‌در . بو اوغورده‌کی مساعیسی اولا عسیره ، صوکره نجده ، دها صوکرا سوریه‌یه توجه ایتمشدی . دها غریبی عینی مملکتده تعقیب ایتدیکی پلانلری اورادەکی احتراصاتنك تبدلی ایله برابر دکیشیوردی .

ایشه عسیردن باشلادی . عسیر حسینك نظرنده موقع جغرافی اعتباریله حجازك بر جزئی اولدیغی ایچون کندیسنه ویرلمك ایجاب ایدردی . خصوصیله جدینك امارتی الرندن غصب ایتمش اولدیغی اشراف حسنیه عسیرده اوطوردیغندن ، حسین ایسه بوتون اشرافك کندی نفوذ ومراقبەسی آلتنده بولونەرق ایاروده اقبالنه رقیب اولەمامەلرینی ایسته‌دیکندن وحکومت سنیه‌دن آیریلەمادیغی تقدیرده هیچ اولمازسه امارتی اولادینه‌حصر ایتدیرمك نیتنده اولدیغندن ، دها دیکر برطاقم اسباب ایله برلشەن شوعوامل ، حسینی عسیرده مسئله‌چیقارمه‌یه سوق ایتدی . « عسیر نه حکومتك ، نه‌ده ادریسینك اولەماز ؛ انجق بنم اولەبیلیر . » دیه اوغراشمه‌یه باشلادی .

سنوسی طریقت علیه‌سنك عربان ، خصوصیله بنی حرب قبائلی آرەسنده انتشار ایتمسی ویاواش یاواش اشرافك‌ده بو طریقته کیرمسی احتراصکار امیری اورکوتدی . جاهل بدویلری دیندن ، اخلاق فاضله‌دن ، احکام شریعتدن خبردار ایدەجك واونلره طوغری یولی کوسترەجك بویله بر طریقتك تعمیمنه چالیشه‌حتی برده هرواسطه‌یه مراجعتله بوکا قارشی کلمك ایسته‌دی . دیکر طرفدن ایسه نفس حجازده کفرك ، اصنامه عبادتك انتشارینی اهمال ایدر اولدی . نته‌کیم ثقیف قبائلی سجدەیی عظمتلرینه‌منافی کوردکلری ایچون نماز قیلمایورلرده جاهلیت اولی دورەسنده‌کی جهمیت ایچنده یوبان اولیورلر . حالبوکه حسین بو فجیعه‌دن متأثر اولمدقدن باشقه بدویلرك دین امورنده کلیاً جاهل اولملری امیرك مطالنه ، ابونمی قانوننك احکامنه انقیادلرینی تسهیل ایدر مطالعه‌سیله آله‌بیلدیکنه ممنون اولیور .

سنوسی عائله‌سنه نسبتی معلوم اولان ادریسی عسیرده ارشادات دینیه ایله ایشه باشلار باشلاماز ، حسین کندی موقعندن قورقەرق ادریسی‌یه هجوم ایتمك ، عسیری حجازه الحاق ایتمك ایسته‌دی ؛ بو مقصدینه وصول ایچون‌ده « ادریسینك بایراقلری ، آدملری خلقی ادریس نامنه بیعته دعوت ایچون حجازه کلدیلر . » شایعه‌سیله حکومتی علیهنه چویردی . اره‌ده کچن وقعه‌لر نصوکرا شیخ محمد توفیق وسعید پاشا ایله ادریس ارەسنده تمامیله ائتلاف حاصل اولەرق حسینك قوردیغی پلانلر الت اوست اولمق اوزره ایکن خونه‌دن برینی اجرتله طوتوب عسیره کوندردی و « حکومت بنی سنی اولدورمك اوزره فدائی کوندرمشدی . لکن سنك اطواركدن پك بویوك ؛ پك مقدس بر ذات اولدیغنی اکلادیغم ایچون تصورمدن واز کچەرك عفوکه دخالت ایدییورم . » دیه ادریسی‌یه تسلیم اولورسك ، طرزنده تعلیمات ویردی . بوحریف الدیغی امری ایفا ایدنجه ادریسینك حکومت حقنده‌کی عداوتی یکیدن جانلاندی . اراده برچوق مسلمان قانی هدر اولدقدن صوکرا حسین شمالدن قره طریقیله عسیره هجوم ایچون حکومتدن عسکر ، سلاح ومهمات طلبنده بولوندی ، مقصدی ایسه بو رقیبدن قورتوله‌مدیغی تقدیرده عسیری حجازه الحاق ایتمك واو حوالیده‌کی عربانی نفوذی التنه القدن باشقه برشی دکلدی . خصمنی تنکیله موفق اوله‌مایجه حکومتدن الدیغی پارەلری ، سلاحلری ، مهماتی برمعتاد ایچنه‌اویناتدی .

طوغریسی ، قوجه امیرك ییجقدن فرقی یوق : چیقارکن ده کسیور ، اینرکن ده کسیور !

حسینك باشلادیغی ایش بو صورتله نتیجه‌لنه‌رك خصمی بیتیرمكدن امیدینی کسنجه و کندیسنه فرمانلرله تعیین اولونان حدود داخلنده قاله‌رق حجازی اصلاحه چالیشمسی وهیب پاشا طرفندن کندیسنه تکلیف اولونجه بو سفرده مصرده بولونوب انکلیز پاره‌سیله اسلام علیهنه چالیشان مفسدلری ادریس ایله اتفاق ایدرك حکومت علیهنه قیامه تشویقه باشلادی . کندیسی ده ظاهراً ادریسی‌یه دوست کوروندی. نته‌کیم عسیر متصرفی محی الدین بك حسینك آدملریله مکتوبلرینی الده ایتمش اولدیغی ایچون اوچ سنه‌دن بری بو سره واقفدر . غریبدرکه حسین شوصولك حرکت سفیله‌سندن اول حجاز ایله عسیر ویمن آره‌سنده‌کی پوسته‌یی تعطیل ایتمك صورتیله هم انکلیزلره ، هم ادریسی‌یه عرض خدمت ایتمشدی . صوکرا کندی آدملرندن برینی مسلح بر قوتك ریاستنده اوله‌رق « بلیشه » ایله « غامد » قضاسنك شمالنده‌کی کویلره، خصوصیله « آل سیار » جهتنه کوندره‌رك کندی نامنه ویرکی طوپلامق ایسته‌دی . متصرف بوکلن قوتی اهالیٔ محلیه‌نك یاردیمیله طاغتدقدن صوکرا امیرك نه سبیله عسیر امورینه مداخله‌ده بولوندیغی باب عالیدن، باب عالی‌ده کندیسندن صوروُنجه سنجاغك شمالنده ساکن عشایرك حجازه الحاقلری ایچون کندیسنه مراجعت ایتدکلرینی ایلری سوردی. لکن عجبا حجاز بر حکومت مستقله‌میدر ؟ عجبا بویله بر دعوای مجرد فرمان سلطانی ایله منصوب اولان امیره حدود صلاحیتنی آشه‌رق حکومتك تنظیمات اداریه‌سیله بیلدیکی کبی اوینامق حقی ویررمی ؟ صوکرا نیچین ظلم و عداوتی حکومته قارشی اخلاص ایله پرورده اولان منطقه اهالیسنه توجیه ایدییورده باشقه‌لرینه سس چیقارمیور ؟ نیچین کندیسی حقنده لازم کلن محبتی کوسترمیور دیه عسیر اشرافندن بر قاچینك تسلیمنی متصرفدن اصرار ایله ایسته‌یورده تکلیفی قبول اولونمانجه پوسته یوللرینی کسمه‌یه قالقیشیور ؟ نیچین اولجه ایتالیانلرك ، صوکرا انکلیزلرك آدمی اولان کندی اسکی دشمنی ادریس ایله بارشه‌رك عسیره صالدیرمق ایسته‌یور ؟

ایشته حسین عسیرده اویناديغی شو اویونلرك دیکر بر طرزینی ده نجدده اوینامشدی :

حسین بر طرفدن طوپچق بیلمه‌ین احتراصاتی سوقیله ، دیکر طرفدن وهابی مذهبی انتشار ایدرده بر عصر اول اولدیغی کبی اماکن مقدسه وهابیلر استیلاسنه معروض قالیر ملاحظه‌سیله جزیرة العربی تمامیله الده ایتمك و نجد ایشلرینه مداخله‌ده بولونمق ایستردی . لکن فعلاً مداخله‌سنی ایجاب ایدن اك بویوك سبب شودرکه : عتیبه قبائلندن بر قسمی نجدده اوطوره‌رق ابن سعوده ویرکی ویررلر ؛ دیکر بر قسمی ده حجازده ساکن اولورلر . حسین بونلرك قوتندن استفاده ایدر و حکومت نامنه کندیلرندن تحصیل ایتدیکی ویرکیلرله خزینه‌سنی طولدروردی. عتیبه‌لیلر حسینی ، ظالمندن طولایی اصلا سومزلردی . بونلر فؤاد پاشانك ولایتی زماننده حکومتك حسن معامله‌سنی کورنجه و ابن سعودك ده نجده‌کی قبیله قارداشلری حقنده عادلانه طاورانه‌رق مشروع اولان ویرکیدن باشقه برشی ایسته‌مدیکنی ایشیدنجه همان نجده قاچدیلر . حسین بونك اوزرینه ابن سعود ایله حربه کیریشه‌رك منهزم اولونجه حکومته مراجعتله ابن سعودك کندیسنه قارشی تجاوزده بولوندیغی واداره‌سی آلتنده‌کی قبائلی کندی طرفنه چکیردیکنی مقام شکایتده درمیان ایتدی ؛ حرمینه وهابیلرك هجومی تهلکه‌سنی ده ایشك ایچنه صوقه‌رق امداد طلبنده بولوندی . حکومت بو طلبی اسعاف ایدرك عسکر کوندردی . وقوعه کلن مصادمه‌ده ابن سعود پریشان اولدیسه‌ده عتیبه‌لیلر عودت ایتمه‌دی .

حسین ابن سعودك عمجه‌زاده‌لریله « عجمان » رؤساسنی نزدینه جلب ایده‌رك انلری خصمنه قارشی کوندرمك و نجد حاجیلریله تاجرلرینی حجازه کیرمکدن منع ایتمك ایسته‌دی . شاید بر طرفدن حکومتك شدتی ، دیکر طرفدن قبائل مذکوره‌نك عودتی امداده یتشمه‌سه‌یدی برچوق مسلمانلرك قانی هدر اوله‌جق ، بر مدتده شعائر دین معطل قاله‌جقدی . مع مافیه مجتمعاً امیر ابن الرشید اوزرینه هجوم ایتملری ایچون ابن سعود ایله حسینك آره‌سنی بولمه‌یه مصرلی مفسدلرله طالب نقیب طرفندن نه‌قدر چالیشلدیغی معلومدر . حسین اوغلی عبداللهی ایکی دفعه ابن سعودك یانه کوندره‌رك ائتلاف طلبنده بولوندی، که دیکر اوغلی فیصل باباسنك بو اتفاقی ایچون « موقت وظاهری برشیدر . » دییوردی . مقصد ایسه امیر ابن الرشیدك سطوتی قیرمقدی . برنجی دفعه‌سنده حکومت ایشه واقف اوله‌رق اوغلنك سریعاً نجددن کری آلنمسنی و بو حرکتده‌کی مقصدك نه اولدیغی بیلدیرمسنی حسینه تبلیغ ایدنجه « وهابی مذهبنك انتشاری تهلکه‌سنه مانع اولمق ایچون کوندرمشدم . » جوابنی ویردی . ایکنجی دفعه‌سنده اینه « بریده » ملحمه‌سنه اشتراك ایچون کیتمشدی . لکن ابن سعودك عسکری امیر ابن رشیدك اوکنده تارمار اولدقدن صوکرا یتیشه‌بیلدیکی ایچون عبدالله آره‌لرینی بولمه‌یه چالیشمقدن باشقه برشی یاپمدی . حکومت بو دفعه‌سنده‌ده اوغلنی کری آلمسنی و نیچین کوندردیکنی خبر ویرمه‌سنی امر ایدنجه هیچ اوتانمه‌دن شو جوابی ویردی : « قصیم اهالیسی بکا ابن رشیدك ظلمندن شکایتده بولوندیلر . قصیمك امر اداره‌سی ایسه بنی زیاده‌سیله علاقه‌دار ایدر و بکا راجعدر . بناءً علیه اهالینك طلبی اوزرینه عبداللهی کوندرمشدم . »

***

یتمه‌دی

اشرف ادیب

نجم استقبال مطبعه‌سنده طبع اولنمشدر

ایکنجی طبعی

آبونه شرائطى

ممالك عثمانيه‌ده سنه‌لكى (٦٥)، آلتى آيلغى (٣٥) غروشدر. ممالك اجنبيه‌ده سنه‌لكى (٨٠)، آلتى آيلغى (٤٥) غروشدر.

اداره‌خانه

باب‌عالى جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

ابونه بدلى پشيندر

مسلكه موافق آثار مع‌الممنونيه قبول اولنور. درج ايدلميين يازيلر اعاده اولونماز.

سبيل الرشاد

سنه ١٣٣٠

اخطارات

رساله‌مزدن آلديغى كوسترلمك شرطيله بتون يازيلر هر هانكى بر غزته طرفندن اقتباس اولونه بيلير.

مكتوبلرك، امضالرى واضح واوقوناقلى اولمسى و ابونه صره نومروسنى محتوى بولنمسى لازمدر.

ممالك اجنبيه ايچون آبونه اولانلرك آدرسلرينك فرانسزجه‌ده يازلمسى رجا اولنور.

پاره كوندرلديكى زمان نه‌يه دائر اولديغنك واضحاً بيلديرلمسى رجا اولنور.

دينى، فلسفى، علمى، ادبى هفته‌لق مجموعهٔ اسلاميه‌در.

والله يهدى من يشاء الى صراط مستقيم | باش محرر محمد عاكف | صاحب ومدير مسئول اشرف اديب | اتبعون اهدكم سبيل الرشاد

عدد ٣٥٨ | ١٤ ذى‌الحجه ١٣٣٤ | پنجشنبه | ٢٩ ايلول ١٣٣٢ | جلد ١٤

فقه :

افتاء وقضاء

افتا وقضا وظائف شرعيه‌نك اك مهملريدر، اجرلرى پك زياده‌در. بو نسبتده‌ده خطر چوقدر. بو ايكى وظيفه آره‌سنده ظاهرده بر فرق كوريلور: افتا وظيفه‌سى سلطان وقت طرفندن تقليد اولونماز، فقط وظيفهٔ قضا سلطان زمان طرفندن تقليده محتاجدر؛ قيصه‌جه مفتى منصوب دكلدر، قاضى منصوبدر. عامه‌جه معلوم اولان بو فرق، علمى بر فرق دكلدر. افتا ايله قضا آره‌سنده اويله مهم فرقلر واردركه او فرقلر بر چوغمزك نظر دقتندن دورطوتيليور. عجبا او فرقلر نه‌در؟ افتا ايله قضا آره‌سنده باشليجه بش مهم فرق واردر:

١) — فتوى ملزم دكلدر، قضا ملزمدر: كرك افتا ايدن مفتى، كرك قضا ايدن قاضى هر ايكيسى‌ده حكم الهى‌يى، حكم پيغمبرى‌يى اخبار ايدرلر. شوقدركه محكوم‌له و محكوم‌عليه قاضى‌نك حكمنى قبوله مجبوردر، فقط مستفتى مفتى‌نك حكمنى قبوله مجبور دكلدر. بوكا مبنى قاضيده‌كى خطر مفتيده‌كى خطردن دها زياده‌در. قاضيلك مفتيلكدن دها كوجدر؛ مفتى حقنده وارد اولميان وعيدلرى، تخويف الهى، ترهيب سبحانى قاضى حقنده وارد اولمشدر. اصحاب السننك[١] متفقاً تخريج ايتدكلرى بر حديث شريفده قاضيلك اوچ نوعه آيريليور؛ بر نوعى موجب نجات، ديكر ايكى نوعى مستلزم عقاب اوليور: عالم وعادل اولان قاضى دار نعيمه، جاهل قاضى ايله جائر قاضى دار جحيمه مستحق اوليور. حفاظ حديثدن بيهقى‌نك تخريج ايتديكى بر حديث شريفده‌ده جناب حقك جائر اولان قاضيدن برى اولديغى بيان بيوريليور.

٢) — فتواده، قضاده شرع عامدر، شرع مؤلدر. [٢] فقط فتوى شريعت عامه‌در؛ هم مستفتى‌يه، هم مستفتى‌نك غيريسنه تعلق ايدر. قضا شريعت خاصه‌در؛ آنجق محكوم عليه و محكوم لهه تعلق ايدر، بونلردن ماعداسنه تجاوز ايتمز. فتوى بر حكم عام كبيدر؛ مفتى «شويله ايشله‌يه‌نه بويله برشى ترتب ايدر، شويله يازانه بويله برشى لازم كلير.» ديمك ايستر. قضا حكم خاصدر؛ معين بر شخص ايچون معين بر حكمدر.

٣) — فتوى اخبار، قضا انشا (انفاذ وامضا) در. فتوى اخبار عن الله‌در، قضا انشا من قبل الله‌در. مفتى جناب حقه قارشو بر قاضى‌نك مترجمى كبيدركه مترجم قاضيدن نه آكلامش ايسه؛ قاضى‌نك اشارتندن، عبارتندن، فعلندن، قولندن، تقريرندن نه استفاده ايتمش ايسه آنى نقل ايدر. مفتى مجرد ناقل، محضا مخبردر. قاضى جناب حقه قارشو بر قاضى‌نك نائبى كبيدركه نائب خصملر بيننده انشا (انفاذ وامضا) ايدر. نائب بو احكامى مستنيبى اولان قاضيدن نقل ايتمز، مستنيب نائبه «قواعد اوزره نه حكم ايدر ايسه‌ك انى بنم حكمم قيلمش اولورسين» ديمشدر.

٤) — فتوى احكام شرعيه‌نك كافه‌سنه تعلق ايدر، قضا انجق بر قسمنه تعلق ايدر. فتوانك متعلقى اعم، قضانك متعلقى اخص‌در. فتوى كرك عبادات، كرك معاملات، كرك عقوبات اولسون؛ كرك امر اخروى، كرك امر دنيوى اولسون؛ افعال مكلفينك كافه‌سنه تعلق ايدر. قضا عباداته، امر اخروى‌يه تعلق ايتمز؛ يالكز معاملات

[١] ابوداود، ترمذى. نسائى، ابن‌ماجه.

[٢] كتاب وسنت شرع منزلدر.

صاحب اولان ملتك فطرتندن برشی آشیلار . حتی بز ، عربلردن ، تورکاردن ، عجملردن فرانسزجه‌یه دوکولوب عمرلرینك بر چوق سنه‌لریی بو لسانك غوامضی احاطه‌یه حصر ایدنلری کورویوروز که فرانسز اعصابیله حس ایدر ، فرانسز قفاسیله دوشونور حاله کلمشلر ؛ آنا دیللرینی قونوشورکن بیله اکثریتی فرانسزجه عباره‌لر تشکیل ایدییور ! بونك ایچوندرکه معرفة‌النفس علماسی : « هر لسان آیری بر عقل » در ؛ فضله بر لسان اوکره‌تن فضله بر عقل ایدنمش اولور . کیم بر ملتك لساننك تأثیری آلتنده قالیرسه طرز تفکرینك‌ده تأثیری آلتنده بولنور . » دییورلر .

فرانسزجه‌یی ، یاخود انکلیزجه‌یی ، یاخود آلمانجه‌یی ، الحاصل اجنبی لسانلردن برینی ایلری کوتورمش بر آدمی نظرامعاندن کچیریکز ؛ حرکاتنه ، سکناتنه باقیکز ؛ طورینی ، قیافتنی ، خلاصه ییه‌جکنه ، ایچه‌جکنه وارنجه‌یه قدر هر شیئنی تدقیق ایدیکز . کوره‌جکسکزکه اوکرندیکی لسان کندی موجودیتی اوزرنده نه قدر ایزلر براقمش ؛ او لسانه صاحب اولان ملتك روحی ایله کندی روحی آره‌سنده نه قدر مشابهت وجوده کلمش ! نه‌حاجت ، ملتلرك بربرینه کیردیکی شودورده بیله لسانلری بیلینلرله بیلنلرك روحلری آره‌سنده نامتناهی مرحمت ، شفقت حسلری تعاطی ایدیلوب طورویور . بربرلریله محاربه‌یه طوتوشمش مملکتلری دولاشیرده اهالیسیله قونوشه‌جق اولورسه‌کز ، سوزیمزك طوغرولغنه شهادت ایده‌جك پك چوق دلائل باهره‌یه تصادف ایدرسیکز .

مادام که لسانلر او لسانلری تحصیل ایدنلر اوزرنده بو قدر مهم تأثیرلر وجوده کتیرییور ؛ مختلف عناصره منسوب مسلمانلر آره‌سنده قیز آلوب ویرمك مسئله‌سنك تعممنی تسهیل ایچون قیزلریمزه ، ارککلریمزه السنهٔ اسلامیه‌نك امهاتنی اوکره‌تملی‌یز . تاکه روحلری اولدن قایناشسین ، حاللری ، طورلری بربرینه یاقلاشسین . زیرا بو صورت بالآخره مجتلرینك دوامنه ، معاشرتلرینك بقاسنه ، تشکیل ایده‌جکلری عائله‌نك انتظامنه الك زیاده خادم اوله‌جغی کبی مسلمانلغك آره‌ده اقامه ایتمش اولدیغی اخوت رابطه‌سنی بونك قدر هیچ بر شی ضامن اوله‌ماز .

او حالده عرب قیزلری ایچون همشیره‌لری بولنان تورك وعجم قیزلرینك ؛ تورك قیزلری ایچون عرب وعجم قیزلرینك ؛ عجم قیزلری ایچون‌ده تورك وعرب قیزلرینك لسانلرینی کافی درجه‌ده اوکره‌نمك لازم کلیور . اکر بونی یاپارلرسه بوتون عالم اسلام ایچون اویله بر دورهٔ سعادتك قدومنی تأمین ایتمش اوله‌جقلرکه شوکت وعظمتجه ، مسلمانلرك توحیدی شعار اتخاذ ایدرك معبودده بر ، معبدده بر ، قبلده بر ، سیاستده بر ، پك چوق طورلرنده بر اولدقلری ایلك ادوار اسلامیه تاریخندن هیچ‌ده آشاغی قالمایه‌جقدر .

مادام که ، دمین‌ده سویلدیکمز وجهله ، لسانلر آیری آیری بر ادراکدر ؛ نیچون قادین ، ارکك هر مسلمانه عرب ، عجم ، تورك لسانلرینی اوکره‌تمیه‌لم‌ده عالم اسلامی تشکیل ایدن فردلردن هر برینی تورکك ، عجمك ، عربك ادراکاتنه بردن صاحب ایتمیه‌لم ؟ نیچون هر فرده السنهٔ اسلامیه‌نك امهاتنی تحصیل ایتدیرمیه‌لم‌ده قلبلریمزك اوزرینه کابوس کبی چوکه‌رك جماعتلریمزی ، امتلریمزی بربرندن جدا دوشورن ، مملکتلریمزك شیرازهٔ ارتباطنی پارچه‌لایان ، بزی جان آله‌جق یریمزدن اورمق فرصتنی دشمنلریمزه پیشکش چکن بو منافرت ، بو توحش پرده‌لرینی آرتیق ییرتوب آتمیه‌لم ؟

اویله‌یسه شو ساعتدن اعتباراً قاتیماً ، ممالك اسلامیه‌ده تطبیق ایدلمکده اولان معارف پروغراملرینی احوال اجتماعیه‌مزك ، شئون سیاسیه‌مزك ایجاباتنه کوره تعدیله چالیشمالی‌یز . غربلیلره بکزه‌مك ایستدیکمز زمانده اونلرك کندی دینلرینه ، کندی عادتلرینه ، کندی عنعنه‌لرینه ، کندی لسانلرینه ، الحاصل ملی ، وطنی بوتون شئونلرینه تاصیل دربت الله صاریلدقلرینی کوره‌رك تقلیدیمزی بو جهته حصر ایتملی ؛ یوقسه بالذات دینلرینی ، عنعنه‌لرینی ، عادتلرینی ، لسانلرینی ، قومیتلرینك مدار تمایزی اولان شیلرینی آلمایه‌یلتنمه‌ملی‌یز . زیرا یاباناجی ملتلرك خصائص واوصاف قومیه‌لرینی اقتباسه قالقیشمق اونلری تقلید ایدن امتلرك انقراضنه ، قومیتلرینك اضمحلالنه ، موجودیت اجتماعیه وسیاسیه‌لرینك تمامیله انهدامنه علامتدر ، باشقه بر شی دکلدر .

دمین ، عناصر اسلامیه آره‌سنده‌کی صهریت رابطه‌سیله بو رابطه‌نك تأثیرندن بحث ایتدیکمز ایچون ، مسلمان کنجلرندن بر چوغنك آوروپالی قادینلرله تأهللرینه دائر شورا‌جقده استطراد قبیلندن بر قاچ سوز سویله‌مك ایستیورز :

آوروپاده‌کی رسمی دائره‌لرده موظف بولنان مسلمانلرك چوغی بو ایشك تولید ایده‌جکی عواقبه دائر امعان فکر ایتمیورلر ؛ یالکز شریعت غرانك بر مسلمانه مسلمان اولمایان بر قادینی آله‌بیلمك ایچون ویرمش اولدیغی مساعده‌یه استناد ایدیورلر .

اربابنك معلومی اولدیغی اوزره ، دین اسلامك قوانین شرعیه‌سی صغری سهلة‌الحصوله کبری صورتنده انضمام ایدن بر طاقم قواعد کلیه‌دن عبارتدر . بعضاً بو قواعد دائرهٔ عمومی تضییق ایده‌جك قیود واوصاف اعتبارینه معروض قالیر . معاملات بشریه‌یه تعلق ایدن احکامه عائد اصطلاحات عرفیه‌ده بو کبی قیوده معروض اولانلره پك چوق تصادف ایدیلیر .

واقعا شریعت اباحه ایتدیکنی ایدر ؛ لکن شو شرط ایله که : او اباحه حرامی تحلیل ، یاخود شریعتی تعطیل ایتمسین ، یاخود مصلحته مضر اولماسین . دیمك ، مباحات شرعیه ایچون اویله بر طاقم قیود وشرائط واردرکه اباحه آنجق اونلرك اجتماعیله تمام اوله‌بیلیر .

اویله‌یسه باقه‌لم بر مسلمانك ، خصوصیله ، بر عثمانلینك ، بر عجمك ، بر افغانلینك مثلا فرانسز ، یاخود انکلیز قادینیله تأهل ایتمسنده نه کبی نتائج حصوله کله‌بیله‌جك ؟

هرکس بیلیرکه اسلام حکومتلری استعمار سیاستنی تعقیب ایتمکده

اولان آوروپا دولتلرینك ، خیلی زماندن بریدر ، مطمح نظرلری اولمش ، حالاده اولمقده‌در . بونلر طورمیوب دیار اسلامه آقینلر ایدرلر ، متصل مسلمان مملكتلرینك قوبروغنی ، قولاغنی قیرپارلر . بر حالده‌كه : بیچاره‌لرك اللرنده نه‌صدوره شفا ویره‌بیله‌جك ، نه‌ده كوزی طویوره‌بیله‌جك اولان شو بقیه‌دن ، شو برر یوتوملق صودن باشقه برشی براقادیلر . بز مسلمانلر اونلر ایچون ابدی بر وسیلهٔ حرب اولدق ؛ نه بر صلح بو مهاجماتی منع ایدییور ، نه‌ده بر متاركه آره‌یه كیره‌بیلیور !

شیمدی دوشونه‌لم : حكومات اسلامیه رجالنك اولرنده بوخدعه‌كار دولتلرك تابعیتنده‌كی قادینلردن بری ، یاخود برقاچی بولوندیغی تقدیرده او حكومتلرك اسرار سیاسیه‌سی ، تدابیر سیاسیه‌سی نه كبی بر عاقبته معروض قالیر ؟ آرتیق او حكومت اسلامیه مأمورلرینك هم چكمجه‌لرینی ، هم قلبلرینی آچه‌جق آناختارلری اللرنده بولوندیران زوجه‌لرندن اسرار صاقلایه‌بیله‌جكلرینی فرض ایتمك عجبا وهم صرف ، یاخود خیال محض اولمازمی ؟ عجبا نزدنده‌كی مخابرات سیاسیه اوراقی كندیسیله الایاقیندن تماسده بولنان ، سینه‌سنك اك كیزلی كوشه‌لرینه قدر كیرن ، قلبنده‌كی سرائرینی میدانه چیقارمایه مقتدر اولان بر مخلوقك اطلاعندن صاقلایه‌بیلیرم ظننده بولونمق انسان ایچون كندی كندینی آلداتمق دكلدرده نه‌در ؟

ائتلاف دولتلریله شیمدی‌یه قدر ظهور ایدن محاربه‌لرده حكومات اسلامیه‌نك بو كبی تأهللر یوزندن نه بویوك ضررلره ، نه‌یامان فلاكتلره اوغرادقلرینی بزلر كوزلریمزله كوردك . روسیه‌لی ، فرانسه‌لی ، ایتالیالی ، بلچیقالی ، انكلتره‌لی زوجه‌لر عالم اسلامك باشنه نه بویوك مصیبتلر كتیردیلر ! مسلمانلرك حقوقنی ، منافعنی نه الیم خساراته اوغراتدیلر ! نه حاجت ! محاربهٔ حاضره‌ده قادینلرك دولت علیه ایله متفقلرینه قارشی كندی حكومتلری حسابنه اوله‌رق نه خیانتلر ، نه جاسوسلق ایتدكلرینی كوردك ! ایشته بوقادینلر كیمسه‌نك زوجه‌سی اولمایوب آنجق اوته‌كنك ، بریكنك هوسانه خدمت ایتدكلری حالده اولوب بیتن ایشلری آكلامق ، محاربه میدانلرنده‌دونن وقایعی اوكره‌نمك ایچون بو قدرجق بر موقعلرندن استفاده ایتمك ایستدیلر ؛ بنه‌اوقدرجق بر رابطه‌نك ویردیكی فرصتله مملكتدن مملكته ، محافلدن محافله قوشه‌رق حربك پلانلرینه ، یاخود سیاستك جریانلرینه ، یاخود هیچ اولمازسه معیشت عمومیه صیقینتیلرینه‌دائر معلومات ایدنمه‌یه اوغراشدیلر . حتی متفقلریمزدن بعضیسی بدایتده بر چوق تدابیر احتیاطیه‌ده ، بر چوق تحملده بولنمشكن بو خائن جاسوسلری حدود خارجنه آتمادقجه مملكتلرینك سلامتنی تأمین ایده‌مدی . معاذالله بوقاریلر شونك بونك دوستی اوله‌جقلرینه زوجه‌سی اولایدیلر ایشلر بوسبوتون صاربه صارارادی .

مع‌مافیه قادینلر قوجه‌لرینك روحی اوزرنده اویله مهم بر تأثیره دها مالكدرلركه شیمدی‌یه قدر صایدقلریمزلا هیسنك فوقنده‌در . هله ، نظرلری مسحور ایده‌جك ، قلبلری بازیچه‌حالنه كتیره‌جك ، وجدانلرك اراده‌سنی هیچه ایندیره‌جك ، قوای عزم وبصیرتی الندن صاره‌جق قدر صنعتكار برر عشوه‌باز ایسه‌لر !

طبیعیدركه اوروپاده بو كبی فتان قادینلرك حدی ، حسابی یوقدر . حتی بو كونكی محارب دولتلر بر طاقیم ساده دللرك آغزندن اسرار آولامق ایچون بو قادینلری طوزاق مقامنده قوللانیورلر . ناصیل كه اسویچره ، هولانده ، سلانیك ، آتنه كبی هنوز حربه اشتراك ایتمه‌ین مركزلری طولاشانلر بونی پك اعلا بیلیرلر .

بوراده سزه بر وقعه ایراد ایده‌جكزكه جداً ذكره شایاندر : محاربهٔ حاضره‌نك ابتدالرنده عرب كنجلرندن بریسی كورمشدك . بر طرفدن آغلایور ، دیكر طرفدن « بو نه شنیع جنایتدر ! بو نه عظیم وبالدر ! آلمانیا حكومتیله متفقلری قالقمشلرده فرانسه دولتی كبی دنیانك هر طرفنه عرفان نشر ایدن ، حقوق بشریه اساسلرینی میدانه قویان ، حریم حریتی حمایه ایدن ، اسیرلری قید اسارتدن قورتاران ، وحشیلره ذوق مدنیتی ، اقوام ابتدائیه‌یه حیات سعادتی طاتدیران بر حكومتله حرب ایدییورلر ، اویله‌می ؟ یازیقلر اولسون ! . . » دیییوردی .

زواللی كنج بو شاعرانه جمله‌لری سرد ایدركن كوزلرینه بوتون دنیا قاپ قاراكلق كسیلمشده محاط اولدیغی لیل دیجورك سماسنده یالكز ژان دارقك او یقین ظلمتلری ییرتان تجلیٔ جمالندن باشقه برشی كورمیوردی . بیچاره‌چوجق طبق ضیای سحره طوتیلوبده كوزلری قارارانلر ، اوكنده‌كی بدایع خلقتدن برینی كوره‌مه‌ین یاراسه‌لره دونمشدی .

بو دلیقانلینك حقایق تاریخیه‌دن آلابیلدیكنه غافل ، فرانسه مدنیتنه بو درجه‌ده چیلغین اولمسی بدایتده بزی حیرتده براقشدی . لكن قاریسنك بوسرسم چوجغه كندی پارسلی روحنی نفخ ایدن بر فرانسز قیزی اولدیغنی اوكره‌ندیكمز زمان آرتق استغرابه محل كوره‌مدك .

الحاصل بزم شریعت غرامز غیر مسلمه‌لری آلمه‌یه جواز ویرمش سه‌ده بوجواز محاذیری ، خصوصیله سیاسی محاذیری موجب اولمامقله مقیددر . حالبوكه بودرلو ازدواجلرك كرك حربده ، كرك صلحده اسلامك مصالح عامه‌سنه نه بیوك ضررلری طوقوندیغنی یوقاروده بری سرد ایتدیكمز مطالعه‌لردن آكلاشیلدی . بونكله برابر اوروپالی قادینلرله تأهل ایدنلر مسائل حربیه ایله ، یاخود امور سیاسیه ایله اشتغال ایدن رجالدن اولدقلری تقدیرده بومحاذیر برقات دها اهمیت كسب ایدر . بناءً علیه مسلمان كنجلرینك بوخصوصده هیچ بر احتیاط ایله ، هیچ بر تدبیر ایله مقید اولمایه‌رق صرف هوسات بشریه‌لرینه تبعیتلرندن ظهوره كله‌جك نتایجی نظر اعتنایه آلملرینی حكومات اسلامیه رجالنه كمال اخلاص ایله توصیه ایدرز .

اوت حكومات اسلامیه رجالی ظاهراً بسیط كورونمسنه رغماً

سیاسی ، دها طوغریسی اجتماعی مسائلك اك عظیملرندن بولونان بومسئله‌یه صوك درجه‌ده اهمیت ویرملی ؛ خارجیه مأمورلرینك ، عسکرلرك غیر مسلمه‌لرله تأهللرینی منع ایده‌جك قوانین وضع ایتملیدرلر . بوصورتله هم مملکتلرینك منافعی تأمین ایدلمش ، هم‌ده کندیلرینه دین ، وطن ، قومیت ، نسب رابطه‌لریله مربوط بولنان مسلمان قادینلرینك حقوق محافظه آلتنه آلنمش اولور . شبهه یوقدرکه دمین صایدیغمز محاذیره میدان ویرمه‌یه‌جك اولان شوصورت ، تدابیر احتیاطیه‌نك اك مکملی ، منافع اسلامیه‌نك‌ده اك متین بر ضامنی‌در . والله ولی التوفیق .

مترجمی : محمد عاکف عبدالعزیز چاویش

انکلیزلرك سیاستلری

مصر وعالم اسلام حقنده

انکلیزلرك مصر ایله عالم اسلام حقنده نه دوشوندکلرینه ، نه کبی سیاست تعقیب ایتدکلرینه دائر (ویلفرد بلانت) اسمنده طوغرو سوزلی بر انکلیز وقتیله مصریلره قارشی پارسده بر نطق ایراد ایلمشدی . بو نطقك ۳۲٦ سنه‌سنده العلم جریده‌سیله نشر اولونان صورتی بز اوصیره‌لرده تورکجه‌یه نقل ایله قارئلرمزك نکاه انتباهنه عرض ایتمش ایدك . ناصیلسه افکار عمومیه‌یی بك او قدر علاقه‌دار ایتمه‌ین بو نطقده‌کی سوزلری زمان تمامیله تأیید ایتدیکی ایچون تکرار انظار عمومیه‌یه چیقارمه‌یی مناسب کوردك :

بکا قونغره‌کزك ریاست فخریه‌سنی تکلیف کبی بیوك بر شرف بخش ایتمکزه قارشی او قدر متشکرم‌که درجه‌سنی تعییندن لسانم عاجزدر . انکلیز ملتندن اولدیغم حالده مصر کنجلرینك حقمده محکم بر اعتماد بسلدکلرینه بودعوت اك جلی بر برهاندر . نه فائده‌که تعقیب ایتمکده اولدیغکز مقصده دها بویوك بر عزم ایله خدمت ایده‌بیلمك ایچون بویله اختیار دکل ، کنج اولملی ایدم .

شیمدی‌یه قدر کله‌جك خدمت ، چیزمش اولدیغکز پروغرامه تمامیله اشتراك ایتمك ؛ بو پروغرامی قبول ایتدیرمك ایچون نه کبی وسائله مراجعت لازم کله‌جکنی بیلدیرمك ؛ مصره عائد مسئله‌لرده بنم نه انکلتره‌لی ، نه‌ده اوروپالی اولمادیغمی ، بلکه عزم و اطمئناننده ثابت بر همشهریکز اولدیغمی بر کره دها بوتون عالمه آکلاتمقدر .

پك اعلی بیلیرسکزکه بنم مصر مسئله‌سنده‌کی رأیم بو ایشلرله اوتوز بش سنه اوغراشدقدن ؛ انکلیزلرك مملکتکزه کیره‌رك شیمدی‌یه قدر قاللری ایچون چویردکلری دولابلری ایجه آکلادقدن صکره حاصل ایتدیکم رأیدر . اونك ایچون بو کون چیقوب‌ده کندیمی مصرلی کوستریورسه‌م هیچ شایان تعجب کورولمه‌ملیدر . بن ۱۸۸۲ ده حکومتمزه قارشی سزی پك چوق مدافعه ایتدیکم حالده اسکندریه حادثه‌سنك ظهورینی منع ایده‌میه‌رك یأسمدن ، اسفمدن هونکور هونکور آغلادم .

بو آجیقلی زمانلردن صکره حزب وطنی‌نك ایکی کره جانلاندیغنی کوردم . برنجیسی شیمدیکی خدیوك حکومته کچدیکی ۱۸۹۲ صره‌لرنده‌در . او وقتلر خدیوك قلبی حمیتله ، وطنپرورلکله طولوایدی ، آره‌صره بکا اسرارینی تودیع ایدردی . لکن چوق کچمه‌دن لورد قرومرك تضییقیله همتنه ضعف کلدی . ایکنجیسی‌ده سزك کنج خطیبکز مصطفی کامل پاشانك حین ظهورنده‌در .

ایشته بن سزك حزبکزی ایکی دفعه‌سنده‌ده صمیمی اوله‌رق سلاملادم ، ایکیسنده‌ده دست معاونتمی اوزاتدم . لکن قوای بدنیه‌م یاواش یاواش اکسیلدیکی ایچون سیروسفردن فراغته مجبور اولدم . دعوتکزه اجابتله پارسه‌قدر کلیشم بنم ایچون ایکی قات بر بایرام اولیور ؛ چونکه بن بو مملکتده شبابمك اك کوزل دورلرینی کچیرمشدم .

احوال سیاسیه‌کزی نصل بولدیغمه کلنجه : کوروبورم که بو کون قوتلی بر بحران کچیریورسکز . آنجق بو بحرانك شدتی اوته‌دن بری ذهنمی اشغال ایدنلر درجه‌سنده دکلدر .

مصرده حسیات وطنپرورانه‌نك اولمدیکنه ، حیاتده بولندیغنه ، کندیسنی قهر ایتمك ایچون ایجاد اولنان مشکلاتی اقتحام ایلدیکنه – بزم انکلیز حکومتنك مظالمنه ، تضییقاتنه رغماً – اوتوز سنه‌دنبری حزب وطنی‌نك بقاسندن بیوك دلیل اوله‌ماز .

هیچ شبهه یوقدر که حریت دوری کله‌جکدر ؛ هیچ شبهه یوقدرکه مصرك استقبالی مصر کنجلرینك کوستره‌جکی ثباته ، شجاعته باغلیدر .

صاقین مأیوس اولیکز . انکلیزلر سزه ظلم ایدیورلرسه امین اولیکزکه بو حال دوام ایده‌میه‌جکدر . مصر طریق ترقیده بر چوق ایلریلدی . ماهیتی جهان متمدنك نظرنده تجلی ایتدی . آرتق آسیانك ، یاخود آفریقانك تا ایچریلرینه کومولوب ، خارجدن هیچ بر امیدی قالمایان ، حکامك اداره کیفیه‌سی آلتنده ایکلیوب طوران ممالك بعیده حقنده روا کورولن معامله‌یی مصره تطبیق ایتمك قابل اوله‌ماز . ذاتاً آوروپا سزه قارشی بویله بر معامله‌نك تطبیقنه مساغ کوسترمز . اونك ایچون عقلکزی باشکزه آلیکز .

شونی‌ده بیلیکزکه سزك بو حرکتکز کبی عظیم بر حرکت آنجق قربانلر ، شهیدلر ویرمکله ثمره‌دار اوله‌بیلیر . حریتکزه نائل اولمق ایچون هم وطنداشلریکز آره‌سنده‌کی مجاهداتکزه ، هم ممالك اجنبیه‌ده‌کی حرکاتکزه دوام ایتمکدن باشقه چاره یوقدر .

عقوبات سیاسیه‌یی استخفافه نفسلریکزی آلیشدیریکز ؛ قونغره‌کزی حر مملکتلرك پای تختلرنده عقد ایدیکز . البته اوروپا سزکله بزم آره‌مزه کیره‌رك بر حکم ویره‌جکدر . اکر عزمکزده ثبات ایدرسه‌کز دعواکزی قازانیرسکز ؛ بز انکلیزلرده تحت تصرفمزده اولمایان بر مملکتده قانونه مخالف وسائطه مراجعت اضطرارنده قاله‌رق حیثیتمزه هیچ موافق اولمایان بر درکه‌یه ایندیکمزدن طولایی اوتانمایه مجبور اولورز .

مصر آوروپا قانون دولیسنده مصرح اولدیغی ، اعتراف ایدلدیکی

وجهله بر ولایت عثمانیه‌در . اونی ممالکمزه الحاق ایتمه‌مزه اصلا رضا کوسترلیه‌جکدر . بناءً علیه حکومت عثمانیه موجود اولدقجه مصرده‌کی موقعمز متزلزل اولمقدن قورتیله‌مایه‌جقدر .

بنم شو رأیمه مخالفتده بولنانلر ایچون یالکز آوروپا خریطه‌سنه ، برده بحر سفید ساحلنده‌کی مملکتلره عطف نظر ایتمك کافیدر . زیرا اوزمان کوریله‌جکدر که سویش قنالنه حاکم اولان مصر بتون ماتلره ، خصوصیله انکلتره‌یه نسبتله ، اك مهم بر مرکزدر . هیچ بر انسان تصور اولنمازکه بو دولتلر دیکر بر دولتك الی الابد بوراده ثابت قالمسنه ، صاحب نفوذ اولمسنه مساعده ایتسون . شرقك هند دکزلرینه چیقه‌جق قپوسنك اناختارینی بو دولتك النه تسلیم ایتمك کندی تجارتلری ایچون اك مهلك بر ضربه اوله‌جغندن نه آوستریا ، نه ایتالیا ، نه فرانسه ، نه‌ده آلمانیا بوکا اصلا راضی اوله‌ماز . ذاتاً بر کون کله‌جك که آلمانیانك آق دکزده بر اسکله‌سی بوله‌جق . او حالده آلمانیا ، انکلتره‌نك دیکر آوروپا دولتلرینه یاپدیغی کبی ، شرقه کیدن یولی کسه‌بیله‌جك بر حربی موقعنك انکلتره‌ده قالماسنه راضی اولورمی ؟ حتی قانی غلیانه کلدکدن ، قوای حربیه‌سی کمال بولدقدن صکره ترکلر ایچون خلافت اسلامیه‌نك اك کوزل بر پارچه‌سی اولان مصر ولایتندن واز کچمك قابل اوله‌بیلیرمی ؟

خایر خایر ! مصرك استقبالی اصلا یالکز انکلتره‌نك النده اولمدیغی کبی انکلتره ممالکنه الحاقی ، یاخود انکلتره حمایه‌سی آلتنده قالمسی‌ده قطعیاً محالدر .

انکلتره سیاست خارجیه‌سنه کلنجه رجال حکومتمزك ، حاکملریمزك منور الفکر اولانلری موقعمزك وخامتی حقیله تقدیر ایدیورلر . لکن بو قسم اقلیتده قالیور . اصل سواد اعظم ایچلرنده مجلس عمومی اعضاسیده داخل اولدیغی حالده سیاست خارجیه‌یه قارشی جهل مرکب ایچنده بولنیورلر . حاکملریمز موقعمزك وخامتی ، قانونه مخالفتی اعتراف ایدرك حیثیت ملیه‌یی جریحه‌دار ایتمیه‌جك ، دوکیلن پاره‌لری ضایع ایتمیه‌جك بر طریق بولسه‌لر ایشك ایچندن چیقمق آرزوسنی بسلیورلر . کذلك امرای عسکریه‌مزك ایلری کلنلری بز آوروپا دولتلرندن هر هانکیسیله اولورسه اولسون بر دکز محاربه‌سنده بوله‌جق اولورسه‌ق نیل وادیسنده‌کی خلق بزه قارشی عداوت بسله‌دکجه مصرده بر آشوب قالمامز پك مشکل اوله‌جغنی کسدیریورلر . مصره عائد مسائلده افکار عمومیه‌مز آلدانیورده نیل وادیسنی تمامیله بزم محافظه مجبوریتنده بولندیغمز بر حق مشروعمزدر ظن ایدیور . آنك ایچون هیچ بر ناظر ، یاخود هیچ بر فرقه رئیسی بو قدر که مصرده‌کی اقامتمز ایچون نه قدر اوزاق اولورسه اولسون بر حد تعیننه یاناشسون .

رجال سیاستمز کندیلرنده غرضدن خالی ، صریح بر خط حرکت تعیین ایتمك ایچون اقتضا ایدن شجاعتی کوره‌مدکلرندن ، آلمانیا ایله بر حرب ظهورینی منع ایده‌میه‌جکلرینی‌ده آکلادقلرندن مصری ترك ایتمه‌مکله مصرده بر آشوب قالمق آره‌سنده متردد بولنیورلر . بو بر لشمکده‌کی مخاطره‌یی مصرلیلرك قلبنی کندی طرفلرینه جلب ایتمك ، اونلری نظام حاضردن ممنون ایتمك صورتیله آتلاتمق جهتنه چالیشدیلر . حتی لورد قرومر غفلتده اوقدر ایلری کیتدی که مصرده بر حزب انکلیزی تأسیسنه بیله قالقشدی . بوندن بشقه ١٩٠٣ ده منصبنی ارثی بر صورته قلب ایتمك خیالرینه بیله دالدی .

لورد قرومر اویله توهم ایدیوردی که حزب وطنینك انکلیزلره مقاومتی خدیوك استانبولده قوریلان بر پلانی قوللانمسی نتیجه‌سیدر . یوقسه مصرلیلر کندیسنه متمایلدر . فقط حادثات معلومه بونك عکسنی کوستردی .

ایشته بزم ١٩٠٧ ده‌کی سیاستمز بو مرکزده ایدی . یدنجی ادواردك تنسیبیله قرومری استخلاف ایدن غورست مصرلیلر طرفندن ابتدا مملکتلرینه حریت ویره‌جك ظن اولنمش ایدی . بو فکر غلادستون فرقه‌سنك رأس کاره کچمه‌سندن ایلری کلمشیدی . حالبوکه بونلر دیسز خیالاتدن بشقه برشی دکلدر . انکلتره خارجیه نظارتنك ولو بر آن ایچون اولسون بویله برشی دوشونمدیکنی سزه صورت قطعیه‌ده سویلیه‌بیلیرم . غورستك ١٩٠٧ ده آلدیغی تعلیماتك کافه‌سی خدیو ایله برلشه‌رك حزب وطنی‌یی یالکز براقق جهتنه معطوفدر . زیرا اویله ظن اولنیوردی که خدیوك انکلتره ایله برلشمسی حزبك خارجنده‌کی اهالی‌یی بری طرفه چویرده انکلیزلر مصرلیلرك موافقتیله اوراده یرلشیر قالیرلر .

انکلیز سیاسیلری سلطانك میراثی ادوارده انتقال ایدرده قرال مصرده ، هندده ، عربستانده ، الحاصل بتون شرق اسلامیده مسلمانلرك رئیسی ، حامیسی اولور خیالنی بسلیورلردی . نته‌کیم خدیوك ملك ادواردك اوامرینه منقاد بر امیر المؤمنین اولمسی‌ده صایقلامشلردی . قانون اساسی‌یه کلنجه بو جهت چوقلق اعمال فکری موجب اولمامشدر . حتی ادوارد خدیوه قانون اساسی بحثنی قاریشدیردیغی ایچون مقامندن چکلمسنی ناطق کندی یازیسیله برنامه کوندرمشدی . انکلیزك صوکنده ویرمك ایستدیکی شی مجلس شورانك بر آز دها توسیع صلاحیتندن باشقه برشی دکلدر . یوقسه خارجیه نظارتی حقیقی بر مشروطیتی هیچ بر زمان خاطرینه کتیرمه‌مشدر . نته‌کیم ١٨٨٢ وقوعاتی خاطرلرده‌در که مداخلهٔ حربیه‌مز حکومتمزك قانون اساسی‌یی تصدیق ایتمامسندن نشئت ایتمشدی .

آرتق کیمسه امید ایتمز که خارجیه نظارتی یکرمی سنه‌دنبری بو قدر حیله‌لر ، طولامباجلی یوللر طوتمشکن قالقسونده انکلیزلرك چکلمسنی ایلك انعقادنده تکلیف ایده‌جك بر حر مجلس عقدینه موافقت ایتسون . مصرلیلر خلفنك لورد قرومردن دها حریتپرورانه سیاست تعقیب ایده‌جکنی تخمین خصوصنده‌ده آلداندیلر . اوت غورست شرقلیلره قارشی بسبتون خشین دکلدر . عربجه سویلر ، عربجه قونوشور ، اهالی ایله شخصی مناسبات حسنه‌ده بولنور . فقط استقلال تمایلاتی کندیسندن برله کوکك آره‌سی قدر اوزاقدر . ذاتاً قلبی حرص استبداد ایله طولودر . تمام اون آلتی سنه لورد قرومرك اداره‌سی آلتنده ادمان پیدا ایتمشدر . الحاصل قرومرله آره‌سنده‌کی فرق بریسی مقصده

طاتلی سوزلرله ، دیکری تهدیدلرله وارمق ایستر . کورمشسکزدرکه بو آدم کندیسنه تودیع اولنان سیاستی حسن اداره ایدرك خدیوك قلبنی ظاهراً اولسون انکلتره‌یه اماله‌یه موفق اولدی . نصلکه بو ایشلك باشه چیقمسنده منفعت خصوصیه مطالعه ایدن اوفاق بر حزب انکلیزی تشکیلنه‌ده موفق اولمشدی . بوندن بشقه زواللی حزب وطنی کندی سوکیلی رئیسی مصطفی کامل پاشانك وفاتی کبی بر مصیبته‌ده کرفتار اولمشدی . اکر کنج ترکلر ۱۹۰۸ده آیاقلانه‌رق استانبولده‌کی انقلابی میدانه کتیرمسه‌ایدیلر بلکه مصرلیلر کندیلرینه یوتدیرلمق ایسته‌نیلن بو ساخته حریتی قبول ایدرلردی . لکن انقلاب عثمانی اوزرینه مصرده‌کی مسلمانلر نه اولورسه اولسون انکلیزلرك مملکتلرنده دها برمدت قالملرینی خوش کورمز اولدیلر . شمدی بونلرك نظرنده انکلیزلرك چکلمسندن بشقه برشی یوقدر .

انکلتره خارجیه نظارتنك تألیف و نشر نفوذ پولتیقه‌سنك بر مسلمان مملکتنده اصلا یورویه‌میه‌جکنی نه وقت کسدیردیکی آکلاشیله‌ماز . زیرا انقلاب عثمانینك بدایتنده اویله توهم ایتمشدی که یکی عثمانلی حکومتی مصرده‌کی موقعنك قانونی برشکله قونمسی خصوصنده کندیسنه یاردم ایده‌جکدر . نته‌کیم بو مقصدده صدر اعظم کامل پاشا واسطه‌سیله چالیشیور ایدی ، لکن کامل پاشانك سقوطیله انکلتره‌ده نفوذیمز تزلزله اوغرادی .

دها صکره انکلتره‌نك ۱۹۰۹ ده‌کی حرکت ارتجاعیه‌یی تشجیع ایلمسی بو نفوذی بوسبتون آلت اوست ایتدی .

سیر غورست کوردی که مسلمانلردن کندیسنه تمایل ایدن فرقهٔ ناچیز بسبتون بیتیور ، موازنه اصولی ایچون قبطیلری استخدامه قرار ویردی . بونك اوزرینه بطرس غالی پاشایی وزیر اعلان ایتدی . مصرلیلر ایچنده بو شرفه الك زیاده مستحق اولان بو ذات اولدیغنی ایلری سوردی . ایکی حزب وطنی آره‌سنده خلاف ایقاع ایچون ایلك ارتکاب اولنان جنایت بودر . سوء طالع نتیجه‌سی اوله‌رق بو سیاست نائل موفقیت اولدی .

بن مصرلیلرك اتحاده فوق العاده محتاج اولدقلری بویله بر صره‌ده شو تفرقه‌نك حصولنه جداً تأسف ایدرم . لکن طوتمش اولدیغی سیاستك بطرس پاشانك قتلی صورتنده تمثل ایدن نتیجه‌سی اینی میدانه قویدی ، کذلك مسلمان معارضلرینی ارضا قابل اوله‌میه‌جغنی غورسته آکلاتدی . مسلمانلرك قلبنی اشغال ایدن حسیات حقیقهٔ حریت واستقلال ایله انکلتره سیاستنی تألیف ایتمك قابل اوله‌میه‌جغی لایقیله تجلی ایتدی . بونك اوزرینه انکلتره حکومتی مسلمانلره عداوتنی اظهار ایتدی . آرتق عجمستانده اولسون ، عربستانده اولسون ، استانبولده اولسون ، مصرده اولسون والحاصل هر یرده مسلمانلرك خیرینی ایسته‌مز اولدی . ایشته مستر روزولت ایله ادوارد غره‌یك تدبیر ایتدکلری دسیسه بورادن نشئت ایتدی . بو واده دسیسه تعبیرینی قوللانیورم . زیرا اولانجه وضوحیله میدانه چیقمشدرکه انکلتره خارجیه نظارتی بو آمریقالی‌یی استخدام ایتمشدر . انسان بو دسیسه‌نك ایچ یوزینی بیلمك ایچون ، جماهیر متفقه رئیس سابقنك آرقه‌سنده بولنوب اوکا مسلمانلری جریحه‌دار ایدن سوزلری تلقین ایلین پروتستان جمعیتلرینی درخاطر ایتمك ایجاب ایدر . نته‌کیم انکلیز میسونر جمعیتلری ده لوندره‌ده ادوارد غره‌ی ایله بو صورتله طاوراتمشلردی . ادوارد غره‌ی روزولتك نطقلرینی دها ایراد اولنمه‌دن بیلور ایدی . شمدی انکلتره سیاستی ترکیاده ، عجمستانده ، مصرده مسلمانلرك ایلرولمسنه ممانعت اساسی اوزرینه مبتنیدر .

صاقین بو سیاسته اعتماد ایتمه‌یکز . بن کنج ترکیایی ، حتی دنیاده‌کی بتون مسلمانلری انکلتره‌دن تحذیر ایچون بو فرصتی غنیمت بیلورم . المدن سزه نصیحتدن بشقه برشی کلمز . قلبم کدرله طولودر . چونکه حکومتمك مصرده‌کی خصمانه سیاستنی غایت کریه کورمه‌مه رغماً انکلیز ملیتندن ، وطن محبتندن مجرد ایتمدم . لکن سزه قارشی درعهده ایتدیکم وظیفه شونی صراحة سویلمکه بنی مجبور ایدیور که بزه قارشی دشمن معامله‌سندن بشقه بر معامله‌ده بولنمکز سزك ایچون خطای محض‌در . زیرا لیبراللرك ، محافظه‌کارلرك ادوارد غره‌یك سوزلرینی قبول ایتمسی دلالت ایدیور که سزی مواعید ایله ، رفق ایله ، اداره ایتمك پولتیقه‌سی آرتق براقلمشدر . بوندن صکره بزدن شدت ، عداوت ، مادی ، معنوی عقوبت پولتیقه‌سنی کوره‌جکسکز . یعنی سوء طالعلری سوقیله زیر حکممزه کیرن هندلیلرك و سائر اقوامك اوغرادیغی عاقبته اوغرایه‌جقسکز .

بیلمم بو سوزلرم خدیو حضرتلرینك قولاغنه کیده‌جکمی ؟ معمافیه اونلك نظر دقتی بو سوزلره جلب ایدرم . کندی قدیم وطنپرورلکی ، مملکتی ایچون لورد قرومرك خلافنه اوله‌رق کمال شجاعتله چالشمقده اولدیغی زمانلرنده شخصنه اولان اخلاصم سائقه‌سیله صرد ایتدیکم دلیللری درخاطر ایتمسنی رجا ایلرم . شوراسنی‌ده صراحة بیلدیریرمکه قرومره اولسون ، انکلتره خارجیه نظارتنه اولسون بو انقیاد پولتیقه‌سنی تعقیب ایتدکجه حزین بر نتیجه‌یه وارمه‌جقدر . چونکه اونلر کندیسنه دائما خیانت ایده‌جك ، کندیسی‌ده انکلیزلرك اسارتی آلتنده‌کی هند راجه‌لری درکه‌سنه اینه‌جکدر .

بن بو سوزلرمی اسکی دوستم شیخ علی یوسفه ، کذلك بزانکلیزلرده حسن نیت توهم ایدرك مملکتلرنده یرلشمه‌مز پولتیقه‌سنه خدمت ایدن بتون مصرلیلره توجیه ایده‌رم . مصرلیلرك هپسنه دیرم که :

صاقین بزه آلدانمیکز . بز سزك ایچون مسعود بر حیات ایسته‌ینلردن دکلز . بزدن نه قانون اساسی ، نه حریت مطبوعات ، ، نه سربستئ تدریس ، نه‌ده حریت شخصیه بکله‌میکز . بزم مصرده یرلشمکدن یکانه مقصدمز مملکتکزی ایشله‌ده‌رك محصولنی فابریقه‌لرمزده قوللانمق ، سودانده‌کی مستملکاتمزك ترقیسنه صرف ایتمکدر .

آرتق بزم دسیسه‌لرمزه قاپیلیر ، نیتلرمزك ماهیتنی حالا آکلایه

مازسه‌کز هیچ معذور کوریله‌مزسکز . چونکه حقیقت اولانجه وضوحیله قارشیکزده طوریور . قالقوبده کندی استقلالکزی کندی اللریکزله ییقمایکز .

حزب وطنی‌یه قارشی‌ده نصیحتم بودر :

اشغال پولتیقه‌سنه قارشی مقاومتده ثبات ایدیکز . هر فرصت دوشدکجه مدت اشغال ایچون برحد تعیین ایتمکی ایسته‌یه‌رك بزی نظامه تبعیته، مملکتکزدن عسکرمزی چکمکه دعوت ایدیکز . بوندن سزه برضرر کلمز . چونکه بز سزك مملکتکزك صاحبی دکل، بیانجیسی‌یز . هر کون هر وسیله ایله انکلیزلرك سزه تحکم ایچون هیچ برحق مشروعی اولمدیغنی بزه اخطار ایتملیسکز . شونی‌ده آکلاتملیسکز که سز بزم زیر حکممزدن چیقمه‌یه بیك جان ایله مشتاقسکز . بزه قارشی اولان عداوتکزی سزه هیچ فائده‌سی اولمیه‌جق بر طاقم اختلاللرله دکل ، بلکه ملل سائره‌نك اسارتلرنده بولندقلری اقوامه قارشی حسیات احرارانه‌ نزی اظهار ایچون قوللاندقلری وسائطه مراجعت ایله اظهار ایتملیسکز . بو اشغال پولتیقه‌سنه حرب اقتصادی ایله ، انکلیزلره بویقوتاژ یاپمقله باشلاییکز . ذاتاً مملکتکزده برچوق اجنبیلر وار . یالکز اونلرله برلشکز . یالکز اونلرله معامله‌ده بولنکز . بشقه ملتلرله اتفاق ایدیکز ، لکن صاقین بزمله برلشمیکز . بزم عدالتمزه ، اصالتمزه ، انسانیتمزه کووه‌نمك پك بیهوده‌در . ای بیلیکز که بو نلر سزی نظرمزده برقات دها حقیر دوشورمکدن بشقه بر نتیجه ویرمز .

سزك ایچون بزه قارشی کمال موفقیتله قوللانه‌جق برسلاح واردر که اوده مملکتکزی اشغال ؛ زمان صلحده بزم ایچون بر بلا ، زمان حربده ایسه دها مدهش بر مخاطره اولدیغنی بزه آکلاتمقدر .

انکلتره افکار عمومیه‌سی مصرده اویناد‌یغی او بونده قزاندیغی پاره، یاقدیغی مومه دکیه‌جکنی آکلار آکلاماز ؛ سز مملکتکزی تسلم ایده‌جکسکز .

بوندن صکره سزه ترکیه‌ده‌کی وطنداشلریکزله ، دینداشلریکزله اتحادی توصیه ایدرم . چونکه سلطان مصره مالك اولمق اعتباریله حق صاحبیدر . بو اعتبار ایله مصری حمایه وظیفه‌سیله مکلف اولدیغی کبی خلافت اعتباریله‌ده دینکزی حمایه‌یه مجبوردر .

ذاتاً فرمانلر استقلال داخلیکزی تکفل ایتمشدر . دولت علیه تابعیتی سایه‌سنده الده ایتدیککز مرکز سیاسی‌یی کندی منافعکزه خادم ایتملیسکز .

بر کون کله‌جك ـ پك‌ده اوزاق اولمه‌کرکدر ـ سلطان آوروپا دولتلریله اتفاق ایدرك انکلتره‌دن وعدینی ایفا طلبنده بولنه‌جقدر . اوزمان انکلتره حکومتی‌ده قوای بریه و بحریه‌سنه ، مصرده‌کی منافع مالیه وتجاریه‌سنه ؛ کذلك مصری استملاك طرفداری اولان فرقه‌نك حرصنه رغماً تسلیم حقه مجبور اوله‌جقدر . انشاءالله او کونلری یقینده کوروروز . ایشته سزك خالص بر دوستکزك حسیاتی ، تمنیاتی بو مرکزده‌در . . .

مکه امیر سابقی باغی حسین

بکن نسخه‌دن مابعد

سوریه امورینه مداخله‌سنه کلنجه « عنزه » مشایخی آره‌سنده تحدث ایدن اختلافاته باقدیغندن بحث ایله مدینهٔ منوره محافظلغندن شکایتده بولونمش و بوکبی مسائلك حل و تسویه‌سی خصوصنك کندیسنه تودیعی ایجاب ایده‌جکنی ادعا ایلمشدی . کویا حجازده‌کی اصلاحاتی تمام اولمش‌ده نوبت دیکر ولایاتی اصلاح ایتمسنه کلمش ! . .

مستند اولدیغی رسمی ، خصوصی بوتون وثائقك نشری حکومت سنیه‌دن متمنا اولان بو حقیقتلر جزیرة العربده‌کی بوتون مشکلاتك ، بوتون مسائلك صرف بو حریفك یوزندن ظهوره کلدیکنی قارئین کرامك نظرنده تبین ایتدیرمه‌یه کافیدر ، ظن ایدرز .

۵

حسینك اخلاقی حقنده بر فکر ایدینه‌جك قدر معلومات ویرلدی . دها زیاده‌سی تطویلی موجب اوله‌جغی ایچون بوراده بعض حادثه‌لری مجملاً ذکر ایتمکله اکتفا ایده‌جکز .

مرحوم حسن خان ، حسینك اسکی دوستی ایکن اونك عباد اللهه، خصوصیله بلدهٔ حرام اهالیسنه قارشی اولان مظالمنه دایانامیه‌رق کندیسنی ترك ایتمش و حجازك اصلاحی ایچون وهیب پاشایه مراجعت ایلمشدی . ایشته بو سببدن حسین حسن خانی طائف یولنده اولدوروته‌رك اموالنی یغما ایتدکدن صوکرا نعشنی دفن بیله ایتدیرمه‌مشدر . حکومت سنیه مرحومی تدفین ایچون حسینه امر ایتدیکی حالده انفاذ ایلمه‌یه‌رك « او ، ذاتاً دفن اولونمشدی . » دیمشدی . حسینك بو حرکتیله « عداوت مزاره قدر سورمز . » مثلنی ناصیل تألیف ایتملی بیلنه‌مز .

حسین ایله جده‌ده‌کی انکلیز قونسلوسی آره‌سنده بر طاقم مخابرات جریان ایتمکده اولدیغندن خبردار اولان شیخ احمد هزازی جده قوماندانی حسن بکه مراجعتله بو اوراقی الده ایتدیکی حالده حسینك بوتون خیانتلری میدانه چیقه‌جغنی بیلدیرمشدی . حسین کوله‌سی محسنه امر ایدرك شیخ احمدی کوندوزین جده چارشوسنده قورشونله اوردوردی . شیخ آلدیغی یاره‌دن اولمدیسه‌ده صول النك پارمقلری سقط اولدی . حالبوکه حسین اوتاریخده وهیب پاشانك حجازه مواصلتی عقبنده ینه کندیسنك آیاقلاندیرمش اولدیغی فتنه‌یه احمد هزازی‌یی سبب کوسترمه‌یه قالقیشدی .

صرف کندی امرینه مخالفتده بولوندیغی ایچون آدمجغزك برینی لیثه‌ده‌کی وکیلنه امر ایدرك فعلاً اعدام ایتدیردی . حالبوکه حکم اعدام نه قاضی طرفندن ویریلمش ، نه‌ده باب عالیجه تصدیق ایدلمشدی . قاضی بوکا اعتراض ایله وکیلك محاکمه آلتنه آلنمسنی طلب ایتدیسه‌ده بو طلب اصلا اعتباره آلنمایه‌رق بیچاره مقتولك قانی هدر اولدی کیتدی .

حسین دولتمزك مدار بقاسی اولان عساکر اسلامیه‌یه بغضندن طولابی چرول شقیلرینی بوصویه اوطورته‌رق تبدیل وا هایچون

مکه‌یه کلکده اولان خسته عسکرلری کاملاً اولدورتدی . حال بوکه بو بیچاره‌لرك هیچ بر کناهی یوقدی .

نائب الحرمی حکومت طرفدارلغیله محکوم ایدرك مملکتندن ، اولاد وعیالندن اوزاقلره آتدی . او بیچاره غربتلرده اولدی . مع مافیه حسین بونکله غیظی یکمه‌یه‌رك مرحومك اوغلی حسینی‌ده حبس ایتدیردی ، که بیوکلرك شفاعتی اولماسه‌یدی اولونجه‌یه قدر چیقارمایه‌جقدی .

دفتردار یحیی غالب بکله ژاندارمه قوماندانلغندن متقاعد عمر بك عائله‌لریله برابر شامه کیده‌جکلری زمان حسینه مراجعتله اثنای طریقده بر تهلکه‌یه اوغرامامالری ایچون کندیلرینی حمایه ایتمسنی رجا ایتمشلردی . حسین بونلره وجه ویرمش - یعنی حمایه‌سی آلتنه آلمش - ایکن آرقه‌لرندن جرول شقیلرینی کوندره‌رك قادینلرك چارشافلرینه وارنجه‌یه قدر بوتون مالملکلرینی صویدوردی .

مرکز خلافتدن جهاد مقدس اعلان اولوندیغی زمان مکه اهالیسندن چوغی کوکللی اوله‌رق بو جهاده اشتراك ایتمك ایسته‌مشلردی . حسین کندیلرینه « بو محاربه‌نك جهاد اولدیغنی بیله‌یدم الك برنجی کوکللو بن اولوردم . خفیفلکی برطرفه براقکز . یوقسه سوزمی دیکله‌مه‌ینلری فنا حالده تأدیب ایدرم . » دیدی . حتی عبدالرحیم رشید هیچ اولمازسه مالیه جهاده اشتراك ایتمك ایسته‌یه‌رك کلیتلی مقدارده بر تبرعده بولونجه حسین طرفندن آغیر صورتده تکدیر اولنمش وشاید انکلیزلرك صدیق اولان امیر کبیره مخالفتده اصرار ایده‌جك اولورسه قتل اولونه‌جغنی مقام تهدیدده سویله‌مشدی .

حسین کندیسنه مخالف کوردیکی معلم عیسی روحی افندی ایله امین وجمال بکلری حجازدن چیقارمق ایچون اوته‌دن بری اصرار ایدییوردی . حکومت بوکا موافقت ایتدیکی حالده بیله ، حقلرنده‌کی عداوتی بر درلو تسکین ایده‌مه‌یه‌رك بیچاره‌لری اولدورمك ایچون تشبثاتده بولونمشدی . برکت ویرسون رابغ شیخی حسن بن میرکه التجا ایتدیلرده جانلرینی قورتاره بیلدیلر .

عرضحالجی ابراهیم افندی حسینك مظالمندن بیزار قالوبده حکومته مراجعت ایتمك ایسته‌ین بعض بیچاره‌لرك عرضحاللرینی یازدیغی ایچون حسین زواللی‌یی کچن شوالك بشنجی کیجه‌سی شریف غیث ایله آرقداشنه اولدورتدی . نه طول قالان قاریسنه ، نه‌ده یوری بوکولن طوقوز یتیمنه آجیمادی . یاتسو نمازندن چیقارکن خنجرله پارچه‌لانان بو زواللی‌نك ایسه قلمیله کچینمکدن باشقه هیچ بر کناهی یوقدی .

بنی‌حرب قبائلی حکومته متمایل و قسم اعظمی سنوسی طریقت مبارکه‌سنه منسوب اولدقلری ، خصوصیله رؤساسی ظالم امیرك حقسز اوامرینه کورکورینه منقاد اولمق ایسته‌مدکلری ایچون قاضیلری ابن ربیکی اولدورتدی ؛ قبیله افرادینه‌ده نامتناهی مظالمده بولوندی .

آرتیق حسینك خصوصی زندانده قربان کیدنلره ، طومروق جزاسیله مفلوج اولانلره ، کذلك قحبه‌لکله اولدورتدیکی بیچاره‌لره

کلنجه بونلرك عددینی الله‌دن باشقه کیمسه بیلەمز . هر قبیله‌نك حسیندن بر بیغین شکایتی ، هر فردك آلنه‌جق برچوق حقی بکله‌یوب طوریبور . وای کیدی امیر عادل وای !

٦

اولجه عربان دائما اشرافه هجوم ایتمکده اولدقلری ایچون ، شریف ابونمی اشرافك حقوقی محافظه مقصدیله عرفی بر قانون وضع ایتمش . شوقدر وارکه بو قانون نه شریعت غرا ایله ، نه‌ده عدل وانصاف ایله تألیف ایدیله‌میه‌جك درجه‌ده آغیر بر بیغین مظالمی احتوا ایدییور . مثلا برشریف عرباندن برینی اولدوره‌جك اولورسه قاتل قصاصاً اعدام ایدیلیه‌جك ؛ لکن عرباندن بری شرفادن برینی اولدوره‌جك اولورسه قاتلك قبیله‌سندن درت کیشی بردن اعدام ایدیله‌جك ، یعنی بو قانون عادتا بشریتی حضرت موسی علیه‌السلام زماندن اولکی أدواره کوتورییور ! کذلك عربان آره‌سنده وقوعه کلن قتاللرده هر مقتول ایچون ویریله‌جك دیتك اوچده بری امارتك و اشرافك حقی اولمق اوزره آیریله‌جق .

أمارتك نفوذینه انضمام ایدیوبرنجه ساداتك ، عربانك بلی‌قیران ، اشرافی بوتون حجاز وادیلرینه مستولی ایدرك اهالی‌یی ، زراعی سفیل براقان بو قانون مدون برحالده دکلدر . لکن حسین بونی ایستدیکی کبی اولمق شرطیله اوزون اوزادی‌یه شرح ایتدی . انشاءالله ایشك حقیقتنه واقف برخیر صاحبی چیقارده بو قانون عجیبك اوزرنده‌کی پردهٔ اسراری یرته‌رق ماهیتنی عمومك نظر اطلاعنه عرض ایدر وبو صورتله هم حجاز اهالیسنه مرحمت ، هم‌ده شریعته خدمت ایتمش ایتمش اولور .

ایشته بو ظالم قانونك تنفیذنده الك ایلری کیدن ؛ الك وحشیانه شکللرده تفسیری خصوصنده هرکسدن فضله مهارت کوسترن بر مخلوق وارسه اوده امیر سابق حسین‌در . چونکه اونك روحنه بوقدر ملایم کله‌جك هیچ برقانون ، هیچ بر شریعت تصور ایدیله‌مز .

۷

انکلیزلرك عربستان دیارینه کوز دیکمه‌لری ناپولیون بوناپارتك مصر وسوریه قطعه‌لرینه استیلاسی دورنده باشلارسه‌ده اصل ایشه کیریشمه‌لری ۱۸۵۹ اختلالی اثناسنده نفوذ خلافتك هند مسلمانلری آره‌سنده ظهورینی متعاقب‌در . جزیره‌نك شرقنده‌کی اراضیده ایلرله‌یه بیلمك ایچین مسقط ایله بوشیری مرکز حرکات اتخاذ ایدن ، کذلك جنوبده ایلرله‌مك ایچین عدن ساحلنی اله کچیرن انکلیزلر سوریه ایله حجازده بیلدکلری کبی دولاب چویرمك ایچین مصری اشغال ایتمش اوله‌لرینی کوزل بر وسیله اتخاذ ایتدیلر . صوك زمانلرده ایسه مصرده مقیم سوریه‌لیلرله لبنانلیلردن ، حتی بالذات مصرلیلردن بر بیغین خائن اله کچیردیلر . بونلرك ایچنده‌کی مصرلیلر موقع اجتماعیلرینك اهمیتنه ، خلق آره‌سنده علم ایله ، عرفان ایله ، غیرت دینیه ایله طانیلمش اوله‌لرینه رغماً ناموسلرینی ، وجدانلرینی انکلیزلره صاته‌رق عمومیتله

مسلمانلره وبالخصوص دولت عليه‌يه قارشی حركاتده بولونمغه باشلاديلر. غايه‌لری اسلامك صوك التجاكاهی اولان بو دولتی ضعيف دوشورمكدن بشقه برشی دكلدی .

بدايتده بو خذله كروهی امير مكه عون الرفيق پاشا ايله تأسيس رابطه ايتمك ايسته‌ديلرسه‌ده مقصدلرينه نائل اولامادن پاشا ارتحال ايتدی . بونی متعاقب امير علی پاشايه مراجعت ايتديلر . لكن علی پاشا قبول ايتمه‌دی . واقعا امام يحيی ايله مناسبت پيدا ايتمك آرزو ايتديلر . فقط ماهيتلری امامك نظرنده معلوم اولديغی ايچين يوز بولاماديلر . الحاصل ادريس ، طالب نقيب ، خزعل ، ابن سعود ، امير حسين نزدنده تماميله حسن قبول كوردكلری ايچين ظاهراً متحد كورونن أملرينك حقيقتده متخالف بولونمه‌سنه رغماً بونلرله برلشديلر. امير حسينك اوغلی عبداللهك مصره اوغرادقجه مظهر اولديغی احتفالات ايله عابدين سراينه ايندير يلمسی ، قاهره استاسيوننه كيره‌ر چيقاركن ملوكه مخصوص اولان قاپينك كنديسنه آچيلماسی طبيعيدركه انكليزلرك امری اولمقسزين ياپيله‌بيله‌جك ايشلردن دكلدی . ذاتاً عبداللهك مصرده بولوندقجه غورست و كيشنه‌ر ايله ملاقاتلری خلقك نظرندن مخفی دكلدی . اسماعيل حسن ، عزت جندی ، حسن صبری ، حسن حماده ايله اسكيدن شيخ علی يوسفك ، صكره‌لری رشيد رضانك عونه‌سنك آره‌ده مكيك طوقومه‌لرينه كلنجه بو مصرده‌ده ، حجازده‌ده هركسك واقف اولديغی برسردر . ذاتاً عسير متصرفی محی الدين بكك اله كچيرمش اولديغی نطقلر بو حريفلرك مناسبتلريله نيتلری حقنده شبهه‌يه محل براقمه‌مقدر . شيخ احمد هزازی مسئله‌سيله بو مسئله‌يی توليد ايدن اسباب ايشك بوتون ايچ يوزينی ميدانه چيقارمشدر . كذلك عبداللهك أمده‌ن ضابطلرينك اوكنده ايراد ايتمش اولديغی نطقده انكلتره‌يی براقوبده آلمانيا ايله اتفاقه كيرديكندن دولايی دولت عثمانيه‌يه صراحةً مجومده بولونمه‌سی پردۀ اسراری بوسبتون قالديرمشدر . بوندن بشقه امير حسين وهيب پاشايه مراجعت ايده‌رك حجاز قطعه‌سنك حكومتدن تماميله مستقل اولوب يالكز ديناً مربوط بولونديغنی اعلان ايتمه‌سنی ايسته‌مشدی . لكن وهيب پاشا كنديسنه « بن عسكر بر آدمم . بو كبی مسائل مهمه‌يه مداخله حقی جائز دكلم . ايسته‌رسه‌كز باب عالی‌يه مراجعت ايده‌بيليرسكز » ديجه بر آز دوشونه‌رك صكرا مكه امارتنی كندی اولادينه حصر ايدلمه‌سی طلبنده بولونمشدی .

هند حكومتنك كنديسنه هر آی ويرمكده اولديغی ايكی بيك ليرايه كلنجه طبيعيدركه انكلتره حكومتی احمق ومسرف دكلدی . كذلك مصر حكومتنك اوقاف وتخصيصات مستوره آقچه‌سندن كوندرمش اولديغی پاره‌لر بو حريص مخلوقی آولامق ايچين برر طوزاقدن بشقه برشی اوله‌مازدی . كچن سنه‌نك ذی القعده‌سنده تويله اوچ انكليز وابوری كله‌رك كنديلريله كونده‌ريلن تعليمات موجبنجه اميردن اورانك شيخی ابن عارفی ايسته‌مشلردی . امير او آره‌لق مكه‌ده بولونديغی ايچين اوغللری كلديلر وبابالريله تلفون واسطه‌سيله مخابره‌ده بولونديلر . امير حسين اوچ كون صكرا حاضر اولدی وكمی سواريلرندن آلديغی تعليمات اوزرينه سواكنه كيده‌رك كندی نامنه كونده‌ريلمش بر چوق پاره‌لری ، بر چوق هديه‌لری آلدقدن صكرا مكه‌يه دوندی . بونی متعاقب ارزاق كميلری سوكون ايتمكه باشلادی .

نه‌غريبدركه : امير حسين عربانی خلافت عليهنه اوله‌رق انكليزلرله تشريك مساعی‌يه سوق ايچين ضربخانه‌دن يكی چيقمش انكليزليرالرينی صرف ايتمكدن اوتانمادی . آره‌دن پك آز بر زمان كچر كچمز دشمن سفائن حربيه‌سی جده‌يی طوپه طوتدی . بو صيره‌ده باشلرنده اميرك جده‌ده‌كی وكيلی شريف محسن اولديغی حالده بوتون آدملری انكليزه خدمت ايچين آرقه‌دن دين قرده‌شلرينه هجومه باشلاديلر وعين وقتده مرتب پلان موجبنجه حسينك ايكی اوغلی علی ايله فيصل حجاز دمير يولنه ومدينه اطرافنه هجوم ايتديلر . جده‌ده‌كی عسكر انكليز كميلرنده‌كی بويوك طوپلرله كندی مهمانلرينك توكنمه‌سندن دولايی شرف عسكريلرينی صوكنه قدر محافظه ايتدكدن صكرا تسليمه مجبور اولديلر. مدينه‌ده ايسه اوخائنلرك آياقلانديرمق ايسته‌دكلری فتنه‌دن كنديلری‌ده تارمار اولدی . مكه ايله طائفه كلنجه عسكرلرمز قلعه‌لرنده ثبات ايده‌رك محيطه حاكم اولمقده‌درلر .

امير حسين اطرافنده‌كی قبائلك چوغی طاغيله‌رق ابن ميرك ايله بنی حرب قبيله‌لری كنديسنه قارشی قيامه حاضرلانجه باشلاديغی ايشه پشيمان اولدی . چونكه حسين مملكتی انكليزلره تسليم ايتمك ايسته‌يوردی . بوتون حركتلری‌ده دين دشمنلرينك ترتيبی وجهله وقوعه كليوردی. متعاقباً اولجه آزديرمش اولديغی خيبر وعقيل قبائلی‌ده كنديسندن آيريلديلر . بزم نامنزه جمع ايتمش اولديغی مجاهدلر اخيراً ينه بزم طرفه التحاق ايتدی . عتيبه عربانك اكثريسی‌ده اميری براقديلر. بناءً عليه بو كون حسينك باشنده عتبان ، بيشه قبائلندن بر قسميله كنديسنك شقی كوله‌لرندن باشقه كيمسه قالمادی . ابن ميركله ينبوع اهاليسی انكليز وابورلرينك كتيرمش اولديغی ذخيره‌لرك چيقاريلمسنه مانع اولديلر . وامير حسينك فاسق بر آدم اولديغنی اعلان ايتديلر . بونك اوزرينه حسين هر هانكی بر مسيحی ايله اشتراك ايلمكدن وانكلتره حكومتنه خدمتده بولونمقدن تبری‌يه چاليشدی . لكن برطرفدن جده وقعه‌سيله انكليز پاره‌لری ، ديكر طرفدن اسير آلنان عسكرلرك مصره نقلی وانكليز مطبوعاتنك حسين طرفندن احداث اولونان بو فتنه‌نك بزم عندنده‌كی حركاتمزی تعطيل ايده‌جكندن بحثله اظهار سروری ، كذلك حكومت مذكوره‌نك كندی مسلمان مستعمره‌لرنده حسينه ظهير اولديغنی اعلانی حسينك ادعا ايتمك ايسته‌ديكی برائتی اساسندن چوروتدكدن باشقه بوتون خاندان نبوتك بری اولديغی نشانهٔ عاروذلتی بو خائنك آلننه ياپيشديردی .

عربان كندی كنديلرينه ديورلركه : عجبا حسين ايله اولادينك

ادعالری حقیقی‌میدر؟ عجبا بو آدم دینی حمایه‌یه، بر حکومت تأسیسنه مقتدرمیدر؟ صکره کندیسنك انکلیزلرله، یاخود باشقه‌لریله مناسبتی یوقمیدر؟ قدرت وسطوتی فرض اولوندیغی تقدیرده تعلیم کورمش عسکرلری، فن حربه آشنا ضابطلری نره‌ده‌در؟ اسلحهٔ حربیه اعمالنه مخصوص فابریقه‌لری وارمیدر؟ انکلیزلر نه‌دن طولایی کندیسنه بر چوق سلاح، بر چوق ذخیره، بر چوق پاره ویریورلر؟ نه‌دن طولایی بو آدم تام جهاد مقدس اعلان ایدلدیکی ودولتك جهانك اك بیوك دولتلریله مشغول اولدیغی بر زمانی انتخاب ایتدی؟ شاید عجزینی بیلیورسه ناصیل اولیورده قوت، سطوت، کمال درایت واستقلال کبی شروط ایله قائم اولان خلافته اوزانمق ایسته‌یور؟ اکر حقیقةً قوت، قدرت صاحبی ایسه نه‌دن طولایی شوغوائل بر طرف اوله‌رق مسلمانلرك حیاتی محو اولمق تهلکه‌سندن آزاده قالدیغی زمانی بکله‌مدی؟ نیچین مصرده‌کی حسین کامل بونك امدادینه عسکر کوندریورده حجازك مصره الحاق ایدلدیکنی اعلان ایدییور؟ نه سببدن انکلیزلر بو آدمك ضعفنی، اهمیتسزلکنی بیلدیکی حالده کندیسنه «امیر کبیر» عنوانی ویرمك صورتیله مستعمره‌لرنده‌کی مسلمانلرك کوزینی بویایور؟ هیچ شبهه یوق‌که انکلیزلر بوتون عالم اسلامی تسخیر ایچون هند راجه‌لری مرتبه‌سنده بر خلیفه‌یاپمق ایسته‌دکلرندن بو دسیسه‌یه مراجعت ایتمشلردر.

هیهات، او نه حقیر بر خلافتدرکه حامیلری وطنی صاتان شبل شمیل کبی بر ملحدله داود برکات، اسکندر عمون، رشید رضا، عزیز علی، ابراهیم نجار کبی خائنلری ثابت بر طاقیم اشخاص اوله! دنیاده حسینك خلافت ادعاسی قدر ساخته بر شی وارسه اوده بو ملحدلرله بو خائنلرك حمایهٔ اسلام نامی آلتنده بر جمعیت تشکیل ایدرك مسلمانلغی مدافعه ادعاسنده بولونملری‌در. لکن بوتون بو نغمه‌لر هپ انکلیزلرك ایشی‌در. او انکلیزلرکه مصرده، هندده بوتون حرکات ملیه‌یی بوغمق ایچون موهوم بر طاقیم حزبلر وجوده کتیرمشلردر. حسینك اطرافنده‌کی طنطنه‌لره کلنجه بو عینیله چوجقلری اویالامق ایچون بابالری طرفندن قربانلق قویونلرك تویلرینی طرادقدن، آلنلرینی قینالادقدن صکره تورکیلرله دولاشدیرلمسنه بکزر. پك اعلا بیلیرلرکه حیوانجغزی بایرام صباحی کسه‌رك کوزل کوزل ییه‌جکلر.

دهیلی تلغراف غزته‌سی شوسوزلریله امیرك ماهیتنی اعلان ایدییوردی: «مطبوعاتك بر قسمی طرفندن حجاز قیامنه دائر صرد اولونان مطالعات، بو قیامك یالکز بزم عدن وعراق حوالیسنده‌کی حرکات عسکریه‌مزه خدمت ایتمسی اعتباریله معقول اوله‌بیلیر. لکن او قدر افراطه کیدیلمه‌ملی‌در. زیرا امیر کبیرك استقلالنی اعلان ایتمسی پك مهم بر ایش دکلدر. ایشك اك مهم جهتی بو استقلالك محافظه‌سی‌در.» دهیلی میل غزته‌سی ایسه: «حکومت طرفندن حجازه امداد کوندرلدیکی زمان حسینك موقعی جداً مشکل اوله‌جقدر.» دییور.

حقیقت شوندن عبارتدرکه بز بو کون حسینك موهوم اولان قوتیله چارپیشمایورز. بز فرط حرارت کبی، صوسزلق کبی شدائد طبیعتله محاربه ایدییورز. مع‌مافیه عنایت حقله ظفرك قطعیاً بزم طرفده قاله‌جغنه امینز. کوره‌جکزکه بو فتنه حجاز قطعه‌سنه اصابت ایدن مصائبك صوکی وحرکات اصلاحیه‌نك بدایتی اوله‌جقدر. مکه امیر لاحقی شریف علی حیدر پاشا حضرتلرینك دینه، وطنه نه درجه مربوط بولوندقلری وهر دورلو ترقیاتی نه‌قدر آرزو بیوردقلری هرکسجه معلوم اولدیغی ایچون سایهٔ همتلرنده حرمین شریفین ایله بوتون حوالیسی مستعد ومستحق اولدیغی ترقیاتی ان‌شاءالله اکتساب ایده‌جکدر. جناب حق دینمزی، دولتمزی نصرت و توفیقات الٰهیه‌سنه مظهر بیورسون وبوتون جهان اسلامی شرف ومجد قدیمنه نائل ایلسون، آمین.

...

ان تنصروا الله ینصركم . . .

عید سعید اضحی مناسبتیله باش قوماندانلق وکالت جلیله‌سندن بالعموم اردولرله دونانمای همایون و بوغازلر عموم قوماندانلقلرینه یازیلان تعمیمك صورتیدر:

بو قربان بایرامی ایله ایکنجی محاربه سنه‌سنی بتیرمش اولویورز. شیمدی‌یه قدر دائما بزه رهبر نصرت اولان جناب حقك عون وعنایتی وتکمیل سلاح آرقداشلرمك فوق‌العاده اقدام وغیرتی ایله دشمنلرمز اوزرینه ایدیلن صولتلر وکوستریلن متانت وهمتلرله عثمانلی اردوسنك جهانك مسلمی اولان شان جنکاورانه‌سی بر قات دها اعتلا ایتمشدر. عالی وقدسی اولان دینمزك اوامر وایجاباتنه رعایت وکوستردیکی عزم وثبات دائره‌سنده صرف غیرت و همت اولوندقجه بوندن بویله دخی توفیقات الٰهیه‌نك هروقت بزه ناصر و مددکار اوله‌جغنه قلباً ایمان واطمئنانم بر کمالدر. سوکیلی خلیفهٔ مقدسمز باش قوماندان افخممز پادشاهمز افندمز حضرتلرینك خشنودیٔ جناب پیغمبری‌یه مقارن اولان رضای شاهانه‌لرینی آنجق بو طریقده چالشمق صورتیله یرینه کتیره‌بیله‌جکدر. شرفحلول ایدن عید سعید اضحی‌یی تبریك ایله برابر بو مبارك بایرامك بوتون سلاح آرقداشلرم حقنده موجب مسعودیت اولماسنی جناب حقدن تضرع ونیاز ایدر وایکی جهانده یکانه مدار نجاتمز اولان دین مبینمزك مقدس وجائبنه حسن مراعات ایله ظفر نهائی‌یه مظهریتله عالم اسلامی مسرور وبختیار ایده‌بیلمك ایچون آرقداشلرمك خدمات وطنیه‌لرنده کمافی‌السابق ابراز علو همت وغیرته دوام ایله‌مه‌لرینی طلب وتمنی ایله‌رم. بو وسیله ایله شیمدی‌یه قدر احراز رتبهٔ علویهٔ شهادت ایله حیات ابدیه‌یه مظهر اولان آرقداشلرمزك ارواح مبجله‌لرینه فاتحه‌لر اتحاف صورتیله نام محترملرینی یاد ایله‌مك وجائبدن اولدیغنی اخطار ایدر ویکی داخل اولدیغمز اوچنجی حرب سنه‌سنده دخی بیوك وشانلی ظفرلره مظهریتمزی جناب حقدن دیله‌رم.

نجم استقبال مطبعه‌سنده طبع اولنمشدر | اشرف ادیب

ایکنجی طبع

آبونه شرائطی

ممالك عثمانیه‌ده سنه‌لکی (٦٥)،
آلتی آیلغی (٣٥) غروشدر.
ممالك اجنبیه‌ده سنه‌لکی (٨٠)،
آلتی آیلغی (٤٥) غروشدر.

اداره‌خانه

باب‌عالی جاده‌سنده دائرۀ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز.

سبیل الرشاد

١٣٣٠

اخطارات

رساله‌مزدن آلدیغی کوسترلمك شرطیله بتون یازیلر هرهانکی بر غزته طرفندن اقتباس اولونه بیلیر.

مکتوبلرك، امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی وآبونه صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر.

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعۀ اسلامیه‌در.

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب ومدیر مسئول
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٣٥٩ ٢١ ذی‌الحجه ١٣٣٤ پنجشنبه ٦ تشرین‌اول ١٣٣٢ جلد ١٤

نقل:

مفتی وقاضی

احکام شرعیه ناسه یاروایت، یاخود درایت طریقیله تبلیغ اولنور. احکام شرعیه‌یی روایت طریقی ایله تبلیغ ایدنلره «حفاظ حدیث»، درایت طریقیله تبلیغ ایدنلره «فقهاء اسلام» دینیر. ناسك فقهاء اسلامه احتیاجی پك زیاده‌در. مسلمانلر هیچ بر وقت فقهاء اسلامه احتیاجدن وارسته اوله‌مازلر. بر مسلمان مسلمان اولدقجه احکام الٓهیه‌دن، احکام دینیه‌دن کندینی قورتاره‌ماز. احکام شرعیه‌یی استنباط ایدن، قواعد حلال وحرامی ضبطه اعتنا ایدن فقهاء دینه اطاعت، آنایه بابایه طاعتدن دها زیاده لازمدر. حتی جابر بن عبدالله، حسن بصری، ابو العالیه، عطاء بن ابی رباح، ضحاك، علی روایة مجاهد کبی اسلاف مفسرینه کوره: (واولی الامر منکم) نظم جلیلنده‌کی اولوالامردن مراد، امراء مسلمین دکل، علماء دین‌در.

مفتی: احکام الٓهیه‌یی، احکام شرعیه‌یی مجرد اخبار ایدن فقیه اسلامی وعالم دینی؛ قاضی: بو احکام جلیله‌یی انفاذ والزام ایله‌ین فقیه اسلامی وعالم دینی‌در.

مفتیلر ایله قاضیلرك پیشواسی، امامی، رئیسی فخر المرسلین علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلریدر. ذات اقدس رسالتپناهیده وظیفۀ افتا ایله وظیفۀ قضانك هرایکیسی‌ده اجتماع ایتمشدر. پیغمبرمز هم استفتا ایدنلره فتوی ویرر، هم ایکی خصم بر خصوص حقنده مراجعت ایدرسه آنلرك بینلرنده‌کی خصومتی فصل ایدرایدی؛ هم مفتی، هم قاضی ایدی. (ویستفتونك قل الله یفتیکم) نظم جلیلی سرور انبیا افندمزك فتوی ویردیکنی، (وان احکم بینهم بما انزل الله) نظم جلیلی قضا ایتدیکنی پك صریح بر صورتده بیان ایدیور. نظم اخیر موجبنجه اعدل القضاة اولان نبی ذیشانمز اهل کتاب حقنده‌ده بزم کتابمز ایله، احکام قرآن ایله حکم ایتمشدر. بوکا مبنی اهل کتاب برای محاکمه محکمه‌مزه مراجعت ایدرسه مجاهد، عکرمه، زهری، عمر بن عبدالعزیز، ابوحنیفه واصحابی وشافعی‌یه کوره: احکام قرآن ایله، بزم کتابمز ایله حکم ایدر. (فان جاءوك فاحکم بینهم او اعرض عنهم) نظم جلیلی موجبنجه حسن بصری، ابو عامر شعبی، ابراهیم نخعی، عطا، مالکه کوره: قاضی مخیردر؛ دیلرسه احکام قرآن ایله حکم ایدر، دیلرسه آنلردن اعراض ایدوب آنلری کندی حکملرینه رد ایدر.

افتا ایله قضایی جمع ایدن نبی آخر الزمان صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلرینك بعض فتوی و قضالرینی نمونه اولمق اوزره ذکر ایدهلم:

* * *

فتوای پیغمبری:

١) س: بز اهل کتاب مملکتنده بولنیورز، اهل کتابك قابلرندن یمك یه‌لم‌می؟

ج: لاتأکلوا فیها الاان لاتجدوا غیرها فاغسلوا ثم کلوا فیها. ــ رواه الشیخان = یعنی بشقه برقاب بولونه‌مازسه اهل کتابك قابلرینی ییقادقدن صوکره آنلر ایله یمك یمك جائزدر.

٢) س: هانکی قازانج افضلدر؟

ج: عمل الرجل بیده وکل بیع مبرور. ــ رواه احمد فی مسنده = یعنی قازانجك افضلی انسانك کندی قازانجی ایله مقبول اولان هر بیعدر.

٣) س: (١) برکیمسه بندن بیع ایتمك ایستیور، حالبوکه بنده آنك ایسته‌دیکی مال یوقدر؛ عجبا ایسته‌دیکی آکا صاتوب صوکره چارشودن آلی آله بیلیرمی‌یم؟

ج: لاتبع مالیس عندك. ــ رواه احمد واصحاب السنن = یعنی عندکده اولمیانی صاتمه. (٢)

(١) استفتا ایدن ذات حکیم بن حزام رضی الله عنه‌در.

(٢) ائمۀ حنفیه (معدومی بیع باطلدر) قاعده‌سنی شو حدیث شریفه بناءً وضع ایتمشلردر.

٤) مفلس حقنده شویله بر فتوای پیغمبری واردر :

من ادرك ماله بعینه عند رجل قد افلس فهو احق به من غیره . — رواه الستة = یعنی بر مفلس نزدنده بر کیمسه‌نك تغیر وتبدل ایتمکسزین برمالی عینی ایله بولونسه او کیمسه او ماله غرمادن احق اولور .

فتوای پیغمبری‌یی مبین اولان بو حدیث شریف نخعی ؛ حسن بصری ، زهری، عمر بن عبدالعزیز، ابوحنیفه واصحابی، ابن شبرمه‌یه کوره : بیعه شامل دکلدر. بیعده عینی ایله مال تحقق ایتمز ، بایع غرمایه داخل اولور. عینی ایله مال غصبلرده، عاریتلرده، ودیعه‌لرده وبونلره مماثل اولانلرده تحقق ایدر. بونلرده بر مقتضای فتوای پیغمبری صاحبی غرمادن احق اولور. عطا، عروه، اوزاعی، مالك ، شافعی، احمد ، داوده کوره : فتوای پیغمبری بیعده‌ده شاملدر . مفلسك نزدنده اشترا ایتدیکی متاع عینی ایله بولونورسه صاحبی غرمادن احق اولور.

٥) فخر کائنات علیه اکمل التحیات افندمز حضرتلری ، بر شیئك نفعی، غله‌سی ، کلیری ضمانی مقابله‌سنده اولدیغنه دائر شویله بر فتوی ویرمشدر :

الخراج بالضمان . — رواه ابو داود والترمذی والنسائی .

٦) مهر نساء حقنده‌ده شویله بر فتوای پیغمبری واردر :

هو ما اصطلح علیه اهلوهم . — رواه الدار قطنی = یعنی مهر معین دکلدر، نصل اویوشولورسه اویله‌جه تعیین اولنور.... الخ

نه کوزل فتوالر !

*

* *

قضاء پیغمبری :

١) جناب پیغمبر عشرهٔ مبشره‌دن سعد بن ابی وقاص ایله عبد بن زمعه‌نك بر چوجق حقنده‌کی منازعه‌لرینه قارشو شویله حکم ایتمشدر :

الولد للفراش وللعاهر الحجر واحتجبی منه یاسودة . — رواه الجماعة .

برموجب قضاء پیغمبری ولد صاحب فراشکدر، زانی محرومدر. مع مافیه ورعاً واحتیاطاً صاحب فراشك قیزی (ام المؤمنین سودة رضی الله عنها) او ولدی کورونمیه‌جکدر.

٢) باب جنایتده شویله برقضاء پیغمبری واردر :

لایقتل الوالد بالولد . — رواه الترمذی = یعنی بابا اوغلنی قتل ایتدیکندن طولایی قصاص اولونماز.

٣) حامل بر قادین حقنده‌ده شویله برقضاء پیغمبری واردر :

ان الحامل اذا قتلت عمداً لم تقتل حتی تضع ما فی بطنها وحتی یکفل ولدها وان زنت حتی تضع ما فی بطنها وحتی یکفل ولدها . — رواه ابن ماجة = یعنی حامل برقادین عمداً بریتی قتل ایلسه ویا زنا ایتسه وضع حمل ایدوب چوجغك بسلنه‌سی درعهده اولونجه‌یه قدر جزادن ، قتلدن قورتولور.

٤) فخر عالم افندمز حضرتلری ضرب ایله دوشن بر جنینك دیتی حقنده کوله ویا جاریه‌نك غره‌سیله یعنی دیت کامله‌نك یکرمیده بری ایله حکم ایتمشدر. نته کیم ابوداود شویله‌جه تخریج ایدیور: قضی صلی الله علیه وسلم فی الجنین بسقط عن الضربة بغرة عبد او امة

٥) خطاءً قتل اولنان کیمسه‌نك دیتی حقنده‌ده شویله برقضاء پیغمبری واردر :

ان من قتل خطاءً فدیته مائة من الابل .... الخ . — رواه النسائی وابوداود
یعنی خطاءً قتل ایدن کیمسه مقتولك دیتی ایچون یوز دوه ویرر [١] ... الخ

[١] دیت انسانی دوه‌دن یوز عدد، آلتوندن بیك عدد، کوشدن اون بیك عدد درهم شرعیدر .

٦) حیوان حقنده شویله برقضاء پیغمبری واردر :

العجماء جرحها جبار . — رواه الشیخان واحمد فی مسنده .
قضاء پیغمبری برموجب حیوانك کندولکندن اولان جنایتلر هدردر. تضمین اولونماز . . . الخ .

نه کوزل حکملر !

*

« لقد کان لکم فی رسول الله اسوة حسنة » نظم جلیلی موجبنجه کوزل برنمونهٔ امتثال اولان پیغمبرمزك فتوالری احکام شرعیه‌نك هرقسمنه شامل ایدی . بوکا مبنی مفتی بلا استثنا احکام شرعیه‌نك کافه‌سی حقنده فتوی ویرر ؛ هیچ برحکم شرعی فتوادن قورتوله‌ماز. هیچ بروجهله فتوی تحدید ایدیله‌مز . فتوانك حدودی منع اولونماز. آنجق مفتی اهل اولمازسه فتوادن منع اولنور .

بونك کبی برقضیه‌ده قضا ایله افتا جمع اولنه‌بیلیر . قاضی اولمه‌نك شرائطی، یعنی شهادت وولایت شرطلری طار ؛ بالعکس مفتی اولمه‌نك شرائطی، یعنی روایت شرطلری کنیش اولمغله هر قاضی قاضی اولمقله برابر افتایه صالح ایسه‌ده هر مفتی قضایه اهل اولماز. قاضی شرائط روایتی‌ده جمع ایتمش بولنه‌جغی جهتله هر وقت افتا ایده‌بیلیر. قاضی افتادن منع اولنه‌مز . سلفك قضادن چکنمه‌لرینه کلنجه فتوا ایله قضانك اجرلری نسبتنده خطرلری‌ده بولندیغندن صدر اسلامده فقهاء اسلامیه، سلف امت محمدیه فتوایه قوشمغی‌ده، قضایه طالب اولمغی‌ده آغیر کورورلر ایدی. بومهم وظیفهٔ شرعیه‌لری بشقه‌سنك کورمسنی آرزو ایدرلر ایدی. فقط فتوی وقضا کندولری ایچون تعیین ایدنجه دائرهٔ منجیهٔ شرعیه‌ده بذل مقدرت ایدرلر ایدی.

اعاظم فقهاء مالکیه‌دن مشهور سحنون « ما اشقی المفتی والحاکم = مفتی ایله حاکم نه بدبخت کیمسه‌لردر » دیور .

اسلاف امت وظیفهٔ افتا ایله وظیفهٔ قضانك هانکیلرنده دها زیاده خطر بولندیغنده اختلاف ایتمشلردر : بعضیلری فتوانك شریعت عامه اولمسندن طولایی مفتیده‌کی خطری دها زیاده؛ بعضیلری ایسه قضانك الزام وانفاذینه نظر ایدرك قاضیده‌کی خطری دها بیوك بولیورلر . بزجه قاضیده‌کی خطر مفتیده‌کی خطردن دها زیاده‌در . نته کیم بووجهی اولکی مقاله‌مزده بیان ایتمشدك . ایشته بوکا مبنی امام همام ابوحنیفه نعمان بن ثابت الکوفی حضرتلری قضادن استنکاف ایتمش ایدی . ابوجعفر المنصور مشار الیهك قضادن استنکافی بیلدیکی حالده ینه قضایی تکلیف ایلمکدن ، حضرت امام کبی اورع واتقی اهل ارضه اشکنجه ایتمکدن چکنمه‌مش ایدی . امام اعظمك قضایی عدم قبولی اصلا وظیفهٔ افتا ایله وظیفهٔ قضانك عینی ذاتده اجتماعی جائز اولمیه‌جغندن طولایی دکل ایدی . وظیفهٔ قضا ایله وظیفهٔ افتانك عینی ذاتده جمعی نصل جائز اولمسونکه پیغمبرمز فتوا ایله قضایی جمع ایتدیلر وجمعی منع ایتمدیکی کبی، عصر همایونلرنده، حتی حضور سعادتلرنده فتوی ایله قضایی جمع ایدنلر وار ایدی. ابوبکر الصدیق رضی الله عنه حضرتلری حضور رسالتده افتا ایله قضایی جمع ایتمش ایدی . عمر الفاروق ، علی المرتضی ، زید بن ثابت ، معاذ بن جبل ، ابوموسی الاشعری

رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتی‌ده عصر جلیل سعادتده افتا ایله قضایی جمع ایتمشلر ایدی .

خلفاء راشدین وحضرت معاویه وعمر بن عبدالعزیز کبی خلفاء امویه‌ده زمان خلافتلرنده هم خلیفه ، هم مفتی ، هم قاضی ایدیلر .

قرون ثلثه‌ده قاضی اولانلر قضا ایله فتوایی جمع ایتمشلر ایدی . مشهور شریح ، طلحة بن ایاس ، عبدالله بن عتبة بن مسعود ، ابن ابی‌لیلی ، شریك ، مسلمة بن عبدالعزیز ، مطرف ، اسد بن الفرات .... الخ فتوا ایله قضایی جمع ایدن فقهاء دیندن ایدیلر .

قاضی‌القضاة ابویوسف ، رقه قاضیسی محمد بن حسن ، قاضی حسن بن زیاد ، قاضی عافیه ، قاضی نوح بن دراج ، قاضی ابوعصمه نوح بن ابی مریم ، قاضی قاسم بن معن المسعودی ، قاضی یحیی بن زکریا ، قضا ایله فتوایی جمع ایدن تلامذهٔ ابی‌حنیفه‌دن ایدیلر .

صدر اسلامده بویله دوام ایتدیکی کبی دها دها صوکره‌ده بویله دوام ایتدی .

قضاة مشارالیهم مقام قضاده بولندقلری زمان کندولرندن استفتا ایدنلری اصلا رد ایتمه‌مشلر ایدی ؛ افتادن ممنوع دکللر ایدی . عینی ذاتده افتا ایله قضانك اجتماعنه اك بیوك شاهد تاریخ اسلامدر ، تاریخ فقهدر . خلاصه عینی ذاتده افتا ایله قضانك اجتماعی حقاً وفعلاً ثابتدر ؛ هم جائز ، هم واقعدر .

ازمیرلی

اسماعیل حقی

تصحیح . — کچن نسخه‌ده‌کی افتاء وقضا مقاله‌سنك صوکارنده (۱۵۸ نجی صحیفه‌نك برنجی ستوننك ۲٦ نجی سطرنده) « کوله جاریه » کلمه‌لری (کوله وقادین) طرزنده تصحیح بویورلمیدر .

عالم اسلام

خسته‌لقلری و چاره‌لری

مدنیتك روحی براقه‌رق یالکز ظواهرنده غربلیلری تقلید بلیه‌سی :

۳

آشاغی ، یوقاری بکرمی سنه اولیورکه ، قادین مسئله‌سی محررلریمزك افکارینی مشغول ایدییور ؛ کنجلریمزك ، اختیارلریمزك اجتهاداتی صرف بومسئله‌یه منحصر قالیور .

هیچ مناقشه‌یه محل یوقدرکه ، مسلمان قادیننك صوك دورلرده مصاب اولدیغی اجتماعی خسته‌لقلر کرچکدن فجیع . کرچکدن وخیم بر شکله کیرمشدر . لکن عجبا کندیسنه صولت ایدن مصیبتلردن مسئول طوتولماسی لازم کلن ینه قادیننك کندیسیمیدر ؛ بعضیلری افراطه صاپیورلرده بوکون نظریمزه چارپان بوتون مفاسد اخلاقی طوغرودن طوغرویه قادینه عطف ایدییورلر ؛ بونك ایچون‌ده اونك حسابنه برچوق معذرتلر تصورینه قالقیشیورلر ؛ طوغری بریول طوته‌مامسنی عقلنك نقصاننده ، بنیه‌سنك بوزوقلغنده ، یارادیلدیغندن بری شر اوزرینه مفطور اولماسنده کورویورلر .

بر طاقملری ایسه بوسبتون بشقه فکره ذاهب اولیورلرده : « قادینی بو رذائله سوق ایدن ، حیات اجتماعیه‌سنی فساده ویرن ، بیچاره‌یی بوقدر سافل بر درکه‌یه ایندیرن طوغرودن طوغرویه ارککدر ؛ بویله ایکن قالقمش‌ده حالی یك ایکرنج ، یك الیم کوره‌رك قیامتلر قوپاریور ؛ شیمدی قدری اتهام ، بر آزصوکره زمانه لعنت ایدییور . » دییورلر .

بز نه بو مختلف رأی صاحبلرندن برینی دیکرینه ترجیح ایتمك صددنده‌یز ؛ نه‌ده جنس بشرك ایکی صنفنی تشکیل ایدن قادینله ارککدن برینی التزام ایله اوته‌کنه هجوم ایده‌جکز . بزم ایسته‌دیکمز برشی وارسه اوده ، واقعه مطابق اولدیغنی واممعان ایله تعقیب ایدنلره بر فائده ویره‌جکنی امید ایلدیکمز بعض مطالعه‌لر سردندن عبارتدر .

عصر حاضرده مسلمان کنجلرینك اوروپایه طاشینمه‌لری ؛ موقع صاحبی ذوات ایله زنکینلردن چوغنك غربده‌کی معمور مملکتلری ، لطیف کویلری صیفیه اتخاذ ایتملری ؛ اورالرده‌کی اذواقك ، حظوظك هر نوعندن بیلدکلری کبی متنعم اولمه‌یی معتاد ایدینملری پك صیقلاشدی .

مسلمانلر او دیارده کندی دنیالرندن باشقه بر دنیا کورییورلر ، کندی حیاتلرینه بکزه‌مز بر حیات بولیورلر ؛ بیراخانه‌لره ، قمارخانه‌لره ، باللوره ، سفاهت محللرینه ، غازینولره ، باغچه‌لره ، اوپه‌ره‌لره ، اوتللره ، داغ تپه‌لرینه ، دکز کنارلرینه ، کوللره کیدوب کلیورلر . دورمایوب طولاشدقلری بوتزهتکاهلری ارکك ، قادین ، کوچوك ، بویوك ، نامتناهی انسان کومه‌لریله طولو کورییورلر . بوهرج ومرج سفاهتده خیرلینك خیرسزدن ، عفیفه‌لرك ناموسسزدن فرقی اولمدیغنی ؛ اصالت ، نجابت صاحبلریله صوپی صوپی بللی اولمیانلر آره‌سنده هیچ بر رجحان کوزه‌دیلمدیکنی ؛ هپسنك بردن اوموز اوموزه اوطورمش ، دوداق دوداغه قونوشدیغنی ؛ اورته‌ده‌کی اسباب لذائذ وشهواتدن استفاده خصوصنده وسیلهٔ تفوقك ثروتدن باشقه بر شی اولمدیغنی مشاهده ایدییورلر .

مسلمانلر بومملکتلره کیده‌جکلری زمان کیسه‌لرینی طوپلایه‌بیلدکلری قدر پاره ایله طولدوردقلری ایچون اورایه‌وارنجه‌یه‌دك درلو آرزولرینی یاتیشدیرمه‌یه مانع همان‌ده هیچ برشیئه راست کلمیورلر . بالخصوص که بونلردن برچوغی وطنلرندن آیریلمازدن اول بویولده کندیلرینه تقدم شرفنی احراز ایتمش اولان اخوانلری طرفندن کوناکون عنوانلرله تجهیز ایدلمش بولونیورلر .

آنجق بووطن بردوش مسلمانلرك زنکین اولمیانلری ایچون اودیارده‌کی اهالینك یوکسك ومتوسط طبقه‌لرینه صوقولمق مشکل اولدیغندن بونلر هوسات نفسانیه‌لرینی یا بویوك بویوك تجارتخانه‌لرده ، فابریقه‌لرده عمله‌لك ایدن ، یاخود مراکز مدنیتك کنار محله‌لرنده اوطوروب بر لقمه اکمکله ، بش اون غروشله یاشامق مجبوریتنده بولونان فقیر قادینلر یوزندن تطمین ایتمه‌یه باقیورلر .

اووروپایه طاشینان مسلمانلر کندیلرینه اوراده امرار مقدر ایامی‌ـ که بر معتاد محدوددر ـ کچیرمه‌رك یوردلرینه دونجه باقیورلرکه :

شریعتك آلی جنس لطیف ایله کندیلری آره‌سنه بر پردهٔ عفتدر چكمش ؛ قادینلرك یوزینه بونلره قارشی برردای عصمت وصیانتدر اورتمش ؛ آرتیق نه‌تعرضه آلیشقین اللری اوپرده‌یی قالدیره‌بیلیور ، نه‌ده فحش ایله آشنا کوزلری او محجوب چهره‌لره اصابت امکانی کوره بیلیور . ایشته او زمان دونوب کلدکلری مملکتلرك عاداتیله کندی یوردلرینك آدابی آره‌سنده بولدقلری فرقلر بونلره وطنلرینی‌ده ، ملتلرینی‌ده کوزلرك ، قولاقلرك کوروب ایشیده بیله‌جکی اك چیرکین ، اك منفور بر صورتده کوستریور !

هله ، کنجلکك الجاآتنه مغلوب ، هوسات نفسانیه‌نك القاآتنه محکوم ، قرآن حکیمك تلقین ایلدیکی اخلاق فاضله‌دن بی‌نصیب اولان مسلمان کنجلرنده بو نفرت ، بو توحش دها زیاده اولیور . زیرا بونلر او ، بهیمیت وادیلرینه‌دالوب کیتمش ، محیطدن آیریلیر آیریلماز یوردلرینك بوتون مآثری ، ملتلرینك بوتون تجلیاتی نظرلرینی بیزار ایدییور ؛ دها صوکرا ، بکندکلری قادینلرله قول قوله کزمه‌یه ، ایستدکلرینی دوست‌طوتمه‌یه آلیشمش‌اولان‌بو کنجلر آرتیق کندیلرینی بر وحشت ، بر عزلت عالمنده کوریورلر . بونلرك مملکتلرنده‌کی اقامتلری اوزایه‌رق مسلمان قادینلرینك آچیقلقدن ، حیثیتی قیره‌جق موقعلرده بولونمقدن ناصیل محافظه ایدیلدکلرینی کوردکجه « بو حال قادین ایچون براسارتدر ، حریتنه‌تعرضدر . » توهمنه قاپیله‌رق‌قادینك أونده اوطورمسیله مجرملرك زندانلرده باغلی طورمسی آره‌سنده هیچ بر فرق تصور ایده‌میورلر .

حالبوکه بونلرك قلبلری ده‌شیله‌جك‌اولسه : مسلمان قادینك حالنه آجیملری ، أونده‌قاپالی ، یاخودتضییقه معروض بولونمه‌سندن‌اولمیوب ، صرف کندی مقصدلرینی دوشونمکدن ایلری کلدیکی آکلاشیلیر . اوت ، بونلر اومقصدی تأمیندن باشقه بر شی دوشونمه‌دکلری ایچون تربیه وشعائر اسلامیه‌یی آره‌ده مانع کوردکجه ، قابل دکل ، راحت ایده‌مزلر .

بیلسه‌کز بز نه أرکنلر کورمشدك‌که تسترك قالقمه‌سنه طرفدار اولانلرك اك‌اولولرندن‌صاییلیرکن تأهل‌ایدر ایتمز طورلری،روحلری بوسبتون دکیشدی ! بر حالده‌که : قاریلرینی نامحرمدن قیصقانمق ، یابانجی بر أرککه حتی مخاطب اولمه‌لرینی چکمه‌مك خصوصنده اك متعصب مسلمانلری کچدیلر . عجبا بوندہ‌کی سر نه‌در ؟ دها دمین سویلدیکمز وجهله ، مسلمان قادینك حیاتنه دائر اوزون اوزادی‌یه مطالعه یورودنلرك کندی مقاصدخفیه‌لرینی أله کچیرمکدن باشقه برشی دوشونمه‌ملرندن ؛ شو وارکه ، اونی آچیقه اورمه‌یه‌جرأت ایده‌میه‌رك بر بیقین یالدیزلی اورتولره ، بر سورو زینتلی افاده‌لره بورومه‌لرندن باشقه بر شیمیدر ؟

بر آز اول دیمشدك‌که : ممالك اسلامیه خارجنه‌طاشینان سیاحلرمز او محیطده بولوندقلری مدتجه زمانلرینی عادات ، اطوار ، اخلاق ، الحاصل بوتون ظواهر حیات اعتباریله مسلمانلره بکزمه‌مین بر طاقم ملتلر آره‌سنده کچیریورلر . اوراده‌کی قادینلرك چارشاف کیمه‌ملری ، سوسلو کزملری ، محاذیری داعی اولمقله برابر ، الفت وعادتك تأثیریله اصلا نظری ایلجتمز ؛ بالعکس قاپالی وزینتسز برحالده سوقاغه چیقسه‌لر بو حرکتلری چیرکین بربدعت صورتنده تلقی ایدیلیر . ناصیل‌که اومحیطده یاشایان قادینلر اسباب معیشتلرینی تأمین ایچون چالیشمق اعتیادنده بولوندقلرندن أولرنده اوطورمق نفسلرینه آغیر کلیورده حیات اجتماعیه‌نك برچوق صفحاتنده ارککلرله‌اوموزاوموزه اوغراشیورلر . زیرا انسان عادتنك اسیریدر . معتادی اولان شیله الفت ایدر ؛ الفت ایتدیکی شیئی‌ده ، باشقه‌لری چیرکین بیله کورسه ، او یك کوزل بولور .

آوروپالی قیز ایشیدیورکه : مسلمان قادینی زمانك اك بیوك قسمنی أونده چوجوقلرینه باقمقله ، یمکنی پیشیرمکله کچیریرمش ؛ سوقاغه چیقنجه‌ده بچه‌سنی یوزینه ایندیریرمش ؛ یولده یورورکن هیچ‌برارککله اختلاطده‌بولونمازمش ؛ قوجه‌سندن ، یاخودمحرملرندن باشقه‌سیله قونوشمازمش ؛ مجلسلرده ، محفللرده ، معبدلرده ارککلرله برابر اوطورمازمش ؛ یاننده قوجه‌سندن یاخود ، محرملرندن بری اولمادقجه سیاحت ایده‌مزمش . ایشته اوروپالی برقیز بونلری‌ایشیدنجه تویلری اوپرپریور ، صاچلری دیم دیك اولیور ، اسلام دیارنده‌کی بنات جنسنی شایان مرحمت بر مخلوق اولمق اوزره تخیله باشلیور ؛ کوزینك اوکنه ، اللری آیاقلری زنجیرله باغلی ، قاپیسنك اوزرینه قوجه قوجه کلیدلر آصیلی بر طاقم معصومه‌لر کلیور !

بوندن باشقه او اوروپالی قیزك مجلسنده تجربه‌سز برطاقم مسلمان کنجلری‌ده حاضر بولونیورلرکه بونلر عادتلرك امتلر اوزرنده نه‌قدر مؤثر اولدیغنی ، الفتك نفوس ناطقه‌یی نه‌درجه‌لرده مسحور ایتدیکنی بیلمدکلری ایچون قیزجغزی تماميله تصدیق ایتدکدن ماعدا ایشك دها ایلریسنه بیله کیدییورلر ! حتی بو دلیقانلیلر ایچنده اویله‌لری کورولیورکه : مسلمان قادینلرینك مألوف اولدیغی اطوار وآداب مخصوصه‌یی تردیل خصوصنده هیچ بر قید ایله مقید اولمامه‌یی حاضر بولندقلری محافله‌کی نسوانی آولایه بیلمك ایچون سرد ایده‌جکلری تکرلمه‌لره دیباجه اتخاذ ایدییورلر !

هیهات ، اوروپالی قیزك یاننده مسلمان قادینك بحثی کچدیکی‌زمان بوفصیله‌دن اولان دلیقانلیلر ، بیلسه‌کز ، نه‌تأثر علامتلری ، نه‌تلهف اماره‌لری کوستررلر ! أوت ، اویناقلری بوسفیل مضحکه‌یی برحده واردیررلرکه : سیر ایدنلر ، بوشاقلاپانلری عادتا یولارله چکیلن ، قیرباچله سوق اولنان ، اشارتله قونوشولان ، آخور کوشه‌لرنده یمك آرتیقلریله بسله‌نن بر طاقم قادینلرك آره‌سندن چیقوب کلنی خیال ایدرلر ! یاخودزنجیرلر ایچنده ایکله‌ین،صاچلرندن دیوارده‌کی‌چیویلره باغلانان ، یانلرنده مشین یایغیلرله دمیر قیرباچلر سرپلی طوران ، اك مدهش کلیدلر آلتنده قاپالی طوتیلان ، محافظه‌لری‌ده الی سلاحلی جلادلره تودیع ایدیلن اویله بر سورو بیچاره‌لردن بحث اولونیورکه

زواللیلر کیجه کوندوز ایکلیورلر ، صاچلرینی باشلرینی یولیورلر ، کوزلرینك یاشی دینمك بیلمیور ، صبیرتلری ابدیاً راحت یوزی کورمیور ، وهمنده بولنورلر !

ایشته مسلمان قادینی ، اونك حالنك، موقعنك ماهیت حقیقیه‌سنی بیلمه‌ینلر وحیات‌منزلیه‌سنه نفوذایدوب‌ده اونك ایشینه،چوجقلرینك تربیه‌سیله ، قوجه‌سنه وکوچوك ، بویوك دست شفقتنه مودوع هرکیم وارسه حمله‌سنه یه‌جك،ایچه‌جك احضاریله ناصیل مشغول اولدیغنی کوره‌میه‌جك اولانلر نظرنده بوصورتله تمثل ایدیور !

ایشته مسلمان قادینی ، اونك مكارم اخلاقه ، عفته نه‌قدرحریص اولدیغنی ادراك ایده‌مه‌ینلرك وقوجه‌سی طرفندن یابانجی کوزلره‌قارشی صاقلی طوتولماسنه کلنجه بوده طبق أشی بولونماز بر اینجی‌نك ایللر النده دولاشمقدن منع ایدیلوب مأوای صدفندن انجق صاحبنك بوینه زینت اوله‌رق چیقماسنه مساغ کوسترلمسنه بکزه‌دیلك لازم کله‌جکنی دوشونه‌مینلرك خیالنده بو سیما ایله تجلی ایدیور !

لی ، آیاغی باغلی براسیرصورتنده تمثیل‌ایتمك ایستدكلری‌مسلمان قادینی جنس دیکری تشکیل ایدن ارکك نظرنده‌کی موقعنی بیلدکدن باشقه شونی‌ده ادراك ایدیورکه : شریعت اسلامیه کندیسنك هردرلو احتیاجنی ارککك بوینه یوکله‌مش اولمقله هیچ برزمان قادینك‌شرفنی نقیصه دار ایتمش دکلدر ؛ دین مبینك شوحکمی بالعکس کندیسنی ذلته ، ابتذاله‌دوشوره‌جك‌محللرده دولاشمقدن صیانت ایتمك ، اسباب معیشت قیدیله دیدینوب طورمقدن وارسته براقه‌رق اونده اوطوروب چوجوقلرینك ، قوجه‌سنك ، محرملرینك یه‌جکنی ، کیه‌جکنی ، یاته‌جغنی تدارکله مشغول‌اوله‌بیلمسنه میدان ویرمك ایچوندر . یوقسه، هیچ مناقشه کوتورر مسائلدن دکلدرکه : شاید مسلمان قادینی‌ده‌رزقنی چیقارمق، حاجات معیشتنی آرامق‌ایچون بذل مجهود ایتمك‌اضطرارنده بولونسه‌یدی ؛ هیچ برزمان غربده‌کی بنات جنسیله‌اوموز اوپوشمکدن کری قالمازدی . لکن عجبا اوزمان اولریمزك حالی نه‌یه واریردی ؟ کندیمزه خاص عاداته، اخلاقه ، شریعته صاحب ملل مسلمه اولمقلغمز اعتباریله‌عجبا حیات اجتماعیه‌وعائلیه‌مز ناصیل برعاقبته‌معروض قالیردی؟

واقعا بزلر مسابقه میدانلرینك برچوغنده غربلیلردن کری قالدق ؛ اونلرك طورمایوب چالیشان ، طورمایوب ایلریله‌ین ارککلرینه یتیشه‌مدك . لکن ، عجبا بونك سببی حیات نسائیه‌ده کندیلرینه بکزه‌مدیکمز ،یاخود بوتون‌شئون‌اجتماعیه‌لرینی تقلیده‌قالقیشمادیغمزمیدر؟

شبهه‌سز بزم برماضیمزوارکه : مفاخردن مفاخره‌قوشمش ؛جلائل آثار ایله تفرد ایتمش ؛ اك مستحکم قلعه‌لری دویرمش ؛ دنیانك اك زنکین ، اك شوکتلی ملتلرینی مقهور ایله‌مش ؛ اك‌معظم جهانکیرلرك سریر سلطنتلرینه وارث اولمشدق . بونکله برابر ینه قادینلریمز مغازه‌لرده تاجرلك، بیراخانه‌لرده ساقیلك ایتمیوردی ؛ مجلسلرده ، محفللرده کیجه‌لی کوندوزلی دولاشمیوردی . عجبا اسلامك صاحب شوکت اولدیغی ادوارك هانکیسنده مسلمان قادینی کیجه دیمه‌مش ، کوندوز دیمه‌مش کزمش ؛ خیرلی خیرسز آییرمایوب راست کلدیکی ارککله اختلاطده بولونمشدی‌که، برکیمسه چیقوب‌ده‌دولت اسلامیه‌نك سطوتی قادینلری‌طوتان‌رشتهٔ وقارك چوزیله‌رك بوتون اوکوهرپاره‌لرك زمین ابتذاله یاییلماسندن ایلری کلمشدی ، دیه بیلسین ؟

ایشته آداب قرآن ، مسلمان قادینلرینك قوجه‌لریله محرملرندن ماعداسنه قارشی ناصیل برطور تستر آلملری ایجاب ایده‌جکنی صراحةً ناطق اولوب طورویور . ایشته عمر بن‌الخطابك دوری ؛ ایشته امویلرك ، ابوبیلرك‌ادواری ؛ ایشته عثمانلی فاتحلرینك تاریخ‌فتوحاتی. شیمدی بوتون اومجد وعظمت عصرلرینی ، اوشوکت وسطوت ، اوعلم ومدنیت عصرلرنی سینهٔ امانتنده صاقلایان تاریخلره باقسه‌ق ، عجبا مسلمان قادینی اسلامك آداب اجتماعیه‌سنه قارشی استخفاف وضعیتنده کوره‌بیلیرمی‌یز ؟ اویله ایسه آرتیق شوحقیقتی آکلاماممز ایجاب‌ایدرکه : ملتلرك ترقیلری،یاخودتدنیلری ، استقباله‌قوشمه‌لری، یاخود ماضی‌یه رجوع ایتملری ایچون قادینلرك اولرنده اوطوروب یابانجی کوزلردن صاقینمه‌لریله هیچ علاقه‌سی اولمایان دیکر برطاقم سببلر واردر . زیرا بوکونکی انحطاطمزی ایستدیکی ، بکندیکی یرلرده دولاشمایوب‌ده اونده اوطورماسنه اسناد ایتدیکمز قادین ینه اواسکی مسلمان قادینیدر . حتی عرش سلطنتلری دویروب بشری اسارتدن قورتاردیغمز ، دنیانك هرطرفنده صلح وعدالت اساسلرینه استقرار ویردیکمز ، قبضهٔ تسخیریمزه کچن اقلیملرده معظم برچوق مؤسسات علمیه ومدنیه وجوده کتیردیکمز دورلرده‌کی مسلمان قادینی دها زیاده قاپالی ، دها آز سربست ایدی .

بناءً علیه ، غربلیلرك بودرجه‌لرده ترقی ایتملرینك، بوتون دنیایی تحکملری آلتنه آلمه‌لرینك سری بوندن عبارتدر ، ظننه دوشه‌رك ، قادینك حیات‌اجتماعیه‌سنده‌اونلری‌تقلیده قالقیشمق،تعالیلرنده‌کی اسباب حقیقیه‌یی ادراك ایده‌مه‌مکدن باشقه برشی دکلدر .

أوت ، بزم اجتماعی خسته‌لقلریمز پك چوقدر ؛ مسلمان قادینك حیاتی ارککلرك حیاتی قدر ، بلکه دها زیاده اصلاحه محتاجدر. ذاتاً بزبونی تسلیم ایدنلردنز. آنجق بزجدی براصلاحه طرفدار اولانلرك نظردقتلرینی شونقطه اوزرینه‌جلب‌ایتمك ایسته‌یورزکه: قادین مسئله‌سی بزم جهان مدنیتده‌کی تدنیمزك ، انحطاطمزك اسبابندن بری اوله‌بیلیر؛ لکن هیچ برزمان بوحال اونك اونده اوطورمه‌سندن، یاخود پچه‌سنی یوزینه ایندیرمه‌سندن ، یاخود یابانجی ارککلرك بولوندقلری محافله اوزاق طورمه‌سندن اوله‌ماز . زیرا بونلرك کافه‌سی ارباب تدقیقك نظرنده صرف عرضی برطاقم اموردن‌عبارتدر ؛ یوقسه، بزی شوایچنده بولوندیغمز درکهٔ سفالته دوشورن خسته‌لقلرك‌حقیقتنه مطلع اولانلری مشغول ایده‌جك ماهیتده دکلدر . ایشته بوسویلدیکمز ارباب وقوف علتلرمزك اك‌وخیمنی، مصیبتلرمزك اك مدهشی هرایکی‌جنسه مستولی جهالتله بوتون مسلمانلرك اخلاق قرآنیه‌دن محرومیتلرنده کوریورلر.

انشاءالله ایلروده بوکا دائر ایجابی قدر بیاناتده بولونه‌جغز .

مادامکه قارئلرمزك نظر دقتنی بو حقیقت اوزرینه جلب ایتدك؛ شمدی‌ده، کندیلرینی دیکر بعض حقایقدن خبردار ایتملی‌یز. زیرا آوروپایی یالکز صیفیه‌لرده دولاشمق، داغلرده، اووالرده کزینمك، بالیولرده، قمار قلوبلرنده کچیرمك ایچون زیارت ایدنلرجه او حقیقتلر مجهولدر.

برچوقلری اویله ظن ایدییورکه: غرب قادینلری، تعقیب ایتمکده اولدقلری حیات معلومه‌لرندن طولایی ابدیاً مسعوددرلر. اوت، او محیطی دولاشانلردن پك آز کیمسه‌یه تصادف اولنورکه اوراده‌کی قادینلرك سینه‌لرندن طاشان حزین انینلری، آتشین فریادلری، بر کره‌جك اولسون، ایشیتمش بولنسون. شاید بونلر او محیطده‌کی قادینلغه عائد شئونك ماهیتنه نفوذ ایتمك ایسته‌یدیلر کوزلرینك اوکنده پاریلدایان نعیم و سعادتك بر سراب اولدیغنی آکلارلردی. اوت، سینه‌لرك اعماقنده اویله آجیلر، اویله آفتلر کیزلی طورویورکه، شئون اجتماعیه ایله مشغول اولوب حقیقی اصلاح چاره‌لرینی آراشدیرانلر ایچون اونلری بیلمك الزمدر.

∴

مجلسك برنده حاضر بولونیوردق؛ بو موضوعه دائر غایت مهم مناقشه‌لر دوران ایدییوردی. سوز غربده‌کی قادینلرك حالنه انتقال ایدرك بونلرك مسعود، یاخود بدبخت اولدقلری مسئله‌سی اورته‌یه چیقدی. اکر ایچمزده آوروپالی بر مادام بولونماسه‌یدی، جمعیت دیکر محفللرك ویره‌جکی قرار معتادی ویروب طاغیله‌جقدی. لکن بو مادام فلکك کرم و سردینی کورمش، زمانك هر درلو حادثاتی الکدن کچیرمش اولدیغی ایچون، حرارتلی مطالعه‌لر یوروتن، تخمینلرنده، تقدیرلرنده آلابیلدیکنه ایلری کیدن حضاری دیکلدکجه معنالی بر صورتده باشنی صاللایوردی‌ده بوتون او ملاحظه‌لری بر جمله‌ده آلت اوست ایده‌بیله‌جکنی آکلاتمق ایسته‌یوردی. نهایت، مجلسده‌کیلرك مناقشه‌یی مدهش بر منطقسزلغه دوشوردکلرینی کورنجه سوزه قاریشدی؛ زمین اختلافی تشکیل ایدن غربلی قادینك حال و ماهیتی حقنده ـ اجنبیلردن صاقلی طوتولمق لازم کلن بر بیغین اسرارك آچیغه چیقمه‌سنی مؤدی اوله‌بیله ـ کندیلرینه ایضاحات ویرمك ایستدیکنی سویلدی. بونك اوزرینه حضار: «اوك ایچنده‌کنی هرکسدن ای بیان، صاحبیدر. بناءً علیه مادام جنابلرینی کمال امعان ایله دیکله‌مه‌یه آماده‌یز.» دیدیلر.

مادام بو جوابی آلنجه دیدیکه:

«بن غربلی بر قادینم. آوروپانك کوبکنده یتیشدم. مملکتمك حیاتنه، عاداتنه، اطوارینه، احوالنه عائد اولمق اوزره آجی، طاتلی نه وارسه هپسنی تجربه ایتدم. بو مقدمه ایله شونی آکلاتمق ایسته‌یورمکه: سویلیه‌جکم سوزلر محیطمك هم محاسنندن، هم مساویسندن خبردار اولان بر قلبك ترجمهٔ حسیاتیدر. بن نه انصافی الدن براقه‌رق بر طرفی التزام ایده‌جکم؛ نه‌ده بز غربلیلرك مصاب اولدیغمز امراضدن، یاخود رذائلدن برینی صاقلایه‌جغم. اوت بزلر عموماً شرقده، بالخاصه ممالك

اسلامیه‌ده یاشایان همشیره‌لریمزدن جداً مترقی اولمقله برابر درت باشی معمور بر حالده دکلز.

بزم دیاره ایلك دفعه کلنلر اویله خیال ایدیورلرکه: مملکتمزك ترقیسی، عظمتی تأمین ایدن برشی وارسه قادینك تمامیله حر اولماسی، مساعئ مدنیه‌نك کافه‌سنه اشتراك ایتمسی، فابریقه‌لرده، تجارتکاهلرده، مکتبلرده، الحاصل جدی، ذوقی بوتون محافلده ارککله اوموز اوموزه کلمسیدر.

آوروپایی کورنلردن بعضیلری افراطه دوشه‌رك بز غربلیلرده هیچ بر نقیصه، هیچ بر مؤاخذه ایدیله‌جك شی کورمك ایسته‌میورلر. حالبوکه غربده‌کی ملتلرك ده شرقده‌کیلر کبی، هیچ بر زمان، محاسنك یاخود مساوینك کافه‌سندن خالی اوله‌مایه‌جغنی؛ مختلف امتلر آره‌سنده‌کی فرقك ایسه آنجق حائز اولدقلری اوصافك هیئت مجموعه‌سنه کوره اوله‌جغنی ادراك ایتملری لازم کلیردی.

صوکره، بونلره اویله کلیورکه: بزم مملکتلریمز بر کهوارهٔ سعادت، بر مرکز نعیم و راحت کسیلمش. هیهات، بونلر سعادت حقیقیه‌نك نه دیمك اولدیغندن غافل بولندقلری کبی سعادتله فلاکتی بربرندن آییران حدودی تعیین ایده‌میورلر. مع مافیه سعادتك ماهیتی تقدیر ایده‌مه‌مك خطاسی ملتلردن، یاخود فردلردن بر قسمنه خاص دکلدر. اوت، روح بشرك کچیردیکی اطواری تعقیب ایدنلر کوررلرکه: انسان اذواقك، یاخود اشیانك هانکیسندن محروم ایسه بوتون سعادتی اونی اله کچیرمکده تصور ایدر. اوکنلر سعادتی اوٓلیلکده؛ فقیرلر، ثروتده؛ دیدینمکدن یورغون دوشنلر، استراحتده؛ طابانلرینه سوار اولانلر، آرابه‌یه بینمکده؛ پایطونده کزنلر، سیاره (اوتوموبیل) ایدینمکده؛ ثروت صاحبلری، حکومت مناصبنه یوکسلمکده؛ کندی یاغیله قاوورولانلر، بول رزقده، مبذول یمکده خیال ایدرلر.

شیمدی قالقه‌لم‌ده شو، کندیلرینه غبطه ایدیلن، طبقاتك حاللرینی یاقیندن تدقیق ایده‌لم، کوروروزکه: ناز و نعیم ایچنده بولونه‌لرینه رغماً حیاتلرندن هیچ ده ممنون دکللر. نه آرقه‌لرینه کیدکلری یوکسك قماشلر؛ نه آیاقلرینه سردکلری ایپك خالیلر؛ نه اوطوردقلری کوموشلی، صدفلی سریرلر؛ نه بیندکلری نسیم فطرتلی کحیلانلر؛ نه ایچنه کومولدکلری مکلف سیاره‌لر؛ نه باشنه کچدکلری جومرد سوفره‌لر؛ نه‌ده نقود ایله، مجوهرات ایله طولدوردقلری قاصه‌لر بر درلو روحلرینی اکلندیره‌میور!

بونلردن بریله آزیجق قونوشمق ایسته‌کز باقارسکزکه: براندیشه، برألم کندیسنی آله‌بیلدیکنه مشغول ایتمش؛ آغزینی شکایتدن باشقه برشی آچه‌میور! کیمیسنی یمکلرك مبذولیتیله برابر چوق تنوعی مدهش بر سوء هضمه اوغراتمش؛ نامتناهی اجزای طبیه بر آره‌یه کلوب شفاعت ایتمدکجه ایچی بر لقمه یمك بیله قبول ایتمیور! بو زواللیلرك ایچندن اویله‌لرینه راست کلدك که: معده‌لرینی صلاحه دعوت ایچون

پرهيز نامنه يينير اكمكه يالتمشارده ـ فضله يمك ييه‌مدكلرندن دولايي عافيتلرينه حاكم اولان ـ فقيرلرك حالنه ايمره‌نيورلر !

كيميسي ناز ونعيمك افراطي بي‌تاب دوشورمش ؛ كيتمسي ، كلمسي ، ياتمه‌سي، قالقمه‌سي بر سورو وسائطك خدمتيله اولديغي ايچون وجودك الڭ بويوك، الڭ فائده‌لي رياضتلرندن اولان حركتدن بوسبوتون كسيلمش ؛ مفصللرده رسوبلر حصوله كلمش ، قانك دامارلرده لايقيله جولان ايده‌مه‌مسي ، ال آياق كبي مركز دوراندن اوزاقده بولنان عضولرڭ نصابي قدر قان آله‌مامسي ، بنيه‌نك قالين بر شحم طبقه‌سنه كومولمسي كبي عارضه‌لر ايچنده بيزار اولوب طورويور . ايشي كوچي طبيبلرڭ رأيني صورمقدن، اجزاخانه‌لري بوشالتمقدن عبارت. ثروتنك قسم اعظمي بوخسته‌لقلرك ازاله‌سنه عائد تدابيره كيديور . مع مافيه مراجعت ايتديكي بوتون وسائط صحيه‌يه رغماً موجوديتني صارمش اولان آلام واسقامدن بردرلو صيريله‌ميور . عمري دائمي بر احتياط ، حياتي مؤبد برشكايت . الڭ خفيف برشيدن فنا حالده متأثر ، هوانك الڭ اوفاق بر تبدلندن صوڭ درجه‌ده متأذي اوليور . حرارت ، برودت ، رطوبت ، يبوست كبي تغيرات جويه ؛ روزكارڭ حركتي ، ياخود سكوني كبي تبدلات هوائيه بوزواللينك مفاصلنده ، احشاسنده ، اعصابنده ، عضلاتنده باشقه باشقه تأثرلر اويانديريور . حالبوكه اوبر طرفده ، كندي ياغلريله آنجق قاورولـه‌بيلن ، فقيرلر معيشتلري ايجابي هردرلو شدائده مقاومت ملكه‌سني قازانمش اولدقلري ايچون محيط خارجينك بوتون تقلباتنه قارشي طوريورلر . ناز ونعيم ايچنده ياشايان ارباب ثروتي بر يقين آلداديجي تدبيرلره مراجعت اضطرارنده براقان امراض واسقامك هان هيچ بري بونلري ايشلرندن، كوچلرندن آليقويه‌مايور .

كيديكزده هردرلو اسباب استراحته كومولمش بوزنكينلري آزيجق سويله‌تيكز . كوره‌جكسڭزكه : بسيط بر معيشت ايچنده ياشايانلرڭ متنعم بولوندقلري عافيته مقابل بوتون مالملكلريني فدايه بيڭ جان ايله راضيدرلر .

اوحالده طبيعيدركه بوطبقه‌يي تشكيل ايدن افرادڭ نظرنده سعادت نامني ويرديكمز ماهيت ، كوناكون آلام ايله محاط اولان شو نعمتدن عبارت دكل؛ بلكه ـ ياوان اكمك ييوب كيجه‌لي كوندوزلي چاليشمق بهاسنه مال اولسه‌بيله ـ نعمت صحتدن، نعمت عافيتدن نصيبه‌دار اولمقدر . » [١]

مترجمي : محمد عاكف عبدالعزيز چاويش

[١] بوغربلي قادينك اوروپا حيات اجتماعيه‌سي حقنده‌كي غايت مهم بيانات متنافيه‌سي صيره‌ايله برقاچ نسخه‌مزي اشغال ايده‌جكدر .

مدافعات :

خلافت اسلاميه

١

ماتن غزته‌سنڭ ١٠ تشرين ثاني ١٩١٥ تاريخلي نسخه‌سنده « اسلام وحرب » عنوانلي بر مقاله كورولدي . بو مقاله‌نك محرري فرانسزلرڭ عموميتله عالم اسلامه وبالخاصه دولت عثمانيه‌يه عائد شؤونه قارشي نه‌قدر جاهل اولدقلريني ؛ كندي ملتلرندن ماعداسي حقنده نه‌درجه‌لرده حيله وخدعه ايله حركت ايتمك فطرتنده بولوندقلريني تماميله كوستردكدن ماعدا، فرانسه حكومتنك عالم اسلامه قارشي اتخاذ ايتديكي بو مجنونانه سياسته صوڭ نفسه قدر دوام ايده‌جكني صراحةً بيلديريور .

بز بوراده اولا خليفهٔ مسلمين ايله عالم اسلامه عائد بر حقيقتي شرح ايتدكدن صوكرا ، موضوع بحثمز اولان مقاله‌يه رجوع ايله جهان اسلام حقنده احتوا ايلديكي جهالتي ، تزويري بيان ايده‌جكز .

⁂

خليفهٔ مسلمينك بر عالمده‌كي وظيفه‌سي

خليفهٔ مسلمينك دنياده‌كي وظيفه‌سي عليه‌الصلوة والسلام افنديمزڭ من‌طرف‌الله تبليغنه مأمور بولوندقلري احكام جليله‌نك اقامه‌سندن عبارتدركه اونلرده ذات باري‌يي توحيد ايله عبوديتك آنجق اوكا حصر ، عقولك فلسفهٔ صحيحه‌يه اعلاسي ايله بشري مخلوقاتدن هرهانكي بريني معبود اتخاذينه سوق ايده‌جك هردرلو فلسفهٔ كاذبه‌دن تطهيري؛ اخلاقك تهذيبي ؛ نفوس ناطقه‌نك مدارج شرف وكماله اصعادي ؛ هردرلو اخلاق سافله‌دن تنزيهي ؛ انسانيتك ، افراد آره‌سنده‌كي تعاون وارتباطي كمال صفوت وامنيت ايله تأمين ايده‌جك برصورتده تربيه‌سي ؛ رسائط ثروتك انصاف ، قناعت ، صداقت ، كذب وطمعدن مجانبت اساسلري اوزرينه مبني بولونان مشروع طريقلرله تأميني ؛ عدالتك تماميله اقامه‌سي، حق صاحبلرينه حقلرينك اعطاسي ؛ بويوك، كوچوك، اقربا ، يابانجي ، دوست ، دشمن سچيلمه‌يه‌رك ظالمله مظلوم آره‌سنده لازمهٔ عدالك ايفاسي ؛ بوتون علوم و فنونك تأمين ترقيسي ؛ شؤون ملتك كمال اخلاص وانتباه ايله اداره‌سي؛ طاقت بشر داخلنده بولونان بوتون وسائطه مراجعتله هردرلو حادثاته قارشي حاضر بولونولمسي ؛ كرهٔ ارضك هرطرفنده‌كي مسلمانلرك هرايكي دنياده‌كي سعادتي كافل اولان رايت محمديه‌نك ظل ظليلي آلتنده جمع وتوحيدي ؛ عالم اسلام ايله ضميميت و صفوت دائره‌سنده متحد اولمق ايسته‌ينلرله اخلاص وامنيت اساسلري داخلنده اتحاد تأسيسي؛ وبوصورتله هم مسلمانلر ، هم متفقلري ايچون جلب منافع ودفع مفاسد اساسلري اوزرنده تعاون

تا مبنی و طرفین آره‌سنده انصاف ، صداقت ، امانت شرطلرینه رعایت ایدیلك اوزره منافع متقابله‌نك ادامهٔ جریانی ؛ بوتون عالم اسلامه، یاخود جماعت اسلامیه‌دن برینه قارشی قتالق ایتمك ایسته‌ینلره حرب اعلانی کبی خصوصاتدن عبارتدر .

*

* *

عالم اسلامك خلیفه‌یه قارشی وظیفه‌سی

عالم اسلامك خلیفه‌یه قارشی اولان وظیفه‌سنه گلنجه افراد مسلمیندن هرفردك خلیفهٔ مشارالیه طرفندن یوقاروده ذکر ایلدیکمز وظائف دائره‌سنده اولمق اوزره اصدار اولونه‌جق بالجمله اوامر و نواهی‌یه اطاعتده بولونمقدن عبارتدر ، که او وظائف علیه‌الصلوة والسلام افندیمزك من قبل‌الله تبلیغ بویوردیغی شریعت غرانك مضمونندن ، کتاب‌اللهك مضمونندن ، اوامر و نواهیٔ الهیه‌نك مضمونندن باشقه برشی دکلدر . بناءً علیه برفرد مسلم خلیفه‌یه اطاعت ایتمکله اللهه ، رسول‌اللهه و مؤمنین آره‌سندن ولی‌الامر اولان ذاته اطاعت ایتمش اولور ، که « یاایها‌الذین آمنوا اطیعواالله‌واطیعواالرسول و اولی‌الامر منکم . » قول سبحانیسیله اشارت بویورولان ولی‌الامر اودر .

*

* *

خلیفه‌لکك شروط اساسیه‌سی

خلافت ایچون وجودی مقتضی شرطلر شونلردن عبارتدر : ۱) عقل، ۲) دین اسلام ایله متدین اولمسی، ۳) امتی شریعت اسلامیه موجبنجه عمله سوق ایتمسی و هیئت عمومیه‌نك بر هیئت اسلامیه اوله بیلمسی ایچون اساسات دینیه‌یی محافظه ایلمسی، ٤) حقوق مسلمینی محافظه‌یه و لدی‌الحاجه مدافعه‌یه هرکسدن زیاده مقتدر اولمسی درکه بوشرط الك مهمی‌در . ایشته بودرت شرطی نفسنده جمع ایدن ذات ، بر حبش کوله بیله‌اولسه‌بیعت خلافته‌مستحق‌اولور. نته‌کیم‌علیه‌الصلوة والسلام‌افندیمز «اسمعوا واطیعوا وان ولی‌علیکم عبدحبشی کأن رأسه زبیبة » بویورمشلردرکه « سزه کوچوجك قافالی بر حبش کوله بیله‌ولی‌الامر اولسه‌سوزلرینی دیکله‌یکز واطاعت ایدیکز. » دیمکدر. شاید کندیسنه بیعت اولونان ذات شو صایدیغمز شرائطی نفسنده جمع ایتمش اولان بر دیکر ذاتی خلیفه اولمق اوزره توصیه ایدرسه وصیتی انفاذ ایدرك اوذاته بیعت واجب اولور . ایشته امر خلافت بوصورتله متسلسلاً دوام ایدر کیدر. مکرکه مثلا اختلال عقلی کبی ، یاخود دیندن چیقمق کبی برمانع ظهور ایده .

*

* *

خلفای عثمانیه

خاندان آل عثمان ایچنده ایلك پادشاه اولان سلطان عثمان سلطنتی دین اسلام اساسی اوزرینه قورمش ، کتاب‌اللهی محافظه وموجبنجه عملی شعار ایدینمشدی. بوندن باشقه برطرفدن شرف اسلامی اعلایه، دیکرطرفدن متفرق برحالده بولونان مسلمانلری برآره‌یه طوپلایه‌رق دین مبینه اسکی مجد وسطوتی اعاده‌یه کیجه‌لی کوندوزلی چالیشمشدی. سلطان عثمانك صلب طاهرندن کلن اولادی‌ده عینی اثر جلیله تبعیت ایدرك نهایت نوبت سلطنت سلطان سلیم اوله کلدی. عباسیلرك صوك خلیفه‌سی المتوکل‌علی‌الله کندیسنك وظائف خلافتی اداده، خصوصیله اووظائفك الك مهمی بولونان حقوق اسلامی حمایه‌دن عجزینی آکلامقله برابر سلطان سلیم اولك شرائط خلافتی تمامیله نفسنده جمع ایتمش اولدیغنی کورونجه کندی عهده‌سنده‌کی بووظیفه‌یی طیب خاطرله اوکا تودیع ایتدی . بوندن ماعدا نزدنده‌کی امانات نبویه‌یی‌ده سلیم اوله ویردی . واقعا خلافتی توارث ایچون بوصورت مجبوریت شرعیه تحتنده دکلدی . آنجق سلیم اول وظائف خلافتی محافظه‌یه احق والیق اولدیغی ایچون خلیفه اولمشدی. ایشته اوزماندن اعتباراً خلافت اسلامیه‌قانون‌شرعی موجبنجه آل عثمانه کچدی ووصایت شرعیه‌طریقیله بوسلاله‌ده تقرر ایدرك امیرالمؤمنین ، خلیفهٔ رسول امین سلطان محمد رشاد خان حضرتلرینه قدر کلدی . جناب حق خلیفهٔ مشارالیه حضرتلرینی تأیید وشرقده‌کی، غربده‌کی مسلمانلری رایت ظفر آلتنده جمع وتوحید بویورسون . ایشته خلافت اسلامیه‌نك خاندان آل عثمانده تقرری بوتسلیم وتسلسل شرعی‌سببیله برحکم شرعی‌ماهیتی اکتساب ایتدی .

بناءً علیه کیم امر خلافتده نزاع چیقارمق ، یاخود خلافت ادعاسنده بولونمق‌ایسترسه « من فارق‌الجماعة اواراد ان‌یفرق‌من‌امة‌محمد وان‌الشیطان مع کل من فارق‌الجماعة یرکض » طرزنده‌کی امر نبوی‌یه امتثالاً قتل‌ایدیله‌رك کلمهٔ‌اسلامك تشتته‌میدان‌ویریلمه‌سی بوتون عالم‌اسلام اوزرینه واجب اولور . کذلك خلیفهٔ اعظم غازی محمد خان خامسك بوتون اوامر مشروعه‌سنه قلباً وقالباً امتثال ایتمك ، نهی ایتدیکی شیلردن مجانبتده بولونمق عامهٔ مسلمین اوزرینه واجبدر . زیرا بلا استثنا بوتون‌جهان اسلام‌هرعصرده قلباً، قالباً بالجمله اوامر ونواهیسنده خلیفه‌لرینه اطاعتلرینی اظهار ایتمشلر ونرده بولونورلرسه بولونسونلر بو انقیادی کوسترمك خصوصنده هیچ برلائمك لومندن تحاشی ایتمه‌مشلردر.

اوت ، واقعا جماعات اسلامیه‌دن بعضلری ، ظالم ، مفترس دشمنلرك تحت تسلطلرنده بولوندقلری‌ایچون بوانقیادی بالفعل اظهار ایده‌میورلر . زیرا دشمن بویله برحرکته ذاتاً مجال ویرمیور . لکن شاید اونلرك الده وسائط مدافعه نامنه برشی بولونه‌جق اولسه‌یدی قدرتلری‌داخلنده بولونان هرشیئی یاپار وبوخصوصده هردرلوشداندی اقتحام ایدرلردی . نته‌کیم طرابلس غرب محاربه‌سنده‌کی وقایع بوسوزلرمزك شاهد عادلی‌در. اوت، اوصیره‌ده افغانه، هندو وارنچه‌یه

قدر هر طرفدن مجاهدلر کلش، دنیانك هر طرفندن اعانه‌لر کوندریلشدی، که بو اعانه‌یه اشتراك ایدنلر آره‌سنده هر درلو قهر وتضییق آلتنده یاشایان اوفاق اوفاق جماعتلرده واردی. پك جزئی مقداورینی سرد ایتمش اولدیغمز شو حقیقتلردن مقصد مرکز خلافتك قیمتیله غازی محمد رشاد خان حضرتلرینك موقع معظمی حقنده قارئلره بر فکر ویرمکدر.

یتمه‌دی شیخ صالح الشریف

دین ودولت

یاخود

خلافت وسلطنت

ـ انکلیز غزته‌لرینه جواب ـ

وقتیله مصرده انکلیزلر طرفندن نشر اولنان بر چوق مجله‌لر وار ایدی. بونلرك اکثریسی احوال ومباحث اسلامیه ایله مشغول اولیورلردی؛ دها طوغریسی مسلمانلری مقام خلافتدن بتون بتون آییرمق صورتیله او مقام معظمك قوتی قیرمق، اسلامی ضعفه دوشورمك مقصدینی تعقیب ایدیورلردی. شبهه یوق که بو امللرینه نائل اوله بیلمك ایچون دائما صورت حقدن کورونمك لازم ایدی. وقتیله اونلردن بری «جامعهٔ اسلامیه» حقنده یازمش اولدیغی مقاله‌ده شو سوزلری سویلشدی:

— «جامعهٔ اسلامیه» نك وجوده کله بیلمسی دین ایله دولتی، خلافتله سلطنتی بربرندن آییرمه‌یه متوقفدر. بونلر یکدیکرندن تفریق اولنه‌رق خلیفه رئیس روحانی؛ سلطان‌ده رئیس سیاسی اولملی، آرتیق دین ایله علاقه‌سی قالماملیدر...

انکلیز غزته‌سی بونی یازدقدن صوکره، اسلام محررلرینك‌ده بو بابده‌کی فکرلرینی بیان ایتملرینی ایستیوردی. وقتیله فرنکلر طرفندن لغرض اورته‌یه آتیلان بو فکر بعض کیمسه‌لرك ذهنلرنده یر طوتدیغی جهتله بز اولا دین، دولت، خلافت، سلطنت لفظلرینك معنالرندن باشلایه‌رق بالآخره بو خصوصده‌کی فکریمزی سویلمك ایستیورز.

دین:

دین، لغتده اطاعت وانقیاد معناسنه‌در. علمای اسلامیه «دین»ی شو صورتله تعریف ایدیورلر: دین، بر قانون موضوع الٰهیدر، که ذوی العقولی کندی اختیار واراده‌لریله، حسن رضالریله حال واستقبالده صلاح وفلاحه سوق ایدر؛ اونلری سعادت دنیویه واخرویه‌لرینه قاووشدیرر.

علمای اسلامیه‌یه کوره «دین» ك قواعد اساسیه‌سی اوچ شیدن عبارتدر: تصحیح عقائد، تصفیهٔ اخلاق، تهذیب اعمال. اعمال‌ده ایکی قسم اولوب برقسمی عبادات، برقسمی‌ده معاملاتدر. احکام قضائیه، احکام مدنیه، احکام سیاسیه، احکام حربیه معاملات قسمنده داخلدر. بناءً علیه اصطلاح اسلامیده «دین» دنیوی واخروی بتون احکامه شامل بر معناده مستعملدر. یوقسه اوروپا اصطلاحنده اولدیغی کبی «دین» ایله «شریعت» باشقه باشقه معنالرده دکلدر.

آنسیقلوپه‌دیده بیان اولوندیغنه کوره مسیحیلرجه «دین» شو صورتله تعریف اولنیور: «انسانك جناب حقه نسبتی حفظ ایدن، یاخود او نسبتك صفاتنی بیان ایدن قوانینك هیئت مجموعه‌سندن عبارتدر.»

کوریلیور که دیانت نصرانیه‌نك امور دنیویه، احکام سیاسیه ایله علاقه‌سی یوقدر. ذاتاً مشهوردر که: دیانت نصرانیه، منتسبلرینك هرهانکی بر حکومت وسلطنته کمال خضوع ایله سرفرو ایتملری اوزرینه مبنیدر. چونکه انجیلده ملوك وامرانك حکم وسلطنتی آنجق اجسام فانیه اوزرینه، دینك سلطنتی‌ده یالکز ارواح اوزرینه اولدیغی بیان ایدیلیور. بناءً علیه عمومیتله بو دین اربابنجه هرهانکی بر سلطنته بویون اکمك، کندیلرینه حکم ایدن هر شریعته منقاد اولمق وجیبه‌دندر.

فقط «دین اسلام» بویله دکلدر؛ دین اسلام، سلطنت وقوت اوزرینه مؤسس وشریعتی ایله بتون عالمه حکم ایتمك اساسنه مبنیدر. عموماً بشریتك بو دین ایله متدین اولماسی بو اساس اوزرینه مؤسس اولماسنه مانع دکلدر. چونکه نوع انسانینك کندیلکندن امت واحده حالنه کله‌بیلمسنه یول یوقدر. بو غایه، آنجق ایکی صورتله تأمین ایدیله‌بیلیر که اوده: وحدت اعتقاد؛ برده بتون بشریتی مساوی قیلان وحدت حکم عادلدر.

بناءً علیه مسلمانلره واجب اولان: کندی دینلرنده اولمیان کیمسه‌لرك حکم ونفوذینه، سلطنت وحکومتنه سرفرو ایتمه‌مکدر. اجنبی بر حکومت استقلال اسلامی‌یی پارچالامق ایچون بر طاقم جریانلر ایقاعنه باشلایوب بلاد اسلامی‌یی استیلایه قیام ایتدیمی، آرتیق قادین ارککك بتون مسلمانلرك دشمنی یادفع وطرد ایتملری، یاخود اك صوك نفرلری محو اولونجیه‌یه قدر چارپیشملری واجب اولور. حتی مسلمانلرك اوزرینه ترتب ایدن وجیبه بو قدرله قالماز؛ یریوزندن شرك وفتنه زائل اولوب‌ده ناس حق بر اعتقادك، عادل بر حکمك رابطه‌سیله امت واحده حالنده اجتماع ایدنجیه‌یه قدر نشر دین، رفع لوای سلطنت ایچون سعی وغیرت ایتمك درجه‌لرینه قدر چیقار. فقط اسلامك بو حرکتی هیچ بر وقت بر تجاوز شکلنده دکلدر. اساساً دین اسلامده اکراه، یعنی اجبار ممنوعدر. «لا اکراه فی الدین ... لا ینهاکم الله عن الذین لم یقاتلوکم فی الدین ولم یخرجوکم من دیارکم ان تبروهم وتقسطوا الیهم ان الله یحب المقسطین.»

دولت:

دولت کلمه‌سی ایکی صورتله استعمال اولنور: برکره بر مملکته حکم ایدن سلاله‌یه اطلاق اولنور. مثلا امویه دولتی، عباسیه دولتی، عثمانلی دولتی، ایران دولتی، روما دولتی کبی.

برده حکومت وسلطنته اطلاق اولنور. مثلا فرانسه دولتی دینیلیرده بونکله فرانسزلرك کافهٔ ممالکنه حکم ایدن حکومت حاضره‌سی

مراداولنور . ذاتاً حکومت لغت‌اصلیه‌سنده (حکم) نك مصدری‌در وفصل خصومت معناسنه تحکمدن براسم‌در . عرف واصطلاحده ایسه سلطنت واوسلطنته صاحب اولان رجال‌دن عبارت‌در .

خلافت :

خلافت کلمه‌سی شرع اسلامیده علیه‌الصلاة والسلام افندیمز طرفندن امور دینیه وسیاست دنیویه‌یی حرس ومحافظه خصوصنده جناب پیغمبره نیابت معناسنه‌در . بناءً علیه خلافت ، دینی ودنیوی ایکی ریاستی بردن جامع‌در . امور عامه‌یی خلیفه‌یه تفویض ایتمك واجب‌در . احکامك معمول‌به اولمسی ایچون یا بالذات خلیفه‌دن ، یاخود وکیللرندن صدور ایتمسی لازم‌در . « احکام سلطانیه » ده بیان اولوندیغنه کوره خلیفه ایچون لزومی درکار اولان امور عامه اون‌در . تفصیلات آلمق ایسته‌ینلر اورایه مراجعت ایده‌بیلیرلر .

سلطنت :

سلطنت ، سلطان لفظندن آلنمه برکلمه‌در، که دولت، یاخود حکومت مراد اولنور . دولت ، یاخود حکومتك اك بیوك حاکمنه‌ده سلطان نامی ویریلیر . کرك خلفاء امویه ، کرك فاطمیه ، کرك عباسیه‌دن هیچ بریسنه سلطان دینیلمه‌مشدر . بولقب آنجق ، خلافت‌عباسیه‌نك دوچار ضعف اولدیغی زمان‌حادث اولمش‌در. شویله‌که خلافت ضعیف دوشه‌رك اطرافده‌کی مأمورلر خلیفه‌لره قارشی کلمه‌یه ، کندی رأی مستبدانه‌لرینه کوره حرکت ایتمه‌یه باشلایجه صرف کندی‌اختراعلری اولان برطاقم القاب مطنطنه ایله عظمت فروشلق‌ایتمك ایستیورلردی. بوجهتله خلافت مهمل برعنوان حالی آله‌رق آرتیق خلفانك یالکز خطبه‌لرده ذکر اولونمسندن ماعدا نه‌دنیوی ، نه‌اخروی بر تأثیری قالمایوردی . ایشته اطرافده‌کی والی ومأمورلرك ـ ـ ـیه‌قارشی‌استقلال‌کارانه طاقندقلری اومطنطن القابك بری‌ده (سلطان) لقبی‌در . خلافت عباسیه دورنده‌کی مستقل امرادن اك اول بوعنوانی طاقینان (محمود بن سبکتکین‌الغزنوی) در .

دین ، دولت ، سلطنت ، خلافت کلمه‌لرینه دائر ویرمش اولدیغمز شوتفصیلاتی تأمل ایدنلر نظرنده دین اسلامك مصالح ومعاشی‌جامع ، سلطنت مادیه وروحیه اساسی اوزرینه مبتنی اولدیغی پك واضح بر صورتده تجلی ایدر . حالبوکه دیانت نصرانیه بویله دکل‌در . اسلامده خلیفه ، مسلمانلرك مصالح‌دینیه ودنیویه‌لرینی رؤیت ایدن‌وئیسلری‌در. مشروع اولان طاعتدن خروج ایدن هرهانکی برحکومت شهراه اسلامدن انحراف ایتمش صاییلیر . حکومت ودولتی دین‌دن آییرمه‌یه قائل اولمق : سلطنت اسلامیه‌نك کاشانه‌دن قالقمه‌سنه حکم‌ایتمك،شریعت اسلامیه‌یی فسخ‌ایتمك ، مسلمانلرك فاسق، ظالم ، کافر نامنی ویردکلری کیمسه‌لره سرفرو ایتملرینی ایسته‌مك‌در .

چونکه اساس دین‌اولان قرآن کریم‌دائما مسلمانلرك قولاقلرینه، دها طوغروسی روحلرینه ندا ایدیور ؛ جناب حقك کوندردیکی شی ایله حکم ایتمه‌ینلرك کافر، ظالم، فاسق اولدیغنی سویلیور : « ومن لم یحکم بما انزل‌الله فأولئك هم‌الکافرون » ، « ومن لم یحکم بما انزل الله فأولئك هم‌الظالمون » ، « ومن لم یحکم بما انزل‌الله فأولئك‌هم الفاسقون » .

بوجهت آکلاشیلدقدن صوکره جامعهٔ اسلامیه‌نك تأیید وتقویه‌سی ایچون دینی دولتدن آییرمق ، سلطنت ایله خلافت بینی تفریق ایتمك فکرلرینی اورته‌یه آتان انکلیزلره قارشی دیرزکه : اکر بودعوا کزی الفاظ مذکوره‌نك بزه کوره اولان معناسنی بیلمیه‌رك ایلری سورییورسه‌کز . . . ایشته اونلرك معناسنی ایضاح ایتدك ؛ بناءً علیه بودعوادن واز کچیکز . زیرا ، سزده بیلیورسکزکه، اسلامی نصرانیته قیاس ایتمك ، قیاس مع‌الفارق‌در . چونکه سلطنت روحیه‌یی سلطنت مادیه‌دن آییرمق ذاتاً نصرانیتك اصل واساسی‌در . بوخصوصده نصاری ایله بز، نقیضك ایکی طرفنده بولنیورز . چونکه بزده‌اونلرك بوبابده‌کی مسلکلرینه سلوك ایده‌جك اولورسه‌ق هیچ شبهه‌سز دینمزك نصفی ، که نصف دیکرك محافظ ومدافعی‌در ، ترك ایتمش اولورز . یوق ، یوق . . . بودرلو بر حرکتله دینك هپسی‌ده اضمحلاله معروض قالیر .

هیچ شبهه ایتمه‌یزکه : اسلامك حیات وبقاسی نامنه بزی دعوت ایتدیککز طریق ، جامعهٔ اسلامیه‌نك تشتتی ایچون‌اك کسدیرمه‌بریول‌در. شوحالده ناصل‌اولیورده‌بونی، اسلامه اعادهٔ حیات ایچون طوتوله‌جق یکانه طریق اوله‌رق بزه کوستریورسکز ؟ ناصل اولیورده بزی بو کریوهٔ ضلاله دعوت ایدیورسکز ؟ بو ، اك بیوك عامل فلاکت ایکن ناصل اولیورده سعادت اسلامك مداری اولدیغنه بزی اقناع ایتمك ایستیورسکز ؟ ..

یوق ، اکر بودعوا کزی اوکلمه‌لرك بزه کوره نه‌معناده‌استعمال اولوندیغنی یقیناً بیلدیککز ، حقیقت حکم اوزرینه واقف اولدیغکز حالده محضا بزی تشتته دوشورمك، غفلتمزدن بالاستفاده انتریقه‌کزی تدویر ایتمك ایچون ایلری سورییورسه‌کز ... امین اولیکزکه بونده یا کیلیورسکز؛ چونکه بزه طاری اولان ضعف وجهالت، بزی‌هنوز او درکه‌یه ایندیرمه‌مشدر .

اکثریا خرستیان محررلرك بوموضوع اوزرنده اصرار ایتمه‌لرینه یکانه سبب شو قناعتلری‌در :

« مسلمانلرله مسیحیلر آره‌سنده‌کی تعصبی ازاله ایدرك مساوات تأمین ایتمك شریعت‌اسلامیه‌نك حکم‌وسلطنتنك زوالنه وابسته‌در ؛ نه زمان شریعت اسلامیه‌نك حکم وسلطنتی زائل اولورسه آرتق او زمان هرایکی ملت وطنك اعلای شانی خصوصنده اتفاق ایدرلر. دیکر طرفندن‌ده هرملت صرف معنوی طرزده اوله‌رق کندی دیننه خدمت ایدر؛ هرکس کندی دیننك روحانی قسمنی ترقی ایتدیرمه‌یه چالیشیر. بونده ملتلر بیننده تنافر وتفاخری داعی برشی یوق‌در . »

بز بونلرك شو اعتقادلرنده‌کی خطالرینی قولایجه کوستره بیلیرز : شریعت اسلامیه‌نك مبناسی مسلمانلرله ملل‌سائره بیننده‌احکام‌وحقوقده مساوات وعدالت قاعده‌سی اوزرینه قائم‌در . اسلام بونی خلفاً عن سلف نقل ایده‌کلدیکی شو جمله‌ایله‌افاده‌ایتمشدر : « لهم‌لنا وعلیهم‌ماعلینا » . تاریخك شهادتندن آکلاشیلیورکه: حکومت‌اسلامیه‌نك‌شو قاعده‌یه

رعايتی دينه تمسكنك درجهٔ قوت وضعفنه كوره‌در. دينه تمسكی قوتلی اولديغی زمانلر بو قاعده‌يه دها زياده ، ضعيف اولديغی زمانلر بالعكس دها آز رعايت ايتمشدر.

حضرت عمرك داماد پيغمبری حضرت علی ايله بر يهودی‌يی يان‌يانه اوطورته‌رق محاكمه ايتمه‌سی ، حضرت علی‌نك‌ده‌ خليفه‌نك كنديسنه تعظيمی مشعر اولان « يا ابا الحسن » طرزنده‌كی خطابی مساواتی مخل كوره‌رك انتقاد ايلمسی ايله اليوم آوروپانك الك مدنی مملكتلرنده ، اوت حريت ، عدالت ، مساوات كلمه‌لرينی آغزلرندن دوشورمه‌ين يرلرنده اجانب ويرليلر حقنده تطبيق ايديله كلن معامله‌لری مقايسه ايدنلر مسلمانلرك بدايت تشكللريله اوروپانك منتهای مدنيتی آره‌سنده اولان فرق عظيمی يك نظرده آكلامقده كوجلك چكميه‌جكلری شبهه‌سزدر. ذاتاً شريعت اسلاميه حد ذاتنده عادلدر ؛ وطنداشلری اولان مسلمانلرك او شريعتك سماوی اولديغنه اعتقاد ايتمه‌لری مسيحيلره ضرر ويرمك شويله دورسون ، بلكه‌ده بو اعتقاد اونلرك منفعتنه‌در. مسيحيلره كوره‌ده شرايع بيننده فرق يوقدر ؛ چونكه اونلرك دينلری هرهانكی بر شريعتله حكم اولنورلرسه اوكا اتباع ايتملرينی كنديلرينه واجب قيليور .

ثانياً : « جامعهٔ اسلاميه » يی احيادن مقصديمز اولان ترقيات دينيه ومدنيه شبهه يوق‌كه تهذيب اخلاقه وافرادك برلكده يشادقلری كيمسه‌لره قارشی اوزرلرينه ترتب ايدن حقوق وواجباتی حقيله ادا ايتمه‌سنه متوقفدر . بو ، هيچ كيمسه‌نك مخالفت ايتميه‌جكی بر شيدر .

شوراسی قطعياً معلومدركه: مسلمانلر ، شريعتلرنده مبين واصول دينلرندن مأخوذ اولميان هيچ بر واجبه ، هيچ بر حقه معتقد دكللردر . بناءً عليه دين ايله دولت يكديكرندن آيرلديغی كبی دولتك افراد اسلاميه‌يه قارشی تكليف ايله‌ديكی واجبات حقوقك هيسی مسلمانلرك اعتقادينه كوره واجب الاتباع اولميان بر طاقم احكام قبيلندن اولوركه بو كبی احكامه قارشی رعايت ظاهری بر حركتدر .

حالبوكه امتك تهذيبی تمام اوله‌بيلمك ايچون اونی فنالقلردن منع ايدن ، ايی شيلره سوق ايدن قوتك امتك نفسنده ثابت ، اعتقادنده مستقر اولمسی لازمدر. شو حالده مسيحيلره قارشی الك خيرلی جهت ، مسلمانلرك شريعت ودولتله حكم ايتمله‌ريدر. چونكه بو ، اونلره قارشی احترام ، سراً وجهراً اونلرك حقوقی ادا ايتمكی مسلمانلره واجب قيليور . ديكر صورتله هم مسيحيلر متضرر اولور ، همده مسلمانلر ترقيدن محروم قاليرلر ؛ بلكه‌ده كوندن كونه تدنی ايدرلر. تاصيل كه بو ، بالتجربه وبالمشاهده معلومدر.

تاريخ بزه كوستريوركه : امت اسلاميه‌يه عارض اولان ضعف وخلل ، وظائف خلافتی اهمال واونی حراست دين وسياست دنياپی محافظه‌دن عبارت اولان معنای اصليسندن چيقارمقله باشلامشدر. وقتاكه خلافتك وظائفی اهمال اولوندی ؛ خلافت معنای اصليسندن چيقارلدی ؛ خلفا بر طاقم اسباب طولاييسيله شو ايكی وظيفه‌يی ادادن عجز وضعف كوستردیلر ؛ او زماندن اعتباراً امرای سياست كوستره‌دكلری استبداد ايله ملوك وسلاطين شكلنی آله‌رق حراست دين ايچون - آره صيرا موقع اقتداره كچن صالحای ملوك استثنا ايديلنجه - سنتلری اقامه ، بدعتلری محو ايده‌جك بر رئيس قالمادی . بو صورتله وحدت دينيه‌نك نسجی پارچه‌لانوب جامعهٔ اسلاميه‌نك رابطه‌سی دوچار تفرقه اولدی .

مسلمانلری بو كونكی حالدن قورتاره‌رق مجد سابقلرينه اعلا ايتمك ايچون مقام خلافتك عظمت وقدسيتی تماميله محافظه ايتمك ومسلمانلری سراً وجهراً خلافته مطيع و منقاد يكپاره بر كتله حالنده بولونديرمق لازمدر .

شو حالده مسلمانلرك قوت وقدرت صاحبی اولابيلملری ايچون مقام خلافتك وظيفه‌سنی تنصيف ايتمك شويله دورسون ، بلكه اونی تقويه لازمدر. حالبوكه دين ايله دولت يكديكرندن آيرلديغی تقديرده مسلمانلری مقام خلافت اطرافنده طوپلايه‌جق بر واسطه قالمايه‌جغی كبی ، او مقامك وضع ايتديكی احكام ايله عمله داعی بر قوهٔ معنويه‌ده موجود اوله‌مايه‌جغندن مسلمانلر ايچون كرك مادی ، كرك معنوی هيچ بر ترقی‌يه امكان قالماز .

سابق مكه اميری حسين وهند مطبوعاتی

خليفهٔ مسلمينه قارشی خروج ايدن سابق مكه اميری باغی حسينك بو سفيل حركتی هندستانده طويولور طويولماز هر طرفده اجتماعلر عقد ايدلدی ؛ هر يرده بو حادثه‌يی تلعين ايچون نطقلر ، خطبه‌لر ايراد اولندی . بر كره مطبوعات اسلاميه حسينك بويله بر زمانده خليفهٔ مسلمينه قارشی عصيان ايلمسی جهان اسلامك قلبنه توجيه ايدلمش بر خنجر اولمق اوزره تلقی ايتدی ؛ صوكره ، بالعموم هند اتحاد اسلام جمعيتی شعبه‌لری برلشه‌رك بو حركته قاشی طورولماسنی ، طرفدارلرينه اعلان خصومت ايدلمسنی ، شريعت غرای اسلاميه‌يی تملدن معارضه‌جق اولان بو عصيانی تأييد ايده‌بيله‌جك هر درلو مظاهره‌دن امتناع ايتمسی ايچون حكومته مراجعتده بولونولماسنی تحت قراره آلدی .

« اندیارمان » غزته‌سی اغستوسك دردنجی كونی چيقان نسخه‌سنده شو سوزلری سويليور : « هر نه‌قدر هندستانده‌كی انكليز غزته‌لريله بعض مجوسی مطبوعاتی حجازده‌كی قيامی هند مسلمانلرينك منافعی نقطهٔ نظرندن خيرلی بر ايش صورتنده تلقی ايديورلرسه‌ده بو عصيان هنديلرجه عمومی بر حسن قبوله مظهر اوله‌مادی . زيرا كوروپورزكه : هند مسلمانلری بو قيامه اصلا طرفدار اولمادقدن باشقه ، جمعيتلر عقد ايدرك ، اتحاد اسلام شعبه‌لرينی برلشديره‌رك بر آغزدن شريف حسينك يابديغی ايشلری پك آغير برلسانله تقبيح ايديورلر ؛ اونك بويله بر زمانده قيامنه شريعتك اضرارينی مؤدی اوله‌جق ، مسلمانلرك علوی امللرينی آلت اوست ايده‌جك بر خيانت ، بر كفر نظريله باقيورلر . بز افكار

عموميه‌يى بومرگزده بولديغمز ، مسئله‌نك‌ده مسلمانلرجه اهميت عظيمه‌سنى بيلديكمز ايچون شوسطرلرى يازييورز . يوقسه‌طوغرودن طوغرويه عالم اسلامه عائد بولنان ويالكز مسلمانلر طرفندن حلى ايجاب ايدن بومسئله‌يه مداخله صلاحيتى حائز دكلز . انكليز منافعى اوبله‌ايجاب ايدركه : اماكن مقدسهٔ اسلاميه مسلمانلرك حاكميتى آلتنده قالمق و تبعهٔ اسلاميه كمال سهولتله جمع ايده‌بيلمك ايچون حكومتمز طرفندن مظاهرتده بولونولسون . ايشته حكومتك وظيفه‌سى بوندن عبارتدر ، باشقه برشى دكلدر ... »

انديامان جريده‌سنك يوقاريده‌كى سوزلرى شرح وتفسيره محتاج دكلدر . زيرا حادثهٔ معلومه‌يه قارشى هند مسلمانلرينك ال برلكيله قيامى اوزرينه بوغزته‌نك‌ده انكلتره افكار عموميه‌سنى اوياندرمق ايچون حقيقت حالدن ولوبرنبذه اولسون بحث ايتمك مجبوريتى كورديكى ايلك نظرده آكلاشيلور .

انكليزجه انتشار ايدن نيم رسمى « ايستيتيسمان » غزته‌سى حجاز عصيانده مصرحكومتيله برلكده حركت ايدن هند حكومتنك مروج سياستى اولديغى ايچون افكار عموميه‌ده‌كى بوجرياندن فنا حالده قوشقولاندى . هند اتحاد اسلام جمعيتى شعباتيله بوتون ديكر محافل وجمعيات اسلاميه‌نك ، فقهانك ، علمانك مسلمان افكار عموميه‌سنى تمثيل ايده‌ميه‌جكنى ادعايه قالقيشدى ؛ حادث اولان اجتماعاتدن چوغنك ساخته اولديغى ايلرى سوردى . شريف حسينى خلافته ، دينه ، دولته قارشى خروجندن طولايى تقبيح ايدنلرك ، قتلنه فتوى ويرنلرك عليهنه يورودى . بونك اوزرينه « تايمس اوف انديا » غزته‌سنك ۲۲ اغستوس تاريخلى نسخه‌سنده هند كبارلرندن برى شوطرزده مقابله‌ايتدى:

« شريف مكه‌نك دولت عثمانيه عليهنه قيامى حقنده‌كى حوادثك انتشارندن برى خيلى زمان كچدى . بز او آرالق عاصيلرك مدينه‌يى محاصره‌يه آلدقلرينى ، يولده تصادف ايتدكلرى مانعه‌لرى دوكوب يورودكلرينى ، بناءً عليه حادثه‌نك عثمانليلر ايچون پك وخيم اولديغى ايشتمشدك. لكن آره‌دن بوقدرمدت كچديكى حالده يكى برشى طويمادق. عجبا محرر جنابلرى اليوم حجازده دوران ايدن احوالك حقيقتندن بزى خبردار ايدرلرمى ؟ نشريات واقعه‌كزدن (استيتيسمان) غزته‌سيله عينى فكرده اولديغكز آكلاشيلور . زيرا اوده جمعيات اسلاميه‌نك ، خصوصيله هند اتحاد اسلام جمعيتنك هندستانده‌كى افكار اسلاميه‌يى تمثيل ايده‌ميه‌جكنى ادعا ايلمشدى . اكر بودعوى حقلى ايسه افكار اسلاميه‌يى كيم تمثيل ايده‌جك ؟ يوقسه (استيتيسمان) غزته‌سيمى ! افراد امت طرفندن منتخب وصورت رسميه‌ده معتمد بولنان بوجمعيتلر هند افكار اسلاميه‌سنى تمثيل ايده‌مز ادعاسنده بولونمق ، عينيله انكلتره پارلمنتوسى انكليز ملتنه نيابت حقنى حائز دكلدر ، ديمك كبى برشيدر. بن افكار عموميه‌نك نه اولديغنى اوكرنمك ايسته‌رم . بنم اومقاله‌يى يازان محررلرله امثالندن ايسته‌ديكم برشى وارسه ، بوكبى جمعيات رسميه‌يى طانيمادقلرى حالده عجبا افكار عموميه نامنه اورته‌يه آتدقلرى سوزلرى نره‌دن و نه صورتله آليورلر ، بونى بزه اوكره‌تملرندن عبارتدر . قطعياً بيلنمليدركه هند اتحاد اسلام جمعيتيله شعبه‌لرى وديكر جمعيات معتبره مسلمان افكار عموميه‌سنك تماميله ممثلى‌در ؛ شايد « استيتيسمان » غزته‌سى بونك عكسنى ادعا ايده‌جك اولورسه بويوك برجنايت ارتكاب ايتمش اولور . شيمدى بر ده حكومت عثمانيه‌نك اعلان حربى اثناسنده مسلمانلرك ايلرى كلنلرى طرفندن سرد اولونان افكار اوزرينه نظر دقتكزى جلب ايتمك ايسترم . بونلر ، دنياده‌كى مسلمانلرك كافه‌سنى بربرينه ربط ايدن رابطه‌نك هانكى قوتله اولورسه اولسون صارصيلمسى محال اولديغنى اواثناده صراحةً بيلديرمه‌مشلرميدى ؟ كنديلرينك غيرت دينيه خصوصنده اك ايلرى كيدن برامت اولدقلرينى ، بناءً عليه مسائل امور دينيه‌لرينه ولوخيالى اولسون هيچ برقوتك ، هيچ بر مداخله‌نك تحكمنى قبول ايتمه‌يه‌جكلرينى سويله‌مه‌مشلرميدى ؟ اى محررلر ! بن كرك سزه ، كرك ديكر بوتون غير مسلملره صرف اسلامى اولان بوكبى مسئله‌لره قاريشمامكزى ، ايلرى سوره‌جككز بر طاقيم مضر ملاحظه‌لرله مسلمانلرك حسياتى جريحه‌دار ايتمه‌مكزى توصيه ايدرم . »

ايشته غير مسلم برغزته‌نك نشرنده مضطر قالديغى شوفقره‌لر هند افكار اسلاميه‌سنك شريف حسين طرفندن ايقاع اولونان بوجنايتى نه صورتله تلقى ايتدكلرينى آچيقدن آچيغه كوستريور .

سبيل الرشاد

١٣٣٠

آبونه شرائطی

ممالك عثمانيه‌ده سنه‌لكی (٦٥)، آلتی آيلغی (٣٥) غروشدر.
ممالك اجنبيه‌ده سنه‌لكی (٨٠)، آلتی آيلغی (٤٥) غروشدر.

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

ابونه بدلی پشيندر

مسلكه موافق آثار مع الممنونيه قبول اولنور. درج ايدلمه‌ين يازيلر اعاده اولونماز.

اخطارات

رساله‌مزدن آلديغی كوسترمك شرطيله بتون يازيلر هر هانكی بر غزته طرفندن اقتباس اولونه بيلير.

مكتوبلرك، امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی و ابونه صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر.

ممالك اجنبيه ايچون آبونه اولانلرك آدرسلرينك فرانسزجه‌ده يازلمسی رجا اولنور.

پاره كوندرلديكی زمان نه‌يه دائر اولديغنك واضحاً بيلديرلمسی رجا اولنور.

دينی، فلسفی، علمی. ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلاميه‌در.

والله يهدی من يشاء الی صراط مستقيم

باش محرر
محمد عاكف

صاحب ومدير مسئول
اشرف اديب

اتبعون اهدكم سبيل الرشاد

عدد ٣٦٠ | ٢٨ ذی الحجه ١٣٣٤ | پنجشنبه | ١٣ تشرين اول ١٣٣٢ | جلد ١٤

تفسير قرآن كريم

مقدمه

قرآن كريمدن غرض فطری

شايان حيرتدركه اوروپا ممالكنه بكزه‌مك هوس وتمايلنده بولنان بعض اسلام مملكتلری شريعت مطهره‌نك اسرارندن غافل بولنيورلرده محاكم وديوانلرينی تنظيم ايتمك ايسته‌دكلری زمان منسوب بولندقلری شريعتك تعيين وقبول ايتمش اولديغی طرز ونظامی نظردقته آلميه‌رق اوروپاده كوردكلری اصول وعاداتی دستور اتخاذ ايتمك خطاسنی ارتكاب ايديورلر. نتيجهٔ محاكمه‌ده اصدار ايتدكلری اعلاملرك بالاسنی اللهك نامنی براقه‌رق سلاطين وامرانك نامليله توشيح ايتدكلری كبی قوانين اساسيه وضع ايتمك ايجاب ايدرسه غير مسلملرك افعال وحركاتی تقليداً ملوك وامرايی مرتبهٔ بشريتك فوقنه چيقاريورلر؛ احكام جنائيه‌ده بونلری رعايا سويه‌سنه ايندير‌ه‌مكله برابر مسائل مدنيه‌ده اعيان حقنده اقامهٔ دعوی ايده‌بيلمك صلاحيتنی خلقدن نزعه قيام ايديورلر. بو طرز حركت ايسه بتون معناسيله دينك تلقين ايتمكده اولديغی لوازم عدل ومساواتی پامال، قرآن حكيمك تعيين ايتمش اولديغی شهراه استقامتدن انحراف ايتمكدن بشقه هيچ بر ماهيتی متضمن دكلدر.

قرآنك احتوا ايتديكی قوانين سياسيه‌نك مقصد وضعی قوانين مبحوثه‌يی دستور عمل اتخاذ ايدنلرك سعادت وفلاح ماديه ومعنويه‌لرينی تأميندن عبارت اولديغی ايچون خالق كائنات حد ذاتنده قبيح ويا مضر اولان شيلردن تحاشی لزومنی اوامر صريحه ايله قوللرينه بيان ايتمش، ازمان وامكنه‌نك اختلافيله ماهياتی تبدل ايده‌بيله‌جك شيلر ايچونده ارباب اجتهادك ايجابات حال وزمانه موافق احكام استنباط ايده‌بيلمه‌لرينی كافل قواعد كليه وضع وتقرير ايلمشدر. بر مسئله‌نك تخالف زمان ومكان ايله نفع وضرر اعتباريله تبديل ماهيت ايده‌بيله‌جكنی نظر دقته آله‌رق اقوام واممك شئون اجتماعيه‌لرينك صلاح وانتظامه دوغری مطرد بر استقامت تعقيب ايده‌بيلمسی ايچون قرآن بو كبی مسائل اوزرينه ترتب ايده‌جك احكامده زمان ومكان ايجاباتنك نظر دقته آلنمسنی بر ضرورت شكلنده قبول ايتمكده‌در.

ايشته شرع انورك معاملات وسياساته تعلق ايدن احكامنك قسم اعظمی، اصدار وانفاذنده اخلاق، عادات ومراتب اجتماعيه كبی مؤثراتك نظر ملاحظه‌يه آلنمسنی متحتم قيلديغی شيلردن عبارتدر.

قرآن كريم «يريد الله بكم اليسر ولا يريد بكم العسر»، «ما جعل عليكم فی الدين من حرج»، «الا ما اضطررتم اليه» وسائره كبی كافهٔ اقوام عالمه رهبر معدلت مزيتنی حائز اولديغنی مثبت ومؤيد اولان بر طاقم آيات ايله احكام اجتهاديه‌نك قابليت تطبيقيه‌لری اعتباريله سهل المأخذ اولمه‌لری اساسنی قبول ايتمش و وضع ايتديكی بو كبی قواعد عموميه وشرائط اساسيه ايله طرق استنباطی متين بر ضابطه تحتنه آلديغی كبی اجتهاد احكامك حدود اصليه‌سنی واضحاً كوسترمشدر.

ابن الجوزينك عمر ابن الخطابدن تخريج ايتمش اولديغی شو حديثده بو افاداتی تأييد ايده‌جك دلائلدندر: حضرت فاروق بر قاضی‌يه كيم اولديغنی صوره‌رق دمشق قاضيسی اولديغی جوابنی آلير. حائز اولديغی وظيفهٔ قضايی نه يولده ايفا ايتمكده اولديغنی استيضاح ايدر. قاضی: كتاب الله موجبنجه. مقابله‌سنده بولنور. «كتاب الله‌ده

اولمایان بر مسئله مواجهه‌سنده بولونورسه‌ك نه یاپارسـك ؟ دیر. قاضی سنت رسول‌الله ایله حکم ایده‌جکنی سویلر . «سنتده‌ده مثلنه تصادف ایده‌مزسه‌ك؟» استیضاحی اوزرینه «رأیمله اجتهاد و آرقداشلریمك رأینه مراجعت ایده‌رم.» جوابنی ویریر. کذلك امیرالمؤمنین عمر ابن‌الخطابك قاضی شریحه یازمش اولدیغی شو تحریرات مآلی‌ده بحثك ماهیتنی تنویر ایدر: « اما بعد فاذاجاءك شیٔ فی کتاب‌الله فاقض به‌ولایلفتنك عنه‌الرجال فاذاجاءك امرلیس فی کتاب الله فانظر سنة رسوله فاقض به وان جاءك امرلیس فی کتاب‌الله‌ولم‌یکن فیه‌سنة‌من‌رسول‌الله‌فانظر ماا‌جتمع‌علیه‌المسلمون فخذبه = کتاب‌اللهده‌حقنده‌حکم‌موجوداولان‌برایش کلیرسه‌آنك‌حکمنه توفیقاًحکم ویر وخلقك‌بوبابده‌درمیان‌ایده‌جکلری افکارومطالعات‌حکم قرآنه امتثالکه مانع اولماسون . کتاب‌اللهده موجود اولمایان بر حادثه مواجهه‌سنده بولنورسه‌ك سنت رسوله مراجعت ایده‌رك آنکله فصل خصومت ایت. نه کتاب‌الله‌ده، نه‌ده سنت‌رسولده مدارتطبیق اوله‌جق بر حکمه ظریاب اوله‌مدیغك برمسئله قارشیسنده قالیرسه‌ك عینی‌مسئله حقنده مسـلمانلرك فکراً متفق بولندقلری صـورت حل وتسویه‌یی قبول ایت . »

بو محاسن اجتماعیه عهد رسـالتپناهیده عربلر آره‌سنده وجودی اولان‌شیلردن‌اولسه‌یدی، یاخود فارس وروم ممالك جسیمه‌سنده تطبیق ایدیله‌کلکده اولان قوانین مدنیه‌نك دهشت رس افکار اولان بونظام بدیع ایله تماس ایدر جهتلری بولنسه ایدی،بزده علیه‌الصلاة والسلام افندمزك بری امی اولدیغی حقیقتنه قارشی اغماض‌عین ایده‌رك قوانین شرعیه‌نك وضع وتقریری خصوصنده آنك شام‌سفر یکانه‌سندن اقتباس فیض‌ایتمش اولدیغنی ادعا ایدنلره مماشات‌ایدردك‌وعلوم قرآنیه‌یی جناب رسـولك او موهوم شخص رومیدن اخذ و تلقی ایتمش اولدیغنی ظن ایده‌بیلمك خصوصنده وجدانلریمزه غلبه ایتمکه چالیشیر ایدك . فقط بز شوراده اوو‌قتلر شرق وغرب عالمنده احکام ومعاملات حقوقیه‌نك طرز جریاننه دائر برنبذه معلومات ویردکدن صـکره کفارك رسول علیه‌السلامه‌قارشی‌اولان‌مغالطه‌کارانه‌مدعیاتی،قران‌حکیمك‌احتوا ایتدیکی احکام عادله‌نك مأخذلرینه عائد ظن و ذهابلری حقنده حکم ویرمکی قارئینك وجدانلرینه ترك وتفویض ایده‌جکز .

عهد نبوتده‌دیارفارسده احکام‌تمامیله اکاسره ایله کاهنلرك واراضی اوزرنده حق تصرفی حائز بولنـان متنفذان ایله دهقـانلرك اللرنده بولنیور، بناءً‌علیه ضعفا وعوام اوزرنده یالکز بونلرك حکم ونفوذی جاری اولیور ایدی. بالخاصه زراع وفلاحین صنفی ساکن بولندقلری اراضی ایله آنك داخلنده‌کی حیوانات اوزرنده جاری بولنـان احکام حقوقیه‌یه تابع اولوب حقوق اعتباریله هیچ بر امتیازلری یوقدی.

روما ممـالکنده‌ده امر ونهی ، نفوذ وقدرت تمامیله رؤسـای روحانیه واشراف ایله قیاصره‌نك ارکان ومعیتنه انحصار ایتمشدی.

برطاقم متنفذانك ، شـوالیه‌لرك حکمران اولدقلری سـائر باربار ممالکنده ایسه‌صنف عوام امتعه وحیوانات کبی الدن اله تداوله محکوم برآلای قول ، کوله ، یاخود بوزمره‌دن یالکز صاتیلوب آلنه‌مامقله تمـایز ایده‌بیلن برر خدمتکار ایدیلر . بو ممـالکده چفتجی صنفی‌ده عمومیتله بوطبقه‌یه عائد بر کتله تشـکیل ایدییورلر ایدی . مع مافیه صنف عوام هرهانکی قسمه عائد اولورسه اولسون منسوب اولدقلری سادات وکبرایه ارتباطلرینی محافظه ایتمك وبونلرك ربقهٔ اطـاعتلرینی بیونلرندن آتوبده دیکر برافندی‌یه عقد رابطه حقندن محروم بولنمق خصوصنده همحال ایدیلر .

هله‌بوبیچاره‌لرك‌چکدکلری‌اشکنجه‌لرك، کوردکلری‌مظالم‌واعتسافاتك انواع وماهیـاتی حقنده بر فکر ایدینه بیلمك ایچون تاریخ عمومی صحیفه‌لرینه مراجعت ایدلمك ایجاب ایدر .

واقعا برقسم باربار ممالکنده اتباعه افندیلرینی براقوبده دیکرلریله پیدای ارتباط حقی بخش ایدلمشدی . فقط بوده مطلق اولمیوب ایلك افندیلرینه‌فدیهٔ نجات طرزنده برمقدارمال ویرمکله‌مشروط بولنیوردی. اتباع بر مال ایدنمك ایسـتدکلری زمان آنك بر قسـمنی افندیلرینه ویرمك مجبوریتنده‌بولنیورلر، حکومته‌غایت فاحش بر ویرکوویرمدکجه اراضی وعقار اوزرنده‌کی حق ورواثلرندن مستفید اوله‌میورلر ایدی. آنلر ایچون بغدایلرینی اوکوتمك ، اکمك یاپه بیلمك مطلقـا بونلرك بر قسمنی افندیلرینه تقدیم واتحاف ایتمکه وابسته ایدی .

بو زواللیلرمزروعاتی‌حصاد ایتدکلری‌زمان کلیسا ایچون‌محصولاتك عشرینی ، حکومت ایچون یکرمی‌ده برینی ، سـائر علاقه‌دارانه‌ده علی مراتبهم حصهٔ مصیبه‌لرینی تفریق ایتمدکجه اومحصولاتدن استفاده حقنی حائزدکللر ایدی. اذن آلمدقجه افندیسنك‌خانه‌سندن برطرفه آیریله‌مامق، افندیسی چاغرنجه درحال لبیك خوان اولمق، وبتون آمال ومطـالبنی انفاذه آماده بولنمق ، دوکون دربك بایدقجـه هدایای فاخره تقدیمله تأیید رابطه‌یه چالیشمق بوکیلر ایچون وظائف نسبت وتابعیتك اك بسیط ایجاباتندن ایدی .

بونلردن هرهانکی برینك تأهل ایده‌جك اولان قیزینی ، تصادفاً کندیسی‌رؤسای‌مسیحیه‌دن‌ده‌اولسه،زفافی‌اجرا اولونمازدن‌اول‌افندیسنك خلوتکه ذوق‌وسفاهته‌سوق‌وادخال ایتمسی برعنعنه حکمنده‌بولنیوردی.

ایشته اوزمانلر کوله واسـیر اولیانلرك حریت شخصیه وحقوق مدنیه نامنه مستفید اوله بیلدکلری شیلر قسماً بوکبی شیلردن عبارت اولوب‌صنف عبیدی‌تشکیل ایدنلرك شرائط‌حیات ومعیشتلری‌اعتباریله نه الیم بر درکهٔ ذات وسـفالتده بولندقلرینك تصـویر وبیانی ایسه امکان خارجنده‌در .

مترجمی : محمد شوکت عبدالعزیز چاوش

وقد :

قاضینك افتاسی

امر افتا منصب قضـا کبی امر سلطانی‌یه مربوط دکلدر . امر افتا بر فقیه ایچون تعین ایدنجه فقیه قاضی اولسون ، قاضی اولماسون آنك افتا ایتمسی جائز ، حتی واجب اولور . بو بابده قاضی اولان ایله قاضی اولمیان آره‌سنده هیچ بر فرق یوقدر . سلف زماننده بویله ایدی ، خلف زمانی‌ده بویله کچدی . قاضی‌نك کرك تحت قضـایه داخل اولسون ، کرك تحت قضایه داخل اولماسون ، هر مسئله حقنده فتوی ویرمسی جائزدر ، بونده اصلا اختلاف یوقدر . اختلاف آنجق قاضینك تحت قضـایه داخل اولان مسائلده‌کی افتاسنك مکروه اولوب اولمامسنده‌در .

جمهور فقهایه و جاهلك قضاسنی تجویز ایتمه‌ینلره کوره : تحت قضایه داخل اولان مسائلده‌ده قاضی‌نك افتاسی بلا کراهة جائزدر . چونکه امر فتوی منصب قضا ضمننده داخلدر . قاضی هم افتا ایدر ، هم افتا ایتدیکی شیئی انفاذ ایدر .

بعضلری یالکز خصملردن برینه خصومت ایتدکاری شیده قاضی‌نك افتاسی مکروه کورویور . بوکا ایکی سبب کوستریور : ١) خصم قاضی‌نك رأینه ، فتواسنه واقف اولور ایسه بوندن احتراز ایچون درلو درلو تلبیسات ایله اشتغال ایدر . ٢) قاضی‌نك فتواسی خصمك علیهنه بر حکم اوله‌جغندن وقت محاکمه‌ده نقضی جائز اولماز . حالبوکه وقت محاکمه‌ده قاضی‌نك اجتهادی تغیر ایده‌بیله‌جکی ، افتاسی زماننده قاضی‌یه ظاهر اولمیان بر طاقم قرینه‌لرك ، قضـاسی زماننده ظاهر اوله بیله‌جکی جهتله قاضی فتواسنده اصرار ایدوب فتواسی موجبیله حکم ایدرسه محقتی اعتقاد ایتمدیکی بر شیئك خلافیله حکم ایتمش اولور ؛ بالعکس فتواسنه مخالف اوله‌رق حکم ایدرسه خصم « افتا ایتدیکی شیئه مخالف اوله‌رق حکم ایدیور » دیه قاضی‌یی تشنیعه باشلار ، اتهامه قالقیشیر ؛ ناسك سوء ظننه میدان ویرر . بوندن ناشی قاضی شریح کندیسندن حبس مسئله‌سی صورلدیغی زمان « بن قاضی‌یم ، مفتی دکلم » جوابنی ویرمش ایدی . فقط خصومت منقضی اولدقدن صوکره بو سببلر باقی قالمه‌جغندن قاضی مسائل قضاده‌ده ولو مجلس قضاده اولسون بلا کراهة افتا ایدر . ظهیریه‌ده ، کافیده بو قول راجح کورولمشدر .

بعضلری یالکز مجلس قضاده قاضی‌نك افتاسنی مکروه کورویور . مجلس قضانك خارجنده عبادات اولسون ، معاملات اولسون ، عقوبات اولسون افتاسنی بلا کراهة جائز کوریور . بوکا شویله بر علت بیان ایدیور : امر افتا وامر قضـانك هر ایکیسی‌ده مهمدر . هر ایکیسی‌ده وظیفهٔ دینیه‌در ، بویله مهم اولان افتا ایله قضـا بر مجلسده جمع اولنورسه بونده خلل عارض اولمق خوفی واردر . بناءً علیه قاضی‌نك مجلس قضا خارجنده افتا ایتمسی لازم کلیر .

بعضلری علی الاطلاق معاملاتده ، عقوباتده قاضی‌نك افتاسنی مکروه کوریور .

بو ایکی قول مردوددر . نته‌کیم خلاصه و مبسوطده بویله‌جه بیـان اولونمشدر . چـونکه هم امام اعظم ، هم قاضیٔ احکم ، هم مفتیٔ اعلم اولان نبی محترم « صلی الله علیـه وسلم » افنـدمز حضرتلری هم افتا ، هم قضـا ایدر ایدی . سنت سنیه‌سنه اتباع ایدن خلفاء راشدین حضراتی‌ده هم افتا ، هم قضا ایدرلر ایدی . بناءً علیه عینی ذاتده افتا و قضانك جمعی سنت سنیه و سـنت خلفاء راشدین ایله ثابتدر . کرك نبی محترم ، کرك خلفاء مشار الیهم مجلس قضاده و مجلس قضانك خارجنده عباداتده ، معاملاتده ، عقوباتده ، احکام شرعیه‌نك بلا استثنا هر قسـمنده افتا ایدرلر ایدی . قاضی فتوایه اهل اولونجه معاملات و عقوباتده‌ده ، مجلس قضـاده‌ده افتا ایده بیلیر . بونده اصـلا کراهت یوقدر . شاید قاضی خصمك سوزندن ، خصمك تلبیسندن خوف ایدرسه خصومت ایتدکاری شیٔ حقنده افتا ایتمز . خصومت کچدکدن صوکره ایستدیکی کبی افتا ایدر . اکر خصمك سوزلرینه قولاق آصمزسه ، تلبیساتنه اهمیت ویرمزسه خصومت ایتدکاری شیٔ حقنده‌ده افتا ایده بیلیر ، مبسوطده بیان اولندیغنه کوره اعدل القضاة اولان علیه الصلاة والسلام افندمزه بیله تلبیساتده بولنان اولدیغی کبی صحیحده وارد اولدیغی وجهله « اعدل یا محمد » دیین بیله بولونمش ایدی . قاضی‌نك وقت قضـاده اجتهادی تغیر ایدرسه ایکنجی فتواسیله حکم ایدر . حتی قاضی عینی حادثه حقنده فتوالرینه کوره ایکی مختلف قضـاده بیله بولنه بیلیر . قضاء اولی نقض ایتمز . فاروق اعظم رضی الله عنه عینی حادثه حقنده ایکی مختلف قضـاده بولونمش ایدی . تابعینك علامه‌سی ، امام اعظم ابو حنیفه‌نك الك بیوك اسـتاذی بولنان ابو عامر شعبی « حضرت عمر الفاروقدن حد حقنده یتمش قضـا حفظ ایتدم ، بونلرك هیچ بری دیکرینه بکزمیور » دیمشدر . نبی اکرم صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلری بیله قبل الوحی بر قضاده بولونمش ، صوکره وحی الهی قضاسنه مخالف اوله‌رق نازل اولمش ، لکن قضاء اولی نقض ایتمه‌مش ایدی .

قاضی‌ده فتوا ایله قضانك اجتماعی او قدر شایعدرکه کتب فقهیه‌مزده « بر کیمسه ، خصم حاضری علیهنده دعوای صحیحده بولونمازسه قاضی‌نك قولی فتوادر ، قضا دکلدر . چونکه قضاده حادثه و خصومت شرطدر » ، کذلك « امر قاضی بعضاً قضا ، بعضاً فتوادر . مثلا مدعی علیهك حبسنی امر ایتمسی قضا ، فقرا وقفندن واقفك فقیر بر قریبنه شو مقدارك صرفنی امر ایتمسی فتوادر » دینمشدر .

قاضی‌نك فتواسی قضا دکل ، فتوادر . بناءً علیه دیکر بر قاضی آنك فتواسنه مخالف بر شیٔ ایله حکم ایدرسه افتا ایدن قاضی بو قاضی‌نك حکمنی نقض ایتمز ، امضا ایدر . کذا قاضی‌نك فتواسی قضا کبی ، حکم کبی دکلدر . بو کامبی قاضی لهلرینه حکم ایتمسی جائز اولانه‌ده ، علیهلرینه حکم ایتمسی جائز اولانه‌ده ، حاضر اولانه‌ده ، غائب اولانه‌ده فتوی ویره بیلیر . مثلا اوغلنك لهنه ، باباسنك لهنه ، زوجه‌سنك لهنه ، مستأجرینك لهنه ، غائب اولانه حکم ایده‌مدیکی حالده بونلرك لهلرینه فتوی ویره بیلیر . مفتی‌نك فتواسنه محتاج اولان قاضی فتوی ویرمه‌یه حلك لان ، یعنی فقیه اولمایان قاضی‌در ،

قاضی، فقیه کندیسی افتا ایدر. حتی امام محمده واکا اتباع ایدن فقهاء حنیفه‌یه، امام مالك وشافعی واحمده کوره فتوی ویره‌میه‌جك اولان کیمسه‌نك اساساً قاضی اولمسی، یعنی جاهلك قاضی بولونمسی جائز دکلدر. بونلره کوره امر قضا قضایه قدرتی مستلزمدر حالبوکه علمك اوته‌سنده‌بر قدرت یوقدر. فقط ائمهٔ حنفیه‌جه مختار اولان مذهبه کوره فتوی ویره‌میه‌جك اولان بر قاضی‌نك بالضروره مفتی‌نك فتواسیله قضا ایتمسی جائزدر. شوقدرکه قاضی‌نك فقیه اولمسی اولی ومستحسندر. چونکه قضادن مقصود اولان شی مستحق اولان کیمسه‌یه حقنی ایصال ایتمکدر، بو ایسه مفتی‌نك فتواسیله حاصل اولور. قاضی صاحب رأی ایسه، فقیه ایسه کندی رأیله، کندی فتواسیله قضا ایدر. اگر صاحب رأی دکل ایسه، فقیه دکل ایسه بالضروره مفتیدن استفتا ایدر، آنك فتواسیله حکم ایلر. ائمهٔ حنفیه‌جه مختار اولان مذهبه کوره قاضیلرك ندرتنه مبنی معاملات ناس معطل اولمامق ایچون فقیه اولمیانك ده قضاسی جائز اولا بیله‌جکندن بومثللو ذواتده ناچار فتوا ایله قضا اجتماع ایده‌مز. فقط فقیه اولان قاضیلرده؛ امام محمد ومالك وشافعی واحمده کوره افتا ایده‌میان ذاتاً قاضی اوله‌میه‌جغندن کافهٔ قضاتده امر افتا ایله امر قضا اجتماع ایدر. بونك عکسی شمدی‌یه قدر فقهای اسلامیه‌نك هیچ بری طرفندن ادعا اولونمامشدر.

ازمیرلی

اسماعیل حقی

تصحیح. — بچن ٣٥٩ نجی نسخه‌ده یاکلش دیزیلن (٦) نجی فتوای پیغمبریده (اهوالهم)، (٦) نجی فتوای پیغمبریده (قضای پیغمبری برموجب) کلمه‌لری (اهلوهم)، (برموجب قضای پیغمبری) دیه تصحیح بویورلملیدر.

عالم اسلام

خسته‌لقلری و چاره‌لری

مدنیتك روحی براقه‌رق یالکز ظواهرنده غربلیلری تقلید بلیه‌سی:

٤

[*] «بز نه‌قدر رئیس حکومتلر، نه‌قدر ناظرلر بیلیورزکه استراحت مطلقه‌دن یورغون برحاله کلمشلر؛ ناز ونعیمك افراطی یوزندن وخارته دوشمشلرده، ریاضت بدنیه مقصدیله، اقامتکاهلرنده دمیرجیلك، مارانغوزلق، رساملق، باغچوانلق کبی صنایعله اشتغال ایدیورلر. بونلر بوصورتله اولا عطالت دائره‌سندن قورتولمق ایسته‌یورلرکه، بشریتك جولان ایده‌بیله‌جکی الك طار بردائره وارسه اوده بودر؛ ثانیاً اعضای بدنیه‌لرینی حرکته، فعالیته کتیره‌رك، وجودلرینی امراض مفصلیه، امراض عضلیه کبی عطالت کامله ایچنده یاشامقدن تولد ایده‌جك عارضه‌لره قارشی مدافعه ایتمش اولیورلر.

[*] بچن نسخه‌مزده‌کی ووروپالی قادین طرفندن سرد ایدیلن مطالعاتك آلت طرفیدر.

بنم برارکاك قارداشم واردی. هیچ بکله‌مدیکی برزمانده اوتمادینی بریردن اکه ثروت کچدی. حالبوکه اولجه ضرورت ایچنده یاشار، کمال عزم ایله کیجه‌لی کوندوزلی چالیشیردی. زنکین اولور اولماز طوری دکیشدی؛ نعیمك، اذواقك، سفاهتك، اسرافك هردرلوسنی تجربه ایتمه‌یه، محرومیتی ایامنده رؤیالرینه کیرن بوتون لذائذك آرقه‌سندن قوشمایه باشلادی. اطرافیده، انسانك آنجق بذل واسراف زمانلرنده یاننه صوقولان، برسورو ایی کون دوستلری آلدی. الحاصل، قارداشم اسباب فسادك هپسنی جمع ایتدی. لکن آره‌دن چوق زمان کچمدن رخاوت مطلقه‌نك، رفاهك تولید ایده‌جکی امراض واسقامی کندیسنده حس ایتمه‌یه باشلادی. حتی چوق وقتلر یانمه کلیرده بوعاطل یاشایشدن بوینه شکایتلر ایدردی؛ کندیسنی کوتوروملره بکزه‌تن رفاه، ثروت زنجیرلرینی قیرمق ایستردی.

شیمدی کیتسه‌لكده قارداشمك حالنده‌کی بر آدمه سعادتك اولدیغنی صورسه‌ق عجبا نه‌دیر؟ «سعادت، حیاتك لذائذندن، اذواقندن عبارتدر؛ یاخود سعیه، عمله افتقاری اولمایان آسوده بر معیشتدر.» جوابنی‌می ویرر؟ اگر سعادت دینیلان ماهیت بونلرك بری اولایدی، عمرلرینی استراحت مطلقه ایچنده، ذوق وصفا ایچنده کچیرن زنکینلری جان صیقینتیلرندن آزاده، حاللرندن خشنود، بختیار اولدقلرینه قائل کورمه‌مز ایجاب ایدردی.

بونکله برابر، کرك سعادتله راحتك، کرك مقابللرینك معنای حقیقیسنی آکلامقده‌کی خطا خلقك عوام طبقه‌سنه مخصوص دکلدر. اوت، بزلر مثلا قانون وضع ایدن خواصده ده کورویورزکه بونلر روح بشرك اسرارینی بیله‌جکلردی؛ معرفة النفس علمنك بوتون انجه‌لکلرینی احاطه ایتمش بولونه‌جقلردی‌ده اوروحك الم، یاخود ذوق طویه‌جغی شیلری کسدیره‌رك احکام جزائیه موادینی اوکا کوره تدوین ایده‌جکلردی؛ تاکه اوحکملر، اوجزالر انسانلری نفس اماره‌لرینه رام اولمقدن آلیقویه‌بیلسین؛ تمایلات فاسده‌لرینی صلاحه کتیره‌جك، اخلاق سافله‌لرینی تهذیب ایده‌جك غایه‌لردن محروم بولونماسین. ایشته بزلر بوقانون واضعلرینی کورویورزکه: جنحه‌ایله محکوم اولانلری، خفیف جزا اولمق اوزره، یالکز حبسه آتیورلر، یعنی محبسده چالیشدیرمیورلرده، جنایتله محکوم اولانلری، عقوبت شدیده نامیله، برده موقوفیتلری مدتجه ایش کورمه‌یه اجبار ایدیورلر. طبیعیدرکه بو سویلدیکمز ارباب تشریع چالیشمق مجبوریتندن آزاده بولنان محبوسینی اوفاق تفك قباحتلرله متهم اشخاصه ویریله‌جك خفیف بر جزا تلقی ایدیورلر. شاید بومشرعلر محبسلرده‌کی عطالت مطلقه‌نك آجیلقلرینی طاتمش، یاخود موقوفینك حیاتی یاقیندن تدقیق ایدنلره صورمش بولونه‌یدیلر، کندیلرینك بوایشده بوسبوتون معکوس دوشوندکلرینی آکلارلردی‌ده، برمحکومك چالیشدیرلمایوب حبسیله اکتفا ایدلمسی ارباب جنایته ویرلمك لازم کلن آغیر جزالردندر، رأینی ویررلردی.

کورویورمکه: بوموضوع اوزرینه بر آز فضله سویلدم؛ بحثدن

بحثه کچمك ، استطرادلر آچمق خصوصنده ایلری کیتدم . مع‌مافیه سوزی اوزاتمقدن مقصدم سزه یالکز شونی آکلاتمقدی‌که : سعادتله ضدی اولان خیبت نه استراحته ، نه ثروته ، نه ریاسته ، نه منصبه ، نه‌ناز ونعیمه توقف ایدر برشی دکلدر . بناءً علیه مملکتلریمزی دولاشان زوار ایچون سوقاقلرك ، جاده‌لرك ، باغچه‌لرك ، پارقلرك ، بالولرك ، تیاترولرله ابدیاً چالقانوب طوردیغی بوأمتلری سعادت ایچنده یوزویور ، حضورونعیم ایچنده کزییور تلقی ایتمك خیاله قابیلمقدر ، وهمه وجود ویرمکدر . هیهات ! اوظواهرك آلتنده نه ألملر، نه‌فجیعه‌لر صاقلی‌طورویور ! او ایمرندکلری حیات اوقدرا کدار ایله طولوکه صاف ، آسوده برمعیشت کیمسه ایچون قابل اوله‌میور !

سزلر ظن‌ایدییورسکزکه : قادینك حریت مطلقه‌سی ؛ ایستدیکی یره کیدوب دیلدیکی ارککله اختلاطده بولونماسی ؛ ذوقی اوقشایان مجالسك ، محافلك کافه‌سنه طالوب چیقماسی ؛ أونده محرملردن بری بولونماسه‌بیله، قاپیسنی چالان‌قادین، ارکك هردرلو زواری قارشیلاماسی؛ تجارتده ، صنعتده ، آغیر ایشلرده‌ارککله رقابته قالقیشماسی ؛ ریاست حکومتی ، مبعوثلغی ، شهر امینلکنی ، نظارتلری ارککلرك الندن آلمق ایچون رجال سیاستله مجادله‌یه آتیلماسی . . . أوت ، بونلرك هیسی ملتلرك لوازم ترقیسندن ، اسباب عظمت وسعادتندندر !

برده سوزلریکزدن شونی آکلایورم‌که: سزلر، قادینك سربست ولوب أولمزدن اول ارککلرله معاشرتده بولونماسی بزم سعادت بیتیه‌مزك اساسیدر ، حیات عائله‌مزده‌کی انتظامك مداریدر ؛ اعتقادنده‌سکز . ظن ایدرم‌که بوفکریکز بزلرده‌کی ازدواجه تقدم ایدن نشانلیلق حیاتی ایکی کنجك بربرینی تماميله‌طانیماسنی ، حقیله‌اوکرنمسنی کافل تخیل ایتمکزدن ایلری کلیور .

بکا قالیرسه حقائقی منابعندن آلمق ، سویله‌نیلن ، ایشانیلان‌شیلرده تجربه وبصیرت صاحبلرندن باشقه‌سنه اعتماد ایتمه‌مك سزك ایچون الك خیرلی برایشدر . مساعده‌کزله سزه بزلرجه مجرب اولان بعض حقیقتلردن بحث ایده‌یم .

کائنات ذی حیاتی وجوده کتیرن بوتون مخلوقاتك ارککلریله دیشیلری آره‌سنده‌کی فطری تمایل هرکسجه معلومدر . اونك ایچون، افرادندن برقسمی دیکری اوزرنده تأثیر اجرا ایتمکسزین ، بو ایکی جنسك اختلاطی ممکن‌اوله‌بیلیر دیمك ، عبثدر . زیرا روحلرك‌اوقدر اسراری‌واردرکه شرحی ، احاطه‌سی غیر قابلدر . کوز کوزه دکدیکی کبی صاحبلرینك روحنده الفت ، یاخود نفرت حسلری سریانه باشلار . مع‌مافیه آنی اوله‌رق ظهوره کلن بوحالات غریبه‌نك نشأت ایلدیکی علل نفسیه وانقلابات روحیه‌یی تشریحه صددیمزك حوصله‌سی مساعد دکلدر .

بز فرض‌ایدلرکه ، ارکك قادین برآره‌یه کلیرز ؛ عجبا ایچمزدن بری تمایلات نفسیه‌سنه غلبه قدرتنی کندنده کوره‌بیلیرمی؟ یاخود مادیاتنك اسیری ، معنویاتنك مسحوری اولدیغی برمخلوقه مربوطیتندن قلبنی منع ایده‌بیلیرمی ؟

بزده قیزلر برمعتاد عمرلرینك اون ایکنجی سنه‌سندن اعتباراً ارککلرله‌اختلاط ایدرك سویشمه‌یه باشلارلر. ایشته مراهق بولوندقلری دوره‌یی بوصورتله کچیروب‌اون یدی یاشنه طوغرو کلیرلرکه کنجلکك غلیانه کلدیکی بوچاغده نفسك آرزولرینه منقاد اولمامق خیلی مشکلدر. حکیملرك فلسفه‌سی ، واعظلرك نصیحتی بودورده بك اوقدر مؤثر اوله‌ماز .

بزده قیز مختلف مجلسلره کیرر ؛ هربرینك مواهب فطریه‌سی ، اوصاف، خصائصی دیکرینه بکزه‌مین درلودرلو دلیقانلیلرله معاشرتده بولنور . صوکره ، بو قیز کندیسنك کوزلی بکنمك ، چیرکیندن ایکرنمك جبلتیله مفطور اولدیغنی کورور . آره‌دن چوق کچمز ، باقارکه : اندامنك کمالی، بیغلرینك اعتدالی سببیله زیده ایچی‌تیتریور . دهاصوکره کورورکه: مکالمه‌سنده‌کی طاتلیلق ، ملاطفه‌سنده‌کی انجه‌لك، حرکاتنده‌کی شوخلق دولاییسیله عمروه کوکلی یاتیور . برمدت کچنجه آکلارکه : جمالی جاذبه‌لی ، وجدانی صاف ، روحی خفیف بولدیغی ایچون یوسفك حیرانی اولیور . برآزده بویله کچدکدن صوکره حس ایدرکه : مدهش ثروتی ، مفرط سخاوتیله برابر بك وقالی اولماسنه دایانه‌میه‌رق خالدی سوییور . لکن خالد ایچون یانوب یاقیلیرکن فرقنه واریرکه: یانبه‌صوقولوب غرام نشیده‌لری اوقویان ، جاننده‌کی آب‌وتابی اطرا ایده‌ایده ملکلرك فوقنه چیقاران بکری دهاشایان محبت بولیور.

ایشته قیزجغز ییللرجه بومتخالف هوساتك النده بازیچه اولور ؛ ییللرجه بربرینه ضد مؤثراتك امواجی آره‌سنده چالقانیر طورور . هم اویله بر حالده‌که : اراده‌سی الندن کیتمش ؛ عزمنه حاکم دکل ؛ فکری قرارسزلق ، قلبی خلجانلر ایچنده ؛ نظری اصابتدن محروم . شیمدی بوقدر مدهش عواملك تأثیر قاهری آلتنده قالمش عاجز برمخلوق‌ایچون صاغلام برمنطقك، یاکیلماز بربصیرتك حکمنه رجوع ایدرك کوزینك اوکنده‌کی مناظره ، یاخود قونوشدیغی کنجلره قارشی طوره‌بیلمك امکانی عجبا متصورمیدر ؟ هیهات ! بو قیزجغزك روحی ایچون نه کندیسنه ملایم کلن‌روحلرك قارشیسنده متأثر اولمامق ممکندر ؛ نه‌ده‌سودانك تحکم قهارینه غلبه‌چاله‌رق اونی کندی اراده‌سنه منقاد ایلامك قابلدر .

عشقك اویله یامان برنفوذی واردرکه : عقلانك بیندن ادراکنی آلیر ؛ حکمایه فلسفه‌سنی شاشیرتیر . سودازده‌نك کوزینه نوردن بر پرده کره‌رده اوکا سودیکنی بوتون نقائصدن آزاده برفطرت نورانیور شکلنده کوستر. ذاتاً بونك ایچوندرکه « محبت انسانی هم کور ، هم صاغیر ایدر . » دیمشلر . ایشته او قیزجغزده معشوقنه باقدقجه کتابهٔ جمالی الك اوفاق شائبه‌نك تماسندن محافظهٔ نزاهت ایتمش برصحیفهٔ بیضا کالنده کورور . هیهات ! سودیکی وجودك ماهیتنه نره‌دن مطلع اوله‌بیله‌جك‌که اوکا باقق‌ایستدیکی زمان‌رضا کوزندن باشقه‌سیله باقیور! رضا کوزی ایسه ، غضب کوزینك عکسنه اوله‌رق ، بوتون معایبه ، بوتون نقائصه قارشی تماميله کوردر .

قیزجغز سودا برکانلرینك فورانه کلدیکی ، نفسك هر درلو ضعفه محکوم اولدیغی بو دورهٔ حیاتنده ، باقیورزکه ، کنجلردن برقسمنك، خوشنه کیدن اخلاقه قاپیلمش ؛ کندیسنی سوروکله‌ین سیلاب ضلاله مقاومتدن عاجز بولونیور . بش اون کیشی‌یی بردن سوییور ، ایچلرندن هانکیسنی ترجیح ایده‌جکنی بردرلو تعیین ایده‌میور . چونکه آرادیغی محاسنك بر وجودده اجتماع ایده‌میه‌جکنی بیلیور . کاشکی او محاسنك یانی باشنده‌کی نقائصی کوره‌بیله‌جك ، یاخود کوزلك برنده عقلنی باشنه طوپلایه‌رق هوساته غلبه چاله‌جق اقتداری اولایدی .. نه‌ده! بوسبوتون عکسنه اوله‌رق کوروبورزکه : کیمیسنك اطوارینه ، کیمیسنك مزایاسنه قاپیلدیغی دلیقانلیلر یوزندن بدبخت اولمش، آرامنی غائب ایتمش . اونلری کورمدکجه قابل دکل، طوره‌میور . بحیا قیزجغز عمرینك بو دوره‌سنده ، بو، هجرانك پایانسز آلامی ، قلبك خفقانی ، اعصابك هیجانیله محاط اولان الك مشکل ، الك مضطرب دوره‌سنده فکر تارمارینی ، بصیرت پریشانی طوپلایه‌بیلیرمی‌که، حقیقتی خیالدن، رشادی ضلالدن ، صمیمیتی تصنعدن ، نزاهتی لوثدن آییره‌بیلسین ؟

بلانك بویوکنه باقیککه: قیزجغزك دماغنده ملکهٔ تفکر براقمایان ، الك متین عزملری رخاوته دوشورن بو باشده اوغرادیغی فلاکتلر یتیشمیورمش کبی، ارککلر اولدقلرندن بوسبوتون باشقه کورونه‌رك ، نفسلرینه کومه کومه فضائل ، ییغین ییغین مفاخر اسناد ایدرك زواللی‌یی برقات دها چیلدیرتیورلر !

اولنه‌جك ارکك دور تجربه دیدیکمز زمانی کچیررکن بوتون نقائصنی، بوتون معایبنی نشانلیسنك نظرندن صاقلامق ایچون مراجعت ایتمدك واسطه براقماز ؛ هر وسیله‌دن ، هر حیله‌دن اویله برصورتده مستفید اولورکه : قارشیسنده‌کی قیزه بونك الك اوفاق برقصورینه اطلاع قابل اولماز . ذاتاً بیچاره‌نك کوزینه ایکی قاتلی برپرده کریلمش‌که برنجیسی او سویلن مخلوقك سویلز طرفلرینی کوسترمه‌ین پردهٔ محبت؛ ایکنجیسی‌ده یالکز محاسنی کوسترن پردهٔ ریا و تصنعدر .

بز نه قیزلر کوردك‌که : ابلیس دلیقانلیلر درلو وسائط اغفال ایله ذهنلرینی چله‌رك کندی هوسات نفسانیه‌لرینی یاتیشدیردقدن صوکره باشلرینی آلوب کیتمشلرده بوزواللیلر طالعلرینه آغلایورلر ، یوزلرینی کوزلرینی یولیورلر ، کندیلرینی سوزو سورو ناموسسزلك النده براقان بو درلو حریته لعنت اوقویورلر .

اوت ارککلرك بو خصوصده‌کی اضلالی اسکیدن بری مشهوردر . حتی انکلیز شاعر حکیمی شکسپیرك بر سوزی بوتون آوروپاجه استشهاد ایدیلن امثال صیره‌سنه کچمشدر . شاعر اثرلرینك برنده دیبورکه : « ارککلر دائما یالانجی ، هر زمان آلدادیجیدر . » ایشته بو مثل ، یوزندن نقاب عفتی قالدیرا، بهیمی برحیات ایچنده یووارلانوب کیدن بوکونکی آوروپاده پك صیق ایراد اولونور . مع مافیه انکلیز شاعرینك سوزی الك زیاده قیزلرك آغزنده دولاشیر ؛ هم‌ده کنجلر طرفندن کندیلرینی ستایشده پك ایلری کیدلدیکی زمان لطیفه طرزنده سویلرلر . دقت ایدییورمیسکز « لطیفه طرزنده » دییورم . زیرا قادینلر ، آینه‌لرك قارشیسندن پك نادر آیریلدقلری ایچون ، مثلا بورونك بویوك ، دیشلرك بیچمسز ، کیربیکلرك آز ، کوزلرك قیرلاق، رنكك طونوق اولماسی کبی قصورلرینی بیلدکلری حالده کورولورکه هم کندیلرینی ، هم باشقه‌لرینی آلداتیورز ، دیبه مغالطه‌یه دوشرلر . بوسببدندرکه خلقتلرنده‌کی نقیصه‌لری اورتمك مقصدیله تزین صنعتك هر درلو اینجه‌لکلرینه مراجعت ایدرك تکلفك، تصنعك صوك درجه‌سنی بولورلرده اویله سوقاغه چیقارلر .

واقعا قادین ، صورتنه ، یاخود سیرتنه عائد قصورلردن بعضیسنی بیلیر ؛ لکن هر درلو نقائصدن آزاده ، بوتون محاسنی جامع بولندیغنی ادعا ایدنلره قارشی ، قابل دکل ، متانتی محافظه ایده‌مز . اوقدر فرحیاب ، اودرجه‌لرده مغرور اولورکه کورنلر کندیسنی حسن مطلق اولدیغنه قانع ظن ایدرلر .

اوت ، بو حال قادینلرك الك ضعیف نقطه‌لریدرکه ارککلر پك ایی بیلیرلر . ذاتاً شاعرده : « قادینلر مدح اولونمه هیچ کلمزلر ، درحال الدانیرلر . » دییور . اونك ایچون کنجلرك ایچنده‌کی اخلاقسزلر بیچاره‌لری آولامق ایستدکلری زمان یابومسلکی التزام ایدرلر ؛ یاخود فرط سخاوت طریقنی طوتارلر . زیرا قادینلرك زعمنجه ارککك سماحتی، قارشیسنده‌کی قادینك لطافت جمالیله متناسبدر . اوسببدندرکه بو ایشده فضله موفقیت کوسترن ارککلر الك‌چوق پاره صرف ایدنلرله قادینلری الك بدیع ، الك دلفریب طرزده تصویره قدرتیاب اولانلردر .

دمیندن بری سویلدیکم سوزلردن آکلامش سکزدرکه ارککله اختلاط ایتدیکی مدتجه قادینك کوره‌بیله‌جکی خیر پك آزدر . هنوز چوجق دینه‌جك قدر کنججدم . اوقودیغم کتابلرك برنده کوردم‌که پیغمبرکز (صلعم) برکون کریمه‌سی فاطمه‌یه « قادین ایچون الك خیرلی شی نه‌در ؟ » دییه صورمش . اوده « نه کندیسنك ارککی، نه‌ده ارکك کندیسنی کورمه‌سی‌در ! » جوابنی ویرمش . بونك اوزرینه محمد (صلعم) قیزینك آرقه‌سنی اوقشایه‌رق « باباسنك قیزی !... » دیمش . بن اوزمانلر کنج برقادیندن بویله برحکمك صدورینه حیرتلر ایتمشدم . زیرا قادینلرك ارککلرله اختلاطی نظرمده الك بویوك سعادت ، الك کوزل بر طرز معیشت ایدی . لکن دنیایی آکلادقدن ، زمانك طاتلیسنی ، آجیسنی طاتدقدن ، خیرینی ، شرینی کوردکدن ، صاچلرم آغاروب کوزلریمك اوزرنده‌کی ضلال و غفلت پرده‌لری صییریلدقدن صوکره آکلادم‌که بوسوز آلتون لوحه‌لره یازیلوب دیوارلره آصیله‌جق ، مکتبده‌کی چوجقلره ازبر ایتدیریله‌جك بر دستور حکمت ایمش . بیلسه‌کز بن نه قدر ایسترم‌که غربك شؤنی ، عاداتی ، اطواری بو دستور ایله حرکته میدان براقسین‌ده حیات اجتماعیه‌مز بر سورو عواقب وخیمه‌دن مصون قالسین !

بونکله برابر محبتك ، هوسات شبابك روحلری اسیر ایدن صولت قاهره‌سی یالکز بر جنسه خاص دکلدر . شاید ارکك عزم وارادهسنه

اوتەکی نارین مخلوقدن زیادە حاکم اولماسەیدی، خصوصیلە کندی نفسانی آرزولرینی تسکین ایچون دها مساعد موقعدە بولونماسەیدی، او دە عشقدن قادین قدر نصیبەدار تأثر اولوردی .

ارکك بر چوق قیزلرلە معاشرتدە بولونورکە یاشلری، حسنلری، جاذبەلری، عرفانلری باشقە باشقە سویلردەدر . اولا، بلی اینجە، اوموزلرینی کنیش، اللرینی لطیف کوردوك بر تحمیستە قاپیلمقدن کندینی آلەماز . صوکرە، قارە کوزلو، پنبە یناقلی، کور صاچلی، طوپ چهرەلی دیبە ایکنجیسنی بکەنیر. دها صوکرە جلدینك یوموشاقلغی، دیشلرینك انتظامی، سیماسنك آب و تابی سببیلە اوچنجیسنە میل ایدر. دها صوکرە یال و بالی ظریف، ملاطفەسنی لطیف، مجالسی خفیف بولەرق دوردنجیسنە کوکل ویرر . الحاصل فرط ذکاسندن، عرفانندن، ادبیاتدەکی احاطەسندن دولایی بشنجیسنە؛ سسنك کورکلکنە، نغماتنك انسجامنە، کمان، پیانو نی سازلردەکی مهارتنە حیران اولوب آلتنجیسنە؛ کوزل کینمسنی، ایی سوسلنمسنی بیلدیکی ایچون یدنجیسنە ... خلاصە، دها بر چوقلرینە صیرە ایلە تمایل ایدوطورور .

ارککلرك آرەسندە اویەلری دە کورولورکە شبابە خاص اولوب هر کنج قیزدە بولنە بیلەجك اوصافە انجذاب ایدرلر . زیرا طفولیت و بلوغ دورەلریلە بو دورەلری تعقیب ایدن بر قاچ سنەنك کرك وجود بشر اوزرندە، کرك بوتون کائنات ذی حیاتك اجسامندە بام باشقە بر تأثیری واردرکە خصوصی بر طاقم مزایا و خصائص شکلندە تجلی ایدر. مثلا قیزلردە وجودك کوزە کورونن قسمی حیاتك آب و تابیلە ریان اولور؛ کوکس قاباریر؛ یال و بالە اعتدال کلیر؛ اطراف بدن مربوط اولدقلری کوکدە ایلە برلکدە تکاملە طوغری قوشار؛ الحاصل عمرك بو چاغندە بوتون اجزای وجود بر برینە رقابت ایدرجەسنە تکمل ایدر؛ هر بری خواص مادیە و اوصاف عرضیەدن حظنی، نصیبنی استیفا ایچون دیکریلە مسابقەدە بولنور . هم بو حال یالکز یاصاریە یاخود اسمرلرە مخصوص دکلدر . بالعکس بیاض، اسمر، قیرمیزی، صاری، سیاه هپسنە شاملدر. چونکە چوجوقلق، کنجلك چاغلرینك هر عرقدە، هر بنیەدە آیری آیری خصوصیتلرلە تجلی ایدن آثاری واردرکە، دوام و شدت اعتباریلە افرادە کورە تخلف ایتمکلە برابر، عمومیدر.

شیمدی، شاید ارکك شبابك بو سویلدیکمز خصائصی مواجهەسندە عزمنە، ارادەسنە حاکم اولەمایەجق فطرتدە ایسە، جنس دیکرە منسوب افرادك کافەسندەکی نقائصە قارشی بصیرتی بوسبوتون عمادار اولور؛ اونلرك اوصافنی، اخلاقنی، اطوارینی تدقیقە، طبیعتینە میدان بولەماز . زیرا غایۀ آمالی بولنان مزیتلر — کە کنجلرك هپسندە موجوددر — طاقیلوب قالان کوزلری، دیکر جهتلرە انعطاف ایدەمیەجکی ایچون، قصور کورە بیلەجك حالدە دکلدر .

هیهات ! عینی هدفە باقان، کیرپیکلرینك تللریلە عینی مرکزە باغلی بولنان بر نظر ایچون او نقطەدن انحراف ایلە باشقە بر جهتی کورمك قابل اولە بیلیرمی؟ هیچ، الله بر سینەدە ایکی قلب یاراتمشمیدر؟

خلاصە، شیمدی یە قدر آکلامش اولملیکز ایجاب ایدرکە: بزغربلیلرك تجربە و تدقیق دوری دیدیکمز نشانلیلق زماننده ارککلە قادینك هیچ بری ایچون دیکرینك قصورینە اطلاع ممکن دکلدر . بناءً علیه صورت رسمیەدە عقد ایدیلەجك نکاحدن اولکی اختلاطلر بونلردن برینك ماهیت اخلاقیەسندن اوتەکنی خبردار ایدردە متشابە فطرتلرك برلشمەسنە، متضاد اولانلرك آیریلماسنە مؤدی اولور، دیمك خیال محضدر . شاید بحث ایتدیکمز اختلاطلر بو مقصدی کافل اولسەیدی، بزم دە محکمەلریمز عائلە دعوالریلە طولوب طاشماز، ازواج ایلە زوجات آرەسندەکی مدهش مخاصمەلریوزندن حیات بیتیەمز پریشان اولمازدی.» [۱]

مترجمی : محمد عاکف عبدالعزیز چاویش

[۱] غربلی قادینك متباق سوزلری کلەجك مقالەدەدر .

شعر

تخمیس منظومۀ همایونه

هندە موصلی دکلدی مجبا مصر و عدن
فاس، جزایر و تونس آزمی ویردی ممدن
بویلە مغصوب برك برصوکی یوتکن عدداً
«صولت ایتمشدی چناق قلعەیە بحر و بردن»
«اهل اسلامك ایکی خصم قویبی بردن»

* * *

شرق ی برحرص ایلە باشدن باشە بکزەتدی موزه
مست اوهام ظفر ویردی سلاحی اوموزه
هلە برلقمەکبی باقدی یشیل یوردمزه
لکن امداد الهی یتیشوب اوردومزه»
«اولدی هر برنفری قلعۀ پولاد دیدن»

* * *

غلبانە کتیردکن سوزی هر بزمندە
هپ «دیکر نیست» دیورکن شوجهان رزمندە
یك معاند بولونوردکن بو قوردو حزمندە
«عسکر اولادلرمك یشکە عزمندە»
«عجزینی ایلدی ادراك نهایت دشمن»

* * *

بر بوغاز واردیە یام یاملری قیلدی اضرار
ویردی هر صورت افنایە بر رشکل قرار
فکری آیدەدە و برمکدی اوکا استمرار
«قدر و حیثیتی پامال اولەرق ایتدی فرار»
«قلب اسلامە نفوذ ایلکە کلشیکن»

* * *

صوصامش بر بوغازك بطننی صاعق مرعا
بیراقیرمیدی اوسرسم جانلواردە امعا
قدرت حقدن اونك غرق ایدی مستدعا
«قاپانوب سجدۀ شکرانە رشاد ایلە دعا»
«ملك اسلامی خدا ایلیە دائم مأمن»

— ارن کوی — ورداد عرفی

محمدجك !

— چناق قلعه مدافعه‌سی مناسبتیله —

١

فطرتجه حقيق قوجه‌سك ، هيچ قوجه‌مازسك ؛
تاريخ بشر اسمكی بالاسنه يازسين .
بيلمم سنی تقديسه ناصل سوز بولور انسان ؟
حق غربه ضيا ، شرقه بنی ايلمش احسان .
سنسك شو حزين شرقه ويرن تاب تسلی ؛
غربك‌ده ضياسی سكا مديون تجلی .
أی شخصاً اولان قوص قوجه بر اردو ، دونما ،
سندن كليبور وارسه بوكون حقه اينانمه .
كوردك ، كورورز حق طانيماز قوتی ديم ديك !
سن اولماسه‌ك انكار حقوق ايليه‌جكدك ؛

•
• •

سن اولماسه‌ك اسلامه حقارت اينه‌جكدی ؛
حريت أقوامه أسارت بينه‌جكدی ؛
روس ناليجه‌سی جمعيتی سست ايليه‌جكدی ،
چار (آوروپا) نك آلتی اوست ايليه‌جكدی !
هتك ايتمديكی عرض وبكارتمی قاليردی ؟
جانيلكی بوندن‌ده عبارتمی قاليردی ؟
موسقوف كوزی هيچ دريمی بو آلتونمی ، باقيرمی ؟
محصول ذكا نامنه برشی بيراقيرمی ؟
باشدن باشه برعالمی تاراج ايده‌جكدی ،
سفليتی علويته ادراج ايده‌جكدی .
صالغين اوله‌جقدی مرض‌الموت شقاوت ،
داهيلكی‌ده بلع ايده‌جكدی او غباوت .
أطوار عقوله كله‌رك سملی تقلب ،
فنك قيله‌جقدی قوجه شريانی تصلب .
جداً قاله‌جقدی نه مكاتب ، نه معابد ،
هپ بريغين انقاض اوله‌جقدی شو أو ابد !
دنيايی ، خلاصه ، طوتاجقدی او تحكم ..
هم پيس ، بولاشيق ، صيرناشيق ، الك قازجه تهكم !
سن اولماسه‌ك ، ای شاه جيوش ، اونلر اولوردی ؛
خاقانكه قوطلو اوله نور اردوسی يوردی .

•
• •

سن اولماسه‌ك ألبته بوغازلر آچيليردی ،
آفاقه او مختق قارا غازلر صاچيليردی .
بر يول بولارق شيمدی او آفات جمادات ،
كچه‌جكدی أوت !. (مرمره) دن أی سرسادات !
بی‌شبهه بوتون بر مدنيت بوغولوردی ؛
كيم بوغماياليم ديرسه او ، يردن قوغولوردی .
ظاهرده فرنك آل ويره‌جكدی روسه ، لكن ،
قالمازدی حقيقتده او ايل غربده ساكن .
أغراض ايله بر شرق وجنوب اولمادی مالی ؛
غربك‌ده قودوز دشمنيدر دب شمالی !
حتی قاله‌جقلردی تنفسده پياده ..
بياسين بونی اونلر آلماندن‌ده زياده .
جرمان قدر اونلرده روسك مطمح قصدی ؛
چوقدندر او ، حريت غربيه‌يی قاصدی .
عين درجه قادر اولان روح ايله ماده‌نك ،
قورتاردی همان عالمی روس تهلكه‌سندن .
كورمزسه و بيلمزسه بونی كتلهٔ أفرنج
حالاً نه اولور ؟ دوغروسی اوندن دها ايكرنج .
موسقوفلره طوپ ويرمه ديمك : توز ، دومان ايتمك
عمرانلری ، وجدانلری بومباردمان ايتمك

•
• •

أی روح و حقيقتده اولان مظهر اجلال ،
اسلاً نيه كوز انكليز اسمنده‌كی دجال ،
سينه‌ك كبی برقلعه‌يه چاريلدی ، بيقلدی ؛
أعوان كريزانی‌ده بر غاره طيقلدی !

•
• •

حرباً نيجه بيك ميغلی چليكلر يورومشكن ،
چوق كوجلو بيله‌كلرده ايليكلر چورومشكن ،
فن ، شويله قراريلری ابرا ايديبوركن ،
اون كون داياناں قلعه‌يی اطرا ايديبوركن ،
دوردك طقوز آی اوستك آچيق قبلره قارشی ؛
اوچ ، بش قايا اوستنده جهنملره قارشی !
الك عاشق جنك اردو دكلدر دكركده ؛
دورمازدی اكر باشقه‌سی اولسه‌يدی يركده .
محو ارلمه‌ك ايچون قالمادی بر فنده وسائط ؟
مستحضر ومحلول ايدی بالجمله شرائط .
عزمكله فقط هپسی نهايت صويه دوشدی ؛
برطالعه‌يه بيكارجه مسالح جسد اوشدی !
دجاله بوكون قويمادك امكان مظالم
عيسی سنی عد ايتسه بجا شيمدی عوالم

م . ف

فنيات

كتاب طبيعت وشهابلر

كتاب طبيعتك هانكي برجزئني نظر امعان اوكنه آلسهق درحال واسع بركائنات تتبع قارشيسنده بولنديغمزي حس ايدهرز .

بردامله صو ، برآووج طوپراق ، برپارچه بوصون كبي اك بسيطنه ك عادي كورديكمز شيلرده خرده بين تدقيق آلتنده بوبور . جهانلر ، برعالم ، برعالم ذي حيات كسيلير .

شيل بريابراغك كوچك برپارچهسنده علم انساجدن نافلسفهٔ نباته قدر كتبخانهلر دولوسي تدويناتك محتوياتي دها جانلي برصورتده بولمق قابل اولديغي كبي ؛ برچيچك فداننده ، برقوش يوواسنده تكميل استحاله دورلرني ، تكامل قانونلريني تدقيق ايتمك يك ممكندر .

علم حيات اربابنه برتوبيج پارچهسي وبازيبيش دامهسي ، علم ارض علماسنه بر طوتام دكز قومي هيچ شبهه يوقدركه ، نيجه مجلدات مذهبهدن دها فائدهليدر .

روس طبيعيونندن مشهور « چياچف » شهرت ايدهسي درونده سنهلرجه قفا پاتلاتديغي كتبخانهلردن زياده قارا دكز سواحلنده اجرا ايلديكي سياحت علميهيه مديون اولديغني انكار ايتميور .

طبيعتك نه عالي بركتاب اولديغي ، محتوياتي ميانده نه قيمتلي معرفت خزينهلري بولنديغني اولجه بيلنميوردي . انسانلر هرنوع كمالاتي دماغ بشردن چيقان خيالات ، فرضيات پشنده آرارلر ؛ هدف معرفته بو دولامباجلي يوللردن بشقه ، مستقيم ، كستيرمه طريقلرله كيديلهجكني عقللرينه بيله كتيرمزلردي .

مشاهده اوزرينه مؤسس اولان طبقات الارض علمنك تدويننه دن صوكره هركسك كوزي آچيلدي ؛ هر قازمه ضربهسنك تتبع نظرلري اوكنه قوجه ، قوجه علم ومعرفت صحيفهلري سرديكي كورولدي .

بو كون قشرارضك ، بيكلرجه نوعه واران احجاريله ، آرالرنده ميليارلرجه نباتي ، حيواني انطباعات ، متحجرات حاملايان صخورمترسبهسيله ، بر تاريخ ، تاريخ تشكل ارض اولديغي تسليم ايتمهين قالمامشدر .

جماداتدن عضويانه ، نباتاتدن ، حيواناته يوكسلن صفحات تكاملي ، بونلري اداره ايدن قوانين ازليهيي كوروب اكلامق آرزو ايدنلر طبيعته مراجعت ايتمهلي ؛ اودائمي ، اوموثوق مصحفك آرهسنده مشاهدهيه آليشماليدر . علمي جولانلرك فكره ويرديكي ذوقي ، انشراحي ، مؤسسات علميهنك راطب ديوارلري آرهسنده بولمق ممكن دكلدر .

هله عنوم ماديه وعمليه ساحهسندن عالم مجردانه يوكسلمك آرزوسنده بولنانلر نظر تجسسلريني ، كائنات نامي آلان ، عمان ادراكك ، بو آبي ، بو ازلي كتابك « سما » ديديلن صحائفنه افاده غيرت ايتمهليدر . زيرا اك غلق ، اك اسرار انكيز دقايق ، آنك ابدي دربلكلرينه صاچلمشدر .

اونهايتسز ساحهده ، قوتدن ماديه طوغري ايلك تكاثف دورهسنه كيرمش « سحابيهضي » لره ، قوروقي يلدزلردن ، رنك رنك شموسه ، سياراتهقدر ماديانك بوتون صفحات تشكل وتحلني كورمك وبولمق ممكندر .

اعماق سماده كورلمسي ممكن اولان بوتون بروج تجلياتي حقيله وصرهسيله تدقيق ايدن وتعميق ايتمكه موفق اولان كسه ، انواعي ميليارله واران اشكال ماديانك ، برخير اولندن نشأت ايتديكني ، تا محدودك « واحد » دن انسياب ايلديكني اكلامغه مقتدر اولور .

آرتق كمال ايله بودرجه استيناس ايتمش مكمل بردكا ، بوتون حزمات علم وعرفانك ، عدسهٔ متقاربهدن كچمش شعاعات كبي ، نامتناهي بعدهكي برنقطهيه توجهني ادراك ايتمكده مشكلات چكمز .

ايشته ، سماي ادراكك سمت الرأسنه تصادف ايدن ، اونقطهٔ اكمليت « امواج احديتك » مركز وحدتيدر .

اربابِ كمالي سام فيوضاتك بوقدر يوكسك مدارجنه طوغري جذب ايدن او عمان كبود رنكدن مستفيض اولمايان وارميدر ؟ اونك ساحهٔ فياضنه انعطاف ايدن نظرلر ، نهقدر صاف ، نهقدر مبتدي اولورسه اولسون ، ينه ادراكي نسبتنده حصهٔ الهامني آلير .

صحيفهٔ سمانك نامتناهي محتوياتندن برمثال كوسترمش اولمق ايچون شوموسمده ارضمزك موضع فلكيسيله مناسبتي بولنان شهابلردن مجملاً بحث ايدهجكم .

•
• •

ارضمز آغستوس وايلول آيلرنده سمانك شهابلري پك كثير اولان برمنطقهسندن مرور ايدر . كيجهلري برساعت قدر سماني تماشا ايدنلر (٤ ـ ٨) شهابك مائل ، آتشين محركلر اوزرنده سرعتله سقوطني كوررلر .

مشهور هيئتشناسلرك حسابلرينه كوره ٢٤ ساعت ظرفنده ارضك بوتون افقلرندن مشاهده ايديلن شهابلرك مقداري (١٥ ـ ٢٠) مليوني بولمقدهدر . بونلر عادي كوزايله كورولمسي ممكن اولانلردر . هيئتشناس « سه = Sie » نك تخمينه كوره تلسقوبله قابل مشاهده اولانلري ده داخل حساب ايديلهجك اولورسه بومقدار ٦٠٠ مليونه واريور .

هيچ شبهه يوقكه شهابلر ، تجليات سبحانيهيي منكر اولانلرك كوزينه باتان ، اضلال خلق ذميمهسيله متصف ارباب غفلتي ، جلالي برقدرتله رجم ايدن بررسهم آتشيندر . زيرا مكوكب بركيجهنك هيبت لاهوتيهسي قارشوسنده قدرت ادراكه ايمان ايتميهجك برفكر ، سجدهٔ وجد وحيرته قپانمياجق برجبهه تصور ايديلهمز . يازيقكه طبيعتدن اوزاقلاشمهمز چوغمزي كيجهلري بومنبر معلاي الهامدن اوزاق ، محروم براقيور .

بعضاً شهابلرك مقداري اوقدرچوغاليركه سير ايدنلري حيرتلره دوشورمهمك قابل اولهماز . مشهور « آلكساندر هومبولت » ١٧٩٩ تشرين اولنك اون ايكنجي كيجهسي ، امريقاي جنوبيده كائن « اومانا = eumana » شهرنده بويله برمنظرهنك شاهدي اولمشدر . آنك روايتنه كوره اوكيجه سما آرقهلرنده آتشين ايزلر براقان ، مليونلرجه اجرام مضيئه صغيره طرفندن قطع اولنمش ، طقوز ساعتلك برمدتده تمداد ايدهبيلديكي شهابلرك مقداري « ٢٤٠٫٠٠٠ » ني بولمشدر . حتي بويوجك وفضله شعشعهدار اولانلري طلوع شمسدنصكره ده كورولمشدر .

شمدي يهقدر اجرا ايديلن تدقيقاته كوره هر سنه ١٠ آغستوس ايله ١٤ تشرين اول كيجهلري شهابلرك چوقلغيله ليال سائرهدن تميز ايتمشدر .

شهابلرك ماهيتلري تا ١٧٩٤ تاريخنهقدر مجهول قالمشدي . برنجي دفعه اولهرق تاريخ مذكورده الماني حكمتشناسلرندن « شلادني = chladni » شهابلرله ، احجار سماويهنك ماهيتلري مشترك اولديغني ادعا ايتمشدر . موي اليه ديوركه : « فضاي نامتناهينك هرطرف اسيءالملرك ، ترليونلرجه پارچهلره آيرلمش آقاضيله ماليدر . ارضمز شمس ايله برلكده « لير » برجندهكي « وغا » كوكبنه طوغري سرعت برقيه ايله كيدركن بك نقينه تصادف ايدن بوسرسري اجسام صغيرهنك برقسمي جاذبهسنه مغلوب ايدهرك اوزرينه سقوط ايتديركه بونلر احجار سماويهدر . ديكر برقسمنهده مائل محركلر اوزرنده آرقهلرنده آتشين ايزلر براقهجق درجهده برسرعتله تبديل استقامت ايتديركه آنلرده شهابلردر . سرعت فوق العاده ايله هواي نسيمي درونندن مرورلري اثناسنده حاصل اولان قوهٔ دلكيهدن ناريضا حالنه كيررلر ..... »

« شلادني » نك بوادعاسي اوزمانكي فرانسه فنون آقادمياسي پك طبيعي اولهرق قبول ايتمك ايستهمهمش ؛ فقط دها معقول بر نظريه درميان ايدنده جيقمامشدر .

نهايت ١٨٠٣ سنهسي نيسانك ٢٦ نجي كوني فرانسهنك بعض جهتلرنده مشاهده ايديلن حادثهٔ فوق العاده « شلادني » ك فرضيهسني فرانسزلرهده تسليم ايتديرمشدر . حادثه شوندن عبارت ايدي : اوكون بعدالزوال ساعت برده هوا هنوز ضيادار ايكن افقده بردنبره خارق العاده سرعتله حركت ايدن بربلوط پيدا اولمش ، نام « ايغل = Laigle » قصبهسي حذاسنه كلير كلمزدهنش برطراقه ايله پاطلايوب بش ، آلتي دقيقه اثناسنده متمدد طوپ كوللهسي صدماته مشابه انفلاقلر كورولنولر ، اوغولتولر پيدا اولمش ؛ خلق فوق العاده ندهيش ايدن بوحادثهيي متعاقب

سکز کیلودن سکز غرامه‌قدر مختلف ثقلده طوپلانیلان حجر سماویلرك مقداری (٣٠٠٠) نی بولمشدر .

بوکیفیتدن خبردار اولان فرانسه فنون آقادمیاسی ، اوزمان الك مشهور اعضاسندن « بیو = Biot » یی تدقیقات علمیه‌ده بولنمق اوزره درحال اوجواره کوندرمشدر . « بیو » نك حاصل ایتدیکی قناعت ، غایت عالمانه یازدیغی راپور الك مشکل پسند اعضا بیله قناع ایده‌رك المان حکمتشناسی « شلادنی » یه حق ویردیرمشدر .

آرتق سمادن طاش دوشه‌بیلیر اولدیغی تبین ایتمش ، ماهیتلری مجهول قالان « بولید » لره « حجر سماوی » تسمیه اولنمغه باشلامشدر . اوزماندنبری وقوع بولان تدقیقات فنیه « بولید » لرله « شهابلرك » برماهیتده اولدقلرینی تأیید ایتمشدر .

سمادن ارض اوزرینه ایریلی اوفاقلی طاشلرك سقوط ایتدیکی وبونلرك بعضاری بك جسیم اولوب قالیفورنیاده ، شیطان وادیسنده برباکراورمان درونده بولنمش اولان حجر سماوی‌کبی نقلی (٥٢٦٠) کیلوغرامی بولانلری اولدیغی آکلاشلدقدن صکره ، صیره بوطاشلرك زه‌دن کلکده اولدیغنك ، ماهیتلرینك نه‌دن عبارت بولندیغنك تدقیقنه کلشدر .

ایشته بو شاده فرضیه سردینه هوسکار ، خیاللری واسع علما طرفندن درمیان اولنان افکار بوکون ایچون کولنج صاییلاجق درجه‌ده صافیانه‌در . مثلا هیئتشناسلردن بعضاری حجرسماویلرله شهابلرك کرهٔ قرده‌کی اندفاعات برکانیه اثری اولمسی لازم کله‌جکنی ایلرو سورمك ایسته‌مشلردر . ایچه زمانلر حکم سورمش اولان بوکبی عادی قناعتلرك زمانمزده اهمیتی قالمیه‌جغی پك طبیعیدر .

حجر سماویلرك بوکون ترکیبلری تماماً آکلاشیلمش ، همان کافه‌سنك غیرمصفی دمیرایله قروملی ، نیکللی ، دمیردن متشکل اولدقلری میدانه چیقمشدر .

حالوکه علم الارض علماسی اخیراً ارضی‌ده متحدالمرکز اوچ منطقه‌یه تفریق ایدیورلرکه « Lithhosph re = لیتوس فر » تعبیرایتدکلری برنجی طبقه‌قشر ارضدن عبارت اولوب غرانیتدن تاصخورکلسیه‌یه قدرهپ معلوم اولان احجاردن مرکبدر . بونك آلتنه تصادف ایدن « pgrosphere پیروسفر » تسمیه ایدیلن ایکنجی طبقه ایسه وولقانلری بسله‌مکده بولنان وقسم کلیسی کبریت حدیددن عبارت اولان مواد مذابه منطقه‌سیدر .

ارضك اصل قسم مرکزیسی تشکیل ایدن اوچنجی منطقه ایسه مذاب ، صافی دمیرایله ، قرومدن ، نیکلدن ، برمقدارده سائرمواد معلومهٔ معدنیه‌دن متشکلدر .

ایشته بوسرد ایدیلن ایضاحات اوزرینه ، احجار سماویه‌نك دمیرویریت تسمیه ایدیلن کبریت حدیددن عبارت بولنان ترکیبلریله ارضك ترکیب مرکزیسی آره‌سنده‌کی مشابهت کوزه چارپمامق قابل دکلدر .

علم الارض علماسندن مشهور « daubre دوبره » نك ادعاسی وجهله حجر سماویلری ، شهابلری ، ترکیباً ارضمزه مشابه اسکی کره‌لرك بقیهٔ انقاضی کبی تلقی ایتمك ضرورتی واردر . بوفنی قناعتلره کوره همان فضای نامتناهینك هرطرفی اسکی عالملرك خردوخاش اولمش متروکاتیله مملو اولدیغی قبول ایدلدیکی تقدیرده جاذبه‌سزه طوتولوب سقوط ایدنلردن غیری قاتیریلیونلرله بیله افاده‌سی ممکن اوله‌میه‌جق درجه‌ده ، کثیر بولنان دیکرلرینك نه اولمقده بولندقلرینی دوشونمك اقتضا ایدر . اوت بونلرك برچوقلری‌ده کذرکاهلرینه تصادف ایدن قوپروقلی یلدیزلرك جاذبه‌سنه قاپیله‌رق اوقدرلرینه طاقیلمقده ، آنلرله برلکده فضای نامتناهینك اعماق بی‌پایانی ایچنه دالوب کیتمکده‌درلر .

قوپروقلی یلدیزلرك کونشه تقرب ایتدکجه قوپروقلرینك مشاهده ایدیلوب آندن تباعد ایلدکجه کوروله‌مه‌مسی کیفیتی‌ده بونوع سرسری اجرامه مخصوص قوپروقلرك ضیای شمس ایله تنورایدن شهابلردن ، حجر سماویلردن بشقه برشی اولدیغی ظنتی تولید ایله‌مشدر .

حتی قوپروقلی یلدیزلر ارضمزدن مشاهده ایدیله‌جك درجه‌ده بزه تقرب ایتدکلری زمانلرده شهابلرله ، احجارسماویه‌نك فوق المعتاد تکثری‌ده بوفکرینکی ظنی تأیید ایتمکده‌در .

تاریخ هیئتك ضبط ایتدیکی مشاهدات مشهوره‌دندرکه ١٨٧٢ تاریخ میلادیسنده کوریلن « Biela — بیلا » قوپروقلی یلدیزینك ارضمزه الك زیاده تقرب ایتدیکی ٢٧ تشرین ثانی کیجه‌سی شهابلرك مقداری تعدادی قابل اوله‌میاجق درجه‌ده چوغالمش ، اوکیجه‌یه خلق بیننده « یلدیز یاغموری کیجه‌سی » نامی ویرلشدر . « بیلا » یلدیزینك مشاهده ایدلدیکی زمانلرده برکیجه « موندواسون » رصدخانه‌سنده آلتی ساعت ظرفنده تعداد ایدیلن شهابلرك مقداری (٣٠,٠٠٠) ی تجاوز ایتمشدر .

غایت قوتلی تلسقوپلر اعماق فضاده حالت تشکلده بولنان عالملرك موجودیتلرینی بزه کوسترمکده‌در . بونلر ملیونلرجه سنه کارکاه صنع قدرتده ، قوتدن ماده‌یه طوغری وقوع بولان تکاثفاتك صفحات متعدده‌سنی یکیردکدن صوکره تمامیله مادیله‌شه‌جك ومستقبل عالملرك خمیر اولیقی میدانه کتیره‌جکدر .

قوپروقلی یلدیزلر بی‌آرام اسکی عالملرك هرطرفه سرسریانه داغلمش انقاضنی سوپوروب طوپلامقده ؛ یکی تشکل ایتمکده بولنان عوالم مستقبله‌نك مادهٔ مذابه‌یی ایچنه قاریشدیرمقده‌در .

والحاصل سمانك اسرارانکیز درینلکلری ایچنه ید قدرتله صاچیلمش سحاب مضیلر ، قوپروقلی یلدیزلر ، ثابته‌لر ، سیاره‌لر ، شهابلر ، دها بتون مکونات مضیئه وغیرمضیئه هیپسی بردن برقانون اکملك تحت تأثیرنده متصل ایفای وظیفه ایله مکلفدرلر . ایشته اووظیفه ، اوابدی مشغولیت کائنات ، (والبعث بعد الموت) سرکبریاسنك نامحدود کره تعاقب وتأبدندن بشقه برشی دکلدر .

عبدالفیاض توفیق

مدافعات :

خلافت اسلامیه

٢

شیمدی ماتن غرته‌سنك محررینه کله‌لم . دیبورکه : « تورك سلطاننك اسلاملر آره‌سنده نه‌جبا اهمیتی اوله بیلیرمی ؟ کذلك آلمانیا نفوذی آلتنده بولونان سلطانك امیر المؤمنین اولمسی بزم ایچون بر تهلکه تشکیل ایده بیلیرمی ؟ اوت ، دولت عثمانیه هر زمان آلمان تأثیری آلتنده بولونیوردی . لکن شیمدی تمامیله آلمان نفوذی آلتنه کیردی . »

بز بومحرره دیرزکه : مقاصد خبیثه‌کزه رواج ویرمك ایچون « تورك سلطانی » تعبیرینی قوللانمقده اولدیغکز امیر المؤمنین وخلیفهٔ مسلمین حضرتلرینك عموماً جهان انسانیده وبالخاصه عالم اسلام آره‌سنده‌کی اهمیت عظیمه هرکسك معلومیدر . بوحقیقت عقلنه ، محاکمه‌سنه صاحب اولان آلمان ملتیله اوملتك مفخم ایمپراطوری نزدنده مسلم اولدیغی ایچون مسلمانلرله آلمانلر اشتراك منافع اساسی اوزرینه اتفاق ایتمش وهر ایکی طرف متفقنك موقعی ، قیمتی تقدیردن هیچ بر زمان کری طورمامشدر . لکن سزلر خلیفهٔ اسلامك مسلمانلر آره‌سنده‌کی موقع معظمنی بیلمك ایسته‌میورسکز . ذاتاً غفلتکزدن ، کندی ماتکزدن باشقه‌لرینی محقر کورمه‌کزدن طولایی دیکر برچوق حقیقتلری دها بیلمدیککز محاربهٔ حاضره‌ده تمامیله تجلی ایتدی .

دولت عثمانیه‌نك آلمانیا نفوذی آلتنه کیرمه‌سنه کلنجه : سنك ، الحادی رسمی بر دین طانیان ، کاذب بر مدنیت رداسنه بورونه‌رك عباداللهه قارشی روا کورمدك مظالم براقمیان ملتك نه وقتدن بیدر بر طرفدن عالم اسلامه صالدیریور ، دیکر طرفدن آلمانیایی کندیسنه رقیب کوره‌رك محوینه یورومك ایسته‌یوردی . ایشته بو ایکی حکومت کندیلرینك وبوتون جهان انسانیتك حیات واستقلالی قورتارمق

ایچون بنلرنده اتفاق ایتدیلرکه بوغایت طبیعی، غایت منطقی بر ایشدر. ذاتاً هرایکی ملتك متفکر رجالی اسکیدن بری بویله بر اتحادك لزومنی حس ایدییورلردی. آلمانیا قیصرینك خلیفهٔ اسلام ایله اتحادی ناصل منحصراً کندی مملکتنك منافعی سوقیله ایسه خلیفهٔ مسلمینك مشارالیه ایله اتفاقده صرف کندی مملکتنك منافعی مقتضاسیدر. طرفیندن بری ایچون دیکرینك نفوذی آلتنه کیرمك احتمالی هیچ بر زمان موجود دکلدر.

شاید نفوذ آلتنه کیرمك صورتیله عقد ایدیلن اتفاقه بر مثال کوسترمك لازم کلیر ایسه ایشته سزلر غربیلك، کیچنرك، انکلیز ضابطلرینك النده برر حسسز آلت کسلدیکز. مملکتکز، اهالیکز، ثروتکز اوزرنده بیلدکلری کبی، دها طوغروسی صرف انکلیز منافعی کوزه‌ده‌رك، سزك استقبالکزی اصلا قاله آلمایه‌رق تصرف ایدییورلر. اکر خلیفهٔ اسلام حقنده تفوهه جرأتیاب اولدیغك بوسوزلردن مقصد عالم اسلامی قاندیرمق ایسه ایچه بیلمه‌کز ایجاب ایدرکه خواصك اك یوکسك طبقه‌سندن آحادك اك آشاغیده بولونان فردینه وارنجه‌یه قدر مسلمانلرك کافه‌سی سزك مقاصد خبیثه‌کزه تمامیله واقف اولمشدر.

«بونیشده بزم ایچون برتهلکه موجود اوله‌بیلیرمی؟» طرزنده‌کی سوزه کلنجه: سزی احاطه ایدن مهالکك اك بویوکی صنادید رجالکزك سوء تدبیرندن عبارتدر. سزلر حالا رأیلرنده‌کی فسادی آکلامقسزین بو آدملرك آرقه‌سندن علی العمیا کیدییورسکز. بالخصوص بوتون طورلریله، حرکتلریله حیله‌کارلغی تمثیل ایدن انکلیزلره قاپیلیورسکز. ایشته نفوسکزك اك قیمتلی اولان قسمی خاکهلاکه سریلدی. ثروتکز بواوغورده هدر اولدی کیتدی.

«مسلمانلر آره‌سنده بوکون اتحاد یوقدر. سلطانك نفوذینه کلنجه اوده برنفوذ دینیدن عبارتدرکه اساسات متینه اوزرنه تأسس ایتمش دکلدر. ارثاً انتقال ایدن برنفوذ تاریخی‌در.»

دییورسك. بویله بر بحثه قاریشمق ایچون اسلام آره‌سنده‌کی روابط ایله اتحاد اسلامك ابتنا ایده‌جکی اساسك ماهیتنی بیله‌جکدك‌ده اکا کوره مسلمانلرك متحد، یاخود متفرق بولوندیغنه حکم ایده‌جکدك.

اتحاد اسلامك اساسی مسلمانلرك روح فلسفه‌ده اتفاقلریدرکه بوده قلب واذعانی واجب الوجوده ربط ایتمك، بوتون بوکائناتك خالقی اولدیغنی تسلیم ایلمك، عالم خلقتده جاری انقلابات وشئونك آنجق اونك تعلق ارادەسیله وقوعه کله‌بیله‌جکنی بیلمك، الحاصل ذات باری‌یی بوتون صفاتیله اقرار وتعظیم ایلمکدر.

اتحاد اسلامك اساسی مسلمانلرك مکارم اخلاق ایله تخلق خصوصنده برلشملریدرکه هردرلو شائبه‌دن آزاده بر وجدان، عدل واحسان، بروتقوی اوزرنده تعاون، هرکسه قارشی خیرخواهلق، مخلوقات خدایه شفقت کاملاً بونك ضمننده‌در. ذاتاً علمای اسلام «دین مکارم اخلاق ایله توحید خلاقدن باشقه برشی دکلدر.» دیمشلردر.

اتحاد اسلامك اساسی مسلمانلرك بوتون انبیا ورسلی تصدیقده اتفاق ایتملری وهیچ برینی استثنا ایتمه‌یه‌رك جمله‌سنه لایق اولدقلری احترامده بولونمه‌لریدر. کذلك شوکاده اعتقاد ایله‌ملریدرکه: پیغمبران عظامك کافه‌سی من طرف الله کندیلرینه وحی بویورولان بر نقطه‌ده متفقدرلر؛ اوده توحید خلاق ایله مکارم اخلاقدر. «قولوا آمنا بالله وما انزل الینا وما انزل الی ابراهیم واسماعیل واسحاق ویعقوب والاسباط وما اوتی موسی وعیسی وما اوتی النبیون من ربهم لانفرق بین احد منهم ونحن له مسلمون فان آمنوا بمثل ما آمنتم به فقد اهتدوا وان تولوا فانما هم فی شقاق.» امر سبحانیسی وجمله انبیای کرامدن هیچ برینی استثنا ایتمه‌مك وبویله بر جرأتك اثر ملعنتدن باشقه بر شیء اولمدیغنی بیلمك مسلمانلره فرضدر.

اتحاد اسلامك اساسی «واعتصموا بحبل الله جمیعاً ولاتفرقوا» طرزنده‌کی فرمان الٓهی موجبنجه هر مسلمان ایچون خلیفهٔ اسلامه انقیاد واونك رایتی آلتنه التجا فرض اولدیغنه اعتقاد ایلمکدر.

اتحاد اسلامك اساسی امیرالمؤمنین وخلیفهٔ مسلمینه اطاعت واجب اولدیغنه و اونك اوامر مشروعه‌سنه قارشی کلمك الله ورسولنه عصیان ماهیتنده بولوندیغنه معتقد اولمقدر.

اتحاد اسلامك اساسی اجنبیلرك تسلطندن قورتولمق ایچون مالی، جانی فدا ایتمك وبویله بر تحکم آلتنده بولونمه‌یه رضا کوسترمه‌نك کفره یاقین بر کبیره اولدیغنی بیلمکدر. بوکبیره‌دن مستثنا اولانلر آنجق هیچ بر چاره‌یه توسل ایده‌مه‌یه‌جك حالده بولونان ضعفای امتدر.

اتحاد اسلامك اساسی بوتون مسلمانلرك قارده‌ش اولوب هپسنك عینی وجودی تشکیل ایدن عضولر مثابه‌سنده بولوندیغنی وبر عضوه اصابت ایده‌جك المدن دیکرلرینك‌ده متألم اولمسی لازم کله‌جکنی بیلوب آکا کوره حرکت ایله‌مکدر.

بناءً علیه مبنای اتحادی شو اساسات متینه تشکیل ایدن بر امت حقنده ناصیل اولیورده «متحد دکلدر، خلیفه‌یه اولان ارتباطلری یوقدر. خلیفه‌نك عالم اسلام اوزرنده‌کی نفوذی ارثی، تاریخی بر نفوذدن عبارتدر.» دییورسك؟ اوت ناصیل اولیورده مسلمانلری شرف، حمیت، وطن، دین کبی حسیات نجیبه‌دن محروم بر سورو مخلوقات جامده صورتنده تلقی ایتمك ایسته‌یورسك؟ واقعا قهر، یاخود اغفال صورتیله امرای مسلمیندن بعضلرینی آییرمه‌یه موفق اولدیکز. لکن ایی بیلملیسکزکه صورتا مرکز خلافتدن آیری بولونان جماعات مسلمینك بلا استثنا هپسی قلباً وروحاً خلیفهٔ اسلامه مربوطدرلر وبو مربوطیتلرینی ابدیاً محافظه ایده‌جکلردر. جناب حقه شکرلر اولسون مرکز خلافت ماضیده‌کی شوکت وقوتی تمامیله اکتساب ایتمك اوزره‌در. مسلمانلر حقنده‌کی مقاصد سفیله‌کزی استحصاله آلت اولمق اوزره قوللاندیغکز امرانك هپسی‌ده ناصل برطوزاغه طوتولدقلرینی، سزدن کوردکلری پك خسیس، پك ناچیز منافعه مقابل نه الیم خسرانه دوشدکلرینی آرتیق آکلادیلر. ایچنده

یوواراندقلری حیات اسارته أولومی بیك قات مرجح کورمه‌یه باشلادیلر. اللرینه کچه‌جك ایلك فرصتدن بالاستفاده بوتون قوتلریله اوزریکزه آتیلمه‌یه آماده بر حالده بولونیورلر. سزلر عالم اسلامك متحد بولونمدیغی حقنده‌کی حکمکزك جزاسنی پك یاقین برآتیده کوره‌جکسکز.

« جهاد مقدسك اعلانی مسلمانلر اوزرنده مأمول ایدیلن تأثیری وجوده کتیرمدی. » دییورسك. امیرالمؤمنین طرفندن اسلامك ومتفقلرینك دشمنلرینه قارشی جهاد اعلان ایدیلمسندن باقکز نه کبی نتیجه‌لر حاصل اولدی: خلیفهٔ اسلامك اردوسنه بالفعل التحاق ایده‌بیله‌جك حال وموقعده بولونان مسلمانلرك کافه‌سی نفیرعام صورتیله اجابته قوشدیلر. بوصورتله میلیونلرجه عسکر طوپلاندی. بونلرك اعدای اسلامه قارشی نه‌قهرمانجه صولت ایتمکده اولدقلرینی سزلر بیله زمان زمان اعترافه مجبور اولیورسکز.

ایشته فی‌سبیل‌الله جهادك اعلانی اوزرینه جناق قلعه‌دن سویش قنالنه، قافقاسیایه، عدنه، عراقه، بصره‌یه قدر امتداد ایدن معظم برجبههٔ حرب وجوده کلدی. بونك نتیجه‌سی اوله‌رق بری، بحری بر بیغین هزیمتلره اوغرادیکز. بوتون جهان نظرنده ماهیتکز، قیمتکز آکلاشیلدی. مصر طوپراغنده، طرابلسده، صحرای کبیرده، عجمستانده اوغرادیغکز فلاکتلری منتقم جبارك نصرتیله دهامده‌شلری تعقیب ایده‌جکدر.

دییورسك‌که: « آلمانیا نفوذینك خارجنده بولونان نه‌قدر اسلام مرکز دینیسی وارسه هپسنی تقویه ایتمکلکمز ایجاب ایدر. آنجق بوایشده بزم ایچون ایکی تهلکه ملحوظدر. برنجیسی بالآخره بونلرك کندی آره‌لرنده اتحاد ایتملری؛ ایکنجیسی آوروپالیلرك علوم وفنونه مسلمانلرك ده واقف اوله‌رق انتباهه کلمریدر. بناءً علیه اولا کندیلرینه معاملهٔ جمیله کوستره‌بلکمز ایجاب ایدر. بویله حرکت ایدرسه‌ك قیاملرینه، عصیانلرینه سد چکمش اولور. صوکره یاپیله‌جق ایشلرك بری‌ده خلافته صاحب اولدیغنی ادعا ایدن حکومت عثمانیه‌نك آرتق بوسبوتون قوتدن دوشدیکی، اوسبیدن مسلمانلر ایچون یکی یکی خلیفه‌لر لازم کلدیکی فکرلرینه یاواش یاواش رواج ویرمکدر .... »

ماتن محررینك شو افشاآتی اوزرینه سویله‌نه‌جك سوز قالمامشدر. ساده بر جهتی اخطار ایده‌جکزکه: بومطالعه‌لر یالکز محررك حسابنه ترجمان اولمیوب منسوب اولدیغی ملتك کافه‌سی عینی فکری بسلیورلر.

شیخ صالح الشریف

مطبوعات

مکه امیر سابق باغی حسین وهند مطبوعاتی

۲

امیرسابق حسینك خلیفهٔ مسلمینه قارشی خروجنی هند مسلمانلری نظرنده مشروع کوسترمك ایسته‌ین انکلیزلر پاره‌قوتیله الده ایتدکلری اشخاص معلومه‌دن ماعدا مطبوعات محلیه‌دن برقسمنی صاتین آلدیلر. دولت عثمانیه‌نك حجازده‌کی سوء اداره‌سنه وبوندن بویله هند حجاجنك کمال امن واستراحتله ایفای حج ایده‌جکلرینه دائر یازیلر یازدیردیلر. لکن بوحرکتلرك هیچ بری بکله‌دکلری ثمره‌یی ویرمه‌دکدن باشقه معکوس تأثیرلر حصوله کتیردی. مثلا بومیانده‌کی « حجاجه معاونت » جمعیتی بربیاننامه چیقاره‌رق هندستانك هرطرفنه نشرایتدی. بوبیاننامه، سنهٔ حاضره‌ده حجازه کیتمك ایسته‌ینلرك اسباب آتیه‌دن طولایی نیتلرندن وازکچملرینی اکیداً توصیه ایدیوردی: ۱ — شریف حسینك حرکتی خطهٔ حجازیه‌یی دارالحرب حالنه کتیردیکی ایچون حجاج یوللرده تهلکه‌دن مصون قاله‌ماز. ۲ — محاربه دنیانك هرطرفنده غلای اسعاری موجب اولمقله برابر حجاز بوخصوصده تحمل ایدیله‌مه‌یه‌جك درجه‌ده‌در. بناءً علیه پك زنکین اولانلردن ماعداسی حج ایتمك ایسته‌سه‌لرده موفق اوله‌مایه‌جقلردر. ۳ — حجاج نقلنه مخصوص اولان واپورلرك نقلیات عسکریه‌ده استخدامی اجرت سفری مالایطاق برحاله کتیره‌جکندن ماعدا تحت البحر تهلکه‌لری‌ده اهمیته آلنه‌جق مسئله‌در. ٤ — حجك شرطی امنیت واستطاعتدر. حجازده‌کی فنالقلر، دینیلدیکی کبی، عثمانلیلر یوزندن اولمیوب دیکر برطاقیم اسرار واسباب حقیقیه‌دن منبعثدرکه اونلر بوکون دونکندن دها شدید ودها مؤثردر.

« أندیامان » غزته‌سی اوزون برمقاله یازه‌رق جمعیتك بیاننامه‌سنی تصویب ایدیور وهند مؤتمرینه بوسفر مسلمان اعضانك پك اوقدر علاقه‌دار اولمدیغندن بحث ایتدیکی صیره‌ده دییورکه: « هرکسك معلومی اولدیغی اوزره مسلمانلر شوآره‌لق یالکز حرمین مسئله‌سیله مشغولدرلر. بناءً علیه اومسئله بیتمدکجه باشقه هیچ برشی دوشونمك ایسته‌مزلر. »

الحاصل هند مطبوعاتی کوزدن کچیرنلر کوروورلرکه - طوغریدن طوغری‌یه انکلیز آمالنی ترویج ایدن بر قاچی مستثنا اولمق شرطیله - عمومیده شریف حسینك حرکت واقعه‌سنی تقبیح وتشنیع نقطه‌سنده متفقدرلر. مع‌مافیه او استثنا ایتدیکمز غزته‌لرك لسانندن‌ده انکلیزلرك اویناملرینی ایسته‌دکلری بواویونی باشه‌چیقارمقدن پك‌ده امین اولمدقلری صراحةً آکلاشیلیور.

نجم استقبال مطبعه‌سنده طبع اولنمشدر

اشرف ادیب

193

سبيل الرشاد

نمره ۱۳۳۴ [illegible]

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

شرائط آبونه

داخل ، خارج هر یر ایچون سنه‌لکی (۲۵۰) ، آلتی آیلغی (۱۳۰) غروشدر .
[نسخه‌سی ۵ غروش ، سنه‌لکی ۵۲ نسخه‌در .]

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پیشیندر

مسلکه موافق آثار ممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمین یازیلر اعاده اولونماز .

اخطارات

آدرس تبدیلنده آیریجه ۲ غروش کوندرلمیدر .

مکتوبلرک ، امضالری واضح واوقوناقلی اولسی وآبونه نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالک اجنبیه ایچون آبونه اولانلرک آدرسلرینک فرانسزجه‌ده یازلمه‌سی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنک واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور .

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب ومدیر مسئول
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ۳۶۱ — ۲۵ رمضان ۳۳۶ — پنجشنبه — ٤ تموز ۳۳٤ — جلد ۱٤

نجد چوللرندن مدینه‌یه

امیرمکه شریف علی حیدر پاشا حضرتلرینه

تار بیضا کسیلوب اوکاه زماننده کونش ،
تپه‌سندن دوکیلور یننه آفاقه آتش !
ییلدیریم یاغموری شکلنده ایکن حزمه‌سنه
سیر اولمش یانیور چوله‌کی چیلاق سینه .
صنعتک سرینی رسام ازلدن اوقویان ؛
روح معصومی بوتون خلقتی کندنده طویان ؛
شیمدی یرلرده شفق ، شیمدی بولوطلرده بهار ،
شیمدی طوفان ضیا ، شیمدی کوپوک ، شیمدی بخار ،
شیمدی ، مخمور تفکر ، اوزانان انکینلر ،
شیمدی یالچین قایالر ، شیمدی قوووقلر ، اینلر ،
شیمدی طالغین درهلر ، شیمدی ظلال عمانی ،
شیمدی برواحه جیزن ؛ شیمدی بوتون الوانی
طوپلایوب ماوی الکدن کچیرزکن ، عریان
قوملرک اوستنه بیاض درلو بدائع طوقویان
اوکوزل سینه ، او چول ، شیمدی نه قورقونج اولیور :
برجهنم که اوزانمش ، دیلی چیقمش ، صولیور !
نه زمینده سزرسین ، نه فضاسنده حیات ؛
آه بر رنک حیات اولسه‌ده کورسه‌م . . . هیهات !

بکزی کوللنده اوجوق . . . : نرده او ماوی‌ماوی سما ؟
ینه بحارینک اوستنده او مزمن حما !
یورولوب تیترمه‌دن ، صانکه ، طالارکن نجوم ،
کیزلی نوبت کبی اهتزازنه چیقوب باد سموم ،
دوشیور باغرینی چولک ، اشیور ، آقطاریور ؛
او زمان ایشته محیطاتی آلولر طاریور !
برآووج کولکه‌یی منتله ویرن قویتولرک ،
یالایور ، پارچه‌لایور کوکسنی بیکارجه فرون !
نه صولوق وار ، نه‌ده سس . . . بادیه‌نک حالی خراب !
چاغلیور ساده افقلرده‌کی آواره سراب ؛
برده چالک سسلرینک طالغه‌لانان تکراری .

کیجه‌دن کیردیکی دهشتلی ، مغیلانزاری ،
کوندوزین کچمک ایچون قافله اولمش دوه‌لر ،
اکریلوب بوکروله‌رک ، یانغینه دوشمش اژدر
اضطرابیله ، نه‌منزعج اوزانوب قیورانیور !
یا او صیرتنده‌کی یوزلرجه هیولای بشر ،
آتشین طالغه‌لر اوستنده یوزن بر محشر ،

عدد ٣٦١

که بو انکینلری طی ایتمك ایچون چالقانه‌رق
کیدییور بولایه ، هیهات ، یشیل برطوبراق !
یوقمی ، ای باغری یانیق چول ! ابدی پایانك !
نره‌دردر واحه‌سی یارب ، بوسرابستانك ؟
مجدك اعماقنه طالمش ، ایکی آیدن بریدر ،
قوجه برقافله مجنون کبی خائب ، خاسر ،
قوشویور ، مرحمت ایت بادیه‌دن بادیه‌یه ،
کوردوم ، برکون اولور « خیمهٔ لیلا » بی دییه !
نه دوام ایته‌یه آرتیق ، نه‌ده آرامه شکیب . . .
برایلیق کولکه ، الٰهی . . . اوده اولمازسه نصیب ،
قالیور ساحل مقصوده وصول امکانی .

یکیدن جوشه کلیرکن برآلو طوفانی ،
قارشیدن « قبهٔ خضرا » [١] ایدیورمنمی ظهور ؟
اوناصیل هیکل دیدار ، او ناصیل جبههٔ نور !
اویله برطورکه : مرلحهٔ استغراق ،
اولمادن چاك تجلی ، سوزویور خلاق !
ابدی فجرینی کوردکجه پریشان لاهوت ؛
ظل ممدودینه دوشدکجه کونشلر مبهوت !
صانکه فضای تجریده یانان ارواحه ،
سایه‌لر دوکمك ایچون سدره‌دن ایمش واحه .
اوجهنم کبی وادیده بوجنت نه‌کوزل !
الك بویوك شعر تضاد کیمدر ، ای حسن ازل ؛
سکا برمصرع برجسته‌در ایمش که سنوح :
طوپراق اما وارمماز یوکسه‌لن آهنکنه روح .

« مناخه » [٢] دن یکیوردق ، ایکندی اولمشدی .
چیقنجه قارشیمه جاناغك یشیل یوردی ،
کوزم قاراردی ، آتیلدم حریم جاذبنه ؛
یاروب جماعتی ، دوشدم دیرکلرك دیبنه .
صوکنده بیرده ، لکن ، کومونجه وارلغمی ،
ردای خشیته حس ایلدم صاریلدیغمی .
یاواش یاواش او دمین طویدیغم درین هیجان
ایچمده طوندی‌ده برعشه قوپدی روحمدن ؛
که خلقتمده‌کی هرذره آیری اوربردی !
اوکده ، سینه‌یه چکمش خشوعی ، تیتردی ،
زمین زمین قاباران صفلریله کوناکون
ظلال جامده حالنده ، برجهان سکون !
اوت ، او قوس قوجه عالم . . . تونسلی ، افغانلی ،
ترانسواللی ، بخارالی ، چینلی ، سودانلی ،
حبشلی ، خیوه‌لی ، کاشغرلی ، برلی ، مراکشلی ،
سرندیبك ، جاوانك ، مغربك بوتون شکلی ؛
خلاصه ، آتدیغی قوللر ، محیط غربیدن ،
جهان جهان دولاشوب ، منتهای شرقه کیدن
او دودمان کریمك صایلماز اولادی
حضور ایچنده برافش بومحشر آبادی !

نه منظره‌یدی ، الٰهی ، او هرج ومرج صموت !
که وجده کلدی تماشادن آکسزین ملکوت :
خروش ایدوب بشی بردن یانیق مناره‌لرك ،
خدایی باغرینه باصمش بیغین بیغین بشرك
کومولش اولدیغی عمانی طالغه‌لاندیردی ؛
دمینکی محشری ایکلدی ، صوری آکدیردی !
برنجی « اشهد ان لا اله الا الله »
ندالریله دوزکن سمایه طوغرو جباه ،
طویولدی مرقد پاکدده ، عینی اقراری ،
درین درین کان آوازه‌لرله تکراری .
بوتون اومکسه دونمشدی جبهه‌لر شیمدی ؛
اونك صدالری آرتیق محیطه حاکمدی .
ایکنجی موزون شهادتله عینی عکس مدید
خدایی ایتدی زمیندن ایچین ایچین توحید .
اوچنجی اولدی شهادت‌که : طوتدی ابعادی ،
محمدك ابدیت کزین اولان یادی .
نه غلغله‌یدی او یادك بیننده طالغه‌لانان !
ناصیل اویاندی بیلمم که اویقودن جانان ؛
محیطی بونجه زماندرکه ایکلیور ، آزمی ؟
قیام حشره قدر بوقسه هیچ اویانمازمی ؟
ناصیل صیغارکه ، الٰهی ، خیاله ، ادراکه :
شو خوابکاهی درآغوش ایدن دمیر شبکه ،
بو یرندن اویناماایان آهنین وجودنده ـ
بوتون بوجوششی اوربرمه‌لرله طویسونده ؛
او مهربان ازل ، روح نازنینیله ،
اویانماسین قوجه برمحشرك انینیله ؟

مناره‌لر یکیدن « لا اله الا الله »
ترانه‌سیله جوشارکن ، آیاقلانوب ناکاه ،
کوروندی یرده‌کی صفلر حضور مولاده ؛

[١] مرقد نبوینك اوزرنده‌کی قبه.

[٢] مدینه‌نك اورته‌ [illegible] ده بر میداندر که قافله‌لر دوه‌لرینی اوراده چوکدوررلر .

يايلدى ولولهسز برايكيلتى ابعاده .
اوكده امت مظلومهسيله پيغمبر ؛
كوزمده سيل كبى ياشلر ، ايچمده تيترهمهلر ؛
نه اختيارمه صاحب ، نه اعتيادمه رام ،
بو كردباد عباد اورتهسنده بى آرام ؛
صولرله انكينه دوشمش سفينه پاره كبى ،
ـ كه شيمدى اوسته چيقار ، شيمدى بولمق اوزره ديبى ،
ايتر ايتر سيلينير ، شيمدى تا اوزاقلرده
ياواش ياواش قاباران طالغهلرله قالقارده ،
عيان اولور يكيدن ـ اويله چالقانوب طورهرق ؛
زمين عجزه قاپاندم صوكنده مستغرق !
اوياندم كه : او دهشتلى كردباد ، او خروش
سكونه منقلب اولمشده بكليور ، مدهوش .
اينجه برلره محفلدن عاقبت برانين ،
بوشاندى كيتدى او بيكلرجه سينهدن « آمين ! »
بويون بوكوك ، قول آچيق آسمانه ، كوز قاپاليق ؛
نه ايكليور او جماعت ، نه ايكليور آرتيق !
فضاىى طولدوران الر كه حقه ياواريور ،
ياروبده لوشانى برمشكاى نور آريور .
بوباشقه باشقه لسانلر ، بو هرج ومرج آواز
بر نياز ايدى مولايه . . همده عينى نياز !
أوت ، شو اوكده طوران اختيار سرنديبلى ،
يا آرقه صفاره دوشمش زواللى مغربلى ؛
طالوب طالوب كيديور كن سماى مرحمته ،
كرك بو عالمه عائد ، كركسه آخرته ،
نه ايستهسين كه ، برابرجه بنده ايستهميم ؟
شو بن كه .. هر برينك آيرى آيرى قاردهشىيم .
ازلده قاپناشان ارواحه آيريلق وارمى ؟
جهان بيقيلسه بو وحدت يرندن اوينارمى ؟
اولنجه منبريز ، عرشمز ، خدامز بر ؛
بنمده بكلهديكم نور اونكده غايهسيدر .
او نورى كوندر ، الٓهى ، عصرلر اولدى بتر !
بو نالدى ملتك آفاقى ، برصباح ايستر .
عنايتكله خلاص ايت كه ، طالعه طالعه ظلام
ايچنده قاپناماسين چارپينوب طوران اسلام !
بو سجدهگاهه قاپانمش يانان يوركلر ايچون ؛
بوتون صولوقلرى فرياد اولان شو محشر ايچون ؛
حريم كعبهك ايچون ، سرمدى كتابك ايچون ؛
عوالمكدهكى آيات بىحسابك ايچون ؛
نصيب دائمى خسران كسيلمش امت ايچون ؛
شو خاك پاكه بورونمش سماى رحمت ايچون ؛
براز انقارى كولسون جهان اسلامك !
حدودى يوقمى بو بيتمز ، توكنمز آلامك ؛
او ، چونكه ، عالمه حاكم يگانه قدرتك ايكن ،
بر انقلاب ايله محروم اولنجه عزمندن ،
اساريتك نهقدر شكلى وارسه قاتلاندى . .
وطنلرنده غريب اولدى كندى اولادى !
او عزمى سن ويرهجكسين كه ايلهين سريان ،
صولوق بكزلره قان ، ايكلهين كوكسلره جان .
او روحى وير كه ، الٓهى ، قيام ايدوب دينك ،
زمينه فيضنى ياىهين حيات ماضيڭك ....

هنوز دعا ايديوردم كه ، « يارسول الله ! »
ندالى كوكره يهرك ، برقانادلى طيف سياه ،
باصوب اشيكلرى طوتمش پيغنله كولكهلره ،
سوزولدى اوجهكى « باب السلام » اوكنده يره .
مهيب صيحهسى حالا فضاده چينلاردى ،
كه بو كسلوب يكيدن ، ياردى نجدى ابعادى .
دوشنجه روضهٔ پيغمبرك آياقلرينه ؛
صاريلدى كوكسنه چارپان دمير قوشاقلرينه .
ديكيلدى جبههٔ ديدار اوكنده مستغرق .
ديوردى اكليهرك :

— يا نبى ، شو حالهباق !

ناصيل كه باغرى يانار ، كون قيزنجه صحرانك ؛
بنمده روحمى ياقدقجه ياقدى هجرانك !
حريم پاككه جان آتق ايستهدم طوردم ؛
كريلدى قارشيمه بيكلرجه عائلهم ، يوردم .
« تحمل ايت ! » ديديلر ... هانكى برزمانهقدر ؟
نه بيتمز اولسه تحمل ، اونكده برصوكى وار .
كوزمده توتدى بو آكدقجه يانديغم طوپراق !
اوكمده طورمادى آرتيق نه خانمان ، نه اوجاق .
پيقيلدى هپسى . . بن آتلدم دياره سودالى ،
اوچ آى « تهامه ! » ديوب چيكنهدم بياباڭى .
كميكلرم بيله يانمشدى بلكه صحراده ؛
يتشمسهيدك اگر ، يا محمد ، امداده :
اسردى قومده يوزركن سرين سرين نفسك
آقارصولر كبى چاغلاردى هر طرفده سسك !
ارادهم اولدى كوندر سنك ارادهكه رام ،
بر آن ايچون بكا يوللرده طورمق اولدى حرام .

بوتون هیاکل خلقتله حسبحال ایتدم ،
لیالە دردیمی دوکدم ، جبالی سویلتدم !
یاتوب طوتوشمادن آیلرجه یومهادم کوزیمی . .
نجومه صورکه بوکیریکلر اویقو کورمشمی ؟
عذاب هجریکه قاتلاندم اللی اوچ سنه‌در . .
صوکنده آلمه جاریان بوظالم اورتو نه‌در !
بش آلتی سینه‌یی هجران ایچنده ایکله‌ده‌رك
چیقان یورکلره خسرانمی ، مرحتمی کرك ؟
دمیر نقابنی قالدیر مزار پاککدن ؛
بوخسته روحمی آرتیق آییرمه خاککدن !
نه‌در او مشعله ؟ . . . . نورکمی ؟ . . . یارسول‌الله ! . . .

. . . .

سکون ایچنده بر آن کچدی ، صوکره برقیصه « آه ! »
طویولدی ، باقدم اوزانمش زمینه سودالی .
باشنده ، آغلایه‌رق برزواللی سیلالی
اویوب اویوب قاپایور اللریله کوزلرینی .
بیتنجه خارجه نقلیله غسلی ، تکفینی ،
« بقیع » « [۱] کندی شهیدك وجود فانیسی ؛
« حرم » ده قالدی ، فقط ، روح جاودانیسی .

۱] مدینه مزارلغنك اسمی .

محمد عاکف

تفسیر قرآن کریم

مقدمه

قرآن کریمدن غرض فطری

قرآنك وضع ایتمش اولدیغی اصول سیاستك الك کزیده‌لرندن بری‌ده طوائف اسلامیه‌دن بریئك شئون اجتماعیه‌لرینی اداره وتنظیم ایده‌بیلمك اقتدار وصلاحیتنی برغیر مسلمه‌دن دریغ ایتمیسدر . غریبدرکه اسرار قرآنی بیان وادیسنده خامه‌ران اولانلردن برچوغی بوحقیقت قرآنیه‌یه انفاذ نظره مقتدر اوله‌مامشلردر .

سیاست اسلامیه اساساته تعلق ایدن بونقطهٔ مهمه‌یی قرآن هم استدلال طریقیله ، همده صراحةً نظر امعانه وکنده تجلی ایتدیرمکده‌در : « یا ایها الذین امنوا اطیعوا الله واطیعوا الرسول واولی الامر منکم » آیت کریمه‌سی شریعت قرآنیه نظرنده مسلمانلرك اولی الامره اطاعتلرینك مفروضیتی بونلرك کندی ملتلرینه منسوب بولنملریله مقید بولندیغنی کوسترمکده اولمسی اعتباریله برنجی قسمه داخلدر . « ولن یجعل الله للکافرین علی المؤمنین سبیلا » آیتی ایسه دلائل صریحه جمله‌سندندر .

ایکنجی آیتك مقتضای سیاقی ، روح مفادی کوستریورکه جناب حق هیچ بروقت مؤمنلری کافرلرك حکم واراده‌لرینه ، نفوذ وسطوتلرینه سرفرو ایتمکه مجبور ایده‌جك برقیده احکام شرعیهٔ لاهوتیه میاننده بر موقع ویرویده عز ووقار اسلامی شائبه‌دار ایتمه‌مشدر . بالعکس مسلمانلر آنلرك نفوذ وسلطنته رام اولمق ذلت ومسکنتنی قبول ایتدکلری تقدیرده کفارك نفوذ وتحکمنه کندی اراده واختیارلریله یول آچمش اولورلر . برکره‌ده سویه‌فطریه‌لری بودرکه‌یه تنزل ایدنجه ، آرتق الاهك اراده ومشیتنه مخالف ، احکامنی تعطیل ایدنلر میاننه داخل اوله‌رق انتقام الهینك کندیلرینی کفارك پای قهر وسطوتی آلتنده ازیلمك محکوم ایتمك صورتنده تجلیسنه کسب استحقاق ایدرلر . قدرت تسلطی معنوی برمنبعدن آلمش اولان کفار ایسه جمعیت اسلامیه‌نك ارباب عز وجاهنی اذلال ، حریم ناموس وعفتلرینی پامال ایتمك ، میراث آبا واجدادلری اولان شرف ملیلرینی اللرندن آلمق ، بنیان مأثر ومفاخرلرینی سرنکون ، نشانهٔ موجودیتلری اولان اخلاق وعادات ، دین ولغاتلرینی محو ایتمك خصوصنده هیچ بر مشکلات ومقاومته تصادف ایتمزلر .

اوت ، نفسلرینه ظلم ایدن ، قرآنلرینك احکام مبجله‌سنه مخالفتی اعتیاد ایدن برقوم حقنده قانون عدالت الهیه‌نك تعیین ایتدیکی حکم لایتغیر بو مرکزده‌در . « هل یهلك الا القوم الظالمون » ، « کذلك اخذ ربك اذا اخذ القری وهی ظالمة ان اخذه الیم شدید » ، « کذلك نولی بعض الظالمین بعضاً بما کانوا یکسبون » .

اصلا جای تردد واختلاف دکلدرکه مسلمانلرك بوکون دوچار اولدقلری بلا ومحنتك منشأ حقیقیسی بویله مقدس برحکمك مضمونته ترك امتثال ایله امم اسلامیه‌نك غیری برطاقم اقوامك آغوش حمایه وصیانتلرینه آتیلمه‌لرندن عبارتدر . بوحالت مشئومه‌نك یکانه سائقی ده طور وحرکتلرینك انتاج ایده‌جکی عاقبت وخیمه‌یی تقدیردن عاجز بولنمه‌لرندن ، قرآنك احکام عالیه‌سنده مندمج اسرار بلیغه‌یه انفاذ نظر ایده‌مه‌مه‌لرندن عبارتدر . یازیق‌که مسلمانلر ایچنده اویوشوب قالدقلری سکون غفلت ایچندن برلرزش انتباه ایله سیلکینوب قالقه‌جقلری ، کتاب مقدسلرینك کندی ایچون وضع ایتمش اولدیغی سیاست ملیه دستورلرینه درت ال ایله صاریلوبده بیونلرینی امم غیر مسلمه‌نك ربقهٔ اسارتندن قورتاره‌رق فرمان لایزالدن بشقه هیچ بر حکم وقوته سرفرو ایتمه‌جکلری ، وجدانلرینی تعالیم قرآنیه‌دن بشقه هیچ بر شیئك تأثیریله مقید کورمیه‌جکلری کون کلنجه‌یه قدر

Eksik olan s. 193 - 196 fotokopi yerine konmadı.

كندیلرینی هر جبارك بازیچهٔ سطوتی، هر متحكمك محكوم عزم وارادانی كوره‌جكلردر .

قرآن، وهم وخیالك، آمال فاسده‌نك غلبه چالمق استعدادینی كوستردیكی نیجه نقطه‌لرده امدادیمزه یتیشه‌رك حقیقی مقصدینی، آیاتنك نه صورتله تأویل و تفسیر ایدلمسی ایجاب ایده‌جكنی بیان وتصریح ایتمشدر. « ان الله یدافع عن الذین آمنوا »، « ان تنصروا الله ینصركم ویثبت اقدامكم » بوجمله‌دندر . قرآنك سرائرینه، اسلوب بدیعی آلتنده انطوا ایدن مقاصد بلیغه‌یه انفاذ نظر ایده‌مه‌ینلر یالكز كلمهٔ توحیدی دیل ایله سویلمك، حق یولنده مقاتله ایتمك نصرت الٰهیه‌نك كندیلرینی توجه ایتمسی ایچون بر سبب كافی تشكیل ایدر ظن ایدییورلر و ادای صلاته، حدود الٰهیه‌نك اقامه‌سنه یناشمامق، مناسبات متقابله‌لرنده امر بالمعروف و نهی عن المنكر شریطه‌سنه رعایت ایتمامك كبی حالاتك بونصرت موعوده‌یی منع وتأخیر خصوصنده بردخل وتأثیری اولدیغی قناعتنی كوسترمیورلر . ایشته قرآن، بر چوق یرده اللهك یاردیمنه كسب استحقاق ایتمش اولان مؤمنلرك هانكی مؤمنلر، نصرت باهرهٔ سبحانیه‌یه مظهریتلری ضمان الٰهی ایله مؤید اولان كیملر اولدیغنی صریح و واضح بر صورتده بیان ایده‌رك بوكبی تلقیلرك واهی وبی‌اساس اولدیغنی میدانه قویمقده‌در. « ولینصرن الله من ینصره ان الله لقوی عزیز الذین ان مكناهم فی الارض اقاموا الصلاة وآتوا الزكاة وامروا بالمعروف ونهوا عن المنكر »، « والذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا وان الله لمع المحسنین » بو ایكی آیت و امثالی واضح بر صورتده كوستریبور كه اللهك نصرتی تعین ایتدیكی حدود شرعیه‌یی تجاوز ایتمه‌ین؛ فرائض و تكالیفی اقامه و بحق مجاهده مسلكنده دوام ایتمكله برابر افعال و حركاتنی ریا، ایثار نفس، خدعه و مكابره، احكام دینی تعطیل شائبه‌لرندن تنزیهی غایهٔ یكانه اتخاذ ایدنلره انحصار ایتمكده‌در . ساحهٔ مجاهله‌ده پابرجای ثابت اولاجق اولانلرده بوقبیل كیمسه‌لردر . وان الله لمع المحسنین .

مترجمی : محمد شوكت عبدالعزیز چاویش

حدیث شریف

لتنقضن عری الاسلام عروة عروة فكلما انتقضت عروة تشبث الناس بالتی تلیها فأولهن نقضاً الحكم وآخرهن الصلاة .

مآل شریفی

اسلامك طوتوناجق قولپلری، تمسك ایده‌جك احكامی البته

والبته بر بر قوپاریلاجق، اعتباردن اسقاط ایدیله‌جكدر. هر هانكی بری قوپاریلیر، اعتباردن دوشورولورسه خلق آندن صوكره‌كنه یاپیشه‌جقدر . بونلرك اك اول قوپاریلوب اسقاط ایدیله‌جك اولانی حكم وقضادر . اك صوكنجیسی‌ده نمازدر .

*
* *

حدیث شریفك راویسی ابوامامه رضی الله عنه، مخرجلری امام احمد بن حنبل، ابن حبان وحاكمدر . امام احمدك سلسلهٔ روایتنه داخل اولان رجال، صحیح رجالیدر .

بوحدیث شریف آیات بینات رسالتدن عد ایدیله‌جك برخبر صادقدر. رسول اكرم صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلری، بونكله اهل اسلامك دینلرینه ادخال ایتدكلری وایده‌جكلری فسادلرك مبدأ ومنتهاسنی ظهورلرندن اول بزه بیلدیرمش اولیورلر .

عالم اسلامده ایلك فساد شبهه یوقدر كه ولاة وقضاتك طرفكیرلك ایتمه‌سیله ظهور ایتمشدر . اوللری قاضیلر امرا وخلفایه قارشی ضعفا وفقرا لهنه بی محابا حكم اصدارنده ترددی خاطره كتیرمزكن كیت كیده ضعفانك اقویادن استیفای حق ایتمه‌لری مشكل، حتی متعذر اولمغه باشلامشدر . مسلمینك بو دركهٔ مذلته قدر انحطاطنه باعث عواملك اك مهمی اولان انهدام ركن عدالت دیكر مفاسدك كافه‌سنی جلب ایتمش، علمانك امرایه قارشی دیلنی قیصالتمش، حق وحقیقت قولایجه سویلنمز اولمش، اخلاق فاضله فتور وضعفه اوغرامش، اك مهم فرائضه وارنجیه قدر هب كوشهٔ اهمال ونسیانه آتلمشدر .

مخبر صادق صلی الله علیه وسلم حضرتلری منهدم اولاجق شعائر اسلامیه‌نك صوكنجیسی نماز اولاجغنی بزه بیلدیریور. بو ركن اسلامی ده منهدم اولدیمی آرتق احكام اسلامیه دائره‌سنده قائم هیچ برشی قالمامش اولاجق دیمكدر. مسلمانلر هرشیئی براقیرلر. فقط نمازی - مسلمان قالمغه عزملری باقی قالدقجه - ترك ایتمكی تجویز ایده‌مزلر. زیرا نماز دینك دیره‌كیدر (الصلاة عماد الدین فمن هدمها فقد هدم الدین = نماز دینك دیره‌كیدر. آنی ییقان دینی‌ده ییقمش اولور.) احكام دیانتی نماز كلفتندن آزاده اولارق تلقین ایتمك ایسته‌ین اعرابی‌یه رسول حكیم صلی الله علیه وسلم افندمز : « نمازسز دینده خیر یوقدر » جوابنی ویردیلر .

ایمانك اك صوك التجاگاهی، قلعه‌سی‌ده؛ اهل اسلامك اك صوك تمسك ایده‌جكلری اولان بو عروة الوثقای نجات‌ده بزده - اشك تأسف دوكه‌رك اعتراف ایده‌لم - آرتق قوپمق اوزره‌در . نعمت دین وایماندن بی‌بهره اولان كروه لایفلحونی براقالم . خالق عظیم الشانه اعتقادی، رسولنه كه ایمانی هنوز باقی اولان، یاخود باقی ظن ایدن زمانه مسلمانلرینه باقالم. بونلرك حال وشاننی تدقیق ایدرسه‌ك حقیقی اسلام ایله آرالرنده صانكه مشاركت اسم وعنواندن باشقه برمناسبت قالمامش كبی كورورز. آغزلرده بر «مسلمان» سوزیدر دونیور . فقط (نه اوامر، نه نواهی، نه نماز ونه نیاز ...)

مصداقنجه احکام شریعت سانکه هپ منسوخ ایمش کبی اصلا مظهر اعتبار و التفات اولمیور. واقعا مسلمانلر حمد اولسون حالا چوق. فقط بونلره – تعبیر جائز ایسه – «شریعتسز مسلمان» دیمك یاقیشیر.

برکره امر بالمعروف ایله نهی عن المنکر فریضه‌سنی اادن اوقدر اورککلك کلمش، کوکللره قورقو اوقدر سینمش که اکابر و عظمایه دکل آ، بالدیری چپلاق فقرایه بیله: «یاهو، اللهك امرینی طوتمق یوقمی؟ شو حرامی ارتکاب ایتمکدن اوتانمیورمیسك؟» دییه‌جك قالمادی. بن امر و نهیم یورومیور دییه هرکسك هرکون بیك دورلو یایغره قوپارماسی پك معقول کورولیورده شرع الهی نامنه دیریجه برسوز سویلمك موجب استغراب – وحتی دها غریبی موجب تعییب – اولیور.

تعاون و تناصر مسلمانلرك چوقدن بریدر اونوتمش اولدقلری بر فضیلت اجتماعیه‌در. دوست دوستك، قومشو قومشونك، فرد ملتك، ملت فردك یاردیمنه قوشمق، احتیاجنی تحقیق ایدوب چاره‌ساز اولمق حقنده دین اسلامده بعض احکام بولوندیغی بیله مجهول قالمغه باشلادی. خودکاملق او قدر ایلری کیتمش که بر مسلمان قارداشمزه، أقارب و تعلقاتمزه، قومشولرمزه معاونت ایتمکی وظیفهٔ دینیه اعتقاد ایتمك شویله طورسون، خاطرلرینی صورمغی بیله جالب منت بر لطفکارلق عد ایدییورز. چاره‌لاصقمز خسته‌لانیر، آرایوب صورمایز. وفاتی جنازه‌سی قالقدقدن بر قاچ کون صوکره حوادث قبیلندن اوکره‌نیرز. نه‌دیری‌یه حرمتمز وار، نه اولویه. یانی باشمزده بیچاره‌نك بری آجلقدن جان چکشسه عجبا بوزواللی‌یه نه اولیور؟ دییه آراشدیرمایز. بر جنازه کورسه‌ك طاشیمق، تشییع ایتمك شویله طورسون، رحمت اوقومق کلفتنه بیله قاتلانمق ایسته‌میز. چاره‌سی بولوب ده پك غالی اجرتلرله برقاچ حمال تدارك ایده‌مه‌ین، یاخود طرف و تقربنی بولوب ده – الله راضی اولسون – محمدجکلردن بش اون کشی‌یی امداده چاغیرمغه موفق اولامیانلرك جنازه‌لری عادتا اورته‌ده قالاجق. بویله کیدرسه غالبا ثروت و مرتبه‌یه کوره جنازه آلایلری ترتیب ایده‌جك قومپانیه‌لرده ظهور ایده‌جك!

دینمزده زکات دیرلر بر فریضه‌نك وجودینی چوجوقلغمزده عام حال اوقورکن بزه سویلرلردی. نسل حاضرك ارباب دقتی کندیلرینی مکلف بیلدکلری تاریخدن بری فقرایه قارشی اولان بو مقدس بورجك هیچ کیمسه طرفندن ادا ایدلدیکنی بیلمم که درخاطر ایده‌بیلیرلرمی؟ بو فریضهٔ متروکه ایله کندیلرینی مقید بیلن، حلاله حرام قاتمق ایسته‌مین بعض بختیاران امت قالمشسه اونلرده سفهای قومك تعریضندن قورتلق ایچون بالطبع حسناتلرینی کیزله‌مك ایسترلر.

ذاتاً مکاسبك حلالنی حرامندن آییرمق، آلیش ویریشده امانت کوزتمك عیب صاییلیور. عصری اقتصاد غایه‌سنجه طوغرولق، انصاف، هلاله قناعت آکلاشیلماز مفهوملردر. ملتك تعالیسی

اقتصاداً قوتلنمکه، قازانمغه، هم ده نه اولورسه اولسون، هانکی واسطه‌دن استعانه ایدیلیرسه ایدیلسون، قازانمغه وابسته‌در، دینیلیور. اقتصاد ملی حرث ملی ایله هم عنان اولارق باشنی آلمش کیدیور. تجار ایله اصنافده ذرهٔ انصاف یوق. اسعارك حوصله‌سوز اولان غلاسی تمیورمش کبی مالك اعلاسنه بدل کوتوسنی سورمك، اکسیك طارتمق، بر ال ایله ویریلن شیئی طولاشیق یوللردن جبراً و بغیر حق استرداد ایتمك کبی هر دورلو خیرسزلقلرده مباح. حرث ملی ملتی فضائل اخلاقیه و دینیه‌سندن تجرید دیمك اولدیغی کبی، اقتصاد ملی ده ملتی صویوب صوغانه چویرمك، ناتبارهٔ یه محتاج ایتمك دیمك اولدی. احتکارك تاریخ عالمده بر مثلنه دها تصادف ایدیلمین اك بی انصافانه شکلی تطبیق ایدیلیور. ملت ایچون ضرر محض، صاحبلری ایچون تهلکه‌سز بر ربح محض اولان بو آلیش ویریش بر آز دها دوام ایدرسه بش اون سفیهك کاشانهٔ فجورینی اعمار ایچون ملته قورو طوپراقدن باشقه بر مسکن، هوای نسیمیدن باشقه بر غدا قالمیه‌جقدر.

بودیارك ارککلرنده و باخصوص قادینلرنده حیا، ادب، عار، ناموس کبیناملرله یاد اولونان محبوب اهل عقول برخصلت مستحسنه و پاکیزه واردی. مسلمانلر ادب و حیاجه بوتون ملل سائره بیننده بر امتیاز مخصوصی حائز ایدیلر. تعالیٔ نسوان، استرداد حقوق نسوان، حریت نسوان دعوالریله «الرجال قوامون علی النساء» آیت کریمه‌سی ایله احتجاب و غض ابصار[۱] ایله تستر نصوصی علیهنه عصیان بایراغی قالقه‌لیدن بری او کوزه‌لم فضیلتده اورکوب بو اولکه‌دن هجرت ایتدی. بو دعوالرك کرکی کبی قیزیشمه‌سی نهایت ایکی سنه‌لك برشی ایکن او قدر ترقی حاصل اولدی، معاصرلشمق، اوروپالیلاشمق، فرنك اوسته‌لرمزه بکزه‌مك خصوصنده «بوینوز صوکره‌دن چیقار اما قولاغی کچر» مصداقنجه اوقدر ایلری کیدلدی که خانملر عرض کالای جمال ایچون یتاق اوطه‌لرنده‌کی قدر چپلاق بر هیئت و قیافتله سوقاقلره دوکولدی. اك ناموسسز، اك رذیل اولانلری بیله عارندن اریته‌جك بر لاابالیلکله استانبولك، بك اوغلنك، قاضی کویینك، آطه‌لرك فسق و فجور ایله معمور چارشیلرینی، بازارلرینی، اوتللرینی، غازینولرینی و باخصوص بو کبی اراذلك نعمت دییه تلقی ایتدیکی یانغین خرابه‌لرینی علنی، پرواسز بر دادوستد مشهری حالنه قویدیلر. نه طرفه باقلسه – آرتق سوزمزی صاقینمغه‌ده لزوم یوق – ایت ایتی قوغالار کبی ارکك قادینی، بربرینی و باخصوص سورو سورو قادینلر ارککلری قوغالیوب طورویور.

احکام اسلامیه‌دن تباعد – هله امر الهی‌یه قارشی معارضه و مخاصمه –

---

[۱] غض ابصار: ارککك قادینه، قادینك ارککه نظری اصابت ایتدیکنده دیك دیك باقیوب، محاسنی ملاحظه و تدقیق ایله مشغول اولیوب، ادبی طاقینوب درحال کوزنی ایندیرمکدر. لك الاولی و لیست لك الثانیة – ایلك باقیش سنکدر. ایکنجیسنه حقك یوق.

ايده‌ليدن بری مدنيتده ـ مدنيت بر طرف ، انسانلقده ـ نه‌قدر كری قالديغمزی كوستره‌جك دلائلی بيلان حكايه‌سی كبی اوزاتمغه حاجت نه ؟ هرهانكی بر جمعيتك محتاج اولديغی قواعد وآداب معاشرتدن بی‌نصيب اولاجق قدر معاملات انسانيه واسلاميه‌يه بيكانه قالديغمزی اثباته قالقشمق زائددر . باری صميم وجدانه تعلق ايدن عبادات صرفه‌ده اولسون دين اسلام ايله بر علاقه‌دارلق كوستره‌بيلورمی‌يز ؟

اسكيدن رمضان شريفده بعض كنديی بيلمزلر اوروج طوتماسه‌ده علی ملاء الناس نقض صيام ايتمزلردی . اونلرك‌ده نظرنده بر رمضان وار ورمضانه حرمت لازم ايدی . فقط بيلمم نه اولدی؟ برقاچ سنه‌دن بری رمضان شريفه بكزر بر آی كورديكمز يوق . رمضانك ميعادی حلول ايديورده ينه لوقنطه‌لر ، غازينولر ، ميخانه‌لر ، كيجه كوندوز اسكيسی كبی ايشليور . شايد سوقاقده ، واپورده ، تراموايده وحتی بر دائرهٔ رسميه‌ده نقض صيام ايدن ، سيغاره دومانی بورنكزه طوغرو صاوران بر كيمسه‌يه : « ياهو ! نه‌ياپيورسك ؟ رمضان ! » ديديكزمی ؟ بر طوفان تكدير وغضبدر قوپيور . « يكرمنجی عصرده اوروجدن ، رمضاندن بحث ايديليرمی ؟ موداسی كچمش بويله بر ذهنيت (!) ايله ترقی ايديليرمی ؟ هم ده افندم بنم حريتمه قاريشمق كيمك حدی ؟ » كبی اعتراضلر توالی ايدييور . اوت ، اسير نفس وهوی اولان بك افندی حردر ! هم ده الك زياده حريتی استعمالده صلاحيتدار اولديغی شی هتك حرمت ديندر !

نمازه كلنجه واقعا قيلانلر آزدر . فقط مساجدده اقامه ايديلن جماعتلره دوام جرأت مدنيه‌سنی كوسترن زمرهٔ ناجيه‌نك عددی حمد اولسون ينه نسبةً ايجه واردر . لكن بيلمم دقت ايديليورمی ؟ صفوف صلاة كوندن كونه سيركلشيور . صفوف جهاددن داها مهم وداها مقدس اولان بو صفلردن موت ويا ديكر بر عارضه ايله بری چيقديغی يرينه باشقه‌سی كيرميور . استانبولده وقتيله سلاطين جامعلری ايله محله مسجدلری اوكثرتلريله برابر رمضانلرده هپ لبالب طولو ايدی . شيمدی ايسه حريقلر ايله اسباب سائره‌دن ناشی بو مقدس عبادتكاهلر اولكيلرك خمسنه بلكه‌ده عشرينه اينمش ايكن ينه ربعلرينی طولديراجق قدر مسلمان كوره‌ميورز . ربم كيجندن ويرسون ، شيمديكی جماعت‌ده آخرته انتقال ايتديكی آرتق دين اسلامك معاذالله بو دياره نام ونشانی قالميه‌جق ، بوتون مساجد ومعابد اسلاميه مستغنی عنه اوقاف زمره‌سنه داخل اولاجق ديمكدر .

كوريورسكزكه شعائر اسلاميه‌نك صوكنجيسی‌ده بو اولكاده جان چكيشمك اوزره‌در . كورونن كوی قلاغوز ايسته‌مز . ضررك‌ده نره‌سندن دونرسه‌ك كاردر . عقلمزی باشمزه آلوب‌ده ايچنده چالقانديغمز دريای مصائبدن مرسای شرع مبينه التجايه طاورانمازسه‌ق هلاكمز محققدر . بر ملتی اصلاح ايتمك ، يوكسلتمك ، رفاه وسعادته ايرديرمك حسنات موجوده‌سنی محافظه وتنميه ايله اولور . يوقسه يقيجيلقله اله بالشه‌وزمدن باشقه‌سی كچمز . آوروپالی اولمق فرض محال اولارق بر سعادت عدايدلسه‌بيله معاصرلاشه‌لم ، آوروپاليلاشه‌لم ديمكله همان اوروپالی اولوويرز ظن ايتمك خطادر . بو خطايی بصيرت وانتباهدن عاری اولان يوز ييللق تجربه مع زيادة اثبات ايتدی . هر حالده كندی اقواليله غير عامل واعظلرك مقدساته طاياتمان تلقيناتی طوغرو‌ده اولسه تأثيرسزدر ، صابون كوپوكندن فرقسزدر . بو مملكتده كرك عمرانه ، كرك حسن معاشرت وتصفيهٔ وجدانه عائد اصلاحات آنجق احتساسات وعواطف دينيه‌يی تقويه ايله ميسر اولا بيلير . متفكر وناصح امت كچينلرمز ايسه دينه خرافه دييوب خلقی آندن تنفيره چاليشيورلر . نسل حاضر دين اسلامك او قدر بيكانه‌سی اولدی‌كه تحصيل كورمش كنجلر ايچنده مصحف شريفی يوزندن اوقويا بيله‌جك ، كلمهٔ توحيدی ديلی طولاشمادن سويليه‌جك قالمامشدر ديسه‌م مبالغه دكلدر . « دين بحرانی ، اخلاق بحرانی وار ! » ديه بر شكايت يايغره‌سيدر كيديور . فقط بزم شكايتمز اصل بو شكايتچيلردندر . دين بحرانی ، اخلاق بحرانی وارمش . اويله‌می؟ اويله ايسه بك افنديلر ، دينه دين اولديغی ايچون هجوم ايده‌جككزه لطفاً هضم نفس ايده‌رك دينك نه اولديغنی اوكره‌نكز . دينمزك نه كبی اخلاق ايله اتصافی امر ايتديكنی تحقيق ايديكز . بكنيرسه‌كز طعن ايتميكز ، خرافه‌در ديمكزده بو آنه قدر اضلال ايتديككز كنجلر آراسنده آنی واجب الحرمه قدسی بر شيدر ديه نشره چاليشكز . يوق اكر بكنمزسه‌كز دينسزلك شايع اوليور ، اخلاقسزلق بنيان اجتماعی‌يی ييقيوردييه مرائيانه فريادلرله ، كندی ثمرات افعال واقوالكزه قارشی داد خواهلقله مسلمانلری بيهوده ازعاج ايدوب طورميكز .

بونكله برابر نفاقك الك بيوك واسطهٔ اغفال وافساد اولديغی تجربه ايتمش اولانلره بو خطابمزك هيچ بر تأثيری اولميه‌جغنی بيلمزده دكلز . دين وايمان ايله علاقه‌سی اولميانلر ايچون مسلمانلر ترقی ايتمش نه ؟ ايتمه‌مش نه ؟ بز خالص مسلمان قالمش اولانلره توجيه خطاب ايده‌رك اونه‌كی طاقك طلسم اغوا آتنی بوزاجق ، فسون فسادلرينی ابطال ايده‌جك تدابيره توسل ايتمك ، امتك سلامت چاره‌لرينی دوشونمك وظيفه‌لری اولديغنی اخطار ايده‌رز . جمود وعطالت آرتق يتر . سيئات غفلتدن صيبريلاجق زمان كلمش وكچمشدر . كذلك حكومتدن نياز واسترحام ايده‌رز . دين اسلامك احكامنی محافظه ايتمكی كافل اولان قانون اساسی‌يه استناداً دين اسلامی بالطه‌لامغه چاليشانلرك دست تمديسنی ، تحقير ايدنلرك زبان تعريض و تشنيعنی كسسونده ملتك جادهٔ سلامته بر آن اول چيقمه‌سنه ياردمجی اولسون . نامی تاريخ عالمده ياد خير ايله باقی قالسون .

احمد نعيم

اجتماعيات :

عالم اسلامك خسته‌لقلرى وچاره‌لرى

مدنيتك روحنى براقوب ده يالكز ظواهرنده غربليلرى تقليد بليه‌سى[١]

— ٥ —

« شايد نكاحك عقدندن اولكى اختلاطلرك نتايجى ، دمين سويله‌ديكمز كبى ، اركك‌له قادينك بر برينى طانيمقدن ، بر برينك اخلاقنه ، اطوارينه تماميله نفوذ ايتمكدن عجزلرنده قرار قيلسه‌يدى ، ايش بر درجه‌يه قدر اهميتنى غائب ايدردى؛ بزلرده بونده چوقلق بأس كورمه‌يه بيليردك . لكن سز ، تجربه زمانى ديديكمز ، نشانليلق دوره‌لرنده‌كى صفحاتك نه‌كبى شيلرى احتوا ايلديكنى بيليورميسكز ؟

معلومدركه : اركككلرك‌ده ، قادينلرك‌ده اختلاطدن نصيبه‌لرى صيره ايله : رؤيت ، ميل ، محبت ، هوس ، دها صوكره معاشرتدر . ايشته ، بزم مملكتلرده جارى عادتلر شو صايديغمز مراتب و اطوارى تسهيل ايتديكى ايچون پك طبيعى بر صورتده بر برينى تعقيب ايدرلرده بزلر بو خصوصده نه انديشه‌يه محل كوروروز ، نه‌ده ظهوره كله‌جك عواقبى دوشونورز . يالكز ، عادتك وجوده كتيرديكى بو آلفته رغماً ، ايچمزدن بعضيلرى چيقيور ؛ اقوام اسلاميه‌نك حياتى تدقيقه ، اونلره خاص اولان اطوار وشئونى تتبعه هوس ايدييور .

بديهياتدندركه : اشيادن پك چوغنك ماهيتى آنجق اضداديله مقايسه ايديلنجه ميدانه چيقار . عالمده نه‌قدر رذائل واردركه ، حد ذاتنده منفور و مردار اولمقله برابر ، ايشله‌ينلرجه ماهيتى بيلنمديكى كبى ، هيچ برزمانده دوشونولمز . ذاتاً انسان بر شيئك حقيقتنى ، كنهنى آنجق شبهه‌نك ، ترددك سوقيله آراشديرر . بونك ايچوندركه فيلسوفلر « شبهه يقينك ايلك مرتبه‌سيدر » ديرلر . بناءً عليه انسانك مألوف اولديغى عقيده‌لره ، حركتلره ، عادتلره ، طبيعتلره عائد اولان يقينى صارصه‌جق بر شى بولنمادقجه مادام الحياة اونلره صاريلير ، احتوا ايده‌بيله‌جكلرى معايبك ، نقائصك كافه‌سندن غافل ياشار .

مدعامزه دليل اولمق اوزره شونى ايراد ايده‌بيليرز : انسانلر چوجقلق دوره‌سنده آنالرينك ديلنى قونوشورلر . بر آز بويودكدن صوكره ينه عينى لهجه ايله محاوره‌ده ، مخابره‌ده بولنورلر ؛ ترتيب ايتدكلرى جمله‌لرك قواعد لسانه مطابق ، ياخود مخالف اولديغنى هيچ دوشونمزلر . لكن صرفك ، نحوك اينجه‌لكلرينى آكلادقلرى كبى ، اوزمانه‌قدر افاده‌لرنده ، اسلوبلرنده ارتكاب ايتدكلرى خطيئاتى اصلاح ايتمك هوسنه دوشرلر . هله اوقوتديغى لسانك غوامضنى احاطه ايتمش مقتدر بر معلمه دوشمش ايسه‌لر بو هوسلرى برقات دها آرتار . بونكله برابر اويله آكلامش منشيلر ، اويله طانيلمش خطيبلر كورويورزكه زمان‌زمان لسان خطالرندن قورتوله‌ميورلر . آنجق بو حال كنديلرينك علمنه ، فضلنه‌يك‌ده نقيصه ويرميور . زيرا اختيار ايتدكلرى غلطاتى نظر تأمله آلانلر باقيورلركه هپ الفتك ، اعتيادك تأثيريله تكرار ايدلمش ، طوغريلغنده شبهه ايديلوب ده اصلنى تدقيقه لزوم كورولمه‌مش پك مشهور كلمه‌لردن باشقه برشى دكل .

احتمال‌كه سزلر پك معروف منشيكز بولنان « حريرى » نك « درة الغواص فى لحن الخواص » اسمنده‌كى اثرينى خاطرلارسكز . بن بو كتابى برلين كتبخانهٔ عموميسنده كورمشدم . لسان عربده ملكه صاحبى اولمق ايسته‌ينلر بو تأليفى كورور كورمز بكا حق ويررلر؛ « انسان شبهه‌يه دوشمدكجه مألوفى ، معتادى اولان شيلرك ماهيتنى آراشديرمق لزومنى حس ايتمز » ديه دميندن برى تكرار ايلديكم دعوامى تسليم ايدرلر .

بناءً عليه بز غربليلر عادات و اطوار حياتيه‌مزده‌كى نقيصه‌لرى ، قصورلرى كوره‌ميورسه‌ق ، هيچ بر زمان بوكا باقوب ده بزم بوتون معايبدن معصوم بولنديغمز معناسى ويرلمك طوغرى دكلدر . زيرا نه غرب ، نه‌ده شرق هيچ بر خصوصده كامل ، ياخود غايهٔ خيالى تمثيل ايده‌مز . ملتلر آنجق حائز اولدقلرى محاسن ايله مساوينك هيئت مجموعه‌سى اعتباريله مقايسه ايدلمك ، هر برينك فضيلتى‌ده كمالاتنك نقائصنه رجحانيله تسليم اولنمق ايجاب ايدر . يوقسه واجب الوجوددن باشقه‌سى ايچون ، بوتون معايبدن برى اولمق احتمالى يوقدر . او حالده غربك شرقه رجحانى بونك غربلى ، اوته‌كينك شرقلى اولماسندن ؛ ياخود برينك هر درلو نقيصه‌دن برائتيله ديكرينك لوث باطاقلقلرى ايچنده يووارلانمسندن دكلدر .

كورويورم‌كه : ينه بر چوق استطرادلر آچه‌رق موضوعمك اساسندن اوزاقلاشدم . مع‌مافيه معذورم . باقيورم‌كه : سزلر مناقشاتكزه دوام ايدركن غربك هيچ بر اكسيك طرفنى كورمديككز ايچون كمالاتمزك حقيقتنى ، سزه قارشى حائز اولديغمز رجحانك اسبابنى اكلامقده صيقينتى چكه‌جكسكز . هم سزلر غربك فضائليله رذائلنى آيره‌مامقده دوام ايتدكجه نه او فضائلدن استفاده ايده‌بيله‌جكسكز ؛ نه‌ده غربى بوتون اقوام شرقيه‌يه حاكم وضعيتنه كتيرن اسباب حقيقيه‌يى كوره‌بيله‌جكسكز .

---

[١] بچن نسخه‌مزده‌كى اوروپالى قادين طرفندن سرد ايديلن مطالعاتك آلت طرفيدر .

آرتیق آکلادیکزکه : غربده شرق کبی ایمش، ایی طرفلری ده وارمش ، فنا جهتلری ده . اویله ایسه شهرتلری دنیایی طوتان ، علملری سایه‌سنده کوکلره ، دکزلره تحکم ایدن غربلیلر ناصیل اولیورده نقصانلرینی اصلاحه یاناشمیورلر ، دیه حیرته دوشمیکز . چونکه بونلر صرف الفتك، عادتك تأثیریله اونقصانلری کورمیورلر . شاید مألوف بولندقلری حالاتی برده اضدادیله مقایسه ایتمش ؛ یاخود برطرفدن وقوع بوله‌جق اخطار اوزرینه اوحالاتك مؤدی اوله‌جغی عاقبتلری نظر انتباهه آلمش اولسه‌یدیلر ، البته خطالرنده اصرار ایدوب قالمازلردی . زیرا کوریورسکزکه بونلرك فکری بر خدده طورمق ایسته‌میور ؛ همتلری ، عزملری ایسه هیچ بر غایه ایله قناعت ایتمیور . ذاتاً قباحت الفتك ، عادتك تأثیریله کندیسنده‌کی مساوی‌یی کوره‌مینلرده‌دکلدر؛ بوتون مسئولیت او آدمه‌راجعدرکه اللهدن باشقه‌سنك‌ده خطادن منزه اوله‌بیله‌جکنه قائل اولور؛ یاخود دیکرلرینه باقارکن نظر تدقیق ایله ، نظر انتقاد ایله باقماز. زیرا بوحالده بولونانلر، دمین‌ده سویلدیکمزکبی ، مضر ایله مفیدی ، چیرکینله کوزه‌لی آییره‌مایه‌جقلرندن اصابت رأیدن محروم اولورلر ؛ هیچ بر زمان طوغری بریول طوته‌مازلر .

غالبا یکیدن استطرادلره صاپدم . هایدی صددیمزه دونه‌لم . بزده تجربه زمانی دیدیکمز نشانلیق دوره‌سی آیلرجه ، حتی سنه‌لرجه امتداد ایدر . بودوره‌ده کنجلر ، مألوف اولدیغمز عادت ایجابی اوله‌رق ایستدکلری کبی معاشرتده بولونه‌بیلیرلر . أوت ، نشانلیلقلری شایع اولدقدن صوکره هرخصوصده زوج ایله زوجه کبی یاشامق صلاحیتنی حائزدرلر. بناءً علیه مکتوبلر ، هدیه‌لر ، بوسه‌لر، معانقه‌لر تعاطیسی کبی محبتك « تجربه‌نك دکل » بوتون احکامنی انفاذ ایتمکده‌ده قانع اولمایه‌رق حدود امکانك صوکنه قدر واریرلر .

ایضاحه لزوم یوقدرکه : تجربه زمانی دیدیکمز بودوره‌ده ارککله قیزك هیچ بری ایچون دیکرینه قارشی زوج ، زوجه آره‌سنده‌کی قیود ایله مقید اولمق مجبوریتی یوقدر . اونك ایچون قیز ایستدیکنی تجربه ایدر ، بکندیکیله معاشرتده بولونور ، عینیله ارکك‌ده برینی براقوب اوته‌کنه قوشار . بونکله برابر بوحرکتلری ، عرفمز ایجابی اوله‌رق، هیچ بری ایچون مدار مؤاخذه دکلدر . زیرا بودور تجربه دوریدرکه احکامنك کمال سهولتله جریانی ضامن اولان عاداتمز بوتون چیرکین طرفلرینی کوره‌بیلمه‌مزه حائل اولدقدن باشقه ، کنجلکمزده قولاقلریمزی طولدوران بریغین کیازه فلسفه‌لرله‌صاحبه دلیللر بصیرتمزی بوسبوتون پرده‌دار ایدییور .

بزده قیزلر او اعتقادده‌لردرکه : زوج ایله زوجه‌یی بر برینه باغلایان نکاحك صورت رسمیه‌ده عقدندن اول عقلرینه کیمسه طرفدن مداخله صلاحیتی یوقدر . بناءً علیه ، ناصیل ارکك عقدندن اولکی حرکاتندن قانوناً مسئول دکلسه ، قیزده هیچ کیمسه ایله مقید اولمامق،

نفسنك هیچ بر آرزوسنه عفتی مزاحم کورمه‌مك حقنی حائزدر . ایشته برسوزکه ظاهراً صواب ؛ ایشته برسفسطه‌که صورتا منطق ! لکن بز بوفاسد قیاسك قضایاسیله اجتماعی ، اخلاقی نتائجنی تدقیق ایده‌جك اولورسه‌ق عجبا نه کوره‌جکز ؟

مناقشه کوتورر مسائلدن دکلدرکه : روح بشر برحاله صاپلانوب قالمقدن خوشلانماز ؛ طوردن طوره کچمه‌یی ایستر . اونك ایچون عادت ، دین ، تربیه نامنه الخ ، قوللی باغلایان نه‌قدر قیود وارسه هپسنی قیرمایه چالیشیر . بونك سری ایسه ، یوقاریده سویله‌دیکمز وجهله ، نفسك ، قانون طبیعت ایجابی اوله‌رق بر وجودده طوپلانه‌مایوب مختلف خلقتلره داغیلمش بولنان محاسنه انجذابیدر . بناءً علیه دیزکینلری سربست براقیلدقدن ، ایستدیکی کبی اختلاطلرده ، معاشرتلرده بولونه‌بیلمسی امکانی تأمین ایدلدکدن صوکره نفسی ضلالدن ، طغیاندن آلیقویمق قابل اوله‌بیلیرمی ؟ « نفس چوجوق کبیدر : اهمال ایدرسه‌ك بویوركیدرده حالا مه ایمك ایستر؛ حالبوکه وقتیله کسرسه‌ك قولایجه کسیلیر . [١] » حکمنی ویرن سزك ادیبکز دکلیدی ؟

«قلب برسودا ایله آلت اوست اولمایه کورسون ؛ یوقسه اوندن واز کچمه‌سنی خاطریکه کتیرمه ! » [٢] دیین شاعرده سزدن دکلیدر ؟

أوت ، صایسز تجربه‌لرله نامتناهی فلاکتلر هپ بو قیمتدار حکمتلری تأیید ایتمکدن باشقه برشی یاپمیور . نفسدن طبیعتك خلافی حرکت بکله‌ینلر ، شبهه‌سز ، محال آرقه‌سنده قوشمش ، صودن آتش ایسته‌مش اولیورلر .

بزم ایچمزدن هر بری تجربه دوره‌سی نامیله سنه‌لر کچیرر . بومدت ظرفنده مختلف تمایلاتك تأثیری آلتنده قالیر ، متفرق وجودلرده‌کی محاسن، قلبنه آیری آیری حاکم اولور . روحی کوربه فدانلر کبی ، کاه صاغدن اسن هوای محبتله بر طرفه اکیلیر ؛ کاه صولدن کلن نسیم هوسله اوته‌کی جهته تمایل کوسترر . نهایت اعتدال فطریسنی غائب ایدرك اك شدتلی روزکارك اراده‌سنه منقاد اولور قالیر . شو وارکه : بو صوك انقیادده کلنجه‌یه قدر فطری میل واعوجاجدن تمامیله نصیبنی آلمش بولنور .

ایشته نفس بویله‌در . جریان هوساته معروض قالمقدن صاقینمازسه متخالف سیرلر ، متضاد میللر ، متعاکس امللر آره‌سنده چاریینیر طورور . اللرنده بازیچه کسیلدیکی بو کونا کون اضطرابات ایسه اونك تناسبله مفطور اندامنی ، معتدل یال وبالنی دکیشدیره‌رك ا کری بوکری اشکاله صوقار .

أوت ، نفس بو خصوصده فدانلره بکزر : شاید دها یك تازه، روزکارك النده بازیچه اولماسی‌ده یك یاقینسه ، قیریلق یاخود ا کریلمك

---

[١] والنفس كالطفل ان تهمله شب على حب الرضاع وان تفطمه ينفطم.

[٢] اذا ما القلب اشرب حب شئ فلا تأمل له عنه انصرافا .

كبی عارضه‌لری هنوز كوسترمز ؛ لكن متعاكس ریاحك صدمه‌لرینه معروض قالماسی دوام ایتدكجه حالیله قانبورلاشمه‌یه ، قوسلر پیدا ایتمه‌یه باشلار كه بوندن صوكره بر دها دوزلمسی ، اعتداله صاحب اولماسی مأمول دكلدر .

كوریبورمیسكز ؛ فرقنده اولمقسزین شاعرلرك مسلكنی طوتمشم . مع‌مافیه بونی قیاسلریمك خیالاته استنادندن ایلری كلدی، ظن ایتمیكز . اونوتمایكز كه پیغمبریمز (صلعم) : « اویله شعرلر واردر كه : حكمتدر » دیمشدی .

أوت ، بن اولا ازدواجه تقدم ایدن اختلاطك ویردیكی نتایجی تدقیق ایتدم؛ صوكره ، بونك حیات عائلیه اوزرنده‌كی تأثیراتنی تعقیب ایلدم‌ده شونی آكلادم كه : كنجلرك قادیندن قادینه قوشمقده ، نفسلرینه ظلم ایتمكده الك ایلری كیدنلری انسانلرك رفاه وراحت خصوصنده الك كریده قالانلرینی ، وجوده كتیردكلری عائله معیشتنده حیات آرقداشلرینه الك آز مربوط بولنانلرینی تشكیل ایدییور .

كوزیكزك اوكنه بر دلی قانلی كتیریكز كه : كنجلكك الك فیضانلی چاغنه كلمش حوری كبی قیزلرله دوشوب قالقیور؛ شیمدی بر آهو كوزینه مفتون ایكن براز صوكره بر قومرو كوكسنه چاربیلیور ؛ شن ، شوخ ، شاقراق بر نادرهٔ جمالك یانندن آیریلنجه عشوه‌لری‌ده حركاتی كبی آغیر ، فقط كبار ، بر نازنینه چاتیور . برهیكل ملاحتك قولنی براقنجه بیان ساحریله شعرلری صوصدوران بر شیوه‌كاره همبزم اولیور .

كیمیسی كوزللكی ، كیمیسی كوزل كورونمسی بیلدیكی ایچون سوییور. برینه قانلی‌جانلی دییه میل ایدییورسه ، اوته كینك خلقتنده‌كی نزاكته انجذاب ایدییور . الحاصل قاپالی ، آچیق برچوق جاذبه‌لی مخلوقات ایله كثرتده، وحدتده برابر بولونیور . عفیفه‌لرله دوشوب قالقدیغی كبی عفت قیدندن آزاده اولانلرله‌ده وقت كچیرییور .

شیمدی ، بو حالده‌كی بر دلی‌قانلی ایچون هوسانته غلبه چالمق ، موجودیتنه حاكم كسیله‌جك بو سورو سورو محاسنه قارشی طوره‌بیلمك قابلمیدر ؟ قادیندن قادینه قوشمایه آلیشدقدن ، بروجودده اجتماع ایده‌میوب مختلف خلقتلره طاغیلمش كوزللكلرك آواره‌سی اولدقدن صوكره بو زواللی كنج نه‌یاپارده نفسنی یالكز بر قادینه حصر ایده‌بیلیر ؟ ولوكه او قادین دنیانك الك كوزل ، الك ظریف، الك ذكی مخلوقی اولسون .

كثرتی صایله‌میه‌جق درجه‌یی بولان وقعه‌لرك دلالتندن آكلادق كه : اركنلكی چوق سورن ، قادینلرك مجالسنه طاشینمقدن چكنمه‌ین اركك زوجه‌سنه پك آز مربوط ، دیكرلرینه قارشی پك آز پرهیزكار اولیور . حتی هنوز ابتذال دركسنه دوشمه‌مش قادینلری آله كچیره‌میلرك بر چوغی‌ده عموم‌خانه‌لره طاشینیورلر .

امید ایدرم كه ، رفاه ایچنه كوموملش سفهاسیله اغنیاسی یوزندن ملتلرك مصاب اولدقلری اجتماعی خسته‌لقلری تولید ایدن سبب شو ایضاحات ایله نظریكزده تعین ایتمشدر . زیرا بو كیبلری حائز بولندقلری ثروتله بوتون حاجتلرینی تطمین خصوصنده امرلرینه آماده طوران سهولتدن طولایی دائما هر طبقه‌یه منسوب قادینلرله تأمین مناسبت هوسنده‌درلر . باخصوص هر كان زائره قاپینك آچیلماسنی ، هر درلو مسافرك افندیلر ، اوشاقلر ، قادینلر، ارككلر طرفندن قارشیلانمسنی عادتك تسهیل ایتمش اولدیغی بزم مملكتلریمزده. اویله‌یا ! بزلره عادات ، اطوار ، وبوتون شئون اعتباریله مخالف بولنان مملكتلرده تصادف ایدیله‌جك مانعه‌لرك كافه‌سی اسباب اختلاطك بو طرزده‌كی مبذولیتندن دولایی آره‌دن قالقیور . بناءً علیه علنی ، یاخود خفی مناسبتلر چوغاله‌رق هرفرد ـ مستوریت ایچنده یاشایانلر ایچون استیفاسی مشكل اولان ـ نصیبهٔ ذوق وصفاسنی قولایجه احراز ایدییور .

فان من یرتع فی روضة   لابد ان یجنی من الورد
وان من تحسبه ناسكاً   لابد ان یغلب بالوجد [*]

تجربه دوره‌سنده كنجلرك اخلاقنه عارض اولان اكریلكلردن بری‌ده قومشولرینك ، دوستلرینك ، حتی اقربالرینك رفیقه‌لرینه وارنجه‌یه قدر راست كلدكلری قادینه استراق نظرده بولونمه‌یی كوزلرینك عادت ایتمسیدر . كورویورزكه بونلر حرمت پرده‌سنی قالدیره‌رق اونلره مد نكاه ایدییورلر . بو ایشده اقربایی اضرار ، یاخود قومشولره خیانت مقصدی اولماسه‌بیله، اوسویلدیكمز اعتیاد سفیله تبعیتدن ایلری كلیور .

آرتق عزمده‌كی قوت، رأیده‌كی اصابت، طبیعتده‌كی ثبات ومتانت اعتباریله قادینه فائق بولنان اركك بوحالده بولونورسه ، اوته‌كی جنس رقیقك نه اولماسی لازم كلیر ، دوشونیكز ؛ اركككلرله اختلاط ایدرك هر برنده سحر بیان ، ظرافت ، سماحت ، شجاعت ، حلم، وعدینی طوتمق، عهدینی یرینه كتیرمك ، پسپایه‌لرله دوشوب قالقمامق ، مبتذل مواقعدن اوزاق بولونمق ، تمیز كیینمك ، منتظم ییوب ایچمك ، نظافت ، دیشلرك كوزللكیله برابر بیاضلغی، باشك بیچیملی ، صاچلرك ، قیوریجق ، بیقلرك متناسب ، كوزلرك جاذبه‌دار اولماسی كبی باشقه باشقه مزیتلر كورن كنج برقیز ناصیل اولورده حسیات قلبیه‌سنه حاكم، عقلنه، متانتنه صاحب قاله‌بیلیر ؟ بركره قیزجغزی بونلرك ایچنه صالیویرمك ؛ صوكره‌ده بر ییغین تمایلات متعاكسه‌نك ، هوسات متضاده‌نك هجومنه قارشی وجدانی قاپالی طوتسون دیمك ، محال بر خیالك تحققنی ایسته‌مك دكل‌ده نه‌در ؟

[*] باغچه‌ده دولاشان البته چیچك قوپاره‌جقدر ؛ زاهد ظن ایتدیكك آدم‌ده مطلقا كونلك برنده هوسانته مغلوب اوله‌جقدر .

وقتيله ، حقائقه پك اي نفوذ ايتمش بر صاحب وقوفك شو يولده بر مطالعه‌سنى اوقومشدم : « هيچ بر ارككك محرمى اولميان بر قادينله يالكز قالمازكه هر ايكيسنك وجودنده‌كى توبلر بر برينه قارشى اوره‌رمش اولماسين . » شايد بن بونى علم يقين ايله بيلمش اولماسه‌يدم اثناى كلامده ايرادى معتاد اولان غلوه اسناد ايدردم . ذاتاً تجربه دوره‌سنك محصولى اولوب تكرر ايدوب طوران بر چوق حادثه‌لرك شهادتيله ثابتدركه هر ايكى جنسك افرادى معاشرتلرنده بر حد ايله مقيد اوله‌ميورلر ؛ نفسلرينك القاآتنه ، هوسلرينك تلقيناتنه تماميله تبعيت ايديورلر . بوندن‌ده ايكى نتيجه حصوله كليور :

١ — بونلرك قلبلرى ، دمين سويله‌يكمز وجهله ، متخالف آمالك ، متعارض عواملك تأثيرى آلتنده بولونيور . اونك بر معتاد اوزون تجربه دوره‌سنك ختامنده‌كى نكاح ، كونا كون دسيسه‌لرله مألوف نفسلرى ، استراق نظره آليشمش كوزلرى ، متصل كيراجى دكيشديرن أولر كبى مختلف هوساتك تواليسنى كورمش قلبلرى برلشديرمش اوليور .

آرتيق سويلن مخلوقات بر حجره اشغال ايتديكى ، هر حسك آيرى بر ايز براقديغى بويله بر قلب ايچون يالكز جيب مشروعنه باغلانوب ديكرلرندن تماميله آيرلمق امكانى ناصل تصور ايديله‌بيلير ؟

شيمدى‌يه قدر كچن سوزلردن آكلامشسكزدركه : تجربه دوره‌سنى بو تشريح ايتديكمز طرزده كچيرن زوج ايله زوجه‌نك قلبلرى او بيغين بيغين آمال متضاده‌نك ، سودو سودو مؤثرات متباينه‌نك تراكمى آلتنده قالدقدن صوكره ، ازدواجى متعاقب يالكز كندى محبت متقابله‌لريله مشغول اولورلر ديمك عقل سليم ايله مغالطه‌يه قالقيشمقدن باشقه برشى دكلدر . زيرا نكاحك عقدندن صوكره طرفيندن برينك ديكرينه قارشى بسليه‌جكى محبت قلبنك آنجق اولكى تمايللردن خالى قالان كوشه‌لرنى اشغال ايده‌بيلير . ديكر كوشه‌لرنده برلشمش هوساته كلنجه بونلر زمان زمان غليانه كلير ؛ قارى قوجه آره‌سنده‌كى حب متبادلى صارصه‌رق نهايت آياغنى قايديرر . ايشته او زمان هر برينك كوزى قارشيسنده كندن باشقه‌لرنى آرامشدير مايه باشلار . بركره ده ايش بورادييه كلديمى ، آرتيق آره‌ده‌كى صفوت بوزولور . حريم عائله‌نك اطرافنده شبهه‌لر ، ظنلر سرسريانه دولاشير . حيات زوجيه رابطه‌لرى كوشه‌يه‌رك سعادت بيتيه كيتدكجه آزالير . بو صورتله او كچن تجربه دوره‌سى عائله‌نك باشنه مسعود دكل ، بالعكس پك مشئوم بر دوره كسيلير . شاعر كزك شو سوزى نه‌قدر طوغرودر !

فاستشعر العفة واعص الهوى ، يسلم لك الدين مع الود
يغنيك عنه كاعب ناهد ، تضمها بالحل والعقد . [*]

[*] عفتى كندينه شعار اتخاذ ايت ، هوساتكه عصيانده بولون كه دينكده ، محبتكده قورتاره‌بيله‌سين . ايستديكك كبى تصرفه حقك اولان نازنين زوجه ، سنى بوتون آرزولركده وارسته براقير .

وقتيله بكا ، تسترله مألوف مسلمان خانملردن بعضلريله بر يرده بولونمق نصيب اولمشدى . مجلسلرنده ايلك نظر دقتمه چارپان شو اولدى كه بونلر شايد بر اركك‌دن بحث ايدرلرسه يا طوغرودن طوغرويه قوجه‌لرى ، ياخود محرملرندن برى چيقيور ؛ ياباﻧﺠﻰ اركك‌لرك آدينى بيله آكميورلر . بر آز دوشوندكدن صوكرا بو حالى پك طبيعى بولدم . اويله يا! اختلاطده بولونمادقلرى ايچون اركك‌لرك مزاياسنه ، خصائصنه ، احوالنه دائر برشى بيلميورلركه قالقسينلرده كنديلرنى دوشونسلر ، ياخود محاسنلرى ، مساويلرى حقنده مطالعه يوروتسونلر . برده او بولونديغم مجلسده خانملرك قلبلرينى ، باشقه اركك‌لرى قطعياً طانيمادقلرى ايچون ، صرف قوجه‌لرينك محبتيله مشغول كوره‌رك اسلام حيات زوجيه‌سنك حيات سعادت اوله‌جغنه ؛ يوقسه ، حيات حرمان وعذاب اولميه‌جغنه يقين حاصل ايتدم . اويله يا ! مختلف ميللرك ، متضاد هوسلرك عينى قلبه تهاجمى عائله آره‌سنده‌كى مجادله‌لرك ، قارى قوجه بيننده‌كى منافرتلرك الكقوى اسبابندن ايكن سوزلريمك صحتندن شبهه‌يه دوشه‌جك كيمسه تصور ايديله‌بيليرمى ؟

بن او قناعتده‌يم كه : قادينك قوجه‌سندن باشقه اركك‌لر حقنده‌كى جهلى ، اونلرده بولنه‌بيله‌جك خصيصه‌لرى ، مزيتلرى اوكرنمسه ، بناءً عليه قوجه‌سنه قارشى بسلديكى ميلك ضعفنه ، ياخود نفرته انقلابنه مانع اوله‌جغى ايچون ، رفيق حياتنك هر حالندن ممنون ، هر طورندن خشنود ، بوتون معايبندن بى‌خبر ، قلبى يالكز اونك محبتيله طولو اوله‌رق ياشار . هم ظن ايدرم ، پيغمبرمزك (صلعم) بكر قيزلرله تأهلى توصيه ايتمسنده‌كى سر بو اولسه كركدر .

امينم كه شايد بو قادين بزم ايچمزده بولنوب‌ده بزم معيشتمزى تعقيب ايتمش اوله‌يدى موجوديتى بر چوق خواطرك ، بر چوق هوساتك تزاحمى آلتنده قالير . قلبى مختلف تمايللر آره‌سنده چالقانيردى‌ده آرتيق زوجه‌سنه شيمديكى نظرله باقه‌مازدى . زيرا اونى اويله بر طاقم اركك‌لرك ايچنده كوروردى كه فضيلت ، مزيت مسابقه‌سنده ، قابل دكل ، كنديلرينه يتيشه‌ميه‌جك .

طبيعيدركه بو خصوصده اركك‌ده قادين كبيدر : هوسات متخالفه‌نك تزاحمنه معروض قالديغى تقديرده زوجه‌سندن باشقه‌سنه ميلى ضروريدر . بويله بر حالده ايسه حيات زوجيه دها دمين ايضاح ايتديكمز طاقتده قرار قيلار . بونك ايچون زوجك عفتى‌ده عينيله زوجه‌نك عفتى كبى عائله حياتنك حقيقى بر وفا ، صميمى بر بر محبتله استمرارينك الك برنجى شرائطندندر . شاعر يكزده :

ضمنت لها الا اهيم بغيرها
وقد وثقت منى بغير ضمان [*]

[*] بر باشقه‌سنك سوداسيله شوريده اولميه‌جغمى كنديسنه ضمان ايله برلكده عهد ايتمشدم . او بنم عهديمه ايناﻧﻤﻖ ايچون ضمانه لزوم كورمدى .

دیمیورمی؟ اوت، قادین قوجه‌سنك باشقه‌برینه کوز آتدیغنی کورور؛ یاخود کونك برنده حالندن شبهه‌یه دوشه‌جك اولورسه صافیت حیاتنی غائب ایدر . هله زوجندن شبهه‌لنمه‌یه باشلادیغی آندن اعتباراً قیامت قوپمش دیمکدر .

ذاتاً کرك حکمای شرقك ، کرك شریعت اسلامیه‌نك قالقوب ده زوج ایله زوجه‌نك هرایکیسنه عفتله امر ایتملری ، بوتون انسانلری سن بلوغدن اعتباراً هوسات نفسانیه‌یی غیجیقلایه‌جق مواقعه کیتمکدن، قادینلرله ارککلری عینی محافلده بولونمقدن منع ایله‌ملری نه جناب حق طرفندن نوع بشره ویریلن حریتی غصب ایچوندر؛ نه‌ده قادینلرك خیانتله ، اعتماده شایان خصائصدن محرومیتله اتهام ایدلمسی کبی حقسز بر حرکتدندر . بونلرك کافه‌سی بشری اسباب ومواقع فتنه‌دن اوزاق بولوندیرمق ایچوندر . زیرا بیلیرسکز که نفس پك ضعیفدر . برده ، اوچورم کنارنده دولاشمق البته تهلکه‌سز بر ایش دکلدر . [۱]

مترجمی : محمد عاکف

عبدالعزیز چاویش

(۱) غربلی قادینك متباق سوزلری کله‌جك مقاله‌ده‌در .

تاریخ اسلام صحائفندن :

مشرکلك ومسلمانلقده رابطهٔ اجتماعیه

معلومدرکه برقومی نقطهٔ واحده‌یه جاب وجمع ایدن؛ دین فکری، وطن حسی ، لسان ونسب غیرتیدر .

مشرکین عربده عمومی بردین فکری اولمادیغی کبی چوغی قونار، کوچر طاقیمندن بولوندیغندن کندیلرنده پك وطن حسی ده یوقدی. بناءً علیه رابطهٔ اجتماع اولاجق یالکز نسب غیرتی قالیوردی . علی الخصوص بو غیرت ، اقربایه معاونت دیمك اولان (صلهٔ رحم) کبی لازمهٔ انسانیتی ده تأمین ایله‌یوردی .

شوکبی مطالعاته بناءً مشرکین عرب ؛ صهریتله ، حلف ایله، استلحاق ایله، اخوتله نسب غیرتی ومنتسبینك عددینی آرتیرمایه چالیشیرلر، اقربانك الك یاقینلریله برلکده اوزاقلرینه، اقارب بعیده ایله‌ده یابانجیلره قارشی طورورلردی .

صهریت : قیز آلوب ویرمك سببیله حصوله کلن قرابت،

حلف : ایکی کیمسه آراسنده معاونت و مظاهرت اوزه‌رینه یاپیلان معاهده ،

استلحاق : برینی نسبنه الحاق ، یعنی اولادلق اتخاذ ایله‌مك ،

اخوت ایسه : ایکی آدام طرفندن یکدیکری برادر عد اولونمق ایدی .

عربلر کبی جنك وجدالدن خالی قالمایان وقویسی ضعیفی ازوب الندہ‌کینی ، آووجنده‌کینی آلمقدن کری طورمایان برقومه کوره بونلرده اعتنا ایدیله‌جك مسئله ایدی. فقط عرب مشرکلری؛ بوقدرله قالمادیلر. آباواجدادایله اوکونمکدن وقوم وقبیله غیرتیله دوکوشمکدن کندیلرینی آلامادیلر . (یا لفلان) ندای استمدادینی ایشیدنلر ؛ استمداد ایده‌نك حقلی، حقسز اولدیغنی دوشونمه‌یه لزوم کورمه‌یه‌رك سلاحه صاریلدیلر وجزیرةالعربی دائمی برمعرکه‌یه چه‌ویردیلر.

شریعت مطهرهٔ اسلامیه ؛ نکاح ، میراث کبی مسائلدن طولایی نسب بحثنی تأیید ایتمکله برابر عصبیت فکرینك الغاسی ایچین بونی تقیید ایله‌دی ، یعنی بوتون انسانلرك آدم وحوا نسلندن کلدکلرینی ، آنجاق بربرلرینی طانیابیلمه‌لری ایچین شعبه وقبیله‌لره تفریق ایدیلدکلرینی، انسانك عندالله‌ده‌کی قدری ؛ فلان قومدن بولونمقله ، یاخود فلانك اوغلی اولمقله دکل ، اللهدن قورقوسی نسبتنده اولاجغنی ، نسب داعیه‌سنده بولونوب ده اوواسطه ایله یوکسه‌لمك ایسته‌ینلرك یوم قیامتده آلچالاجغنی واجداد مشرکه‌سنی تعداد ایله اصیلزاده‌لك صاتمایه قالقیشانلرك جهنمده ابدی قاله‌جغنی بیان بویوردی . اسلامیت ؛ نسب فکریله یاپیلان حلف ، استلحاق ، اخوت اصوللرینی ده ابقایه لزوم کورمه‌دی. چونکه : مسلمانلق؛ عمومی برقارده‌شلك اولدیغندن بالعموم اهل اسلام بربرینك منتسبی دیمکدی .

خلاصه : دین غیرتی ؛ مسلمانلغك رابطهٔ اجتماعیه‌سی اولدی که اونك مفهومی داخلنده وطنپرورلك ، تعاون وتناصر ، اخوت دینیه کبی مزایای عالیه‌ده مندمج بولونویوردی .

بوغیرت سایه‌سنده حقوق بشر نقطهٔ نظرندن عصر نبویده او درجه‌ده برمساوات حصوله کلشدی که عربلق ، عجملك ، افندیلك، کوله‌لك مثللی اعتباراته بیله اهمیت ویریلمه‌مش ، سیدالسادات علیه اکمل الصلوات افندیمز ؛ جناب (سلمان) کبی آزادلی وایرانلی بر کوله‌یه « سلمان بزدندر ، اهل بیتمزدندر » التفاتنده بولونمش ، حضرت عمر کبی برذات عالی ، جناب صدیق حقنده « ابوبکر افندیمزدر ، بلال افندیمزی آزاد ایتمشدر » دیه‌رك حبشلی بر کوله بولونان بلال حضرتلری ایچین (افندیمز) تعبیرینی قوللانمش، سلمان فارسی‌ده مملکتنده بویوجك بر آدام اولادی ایکن « بن ؛ اسلام اوغلی سلمانم » دیه‌جك قدر برتواضع دیندارانه کوسترمشدی .

نسب وعصبیت غیرتی؛ سوق غفلتله اصحاب کرام آراسنده برقاچ دفعه آلولنمش وعادتا مقاتله وقوعنه رمق قالمشکن رسالتپناه افندیمز طرفندن مسببلری تعزیر وحرکتلری تقبیح بویورولوب حادثه‌لر باصدیریلمشدی .

طاهرالمولوی

مقالات

عالم اسلام و آلمانيا

صوك زمانلرك وضعيات سياسيه‌سی الجاآتيله غايت طبيعی اولارق اسلام عالمی ايله جرمان عالمی آره‌سنده حصوله كلمكده اولان محادنت ومقارنت نهايت شو حادثهٔ عظيمه‌ده بر اتفاق سياسی‌يه منجر اولدی. بزمله آلمانيا آره‌سنده نه عرقی بر مناسبت، نه‌ده دينی بر رابطه اولمديغی حالده مبرم بر احتياج، متقابل بر منفعت بزی پك سهولت و صميميتله برلشديردی. اودرجه‌كه اورته‌يه چيقان دشمن مشترك قارشوسنده همان سلاحه صارلمقدن باشقه برشی دوشونمدك.

بوده پك طبيعی ايدی. زيرا كرك انكليزلر، كرك فرانسزلر وروسلر برچوق زمانلردن بری عالم اسلامی استيلا وتضييقلری آلتنده أزييور، ايكله‌دييور؛ قيداسارتلرينه‌دوشن مسلمانلرك يكانه اميدكاهی اولان دولت عليه‌نك مزار انقراضنی حاضرلامقله مشغول اوليورلردی. پك اليم حادثه‌لر، پك آجی تجربه‌لر انكليزلرله فرانسزلرك وروسلرك عالم اسلام وخلافت اسلاميه‌نك نه‌يامان بردشمنی اولدقلرينی بزه پك كوزل اوكره‌تمشدی. ديكر طرفدن بو ملتلرك جرمان عالمی اطرافنده اونی بوغمق ايچون قوردقلری طوزاقلرده آلمانلری پك متأثر ايدييور، انكشافلرينه مانع اوليوردی. ديمك كه اونلره قارشی آلمانيا ايله عينی وضعيتده بولونيوردق. ايشته بو وضعيتك ايجاباتی اوله‌رق حرب عمومی باشلار باشلاماز ملت اسلاميه ايله آلمان ملتلرينك مقدراتی بربرينه باغلاندی. مستعيناً بتوفيقه تعالی بزده بو جدال عظيمه كيريشدك.

شيمدی همان دردت سنه اوليوركه بو مشترك دشمنلرله چارپيشيورز. بو اوغورده فدا ايتديكمز جانلر يوزبيكلری آشدی. اوموزلرمزه يوكله‌نديكمز يورجلر يوزلرجه ميليونلری كچدی. بونكله برابر برچوق ولايتلرمزده دشمنك استيلاسنه معروض قالدی. كريده قالانلرك چكدكلری صيقينتيلر، قاتلاندقلری محروميتلرده بی‌حد وپايان. بويله اولديغی حالده بويوك صبر ومتانت كوستره‌رك بوكون آلمانيا ايله اتفاقمزك اصابتی قناعتنده ثابت قدمز. بو خصوصده هيچ بر ندامتده حس ايتمش دكلز. بز امينزكه بو فدا كارلقلريمز تلافی ايديله‌جك، بو مجاهداتمزك ثمراتی اقتطاف اولونه‌جقدر.

نته‌كيم بويوك دشمنلرمزدن برينك چوكمسی اوزرينه ايلك ثمره‌لر اقتطاف اولونمه‌يه باشلادی. قافقاسياده برقسم اراضيمزی استرداد ايتدك. روسلرك استيلا وظلمی آلتنده ايكله‌ين دين قارداشلرمز ايچونده فوز و خلاص قاپولری آچيلدی. باشمزده بر كابوس كبی طولاشان، صرف بزم حياتمزه قصد ايچون وجوده كتيرلمش اولان موسقوف دوننماسنه‌ده وضع يد اولوندی.

شيمدی بو مسئله‌لری حسن صورتله نتيجه‌لنديرمك؛ هنوز نهايته وارمه‌ماديغمز بو صعب المرور ديكنلی يوللرده شوق ايله يورويه‌بيلمك ايچون قلبلرمزه قوت واعتماد ويره‌بيله‌جك بر صورتده آنلری صاغلام اساسلره ربط ايتمك اقتضا ايدر. متفقلرمز كندی حدودلرينه و عرقداشلرينه تعلق ايدن مسئله‌لری مرضيلرينه موافق بر صورتده اساسلی نتيجه‌لره ربط ايتديلر. متفقلرمزی بويله مقصدلرينه نائل اولمش كورمكله حس ايتديكمز ممنونيت هرحالده انلردن آشاغی دكلدر. لكن بزم حدودلريمزه، بزم حيات ومنافعمزه تعلق ايدن مسئله‌لر هنوز بر نتيجه‌يه ربط اولونمادی. انشاالله بو مسائلده بزم مرضيمزه موافق بر صورتده حل اولنورده بزم ممنونيتمزله متفقلرمزده دلشاد اولور. وآره‌مزده‌كی اتفاق وصميميت بر درجه‌ده دها قوت بولور. انكليزلرك اتفاقمز عليهنده عالم اسلامده‌كی تزويراتی، پروپاغاندالريده حكمدن ساقط اولمش اولور.

معلومدركه عالم اسلامك آلمانيايه قارشی اولان تمايلاتنی دكيشديرمك ايچون انكليزلر بيقماز، اوصانماز پروپاغاندالرده بولونيورلر. بو خصوصده هپ استناد ايتدكلری نقطه شودر:

— ای مسلمانلر، آلمانيانك عالم اسلام حقنده‌كی توجهنك صميميتنه اعتماد ايتمه‌يكز. اسلام مملكتلرينك هيچ بريسی تحت استيلاسنده بولونمديغی ايچون بويله ظاهرده مسلمانلره دوست كورونيور. براسلام مملكتنك مقدراتی آلمانلرك النه كچسون‌ده اووقت كوروسكز...

بونك محض تزوير اولديغنه بز قانعز. فقط بوتون عالم اسلامی‌ده بوكا ايناندرمق آلمانيايه دوشر بر وظيفه‌در. شيمدی تام تجربه وامتحان زمانيدر. بوتون مسلمانلر بو مسائل متحده حقنده آلمانيانك اتخاذ ايده‌جكی طور وحركته منتظردر. آلمانيا بوكون كرك دولت عليه‌يه، كرك ديكر اقوام اسلاميه‌يه اولان توجه ودوستلغنی بالفعل كوستروب انكليزلرك تزويراتی حكمدن دوشوره‌جك بر موقع فرصتده بولونيور. بوكا موفق اولديغی تقديرده بوتون عالم اسلامك قلبنی، محبتنی قازانمش اوله‌جقدر.

بو محبتك حالاً اولسون، استقبالاً اولسون تأثير واهميتی البته تقدير اولونمقده‌در. اسلام عالمی هنوز يپراتمامش باكر بر قوتدر. اير كيج بونك انتباهی شبهه‌سزدر. آرزو اولونوركه بو بويوك عالمك انتباهی خليفه‌نك متفق اولانوه اوچيوز ميليون مسلمانك ابدی دوستی اولديغنی، بويوك ايمپراطورلرينك لسانيله سويله‌ين آلمانيانك مظاهرتيله وقوعه كلسون. بوايسه آنجق عالم اسلامك قلبنی قازانمقله اوله‌بيلير. يوقسه بو ايلك تجربه‌ده بردفعه مسلمانلرك اميدی قيريليرسه دشمنلرك بوندن پك بويوك استفاده‌لر تأمين ايده‌جكلرينه شبهه يوقدر.

بزه كلنجه بز حقيقی وطبيعی متفقمز اولان آلمانيانك بو خطايه دوشميه‌جكنه، مسئله‌نك حالاً وآتياً اهميت وعظمت سياسيه‌سنی نظر تأمله آله‌رق بويله بر فرصتی الدن قاچيرمايه‌جغنه قائلز. بنابرين آره‌مزده‌كی محادنتك پك طبيعی وصميمی باشلاديغی كبی غايت متين ومتقابل منافعه ابتنا ايدرك الی‌ماشاالله دوام ايده‌جكنه‌ده قناعت تامه‌مز واردر.

حبشستانده مهم حادثه‌لر

حبشستان ، اون میلیونه بالغ برقوم بهادرایله مسکون آفریقانك جوف مظلمنده بحراحمره یقین ، برقطعه‌در . اهالیسی اوچ عنصردن متشکلدر : یمن عربلرینك نسلندن اولان سامیلر ، حامیلر وزنجیلر. دین رسمیسی اسکندریه کلیساسنه تابع نصرانیت موحده‌در. مع‌مافیه حبشستانك اك شجیع قبیله‌لری ، اك قوی رجالی دین اسلام ایله متدیندر . حبشستانك اوچ بویوك ولایتی تمامیله مسلمانلره عائددر. بونلرك نیم مستقل ، « نجاشی » تسمیه اولنان حکمدارلری واردی . فقط انکلیز سیاستی اهل اسلامی موقع حاکمیتدن دوشورمك ایچون مصرده‌کی قبطی کلیساسنی آلت اتخاذ ایدرك ایمپراطور (منلیك) ایله بالجمله رؤسایی [۱] تهییج ایتمش ، تعصب دینیلرینی کوروکله‌مش ، جمله‌سنی بو مسلمان حکمداری اسقاط ایچون برلشدیرمش ایدی . نهایت بونلرقوتلرینك تأمین ایلدیکی فائقیته استناداً او حکمدار مسلمه: رعایاسنه طوقونمامق شرطیله یاخرستیانلغی قبول ایدرك حکمدارلقده دوام ایتمکی ، یاخود ترك حاکمیت ایلمکی تکلیف ایله‌دیلر . بونلردن برینی قبول ایتمه‌دیکی تقدیرده کندیسنی و بوتون مسلمانلری امحا ایده‌جك برمحاربه‌یی اعلان ایده‌جکلرینی مقام تهدیدده بیان ایتدیلر . اوزون حسبحاللردن و مجادله‌لردن صکره اهل اسلام حکمدارك ، مسلمانلرك صیانتی ایچون ، برنجی شرطی قبول ایلمسنه اصدار فتوی ایلدیلر . نجاشی خرستیانلغی بالمجبوریه قبول ایلدی ، تعمید ایدلدی ومیخائیل تسمیه اولندی !

حبش خرستیانلری بونکله‌ده اکتفا ایتمیوب نجاشینك تکرار مسلمانلغه دونمه‌سی و بوصورتله مسلمانلرك تدریجاً امحا و یا ارتداد ایتدیرلملری ایچون ایمپراطور منلیکك ایکنجی قیزی (شواجاسی)نی میخائیله اولندیردیلر . بوازدواجك ایلك ثمره‌سی اوله‌رق « لیج یاسو » ۱۸۹٦ سنه‌سنده طوغدی . منلیکك وارث سلطنتی اوله‌جق برارککاوغلی بولنمدیغندن و وفاتندن بر قاچ سنه مقدم فلج ایله معلول بولندیغندن (لیج یاسو)یی نائب سلطنت اتخاذ ایتمکی دوشونمش ، بویوك قیزینی تخت ایمپراطوری‌یه اجلاس ایتمك ایسته‌ین زوجه‌سنك ، پاپاسلرك اعتراضاتنه حواله‌ٔ سمع اعتبار ایتمه‌مشدی . چونکه برقادینك جنکجو ونیم وحشی برملتی اداره ایده‌میه‌جکنه ، والیلر و امرا آره‌سنده منتشر شدید رقابتلره ، شخصی احتراصلره آنجق قوی برحکمدارك مقاومت ایده‌بیله‌جکنه قانع ایدی . بناءً علیه (لیج یاسو) یی ولی عهدسلطنت اتخاذ ایتمکده اصرار ایتمش و ۱۹۱۳ سنه‌سنده (لیج یاسو) حبشستانك شهنشاهی و نجاشیٔ اکبری اولمشدی . واقعا بر چوق والیلر بوکا اعتراض ایتمش ، فقط بونلرك هپسی حکمدار جدیده اطاعت ایتمکه مجبور اولمشدی . (لیج یاسو) مملکتنی ، حزم ورویت ، عدل

[۱] رؤسا : ولایاتك حاکملری ، نجاشیلر : نیم مستقل حکمدارلردر .

وانصاف ایله اداره ایتمکه باشلامش ؛ فقط چوق کچمه‌دن تلغرافلر مشارالیهك عزل ایدیلوب یرینه منلیکك بیوك قیزی (وتیزا روز اودیتو)نك ایمپراطوریچه ، « هرار » والیسی (دجاس بشاره بن الراس)ك ولی عهد اعلان اولندیغنی خبر ویرمشدی .

بو غریب حادثه‌نك اسبابنی اکلامق سراقیله آوروپا غزته‌لرینی مطالعه ایدرکن بوحادثه‌نك اولا حرب عمومینك اعلانی و دشمنلرك انتریقه‌لریله ، ثانیاً خلافت اسلامیه و بتون عالم اسلام ایله علاقه‌دار اولدیغنی اکلادق .

معلومدرکه بحر احمر سواحلیله عدن خلیجی مقدما سلطنت سنیه‌نك ممالکندن ایدی . بوسواحلك آفریقایه عائد قسمی ، مصره یقینلغی اعتباریله ، اداره‌سی مصره ویرلمشدی . وقتا که انکلیزلر مصری اشغال ایتدیلر ، فرانسه وایتالیانك اعتراضاتندن قورتولمق ایچون دشمنلرمزی چوغالتمق و طرفدارلر قازانوب سلطنت سنیه‌نك مطالبهٔ حقوقه قالقماسنه حائل اولمق ایچون بونلره مصرك املاکندن برپارچه تقدیم ایتمکله اسکات ایتمکی دوشونمش ، ۱۸۸۷ سنه‌سنده ایتالیایه اریتره‌یی ، فرانسه‌یه جیبوتی‌یی ویرمش وکندیسنه « بربره » و «زیلع»ه برابر صومالی آییرمشدی . باب‌عالی بتون بواجراآتی بروتستو ایتمش ، حقوق مشروعه‌سنی ایسته‌مکده اصرار ایتمشدی .

انکلتره‌نك بوافعالندن دولت‌علیه نقدرمتضرر اولدیسه حبشستانك‌ده استقلالی اودرجه مخاطره‌یه دوشمشدی . چونکه ساحل قاپانمش ، هم‌ده دشمن وطمعکار ملتلرله همجوار اولمشدی . اساساً ایتالیا بر قاچ سنه کچمه‌دن حبشستانه هجوم ایتمش ، فقط مغلوب ایدلمشدی . ایتالیا موفق اولسه‌یدی حبشستان صومالك و دیکر مملکتلرك عاقبتنه دوچار اولوردی . بو تاریخدن اعتباراً حبشستان تهلکه‌یی حس ایتمشدی . انکلیزلرك سودانی مصر اردولریله فتحندن صکره حبشستان هر طرفدن دشمنلرله احاطه اولنمشدی . واقعا حبشستان ۹۰۲ سنه‌سنده سودان مصری حکومتیله براتفاقنامه عقدیله هردرلو حقسزلغه رغماً حدودینی تعیین ایتدیرمشدی . فقط اشقیا تعقیبی وکوله تجارتنی منع ایتمك بهانه‌سیله مملکتنه واقع اولان تجاوزات بی‌حساب ایدی . بوتون بو حادثه‌لر حبشستانك باشنده بر سیف استیلانك پارلادیغنی و تهلکه‌نك محقق الوقوع اولدیغنی کوستریوردی . احتمال‌که صومال ملاسی ، انکلیز و فرانسزلر و ایتالیانلرله واقع اولان محارباتنده دشمنلرینی مغلوب ایتمسه‌یدی حبشلیلر نومید و استقلاللرینی ضایع ایده‌جکلرینه قانع اولورلردی .

حرب عمومینك اعلانته قدر حبشستان بوحالده ایدی . سلطنت سنیه حربه اشتراك ایدنجه یکی بروضعیت تحدث ایتمشدی . دولت‌عثمانیه ، عهود عتیقه‌یی الغا ایتمکله بحراحمر سواحلنك کافه‌سی تکرار عثمانلیلغنی استرداد ایتمش اولیوردی . بناءً علیه کنج ایمپراطور ساحل مذکورك بر قسمنه نائل اوله‌بی امید ایتمش وبیطرفلغنی اخلال ایتمه‌مك ایچون

آنجق صومال ملاسنه سلاح وذخیره کوندرمکله معاونته باشلامش و بویله‌جه دولت عثمانیه‌نك و صومالیلرك مودت و محبتنی قازانه‌جغی امید ایلمشدی . شبهه‌سز ، صومال قهرمانی دشمنلرینی طرد ایتدیکی تقدیرده حبشستان تهلکه‌دن قورتولمش وبحر احمر ساحلنده نائل مرام اولمش اوله‌جقدی .

صومال ملاسی انکلیزلره یوکلنه‌رك آنلری بر بره‌دن ماعدا بتون ساحللردن طرد ایتمش ، عینی زمانده عثمانلی عسکرلری (لحج) ی وجهات تسعه‌یی انکلیزلردن تخلیص ایله‌عدنه ، تام چاناق قلعه ایله کوت الاماره‌ده اوغرادقلری هزیمتلر زماننده ، کمال شدتله هجومه باشلامشلردی . بوسفر انکلیزلر شاشیردیلر . فقط ، کندی منفعتلری ایچون بشقه‌لرینه قان دوکدورمکه آلیشقین اولان انکلیزلر حبشلیلری ، تولدوردکاری کوچوك ملتلرك عدادینه داخل ایتمك ایسته‌دیلر وایمپراطور (لیج یاسو)دن بر جهتدن صومال قهرمانی ایله حرب ایتمه‌سنی ، دیکر جهتدن ایکی یوز اللی بیك عسکری عدنه وعراقه کوندرمسنی تکلیف ایتدیلر . بوکا مقابل کندیسنه بر استقراض و صومالك جنوبندن بر پارچه‌یی ویره‌جکلرینی ، حبشك تمامیت ملکیه‌سنی محافظه ایله کندیسنی متفق عد ایده‌جکلرینی ، مطلوب اولان عسکرلرك مقدارینی تزیید ایلدیکی تقدیرده یمنك بر قسمنی‌ده ممالکنه الحاق ایلیه‌جکلرینی ، حسیات دینیه‌یی تهییج ایده‌جك بر طرزده بیان ایلدیلر ...

کنج ایمپراطور بونلرك بریسنه اینانمادی ، هیچ‌سنی رد ایتدی . بیطرفلغی محافظه ایده‌جکنی ، عثمانلیلرك و آلمانلرك حبشستان ایچون بر تهلکه تشکیل ایتمه‌دکلرینی ، انکلیزلر کبی حریت وانسانیت (!) طرفدارلرینك حبشستانه قارشی بر سوء نیت بسله‌یه‌جکلرینی و بر تعرضده بولنمیه‌جقلرینك بدیهی اولدیغنی اخطار ایلدی ! بو جواب انکلیزلری پك حدتلندیرمش اولملی که کنج ایمپراطوردن انتقام آلمغه ، لیج یاسویی اسقاط ایتمکه ، بتون خاندانی محو ایتمکه اوغراشدیلر . عجبا نه یاپدیلر ؟

حبش کلیساسنك رئیسی (میتاوس) مصرده قبطیلر پطریقنه تابعدر . قبطیلرك مجلس ملیسی حبشستانه کنج قبطیلردن متشکل بر هیئت کوندرر ، وبونلر حبش خرستیانلرینك ترقیسنه چالیشیرلر . قبطیلر انکلیزلرك بنده فرمانبرده‌سی و مسلمانلرك دشمن بی امانی اولدقلرندن کیزلی اللر حبشستان ایمپراطورینك علیهنده چالیشمغه موافق بر واسطه بولمشدی . اساساً یوقاریده بیان ایتدیکمز وجهله لیج یاسونك معارضلری منلیکك بیوك قیزینی ایمپراطوریچه اوله‌رق اعلان ایتمك ایستیورلردی . همان قبطی کنجلریله پاپاسلر و بتون معارضلر برلشه‌رك ائتلاف دولتلرینك نفوذ واسلحه‌سندن استفاده ایتدیلر و ایمپراطورك (هرار)ده بولنمسندن بالاستفاده سرای حکومتده اجتماع ایدوب لیج یاسویی خلع ایتدکلرینی ومقام حکمداری‌یه منلیکك بیوك قیزینی اجلاس ایلدکلرینی اعلان ایتدیلر . ائتلاف دولتلرینك مطبوعاتی بو موفقیتی او درجه آلقیشلامش ، بوندن اوقدر ممنون اولمشدیلرکه کندی سرلرینی کندی دیللریله افشا ایتمشلردی .

ازجمله انکلیزلرك مصرده مروج افکاری بولنان غزته‌لرك بیاننه کوره : لیج یاسو هنوز یکرمی یاشنده بر کنج اولوب اطرافنده طوپلانان سوء نیت صاحبلرینك تحت تأثیرنده بولنمسنه بناءً اخلاقی بوزولمش وبتون رؤسا طرفندن حکمدارلغی تصدیق اولنمه‌دن پایتختدن حرکت ایدرك مملکتده طولاشمش ، (تیغره) یه مواصلتنده اوراده آلتی آی اقامت ایدرك پدرینی اورایه مستقل بر حکمدار و حبشستان ایمپراطورلغنه نائب اوله‌رق تعیین ایتمش ، بونك اوزرینه کافهٔ رؤسا ایمپراطورك بو احوالندن متنفر اولمش ؛ بالخاصه ایمپراطورك بر اسلام قیزیله ازدواج ایتمسی وزوجه‌سنك نفوذینه تبعیت ایدرك بولندیغی قطعه‌نك بتون والیلرینی عزل ایتمسی ، حتی هرار والیسی ما کوسین زاده‌یی دخی عزل ایدرك یرینه اقرباسندن برینی تعیین ایتمسی ما کوسین زاده‌نك طرفدارانی ادیس آبابا حکومتنه اعلان عصیان ایلمکه مجبور ایلمشدی . هیئت وزرا لیج یاسونك پایتخت خارجنده اجرا ایتدیکی بو اجراآتی کورنجه دار حکومتده کاهن (میتاوس) ك ریاستی تحتنده بالاجتماع حبشستانك وحدتنی محافظه واختلالی منع ومملکتی صیانت ایتمك ایچون لیج یاسونك خلعنه قرار ویرمش و منلیکك قیزینی ایمپراطوریچه و دجاسی ولی عهد اعلان ایلمشدر .

تایمس غزته‌سی حبشستانده جریان ایدن احوالك سرینی کتم ایتمکله برابر لیج یاسونك عثمانلی نفوذینه تابع اولوب حبشستانده عثمانلی سفیرینك تأثیری آلتنده منافع خرستیانیه‌یه مضر بر سیاست تعقیب ایتمسنه بناءً کندیسنك هرارده ، تحت تأثیرنده بولندیغی عثمانلی آرزولرینی اجرا ایتمکده ایکن ، خلع ایدلدیکنی ، (وللووغلاص) حکمداری اولان باباسنك نزدینه کیتدیکنی بیان ایلیور . سونینو ایتالیا پارلمنتوسنده نجاشینك عثمانلی و آلمان دسیسه‌لرینه ، کور کورینه انقیاد ایتمسنه بناءً خلع ایدلدیکنی بیان ایلمشدر .

دشمنلرك بیاناتی ایشته بو مرکزده ، عجبا حقیقت نه مرکزده‌در ؟

حقیقت شوندن عبارتدرکه ، مملکتمزك منافعنی متبصرانه وحازمانه بر صورتده تعقیب ایدن رجالمز دشمنلرك مساعی مضره‌سنی قوتلی بر ضربه ایله تار مار ایلمشلردی . نجاشی بیلیورکه بتون تهلکه آنجق ائتلافجیلرك طرفندن کله‌بیلیر . بناءً علیه حرب عمومی فرصتنی قاچیرمایه‌رق حبشستانك استقبالنی تأمین ایتمکه چالیشمش وزیلع ایله جیبوتی لیمانلرینی اشغال واریتره‌یه تعرض ایتمکی تصمیم ایتمشدی . بویله‌جه بیطرفلغی خیالی مواعده فدا ایتمامش اولیوردی . نجاشی وللووغلاص اهالیسنك مسلمان عسکرلرینی بو وظیفه‌یی ایفایه مأمور ایتمش و بونلر نجاشینك اعلان خلعنی متعاقب زیلعی اشغال ایتمش وجیبوتی‌یه تقرب ایلمشلردی . عینی زمانده نجاشی ، اسلام مملکتلرینك حکمدارلرینی مسلمانلردن تعیین ایتمکی موافق عدالت کورمش ،

بالخاصه اهالئ اسلامیه‌نك دجاسك ظلمندن نه‌لر چكدیكنی بالذات مشاهده ایلمش اولدیغنه بناءً شان جلیل عدالتی اعلا ایلمشدی . لیج یاسو بتون بو افعالی ، انكلیزلرله یوزوشدقدن صكره ، كندیسنه دین نامنه اعلان‌حرب ایتدكلری زمان‌اجرا ایلمشدی. انكلیزاونوتمشلردیكه تیغرا ، دللو، غاللاص ولایتلری كافةً اهل اسلام ایله مسكون اولوب جمله‌سی فریضهٔ جهادی ایفایه تشنه‌در. اونوتمشلردی‌كه بونلرك هپسی لیج‌یاسو ایچون هردرلو فداكارلغه آماده‌در . بناءً علیه نتیجه شوندن عبارتدی :

لیج یاسونك پدری اوغلنی خلع ایدنلرك اردولریله حرب ایدرك ادیس آبابادن سكسان كیلومتره مسافه‌ده مظفر اولدقدن صوكره پایتخته طوغرو ایلروله‌مش و ایلروله‌مكده دوام ایلمشدر . بونی متعاقب حبشستان ایله خارج آره‌سنده تلغرافلرك منقطع اولدیغنی اشعار ایدن رسمی بر تلغراف مصرده انتشار ایتمشدی . دها صكره‌لری ادیس آبابادن اسوبچره‌یه كلن تلغرافلر میخائیلك دشمنلرینی مغلوب ایدرك پایتختی استرداد ایتدیكنی ، انكلیزلری شرق وغربده دوچار انهزام ایلدیكنی، انكلیزلرك ضایع اولان یرلری استرداد ایتمك ایچون یكی قوتلر ارسال ایده‌جكلرینی بیان ایدییوردی .

بوندن بشقه یكی‌برمعلومات الـه‌مامش ایسه‌ده حوادثك جریانندن زیلعك ضبط ایدلدیكنی ، احتمال كه بر ره‌نك دخی حبشلیلر طرفندن تخلیص ایدلدیكنی استخراج ایده‌بیلیرز. بوكا مقابل انكلتره‌نك‌یكیدن برچوق قوتلر ارسال ایدرك حبشلیلرله اوغراشه‌جغی وارد ایسه‌ده صومال ملاسنه قارشی اظهار عجز ایدن انكلیزلرك صومال و حبشلرك برلشمه‌سیله دها عاجز ، دهاخاسر اوله‌جقلری طبیعیدر . غربده احراز ایدیلن موفقیت ایسه انكلیزلرك سوداندن عاصیلره امداد ایتمك اوزره كوندردیكی قوتلردركه بونلرك منهزم اولدیغی اكلاشیلیور. كورنیوركه میخائیل پایتختی قورتارمقله اكتفا ایتمیه‌رك سودان حدودینه‌ده تعرض ایدرك بعض شهرلری اشغال ایلمشدر . بونك اوزرینه انكلیزلرك اندیشه‌سی زیاده‌لشدی. چونكه اسلام مجاهدلرینك سودانده ساكن، صلابت وحمیت دینیه‌لریله ، اقدام‌وبسالتلریله مشهور اولان اهل اسلامه جهاد مقدس حوادثی اخبار ایله عمومی بر نائره‌نك انفلاقنه سببیت ویره‌جكلری بدیهی ایدی . بناءً علیه انكلتره قوای امدادیه ارسال ایدرك ایمپراطوریچه‌نك طرفدارانی تأیید ایتدیسه‌ده ایكی آی مقدم ایمپراطوریچه وفات ایدنجه رؤسای مختلفه آره‌سنده‌یكیدن اختلافلر ظهور ایتدیكندن لیج یاسو تكرار فعالیته باشلایه‌رق ائتلاف دولتلرینكَ و بالخاصه انكلتره‌نك بشقه ساحه‌لرده مشغولیتدن استفاده ایتمشدی . وارد اولان تلغرافلر لیج یاسونك مظفریتنی بیلدیرییوردی . تلغراف آژانسلری دشمنلرك یدنده‌بولنمه‌یدی لیج یاسونك قطعی مظفریتندن دخی خبردار اولوردق .

سوزه نهایت‌ویرمه‌دن مقدم‌لیج یاسونك برمسلمان‌قیزیله‌ازدواجی مسئله‌سندن بحث ایده‌جكز . طبیعی بوازدواج مشارالیهك مسلمانلغی قبول ایتدیكنی ، آبا واجدادینك دیننه عودت ایتدیكنی افاده ایدر. بونی بالخاصه پدرینی نائب مملكت تعیین ایتمسی وبویله‌جه خرستیانلرك حسیاتنی اوقشامسی تأیید ایدر . هرحالده مسلمان افریقانك یكی بر دوره‌یه داخل اولدیغی ، حبشستانك پك مهم برانقلاب كچیردیكی واضحاً كورونیور . بز ، دشمنلرندن قورتولمق ایچون اوغراشان بو شرقلی دولتك ، بو قوی وشجیع ملتك بیوك بیوك موفقیتلر احراز ایدرك نائل مرام اولمسنی تمنی ایلرز .

مكاتیب

موسقوه‌دن :

روسیه مسلمانلری مشاهیر محررلرندن موسی جارالله افندی طرفندن سیاح شهیر عبدالرشید افندی‌یه كوندریلن بر مكتوبك شایان دقت اولان قسملرینی شیوه‌مزه توفیق ایله بروجه آتی نقل ایدییورز :

محترم استاذ

سزك متعدد مكتوبلركزه اوزون، مختصر بر خیلی جوابلر یازدم . بر چوق كتابلر ، جریده‌لر كوندردم . نهایت زیارتكزده بولونمق مقصدیله « هاپاراندا » [1] یه قدر كلدمسه‌ده كوروشمك نصیب اولمادی . كناه بنم طرفده قالمادی .

روسیه كنجلرینك انقلاب حرارتیله حركت وفوران حالنده بولوندقلری شو كونلرده بوراده حاضر بولونه‌مدیكز البته سزك نفوذكز ، تجربه‌كز ایشلرك بر دائرهٔ اعتدالده جریانی تأمین ایدردی . البته سزك وجودكز خیردن خالی اولمازدی .

بورالرك احوالی غایت غریب بر شكل آلدی . خلقك طبیعتلری پك غفلشدی . بویوك انقلابك شو كونكی نتیجه‌لری حریت حركتلرینه، حریت فكرلرینه قارشی شایان حیرت بر نفرت اویاندیردی . حریت كبی بویوك مقصدلردن انسانلری تنفیر ایده‌جك قدر بر سفاهت ، بر مفسدت حصوله كلدی .

بوكون ۱۹۰٤ ـ ۱۹۰٦ قهرمانلری اورته‌دن غائب اولدیلر . روسیه تاریخنده غریب وسفالتلی بر حال. هرشی معناسز بر لاف ایمش كبی قالدی. باشقه ملتلره تقلید روحیله‌مختاریتلر دعوی ایتدك . ملی آلایلر تشكیل‌ایدوب حربیه‌ناظری اونیفورمه‌لرینی كیدك. نهایت‌ایش زماننده ، هجوم دقیقه‌سنده منهزم اوله‌رق بویوك قاپولرك مرحمتنه التجا ایتدك .

حریتدن بوتون نصیبمز شو اولدی . نیقولانك فرمانیله طوپلانان تاتار عسكری له‌تین فرمانیله طاغیلدی كیتدی . ملی امللری حمایه غایه‌سنه بر دقیقه اولسون خدمتده بولونه‌مادی . حربیه ناظرلرمزده‌ده بونی ادراك ایده‌جك قدر بر اهلیت كوروله‌مدی .

سزك‌سؤاللركزه جواب اولمق اوزره شونلری یازدم . ملی برجمهوریت تأسیس ایتمك امیدی سزده‌ده‌واردر . لكن بنم نظرمده شو كونكی قوغزه نسبتله بوكا موفق اوله‌بیلمك خیلی كوچ بر مسئله‌در .

[1] فینلاندیا ـ اسوچ حدودنده بر شهردر .

انقلاب کونلرنده قوتك یاردیمیله دکلده فرصتك مساعده‌سیله بویوك دعوالرك بایراقلرینی قالدیردق . شیمدی‌ده رجعت مجبوریتنده قالنجه رهبرلر عجزه دوشدیلر . حالبوکه بویله بر زمانده عجز کوسترمك هیچده روا دکلدر . ملی جمهوریتمزی اداره ایده‌جك قوتلرمز وار ایسه بو کون کوسترملی‌یز .

اسلام استقبالنك تملری قوروله‌جق بویوك کونده منورلر ، رهبرلر هیچ بر قدرت کوسترمیور ؛ ملت اسلامیه‌یه اوك آیاق اوله‌یور . بویله‌ی اولامیدی ؟ یالکز روسیه مسلمانلرینك دکل ، عموم دنیا مسلمانلرینك بو دهشتلی حربدن نصیبلری ، بوکون امید دائره‌سنی کچه‌میور . شیمدی امیدله اویالانه‌جق زمانمیدر ؟ شیمدی حرکت زمانیدر ، شیمدی قیام زمانیدر . بوتون ملل واقوام قایناشیور ، اوغراشیور . اسلام ملتلری آره‌سنده لایق وجهله بو غلیانی ، بو قیامی کوره‌میورم . اعانده ، مجاهده صداقت قالمامش . استیلای اجانب روحلری چوروتمش . اسلامك استقلالی ایچون ، اسلامك وحدتی ایچون چالیشیله‌جق ، اوغراشیله‌جق زمان بو زماندر . بوتون بو دهشتلی زحمتلری بوکون یالکز دولت علیه اوموزلرینه یوکلنمشدر . بونکله برابر الحق شایان تقدیر بر قهرمانلقله ، مقام خلافت عظمایه لایق بر بسالتله دین حضورنده ، ملت حضورنده بوتون وظیفه‌لرینی ایفا ایتدی ، هم پك کوزل ایفا ایتدی . بو حرکتیله ، بوقدا کارلغیله تماميله امانتك اهلی اولدیغنی اثبات ایتدی . الله شوکت واستقلالنده دائم ایتسون .

لکن بن بوکون شبهه‌ده‌یم : ١) شو کونکی محاربه‌ده عموم اسلام دنیاسنك نجات وخلاصی تأمین قیلنمازسه بوندن صوکره بویله بویوك فرصت بر دها ظهور ایدرمی ؟

٢) عمومی صلح ، برهست‌لیتووسق معاهده‌لرینی دولت علیه ضررینه تحویل ایتمزمی ؟

٣) دولت علیه اوروپا تسلطندن بوتون بوتون آزاده قاله‌بیلیرمی ؟

٤) علومدن تورکلرك ، بلکه عموم مسلمانلرك بولیله استفاده‌لری بوندن صوکره نه صیل تأمین قیلنیر ؟

٥) علوم اسلامیه‌نك محافظه‌سنه ، ترقی واصلاحنه خلقده ، حکومتده رغبت ویرده قوت بولونورمی ؟

٦) بوندن صوکره تعقیب قیلنه‌جق ملیت سیاستیله اسلامیت سیاستلری آراسنده بر آز ، یاخود هر وقت مخاصمه بولونمازمی ؟

محترم استاذ ، بوکون روسیه مسلمانلری سزه منتظردر . تشریف ایده‌جککزی تبشیر ایتمشلردی . لکن نه اولدی‌که کلمدیکز . مرور یوللرینی ، یاخود مساعده‌لرینی نه‌دن تأمین ایده‌مدیلر . بویله بر زمانده (میرباخ) ك بر اشارتی کافیدر . هر حالده ملت سزی بکلر . ان شاء الله فرصت بولوب کله‌سکز . باقی سلام واحترام ...

٢١ مایس ١٩١٨

موسی جارالله

شئون

ایرانده احوال:

برهست لیتووسق صلح قونفرانسی ، حکومت عثمانیه‌نك معزز دینداشمز ایران دولت اسلامیه‌سنه قارشی اولان محبت واخلاصنی کوسترمسنه نه کوزل بر وسیله اولدی . شمالی ایرانك روس عسکرلرندن تخلیه‌سی و١٩٠٧ ده انکلتره ایله روسیه آره‌سنده ایرانك مقاسمه‌سنه دائر عقد اولونان مقاوله‌نك الغاسنی طلب ایدن دولت علیه بو خصوصده متفقلریمزلرده مظاهرتنی استحصاله موفق اولمش وبو صورتله ایرانك استقلال وخلاصنه الندن کلدیکی قدر معاونتده بولونمشدر .

١٩١٦ مارتنده بندر عباس لیمانته بر قاچ ضابطه کلن میرالای برسی سایقس ایران حکومتنك موافقتی اولمقسزین ایران حوالئ جنوبیه‌سنك آسایشنی تأمین ایتمك بهانه‌سیله بیك قدر هندلی وانکلیز عسکریله درت بیك نفرده اجرتلی ایران افرادینی جمع وتعلیم ایتدیردکدن صوکره تدریجی بر صورتده کرماندن یزد واصفهانه قدر تسلط ایتمش واخیراً طهرانه کله‌رك استعفا ایدن قابینه‌یی تضییق ایله کندینی بوتون عجمستان ژاندارمه‌قوماندانلغنه تعیین ایتدیرمشدر . اوندن صوکره قزوین ، انزیلی ورشته قدر توسیع نفوذ ایدرك بحر خزرده‌کی ایران وروس واپورلرندن بر قاچ دانه‌سنی استیجار وغانبوطه قلب ایله تسلیح ایتمشدر .

بو آچیق کوز میرالایك تعقیب ایتدیکی غایه اولا عراق جبهه‌سنده بولونان اردومزك خط رجعتنی تهدید ایتمك ؛ ثانیاً بحر خزر طریقیله باکوده بولشه‌ویقلره ، ایرانده ارمنیلره بزه قارشی حرکت ایده‌بیلمك ایچون سلاح ، پاره وجبخانه کوندرمك ؛ ثالثاً شمالی قافقاسیا حدودنده بولونان مرتجع قازاق حکومتنه بولشه‌ویقلری مغلوب ایتمك ایچون معاونتده بولونمقدر . بو تهلکه قارشوسنده حکومت عثمانیه‌ده موقتاً تبریزی اشغال ایتمك مجبوریتنده قالدی .

انکلتره چوقدن بری ایران حکومتنی بزه قارشی اعلان حرب ایتدیرمه‌یه چالیشدیغی ، بو اوغورده پك چوق فدا کارلقلر اختیار ایدرك جاذبه‌دار بر طاقم مواعید ایله ایرانی قاندیرمق ایستدیکی حالده اخوت اسلامیه‌نك قیمتنی تقدیر ایدن وحقیقی دوست ودشمنی بیلن فدا کار ایرانلی قارداشلریمزی اغفاله موفق اوله‌مامشدر . فی الواقع استعفا ایدن حکومت نوعاما انکلیزلره متمایل ایسه‌ده ملتك حسیاتنه قارشی کلمکدن ومقدسات دینیه علیهنه حرکت ایتمکدن مجتنب ایدی .

مقاصد مشئومه‌لرینی حیله ایله تأمینه موفق اوله‌میان انکلیز مأمورلری فرانسز جبهه‌سنده‌کی مغلوبیتلرینی کورونجه هیچ اولمازسه ایرانده بیطرف بر حکومتك بولونمسنی التزام ایله اسکی قابینه‌یی تضییق ایتمشلر وبو تضییق اوزرینه نهایت قابینه استعفاسنی ویرمه‌یه مجبور اولمش وایرانك اك متین ومتحد قبائلی اولان بختیاریلرك رؤساسندن بر قابینه تشکل ایتمشدر . بو قابینه بعض محررلریمزك توهم ایتدکلری کبی بزه علیهدار اولمیوب بالعکس متین بر سیاست اسلامیه طرفداریدر .

بزی قافقاسیادن اخراج ایتمك ایچون الندن کلن هر شیئی یاپمه‌یه قرار ویردیکنی عوام قاره‌سنده باغیره‌رق بیلدیرن انکلتره حکومتی ،

یالکز قافقاسیه‌ده دکل، ایرانده دخی ـ اخوت اسلامیه‌نك تأثیری وحکومت سنیه‌نك تیقظ وانتباهی سایه‌سنده ـ خائب وخاسر قالمشدر. انشاءالله‌الرحمن حرب تمادی ایتدکجه روسیه‌نك باشنه کلش اولان فلاکت عالم اسلامك اك بویوك جلادی، اسلامیتك خصم مبینی ودولت علیه‌نك اك مضر دشمنی اولان انکلتره‌نك ده باشنه کله‌جکدر.

§ برست‌لیتووسق مخابراتی اثناسنده حکومت سنیه‌نك طلب واصراری اوزرینه، ۱۹۰۷ ده انکلتره‌ایله روسیه آره‌سنده ایرانك مقاسمه‌سنه دائر عقد اولونان مقاوله‌نك الغا ایدیلدیکی یوقاریده عرض اولونمشدی. بو خصوص حقنده «ورلد» نام انکلیز مجموعه‌سنده شایان دقت بر فقره مصادف نظرمز اولمشدر. برست لیتووسق معاهده‌سی احکامنك یکیدن تدقیق اولونه‌جنی شو صیره‌ده بونی حکومت سنیه‌نك نظر دقتنه عرض ایدر وعقد اولونه‌جق قونفرانسده بو کبی مضر مقاوله‌لرك تماماً اورته‌دن قالدیرلمسی ایچون مرخصلرمزك ابراز همت ودلالت ایتمسنی تمنی ایدرز. «ورلد» ك یازمش اولدیغی شایان دقت فقره شودر:

«۱۹۰۷ مقاوله‌سندن باشقه برچوق معاهده‌لرده‌ها واردر. بونلردن بری روس ـ ایران محاربه‌سنك ختامنده ۱۸۲۸ سنه‌سنده «تورکمن چای» ده عقد اولونمشدی. بو معاهده موجبنجه، ایروان وناخجوان دخی داخل اولدیغی حالده، اذربایجانك برقسمی روسیه‌یه الحاق ایدیلمش، شهبندرلرك واسع وشدید حق قضاسی تقرر اولونمش، ایرانك حیاتنه اك زهرلی خنجر کبی اجرای تأثیر ایدن بعض ایرانلیلرك حق حمایه‌سی قبول ایدیلمش، بوندن باشقه کمرك وارداتنه یوزده بش نسبتنده بر ویرکی وضع اولونمشدر. طبیعی بوتون بوحقلر الغا اولونه بیلیر. فقط شمدی‌یه قدر اولونامشدر. چونکه بو معاهده‌دن صوکره دیکر حکومتلر بونی اساس اتخاذ ایدرك هپسی بو یولده مقاوله‌لر عقد ایتمشلردر. طبیعی بونلرك الغاسی اوزون زمانه وبعدالحرب برچوق مخابراته محتاجدر. هرحالده ایران حکومتی امور داخلیه‌سنه قارشی شمدی‌یه قدر موجود اولان بو اجنبی مداخله‌سنی قبول ایتمیه‌جکدر. مع‌مافیه بوحق ایرانك مضرتنه اوله‌رق سوء استعمال ایدن یکانه حکومت روسیه ایدی.

روسیه و انکلتره آره‌سنده ۱۹۰۷ ده عقد اولونان معاهده نامه‌نك الغاسی مناسبتیله شایان دقت برنقطه‌یی بیان ایتمك ایسترز. مذکور معاهده موجبنجه کرك انکلتره‌نك منطقهٔ نفوذی داخلنده ویریله‌جك هر امتیاز ایچون صاحب منطقه‌نك موافقتنی استحصال ایتمك مجبوریتی واردر. بز روسیه‌نك منطقه‌سیله اشتغال ایتمکدن صرف نظر ایدرك جنوبی ایرانده‌کی وضعیتمزه باقه‌لم. بزم منفعتمزی تأمین ایدن بو مقاوله‌نك الغاسیله ایران حکومتی جنوبده‌کی غاز معدنلرینك امتیازینی آلمانیایه ویره‌بیلیر. کذلك برچوق فدا کارلقلرله شمدی‌یه قدر عراقدن بصره کورفزینه ایمنسه ممانعت ایده بیلدیکمز بغداد تیموریولنك ایرانك حوالئ جنوبیسندن کچه‌رك کورفزك بر لیماننه واصل اولمسی حقی‌ده بخش ایده بیلیر. طبیعی بویله برشی وقوع بولدیغی تقدیرده شمدی‌یه قدر اختیار ایتدیکمز بوتون فدا کارلقلر هبا اولوب کیدر. ایران حکومتنك بویله برشی یاپمق ایسته‌دیکی ظن اولونماسون. فقط شایان دقت اولان نقطه بویله برحقی استعمال ایده بیلمك وضعیتنده بولونمسیدر...»

کورولیور که حریت اقوام نامنه حرب ایتمکده اولدیغنی ادعا ایدن و فقط امم صغیره‌نك اك یامان غاصب حقوقی اولان انکلتره حکومتی اسکی نهب وغصب سیاستندن بردرلو وازکچمك ایسته‌میور. ایرانك استقلالنی قبول ایتمه‌یه یاناشمدیغی حالده دین قارداشلرمزی بزم علیهمزه تحریك ایتمکدن فارغ اولمایور. فقط شیمدی‌یه‌قدر موفق اوله‌مادیغی کبی بوندن صوکره‌ده بو امل مشئومنه موفق اوله‌میه‌جقدر. نته‌کیم رشت حاکمی مجاهد محترم کوچك خان وقبیله روسلره قارشی کندی مملکتنی قهرمانانه مدافعه ایتدیکی کبی بو دفعه‌ده میرالای بره‌ی سایقسك انتریقه‌لرینه قارشی کلمش و بوغاصبك سوق ایتدیکی قوتلری طرد ایلمش، بولوندیغی حوالی‌یه هیچ بر انکلیز ادخال ایتمه‌مشدر. طهرانده اونك علیهنه یاپمقده اولدقلری انتریقه‌لرده نتیجه‌سز قالمشدر. حاصلی اسلامیتك اك بویوك خصمی اولان بوغدار انکلیزلر محو اولمایجه عالم اسلام و بالخصوص عثمانلی و ایران حکومتلری راحت یوزی کورمیه‌جکلردر.

∴

هندستانده احوالی:

حرب عمومی بدایتندن بری شیمدی‌یه قدر هندستانده جریان ایتمش اولان احواله دائر مفصل معلومات آلینه‌مادیغی حالده آره صیره انکلیز غزته‌لرنده ورسمی تبلیغاتده کوردیکمز معلوماتدن آکلاشیلیور که اولاجهاد مقدس اعلانی اوزرینه کرك هندستانده، کرك آکا ملحق اولان بلوجستانده مدهش هیجانلر پیدا اولمش، برچوق اختلاللر وقوع بولمشدر. یالکز بلوجستانك جنکاور قبائلنه قارشی انکلیز حکومتی ۱۹۱٤ ـ ۱۹۱٦ ده آلتی هیئت سفریه سوق ایتمه‌یه مجبور قالمشیدی. انکلیز اردوسنك هردرلو وسائط فنیه‌سی اولماسه‌یدی، یاخود مجاهدین اسلامك النده عینی وسائط بولونسه‌یدی ویا هیچ اولماسون بزدن جدی بر امداد کوره‌بیلسه‌لردی بو قانلی اختلال و محاربه‌لرك آردی آرقه‌سی بیتمز؛ انکلیزلرك باشنه اك فجیع، اك قورقونج غائله‌لر آچیلمش اولوردی. بوقدر وسائطسزلکه رغماً دین اوغورینه سوه سوه فدای نفس ایدن ودشمنلرمزی سنه‌لرجه ازعاج ایدن فداکاران اسلامیانه وشهدای مجاهدینه بزدن بیك حرمت، بیك فاتحه...

هندستان حدود غربیه‌سنده متوطن اولان جنکاور مهمند قبائلندن اوتوزبیك مجاهد برسنه فاصله ایله ایکی دفعه عصیان ایتمشلر، شمالی هندستانده انکلیزلری آیلرجه تعجیز وازعاج ایتمشلر وآنجق محدود اولان جبخانه‌لری توکندکدن صوکره کندیلرینه قارشی سوق اولونان قوای عسکریه‌نك قوماندانی طرفندن تقدیم اولونان شرائط صلحیه‌یی قبول ایتمه‌یه مجبور قالمشلردر.

هندستانك شمال غربی حدودنده بولونان محسودی قبائل جنکاورانه‌سی‌ده کذا ایکی دفعه عصیان ایتمشلردر. صوك حرکت وقیاملری‌ده آنجق اوچ آی اول ختام بولمشدر. انکلیزلر بونلره قارشی کلمکدن

عاجز قالدقلری ایچون برچوق طیاره‌لر قوللانه‌رق بونلرك مسكنلرینی احراق ایتمشلر؛ قادینلرینی، چولوق چوجوقلرینی قتل ایتمكده ابراز مهارت ایلمشلردر. بویله جنوار وقاتلی برمدنیتـه مظهر اولمیان مرد، یكیت اسلام مجاهدلری موقتاً انتقام آلمقدن صرف نظر ایتمه‌یه مجبور قالمشلردر. ایشته حریت اقوام ایچون، ملل صغیره‌نك موجودیتی ایچون حرب ایتمكده اولدیغنی ادعا ایدن انكلتره‌نك جنایاتندن یكی بر نمونه!...

آفریدیلرله نجاب اهالیسی وولایات مركزیه سكنه‌سی میاننده اوفاق تفك حركتلر اولمش‌سه‌ده وسائطسزلك یوزندن مع التأسف عقامته محكوم قالمشدر. بوكا رغماً صوك كلن انكلیز غزته‌لرندن آكلاشیلیوركه ولایات مركزیه اخذ عسكر هیئت عمومیه‌سی، مملكتده حكمفرما بولنان شقاوت واسایشسزلكه بردرجه‌یه‌قدر قارشی كله‌بیلمك ایچون اوتوز یاشنی متجاوز اولانلردن بولیسك یاردیمیله واسع بر میلیس قوتی تشكیل ایتمه‌یه قرار ویرمشدر.

بنغاله‌ده آمریقادن عودت ایدن هندوسلرك یایدقلری اوفق قیاملر، قراریلر طرفندن ایقاع ایدلمكده اولان شقاوت سیاسیه حریك بدایتندن بری معلوم اولدیغی جهتله اعطای تفصیلاتدن صرف نظر ایدیورز.

§ هندستان احوال سیاسیه‌سی ایسه دها قاریشیق بر حالده‌در. حرب عمومی اثناسنده كرك مسلمان، كرك هندو رؤسای سیاسیه‌سندن بر چوغی توقیف و حبس ایدلدیكی كبی، مطبوعات قانوننك دها فجیع برصورتده تطبیق اولونمسنه رغماً حركات سیاسیه توقف ایتمه‌مش، بوندن آلتی آی اول یعنی ٢٦ كانون اول ١٩١٧ده هندستان ملی قونغره‌سی مادام بەزانتك ریاستی آلتنده انعقاد ایدرك هندستانه درحال آوسترالیا شكل حكومتنه مطابق بر مختاریت ویرلمسنی ایسته‌مشدی.

« انكلیز حكومتی دائماسرد اولونان اعتراضات كاذبه‌نك اساسسز اولدیغنی كوسترمك ایچون اهالیٔ محلیه‌یه كرك مجلس عالی، كرك شورای دولت واداری مأموریتده اكثریت مطلقه ویرمك شرطیله اون سنه طرفنده تشكیل ایده‌جكمز مجلس مبعوثانك مقرراتی حكومتك تصدیقنه متوقف اولمسنی قبول ایدرز. آرتیق باشقه دورلو وعد وتهدید ایله بزی مقصدمزدن منع ایده‌مزلر.» دییه بالاجماع قرار ویردیلر.

درت كون صوكره قالكوته‌ده عموم هندستان مسلمانلری جمعیت اتحادیه‌سی عقد اجتماع ایدرك هندستان ملی قونغره‌سنك ویردیكی قراری عیناً قبول ایتدكدن باشقه اوچ شرط علاوه ایتمشدر:

١) بالاده ذكر اولونان مجالسده وحكومت مأموریتلرنده مسلمانلره حق وانصاف دائره‌سنده معین بر نسبت ویرمك،

٢) اردو لسانی یازیسنده عربجه حروفاتدن باشقه بر حروفات استعمال ایتمه‌مك،

٣) قربان بایرامی ومحرم احتفالاتنده كمافی السابق مسلمانلره ممانعت ومداخله ایدلمه‌مك.

بو ایكی هیئت بوتون هندستان اهالیسنك ملی ممثللری اولمق حسبیله بونلرك ویردكلری قرارلرك اهمیتی دركاردر. انكلیز حكومتی هندستانده‌كی سیاسی جریانلره كوره مهم تدابیر اتخاذ ایتمك، یاخود هیچ اولمازسه اورانك خلقنی امید ایله اغفال ایلمك اوزره هندستان ناظری میستر موناغوبی هندستانه كوندرمشدی. میستر، محلنده تدقیقات اجرا ایتمك؛ رجال حكومتله، مأمورین محلیه ایله وخلقك هرطبقه‌سیله، بالخصوص سیاسی پارتیلرك رؤساسیله مذاكره‌ده بولنمغله مكلفدر. اونك مقصدی حرب اثناسنده هندستانه هم مالاً، هم‌ده بدناً بعض فداكارلقلر تحمیل ایده‌بیلمك ایچون الكابی چاره‌لری تحری ایلمك؛ هندیلرك آمال ملیه‌سنی تطمین، تعدیل، یاخود تعطیل ایچون اك مناسب یولی بولمقدن عبارتدر. بناءً علیه هرولایتده عمومی بر بر اجتماع عقد ایتدیردكدن باشقه دهلیده كندی ریاستی آلتنده مهم براجتماع عقد ایتمشدی. اخیراً لوندره‌یه عودت ایدرك تنظیم ایتدیكی راپوری انكلتره حكومتنه تقدیم ایلمشدر.

انكلیزلر میاننده تهلكه‌یی ادراك ایدن وهندیلره بعض حقوقلرینی بخش ایتمك ایسته‌ین حریتپرور بر اقلیت تشكیل ایتدكلری، محافظه‌كار پارتیسی ایسه هندستانك وضعیت قدیمه‌سنی محافظه وابقا ایلمك طرفداری اولدقلری حالده انكلیز حكومتی پك مشكل بر وضعیتده قالیور. بر طرفدن هندستانده‌كی نزاكت احوال وتهلكه ایله مالامال اولان وضعیت، دیگر طرفدن استناد ایتدیكی پارتینك طمعكارلغی وانكلتره‌نك حربدن متولد تحمل ایده‌كلدیكی آغیر دیونات یوكندن بر قسم مهمی هندیلرك قانندن اوده‌مك فكری آره‌سنده متحیر بر حالده‌در.

میستر نیلان ریاستی آلتنده اوچ اعضادن متشكل بر هیئت ملیه حقایق احوالی شرح وتفصیل ایتمك اوزره انكلتره‌یه كلمك ایسته‌مشلردی. انكلتره حكومتنك امریله بوسیاحتدن منع ایدلمشلردر. عوام قاره‌سندن بومسئله موضوع بحث اولونجه حكومت نامنه اداره‌ٔ كلام ایدن ذوات دیمشدركه: « اوت، بز بونلرك كلملرینی منع ایتدك. زیرا هندستان ناظری اوراده تدقیقاتله مشغول ایكن بوندن اول تغلیط افكار وتخدیش اذهان ایده‌جك بر هیئتك كلمسی موافق دكلدر. ثانیاً سیاسی نطقلر، مهیج خطبه‌لر وحدت ملیه‌یی تأمین مقصدیله حربدن طولایی منع ایدلمش اولدیغی جهتله بونلرك كلملرندن بر فائده حاصل اولمایه‌جقدر.

ثالثاً: وضعیت حربیه‌مز پك خطرناك اولدیغی وبوتون ایمپرا-

طورلغك موضوع بحث بولنديغى برصيره‌ده هندستان نامنه متحكمانه مطالباتده بولونمق عادتا فرصتدن استفاده ايدرك بزه قارشى برنوع تهديد صاييلير وهيچ بروقت انكلتره حكومتى طرفندن نه مساعده، نه‌ده قبول اولنه‌بيلير . ايشته بونك ايچون بونلره پساپورت اعطا ايدلمه‌مسنه امر ويردك .»

بو كبى ظالمانه‌تدابيرايله‌انكلتره‌نك‌هندستانى‌اداره‌ايده‌ميه‌جكنه‌دلالت ايدن مهم بروثيقه‌يه‌مصادف نظرمز اولمشدر. ۱ حزيران ۹۱۸ تاريخلى تايمس غزته‌سنده مندرج برتلغرافده دنيليوركه :

« بوتون هنديلرانكلتره حكومتى‌طرفندن وعد اولونان مختاريتى‌استحصال ايچون تاميله متحددرلر . هپسى ترقيات عاجله‌يه كمال حرارتله مشتاقدر . مركزيت اصولندن حصولى منتظر اوليان ترقيات علميه ، عرفانيه ، اجتماعيه وصناعيه‌يى بكله‌يورونى ايديبورلر. مختاريتله مستفيد اولان‌ديكر مستملكه‌لرمزه مساوى اولق ايچون هپسى عينى آرزوده‌درلر . هنديلرك مزاجى محافظه‌كار اولديغنه نظراً سياسى اختلالجيلرك مقدارى پك چوق دكلدر . ولايتك خلقك وكيللرى حكمنه‌تابع ولايت مجلسلرينك تشكيلى، هندستان‌حكومتنك حريتپرور قاعده‌لر تأسيسى ، معارف ابتدائيه‌نك تعميمى، حكومت مأمورينلرندن‌مناسب برمقدارينك اهالئ محليه‌يه اعطاسى وبوتون هندستانه حقيقى برمختاريت بخش ايدلمسى اون سنه‌يه قدر خلقك آرزوسنى تطمين ايده‌بيلير. زمانمز پك متحول وغير طبيعيدر . كيم دها فضله باغيررسه خلقك نظرنده اك بويوك آدم عد اولنور . اعتدال دائره‌سنده حركت ايدن بررئيس فعلى فائده كوسترمه‌نجه درحال خلع اولونيور ، يرينه دها مفرط بريسى كچيور. بناءً عليه هندستانك اصلاحات اساسيه‌سى وتشكيلات دستوريه‌سى نه‌قدر كجيكيرسه مشكلات اوقدر تزايد ايدر . »

تايمس كبى پك مفرط محافظه‌كار برغزته ، انكلتره‌نك اك شووه‌نيست مستبدلرينك مروج افكارى اولان برجريده بوحوادثى آنجق محقق ومدهش برتهلكه قارشوسنده قالينجه ويرمشدر . بناءً عليه هندستانك احوال سياسيه‌سى‌دخى انكلتره ايچون پك قورقونچ ، پك مهلك وحاد برحالده‌در .

ميستر نيلان علناً ديمشدركه: « انكلتره‌يه كيتديكم زمان انكليزلره اخطار ايده‌جكم‌كه شايد هندستانه درحال مختاريت بخش ايتمه‌يه‌جك اولورلرسه شرقده‌كى‌ايمپراطورلقدن‌محروم اوله‌جقلرينه قانع‌اولسونلر. »

هندستان رؤساى مليه‌سندن اولان ميستر غاندهى‌صوك‌زمانده بومباى ولايتنك هرطرفنده سياحت ايدوب اورانك زراعى‌حكومتك استبدادى و ويركى جمنده‌كى شدت وسوء استعمالى زائل اولمدقجه ويركى ويرمكدن امتناع ايتمه‌يه تشويق ايلمكده‌در . انكليز مأمورلرى بوحركتدن پك متوحش اولدقلرى وبعض سوء استعمالات موجود بولونديغنى اعتراف ايتدكلرى حالده موما اليهك قانون دائره‌سنده حركت ايتمسى و نفوذينك‌ده پك شديد بولونمسى حسبيله آنى منع ايتمكدن اظهار عجز ايتمكده‌درلر .

كچن ۱۱ مارت تاريخلى جلسه‌ده عوام قماره‌سى اعضاسندن‌ميستر تره‌وه‌ليان هندستان ناظرينه شو سؤالى صورمشدى :

« بلوجستانده‌كى ماريس قبائلى تجمع ايتدكلرى وقت اونلره قارشى سوق اولونان طياره‌لرك آتدقلرى بومبالر وياپدقلرى تخريبات يالكز عسكرى نقطه‌لره‌مى، ياخود قادينلرك وچوجقلرك‌ده بولونه‌بيله‌جكلرى يرلره‌مى قصد ايتمشدى؟ » حكومت نامنه جواب ويرن ميستر هربرت فيشر ديمشدركه : «هندستاندن بزه‌كلن تلغرافده ماريسده‌كى قبائل عاصيه طياره‌لر واسطه‌سيله تنكيل ايدلمش اولمسندن بحث ايديليور . بوندن قادين و چوجقلرك بولونه‌بيله‌جكلرى يرلرك بومباردمانى آكلاشيلماز ! . . .»

ايشته انكلتره‌نك عالم اسلامه قارشى ارتكاب ايده‌كلديكى شنيع وفجيع جناياتدن برى كندى مبعوثلرى طرفندن رسماً مجلسده سويلنمش ، صحيفهٔ تاريخه تسجيل اولونمشدر . انكلتره حكومتى ترقيات فنيه‌سنه استناد ايدرك عاجزلره قارشى هردورلو جرائمى ارتكابدن اجتناب ايتمه‌مكده‌در . فقط جناب حق‌ده بو معصوملرك انتقامنى آلمق ايچون اوندن دها متفنن اولان آلمانلرى اونلرك باشنه مسلط ايتمشدر . « والله عزيز ذوانتقام . »

قارئين كرامه

احوال حاضره طولايسيله آبونه بدلى بالضروره ـ ايلك صحيفه‌ده محرر اولديغى اوزره ـ تزييد قلنديغى جهتله آبونه‌لرك ختام نومرولرى اوكا كوره تصحيح اولونمش وهر آبونه‌نك ختام بوله‌جغى نومرو دخى قوشاقلر اوزرنده آيريجه كوستريلمشدر . بناءً عليه ارسالاتك بلاانقطاع دوامنى آرزو بويورانلر برقاچ نسخه اول بدلى كوندره‌رك آبونه‌لرينى تجديد ايتديرملرى رجا اولنور.

آى يلديز مطبعه‌سى
اشرف اديب

213

آبونه شرائطی
عثمانلی ، خارجی هر یر ایچون
سنه‌لکی (٢٥٠) ، آلتی آیلغی
(١٣٠) غروشدر .
[نسخه‌سی ٥ غروش ،
مقدملری ٥٢ نسخه‌در .]

اداره‌خانه
باب‌عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات
آبونه بدل پشیندر
مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور ، درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولونماز .

سبيل الرشاد

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

اخطارات
آدرس تبدیلنده آلتمش پاره
غروش کوندرلیدر .
مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولملی وآبونه صره
نومروسی محتوی بولنمسی لازمدر .
ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه ده
یازلمسی رجا اولونور .
پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغنك واضحاً یازلمسی
رجا اولونور .

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم
باش محرری: محمد عاکف
صاحب ومدیر مسئول: اشرف ادیب
اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ٣٦٢ — ٩ شوال — پنجشنبه — ١٨ تموز ٣٣٤ — جلد ١٤

بیاننامهٔ حضرت خلافتپناهی

اردو ودونانمای همایونمه

« امیرالمؤمنین اولوخاقان وباش قوماندانمز قارداشم سلطان »
« محمد خان خامس حضرتلرینك هیچ‌بر زمان آغلاتان ضیاعیله امر »
« قوماندا اکثری اله آلیورم . سنه‌لردن بری بیك مشکلات ایچنده »
« عثمانلی واسلام تاریخنه خانه‌دانم ایچون شانلی صحیفه‌لر علاوه »
« ایدن سز آرسلانلر بوردینك قهرمان یاورولرینه ممنونیت شاهانه‌می »
« بیان ایدر وبواوغورده حقك رحمتنه قاووشه‌رق ارمیدانلرنده »
« جان ویرمش اولان شهدایی کمال حرمتله آکارم . دین ووطنمزك »
« استخلاصی ایچون شیمدی‌یه‌دك پك قانلی برصورتده قهرمان »
« متفقلریمزله اوموز اوموزه دوام ایتدیردیکمز موفقیتله دولو »
« حرب سنه‌لری هرحالده آزالمقده‌در . فقط هنوز بیتمه‌مشدر . »
« مادامکه بوکونه قدر اولدیغی کبی جناب حقك حقلی دعوامزده »
« دائما بزمله برابر اولاجغنده ذره‌جه شبهه ایتمیه‌رك عینی صولت »
« جیدرانه ایله دشمنله صاواشمه‌ده دوام ایدیکز . هریرده کمال »
« شهامتله طاشیدیغکز سنجاغم سزه دائما ظفر وموفقیت یولی »
« کوسترسین . عنایت باری وامداد روحانیت پیغمبری سز قهرمان »
« عسکرلریمك معین وظهیری اولسون . »

محمد وحیدالدین

خط همایون

وزیر معالیسمیرم محمد طلعت پاشا

« برادر مکرمم سلطان محمد خان خامس حضرتلرینك ارتحال »
« دارنعیم ایللرینه مبنی جناب واهب الملکك ارادهٔ ازلیه‌سیله قانون »
« اساسیمز احکامنه توفیقاً اجداد عظامز تختنه جلوسمز وقوع »
« بولدی . سزك درکار اولان رویتکزه ودولتجه سبق ایدن »
« خدمات صداقتکارانه‌کزه بناءً مسند صدارت عهده‌کزه ومقام »
« مشیخت اسلامیه دخی موسی کاظم افندی عهده‌سنه ابقاءً وتجدیداً »
« توجیه ایدیله‌رك تشکیل اولنان هیئت جدیدهٔ وکلا تصدیق همایونمزه »
« اقتران ایله‌مش وسائر بالجمله مأمورین وحکامده یرلرنده ابقا »
« وتقریر قلنمشدر . »
« خاقان مغفورك سلامت دولت وملتك یگانه استنادگاهی »
« بولنان اصول مشروطیتك تأسیس واستقراری ایچون مصروف »
« اولان وجهله‌نك خاطرهٔ شکران ومنتدمه‌ی قوش بولنان همتلرینی »
« بورادە یادروتدکارایله واخص آمال وافکاریمز احکام شرعیه‌مزك »
« وقانون اساسیمزك تماماً اجرای تطبیق بولوندیغنی بیان ایدرم . »
« تأمین بقا وموجودیت مقصدیله اشتراك ایتمش اولدیغمز حرب »
« عمومی‌یی موفقیتله انتاج ایده‌بیلمك اوزره بالجمله قوای ملتك »
« توحیدی اقدم وظائف اولدیغندن بوغایه‌یه وصول ایچون توزیع »
« عدالت وتقریر امن وانضباط خصوصنده تزیید مساعی وغیرت »
« ایدلمکله برابر آداب حقیقهٔ اسلامیه ووقار وحیثیت عثمانیه‌نك »
« محافظه‌سنه اهتمام قلنمسی واحوال حاضره نتیجه‌سی اوله‌رق »

سبیل الرشاد جلد ١٤ عدد ٣٦٢

« حصوله کلان غلای اسعار سببیله اهالینک دوچار اولدیغی احتیاج »
« وضرورتک ازاله‌سی ایچون تدابیر سریعه ومؤثره اتخاذی ومجرمین »
« سیاسیه‌دن محبوس ویا موقتاً منفی بولونانلردن اصلاح حال »
« ایده‌نلرله جرائم عادیه اصحابندن ثلثان مدت جزائیه‌لرینی اکمال »
« ایلیانلرک عفو اولونمق اوزره دفترلرینک تنظیم وتقدیمی ومناطق »
« حربیه‌نک غیری محللردن ادارهٔ عرفیه‌نک رفعی ضمننده مناطق »
« مذکوره‌نک هیئت وکلامزجه بالتعیین بر آن اول عرضی وبو محللر »
« دیوان حرب عرفیلرنده رؤیت ایدلمکده اولان امور جزائیه‌نک ده »
« محاکم سوقی واستحصالات مملکتک تکثیریله احوال »
« اقتصادیه‌مزک اصلاحنه بالخاصه اعتنا ایدلمسی مطلوبمزدر . »
« دولتمزک سلامت وتزیید شان وقدرتی مملکتمزک الجاآت »
« ومقتضیات مدنیته کوره حصول ترقیاتی ضمننده عون حقه »
« وامداد روحانیت حضرت پیغمبری‌یه مستنداً واقع اوله‌جق »
« مساعیمزه وکلامزله مجلس عمومی ملیمزک وبالجمله مأمورین »
« حکومتمزک احوال حاضره‌نک اهمیت فوق العاده‌سنی پیش نظر »
« حمیت وغیرته آله‌رق اونسبتده بذل معاونت ایده‌جکلرینه وثوق »
« واعتمادم برکمالدر . »
« سلف محترممک دول مرکزیه وقوممشومز بولغارستان ایله »
« اتفاق وادامهٔ حسن مناسبت خصوصنده‌کی سیاستی منافع حقیقیهٔ »
« مملکته بالوجوه موافق اولمغله دول مشار الیهم ایله دولتمز بیننده »
« تیمناً موجود روابط اتفاقیه ومناسبات صمیمیه‌نک تشیید وتوثیقنه »
« صرف همت ومزید غیرت اولونمه‌سی نخبهٔ مقاصدمزدر . حرب »
« حاضرک زمرهٔ اتفاقیه‌مزک مظفریت کامله‌سیله رسیدهٔ حسن ختام »
« اولمسی الطاف صمدانیه‌دن مأمول اولوب بونتیجهٔ خیریه‌نک »
« صورت پذیر حصول اوله‌بیلمسی ایچون قوای بریه وبحریه‌مزک »
« عموم جبهه‌لرده کما کان ابراز وابذال شهامت وشجاعت ایده‌جکلری »
« وجبهه آرقه‌سنده‌کی افراد ملتک دخی عزم فداکاریسنده ثبات »
« ودوام ایلیه‌جکی نزمزده شبهه‌دن بریدر . »
« همان جناب حق جمله‌مزی مظهر توفیقات بویورسون »
« آمین بحرمة سید المرسلین »

٢٩ رمضان ١٣٣٦ ـ ٨ ـ ٢٠ ز ١٣٣٤

محمد وحید الدین

تاریخی خط همایون

رمضان شریفک یکرمی دوقوزنجی بازار ایرتسی کونی مسند صدارتک دولتلو فخامتلو محمد طلعت پاشا حضرتلرینه ، مقام مشیختک دولتلو سماحتلو موسی کاظم افندی حضرتلرینه ابقاء توجیه بیورلدیغنه دائر اولان خط همایون مراسم مخصوصه ایله باب عالیده قرائت ایدلدی . خط همایونک قرائت ایدلمسیله برابر عمومک سیمالرنده بر بشاشت ، قلبلرنده بر انشراح حس ایدیلیوردی .

خاندان خلافت عثمانیه‌نک الک علوی آثار تمایزندن بری اولان کمال مرحمت وفرط شفقت وعاطفت حسلرینک تجلیاتنه مکرر اولان خط همایون ملوکانه مضمون عالیسی حربک بار ثقیل مصائبی آلتنده قامت مقاومتی اکیلوب بوکولمش ، شدائد روزکارک تعاقب وتوالیسیله حیاتندن بیزار اولاق درجه‌لرینه کلمش اولان امت نجیبهٔ عثمانیه اوزرنده نه علوی ، نه حیات افزا بر تأثیر لطیف حصوله کتیرمشدر .

« السنة الخلق اقلام الحق » بر حقیقت مأثوره اولدیغنه کوره هیچ شبهه یوق که پادشاهمز خلیفهٔ معظممز سلطان محمد وحید الدین خان سادس افندمز حضرتلرینک عهد همایون ملوکانه‌لری بمن ومسعدت ، مهابت وسطوتله مملو بر عهد فیض ونجاح اوله‌جق ، شعشعهٔ مجد واقبالی بتون عالم اسلامی سلطان سلیم اولک ، تفرقهٔ عنصریه شائبه‌لرندن ، هوسات جاهلیه تمایلاتندن پاک اوراق بر حالده وحدت اسلامیه غایهٔ مسعوده‌سنی تجلی ایتدرن عهد کزین شوکت قرینک یاد مفاخریله شادکام ایده‌جکدر .

بو کزیده املک تحققنه نصل بر مانع تصور اولنه‌بیلیر که سلطنت باهره‌سنی اسلامی عصرلرجه اوج معالای شوکت وعظمته یاشاتمش ، دشمنلرینک شعلهٔ اقبال واحتشامنی سوندیرمک خصوصنده‌کی آمال خاسره‌لرینی محکوم عقامت براقمش اولان او دودمان جلیل الشانک سلاطین عظامی کبی امرای فخامیده بیلیور وتقدیر ایدیورلرایدی که سلطنت عثمانیه ایله خلافت اسلامیه بنیان مهابت وسطوتلرینک ناقابل انفکاک ایکی رکن مهمی منبولهٔ امم واقوام اولان دیهیم ملک وحاکمیتلرینک ایکی در یتیمدر . صکره‌لری بیلنمز نصل اولدی ده سیف صارم خلافتک تاب ورونقی محافظه‌یه اعتنا قیدی اسکی اهمیتنی غائب ایتدی .

سنه‌لر کچدکجه بو اهمال ولاقیدینک نتیجه‌سی اوله‌رق او سیفک صفحهٔ مجلاسی اوزرنده بریکن قات قات پاسلر اونک شعلهٔ شان وشرفنی ، علیل وکوته بین نظرلرک سچه‌بیلمه‌سنه مانع اولمشدی . چوق شکر که خاقان معظممز عصرلرک میراث خطیئاتی اولان کثیف پاس طبقه‌لری آلتنده او سیف صارمک مایه وجوهرنده‌کی صافیت وپکملیکی چشم دوربین عرفان وکراماتله کوره‌رک اوزرنده‌کی کثیف طبقه‌لری ازاله ایله سلطنت عثمانیه‌نک کشورلر فتح وتسخیر ایدن ، عظمت وحاکمیتنه قارشی کائناته بویون اکدیرن ، بر زمانلر حکمدار جهانک سر اقبال واحتشامنی سرنکون ایدن بو قدرتلی مهیبه‌سنی اعاده ایتمک خصوصنده او سیف قیمتداری تام مهمندن استفاده ایتمک ایچون تکرار اله آلدی . ذاتاً طبیعیدرکه قلیجک صاحبی اونک قیمت ومزیتنی هرکسدن اعلا بیلیر وتقدیر ایدر .

بخط همایون ملوكانه قابینه‌نك موقعنده ابقاسنی تضمن ایتمكله قوهٔ اجرائیه هم مقام سلطنتك ، هم ده ملتك امن واعتمادینی قازانمش اولیورکه بو ، اونك ایچون آمال سنیهٔ ملوكانه‌نك دلخواه عالی دائره‌سنده تنفیذ وتطبیق یولنده‌كی مساعیٔ مستقبله‌سی ایچون الا قوتلی برضمان موقعیت تشكیل ایتسه کرکدر .

خط همایون ادارهٔ مشروطه وسیاست عادله‌نك روحنی تشکیل ایدن بر طاقم اوامر عالیه‌یی احتوا ایتمكده‌در . عدالت ، امن وآسایش وسائره كبی سیاست حكیمانه‌نك یگانه محوری اولان لوازم اداره‌نك استكمالنی امرایتدكدن صكره خلافتپناه افندمزك نجبهٔ آمالی واجل مقاصدی اولان بر شیئه صورت مخصوصه‌ده جلب انظار دقت واهتمام ایدییورکه اوده آداب حقیقیهٔ اسلامیه ومزایای ملیهٔ عثمانیه‌نك حسن محافظه‌سی قیدیدر .

بوخط همایونك بالخاصه شو نقطه‌سی بزلره شو حقیقت اجتماعیه‌یی افهام ایدییورکه امتلرك بقا وموجودیتی دیكرلرندن مدار تمایزلری اولان اخلاق وعادات كبی شیلرك موجودیت وقابلیه قائمدر. امم سائره‌نك خصائص ومزایاسنی تقلیده قالقیشان هر هانكی برامت کندی موجودیتنی غیرك موجودیتی ایچنده افنا ایتمش اولور . انسانك ، اوقدر مقبول ومرغوب اولماسه‌ده ، عادات ومزایای ملیه‌سنی استخفاف ایدوب‌ده امم سائره‌نك عادات ومزایاسنی تقلیده چالیشماسی کندیسی وملتی ایچون موجب ذل وعار اولدیغنه شبهه وارمیدر ؟ بومسلكده اولان آدملر صفات فردیه اولماسه افراد تمایز ایده‌میه‌جكی ، امتلرده بوخصوصده عینیله افرادكبی اولدیغی نظریه‌سنك محض حقیقت اولدیغنی دوشونمه‌یتلردر .

خلاصه خط همایون ملوكانه بزی شو حقیقته ارشاد ایدییورکه عثمانلیلرك‌ده آداب حقیقیهٔ اسلامیه وموروثات قدیمهٔ ملیه‌یه مستند برطاقم اخلاق ، عادات ، اوصاف مخصوصه‌لری واردرکه کندیلرینی عاله طانیتمش ، انسانلر آره‌سنده اوكا برموقع بلند تقدیر وحرمت قازاندیرمشدر . عثمانلیلغی عصرلرجه برشرف واستقلال معنوی ایچنده یاشاتمش اولان بوخصائص ملیه‌یی متروك ومنسی براقه‌بیله‌جك هر حرکت ، حقیقی وارلغمزی فدا وبشقه‌لرینك موجودیتی ایچنده افنا ایتمه‌مزی انتاج ایده‌جكدر . برطاقم كوچك ملتلرك مخصوصات وممیزات ملیه‌لرینه درت ال ایله صارلدقلری ، بر طرفندن‌ده عادات وعنعنات قدیمه‌لرینی احیا ایتمكه چالیشدقلری برزمانده نصل اولورده امت عثمانیه كبی مناقب فاخره‌سی تاریخ عمومی‌یه طاندیازیله‌جق هرهانكی برکتابك برتانتی اشغال ایده‌جك اولان معظم برجمعیت کندی عنعناتنی فدا ایده‌رك بشقه‌لرینككنی قبول وتقلیده تمایل ایدر ؟

ایشته خط همایون ملوكانه بزه اویله بر درس اجتماعی ویرمكده‌درکه هر عثمانلی ، بلكه هر مسلمان اونك هر كلمه‌سنی صفحهٔ قلبی اوزرینه ابدی برصورتده نقش ایتمك کرکدر .

مسلمانلقده خلافت

حرب عمومینك باشلامسندن بری خلافت اسلامیه بحثی اطرافنده برچوق سوزلر سویلنیور . یومی غزته‌لر ، علمی وادبی مجموعه‌لر بونك موضوع وغایه‌سی ، مقدارلری سكنهٔ ارضك دیمنه بالغ اولان امم اسلامیه اوزرنده‌كی اجتماعی تأثیرلری حقنده متوالیاً برطاقم افكار ومطالعات سرد ایدوب دورییورلر . فقط یازیلوب چیزیلان شیلرك كثرت وتنوعاتنه رغماً هیچ برینك حقیقت مسئله حقنده بیانات شافیه‌ده بولندیغی كورولیور .

« خلافت » سوزی شبهه‌سز عالم اسلامده اسكی برسوزدر . ایلك بوعنوانی احراز ایدن یدنجی عصر میلادی اثناسنده فخر كائنات صلی الله علیه وسلم افندمزك ارتحالی متعاقب ابوبكر الصدیق حضرتلری اولمشدر .

« خلافت » كلمه‌سی برچوقلرنجه ، بالخصوص اوروپاجه یاكلش تفسیر ایدیله‌رك قتولیك عالمنده پاپالق مقامی نه ایسه عالم اسلامده خلافت روح وغایه اعتباریله عینی شی تلقی اولنیور . بوكیملرجه « خلافت » كلمه‌سی معنوی برنفوذ ، روحانی برقدرت وسلطنك منشأی اولان وظیفهٔ دینیه اولمقدن بشقه برمعنی افاده ایتمز . حقیقت حالده ایسه بوخصائص كاننك وضع اصلیسندن جداً بعید وحقیقی معناسنك تعیین ایتدیكی وظیفه‌یه غیر مطابقدر .

شو فكریمزی دها واضح صورتده اوهان قارئینه یرلشدیره‌بیلمك ایچون شورادە بعض حقایق عامیهٔ اسلامیه‌دن بحثه مجبوریت حس ایدییورز :

توحید ، قرآنك تأییدینه چالیشدیغی ، اوغورنده اهل شرك وعبدهٔ اوثان ایله الك صریب مجاهده‌لره كیریشدیكی اركان اسلامك الك مهملرندن بریدر . اسلام کندی قاعدهٔ سیاسیه واجتماعیه‌سنی صرف توحید سایه‌سنده وضع وتقریره موفق اولمشدرکه اوقاعده‌ده متغلبه ، اشراف ، جبابرهٔ ملوك وامرانك نفوذ مادیلرینی ، طوائف محدوده‌نك اكثریا حظوظ نفسانیه ومقاصد دنیویه‌لرینه ظفریاب اولمق ایچون آلت اتخاذ ایتدكلری نفوذ روحانی‌یی یقمق ایچون اسلامك النده قوتلی برباطله قوت وتأثیری كوسترمشدر . اوت اسلامده توحید اساسی هر كسك برراعی اولوب رعیه‌سنك نیك وبد احوالندن مسئول بولندیغی ، لایسأل آنجق جناب حق اولدیغی قاعده‌سنك یگانه استنادگاهیدر .

بوندن آكلاشیلیورکه دیانت وسیاست اسلامیه نظرنده حاكم آنجق جناب حقدر . شوقدر وارکه انسانلر احكام الهیه‌یی تطبیق وامور عامه‌نك حسن جریانی تأمین ایتمك ایچون الرنده قدرت وقابلیت كوردكلری برینی انتخاب واوكا تفویض امور ایدرلر . شوقدرکه جناب حقك انسانلر آره‌سنده ایلك خلیفه‌لری پیغمبرلریدر .

احوال وشئون بشریەنك صلاح وانتظامنی کافل اولان احکام ، آداب وقوانین الٓهیەنك واسطهٔ تبلیغی پیغمبرلر اولمشلردر. اونلردن صکره خلقك شرائط لازمەیی جامع ذوات میاننده انتخاب ایتدکاری خلفا کلیرکه بونلرده دسائیر شرعیهٔ اجتماعیه ، اصول وقواعد فقهیەنك قرارلاشدیرمش اولدیغی شرائط خلافتی حائز ذوات میانندن تنظیم مصالح وتدبیر سیاسات وظائفیله مکلف اولەرق انتخاب اولنورلر. نظر اسلامده حاکمیت صرف جناب حقه مختص اولدیغی ایچون مسلمانلق، بشر میانندن انتخاب اولنان حکامده : احکام مقدسهٔ الٓهیەیی تطبیق واونلری سکتهٔ تعطیل واهمالدن وقایه ایتمك، خلقی احکام مبحوثه ایجاباتنه رعایته مجبور ایدرك بوسایەده حیات ومعیشتلرینك نکهبان انتظامی اولمقدن باشقه بر وظیفه کورمەمکدەدر.

یالکز بوراده آکلاشلماسی ایجاب ایدن برنقطه واردرکه اوده احکام الٓهیه دینلنجه بوندن یالکز مسلمانلره عائد اولەرق قرآن وحدیثده وارد اولان احکام مقصود اولیوب بلکه دها عمومی برمعنایه دلالت ایتمیەدر. زیرا علمای شریعتك اصول کتابلرنده مدون قواعد کلیەیه بنای اجتهاد ایدەرك استنباط ایتدکاری حکملر، اجماع قاعدەسنه وزمان ومکان ایجاباتنه موافق اولان احکامك وجوب تقریری بولندەکی اساس شرعیەیه توفیقاً امتلاك تشریع ایتدکاری نظاملر، قانونلر احکام الٓهیه تعبیرینك دائرهٔ شمولنه داخل اولور.

بو بحث ایتدیکمز شیلر اسلام اصطلاحنجه احکام الٓهیه نامی ویریلوب تنفیذ واجراسی وتطرق خللدن وقایەسی خلیفهٔ مسلمینك الك برنجی وظیفەسنی تشکیل ایدن زمرەیه داخل بولنمقدەدر. بو قرارات عرفیه واحکام اجتهادیه مواجهەسنده خلیفەنك برموقعی دها واردرکه اهمیتی اداری وظیفەسنك اهمیتدن آشاغی دکلدر: علمای شریعتك معلوم اولان اصول تشریع ایجابنجه استنتاج ایتدکاری احکامك بعضاً اختلاف ایتمسی طبیعیدر. بوکبی احوالده خلق معاملاتنده ایشلرینه الك زیاده یارایان وظروف واحوال مقتضیاتنه دها زیاده توافق ایدن برحکمی دستورالعمل اتخاذ ایدەبیلمەلری ایچون شریعت ذکر اولنان احکام متخالفه ومتغایره اوزرنده خلیفهٔ مسلمینه برحق ترجیح بخش ایتمشدر. بو جهتله خلیفه، آرەلرنده اختلاف وتباین بولنان آرای اجتهادیەدن هانکیسنی قبول وتصدیق ایدرسه معاملات وفصل خصوماتده او، معمولٌ‌به اولوب دیکرلرینك تطبیقنه جواز شرعی یوقدر.

احکام تعاملیەده مرعی اولان بو اصول، عبادات (دینیات) ده جاری اولەماز. زیرا، قول راجحه کوره، عباداتده خلیفەنك بررأیی معمولٌ‌به اولاق اوزره تعیین ومسائل فرعیەده اقوال مجتهدیندن برینی ترجیح صلاحیتی یوقدر.

خلیفه حائز اولدیغی وظیفهٔ دینیه وسیاسیه اعتباریله مجالس اسلامیه (مجالس تشریعیه) نك، مملکتلرینه خاص عرف وعادت ایجاباتنه، زمان ومکان مقتضیاتنه امتثالاً قرارلاشدیرەجقلری قوانین ونظامنامەده مهم بردخل وتأثیری واردر.

بوکبی مجالسك تحت قراره آلدقلری مواد تعاملیەنك برشکل دینی اکتساب ایدەبیلمسی ایچون خلیفەنك تصدیق وتصوینه اقتران ایتمسی تحت وجوبدەدر. آنجق اوسایەدەدرکه بوکبی مقررات احکام شرعیه عدادینه داخل اولەرق اوکا مخالفت ایدن فصل خلیفەنك دیوان محاکمی طرفندن تحت محاکمەیه آلینور ومسئول ایدیلورسه عینی وجهله نزد باریده ده آثم ومستحق عذاب اولور.

شو سرد ایتدیکمز بیاناتدن تظاهر ایدیورکه مسلمانلر، ایضاح ایتدیکمز بتون اقسامیله، احکام اسلامیەیه اطاعت ایدرلر، اونلری الٓهی ومقدس برطاقم احکام طانیدقلری ایچون مضمونلرینه مخالفتی جناب حقه عصیان ماهیتنده تلقی ایدرلر. بو ده شو حقیقت تعین ایدیورکه خلیفەنك وظیفەسی، پاپالق مقامی حقنده افکاره تبادر ایتدیکی کبی، روحانی دکل، بلکه امتلرك معاملاتی تدبیر وامور دنیویەلرینه عائد احکامدن منفعتلرینه الك زیادە توافق ایدەنی شرائط مبحوثه دائرەسنده قبول وتنفیذ ایلمکدن عبارتدر، دیمك اولیورکه اسلامده خلیفەنك وظیفەسی ارواح اوزرنده حکم ونفوذنی اجرا ایتمك، صرف دنیوی اولان شئون تعامل ساحەسندن دها ایلری کیدەرك خلقك معاده تعلق ایدن احوال ومقدراتی اوزرنده تصرف ادعاسنده بولنمق دکلدر. چونکه خلیفه دیمك حقیقی معناسیله احکام الٓهیەیی تنفیذه، مصالح عبادی تدبیر وتمشیته مأمور دیمکدر. اوصورتله که احکام مقدسهٔ الٓهیەیه مخالفت تعابلنده بولنان، یاخود مصالح عامەنك حسن جریانته اهتمام ایتمەین کسەده خلافتك بقاسی بیله دوغری دکلدر. نه کیم مسلمانلرك حقوقنی مدافعه ایدەمیان، امور ومصالحی نافذ برعزم واراده ایله قاورایەمیان ملوك وامرا حقنده ده حکم بویلەدر.

خلافتك حکمت تشریعی مسلمانلر آرەسنده عدالتی پایدار ایتمك، حدود شرعیه وحقوق عامەیی کوزتمك، امن وآسایشی اخلال ایدەجك حادثاته مانع اولمق ایچون ایجاب ایدن قوتی تدارك ایلمك، اهل سائره طرفندن وقوعی محتمل تجاوزاته سد چکمك اساسلرنده مندمج اولدیغی نظر ملاحظه اوکنده بولندیریلیرسەق بوموقع رفیعه کیمك لایق اولدیغنی دها سالم برفکرله محاکمه وتدقیق ایتمکه امکان بولەبیلیرز.

معلومدرکه مسلمانلرك قواعد واصول مهمەسندن بریده هرخصوصده مسلمانلرك شوکت وعظمتنی تأیید واعلا غایەسنه توافق ایدن جهتی التزام ایتمکدر. بوایسه عالم اسلامه تعلق ایدن ایشلری یالکز شوقبیلەیه، شوقومه، شو جنسه حصر وتخصیصه قطعا مساعد دکلدر. کیم اسلامك سعادت وسلامتنی تأمین ومسلمانلرك حقوقنی مدافعه یولنده مجاهدەیه اثبات لیاقت واقتدار ایدرسه بوحق شریعتك ساحتی ایشته اودر.

noksan olan s. 213-216 fotokopisi yerine konuldu.

بو اساسه بناءً رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمزی کوریبورزکه حالت احتضارنده روابط نسبیه وعلایق صهریه‌یی نظر اعتباره آله‌رق امر خلافتی حضورنده بولنان عموجه‌لرینه ، عموجه‌زاده‌لرینه ، دامادلرینه ، احفادینه وصیت ایتمامش ؛ بلکه مسلمانلر بو وظیفهٔ عظمایی اهل ومقتدر کوردکلری کمسه‌یه تفویض ایتملری ایچون ایشی کندیلرینه براقشدر . شورایی محققدرکه رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمز بو خصوصده تك بر سوز سویله‌مش اولسه‌یدی کمسه اونك خلافنی التزامه جرأت ایده‌مز ، برفرد اونك واجب الامتثال اولدیغنی تسلیمده تردد کوسترمز ایدی .

اوت ، رسول علیه السلام دم واپسین حیاتنده قریش ایله ، برابرنده‌کی پك آز مهاجرین ایله برلکده بلده‌لرینه هجرت ایده‌رك کندیلرندن حرمت وکفار قریشه قارشی قیمتدار نصرت ومعاونت کورمش اولدیغی اهل مدینه آره‌سنده بر اختلاف تحدث ایده‌جکنی سزمش ، اسلامك بر رکن مهمی اولان بو ایکی فرقه آره‌سنه فتنه وتفرقه کیروب ده آره‌لرنده‌کی رابطه‌نك قیرلماسندن ، معالم دینیه‌نك محو ومنطمس منکسر اولماسندن ، فیض اسلام ایله کسب صلاح وانتظام ایتمش اولان مناسبتلرینك یکی باشدن شیرازه‌سندن چیقمه‌سندن اندیشه ایتمش ایدی . بونکله برابر فکری شو مرکزده ایدی‌که واقعا مدینه اهالیسی دین یولنده‌کی عظیم مجاهده‌لری ، تقدیرك فوقنده‌کی صبر وتحملری ، دینك تلقین ایتدیکی احکام وحقایقه قارشی غایت متین اخلاصلری سایه‌سنده قریش اوزرنده بر موقع رجحان قازانمش اولدقلری جای انکار دکلدر . شوقدر وارکه مکه فتح اولنوب ده جزیرة العربك هر طرفنده‌کی قبائل فوجا فوج داخل دائرهٔ اسلام اولدقدن صکره قوم عرب میاننده اونلرك قوت ، عظمت ، نفوذ اعتباریله قاله آلنغه دکر بر موقعلری قالمامش ایدی . قدرت وکمیت اعتباریله قریش ایله آره‌لرنده بر نسبت اولمدیغی حالده اونلرله رقابت ومنافسه ایده‌بیلمه‌لری امکان خارجنه چیقمشدی . بالخصوص‌که قریش جاهلیتده کعبهٔ معظمه‌نك محافظلری ، مکه‌ده قبائل عربك پیشوا ورهبری اولمق ، صکره‌ده شبهه‌سز اسماعیل علیه السلامك اولادی بولنمق کبی بر طاقم مزیتلرك کندیلرینه قازاندیرمش اولدیغی موقع روحانی دولاییسیله بتون عرب اقوامنك حرمت وانقیادینه مظهر اولدقلری کبی عالم اسلامده‌ده عینی صورتله اطاعت ومربوطیتلرینی قازانمشلردی . فتح مکه سنه‌سی قریش داخل دائرهٔ اسلام اولور اولماز بالجمله قبائل عربك اسلامك حریم فیض وقدسیتنه دخالت خصوصنده یکدیکریله مسابقه ایدرجه‌سنه کوستردکلری تهالك قریشك تأثیر نفوذیله وقوعه کلمش بر حال وحادثه‌دن بشقه برشی دکلدی . حال بویله ایکن عامهٔ عربك قریشدن بشقه‌سنه امتثال ایتمسی ، اونلردن ماعداسنك حکم ونفوذینه رام اولمه‌سی امکانی یوقدی . بو تأثیر صنف عوامه‌ده منحصر دکلدی . عربك ملوك وامراسی بیله قریش مسلمانلغی قبول ایتدکدن صکره حضور رسالتپناهی‌یه وفدلر ، هیئتلر کوندرمك صورتیله ، یاخود مکاتبه طریقیله پیدرپی مسلمان اولمغه باشلادیلر .

علیه الصلوة والسلام افندمز سنه‌لرجه مدینه اهالیسی آره‌سنده بولنه‌رق خلقی اسلامه دعوت ، نشر دین یولنده اونلرله برلکده بونجه مجاهده ایتدیکی حالده مکه‌نك فتحیله قریش مسلمانلغی قبول ایتدکلری زمان اولدیغی قدر خلق دعوته اجابت خصوصنده بر حرص وتهالك کوسترمدیلر . چونکه عربك کرك صنف عوامی ، کرك ملوك وامراسی نه مدینه اهالیسندن بر قورقو حس ایدیبور ، نه‌ده اونلرك مأثرینه اقتفا ، اوامرینه امتثال قیدنده بولنیور ایدی . ایشته رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمز بوتون بو سببلری کوز اوکنده بولندیردیغی ایچون وفاتی زماننده امر خلافتك قریشه (انصاره دکل) عائد اولمه‌سنی وصیت ایتمش ، بر طرفدن‌ده قریشه ، اسلامك کوکلشمه‌سی یولنده پك کزیده خدمتلری سبق ایتمش واوزرلرینه حرب آچان مشرکلرك شدائد صولتلرینه صرف تأییددین قصدیله کوکس کرمك صورتیله امثالسز فداکارلق کوسترمش اولان انصاره قارشی صوك درجه حسن معامله ایتمه‌لرینی توصیه واخطاردن‌ده خالی قالمامشدر . نته‌کیم شو حدیث شریف ارتحال نبویدن بر آی مقدم شرفوارد اولمشدر : «یامعشر المهاجرین اصبحتم تزیدون واصبحت الانصار لاتزید والانصار عیبتی التی اویت الیها فاکرموا کریمهم وتجاوزوا عن مسیئهم = ای جماعت مهاجرین! سز کون کوندن چوغالیورسکز ، انصار ایسه چوغالمیورلر . انصار بنم ، طارالدیغم معاونتلرینه صیغندیغم بر ملجأ وپناهمدر . اونلرك اوصلو عقللیلرینه حرمت واکرام ایدیکز . فالفی کوریلنلرینك‌ده قصورینه باقماییکز »

رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمزك وفاتی متعاقب مهاجرین ایله اهل مدینه آره‌سنده ظهورندن اندیشه ایتدیکی حال قسماً وقوعه کلمش ایسه‌ده وصیت سنیهٔ نبویه ایشك حاد برشکل آلماسنه ، ایکی فرقه‌نك‌ده محونی انتاج ایده‌بیله‌جك عظیم برفتنه‌نك حکمران اولماسنه میدان براقمامشدر .

افادات سالفه‌دن شونی آکلایورزکه علیه الصلاة والسلام افندمزك فراش احتضارنده بو یولده وصیتده بولنمه‌سنك حکمتی کافهٔ قبائل عربك قریشه قارشی مفرط بر حس تعصب بسلمه‌سی ، خواص وعوام بتون عربلرك اهل مکه‌یه مطیع ومنقاد بولنمسی ایدی . بو بزه کوستریبورکه عربده تعصب عنصری روحی بالآخره کسب ضعف ایدنجه بالذات خلفا موضوع بحث اولان وصیت سنیه‌یه امتثال ایتمکه برمجبوریت کورمه‌مکه باشلادیلر . بو قبیلدن اوله‌رق عمر بن الخطاب رضی الله عنه اثنای ارتحالنده دیمشدی‌که : « معاذبن جبل صاغ اوله‌یدی خلافتی اوکا تفویض ایدردم ؛ حذیفه‌نك کوله‌سی

برحیات بولونه‌یدی‌اونی خلیفه یاپاردم . » بونلردن برنجیسی مدینه اهالیسندن ، ایکنجیسی بالمکاتبه آزاد ایدلمش برکوله اولوب هیچ برینك نسباً قریش ایله برعلاقه‌سی یوق ایدی .

یالکز شوراسی‌نظردقتدن‌دورطوتملیدرکه‌رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمز خلافتك قریشه تفویضنی وصیت ایتدیکی اثناده اونلرك‌ده عدل‌واستقامت دائره‌سنده اجرای‌وظیفه ایتمه‌لرینی‌شرط قوشمش وبونی سویله‌دکدن صکره : «مستقیمانه‌حرکت ایتمزلرسه قلیجلریکزی‌بیونکزه طاقوب اوجاقلرینی سوندیریکز . یاپامازسه‌کز حقیقة سرسم ویدبخت کمه‌لرسکز . » بیورمشدر .

(بونی طرابلسی ایله طبرانی رواتی ثقه اولان بر حدیثدن اخراج ایتمشلردر)

معاویه ایله علی بن ابی طالب ،که رسالتمآب صلی‌الله‌علیه وسلم افندمزك عموجه زاده‌سی ، کریمه‌سنك زوجی اولمقله برابر بتون شرفای کرامك جد عالی تباریدر ، آره‌لرنده‌کی نزاعی فصل ایچون قرارلاشدیریلان تحکیم مسئله‌سنده ابوموسی الاشعرینك‌ده بویله برقناعت بسلمکده اولدیغنی کوریبورز . ابوموسی منبره چیقه‌رق خلقه برخطبه ایراد ایدییور ، سوزینه شوفقره‌ایله ختام ویرییور: « اما انا فاحکم بخلع معاویه وعلی جمیعاً وان یترك المسلمون اصراراً ینتخبون من یرونه اصلح للخلافة = بن ، شویله حکم ایدییورم‌که معاویه‌ایله‌علی‌ء‌ایکیسی‌برلکده‌خلع‌ایدیله‌رك‌مسلمانلرسربست‌براقیلسون صکره‌اونلر خلافته الیق واحری کوردکلرینی انتخاب ایتسونلر . »

جناب علی کرم‌الله وجه ووروولدیغی زمان اصحابندن بری امرخلافتی‌اولادندن‌برینك‌درعهده ایدوب‌ایتمیه‌جکنی‌صورمشدی . « ان هذا مالاآمر به ولاارفضه ولکن انظروا انتم = بو برایش‌که نه اویله اولسون دیرم ، نه‌ده رد ایده‌رم . بونی سزدوشونیکز » جوابنی ویردی . بوکاده سبب کندی بوروضهٔ خلافتك کوکی مثابه‌سنده اولدیغی حالده حریت انتخاب طرفداری اولدیغندن اولادندن برینی ولی‌عهد اتخاذ ایتمکه نفسنده برصلاحیت کورمیور وایشی مسلمانلره براقیور ایدی .

تاریخ بزه‌کوستریبورکه مسلمانلر خلیفه تعیینی خصوصنده بشقه بشقه نقطهٔ نظرلره مالك ایدیلر . رسالتمآب صلی‌الله‌علیه‌وسلم افندمز ، هرنه‌قدر ابوبکرك تعیینی آرزو ایتدیکی کوسترر بعض‌مرتبه اشارات خفیه صادر اولمش اولسه‌ده ، دیله‌دکلری کبی انتخاب ایتملری ایچون ایشی اصحابنه براقمشدر .

ابوبکر کله‌رك اسمیله رسمیله خلیفه‌یی تعیین ایتمشدر . عمر دها بشقه برمسلك تعقیب ایتدی . او ، منتخبلر تعیین ایده‌رك حریت انتخابی اونلره براقدی . ملوك بنی امیه‌نك اولی اولان معاویة بن ابی سفیان دوری کلنجه او ، تاریخ اسلامده ایلك دفعه کورلمش برحادثه اولمق اوزره ، اوغلی یزیدی ولی عهد یاپمغی قرارلاشدیردی . پایتخت سلطنتی اولان شامده مقصدینی تحت تأمینه آلدقدن صکره ظاهراً حج ایتمك ، حقیقتده مکه ومدینه اهالیسندن‌ده بیعت آلمق فکریله مکه‌یه کیتدی . مراسم حجی ایفا واکمال ایتدکدن صکره برخطبه ایراد ایده‌رك خلقی ولی‌عهد صفتیله اوغلی یزیده بیعت‌ایتمکه دعوت ایتدی . عبدالله بن‌الزبیر آیاغه قالقه‌رق : « بزی ، سندن اول خلفای اسلامدن هیچ برینك یاپمادیغی بربدعته دعوت‌ایدییورسك . » دییه‌باغیره‌رق تکلیفنی رد ایتدی . بونك اوزرینه معاویه رضی‌الله عنه امر خلافتی حل ایتمه‌دن براقدیغی تقدیرده بویوزدن عالم اسلام بیوك بیوك مخاطره‌لره کرفتار اوله‌جغنی ، وایلروده بومسئله اطرفنده بچوق منازعات ومجادلات جریان ایده‌جکنی ، برچوق قان دوکوله‌جکنی اوزون اوزادی ایضاح وتشریح ایتدی .

معاویه‌نك مقصدینی ترویج یولنده سویلدیکی بوسوزلردن آکلاشیلیورکه امرخلافتده دائما سربست انتخابات‌اصولنه رعایت ایدلمسی مسلمانلر آره‌سنده اکسیکسز قان دوکوله‌سنی انتاج ایده‌جکدر . اونك فکرنجه ولی‌عهد تعیینی وخلافتك بر عائله‌یه حصر وتخصیصی ، جامعهٔ اسلامیه‌نك سلامت ومحفوظیتی ، مصالح مسلمینك تأمینی نقطهٔ نظرندن اك فائده‌لی براصول وتدبیراولدیغی ایچون عالم اسلامده ایلك اول ولی‌عهد تعیینی اصولنی اوتأسیس ایتمش ، صکره کلن خلفا طرفندن‌ده عینی‌اصول تعقیب‌اولنمشدر . اونلرده اولادلری میاننده وظائف خلافتی حسن ایفایه اك زیاده مقتدر اولانی ولی عهدو یاپارلر ، اولادلری ایچنده بوشرطی حائز برینی بولامازلرسه افراد عائله‌لری میاننده حائز قدرت وکفایت برآدمی انتخاب ایدر ایدی .

عالم اسلامده حضرت معاویه طرفندن بو اصول تأسس ایدلدکدن صکره خلافت مسئله‌سنك‌انتخاب مسلمینه ترك‌وتفویضنی استلزام ایدن حادثه‌لر پك آز وقوعه کلمشدرکه بونلردن بری خلیفه معاویهٔ ثانی زمانه عائددر . خسته‌لقلی ، چلیمسز ، حیاته قارشی لاقیداولان معاویه کندینه بیعت ایدلدکدن صکره منبره چیقاره‌ق برخطبه ایراد ایتمش ، بونده برطاقم اسباب ذکر ایده‌رك خلقی انتخابه طرفدار اولمدیغنی بیان ایتدکدن صکره : « ایشیکزه الویره‌نی انتخاب ایتمکلککز ایچون بومسئله‌یی سزه براقیورم . » دییه‌رك منبردن اینمشدر . امثالنه پك آز تصادف ایدیلن بویله برقاچ مسئله استثنا ایدیلیرسه ولایت عهد مسئله‌سی هپ طرز دیکرده جریان ایده‌کلمشدر .

طوغریسنی سویله‌مك لازم کلیرسه ولی‌عهد انتخاب اصولنك عالم اسلامده خلافت مسئله‌سندن دولایی‌قان دوکمه‌نك آرقه‌سنی آلمق خصوصنده حقیقة تأثیرات نافعه‌سی کورلمشدر . تاریخ ایلك اقوام اسلامیه آره‌سنده حریت انتخاب وتعدد خلافت مسئله‌لرینك ، عالم اسلامك نظام وانتظامنی اساسندن نه‌درجه‌یه قدر اخلال ایتمش اولدیغنی اثبات ایدن پك آجیقلی مثاللرله

طولودر . براقکه ، هرخلیفه انتخابنده ترك رأی عام صورتیله، کرك منتخبلرك انتخابیله اولسون ، حریت انتخاب اساسنه رعایت ، اولجه‌ده بیان ایتمش اولدیغمز وجهله ، شریعت اسلامیه نظرنده نه‌بر امر وجوبی ، نه‌ده بر قاعدهٔ اصولیه دکلدر .، بومحدود ومعدود برقاچ وقعه‌نك وجود ویرمش اولدیغی برعادتدرکه اونلرك‌ده اکثریسی بیوك بیوك مشکلات ، قانلی منازعات تولید ایتمکدن خالی قالمامشدر . ازجمله معاویه ، علی ، عبدالله بن‌الزبیر ، حسین بن علی دورلرنده‌کی وقایع جمله‌نك معلومیدرکه مسلمانلر مقدارلری آز اولمقله برابر بری برلرینك کوکلرینی قازیمق درجه‌سنه کلمشلردی .

اسلامده ولی عهد تعیینی اصولنك استلزام ایتدیکی فوائدلرك درجه‌سنی آکلایه بیلمك ایچون دولت عثمانیه‌ده مؤسس وجاری اولان اصولك نصل ، انسانلرك جان وقانلرینی محافظه‌یی مؤدی اولدیغی برچوق بلاد اسلامیه‌ده بویوزدن سکون وحضورك نه‌وجهله پیدای استقرار ایتدیکنی دائما کوز اوکنده بولندیرمقلغمز ایجاب ایدر .

تمدد خلافت بحثنه کلنجه ؛ خلیفهٔ ثانی امیرالمؤمنین عمر بن الخطاب رضی‌الله‌عنهی کوریبورزکه سقیفهٔ بنی‌ساعده حادثه‌سنده ، اعیان مسلمین وکبار صحابه‌نك رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلمه برخلیفه انتخاب ایتمك اوزره اوراده اجتماع ایتدکلری کون آیاغه قالقه‌رق ، انصار کرامدن « منا امیر ومنکم امیر » سوزینی تکرار ایتمکده اولان حباب بن المنذره قارشی « هیهات ، هیهات لایجتمع اثنان » دییه‌رك شدتلی برمناقشه‌یه کیریشیبور ایدی . بوخصوصه متعلق وارد اولان احادیث سنیه‌دن « اذا بویع خلیفتان فاقتلوا ثانیهما » قول شریفی‌ده بونك اسلام ایچون نه‌درجه تهلکه‌لی برایش اولدیغنی کوسترمکده‌در .

اوت ، بواساس بالاخره ترك واهمال ایدلدیکندن مسلمانلر آره‌سنده خلیفه‌لر چوغالدی . بوحالك نتیجه‌سی اوله‌رق اسلام عالمنده نهایتسز غائله‌لر باش کوستردی ، هرکس برجهتی التزام ایتمکه باشلادی . بویوزدن برچوق قان دوکولدی . نته‌کیم تاریخ اسلامده اندلسده امویه ، مغرب اقصاده علویه ، مصرده فاطمیه ، بغدادده عباسیه دولتلرینك تأسسی مسلمانلر آره‌سنده نصل قانلی فاجعه‌لرك ظهورینه ، بری و بحری مدهش محاربات وغارات وقوعه کله‌رك بویوزدن سینهٔ اسلامده اوکولماز یاره‌لر آچیلدیغنه شهادت ایتمکده‌در . اکر بوخلیفه‌لر سالف الذکر حدیث شریفك وضع وتقریر ، عمر بن‌الخطابك‌ده سقیفه حادثه‌سنده ابوبکر رضی‌الله عنهك انتخابی کوننده سوزله قلیجله تأیید ایتمش اولدیغی اتحاد خلافت قاعده‌سنه تمسك ایده‌یدیلر قرون وسطاده امم اسلامیه‌نك باشنه اومدهش فلاکتلر کلمز ایدی . یته اونلر ایچلرندن بارثقیل خلافتی طاشی‌یه بیله‌جك قوت وقدرته مالك اولان تفویض امر قاعده‌سنه تبعیت ایده‌یدیلر ، کون‌کچدکجه اسلامك قوت وعظمتی آرتار ، اولجه مدنیتك رهبرلری ، حریتك حامیلری ، امم بشریه‌نك سرکرده‌لری اولان اقوام اسلامیه ، ایچلرندن برچوقلرینك موجودیتلرینی کمیره‌ن ، اخلاف وبقایاسنی حضیض سفالته القا ایدن اومعظم فتنه‌لرك تخریباتنه هدف اولمازلر ایدی .

مع‌مافیه اسکی زمانلرده‌ده بعض یرلرده مسلمانلرك دین وموجودیتلرینی مدافعه‌دن عاجز بولندقلرینی حس ایدنجه بوقاعده‌یه رجوع ایتدکلرینی کوریبورز . ازجمله امام ابوبکر الباقلانی بغدادده خلافت عباسیه‌نك غایت ضعیف وعاجز برموقعه دوشمش اولدیغنی کورونجه خلیفه‌نك قریشك غیریدن‌ده اوله‌بیله‌جکی حقنده فتوی ویرمکده تردد ایتمامشدر . امام مشارالیه اویله دوشونیوردیکه خلافتك قریش عائله‌لری اللرنده بولنمه‌سنك ، که بنی امیه که بنی عباس میاننده تداول ایتمه‌سنك باشلیجه سبب وحکمتی قریشك برچوق زمانلر عربلرده‌کی عصبیت قومیه حسنك نقطهٔ تمرکزی ، سائر قبائل عرب اوزرنده حقیقی برنفوذ وقدرت صاحبی اولدقلرندن عبارت ایدی .

بو ، بویله اولدیغی کبی اصلا قرشی و بنی امیه‌دن اولان اندلس خلفاسنك نفوذ وموقلری ، خرستیانلرك انظار حرص واستیلالرینی دعوت ایده‌جك صورتده ، دوچار ضعف وانحطاط اولونجه مغرب اقصاده کندیلرینه همجوار اولان ملوك بربر ، بر طرفدن نفوذ خلافتی صیانت ایتمك ، دیکر طرفدن مصالح مسلمینك حسن تدویرینه عائد عهده‌لرینه ترتب ایدن وظیفهٔ شرعیه‌یی حقیله ایفا ایده‌بیلمك ایچون ، امر خلافتی کندیلری درعهده ایتمکه قرار ویردیلر . بوندن دولابی بربری حکمدارلر آره‌سنده تأسس ایدن خلافتلر مغرب اقصا بربرلرندن مصامده قبیله‌سنه منسوب اولان موحدین دولتی ایله‌بنه مغربده جبل زناته بربرلرندن اولان ملوك بنی مرین آره‌سنده عصرلرجه تداول ایدوب دوردی .

بوایکی خاندان سلطنت ارکانی خلافت اسلامیه‌یی درعهده ایتدکلری زمان کرك اندلسده ، کرك مرکزی بحر سفیدده‌کی بلاد اسلامیه بردسیسه وفتنه اوجاغی کسیلمش ، غوائل سیاسیه حدنی آشمش ، اسپانیا حکمدارلرینك آمال استیلاکارانه‌لرینه ، اهل صلیب مهاجماتنه هدف یکانه اولمشدی . ایشته بویله برزمانده بوایکی بربر حکومتی ، اللرنده‌کی قوتلی دونانمالر ، منتظم اردولر سایه‌سنده غایت قوتلی اولنان بوکبی افات ومصائبك اسلام وبلاد مسلمینه سرایتنه قارشی منیع ومستحکم برر قلعه تشکیل ایتدیلر . حتی دولت موحدینك مؤسسی اولان خلیفه عبدالمؤمن بن علی‌نك الند‌ه‌کی اردو ودونانمانك عظمت وهیبتی اسپانیا حکمدارلرینه پك زیاده دهشت ویرمش ، اونلری وقتیله قبضهٔ استیلالرینه کچیردکلری برچوق بلاد اسلامیه‌یی ترك وتخلیه‌یه مجبور ایتمش ایدی . عبدالمؤمنك النده شمالی افریقا ساحلنده‌کی بوغاز وکچیدلره داغیدلمش درت یوز پارچه‌دن فضله سفائن موجود ایدی . دولت موحدین ارکانندن اولوب

زمان سلطانی الك آنشین اهل صلیب محاربانه تحته اولان یوسف بن یعقوب المنصورده مغربك الك ذی قدرت تاجدارانندن بری ایدی . صلاح الدین ایوبی‌نك ٥٨٥ سنهٔ هجریه‌سنده برمکتوب یازه‌رق یوسفدن امداد ومعاونت طلب ایتمسی دولت موحدینك اوزمان حائز اولدیغی قوت وسطوتك درجه‌سی حقده برفکر ویره‌بیلیر . اوحکمدار معظم ایدی‌که ، اندلسك اسپانیوللر النده قالان ممالکنی برربر قورتاردیغی صیره‌ده قرال الفونسك والده‌سی ، قیزلری ، سائر ارکان حریمی حضورنده کوز یاشلری دوکه‌رك هیچ اولمازسه طلیطله‌یی کندیلرینه بخش ایتمسنی یانه یاقیله رجا ایتمشلر ایدی .

ایشته عالم اسلام بونلر کبی ، سلیم اول ، سلیمان قانونی کبی مهیب برسطوت واقتداره مالك خلفا سایه‌سنده‌درکه او اسکی شوکت وعظمتنی اعاده ایده‌بیلیر ، مصالح اسلامیه برمجرای انتظامه کیرر ، بلاد اسلامیه هردقیقه دوچار استیلا اولمق تهلکه‌سندن قورتیلور .

بورایه قدرسرایدیلن حقایق اثبات ایدییورکه سیاست حکیمهٔ اسلامیه خلافتك هم اونك حقوقنی مدافعه ایده‌بیله‌جك همده بلاد مقدسه‌یی حمایه ایله برابر کوجوك کوجوك اسلام اقوامنك موجودیتلری دشمنلری طرفندن تهدید ایدلدکجه امدادلرینه یتیشه بیلمك اقتدارنی کوستره‌جك ملوك وسلاطینه تفویضنی ایجاب ایتمکده‌در .

ایمدی شوحرب عمومی اثناسنده دولت عثمانیه علیهنه خروج ایتمش اولان امیر مکه حسین پاشایه هند ومصر اهالیسندن هیچ بر طرفدار ظهور ایتمامسنك حکمتنی بواساسلرده آرامق ایجاب ایدر . اونك شو صره‌ده وقوع بوله‌جق خروج و عصیانندن کندیسی ایچون اعظمی منافع سیاسیه استحصال ایده‌جکنی تخمین ایتمش اولان انکلتره حکومتی کندینك قرشی وهاشمی اولدیغنی ایلری سوره‌رك برطرفدن اونی ادعای خلافته تشویق ایتدیکی کبی دیکر طرفدن‌ده اطرافه کوندردیکی آدملر واسطه‌سیله خلقی اوکا بیعته تشویق وعصرلردن بری غایهٔ خیاله‌سی اولان خلافت عربیه سیاستنی ترویجه قویولدی . فقط اونك بو اوغورده بذل ایتدیکی بونجه مساعی‌یه ، صرف ایتدیکی پاره‌لره ، ایجاد ایتدیکی حیل ودسایسه رغماً هیچ برمنفعت تأمیننه موفق‌اولامادی .

هند ومصر مسلمانلری امیر حسینك وظائف خلافتی ایفایه غیر مقتدر وخلافتك الك اساسلی بر رکنی ، الك مهم بر شرطی اولان قوتدن محروم اولدیغنی بیلدکلری ایچون چوریلن انتریقه‌لره اصلا اهمیت ویرمامشلر ، اونی خلیفهٔ مسلمین اولان عثمانلی پادشاهنه قارشی خروج ایتمش اولمقدن بشقه بر صفتله تلقی ایده‌میه‌جکلرینی عالمه اعلان ایتمشلردر .

مسلمانلرك ، امیرحسینك حرکت واقعه‌سنی بو صورتله تلقی ایتمه‌لری اسباب آتیه‌دن دولایی پك مصیب وایجاب حاله موافق بر حرکت ایدی :

۱) خلافت اسلامیه حقنده‌کی احکام شرعیه ایجاباتنه نظراً برخلیفه موجود ایکن دیکر برخلیفه‌یه دها بیعت اولنورسه ، بیعت واقعه‌یی محافظه‌ده اصرار کوستردیکی تقدیرده ، ایکنجینك قتلی لازم کلیر .

۲) امیر حسین اعلان استقلال ایتمش اولسه‌ده اونك بر خلیفه ، حتی مستقل برحکمدار اوله‌بیلمه‌سنه مادةً امکان یوقدر . چونکه حجاز قطعه‌سی ، اوراده تأسس ایده‌جك بر حکومتك حتی کندی طوپراغنی بیله مدافعه ایده‌بیله‌جك درجه‌ده پیدای قوت ایتمسنی تأمین ایده‌جك منابع ثروتدن محروم بولنمقده‌در . بوالکا ، نه زراعی ، نه معدنی ، نه صناعی بر الکادر . بوکبی شیلره الویریشلی اولان یرلری وارسه‌ده اورالر ابن سعود ، ابن الرشید وسائره کبی مستقل برطاقم امرانك اداره‌لری التنده اولوب امیر حسینك اویرلرده نفوذی قطعیاً جاری دکلدر . شوراسی‌ده وارکه بوسویلدیکمز منبت ومحصولدار یرلر پك طار اولدیغی ایچون معظم مملکتلری وجوده کتیرمکه ، ذی نفوذ حکمدارلره ساحهٔ حاکمیت تشکیل ایتمکه مساعد دکلدرلر .

حقیقتده حجازك منابع ثروتی اسیا وآفریقاده‌کی اسلام مملکتلرنده موجود اوقاف اسلامیه تشکیل ایتمکده‌در . بویله بر چوغی انکلتره ، فرانسه مستملکاتندن عبارت اولان بلاد اسلامیه‌دن کله‌جك صدقه وحاصلات وقفیه ایله کچینه‌جك اولان بردولتك قوی الشکیمه ، حر ومستقل بردولت اوله‌رق یاشایه‌بیلمه‌سی ، خلافت معظمه‌نك حقوقی شویله طورسون ، کندی موجودیتی مدافعه‌یه مقتدر اولمسی امکانی نصل تصور اولنه‌بیلیر ؟

۳) اهمیتی دیکرلرینك فوقنده اولان اوچنجی برسبب شودرکه بالذات امیرحسین پاشا انکلتره وفرانسه‌نك اصرارلرینه ، اطرافنده‌کی اوغللریله سائر برطاقم ارباب مفسدتك تسویلات وتحریکات متمادیه‌سنه رغماً ؛ شخصی اقتدارینك ، موقع جغرافیسینك ، حکومتنك بویله مهم ایشلره مساعد اولمدیغنی ادراك و تقدیر ایده‌رك تلقینات متوالیه‌یه رغماً خلافت عنوانی طاشیمق داعیه‌سنه دوشمه‌دی ؛ بونام ایله تکلیف ایدیلن بیعتی قبوله یاناشمادی . باخصوص کندیسی بوعنوان ایله جنتمکان سلطان محمد خان خامسه بیعت ایدنلرك باشنده بولنیوردی . بناءً علیه امیرحسین هرنه‌قدر خلافته قارشی ایسه‌ده شرائط شرعیه حدودینی محافظه ایتمك ایسته‌مش ایسه‌ده شرعاً انکلیز تلقیناتنه تبعیت ایدنلرك دکل ، دعوت جهاده لبیك خوان اولان ارباب اطاعتك باشلرنده بولنمغله مکلف اولدیغی بویله برزمانده تابعیتنی حائز اولدیغی بر دولت علیهنه قیام ایتمکله پك فنا برایش یاپمشدر .

عبدالعزیز چاویش

تفسير قرآن كريم

بسم الله الرحمن الرحيم

« كما ارسلنا فيكم رسولاً منكم يتلوا عليكم اياتنا ويزكيكم ويعلمكم الكتاب والحكمة ويعلمكم مالم تكونوا تعلمون »

سورهٔ بقره ، آيت ١٥٢

موضع فخر وشرف اولان بيتك اتمام نعمت الهيه ايچون قبله قلنديغنى بيان بيورلمشيدى . شمدىده ، اتصاف ايلديكى اوصاف ايله نعمت تامه ورحمت شامله اولان رسولك ارسال قلنديغنى وخصائل برگزيده ايله متصف رسولك ارسالى نعمت صمدانيه سنك اتمامى ايچون اولديغى كبى بيتك قبله‌گاه ايدلمسى ده آيريجه برنعمت تامه اولديغى بياناتى متضمن اوله‌رق اوصاف رسول بيان بيوريليور: نته‌كيم [حقكزده رايگان اولان نعمتى اتمام ايچون] سزه كنديكزدن برپيغمبر گوندردك كه او سزه آيتمزى تلاوت ايدر [گتورديكى توحيد وهدايتك حق من عندالله اولديغنه دال آيات قرآنيه وكونيه‌يى سزه ذكر وتقرير ايدر] وسزى تزكيه ايلر [نفسلريكزى اخلاق سافله ورذائل مبغوضه‌دن تطهير واخلاق حميده ايله متخلق ايدر] وسزه تعليم كتاب وحكمت ايلر [توحيدى، امهات فضائلى ، باعث تكمليكز اوله‌جق اصول معارف واحكامى اوگره‌تور] و [اخبار عالم غيب وسيرت انبياء واحوال قرون ماضيه وامور مستقبله وسائره‌يه دائر نظر وفكر ايله بيلنمسنه طريق اولميوب انجق وحى ايله معلوم اولان جهتلر كبى دها نيجه] بيلمديككز شيلرى سزه تعليم ايدر .

« فاذكرونى اذكركم واشكروا لى ولا تكفرون »

سورهٔ بقره ، ١٥٣

ايمدى سز بنى [قبله وارسال رسول خصوصاتنجه سزك اوزريكزه اتمام ايلديكم نعمتلر ايله] ذكر [وياد] ايدك [وبونعمتلرى سزك اوزريكزه افاضه ايله كرم ولطف ايدن بن اولديغمى اونوتمه‌يك] بن‌ده سزى [او نعمتلرك وسائر اركان سعادتك ادامه‌سيله] ذكر [وياد] ايلرم . [جناب مولاى متعالدن صادر اولان بوسوز پك بيوكدر ؛ ذات اقدس رب ، بز عبيد ، او بزدن مستغنى ، بز اكا محتاج ايكن گويا : سز بكا نه ايله معامله ايدرسه‌كز بن‌ده سزه اويله معامله ايدرم ديور ؛ بو ، جناب حق طرفندن عبادينى افضل تربيه‌در ، انى ذكر وياد ايدرلرسه اوده آنلرى ادامهٔ نعمت وفضلى ايله ذكر وياد ايديور ، آنلر ذات الوهيتنى فراموش ايدرلرسه اوده آنلرى مقتضاى عدليله فراموش ايديور ، ع . جناب منزل الفرقان عبادينه نعمتلرى حفظ ايده‌جك شيئ تعليم بيوردقدن صكره شمدى‌ده مقتضاى جود وكرم اوله‌رق مزيد نعمتى ايجاب ايدن شيئه ارشاد ايله شويله بيورديور:] و بكا شكر ايدك [بونعمتلر ايله عمل ونه ايچون وجوده گلمشلرسه انلرى اورايه توجيه ايدرك اداى شكر ايدك] وبكا كفران ايتميك [نعمتلرمى اهمال ايله وياخود سنن الهيه اوزره علت غائيهٔ وجودلرى اولان حالك غيرى‌يه صرف ايله كفران نعمت ايتميك].

على الاطلاق شكر : محسنى ذكر احسانيله ثنا ايتمكدر . عبد اللهه شكر ايدر، معناسى : جناب حقك احسانى، يعنى نعمتنى ذكر ايله ذات الوهيتنه حمد وثنا ايلر ديمكدر . حق تعالى عبده شكر ايدر ، معناسى : قولك احسانى ، يعنى طاعتنى قبول ايله آنى ثنا ايلر ديمكدر. مطلق شكر ، شكر لغوى ايله شكر عرفى‌يه انقسام ايدر . شكر لغوى : تعظيم وتبجيل اوزره لسان وجنان واركان ايله وصف بالجميلدر . شكر عرفى : جناب حق عبده ، سمع وبصره وسائره‌يه دائر نه انعام ايتمشسه عبيدك آنلرك هپسنى ماخلق لهنه صرف ايلمسى‌در . بوندن مستبان اولوركه جناب حقك احسان ايلديكى قواى ماديه ومعنويه‌يى ماهو لهلرنده استعمال ايتميوب مهمل ومعطل براقانلر شكر عرفى‌يى ترك ايتمش وبناءعليه نعم الهيه‌يه كفران ايلمش اولورلر .

تفسير كبيرده شويله مسطور : « ذكر لسان ايله ، قلب ايله، جوارح واعضا ايله اولور. قوللرك حق تعالى‌يى لسان ايله ذكرلرى ذات الوهيتنه حمد ايتمك ، آنى تسبيح وتمجيد ايلمك ، كتاب مكرمنى تلاوت ايتمك ايله حاصل اولور . قلب ايله ذكر اوچ نوعدر : برنجيسى ذات وصفات الهيه‌يه دلالت ايدن دلائلده وبودلائله طعن ايدن شبهاتك (دلائل فاسده‌نك) جوابنده تفكر ايتمكدر . ايكنجيسى جناب حقك تكاليف واحكامنه ، اوامر ونواهيسنه ، وعد ووعيدينه متعلق دلائلده تفكر ايلمكدر. انسان كيفيت تكليفى ومكلف به‌ى ايشله‌مكده‌كى وعد ايله تركنده‌كى وعيدى اكلاينجه مكلف به‌ى ايشله‌مك كنديسنه سهل اولور . اوچنجيسى اسرار مخلوقات الهيه‌ده تفكر ايتمكدر ، تاكه ذرات مخلوقاتدن هرذره عالم قدسه محاذى مرآت مصيقل كبى اولسون‌ده عبد او مرآت مجلايه نظر ايدنجه شعاع بصرى آندن عالم جلاله انعكاس ايتسون . جوارح ايله جناب حقى ذكر ايسه جوارحك امر اولنديغى اعماله مستغرق ونهى ايلديكى افعالدن خالى اولمقدر .

بركت زاده
اسماعيل حقى

تاریخ جلوس پادشاهی

مشهود اولورکن دیده‌مه	آفاق عالم تنك وتار
اندیشهٔ آتی ایله	ایلر ایکن عمرم کذار
برفیض ناکهرس ایله	اولدی مبدل منظره‌م
بیت‌الحزنکن قلبمه	طولدی بوتون ذوق مسار
کوردم جهان پرغمی	برنشوه‌زار خرمی
صاندم که طوتمش عالمی	شوق خروش نوبهار
کولکده هر یوز کل کبی	دیللر اوتر بلبل کبی
غیر مکدر مل کبی	هرسینهٔ پر اغبرار
اوکرندك ایسترکن بونك	بادیٔ سعد افزاسنی
یوز بر آغیزدن کلدی بر	طراقهٔ شادی نثار
لطف ایله‌مش حق ملته	ویرمش نهایت نقمته
چیقمش سریر شوکته	شاه وحید روزکار
بولمش مقام سلطنت	برجالس ذی معدلت
اولمش خلافت مسندی	اهلیله حقا کامکار
کوش ایله‌یوب بو مژده‌یی	آچدم ید اخلاصمی
ایتدم شو قلبی سوزلری	رفع قبول کردکار :
ای شهریار بی حدود	امرکده‌در بو د و نبود
بنده‌ك سنك اهل وجود	ایسترسه اولسون تاجدار
اعزاز وتذلیل ایله‌ین	ارشاد وتضلیل ایله‌ین
تلطیف وتنکیل ایله‌ین	حکمکدر ای پروردکار
ایلرسه‌ده قوللر خطا	سندن کلیر عفو وعطا
آوتیق بوکالدق ربنا	سندن امید انتصار
دور جدید پادشاه	اولسون بزه دور رفاه
خارج ایچین صلح وصلاح	داخل ایچین دفع مضار
لطف کریمك بکلیور	افواه جوع واحتیاج
قهر سریمکدن نصیب	آلسین شقاو احتکار
یارب او سلطان کزین	توفیقکه اولسون قرین
ایتسین همان تقویم دین	برنهج شرع تابدار
یارب شو درت بیلاق سفر	ویرسین صوکنده برظفر
چیقسین نهایت هرنفر	بر غالب دشمن شکار
یارب او شاهك عهدینی	قیل مسایینك بجمی
اولسون زماننده اونك	معنای توحید آشکار

سال جلوس سعدینك تاریخ جوهر داریدر
بر پادشاه بختیار اولدی وحید دادکار
١٣٣٦

طاهر المولوی

فلسفه

تحری حقیقت دشمنلرینه

قدرت فاطره‌نك تكریمنه مظهریتدن دولایی ذوی‌الارواح آراسنده معلی، مستثنی برموقعی حائز اولان انسانلرك مخلوقات سائره‌دن مابه‌التمیزلری «عقل» دینیلن موهبهٔ مخصوصهٔ الهیه‌در.

انسان بوعالمده یالکز وظیفهٔ حیوانیه‌سنی ایفا ایله اکتفا ایتمیوب، نسخهٔ کبرای طبیعتك هر صحیفه‌سنی کوزدن کچیرمك؛ کرك کندیسنك، کرك کندیسندن خارج اولان شیلرك نه اولدقلرینی، هانکی قدرت طرفندن وجوده کتیرلدکلرینی، النهایه نه اوله‌جقلرینی بیلمك ایستر. جناب حق آنك دماغنه بوجرثومهٔ استقصایی آتمش، انسانده او جرثومه‌نك انکشافیله نظر تجسسنی ابعاد غیر متناهیه‌یه، عالم مادیاتك اوته‌سنده اولان بقعهٔ فسیحهٔ معنویاته قدر تمدید ایتمشدر. چونکه فطرتی، استعدادی بونی مقتضیدر. اشیایه سطحی بر نظر عطفی، آنك شو احتیاج فطریسیله قابل تألیف دکلدر. حس کوزیله کوره‌مدیکی شیلری عقل کوزیله کورمکه، ماورای سرادقات ازلیه‌ده مکنون اولان سرائره مطلع اولمغه چالیشیر.

حجم جسمانیسی کائناتك وسعتنه، عظمتنه نسبةً بر ذره‌دن کوچك ایکن جوهر روحانی وعقلانیسی عوالم غیر متناهیه‌یی محیط اوله‌جق قدر بویوکدر.

لیس علی الله بمستنکر ۰ ان یجمع العالم فی واحد

لکن برطاقم انسانلرك بعض اسبابدن دولایی شو استقامتدن انحراف ایتدکلری، کندیلری کبی اولمیانلری هدف استهزا واستحقار ایلدکلری کورولمکده‌در. بو آدملر حدلرینی بیلوب ایکنجی شقه متجاسر اولمسه‌لر کندیلرینه برشی دینمه‌یه بیلیر ایدی. فقط جاهلانه تجاسرلری تعیین ماهیتلری حقنده قیصه برمطالعه سردینه مجبوریت ویرمکده‌در. انسانلرك بوقسمی براز دوشونجه‌یی حائز حیوانلردن باشقه برشی دکلدر. زیرا بوتون مساعیلری حیاتك مناعم صوریه‌سندن استفاده ایله ذوق حیوانیلرینی، میل نفسانیلرینی یرینه کتیرمکدن عبارتدر. قوای جسمانیه وروحانیه‌لرینه ضعف طاری اولوب بو مناعمدن استفاده اقتدارندن تجرد ایلدکدن صوکرا اذواق دنیویه جهتندن مافاته تأسفله دنیادن کیدرلر، «من کان فی هذه اعمی فهو فی الآخرة اعمی واضل سبیلاً» مضمون منیفنك ماصدق تامی اولورلر.

بونلرك نه مسلکلرینه، نه‌ده مشربلرینه لازمهٔ انسانیت نظریله باقیله‌ماز. چونکه مشغله‌لری ظواهر حیاته مقصور، اذواق فانیه‌یه منحصردرکه بوده بهیمیتدن باشقه برشی دکلدر. تمثیل آتی بوکبی آدملرك حاللرینی مصوردر. مثلا ثروت وسامان صاحبی برمیراث یدی برقوطرا انشا ایتدیرر. چالغی، ییه‌جك، ایچه‌جك وسائره کبی اسباب ذوق وصفایی استکمال ایده‌رك دالقاووقلرله قوطراسنه بینر. ارتق اوندن اوته‌سی «اور پاتلاسون، چال اویناسون» دن عبارتدر. بو برحیاتدر. فقط بو حیات انسانك علویت فطریه‌سنه، مستعد اولدیغی کمالات صوریه ومعنویه‌یه نظراً نه‌در؟ هیچ!

صوکرا برمرد متفنن تجربهٔ مساعیسنه چکیلیر؛ میراث یدینك

قوطراسنه ينبوب اوزرنده ذوق وصفا ايلديكي دكزك صورت تكونی، محتويات لاتحصاسی حقنده تدقيقات فنيه اجراسيله مشغول اولور . نظرینی عمان تفكرك اعماق بی پایانه توجيه ايدر. اومظلم نقطه‌لرده نور حقيقتی كورمك ايستر. برديكری ده كندی وجودينه باقار ؛ اونك صورت تشكلی ، وظائف معينه‌سی، علی الانفراد بر فنك موضوع مستقلی اولان احوال سائره‌سی حقنده تتبعاته وقف حيات ايدر . بهار موسمنده قيردن قوپارديغی برچيچك اونك نظرنده جهان جهان بدايعی ، جهان جهان حقايق حاوی بر وجيزهٔ خلقتدر . ابعاد غير متناهيه‌ده پارلايان يلديزلرله اونلرك حركاتی كنديسنی علاقه‌دار ايلر. خلاصه عالمك ذره‌سندن بعد نامتناهيسنه قدر هيچ برشی نظر تدقيق وتتبعندن قاچماز. قلبی هرشيئی بيلمك، هر حادثه‌يی اكلامق ارزوسيله چارپار ، دماغی بو احتياجك تطمينی ايچون ساحهٔ فعاليتده جولان ايدر . يالكز ماديات ايله اكتفا ايده‌مز . مادياتك اوته‌سنده‌كی وادئ تناهی ناپذيره‌ده كچمك ، اونك زوايای مظلمه‌سنده‌كی حقايق مكنونه‌يی نور عقل ايله كورمك ايستر . نفسی ، اللهی، مبدأنی، معادینی، علت غائيهٔ حياتی، حتی علت غائيهٔ كائناتی بيلمك سوداسنه دوشر . بو حقيقتلری اكلامق ايچون كيجه‌سنی كوندوزه ، حضورینی اضطرابه قلب ايدر . چاليشير ، چاليشير ، چاليشير .

ايشته بوده بر آدمدر. بوده يمكی، ايچمكی، حياتك اذواقندن استفاده ايله خوش كچمكی بيلير ايدی . عجبا نيچون بو وادی‌يه كيتمدی‌ده ، ديكر وادی‌يی اختيار ايتدی ؟ نه‌دن تمايلات سفليه‌سنی تطمين ايله اكتفا ايتميوب نفسنی انلردن تنزيهه چاليشدی؟ زيرا اوته‌كی كبی حيوان دكل، انسان ايدی .

ميراث يدی بو مرد ذوفنونه بلكه مجنون نظريله باقار . بلكه انك مسلكيله استهزا ايدر . فقط عجبا هركس ميراث يدينك ثروتنه مالك ، مسلكنه سالك اولايدی ، دنيا بوكون نه حالده اولور ، نه حالده اولمق لازم كلير ايدی ؟ هيچ شبهه يوق كه هيچ برشی فطرت اولی مرحله‌سندن برخطوه بيله ايلری كيده‌مز ايدی. بر كره‌ده او مجاهد معرفته صورالم. باقه‌لم شو ميراث يدينك افعال وحركاتنه نه نظرله باقيور ؟ اونك اسرافنه ، سفاهتنه قارشی نه كبی حسلرله متحسس اوليور ؟ عجبا كوليورمی ، اغلايورمی ؟

«قوپرنيق» بزم ميراث يدی كبی اولوب سفاهت عالملرنده امرار حيات ايتمش اولايدی ، بوكون، ارضی يرندن قلداتمق ممكن اولورمی ايدی ؟ بو حقيقتك كشفندن صوكرا تواليسی ضروری اولان افكار جيده وجديده ذهنلرمزده يربولور، طرز تفكرمزده تحولات مهمه حصولنی استلزام ايدرمی ايدی ؟

كذا «نيوتون» ده «قوپرنيق» ی تقليد ايتمش اولسه ايدی، بوكون عرفان بشر جاذبهٔ عموميه كبی محيط كائنات بر قانون سماوينك الهاماتيله مجهز، فيوض بی پایانندن مستفيد اولورمی ايدی؟

بوتون مفاخر ومآثر انسانيه بو مقياس ايله تقدير ايديله‌جك اولورسه عينی حكمی انتاج ايدر . سمای انسانيتده نجم لامع كبی ظهور ايدن دهالر بشريت ايچون بدرقهٔ هدايتما اوليور . بشريتی حق وحقيقتدن خبردار ايديور . بيلنلر ، تقدير ايدنلر ايچون بوندن بويوك نه اوله بيلير ؟

كلهلم معهود ميراث يدی‌يه؛ اوكا بو كبی شيلردن بحث ايديله‌جك اولسه سويله‌يه‌جكی شودر: «آدم سنده ايستر كرهٔ ارض دونسون، ايستر كونش ! بونی بيلمكدن متحصل فائده، بيلمه‌مكدن متولد ضرر نه‌در ؟ بن بيلسه‌مده بيلمسه‌مده ايلك بهار كليور ؛ فيوض ناميه هرطرفی جنت نظير ايديور . منكشه‌لر ، سنبللر ، فوليه‌لر آچيور . قوزيلر يتيشيور . موسم ميوه‌لری چيقيور ، قوطره‌مز حاضر ، ياران باصفا قدومزه منتظر ! اوته‌سی نه‌مه لازم ؟ دونن ايستر ارض اولسون ، ايستر كونش ! بكا نه ؟ »

ارباب عقل وعرفان نظرنده بو فكرك قيمتی ، بو مسلكك غايتی نه‌در ؟ عجبا بونی قبول ايده‌لمی ؟ ميراث يدينك كيتديكی يوله كيده‌لمی ؟

ميليونلرله خلق بر «قوپرنيق» ك شمس دهاسی اطرافنده دونمكه مجبور اوليور. فقط دونسه‌لرده دونمسه‌لرده حقيقت اور جل معرفتك سويله‌ديكی سوزدن عبارتدر . حاكم اولان اودر . ميليونلرك، حتی ميليارلرك قول مجردی اوحقيقتی ابطال ايده‌مز. ميليارلرك افكاری ترازونك بر كفه‌سنه ، «قوپرنيق» ك فكری ديكر كفه‌سنه قونه‌جق اولسه البته بريكی داها آغير باصار .

علوم وفنونه عائد خصوصاتده برعالم ايله برجاهل اراسنده‌كی فرق، نسبت نه ايسه تحری حقيقته، مبدأ ومعاده متعلق مسائلده‌ده لاقيد برشخص ايله بر حكيم متفكر اراسنده‌كی فرق ، نسبت اودر . حكيم متفكر نفسنی ، اللهی ، مبدأنی ، معادینی بيلمك ايستر ؛ جاهل متكبرده بويله شيلرله اوغراشمغه اسراف نفس ، اضاعهٔ وقت نظريله باقار . كندی اوغراشمديغی ، اوغراشمق ايسته‌مديكی كبی اوغراشانلری‌ده تحميق ايله ديركه : «مجذوبك حالنه باق ! نه‌لرله مشغول اوليور . اوچ كونلك حيات، بو تكلفاته دكرمی ؟ حالا ذهننی قيود موهومه‌دن تخليص ايده‌مه‌مش . حالا بويله شيلرك بی اصل واساس اولديغنی تقدير ايده بيله‌جك بر قفايه صاحب اوله‌مامش . مناعم لاتحصايی كورمه‌يور ؛ انلردن استفاده ايده‌جك طريقه سالك اولميور. الله وارمش، يوقمش؛ دينه انتساب لازم ايمش، دكل ايمش ! نه‌كه لازم سنك بويله شيلر ! نه صورتله اولورسه اولسون، كيسه‌كی دولدورمغه شو اوچ كونلك حياتدن استفاده ايتمكه باق . يه، ايچ، يان كل والسلام ! دنيايی دنياده، اخرتی‌ده – اكر وارسه – اخرتده دوشونورز. حالا جنت ، جهنم ؛ حالا حشر ، نشر ! يوف سنك ادراككه . باق شو مشغول اولديغك شيلره ! ! »

ایشته چوق کیمسه‌لرك دوشونجه‌سی بو مرکزده‌در : حیات دنیا متاع قلیلیله اکتفا !... فقط بونك بویله اولمسیله حقیقتك‌ده اویله اولمسی لازم کلیرمی ؟ حاشا ثم حاشا .

جناب حق انسانلری معرفت ذاتیه‌سی ایچون یاراتمشدر . برحزب بهایم کبی یر ایچر ؛ حزب دیکر انسانیت حقیقیه یولنده چالیشمقله غایهٔ موعوده‌یه تأمین وصول ایدر . بورادەکی سعی اوغایه‌یه وصول ایچون غیرکافی ایسه ابدیته توجهیله مشروط اولان تکامل آتی البته کندیسنی معشوق ازلیسنه قاووشدیرر .

لکن میراث یدی‌یه بوحقیقتی قبول ایتدیرمك ممکن دکلدر. انك سویله‌یه‌جکی سوز : « بن بویله شیلردن اکلامام، بویله شیلره صرف ذهن ایتمم ! » تقراتندن عبارتدر .

بوتقراته قارشو حکیم متفکرده یانده‌کی کدی یی کوستره‌رك : فی الحقیقه بزم « مستان » ده لسان حال ایله ، سنك سویله‌دیککك سوزلری تکرار ایدیور. باق کوز خواره! دمیندن بری ارامزده کچن سوزلره هیچ قولاق اصمیور. کوکسیله آرمونیك چالاراق، یشیل کوزلرینی یاری آچمش اولدیغی حالده باشینی دیزمه سوریور؛ قوجاغمه کلمك ایسته‌یور . مؤاخذه‌یه حقمز وارمی ؟ اصلا ! چونکه حیواندر (حیوان را خبر از عالم انسانی نیست) عقلی ، ادراکی یوقدر . حیاتی بولوندیغی آندن عبارتدر . نه سلسلهٔ افکاری کندیسنه ، نه‌ده کندیسی سلسلهٔ افکارینه حاکم دکلدر. قارنی دویدیمی اویقویه یاتار ؛ آجیقدیمی یه‌یه‌جك آرار . زمام حیاتنی سوق طبیعی دینیلن غریزه‌نك یدتصرفنه تسلیم ایتمش. اونره‌یه چکرسه اورایه کیدر . « دەقارت » ك براز انصافدن بعید اولان فکرینه کوره او برماکینه‌در . حیاتی ، حسی میخانیکیتدن باشقه برشی دکلدر. کل بنم مستانم کل؛ بوبحثك حاکم حاسمی سن اول!

ای میراث یدی بك، یاخود افندی ! سن‌ده شوحیاته راضی اولورسه‌ك بو قیوددن ازاده قالیرسك . انسان ایسه‌ك انسانه یاقیشه‌جق شیلرله کندیکی مکلف بیلیرسك. اکرسنده دوشونمك اقتداری ، احتیاجی یوق ایسه، دوشوننلره لوم ایتمزسك . حدیکی بیلوب حیوانیتکله اکتفا ، حظوظ نفسانیه‌کك وسائل حصولنی استکماله وقف حیات ایدرسك ! بویله یاپه‌جق اولورسه‌ك ، کیمسه سکا برشی دیمز . فقط ارباب حق وحقیقته مقتدی اولمق دعواسنه قالقیشوب انلرك اجتهاداتیله استهزایه یلته‌نیرسه‌ك حدناشناسلق ایتمش اولورسك. بوعالمده هرکس سوق استعداده تابعدر. انسان اولورکه ظواهر حیات ایله اکتفا ایدر ، عرفان اولورکه ظواهرك اوته‌سنده‌کی حقایقك آرقه‌سندن قوشمق ، آنلره قاووشمق ایستر . « کل حزب بما لدیهم فرحون »

خلاصهٔ کلام استقصای حقایقله مشغول اولان رجال معرفتی استخفاف فضیحه‌سنه متجاسر اولمق قدر برعادیلك تصور ایدیله‌مز. بووادی‌یی کندیلری ایچون سرمایهٔ تمیز اتخاذ ایدن اجلافك دنیالری کندیلرینه کوره دنیا ایسه ، ارباب حق وحقیقت نظرنده حیوانیتلری ایچون موقت برمأوادن باشقه برشی دکلدر .

بوحقایق بیلنیر ، یاخود بیلنمز ایمش ! بودعوای بی‌معناده بوقاریکی دعوی کبی مردود ، اصحابی هیاکل جهل وغفلتدن معدوددر .

« اوکوست قونت » ك وضع ایتدیکی اثباتیه مسلکنه سالك اولانلر ماورای محسوساتده بر امر مجهولك وجودینه قائلدرلر . بونلرك برقسمی بو « امر مجهول » ك « لایعرف » اولدیغنی ، دیکر برقسمی‌ده « لایعرف » اولمیوب، حقنده حصول معرفته شق امکان بولندیغنی ادعا ایدرلر .

رد ملزمله انصافه دعوت ایچون بونلرك هر ایکیسنه‌ده دینیورکه : اکر سز « بر امر مجهول » ك ، داها دوغروسی یالکز « مجهول » ك وجودینه قائل ایسه‌کز اوراده توقف ایتمه‌کز لازم کلیر . ایلریسنه کیتمکه حقکز یوقدر . وجودینی تسلیمده مضطر قالدیغکز « مجهول » ك تعلق معرفته محل اولوب اوله‌میه‌جغنه حکمکزده تناقض واردر . زیرا تعلق معرفته محل اوله‌بیله‌جکنی ، یاخود اوله‌میه‌جغنی ادعا کزله او « مجهول » ك حقیقتنه نوعما وقوفکزی اعراب ایدیورسکز . بو ایسه تناقض دکل‌ده نه‌در ؟

ایشته بونك کبی تحری ٔ حقیقت وادیسنده اجالهٔ افکار ایدنلره‌ده : فکریکز بیهوده‌در ، سعیکز هدردر کبی سوزلر سویله‌مك ، یاخود آنلری استخفافه یلتنمك ، عیب ، هم‌ده پك عیبدر .

یوقاریدن بری سویله‌نن سوزلرك خلاصه‌سی شودر : مبدأ ومعاده متعلق مسائلله اشتغال شویله دورسون ، بومسئله‌لرله مشتغل اولانلره نظر استخفاف ایله باقان انظار قاصره اربابنك معهود میراث یدیدن ذره قدر فرقی یوقدر . برینك قیمتی نه ایسه ، دیکرینك قیمتی‌ده اودر . فرط جهالتدن منبعث اولان استخفافلری حماقتلرینك اك جلی برهانیدر. اونلر یالکز دنیانك مناعم فانیه‌سیله اکتفا ایدرلر ؛ دنیاده کور اوله‌رق یاشادقلری کبی آخرتده‌ده کور اوله‌رق کیدرلر. انسانیت اونلرك دوشونجه‌سی کبی اولایدی شرق وغربده ظهور ایدن حکمانك اسملری سجل مجانینه قید ایدلمك لازم کلیر ایدی . خوش ! بلکه بو سوزه قارشی ایکنجی بر فصاحت اولمق اوزره « اوکا نه شبهه ! » دینلرده واردر . مقصد اونلری فکرلرندن فراغت ایتدیرمك دکل ، تجاسر جاهلانه‌لرینك پك الیم برکستاخلقدن باشقه برشی اولمدیغنی سویله‌مکدن عبارتدر . هر حزب کندی فعلیله افتخار ایده‌بیلیر . فقط سفهای امتك اعراض واعتراضیله هر درلو حقایقدن (علی الخصوص حقایق دینیه‌دن) بحث ایتمه‌مك ، تحری ٔ حقیقت میل جبلیسنی تعطیل ایتمك لازم کلمز . وارسون معهود

ميراث‌يدى كبى اولانلر استخفاف واستحقارلرنده دوام ايتسونلر. كنديلرى كبى، تحقير وازدرالرينك‌ده اصلا قيمتى، اهميتى يوقدر.

فريد

مقالات

روسيه‌ده‌كى انقلاب

و

بو انقلابدن داخلى روسيه مسلمانلرينك استفاده‌سى

عصرلرجه مظالم واشكنجه‌لر آلتنده ازيلمش، عصرلرجه چكيلن اسارت نتيجه‌سى اوله‌رق مذلته آليشمش، مسكينانه ياشامه‌يه انسيت كسب ايتمش بر ملتك زنجير اسارتدن استخلاصى پك‌ده قولاى اوله‌مايه‌جغى طبيعيدر. قانون طبيعت مقتضاسى اوله‌رق حريت وسربستلك عموميتله نوع بشرك حق مشروعى اولديغى، هر اهل بصيرت وهر اهل حقوق‌ده بونى اعتراف وتصديق ايتديكى حالده نه‌غريب بر جلوهٔ تاريخيه‌دركه ينه برچوق ملتلر اسارت آلتنده ايكله‌يورلر، درلو درلو اشكنجه‌لره تحمل ايديورلر. بو، بنى بشر ايچون بر نوبت خسته‌لغى كبى عادتا غير قابل اجتناب بر بليهٔ عموميه حالنى آلمشدر.

اساساً خلقت بشرده حريت وحريته محبت بر امر طبيعى وضرورى اولديغى جهتله هركس حريتى سور، دائما حريتك مفتونى اولور. باخصوص انسان نور عرفان ايله تنور ايتدكجه بتون بتون حريتك پرستشكارى اولور.

لكن شونى‌ده نظردن دور طوتماملى‌دركه حريتى هركس كندى ايچون سور، كندى ايچون ايستر. حريتى الده ايتمك ايچون هرنه كبى اسبابه توسل لازم كلورسه، هرنه كبى فداكارلق اختيار ايتمك ايجاب ايدرسه هپسنى قبول ايدر؛ حريت اوغورنده هر محنته، هر زحمته قاتلانير. فقط بوتون بو فداكارلقلر هپ كندى ايچوندر. يوقسه باشقه‌سى ايچون دكلدر. بر ده حريت دائما آلنور. هيچ كيمسه طرفندن ويريلمز.

بوحقيقت افراد بيننده بويله اولديغى كبى ملتلر آراسنده‌ده بويله‌در. بونك ايچوندركه هر ملت حريت وسربستيى آلمق ايچون چاليشير؛ بوخصوصده هرنه كبى فداكارلق لازم ايسه هپسنه قاتلانير؛ قانلر، جانلر فدا ايدر، عاقبت حريتى آلور.

دنيا خلق ايديله‌لى برى تك بر مثال كوستريله‌مزكه حريت ويريلمش اولسون. فردلر اولسون، ملتلر اولسون، دائما اوغراشه اوغراشه احراز حريت ايتمشلر، اسارتدن قورتولمشلردر.

حيات بشر ايچون تنفس ايده‌جك هواء وجودى بسله‌يه‌جك غدا نه‌قدر لازم ايسه، روحلرى تربيه ايده‌جك حريت‌ده اوقدر لازمدر. بونك ايچون حريتى انسانلر آرار؛ نه‌يولده استحصالى ممكن ايسه چاره‌سنى بولور، ياپار. نه‌يه مال اولورسه اولسون هر درلو فداكارلغى اختيار ايدرك عاقبت حريته صاحب اولور.

ايشته بودفعه انقلاب زماننده داخلى روسيه مسلمانلرينك خطالرينك اساسى‌ده شو نقطه‌در. بوحقيقتى ادراك ايده‌مديلر. كنديلرينه «حريت ويريله‌جك» ظن ايتديلر. بيلمم يكرمنجى عصرك مدنيتندن، بيلمم روسلرك مرحمتندن، هرنه‌دن ايسه هپ هوادن اوچوب كله‌جك بر حريتى بكله‌ديلر. يكرمى اوتوز بيك عسكرى؛ طوپى، تفنكى، ميتراليوزى، سوارى‌سى ايله برابر؛ اون آى ظرفنده طوپلادقلرى بوتون قوتلرنى، اسكى آمرلرينك بر «كرى!» قوماندا‌سى قارشوسنده درحال طاغيتديلر. بر مدنيتك اولسون مقاومت ايده‌مديلر. انقلاب ميداننده كوستردكلرى بوتون مهارت: برايكى دفعه طوپلانه‌رق برطاقم كوزل سوزلر سويلمك، پارلاق نطقلر ايراد ايتمكدن عبارت اولدى.

حريتى آلمق ايچون جانلرنى بيله فدادن چكينميه‌جكلرى يرده بيچاره مسلمانلرك حقوق مشروعه‌لرنى مدافعه ايچون طوپلادقلرى ميليونلرجه پاره‌لرى ــ اوتوز قرق بيك مسلح قوت اللرنده اولديغى حالده ــ صانكه آمال مليه‌نك جنازه مراسمنه صرف ايدرجه‌سنه كوتوروب بولشه‌ويكيلرك النه تسليم ايتديلر. يوركلر ياقان بو حالك يكانه سببى، حريتى، مرحمت، ياخود مدنيت ويكرمنجى عصر اقتضاسى اوله‌رق ويره‌جكلر اعتقادينه ذاهب اولمه‌لرندن باشقه برشى ميدر؟ يوقسه بداية «حريت آلينه‌جقدر. چونكه حريت بزه لازمدر، حريت بزم سبب حياتمزدر. بناءً عليه هرنه بهايه اولورسه اولسون بز حريتى آله‌جغز.» ديه‌رك حاضرلانمش اولسه ايديلر، ايشه كيريشدكلرى زمان بتون ترتيبات وتشكيلاتلرى اوكا كوره اولوردى. هر نوع فداكارلقلرى كوزه آلبرده «قربان كسمدكجه بايرام اولمز» دير، بتون موجوديت وقدرتلرنى بو اوغورده صرف ايدرلر، البته آليرلردى وبو سايه‌ده عصرلرجه چكدكلرى اشكنجه‌لردن قورتوله‌رق بختيار اولورلردى.

مع‌مافيه يأسه دوشمه‌يه محل يوقدر. روسيه‌ده انقلاب هنوز نهايت بولمش دكلدر. دها برچوق صفحه‌لر، دوره‌لر كچيره‌جكدر. روسيه مسلمانلرى بو آجى امتحانلردن متنبه اوله‌رق، كچمش قصورلرى تماميله اعتراف ايده‌رك ظهور ايده‌جك فرصتلردن استفاده ايچون خلوص نيت ايله وال برلكيله، كمال عزم ومتانتله چاليشه‌جق اولورلرسه، بعناية الله تعالى موفق اوله‌جقلرينه شبهه يوقدر.

عبدالرشيد

شرقده انكليز وصايتى

انكليزلرك جهان آزار وصايتى ، كندى نقطهٔ نظرلرينه كوره ، شرقليلر حقنده حاصل ايتدكلرى بر (معرفت) اوزرينه مؤسسدر. شرقليلره تعلق ايدن هر شيئى بو معرفتله محاكمه ، وهر شرقلى يه اوكا كوره معامله ايدرلر . بو معرفت انكليز سياست استعماريه سنك اساسيدر ، ديه بيليرز . بونك اك اساسلى نقطه سنى ، بالذات انكليزلر ، شو سوزلرله ايضاح ايدرلر :

«شرقده ياشايوب شرقليلرله امتزاج ايدنلر بيليرلركه اوروپاليلر دنيايه ، شرقليلرك كوزلريله باقه مازلر ! واقعا اوروپالى ، وهلهٔ اولاده ، شرقلى يى ، شرقلينك ده كنديسنى اكلاديغى ، حتى بو آكلاشمه نك هر ايكيسنى شرقلى ويا غربلى كبى كوستره جك درجه ده ، تام اولديغى توهم ايدرسه ده هر حالده كونك برنده اوروپالى بردنبره اويانير وشرقلينك كندى عقلنه بكزميه ن ، زحل كوكبنك سكنه سندن بر مخلوقك عقلى ايمش كبى غريب بر عقله مالك اولديغنى اكلار ! » [*]

ايشته انكليزلرجه شرقليلرك عقلى بو درجه اكلاشيلماز ، دنيادن بو درجه اوزاق بر عقلدر ! اونلرجه بويله بر عقل دنيويلشمكه ! وبناءً عليه وصايته ! محتاجدر .

انكليزلرك شرقليلره نه درجه محقرانه بر نظرله باقدقلرينى ، ظن ايدرم كه بو سطرلر ، بك أليم بر بلاغتله افاده ايدر .

مصرده ربع عصردن فضله بر مدت انكليز منافعنه خدمت ايدن لورد قروم‌ر شرقليلرك بويله بر عقله صاحب اولديغنى تصديق ايتدكدن صكره « بكا بتون تجربه لرم ، شرقلينك عقلنه اعتماد ايتمه مكلكى اوكره تدى » دييور .

انكليز رجال رسميه سيله مؤلفلرينك شرق حقنده بويله بر اسناد كاذبه بولنمه لرندن البت بر مقصدلرى واردر .

شرقك مبدع مدنيت اولان دماغنى ، آبدات أبديه سنى ، وتاريخ محتشمنى بر طوفان بهتانك بوغه ميه جغنى ، انكليزلرده بيليرلر . فقط بويله مضر تلقينات ايله ، شيمدى ضعيف وناتوان اولان شرقى ، وطنداشلرينه دائماً پست وذليل ، وصايت مشؤمه لرينى مشروع كوسترمك وهر انكليزك دماغنده شرقى استثمار واستعباد فكرينى تمكين ايتمك ايسترلر .

ذاتاً انكليزلر شرقك مسلط اولدقلرى هر قسمنده ! ماتهٔ شعور ، اماتهٔ تاريخ ايله ايشه باشلارلر ووصايت مشؤمه لرينى اماتهٔ حيات ايله اكمال ايدرلر .

انكليزلرك اماتهٔ تاريخ ايچون قوللاندقلرى واسطه كندى لسانلريدر . انكليزجه يى قوتله نشر وتعميم ايتمك واونى لسان ملى يا عقله محكوم ملتلرى مليتلرندن وتاريخلرندن تنفير ايدرلر . انكليزجه ايله تدريس اولنان بوتون درسلر مقدسات دينيه ومليه يى تحقير وترذيل ايتمكى استهداف ايلر . مثلا مصرده مكتبلرده اوقوتولان وانكليز معلملرى طرفندن تلقين اولنان درسلردن هر مصرلى مملكتنك هر زمان غالبلرك صحنهٔ تغلبى اولديغنى ، هيچ مستقل وسربست ياشامديغنى اكلار ، وبو قناعتك تأثيريله شوق استقلال واميد نجاتدن قطعياً محروم اوله رق ياشار. واقعا انكليزلر مصرده بو تشبثلرنده موفق اولماديلر ، چونكه بو كبى تلقيناتى چورودن بر فعاليت وطنيه واردى . فقط ينه كلال كتيرمه يه رك بو فضيحه يى ارتكابده اصرار واستمرار ايلديلر. ماضيسى ايله قطع علاقه ايدن ، ياخود مصنع بر ماضى يه مربوط اولان بر ملتك آتيسى اولميه جغى بديهيدر. آتى ، ماضينك بر محصول متكامليدر . بناءً عليه انكليزلر بو واسطهٔ مدهشه ايله مكتبلرده چوجقلره ، دوائر حكومتده مأمورلره ، هر وسيله ايله بتون اهالى يه دائما تلقين اسارت ايدرك دماغلرى تسميم ايدرلر وفضائح استعماريه لرينى بلا پروا ، همان هيچ بر مقاومته تصادف ايتمه دن ترويج وارتكاب ايدرلر . اك غريب واك فجيعى شو كه انكليزلرك اجراآتى ميدانده ايكن ، شرقليلرك اسقاطى وقتلى ايچون بتون خودكاملقلرى و بتون حرصلرى اجراى فعاليت ايديوركن ينه زوالليلرك سقوطى مقدسات دينيه ومليه لرينه اسناد اولنور !

اماتهٔ تاريخ ايچون قوللانيلان بو بالطه نك ملتك شعورينى ده صارصه جغى وأولديره جكى طبيعيدر . ماضيسى منفور ، شعورى مضمحل وحياتى مقهور اولان بر ملت آنجق انقراض واديسنده قطع مراحل ايلر. مع مافيه شرق بوفلاكتلى بحرانلرى كچيريوركن اونى تخليص ايتمك امليله چاليشان بر قاچ ولى نعمت ظهور ايتدى . بو اولياى نعمتك شرقه ايفا ايلديكى خدمت حقيقةً شايان تبجيلدر . انكليزلرك اك مظلوم ، اك مغدور محكوملرينى تشكيل ايدن مسلمانلر كونك برنده اوتا روحى صميمى اهتزازلرله ، آفاق حياتى مونس امللرله وظلام ماضى يى فياض ايشيقلرله احيا ايدن بر صوت آشنا ايشتديلر . . اتحاد اسلام !

اوت مسلمانلق اوزرينه مؤسس بر اتحاد بو داهيهٔ عظما ايله مجادله ايده بيلير . چونكه هر مسلمانه بر غايه تلقين ايلديكى كبى بتون اسلام امتلرينك ده وظائف خصوصيه وعموميه سنى تعيين ايلر . هر مسلمانك غايه سى ايى بر مسلمان ، اكمل اهل اسلام اولمقدر . بو غايه يه ربط حيات ايدن مؤمنلرك كافه سى قرده شدر . وبو قرده شلردن متشكل اولان اقوام بو معظم عائله نك اعضاى مختلفه سيدركه ايكى نوع وظائفى واردر : وظائف خصوصيه ، ووظائف عموميه . « وظائف خصوصيه افرادك سويهٔ اخلاقيه وفكريه سنى درجهٔ قصوايه اعلا واسلامك اساسات اخلاقيه ، اجتماعيه وسياسيه سنى دها تام ، دها مكمل بر طرزده تطبيقه

[*] مستر ايدك بر كتابندن - لورد قرومرك ۱۹۰۶ سنه سنه عائد انكلتره خارجيه نظارتنه تقديم ايتديكى راپوردن نقلاً .

جالیشمقدر . وظائف عمومیه ایسه اقوام مسلمهٔ سائره ایله بر تساند تام ایچنده یاشایه‌رق انلرك حریت وعنعناتنه حرمت ، ترقی وتکاملارینه معاونت خصوصندن عبارتدرکه ملل اسلامیه ایچنده ربقهٔ اجانبه کیرمش ویا اومهلکه‌یه تقرب ایلمش اولانلری قورتارمق بووظائف زمره‌سندندر . چونکه برملت حریت واستقلالنی ضایع ایلکله طریق تکاملنی شاشیرمش ، موجودیتنی تهلکه‌یه قویمش اولورکه تساند اسلام بویله برحالی تجویز ایده‌مز . وحدت اسلامیه بی‌پایان قوانك ، عناصر وعواملك برکل تام حالنده آهنکساز بولندیغی وحدت کونیه‌یه مماثل بروحدتدر . بتون عظمت وحقیقتی بوحالندن نشأت ایدر . » [١]

فقط انکلیزلر بومعقول وضروری انتباهه ، بومعظم غایه‌یه بوقاریده بیان ایلدیکمز نقطهٔ نظرله باقدیلر و « اتحاد اسلام نیران تعصبی ایقاد ایتمکدن بشقه برنتیجه انتاج ایتمز . اوروپانك قوتلری بو حرکتی مادةً تلافی ایده‌بیلیرسه‌ده اونی معنیً نولدیره‌مز » [٢] دیدیلر .

اتحاد اسلامك مادةً تحققنی زور بازولرینه اعتماراً عدیم الامکان عد ایدن انکلیزلر اونك حیات معنویه‌سنك ناقابل تعرض اولدیغنی اعتراف ایدییورلرکه بواعتراف پك مهم وانتباه اسلام نامنه شایان قید برزقیدر . مع‌مافیه انکلیزلر بومعنوی قوتله مجادله ایتمکدن هیچ فارغ اولمدیلر . مسلمانلری مسلمانلقدن اوزاقلاشدیرمغه سعی ایتمکدن برآن خالی قالمادیلر . مسلمانلغك ، مسلمانلرك یگانه سبب سقوطی اولدیغنی دائما سویلدیلر ، از جمله « اتحاد اسلام ، یکرمنجی عصرده بیك بوقدر سنه مقدم ابتدائی برحالده یاشایان برهیئت اجتماعیه ایچون وضع اولنان مبادی‌یی اعاده ایتمکی ، بتون قوانین مدنیه ، جزائیه وملیه‌یی ، ناقابل تفسیر و تبدیل تك برقالبه افراغ ایتمکی استلزام ایلر . دین اسلام ایله متدین ملتلری ترقیدن محروم ایدن ایشته بودر » . [٣] دیدیلر . بوسوزلرینی هردرلو واسطهٔ نشریه ایله ، میسیونر جماعتلری واسطه‌سیله ، رساله‌لر ، کتابلر وجریده‌لرله نشر ایتدیلر . بوندن انکلیزلرك مسلمانلق علیهنده نه‌یمان بر حرب آچدقلری تظاهر ایدر . روح اسلام بومدهش حربدن هیچ متأثر اولمادی . حیات معنویهٔ اسلامیه اسکی انتظام وآهنکنی بولمق اوزره متصل ترقی ایدیور وهیچ شبهه‌سز بوانتظام وآهنکی تأمین ایتدیکی زمان دشمنلرینه مادةً احراز غلبه ایده‌جکدر .

کورولیورکه انکلیزلرك دین اسلامه وانتباه اسلامه عداوتلری ، سلامت عقلمزدن شبهه ایتملری ، وصایته احتیاجمزی ایلری سورملری آنجق بزی کندیلرندن دون ، منافع استعماریه‌لرینه وزنجیر اسارتلرینه محکوم کورمك حرصنه مستنددر . بناءً علیه بزم نجاتمه طوغری آدیم آتمقلغمزسکتهٔ زحلدن اوله جق قدرساحهٔ بصیرتدن اوزاقلغمزه برحجتدر !

انکلتره‌نك شرق وصایتنك اساسی ، ماهیتی ، وهدفی ایشته‌بو !

مصرلی

عمر رضا

مکاتیب

سید سنوسیٔ اعظمك برمکتوبی

« اللهك قولی وخلیفه‌نك نائب ووزیری احمدشریف سنوسیدن فاضل وادیب محترم عالی همت امیر شکیب آرسلان بکه سلام ودعادن صوکره ...

« برقاچ آی اول سزدن برمکتوب آلدم . واسطه‌سزلق یوزندن شمدی‌یه قدر جوابنی کوندره‌مه‌مشدم . آنجق بوکون بأذن خدا بوکاموفق اولدم . اسلامیت واهل اسلام حقنده سبق ایدن خدمات عظیمه‌کزك مدیون شکرانی‌یم ودائما سزی یاد ایتمکده‌یم . یازدیغکز مکتوب افکار وحسیاتمه ترجمان اولمقله برابر حقائق احوال حاضره‌یی‌ده احتوا ایتمکده وعربلق نامنه سفسطه‌لرله وحدت اسلامیه‌یی پارچه‌لایانلره قارشی برحجت قاطعه تشکیل ایلمکده‌در . بوکبی اشخاص بیلمیه‌رك کندی ملکلرینی تخریب وبویله نادر بر فرصتی فوت ایتمکده‌درلر . جناب حقك نامنه قسم ایده‌رم‌که عربلر حقنده‌کی بیاناتکز حقیقت محضه‌در . فقط بویله دلیجه‌سنه حرکت ایدنلرك عقل وهمتلرینه نه اولدی ؟ مصر اهالیسی عرب دکلی ؟ طرابلس ، تونس ، جزائر وفاسده عربلردن باشقه کمسه وارمی ؟ بتون بوحوالی‌یه حکم ایدن کیملردر ؟ طبیعی انکلتره ومتفقلری . عربلر بوکون انصاف ایتسه‌لر هرشیدن اول بوجبارلره قارشی ابراز عداوت ایدرلر وآنلردن شدتله انتقام آلیرلر . وآنلرك سقوط واضمحلاللرینی ممنونانه تماشا ایدرلر . الله بوملعونلری محو ایتسین . فقط غرض ، انسانی کور ، صاغیر ایدر . غرضکارك کوزلری باقسه بیله قلبنه عمی طاری اولور . اجنبی سیاستنه اویونجاق اولانلره ، حقیقت مقلوبه‌یی ترویج ایده‌نلره ودشمنه قارشی ذلیل قالانلره یازیقلر اولسون ! فقط باطلك صولتی بردوام اولمازوفردا هروقت ماضی‌یه حاکمدر . جناب حق سزی وسزك کبی ملتی طریق صوابده ارشاد ایدن امثالکزی محافظه ایتسین . »

[١] انحطاط اسلام حقنده برتجربهٔ قلمیه .
[٢] لورد قرومرك ١٩٠٦ سنه‌سنه عائد راپورندن .
[٣] لورد قرومر .

موسقوه‌ده

روسیه مسلمانلرینك مشهور محررلرندن عیاض اسحاق افندی طرفندن فاضل محترم عبدالرشید افندی‌یه کوندریلان مکتوبدر :

محترم رشید بابا ،

مکتوبکزی آلدم ، سزه اولا بورانك احوالنه دائر معلومات ویره‌جکم . مکتوبکزه باقیلیرسه بورا احوالنه پك اطلاعکز یوق . بوراده بولشه‌ویکلر ادارهٔ مملکتی اله آلدقلری کبی بتون روسیه مسلمانلرینك احوالی مشکل بر دوره‌یه کیردی . بولشه‌ویکلر بتون دنیایه سوسیالیزم مسلکنی قبول ایتدیرمك خیالاتیله اوغراشدقلرندن ، بزم روسیه مسلمانلری ایسه مدنی ، ملی ، دینی حقوقلرینی محافظه فکرنده بولندقلرندن ، بزه اعلان خصومت ایتدیلر . بتون روسیه مسلمانلرینه بر آغزدن « مرتجع » ، « اختلال علیهداری » نامنی ویردیلر . شو نقطهٔ نظره بناءً قریمك ملی اداره‌سنی ده‌ویردیلر ؛ ترکستانده قان دریالری آقیتدیلر ؛ ایدیل ساحلنده ملی ، مدنی مختاریتلری طاغیتدیلر وبتون مؤسسه‌لری قیردیلر دوکدیلر . تاتارلرك بتون مطبوعاتنی ارتجاع ایله اتهام ایده‌رك غزته‌لرینی قاپاتدیلر : وقت ، دورمش ، قورولتای ، آلتای ، قویاش ، یولدوز ، سرای ، ایل غزته‌لرینی قاپاتدقلری کبی مطبعه‌لرینی دخی مصادره ایتدیلر . بنی‌ده « ره‌وولوسیونه‌ی تریبونال » نام محکمهٔ حربیه‌یه ویردیلر . شمدیلك قاچاق طریقیله یاشیورم . نه کبی بر حکم ویریله‌جکی معلوم دکل . ملی عسکری اداره‌لرمزك کافه‌سنی مارت نهایتلرنده قاپاتدیلر . شیمدی بزه عائد تك بر عسکرمز یوقدر . آیروجه ارکان حرب دائره‌سی واردی ، اونی‌ده طاغیتدیلر .

ملی مختاریتك تأسیس وتأمینی ایچون اوفاده ملت مجلسی اجتماع ایتمش ، برچوق ایشلر کورمش ونظارتلر تأسیس ایتمشدی . ملته ویرکولر طرح اولنمش ، عادتا مستقل بر حکومت منتظمه شکلنی آلمشدی . نه چاره‌که هپسنی قیردیلر دوکدیلر . برچوق آدملری‌ده توقیف وحبس ایتدیلر . ملی اداره رئیسی صدری مقصودی شیمدیلك فرار حالنده بولنیور . مالیه ناظرمز اوفا حبسخانه‌سنده‌در . اوچ میلیوندن زیاده ملت پاره‌سنی خزینهٔ ملتدن مصادره ایتدیلر . شیمدی ایدل ـ وولغا ساحلنده هیچ برشیلر قالمدی . ملتك طاقتی‌ده بیتدی . ایکی اوچ آدم طوپلانوب قونوشمه‌یه بیله امکان قالمدی . یازه‌جق بر ساحه‌ده یوق . احوال نیقولا زماندن بدتر اولدی .

مسلمانلره تجاوز ایتمکده ؛ ظلم ، غدر ، وحشت اجرا ایتمکده ارمنیلر غایت مهم رول اوینادیلر . خصوصیله ترکستانده ، خوقند ، فرغانه‌ده ارمنیلر فوق‌العاده وحشتلر اجرا ایتدیلر : اون بربیك خانه ، اوتوز طقوز جامع ، پك چوق مدرسه وچارشولری یاقدیلر . یکرمی بیکدن زیاده اهل اسلامی‌ده قتل ایتدیلر .

باکو بوزغونلغنده دخی ارمنیلر بولشه‌ویکلر ایله برابر مسلمانلره انواع وحشت ، اشکنجه ومظالم اجرا ایتدیلر .

کندی آرامزدن‌ده برچوق خائنلر ظهور ایتدی . بتون مؤسسه‌لره قارشی فوق‌العاده خیانتلر ایتدیلر . بونلرك رئیسلری ملانور واحدوف نامنده بر روس مأموری ، استانبولده دخی بولنمش خائن شریف مانائف ، عالمجان ابراهیموف وسائر بر طاقم زمان سابق خفیه‌لری ... مسلمانلرك بتون تشکیلات وتدابیرینی روسلره افشا ایتدیلر .

بولشه‌ویقلر تجارمزی‌ده عمومیتله یغما ایتدیلر ، نهب وغارت ایتدیلر . یالکز قزان مسلمانلرندن درت میلیون تضمینات آلدیلر . روسلردن ایسه برشی آلمدیلر . مسلمانلردن آلدقلرینی‌ده روسلره ویردیلر . اورنبورغ ، اوفا وسائر شهرلردن‌ده هپ بویله میلیونلر آلدیلر . کذا ترکستانده یاوشیف نامنده یالکز بر آدمدن اون یدی میلیون روبله آلدیلر ، تماماً یغما ایتدیلر . بو سببدن ملت پك خیرپالاندی ، شاشقین بر حاله کلدی . بعض آدملر تورکیه‌یه هجرت فکرنده بولنیورلرسه‌ده شیمدیلك بوکا امکان یوقدر .

شیمدی یالکز بر امیدمز واردرکه اوده بولشه‌ویقلرك سقوطی‌در . آنلرك سقوطلرینی متعاقب احتمال‌که بر آز سربستلك اوله‌بیلور . مع مافیه بیوك برشی امید اولنه‌مز . زیرا ملت پك خیرپالاندی . هیچ طاقتی قالمدی . آرتق مسلمانلرك استقبالی پك مظلم ، پك قرانلقدر .

بکا کلنجه بن شیمدی فراری بر حالده کزییورم . کچن هفته بنم قلمم ایچون‌ده سوزلر اولمش ، پك قیمتلی آرقداشمزدن اتحاد اسلامجی دوقتور جواد بك اوروجنی قتل ایتدیلر . خلاصه بز بو انقلابدن پك بوش چیقدق . کندی آرامزده برچوق خائنلرك ظهوری بزی محو ایتدی .

شیمدی روسیه‌ده بر ارتجاع عمومی ؛ هر طرفده فتنه ، عصیان دوام ایدییور . فقط بولشه‌ویقلرله آلمانلرك آره‌لری ایيدر . زیرا بولشه‌ویقلر شیمدی آلمانلره لازمدر .

بویله‌دن صکره روسلرده فوق‌العاده حسیات دینیه اویاندی . روسلرك دین حمیتی بیوك غلیانده‌در . نیقولایی‌ده پك اوزله‌دیلر ، اسکی اداره‌نك رجوعی‌ده بعید دکلدر .

عثمانلی اسیرلرینه معاونت ایچون برچوق یرلرده خصوصی قومیسیونلر ، آشخانه‌لر آچیلمشدی . بولشه‌ویقلر هپسنی قاپاتدیلر .

بوراده هرشی فوق‌العاده فناتلی‌در . قارا اون پودی (برپود ١٢,٥ اوقه‌در) ایکی یوز روبله . (برروبله ١٢,٥ غروشدر) بیاض اون اوچ یوز روبله ، بر کوملك ییقانمه‌سی اوچ روبله ، آیاق قابی ٢٥٠ روبله ، برقات عادی البسه بیك روبله ، شکر فونتی (برفونت ١٢٠ درهمدر) ١٤ روبله‌در . صوك زمانلرده نشر ایتدیکم اثرلرمی یوللادم .

٤ حزیران ٩١٨ ، موسقوه : عیاض اسحاقی

شئون

قافقاسيا احوالى

قافقاسيا حكومات متحده‌سى :

آلديغمز معلومات موثوقه‌يه نظراً قافقاسيه‌نك هردرلو آمال واحتراصات خارجيه‌دن مصون وقوتلى، ترقى وتعاليسنده سربست وآزاده بولونماسى ايچون شمالى وجنوبى قافقاسياده يكى دوغان حكومتلر برقونفه‌ده‌راسيون حالنده اتحاد وتشكلى لزومنه‌اوته‌دنبرى قانع بولونان شمالى قافقاس مرخصلرى ايجاب ايدن تشبثاتده بولونمشلردر . (ملى)

چين احوال داخليه‌سى

حريت واستبداد آره‌سنده‌كى مجادلات — ارباب حكومت ميانده‌كى حرص جاه ورقابت — محاربات داخليه — بزدانشلاقيبلر — چين مسلمانلرى .

حريت اقوام اوغورينه حرب ايتمكده اولدقلرينى ادعا ايدن ائتلاف حكومتلرى وقتيله چارك مستبد ، خونخوار و جبار حكومتى ايله ممالك عثمانيه‌نك ، ايران وافغانستانك تقسيمنه دائر عقد اتفاق ايتدكلرى كبى، شيمدى‌ده روسيه‌ده‌كى ارباب ارتجاع ايله حريتى بوغمق ومشروطيتى محو ايتمك اوزره توحيد مساعى ايتمكده اولدقلرى معلومدر . ديكر طرفدن‌ده مقاصد خسيسه‌لرينى تأمين ايچون حريت نامنه ديار چينى قان‌درياسينه بويامقدن چكنميورلر. اختلافات داخليه ورقابت شخصيه يوزندن بر مملكتك دوچار اولديغى مصائبى ، دشمنلريمزك جهانشمول اولان ظلملرينى ودنيانك بر اوجنده‌كى دين قرده‌شلريمزك بومظالمه قارشى مجاهداتنى انظار دقته عرض ايتمك وبوصورتله اخوان دينى حادثات جهاندن خبردار ايله‌مك مقصديله چين احوالى حقنده بروجه آتى اعطاى معلومات ايديورز :

رئيس جمهور اسبق (يوان‌شى‌قاى) ك وفاتى اوزرينه‌درحال (لى‌يوان‌هونغ) آكاخلف اولمش وبونك اوزرينه (توان‌شى‌ژوى) باش وكالته كچديكى كبى (فنغ قوچانغ) ده رئيس جمهور وكالتنه انتخاب اولونمش ايدى . باش وكيل حوالئ شماليه‌نك قواى عسكريه‌سنه و (پكين) ك محافظ عسكرلرينه استناد ايده‌رك مشروطيتى محو وياخود تحديد ايتمه‌يه تشبث ايتديكى جهتله مجلس مبعوثان ايله رئيس جمهورك آره‌سى آچيلمش ايدى .

مبعوثان حسابنه مغلوب اوله‌رق حاضرلانمه‌دن باش وكيلى أزمكه قالقيشدى . رئيس جمهورده معقول بر سياست اتخاذ ايده‌مدى . مبعوثانله برلشدى واونلرك رأيى ايله باش‌وكيلى عزل ايتدى . (توان) بونى هضم ايده‌مدى . بونلرك حقندن كلمك ايچون (پكين) جوارينه شمال توچونلرندن (عسكرى واليلر) برقسم مهمنى جمع ايتدى. باش وكيل بونلر واسطه‌سيله مشروطيتى الغا ، مجلس مبعوثانك حقوقنى تحديد و بلكه‌ده بوتون بوتون استبدادى احيا ايتمك ايسته‌يوردى .

عسكرى برنمايشله رئيس جمهورى ده تخويف وتضييق ايلدى. بيچاره (لى‌يوان‌هونغ) بك زياده قورقاراق مجلس مبعوثانى فسخ ايلدى وبوتهلكه‌يى برطرف ايتمك ايچون (چانغ نه‌سوى) يى باش وكالته تعيين ايلدى. بوذات مسئله‌يى حل ايده‌جك يرده داها زياده تشويش ايتدى . مملكتده ياشامقده وقدسيتى خلق نظرنده مقبول اولان وحاكميتدن اوزاق اولمقله برابر نشان و رتبه ويرمكه صلاحيتدار بولنان اسكى ايمپراطورى يكيدن تخته كتيردى. وبوصورتله ملوكيت و سلطنتى احيا ايلدى . فقط هرطرفدن دوچار هجوم اولونجه ملوكيتله برابر اورته‌دن تماميله يوق اولدى . (توان) كمال مظفريتله (پكين) ه عودت ايتدى ورئيس جمهورك ضعفندن بالاستفاده باش وكالته يكيدن كچه‌رك اجراى حاكميت ايتمكه باشلادى . حسابنه مغلوب وقوتنه مغرور اولماسه ايدى انتخاباتى تجديد ايله مجلس مبعوثانى جمع ايلر ومانشو حاكميتى ابقا ايتمك قرارينى آلابيليردى . فقط بونى ياپماديغى كبى كندى توچونلرى پارتيسنه ويرديرديكى قرارلره كوره حركت ايده‌رك حريت ومشروطيت طرفدارى اولان جنوب ولايتلرينى أزمكه حصر مساعى ايتدى .

بوفجيعه جريان ايدركن مملكتك الك كزيده آدملرندن رئيس جمهورك وكيلى اولان (فنغ قوچانغ) نانكينده متبت ، زنكين وفيضدار اولان قيانغسونك حاكم عسكريسى بولونيور وبوتون بو حادثاتى كمال دقتله تعقيب ايديوردى .

طبيعى توان موفق اولورسه مملكتك الك بيوك آدمى اوله‌جغنى وجمهورك رياسته ايلك فرصتده انتخاب اولنه‌جغنى فنغ آكلايوردى. بوكا ميدان ويرمه‌مك ايچون كنديسى ارباب ارتجاعدن اولديغى حالده حريت ومشروطيت طرفدارلرى ايله توحيد مساعى‌يه لزوم كوردى .

بوصره‌ده ايدى كه (لى‌يوان هونغ) رياست جمهوريتدن استعفا ايتدى . رئيس وكيلى اولان (فنغ‌قوچانغ) رئيس اولارق پكينه عزيمت ايتدى . بوحادثه اوزرينه رئيس جمهور ايله باش وكيلك متفقاً حركت ايده‌ميه‌جكلرينى هركس درت كوزله بكليوردى . طبيعى بونلر مملكتك نفع و خيرينه اتحاد ايتمش اولسه‌لردى هردرلو فنالقلاوكنى آلمش اولورلر وآرزو ايته‌كلرى شكل حكومتى تأسيس ايده‌بيليرلردى . باخصوص بوتون حوالئ شماليه‌نك عسكرى حاكملرى و اردولرى اونلره ظهير ايديلر .

فقط بری برندن شبهه‌لنه‌رك ، حرص وطمعدن آیریله‌میه‌رق اسکی رقابتده دوام ایتدیلر . زیرا (توان) حوالیٔ جنوبیه‌ده‌کی حریتپرورلری أزمکه موفق اوله‌جق اولورسه (فنغ) سقوطه محکوم قاله‌جقدی . بالعکس مشروطیت قوت و مکنت بوله‌جق اولورسه (توان) خسرانه دوچار اوله‌جقدی . (فنغ) ك الك مهم استنادگاهی مشروطیت اعلانندن بری حریتك حامیسی اولان جنوب وغرب ولایاتنده‌کی مسلمانلردی .

رجال حکومت آراسنده‌کی بو اختلافاتدن آنجق مملکتك دشمنلری ، طمعکار اجنبیلر مستفید اوله‌بیلیردی . نته‌کیم بو اختلافی کورن ائتلاف حکومتلری همان فرصتدن استفاده‌یه شتاب ایتدیلر . حریت نامنه ، مظلوملرك خلاصی ایچون حرب ایتمکده اولدقلرینی هر وقت هر یرده اعلان ایتمکدن کری دورمیان بو دولتلر استبداد طرفداری ومجلس مبعوثانك جلادی اولان (توان) ایله توحید مساعی ایتدیلر . قابینه‌سنك نظاری غیرموجود ، فقط عسکری ظهیرلری پك مبذول اولان بو آدم اونلرك ایشلرینه چوق یاردیم ایدییوردی . مجلس مبعوثانك اکثریتی ، آلمانیایه قارشی اعلان حرب ایتمکی رد ایتدیکی حالده مجلس مذکوری عسکر قوتیله فسخ ایدن (توان) ایکنجی دفعه باش وکیل اولونجه آلمانیا ایله قطع علاقه ایتمکله اکتفا ایتمه‌دی . بوقسر اختلالی تضمینات حربیه‌ی تقسیطلرینك تأجیلی ، کمرك ویرکوسنك تزییدی وبرقاچ کفالتسز استقراض کبی ائتلافجیلردن کوردیکی معاونات مالیه دولاییسیله آلمانیا حکومتنه قارشی اعلان حرب و چینده‌کی آلمانلرك حبس وتبعیدلرینه موافقت ایتدی .

یول یول پاره بولان توان آرزو ایتدیکی هر درلو تشبثات استبدادیه‌ده بولونمغه مقتدر اولمش ایدی . بو رذالتلرله اکتفا ایتمه‌ین بو منفعتپرست آدمك ایلك اجرآتی (هومان) حاکم عسکریسنی مشروطیتپرور اولمق حسبیله عزل ایتمك اولدی . یرینه مستبد بر والی تعیین ایده‌رك معیتنه بر قوهٔ عسکریه‌ده سوق ایلدی .

فقط مشروطیته قارشی اورولان ضربه‌دن اعتباراً کندی استقلاللرینی اعلان ایدن ولایات جنوبیه بو حرکته قارشی کلمکه باشلادیلر . قوانغتونغ ، قوانغسی وهونان دن عسکر جمع ایده‌رك یونان وتزه‌چوانه تعرض ایلدیلر . بونك اوزرینه مشروطیتله استبداد آراسنده مجادله‌لر ، جنوب ایله شمال اردولری بیننده قانلی محاربه‌لر باشلادی ؛ شمال اردولری ایی مجهز اولدقلرندن بدایتده نوعما موفق اولدیلر . فقط تخریبات ، نهب و غارت ، هتك عرض ، احراق بلاد وسائر افعال شنیعه‌یی ارتکاب ایتمك خصوصنده پك زیاده افراطه صاپدیلر . حتی « شمالی چین حوادث یومیه‌سی » نامنده‌کی انکلیزجه نشر اولنان غزته مخابری هوناندن بونلرك اجرا ایتدکلری وحشت حقنده پك فجاعت انکیز خبرلر کوندرمکه مجبور قالدی .

مخابر مومی‌الیه دییورکه : « اومشهور ، معمور اولان لیلینو شهری انقاض ییغیننده‌ن عبارت بر حاله کلمشدر . یانغین ، یاخود تخریبدن مصون تك بر خانه قالمامشدر . اوراده بولنان میسیونرلر آنجق کوچ حال ایله یالکز باشلرینه چیقه‌بیلمشلردر . (باوکینغ) شهری ده کاه شمال ، کاه جنوب عسکرلرینك اللرینه انتقال ایتمشدر . درت دفعه مختلف اللره کچن بو معمور وبویوك شهر شمال اردولری طرفندن ١٢ مایس ٩١٨ تاریخنده یغما و تخریب ایدلمشدر . آسیا پترول شرکتنه ، باتارفیلد اند سویار ، استاند ارد اویل سینکر شرکتلرینه عائد اولان مبانی ومؤسسات تماماً محو ونابود اولمشدر . خلق بوتون اجنبیلره قارشی نفرت بسله‌دکلری حالده شایان دقت برشی وارکه اوده : انکلیز میسیونرلری کوچ حال کندیلرینی حمایه ایده‌جك بر مفرزه تدارك ایده‌بیلدکلری حالده ارکان حرب ضابطانندن (لەئغ واوجنغ) نامنده‌کی ذات اوراده بولنان آلمان میسیونرلرینی علناً حمایه وصحابت ایتمش اولمسیدر . »

ایشته بوکبی وحشیانه معاملاتی جنوب اردولرینك موجودینی تزیید ، انتقام حسلرینی تشدید ایتدی . بونلر وقتیله روسیه‌نك ناپولیونه قارشی تعقیب ایتدیکی پلانی تطبیق ایله‌مکله شمال اردولرینی برر برر مغلوب وپریشان ایتدیلر .

(هونان) ه سوق اولنان اردونك افرادی آز اولدیغی ایچون بوتون خلق جسارت آلارق جنوب اردولرینه التحاق ایتدی وولایتك مرکزی اولان (چانغچا) اشغال اولونجه شمال اردولری پریشان بر حالده فرار ایتدیلر . بو انهزام اوزرینه عسکرلر بهر تفنکی بر لیرا مقابلنده صاتدیلر . قوانغتونغ‌ده‌ده شمال اردولری اسواتاده وبرچوق قصبه‌لرده مغلوب اولدقدن باشقه الك متین استنادگاهی اولان فوقینده‌ده پریشان اولدیلر . هونان وهوبیه ولایتلرینك حدودنده کائن اولان یوچونده ایسه شمال اردولری داها بویوك مغلوبیته دوچار اولدیلر . شمالده بولنان توان اردولری تزه‌چوانده مغلوب اولونجه برقاچ ولایت یردن جنوب اردولرینه التحاق ایتدی . شمال اردولری داها فضله ایلری‌یه کیتدکلری وقت قویچو ولایتدن جمع اولنان عسکرلر طرفندن خط رجعتلری کسیلمش وبو سببله بو الیم مغلوبیته اوغرامشلردی . قوانتونغك ضبطنه توجه ایدن اردو مغلوب اولدی . اونك امدادینه کلن قوتلرده یاری یولده قانتوندن حرکت ایدن جنوب عسکرلری طرفندن اسیر ایدلدی .

بوتون بو فلاکتلر بربرینی تعقیب ایتدیکی صره‌ده ایدی ، که روسیه اختلالندن اعتباراً ، بالخصوص بولشویکلرك حکومتی تشکل ایتدکدن صکره نفس آلماغه باشلایان وکندی استقلالنی تأمین ایتمکه چالیشان

ترکستان چینی اهالیسنك عثمانلی مأمورین سیاسیه‌سنك تشویقیله [١] قیاملری خبری کلنجه توان شاشالادی. بوتون ائتلاف دولتلرینك، باخصوص ژاپون حکومتنك رئیسی بارون موتونونك معاونتلرینه رغماً استعفایه مجبور قالدی. بونك اوزرینه شمال اردولرینك ارکان حربیه رئیس سابقی (وانغ‌شیه‌چه‌ن) ك ریاستی آلتنده‌یکی برقابینه تشکل ایتدی. شمدی بوقابینه توانك تأثیر خفیسی آلتنده بولوندیغی حالده شمال ایله جنوب ولایتلری آراسنده تأمین مصالحه‌یه چالیشیور. فقط شمدی‌یه قدر موفق اوله‌مادی. زیرا آراده‌کی اختلاف درین واساسلیدر.

شمال اهالیسی استبداد وصیق بر مرکزیت طرفداریدر. جنوب اهالیسی مشروطیت وعدم مرکزیت طرفداریدر. جنوب غالب اولدیغی ایچون اونك اراده‌سی غالب اولمق لازم کلیر. فقط ائتلافجیلر بوندن چوق اورکیورلر. زیرا مرکزی آسیا مملکتلری ایله هم حدود وبحر محیط هندی‌یه واصل اولان ممالك جنوبیه، اسلام وآلمان نفوذینك توسعنه پك مساعددر. بونك منعی ایچون شمالده بولنان ایکی پارتی‌یی توحید ایتمك ایسته‌یورلر.

زیرا شمدی‌یه قدر چیهلی پارتیسی، یعنی فنغ قوچانغك ریاستی آلتنده بولنان جماعت محاربات داخلیه علیهنده بولونمش وهیچ بر محاربه‌یه‌ده اشتراك ایتمه‌مش ایدی. بونلر توان پارتیسی ایله اتحاد ایتدکلری تقدیرده ائتلاف حکومتلری طرفندن کوره‌جکلری مظاهرت ومعاونت سایه‌سنده جنوب اردولرینه قارشی غلبه ایتملری ملحوظدر. جنوب اهالیسی ایسه مداخلات اجنبیه علیهنده ویزه دها فضله متمایلدرلر.

الیوم چین وضعیت داخلیه‌سی بو حالده‌در. حادثاتك تعقیب ایده‌جکی مجری بزجه مجهولدر. فقط شمدی‌یه قدر بزه مساعد اولدیغی کبی بوندن صکره‌ده بویله جریان ایده‌جکنی امید ایده‌رز. جناب حقه بیکلرله شکرکه ائتلافجیلرك چینده چویردکلری فیریلداقلر اونلرك علیهلرینه دونمش، بوراده دخی هانکیمزك حریت وعدالت طرفداری اولدیغی پك ظاهر اولمشدر. اسلامیتك اهمیت سیاسیه‌سی کیتدکچه دشمنلریمزی تهلکه‌یه القا ایدییور؛ متفقلر ودوستلریمزی‌ده سویندیریور. چارلغك مدهش استبدادینی عالم اسلامك برقسم مهمنی قورتارمق ایچون ییقان جناب حق چینده‌کی دین قارداشلریمزك استخلاصی ایچون توانك مستبد حکومتنی‌ده ییقمش اولدیغنه بیك حمد وثنا ایده‌رز.

[١] اوراده بولنان قهرمانلریمزك هیچ بریسی مأمور سیاسی دکلدر. آنجق بعض فداکار، محترم دینداشلریمزدر. بونلر حمیت دینیه حسی ایله متحسس اوله‌رق بوجلیل خدمتده، بو بیوك مجاهده‌ده بولنیورلر. الله اونلردن راضی اولسون.

مصر احوالی

خبراً عامه جمعی :

حربك بدایتندن اعتباراً مصر اهالیسی عثمانلی مجروحلرینك تداویسی واسرای عثمانیه‌نك ترفیه حاللری ایچون هلال احمر نامنه برچوق معاونانده بولنمش وبوصورتله خیلی مقدارده برپاره جمع ایلمشلردی. بو حسیات صداقتکارانه ودیندارانه‌یه تحمل ایده‌مین انکلیزلر مصر هلال احمر جمعیتنی تضییق ایده‌رك طوپلانان پاره‌نك نصفنی صلیب احمر ایچون زورله آلدیلر. بونکله‌ده اکتفا ایتمیوب بویوك مأمورلردن مرکب برقومیسیون تشکیل ایله صلیب احمر نامنه اعانات جمعیتنه تشبث ایله‌دیلر. اهالیدن هیچ کیمسه‌نك بش پاره ویرمکه راضی اولمادیغنی کورونجه حدت ایده‌رك رسمی وجبری برصورتده زراعدن دونم باشنه اللی پاره جمع ایله‌دیلر. بوده کافی کلمه‌دیکی ایچون اسکندریه‌ده‌کی مبانی ویرکوسنه یوزده بش ضم ایتدیلر. بوکونه قدر تحصیل ایدوب طورمقده‌درلر. طبیعی بویله زورله جمع اولونان پاره اعانه صاییلماز. بالعکس منفور ومذموم برنوع یاغما کرلقدن بشقه برشی دکلدر. فقط انکلیزك عدالتی آنجق بویله اولور.

میلیونلرجه تکالیف حربیه :

مصرك فانی ایتمك ایسته‌ین انکلیزلرك غربده‌کی وضعیتلرینك خطرناك اولدیغی، کرك مصر اهالیسنك اونلردن متنفر ودین قرداشلری عثمانلیلره پك متمایل اولدقلرینی کورونجه دها فضله قیزیبورو قاچه‌دن چالمسی ممکن اولان هرشینی غصب ایتمکه چالیشان عادی برحیدود کبی مصری صویمغه هرحیله ایله توسل ایله‌یورلر. اولا مصر حکومتنی تضییق ایده‌رك بنده‌لری اولان خائن وطن رئیس نظار حسین رشدی پاشا واسطه‌سیله کچن اوچ سنه ظرفنده مصردن تکالیف حربیه نامنه، شمندوفر اجوراتی وسائره دییه آلدقلری اوچ ملیون انکلیز لیراسی کبی مهم برمبلغی مصر بودجه‌سنه تحمیل ایتمشلر وبوسنه‌نك مصرفی ایچون‌ده احتیاط اوله‌رق یاریم ملیون لیرا تخصیص ایتدیرمشلردر. معارف ایچون اولسون، فقرانك مضایقه‌سنی تهوین ایچون اولسون بش پاره صرف ایتمکدن امساك ایدن حکومت ملتك آرزوسی خلافنه پاره ویریبور. بو، آنجق رجال حکومتك بدطینتلی اولمه‌لرندن وانکلیزلرك شدید تضییقلرینه قارشی سرفرو ایتمه‌لرندن نشأت ایدییور. طبیعی بوده حریت اقوام نامنه ملل صغیره‌نك استقلالنی حمایه ایتمك ادعاسنده بولونان انکلتره‌نك عدالتنه کوزل برنمونه‌در!

هندستان احوالی

حریت اقوام ودموقراسی ایچون حرب ایتدکلرینی ادعا ایدن ائتلاف حکومتلرینك الك بیوك مروج ومدافعی اولان میستر ویلسون پك متین بر تکذیبه، پك شدید بر تعریضه دوچار اولمشدر.

مدراس محکمهٔ عالیه‌سنك رئیسی اولوب اقتدار حقوقیه‌سیله تمایز ایدن وانکلیزلره سبق ایدن خدماتندن طولایی ۱۹۰۰ سنه‌سنده اصالت عنوانی احراز ایلمش اولان هندلی سیر س. سابرامانیا ایار هندستانك شکل حکومتی حقنده ویلسونه برمکتوب کوندرمشدر. تقاعده بولنان قاضینك رئیس جمهوره یازدیغی مکتوبك صورت مترجمه‌سی شودر :

« افندم ، کرك سز ، کرکبر چوق حکومتلرك رؤساسی هندستانده حکمفرما اولان سوء اداره‌وظلم واعتساف اصولندن تماماً بیخبر قالدیکز . بوراده یاشایان یوز میلیونلرجه انسانلر کندیلرینه نه دیناً ، نه عرقاً‌نه‌ده لساناً مناسبتلری اولمیان اجنبی بر زمرهٔ ظالمه‌نك اراده‌سنه تابعدرلر . بو اجنبیلر ، کندی افرادینه فاحش معاشلر ، بیوك مکافاتلر ویره‌رك اونلری رفاه وسعادتلره مستغرق ایتمك ایچون ملتدن تحمل اولونه‌مایه‌جق ویرکولر آلمقده ، ملی ثروتمزی بلع ایتمکده‌درلر . بزی نعمت معارفدن محروم ایدیورلر . وضع ایتدکلری فاحش ویرکولرك طرحنده هیچ برحق وصلاحیتمز یوقدر. بوزمرهٔ ظالمه هندلیلردن بیکلرجه کیمسه‌لری حسیات وطنپرورانه‌سنی اظهار ایتدکلرندن طولایی زندانلره آتیورلر . حبسخانه‌لرك پیسلکی او مرتبه‌ده‌در که اورایه آتیلمش اولنلردن اکثریسی وفات ایدیور . صاغ قالانلرده دائمی معلولیتلره دوچار اولیور . حیواناتك حمایه‌سنه بذل همت ایدن بو ریاکار مخلوقلر نه‌دن انسانلره مرحمت ایتمیورلر ؟ ایشته بو، احوالمزك برخلاصه‌سیدر . »

رئیس جمهور بو مکتوبی آلدیغی وقت انکلیز حکومتنه بر صورتی تسلیم ایتمش وغزته‌لرك آغزینه دوشمش اولمسندن طولایی انکلتره‌ده برحدت وتهور طوفانی قوپارمشدی . ده‌یلی تلغراف غزته‌سی آنجق مکتوبی یازانی تحقیر ایتمکله هندستان حکومتنی مدافعه ایدیور . دیکر غزته‌لرده اونك مسلکنی تعقیب ایدیورلر . هپسی بوذات محترمی بوناق عد ایتدکلری وهند وطنپرورانك رئیسه‌سی اولان مادام بزانتك تأثیری آلتنده اولدیغنی سویلیه‌رك اونك تجزیه‌سنی ایستیور وبتون هندیلری نانکورلکله اتهام ایدیورلر .

قاره‌ده مبعوثاندن میستر ژون هیکس ایله میرلواباچ فروخت هندستان ناظری اولان میستر مونتاغودن بو مکتوب حقنده ایضاحات ایسته‌مسی اوزرینه مومی‌الیه دیمشدر که : « مکتوبی یازانك موقع اجتماعیسی پك مهم اولمسندن طولایی جرمی قابل عفو دکلدر . مکتوبی اوقودیغم زمان حیرتده قالدم . فقط حاوی اولدیغی اتهامات پك شنیع وفجیع اولدیغی کبی مادی بر دلیله‌ده مستند اولمدیغی جهتله هیچ بر رجل حکومتك عنایت واهتمامنه مستحق دکلدر . کاتب حقنده دها هیچ برشی یاپلمامشدر . فقط شیمدیلك بو مسأله حقنده هندستان حاکم عمومیسیله مخابره ایتمکده‌یم . »

بوندن اکلاشیلیورکه اولا ویلسون کندینه تودیع اولنان برسری افشا ایتمش ، ثانیاً بو وطنپرور اختیاری حقیقتی سویلدیکندن وانکلتره‌نك ظلم واستبدادینی اشاعه ایتدیکندن طولایی محکوم ایتمك ، یاخود ممکنسه محو ایلمك ایستیورلر . زهی عدالت ! زهی حریتپرورلك !

***

ایکی آی اول هندستان حکومتی پك معناسز وحقسز برقانون اصدار ایتمشدرکه بعدما هیچ بر شرکت اقتصادیه ، هیچ بر بانقه جمع وتأسیس اولنمیه‌جقدر . بونك سببی یاپدیغی استقراض داخلی ایچون کافی مشتری بولمدیغی حالده بویله اقتصادی مؤسسه‌لرك هرکون رواج بولمسندن عبارتدر. بوقانون علیهنده کرك انکلتره ، کرك هندستان محافل مالیه‌سنده شدتلی تنقیدات وقوع بولدیغندن هندستان مالیه ناظری سیرویلیام مایر بنکاله تجارت اوطه‌سنده بو مسأله حقنده رسمی بیاناتده بولنمق مجبوریتنده قالمشدر . کندی قولنه کوره : «حکومت بتون اقتصادی تشبثاتی منع ایتمك ایستمیورمش ، مقصدی استقراضلرینی ترویج ایتمکدن عبارتمش. مقصدی حاصل اولورسه بویله مؤسسه‌لرك وجودینه خصوصی مساعده‌لر ویره‌جکمش . »

***

بکن نسخه میستر تیلاکدن بحث ایدرکن ترتیب خطاسی اوله‌رق تیلان یازلمشدر . بوذات براهمانیلرك اك ایلری کلن وطنپروریدر. دائما دین وسیاسی مزج ایتدیکندن خلق اوزرنده پك مدهش بر نفوذه مالكدر . بر چوق آدملر نظرنده فوق‌العاده مقدس عد اولنیور . حتی اونك طرفدارلری میاننده تناسخ ارواحه ذاهب اولنلر بونك جناب حقك مظهر انسانیسی اولدیغنه قانع اولنلر واردر . بونك معیتنده انکلتره‌یه عزیمت ایده‌جك هیئت ملیه میاننده بتون هندستان مختاریت جمعیتی رئیس ثانیسی اولان سیر خاپاردی کبی بر ذاتك بولنمسی میستر تیلاکك نه‌درجه نفوذ صاحبی اولدیغنی کوستریر .

ارشادالمسلمین

بو نام ایله باندیرمه‌لی احمد حلمی افندی طرفندن هفته‌لق برجریدهٔ اسلامیه نشرینه باشلانیلمش ، برنجی وایکنجی نسخه‌لری متعدد مقالات دینیه‌یی محتوی اولدیغی حالده ساحه آرای انتشار اولمشدر. رفیق محترممزی تبریك ایله دوام موفقیاتنی تمنی ایدرز .

تشکر

سبیل الرشادك تکرار انتشارندن طولایی ممنونیتلرینی مکتوبلرله ، تلغرافلرله بیلدیرن ذواته ؛ سبیل الرشادك ابونه بدلی تأدیه‌یه غیر مقتدر هوسکاران علم وعرفانه ارسالی ایچون متعدد آبونه بدللری کوندرن ازمیرده حافظ علی وآطه بازارنده حاجی محمد حلمی افندیلره ؛ باخصوص رساله‌مزحقنده صمیمی توجه والتفاتلرده بولونان تصویر افکار رفیق محترممزه بالخاصه تشکرلر ایدرز .

« ترجمان حقیقت » مطبعه‌سی اشرف ادیب

شرائطی

داخلی ، خارجی هر برا یچون سنه‌لکی (٢٥٠) ، آلتی آیلغی (١٣٠) غروشدر .
[نسخه‌سی ٥ غروش ، سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در .]

اداره‌خانه‌ :

بابعالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز .

سبیل الرشاد

سنه ٦ ١٠ ١٣٣٠

اخطارات

آدرس تبدیلنده آبریجه بش غروش کوندرلمیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب ومدیر مسئول
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ٣٦٣ — ٢٣ شوال ٣٣٦ — پنجشنبه — ١ آغستوس ٣٣٤ — جلد ١٤

برلین خاطره‌لری

٨

بزم دوشونجه‌لر اما سزککنك عکسی :
دمین برابر ایکن شیمدی آیریلیر هپسی !
بو اعتبار ایله باقدقجه : عینی مرکزدن
چیقوب‌ده نامتناهی محیطه طوغرو کیدن
کومه‌یله خطلره بکزرکه متصل آچیلیر ...
بزم‌ده ایشته بودر انحلالمزده‌کی سر
او رابطه‌یله کیدرکن سزك تعالیکز ؛
بو تفرقه‌یله پریشان بزم اهالیمز .

سزك ایشتدیککز برترانه ، بر پرده ؛
بشیکده ، صوکره اشیکلرده ، صوکره مکتبده .
خلاصه هرجاتینك آلتی عینی سسله طولو .
بوتون شئونی برآهنکه ربط ایدن بو یولی
طوتنجه ، کبت کیده مکتبله ، قیشله ، فابریقه ، فن
سچیلمز اولدی ، حقیقت حریم عائله‌دن .
بو اتحادی طبیعی یاشاتمق ایستردی ..
اصل کمالنی ملت او ایتده کوستردی :
دوشوندی هانکی سمادن حیاتك ایندیکنی ؛
دوشوندی روح عمومی‌یی امزیرن دینی .
صوکنده کوردی‌که . امتده مشترك وجدان
تحسساتی آلمقده عینی منبعدن ؛

قورورسه برکون او منبع نه حس قالیر ، نه‌حیات ؛
بقای دین ایله قائم حیات جمعیات ؛
مقدساتی تثبیته اوغراشوب طوردی ..
مجردات کثیفه‌یله برجهان قوردی .
آلنجه شکل تعین وطن هیولاسی ،
بودر روابط ملیه‌نك اك اعلاسی ،
دییوب صاریلماده اصلا تردد ایتمدیکز .
ناصیلسه مکتبکز طبق اویله معبدیکز .
نه چاك صداسی بوغار صنعتك ترانه‌سنی ،
نه صوصدورر مدنیت بوآخرت سسنی .
محیطکز نه‌عجائب محیط ولوله‌دار :
که هرکوردولتوسی برباشقه انتباهه مدار !
صنایعك نه‌وار آفاق طوتسه دمدمه‌سی ؟
بدایعك‌ده منوم دکل‌که زمزمه‌سی .
نه موسیقیکزه کیرمش اویوشدورر نغمات ؛
نه‌شعریکزدن اولور نارمار فکر حیات .
اونك لسان سماویسی روحه سویلرسه ؛
بونککی روح معالی‌یی نفخ ایدر حسه .
کلوب‌ده کورملی صنعتده غایه واری ایمش ؟
« خایر » دینیرمی‌که : هرغایه‌کزده اك مدهش ،
اك اینجه صنعتك اسراری یوکلوب طورویور ؟

← 235 – 236 sayfalar ileride

سزکگی یوکسله طورسون برآزده کل بزی صور !

بشیکده هربریمز بر ترانه‌در ایشیدیر ،
که بسته‌کاری طبیعت دکل‌ده عنعنه‌در .
أوت ، بوعنعنه‌نك تللرنده ماضیمز
ترنم ایتسه او پارلاق سسیله راضی‌یز .
فقط مفاخر اجدادی نقل ایدن « آنا » تل ،
باقیلمایوب‌ده عصرلرجه قالمادن مهمل ،
یا بوسبتون صاغیر اولمش ، یا اویله پاصلانمش :
که هانکی پرده‌یه اورسه‌ك ، چیقان صدا یاکلیش .
بو تل‌که « بیلدیریم » ك داستان سطوتنی
باشنده بسته‌لیوب ، جدیمك صباوتنی
ظفر هواسنه طویمقسزین اویوتمازدی ؛
بوکون اویوتدیریور « تنی » لرله احفادی !
اشیکدن آتلامق ایسترسه‌لر حیاته یارین ،
بشیکده طویدیغی سسلر کلیر ، بو یاورولرك
طوقور افقلری اوستنده بر سراب کثیف ،
که پیرته‌رق جیقه بیلمك امیدی خیلی ضعیف !
بکچر شبابمزك اك کزیده ایامی
حیاتی آکلایه‌رق آنمادن بو اوهامی !
حیاتی آکلامیور .. چونکه کورمیور ، اوقویور ؛
زواللی قرقنه کلش‌ده آغزی سوت قوقویور !
اوقوتمه : بیتدی ؛ اوقوت : سرسری‌ٔ شعر وخیال
اوقوتماسه‌ك‌ده ، اوقوتسه‌ك‌ده عینی استقبال !
حساب ایدیلسه : جهالت قدر چیقار مهلك ،
معارف اولدیغی برده ساده مستهلك .
علوم حاضره‌دن بکله‌نن منافیدر ؛
دیمك ، برنجیسی علمك : حیاته نافعیدر .
او حالده بزده‌کیلر صدره هیچ دکل شافی .
فنون مثبته‌دن استفاده‌مز منفی ؛
نه‌قالدی ، بر ادبیاتمزمی ؟ وا اسفا !
براق‌که ایتدیکی یوقدر براحتیاجه وفا ؛
یا روح ملتی افسونلیوب اویوشدوریور !
یا سینه‌لرده‌کی حسلرله چارپیشوب طوریور !
شراب قوقماده اسلافك اك تمیز غزلی . .
بش آلتی یوز سنه « ساقی » هوای مبتذلی
سیکیر براقادی عثمانلیلرده کوشه‌مدك !
محیطك اوستنه میخانه‌لر قوصان بوکدیك
قاپانمق اوزره ایکن باشقه رخنه‌لر چیقدی ؛
آیاقده قالماسی لازم نه‌وارسه هپ ییقدی .
« دکلمی بر توکوروك آلنه چاریه‌جق تأدیب ،
نه‌حکمی وار ؟ » دیه اوچ بش حیا زوکوردی ادیب ،
بیتیرمك ایسته‌دی اخلاقی ، عاری ، ناموسی ؛
چیقارتوب اورته‌یه کزدیردی ، صاقسیلر طولوسی ،
هوای فحشی قودورتان زهرلی « زنبق » لر !

محمد عاکف

تفسیر قرآن کریم

مقدمه

قرآن کریمدن غرض فطری

پك آشکار برحقیقتدرکه سیاست ، تدبیرامر وآسایش ممالك کبی خصوصات صرف عدالت اساسی اوزرینه قائمدر . عدالتك مایه‌سی ، روحی ایسه امربالمعروف ، نهی عن‌المنکردن عبارتدر . هپ او سایه‌ده‌درکه ظالملك ظلمنه نهایت ویریلیر ، ضعفانك حقوقی محفوظ قالیر ، حدود عامه‌یه حرمت ورعایت فکری تأسس ایدرده برمتنفذك نفوذی ، برمتمولك ثروت وسامانی اونك حریم مقدساتی اطرافنده دولاشمغه بیله جسارت ایده‌مز . بو مسئله‌لردن قرآن حکیم درجه‌سنده نه برکتاب سماوی ، نه برقانون وضعی ، اهمیتی نسبتنده برلسان اعتنا ایله بحث ایتمشدر .

سور قرآنیه تفحص ایدلسون ؛ عدل‌واحسان ، امربالمعروف ونهی عن‌المنکره دائر اویله آیات کریمه‌یه تصادف ایدیلیرکه مسلمانلر مهما امکن بونلرك احکام منیفه‌سنه امتثال قیدنده اولسه‌یدیلر بوکون او معظم سلفلری کبی ، حکم ونفوذلرینی ساحهٔ عالمك هرطرفنه یوروددورلر ، ضعفایه پناه ، حق و عدله استنادگاه اولورلردی .

بیلمم ، انسانلر ایچون ، سعادت اجتماعیه‌لری نامنه شورایه درج ایده‌حکمز آیات قرآنیه خارجنده تعقیب ایدیله‌جك بر غایه قالمشمیدر : « ان‌الله یأمر بالعدل والاحسان وایتاء ذی‌القربی و ینهی عن‌الفحشاء والمنکر والبغی » ، « واذا حکمتم بین‌الناس ان تحکموا بالعدل » ، « قل‌انما حرم ربی الفواحش ماظهر منها و مابطن والاثم والبغی بغیرالحق » ، « ولتکن منکم امة یدعون الی‌الخیر ویأمرون بالمعروف و ینهون عن‌المنکر ویسارعون فی‌الخیرات » ، « کنتم خیر امة اخرجت للناس تأمرون بالمعروف وتنهون عن‌المنکر » ، « الامرون بالمعروف والناهون عن‌المنکر والحافظون لحدودالله وبشرالمؤمنین » .

صکره جناب حقك تعیین ایتمش اولدیغی بو حدودی پامال ایدنلره وبتون فکر وحسلرینی حیات‌فانیه‌نك‌مادی حظوظ وآمالنه وقف ایدوب‌ده اندیشهٔ معادی قلبلرندن سیلنلره قارشی شو آیت کریمه‌دن دها بلیغ ، دها مؤثر بر انذار و وعید اوله‌بیلیرمی ؟ :

« قل ان كان آباؤكم و ابناؤكم و اخوانكم و ازواجكم و عشيرتكم واموال اقترفتموها وتجارة تخشون كسادها و مساكن ترضونها احب اليكم من الله ورسوله وجهاد فى سبيله فتربصوا حتى يأتى الله بأمره » .

اسلامك سياست اجتماعيه‌سى اركان مهمه‌سندن برى ده مسلمانلرى بذل مال ايله مكلف طوتمه‌سيدر . قرآن حكيمده مسلمانلرى بو فضيلته تشويق ايدن آيات كريمه حصر و تعداد ايديله‌ميه‌جك قدر چوقدر . مسلمانلر بذل و انفاقك ديناً درجهٔ مرغوبيتى حقنده بر فكر ايدينه‌بيلمك ايچون جناب حقك « وانفقوا فى سبيل الله ولا تلقوا بايديكم الى التهلكة واحسنوا ان الله يحب المحسنين » آيت كريمه‌سنده امساك بالمال خصلتنه تهلكه عنوانى ويرمش اولديغنى دوشونمه‌لى ، صكره برده شو سرد ايده‌جكمز آيتلرده منافقلرى بزلره طانيتمق ايچون كنديلرينه تعيين ايتديكى اوصاف مميزه‌نك نه‌دن عبارت اولديغنى نظر دقته آلمه‌ليدرلر : « والمنافقون والمنافقات بعضهم من بعض يأمرون بالمنكر وينهون عن المعروف ويقبضون ايديهم » ، « الذين يبخلون ويأمرون الناس بالبخل ويكتمون ما آتاهم الله من فضله » .

هله شورايه درج ايده‌جكمز آيات كريمه‌نك مآل و مضمونلرى قدر قولاقلرده عكس مهابت براقه‌جق ، قلبلره بى‌پايان تأثيرلر اجرا ايده‌جك ، خلاصه انسانك بو خصلت رذيله‌دن ، جناب حقك احسان ايتمش اولديغى نعمتلرى مستحقيندن اسيرگه‌مك حالت مقدوحه‌سندن واز كچمسى ايچون الك قوتلى بر عامل وظيفه‌سنى كوره‌بيله‌جك برشى تصور اولنه‌بيليرمى ؟ « ولا يحسبن الذين يبخلون بما آتاهم الله من فضله هو خيراً لهم بل هو شر لهم » ، « ها أنتم هؤلاء تدعون لتنفقوا فى سبيل الله فمنكم من يبخل و من يبخل فانما يبخل عن نفسه والله الغنى وانتم الفقراء وان تتولوا يستبدل قوماً غيركم ثم لا يكونوا امثالكم » .

صدر اسلامده مسلمانلر ، مقدارلرى غايت چوق اولمقله برابر ، امت واحده ايديلر . يكديكرينه محبت و انسيت ، رحم و شفقت حسلريله مربوط بولنان بو كتلهٔ متحده ميانده الك يافينك باشنه كلن برحالدن الك اوزاقده‌كى درحال خبردار اوله‌كلديكى ايچون اووقت جمعيات خيريه تشكيلاتنه احتياجلرى يوقدى . بويله بر احتياج نصل تحقق ايده‌بيليرايدى كه ، سويلديكمز كبى ، بك وجود برحالده بولنان بو كيمسه‌لر جناب حقك كنديلرينه احسان ايتمش اولديغى نعمت وثروتى خير يولنده بذل وانفاق ايتمكى كنديلرى ايچون الك مقدس بر وظيفه تلقى ايدييورلر ايدى . كيت كيده مسلمانلر حدود الٰهيه‌يى تعطيل ايتمكه ، الله يولنده ماللرينى بذل وانفاق ، ارباب احتياجه مواسات كبى الك علوى بر فضيلت دينيه‌يه قارشى بيكانه بر طور آلمه‌يه باشلاديلر . مكتبلر ، مدرسه‌لر ، خسته‌خانه‌لر ، دار الايتاملر وجوده كتيرمك ايچون ايجاب ايدن فداكارلغه قاتلانه‌جق قدر نفسلرنده بر سماحت حس ايده‌مديلر . هپ بو حاللر نه نتيجه ويردى ؟ زمانك اوايكى اقبال و فيضندن محروم قالديلر ، سعادت ورفاه يرينه نكبت وفلاكت قائم اولدى . محيط اسلامى سرتاسر جهالت قاپلادى . يكديكره قارشى نفرت وخصومت قلبلرك الك درين كوشه‌لرينه ايشله‌دى . اواسكى الفت وجمعيت تفرقه وقطع مناسبته تحول ايتدى . خلاصه قرآن حكيمك خبر ويرديكى وجهله ، اوزلرنده‌كى وقار و شهامت اسلاميه‌دن اثر قالمادى . كيت كيده امم سائره ايله پيداى مناسبات ايله‌ين بو مسلمانلر اوروپا اقوامنك وجوده كتيردكلرى جمعيات خيريه‌يى واحداث ايتدكلرى دار العجزه‌لرى ، مدرسه‌لرى ، خسته‌خانه‌لرى كوره‌رك بو يولده اونلرى تقليد ايتمكه ، اونلردن اورنك آلمغه باشلاديلر . غربيلرك بو واديده وجوده كتيردكلرى مآثره ، انواع بر واحسانه مفتون و متحير قالمش اولان بيچاره مسلمانلر بوكون خيرات مبرات ساحه‌لرنده اونلره رقابت ايده‌بيلمك هوسيله بى‌قراردرلر .

حالبوكه بو آدملر بركره اللرنده‌كى قرآن حكيمى نظر امعان ايله تتبع ايتسونلر ؛ ظروف آياتى ايچريسنده اويله حقايقه تصادف ايده‌جكلركه ، اونلرى وجدانلرينه رهبر اتخاذ ايتدكلرى كون دنيا وعقبانك خزائن خير وسعادتى كنديلرينه مفتوح بولنه‌جقدر . قرآنك او علوى ومتين موعظه‌لرى ، اجتماعى دستورلرى كنديلرينه اويله معالى الهام ايده‌جكدركه الك مترقى و متمدن اقوامك بيله بوكونه قدر خياللرندن كچمه‌مشدر . عجباهانكى بر شريعت سماويه ، ياخود قوانين وضعيه‌ده قرآنك مسلمانلر آره‌سنده اخوت اساسلرى وضع ايدن ، آره‌لرنده تفرقه ، اختلاف ، تنازع كبى حالاتك حدوثنه مانع اولمغه چاليشان ، زنكينلرك ماللرندن فقيرلر ايچون حصهٔ مفروضه آيران او علوى دستورلرينه بكزر دستورلره تصادف اولنه‌بيلير ؟ خاير ، قرآن بو مسئله‌لرده رقابت قبول ايتميه‌جك بر صورتده تفرد ايتمشدر . اساساً اونك حكيم خبير اولان خالق كائنات طرفندن منزل اولديغنه كوره بويله اولمسنده شايان حيرت نه كبى بر جهت واردر ؟

قرآنك احتوا ايتديكى آداب و اخلاق كريمه بحثنه كلنجه : اونك بو اعتبار ايله‌ده حاوى اولديغى نفائس حكميه‌نك درجهٔ مبذوليتنى آكلامق ايچون مندرجاتنه شويله بر كوز كزديرمك كفايت ايدر . ارباب همتدن بعضلرى صرف اخلاقياته عائد اولان آيات كريمه‌يى جمع وتلفيق ايتمش اولديغندن آرزو ايدنلر بوكبى اثرلره مراجعت ايده‌بيليرلر . ذاتاً نه حاجت ، بو جهت حقنده بر فكر ايدينمك آرزوسنده بولنان كيمسه مصحف شريفى شويله بر آچسون . نظر دقتى اوكنده هيچ بر صحيفه آچيلماز كه بر فضيلته دعوت وترغيبى ، يا بر رذيله‌دن تحذير وترهيبى تضمن ايتمسون .

عبدالعزيز چاويش

مترجمى : محمد شوكت

برجواب

سبیل‌الرشادده انتشار ایدن صوك مقالهٔ عاجزانه‌مه اعتراضاً « متدین برکنج » امضاسیله برآچیق مکتوب آلدم . مکتوبك صاحبنی طانیمیورم. فقط برقسم کنجلرده حکمفرما اولان افکارك بعضیسنه ترجمان اولدیغی وطریق دیانتدن کنجلری آلیقویان القاآتك شکلنی بردرجه‌یه قدر کوستردیکی ایچون تماماً وفقره‌فقره جوابلریله برلکده عیناً درج ایدیورم .

احمد نعیم

مکتوب

بعدالالقاب

« سبیل‌الرشادك ٣٦١ نومرولو نسخه‌سنده‌کی « شعائر اسلامیه‌نك لزوم محافظه‌سنه » دائر اولان مقالهٔ فاضلانه‌لری مناسبتیله وقوعبوله‌جق معروضات آتیه‌می حسن تلقی بیورمکلری خاصةً رجا ایدرم . »

حق وحقیقت طرفداری‌یم حسن‌نیتله واقع اولاجق هر دورلو اخطارات خالصانه‌کزی تلقی‌بالقبول ایده‌جکمه شبهه بیورماماکزی بنده‌کزده رجا ایده‌رم .

« اوت ، محترم استاد ! »

استغفرالله ، بنی بر طالب ومتحریٔ حقیقت دییه اعتقاد ایدوب اوکا کوره معامله ایتسه‌کز ، بویله یوکسك عنوانلری مستفید اولدیغمز ذوات کرامه حصر ایلسه‌کز هم واقعه دها مناسب ، هم‌ده سلامت بحثی دها زیاده کافل اولمش اولور .

« اونلری قاضیلر ، امرا وخلفایه قارشی بی‌محابا حکم اصدارنده ترددی خاطره کتیرمزکن کیت‌کیده ضعفانك اقویادن استیفای حق ایتملری مشکل ، حتی متعذر اولمغه باشلامشدر . » دها صوکره « مسلمان کچینك پك چوق کیمسه‌لر امر بالمعروف ، نهی عن‌المنکردن بی‌خبر بولنیور . » مع‌الاسف تعاون وتناصر مسلمانلرك چوقدن بری اونوتمش اولدقلری بر فضیلت اجتماعیه اولمش ، زکات بر فریضهٔ متروکه حالنه کلمش ، اکثر وبالخصوص قادینلر ، مخصوص فضائل وخصائل مستحسنه بو اولکه‌دن هجرت ایتمش ، ... شعائر اسلامیه‌نك صوکنجیسی ، نمازده بودیارده جان چکشمکده‌در ... بو تصویرك هپسی طوغری ، هپسی کوزل ؛ فقط محترم استاد ! »

استغفرالله !

« اونوتمامالیدرکه بونلر مختلف برطاقم اسباب وسوائقك تحت تأثیرنده میدانه کلمشدر . احتمالکه محیطك هرشیئه مستعد بولندیغی وبالخاصه انسانلرك فطرةً منافقه متمایل بولنمه‌سندن فساد اخلاق تخملرینك منبت ، محصولدار مزرعه‌ده اولدیغی کبی دها چابق انکشاف ونمو ایتدیکی برسائق اوله‌رق ایلری سوروله بیلیر ؛ فقط بوقدر بیوك وشمولّی برحادثهٔ اجتماعیه‌یی بوقدر بسیط برسببه استناد ایتدرمك تداوی‌ٔ مرضده مثبت نتایج تولید ایتمه‌سه کرکدر . بناءً علیه بومرض اجتماعیك اسباب وسوائقنی دها درینلرده آرامق ، مسئله‌یی دها اطرافلی ، دها شمولّی بر طرزده تدقیق ایتمك لازمدر . »

اسباب وسوائقی منکر اولمادیغم واو مقاله‌مده اونلری موضوع بحث ایتمه‌دیکم ایچون بو اعتراضکزك بکا توجه ایدر طرفی یوقدر. او مقاله‌یی یازمقدن مقصدم کرفتار اولدیغمز علل وامراض اجتماعیه‌یی تعلیل دکل ، یالکز بعضلرینی تصویر ایدی . تصویرمه ، رسم ایتدیکم لوحه‌یه سزده « هپسی طوغری ، هپسی کوزل » دیدکدن صوکره بوقدر مهم حادثات وشؤن اجتماعیه‌یی علتسز ، سببسز اولارق کندی کندینه اولیویریر ؛ یاخود انسانلر کوتولشمشدر دیمکله هر فنالغی زائل اولور اعتقاد ایده‌جك درجه‌ده ساده دل ظن ایتمه‌کز طوغرو اولماسه کرك . مقصدم برتصویر ایدی . او مقصدم‌ده — بنه سزك شهادتکز وجه ایله — حاصل اولمشدر . یوقسه سلسلهٔ اسباب ومسبباتی انکار ایتمك خاطرمه اوغرامش اولمادیغنه امین اولا بیلیرسکز . اسبابه قائل اولدیغمك دیکر دلیلی‌ده بنه او مقاله‌مك صوکنه طوغرو : « بز ، خالص مسلمان قالمش اولانلره توجیه خطاب ایده‌رك اوته‌کی طاقمك طلسم اغوا آتنی بوزاجق ، فسون فسادلرینی ابطال ایده‌جك تدابیره توسل ایتمك ، امتك سلامت چاره‌لرینی دوشونمك وظیفه‌لری اولدیغنی اخطار ایده‌رز . » دیمشمدر . اوت ، بومرض اجتماعینك کوکلری پك دریندر . بونلری آراشدیروب قوروتمق امتك بورجیدر . الویرکه تصویر ایتدیکمز احوالك برر مرض اولدیغنی سزك کبی متدین کنجلر تسلیم ایتسون . مرضك مرض اولدیغنی سز متدین کنجلر تصدیق ایتدکدن صوکره علاجنی آراشدیرمق ایچون الك قیصه یولدن برلکده کیده بیلیرز . بلانك بیوکی ، دینی بوتون مصائبی مولد اولان مرض اصلی اعتقاد وبو عقیده‌یی طولاشیق یوللرله ترویج ایدوب‌ده صورت حقدن کورونمك ایسته‌ینلرله آکلاشمقده‌در . ضال ومضل اولان بو انسانلرك سزك کبی متدین کنجلری بیله هانکی کریوه‌لره سوروکله‌دکلرینه بو مکتوبکز بیله بزجه بر دلیل ظاهردر . مع‌هذا کوره‌جکسکزکه اصل یاره‌یه سزده پارماغکزی باصامامش ، علل ایله آثاری ، اسباب ایله مسبباتی یکدیکره قاریشدیرمشسکز .

« نسل حاضر دین اسلامك اوقدر بیکانه‌سی اولمشدرکه ، تحصیل کورمش کنجلر ایچنده مصحف شریفی یوزندن اوقویه بیله‌جك ، کلمهٔ توحیدی دلی طولاشمه‌دن سویله‌یه‌جك قالماش ، بو قصور ، کندیلرندن زیاده کندیلرینه تعلیم ایدنلره عائد اولسه کرکدر . »

مکاتبمزده تدریس ایله اشتغال ایدن معلم افندیلر میاننده احوال زماندن بیخبر ، مکتبلرده تدریس ایدیلن علوم مثبته مبادیسنی بیلمز بر چوق نااهللرك بولوندیغی وحاصل اولان برطاقم شبهات ضعیفه‌نك بونلرك بو اهلیتسزلکی یوزندن کسب اهمیت ایده‌رك افساد عقیده‌یه مؤدی اولدیغنی بزده تسلیم ایده‌رز . حتی سزدن زیاده بوندن شکایت ایدن بزز . فقط اورته‌لغی استیلا ایدن دینسزلك جرمنك بوتونی‌ده نشردین ایدیورز ظن واعتقادیله خالصانه صرف غیرت ایدن بو بیچاره‌لرك صرتنه یوکله‌مك عجبا موافق انصاف اولورمی ؟

برینك اوینه وقتیله خبرسز کیرمش . یاقه‌یی‌ده اله ویروب

محكمه‌یه کوندرلمش. رئیس افندی هرناصلسه صارقدن یکا چیقمغی التزام ایده‌رك مالی چالینسان زواللی‌یه : « هپ قباحت سنك . أوكك قپوسنی نیچون صاغلام یاپمادك ؟ قول دمیرینی نه‌دن اهمال ایتدك ؟ پنجره‌لرکه نه‌دن دمیر پارماقلق طاقدیرمادك ؟ کیجه‌لری مالکی نه‌دن بکله‌مدك ؟ » کبی برچوق مؤاخذاته کیریشمش . دعواجینك جاننه طاق دیمش ده : « حاکم افندی . بنم قباحتلرم پك چوق ایمش . آکلاشیلدی . فقط کیجه وقتی أومی باصوب بنی بویله سفیل وعریان بیراقان خیرسزك هیچ‌ده‌می قباحتی یوق ؟ » مقابله‌سنده بولونمش .

بو بیچاره‌خواجه افندیلرك حسابنه بن‌ده مساعده‌کزله سز حاکم افندی‌یه قارشی بو لسانی قوللاناجغم . خواجه‌لر درس اوقوتامیورلر . چوجوقلرك شبهه‌لرینی حل ایده‌میورلر . اولاد مملکته دین عشق ومحبتی ویره‌میورلر . آکلادق . فقط بونلرك حسن تلقینده‌کی عجزلری جرم اولیورده بوشبهه‌لری احداث والقا ایدنلرك ، عائله اوجاغندن مکتب دینیلن علم اوجاقلرینه دین محبتی ایله دوشنلرك بوحس تربوی سوندوروب افلاس عقیده‌یه اوغراتانلرك ، مکتبده‌کی تلقینات دینیه آثارینی امحایه جهد ایدن بابالرك امر اضلالده‌کی مساعی وهمماتی نه‌دن جرم اولمیور ؟ بز اویله بابالر بیلیورزکه «چوجوقلرمزی عربی تدریسات بیهوده‌سیله نیچون اشغال ایدییورسکز ؟ نماز سوره‌لرینی نه‌دن ازبرله‌توب سرسم ایدییور . سکز ؟ مکتبلری مدرسه‌یه چویردیکز . » دییه مکتب اداره‌لرینه قارشی شفاهاً وتحریراً آجی آجی شکایتلرده بولونیورلر . هم‌ده تعلیم وتدریس باشقه ، تربیه باشقه‌در . روح اسلامه موافق بر طرزده تربیه ایدیلمش بر کنجك ذهنی معلومات اسلامیه ایله طیقا باصا طولدورسه‌کز ینه متدین اولماز . « لائیك » — سز کنجلرك بلکه آکلایا بیله‌جکی تعبیر ایله — « لادینی » بر تربیه ایله یتیشن بر کنجه هفته‌ده یکرمی ساعت علوم دینیه تدریس ایتسه‌کز قلبنه تأثیر ایتمز . متدین بر کنج یتشدیرمك ایچون قلب وقالبنی تکریر امثال ایله ؛ هر فرصت دوشدکجه قولاً وفعلاً بر نمونهٔ کمال کوستروب خیرات وحسناته تشویق ایتمکله حاصل اولابیلیر . رحمانه سجده ایتمه‌ین ، هر فرصت دوشدکجه حقایق دینیه‌یی استخفاف واستهزا ایله قارشیلایان ، دینه مخالف افعال قبیحه‌یی تسهیل ایدن ، وظائف دینیه‌نك ایفاسنی اللدن کلیرسه فعلاً ، کلزسه معنىً اشکال ایدن بر محیط تعلیم وتربیه‌نك یتشدیردیکی بر کنجی علوم دینیه معلمی ناصل یوله کتیرسون ؟ قرآن درسنه چالیشدیغی ایچون باباسنك تکدیر وتوبیخنه اوغرایان برچوجوغه قرآن معلمی نه اوکرتسون ؟

افاده‌کزه نظراً سز متدین برکنجسکز . طرز بیانکزه کوره البته علی الدرجات برقاچ مکتب دکشدیرمشسکزدر . سزه صورارم ، حیات تعلیمیه وتربیه‌کز ایچنده قاچ کشینك آره‌صیره نماز قیلدیغنه ، قاچ کشینك اوروج طوتدیغنه مطلع اولابیلدیکز ؟ مکتبده البته حکمت ، کیمیا ، تشریح ، فیسیولوجی ، حیوانات ، نباتات ، طبقات ، قوزموغرافیا کبی درسلر کوردیکز . بدایع فطرتك مشهر کمالاتی اولان بو علملرده معلملرکزك قدرت ربانیه‌دن ، صنع بی مثال حقدن بحث ایتدکلرینی قاچ کره طویدیکز ؟ سنن الهیه‌یه طایعاً رام ومسخر اولان طبیعتك ، برکور تصادفك بو نظام بدیعی احداث ایده‌میه‌جکنه دائر فلسفی ، مابعد الطبیعی ملاحظاته طالمقسزین وحتی مسئله‌یه اهمیت ویرییور کبی‌ده کورونمکسزین — لاف آراسنده نظر دقتکزی معلملرکز قاچ کره جلب ایتدیلر ؟ مکتبلرکزك قونفرانس صالونلرینه ، تیاترو صحنه‌لرینه ، درسخانه‌لرینه ایدیلن اعتنانك عشر معشاری مکتبك — اکر وارسه — مسجدینه صرف ایدیلیورمیدی ؟ مکتب سیلینوب سوپورلدکجه مکتب طابه‌سنك اونده برینی استیعاب ایده‌مه‌ین اومینی مینی مسجدك توزلری آلینیورمیدی ؟ مکتبك تعمیره اوغرادیغنه مصادف اولدیکزسه ذاتاً غیرکافی اولان موصلقلر آزالدیلوب آیاق یتشمیه‌جك قدر یوکسك ، صو ایچمکه وآره‌صیره یوز ییقامغه یارایه‌جق فقط آبدسته هیچ یارامیه‌جق یالکز بر قاچ موصلق ایله اکتفا ایدلمه‌دیمی ؟ درس ساعتلری هرموسمده اوقات صلاته کوره‌می ترتیب ایدیلیوردی ؟ مکتبده لیلی قالدیکز ایسه نمازه ودرسه مانع اولمیه‌جق وجه ایله صباحلری براغتسال ساعتی تخصیص ایدیلیورمیدی ؟ [*] بو سؤاللرمك کافه‌سنه ظنمی تکذیب ایده‌جك جواب ویره‌بیلیرسه‌کز استغفار ایده‌رك سجدهٔ شکرانه واریرم . بوتون قباحتی دین معلملرمزك بوینه طولامقدن چکنمم . لکن بو تقدیرده‌ده توبیخ ومؤاخذه یالکز بونلره توجه ایتمز . چونکه دینی سون بر ملت دین معلملرینی یتشدیرمك ایچون فدا کارلقدن کری طورماز . فرانسزلر دین ایله رسماً قطع علاقه ایده‌جك درجه‌ده دینسزلکی ایلری واردیردیلر . فقط دیندار اولان فرانسزلر بر عصردن بریدر هپ مجادله ایله وقت کچیردیلر . نقد وهمت صرفیله پاپاسلرینی تعلیم وتربیه‌نك باشنه کچیره‌رك لائیك مکتبلرده اوقونان درسلری دها کوزل اوقوتمغه چالیشدیلر . واقعا بزم خواجه افندیلرك چوغی برآز تحصیل کورمش کنجلره قارشی لال وابکم طورییور . لکن بونلری بو حال جمود وعطالتدن

[*] نظارتك پروغراملرینه ودرس کتابلری ایچون آچدیغی مسابقه‌لره باقیلیرسه دین درسلرینه پك زیاده اهمیت ویرلدیکی وحتی مکاتب عالیه‌یه مخصوص « اوقات نما » ده اوقات خمسه‌ده نمازه اعتنایی امر ایتدیکی آکلاشیلیور . فقط کیم تطبیق ایده‌جك ؟ بو اوقات نما بر موسم مخصوص ومعینه کوره نمونه‌لك اولارق یاپلمش اولوب هر موسمده نماز وقتلری ایلری کری کیتمك ودیکر درسلرك وقتلری‌ده اوکا کوره تعدیل ایدلمك لازم ایکن بو جهته عجبا قاچ مکتب رعایت ایتمشدر ؟ مکاتب سلطانیه اداره‌لری نمازه امر وتشویق ایتمك شویله طورسون اك بویوك لطفلری اوباقمز مسجدلره آره‌صیره دوام ایتمك ایسته‌ین کنجلره امر وجدانیدر دییه‌رك مانع اولمامقدن عبارتدر ظن ایده‌رم .

قورتارمق ایچون ملتك یاپدیغی تشکیلات نه‌در؟ ویردیکی پاره نه قدردر؟ بز تحصیلی مدرسه عالمندن مکتب عالمنه نقله باشلایالی تقریبا یوز سنه اولیور. عجبا یکی افکاره، یکی تحصیله کوره خلقی ارشاد ایده‌بیله‌جك معلم یتشدیرمك لزومنی بر آن حس ایتدکمی؟ امراض بدنیه وفردیه‌یی شفایاب ایتمك ایچون اطبا یتشدیرمکه لزوم کورن بر ملت دینسزلکله اخلاقسزلغی‌ده بر مرض روحانی واجتماعی اعتقاد ایدیورسه اونلرك‌ده طبیبلرینی یتشدیرمکه همت ایتمه‌سی اقتضا ایتمزمی؟

« رجا ایده‌رم استاد ! »

ینه استغفرالله !

« حقبین اولکز . »

عقلم، تجربه‌م، وسع وطاقتم یتدیکی قدر حقبین اولاجغمدن امین اولکز. فقط رجا ایده‌رم، سزده حقبین اولکز. عمومك بوینده‌کی کناهی یالکز برقاچ کشینك بوینه طولامیکز.

« مکتبلرده شیمدی‌یه قدر اوقونان تجوید وعلم حال درسلرینك ناصل اوقودلدیغی وبومعلملرك ناصل برذهنیتده بولندیغنی بیلمز دکلسکز. « تچن حرف مددن صوکره سبب مدسکون عارض واقع اولسه مد عارض اولور» عباره‌ٔ بی معناسنی کوربه دماغلر ناصل آکلار؟ وناصل هضم ایدر. قره باش‌ولی حضرتلری بیلمم هانکی سنهٔ هجریه‌ده « قرائت عاصم وروایت حفص اوزره » اوزمانك سلیقه وافاده‌سنه کوره برتجوید یازمش. بوکون بیله مکتبلرمزده اوقونان باشقه برشیمی؟ بوکون بیله قرآن کریم وتجوید درسلرنده اسلام فطرتنده طوغمش اوميني‌مینی یاوروارك جانلرینی صیقاجق حلاوت قرآندن ماعدا نه‌وار؟ »

اوت، دیدیککز معلملرك طرز تدریسنی وناصل برذهنیتده (!) اولدقلرینی آز چوق بیلیورم. قره باش مرحومك (قره باش ولی دکل، اوباشقه برذاتدر) نقل ایتدیککز عبارهٔ معنیدارینی‌ده (حقبین اولکز، اوعباره بی‌معنی دکل) ابتدائی چوجوقلرینك ذهنی آلاماز. آنجق بومناسبتله مساعده‌کز اولورسه بر تصحیحجکز یاپه‌جغم. بوکونکی پروغرامه نظراً قره‌باش مرحومك تجویدی درس کتابلری میانندن چیقمش ویرینه باشقه‌سی‌ده اقامه ایدلمه‌مشدر. پروغرامه کوره تجوید قواعدی اك معقول برطرزاولمق اوزره کتابسز اولارق شفاهاً وعملی برطرزده تعلیم ایدلمك لازم کلیور. تجوید درسنك برعلم اولارق تدریسی آنجق صرف عربی درسلری ایلریله‌دکدن صوکره موجب استفاده اولابیله‌جکندن الده ترکجه برعلم تجوید کتابی‌ده بولونسون نیت خالصه‌سیله وقتیله تألیف ایدلمش اولان قره‌باش تجویدینك سزی بحق اورکوتن اومغلق فقط معنالی عباره‌لریله چوجوقلرك ذهنلری حسابجه بیهوده اشغال ایدلمیور دیمکدر. مع‌هذا چوجوقلرمز قرآن کریم درسنده قره باشی اوقودقلری زمانلرده‌می دها زیاده استفاده ایدیورلردی، یوقسه یکی اصولده‌کی تدریس معقولك تعمیمندن صوکره‌می؟ هیچ شبهه ایتمیکزکه اسکیدن چوجوقلر کلام قدیمی کورول کورول اوقویا بیلیرکن شیمدی هجاسزده، هجا ایله‌ده نظم قرآنی سوکه‌میورلر.

سببی؟ چونکه اوللری اولرده قرآن اوقونیوردی. مکتبلرده چوجوقلر درس ساعتلری خارجنده ختم سورر ورمضانلرده محقق برایکی ختم ایندیریرلردی. ایام مبارکه‌ده اولملرك جانی ایچون بر ر یس، برر عم، برتبارك اوقورلردی. هیچ اولمازسه نماز سوره‌لرینی نمازلرده اوقویوب ایشله‌تیرلردی.

شیمدی ایسه بونلر اولمادقدن ماعدا ایوی چوجوغه: «اوغلم، بویله اکلامادیغك عربجه سوزلری اوقوما. آلیق اولورسك» دییورلر. چوجوغك‌ده بوتون مدت تحصیلی خواجه افندینك حضورنده وکندی عیارنده آلتمش یتمش دقتسز چوجوق ایله برلکده کرهاً دیکله‌دیکی هفته‌ده برایکی ساعتلك درسه منحصر قالیور.

« حلیم ثابت افندینك کتابی مستثنا اولمق شرطیله علم حال کتابلرینك حالی ایسه تصویردن بیتون مستغنیدر. علم حال اوقویان هانکی بابا یکیت طابدرکه « فرض دلیل قطعی ایله معلوم اولان شیدر» عباره‌سنی سوکوب آکلار؛ هانکی صاحب دها دماغ، هانکی قوتلی حافظ درکه اللی درت فرضی حفظ ایدرده صورلنجه برنفسده صایا؟ »

حلیم ثابت افندی‌یی بوکتابلری تألیفه تشویق وبعدالطبع کتابلرینی مکاتبه قبول ایتدیرمکه غیرت صورتلریله بنم‌ده خدمتم واردر. حتی یالکز ایکی سنه‌لك ابتدائی چوجوقلرینی اوقوتمغه قصر همت ایدوب دها یاشلی چوجوقلره مناسب برشی یازمادیغندن طولایی مؤلفه عتابم وار. مع‌هذا دها صوکره‌لری تألیف ایدیلوب معارف نظارتنجه قبول ایدیلن مسلسل واولدقجه الویریشلی اثرلر میانه‌ده اللی درت فرضی برصولوقده صایدیران کتاب یوقدر ظننده‌یم. بویله ایکن ینه بوکتابلرك هروجه ایله مطلوبه موافق اولدیغنی تسلیم ایدنلردن‌ده دکلم. حتی دها ایلریسنه کیدوب مطلوبه موافق کتاب یازمق قابلیتنی حالا کوستره‌مه‌دك دیه‌بیلیرم. مکتب کتابلرینه بردقت ایدیکز. عیناً ترجمه‌لرنده بأس اولمیان فن کتابلری فرانسز وبعضاً آلمان مالی اولدقلری ایچون مندرجات اعتباریله پك مفید کتابلردر. نظر کز — حرفیاً ترجمه‌سی لایق اولمایان — دین، اخلاق، لسان، تاریخ، قرائت کتابلرینه تعلق ایدنجه ایشك باشقالاشدیغنی کورور، اونلرك یرلی مالی اولدیغنی پك کوزل فرق ایدرسکز. بوقابلیتسز- لکدن طولایی خاصةً زیدوعمروی مؤاخذه ایتمیکز. ملتك سویه‌سنده‌کی نقصانی مؤاخذه ایدیکز. بونکله برابر بودردده قابل مداوادر. آرزو ایدلدکدن صوکره یاواش یاواش، همت ایده ایده محتاج اولدیغمز کتابلری میدانه کتیرمك ممکندر. نجه اك بویوك علت بوخلقك «کتابسزلغه» راضی اولماسیدر.

برده فرضك تعریفی ایله انواع فرائضك چوجوقلره تعلیم ایدلمه‌سنه اعتراض ایدیشکزده آکلاشلماز برمعنی کورویورم. فرض، واجب، سنت ... الخ نه اولدیغنی بیلمك بر مسلمان ایچون لزومسزدرمی ظن ایدیورسکز؟ لزومسزلغنه قائل دکل ایسه‌کز — هر حالده تعریفی ابتدائیده، رشدیه‌ده آکلامادیکزسه — اعدادیده، یاخود سلطانیده آکلامش اولاجقسکز.

چونکه متدین بر کنجسکز. چونکه ریاضیات ایله طبیعیاتك بوقدر اینجه لکلرینی حوصلهٔ ادراکنه صیغدیران بر کنجك، فرضك تعریفنی آکلامغه یول بولاماماسی هرحالده علاقه‌دار اولاماسندن، درسی کندینه مال ایتمه‌مسندن ایلری کلیر. کذلك فرائض نه‌قدر چوق اولورسه اولسون مادامکه بررفرضدر، بیلینمه‌لری ده فرض دکلیدر؟ چوجوق بیلسون ده ایستر برصولوقده، ایستر یکرمی صولوقده صایسون. چونکه مقصد بیلمکدر. صایمق دکلدر. اعتراضکز چوجوغك حافظه‌سنی فضله یوکله‌مکه واریورسه مسئله ینه طرز تعلیمه منجر اولور. فقط تشریح، نباتات، حیوانات و-تی-یزم مکتبلرمزده-کیمیا کبی صرف حافظه‌یی اشغال ایله بلله‌تن درسلرك طرز تعلیمنه نه‌دن اعتراض ایتمیورسکزده صیره فرائض آلهیه‌یی تعلیمه کلنجه اعتراض ایدیورسکز؟

« وصوکره هانکی مهرهٔ (!) ریاضیدرکه « کونش طوغدقدن صوکره ایکی مزراق بویی یوکسلنجه بایرام نمازینك وقتی حلول ایدر » عباره‌سنده‌کی « ایکی مزراق » مقیاسنك ماهیتی آکلار وآکلادیر؟ نه غریبدرکه بزجه مأخذ معایب عداولنان اوروپا نصف النهار ارضی اولچوب وبوتون مقیاساته اساس اتخاذ ایدرکن اونك برقیبجغنده ساکن ینه بزلر حالا « مزراق » بویله کونشك ارتفاعنی اولچمکه چالیشیرز. عجبا هیچ شاشیرمه‌دن دوت چشید تقویمله ایکی نوع ساعتی قوللانان بوذکی مات، باشقه برمقیاسه عقل ایردیره‌مزمی؟ »

ایسترسه‌کز غباوتمه ویریکز، اعتراضنامه‌کزك بوسطرلری تحتنده مستتر معنای کاملی آکلامادم. بن ظن ایتمم‌که مزراق اولچوسی بایرام نمازینی ادا ایتمك ایسته‌ین برمسلمانی نمازندن آلیقویسون. مقیاسك بساطتی هربایرام نماز قیلمش اولمق لازم‌کلن سزك کبی متدین برکنجی نمازدن منع ایده‌جك اسبابدن اولماسه‌کرکدر. بایرام نمازینك وقتی معلومکز اولمق لازم‌کلدیکی اوزره طلوع شمسدن صوکره وقت کراهتك زوالیله حلول ایدر. واوندن صوکره استواء شمس وقتنه‌قدر قیلنه‌بیلیر. بونك ایچون ده (ان هذا الدین یسر) منطوق عالیسنجه شارع اعظم طرفندن هرکسك آکلایابیله‌جکی بسیط براولچو کوستریلمش. معلوم عالیلریدرکه دین اسلام یالکز مهرهٔ ریاضیون دینی دکلدر. دین عمومیدر. بوتون انسانلر بیننده نشری مقصود اولان بردیندر. وقتك حسابات ریاضیه‌سی ایله منجملر، تقویمجیلر مشغول اولورلر. اصل مقصد وقت کراهتك تقریبی اولارق زوالنی کوستره‌جك والنده تقویمی اولمایان عوام ناسجه‌ده معلوم اولاجق برمقیاس ایله وقت صلاتك حلولنی بیلدیرمکدر. نته‌کیم مهرهٔ ریاضیون عقل ایردیره‌مز دیدیککز شیئی بوکون آناطولی کویلیلری پك کوزل آکلایور وبایرام نمازلرینی شاشیرمادن قیلیورلر. عوام ناس تقریبی اولچولری علی الاکثر مناره بویی، مزراق بویی، آدم بویی، کوره‌ك بویی کبی تعبیرلرله افاده ایدرلر. ومقصدلری مخاطبك تماماً معلومی اولور. اما سز ساده‌لکك بودرجه‌سنی بکنمزده تکلیف شرعی‌یی کندی حقکزده اشکال وتشدید ایتمك ایسترسه‌کز هرموسمك هرکوننده اوقات صلاتی حساب و- رصدخانه‌مز اولمادیغنه کوره - الده اسطرلاب، یاخود بسیطه، یاخودده ربع مجیب اولدیغی حالده اوشنمه‌دن تعیین ایدر وشرعك ذمتکزه تحمیل ایتمه‌دیکی بر بار کلفتی یوکلنه‌بیلیرسکز. اوکا برشی دینه‌مز. فقط سزدن مطلوب اولمایان بو زحمته « قاتلانیورم » دیه تکلیف شرعیدن، عتاب وعقاب الهیدن یاقایی قورتاریرم وهمنه دوشرسه‌کز پك فنا آلدانیرسکز.

برده بزده بین الناس معلوم ومألوف اولان اولچولرله وظیفهٔ شرعیه‌مزی نقصانسز ایفا ایدوب عهده‌دن چیقمق ممکن ایکن بهمه‌حال اوروپا اولچولری ایله اذهان ناسی تغلیط ایتمکده‌کی ضرورته عقل ایرمز. باقکز انکلیزلر مدنیتده فرانسزلردن هیچده کری قالمادقلری وتجار عالم بیننده وحدت معامله‌نك فائده‌سنی البته بیلدکلری حالده کندی مقیاساتلرینك هیچ برینی متره اصولنه تطبیقه یاناشمادیلر. احتمال که‌ده هیچ یاناشمایه‌جقلردر. مقیاساتمزی دکیشدیریوره‌لم دیمك کوره‌نکك، الفتك، اعتیادك بوتون برکتلهٔ خلق اوزرنده‌کی تأثیراتنی بیلمه‌مك دیمکدر. « هیچ شاشیرمادن درت چشید تقویمله ایکی نوع ساعتی » قوللاندیغنی ادعا ایتدیککز بوملت قرق بیلدرحالا متره ایله کیلو مقاسنه عقل ایردیره‌مه‌دی. حتی ذات عالیکزك بیله طرز بیانکزه کوره ایی تحصیل کورمش، یازوب چیزمش ایکن - افاده‌کزدن علم هیئتده قوسلرله دوائر مقادیرینك نصف النهار ارضك قرق ملیونده بری اعتبار اولونان متره اجزا واضعافیله تعیین ایدیلیور وهمنه دوشدیککزی آکلایورم‌که پك فاحش بر خطادر. زیرا متره یالکز طول، وزن، حجم ومسکوکات مقیاسلرینك اساسیدر. اجزای دوائر مقیاسی درجه، دقیقه، ثانیه‌درکه متره ایله هیچ بر علاقه‌لری یوقدر. فرانسزلرده بیله ترمومتره، بارومتره، هیغرومتره، آره‌اومتره... الخ اولچولری هپ باشقه باشقه اساسلره تابعدر.

برده اوروپادن پك فنا شیلر آلدیغمزی سویله‌دیکمزه برآز حدت ایتمش اولمالیسکزکه « بزجه مأخذ معایب عد اولنان اوروپا نصف النهار ارضی اولچوب... » دیورسکز. برکره اوروپا، نصف النهار اراضی اولچمك شرفی ایله یوز سنه‌دن بری مباهی ایسه خلیفه مأمون دورنده‌کی ابن موسی‌لر بیك یوز سنه‌دن بری مباهیدرلر. بوحساب بزده تغییر مقیاساته سبب اولمادیغی کبی حالا انکلتره کبی بلاد متمدنه‌ده‌ده اولمادی. ثانیاً اوروپا اقوامنك‌ده - بزم کبی - فضائلی ده وار، رذائلی ده. اوروپایی بزم ایچون مأخذ معایب یاپان کندیلری دکل، بزز. تجارتده، صنایعده، علوم ومعارفده اونلره بکزه‌مك ایچون چالیشمق بزه کوچ کلیور، صرف همته محتاج کورونیورده اقتباس امکسز، قولای اولان اخلاق وعادات فاسده وسیئه‌لرینی قبوللنه‌رق اونلره بکزه‌رز. قیاس خام وبیمعناسنه دوشیورز. حدتکزی تسکین ایچون حقیقت اولارق سویلیورم، بزم شکایتمز بوجهتندر. یوقسه اوروپالیلره قارشی بوکونکی ذات ومسکنتمزی

کوروبده اونلاردن اوکره‌نه‌جك هیچ برشیئمز یوقدر دیه‌جك حمقادن دکلز .

« دها صوکره تجربه‌وی ومثبت علملرله مألوف اولان دماغلره حوض کبیرده‌کی صوبك ، یاخود ماء جاریناك لونیله ، طعمیله ، قوقوسیله طاهر وقابل استعمال اولدیغنی ، میقروبك وجودی کشف اولوندقدن وبونلرك مولد امراض اولدیغی حقایق مثبته عدادینه داخل اولدقدن صوکره برآز کوج هضم ایدیورلر . حیواناتك لعابیله صویك شکل تجسنده برآز محتاج تدقیق کوریورلر . »

نجس العین اولان خمر ایله لحم خنزیری آلافرانغه‌لق اوغورینه پك اعلی هضم ایتدکلری حالده طهارت شرعیه‌یی هضم ایده‌مین بو متفکر کنجلر محتاج تدقیق کوردکلری بو مسائلده تحقیق وتدقیقلرینك کندیلرینی نره‌لره ایصال ایتدیکنی عجبا بزه سویلیه‌بیلیرلرمی ؟ عجبا « مألوف اولدقلری » علوم تجربیه ومثبته لونی ، طعمی ، رایحه‌سی بوزولمش صولرك شربه صلاحیتی‌می یاخود وجوده نافع اولدیغنی‌می کوستریورمش؟ قوقمش، رنکی بوزلمش، طادی دکیشمش صولری ایچمك شویله طورسون آبدستده بیله استعمالنی نهی ایدن شرع احمدینك بوحکمنده برخطامی کورمشلر؟ بوکبی آدملر میقروب علمنك ، بو نهی شرعینك اصابتنی تسلیم ایتمه‌دیکنه قائل ایسه‌لر علوم تجربیه ومثبته‌نك یالکز اسمنی طویوب کندیلرندن بیخبردرلر دیمکده تردد ایتمم .

یوقا کرعباره‌کز مقصدکزی ادادن قاصراولوبده میقروب عامی بنی آدمك خاطر وخیاله کلمز درجه‌وکثرتده هرطرفدن میقروب، هم‌ده مضر میقروب اردولری ایله محاط ومحصور اولدیغی خبرویروب طورورکن معیار طهارتك بوقدر بسیطلشدیرلمش اولماسی کافی کورمیورلر دیمك ایستیورسه‌کزاوباشقه . لکن اوزمانده عالمك، جاهلك ، بدوینك ، حضرینك ، کویلینك کندلینك هپ بردن آکلایابیله‌جکی ، هپ بردن تطبیق ایده‌بیله‌جکی باشقه برمعیاری کوسترمه‌لرینی بز کندیلرینه تکلیف ایده‌رز . قدرت فاطره مضر غدالردن ، ایچنه اجزای مضره قاریشمش فاسد هوادن صیانت نفس ایده‌بیلمه‌لری ایچون انواع حیواناته بیله ذائقه ایله شامه دینیلان الك بویوك ایکی واسطهٔ تحفظی تودیع ایتمشدرکه بونلرك هدایت وارشادی سایه‌سنده مضر غدالردن ، مخل صحت مواد ایله مشبوع اولان محیطلردن قاچینیرلر . شرع مبین احمدینك بزی فطرتك ارشادینه تابع قیلارق صولرك طعم ورایحه‌سنه دقت ایتمه‌مزی ، فضله اولارقده رنکی ـ علی الاکثر مواد عضویهٔ متفسخه‌دن طولایی ـ تغیرایدن صولرکده طهارتنه اعتماد ایتمه‌مکلکمزی بزه تنبیه ایدیور . بوکبی صولرده ـ احتمال غالب اوزره ـ مضر میقروبلر وارسه قورونمش ، یوق ایسه عدم استعمالدن طولایی هیچ ضرر کورمه‌مش اولورز . طعم ولون ورایحه‌سی تغیر ایتمه‌ین صولرکده ایچنه نجس قاریشدیغنی بیلیور ایسه‌ك قوللانمایز . خبردار دکل ایسه‌ك اشیاده اصل اولان طهارت اولدیغندن اوهامه قاپیلوب اطعمه واشربه ایله طهارت بدنده صویی استعمالدن کری طورمایز . زیرا مجهولدن تحفظه امکان یوقدر . باسیللرك انواع مضره وغیرمضره‌سنی بوتون اوصاف وممیزاتلری ایله اوکره‌نوب هرصو ایچدکجه یاخود هر یوزینی ییقادقجه ، آبدست آلدقجه ، الده میقروسقوب ، خردبینی معاینه‌لرله ساعتلرجه وقت کچیرمك بدوی ایله کویلینك دکل آ بومتفکر دماغلرك ، حتی هر کون یکی یکی میقروبلر کشف ایدن بوعلم قودامانلرینك بیله خرجی دکلدر . بوشرائط داخلنده مسلمان دکل آکافر اولارق یاشامق ممکن ایسه بکا سویلیکز. هم‌ده بن آکلامایورم . جانلری ایسته‌دکجه هردرلو مشروباتی میقروبلیمیدر دکلیدر باقمقسزین بلا تردد معده‌یه ایندیرمکدن ایچلری هیچده بوکسونمین بو طبیعت شناس علما صیره صویی یالکز خارجاً استعمالدن عبارت اولان غسل ایله آبدسته کلنجه‌می اوهامه کرفتار اولیورلر؟ حیواناتك لعابیله صویك امر تجسنی بونلرك محتاج تدقیق کورمه‌لرندنده برشی آکلامایورم. عجبا مقصدلری کلب ویا فاره امابی قاریشمش صولر نه‌دن متنجس اولسون؟ دیمك ایسه تناقضلرینه طوغریسی یا ، هیچ دیه‌جك یوق . طاهر صولری ملیونده براحتمال ایله ایچنده بلکه بر مضر میقروب بولونور دیه آبدسته غیر صالح کورن بو طاقیم متفکرینك پیس بر حیوانك لعابی آغزلرینه آلمقدن تحاشی ایتمه‌مه‌لری [١] ایچه جوروك بر منطق وایچه صاغلام برمعده صاحبی اولدقلرینه دلالت ایدر .

[١] خنزیرك اتنده تریشین کشف ایدلدیکی کبی کلبك لعابنده‌ده حامل سم بر میقروبك کشف ایدلدیکنی مصرمجموعه‌لرندن برنده وقتیله اوقومشدم. فاره‌نك ناقل ویا اولدیغی ایسه بوکون معلوم و حکومات مدینه‌جه معمول به‌اولان «تلاف فار نظامنامه‌سی ایله ثبوت بولمشدر. شرع مبین محمدینك هپ طیباتی حلال وهپ خبائثی حرام ایتدیکنك ایکی شاهدیده بوکشفلردر . فقط کیمك قولاغنه کیرر ؟

« شمدی استاد ! »

بر دها استغفرالله ! التفاتك بو قدری فضله‌دن فضله .

« هانکی کنج هانکی علم حال ویا علوم دینیه معلمنك کرسی تعلیمنده وجداننده اویانان بو شبهه‌لری ، بومقده‌لری حله (!) جرأیاب اولمشده لوث تکفیردن تخلیص وجدان ایده‌بیلمشدر . »

کنج متدین بك افندی ، بورایه قدر شبهه‌لری غیر متدینلره عطف ایدرکن شیمدی آرتق آنلرك مدافعه وکالتنی قوتلیجه درعهده ایده‌رك بوشبهه‌لری تصویب ایدیور کبی کورونیورسکز. لکن بأس یوق . سزکله ینه برآز دها قونوشابیلیرز . ایشته‌سزه سویلیورم . بن‌ده بر تاریخده غلطه سرای سلطانیسنده علم حال اوقوتمشدم . هیچ بر کنجك بویله معناسز شبهه‌لرله اضاعهٔ اوقاته سببیت ویردیکنی درخاطر ایده‌میورم. ظاهر یکی اولان بوشبهه‌لردن طولایی شیمدیکی معلملرك کنجلری تکفیر ایدوب ایتمه‌دکلرینی بیلمم . فقط اونلرك یرنده بن اولسه‌م اونلری تکفیر دکل ، تحمیق ایدردم . برآز دهادوشونوب دها معنیدار سوزسویله‌مه‌نك یولنی اوکره‌تیردم .

« بو شبهه‌لری ، بو عقده‌لری حله (طوغروسی عرضه) جرأتیاب اولمش ... » دییه‌رك عرض شبهاتك بیله معلم افندی‌یه قارشی بر جرأت اولدیغنی ایما ایتمك ایستیورسکز . حال بوکه بن تا چوجوقلغمدن بو یاشمه کلنجیه قدر هپ مکتب عالمنده یووارلاندم‌ده بیلیوردم . علوم دینیه ایله قرآن کریم معلملرینه حرمت ایدن هیأت تعلیمیه ومربیه ـ یوق دیمش اولمامق ایچون سویلیوردم ـ اندردر . بونلرك بو حاللرندن جرأت آلان طلبه‌ده همان دائما بو زواللی معلملرك باش بلاسیدر . ایراد ایتدکلری اسئله‌یی حل شبهه ایچون دکل ، آنلری استهزا واستخفاف آلتنده بوکالتمق واحکامنی تعلیم ایتدکلری دینی تحقیر ایتمك ایچون ایراد ایدرلر . بومقصدله استفتا ایسه ـ هرکس کبی سزکده شبهه‌کز اولماسون که ـ کفر صریحدر . تکفیر دییه تلقی ایدیلن سوزلرك بر طاقیمی‌ده ایراد ایدیلن شبهه‌لرك قبلده بقاسی ایمانه منافی اولدیغنه دائر اولان سوزلردر . بر افندی بالفرض وجود واجب الوجود ایله صدق نبوت محمدیه ، یاخود وجود ملائکه حقنده شبهه‌سی اولورده معلم افندی دلیلنی سرد ایتدکدن صوکره : « سنك اعتقادك بویله قالیرسه مؤمن اولمازسك » دیسه‌ینه خواجه‌سانی تکفیر ایتدی دیرلر . حال بوکه بوکا تکفیر دکل ، کفردن تحذیر دینیرکه معلمك وظیفه‌سیدر . ایچمزدن دینمزه معارض اولانلرك حقیقةً پك عجیب بر حالی وار . هم کتاب کریمك بر حرفنه ایمان ایتمزلر . هم‌ده بزه ایمانسز دینیلمه‌سون دیرلر .

دیدیکم طرزلرده واقع اولمایوب‌ده غرض صحیحه شرعی ایله عرض ایدیلن شبهاتی ازاله ایتمکسزین اثر عجز اولارق سائلی « سن کافر اولدك » دیمکله تدهیش ایدن معلملرده بولونماز دکل . فقط بونلر نادردر . ملت بونلری دوشونوب اصلاحلرینه چاره آرامالی .

« حالا یاغلی طاقانلری ، پانطالون کیینلری تکفیردن چکنمه‌ین ، حالا معاملات دنیه‌ده « بالاتنزلق » دولو دیزکین کیدرکن قایش طاغی صوفی ایچه‌نی ، عندالتقوی (!) ، موجب حرمت (!) عد ایدن ، اعلم علمادن پکینی واعظلرمز معلملرمز یوقمی ؟ »

بن کندی حسابمه سویلیورم ، علمانك بو دورلوسنه دها راست کلمه‌دم . بو کبی شیلرله خلقی تکفیر ایدن کیمسه ایسته‌دیکی قدر علمادن کچینسون ، کندی کندینه عالم پایه‌سنی ویرسون ینه جاهلدر ، ینه جاهل .

« جنت ایله جهنمی ، او مکافات ومجازات اخرویه‌یی حور وغلمانه ، ناثابته محلبی وسودلاج کبی قبا وشکپرورانه تشبیهلرله آکلاتمه‌یه صواشیق دکلمیدرکه بر شاعر فنان ورایه (!)

کیدرم بو یله‌در مرقده‌دك
بعث وعقبایه محل کورمم پك

دیدیرمشدر . »

محلبی وسودلاج تشبیهلرینی اهل دینه مال ایده‌رك اعتراض ایتمه‌کزه اسف ایده‌رم . کندمی بیلیر کبی بیلیرم‌که سز بونی نه بر کتاب معتبرده کوردیکز ، نه‌ده حتی جاهل بر واعظ آغزندن طویدیکز . تقوایی آز یاخود مفقود بعض شکمپرورانك مطایبه نوعندن سویله‌دکلری شایع بر هذیانی اعدای دین مال بولمش مغربی کبی سرمایهٔ تعریض ایدیورلر . سزده اونلره پیرواولیورسکز . سکنهٔ جنان اولان حور وغلمانك وجودینه اولان اعتراضکز ایسه آرتق خواجه‌لره معلملره ، واعظلره دکل ، طوغرودن طوغرویه کتاب اللهه‌در . نص قرآن ایله خبر ویریلن بو کبی شیلره ایمانکز یوق ایسه بیلمم‌که مؤمن اولمادیغکزی خبر ویریرسه‌م بکا قارشی‌ده : « ملوث تکفیردن تخلیص وجدان ایده‌مه‌دم » می دییه‌جکسکز ؟

اوت ، حق تعالی بزه معاد جسمانی وروحانی‌یی خبر ویریور . یعنی بز بو دنیاده ناصل روح ایله جسددن مرکب اولارق یاشایورسه‌ق عالم عقباده‌ده ینه روح ایله جسددن مرکب اولارق یاشایه‌جغز . بعثدن ، حشردن ، عرضدن ، حسابدن ، تطایر صحفدن ، میزاندن ، عقبهٔ صراطدن صوکره (فریق فی الجنة وفریق فی السعیر) آیت کریمه‌سنك منطوق منیفنجه کیممز (بلطفه تعالی) جنته ، کیممزده (العیاذ بالله) جهنمه کیره‌جکز . بو ایکی مأواده کذارشپذیر اولاجق ایام زندکانی روح ایله بدنك مقارنتی ایله حاصل اولاجغندن مناعم ولذات ایله متاعب وعقوباتك حد کمالده اولمق ایچون هم روحانی هم جسمانی اولماسنده عقلك استبعاد ایده‌جکی برشی یوقدر . بو دنیاده لذات مادیه ومعنویه‌نك بزده مترافقاً وجودی استغراب ایدیلمز وهرهانکی برینك یوقلنی بزده درحال بر نقصان طویغوسی ویریرکن ینه روح ایله جسددن مرکب اولارق عالم عقباده لذات وآلام مادیه‌یه معروض قالمامزی مدار طعن وتشنیع اتخاذ ایتمك عقل سلیمه عجبا موافقمیدر ؟ هله بوقدر مادیت پرست اولان بر طائفه‌نك نعم ولذات مادیه‌یی حوصله‌لرینه صیغدیرامامالری او قدر غریب اولیورکه تعریف ایده‌مم .

اکل وشرب ونکاح ایله لباس وزینت واستخدام اتباع وحشم کبی شیلر بو دنیاده مناعمدن معدود وهرکسك بو نعمتلری الده ایتمك ایچون صرف مساعی ایتمه‌سی معقول وحتی بونلرك اوغورنده بذل جان وناموس ایدنلر چوق کره‌لر معذور کورولورکن جناب حقك دنیاده‌کی اعمالمزه مقابل عالم عقباده بونلره بکزر نعمتلرله مکافات ایتمه‌سی نه‌دن استهجان واستقباح ایدیلیور ؟ اکر « غلمان » تعبیری فکرکزی غجیقلایورسه بو لفظك مدلولنی حقیله آکلایا مادیغکزه حکم ایدیله‌بیلیر . « غلمان » ك مفردی اولان « غلام » لفظنك لسان عربیده ـ توهم ایده‌بیله‌جککز کبی ـ فنا بر معناسی یوقدر . غلام یرینه کوره چوجوق ، دلی قانلی ، خدمتکار ، کوله وحتی یاشلی ، باشی آلمش سن کهولته وارمش کیمسه معنالرینه کلیر . کتاب کریمده‌کی « غلمان » دن مراد ـ کتب احادیثده مصرح اولدیغی اوزره ـ اتباع وخدمدر . ترکجه « اوشاق » دیدیکمزدر . ترکجه‌ده « اوشاق » لفظی هم چوجوق هم اولاد ، هم خدمتکار معنالرینه کلمزمی ؟ ایشته بوده بویله .

ساحهٔ نعملرندن ضعف وپیری طرد ایدیلمش اولان جنات عالیاته داخل اولاجق سعدای بنی آدمك هپ غیر فانی بر طراوت جوانی ایله متصف اولاجقلری مخبر صادق طرفندن اعلام ایدلدیکنه کوره اونلره خدمتکار اولاجق سکنهٔ بهشتكده توانا ، کنج ، دینج و « غلام » لفظنك محتمل اولدیغی « خدمتکارلق » ایله «کنجلك » مفهوملرینی حائز اولملری اقتضا ایتمزمی ؟

برده فرض ایده‌لم که غلام ، منحصراً دلی قانلی ، چوجوق معناسنه اولسون . دنیاده ایکن نفسنی هر دورلو رذائلدن تنزیهه چالیشان بر مؤمن موحد آخرتده جناب حق طرفندن کندی خدمتنه تخصیص اولونان وحسن وبهاجه — آثارده وارد اولدیغی اوزره — کندینك قاله بیله آلنمیه جق قدر دونسده اولان کنج خادملرینی کوردکچه مطلقا ذهننه اهل رذائلك خاطرلادیغی معنای مستهجنمی خطور ایدر ؟ باخصوص جنت علیا کبی بر یرده! اهل حق بویله بر تصور کریهی خاطره کتیرمکدن بیله استعاذه ایدرلر .

ایراد ایتدیککز بیتك قائلی اولان شاعر فتان وملحده (یازدیغکز ایکنجی وصفك معناسنی آکلایامادم . اونك ایچون ملحد دییورم) کلنجه او زواللی‌یه ، رجا ایدرم ، افترا ایتمیکز . اوذات ایله برلکده بز خیلی سنه‌لر دوشدك قالقدق . حسبحاللر ایتدك . خواجه ، واعظ مجلسلرینه عمرنده کیتمزدی که عقیده‌سنی اونلر بوزمش اولسون . حتی هیچ نشر اولونمامش ایکن بوتون کنجلرك ازبرنده اولان « تاریخ » ی ایله بو بیتی حاوی اولان منظومه‌سی معلوم اولمادقجه کفرینه قائل اولان یوق ایدی . دیکر منظومه‌لرنده عرفانك تبدیل تابعیت ایده‌رك التجا ایتدیکی باندیرا آلتنده‌کی میسیوندن مقتبس بر اسلوب منافقانه‌وار ایدی . شیمدی او ، دیدیکی کبی ، « او حالی ایله در مرقدن » ایچری کیردی . « بك محل کورمدیکی بعث وعقبا » ده ضال ومضل اولان وجدانك ویویله بر وجدانك اثری اولان اقوال وافعالك حسابنی ویره‌جك وکندیسندن صوکره‌ده قاچ کشی‌یی اضلاله یاردیم ایتمش وایده‌جك ایسه اونلرك‌ده مسئولیتنی یوکلنه‌جکدر . فقط امین اولکز که اونی اضلال ایدن خواجه‌لر ، واعظلر دکل ، کندی قرناسی اولان شیاطین انسدر .

« بومسائلی بویولده دوشوننلره عذاب جحیم مقدرسه ، نام خدایه قسم ایدرم که بونلره بن مستحق دکلم . حقایق اسلامیه‌یی آکلاتمایانلر ، وظیفه‌لری ارشاد وتنویر اولدیغی حالده بنده اویانان شبهه‌لری حل ایده‌میجی برده بی محابا تکفیر ایدنلر الیقدر . »

نه یاپیورسکز متدین بك! «بومسائلی بویله دوشوننلری» بن یالکز معذور کوریورسکز اعتقادنده ایکن بو افاده‌کزدن بو ضعیف شبهه‌لرك سزده‌ده بك قوتلنمش اولدیغنی آچیق آچیق کورور کبی اولیورم . رجا ایدرم ، حسن ظنه بر آز امکان براقکز . همده حدت وشدتله ، نام خدایه قسم ایتمکله هیچ بر دعوانك قازانیلامیه جغنی بیلمین سزه خبر ویره‌یمده بر آز کندیکزه کلیکز .

حق وصواب نه ایسه برلکده دوشونه‌لم . هله بر کره بیلمش اولکز که اظهار کفر ایدنی تکفیر ایدنلر — سبب کفر هرنه اولورسه اولسون — هیچ بر عتاب ومؤاخذه‌یه مستحق اولمازلر . غالبا سز تکفیری خرستیانلرده‌کی آفوروز فلان کبی بر شی ظن ایدیورسکز . بزده آفوروز یوقدر .

رسول الله صلی الله علیه وسلم بزه هرنه کتیردیسه جمله‌سنه بردن اجمالاً وتفصیلاً ایمان ایدنه «مؤمن» ، معلومی اولدقدن صوکره بونلردن ولو بر شیئه ایمانه ایتمینه « کافر » دینور . مؤمن کافر اولابیلیر . کافرده مؤمن اولابیلیر . تکفیرك اجمالاً وتفصیلاً مؤمن به اولان شیلره ایمان ایتمین کیمسه حقنده «کافردر» یاخود « کافر اولدی » دیمکدن فضله بر معناسی یوقدر . اظهار کفر ایدنك کافر اولدیغنی خبر ویرمه‌نك هیچ بر عتابه محل ویرمیه جکی ایسه بداهت عقل ایله مجزومدر .

کله‌لم سوء عقیده یوزندن سزك مسئول اولوب اولمیه جغکزه . معلوم عالیکزدر که طالب حق اولمق هر عاقلك وظیفه‌سی اولدیغی کبی حق تعالی‌ده بوتون انسانلره طالب دین حق اولمق وظیفه‌سنی تحمیل ایتمش وقطع حجت ایچون وقت وقت انبیای کرامنی تفضلاً بعث ایتدیکی کبی الك صوکره‌ده — طوغدیغی کوندن وفاتی کوننه قدر هیچ بر کیمسه حقنده میسر اولمامش وجه ایله حال وشانی وتبلیغات وارشاداتی معلوم اولان — نبی آخر زمانی بعث ایله‌مشدر . نبی آخر زمان افندمز‌ده وظیفهٔ رسالتی نقصانسز اولارق بحق ایفا بیوردیلر .

کندیلرینه وحی اولونان کتاب قرآن سایه‌سنده اولدیغی کبی میدانده . سنن نبویه‌ده امتك همتیله ینه میدانده . عوام ناس بیله «مسلمان دینی آشکاره‌در» دیرلر . بو قدر آچیق اولان دین حقی طلب ایتمك ، احکامنی اوکرنمك هرکسه واو میانده ذات عالیکزه‌ده بورجدر . کیمسه کلوب بکا اوکرتمیور دیه یان کلوب اوطورمقله مسئولیتدن قورتولامازسکز . کندیسنه مسئلهٔ دینیه صوردیغکز خواجه افندینك بیلدیکی حالده سزه جواب ویرمه‌مه‌سی ، یاخود یا کلش بر جواب ایله باشندن صاومامی کناه ایسه « خواجه‌لرك وظیفه‌لری ارشاد وتنویر ایکن کلوب بنی آرایوب صورمادیلر ، ارشاد وتنویر ایتمه‌دیلر دیه تحریده تکاسل ایتمه‌کز دها بویوك بر کناهدر . دین اسلامده هرکس هم اوکرنمك ، همده بیلدیکی قدر اوکرتمکله مکلفدر . خطابات شرعیه عموم ناسه‌در . هیچ بر حکمك هیچ بر صنف خلقه اختصاصی یوقدر . مکتبده‌کی خواجه‌کزی جاهل بولدیکزسه دها عالمنه مراجعت ینه قنا ؟! ایتمه‌دیکز ، مجتهدینك اقوالنی ، اونلری‌ده کافی کورمه‌دیکز ایسه طوغرودن طوغرویه کتاب وسنتی تتبع ایده‌دیکز ، بونجه صادقانه تحریلردن صوکره شبهه‌کز زائل اولمازسه ، — که بو احتمال بك ضعیفدر — معذور صاییلابیلیرسکز .

سزی بسلیه‌جك ، اوزرینه بار اولاجق بر کیمسه بولمادیغکز وقت کچینمکی ؛ مراق ایتدیککز بر فنی تحصیل ایچون خاطر وخیاله کلز متاعبی کندیکزه ناصل ایش ایدینیرسه‌کز دینکزی اوکرنمکی‌ده اویله‌جه ، بلکه چوق دها بویوك بر اهمیتله ایش ایدینه‌جکسکز .

آغزکزده بر چوروك دیشك ادامهٔ بقاسی ایچون بش آلتی دیشجی‌یه مراجعت ایتمکه لزوم کوردیککز حالده قلب ودماغکزه مستولی اولان بر چوروك فکرك اصلاحی ایچون نه‌دن اربابنه مراجعت ایچون اختیار زحمت کلفتندن کندیکزی وارسته کوره‌سکز ؛ بر چوروك دیش انسانك حیات مادیه‌سی نقطهٔ نظرندن هیچ برتأثیر یاپماز . فقط بر چوروك فکر ، برچوروك اعتقاد ، انسانك حیات ابدیه‌سنی زهرلمکه کافیدر . عجبا بری دیکری ایچون اختیار اولونان زحمته دکزمی ؛ ودکمه‌ملیمی ؛ عقلی باشنده اولان کیمسه ایچین نظر اهتمام ایله باقیلاجق بودر . یوقسه قسملرله کندیکزی طارایه چیقاروب قباحتی هپ خواجه‌لره یوکلتمك ، هله باری تعالانك حق مطلقی اولان بر ایشی اوزرکزه آلوب سومه‌دیککز کیمسه‌لری جهنمه آتیویرمك دکلدر .

« آرقداشلرمدن بری حکایه ایدردی . حافظم یاڭلتمایورسه «جلال» اسمنده بر حکمت عربیه کتابی وارمش »

برکره حکمتك « عربیه »سی ، « ترکیه »سی اولماز . حکمت ، فکری مباحث دیمکدر . فلسفه‌در . پاتاغونیا وحشیلرینه عائد برغریبه‌دن بحث ایدرکبی بحث ایتدیککز « جلال » نامیله متعارف وکلام وحکمت ایله ممزوج برکتابده حقیقة وار‌در . مؤلفی اولان جلال‌الدین دوانی طوقوزنجی عصر هجریده یاشامش ، افکار دقیقه‌سیله کلام وفلسفه‌یه رونق ویرمش ، کتابی عصراً بعدعصر مدارس پروغراملرندن چیقمامش اولان اك بویوك حکمای اسلامیه‌دندر .

« بو ، صویی وهوایی حالا (!) برجسم بسیط ، انسانی عناصر اربعه‌دن مترکب عد ایدرمش »

بو عباره‌کزده‌کی « حالا » یی بر قاچ کره اوقودم‌ده حالا آکلایامادم . دورت یوز سنه اول عالم وجوده کلن کتاب ، دها طوغروسی مؤلف کتاب لاووازیه‌نك یوز سنه اولکی کشفنه ناصل مطلع اولسون ؛

« بیلمم که الیوم مدارس پروغراملرنده بو علم (!) ، بو کتاب موجودمی ؛ بونی بیلمزسه‌مده بو زمینده اثبات مدعایه قالقشانلری پك چوق کوردم . »

مستریح اولکز . بو کتاب واردر . ودرس اولارق اوقونیور . کاشکی دارالفنونده‌ده اوقوتسه‌لرده اوروپادن آلینان فلسفه‌نك یاننی باشنده شرقده فلسفه‌نك مراحل ترقیسی‌ده کوسترلسه . هم‌ده سزی شو عناصر اربعه اعتراضنه صیم‌صیقی یاپیشمش کبی کوریورم . یونانی‌الاصل اولان بو فکرك عقاید اسلامیه ایله هیچ برعلاقه‌سی یوقدر . عناصر ، بسائط دورت اولمش ، قرق اولمش ؛ یدی اولمش ، یتمش اولمش ؛ بونکله مطالب دینیه‌دن هیچ برینك نفی واثباتی نه تسهیل ، نه‌ده اشکال ایدیلیر . علم طبیعتك موضوعنه داخل اولان عناصرك عددی اسکی زمانه طبیعیونجه دورت ایمش . بونلرده دورت دیمشلر . بوکونکی طبیعیونه کوره عناصر یتمش ، بوقدردر . بزده او قدردردیر کچرز . بونکله ایمانمز آرتوب اکسلمه‌یه‌جکی کبی وظائف دینیه‌مزك هیچ برینه‌ده خلل کلمز .

« برده مقاله فاضلانه‌لرنده « صفوف صلاة کوبدن کوبه سیرکلشیور » بیوریلیور . بوراده براوفاق قول ایرادینه مساعدهٔ استادانه‌لرینی استرحام ایده‌جکم . مساجدده اقامه ایدیلن جماعتلره دوام جرأت مدنیه‌سنی کوسترن زمرهٔ ناجیه نظافتك ارکان ایماندن اوله‌جغی بیلمسی اقتضا ایتدیکی حالده جامعدن عودت بیورلدقدن صوکره قاچ دفعه چماشیر دکشدیرمك احتیاج رهافتندن وارسته قالدیکز ؛ جوامع ومساجد شریفه‌ده مفروش وسجده‌کاه مؤمنین اولان حالیلرك تراموای آرابه‌لرنده‌کی دوشمه‌لردن دها نظیف اوله‌جغنی ویاخود عدیم‌الحشرات بولندیغنی ادعا ایدیله‌بیلیرمی ؛ متعفن آیاقلرك کردیکی یرلره ویاخود ینه متعفن وجلادار آیاقلرك آره‌لرنده سجده ایتمك عندالصوفیه (!) استحقار نفس عدیله مستلزم مثوبات اولسه‌بیله نظافتك ارکان ایماندن اولدیغنی بیان وبراز کیمیا وبراز حیواناتدن ـ تعبیر یاقلشسه عفو بیورلسون ـ (حوینه) مبحثنی اوقویان کیمسه‌لر ایچون براز هضمی عسیر وبلکه‌ده متعذر اولمازمی ؛ »

برقاچ سنه‌در فاتح وبایزید جامع شریفلری هرکه‌ده صورت مخصوصه‌ده اعمال ایتدیریلمش نفیس ، تمیز خالیلرله تفریش ایدلمشدر . داریغی دیکر جامعلرك باشنه .. فقط بیلمم ، بو جهتك مدافعه‌سنی بن نیچون درعهده ایده‌یم ؛ بو اعتراضکز بکا دکل ، اوقاف نظارتنه توجه ایدر . بن ینه اسکی سوزمه دونیورم . ملت‌دیندارلغی حقیله التزام ایتدیکی کون جامعلرنی‌ده کل کبی تمیز طوتار . سزك کبی منور کنجلرك النده اولان مطبوعات یومیه خوشلرینه کیدن وکیتمین مسائل حقنده هرکون ستونلر طولوسی یازی قاره‌لیورلر . مساجدك نظافتندن ، قیملرك وظائف مودوعه‌لرنی حسن ایفا ایدوب ایتمه‌دکلرندن بحث ایدلدیکنی هیچ کوریورمیسکز ؛ برده وهمکزی بوقدر غجیقلایان حشراتدن جداً قورقیورسه‌کز اوکزده نماز قیلمغه مانع نه‌در ؛ الویریرکه سز نمازی اوقات معینه‌سنده قیلاسکز . دیکر نواقص پك آز بر همتله زائل اولور . یوقسه ـ جامعده بلکه بعض حشرات بولونورسه‌ده بونلردن طولایی ـ علم حیواناتك « حوینه » بحثنی نهی ایدییور ، فوطینلرمك باغنی چوزوب باغلامق بنی اوزیور ، پانطالونم سجده وقعده اثناسنده دیز یاپیور ، آبدست آلیرکن اوزرمه صو صیچرایور ، دیه نمازی ترك ایتمك ، تعبیر مشهوری وجه ایله ـ « بی نماز عذری » در . عزم وجسارت چاغنده اولان کنجلر اعتراضکزك یوزمثلنه موردصحیح اولان بوکونکی تراموایلره اك عادی ایشلری اولنجه ، حتی کیفلری ایسته‌نجه آتلایوب سینه برسینه ، دوش بر دوش ازدحام اولمغه جسارت ایتدکلری ، کندی اذواق نفسانیه‌لرینی تسکین ایچون پك تهلکه‌لی افعال ممنوعه‌یی استخفاف ایتدکلری حالده نمازه کلنجه‌می جسارتلری قیریلیور ؛

متعفن آیاقلر بحثنه کلنجه درجه و مرتبهٔ دنیویه‌یه اصلا باقمقسزین هر صنف عباداللهك حضور حقده تساویسنه بو دنیاده الك بارز تجلیکاه اولان او مبارك بقعه‌لره کیرمکدن فقرای عوام منع ایدیله‌مزلر. دینمز اریستوقراتیك بر دین دکلدر. کندیکزی فقرای ناس ایله بر سویه‌ده کورمکه قاتلانامیورسه‌کز دیمك که قلبکزده عبادت حسی هنوز اویانمامشدر. بو تساوی فکری‌ده ظن ایتدیککز کبی یالکز صوفیه‌یه مخصوص دکلدر. حس تعبدك ایلك قدمه‌سی بو اولدیغی ایچون مسلمان اولمق، نماز قیلمق و طیب نفس ایله کندینی بوکا رضا ایتمك دیمکدر. «تاریخ تکرردن عبارتدر» دیر طورورسکز. مشرکین عربك صنادیدینی قبول اسلامدن منع ایدن اسبابدن بری‌ده ایشته بو ایدی. اونلرده سزلر کبی: «آیاق باصیلان یره آلنمزی نصل قورز؟» دیرلردی‌ده ایمان و اسلامه کوکللری راضی اولمازلردی.

فقرا ایله اغنیانك حضور حقده اجتماعندن کیمسه‌یه اذا اولمامق، فنا قوقولردن طولایی کیمسه‌نك حضور قلبنه خلل کلمه‌مك ایچون یالکز اغنیانك دکل، فقرانك‌ده مسجده کیدرکن پاك اولمق شرطیله روایح طیبه سورونمه‌لری و صوغان صارمساق کبی فنا قوقان اطعمه‌دن توقی و نماز ایچون کمال ایله تطهر ایتمه‌لری تشریع ایدیلمشدر. چورابلردن جلالی ازاله‌ده بو امر تطهیرده داخلدر. بو امرلره‌ده نماز قیلمامق ایچون سرد ایتدیککز محذور مع زیادةٍ زائل اولور.

« بوکونکی معروضاتم بو قدر استاد! جواب عالیلرینك شرف تلقیسیله مباهی بولوندیغم تقدیرده آتیاً‌ده ازالهٔ شبهات صددنده معروضات متباقیه‌ده بولنه‌جغم. باقی حرمت و تعظیماتمك قبولنی رجا ایدرم افندم »

سزی هنوز طانیمق شرفیله مشرف اولمادیغم ایچین نه مزاج و مشربده اولدیغکزی بیلمیورم. صوراجغکز شیلر حقیقةً ازالهٔ شبهات وادیسنده اولور و حقلی جوابلره قارشی – بزدن طلب ایتدیککز کبی – «حقبین» اولورسه‌کز المدن کلدیکی قدر خدمته آماده اولاجغمه و جوابنی بیله‌میه‌جکم شیلری بیلنلردن صوروب اوکرنمکه چالیشه‌جغمه امین اولکز. اکثریا معتاد اولدیغی اوزره معارضه شکلنده، دینك شان و شرفنی استحقار ایده‌جك طرزده تعجیز [۱] و الزام قصدیله بزلری یورمیه‌جغکزی امید ایدرم.

« امضا: متدین بر کنج »

بو امضایی تماماً حق ایده‌بیلمك ایچون اونوتمایکز که دینی پرنسیپلرکزك الك باشنده کتاب و سنتده ثابت اولان بوتون معتقدات و احکامك طوغرو و حق اولدیغنه ایمان اولاجقدر. بونلردن برینك کتاب و سنتده یری وارمیدر دییه شبهه ایتمکه و معتقدات ایله مأمورات و منهیاتك اسرار و حکمنی، وجه معقولیتلرینی تحری هم حقکز، هم وظیفه‌کزدر. فقط کتاب و سنتده ثبوتنی معلومکز اولدقدن صوکره بوکا نم عقلم ایرمه‌دی، بوکا اینانمام، یاخود متابعت ایتمم دیرسه‌کز «نؤمن ببعض ونکفر ببعض» زمره‌سنه داخل و مؤمن تعریفندن خارج اولورسکز. بو وسیله ایله بندن خوشکزه کیتمین سوزلر صادر اولدی ایسه سببی بو یله بر حالی ایما و ایهام و بعض یرلرده عادتا تصریح ایدر سطرلرك قلمکزدن چیقمش اولماسیدر. باقی حرمت و نیاز هدایت!

احمد نعیم

[۱] خصمی عاجز براقمق دیمکدر. باشقه معنایه آلمایکز.

جامعهٔ اسلامیه

معناسی وحدودی

جامعهٔ اسلامیه شرق و غرب عالمده بولنان مسلمانلر آره‌سنده اخوت و تعاون اساسلرینه مستند، بر رابطه بولنمسی، قوانین اسلامیه‌نك تعیین ایتدیکی قیود و شروط دائره‌سنده بتون مسلمانلر بر آهنك وحدت تأسیس ایده‌رك برینك دوچار اولدیغی مشکلات ایله مجادله خصوصنده دیکرلرینك‌ده کندینه ظهیر و مددکار اولمسی دیمکدر.

اسلامك وضع ایتدیکی اجتماعی دستورلر کرك فرد، کرك جماعت اعتباریله بتون مسلمانلره، بشقه‌لرینك تجاوزینه هدف اوله‌جق هر برینه امداد و معاونت خصوصنده حقیقی بر عزم و غیرت کوسترمکی وظیفه قیلمش، بونده آره‌لرنده‌کی مملکت، جنسیت فرقلرینی اصلا نظر اعتباره آلمامشدر. نته‌کم بر وطن اولادی دیکر وطنداشلرینه قارشی عینی حس و وظیفه ایله مکلفدر. شو حاله نظراً جامعهٔ اسلامیه ایله جامعهٔ وطنیه و جامعهٔ جنسیه آره‌سنده عامل و اسباب اعتباریله مغایرت اولسه‌ده غایه اعتباریله مماثلت تامه واردر. چونکه برنجینك منشائی عقیده‌ده اتحاددر. عقیده ایسه مختلف کتله‌لرك بری برلریله آکلاشوب برلشمه‌لری خصوصنده باشلیجه بر عامل اولان آداب و عادات، افکار و تمایلات کبی شیلرده وحدتی تأمین ایدر. دیکرلرندن برینك اساسی وطن، دیکرینك اساسی جنسیت اتحادیدر.

هر حالده بو مبحثده اصلا جای مناقشه اولمایان بر حقیقت واردر که اوده موضوع بحث اولان جامعه‌لردن هر هانکی برینك تأمین ایده‌جکی فوائدك محیطنك وسعتیله متناسب اولماسیدر. چونکه بر جامعه‌نك محیطنده موجود اولان بر درجه وسعت طبیعیدر که ابنای بشرك یکدیکره تقربنه بر رتبه حائل اوله‌جق بر فاصله و مانعه‌یی ازاله ایدر. بوندن استحصال ایدیلن نتیجه‌یه نظراً مثلا جرمانلق جامعه‌سی بو قومیتی تشکیل ایدن عناصرك داغیلماسندن و پروسیه، باویه‌را، ساقسونیا و سائره کبی بر طاقم جماعتلره انقسام ایتمه‌سندن البته خیرلیدر. حتی جرمانلق عالمنده حصوله کلن بو یله بر اتحاد

يالكز جرمانلر ايچون دكل، بتون كائنات ايچون نافع برحادثه اولمشدر . اوت ، بوعناصر منازعات داخليه‌يي برطرف ايدرك اونك يرينه سويهٔ مدنيه‌لريني يوكسلتمك ، معارف وكمالات قوميه‌لريني عالمه نشروافاضه ايچون ال برلكيله چاليشمق دستورينى اقامه ايتديلرده او سايه‌ده علم ، فن ، صنعت نامنه قوميتلرينك ابداع ايتمش اولديغى خارقه‌لرى انظار عالمه تشهير ، هرنه قدر رقيبلرينك موجب انفعالى اولديسه‌ده ، بدايع دها وكياستلرندن كائناتى مستفيد ايتمكه موفق اولديلر .

بومسئله حقنده اوزون اوزادى سوزسويلمكى زائد كوريبورز. چونكه همان بداهت درجه‌سنه وارمشدركه جامعه‌لردن هر هانكى برينك ساحه‌سى نه درجه واسع اولورسه اولسون كرك اهلى ، كرك سائرلرى حقنده تأمين ايده‌جكى فوائد اودرجه عام وشامل اولور. مكركه علاقه‌دارانى حقوق غيره تعدى كبى برغايه تعقيب ايتمكده بولنمش اولسون . اوزمان شبهه يوقدركه بويله بر جامعه محيطنك كينشلكى نسبتنده خارجده قالانلرك ضررينه خدمت ايدر وعناصر خارجيه‌يه اللرندن كلديكى قدر بويله بر جامعه‌نك تأسسنى عقيم براقه‌جق اسبابه توسل برحق ووظيفه حكمنه كيرر .

جامعهٔ اسلاميه‌يه كلنجه ؛ بونك اساس وماهيتنه برنظر تدقيق عطف ايدنلر وهلهٔ آكلارلركه اونك تعقيب ايتديكى باشليجه غايه عناصر اسلاميه آره‌سنده عصبيت ، جنسيت ، مملكت فرقلرندن متولد حسيات متخالفه‌يي اورته‌دن قالديره‌رق عالم اسلامى بوكبى اختلافاتك ميراث شئامتى اولان نزاع ولاقيدى فلاكتلرندن قورتارمقدر . وتفصيلاتى آشاغيده كله‌جكى وجهله دائرهٔ فوز وفلاحنه داخل اولانلرى حمايه ومدافعه‌دن بشقه بسله‌ديكى هيچ برامل يوقدر . عرب قومى حوزهٔ اسلامه داخل اولونجه‌يه قدر يكديكرينه يان باقان ، آره‌لرنده مودت وصميميت رابطه‌سى بولنميان برطاقم قبائلدن عبارت ايدى . كون كچمزديكه برقبيله‌لك عادى بروسيله ايله ديكر برقبيله اوزرينه آقين ايتمسون . آره‌لرنده ظهوره كلن برمحاربه ييللرجه سورر كيدردى . محاربات داخليه‌نك بويله برى برينى ولى ايتمه‌سندن ، صكره‌ده هرمحاربه‌نك سنه‌لرجه تماديسندن بيزار اولان قبائل عرب سنه‌نك آلتى آيى اشهر حرم عد ايتمكى برقانون ملى اوله‌رق قبوله مجبوراولمشلردى. چونكه بويله برقوهٔ زاجره اولمدقجه قلبلرينى دولديروب طاشمش اولان عصبيت حسلرى حرب وضرب تمايلاتندن فراغت ايتمه‌لرينه اصلا امكان براقميوردى . بوكبى شرائط اجتماعيه ايچريسنده طبيعيدركه بو قومك جاهليت دورى عظيم برهرج ومرج ايچنده كچدى ؛ بشريت بونلرك موجوديتلرندن هيچ برشى استفاده ايده‌مدى . اسلام كلنجه ، بتون انسانلرى جنس ، لون ، مملكت فرقى كوزتمكسزين برجامعه ايله برلشمكه

دعوت ايتدى . بودعوتك فيض قدسيتى قلبلرينك تا اعماقنه قدر سريان ايتمش اولان عرب قومنده برحال ديكر تجلى ايديويردى: قبائل آره‌سنده‌كى اختلاف، اخوت وصميميته ، قلبلرده‌كى منافرت انس والفته تحول ايتدى . دينك زلال فيضى ضمائرده‌كى لوث حقدوكينى ييقايوب تميزله‌دى . يكديكرك كريبان حياتندن ال چكمش اولان او جاعتلر آرتق مفكره‌لرينه او اسكى عالمدن بتون بتون بشقه ساحه‌لرده جولانكاه آرامغه باشلاديلر . بو انقلاب اجتماعينك ويرديكى نتيجه‌شواولدى‌كه عينى كمسه‌لر سلطنت اسلاميه‌نك قواعد حشمتنى ابدقرين دينه‌جك برصورتده تشييد ، مدنيت جليلهٔ اسلاميه‌يى كائناته تشهير ايتمكه موفق اولديلر . او مدنيتكه مهراقبالى خطهٔ عربيه آفاقندن طلوع ايدرايتمز بتون عالمى نورلره بوغمش ، لمعات قدسيتى عربى ، غيرعربى بتون ابناى بشره برمشعل هدايت وظيفه‌سى كورمشدر .

اسلامك وضع ايتديكى قوانين اجتماعيه يالكز حال اختلافده بولنان عرب قبائلى ماينينى تأليف وموجود اولان اسباب نزاع وخصومتى ازاله ايله اكتفا ايتمامش ، بلكه عربلرله اقوام سائره آره‌سنده ، حتى ايرانليلر ، مصرليلر ، هندليلر كبى داخل دائرهٔ اسلام اولان هرقومك كندى آره‌لرنده قديماً موجود اولان كين وخصومتلرى‌ده اساسندن سوكوب آتمشدر .

اكراو زمانلر وسائط تفاهم بوكون اولديغى قدرمكمل اولسه، برده جامعهٔ اسلاميه‌نه دعوت وظيفه‌سنى درعهده ايدنلر انظار خلقده مسئله‌يى بشقه برشكل وسياده تجلى ايتديره‌جك درجه‌ده ايشى چيغيرندن چيقارمق خطاسنه دوشمه‌سه ايدى، ماضيده اودرجه قان دوكولمز ، مناسبات بشريه بوكونكندن چوق فضله صاف وتزيه برمجرى تعقيب ايدر ايدى . نه فائده‌كه امتلرك بوكونكى وضع وشكليله تماس واختلاط ايده‌بيلمه‌لرينك اوزمان ايچون فوق العاده مشكل اولمسى ، نشر افكار قضيه‌سنك همان همان متعذر و بلكه‌ده مستحيل بولنمسى جامعهٔ اسلاميه دعوت وظيفه‌سنك روحنى مغلق ومبهم براقمش ، قواى مخيله‌نك ايشه ايستديكى طرزده برشكل وصورت ورمسى امكاننى حاضرلامشدر . اوت ، عالم اسلام خارجنده بولنانلر ظن ايديورلردى كه مسلمانلرك باشليجه امللرى مليتلرى خارجنده كيلره زورله كندى اعتقادلرينى قبول ايتديرمك، يكديكرينى اجتماعه دعوتدن مقصدلرى بوسايه‌ده تشكيل ايده‌جكلرى متين واساسلى برقوتى ديندا شلرينك غيريلره قارشى غارتكرلكده استعمال ايتمكدر . حقيقت حالده ايسه اسلامه دعوتك هدفى بتون انسانلر آره‌سنده معتقداتده اتحاد اساسنه مستند عمومى بر اخوت تأسيس ايتمك ، جامعهٔ اسلاميه‌يه دعوتك روحى ايسه مسلمانلرى بلاد ، اجناس والوان اعتباريله آره‌لرنده تخالف موجود اولسه‌ده منحصراً تجاوزات خارجيه‌يه قارشى يكديكره امداد ومعاونته مهيا برحاله كتيرمكدن عبارتدر .

قوانین اسلامیه‌نك غیره تعدی‌یی صراحةً تحریم ایتمش اولدیغنه « وقاتلوا فی سبیل الله الذین یقاتلونكم ولاتعتدوا ان الله لایحب المعتدین » ، « فان انتهوا فلاعدوان الا علی الظالمین » آیت کریمه‌لری بر شاهددر. هله « فمن اعتدی علیكم فاعتدوا علیه بمثل ما اعتدی علیكم واتقوا الله واعلموا ان الله مع المتقین » آیت کریمه‌سنك باش طرفی اسلامده مقاتله‌نك یالكز مدافعه حالنده مشروعیتنی صراحةً بیلدیریبور ؛ صوكی بو مقصدله اختیار ایدیله‌جك مقاتله‌یی ، تجاوز واقعی دفع ودشمندن كله‌بیله‌جك تهلكه‌لری ازاله ایله استحصال امنیت غایه‌سنه حصر ایتمكی توصیه ایدیبور. آلت طرفده‌ده ارباب ضرب وقتاله جناب حقك رضا وخوشنودیسی هدف حركات اتخاذ ایتمه‌لری وبو امنیه‌یه مخالف حالاته جرأت خصوصنده اوندن قورقه‌لری لزومی اخطار ، موفقیت ورضای باری‌یه مظهریتك بو ایكی وجیبه‌یه رعایته وابسته اولدیغی بیان بیوریلیور .

اسلامك بو خصوصده‌كی نقطهٔ نظری یالكز تعدینك تحریمنه مقصورده دكلدر . او ، بر معاهده ایله كندیلرینه مربوط اولان بر زمره‌نك هدف تعدیسی اولان بر فرقهٔ مسلحه‌یه معاونتی‌ده تحریم ایتمكده‌در . شو شرط ایله كه حقوق شخصیه‌لری نقطهٔ نظرندن معاهدهٔ موجوده‌نك شروط واحكامنه خلل كلمش اولماسون . قال تعالی « وان استنصروكم فی الدین فعلیكم النصر الا علی قوم بینكم وبینهم میثاق » بونك حكمتنه كلنجه ؛ اسلام دائما عالمده صلح وسكونك حكمران اولمسی ، بشریتك نعمت مسالمتدن مستفید اوله‌رق آسوده بر حیات كچیرمه‌سی كبی غایت علوی بر غایه تعقیب ایتمكده‌در . اونك ، هر زمان ایچون مسلمانلرله امم سائره آره‌سنده‌كی مناسباتك وداد ومسالمت اساسنه مستند اولمسی هدف سیاست اتخاذ ایتدیكنی شو آیت کریمه پك كوزل اثبات ایدر : « لاینهاكم الله عن الذین لم یقاتلوكم فی الدین ولم یخرجوكم من دیاركم ان تبروهم وتقسطوا الیهم ان الله لایحب المقسطین انما ینهاكم الله عن الذین قاتلوكم فی الدین واخرجوكم من دیاركم وظاهروا علی اخراجكم ان تولوهم ومن یتولهم فاولئك هم الظالمون »

ایشته قوانین اسلامیه‌نك بزه تعلیم وتلقین ایتدیكی جامعهٔ اسلامیه‌نك ماهیتی بوندن عبارت اولوب بوكا صرف تدافعی بر مقصدله توسلك حكمت ومشروعیتی ده آنفاً ایضاح ایدیلن اسباب اجتماعیه‌ده مندمجدر .

آنجق بو رابطه‌نك تأیید وتقویه‌سنی درجهٔ وجوبه ایصال ایده‌جك دها برطاقم سببلر واركه منشألرینی امم اسلامیه‌نك بو كونكی حال وموقع سیاسیلرنده آرامق ایجاب ایدر :

خریطهٔ عالمه عمومی بر نظر عطف ایده‌جك اولورسه‌ق كرهٔ ارضك تام وسطنده بحر محیط اطلاسیدن بحر محیط هندی‌یه قدر امتداد ایدن غایت واسع بر ساحه كوروروزكه قسم اعظمی مقدارلری غایت كثیف امم اسلامیه اشغال ایتمكده‌در. ثروت طبیعیه‌دن درجهٔ نصیبلرینی تدقیق ایدرسه‌ك آكلارزكه بویرلر نفوسنك كثرتی ، معادننك مبذولیتی اعتباریله حقیقةً زنكین اولدقلری كبی اقتصاد نقطهٔ نظرندن‌ده هر درلو وسائل طبیعیهٔ ثروتی جامعدرلر. بونكله برابر سكنه‌سندن برچوغنك شرائط سیاسیه اعتباریله حال وموقعلری جالب حزن واسف اولدیغی كبی برچوغنك‌ده چكمكده اولدقلری درد واحتیاج یوركلری پارچالایه‌جق بر مرتبه‌ده‌در .

فرانسزلرك تونس وجزایری تماميله ید تغلب واستیلالرینه آلدقلری كوندن بری بو ایكی مملكت خلقی اوزرینه چوكمش اولان كابوس سفالته بر نظر امعان عطف ایدن كسه‌نك ، جنس وملیتی نه اولورسه اولسون ، هانكی عقیده‌یه سالك بولنورسه بولنسون فرط تلهفدن قلبنك دوغراندیغنی حس ایتمامسی قابل دكلدر . الویركه اوقلبده بر از مرحمت وانسانیت حسی بر طوته بیلمش اولسون . نصل بویله اولماسون كه اوادارهٔ ظالمه بو ایكی مملكتك حریت واستقلالنه خاتمه چكدیكی كوندن بری املاكی اصحابیندن چكوب آلیور . وقف خانه‌لری مستحق تصرف اولانلرك اللرنده براقیور . ذاتاً پك محدود اولان ثروتلرینك مهما امكن تزایدینه خدمت ایده‌بیله‌جك مساعی‌یی اقتحام ایتمه‌لرینه قطعیاً مساعده ایتمیور . بو مظالمك كافه‌سنك فوقنده اوله‌رق‌ده بیچاره‌لر امثالی كورولمه‌دك بر اسارت سیاسیه زنجیرلری آلتنده ایكله‌مكده ، استیلا كوندن بو كونه قدر قانلرینك هدر اولدیغنی كورمكده‌درلر .

مراكشك دها پك یاقینلرده استقلالنی غائب ایتدیكی آندن بری كوروب كچیردیكی حاللره ، فرانسز موسیولره هیچ بر اندیشهٔ مسئولیت ایراث ایتمكسزین حدسز حسابسز اولادینك قانلری هدر ایدلمك كبی چكدیكی فلاكتلره باقار ، صكره‌ده فرانسز قومنك جزایر وتونسده تطبیق ایتدیكی سیاست استعماریه‌نك وبردیكی نتایجی كوز اوكنه كتیرن كسه بیچاره فاسك‌ده ، عینی نتایج متحتمه‌یه دوچار اولمامق ایچون مقاومت اسبابنه توسل ایتمدیكی تقدیرده ، بر دها معموریت یوزی كورمامك شرطیله بر خرابه‌زار اوله‌جغنه قطعیاً حكم ایتمامك الندن كلمز .

هند مسلمانلرینك‌ده حالی بویله دكلمی ؟ اونلركه حاكمیت ملیه‌لرینی غائب ایده‌رك انكلیز بویوندروغی آلتنه كیردكدن صكره دوچار اولدقلری دائمی آجلق وسفالت تأثیریله انسان قیافتندن چیقه‌رق خیال سائر شكلنه كیرمشلردر .

مصریلرك‌ده عینی فلاكته دوچار اولدقدن صكره چكدكاری سیاسی واقتصادی بلا ومحنتلر دها آز سزاوار ترحم بر راده‌ده دكلدر.

ایشك اك فجیع جهتی انكلیزلر مصری ترك وتخلیه‌یه مجبور اولمه‌دن شو محاربه ختامه ایررسه نتیجه مصریلرك تام معناسیله اضمحلال اقتصادی‌یه دوچار اوله‌لری ، انكلیزلرك‌ده مملكتده بتون بتون یرلشمه‌لری شكلنده تعین ایده‌جكدر .

(مابعدی كله‌جك نسخه‌ده)

روسیه مسلمانلرینک استقبالی

و

سلطنت سنیه‌نک بو خصوصده تعقیب ایده‌جکی سیاست

روسیه‌نک اسباب سقوطی — سقوطک نتیجه‌لری — آسیاده‌کی وضعیت — تاتارلرک خطالری — نفس روسیه‌ده‌کی وضعیت — ائتلافجیلرک تعقیب ایتدکلری سیاست — بزم تعقیب ایده‌جکمز سیاست — غیب ایدیله‌جک وقتمز یوقدر .

روسیه انقلابنک اسباب وعواملی اوزون اوزادی‌یه اوراق حوادثده موضوع بحث اولدیغندن بوخصوصده تفصیلات اعطاسنه حاجت یوقدر . یالکز استحصال ایده‌جکمز نتیجه‌نک تعیینی ایچون او اسبابی مختصر بر صورتده کوزدن کچیرمک اقتضا ایدر . روسیه‌یی انحلاله سوق ایدن اسباب متعدددر ، بی‌نهایه‌در . بز اونلری بللی باشلی اولنق اوزره اونه ارجاع ایدییورز :

١) حکومت عثمانیه‌نک دول مرکزیه ایله عقد اتفاق ایدرک حربه کیرمسی وچناق قلعه مدافعه‌سنده بویوک برخارقه ومعجزه کوسترمسی .

٢) وسائط نقلیه‌نک یوزندن دوچار اولدیغی الیم مغلوبیتلرک ووریلن بش آلتی میلیون مقتولک آجیسی .

٣) حرب دولاییسیله زادکان وسرمایه‌دارلرک بیرانمسی وعوام خلقدن برچوق ضابطانک اردو باشنه کچملری .

٤) ١٩٠٥ سنه‌سی اختلالنک تمامیله ازاله ایدله‌مش اولمسی .

٥) چارک ترددی وسرایک فساد اخلاق .

٦) حکومتک هرشعبه‌سنده حاصل اولان تحکمفرما سوء استعمالات .

٧) وسائط نقلیه‌نک نقصاندن وبوتون ایشلرین قوللرک حربه تخصیص اولونمسندن طولایی باش کوسترن آجلق وقحط .

٨) روسیه‌ده عصرلردن بری حکمفرما اولان قانلی استبدادک ملتله حکومت آره‌سنده حصوله کتیرمش اولدیغی خصومتک تأثیریله حکومت ضعفه دوشر دوشمز اهالینک فرصتدن استفاده‌یه قالقیشملری .

٩) روسیه‌نک افراط وتفریط مملکتی اولمسی .

١٠) ائتلاف حکومتلری چاری منفرد صلح یاپمقدن منع ایچون کره‌نسکی‌نک دلالتیله عمله‌یه یاردیم ایتمش واو واسطه ایله اختلالی اجرا ایتدیرمش اولملری .

طبیعی عوام خلق نظرنده بوسببلرک الکمهملری ایکنجی وبدنجیسیدر . چارک عندنده اختلالک وقوعی پک ملحوظ ایدی . بوسببله‌دورکه اتفاقنامه‌سنی امضا ایدرکن مخصوص وضع ایلدیکی شرط موجبنجه منفرد صلح عقد ایتمه‌یه شترومر واسطه‌سیله تشبث ایتدی . فقط ائتلافجیلرک انتقامنه معروض قالدی ، اونلرک ایقاع ایتدکلری اختلاله دایانه‌مایه‌رق ١٤ مارت ١٩١٧ده تاج وسلطنتی ترک ایتمه‌یه مجبور اولدی .

ائتلافجیلر صلح منفردک اجراسنی منع ایچون اختلاله یاردیم ایتمشلردی . نته‌کیم کندیلریله اتفاق ایدن قادهلر واختلالجی سوسیالیست پارتیلری ده حربه دوام طرفداری ایدیلر . فقط عمله وعسکرلرک اکثریتی بو اختلالی صلح منفرد ایچون بر واسطه دییه تلقی ایتدیلر . بناءً علیه ائتلاف طرفداری اولان کره‌نسکی وهمپالری ٧ تشرین اول ١٩١٧ ده حکومتی زورله لهنین وارقداشلرینه تسلیم ایتمه‌یه مجبور اولدی وملتک سینه‌سندن چیقان بو اختلالک انتقامندن مصون قاله بیلمک ایچون بر طرفه چکیلوب کیزلندی . لهنین وطروچکی عمله وعسکرلرک اکثریت قاهره‌سیله برهست لیتووسقده صلح منفرد عقد ایتدیلر . بو صورتله روسیه ائتلافجیلرک آره‌سندن چیقدی وشرق حدودلرمزده صلح وصلاح قائم اولدی .

لهنینک تأسیس ایتدیکی حکومت صوک درجه مفرط سوسیالیست نظریاتجیلردن متشکل وحرب علیهداری اولدیغی ایچون « حریت اقوام » نامنه اداره کلام ایتدی وهر ملت کندی مقدراتنی تعیین وارزو ایتدیکی طرز حکومتی انتخاب ایتمه‌یه صلاحیتدار اولمسی » قاعده‌سنی وضع وقبول ایلدی که بونکله اقطار جهانی استیلا ایدن ائتلاف حکومتلرینک باشنه فلاکت قاپولرینی آچمش اولدی . دیکر طرفدن جهانک تسخیر و تقسیمنه دائر چار حکومت مستبده‌سیله عقد ایتدکلری شنیع وحجالت آور معاهده‌لری ده نشر ایدرک حریت ودموقراسی اوغورینه حرب ایتمکده اولدقلرینی ادعا ایدن ائتلافجیلرک ریاکارلقلرینی بوتون جهان انسانیت حضورنده تشهیر ایتمش اولدیلر . بولشه‌ویکلر کندیلرینی بوتون جهانک نجاتنه موکل عد ایتدکلرندن کندی پرنسیپلرینی آسیایه نشر وتعمیم ایتمه‌یه چالیشمقله کرک انکلتره وکرک ژاپونیانک حرص استقلالرینی تحریک ایتدیلر . حربک ادامه‌سی ایچون مستبد چار حکومتنه عادتا روسیه‌نک اک کزیده کنجلرینک بدلی اوله‌رق اقراض ایدیلان دیونانی — که بو دیونات انکلتره‌یه یدی‌یوز میلیون انکلیز لیراسی ، فرانسه‌یه‌ده بش‌یوز اللی میلیون انکلیز لیراسیدر ، آمریقا وژاپونیانک مطلوباتی‌ده یوزلرجه میلیون لیرادن عبارتدر . — الغا ایتمکله ائتلافجیلرک باشنه دها بویوک بر ضربه ایندیرمش اولدیلر ، سیاست عالم پرده آرقه‌سنده مالیون طرفندن اداره ایدلمکده اولمسندن طولایی بو حرکتک انتقامی سریع برزمانده آلنمسی پک ملحوظدی . روسیه‌نک سقوطیله لهنین حکومتنک وضع ایتدیکی قاعده‌یه بناءً فنلاندیا ، ایستونیا ، لیتوانیا ، لهستان ، اوقرانیا ، قریم ، دون قازاقلری ، قفقاسیا ومرکزی آسیا حکومتلری استقلاللرینی اعلان ایدرک روسیه‌دن آیریلدیلر .

***

آسیاده‌کی وضعیته کلنجه : روسیه‌نک انجق جبروشدتله اجرای حاکمیت ایده بیلدیکی بواراضی‌یی اوچ قسمه آییرمق لازمدر : ١) اقصای شرق ، ٢) سیبریا ، ٣) مرکزی آسیا مسلمان حکومتلری . طبیعی بزم ایچون اک اهمیتلیسی اوچنجیسیدر . فقط دیکرلرندن مختصراً بحث ایتمکه مجبوریتده‌یز .

روس — ژاپون محاربه‌سندن ونیو پورت معاهده‌سندن اعتباراً لیا اوتونغ شبه جزیره‌سیله جنوبی مانچوریا ژاپون حکومتنه ترک ایدیله‌رک یالکز شمالی مانچوریا روسیه‌نک النده قالمشدی . چونکه ولادی ووستوق مستحکم لیمانینه کیدن دمیر یول مشهور خاربین ایستاسیوننده سیبریا خطیله التصاق پیدا ایدییوردی . اساساً بوتون مانچوریا قطعه‌سی چینک املاکندن معدود ایدی . فقط روسیه ایله عقد ایتدیکی اتفاقنامه‌لر موجبنجه کرک دمیر یولنک ، کرک آسایشک محافظه‌سی روسیه‌یه ترک وتفویض ایدلمشدی . شوقدرکه نیو پورت معاهده‌سی موجبنجه روسیه آنجق شمال قسمنی محافظه ایده بیلمشدی .

کچن کانون اولده بولشه‌ویکلرک پروپاغانداسی شمالی مانچوریانک الک مهم ایستاسیونلری اولان قیرین ، هولنغ کیانغ وخاربینه قدر سرایت ایتدی . اوراده‌کی عمله وعسکرلرک اکثریتی یکی حکومته التحاق ایله استبداد طرفداری اولان وطنداشلرینه هجوم ایتمه‌یه ، اونلرک سلاحلرینی آلمه‌یه تشبث ایتدیلر . کندی نسبیلرینی چینلیلرده زورله قبول ایتدیرمه‌یه قالقیشدیلر . بونک اوزرینه او صره‌ده ژاپونیانک وائتلافجیلرک اللرنده بولونان چین رئیس نظارتی توان ، آمریقا وژاپونیا آره‌سنده حاصل اولان رقابته بناءً ژاپون عسکرلرینک اورایه کوندریلمه‌یه‌جکنی آکلاینجه کندی استبدادینی ابقا وژاپون غایه‌لرینی

تأمین ایتمك اوزره بر مقدار چین عسکری کوندرەرك بولشه‌ویق طرفداری اولان عسکرله قارشی حربه باشلادی واونلری بوتون مانچوریادن اخراج ایله‌یه تشبث ایلدی . چین حکومتنك ایلری سوردیکی سببلر شونلرایدی: روسیه حکومتی آسایشی تأمین ایتمکدن عاجزقالمش، چین احوال داخلیه‌سنه مداخله‌یه باشلامش، جنوبده‌کی اختلالجیلرله توحید مساعی ایلمش، بولشه‌ویقلرله اسکی روسیه طرفدارلری آره‌سنده‌کی محاربات ومنازعات یوزندن بعض روس اولیالرده متضرر اولمشلر ... ایشته بو سببلرله چین کندی حقوق حکمرانیسنی استرداد ایتمك وآسایشك تأمینی بالذات درعهده ایلمك اوزره حرکته باشلادی .

بولشه‌ویقلرله استبداد طرفدارلری آره‌سنده دوام ایدن منازعات ومجادلات کانون اول نهایتنه طوغرو ولادی ووستوقده‌ده باشلامشدی . طبیعی بورایه چینك حق مداخله‌سی یوقدر . چونکه بوراسی روسیه‌نك املاك حقیقیه‌سنده‌ندر . بو مستحکم لیمان حربك بدایتندن بری کرك آمریقا وکرك ژاپونیادن روسیه‌یه سوق اولونان سلاح ، جبخانه وسائر ملزمه‌نك ترانسیت لیمانی ودپوسی مثابه‌سنده ایدی . بوراده‌کی قاریشقلغی وسیله اتخاذ ایتمك ایسته‌ین ژاپون حکومتی ولادی‌ووستوقه بردونانما کوندردی، وآمریقانك ممانعت شدیده‌سنه قارشی کله‌بیلمك ایچون برانکلیز حرب کمیسنك سوقیله ده تأمین ایلدی . انکلتره بونکله ایکی غایه تعقیب ایدییوردی : برکره روس اختلالنك آسیایه سرایت وهندستانه اجرای تأثیر ایتمه‌سنی منع ایتمك ، صوکره‌ده ائتلافجیلرك آره‌سنده‌کی رقابتی وبوزوشمق استعدادینی کیزله‌یه‌رك ژاپونیانك منفرد حرکات فتوحاتجویانه‌سنه نزاکتله مانع اولمق . طبیعی ژاپونیا کندی حرکتنی مشروع کوستره‌بیلمك ایچون « بو حرکتدن یکانه مقصدی ، اوراده بولونان تبعه‌سنی حمایه ایتمك ولیمانده جبخانه‌یوکلی بولونان برقاچ واپوری محافظه ایلمکدن عبارت اولدیغنی » اعلان ایلدی . هیچ بر وقت روسیه‌نك امور داخلیه‌سنه مداخله ایتمه‌مه‌یی وعد واعلان ایدن ژاپون حکومتی کانون ثانی نهایتنه طوغری بولشه‌ویق حکومتنك هر درلو پروتستولرینه ، اعتراضلرینه رغماً قره‌یه عسکر چیقاردی ولیمانده بولونان بولشه‌ویقلری سلاحلرندن تجرید ایتدی، بو حقسز حرکتی فرانسه‌نك روسیه سفیری مدافعه ایتمش اولمسی حسبیله کری آلینمسنی لنین حکومتی مصراً طلب ایتدی ونهایت صوك زمانلرده فرانسه سفیر موی الیهی دکیشدیرمك مجبوریتنده قالدی .

حربك بدایتندن اعتباراً دول معظمه‌نك مشغولیتلرندن بالاستفاده عادتا بوتون چین کشورینی انحصاری آلتنه آلمق ایسته‌ین ژاپونیا ، قارشوسنده آمریقانك ممانعت ورقابتنه معروض قالیوردی . حتی آمریقانك تجهیز ایتمکده اولدیغی قوای عسکریه‌یی اوروپا محاربه‌سندن زیاده ژاپونیا ایچون احضار ایتمکده اولدیغنه قناعت ایدن برچوق سیاسیون واردر . آمریقا حکومتی ژاپونیانك حرکاتنه میدان ویرمه‌مك ایچون بولشویق حکومتنه قارشی غایت دوستانه برسیاست تعقیبنه باشلادی . بو صورتله آنی الده ایده‌بیله‌جك ، تکرار صف حربه سوق ایده‌بیله‌جك ظن ایدییوردی . بوکا موفق اولاماینجه ودیکر طرفدن ژاپون حکومتی طرفندن قونت ایشی‌نك ریاستی آلتنده واشینغتونه کوندریلن هیئت سیاسیه‌نك کیریشدیکی پازارلقده ختامه ایرنجه ژاپونیا رئیس نظاری تەرا اوچی کچن کانون ثانینك ۲۲ سنده مجلس مبعوثان حضورنده برنطق ایراد ایتدی : قونت ایشی‌نك تحت ریاستنده‌کی هیئت سیاسیه‌نك احراز ایتمش اولدیغی موفقیت عظیمه‌یی ذکر ایتدکدن وژاپون حکومتنك چینده تعقیب ایتدیکی غایه : اقتصادیاتك توسیع وانکشافندن ، احوال عمومیه‌سنك ترقی وترفیهندن ، منفعتلرك منافی آره‌سنده برموازنه ایله چینك آسایشنی تأمیندن عبارت اولدیغنی سویله‌دکدن صوکره روسیه احوالنه دائرده بو فقره‌یی ده علاوه ایتدی :

« روسیه‌نك وضعیتی بزی اندیشه‌یه دوشوریور ، فکرلرمزی اشغال ایدییور . فقط بز روسیه‌نك بوتون حقیقی وصادق دوستلری کبی تمنی ایدرزکه قومشومز اولان بو معظم ملت هیچ بر وقت غائب ایتمه‌دن متین ومقتدر واقصای شرقده‌کی اراضیسنده آسایشی محافظه ایده‌بیله‌جك بر حکومت

تأسیس ایده‌بیلسون . مع التأسف اوحوالیدن آلدیغمز خبرلردن آکلاشیلیورکه روسیه‌ده قاصیرغه کبی حکمفرما اولان اختلال واسایشسزلك شرق آسیاده‌ده سرایت ایتمه‌یه باشلامشدر . سیاست ملیه‌مزك برکن‌عمی اولان بوحوالیده‌کی آسایشك محافظه‌سی برتهلکه‌یه معروض قاله‌جق اولورسه بوحال ژاپون حکومتنی بالمجبوریه سریع ومؤثر تدابیرك اتخاذینه سوق ایده‌جکدر ... »

بو بیاناتدن برهفته صوکره ژاپون عسکرلری ولادی ووستوق لیماننه چیقدی وبولشه‌ویقلرك سلاحلرینی آله‌رق آنلری طرد ایتدیلر .

کچن نسخه‌ده چینده‌کی داخلی محاربەلر ایله اختلافات سیاسیه حقنده مفصل معلومات ویردیکمز جهتله بوراده انجق یکی وضعیتدن مختصراً بحث ایده‌جکز . جنوب عسکرلری شمال وجنوب ولایتلرینك حد فاصلی تشکیل ایدن یانغتسی نهرینك وادیسنی ضبط ایدرك شماله طوغرو ایلروله‌مکده‌در . اونلر الیوم هانقاوك اطرافنه واصل اولمشلردر . بوندن باشقه یانغتسی نهرنده اجرای ملاحت ایدن ائتلاف حکومتلرینك تجارت سفینه‌لری شمال عسکرلرینه سلاح وجبخانه قاچیردقلری کبی پاره قوتیله پکین حکومتنه بروپاغانداده بولندقلرندن طولایی جنوب اردولرینك آتشنه معروض قالمشلر ونهر مذکورده اجرای ملاحت ایتمکدن شدتله منع ایدلمشلردر . بوندن متأثر اولان ائتلاف سفراسی هم شمال پارتیلرینك اتحادینی تأمین ، هم ده چینده‌کی منفعتلرینی محافظه ایتمك وبالخصوص آمریقا وژاپونیانك مداخله‌سنی منع ایله ژاپون حکومتنك هانقوده‌کی واسع منافع اقتصادیه‌سنی صیانت ایلمك مقصدیله رئیس جمهور فنغ قوجانغ نزدنده شدتلی پروتستو ایتدیلر ورئیس جمهورك بالذات اوحوالی‌یه کیدرك قوتله عاصیلری تأدیب ایتمه‌سنی طلب ایتدیلر .

ژاپون سفیری کندی حکومتی نامنه شرق آسیانك آسایشی ائتلاف حکومتلرینه تفویض ایدلدیکندن بحثله چین حکومتی تجارتك اك مهم یوللرینه آنا وظیفه‌سنی ایفا ایدن یانغتسی نهرینك حوضه‌سنده آسایشی تأمین ایتمکدن عاجز اولورسه ژاپونیا بالمجبوریه مداخله ایده‌جکنی اخطار ایلدی .

جنوب اردولرینه قارشی حرب ایتمکده اولان شمال عسکرلری میاننده حاصل اولان منافرتدن صوکره جنوب مشوقلرینك تأثیری ایله براختلال وقوع بولمش ورئیس جمهور ملوکیت وسلطنت اصولنی احیا ایتمکله اتهام ایدلدیکندن طولایی رئیس جمهور اوراده کیتمش ، فقط حالا برشی یاپمه‌یه موفق اوله‌مامشدر .

حوالی جنوبیه‌نك اختلالجیلری ائتلاف سیاسیونی نظرنده بولشویقلره بکزیورلر . زیرا اجنبیلره آلت اولمق وچینك منافعنی باشقه برملتك اوغورینه فدا ایتمك ایسته‌میورلر . طبیعی شیمدی‌یه قدر شمندوفر ، تلغراف وپوسته ومالیه ایشلری ژاپونلره تسلیم ایدن پکین حکومتی بوسفر دخی اونلره تانکینده‌کی زنکین دمیر معدنلرینی صاتمق ، اوردو ودونانمایه لازم کلن سلاح ، جبخانه‌نك بیع وفروختنی ژاپونیایه حصر ایتمك ومملکتك چایدن صوکره اك مهم محصولی اولان توتون زراعت وتجارتنی بش اون ملیون انکلیز لیراسی مقابلنده آلتی یدی یوز سنه مدتله ژاپونیانك انحصاری آلتنه وضع ایتمك وبو بورجك تأدیه‌سی ایچون هر ولایتده ژاپون بانقه‌سی طرفندن برشعبه تأسیس اولونمق وبوتون ویرکیلر بونلرك واسطه‌سیله جمع وجبایت اولونمق کبی وطنه مضر واستقلال ملیلری تهدید ایدن امتیازاتك اعطاسنه مخالفت ایدییورلر .

ژاپونیا حکومتی هم چین ایشلرنده منفرد قالمق واوسلان پایی آلمق ایسته‌دیکی کبی ، قونت ایشی واسطه‌سیله آمریقایی اسکات ایتمش اولدیغندن شیمدی‌ده ائتلافجیلر نامنه سیبریایه عسکر سوق ایتمه‌یه قرار ویرمشدر .

ایشته اقصای شرقده‌کی وضعیت بوکون بومرکزده‌در . تیانتسین‌ده بولونان مورنیغ پوست غزته‌سنك مخابری ژاپون تهلکه‌سندن اورکه‌رك کندی حکومتنی ایقاظ ایدییور وانکلیز ملتنك منافع تجاریه‌سنی وقایه ایچون چیرپینوب طوریور . فقط انکلتره بوتون بو آجیلره ، هندستانك محافظه‌سی ایچون ، قانلاغی اغماض عین ایتمك مجبوریتنده‌در .

*
* *

سیبریایه کلنجه ، اوراده‌کی مسلمان اهالی یوزده اون نسبتنده اولدیغی وکوچه بر طاقم قبائلدن عبارت اولدیغی جهتله بزم بحثمزه تماسی بالطبع

دها آزدر . فقط روسيه حيات اقتصاديه‌سی ايچون سبيريانك اهميتی پك بيوكدر ، اورانك حاصلات زراعيه ومعدنيه‌سی بيوك روسيه‌نك بقاسی ايچون الزمدر . اوقرانيا اعلان استقلال ايدنجه روسيه‌ده‌كی كومور معدنلری نه قازنبورغه يعنی اورال حواليسنه انحصار ايتدی . انجق اورالرده ، اوده غير كافی اوله‌رق بر مقدار كومور بولونمقده‌در . بوندن برابر بو معدنلردن استفاده ايده‌بيلمك ايچون ايكی يوز كيلومترو طولنده بر شمندوفر خطی تمديد ايتمك اقتضا ايدر . سبيريانك ثروت معدنيه‌سی اولماسه روسيه خسرانه محكومدر . اونك ايچون شمندوفر خطلرينك اصلاح وتكثيری مقصديله قرق بيك عمله تعيين ايدلمش ، سبيرياده بولنان قازاقلردن بر قسمی بولشه‌ويكلره التحاق ايتمشدر . بر قسم قازاقلرده صربجلرله توحيد مساعی ايتمشلردر .

ائتلاف حكومتلری ، بالخاصه انكلتره كويا سبيرياده بولنان آلمان وآوستريا اسيرلرندن مركب يوز يكرمی بيك كيشيلك منتظم بر اردو حاضرلانه‌رق هندستانه طوغرو يورومك اوزره بولنديغنی اشاعه ايتديلر وبو صورتله بولشه‌ويقلری اتهام ايتمگه قالقيشديلر . آچيق وبی طرفانه بر بولتيقه تعقيب ايتمك ادعاسنده بولونان بولشه‌ويقلر بو شايعه‌نك اساسسز اولديغنی آكلاتمق ايچون ائتلافجيلردن متشكل بر هيئت تحقيقيه‌نك اعزامنه راضی اولديلر . اورايه كيدن هيئت عودت ايتديكی وقت بو شايعه‌نك اصلسز اولديغنی اعلان ايتمكدن كری طورمادی ؛ فقط سبيرياده بولونديغی صيره‌ده چه‌اسلوواقلری [بونلر ۱۰۰ بيك كيشيدن عبارت اولوب آلتمش بيكلری پتراد ، دوق وقوبان حواليسنده‌در .] وقازاقلری اختلاله تشويق ايدرك اونلره ولاديوستوقدن لازم كلن سلاح ، جبخانه وپاره‌نك جلب وسوقنده تأمين ايتدی .

ائتلافجيلرك اورالرده اويناتمقده اولدقلری روللر حقنده اوراق حوادثده هان هر كون بر طاقم خبرلر ، تلغرافلر انتشار ايتمكده‌در . يالكز بز شونی خبر ويرمك ايسترزكه : وقتيله روسيه‌نك اثر تشويق وتحريكی اوله‌رق چيندن هان هان آيريلمش اولان مونغوليا بوكون روس اشغال عسكريسندن تماماً قورتولمشدر . حتی بوديستلرك الك مهم مركز دينيسی اولان اورغا اليوم موسقوفلردن تماماً تطهير ايدلمشدر . مع مافيه بولشه‌ويقلر الآن او طرفلرده محاربه‌لرله ، ائتلافك انتريقه‌لرينه قارشی مجادله‌لرله مشغول اولمقده‌درلر . فرار ايدن روس ضابطانی ائتلافك پاره‌سيله ، ياردميله سيبريا قازاقلرندن ارتجاع طرفداری اولانلرله چين اهاليسندن وبالخصوص بورياتلر ومونغوللردن اردولر جمع وتعليم ايتدكدن صوكره بولشه‌ويقلره قارشی تعرض ايتمگه باشلاديلر . بونلر ايكی قولدن هجوم ايتديلر : بريسی مرتجع قزاق خاطانی سه‌مونوفك قوماندانسنده ، ديكری‌ده جنرال هورواتك تحت اداره‌سنده ايدی . برنجی اردو براز ايلروله‌دی . فقط بولشه‌ويقلر اونك خط رجعتنی كسمك اوزره بورزيا ومانچوريا ايستاسيونلريله خط بوينده استحكاملر ياپديلر وهجومه باشلامادن اول سه‌مونوفك معيتنده‌كی قازاقلردن اوچ بيك كيشيی كندی طرفلرينه جلب ايتديلر . محاربه باشلادی . بولشه‌ويقلر سه‌مونوفك متباقی قوتلرينی چويرمك واسير آلمق اوزره ايكن سه‌مونوف چين اراضيسنه فرار والتجا ايتمكله ياقه‌يی قورتاره‌بيلدی . قيزيل خاصه‌لر سه‌مونوفی تعقيب ايتمك ايسته‌مشلرسه‌ده ، ائتلافجيلرك وبالخصوص ژاپونيانك تشويقيله چين حدودنده تحشيد اولونان چين قطعاتی سه‌مونوفی حمايه ايتدی . برآی قدر اوراده قالدقدن ويكيدن قوت جمع ايتدكدن صكره تكرار تعرضه كچدی واوچ كونلك قانلی بر محاربه‌ده مظفر اولدی . فقط بو سفرده قيزيل خاصه‌لره امداد يتيشدی . اونك اوزرينه ينه بر قاچ مغلوبيته كرفتار اولدی . شيمدی معيتنده انجق بيك قدر قازاق ايله درت بيك اجرتلی چين عسكری واردر .

جنرال هوروات ايسه بدايتده برايكی محاربه‌ده مغلوب اولدقدن صكره ائتلافجيلرك ويرديكی پاره ، جبخانه سايه‌سنده چه‌اسلوواقلردن وقازاقلردن فضله قوتلر جمع ايده‌بيلدی . واائتلافجيلر طرفندن بوتون روسيه‌نك ديقتاتوری اعلان ايديلدی . بويله ايكن صوك زمانلرده قيزيل خاصه‌لره قارشی مغلوب اولمغه باشلادی . جنرال قوپی قوماندانسنده بولونان چه‌اسلوواقلری تأديب ايتمك اوزره آلمان وآوستريا اسراسندن تشكل ايتمش اولان بر اردو قيزيل خاصه‌لرله برابر حركت ايتدكلرندن جنرال هوروات اردوسی هر كون يكی يكی مغلوبيتلره دوچار اولمقده‌در .

ائتلافجيلر بوتون پلانلرينك بوشه كيتمكده اولديغنی كورونجه خاربينده‌كی صربجلره بر اجتماع عقد ايتديره‌رك پكينده‌كی سفيرلرينه بر مخطره كونديرديلر . بو مخطره‌ده بولشه‌ويقلر عليهنه ائتلاف حكومتلرينك مداخلهٔ عسكريه‌لری طلب اولونمقده‌در . بو اجتماعده بر قاچ بانكرله ايلری كلن تجارلر واسكی حكومت مأمورلری بولونمشلردر .

بو خصوصده بو قدرجيق معلومات اعطاسيله اكتفا ايدرك اصل مركزی آسياده وجنوبی روسيه‌ده‌كی مسلمان كتله‌سندن بحث ايتمك ايسته‌يورز .

بره‌قوب برزخندن ، قريمك شمالندن ياتقال كولنك جنوبنه قدر بر خط مستقيم تمديد ايده‌جك اولورسه‌ق بو خطك جنوبنده قالان اراضی اصل مسلمان كتله‌سنك بولونديغی يرلری كوسترر .

اسكی روسيه حكومتنك ياپديغی ايستاتيسقلرده بورالرده توطن ايدن اهل اسلامك ۱۸ - ۲۰ ميليون اولديغی كوستريلمكده‌در . فقط چار حكومتی سن سينود سياست ظالمانه‌سنه اتباعاً قيرغيز وباشقيرلردن بر چوغنی زورله خرستيان عد ايتمشدر . بونلر ايسه انقلابدن صوكره اسكيسی كبی مسلمان قالدقلری ايچون روسيه مسلمانلرينك نفوسنی اوتوز ميليون عد ايده‌بيليرز .

بونلر بعض خيال پرست محررلرك تصورلری خلافنه اوله‌رق مع التأسف متفرق بر حالده‌درلر . احوال عالمدن ، حتی بربرلرندن ، ملتلرندن بی خبر بولونيورلر . او درجه‌ده كه كچنلرده موسقوه‌ده عقد اولونان عمومی روسيه مسلمانلری قونغره‌سنده بربرينی اكلامق ومناقشه ايده‌بيلمك ايچون روس لسانسه مراجعته مجبور قالديلر . احوال سياسيه‌لری بويله اولديغی كبی احوال اقتصاديه واجتماعيه‌لری‌ده كريدر . مختلف لسانلر ، مختلف قبيله‌لر ، پارچه پارچه اولمش بی صاحب ملتلر ...

يالكز قفقاسياده الّی عرق ، الّی لهجه واردر .

مركزی آسياده‌كی كتلهٔ اسلاميه انجق قراسنوفودسكدن طاشكنده وافغانستان حدودنده ميمنه‌يه واصل اولان وسبيريا - اورنبورغ - طاشكند شمندوفرلری واسطه‌سيله عالم مدنيتله كسب اتصال ايده‌بيليورلر . بونلرك جوارنده صوكره‌دن اسكان ايدلمش قازاقلردن وروسلردن باشقه غير مسلم اولانلر يوقدر .

بونلر عسكرلكدن معاف ايديلر . ۱۹۱٥ سنه‌سنده توركستانده خدمت عسكريه جبراً تأسيس اولونمق ايستنيلنجه اوزرينه باشلايان اختلال اوچ سنه دوام ايتدكدن ويوز بيكلرجه معصومك قانی آقدقدن صوكره آنجق چارك استعفاسندن وانقلابك ظهورندن بر آز اول ختام بولمشدی .

اوقراينا وروسيه قازاقلرك اسكانی ايچون يوز بيكلرجه قيرغيزلری وطنلرندن ، يوردلرندن طرد ايتديلر . بو مظالمی اجرا ايدن چار حكومتی يكرمنجی عصرك الك بيوك فاجعه‌سنی ارتكاب ايتدی . ياريم ميليون مسلمانی قويون كبی قتل ايتدی وبر ميليون بيچاره‌يی مملكتلرندن نفی وتغريب ايتدی . مانچستر غارديان مخابر مخصوصی مستر فيليپس پرايس بوشناعتی افشا ايتمه‌مش اولسه‌يدی بوكون بو جنايت عظيمه‌دن كيمسه‌نك خبری اولميه‌جقدی . تويلری اورپرته‌جك درجه‌ده شنيع وفجيع جنايتلر ارتكاب ايدن ارمنيلرك تأديبندن طولايی قيامتلر قوپاران ائتلاف مطبوعاتی وسياسيونی مع التأسف بو فجايعه قارشی تماميله ساكت قالديلر .

ووالغا حوضه‌سنده ياشايان تاتارلر بو انقلابدن هيچ استفاده ايده‌مديلر . بوندن باشقه بيوك ضررلره ، فلاكتلره‌ده اوغراديلر . بولشه‌ويقلرك ظلملرينه انتقاملرينه معروض قالديلر . لكن بو حاله قيامده كنديلری سببيت ويرديلر . بيوك بيوك خطالر ارتكاب ايتديلر : بركره اساسلی بر تشكيلات ، منتظم بر اردو وجوده كتيره‌مديلر . ملت آره‌سنده وحدتی تأمين

ایدەمدیلر . حال بوکه اوفرا اینا قطعاتی جهادە ایکن تجمع ایتدیلر وجزء تاملر حالنده مملکتلرینه عودت ایلدیلر . بوندن طولایی دشمنلرینی قورقوده‌جق برحالده بولوندیلر . تاتارلر ایسه مع التأسف بویله یاپمادیلر . اکثریسی سلاحلرینی آته‌رق صاللانه صاللانه مملکتلرینه دوندیلر . روسلرله برلکده عودت ایدن بعض قطعات عسکریه‌ده اقلیتده قالدیلر . واقعا اوفا وقازانده بومسلمان عسکرلردن بعض آلایلر تشکل ایتدی . فقط بو آلایلر تجربه‌سز ، آلایش بر وبر قاچ کنجک قوماندەسنه ویریلدی . اوچ ، درت سنه‌دن بری عائله‌لرینی زیارتدن محروم قالان واونلری پک زیاده اوزله‌ین بو افراد ، آمال ملیه‌دن بی خبر بولوندقلری جهتله عسکرلکه قارشی متنفر واک کوچک بهانه ایله طاغیلمه‌یه حاضر بولونیوردی . بوسببله بولشه‌ویقلرک پک اهمیتسز تعرضلرینه هیچ مقاومت ایده‌میه‌رک همان ترک سلاح ایلدیلر .

ثانیاً) قازانلیلر واوفالیلر مجلس ملینک تشکیلنده چوجقجه‌سنه کولونج حرکتلرده بولوندیلر ، اختلافه دوشدیلر . قازانلیلر اجتماع محلی اسکی تاتار حکمدارلرینک پایتختی اولان قازانده اولسی ایچون پک چوق اصرار ایتدیلر . بیک مشکلاتله اکثریت آرایه مراجعت اولونه‌رق نهایت مجلس ملی اوفاده اجتماع ایده بیلدی .

ثالثاً) اوفا تاتارلری انجق یوزده اللی نسبتنده‌درلر . تام اکثریتی احراز ایده بیلملری ایچون عینی لسانله متکلم اولان باشقیردلری‌ده اشتراک ایتدیرملری لازمدی . فقط قومیت بلاسی اوله‌رق « بو ، یالکز تاتار مجلس ملیسیدر ! » دییه بونلرک قوتندن استفاده ایتمدیلر .

٤) دیکر طرفدن اورال - ایدیل تاتارلری انجق یوزده یکرمی نسبتنده اولدقلری حالده اونلرده خصوصی بر « تاتار مجلس ملیسی » تأسیس ایتدیلر .

٥) هر ایکیسی‌ده اساسلی بر قوته مستند اولدقلری حالده قازاقلرله ومرنجیلرله توحید مساعی ایتدیلر وبوسببله بولشه‌ویقلرک خصومتلرینی جلب ایتدیلر ، تعدیاتلرینه دوچار اولدیلر . فقط مع التأسف کندیلرینه اک فجیع شناعتلری یاپان « تاتار بولشه‌ویقلری » نامیله اورته‌یه چیقان عادی سرسریلر زمره‌سی اولدی .

٦) روسیه‌نک هر کوشه‌سنده اولدیغی کبی بولشه‌ویقلرک زنکینلره قارشی اجرا ایتدکلری تضییق وآغیر ویرکیلرک آلمسی ملی بر مسئله کبی تلقی ایدن تاتارلر بو انقلابجیلرک تعرضاتنه سبب اولدیلر .

٧) بدایتده مستقل مسلمان قطعات عسکریه تشکیل ایتمک ممکن ایکن سلاحلرینی اللریله تسلیم ایتمکله بو فرصتی فوت ایدن اوفا تاتارلری یکیدن قیزیل خاصه‌لره التحاقه باشلادیلر . بولشه‌ویقلر ایسه اونلردن امین اولمدقلرندن هر قطعه‌ده اونلری اقلیتده بولوندیریورلر .

ایشته مرکزی روسیه مسلمانلرینه رهبرلک ایدن اک منور الفکر قازان ، اوفا تاتارلرینک خطالری . ساماراپی اشغال ایدن چه‌سلوواقلر اوفایه تقرب ایدییورلردی . تاتارلرک یکیدن برخطا ارتکاب ایتملری ملحوظدر . الله بصیرتلرینی آچه‌رق حسن تدبیر ایله توفیقات الهیه‌سنه مظهر ایلسون .

بوزقیرده مقیم اولان قیرغیزلره کلنجه بونلر اک جنکاور مسلمان کتله‌سی اولوب درت میلیون نفوسه مالکدرلر . اختلالدن بونلرده استفاده ایتمک ایسته‌دیلر . فقط کرک دیکر مسلمانلرک خیانتی ، کرک چار حکومت مستبده‌سندن کوردکلری وحشی معامله‌لردن طولایی بولشه‌ویقلرله توحید مساعی ایتمک مجبوریتنده قالدیلر . بونلرک حرکتی سایه‌سنده‌درکه تورکستان جمهوریتنک تشکلنه امکان حاصل اولمشدر .

ماورای بحر خزر مسلمانلرینه کلنجه اونلرده اوراده بولونان متفقلر اسراسی ایله برلکده روس مظالمنه قارشی کلمک ایسته‌دیلر ، حتی بر قاچ روس قصبه‌سنی بیله احراق ایتدیلر . فقط طاشکندده بولشه‌ویقلرک غلبه‌سی اوزرینه بوندن‌ده بر نتیجه حاصل اولمادی .

مع مافیه قیرغیزلرک شیمدیکی سکونی موقتدر . ارتیش نهرینک حوضه‌سنده‌کی قیاملری نتیجه‌سنده پک یورغون دوشدیلر وبویوک ضررلره اوغرادیلر . کندیلرینی طوپلار طوپلامز ینه قیاملرینه انتظار اولونه‌بیلیر .

قریم وقفقاسیانک سرکذشتلری ایسه معلومدر .

ایشته روسیه مسلمانلرینک باشنه بوتون بو فلاکتلرک کلمسنه مسلمانلرک قاده‌لرله ربط طالع وتوحید حرکت ایتملری سبب اولمشدر .

* * *

نفس روسیه‌ده‌کی وضعیت سیاسیه‌یه کلنجه خلقک منفعتی ایچون ینه خلق آره‌سندن وعوامدن تشکل ایتمش بر حکومت حد ذاتنده موافق اوله بیلیرسه‌ده روسیه‌نک بوکونکی حکومتی لوندره‌ده‌کی بولشه‌ویق سفیرینک بیاناتی وجهله عمله وزراع صنفندن زنکینلره ، زادکانه ، سرمایه دارلره وآریستوقراطلره قارشی غلبه چالمق واجرای حکومت ایتمک اوزره تشکل ایتمش بر حکومتدر . مرنجیلری تشکیل ایتمه‌دن حکم اعدامی الغا ایدن ، حق مالکیت وزوجیت اساسنی انکار ایدن ، کلیسانک مالنی یاغما ایدن ، زنکینلرک اموال واملاکنی مباح عد ایلین بو حکومت منفرد صلح عقد ایدرک دیون اجنبیه‌یی‌ده الغا ایتمکله داخلی وخارجی مدهش بر خصومته معروض قالدی . کندی پرنسیپلرینه کمال شدتله قانع بولونان بو حکومتک ارکانی بر کونده اوردوده بولنان اون ایکی میلیون نفری ترخیص ایتمکله مملکتک هر طرفنده قحط واسایشسزلکه‌ده سبب اولدی . هر ملتک کندی مقدراتنی تعیینه صلاحیتدار اولمسی حقنی بخش ایتمکله‌ده بویوک روسیه‌یی یعنی مرکزی وشمال روسیه‌یی ثروت معدنیه وحاصلات زراعیه‌سیله مشهور اولان اوقراینا ، قریم ، قفقاسیا ، دون قازاقلری ، مرکزی آسیا وسیبریانک حاصلاتندن محروم قالدیلر .

یکی تشکل ایدن حکومتلرک یاننده محافظه‌کارلر وبورژوالر بولوندیغی جهتله بونلرله هم پرنسیب اعتباریله ، هم ده آیله‌قن قورتولمق ایچون حرب ایتدیلر . قزیل خاصه‌لره بر چوق منفعت پرست ، مرنجیلر ، غاصب ، قاتل آدملر التحاق ایتدیکندن پک فجیع جنایتلر میدانه کلدی . بولشه‌ویق رؤساسی بو شنیع جنایتلردن متنفر ومتضرر اولسه‌لر کرکدر . فقط بر کره ایش شیرازه‌سندن چیقمش ، نظام وانتظام مختل اولمشدر . بر قاچ سنه صوکره نظام وآسایشی تأمین ایتمک بلکه ممکن اولور . یکی حکومتک محور سیاستی اقتصادیاته باغلیدر .

چارک شخصیتی حقنده بعض اختلافات اولمقله برابر ملوکیت وسلطنت طرفدارلری ارتجاع ایچون بویوک حاضرلقده بولونیورلر . مفرط محافظه‌کار واختلالجی سوسیالیستلر اتلافجیلرک یاردیمیله برینی استبدادی ، دیکری حریتی احیا وتأسیس ایتمک هوسیله کرک بزه ، کرک بولشه‌ویق حکومتنه قارشی هر درلو مشکلات چیقارمقدن ، فرصت بولدقجه اختلاللر ایقاع ایتمکدن کری طورمایورلر . قاده‌لر پارتیسی آلمانلرله توحید مساعی ایدرک رأس کاره کچمک ایسته‌یورلر . بوکون کیفه‌بوایشی تأمین ایتمکله مشغول اولمقده‌درلر . بوتون بویوک روسیه ایچنده دول مرکزیه ایله توحید مساعی ایتمه‌یه وحال حاضرده قالمه‌یه راضی اولان یکانه روس پارتیسی بولشه‌ویقلردن عبارتدر . بناءً علیه بونلری طوتمق ، کندی پرنسیپلرینی قبول ایتمک شرطیله بونلره مظاهرت ایتمک بزه ترتب ایدن بر وظیفه سیاسیه‌در . بو سیاستک شرائط وفوائدندن آشاغیده بحث اولونه‌جقدر . اوراق نقدیه‌نک سقوطی ، وسائط نقلیه‌نک همان همان تعطیلی ، عمله اجوراتنک یوزلرجه دفعه تزایدی ، مواد صناعیه‌نک فقدانی یوزندن کویلیلرک محصولاتلرینی صاقلامقده وانجق حوائج ضروریه‌لرینی تأمینه کفایت ایده‌بیله‌جک قدر بر قسم قلیلنی اورته‌یه چیقارمقده اولدقلری جهتله شهرلرده قحطلق ، آجلق حکمفرمادر . بو حالک دوامی شبهه‌سز شیمدیکی حکومت ایچون بویوک بر تهلکه تشکیل ایدر . دشمنلرمزکده بو حالدن استفاده ایتمک ایسته‌ملری طبیعیدر .

* * *

شیمدی روسیه‌ده‌کی بو کشمکشدن ، بو تذبذب وآنارشیدن ائتلافجیلر نه صورتله استفاده ایتمک ایسته‌یورلر ؟ بو احواله قارشی تعقیب ایتدکلری سیاست نه‌دن عبارتدر ؟

کیزلی معاهده‌لری افشا ، صلح منفرد عقدی ودیونی الغا ایتدکلرندن

طولانی بولشه‌ویکلر ، قارشی فرط حدت وکال نفرتله باقان ائتلافجیلر حرب عمومینك نتیجه‌سی بوتون بوتون غیب ایتمه‌مك ایچون یکیدن روسیه‌یی حربه صوقمق ایسته‌یورلر . اختلالجی سوسیالیستلر حربندن ، المان امپریالیزم ومیلیتاریزمندن ، برست لیتووسق صلحنك آغیر شرائطی حائز اولمسندن دم اوره‌رق اونلری اقناعه اوغراشیورلر . المان - فیربنه قارشی اجرای سوء قصد ایدن بو پارتی ژاپونیانك سیبریایه عسکر سوق ایتمسی لکن مارنك یکرمی ایکیسنده رسماً سلاملامشلردی .

اوقتوبریستلرده اسکی شعشعه‌دار روسیه‌نك مجد وشوکتنی احیا ایتمك ، کندی املاکلرینی ، سطوتلرینی ، سلطنت اصولیله برابر اعاده ایتمك قاندیرمه‌یه چالایورلر . کرك بونلری ، کرك قازاقلری ، دها طوغریسی بوتون سرنجه‌لری بولشه‌ویقلره قارشی متمادیاً تشویق وتحریك ایدییورلر . حاصلی روسیه‌نك هرهانکی برکوشه‌سنده بولشه‌ویقلر علیهنه برحرکت ، برتشبث ، براستعداد وارسه هان اونلرك امدادینه شتاب ایدرلر . مختلف سیاسی جماعتلر آره‌سنده‌کی اختلاف موقتاً برطرف ایدرك بولشه‌ویقلر علیهنده‌کی مساعی‌یی توحیده اوغراشیورلر . سیبریا ودون قازاقلرینه ، چه - اسلاووقلره ایران وودلادیوووستوق طریقیله پاره ، سلاح ، جبخانه کوندرییورلر . عسکرجه‌ده یاردم ایدییورلر . بولونه‌جقلریده دها یدییورلر . شمالی ومرکزی روسیه‌ده‌کی سرنجه‌لره ، اختلالجیلره‌ده عورمان طریقیله هردرلو معاونتلرده بولونیورلر . اونلرك فکرلرینه کوره یالکز پاره ومواد حربیه کافی دکلدر . مواد صناعیه بوکله‌مش اون ترهنك ارسالی یوز بیك مسلح عسکردن دها مؤثر صاییلیر . سیبریایه سوق اولونمسی لازم کلن قوت الّی ، التمش بیك کیشیدر . فقط بونلرك هیچ اولمازسه اصق قطعات فنیه اولملیدر . بونلر شمندوفرلری اصلاح وسوقیاتی تأمین ایده‌بیلیرلر . امریقانك ژاپونیایه قارشی بسله‌مکده اولدیغی اساسلی شبهه‌لر اولماسه‌یدی دها چوقدن سیبریاده ژاپون هیئت سفریه‌سی عرض دیدار ایده‌جکدی . حاصلی ائتلافجیلر بوتون فعالیت وهمتلرینی بولشه‌ویقلری اسقاط ایتمه‌یه حصر ایدییورلر . بونك ایچون هروسائطه مراجعت ایدییورلر . هرچاره‌یه باش اوریورلر . کیجه‌لی کوندوزلی اوغراشیورلر . چونکه بولشه‌ویقلردن باشقه رأس کاره کیم کلیرسه کلسون ، ملتك اراده‌سنه رغماً ، حرب طرفداریدر .

***

شیمدی بوکا قارشی بزم ومنفعتلرمزك تعقیب ایده‌جکمز سیاست نه‌دن عبارتدر ؟

فکرمزه کوره حکومت سنیه اولدن اساسلی برپروغرام حاضرلامدیغی کبی ، بوکونده معقول وقطعی پروغرامی یوقدر . دشمنلرمزك اعتراف وجهله بونادر فرصتدن ترددن وحاضرلی اولمامقدن طولایی نه کندمز استفاده ایده‌بیلدك ، نه‌ده روسیه مسلمانلری ایچون براستفاده تأمین ایلیه‌بیلدك . منفعتلرمزله اولدن اساسلی واطرافلی آکلاشادق . قوری حسیاتله حرکت ایدرك وقتسز ، تدبیرسز مسلمانلری تحریك ایتدك . اونك ایچون شیمدی‌یه قدر برشی اولادی . یالکز جنوبی قافقاسیا ایشلریله اوغراشدق . کورجیلرك تحریکاتنه میدان براقدق . شمالی قافقاسیاده‌کی یکیت ، جنکاور دینداشلرمزك ایشلریله یاقیندن علاقه‌دار اولادق . بوغفلت واهمال یوزندن دون قازاقلرینك حکومتنه التحاق ایتملرینه سبب اولدق . هرنه ایسه اولان اولدی . بوندن صوکره اولسون درست برسیاست اسلامیه تعقیبنه چالیشه‌لم . روسیه بایغین برحالده‌در . تهلکه‌سی تماماً زائل اولمامشدر . بوکا کووه‌نه‌رك آرتق اوصق یاته‌جق زمان دکلدر . وظیفه‌مزی اهمال ایده‌جك اولورسه‌ق معاذالله اسکیسندن دها فجیع برصورتده موجودیتمز تهلکه‌لره دوشمش اولور . بناءً برین طلعت پاشانك یکی حکومتندن جدی وسریع فعالیته انتظار ایدرز . بو مسائل حقنده‌کی فکرمزی عرض ایتدیکمز کبی ارباب اقتدار واختصاصك ده‌بیان فکر ایتملرینی تمنی ورجا ایدرز . بو مسئله‌ده کرك اتحاد اسلام طرفدارلری ، کرك

تورانجیلر وکرك بیّ مودا تعبیره کوره توركیاجیلر متحداً چالیشملری لازم کلیر .

معلومدرکه آلمانیاده انطیزله اوبوشمق ایچون دیکر منفعتلرینی فدا ایتمه‌یه مستعد سیاسی برپارتی موجود اولدیغی کبی ، روسیه ایله اتفاق ایدرك عثمانلیلرك منافعنی فدا ایتمه‌یه متمایل برجماعت‌ده واردر . فون کولمان حقلی باخود حقسز اوله‌رق برنجی پارتینك ممثلی اولمق اوزره صاییلیور . ایکنجی پارتینك ممثلی ایسه شتروس ایله بزم ضررمزه اوله‌رق عقد صلح ایتمه‌یه تشبث ایتمش اولمسندن ناشی سقوط ایدن اسبق المانیا خارجیه ناظری فوریاغودر . فقط کرك حشمتلو المانیا امپراطوری حضرتلری بالذات وکرك عسکری ومحافظه‌کار پارتیلرینك قسم مهمی عالم اسلامك صداقتنه ، خلافتك نفوذینه وعثمانلیلرك شجاعتنه دها فضله اهمیت وقیمت ویرمکده‌درلر . منافع مشترکه‌یی تأمین مقصدیله عقد اتفاق ایتدکلری کبی بو اتفاقلرینی کمال صمیمیتله ادامه‌ده ایتمك ایسترلر . طبیعی آلمانیانك وضعیت جغرافیه واقتصادیه‌سی سیاست خارجیه‌نك انتخاب وتعیینده اك مهم عواملدندر . ائتلافجیلرك آلمانیایی بوغمق املاری بزم ومنفعتلرمزك سونکولرله بعون خدا قیریلدی وتا بحر محیطلره قدر کنیش برساحهٔ فعالیت آچیلدی . بناءً علیه المانیایه نه قدر فائده تأمین ایده‌بیلیرسه‌ك بزم سیاستمزه اونسبتده اهمیت ویره‌جکی طبیعیدر .

شیمدیکی وضعیته کوره محاکمه ایتدیکمز تقدیرده اولا بولشه‌ویقلرله توحید مساعی ایده‌جك اولورسه‌ق بونلرك رأس کارده قاللرینی تأمین ایتمش اولدیغمز کبی ائتلافجیلرك‌ده بوتون حرکات ومساعیسنی اهمیتدن دوشورمش اولورز . روسیه‌نك اجتماعی انقلاب ومجادلاتی نه‌قدر فضله ودوام ایدرسه روس تهلکه‌سندن اونسبتده اوزاقلاشمش وقورتولمش اولورز .

صوکره بولشه‌ویقلرك وضعیت اقتصادیه‌لرینی اصلاح ایتمکله بوتون روسیه مسلمانلرینك استقلاللرینی‌ده قازانمش اولورز . یکیدن استقلاللرینی تأمین ایدن وایده‌جك اولان مملکتلرك منابع معدنیه وثروت طبیعیه‌سنك انکشافی ایچون المان وآوستریانك معاونتلری الزم وفائده‌لری محققدر . بو مملکتلردن کچن یوللردن ابن السمانك (چین) لاتفنی ثروتلرینه المانلرك ید اقتدارلری واصل اوله‌بیلیر . ینه بو طریقلرله انکلتره‌نك مدار رفعت وسعادتی اولان هندستانه واریلیر . وکمال سهولتله بو دمند وحیله‌کار دشمنك حقندن کلینیر .

بناءً علیه بز بویله برسیاست تعقیب ایتمکله هم دین قارداشلرمزك استقلاللرینی تأمین ایدرز ، هم کندی موجودیتمزی هردرلو تهلکه‌دن محافظه ایتمش اولورز ، همده منفعتلرمزه پك چوق فائده‌لر تأمین ، دشمنلرمزك محونه‌ده پك بیوك تأثیرلر اجرا ایتمش اولورز . آلمانیاده عسکری پارتیسی بولشه‌ویقلرك حرکاتندن متنفردر ، اونلرك وضع ایتدکلری پرنسیپلرك انتشار وتوسعندن قورقویورلر . حال بوکه بولشه‌ویقلرك افراطی یوزندن سوسیالیزم نظریاتی اهمیتدن سقوط ایتدی . بو عقیدهٔ سیاسیه افلاس ایتدی . یالکز اوروپاده قوت بولان برشی وارسه اوده دموقراسیدر .

المانیا وروسیه آره‌سنده ایستونیا ، لیتوانیا ، لهستان واوقراینادن متشکل واسع برمنطقه موجوداولدقدن صوکره بولشه‌ویقلرك علیهنده حرکته سبب قالمامش اولور . فقط المانیانك موسقوه سفیری قتل اولونمازدن برقاچ کون اول برلین حکومتنك قازاقلره یاردیم ایتمه‌یه‌جکنی له‌نین حکومتنه تبلیغ ایتدیکی حالده جنرال ایخهورن ، دون قازاقلرینك رئیسی اولان جنرال قراسنوفه مظاهرت ایتدی وپایتخت اولان روستوفك وجوارنده‌کی قصبه‌لرك بولشه‌ویقلردن تطهیرینه معاونت ایلدی .

المانیا ایله بولشه‌ویقلر آره‌سنده برائتلاف حصولنی بز منافع سیاسیه‌مزه دها موافق کورمکده‌یز . بالخصوص فون کولمانك استعفاسندن صوکره المانیا داخلنده‌کی اختلافات سیاسیه‌نك ازاله‌سی‌ده پك ممکندر . صوکره بولشه‌ویقلرك پرنسیپلرندن مسلمانلر ایچون هیچ برتهلکه موجود دکلدر . چونکه اونلرك ، اسلاملره سرایتی موجب اسباب بزده یوقدر . « لکم دینکم ولی دین »

دیه بیلیرز. بناءً علیه حکومت سنیه بولشه‌ویقلرله آلمانلرك آره‌سنی بولق ایچون اجرای توسط ایتمسی موافقدر .

صوکره مساعد بعض شرائط ایله باکوده‌کی پترولدن بولشه‌ویقلره بعض استفاده‌لر تأمین ایتمك ، مرکزی آسیاده‌کی کتلهٔ اسلامیه‌نك استقلالی مقابلنده برقاچ سنه ایچون روسیه‌یه بعض حاصلات زراعیه وعد ایتمك ، سیبریاده‌کی حرکات ارتجاعیه‌یی محو ایلمك اوزره بولشه‌ویقلرله مسلمانلر آره‌سنده بر اتفاق تأسیس ایلمکله هر ایکی طرف ایچون بویوك بویوك منافع تأمین ایتمش اولورز. برکره بویوك روسیه قحطدن قورتولور ، أجنبی مداخلاتندن محفوظ قالیر ، ائتلافجیلرك انتریقه‌لرینه نهایت ویریلمش اولور . صوکره تورکستان ، خوقند و بخارا مسلمانلرینك استقباللری تأمین ایدیلمش اولور. بوندن صوکره هندستانه قارشی تعرض پك زیاده قولایلاشیر .

آلمانلرله اره‌مزده ائتلاف تام حاصل اولدقدن صوکره بولشه‌ویقلره قارشی بویله بر تکلیف یاپیله‌جق اولورسه قبولدن باشقه بر جواب کوریله‌جکی شبهه‌سزدر .

آلمانیا ایله ائتلافه کلنجه هامبورغ ایله هرات آره‌سنده اجرای فعالیت ایتمك ایسته‌ین پارتیلر موقع اقتدارده اولدیغی ایچون بو فکری مع الممنونیه قبول ایدرلر و بوکا هر صورتله یاردیم ایدرلر .

وقتیله قیرغیزلری کندی وطنلریندن طرد ایله قازاقلری اورالره اسکان ایدن چار حکومتنك اجرا آتی خلافنه اوله‌رق بولشه‌ویقلرك یاردیمیله اونلری اورالردن چیقاره‌رق قیرغیزلری اسکی یرلرینه اعاده ایتمکله قازان و مرکزی آسیاده‌کی کتلهٔ اسلامیه آره‌سنده مانعه‌سز بر اتصال حاصل اولور . روسیه‌نك شیمدیکی حکومتی اراقلرك حقندن کلمك ایچون بونی یاپار . فقط بز اورانك مظلوم مسلمانلرینك اعادهٔ حقوق و تأمین استقباللری ایچون بونی یاپملی‌یز .

بونك کبی بوتون مسئله‌لرك حلنه امکان واردر . ویراز تدبیر و سیاستله اوراده‌کی بوتون اقوام اسلامیه‌نك استقباللری تأمین ایدیلمش اولور . لهنین سوویتلرك مجلس عمومیسی حضورنده قافقاسیانك‌ده استقلالنی قبول ایتمشدر. یالکز آلمان امپریالیزم و طمعکارلغنك اورالره‌ده سرایت ایتمه‌سندن اظهار اندیشه ایدرك حدود شمالیه‌نك واضح بر صورتده تعیین ایدیلمسنی ایسته‌مشدی. بناءً علیه حکومت سنیه ، وقتیله روسیه‌نك قافقاسیایی استیلا ایتمسنه اس الحرکه وظیفه‌سنی ایفا ایتمش اولان کورجیلرك انتریقه‌لرینه محل براقدن ، قوبان نهرندن اعتباراً شمال و جنوبی قافقاسیایی بر حکومت عد ایدرك بوکا متفقلریمزك موافقتلرینی‌ده استحصال ایتملیدر .

بو مسئله‌نك حلیء الویهٔ ثلاثه‌نك اعاده‌سندن زیاده ، مهمدر . بونی حل ایتمکله استقباللریمزی اساسلی و قطعی بر صورتده تأمین ایتدیکمز کبی لهنینك اندیشه‌لرینه‌ده محل قالمامش اولور .

بو نتیجه‌یی الده ایتدکدن صوکره قافقاسیا طرز حکومتنك تعیین و تقریری پك قولای اولور . یا سلطنت ، یاخود جمهوریت شکللرندن بری اولور . یا قونفه‌دراسیون ، یاخود قانتون اصوللرینه کوره اداره اولونور . بو ایکنجی درجه‌ده دوشونیله‌جك بر مسئله‌در . اولا بوتون قافقاسیایه شامل اولان بویوك قافقاسیا حکومتی تأسس ایتملیدر .

بو مسئله حل اولوندقده کرك بزم ، کرك آلمانلر ایچون پك چوق منافع تأمین ایدیلمش اولور: برکره آلمانیا ایچون تا چینه‌قدر بر کوپری یاپی آچیلمش اولور . ثانیاً اورانك معدنلرینی ، بالخصوص آلمانیانك بوتون احتیاجاتنی تطمین ایده‌جك اولان غایت زنکین باقیر معدنلرینی ایشله‌ته‌بیلیر .

ثالثاً : اورانك بوتون خلقی مسلمان ، خرستیان ـ ممنون ایدیلمش اولور.

رابعاً : برنجی الکساندر زماننده اورایه اسکان ایدیلن اللی آلتمش بیك آلمانك استقبالی‌ده صاغلام بر اساسه ربط ایدیلمش اولور .

صوکره اوقرایانك نظر حرص و طمعندن بردرلو قورتوله‌میان و موقع جغرافی و عسکریسی سایه‌سنده بحر سیاهه حاکم بر وضعیتده بولونان قریم شبه جزیره‌سی استقلالنك بوتون دول متفقه‌جه تحت تصدیقه آلنمسنه بویوك اهمیت ویرملی‌یز . بونی تأمین ایتمکله وظیفه‌مزی ایفا ایتمش ، مسلمانلرك حقوقلرینی محافظه ایلمش ، کندی استقباللریمزی‌ده هردرلو تهلکه‌دن صیانت ایتمش اولورز .

عالم اسلامك اك بویوك دوستی اولدیغنی صلاح الدین ایوبینك مرقد مبارکنده اعلان ایدن قیصر ویلهلمك حکومت معظمه‌سنك معاونتیله اقوام اسلامیه‌نك استقلاللرینی قازانمق ، حکومات اسلامیه‌نك انکشافی و ثروت طبیعیه‌لرینك استثماری ایله مدنیتده ترقیلرینی تأمین ایتمك اهم وظائفمزدر . بو خصوصده دول مرکزیه‌نك دوستانه معاونتلری بزم ایچون لازمدر .

هیمز ایچون بو قدر نافع اولان پروژه‌نك بر آن اول تطبیقی ضروریدر. غائب ایدیله‌جك وقتمز یوقدر . قافقاسیا و قریم مسئله‌لری معلق بر حالده ایکن ، سیبریا قازاقلری ایله چه‌اسلوواقلر غربه طوغرو کیتمکده ایکن ، دون قازاقلری شماله طوغرو حرکت ایتمه‌یه چالیشیرکن ، ولادیووستوق طریقیله کلمسی ملحوظ اولان ژاپونیانك مداخله‌سی موضوع بحث اولورکن ، مورمان طریقیله ائتلافجی سوسیالیستلر و بولشه‌ویق دشمنلرینه ائتلافجیلرك مسلح یاردیملری میدانده ایکن ، موقتاً استانبولمزی ضبط ایتمکدن صرف نظر ایتمك مجبوریتنده اولدقلری حالده هیچ بر وقت اوندن واز کچمه‌ین و روسیه‌نك اسکی شوکتنی اعاده ایتمه‌یه همت ایدن قاده‌لرك میلیوقوف عیارنده‌کی رؤساسی کییه‌فده آلمانلری استماله ایله لده ایتمه‌یه غیرت ایدرکن طبیعیدرکه غائب ایدیله‌جك هیچ بر وقتمز یوقدر . اهمال ایدرسه‌ك بولشه‌ویقلرك سقوطی یوکون اولمازسه یارین آیده اولمسی ملحوظدر . بونلر سقوط ایدنجه ، ولو برایکی سنه صوکره اولسون کرك متفقلریمز ایچون کرك بزم ایچون روس تهلکه‌سی باش کوسترر . و روسیه مسلمانلرینك استقلال و خلاصنه امکان قالماز .

لهنین حکومتی آچیق سیاست طرفداری اولدیغی ایچون بزده بو بابده‌کی فکرمزی علناً سویلمك . حکومت سنیه شو صیره‌لرده خلافت و سلطنت سیاستلرینه فضله اهمیت ویرمك مجبوریتنده‌در . ترك برلینه‌کی سفیرمز ، کرك خارجیه ناظرمز و کرك سائر رجال سیاسیه‌مز بو مهم مسئله‌یی حل ایتمه‌یه بذل همت ایتملیدرلر . بوکونکی بولشه‌ویق حکومتی حقنده سویله‌نن سوزلری اییجه اولجوب بیچملیدر . بولشه‌ویقلرك بوتون روسیه‌ده یکانه صلح طرفداری بر پارتی اولدیغنی دائما عقلمزده طوتملی‌یز . مسلمانلره قارشی یاپدقلری فنالقلر چارك و مرتجعلرك جنایتلریله قیاس ایدیله‌مز . حدت و انتقام حسنه‌دن زیاده ، عقل و منطق ، سیاست و منفعت مقتضاسنه کوره حرکت ایتمك لازمدر .

الحاصل روسیه تهلکه‌سندن تماماً خلاص اولمق و روسیه‌ده‌کی دین قارداشلرمزی‌ده قورتارمق ایسته‌یورسه‌ك هیچ بر دقیقه فوت ایتمه‌دن موسقوواده ، برلینده ، ویانه و پشته‌ده ، استانبولده برق آسا بر فعالیتله جدی و اساسلی ایشار کورملك ، اساسلی اتفاقلر حاضرلامق ، قطعی و صریح و منافع مشترکه‌یه مستند صاغلام معاهده‌لر عقد ایتمك لازمدر .

دوزجه زراعت بانقه‌سی صندوق مأموری حسن تحسین افندی‌یه : — « الدین رایة الله فی الارض ... » اثرینك معناسی پك طوغرو اولمقله برابر حدیث اوله‌رق نبوتی منظور فیهدر . بونی حاکم نیسابوری « مستدرك » نده ذکر ایتمش و صحتنی ادعا ایتمش ایسه‌ده مناوینك بیانه کوره اهل حدیثك محققلری رد ایتمشلردر.

آبونه شرائطی

داخلی ، خارجی هر بر ایچون سنه‌لکی (۲۵۰) ، آلتی آیلغی (۱۳۰) غروشدر .

[نسخه‌سی ۵ غروش ، سنه‌لکی ۵۲ نسخه‌در .]

اداره‌خانه

باب‌عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز .

سبیل الرشاد

سنه ۱۳۳۰

اخطارات

آدرس تبدیلنده آیریجه بش غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولملی وآبونه صره نومروسنی محتوی بولنملی‌لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلملی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر: محمد عاکف

صاحب ومدیر مسئول: اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ۳۶٤ — ۳۰ شوال ۱۳۳۶ — پنجشنبه — ۸ آغستوس ۱۳۳٤ — جلد ۱٤

اسرار قرآن

مقدمه

قرآنك تکالیف ومقاصدی

کتاب کریم عبادات ومعاملات خصوصلرنده برقسمی نص صریح شکلنده بولنان، قسم دیکری قواعد اصولیه‌یه توفیقاً آیات قرآنیه‌دن استنباط اولنان برطاقم احکام اورته‌یه قویمشدر .

کرك عبادات ، کرك معاملات اعتباریله کتاب عزیزی درین برنظر امعان ایله تدقیق وتأمل ایدنلر اونك نصل باهر حکمتلری، معظم فائده‌لری ، علوی مقصدلری احتوا ایتمکده اولدیغنده شك وترددە امکان بوله‌مازلر .

ازجمله صلاة ، صوم ، زکاة وحجك ، منکر ومعاندلری بیله تسلیم واعترافه مجبور ایده‌جك ، حکم بالغه ، فوائد بی‌نهایه‌سی واردرکه تفسیرمزك مباحث متعلقه‌سنده بونلره دائر معلومات مفصله ویره‌جکز .

اوت ، عقل بشر قاصر اولدیغی ایچون ، احکام قرآنیه تحتنده مندرج اولان غایات الهیه‌نك کافه‌سنی احاطه‌یه مقتدر دکلدر . برطاقم احکام واردرکه حکمت مشروعیتی ساحهٔ عقل ، ادراکمزدن اوزاقدر . فقط بو ، احکام مبحوثه‌نك تأمین حکمت ومصلحت ، یاخود دفع مضرت ومفسدت قابلیتندن محروم اولدیغندن دکل ، بلکه اونك احتوا ایتدیکی معانئ لدنیه‌یی ادراکدن عقللریمزك عاجز وقاصر اولمه‌سندن نشئت ایتمکده‌در . قرآنده نیجه عالی حکمتلر وارکه عصرلرجه بصیرتلریمزه خفی قالمش اولدیغی حالده تجارب وحادثاتك تأییدات متوالیه‌سنه مظهر اوله اوله انظار اعتبار اوکنده بربدر درخشان حالنده لامعه نثار اولمغه باشلامشدر . بوکبی شیلردن اطرافیله بحث وتنقیدی مواقع عائده‌سنه تعلیق ایتمکله برابر شوراده عمومی برقاچ سوز سویله‌دن کچمکی آرزو ایتمیورز :

قرآن حکیمك احتوا ایتدیکی احکامك کافه‌سنده ، کرك حکمتی معلوم اولسون ، کرك عقللریمز بوکونه قدر غایات ومقاصدینه نفوذ ایده‌مامش بولنسون ، بهمه حال بر ر مصلحت بشریتی هدایته سائق بر فضیلت مندمجدرکه بونلرك هپسی انسانلرك بتون انواعیله عباداتك جناب حقه مختص اولدیغنی بیلمه‌لری ، آداب بشریه‌یه سدید وقویم بر مجری تعیینیله برابر معاش ومعاده متعلق حاللرینی اصلاح وتنظیم خصوصنده ذات حقك ارشاداتندن استعانه ایلمه‌لری نقطه‌لری اطرافنده طوپلانیر . کشفیات علمیه بزه هر کون قرآنده اسرارا کوانه ، شئون زمین وآسمانه متعلق موجود اولان احکامی تأیید ایده‌جك برنیجه حقایق تجلی ایتدیرمکده اولدیغی کبی ، بر طرفدن ده هوس استکناه وتدقیق عقول بشری بعض احکامده هنوز خفی قالمش اولان حکم واسرارك پیدرپی کشف واطلاعنه سوق ایده‌جکدر . ذاتاً اصللری اعتباریله بوقبیل احکام دیکرلرینه نسبت ایدیله‌جك اولورسه مقدارلری پارمقله صاییله بیله‌جك قدر آزدر .

قرآن کریم سائر کتب ادیان کبی اولسه‌یدی محتویاتنی قبول وتسلیمدن بشقه برچاره‌مز یوق دیر ، موضوع بحث اولان احکامك مستند اولدیغی علل وغایاته پیدای اطلاع ایتمك ایچون

اینجه‌دن اینجه‌یه تدقیقاته کیریشمکه کندیمزده برحق وصلاحیت کورمزدك . فقط بویله برحرکت،اسلامك مؤسس اولدیغی قواعد متینه وحکم بالغه‌یه منافی دوشه‌جکی کبی،دین قرآنك حائز اولدیغی امتیاز مخصوصی‌ده اخلال ایدر. اویله برامتیازکه اسلامك پروزسز بردین فطری شکلنده تجلی ایتمسی، وبونك اودینه خاص برمزیت اولدیغنده شبهه‌یه محل اولمامسی اوك برائر فیض ونعمتیدر . بویله اولنجه قرآنك ، احکامندن هیچ بری فطرت بشریه وقوانین اجتماعیه مقتضیاتنه منافی اولمیان برکتاب فطری اولدیغی برحقیقت ثابته اوله‌رق قبول ایتمك ضروریدر .

استاد حکیم شیخ محمد عبده [١] رحمه‌الله دیورکه : اسلام کرك کون کبیر (عالم) ، کرك کون صغیر (انسان) ده وقت‌وقت رونما اولان حادثات قارشیسنده عقلك صاپلانمق استعدادینی کوستردیکی ا وهام وخیالاتی، برحقیقت اوله‌رق قبول وتقریر ایتمش اولدیغی آتیده‌کی قناعت واعتقاد سایه‌سنده، اساسندن سوکوب آتمشدر : صنع عالمه مودوع اولان آیات کبری جناب فاطر حکیمك علم ازلیسنده تعیین ایتمش اولدیغی قانونلر دائره‌سنده جریان ایتمکده اولوب حادثات جزئیه بونلرك تغیر واخلالی خصوصنده حائز تأثیر دکلدر . شوقدر وارکه بوآیات کبرای الٓهیه‌ده جناب حقك برائرصنع وحکمتنی کورمه‌مك، بونلرك خارقهٔ تجلیسی مواجهه‌سنده صانعنك قدرت وعظمتنی برلسان خشوع ایله یاد ایتمه‌مك مقتضای عبودیتله قابل تألیف اوله‌ماز . حدیث شریفده « ان الشمس والقمر آیتان من آیات الله لایخسفان لموت احد ولحیاته فاذا رأیتم ذلك فاذکروا الله = شمس ایله قمر جناب حقك آیات قدرتندن بر ر آیتدرکه دوچار خسوف اوله‌لری کیمسه‌نك أولمه‌سی قالمه‌سیله علاقه‌دار دکلدر . بناءً علیه خسوف کوروره‌کز اللهك قدرت وعظمتنی یاد ایدیکز. » شو حدیث شریف صراحةً اکلاتیورکه آیات کونك هربری عنایت ازلیه‌نك برطاقم قوانین اصلیه‌یه مستند اوله‌رق وضع وتعیین ایتمش اولدیغی نظام واحد اوزره جریان ایده کلمکده‌در .

حضرت استادبیاناتنه دوام ایده‌رك دیورکه: امتلرك احوالنه کلنجه ؛ جناب حقك بالجمله شرایع الٓهیه‌یه تودیع ایتمش اولدیغی روح که انسانك فکرینی تصحیح ایتمسی، حقیقتی کورمکه آلشمه‌سی، آمال وهوساتنه حاکم اولمسی، مشتهیات نفسانیه‌سنی محدود بردائره‌یه حصر ایتمسی، هرایشه یولیله باشلایوب مقاصد خیریه‌سنی الده ایتمك ایچون اسبابنه توسل ایلمسی ، اماتنی محافظه وانسانلرله اولان مناسباتنده اخوت ، برواحسانه تعلق ایدن خصوصاته معاونت ، خیروشرده ابنای نوعنه ابراز حسن نیت قیدندن وارسته قالمامه‌سی وسائره کبی برطاقم فضائل اساسیه‌نك منشئیدر ، امتلری حقیقی برحیاته ، آخرتدن اول دنیاده کندیلرینی سعادت کامله‌یه مظهر ایده‌جك اولان ایشته اوروح‌در . « من یرد ثواب الدنیا نؤته منها »

امتلر مناسبات اجتماعیه‌لرنده بوروحی محافظه ایتدکجه جناب حق هیچ بروقت اونلردن نعمتلرینی سلب ایتمز . نعم الٓهیه‌نك قوللری اوزرنده معیار تزاید وتناقصی او روحك درجهٔ قوت وضعفیدر . بوروحك افولنی راحت وسعادت اقوامك‌ده زوالی تعقیب ایدر ؛ حیاتدن نصیبلری عزت یرینه ذلت ومسکنتدن ، کثرت وقوت یرینه ضعف وقلتدن ، رفاه وآسایش یرینه محنت وشقاوتدن ، راحت یرینه مشقتدن عبارت اولور . صکره‌ده جناب‌حق اوزرلرینه یابرطاقم ظالملری، یاخود ارباب معدلتی تسلیط ایده‌رك اونلر واسطه‌سیله ساحهٔ کوندن وجودلرینی سیلوب سوپورور « واذا اردنا ان نهلك قریةً امرنا مترفیها ففسقوا فیها فحق علیها القول فدمرناها تدمیرا»

برکره‌ده بوحال تحقق ایتدکدن صکره آرتیق آه‌وانینك،بکاوفریادك تأثیری، صوری عملرك فائده‌سی کورولمز؛ دعالر مستجاب اولماز. انسانلرك بوتعاقب ایدن فلاکتلردن قورتوله‌لری ایچون برچاره قالیرکه اوده بوروح فیاضك تکرار سایهٔ عاطفتنه صیغینمق؛ ذکر وفکر، صبر وشکر کبی فضائلی توسیط ایده‌رك اونی صعود ایتمش اولدیغی آسمان رحمتدن تکرار کندی ساحه‌لرینه تنزل ایتدیره بیلمکدر. « ان الله لایغیر مابقوم حتی یغیروا مابانفسهم.»

جناب استاذ بوبحثه شوسوزلرله ختام ویرمکده‌در: شوبیان ایتدیکمز شیلر ملاحظه ایدیلیرسه آکلاشیلیرکه اسلام فضائل اساسیه‌دن حوزهٔ کمالاتنه آلمادیغی برفضیلت، مکارم اصلیه‌دن تجدید واحیا ایتمدیکی برمکرمت،قواعدنظام وانتظامدن تقریروتأییدایتمدیکی برقاعده براقمامشدر. اسلامك بومحاسنی نتیجه‌سیدرکه انسان سن رشده واصل اولوراولماز حریت فکریه‌سنه، نظر واستدلال خصوصنده استقلال عقلیسنه تماميله صاحب اولور ؛ اخلاق وسجایاسنی تهذیب ، عزم واراده‌سنی تهییج وتنبیه ایله طریق فعالیته سوق ایتمك ایچون اونك روحنده اك قوتلی سائقلر بولور. نه‌حاجت، قرآن عظیمی برفکر امعان وتدبرله تلاوت ایدنلر شبهه‌سزدرکه اسلامك بوکبی محاسن بی‌نهایه‌سنه عائد بیتمز توکنمز خزائن کشف ایدرلر. اثبات رشد ایده‌نك وصایته ، ملکات عقلیه‌سی کماله ایرنلرك ولایته احتیاجی وارمیدر؟ اصلا. شو سرد ایتدیکمز حقیقتلرله رشدوسدادیوللری زیغ وفساد کریوه‌لرندن تمیز ایتمش ، انسانلره سعادت مادیه ومعنویه‌نك اقصای مراتبنه واصل اوله‌بیلمك ایچون شهراه هدایته سالك اولمقدن، یدرحمتك کندیلرینه اتحاف ایتمش اولدیغی نعمتلردن استفاده‌نك یولنی بیلمکدن بشقه برشیئه احتیاج قالمامشدر .

مترجمی: محمد شوکت عبدالعزیز چاویش

[١] رسالةالتوحیدك دیانت اسلامیه ، یاخود اسلام بحثنه باق

آيات فرقانيه

بسم الله الرحمن الرحيم

« يا ايها الذين آمنوا استعينوا بالصبر والصلوة ان الله مع الصابرين »

سورهٔ بقره ، آيت ١٥٤

مؤمنلرك عدد وقوتنده قلت بولنديغى بر زمانده ايدى كه هر طرفدن عداوته معروض قالمشلر ايدى. مشركين آنلرى ديارندن چيقارمش ، ماللرندن دور ايلمش اولدقلرى حالده ينه آنلرك احوالنى تشويشدن وناسى آنلردن منعدن كيرى طورميورلرايدى. هجرت ايتدكلرى يرلرده‌ده يهودك بغض ومكرينه ومنافقلرك تجسس وكيدينه دوچار اوليورلر ايدى. سفهاء ناس تحويل قبله خصوصنده كوناكون هذيانلر تفوه ايديور وخاطر وخياللرندن كچن هر رذالت وشناعتى اجرا ايليورلر ايدى. مقصدلرى وحدت امتى اخلال وجمعيت اسلاميه‌يى مضمحل وپريشان ايتمك ايدى. جناب منزل الفرقان ، سفهاى ناسك نقمت صورتنده تصوير ايلدكلرى تحويل قبله‌نك حد ذاتنده اجل واكبر نعمت اولديغى وتعليم كتاب وحكمت ايله قوهٔ نظريه‌لرينى وفضائل اخلاقيه ايله قوهٔ عمليه‌لرينى تتميه واكمال ايدر ايچلرندن برپيغمبر ارسال ايدوب بونك‌ده برنعمت عظمى اولديغى بيان ايله بو نعم جليله‌يه ذكر وشكر ايله مقابله ايدلمسنى امر ايتمشيدى. شمدى‌ده مؤمنلرك ، حق تأييد وفضيلته نصرت يولنده كرفتار اوله‌جقلرى مشكلاته تحمل وثبات ايله مقاومت ايلملرى وجوبنى شو وجه ايله بيان بيوريور : اى ايمان ايدنلر! صبر وصلاة ايله [تحمل ونياز ايله ومناجات مؤمنين اولان نماز ايله] استعانه ايدك . الله صبر ايدنلر ايله بيله‌در [جناب حق صابرينك ياردمجيسى‌در، تحمل وثبات ايدنلرى تأييد ايدر] .

صبر، نفسده ملكات خيرى تتميه ايدر جامع الفضائل برفضيلتدر. هيچ برفضيلت يوقدركه آنك اساسى صبر اولمسون . برحقك اثباتى ويا برباطلك ازاله‌سى ويا برعقيده‌يه دعوت ويا برفضيلتى تأييد ويا تربيهٔ امم كبى اعمال عظيمه وكشفيات علميه ويا مبانئ جسيمه كبى مصالح عامه‌يه تعلق ايدن كليات امور هپ صبرايله، محن ومشاقه تحمل ايله حصوله كلور . بونكچوندركه جناب حق كتاب كريمنده يتمشدن زياده موضعده صبرى ذكر بيورمش وسورهٔ عصرده تواص بالصبرى خسراندن نجاته سبب قلمشدر. وبونكچوندركه رسول ذيشان افندمز وصحابهٔ كرامى حق يولنده مكاره وشدائده تحمله نفسلرينى اعتياد ايتديرملريله صبرك عاقبت محموده‌سنه نائل اولديلر وقلت وضعفلريله برابر جناب حق كنديلرينى قوت وكثرتى بولنان امم واقوام اوزرينه منصور ومظفر قيلدى. ملكهٔ صبرى استحصالدن كنديسنى عاجز كورن، برمقصد نجيب وعالى‌يى حصوله كتورمك ايچون ثبات وجلادت كوسترميان، نفسنه خائن وجناب حقك كنديسنه ابداع بيورمش اولديغى استعداده جاهلدر . او كيمسه نفسنى استحقار ايله اللهك كنديسنه اولان نعمتنى استحقار ايتمش ونفسنده بوعجزى احساس ايله كندى عليهنه جميع فضائلدن محروميتى تسجيل ايلمش اولور.

صبر برلفظ عامدر ، وقوعاتك اختلافنه كوره اطلاقى مختلف اولور . امام غزالى رحمة الله احياء العلوم‌ده صبرى شويله تقسيم ايديور : « صبر ايكى نوعدر ؛ بريسى بدنى‌در ، مشاقه بدن ايله تحمل وآنك اوزرينه ثبات ايلمك كبى . بوده يا بالفعل اولور ، اعمال شاقه‌يى تعاطى ايتمك كبى ؛ ياخود بالتحمل اولور ، ضرب شديده والم عظيمه وجراحات هائله‌يه صبر كبى . ايكنجى نوعى صبر نفسانى‌در ، بوده نفسى مقتضيات شهوت ومشتهيات طبعدن منع ايلمكدر . بو نوع شهوت بطن وفرجدن صبر ايسه « عفت » تسميه اولنور . برمكروهه تحمل ايسه ، صبر اولنان مكروهك اختلافنه كوره انك عندالناس اساميسى مختلف اولوب برمصيبت هنكامنده اولديغى تقديرجه اكا منحصراً « صبر » اطلاق اولنور. بوكا « جزع » و « هلع » تسميه اولنان حالت مضاد اولور . غنى حالنده ايسه اكا « ضبط نفس » تسميه اولنور ؛ بوكا « بطر » تسميه اولنان حالت مضاد اولور. محاربه‌ده اولورسه اكا « شجاعت » ومضادينه « جبن » دينور . كظم غيظ وغضبده اولورسه اكا « حلم » ومضادينه « نزق » دينور . كدرلى بر حادثه وقوعنده اولورسه اكا « رحب الصدر » ومقابلنه « ضجرت » و « ندم » و « ضيق صدر » دينور . اخفاء كلامده اولورسه اكا « كتمان نفس » وصاحبنه « كتوم » دينور. اكر فضول عيشدن اولورسه اكا « زهد » ومقابلنه « حرص » دينور . واكر مالدن بر مقدار يسير اوزرينه اولورسه اكا « قناعت » ومقابلنه « شره » دينور، الى آخره » .

ايشته صبر معناى فعاليتى، شهامتى، جلادتى جامع براُم الفضائلدر. وجناب حقك بوآيتده كنديلريله بيله اولديغى خبر ويرديكى وآيت آتيه‌ده كنديلرينى تبشير وبرچوق آيتلرده مدح وثنا بيورديغى « صابرين » ايله مراد بو اوصاف عاليه‌يى حائز اولانلردر. يوقسه مغموم ومأيوس اوله‌رق شدائده صرف عجز و عطالت ايله نكران اولانلر دكلدر. فرضا آوروپاوآمريقانك بلاد مهمه‌سنده اسلاميت عليهنده مطبوعات ايله نشرياتده بولنلور وياخود مجامع عموميه‌ده محادثه‌لر (قونفرانسلر) ويريلورسه، بوكا قارشو قوانين وسجاياى اسلاميه‌يى تبيين ايدرك تأييد واثبات حق يولنده مجاهدات فكريه‌ده بولنميوب‌ده كوشهٔ انزوايه چكيلنلر صابريندن عد اولنمازلر .

حق تأييد ومقتضاسنى ايفا خصوصده صبر ايله استمداد واستعانه‌نك وجهى ظاهر وعياندر . نماز ايله استعانه‌يه كلنجه ، بوكا احتياجك سرى نمازلرنده خشوع ايدن مصليلره انجق منكشف اولور . معلومدركه حقيقت صلاة يالكز قيام و ركوع و سجود وقرائته دائر صورت معلومه‌دن عبارت دكلدر ؛ نمازده مصلى ايچون خشوع لازمدر . فحشاء ومنكردن منع ايدن واصحابنى كتاب عزيزك صفات فاضله ايله بر چوق برلرده ذكر ايلديكى نماز خشوع و خضوعه مقرون اولان نمازدر . خشوع وخضوع ايله اداء صلاة اولندقده قلب هيبت و جلال الهى‌يى شعوره مستغرق اولور وعظمت وكمال سلطنت صمدانيه ايله طولارده مصلى الله يولنده هرامر دشوار و مشكلى خفيف كورر وبناءعليه هربلايه تحمل وهرمحنت ومشقته مقاومت اكا سهل وآسان اولور ، زيرا الله يولنده قارشوكله‌بيله‌جك نه تصور ايلسه‌مولاسنى آندن اكبر كورر ، تا بر درجه‌يه واصل اولوركه الله اكبر .. الله اكبر .. ديدكجه انك نفسنده ، مرضى الهى اولان شيدن بشقه بيوك برشى قالماز وبو جهتله ذات اجل واعلانك لطف وكرمندن استمداد ايله عوارض وحادثاته بى‌پروا كوكس كرر .

«ان الله مع الصابرين» بيوريلوبده (ان الله معكم) دنيلمامسى، معونت الهيه‌نك مناطى صبر اولديغنه اشارت ايچوندر ، زيرا حكمك مشتقه تعليقى مأخذ اشتقاقك عليتنى افاده ايدر . بوراده‌كى معيت ، معيت معونتدر دنيلمشدر . ديمك صابرين جناب حقدن معونت ايله موعوددرلر ، معينى الله اولانه ايسه هيچ برشى غلبه ايده‌مز . خلاصه ، سنت‌الله بودركه اعمال عظيمه‌نك تمامه ايرشمسى وصاحبنك موفق اولمسى انجق ثبات واستمرار ايله‌در . وصبر ايتميان ، سنت اللهدن عدول ايلمش اولديغندن الله انكله‌بيله دكلدر . بناءً عليه مقصد وغايه‌سنه نائل اوله‌ماز .

بركت زاده

اسماعيل حقى

علوم اسلاميه‌نك روحى ومزاج تصنيفى

علوم اسلاميه ديمك كرك ماتحت‌الطبيعه وكرك مافوق‌الطبيعه‌يه [١] نسبت واضافتى دخى نظر دقته آلنمق حيثيتيله فرداً وجمعاً نفوس انسانيه‌نك اعراض واحكامندن بحث ايدن علوم ديمكدر . بواعتبار ايله علوم اسلاميه‌نك موضوع عموميسى فرداً وجمعاً نفوس انسانيه اولوب مباديسى‌ده كائناتك طبقات سائره‌سنه متعلق علوم وفنوندر. اشبوموضوع عمومى موضوع قرآن ديمك اولديغندن علوم اسلاميه‌نك جنس عاليسى‌ده علم قرآندر. بونكچون قرآنده روح بشريته عائد معارف لدنيه اساس اوله‌رق مصرح ، ديكرلرى مبادى اوله‌رق مرموزدر .

بوعلم عمومى‌يه حكمت اسلاميه وفقه مطلق دخى تعبيراولنور. «ومن يؤت الحكمة فقد اوتى خيراً كثيرا» آيت جليله‌سى حكمت و «من يرد الله به خيراً يفقهه فى الدين» حديث شريفى فقه مطلق اسملرينى تعيين ايدرك شرف وارد اولمشدر . برجمعيت اسلاميه ايچنده بوعلمك تحصيل وتعميمى ايله موظف بر صنفك محافظهٔ موجوديت ايتمسى وايتديرلمسى لزومنى ناطق اولان و «ما كان المؤمنون لينفروا كافةً فلولا نفر من كل فرقة منهم طائفة ليتفقهوا فى الدين» آيت كريمه‌سى‌ده فقه مطلق اوزرينه شرف نازل اولمشدر.

امام اعظم ابوحنيفه حضرتلرى فقه مطلق «معرفة النفس مالها وما عليها» ديه تعريف بيورمشدر . يعنى فقه مطلق نفسك له وعليهنه عائد مسائلى بيلمسيدر . بوكا كوره معرفة النفس ديه ترجمه ايده‌بيله‌جكمز وفنون فلسفيه مياننده اوقوديغمز پسيقولوژى مباديدن وفقط اك قريب مباديدن معدود اولور .

اوائل اسلامده مجتهدين ديديكمز علماء علوم اسلاميه‌يى مبادى ومنابع وشعباته تصنيف ايتمكسزين فقه مطلق حالنده تحصيل وتدوين ايديورلردى . واوزمانلر مخازن علوم كتابلر دكل ، دماغلردن عبارت اوليوردى . قرآنك «ن والقلم وما يسطرون» حكمتى هنوز انكشاف ايتمه‌مش ، تداول كتبه دها اهميت ويريله‌مه‌مشدى . كتاب اوله‌رق يالكز قرآن بولنيوردى . كتاب كائناتك معمياتى قرآندن ، قرآنك مجملاتى‌ده آندن اوقونيور ونوع بشر ابدى ونامتناهى براستقباله طوغرى بر غايهٔ سعادت ، بر روح اصطفا ايله تفكر وتعقله سوق اولونيوردى . هر آتيلان خطوهٔ علميه‌ده آهنك اتصالى تأمين ايدن عنعنه ايله نقول ونصوص اسلاميه اوله‌رق تأسس ايديور وبوتأسسه جدى بر اهميت ويرلمك ايچون بتون عناصرى مضبوط طوتيليوردى . بوصورتله توسعه باشلايان مدنيت اسلاميه‌نك مدنيات سائره ايله دلك وتماسه كيرشمسى اوزرينه بالطبع وحوه ترقى كشايش بوليور واو كشايش نسبتنده نزاكت كسب ايتدكجه آهنك اتصالكده

---

[١] علوم اسلاميه طبيعتى مؤثر بالذات طانيمديغى ايچون تعبيرمذكوردن توقى يدبله‌بيليرسه‌ده كائناتك صفحهٔ خارجيه‌سنه اطلاق متعارف اولان بوتسميه‌نك بوصورتله استعمالنده محذور حس ايتمدم .

اهميتی آرتيوردی . آهنك علومی اولميان بر جمعيتك آهنك مدنيتی يوقدر . آهنك علومك قوامی ايسه عنعنه سی ، آهنك اتصالی ايله قائمدر . ابتدائی ده بر ، اعداديده بر باشقه ، عاليده دها باشقه آهنك ايچنده تحصيل كورن بر طلبه نك بضاعه سی ابتدائيلكدن قورتله احتمالی نصل يوقسه علومك وشئون مدنيه نك ماضی وحال واستقبال آره سنده آهنك اتصالی محافظه ايديله مديكی مدتجه ينه عينی نتيجه يی ويرر . بوكونكی اوروپا مدنيتنك يونان وروما مدنيتنه اويله بر آهنك اتصالی واردركه بونی عادتا بر خط مستقيم اوزرنده مشاهده ايتمك ممكندر . آره ده حد فاصل ومحور انكشاف اولان مدنيت اسلاميه يه كوز يومولمامشدر ولكن ايشلرينه يارايان مزايانك كسوه سی آتيلوب باشنه شابقه كچيرلدكچه خط مذكور اوزرنده جانشين اولمسنه امكان براقلمامشدر .

اخيراً بو آهنك اتصالك محافظه ايديله مه مسندن طولايی بر نشئت ابتدائيه دن ديكر برنشئت ابتدائيه يه آتيلمقله اكتفا ايتمش كبی كورينن علوم اسلاميه ايلك دور انكشافنده كرك عقل ونقله عائد مبادی ومنابعك وكرك نفس موضوعنده داخل اقسامنك ترتيب وتصنيفنه لزوم حس ايتديرمش واول امرده فقه مطلق اعتقاد ، عمل ، اخلاق قسملرينه انقسام ايتمشدر . چونكه روح بشرك خواص ممتازه سی ادراكات وادراكاته مستند افعال ايله بو ايكيسی آره سنده ناظم مناسبات اولان اراده واختيار كبی تمايلات وجدانيه ده خلاصه ايديله بيلير . بو سببله ادراكات بشريه نك اك عموميلری ايچنده ايمان واعتقاده سزا دساتير عموميه دن باحث اولان علمه « فقه اكبر » ونام آخرله « علم عقائد وكلام » ، وافعال وعمليات متعلق اولان علمه ده يالكز « فقه » ، واعتقادات ايله افعال آره سنده كی مناسبات وجدانيه يی تصفيه وتربيه ايده جك اولان اخلاقياته ده « تصوف » اسملری ويرلمشدر . بوندن اكلاشيليوركه فقه اخيراً يالكز عملياته علم قالمشدر . زيرا اسلاميتده هدف بشريت (ليبلوكم ايكم احسن عملاً) حكم جليلی موجبنجه حسن عمل اولديغنه تلميحاً فقه مطلقك اسمنی اك مثمر نوعنه تخصيص ايديويرمشلردر . شبهه يوقدركه نفس معرفت ، اعتقاد واخلاق ام الفضائلدر . فقط بونلرك علت غائيۀ كمالی فعاليتده كی حسن تأثيرلرندن عبارتدر . فعاليتی اولميان انسانلر نه اولورلرسه اولسونلر غايۀ خلقتدن متباعددرلر . اسلاميتك حكمت اساسيه سی ايسه اشبو فعاليتی يالكز محاسنه حصر ايده جك صورتده تربيه در . بو علوم ثلثه نك ايكی نوع مبادی ومنابعی واردر . بريسی يالكز فطرت عموميه دن مستفاد اولان علوم عقليۀ بشريه ، ديكری ده نقول ونصوص اسلاميه در . علوم عقليه علوم بشريه استكمال اولنه جغی ايچون علماء اسلام مبادی ومآخذ اسلاميه نك تدوين وتصنيفيله تخصص وامتياز ايتمشلر وبو صورتله علوم ثلثه مذكوره دن ماعدا علم اللساندن عربيات ، وجوه قرائت ، علم تفسير ، حديث ، سير وطبقات ، تاريخ اسلام وبرده بو مبادی ومآخذدن فقهك صورت اشتقاقی ايله قواعد اصليه سنی كوسترن اصول فقه نام علملری تصنيف ايله مشلردر . بو اعتبار ايله مدنيت اسلاميه ايكی نوع دارالفنونه ، مدرسۀ كليه يه عرض احتياج ايدر : بريسی صرف علوم عقليۀ عموميه نك ترقيسنه ، ديكری علوم اسلاميه نك ترقيسنه ساعی بولنسون . اولكی مدنيت اسلاميه نك عناصر جديده سنی استحصال ، ايكنجی بو عناصر جديده نك آهنك اتصالنی بوله رق كهنه مدنيته ادخال ايله مشغول اولسون . اصولك حسن بحثنده « عقل مدرك ، شرع حاكمدر » دستوری بونی آمردر .

بالاده كورولديكی اوزره بوكون فقه دنيلنجه علم العمل ديمك اولان قسم قصد اولنيور . علوم اسلاميه نك جمله سی بونك انكشافنه متوجه بولنيور . ايشته مدنيت اسلاميه نك روح وقوامی بونده در .

بو فقه معروف بر جمعيت اسلاميه نك مدركات عقليه سنی نه قدر احاطه ايدر وآنی نه درجه حسن تسويه يه اقتران ايتديررسه سعادت مدنيه او نسبتده انكشاف ايلر . دماغ حياته حلول ايلين قوانين مدنيه طبيعتيله متروك قالير . علم عقائدك ايلك تلقين ايتديكی دستور « عالم متغيردر » ، تغيری ايله برابر آهنكنی طوتان بر نظام قدرت واردر » دستورلريدر . انسانلق وانسانلق لوازمی ده بو عالم متغير جمله سندن اولديغی ايچون مدركات وافعال بشريه نك يوماً فيوماً تغير وتزايدينه ايمان اولنمسی وآهنك بشری يی طوته جق اولان نظام قدرتك دخی بو حادثات متزايده يه بر حكم شرعی تعيين ايدرك احاطه ايتمسی لزومی وارستۀ اشتباهدر . شوقدركه بو حكم ، جزئيتنده متجدد اولديغی قدرده آهنك كليسنده ثابتدر . آهنك اتصالی محافظه ايده جك ومن اوله الی آخره سلسلۀ حيات مجموعنه مساوی اوله جق دساتير عموميه ده ثابت اولمق لازم كلير . بو دساتير ثابتۀ عموميه اوروپاجه حقوق تاريخيه ، حقوق طبيعيه ، قوانين اجتماعيۀ بشريه دستورلری آلتنده ياد اولنيور . بزايسه بو دساتيری كتاب وسنتده شرف وارد اولان نصوص شرعيه ده بر لسان ناطقله ممزوجاً بولبورز . نصوص شرعيه نظام عالم كبی « ولن تجد لسنة الله تبديلاً » حكمنده داخل وبونلرك زمان ومكان واشخاص اعتباريله حاصل اوله جق مدركات جزئيۀ عقليه يه تماس نقطه سندن تفريع اولنه جق احكام مجتهد فيها « فاسئلوا اهل الذكر » ، « قل كل يعمل على شاكلته » ، « لكل جعلنا منكم شرعةً ومنهاجاً » فحوالرينه عائد اولوب « الفقهاء امناء الرسل » مديحه سنه مظهر اولان علمانك كفايتنه مودوعدر . بو امنيتی حسن استعمال ايدن علما حوادث وحوائج متغيره ومتزايدۀ بشريه نك دساتير عموميه دائره سنده احكام متجدده سنی استخراج ايتمك لازم كلديكی كبی « فاحكم بين الناس بالحق » امرنجه اجرای حكومت ايده جك قوتلرك وظيفه سی ده بونلری افكار علمادن بالتنقيح صحنۀ حياته آتمقدر .

مجله نك برنجی ماده سنده (فقه مسائل شرعيۀ عمليه يی بيلمكدر)

دیه تعریف اولنمشدر . مسائل شرعیهٔ عملیه‌نك معناسی ایسه بو اعمالك حسن وقبح نقطهٔ نظرندن احکامی دیمکدر . بو احکام نفسك له‌وعلیهنه عائد اوله‌رق اولا ایکی وجوبه تقسیم اولنور . لهده‌کیلر حق، علیهده‌کیلر وظیفه دیمکدر. بوندن حسن حکمنی حائز اولانلر اوامری ، قبح حکمنی حائز اولانلر ایسه نواهی‌یی تشکیل ایدرلرکه معمول‌به اولانلری قانونلرمز اولور . بو احکام اباحه ، وجوب ، حرمت اساسلریله خلاصه اولنه‌بیلیر . اباحه اصلدر . وجوب وحرمت دلیل ایله ثابت اولوب اصل موازنهٔ اجتماعیه‌یی حصوله کتیرن حکملردر . وجوب ، فعله ؛ حرمت، ترکه عائد اولدیغی جهتله حرمتی دخی وجوب ترك ایله تفسیر ایدرك وجوبه ارجاع ممکندر . بناءً علیه تکالیف بشریه‌نك خلاصه‌سی وجوبدن یعنی وجوب له ووجوب علیهدن عبارت اولور. بو وجوب ینه ایکی نوعدر. برینه نفس وجوب، دیکرینه وجوب ادا دنیلیر. اولا نفس وجوب، ثانیاً وجوب ادا ثابت اولور . بوندن صکره‌ده افعال بشریه‌نك بو تکالیفه صورت انطباقی واردر . صادر اولان برفعلك صحتی وعدم صحتی ایله تکلیفی اسقاط ایدوب ایتمیه‌جکی جهتنه باقیلیر وبتون بو تدقیقاتك مرجعی له‌وعلیهه، حسن وقبحه منجر اولور .

بو احکامك علت ثبوتی موجودیت انسانیه‌در . بونکچون شریعت اسلامیه‌ده حقوق فردیه وحدت جنسیه اوزرینه مؤسس حقوق متساویه‌در. حقوق عمومیه ایسه یالکز جسم اجتماعی اوزرینه دکل، روح وجسم اجتماعی اوزرینه مؤسسدر. جسم اجتماعینك تشکیل ایتدیکی تعاون اقتصادی ایسه تعاون اشتراك ، تعاون مبادله ، تعاون احسان اوله‌رق اوچ قسمدر. تعاون اشتراك؛ متجانس سرمایه‌لرك ویا متجانس سعی وعمللرك ویاهر ایکیسنك تراکمی نقطه‌لریدرکه وظائف حکومت اصل بونلره مماسدر. تعاون مبادله ؛ مختلف سرمایه‌لرك ویا مختلف سعی وعمللرك بربرینه قلبنه عائددرکه آره‌لرنده حاجت اعتباریله معادله وعدم تشوش نظردقته آلینیر . تعاون احسان؛ زائدن ناقصه علاوه ایله خلل اجتماعینك سدینه راجعدر ، مثلا احکام اوقافده ارصادات[۱]، تعاون اشتراکه، وقفلر اولاً تعاون احسانه مثالدر . مدنیت اسلامیه تعاون اقتصادی اعتباریله بوکونکی اوروپا مدنیتیله قومونیستلر آره‌سنده‌کی فصل مشترکی کوسترر .

منافع واغراض اقتصادیه‌دن باشقه افرادی جمعیته ربط ایدن برعامل ومصالح ومنافع عمومیه‌یی عمومك بقای ابدیسنه شامل برفکر نجیب علوی ایله فداکارانه تعقیب ایتدیرن برروح واردرکه اوده ینه علم عقائد موجبنجه فکر آخرت وخوف ورجای الهیدر. « رأس الحکمة مخافة الله » ایشته بودر . عصر حاضر فنون فلسفیه علماسنك انسانلرده ضروری ویا کسبی ویاخود ایکیسی مجموعی اولمق اوزره

[۱] ارصادات : اوقافك بیت المالدن یاپیلان قسمی ، که اراضی قانونیسیله اوقاف غیر صحیحه نامی ویریلمشدر .

ثبوتنه قائل اولوب طوردقلری بو فکر ، دیه‌بیلیرم‌که بعض سیاسیونك انسلاخ آرزو ایتمسنه رغماً جمعیات حاضرهٔ بشریه‌ده اك بیوك واسطهٔ التیامدر . طبقات سیاسیه دینمسه بیله طبقات اجتماعیه‌نك اکثریتی بونکله قائمدر . اوروپاده کلیسایه کیتمیانلر اندر کوریلیور . بوکونکی سیاسیون بر هیئت اجتماعیه‌نك بوندن بسبتون تجریدیله حاصل اوله‌جق نتائجی هنوز تجربه ایتمه‌مشلردر . دساتیر اسلامیه‌یه نظراً روی ارضده نوع بشردن بو فکرك ارتفاعنه قدر قیامت قوپمیه‌جقدر . « لاتقوم الساعة حتی لایقال الله الله » .

بو فکرك امحاسنه خادم بر جمعیتده واردر . فرانسه غراند اوریانی بونلرك پیشواسیدر . ۱۸۷٦ سبتمبر تاریخندن بری محرراتدن اسماء اللهك رفعنی التزام ایده کلمشدر [۱] . بو مقصده سالك اولانلرك اك کوچوك همتی کتابلرینی اسم الله زینتندن محروم طوتمقدر . بویله فکر آخرت وفکر مخافة اللهی رفعه چالیشانلر بیله وجدان مسائلنی ، فکر استقبال وفکر تاریخی بونك مقامنه اقامه ایتمك مجبوریتنه دوشمشلردر . چونکه جمعیاتك رابطه‌سی اولان روحلرك بر واهمه اولدیغنه ذاهب اولدقلرندن فکر آخرتی تقلیداً تاریخ قورقوسی کبی برطاقم واهمهٔ وجدانیه تولیدینه چالشمشلردر . حالبوکه تاریخ قورقوسی ماده ایله روحلك ، روحانیت ایله جسمانیتك آیری آیری بر ر وجود اولدقلرینه قائل اولان (دوالیته) یعنی اثنینیت طرفدارلرینك قبول ایتدیکی حشر روحانیدن بشقه برشی دکل کیبدر . بوکون « تاریخ قورقوسی طاشیمیان انسانلر منافع عامه‌یه نه حب وطن، نه حب ملیتله چالیشمیورلر، هپسی منفعت شخصیه‌یه توفیق ایدیورلر . بوکیلرك ایسه جمعیتده وجودی مهلك ومستهلك اولمقدن باشقه بر شیٔ اولمیور » دینلمکده‌در .

فکر آخرت بالجمله ادیان سماویه‌ده موجود ایسه‌ده بو فکری حادثات بشریه‌نك کنه ولدنیاتنه برحسن شمول ایله توفیق ایتمك اولمق واذواق عاجلهٔ جسمانیه ایله برآهنك معتدله تابع طوتمق دین اسلامه مخصوصدر . ادیان سائره‌ده اذواق طبیعیهٔ بشرك کیفیاتندن دکل ، کمیتندن طرح و فداکاری مجبوریتی واردر . بو ادیانه کمال اعتصام ایله صلابتدار اولمق ایستینلر اذواق طبیعیه‌لرینك بعض انواعندن صورت دائمه ویا موقته‌ده محروم قالیورلر. حالبوکه اسلامیتده اذواق بشریه‌نك هر نوعی ایچون بر شکل مشروع موجوددر . منافع عمومیه یالکز کیفیاتده‌کی تعدیل ایله ، منافع فردیه‌ده کمیتدن استفاده ایله قائمدر. تام برمسلمان حقوق متساویهٔ شخصیه حکمنجه شهوات طبیعیه‌سنك هر نوعنی مشروعاً استیفا ایده بیله‌جك فعالیته ویالکز کیفیت وصورت استیفاده ابراز تقوی وفداکاری‌یه ، بونی‌ده فکر آخرت ایله تلافی‌یه سوق اولنور .

[۱] تاریخ الماسونیة العام جورجی زیدان

بوندن دولايى اسلاميتده فكر آخرت دها مستمر مؤيدانه محتاجدر. بنا برين تربيهٔ اسلاميه‌نك آز چوق نفوذ ايتديكى امتلرده بو خصوصك بيوك ماضيلى برتأثير قويسى واردر. بو سببه مبنيدركه فلسفهٔ اداره واجتماعيه نقطهٔ نظرندن دوشونلديكى زمان تربيهٔ اسلاميه‌دن متأثر اولمش اقوامك بو اعتقادلرينى اخلال وتوهين ايتمك خطرناكدر. معاذالله برمسلمانك ويا برمسلمان اولادينك آخرت ومخافة‌الله فكرى دوچار خلل اولورسه او آدم منفعت واغراض شخصيه‌يه برمتش اعتباريله عالمده الك مضر بر عنصر اولور. آنك نظرنده حب نوع، حب وطن، منفعت عامه، تاريخ قورقوسى دنيلن شيلر غايت كوانج شيلردن، فضيلت ومزيت، انسان الدانمه‌دن، سفاهته طالمه‌دن عبارت قالير. تارك دنيا اوله‌رق غلودينه صاپانلر نصل عطالت اجتماعيه‌يه دوشوب محو اوليورلرسه عكسى ده مهلك برتشتت اجتماعى حصوله كتيرر.

سالف الذكر فكر آخرت ضمان وظيفه ديمك اولان فكر مسئوليتك استقبال نامتناهى‌يه طوغرى انكشاف وادامه‌سى اولمق اوزره اسلاميتده بوقدر مهم بر عامل اولمسنه مبنى فقهك افعال بشريه حقنده حسن وقبح اعتباريله تقدير ايده‌جكى احكام ديكر برتقسيم ايله ينه ايكى‌يه آيريلير. بريسنده مقاصد دنيويه، ديكرنده مقاصد اخرويه جارى اولديغندن حكم دنيوى، حكم اخروى دينيلير. افعال بشريه‌نك هربرنده بو ايكى نوع متصور ايسه‌ده بعضلرنده اولاً وبالذات برى، ثانياً وبالعرض ديكرى؛ بعضلرنده‌ده عكسى نظره آلينير. مثلا نماز، اوروج، زكات حج، برر وظيفه اوله‌رق مطلوب افعال بشريه‌در. فقط بو وظيفه‌نك معطوف اولديغى مقصد ثواب آخرتدر. عين زمانده بونلرله برچوق منافع فرديه ومصالح اجتماعيه دخى تأمين اولنيورسه‌ده درجهٔ ثانيه‌ده مطلوبدر. بونكچون بونلرك احكامنده هرشيدن اول نيتك نصوص شرعيه‌يه بلاتعليل امتثالك تأثيرى واردر. معقولات ايكنجى قالير. ژيمناستيك نماز، پرهيز اوروج، ويركى زكات، سياحت حج مقامنه قائم اولسون دنيله‌مز. لكن بيع وشرا كبى افعال بونك عكسنه‌در. بونده‌ده ابناى جنسندن برىسيله مبادلهٔ احتياج صددنده اضراردن توقى ايله تحصيل رضاءالله‌يه نيت اولنه‌جقسه‌ده بونيت مبادلهٔ مذكوره‌نك اضرار طرفيندن وارسته برصورتده حصولى ايچون بر كفالت ضمنيه كبى درجهٔ ثانيه‌ده طوتيلير. مقصد اولى تراضئ طرفينك ظاهراً حصولنى كوسته‌جك شرائطك استحصاليله عقدك صحت وتماميندن عبارتدر.

مجله‌نك ينه برنجى ماده‌سنده بوتقسيمى كوسترمك ايچون «مسائل فقهيه يا امر آخرته تعلق ايدركه احكام عباداتدر. وياخود امر دنيايه تعلق ايدركه مناكحات ومعاملات وعقوبات قسملرينه تقسيم اولنور» دنيلمش وبوصورتله فقهك اقسام ثانويه‌سنه اشارت اولنمشدر. شو حالده علم فقه غربليلرك علم حقوقندن دها واسعدر. چونكه علم حقوقك موضوعى يالكز مقاصد دنيويه ملاحظه اولنان افعال مكلفيندن عبارتدر. بو ايسه مجله‌ده‌كى قسم ثانى‌يه معادلدر.

حالبوكه علم حقوقك اولا عمومى صورتده مجملاً، ثانياً متعدد شعبه‌لرده تفصيلاً تدوين وتدريس اولنمسنه نظراً بزم حالا فقه عمومى حالنده بتون تفصيلاتى اوكرنمك ايسته‌مه‌مز البته غريبدر. خوش، بز طلبه‌مزه سطحى برفقه عمومى كوستره‌جك بر شكل تدريسده بوله‌مدق ومباحث فقهيه‌مزى آثار عتيقه حالنه كتيردك يا!.. حادثات جديده‌مزك عناصرينى فقهمزك اعماق خزائن مدنيسنه عرض ايتمكه قدرتمز يوق، مدنيتمزك آهنك اتصالى غيب اولمش، ترقى ايچون برخطوهٔ علميه آته‌جق خط بوله‌ميورز. بعضلرى اجتهاد نچون مسدوددر ديه باغيريور، ديكر بعضلرى ده بوكله‌يى آغزه آلمقدن چكنيور. فقط نه اولكيلرك اشتهاسى برمجتهد توره‌ديور ونه ايكنجيلرك احترازى محاذيرى توكتيور. اجتهاد علم قويمك برفيض منتشريدر. محيطنه صيغه‌ميه‌جق قدر فياض اولان بر قوهٔ علميه‌نك الك بسيط صحنهٔ انبساطى انزواخانه‌سنده تسويد ايده‌جكى صحائف كتبدر. بواكسير جوال هيچ بر محفظهٔ آهنينده حبس اولنه‌مز. بونكچون علماء اسلام اجتهادك انقطاعنى سويلرعانسدادينى دكل. فقه مطلق وفقه عمومى‌ده آت اويناده‌بيله‌جك علمانك يتيشه‌بيلمسى هيئت اجتماعيه‌مزده نه قدر عظيم عزم بلندلره محتاج اولديغى وارستهٔ اشعاردر. هم نه حاجت؛ مجتهدين عظام كتاب وسنتك نور ارشاديله ظلمات جهلك نصل ازاله ايديله‌بيله‌جكنى، غوامض مدنيه‌نك قطعات مجهوله‌سنى بزه كشف ايديويرمش، اخلافه يالكز مناطق خصوصيه‌ده حرائث فكريه ايله استفاضه وثمرات روزمره‌دن استفاده جهتى قالمشدر. ميراث اسلافه قونه‌جق وروحلرندن استعانه ايده‌بيله‌جك علما ايستركه هربرى برشعبه‌نك اعمارينه مشغول وورثهٔ انبيا صفتيله بوقدرجق بارى فيضيار اولسون!...

باقيكز حوادث وحوائج اجتماعيه‌مز ايچنده او قدر مدركات جديده‌مز حصوله كلمش‌كه بونلرك آهنك اتصالى حالا كوزه‌ديله‌مه‌مشدر. مهم حادثات فتوالر ايچنده‌يز.. بوكون يالكز دولت عثمانيه‌نك حوائج جديده‌سى جلدلر طولديران دستورلر قدر قوانين ونظامات حصوله كتيرمشدر. بونلرك آهنك اتصالى تأمين اولنه‌مديغيچون روح اجتماعى‌يه تماس ايده‌مه‌مش، مملكتمزده حب قانون حب شريعت كبى تأسس ايده‌ميوب قالمشدر. بوقوانينك نظريات فقهيه موجبنجه تحليلات عميقه ايله موقعلرينى تعيين ايده‌جك كتب فقهيه ميدانه كتيرمك الك برنجى وظيفهٔ متحتمه‌مزدر. عائله‌سندن، دوستندن امداد كوره‌بين انسانلر ضرورته دوشدكجه اولاً حيله‌لره صاپمغه، صوكره اغياره مراجعت ايتمكه باشلار. هله او اغيار برآزده صاحب سماحت كورينورسه چار وناچار

ولی الامر کسیلیر . بوکون حقوق غربیه حادثات اجتماعیه‌مزی تبرعاً دکل ، روحمزی ، جانمزی مبادله ایله بیله اولسون ، حل ایدیوریکندن دولایی افندمز اولمغه باشلادی . بز بونلری احاطه ایدوب مقایسات علمیه‌یه کیریشمك ایچون لازم کان وبوسرمایه‌یی نصل استحصال ایلیه‌جکز ؟

بناءً علیه کتاب الطهاره‌دن باشلایوب تا کتاب الوصایا والفرائضه قدر فقهك ایکی یوزه قریب اولان و هر بری بر شعبهٔ علم وفن تاقی اولنمغه دکری اولان اقسام واجزاسنی علوم وفنون حاضره ایله‌ده اولجوب نقول شرعیه‌مزه تماس ایتدیرمك و بووجهله نفوس اسلامیه‌نك ما بها وما علیهاسنی حسن صورتله تصنیف ونظام اجتماعیمزی تعیین ایله‌مك بروجیبهٔ دینیه‌در . وبوصورت تصنیفله فقه عمومیمز متعدد علوم فقهیه‌یه انقسام ایدر . وبوانقسام اصول تدریس وتحصیلمزه سهولت بخش ایدرك درجهٔ اختصاصمزی یوکسلتیر .

مدرسهٔ سلیمانیه وقضاة مدرسلرندن
المالیلی
محمد حمدی

جامعهٔ اسلامیه

معناسی وحدودی

ـ کچن نسخه‌دن مابعد ـ

ایرانك روسیه وانکلتره الندن نه‌لر چکدیکنی تدقیق ایدنلر بوایکی دولتك فرانسه ایله برلکده یریوزنده‌کی بتون مسلمانلری ، ایزلرینی بلیرسز ایتمك شرطیله ، محو وعینی زمانده مقام خلافتی وبتون مسلمانلرك یکانه ملاذ وملجأی اولان شو مملکتی افنا سیاستنی تعقیب ایتمکده اولدقلرینی تقدیر ایدرلر .

اوت ، اوته‌دنبری دلائلیله سرد ایتدیکمز وجهله بوکون شو اوچ دولتك قبضهٔ حاکمیتده بولنان مسلمانلرك حال پریشانی کورن ، بونلرك عالم اسلام حقنده نه شنیع فکرلر بسله‌مکده اولدقلرینی دوشونن هر فرد مسلمانلرك الیوم بولندقلری حال تشتتدن کندیلرینی قورتاره‌جق ، متحد برغایه ومقصد اطرافنده طوپلایه‌جق ، برابطه‌یه شدتله محتاج اولدقلرینه بداهةً حکم ایدر . آنجق بورابطه‌نك تأمین ایده‌جکی اتحاد سایه‌سنده‌در که اونلر ، شخصلرینی اسیر ، جان ومالارینی مباح عدایتمکی ناقابل انحراف برهدف سیاست اتخاذ ایتمش اولان بودشمنلرله مجادله قوت وقدرتنی نفسلرنده حس ایده‌بیلیرلر . بواوچ حکومت ملیونلرله مسلمانلری ، مقدارلرینی هیچ حسابه قاتمقسزین ، درلو درلو اشکنجه‌لر آلتنده أزوب دوریبور ؛ لایق کورمدکاری ذلت وحقارت قالمیور . بونجه اذیت وحقارتلرك مدهش تأثیراتیله صانکه دماغلری اوزرینه کثیف بر پردهٔ ولهٔ وغفلت چکیلمشده کندی حاللرینی دوشونمك وبومظالمدن قورتولمه‌نك چاره‌سنی آراشدیرمق ایچون موقتا محاکمه وشعورلری کندیلرینه وداع ایتمش اولان بیچاره مسلمانلرك وضع نومیدانه‌لری بعث ونشور قابلیتی اولمیان امواتك حال سکون وعطالتندن هیچده فرقلی دکلدر . اونلرك بووضع متوکلانه‌لری اوظالم ومستبدحاکملرك برقات دها تزاید جرأتلرینه سبب اولیور . فقط کون کله‌جك که بوتحملسوز احوال واطوار اومعظم مسلمان کتله‌لرنده ، عزت نفسلرینی محافظه ایچون ، مهیب ویروقار برهیجان اویاندیره‌جق ، شهامت فطریه‌لری ، حقارتله صانیلمه چیقاریلان برکوله منزله‌سنه ایندیرلمش اولمق ذلتنی هضم ایده‌بیلمك درجه‌سندن چوق عالی اولدیغنی دشمنلری اوزمان آکلایه‌جقدر . اومسلمانلرکه سطوت روزکارك بیله بالکلیه محو وازالهٔ آثارینه قدرتیاب اوله‌مادیغی قدیم برحماست وشهامتك ، علوی برمجد وشرفك حقیقی وارثلریدرلر .

اوت ، مسلمانلرك بوکون چکمکده اولدقلری فلاکتلر ، کرفتار اولدقلری سیاسی واقتصادی سفالتلر کندیلرینه احوال اجتماعیه‌لرینی اصلاح وتنظیم ، سائر ابنای بشرك حائز اولدقلری حقوق مقدسه‌دن استفاده ایده‌بیلمك ایچون آره‌لرنده اساسلی بر اتحاد وتساند حصوله کتیرمه‌نك ضروری بر کیفیت اولدیغی فکرینی الهام ایتمکده کجیکمیه‌جکدر .

ایشته جامعهٔ اسلامیه وبوندن مقصود اولان غایه بونلردن عبارتدر . بیانات واقعه‌دن آکلاشیلیور که جامعهٔ اسلامیه‌یه دعوت سکنهٔ ارضدن بیوك بر قسمنی اصلاحات طلبیله آره‌لرنده برتضامن حصوله کتیرمك ، بنی نوعلرندن بر قسمك ترفیه حاللری ایچون تعاون وتناصره دعوتدن بشقه برغایه استهداف ایتمامکده‌در . برآره‌لق دالمش اولدقلری غفلت اویقوسی آره‌سنده اسباب حیاته توسل ایده‌مامش اولان او بیچاره‌لرك یانی باشلرنده دیکیلوب دوره‌رق اونلرك فتور ولاقیدلرینی درت کوزله تعقیب ایتمکده اولان ارباب حرص وشره صدمهٔ احتراصلرینه مقاومت ایده‌بیله‌جك بر حالده اولمدقلرینی آکلار آکلاماز پنچه‌لرینی طاقدیلر .

بویله صاف وعلوی بر مقصده استناد ایدن بر دعوتی ءانصافدن آیریلامق شرطیله ، بتون عالمك صوك درجه حسن تلقی ایتمسی خیرلی نتیجه‌لر ویرمه‌سنه الندن کلدیکی قدر چالیشه‌رق آلت طرفنده بوتون بشریتك بو جریاندن منافع عالیه استحصال ایده‌جکنه قانع اولمسی ایجاب ایدر . چونکه عالمده بر قسم خلقك ترقیسی دیکرلرینك‌ده اوندن استفاده‌لرینی استلزام ایدر . ترقیات امحدن قوشقولانان وارسه خلق اسارت سیاسیه‌لری آلتنده طوتمق او بیچاره‌لرك کرك مملکتلرینك محصولات طبیعه‌سندن کرك مساعیٔ صناعیه‌لرندن استفاده‌یی کندیلرینه حصر ایتمك ایستیان ظالملردر . [١]

عبدالملك حمزه

---

[١] بو مقاله‌نك اصلی ، برلینده آلمان لساینه انتشار ایتمکده اولان « عالم اسلام » مجموعه‌سنده نشر اولونمشدر .

عالم اسلامك خسته‌لقلری و چاره‌لری

مدنيتك روحنى براقه‌رق يالكز ظواهرنده غربليلری تقليد بليه‌سی

— ٦ —

[١] «بو قاريده سرد ايتمش اولديغم سوزلردن آكلاديكز كه بزده حيات زوجيت اويله ظن اولنديغی كبی بتون شائبه‌لردن آزاده اولمايوب بلكه اكثر احوالده اجتنابی غير قابل بر طاقم فنالقلرله ممزوج بولنمقده‌در.

ايچمزده بر طاقم قادينلر كوريبورز كه بونلر حيات عمليه‌ده اركك‌لره يارى يارى‌يه تقسيم مساعی حقنی حائز اولدقلرينی يوكسك سسله ادعا، قادينك ارككك ايچون مدار انتفاع اولمق غايه‌سيله ياراديلمش اولديغی فكرينی بتون قوتلريله رد و تقبيح ايديبورلر. سويهٔ علم و عرفانلری حيات اجتماعيه‌نك حقايق و اسرارينه انفاذ نظر ايده بيلمه‌لرينه مساعد اولميان بر طاقم بسيط فكرلی كمسه‌لرك كويا قادينلغی حمايه و تشويق مقصديله اورته‌يه آتدقلری واهی نظريه‌لرك اك حرارتلی مروجلری بو قادينلر اوليورلر.

شوراده قادينك كيفيت خلقتندن، اونك اركك هيجده بكزه‌مه‌ين مزاج نوعيسندن، منظومهٔ عصبيسندن بحث بر طرفه براقه‌لم، او جنس لطيفك اعمال شاقه‌يی اقتحام ايتمكه، سياسيات ايله اوغراشمغه، حرب و ضرب و امثالی امور معظمه‌يه صبر و مقاومته نه درجه‌يه قدر تحمل ايده بيله‌جكی مسئله‌لرينی مناقشه‌يه كيريشميه‌لم ده يالكز قادينلق حياتنه عائد هر زمان و هر مملكتده كورمكده اولديغمز احوال و حادثاتی قيد ايله اكتفا ايده‌لم:

قادين، هر نه قدر دليله خلافنی ادعايه يلتنسه‌ده؛ قلباً بيلير و تسليم ايدركه غايهٔ خلقتی ارككه مدار انتفاع اولمقدن بشقه برشی دكلدر. قادينلره صوريكزكه قاشلرينه جاذبه‌دار برشكل ويرمكه، درلو درلو بويالر قوللانمغه، ياناقلرينی، دوداقلرينی آللق واسطه‌سيله كلكون و معطرا بر حاله قويمغه، آلينلرينی بيونلرينی بياضلاتمغه نه‌دن مجبوريت حس ايديبورلر؟ ظريف و شفاف لباسلر كيمك، قيمتدار مزينات و مجوهرات طاقمق هوس و ابتلاسی نره‌دن كليور؟ كوكسلرينی، قوللرينی آچيق، كورينه‌جك يرلرينك اوزون اوزادی تواليتلرله طراوتنی تزييد ايتمك احتياجی نره‌دن تولد ايديبور؟ اوسته كيدكلری اثوابك بدن آشاغی قسمنك صيق صيقی‌يه بدنلرينه كوره اولمه‌سنه، البسه‌لرينك آنجق دیز قپاقلرينك آلتنه اينه بيله‌جك قدر قيصه كسيلمه‌سنه او درجه اعتنا ايتمه‌لرينه سبب نه اوليور؟ نه‌دن باشلرينی نظرفريب قورده‌لالرله، كوكسلرينی كوناكون چيچكلرله دوناتيورلر؟ بعضاً بو طرز تجملده جانلی ولطيف بر بوكت ظن اولنه‌جق قدر التزام افراط ايديبورلر؟ سوقاغه چيقه‌جقلری زمان چانطه‌لرينی درلو بويالر، پودرالرله طولديرمق، اللرنده‌كی منديللرينی، صرتلرنده‌كی كوملككلرينی عطريات ايله آلوده ايتمك ضرورتی نره‌دن الويريبور؟ نه‌دن بر طرفه كيده‌جكلری زمان آيينه قارشيسنده اوكدن آرقه‌دن، آياقده، اوطوردقلری يرده، «نازان و خرامان» بر طور ايله، كاه دوز آديملرله رفتار ايده‌رك مختلف وضعيتلرده انداملرينی تدقيق و تماشايه قويوليورلر و ساعتلر كچديكی حالده آيينه‌نك قارشيسندن كنديلرينی آلاميورلر؟ كنديلرينه بونلر و بونلره مماثل داها برچوق سؤاللر ايراد ايديكز. عجبا هپ بو شيلری فطرت و جبلتلرينك سوقيله ياپمقده اولدقلرينی سويلمكدن بشقه بر جواب بوله بيله‌جكلرمی؟

واقعا زوجندن بشقه‌سنی باشدن چيقارمق امل مردودينه خادم اولمدقجه قادينك بويله شيلری ياپمه‌سنده هيچ بر بأس يوقدر. آنجق بونده‌كی مقصد يبانجی كمسه‌لری حسننه مفتون ايتمك، اونلری دام مكر و تزويرينه دوشورمك اولورسه طبيعيدركه قادينلر بو حركتلريله كندی عفتلرينی كنديلری پامال ايدرلر؛ زوجلرينه بو يوزدن ايراث ايده‌جكلری ضرردن قطع نظر؛ كندی كنديلرينی رها امكانی اولميان بر كرداب هلاكه آتمش اولورلر.

پك چوق واقعدركه اركك‌لر بويله مفرط تجملاته مائل اولان قادينلره كوز ديكه‌رك اونلری باشدن چيقارمق، قوجه‌لرينه قارشی اولان وفاكارلق حسلرينی محو ايتمك ايچون هر درلو وسائله مراجعتدن كری قالمازلر. نتيجه‌ده دامن ناموس و عفتلرينی لكه‌دار ايده‌رك قوجه‌لريله آره‌لرنده‌كی رابطه‌لری قيرمغه موفق ده اولورلر. احوالك بو طرز جرياننی محكمه‌لريمزده‌كی قاری قوجه دعوالرينك منشألرينی، مفارقتلرك علل و اسبابنی تدقيق و تعميق ايدنلر واضح بر صورتده كورور و آكلارلر. بالخصوص كه ازدواج قيزك آرزوسی خلافنه منعقد اولمشسه...

بزده تأهلك تجربه و طرفينك يكديكرك اخلاق و اطوارى حقنده اوزون اوزادی تدقيقات اجراسی اساسنه مبتنی اولديغی يوقاريده سويلندكدن صكره «قيزك آرزوسی خلافنه» قيدی احتمال كه سزجه بادئ تعجب اولور. فقط شوراسی بيلنمك لازم كليركه بو اصول بر قسم ممالكمزده مطرد اولوب قيزك مهرى بدری طرفندن تسويه اولنان يرلرده ايسه اكثريا قيز، كنديسنك دكل، وليلرينك انتخاب ايده‌جكی ارككله عقد رابطهٔ ازدواج

[١] چين نسخه‌لرمزده‌كی اوروپالی قادين طرفندن سرد ايدیلان مطالعاتك آتی طرفيدر.

مجبوریتنده‌در. بویله برشرطه انقیاد مجبوریتیله تأهل ایدن برقیزك زوجنه قارشی حاصل ایده‌جکی حس صداقت ووفا بالطبع پك محدود اولدیغی ایچون بو کبی یرلرده زوج ایله زوجه آره‌سنده منازعات باش کوستریر ، محاکم طلاق و افتراق دعوالریله طولار بوشالیر .

تجربه‌لریمز بزه کوستریبورکه الیوم بزده‌کی تربیهٔ اخلاقیه کافی بر درجه‌یه وارمامشدر . بناءً علیه نفسلریمزك آمال فاسده‌لرینك اوکنه کچمك، اونك برطاقم هوسات وا ،تراصاته انقیادینه مانع اولمق خصوصنده تربیهٔ اخلاقیه‌نك حکم وتأثیرینه اعتماد قابل دکلدر. بوجهت بویله‌اولمقله برابر تمایلات نفسانیه‌یه مقاومت مسئله‌سی بزده‌ده تقدیر وتلقی‌یه کوره تفاوت ایدر . از جمله محرمانه الفت واختلاط اکثریا فنا نتیجه‌لر ویردیکی ایچون کوریبورزکه کنج قیزلریمز ممکن اولدیغی قدر بوندن اجتناب ایتمکده‌درلر . بالخاصه قتولیکلریمز کیزلی وخصوصی اجتماعلر عقد ایتمك خصوصنده پروتستانلر قدر ایلری کیتمیورلر . بوکا ، زوجیندن برینك دیکرینی فسخ نکاحی موجب اوله‌جق بر تهمتله اتهام ایتمسی قورقوسی مانع اولیور . بومسئله‌ده قتولیکلرك پروتستانلردن دها زیاده بر حس احتراز بسلمه‌سی مذهبلری ایجابنجه زوجیندن برینك بویله بر تهمته هدف اولمسی نتیجه‌سی اوله‌رق وقوعه کله‌جك طلاق وافتراقدن صکره متهمك ایکنجی دفعه ازدواجی حرام اولمسندن نشئت ایتمکده‌در . وطبیعیدرکه بویله هائل بر درجه‌یه دوشه‌بیلمك قورقوسی بعض دفعه‌لرقادینك بیانجیلرله‌اولان مناسباتنده حد وقاری تجاوز ایتمسنه مانع اولمقده‌در . مع‌مافیه بو صوری اجتناب اونك قلباً ارککلره تمایله ، ذوق وسفاهت عالمنده، فاسد دائما مفسدك منقاد آمالیدر دستورینك محافظهٔ اطراد ایتمسنه مانع اوله‌ماز .

مادامکه‌طلاق مسئله‌سی موضوع بحث‌اولدی؛ شوراده برازده طلاقك بزده مرعی اولان اصول اجراسی ایجاباتی اوله‌رق نصل نتیجه‌لر ویرمکده اولدیغندن بحثی فائده‌سز عد ایتمیورم .

بزده منحصراً زوجیندن برینك ارتکاب زنا ایتمسی طلاقه سبب تشکیل ایده‌بیلیر. زوج ایله زوجه‌دن هربری رفیقنی ارتکاب فحش ایتمش اولمقله اتهام ایده‌رك محکمه‌یه‌سوق حقنی حائزدرلر . محکمه‌لریمز بو یولده اقامه ایدیلان دعوالری بویوك بر اهمیتله نظر دقته آلیر. طرفینك اقامه ایده‌جکلری شاهدلری دیکلر . اکثریا یوزلری قیزارته‌جق، وجدانلری عصیان ایتدیره‌جك ماهیتده ایراد ایدیلان دلائل وبیناتی نظر اعتباره آلیر .

ایرتسی کون مسئله‌اك اوفق تفرعاتنه وارنجه‌یه قدر بتون صفحاتیله جرائد یومیه ستونلرینه عکس ایدر . خصمك مناسبات عاشقانه‌یه عائد الده ایده‌رك بینه مقامنده محکمه‌یه ابراز ایتدیکی اوراق ومکاتیب برر برر غزته ستونلرنده اوقونمغه باشلار . بویله حاللرك زوج ایله زوجه‌یی نه قدر شنیع وحجاب آور بر طرزده عالمه تشهیر ایده‌جکنی، برعائله‌نك شرف وحیثیت، ناموس وعصمت نامنه نه‌سی وارسه کافه‌سنی اساسندن محو ایدوب بتیره‌جکنی سویلمکه بالطبع لزوم یوقدر .

نتیجهٔ محاکمه‌یه کلنجه متهم قاتولیك ایسه اسناد اولنان تهمتك نظر محکمه‌ده ثبوتی اونی بعدما دیکر بر زوج ویا زوجه ایله ازدواج حقندن محروم ایدر . پروتستان ایسه اوکا کوره بویله محرومیتلر یوقدر . فقط بونك نه اهمیتی اوله‌بیلیر ؟ نتیجه هرایکی طرف ایچون عینیدر : بوتون رذالتلرك میدانه دوکیله‌رك زوج وزوجه‌نك عالمه رسوای اولمسی ، کاشانهٔ شرف وناموسلرینك کوچوب کیتمسی .

بز غربلیلر عائله رابطه‌لرینی‌حقیله صیانت ایده‌جك ، زوجیت علاقه‌لرینك دوامنه دها فضله حریص واهتمامکار بولنه‌جق ، ایچمزدن برینك ارتکاب ایده‌بیله‌جکی اجتماعی کناهلری دها عالیجنابانه صورتده ستره چالیشه‌جق یکی بر اصول ایجاد واقامه ایتمکی اوزون اوزادی‌یه دوشوندك . چونکه الیوم موجوداولان طلاق قانونلری اوقدر یولسز ومناسبتسزدرکه انسانك بوکا قارشی بیوك بر نفرت واستکراه حس ایتمامسی قابل دکلدر. خصوصیله محاکمه‌ده ارتکاب فحش تهمتی قازانمش اولان بر قادین آرتق عمری اولدیغی قدر کندینی حریم ازدواجنه قبول ایده‌جك اصیل وناموسکار برآدم بوله‌بیلمه‌سنه امکان قالمیور . طبیعی هرکس کندینه‌ده عینی وفاسزلغی کوسترمه‌سندن ، بر دیکرینك ناموس وحیثیتنه ایندیردیکی ضربه‌یی کندی‌شرف وناموسنه‌ده‌ایندیرمه‌سندن بحق اندیشه ایدیور . بری طرفده بز قادینلرده ارککلری بویله بحق اندیشه‌لره سوق ایدن بو حاللریمزك دکیشمه‌سنی دها آز تمنی ایتمیورز .

کندیمزك آمال نفسانیه‌یه مقاومت خصوصنده غایت عاجز وضعیف برر مخلوق اولدیغمزی کندیمزده تقدیر ایدیبورز . بونکله برابر نه‌چاره‌که عادات ملیه‌مز‌اویله فتنه‌یی موجب‌محیطلردن اوزاق امین وآسوده حیات کچیرمه‌مزی تأمین ایده‌جك قابلیتده دکل . اونك تضمن ایتدیکی فرط حریتی ایپلریمزی بیونلریمزه طولایه‌رق هر ایستدیکمز یولده سلوك خصوصنده بزی اراداتمزه تمامیله صاحب قیلیور . دها طوغریسی بزی صویه قیرلاتیور، صکره‌ده ایصلانمامقلغمزی تکلیف ایدیبور. عادات ملیه‌نك بو مساعده‌کارلغی نتیجه‌سی اوله‌رق آیاغی سورچن بر قادین بالاخره کندینی طوپارلایوب طوغرولدیغی زمان نه‌دن بتون ابواب امیدی یوزینه قارشی مسدود بولیور ، بردها حیات فاضله‌یه قاریشمه‌سنه خاطرات ماضیه‌سی ابدی برمانع تشکیل ایدیبور ؟

بالذات بن ، محکمه‌لریمزجه قبول وتطبیق ایدیلوب قادینلردن بر چوغنك حیاتنده دائمی مشکلات ایچنده صاپلانوب قالمه‌سنی

انتاج ايدن اصولدن بشقه بر طرز وشكلده عائله دعوالرينك تسويه‌سنه چاره اولوب اولمديغنى دوشوندم. شرق ايشلريله زياده‌جه توغل ايتمش، نظر تنقيد وتتبعمى شرقليلرك احوال وعاداتنك الك نازك نقطه‌لرينه كوره نفوذ ايتديرمش اولديغم ايچون كتاب اسلام (قرآن) ده بو معضلهٔ اجتماعيه‌نك الك علوى، الك حكيمانه بر طرزده صورت حلى موجود اولديغنى كورمكده مشكلاته تصادف ايتمدم. قرآن، زوج ايله زوجه آره‌سنده مفارقتى انتاج ايده‌بيله‌جك مهمجه بر نزاع تحدث ايتديكى تقديرده حل دعوى ايچون هر ايكى طرفدن برر حكم تعيينى امر ايديور. هر حالده مفارقت اساسنى قرارلشديرمق فكر وتمايلندن پك اوزاق اوله‌رق اسباب نزاعى تدقيقه قويولان بو حكملرك مساعيسنه حاكم اولان روح، مسئله‌نك بتون صفحاتنى مكتوم طوتمق، عائله حياتنه تعلق ايدن شئون واسرار حقنده خارجه‌رنك ويرمامكده‌در.

بو محاسنه ضميمه اوله‌رق قرآن «ان يريدا اصلاحاً يوفق الله بينهما» آيتيله حكملرك تأليف بين اساسى داخلنده ايفاى وظيفه ايتمه‌لرينى آرزو ايتديكنى بيان واونلرى اصلاح ذات البينه تشويق ايديور.

خليفهٔ حكيم عمر بن الخطاب (رضى الله عنه)ك بويله بر مسئله‌ده‌كى طرز حركتى نه‌درجه علوى وشايان امتثالدر: بر عائله دعواسنك حل وتسويه‌سى ايچون ايكى كشى‌يى حكم تعيين ايده‌رك عائله نزدينه كوندرمشدى. عودت ايتدكلرى زمان نه ياپدقلرينى صوردى. بينلرينى تفريق ايتدكلرينى خبر ويرنجه: «سبحان الله سزى بونك ايچونمى كوندرمشدم؟» ديه‌رك همان «ان يريدا اصلاحاً يوفق الله بينهما» آيت حكيمه‌سنى اوقومغه باشلادى.

بزم محكمه‌لره كله‌لم. اونلر بوكبى دعوالرى رؤيت ايدركن هر هانكى بر جنائى، تجارى وامثالى دعوانك طرز رؤيتنده‌كى اطوار لاقيدانه‌لرندن فرقلى بر حال ووضعده بولنمازلر. زوج و زوجه ايله كندى آره‌لرنده نسب وصهريت علاقه‌سى بوقدر كه مرحمت وشفقت حسيله، زوجين آره‌سنده‌كى روابط مودت ومعاشرتك دوامنه طرفدارلق غيرتيله مجهز اوله‌رق وظيفهٔ حكميه‌لرينى ايفايه ساعى اولسونلر. بويله بر اصوله نسبتله اسلامك قبول ايتديكى اصولك علويت وحكمتى نه‌درجه ظاهر وباهردر.

بن كندى حسابمه اويله ظن ايديوردم كه بركون عائله دعوالرينك فصل وحسمى خصوصنده بز غربليلرده قرآنك وضع ايتديكى مسلك حكمت وشفقتى قبول ايده‌لم‌ده بوكونده عامهٔ مسلمينى سائر خصوصلرده اولديغى كبى بو خصوصده‌ده جيكنه‌يوب كچه‌لم. چونكه بو خصوص حقنده‌ده اجرا ايتديكم تدقيقات نتيجه‌سنده اوكرندم كه مسلمانلر عصرلردن برى قرآنك بو اصول تأليف واصلاحنى معطل براقمشلر، قادينك طلاق مسئله‌سى بلاقيد وشرط ارككك النه قالمش. حيات عائله‌ده حادث اولان بو انتظامسزلق مناسبات زوجيه‌ده اويله اذيتلر، ضررلر ميدان آلمه‌سنه سبب اولمش كه خلق طلاق ومفارقت دعوالرينك، غربه امتثالاً محاكم طرفندن حل وفصلنى آرزو ايديورلرمش. بيلمم كه، نصل اوليورده بو آدملر قرآنك حضور وسعادت عموميه‌يى كافل بونجه سياسيات عاليهٔ اجتماعيه‌يى احتوا ايدن احكام فاضله‌سنى تدبر ايده‌ميورلر؟

طوغريسى بن حيرت ايديورم كه مسلمانلر مملكتلريمزه كلوب كيديورلر، هركون غزته‌لريمزك عائله دعوالرينه متعلق نشر ايتدكلرى بونجه رذالتلرى، ايكره‌نچ حاللرى اوقويورلرده بونلردن نه عبرت آليورلر، نه‌ده غرب عالمنك بو اصول سقيمه‌يوزندن نه‌درجه مضطرب بولنديغى حقنده بر فكر ايدينه بيليورلر. طوته‌لم طوغريدن طوغرى‌يه فكر حاصل ايتمك اللرندن كلميور. هيچ اولمازسه بو اصولك قادينلق حياتنده نه اليم فاجعه‌لر توليد ايتديكى، قادينك استقبالنى دهانه‌كبى فجايعه نامزد بولنديرديغى هيچ اولمازسه بزدن صوروب اوكرنمك ايجاب ايتمزمى؟

حضار محترمه! سزى تأمين ايدرم كه غربده جارى اولان بو اصول يوزندن بزم چكديكمز فلاكتلر پك اليم اولديغى كبى بو خصوصده غربى تقليد هوسنده بولنانلرى بكلمكده اولان عاقبتلر حقيقةً پك فجيعدر.

صدده عودت ايده‌لم. ارككه نسبتله قادينك منزلهٔ اجتماعيه‌سى قوانين طبيعيه طرفندن تعيين وتقرير ايدلمش اولديغى، بر طاقم سفسطه اربابنك مغالطه‌كارانه ادعالرينه رغماً هر ايكى نوع خلقتك بو منزلهٔ طبيعيه‌نك حدود وماهيتنه واقف بولنديغى يوقاريده سويلمش ايدك. شوراسنى‌ده علاوه ايده‌لم كه، قادين اركككك سرمايهٔ انتفاعيدر سوزيله، حياتده اركك ايچون اشياى ذاتيه، اثاث، انعام ومواشى كبى شيلرك قيمت واهميتى نه ايسه قادينككى‌ده عينيدر، نظريه‌سنى تعقيب ايدن بر طاقم جهله‌نك فكرلرينه تبعيت ايتمك ايسته‌ميورز. بو ادعاده بولنانلر جهل محض اربابى اولدقلرى كبى قبول وتصديق ايدنلرده نعمت درايتدن محروم، صاف وساده‌دل كمسه‌لردن عبارتدر.

اعتقادمزجه اركك ايچون مدار انتفاع اولان قادين عينى زمانده حياتك تكاليف سائره‌سنده، ايسنده كوتوسنده، كوچنده قولاينده اونك شريكيدر. شوقدر واركه حيات اجتماعيه، احتياجات عاديه وظائف حياتده‌كى بو مشاركت ايچون بر طاقم حدود تعيين ايتمش، مناطق مخصوصه وجوده كتيرمشدر.

عجبا قادينك، كرك خانه‌سنك، كرك قوجه‌سنك ايشلريله مقيد اولمسى، چوجقلرينى امزيروب بيوتمك، حسن تربيه‌لرينه اعتنا ايتمك، اونلره تلقينات اخلاقيه‌ده بولنمق كبى شيلره حصر مساعى ايتمسى، هپ بو وظائف معصومه‌نك ايفاسنه هر حالده ناموس وعفتنى قوجه‌سنه قارشى صداقت ووفاكارلغنى حسن محافظه‌يه صوك درجه حريص واهتمامكار بولنمسى كبى نوعى مزيتلرينك اونك حريت واستقلالنه نه تأثيرى اوله‌بيلير؟ بزده قادينك اركك النده حريت

وارادەسندن محروم، رأیی غیر مسموع براسیر وضعیتندە بولندیغنی ادعایە صلاحیت ویرەبیلەجك اورتەدە نە کبی برسبب واردر؟ بویلە برتحکم اساس اسلامە عطف ایدلمك ای تەنیورسە بزم اوقودیغم قرآن «ولهن مثل الذی علیهن بالمعروف» دیيور. بو آیت امم اسلامیە آرەسندە حقوق زوجیت قواعدینی قرارلاشدیرمشکن آرتق دینك قادینە ناچیز برمتاع، یاخود مستبد وجبار براقندینك الندە عاجز براسیر موقعی تعیین ایتمش اولدیغنی ادعا ایتمك دینە بربهتان محض دکلیدر؟

اوت مسلمانلر جهالتلری سبیلە بوقانون علوینكدە دیکر برچوق امثالی کبی احکامنی تعطیل ایتمش اولەبیلیرلر. اوصورتدە ایسە قباحت دینە دکل، کندیلرینە عائددر. وبوندن دولایی مستحق مؤاخذە اولان دین دکل، کندیلریدر.

خلاصە بنم آکلادیغمە کورە شریعت اسلامیەنك قبول وتطبیق ایتمش اولدیغی حریت حقوق انسانیهٔ مدنیەنك بتون شعباتندە تصرف مطلق تأمین ایدن برحریت اساسیەدر. بعض نظارلرك متوجە اولدیغی، استحصالی امرندە کنجلرك باغیروب چاغیردیغی، جهلهٔ محررینك تروبجنە یلتندیکی حریت مخیلە ایسە فسق وفجور، خیانت خفیە، حقوق زوجیتە عدم وفا رذائلنك مولدی اولان برحریت ر،

عبدالعزیز چاویش

مکاتیب

فاضل شهیر فرید بك افندی حضرتلرینە

محترم استاد، شمدی یە قدر مع التأسف اللریکزی اوپمك شرفنە نائل اولەمدم؛ سزی آنجق «دینی، فلسفی مصاحبەلر» نامندەکی کتاب مبارکزلە طانیورم. تلمیذلریکزدن بری بکا او کتاب مستطابی ویردیکی اقشام هیچ یاتمادن صباحە قدر بتیردم؛ بو قلم وبو لسان ایلە یازلمش بر علم کلام کتابمز اولمدیغنە تأسف ایدرك: «آه نە اولور، شو ذات محترم برکتاب یازسەدە مسائل اعتقادیەمزی برر برر تشریح ایتسە!» دیدم.

سزی پك ایی طانییان آرقداشم بویلە بر کتاب یازمایە باشلادیغکزی بکا تأمین ایتدی وبنی سویندیردی ایدی. اوکوندن بری بکلیوردم، برشی یوق! شیمدی کچن هفتە انتشار ایدن سبیل الرشاددە «فرید» اسمنی کورونجە همان آچوب مقالەیی باشدن باشە اوقودم؛ برمقدمە کبی تلقی ایتدیکم بو مقالهٔ فاضلانەلری بکا بیوك امیدلر ویردی. ان شاء الله تمنیلرم حصولە کلیر؛ مسائل اعتقادیەیی بو عنوان آلتندە ذات فاضلانەلرکزە مخصوص اولان لسان عذب البیان ایلە برر برر بزلرە بیلدیرمك لطفندە بولونورسکز.

بیوك استاد! امین اولیکزکە بو یولدەکی نشریاتکزلە دین مبینمزە بیوك خدمت ایتمش وروح سید الانامی کندیکزدن خشنود وراضی ایلمش اولەجقسکز. باقی احترام.

بحریە یوزباشیلرندن

* * *

روسیەدە تاتار مطبوعاتی

فاضل محترم عبدالرشید افندی حضرتلرینە موسقوەدن کوندریلان شو مکتوب روسیەدەکی تاتار مطبوعاتنك نەحالدە بولوندیغنی کوسترمك اعتباریلە شایان دقتدر:

محترم بابامز عبدالرشید ابراهیم افندی حضرتلری،

مکتوبکزی آلوب صحت خبرکزدن ممنون اولدم. تاتار مطبوعاتنی کورمك آرزو ایتمشسکز. مع التأسف شیمدیلك کوندرەمیەجکم. پوستەلرك عدم انتظامندن طولایی طوپلانمش اسکی ملی غزتەلرمز یوق. شیمدی ایسە ملی غزتەلرمزك هپسی قاپاندی. یکی بالشەویکلرە قوبروق اولان تاتار کنجلری طرفندن چیقاریلمقدە اولان ادبدن محروم؛ املالری، فکرلری پك غدارانە اولان غزتەلری تصادفاً اوقیورسەمدە مال ایدندیکم یوق.

انتباه دورەلرندە تاتارلر میاننده نظرە چارپەجق رضا، موسی، ضیا حضرتلری کبی شایان تقدیر ذواتك ادبی، دینی بعض اثرلرندن بشقە هیچ برشی یوقدر. بالخاصە موسی جارالله افندینك اصلاحات اساسلری نامندە غایت مهم بررسالەلری وارکە اون بش سنە ظرفندە تاتارستاندە جریان ایدن احوالی غایت کوزل تشریح ایتمشدر.

اجتماعی وسیاسی حاللرمزی تفکر ایدنلرمز بولنیورسەدە، خدمتلرینك ثمرەلری کوزوکەجك درجەدە دکل. سوزچوق، لکن ایش یوق، نتیجە بوش. بوحال اسف اشتمالك سببی، بنم فکرمە کورە، معلوماتك آزلغی وتربیهٔ ملیەنك یوقلغی اولسە کرکدر.

ملتك ترجمانی اولەجق غزتەلرمزك قسم اعظمی دستورسزلك، مسلكسزلك، بلاسیلە ملتە خدمت ایدەجکلری یردە، شخصی هجوملرلە وقت کچیردیلر. هر بری کندینە مخصوص پارلاق شعارلرلە اورتەیە چیقەرق درلو درلو جریانلرە قاپیلدیلر، ملتك منفعتنی اونوتدیلر. مقدس وظیفەلری برطرفە براقەرق معنا سز شیلرلە اوغراشدیلر، طوردیلر. ملتمزك حالنە مغایر جاهلانە غرور ایلە آتوب طوتدیلر. هر کسی اغفال ایتدیلر. تجربەسزلك نتیجەسی اولەرق نیجە فرصتلر قاچدی. بزم تاتار ملتی بو انقلابدە شاعر بوشکینك دیدیکی کبی: «چاتلاق چناق» ایلە قالدیلر.

اسکیدن ذات فاضلانەکزك تعقیب ایتدیکی کندیمزە لایق معتدل سیاسی مسلکلرك یوللرینی ادارە ایدەجك تجربەلی رهبرلرمز بولنمدی. کنجلرمز، دریا قدر دعوالر، طاغلر قدر کبرلر ایلە

كندی بینلرنده بیك درلو منازعملر، مجادله‌لر چیقاردیلر؛ ملتك مقدس املاكی آتشلره یاقدیلر .

شو بر سنه ظرفنده تاتارلرك حركاتندن بن كندی حسابمه مع التأسف بوندن فضله برشی اوكره‌نه‌مدم و آكلایه‌مدم. تاتارلر طرفندن بعض سیاسی مؤسسه‌لر ترتیب وتشكیل اولنمشدی . مع التأسف آرامزده تجربه‌دیده آدملر بولونامسندن ومعلوماتمزك نقصان اولمسندن طولایی هپسی دوریلدی كیتدی . پاره‌لری مصادره اولندی . اساساً صنعی اولدیغی ایچون آچیلمه‌سی ایله قاپانمه‌سی بر اولدی . شو تقلیدجیلك ومایمونلق ایله مودایه اتباع ایدیله‌رك هرشیئك جنازه مراسمی تمام اولدی .

روسیه‌ده مسلمان تجاری كندی حالنه كوره محاربه زماننده اولدقجه مهم وظیفه‌لر كوردیلر. تاتارلرك النده تجارتده اولماسه ایدی استقبال ایچون هیچ برشی امید اولنه‌مزدی . تجارمز ملت اوغورینه خیلی فداكارلقلرده بولندیلر. معلومكز اولان شو اوفاجق موسقوه شهری بیله مؤسسات ملیه منفعتنه یاریم میلیون پاره ویردی . عمومیتله تجاران كندی حالنه، درجه‌سنه كوره وظیفه‌سنده اهمال ایتمدی . شیمدی بشقه نه‌یازایم؛ نصیب اولورده یاقین وقتده كلورسه‌كز دوستلركزی ممنون ایدرسكز...

٧ حزیران ، ١٩٢٨ موسقوه : مخلصكز

عارف

مطبوعات

اخلاق عمومیه‌نك اصلاحی لزومی وحكومتك وظیفه‌سی

تصویر افكار رفیق محترممزك محررلرندن بر ذات یكی داخلیه ناظری اولان اسماعیل جانبولات بكله بر ملاقات یاپیور . قانونی بلا استثنا هركسه حرفیاً تطبیق ایتمك شعاریله مشهور اولان ناظر بك افندی متعدد مسائل حقنده بیانات مهمه‌ده بولنیور . « بزده شیمدی‌یه قدر ایشلرك بحق انتظام آلتنده جریان ایتمه‌سنه باشلیجه سبب، قوانین موجوده‌نك هیچ برزمان تمامیله یعنی هیچ بر استثنا قبول ایتمز صورتده تطبیق ایدیله‌مش اولمسی، تطبیق دوشونوله‌مش بولونمه‌سیدر. » دیه مرضك حقیقتنی ، اساسنی اورته‌یه قویدقدن صوكره مشارالیه، سقوط ایتمكده اولان اخلاق عمومیه‌نك اصلاحی ایچون حكومته ترتب ایدن وظائف حقنده‌ده غایت مهم بیاناتده بولونمشلردر. بوتون اهل عفت وناموسی پك زیاده ممنون ایدن بو بیاناتی عیناً نقل ایدییورز :

« ضابطه‌نك اصلاحی ایله علاقه‌دار غایت مهم بر مسئله دها وار كه اوده اخلاق عمومیه‌در .

« اوت، یالكز داخلیه نظارتی دكل، بوتون هیئت حكومت بو مسئله‌یه چوق اهمیت عطف ایدییور . بالخاصه صدراعظم پاشا ، اخلاق عمومیه‌نك كیتدكجه پك زیاده انحطاط ایتمه‌سندن متأثر اولویورلر. و بو حاله قارشی ممكن اوله‌بیله‌جك هر درلو تدبیری ال برلكیله اتخاذه قرار قطعی ویرمش بولونیورلر .

« اساساً بنم فكرمجه اخلاق مسئله‌سیله حكومت هر وقت علاقه‌دار اولملیدر . هر مملكتده حكومتلر خلقك اخلاقی ، فكری ، حركاتی اوزرنده اجرای تأثیر ایدرلر . حكومتك بو تأثیری بالخاصه بزده‌ پك زیاده‌در. حكومت ، خلقه طریق مستقیمی كوسترمكه ، بو خصوصده بالذات كندیسی رهبر اوله‌رق اخلاق عمومیه‌نك حارسی ، ضامنی اولمغه مجبوردر . هربردن زیاده بزم مملكتده خلق محتاج وصایت وولایتدر . عادتا افعال وحركاتی ، حكومتك حركاتنه تمامی تمامنه توفیق ایدر .

« رجال حكومت ومدیران مملكت حسن مثال كوستردكجه ، عامهٔ ناس بوندن مطلق حصهٔ انتباهنی آلیر ، كوستریلن مثاله امتثال ایدر . خلاصه فكرمجه بزده حكومتك مملكتده قارشی وضعیتی ، عائله ایچنده پدرك موقعی كبی اولملیدر . بر پدر نصل افراد عائله‌سنك ، اولادینك مادی ومعنوی تربیه‌سندن ، سعی وغیرتندن ، حسن حال وحركتندن مسئول ایسه، نصل كوستره‌جكی مثال، صرف ایده‌جكی مساعی ایله عائله‌سی افرادینك یوكسك بر تربیه واخلاق صاحبی اولمه‌سنی تأمین ایده‌بیلیرسه ، حكومتده خلق اوزرنده‌كی نفوذی سایه‌سنده عینی تأثیری اجرا ایده‌بیلیر ، عینی خدمتی كوره‌بیلیر . بو نظریه‌یه پك زیاده اهمیت ویرییورم . بناءً علیه نظارتده بولوندیغم مدتجه بالخاصه اخلاق عمومیه ایله اوغراشه‌جغم . ضابطه‌نك محافظهٔ اخلاق نقطهٔ نظرندن عهده‌سنه مترتب وظیفه‌یی صوك درجه‌ده دقت واعتنا ایله ایفا ایتمه‌سنه ساعی اوله‌جغم . مثلا اوته‌ده بریده برچوق قمارخانه‌لر آچیلدیغنی كوریلیور. فحش هركون براز دها آرتیور . ضابطه بونلره قارشی لاقید قاله‌ماز . هله بعض یرلرده ، یكیدن عموخانه‌لر كشاد ایدلمه‌سنه مساعده ویرلمش اولمه‌سی بادئ تأسفدر .

« اوروپانك برچوق متمدن مملكتلرنده ، مثلا بروسیاده واسوچیجره‌نك برچوق قسملرنده عموخانه كشادی قطعیاً ممنوعدر. بو ممنوعیت ایله او یرلرده فحشك بوس بوتون اوكی الندیغنی ادعا ایدیله‌مز . فقط حكومت بو یولده خلقه سهولت كوستره‌جكی یرده صعوبت كوسترمكله وظیفه‌سنی ایفا ایتمش اولیور . بزده او اثره اقتفا ایده‌جكز . اخلاقمزی بوزان ، یاخود اخلاق بوزولمه‌سنی تسهیل ایدن هر درلو اسبابی آزالتمغه چالیشه‌جغز . بزده عامهٔ ناسك فطرت ومزاجنده حسن اخلاقه میل دها زیاده اولدیغی جهتله مساعیمزده موفق اوله‌مزده مأمولدر . »

خیر ایچون چالیشانلر هیچ شبهه‌سز توفیقات الٰهیه‌یه مظهر اولورلر .

اسلام مملكتلرنده تأسيس اولونان عموميخانهلری قاپاتهرق ، اجرای فحش ایچون توزیع اولونان وثیقهلری طوپلاتهرق بوصوك زمانلرده میدان آلان رذالتلرك اوكنه كچمك كبی بیوك و تاریخی برخدمتی ملت اسلامیه انجق اسماعیل جانبولات كبی مرد و عزمكار ناظرلردن بكلر .

قونیهده منتشر « تورك سوزی » نك ادب واخلاقه مغایر نشریاتی

قونیهده منتسبین علمیهدن بر ذاتدن آلدیغمز بر مكتوبده : قونیهده « ویثولاكی » افندینك مسئولیتی آلتنده نشر اولونان (تورك سوزی) غزتهسنده مسلمانلرك امر تستر وازدواجلرینه قارشی كنجلرك اعلان عصیانه دعوت ایدن ، قادینلرله اركلكلری قبل الازدواج اوزون بر مناسبت وموانستده بولونمهیه تشویق ایلهین بر مقالهیه قارشی جواب ویریلمسی تمنی اولونیور .

اومقالهیی بزده كوردك . بویله ادب واخلاقه مغایر برمسلكی ترویج والتزام ایدنلره قارشی جواب ویرمك زائددر . او مناسبتسز یازیلری یازان هركیم ایسه برمدتدن بری سبیل الرشاده درج ایدلمكده اولان « عالم اسلامك خستهلقلری وچارهلری » مقالهلرنده اوروپالی بر قادین طرفندن سرد اولونان مطالعات وملاحظاتی كورسونده براز صیقیلسون .

مسلمان طوپراقلرنده یهودی حكومتی

اقدام رفیقمزك صاحب امتیازی سیونیزم مسئلهسنه دائر لوزاندن مهم برمكتوب كوندرییور . مسلمانلر ایچون پك زیاده شایان دقت وعبرت اولان بومكتوبك بعض مهم فقرهلرینی بروجه آتی نقل ایدییورز :

« انكلیز لیبهراللری اولا اسلامیته ، صكره توركلكه اولان اسكی كینلرینی فلسطین قطعهسنه آیاق باصهلی بری ، (سیونیزم) مسئلهسنه برسمیت ، بین الملل برشكل مصدق ویرمكله اظهار ایتدیلر .

كورمهمزلكدن كلهبیزكه مملكتمز ایچون یكی بر مركزیت ملیه تهلكهسی باش كوستردی . فلسطین قطعهسنك ملی ، مدنی ، علمی مركز مختار ومستقل اولمسی فكرینی ترویج ایدن موسویلركه اكثریتله اشكنازی دینیلن وبزهكاملاً یابانجی اولان موسویلردر ، خاقان اسبق زماندن بری سیونیزم دینیلن او مسئلهیی تعقیب ایتدیلر . مسلكك امام ومقتداسی عد اولنمغه شایان اولان آوستریا موسویلرندن (هرچل) [١] ایكی كره استانبوله كلدی ، سلطان حمیددن ، بالخاصه روس یهودیلرینك ارض فلسطینه اسكانی ایچون مساعده استحصال ایتمكه چالیشدی . هرچل ایشك پشنی نه قدر تعقیب ایتدی ایسه ینه برشی استحصال ایدهمدی . سلطان حمید ایكی شیدن قورقاردی :

١ — ذاتاً ملل غیر مسلمهنك خارجله كسب ارتباط ایتمك ایستهین منافی مملكتی برقاچ عصردن بری فلاكته آتمسی ، یكی برملیت مسئلهسنك بوفلاكتی تزییده سبب اولمسی .

٢ — مسلمانلغك نام اورتهسنه برملت غیرمسلمه كیرهرك عربلر ایله توركلری بربرندن آییرمسی .

بوایكی سببك ایكیسیده فوق العاده مهم ایدی ؛ ایكیسیده مسلمانلق وتوركلكی ضعفه دوشورمك ماهیتنی حائز ایدی . بوغیر قابل انكار برحقیقتدر . سیونیستلر نهقدر ایی آدم اولورلر ایسه اولسونلر ، نهقدر حسن نیت صاحبی بولنورلر ایسه بولنسونلر طوتدقلری یول بشقه برنتیجهیه منجر اولهمازدی .

خاقان اسبق مسائل سیاسیهنك تقدیرنده پك ماهر بردیپلومات اولدیغی كبی خلافت ووحدت اسلامیه مادهسندهده فوق الحد اعتنا ایتدیكی جهتله (هرچل) ك تكلیفلرینه ردایله جواب ویردی . هرچل بونك اوزرینه بشقهیرلره باش اوردی . روسیهیه ، انكلترهیه ، آلمانیا ایمپراطورینه مراجعت ایتدی . كوردیكه سلطان حمید موافقت ایتمینجه هیچ برشی اولهمیهجق ..

فقط كچن عصرده ، موسویلرك ارض فلسطینه یرلشدیرلملری فكری برقاچ كره تعقیب ایدلدی .

.. ١٩١٧ سنهسنده انكلیزلر فلسطینه یاناشینجه سیونیست جمعیتلریله انكلیز حكومتی آرهسندهكی مذاكرات نتیجهلنمكه باشلادی . انكلیزلر بومسئله حقنده متفقلرینه مراجعت ایتدیلر . آنلرده موافقت جوابی ویردیلر . بونك اوزرینه انكلتره دولتی تشرین ثانینك ایكیسنده ، فلسطینده برمركزیت ملیه تشكیلنه قرار ویرمش اولدیغنی بیان ایتدی .

انكلتره ایله قرارگیر اولان مواد بروجه آتیدر :

١ — موسوی قومنك فلسطین اوزرندهكی حقی بین الملل بروجه ایله تصدیق ایدیلهجكدر .

٢ — فلسطیندهكی موسوی اهالی ، واسع برمختاریتی حائز ، حق لسانه مالك ، ویركو طرح ایتمك صلاحیتنه صاحب برملت اولهرق طانیلیدر .

٣ — بریهودی شركتنه ، تقرر وتعین ایتمش قیمتلر ایله آلنهجق عمومی وخصوصی اراضی اوزرنده امور نافعه اجراسی ایچون Compagnie à charte [٢] لر كبی امتیاز ویریلهجكدر .

---

[١] نابه فرایه پرهسهنك اركان تحریرهسندن ایدی . سیونیزم اوزرنده صرف ایتدیكی غیرت وهمت هروطنپرور ایچون شایان امتثالدر .

[٢] انكلیزلرك آفریقاده وسائر مستعمرهلرده امثالی بر چوق یرلرده تشكیل ایتدكلری اوزون مدتلی شركتلردر .

٤ — فلسطينك بتون اراضیٔ تاریخیه‌سو بو اداره ایله براشدیریله‌جکدر .

٥ — محال مقدسه خارج ازمملکت صلاحیتنه مالك اوله‌جقدر .

فلسطینك موسویته اسکیسی کبی اجتماع ملی وطنی اولمسی بین الاسلام دوشونیله‌جك مهم برکیفیتدر . سیونیستلر فلسطین شویله‌زنکین بویله‌زنکین اوله‌جق دییه‌بزم کوزلرمزی قاشدیرمق ایسته‌یورلر . فقط بز هیچ برزمان استانبول پیشکاهندن اعتباراً بحر عمانه قدر ممتد اولان هیئت اسلامیه‌نك دیکر برملتله انقطاعه اوغرامه‌سنی ایسته‌میز . الده قالان صرف اسلام الکاسی آره‌سنده بشقه ملیتلرك کیف ماپشاء تشکلنه راضی اولمق المزدن بعدما کلمز . پك طبیعی‌درکه موسویلر فلسطینه سکز اون ملیون نفوسی جسته جسته اسکانه موفق اولدقدن صوکره ، حتی آندن پك چوق اول اهل اسلام انقساه اوغرایه‌جقدر . بوانق ام انکلتره‌ده‌کی ایدرال فرقه‌سنك اوته‌دن بری مطلبی اولدیغی ایچوندرکه انکلیزلر فلسطینی موسویلره ویروب بالآخره بصره‌دن بحر سفیده ایندیره‌جکلری برشمندوفر خطیله اوقوجه قطعهٔ اسلامیه‌یی ایکی‌یه آییرمق تصورنده‌درلر . بونی نه‌بز ، نه‌ده بوکون آرزوی صمیمی ایله دکل ، بلکه براجبار ایله [٣] اهل اسلامه قورشون آتان ومقام خلافته قیام ایدن حجاز عصاتی بیله راضی اوله‌ماز . بوکون آغزینه آره‌لقده بربوش عنوان ایله بال چالینان شریف حسین ، تحریك ایلدیکی عصیانك نتیجه‌سی بین الاسلام نه‌فنا برنتیجه‌یه منجر اولدیغی کورمه‌یور دکلدر . شریف اوقدر طوینوسزمیدرکه حضرت عمرك ممالك اسلامیه‌یه ضمیمه ایلدیکی ارض فلسطینك انکلیز تحریکاتیله مسلمانلر ایچون برسبب اضمحلال اوله‌جغنی حالا آکلاماسون . اوراده‌کی مسلمانلر آنجق برقاچ سنه قاله‌بیله‌جکلردر . شمدیدن طوپراقلرك آلنمسی ایچون حاضرلقلر کوریلیور . کیم بیلیر الیوم نه‌قدر طوپراق اله کچیرلمشدر بیله . شبهه یوقکه بتون اهل اسلام قدس شریفی وفلسطینی بالآخره ترك ایتمکه مجبور اوله‌جقلردر . ذاتاً قابلمیدرکه موسویلر کبی تکملات حاضره‌دن استفاده ایتمکی بیلن برعنصر مقصده قارشی ، صحرائی عربلر طوتونه بیلسونلر . هرکس اراضیسنی (بلغارستانده اولدیغی کبی) اوجوز اوجوز صاتوب ترك وطن ایتمك مجبوریت الیمه‌سنده بولنه‌جقلردر . ذاتاً برخلقی یریردن قاچیرتمه‌نك نه‌قدر قولای اولدیغنی بالقانلیلر هرکسه (مسلمانلر حقنده‌کی تدابیر ایله) اوکرتمدیلرمی ؟ عربلرك‌ده فلسطینده قالملرینه بالفعل امکان یوقکه ... موسویلر بش آلتی میلیون کشی‌یی اوراده اسکانه موفق اولورلر ایسه دیکر اقوام آرتق میدان مساعی بوله‌بیلیرلرمی ؟ شریف حسینك اسلامیته ایتدیکی فنالغك درجه‌سی اوقدر بیوکدرکه بو آدمك برقهر محمدی‌یه اوغرامسنه خالص مسلمانلر انتظار ایتسه‌لر حقلری واردر . نصل اولدی آکلاشلمایور ، اوقدر متدین ومتعصب اولان برذات نفس اماره‌یه تبعیتله اهل اسلامه بیوك برفنالق ایتمکه راضی اولدی . عجبا انکلیزلرك حاضرلادقلری ترتیباته واقف دکلی ایدی ؟ »

یکرمنجی عصرك اك بیوك فاجعه‌سی

چار حکومتنك قتل عاملری : قیرغیز مسلمانلرندن ٥٠٠٫٠٠٠ کیشینك قتلی ، بر میلیوندن فضله معصومك نفی وتبعیدی .

نیویورقده منتشر « آمریقان ویقلی » غزته‌سنك ١٨ کانون ثانی ١٩١٨ تاریخلی نسخه‌سندن عیناً ترجمه ونقل اولونمشدر :

« تاریخ عالمك اك بیوك قتل عام وقعه‌لرندن بریسی ١٩١٦ سنه‌سنده آسیای وسطاده وقوع بولمشدر . بو وقعهٔ فجیعه‌ده اهالیٔ مسلمه‌دن یاریم میلیوندن فضله‌سی طوغرودن طوغرویه چارك امریله قویون کبی بوغازلانمش ، برمیلیونی متجاوز معصوم‌ده اقامتکاهلرندن طردوتبعید ایدلمشلردر . هرنه قدر چار حکومتی بو حادثهٔ فجیعه‌نك خارجه انتشارینك اوکنی آلمه‌یه موفق اولدیسه‌ده مانچستر غاردییان مخابری میستر فیلیپس برائیس ، غزته‌سی نامنه روسیه‌ده تدقیقات ایله اشتغال ایتدیکی شوصیره‌ده بو حقیقته واقف اولمش وغزته‌سنه بیلدیرمشدر .

سیبریانك « سیاه طوپراق » منطقه‌سنك ماوراسنده (اورغا) ، (آقمولینسق) ، (سمیریچ - یدی‌سو ولایتی) صحرالری امتداد ایدر . بو صحرالرده کوچبه قیرغیزلرله یکی اسکان ایدیلن برقاچ یوز بیك روس چیفتجیسی بولونمقده‌در . سابق چار حکومتی بالخاصه چین حدودینه یاقین اولان بو قوری وواسع اووالرده اوقرایینا مستعمرلرینی اسکان ایتمك سیاستنی تعقیب ایتمشدر . بوسیاستك غایه‌سی مقاصد سوق الجیشیه‌نك تأمینته معطوف ایسه‌ده ، روسیه ناظرلری وسرمایه‌دارلری غایت منبت ومحصولدار قیمتلی بیوك اراضی الده ایتدیلر ، وبووسیله ایله زراعتك برقسمنی بورایه اسکان ایتدیره‌رك کلیتلی ایجارلر قازاندیلر .

بو مقصدك استحصالی ایچون کوچبه قیرغیزلری اك مکمل اوتلاقلرندن طرد وتبعید ایتمك لازم کلیوردی . فی الحقیقه چارلق حکومتی بونی یاپمقدن چکینمدی . اون سنه مقدم ، اللرنده بولنان اراضینك نصفنی جبراً آلدی . لکن وقتا که چارلق حکومتی آسیای وسطی مسلمانلرینه‌ده خدمت عسکریه‌یی تطبیق ایتمه‌یه باشلادی ؛ او زمان فلاکت صوك درجه‌سنه واردی . ١٩١٦ سنه‌سنك یازنده آسیای وسطانك بوتون کوچبه اهالیسی عصیان ایتمش ، داخلی محاربه‌لر باشلامشدی . ایشته بو قانلی کونلرده

[٣] اخیراً ژورنال دوژنه‌و حجاز وعربلره دائر شایان دقت ایکی مقاله نشر ایلدی . بومقاله‌لرده حجازك عصیان اثناسنده‌ن طولایی انکلتره‌نك تحریکنه رام اولدقلرینی بیان ایلدیکه بو برحقیقتدر .

تقریباً بشیوز بیك قیرغیزجانوارجه‌سنه قتل ایدیلدی . ینه بوسنه‌نك ابتداسنده بر میلیون قدری‌ده چین حدودینك ایچریلرینه قاچدیلر .

اوروپای غربینك قولاقاری ارمنی قتل عاملرینك حکایه‌لریله طولدیغی زمان چاراق حکومتنك ممثلری آسیای وسطاده ایقاع ایدیلان بو فجیع جنایتلری ، قتل عاملری بیوك اهتمامله اخفا ایدییورلردی .

روسیه انقلابندن صوکره چینده‌کی قیرغیز ملتجیلری مملکتلرینه عودت ایتمك ایسته‌دیلرسه‌ده املاکلرینك متباقی قسمنی‌ده موسقوف وقازاق مهاجرلری طرفندن اشغال ایدیلمش بولدیلر . برکره دها بونلر چین حدودینه طوغرو طرد اولوندیلر . لکن بو دفعه چین حدود محافظلری بونلرك حدودی کچمسنه ممانعتده بولوندیلر .

شمدی‌یه قدر بو موسقوف وقازاق مهاجرلرینی نه حکومت موقته ، نه‌ده اختلال‌ده‌موقراسی حکومتی دائرهٔ اطاعته آله‌بیلدیلر . بونلر قیرغیزلرك عودتلرینه شدتله ممانعت‌ده بولونمقده‌درلر . بوسببله یرلیلر ایله مستعمرلر آره‌سنده الآن محاربه‌لر جریان ایتمکده‌در . سوسیالیست اختلالجی پارتیسی وچیفتجی مجلس اداره مبعوثلرینك بوتون دنیا ایچون تأسیس ایتدکلری « اراضینك سربستیسی » اصولی بورادہ تطبیق ایتمه‌یه موفق اولملری امکان خارجنده‌در . زیرا بو حوالیده حال بداوتده‌کی انسانلرله حس حیوانیتی ویوزلرجه سنه‌دن بری کوچبه قبائل ایله مسکون اهالی آره‌سنده جریان ایتمکده اولان مسلسل محاربه‌لرك تأثیریله طبیعتلرنده کوکلشمش اولان وحشت قارشوسنده بولونیورلر . »

سبیل الرشاد

اندلس فاجعه‌سندن صوکره اهل صلیبك مسلمانلره قارشی ایقاع ایده‌کلدکلری جنایات میاننده بالقان فلاکتی ایکنجی صا . بیلیوردی . فقط حرب عمومی اثناسنده روسیه اسلاملرینه قارشی ایقاع ایدیلان فجیع جنایتلر بونی‌ده کچدی اوت حرب عمومی سببیله مملکتلر داخلنده جریان ایدن احوالدن خبردار اولمق ممکن اولمدیغی ، دول معظمه ایکی‌یه انقسام ایدرك بوتون جهان م اثل عسکریه ایله اشتغال ایتدیکی ، خلافت عظمی ایله روسیه مسلمانلرینك طرق مواصله‌سی منقطع بولوندیغی بر زمانده روسیه داخلنده یکرمنجی عصرك اك بیوك بر فاجعه‌سی وقوع بولدی . او روسیه‌که حریت اقوام ، ده‌موقراسی ، انسانیت ، مساوات کبی یوکسك غایه‌لر اوغورنده حرب ایتمکده اولدقلرینی ادعا ایدن ، بوتون جهانك خصم جانی وبالخصوص عالم اسلامك اك قاتلی جلادلری اولان ائتلاف زمره‌سنك مهم بر رکننی تشکیل ایدییوردی . اللهك عنایتیله بو سلطنت ظالله بوکون ییقلدی‌ده مسلمانلره قارشی ارتکاب ایدیلان جنایتلر میدانه چیقمغه باشلادی .

کیم بیلیر ظلمهٔ ائتلافك دها نیجه مظالم وجنایاتی واردر . صلح عمومی اولونجه بالطبع اونلری‌ده اوکره‌نه‌جکز .

مدنیت ، علم ومعرفت ، حریت ومساوات عصری دینیلن بو یکرمنجی عصرده ارتکاب ایدیلن جنایتلر ، ایقاع ایدیلن ظلملر ، اجرا اولونان شناعتلر اك وحشی دورلرده بیله یاپیلمامشدی . بوکا مدنیت وحریت عصری دکل ، وحشت وظلم عصری دیمك دها مناسبدر . عصرلردن بریدر میلیونلرجه مسلمان قانی ایچمکله طویه‌مادیلر . بالقان فاجعه‌لرینك عالم اسلامه آقیتدیغی یاشلر قورومه‌دن اهل اسلامه قارشی موسقوفلرك ینه اویله ، بلکه اوندن دها شنیع بر جنایتلری وقوع بولدی . یاریم میلیوندن فضله بیچاره مسلمانلری قویون بوغازلر کبی کسدیلر . بر میلیوندن فضله زواللیلری یرلرندن ، یوردلرندن طرد ایتدیلر .

فقط بو جنایتلر ، بو ظلملر البته جزاسز قاله‌مازدی . عدالت الهیه بومعصوم ومظلوم مسلمانلرك انتقامنی البته آله‌جقدی . نته‌کیم او ظالملرك باشنه اك بیوك قیامتلر قوپدی . قوجه روسیه دولتی تاج وتختیله ییقیلوب کیتدی . مسلمانلره قارشی بوظلملری اجرا ایتدیرن او غدار چارآیلر جه‌زندان کوشه‌لرنده سورونده ، نهایت اعدام اولونه‌رق جزای سزاسنی بولدی . الله او مملکتلره بر بولشه‌ویکی بلاسی مسلط ایدرك بوتون او جنراللر ، ضابطلر بورژوا مأمورلر سوقاقلرده پارچه‌لاندی . ناز ونعیم ایچنده‌یوزن نیجه زادکانلر سفیل وچپلاق بر حالده سوقاقلرده دیلندیلر . نیجه معموره‌لر خرابه‌زاره دوندی . باشدن باشه بوتون مملکت قان وآتش ایچنده قالدی . بوتون موسقوفلر کندی اللریله اك قانلی فلاکتلره اوغرادیلر . دهاده اوغرایه‌جقلر . والله عزیز ذو انتقام . بو انتقام الهیدر . الله مظلوملرك ، معصوملرك انتقامنی آلیور .

بو آتش ، بو یانغین انشاالله دیکر ظالم حکومتلره‌ده سرایت ایده‌جکدر . بو قیامت اونلرك باشنه‌ده قوپه‌جقدر . بوتون او ظالم ، جبار دولتلر روسیه کبی اولمه‌دن بو حرب عمومی نهایت بوله‌جق دکلدر . بو ، اویله بر فتنهٔ عظیمه ، اویله بر بلیهٔ آسمانیه‌درکه آوروپانك بوتون او ظالم دولتلرینی ، ائتلافجیلری قاصوب قاوور . دقدن صوکره بلکه سکون بوله‌جقدر .

بو شقاوتلری ، بو جنایتلری تشهیر ایدرك یکرمنجی عصرك قانلی جبهه‌سنی تثبیت ایتملی‌یز . بو مظلوملرك حقوقنی آرامق بزه دوشمن اك مهم بر وظیفه‌در . تورکجی دیه اورته‌یه چیقان بر طاقم مجموعه‌لر ، ادبیات قهرمانلری لزوملی لزومسز شیلرله ستونلر طولدوره‌جغنه برآزده بو بیچاره اوزتورکلرك ، بو مظلوم دینداشلرك کچیردکلری فلاکتلرله مشغول اولسونلر .

شئون

مصر احوالى

باموق تجارتنك تحت انحصاره النمسى :

معلوم اولديغى اوزره مصرك اك مهم حاصلاتى باموقدر . حرب زمانده كرك عمله‌نك اجوراتى ، كرك اراضينك اروا واسقاسى ايچون لازمكلن محروقاتك فياتى يوزلرجه دفعه تزايد ايتمه‌سندن ومواد انفلاقيه‌نك اعمالنده باموقك پك لزوملى اولمسندن طولايى كچن سنه بهر قنطارك فياتى اون بش ليرايه قدر ترفع ايلمشدى . مصرليلرك سعادتلرى شويله طورسون ، حقلرينى بيله استحصاله تحمل ايتمه‌ين انكلتره حكومتى خلقى اضرار ومصرك ثروتنى بلع ايتمك ايچون بو سنه باموق تجارتنى تحت انحصاره آلمش ، اسكندريه‌ده تسليم اولنه‌جق بهر قنطاره قرق ايكى مجيديه مقطوع بر فيئات وضع ايتمشدر . يعنى كچن سنه‌كى فيئاتك ياريسى ديمكدر . خلقك شكايتى اوزرينه بر بياننامه نشر ايده‌رك « انكلتره حكومتى مصرى حربك بلا ومصائبندن حمايه ، غارات اجنبيه‌دن وقايه ايتمش ، بو صيقينتيلى زمانده بيله مواد صناعيه‌دن برحصه آكا اعطا ايلمش اولديغى كبى ، بعد الحرب دخى بو سماحتدن كرى طورمايه‌جغنى وبناءً عليه انكلتره‌نك بو لطفلرينه ، نعمتلرينه مقابل مصر اهاليسندن بويله بر فداكارلق بكله‌مكده حقلى اولديغنى » سويله‌مشدر ! ديمك كه هم بو بيچاره ملتى حريتندن محروم ايتمك بر نعمت عد اولنيور ، هم ده اونك مقابلنده ملتك ثروتنى بلع ايتمك مباح كورولويور !

هيچ شبهه ايتميزكه كله‌جك سنه ايچون باموق زرع ايده‌جك بر مصرلى فلاح بولنميه‌جقدر . انكليز جيدودلرى مصرده قالدقجه اهالينك اسارتى وعذابى بردوامدر . جناب حق بونلرى بو أليم فلاكتلردن قورتارسون .

***

اعاشه بحرانى :

مصرك اعاشه‌سى ايچون بر انكليزك رياستى آلتنده بر قوميسيون تشكل ايتمشدر . بو حريف انكليز عسكرلرينك اعاشه‌لرينى تأمين ايتمك ايچون خلقك حقوقنى پايمال ايديور . محروقاتك فقدانى وعمله‌نك تزايد اجوراتى نظردقته آلميه‌رق حبوباته حربدن اولكى فيئاتك ايكى مثلى بر فيئات تعيين ايلمشدر . زراعتك ، تجارتك ، دكرمنجيلرك وفرونجيلرك آليش ويريشلرنده قوللانمغه مجبور اولدقلرى فيئات تحديد اولنور اولنماز مصرك بويوك شهرلرنده مدهش بر اعاشه بحرانى ظهور ايتدى . اكر مصر و انكليز دولتلرنده بولونان ارزاق خلقه توزيع ايدلمامش اولسه‌يدى آچلقدن مدهش وفيات واختلاللر وقوع بولمسى محققدى . بو ذات بو احوالدن متيقظ اولمادقدن باشقه بر بياننامه نشر ايده‌رك « وضع اولنان فيئات كله‌جك محصول يتشنجه‌يه قدر جارى اوله‌جغنى » سويله‌مش ومصرك هر ولايتنه بر ر هيئت كوندره‌رك قوهٔ جبريه ايله خلقدن حبوبات طوپلامق وشهرلرده تأسيس اولونان دپولرده جمع ايتدكدن صوكره وضع ايدلديكى يكى فيئاتله صاتمق ايچون امر ويرمشدر .

***

خلقك سفالتنه قارشى رجال حكومتك اكلنجه‌لرى :

جنرال آلانبى‌نك اردوسنه استناد ايله مصر اهاليسنك اكثريتنى تشكيل ايده‌ن زراعى أزمكه چاليشان بو حيدود حكومت ظلمنده اصرار وتعند ايدركن خديو كاذب «فؤاد» عابدين سراينده ، محمد على پاشا زماندنبرو شمدى‌يه قدر مصر اردوسنده استعمال اولنان اسلحه ، البسه وتطبيق اولنان نظامنامه‌لرى حاوى بر موزه تأسيس ايتمكله مشغول اوليور . رشدى پاشا قابينه‌سنك اركانى‌ده اسكندريه‌ده مصر سواحلنده ، نيلده تصادف اولونان بالقلرك انواعنى ، طرز معيشتلرينى ، خسته‌لقلرينى وتكثرينى كوستره‌جك بر موزه انشا وتأسيس ايتمكله اوغراشيورلر . بالطبع بو خائنلرك حيات اسلاميه استخفافلرى جزاسز قالميه‌جقدر . وماربك بغافل عما يعمل الظالمون .

سودان احوالى

سودانده مضايقهٔ شديده :

سودانده اليوم اوروپا مصنوعاتنك فقدانى طولاييسيله مدهش بر مضايقه حكمفرمادر . اوراده بولونان مأمورين واجنبيلر پك پريشان بر حالده‌درلر . حربدن اول بر چوق مالللر موجود ايدى . بونلرله آلتى آى اوليسنه قدر اداره ايديلدى . فقط شمدى هيچ برشى قالمديغى جهتله پك زياده مشكلات باش كوسترمشدر .

***

اهالينك ممنونيتى :

حربك تعقيب ايتديكى جرياندن بوتون خلق پك ممنوندرلر . هپسى يكوجود اوله‌رق بر آن اول انكليز حاكميتنه بر خاتمه چكيلمسنى تمنى ايتمكده‌در .

***

انكليزلرك غدارانه معامله‌لرى :

دار فورك اداره‌سى ايچون لازم كلن مبالغ مصر حكومتنه تحميل ايدلمشدر . هر شيدن اول ارسلان پاينى آلان انكليزلر اوراده‌كى وارداتدن فضله‌سيله مستفيد اولدقلرى حالده بويوكى مصره تحميل ايتملرى پك تحفدر . طبيعى مصرك بر قسم متممى مثابه‌سنده اولان سودانه ياردم ايتمك لازم ايسه‌ده انكليزلرك غير مشروع اورتاقلغى وبوتون وارداتك كنديلرينه انحصارى بويوك بر غدر وظلمدر . فقط نه چاره ، انكليز ايمپرياليزم استبدادينه قارشى كلمك مع التأسف شيمديلك امكان خارجنده‌در . جناب حقك عنايتيله البته بر كون بو مظالمك انتقامى آلنه‌جقدر .

نيلك فيضانى واهالينك انديشه‌سى :

بوسنه نيلك فيضانى معتادندن فضله اولمسندن طولايى كرك مصرده و كرك سودانده طوفانلردن قورقوليور . سودانك حوالى جنوبيه‌سنه دوشن ياغمورلريك كثيفدر . وهر سنه‌دن دها ايركن باشلامشدر . كچن سنه اوحواليده وقوع بولان طوفانلردن زرعيات پك متضرر اولمش ، بوسببله خلقك برقسمى قحطدن وفات ايلمشدى . بوسنه‌نك فيضانى ايسه خلقى دها زياده تدهيش ايديور . زيرا معاذالله كچن سنه كى كبى طوفانلر اولورسه قحطدن هيچ برفرد قالماز . بوسنه‌نك ياغمورى عينى حالده دوام ايدرسه كچن سنه‌نك فيضانندن ايكى قات فضله تخريبات ياپمسى محققدر . انكليز مأمورلرينك نافعه يشلرى نامنه هيچ برشى ياپدقلرى يوقدر .

قحطدن قورتولانلرك كثرت اكلدن كيتملرى :

سوباط نهرنده كچن آى غريب بر حادثهٔ طبيعيه مشهود اولمشدر . بر كون ياغان ياغمورلردن نهر طاشار . اطرافى صولر قاپلار . بالاخره صولر چكيلنجه اراضينك باليقدن متشكل برطبقه ايله مستور اولديغى كورولور . آچلقدن مضطرب اولان خلق بونى كورور كورمز باليقلرى ديرى ديرى يمكه باشلارلر . تعفن وتفسخ ايتديكى حالده يمكده دوام ايدرلر . بالطبع برچوغى زهرلنوب فجيع بر صورتده يرلره سريليرلر ، قاليرلر . بو صورتله قحطدن قورتولان بيچاره‌لر كثرت اكلدن كيدرلر . جناب حق بو بيچاره مظلوملره اجيسون . آنلرى انكليز ربقهٔ اسارتندن برآن اول قورتارسون .

فاس احوالى

ارزاق بحرانى :

كچن سنه ياغمور موسمى پك كجيكمش اولمسندن طولايى مملكتك هر طرفنده مدهش بر قحطدن انديشه ايديليوردى . بالخصوص حرب عموميدن طولايى بوتون جهانك ارزاقى پك محدود ونقلى پك كوچ برحالده بولونمسى بوانديشه‌يى آرتيريوردى . فقط بالاخره مبذول ياغمورلر ياغمش ، قحط تهلكه‌سى بر طرف اولمشدى . مع‌مافيه بر قسم مزروعاتك اكيلمه زمانى كچديكندن محدود اولمشدى . ذاتاً فرانسه حكومتى حرب عمومى اثناسنده حبوباته پك دون فيئات وضع ايتديكندن وقواى عسكريه‌سى واسطه‌سيله محصولاتى زورله ضبط ايتمكده بولونديغندن طولايى خلق انجق احتياجات ضروريه‌لرينه كفايت ايده‌جك اراضى‌يى زرع ايلمشلردى . فرانسزلرك استبدادى وطمعكارلغى اولماسه ، فاس اهاليسى اسعارك يوكسلمه‌سندن جسارت آله‌رق فضله زرعياتده بولونور ، بوتون دنياده‌كى ارزاق صيقينتيسى فرصتندن استفاده ايده‌بيليرلردى . فقط نه اونلر استفاده ايده‌بيلمشلر ، نه‌ده فرانسه بو معناسز سياستدن برفائده تأمين ايله‌يه بيلمشدر . بالعكس فرانسه بوكون فاسده بولونان قواى عسكريه‌نك ارزاقنى مملكت خارجندن جلب ايتمك مجبوريتنده‌در .

بومضايقه‌سببيله برطاقم حادثه‌لرده وقوعه كلمشدر . بعض مأمورين عسكريه خلقك الندہ بولونان برسنه‌لك ارزاقنى طوپلامق ايسترلر . اهالى مقاومت ايدر . بو صورتله ايش مسلح اختلاله وارير . بونك اوزرينه بو سقيم سياست ترك اولونور . بوندن باشقه فرانسه آسايشى تأمين ايده‌بيلمك ايچون مملكتك احتياجات ضروريه‌سنى ده جلب وتأمين ايلمك مجبوريتنده قالير . چونكه اهالينك احتياجات ضروريه‌سنى تأمين ايده‌مديكى تقديرده اختلال محققدر .

بونى بيلديكى ايچوندركه فرانسه‌ده شكر صيقينتيسى چكيلديكى حالده فاسليلره بول بول شكر يديرمشدر . چونكه يمكدن زياده چاى مبتلاسى اولان فاسليلر ايچون شكر مبرم بر احتياجدر . بالخصوص ايچدكلرى چاى يشيل چاى ايله نعناعدن مركب آجى برشى اولديغى ايچون فضله شكر قوللانيرلر . بو جهتلرى ايى بيلن واولدن دوشونن فرانسه دها حربك بدايتنده فاسده پك چوق مقدارده شكر جمع وادخار ايتمشدى . لكن شيمدى بو شكرلر بيتدى . تحت‌البحر تهلكه‌سندن طولايى باشقه شكر نقل ايديلمسى‌ده پك مشكل . بونك ايچون فرانسز قوماندانى هر كون اختلال انديشه‌سيله مضطرب اوليور . انشاالله قورقديغنه اوغرار .

⁂

درى اخراجاتنك منعى :

بوسنه‌نك بدايتندن اعتباراً فرانسز منطقهٔ نفوذى داخلنده بولونان ايشله‌نمش وايشله‌نممش دريلرك اخراجى منع ايديلمش اولمسندن طولايى خلق آره‌سنده عدم ممنونيت حكمفرمادر . فرانسز حكومتنك تعقيب ايتديكى مقصد ، دريلرى اوجوز فيئاتله صاتين آلمق ودرى تجارتنى انحصارده بولوندورمقدر .

روسيه احوالى

آلمانيا وروسيه مناسبات اقتصاديه‌سى :

روسيه ايله آلمانيا آره‌سنده‌كى مناسبات سياسيه‌نك تأسيسى ايچون مذاكرانده بولنان مشترك قوميسيونك بر جلسه‌سنده روسيه اهاليسنك تجارت وصنايع قوميسرى اولان برونسكى اوزون بر نطق ايراد ايتمشدركه خلاصه‌سى بروجه آتيدر :

« روسيه حكومتى آلمانيايه قارشى تعهد ايتديكى شرائطى ايفا ايده‌بيلمك ايچون خارجى براستقراض ياپمق مجبوريتنده قاله‌جقدر . بو استقراضك مقسطاً اطفاسى ايچون روسيه‌نك استحصال ايده‌جكى مواد ابتدائيه‌دن بر قسمنى تخصيص ايلمك لازمدر . بو استقراضى تأمين مقصديله سوويت حكومتى آلمانيادن آله‌جغى مواد صناعيه مقابلنده روسيه‌نك منابع طبيعيه‌سندن استفاده ايتمك ومعدنلرنى ايشلتمك اوزره آلمانيايه برچوق امتيازلر ويرمك ايجاب

ایدر . بونلرك قونترولی روسیه حكومتنه عائد اولمقله برابر استحصال اولونه‌جق فوائدك بر قسمندن‌ده روسیه حكومتی مستفید اوله‌جقدر . سوویت حكومتی آلمانیا حكومتنك روسیه‌نك داخلی سیاست اقتصادیه‌سی و روسیه‌دن فك ارتباط ایدن لهستان ، اوقراینا ، قفقاسیا كبی ممالكك ، روسیه ایله تأسیس ایده‌جكلری علاقه و مناسبتلره مداخله ایتمه‌سنی طلب ایدر . المانیا روسیه‌یه هیچ اولمازسه قریو و قروج و قافقاسیا حاصلات معدنیه‌سنك یاریسنی ویرمه‌یی تعهد ایتملی و روسیه ـ اوقراینا حدودینك تعدیلنه موافقت ایتملیدر . »

عجبا بو مسئله‌دن طولایی‌می قافقاسیانك وضعیتی معلق و معلق قالیور ؟ عجبا فاس مسئله‌سنده اولدیغی كبی بو سفرده‌یك خسیس بر منفعت اقتصادیه مقابلنده قوص قوجه بر مسلمان مملكتی فدامی اولونیور ؟ عجبا عالم اسلامك و باخصوص روسیه مسلمانلرینك بولوندقلری مملكتلرك معدنلری المانیایه كافی دكلمی ؟ عجبا قره دكز دونانماسی‌ده بو مسئله‌دن طولایی‌می روسیه‌یه اعاده ایدیلدی ؟ حكومت سنیه‌نك بوكبی مذاكرات و مخابراتدن معلوماتی وارمی ؟ بونلره میدان ویرمه‌دن روسیه مسلمانلرینك و باخصوص قافقاسیانك مقدراتی بر آن اول تعیین و تقریر ایتملیدر . بوكون سیاست عالمنده حسیات دكل ، اقتصادیات حاكمدر . اوكا كوره بر خط و حركت اتخاذ ایتمك ایجاب ایدر .

روسیه‌ده آلمانلر علیهنده‌كی جریانلر :

اختلالجی سوسیالیستلرله دموقراطلر موسقوه‌ده عقد ایتدكلری بر اجتماع عمومی نتیجه‌سنده آتیده‌كی قراری اتخاذ ایتمشلردر « برست لیتوسق معاهده‌سنی قبول ایتمه‌ین بوتون روسیه حریتپروران ائتلاف متفقلرمزك قوای عسكریه‌سنی روسیه‌یه كلمش كورمكدن پك ممنون و مسعود اوله‌جقلردر . زیرا انجق بونلرك مداخله‌سیله‌دركه داخل مملكتمزده‌كی المان ایمپریالیزمنه قارشی كلنه‌بیله‌جك و الیوم حال تشتت و افتراقده بولونان بولونان روسیه‌نك الك نجیب اولادینك اتحادی ممكن اوله‌جقدر . »

تروچكی دخی دیمشدركه :

« آلمانیازاده‌كان و حاكم كتله‌سی امین اولسونلر كه اجنبی مملكتلرك الحاقی و مختلف عرقلرك تسخیریله كندیلرینی هر حالده بركون انفلاق ایده‌جك طورپیللرله احاطه ایتمكده‌درلر . »

١٤ نجی جلدك فهرستی

﴿ ا ﴾

آسیاده‌كی وضعیت ٢٤٧
آناقارطه‌لرده عساكر اسلامیه‌یه قارشی ایراد اولونان بر نطق ١٠٢
آیات قرآنیه‌نك یكدیكرینه اولان مناسبت وارتباطی ٨٢
اتحاد و اتفاق اسلامی یوكسلتدی ، نفاق و شقاق پریشان ایتدی ٣٧،٣٢
احكام شرعیه‌نك تلقی طریقلری ٥٣
اخلاق عمومیه‌نك اصلاحی لزومی ٢٦٥
اخلاص سوره‌سنك تفسیری (تصوف) ٧٣
استانبول ـ برلین مواصله‌سی ١٠٣
اسرار قرآن ١٧
آسكویت قابینه‌سی ١٣
اسلام اوردوسی باش قوماندان وكیلنك بیانات مهمه‌سی ٨٧
اسلام اقوامی و خاندان سلطنتلری آره‌سنده قیز آلوب ویرمك مسئله‌سنك اهمیتی ١٥٩
اسلامده فلسفه ١٠٧،٤٣،٢٧،١٩،٩،١
اسلام قانونلری ٥٦
اسلام و ائتلاف حكومتلری ١٢٥
اسلام و مدنیت ١١،٣
اسلامیتده روحانیت ، جسمانیت واری ؟ ٧٠
افتا و قضاء ١٥٦
امر بالمعروف ، نهی عن المنكر سیاست قرآنیه‌سی ٢٣٤،١٣٧
امر و نهی بحثی ٦٨
امكان وحی ٨٦
انسانیتی یوكسلده‌جك مسلمانلرك مدنیتیدر ١١٢
انتقام الهی ١٠٤
اوروپا حیات اجتماعیه‌سنك فنالقلرینی تشریح ایدن غربلی برقادینك شایان دقت بیاناتی ٢٠٠،١٨٤،٧٤
اوروپاده حرب قازانجلری ویركیسی ١١١
اوروپا دینه رجوع ایدیبور ٤٧
اوروپانك قادین حالی ١٤
اوروپایه طاشینان مسلمان كنجلرینك اورادن كتیردكلری رذائل ١٧١،١٤٧
آوستراليا ده مؤسسات اسلامیه انشاسی ٨٨
اولمزدن اول قادینك اركك‌ه دوشوب قالقمه‌سنده‌كی محاذیر عظیمه ٢٠٠،١٨٥
اولیای امورك مطلقا مسلم اولمسی لزومی ١٩٦
اهل سنت و بدعت ، اهل سنت خاصه و عامه ٩
ایچكی خسته‌لغی ١٣٦
ایران احوالی ٢٠٩
باش قوماندانلق وكالتنك دیندارانه بر تعمیمی ١٦٨
« بدایة المجتهد و نهایة المقتصد » كتابنك سبب تألیفی ، موضوع بحث ایتدیكی مسائل ، ائمهٔ متبوعه‌نك مشهور اولانلری ، بدایه‌نك تقسیماتی و ترتیباتی ٤٦

﴿ ب ﴾

بذل مال ایله مكافیت ٢٣٥
برلین ـ استانبول یولی و اتحاد اسلام توتی ١٩٢
برلین خاطره‌لری (شعر) ٢٣٣،١٢١،١٠٥
بیاننامهٔ حضرت خلافتپناهی ٢١٣
بین الاسلام عرق فرقی یوقدر ١٤

﴿ ت ﴾

تاتارلرك خطالری ٢٥٠
تاریخ جلوس پادشاهی ٢٢٢
تاریخی خط همایون ٢١٤
تحری حقیقت دشمنلرینه ٢٢٢
تخمیس منظومهٔ همایون ١٨٧
تذبذب و حسد ١٤٠
تستر حقنده باب مشیختك بیاننامه‌سی ٦٤
تستر طرفدارلغنك منشأی ١٧٢
تونسلیلر آره‌سنده غلیان ٨٨
تكفیر مسئله‌سی حقنده بعض اعتراضاته جواب ٢٤٠
تناقص ذكور ١١٢
توركستانده روسلرك اعتسافات و تعدیاتی ٨٨
تونس و جزائرك استقلالی ١٣٨،١٣٠،١٢٢

﴿ ج ، چ ﴾

جامعهٔ اسلامیه معناسی و حدودی ٢٤٤،٢٦٠
جنت و جهنم حقنده بعض اعتراضاته جواب ٢٤١
چین احوال داخلیه‌سی (حریت و استبداد آره‌سنده‌كی مجادلات ، اركان حكومت میانده‌كی حرص جاه و رقابت ، محاربات داخلیه ، بز وائتلافجیلر ، چین مسلمانلری) ٢٢٩

﴿ ح ﴾

حبشستانده مهم حادثه‌لر ٢٠٦
حرب عمومینك سنه‌سی ٣٩
حربك اوتنجی آیی : ظفر بزده ٦

حقیقتلر برر برر تجلی ایدییور ۸
حکومت دینیه وقدسیه احداثی ۱۰٤
حور وغلمان حقنده بعض اعتراضاته جواب ۲٤۱

خ

خط همایون ۲۱۳
خلافت اسلامیه ۲۱۵،۱۹۰،۱۷۵،۱۱۳
خلافت وسلطنت اسلامیه‌نك شعشعهٔ اقبالی ۱۱۲
خلافیات ٤۵
خلیفه اردولرینك مجاهداتی ۱٤٤
خودكاماق وتعاونی سومه‌مك ۱۳۳

د

دین اسلام ۱۱۰
دین ودولت، یاخود خلافت وسلطنت ۱۷۷،۹۹،۹۳
دینسزلك جرمندن مسئول اولانلر یالكز
خوجه‌لرمیدر ؟ عائله رئیسلریله مكتب
اداره‌لرینك جرمده اشتراكی ۲۳٦

ر ، ز

ربا مسئله‌سی ۱۱
رؤسای روحانیه‌نك ارواح واجساد عباد
اوزرنده‌كی حق تحكملرینه قارشی قرآنك
وضع ایتدیكی اساسات ۱۳۷،۱۲۹،۱۲۲
روس انقلابی و مسلمانلرك احوالی ۲۰۸
روسیه‌ده‌كی انقلاب وبو انقلابدن داخلی
روسیه مسلمانلرینك استفاده‌سی ۲۲۵
روسیه مسلمانلرینك احوالی حقنده ۲۲۸
روسیه مسلمانلرینك استقبالی وسلطنت سنیه‌نك
بو خصوصده تعقیب ایده‌جكی سیاست ۲٤۷
روسیه‌نك اسباب سقوطی ونتایجی ۲٤۷
روسیه‌ده تاتار مطبوعاتی ۲٦۲
زكاتكزی عسكر عائله‌لرینه ویریكز ۳۷

س

سرخوشلق غیرتنك آرقه‌سی كلز ۷
سرقت وقطع ید ۳
سعادت حقنده‌كی یاكلش تلقیلر ۱۸٤
سلفیه مذهبی ۱۹
سلف مذهبنك حیات دائمه‌سی ۲۸
سلفیه، متطلبین ، متصوفه، فلاسفه، قرامطه ۲۷
سوریه هیئت علمیه وادبیه‌سی شرفنه‌مدرسة
التخصیصده ایراد اولونان بر نطق ۹۳
سودان احوالی ۲٦۹
سید سنوسی‌ٔ اعظمك بر مكتوبی ۲۲۷

ش

شرقده انكلیز وصایتی ۲۲٦
شرقده حركت وغلیان ۸۷
شعائر اسلامیه‌نك انهدامی تهلكه‌سی ۱۹٦
شعائر اسلامیه‌نك وجوب محافظه‌سی حقنده
بیانامهٔ مشیخت‌پناهی ۱۲۸

ص

صبر وثبات اسلامك شعاریدر ۲۰
صرب مغربی وشرق ۹۵
صبر وصلات ایله استعانه ۲۵۵
صوفیه مذهبی ۲۰

ط ، ظ

طریق اهل علم وطریق اهل اراده ، مدار
علم ومدار عبادت ، عمل مقبول ۱
طهارت شرعیه حقنده بعض اعتراضاته جواب ۲٤۰
ظاهر ایله محتمل ۹۰

ع

عالم اسلام خسته‌لقلری وچاره‌لری ۱۳۳
۱٤۰ ، ۱٤۵ ، ۱۵۸ ، ۱۷۱ ، ۱۸٤ ، ۲۰۰ ، ۲٦۱
عالم اسلام وآلمانیا ۲۰۵
عشرت علیهنده بر بیانامه ۵
علماء كتابلری حقنده ۲۳۸
علوم اسلامیه‌نك روحی ومزاج تصدقی ۲۵

ف

« فاذكرونی اذكركم ... » آیتنك تفسیری ۲۲۱
فاس احوالی ۲٦۹
فلاكت حاضره‌نك اساسی : عدالتك رفعی
وقادینك سفاهتی ۱٤۳
فلسفهٔ محضه ، فلسفهٔ كلامیه ، فلسفهٔ
قرمطیه ، فلسفهٔ معدله (صفتیه) ، كلام
فلسفی ، تصوف فلسفی ۱۰
فلسفه‌نك لسان عربه ترجمه‌سی ۹
فوز وظفر بزمدر ۵۵

ق

قادین مسئله‌سی ۱۷۱
قادینی اضلال خصوصنده ارككك اشتراكی ۸٦
قاضینك افتاسی ۱۸۳
قدماء متكلمین علم كلامنك انقراضی، متأخرین متكلمین
علم كلامنك انقراضنه محكومیتی ،
یكی علم كلام ۲۸
قرآنك تأسیس ایتدیكی عدل ومساوات ۱۰٦
قرآنك تكالیف ومقاصدی ۲۵۳
قرآنك كتابت وتلاوت اعتباریله كیفیت جمعی ۳۳
قرآن كریمدن غرض فطری ۸۹ ، ۹۷ ، ۱۰٦ ،
۱۲۲ ، ۱۲۹ ، ۱۳۷ ، ۱۸۱ ، ۱۹٦ ، ۲۳٤
قرآنك كیفیت نزولی ۲۵
قرآنك یدی حرف اوزرینه نزولی بحثی ۵۸، ٦۵
قوت حاضرلامق ٦۰
قونیه‌ده منتشر تورك سوزینك مناسبتسز نشریاتی ۲٦۵
قیاسك دلیل شرعی اولوب اولمدیغی ۵٤

ك

كتاب طبیعت وشبهه‌لر ۱۸۹
كلامیهٔ سلفیه ، كلامیهٔ بدعیه ۲۰
« انا ارسلنا الیكم رسولاً ... » تفسیری ۲۱۱
كنجلری طریق دیانتدن آلیقویان الفا آنك
شطلی كوسترر بر مكتوب وجوابی ۲۳٦

ل

« لتنقضن عری الاسلام ... » حدیث شریفنك
تشریحی ۱۹۷
لفظك اقسامی (فقه) ٦۲

م

متكلمین ، متصوفه وسلفیه‌نك نقطهٔ نظرلری ۰۷
مجمل
محاربهٔ حاضره وایچكیلر ۷
محمدجك (شعر) ۸۸
مدنیتك روحی بر اقوب یالكز ظواهرنده غربلیلر
تقلید بلیه‌سی ۱٤۵ ، ۱۵۸ ، ۱۷۱ ، ۱۸٤
۲٦۱،۲۰۰
مساجدك تمیز طوتولمه‌سی مانع صلاتمیدر ۳
مسلمانلق فطری بر دیندر
مسلمان قیزلرینه اجنبی لسانلرینك عدم لزومی ۱٤۹،۸۵
مسلمان طوپراقلرنده یهودی حكومتی ٦٦
مسلمانلرك اجنبی قادینلرله تأهل ایتمه‌سنك
نتایج الیمه‌سی ٦۰
مسلمانلرك غربلیلردن كری قالمری قادینلرینك
اونلره بكزه‌مه‌مسندنمی ایلری كلیور ؟ ۷۳
مسلمانلقده خلافت ۲۱۵
مسلمانلق رابطه‌سی اقوام اسلامیه آره‌سنده‌كی
آیریلق غیریلغی بیتیرمشدر ۱۵
مشركلك ومسلمانلقده رابطهٔ اجتماعیه ۲۰٤
مشهده‌ده انكلیز وروسلرك فعالیتی ۸۷
مصر احوالی ۹٦ ، ۲۳۱، ۲٦۹
مصر وعالم اسلام حقنده انكلیزلرك سیاستی ۱٦۲
مفتی وقاضی ۱٦۹
مفهوم مخالفت ۱۰۰
مقیاسات شرعیه حقنده‌كی اعتراضاته جواب ۲۳۹
مكتبلرده تربیهٔ دینیه‌نك اهمالی ۲۳۷
مكتبلرده دین اساسی اوزرینه تربیه ۹۵
مكه امیر سابقی باغی حسین ۱٤۹ ، ۱٦۵
مكه امیر سابق وهندستان مطبوعاتی ۱۷۹، ۱۹۲
مهم بر مكتوب ۷۲

ن

نجد چوللرندن مدینه‌یه (شعر) ۱۹۳
نطق همایون (۱ تشرین ثانی) ۳۳۱ ۱۱۱
نفیر عام ٦۷

و

وسائط تبلیغ وتعلیم وتأدیب
وظیفه‌شناسلق ۳۰

هـ ، ی

هندستان احوالی ۲۱۰ ، ۲۳۱
« یا ایها الذین آمنوا خذوا حذركم فانفروا ثبات
... » آیت كریمه‌سنك تفسیری ٦۰
« یحب الله لعامل اذا عمل ان یحسن » حدیث
شریفنك تشریحی ۱۳۰
یكرمنجی عصرك بویوك جنایتی ۲٦۷
یكی علم كلام وپروغرامی ٤٤۳